ION POP RETEGANUL

POVEȘTI ARDELENEȘTI

Coperta și ilustrațiile de *Val Munteanu*

ION POP RETEGANUL

POVEȘTI ARDELENEȘTI

BASME, LEGENDE, SNOAVE, TRADIȚII ȘI POVESTIRI

Ediție îngrijită și studiu introductiv
de
VASILE NETEA

Ediții critice de folclor

EDITURA MINERVA
BUCUREȘTI, 1986

INTRODUCERE

Apariția la Brașov în anul 1888 a primei serii de *Povești ardelenești*, adunate de Ion Pop Reteganul, a constituit, fără îndoială, un eveniment de seamă în dezvoltarea folcloristicei transilvănene, și totodată consacrarea ca folclorist a acestuia.

Ea venea, cît privește activitatea lui Reteganul, la numai patru ani de la publicarea colecției sale de poezii populare intitulată *Trandafiri și viorele* (1884) — și numai la trei ani după apariția *Doinelor și strigăturilor din Ardeal* selecționate de Andrei Bârseanu și Jan Urban Jarnik, care înfățișa cea mai cuprinzătoare culegere de folclor în versuri apărută pînă atunci în Transilvania, *Poveștile ardelenești* fiind astfel adaosul în proză a acelei masive colecții adunate de elevii Blajului din inițiativa lui Ion Micu-Moldovanu.

Ea reprezenta totodată replica transilvăneană la *Legende sau basmele românilor* publicate între 1872 și 1882 de Petre Ispirescu, Transilvania impunîndu-se astfel și în această direcție cu aceeași vigoare și distincție.

Poveștile ardelenești, ca și *Doinele și strigăturile din Ardeal*, fuseseră culese din aproape toate regiunile Transilvaniei, ele fiind astfel o oglindă vie a concepțiilor de viață și a creațiilor populare epice, a diferitelor sale graiuri și totodată a circulației motivelor fabuloase pe o întreagă arie românească.

Prin amploarea și autenticitatea ei populară, culegerea lui Pop Reteganul a reprezentat în mișcarea folcloristică a epocii o realizare majoră care, împreună cu celelalte culegeri ale sale, a adus autorului său epitetul meritat și adeseori repetat de cel mai mare folclorist al Transilvaniei.

Atît prin locul nașterii, cît și prin mediul în care și-a trăit viața și și-a desfășurat activitatea didactică, Ion Pop Reteganul s-a aflat în permanent contact cu lumea satelor, cu lumea folclorului, avînd astfel prilejul, de-a lungul vieții, să asculte fără preget cîntecele și poveștile poporului, să-i cunoască aleanurile și obiceiurile, graiurile și năzuințele și să devină în mod firesc nu numai folcloristul îndrăgostit de toate formele de creație populară, ci totodată și un publicist și scriitor angajat puternic pe linia difuzării culturii în mase, a educației și ridicării materiale și spirituale a țărănimii, a luptei pentru unitatea națională.

★

Ion Pop Reteganul s-a născut la 10 iunie 1853 în satul Reteag de pe Someșul Mare, din apropierea Munților Țibleșului, într-o « căsuță de nuiele, acoperită — după propria sa mărturisire — cu paie, precum erau toate casele românilor de la noi după revoluția din 1848 ». Căsuța nu avea decît « două ferești, una spre miazănoapte și alta spre răsărit », și ele nu erau mai mari decît o coală de hîrtie [1]. Părinții săi se numeau Dumitru și Mărina. În Reteag bunicii folcloristului veniseră din Măgogea, un sat de pe Valea Lăpușului, unde se născuse cu aproape 200 de ani în urmă

[1] I. Pop Reteganul, *Odinioară și acum. Amintiri din copilărie*, în Biblioteca poporală a « Asociațiunii », Sibiu, 1931, p. 28.

și haiducul Pintea Viteazul, ale cărui balade și legende alcătuiau una din comorile folclorice ale regiunii.

Reteagul — cu numele popular Răteagul — era un vechi sat de iobagi atestat documentar încă din secolul al XIII-lea avînd astfel o îndelungată tradiție istorică și socială. Timp de aproape un secol el a făcut parte din posesiunile Ciceului, feuda transilvăneană a lui Ștefan cel Mare și a urmașilor săi, urmele stăpînirii moldovene impregnîndu-se puternic în modul de viață al reteganilor.

Deși în 1602 satul a fost devastat de valonii lui Basta, totuși el s-a refăcut repede izbutind să se mențină ca o așezare viguroasă și prosperă.

Ca și în Humuleștii lui Creangă, la Reteag se mînuiau cu hărnicie plugul, sapa, coasa și stativele de țesut pînză și pănură, și răsunau pe toate coclaurile și sub toate strașinile cîntecele de dragoste și obidă. Vechi obiceiuri se urmau nestingherite din veac în veac, reprezentînd concepțiile de viață ale reteganilor, dragostea lor de muncă, prăznuirea sărbătorilor, modul de desfătare obștească, datinile, superstițiile, felul de vindecare al bolilor oamenilor și al vitelor, apărarea față de forțele rău voitoare, trecerea de la viață la moarte, cu un cuvînt epopeea întregii existențe.

În acest mediu s-a desfășurat copilăria viitorului folclorist, aici a urmat clasele primare, și aici avea să se întoarcă spre sfîrșitul vieții spre a se înmormînta alături de cei din care s-a născut. « Domn », intelectual adică, s-a făcut prin frecventarea liceului de la Năsăud, două clase, unde, spre a se deosebi de alți « Popi », lui i s-a zis Reteganul, — a preparandiei de la Gherla și apoi a celei de la Deva, de unde în 1873 avea să plece ca învățător în comuna Orlat din apropierea Sibiului. Timp de peste 20 de ani avea să exercite o spinoasă și fecundă dăscălie în toate cele patru colțuri ale Transilvaniei și Banatului: la Vîlcelele Rele din Hunedoara (1875); la Baru Mare, în « fundul Hațegului », la poalele muntelui Retezatul (1876—1878); la Lisa în ținutul Făgărașului (1878—1879); la Grădiștea, în preajma Sarmisegetuzei (1880); la Bouțarul superior în dieceza Lugojului, « chiar în pasul Porții de fier » (1889—1891); în Bucium-Șasa apoi, în Munții Apuseni (1881—1884); la Sîncel, lîngă Blaj (1884—1886); la Rodna Veche, în nordul Ardealului (1886—1892); la Sibiu, ca secretar secund al « Asociațiunii pentru literatură și cultura poporului român » (1893—1896); la Monar, în comitatul Bistrița Năsăud și Reteag ca pensionar (1896—1898); în 1899—1901 iarăși la Sibiu ca redactor la publicațiile *Tribuna* și *Foaia poporului;* și, în sfîrșit, pentru totdeauna, la Reteag unde își va sfîrși zilele la 3 aprilie 1905 în vîrstă de abia 52 de ani.

Niciunul din aceste sate — în afară de Reteagul natal — nu l-a încîntat însă mai mult decît Baru Mare din Țara Hațegului, pe care l-a evocat mai tîrziu într-o pagină vrednică de a figura în orice antologie națională:[1] « Frumos e Ardealul fără măsură — exclamă Pop Reteganul în descrierea acestuia — dar în el mai frumos este acest corn ce este în jurul Hațegului și care pînă în ziua de astăzi se numește Țara Hațegului. Soarele cînd răsare mai întîi dă bună-dimineața acestui ținut; razele lui stau mult de vorbă cu românii hațegani, pe care-i află în munți, la oi, în vale la coasă, pe cîmp la secere, pe coaste la vii, căci, deși e mică, Țara Hațegului întrunește în sine tot ce Ardealul are mai bun și mai frumos; Țara Hațegului se poate numi cu drept cuvînt un Ardeal în miniatură. Numai văzînd Țara Hațegului, poți înțelege de ce dacii, înaintașii noștri pe acest pămînt, își făcuseră capitala Sarmisegetuza în acest colț de țară unde își păstrau ce aveau mai scump și mai bun: pe domnitorul lor cu toate comorile lui. Un adevărat rai pămîntesc e acest colț de țară. Zace chiar la cornul Ardealului de către apus-miazăzi; spre apus e despărțit prin muntele Marmore de Bănat, iar spre miazăzi îl despart de România (veche) Retezatul cu ramurile lui; pe la pasul Porții de fier mergi de aci în Bănat, iar spre miazăzi îl despart de România.

Răpit de frumusețea acestui ținut l-am căutat adesea; am fost mai în toate comunele mai însemnate, am suit mai pe toate dealurile și munții și am făcut cunoștință cu români din toate

[1] I. Pop Reteganul, *Țara Hațegului,* Biblioteca poporală a « Asociațiunii », Sibiu, 1930.

clasele ai acestui rai pămîntesc; și dacă ar fi să am putere, bucuros aș mai călca odată acest ținut romantic a cărui fiecare vale și culme își are istoria sa, mitul său, productele proprii; bucuros aș mai sta de vorbă cu cîte un Luncan, Macrea, Tatul, Bălan, Boian, Stejar, Gangur, Iarba, Corbu, Mărăscu, Părăscu, Păun, Teian, Băluș, Boju, Fulgeru, Bărcianu, Furtună, Cîndea, Păginu, Ursu, Arbore, Mărilă, Lelescu, Junescu, Pitulice, Alun, Troilă, Marcu, Ciacu, Alecu, ș.a. care mi-au spus atîtea și atîtea istorii din trecutul Hațegului, care vorbesc cu fală despre faptele vitejești și bune, iar cu groază despre faptele mîrșave și rele ».

Amarele sale peregrinări ca dascăl, asupra cărora nu vom insista aici [1] i-au dat însă impulsul cercetării folclorice și i-au oferit cea mai fericită ocazie de inițiere și informare în acest domeniu, contactul său nemijlocit cu aceste sate, atît de felurite și de îndepărtate unele de altele, concretizîndu-se prin cele mai largi culegeri de literatură populară realizate pînă la dînsul.

Primele îndemnuri pentru înregistrarea folclorului și îndeosebi a poveștilor, i-au dat-o povestitorii din satul său natal: Iuăn cel Mare, Petrea Albului, Vila Sălăgianului, Ion Dărăban, poreclit « Bunzariul », cărora în anul 1903 avea să le aducă un duios omagiu prin prefața la volumul *Povești de la moară*, intitulată « Povestea acestor povești ». « Așa — exclamă Reteganul — de la Iuăn cel Mare, de la badea Vila și de la Bunzariul auzii eu cele dintîi și cele mai frumoase povești ».

Recunoștința folcloristului s-a îndreptat mai ales către Bunzariul, care era păcurar și cu care el ciobănise pe dealurile Reteagului, fiindcă « nu era tufă, iarbă, pasăre, animal mic sau mare, să nu-i fi știut el povestea și — adaugă Pop — pe toate mi le-a spus, și multe le ținui minte, de le scrisei cînd știui a scrie, dar cele mai multe au rămas pe cîmp, unde le-am auzit de la Bunzariul ».

În aceeași prefață el amintește și de povestitorii de la Năsăud care l-au fermecat la « desfăcutul cucuruzului », unde « mai bucuros lăsa lecția neînvățată, decît povestea neascultată ». Aici a auzit de la un țigan bătrîn legenda pe care V. Alecsandri o publicase în 1862, din altă sursă, firește, sub titlul de *Înșiră-te mărgărite*. « În veci — mărturisește folcloristul — nu voi uita pe cel ce a spus-o. În acea seară atîta m-am holbat la el, încît — de-aș fi zugrav — acum după 7 de ani vi l-aș zugrăvi din memorie. » Impresia lăsată tînărului ascultător de povestirea țiganului a fost atît de puternică, încît după ani și ani, timp în care va cunoaște și textul lui Alecsandri, el nu-și putea da încă seama: care fusese mai frumoasă? Cea spusă de țigan, ori cea scrisă de Alecsandri? »

Seria povestitorilor de basme ai copilăriei și adolescenței sale, avea să se continuie apoi la Deva, cu « gazda » sa Lazăr Codreanul, care ședea chiar lîngă moară, din marginea orașului, pe care el o frecventa cu aceeași asiduitate ca și preparandia, și cu Achim Zidul, paznicul școalei de la Orlat. Ca învățător la Vilcelele Rele, la Baru Mare și la Bouțar și-a « umplut hambarul cu povești, cîntece și descîntece adunate pe la nedei și ospețe țărănești », iar la Bucium-Șasa a ascultat și înregistrat poveștile povestite de băiași (mineri). La Lisa povestitorul său de predilecție a fost servitorul școlii, N. Achim, care trăise mult prin România și trecuse adeseori cu turmele de oi prin Munții Făgărașului.

Impulsul de a scrie și publica cele auzite i l-a dat lectura revistei *Transilvania*, condusă în tinerețea sa de George Barițiu, și a calendarelor poporale ardelene, în care a aflat multe din cîntecele și poveștile depănate de povestitorii amintiți, și printre ele și legenda lui Alecsandri împreună cu o altă legendă asemănătoare scrisă în proză. « Ca asta — și-a zis Reteganul pe cînd se afla învățător la Orlat — aș putea scrie și eu una. Cugetai — mărturisește el în continuare — și mă pusei și scrisei o poveste, după aceea alta și alta ... dar nu le comunicai cu nimene; îmi

[1] Vezi pentru biografia sa: Horia Petra Petrescu, *Din viața lui I. Pop Reteganul* în *Țara Bîrsei*, Brașov, 1935, (extras); Sebastian Stanca, Elie Dăianu, *Din viața dascălului I. Pop Reteganul*, Cluj, 1938; Vasile Netea, *I. Pop Reteganul*, București, 1941 în colecția « Cunoștințe folositoare » și în *De la Petru Maior la O. Goga*, București, 1944; Ion Apostol Popescu, *Ion Pop Reteganul, Viața și activitatea*, București, 1965; vezi și anexa nr. I.

era oarecum »... N-avea atunci decît 20 de ani. În autobiografia scrisă în 1887 destăinuirea sfielii sale de a se adresa tiparului primise o explicație și mai concretă; « Nu aveam curagiu să le public undeva temîndu-mă că mă vor rîde redactorii de le voi trimite ». [1]

În 1878, sfiala a încetat însă și Ion Pop Reteganul a trimis lui Iosif Vulcan pentru revista *Șezătoarea* prima sa poveste, versificată însă — *Fata mulțămitoare* [2] — și apoi în anul 1882 primele sale *Doine și hore din popor* [3].

Pe lîngă colaborarea la « Șezătoarea », îl găsim în anii 1881 și 1882 și în paginile *Contemporanului* de la Iași cu anecdota populară *Paripul țiganului* [4] și — sub pseudonimul Someșanul — cu poveștile *Mă nădăiam ieu că dintr-atîța trebuie să fie și unul al dracului* (probă de limbă de pe Someșul Mare) și *Isteață și pace* [5], unul din cele mai reușite basme ale lui. La *Contemporanul* folcloristul din Reteag a ajuns prin legăturile sale cu profesorul Teodor T. Burada, care l-a recomandat lui Iosif Nădejde, cu ambii avînd să poarte o îndelungată corespondență [6].

O altă publicație la care apare în acest an, este *Noua bibliotecă română* de la Brașov unde a publicat legenda *Detunata* [7].

În anul următor colaborarea sa se continuă cu și mai multă intensitate la *Familia* lui Vulcan și *Noua bibliotecă română*, la *Gazeta Transilvaniei*, iar în 1885 la *Telegraful român* și la *Tribuna* lui Slavici de la Sibiu, unde apare cu basmul *Făt-Frumos zălogit* [8].

Concomitent cu colaborarea la periodicele menționate și la *Cărțile săteanului român* (Gherla) va publica primul său volum de poezii poporale: *Trandafiri și viorele* (1884).

Calea îi era de acum înainte deschisă. Numele său intrase în marea galerie a folcloriștilor români.

În 1888, după o antologie de poezie cultă [9] și după alte două broșuri, — dintre care una nu era decît o compilație cu caracter semi-istoric [10] iar cealaltă o nouă culegere de poezii populare [11], vor urma cele cinci tomuri de *Povești ardelenești* cuprinzînd 34 de basme.

Cele mai multe dintre ele au fost publicate fie în periodicele amintite, fie în *Transilvania* (Brașov), *Telegraful român*, *Foișoara pentru răspîndirea cunoștințelor folositoare și a iubirei de carte între popor*, *Tribuna* (Sibiu), *Gazeta poporului* (Timișoara), precum și în diferite calendare poporale.

În 1895 seria basmelor va continua cu *Povești din popor* (20 la număr) editate și premiate de « Asociațiunea transilvană pentru literatură și cultura poporului român », iar în 1903 cu poveștile și snoavele *De la moară*, tipărite la Budapesta în « Biblioteca poporului român ». Noua culegere era proiectată să apară în trei volume: *De la moara din sus*, *De la moara din mijloc* și *De la moara din Jos*, fiindcă, lămurea el în prefață, « așa se numeau cele trei mori ce erau pe valea ce trecea prin mijlocul Reteagului și unde mergeam de ascultam atîtea năzdrăvănii în copilăria mea ». Numărul poveștilor destinate să apară în aceste volume era de peste 50.

Proiectul, de care folcloristul își legase atîtea speranțe, nu s-a putut realiza, din cele trei volume neapărînd — cu dimensiuni de broșuri — decît două, cu numai 4 povești.

---

[1] I. Pop Reteganul, *Eu despre mine* în revista *Convorbiri pedagogice*, Panciova, 1887, n. 11.
[2] *Șezătoarea*, Budapesta, 1878, p. 49—51.
[3] *Idem*, 1882, p. 24—25.
[4] *Contemporanul*, Iași, 1882, p. 620.
[5] *Idem*, 1882, p. 656—657; 1882—1884, p. 841—845.
[6] Vezi anexa II (1, 2).
[7] *Noua bibliotecă română*, Brașov, 1882/1883, p. 532—533.
[8] *Tribuna*, Sibiu, 1885, p. 1102.
[9] *Inimioara adecă floarea poeziei naționale din cei mai buni scriitori români*, Sibiu, 1885.
[10] *Țiganii*, Blaj, 1886.
[11] *Chiuituri de care strigă feciorii la joc*, Gherla, 1887.

Concomitent cu apariția poveștilor « de la moară » au apărut alte două basme în revista *Luceafărul* de la Budapesta: *Ion Pățitul* [1] și *Petru, finul lui Dumnezeu* [2].

Multe din poveștile culese sau transcrise de Reteganul au rămas însă neincluse în volume unele fiind publicate după moartea lui în diferite periodice, iar altele au luat calea arhivelor și a muzeelor.

Printre acestea menționăm și un volum de tradiții și legende românești, ungurești și săsești — peste 50 bucăți — în care, pe lîngă culegerile sale, Reteganul a adunat și o parte din culegerile folcloristului maghiar Kovácy Laszló și ale folcloristului sas, Fr. Müller.

În tot acest timp, el a publicat însă și numeroase culegeri de folclor în versuri ca *Starostele sau datini de la nunțile românilor ardeleni* (Gherla, 1891); *Bocete adecă cîntări la moarte* (Gherla, 1897); *Opșaguri cît pilite cît cioplite* (Gherla, 1897); *Românul în sat și la oaste* (Gherla, 1899); *Pintea Viteazul* (Brașov, 1899); *Poezii poporale, Cîntece bătrînești* (Sibiu, 1900).

« E o uimire — avea să afirme N. Iorga la moartea lui — ce a strîns el într-o viață destul de scurtă și plină de atîtea greutăți » [3].

Adunarea și publicarea acestei imense cantități de folclor — care nu era însă decît o mică parte din ceea ce avea să încredințeze Academiei Române [4] — l-a împins în mod firesc și spre anumite probleme teoretice. Concepția sa despre culegerea, transcrierea și valorificarea creațiilor populare concretizîndu-se în diferite prefețe, apeluri, « programe », articole și epistole. În 1886 a publicat astfel în « Cărțile săteanului român » articolul *Despre literatura poporală tradițională* [5], în 1887, în *Gazeta Transilvaniei*, o *Programă pentru adunarea materialului literaturii poporale* [6] alcătuită din 55 de puncte, în 1890, în *Tribuna*, *Despre modul de a aduna materialul literaturii poporale* [7], în 1899, tot prin intermediul *Tribunei*, o serie de *Epistole către un învățător tînăr* [8].

Despre ideile și îndemnurile sale ne vom ocupa însă în paginile următoare, teoreticianul și tehnicianul fiind tot atît de remarcabil ca și culegătorul și scriitorul.

★

Concomitent cu publicarea poeziei și prozei folclorice, Ion Pop Reteganul a desfășurat și o intensă activitate de scriitor original, cu tendințe educativ-populare, și totodată de publicist cultural-pedagogic.

Literatura sa originală, schițe, povestiri, nuvele, note de călătorie, evocări, descrieri de obiceiuri și locuri, amintiri din copilărie, legende, a fost adunată și ea în cîteva volume, parte alcătuite de el însuși, parte de către diferiți editori după moartea lui. Ca și poveștile, o bună parte din aceste scrieri au fost publicate mai întîi în diverse perioade transilvănene sau transcarpatine, iar altele au fost valorificate în mod postum.

---

[1] *Luceafărul*, I, 1902, nr. 41 p. 49—52.
[2] *Idem*, II, n. 3—4, p. 55—57, 57—70.
[3] N. Iorga, *Oameni cari au fost*, I, 1911, p. 95.
[4] Între anii 1888—1898 I. Pop Reteganul a predat Academiei Române, cu scopul de a fi publicate, următoarele volume manuscrise: 1. *Hori lungi* (mss. 4524); 2. *Cîntece voinicești* (mss. 4524); 3. *Cîntece ostășești* (mss. 4525); 4. *Cîntece de bucurie* (mss. 4526); 5. *Cîntece de iubire* (mss. 4527); 6. *Cîntece de jale* (mss. 4528); 7. *Cîntece de dor* (mss. 4529); 8. *Cîntece de urît, mînie, năcaz*, (mss. 4530, 4541); 9. *Doine satirice* (mss. 4532); 10, 11, 12, 13, *Chiuituri* (mss. 4533—4536); 14, 15, 16, *Diverse* (mss. 4537—4539); 17. *Proza, partea I; Nașterea, tinerețea, moartea* (la români) (mss. 4540); 18. *Proza, partea II, Nunta* (la români) (mss. 4541); 19. *Proză, Partea III: Sărbătorile anului* (mss. 4542); 20. *Proză, Partea IV: Crăciunul* (mss. 4543); 21. *Diverse* (mss. 4544). Vezi o descriere mai detaliată a acestora în vol. nostru *De la Petru Maior la Octavian Goga*, București, 1944, p. 155—158.
[5] Anul XI, ianuarie, 1886.
[6] Anul 1887, nr. 229—293.
[7] Anul 1890, nr. 120.
[8] Anul 1899, nr. 26—27.

În anii 1898 și 1899 au apărut astfel la Gherla, în editura « A. Todoran » și la Sibiu două broșuri de *Nuvele și schițe* dintre care o parte vor fi republicate în anul 1901, sub titlul *Novele* în « Biblioteca pentru toți » de la București. O nouă ediție din acestea va apare, sub același titlu și în aceeași colecție în anul 1910.

Cea mai însemnată parte din scrierile sale de acest gen au apărut însă, intitulate *Povestiri din viața țăranilor români*, în anii 1900 și 1901 în Biblioteca poporală a « Asociațiunii pentru literatură și cultura poporului român » de la Sibiu (n. 1 și 2). În 1908 și 1911 « povestirile » aveau să fie reeditate în aceeași colecție, prefațate de Octavian Goga și Octavian C. Tăslăuanu.

Din scrierile postume sau risipite prin ziare și reviste s-au alcătuit în perioada dintre cele două războaie numeroase alte broșuri: *Lucă minte slabă* (1925), *Din Țara Hațegului* (1930), *Copiii Ursutului și alte povestiri* (1931), *Odinioară și acum. Amintiri din copilărie* (1931), *Munți, animale, pămînt. Legende* (1935), *Dascălul Ioniță* (1932). Toate acestea au apărut în aceeași « bibliotecă » a « Asociațiunii », unele fiind prefațate biografic de Horia Petra-Petrescu, secretarul literar al acesteia.

O altă culegere din postumele lui Reteganul și din bucățile aflate în periodice a fost publicată de noi în anul 1943 în editura « Casei școalelor » sub titlul *Legende, povestiri și obiceiuri românești*. În sfîrșit, în 1969, în « Editura Tineretului » profesorul Ion Apostol Popescu — ultimul biograf al Reteganului — împreună cu Serafim Duicu, au publicat, după manuscrisele aflate la Reteag și după unele periodice, *Amintirile unui școlar de altădată*.

Mai puțin cercetată a fost activitatea sa publicistică, articolele, evocările biografice și contribuțiile sale pedagogice, economice, culturale, didactice, politice, din care nu s-a republicat încă nimic. Cea mai mare parte din acestea au apărut în revistele la care Ion Pop Reteganul, deși izolat în lumea satelor, a îndeplinit funcția de redactor: *Cărțile săteanului român* (Blaj, 1886); *Convorbiri pedagogice* (Satul Nou, Panciova, 1886—1887); *Revista ilustrată* (Reteag, Soimuș, 1898—1899) — la aceasta a debutat Octavian Goga ![1] — *Dreptatea* (Timișoara, 1893 — 1894); *Gazeta de Duminecă* (Șimleu, 1904—1905). Preocupările publicistice ale folcloristului s-au relevat de asemenea și prin asidua sa colaborare la periodicele: *Gazeta Transilvaniei* (Brașov), *Observatoriul* (Sibiu), *Tribuna* și *Foaia poporului* (Sibiu), *Unirea* (Blaj), *George Lazăr* (Bîrlad), *Casa rurală* (București) etc.

Pe lîngă numeroasele probleme aduse în discuție, îndeosebi cu privire la viața economică, la sănătatea, la școala și cultura poporului, concretizate și în diferite manuale sau cărți de învățătură scrise fără pretenții literare [2], în aceste periodice au apărut și biografiile și portretele făcute de Reteganul unora din marile personalități ale vieții culturale și politice românești: Andrei Mureșanu, Avram Iancu, George Barițiu, Visarion Roman, Partenie Cosma și totodată unora din pedagogii timpului: Basiliu Petri, Cosma Anca, V. Gr. Borgovan ș.a.

Reteganul a dat apoi o largă atenție și vieții haiducilor ardeleni Grigore Pintea Viteazul și Dăianul, a căror viață a urmărit-o cu un pasionat interes.

Toate acestea fac din Ioan Pop Reteganul o figură de scriitor și publicist vrednică de un studiu literar mai amănunțit decît cele care i s-au dedicat pînă acum, și totodată de o reeditare mai largă, cu caracter unitar, îndeosebi a prozei folclorice și originale precum și a unei părți a publicisticei sale.

E ceea ce se încearcă prin ediția de față consacrată basmelor, povestirilor, nuvelelor, legendelor și unora din articolele folcloristului.

---

[1] Vezi anexa nr. III.

[2] *Curs practic de pomărit*, Arad, 1889; *Cartea poporului* (Carte de citire), Brașov, 1892; *Prietenul săteanului român*, Gherla, 1895; *Pilde și sfaturi pentru popor*, Gherla, 1900, *Pomicultura*, Șimleul Silvaniei, 1904, ș.a.

★

La apariția lui Ion Pop Reteganul în mișcarea folcloristică ideea culegerii poveștilor poporale își deschisese de mult calea spre atenția publiciștilor și folcloriștilor transilvăneni. În 1845 apăruse astfel la Stuttgart-Tübingen culegerea fraților Albert și Arthur Schott intitulată *Walachische Märchen* anunțată în mod entuziast de George Barițiu prin *Gazeta de Transilvania* [1]. Peste cîțiva ani, în 1860, tînărul E. B. Stănescu-Arădanul, « drepturian » atunci la Viena, student la Facultatea de drept adică, publica la Timișoara o broșură de *Povești culese și corese*. Broșura lui Stănescu cuprindea o serie de « povești lumești », datini și anecdote, unele din ele reprezentînd versiuni maghiare, fără a izbuti să se impună însă nici ca scriere folclorică — « Proză poporală » cum ar fi dorit-o autorul — nici ca operă originală. Ea n-a depășit stadiul unei compilații mediocre, și nici nu s-a continuat cu o nouă broșură anunțată de autor [2]. E. B. Stănescu avea să se distingă apoi ca avocat și om politic.

Mai multă consistență și mireasmă populară aveau să aibă însă poveștile publicate de bănățeanul Dionisie Miron în anii 1870—1871 în ziarul lui Hasdeu *Columna lui Traian*, care au reținut atenția acestuia atît prin subiectele lor cît și prin graiul culegătorului. Convins de autenticitatea lor, Hasdeu le-a publicat pe toate, în număr de 9, la rubrica intitulată: *Poporul*. Concomitent cu basmele lui Miron și apoi în anii 1872—1874 au apărut altele în ziarul *Albina* și *Federațiunea* (Pesta), publicate de un alt bănățean, Atanasie M. Marienescu, care va vedea însă în ele nu atît niște creații populare artistice, ci, în primul rînd, sub titlul *Descoperiri mari*, surse și argumente pentru originea latină a poporului român și pentru identificarea unor vestigii și legende mitologice romane denaturate.

Unele din ele, pentru o mai largă difuzare, au fost tipărite chiar și în ediții separate [3].

Un succes remarcabil au obținut însă basmele publicate în 1872—1875 la *Convorbiri literare* de Miron Pompiliu [4] și Ioan Slavici [5]. Nici unul, nici altul, n-au persistat însă în acest gen, primul fiind răpit de literatura didactică, iar al doilea de nuvelă, dramă și roman [6].

Mai multă insistență, dar mai puțin talent, aveau să dovedească I. T. Mera, Pavel Chinezu, Grigore Sima al lui Ion, Ion Bota, Silvestru Moldovan care colaborează la *Convorbiri literare*, la *Familia* și la *Tribuna* care le va edita unele basme în « Biblioteca poporală a Tribunei » [7].

Toate aceste încercări erau însă departe de a se putea compara cu abundența de culegeri apărute în această perioadă la românii transcarpatini, și îndeosebi cu cele realizate de I. C. Fundescu [8], Petre Ispirescu [9], I. G. Sbiera [10], D. Stăncescu [11], Transilvania va intra în marele

---

[1] Anul 1845, p. 360. Vezi și Al. Bistrițeanu, *Primii culegători de basme românești* în *Studii și cercetări de istorie literară și folclor*, V, 1956, n. 5.

[2] *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, Brașov, 1860, n. 24, p. 183—184.

[3] At. Marienescu, *Doi feți cotofeți sau doi copii cu părul de aur*, Budapesta, 1872; *Descoperiri mari: Seranu și Dioranu*, Oravița, 1872.

[4] *Ileana Cosînzeana, din cosiță floarea-i cîntă, nouă împărății ascultă*, în *Convorbiri literare*, XI, 1872, p. 17—31; *Codreana Sînziana, idem*, IX, 1875, p. 185—192.

[5] *Zîna zorilor*, în *Convorbiri literare*, XI, 1872, nr. 3; *Ileana cea șireată, idem*, nr. 6; *Floriță din codru*, nr. 9; *Doi feți cu stea în frunte*, VIII, 1874, n. 10; *Stan Bolovan*, IX, 1875, n. 4.

[6] Vezi pentru bibliografia folclorică a acestora, Vasile Netea, Miron Pompiliu: *Limba și literatura populară*, București, 1967, (ediție critică); P. Marcea, *Ioan Slavici*, București, 1965 (Monografie literară).

[7] Vezi pentru activitatea lor: Ion Breazu, *Folclorul revistelor Familia și Șezătoarea* (Sibiu, 1945; *idem Literatura « Tribunei »* București, 1936 (extras din Dacoromania, VIII); O. Boitoș, *Activitatea lui Slavici la « Tribuna » din Sibiu*, Cluj, 1927; vezi și *Bibliografia generală a etnografiei și folclorului românesc 1800—1891*, București, 1968 (redactor A. Fochi; cuvînt înainte de M. Pop).

[8] *Literatură populară. Basme, orații, păcălituri și ghicitori*, București, 1867.

[9] *Legendele sau basmele românilor*, București, 1872—1874, 1876, 1882.

[10] *Povești populare românești*, Cernăuți, 1876.

[11] *Basme*, București, 1885.

circuit al basmului românesc abia în 1888 odată cu apariția *Poveștilor ardelenești* ale lui Ion Pop Reteganul, care, inițial, după anunțurile din periodice, trebuia să poarte solemnul și meritatul titlu de *Poveștile Ardealului*. Schimbarea titlului de către editorul N. I. Ciurcu a rămas o enigmă. *Poveștile ardelenești* — prefațate de către profesorul și folcloristul Alexiu Viciu de la Blaj — s-au impus chiar de la început atît prin masivitatea numărului, cît și prin semnificația lor literară, ele adresîndu-se nu numai cititorilor țărani, ci și celor din rîndul intelectualității, pentru aceștia considerîndu-se necesară și o prefață. Un mare număr de periodice s-au grăbit să le anunțe sau recenzeze în mod elogios, iar unele să și reproducă cîteva din ele [1]. « Mă grăbesc — scria totodată V. Alecsandri de la Paris, îndată după primirea exemplarului trimis de autor — a vă adresa mulțumirile mele și a vă îndemna ca să urmați înainte prețioasa culegere și publicare ce ați întreprins și *care este menită a ocupa un loc însemnat în tezaurul literaturii populare*. Veți îndeplini astfel — afirma Alecsandri în încheiere — una din cele mai folositoare misiuni ale unui om care își iubește neamul » [2].

Continuînd, după sfatul lui Alecsandri, cu adunarea poveștilor și alcătuind o nouă culegere, în anul 1893 Reteganul s-a adresat Academiei Române — căreia îi trimisese în 1888 și colecțiile sale de poezii — cu rugămintea de a fi tipărite sub auspiciile acesteia. Cererea folcloristului a dat astfel secției literare a Academiei ocazia unei atente dezbateri asupra tuturor poveștilor sale, și, totodată, a unor luări de poziție dintre cele mai utile, pentru aprecierea operelor folclorice.

Simion Florea Marian, numit referent al manuscrisului, a afirmat astfel că poveștile Reteganului « nu sînt scrise într-o limbă destul de miezoasă și atrăgătoare, precum sînt bunăoară cele scrise și publicate de răposatul Petre Ispirescu sau de tînărul D. Stăncescu, și cu atît mai puțin de I. Creangă sau I. Slavici, ci ele sînt scrise cu mult mai simplu », așa « cum și le-a notat culegătorul prima oară cînd le-a auzit din gura povestitorului ». Deși în încheiere folcloristul bucovinean recomanda publicarea basmelor lui Reteganu, el le considera totuși puțin realizate ca texte artistice și deficitare sub raportul limbii.

Opinia lui Simion Florea Marian a fost însă viu combătută de însuși B. P. Hasdeu, care, în replica sa, a găsit merite și calități tocmai acolo unde referentul aflase cusururi și paupertăți. « Colecțiunea lui I. Pop Reteganu, care a publicat pînă acum cinci fascioare de basme — a precizat Hasdeu — este mai interesantă din punct de vedere folcloristic tocmai pentru că la I. Pop Reteganu *individualitatea lui nu joacă nici un rol*, (sbl. ns.) fiindcă la dînsul nu ni se înfățișează producțiuni proprii, ca în poveștile lui Creangă, nici nu transpiră în ele orășeanul ca în acele ale lui Ispirescu; pentru că nu se aseamănă nici cu acelea ale lui Fundescu, Sbiera și alții. Lipsite de adaosul oricărei podoabe — preciza în continuare Hasdeu — poveștile d-lui Pop Reteganul ne oglindesc poporul dintr-o localitate cu toate proprietățile ei de obiceiuri și grai » [3]. Nici Simion Florea Marian și nici B. P. Hasdeu nu aveau însă dreptate, fiindcă basmele Reteganului nu fuseseră scrise nici cum le « notase » acesta cînd le-a auzit « prima oară din gura povestitorilor », avînd astfel o limbă neatrăgătoare, și nici nu erau lipsite de « adaosul oricărei podoabe », individualitatea folcloristului jucînd în scrierea lor un rol mai important decît era dispus să recunoască Hasdeu. Marian, referindu-se la Creangă, Ispirescu și Slavici, îl voia deci scriitor, în timp ce Hasdeu nu vedea în el decît pe folclorist, acesta părîndu-i-se important tocmai prin presupusa lipsă de calități literare.

---

[1] A se vedea *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, 1888, nr. 191; *Școala și familia*, Brașov, 1888, p. 155—156; *Amicul familiei*, Gherla, 1888, p. 276; *Familia*, Oradea, 1881, p. 427; *Luminătorul*, Timișoara, 1888, nr. 60; *Gazeta poporului*, Timișoara, 1888, n. 36; *Poșta română*, Brașov, 1888, p. 492 ș.a.

[2] Vezi anexa II (5).

[3] Vez Analele Academiei Române; Dezbateri, XVI (1893/94), p. 272—273, 276—277.

Deşi asupra acestei optici vom reveni în paginile următoare, mai ales că discuţia asupra ei avea să fie reluată de către numeroşi alţi cercetători ai operei lui Pop Reteganul, totuşi ţinem ca asupra ei să dăm chiar acum însăşi opinia celui vizat, ea lămurind în mod concludent două probleme: *cum îşi aduna şi cum îşi scria Reteganul basmele?*

Cele mai multe din poveştile publicate de Ion Pop Reteganul au fost « auzite ». *Făt-Frumos zălogit*, a fost astfel « auzită şi scrisă în miliţie de la un fecior de lîngă Lăpuş »[1]; *Cerbul* a fost « auzită şi scrisă în Sîncel lîngă Blaj »[2]; *Toarceţi, fete, c-a murit Baba Cloanţa*, a fost şi ea « auzită în Reteag »[3]; şi *Crăiasa zînelor* a fost « auzită » de la un păcurar din Năsăud[4]. Din seria poveştilor « auzite » fac parte şi *Tămîia dracului, Doftorul Toderaş, Omul de omenie nu piere, Lupul cu cap de fier, Crîncu, vînătoriul codrului, Fiuţul oii, Cei trei prieteni* şi multe altele.

Unele, în schimb, i-au fost « comunicate » în scris sau prin reproducerile din anumite periodice de către diferiţi învăţători, preoţi, elevi, studenţi. Din seriile acestora menţionăm *Ganul ţiganul, Cei doi copii cu părul de aur, Vizor, craiul şerpilor, Măr şi Păr, Pipăruş Petru şi Floreainflorit, Ţiganul păscălitor* etc.

În loc de « comunicată de . . . », pentru altele dă indicaţia « colectată de » printre acestea aflîndu-se *Pasărea cîntă, domnii dorm*, precum şi « culeasă de », ca în cazul poveştilor *Tata florilor, Mîndra Lumei, Isteaţă din seamă afară, Ion Năzdrăvanul din lut.*

Expresia de « colectată » apare ca indicaţie chiar şi la unele poveşti publicate sub numele său: *Crisläscan viteaz, voinic de babă săracă, Binele şi Răul*, semn că îşi asuma personal înregistrarea lor.

Pentru poveştile, snoavele şi legendele incluse în manuscrisele predate Academiei Române publicate de noi în anul 1943, în editura Casei şcoalelor, sub titlul *Legende, povestiri şi obiceiuri româneşti*, am aflat şi unele bucăţi ca *Baba Grija* cu indicaţia « culeasă de I.T. la « Telegraful român » din Sibiu, alta, *Povestea lui Ignat*, după « Foişoara Tribunei », o a treia, *Postul negru* publicată de Aurel Iona în *Familia;* după *Gazeta Transilvaniei*, sînt date unele *Obiceiuri de Crăciun.*

Considerăm necesar să ne oprim în mod special asupra fiecăruia din aceste moduri de culegere, ele reprezentînd o adevărată cheie pentru înţelegerea şi aprecierea activităţii de această natură a lui Ion Pop Reteganul.

Cele mai multe din basmele sale, precum s-a arătat mai sus, au fost « auzite » direct de către folclorist şi ca atare scrise de el însuşi. În legătură cu scrierea basmelor şi legendelor Reteganul afirma într-un articol din *Tribuna* că, spre deosebire de cîntece şi balade, cari din cauza ritmului şi a rimei, îşi păstrează de la cîntăreţ la cîntăreţ şi de la folclorist la folclorist o anumită identitate, plăsmuirile în proză « ni se înfăţişează după capacitatea celui ce le spune (povesteşte) şi după *darul de a scrie* al celui ce le pune pe hîrtie, de unde, scria Reteganul în continuare, o poveste o auzim de la zece indivizi în zece feluri şi de la fiecare din aceştia, zece scriitori o vor scrie în alte zece feluri, va să zică în tot atîtea variante ».

Ceea ce e important în această direcţie, sublinia Reteganul, deşi în principiu susţinea şi el că folcloristul trebuie să înregistreze materialele în proză şi să le pună pe hîrtie întocmai cum ies din gura povestitorului, era faptul că, în cazul în care acesta nu le poate reda « chiar atît de frumos ca badea Ion sau Nichita », să respecte cel puţin « şirul ideilor şi al vorbelor mai uzitate » în locul de unde s-au cules bucăţile[5].

Aceeaşi idee o repeta în 1903 şi în faţa lui Sebastian Stanca, redactor al ziarului *Poporul român* din Pesta, în editura căruia începuse publicarea *Poveştilor de la moară* . « În poporul nostru,

[1] *Poveşti ardeleneşti*, 1888, Partea I-a, p. 42.
[2] *Idem*, p. 50.
[3] *Ibidem*, p. 59.
[4] *Ibidem*, p. 2.
[5] *Despre modul de a aduna materialul literaturii poporale* în *Tribuna*, 1890, n. 120.

afirma Reteganul, ceea ce era adevărat numai în parte, nu se prea găsesc oameni care să-ți *dictze* (sbl. ns.) o poveste, o poezie », hotărîtoare pentru înregistrarea ei fiind inteligența și conștiința folcloristului.

Relatînd în 1938 convorbirea cu Reteganul, Sebastian Stanca avea să scrie că folcloristul « nici nu făcea aceasta », nu scria adică după dictare. « În mijlocul veseliei — preciza Stanca — Ion Pop Reteganul lua mereu notițe prinse în fuga condeiului și, întors acasă, nu se da odihnei o noapte întreagă, pînă nu reconstituia notițele aievea cum le auzise ». Dar mai ales în poveștile poporului — subliniază Stanca — era extrem de meticulos, căci nu se lenevea să le transcrie de 2—3 ori, pînă le concretiza nu numai caracterul genuin (original), ci și o formă literară adevărată »[1]. Opinia lui Sebastian Stanca era deci că Ion Pop Reteganul transcria basmele auzite în cel mai scurt timp după cunoașterea lor, pe unele transcriindu-le, pentru a obține o formă literară cît mai reușită chiar și de cîte două-trei ori.

Cercetînd colecțiile sale de basme constatăm însă că folcloristul, contînd pe o memorie puternică — « ce auzeam odată, în veci nu mai uitam » [2] — amîna transcrierea basmelor auzite nu numai săptămîni și luni, ci uneori chiar și ani întregi.

Povestea *Stan Bolovan* a fost auzită astfel în Reteag, dar a fost scrisă la Deva în anii cînd folcloristul era elev la preparandie (1871—1873) [3]; *Isteață și pace* a fost auzită în Năsăud pe cînd era « școlar », deci între anii 1866—1870, și redactată desigur după anul 1873 cînd începuse a scrie și alte bucăți [4]; la publicarea ei se va gîndi abia în 1882; *Omul cu trei sfaturi* auzită în Sîncel în anul 1886 a fost scrisă la 11 octombrie 1889, deci pe cînd se afla în Radna [5].

Despre povestea *Trei golani* informează că a fost « auzită » în Lisa (deci în anul 1873), și în Sohodol, lîngă Abrud, deci prin 1884, și scrisă la 10 noiembrie 1889 în Rodna Veche.

La diferite intervale de timp vor fi fost scrise multe altele.

Toate basmele « auzite » au fost scrise astfel din memorie, mai devreme sau mai tîrziu, direct de către Ion Pop Reteganul, avînd la bază, în ceea ce privește forma, « darul » său de a scrie, așa cum precizase în articolul din « Tribuna » și în convorbirea cu Sebastian Stanca.

Iar « darul », indiferent de nivelul și forța acestuia, trebuie considerat ca atare.

Arareori Reteganul a scris basm « întocmai după cum a ieșit din gura povestitorului », printre acestea aflîndu-se *Din fată — fecior*, publicat mai întîi în *Foișoara* de la Sibiu [6], și apoi în *Povești ardelenești* [7] precum și bucata *Psaltirea* publicată în *Omagiul lui Titu Maiorescu* [8], mențiunile respective fiind făcute chiar de către culegător.

Cum a procedat Reteganul cu basmele « comunicate », « colectate » sau « culese » de alții și trimise lui spre publicare fie în calitatea sa de redactor la diferite periodice, fie în vederea includerii în volumele sale?

Ne vom servi din nou de propriile mărturisiri ale scriitorului. Ele au fost făcute în anul 1903 în prefața *Poveștilor de la moară*. « Poeziile, colindele, descîntecele și alte materiale rimate, le scrisei din nou cum le primii », *dar poveștile* — precizează Reteganul — *și legendele în proză mai toate le scrisei eu însumi, luînd din ele mai mult numai fondul din manuscrisele primite, iar forma le-o dădui eu, după cum să vede, grijind, după putință, să nu mă despart de povestitorii necărturari* » [9].

---

[1] Sebastian Stanca, *Din viața dascălului Ion Pop Reteganul*, Cluj, 1938, p. 11—13.
[2] *Din memoriile mele*, manuscris în Casa memorială de la Reteag, (nota 6).
[3] *Povești ardelenești*, partea IV, p. 21.
[4] Idem, p. 34.
[5] *Povești din popor*, p. 200.
[6] Anul I, 1883, p. 6—8, 18—20, 28—29, 44—45.
[7] Partea III-a, p. 10—26.
[8] București, 1900, p. 211—218.
[9] *Op. cit.*, p. 10.

Precizările de mai sus înlătură astfel afirmația unuia din exegeții săi care a afirmat în 1965 că Reteganul a păstrat « integritatea și autenticitatea producțiilor culese », dovedindu-se, așa cum se va vedea în cele ce urmează, că tocmai « integritatea » acestora a fost sacrificată de cele mai multe ori [1].

Evident, mărturisirile lui Reteganul nu se referă la aceia dintre « corespondenții » săi care desfășurau ei înșiși, în mod public, o intensă activitate folcloristică, culegerile lor apărînd în diverse periodice ale timpului și din care o parte au fost incluse și în cărțile sale.

Cel mai însemnat dintre acestea, și care i-a « comunicat » totodată cîteva din cele mai remarcabile povești cuprinse în volumele menționate — *Cei doi copii cu părul de aur*, *Vizor*, *craiul șerpilor*, *Aripă-frumoasă*, *Măr și Păr*, *Ganul țiganul* — a fost Nicolau Trîmbițoniu, învățător în Ulpia Traiană (Grădiștea) din județul Hunedoara, pe unde dăscălise și Reteganul. Trîmbițoniu era însă în același timp și colaborator al *Tribunei*, în paginile căreia a publicat sub semnătură proprie în anul 1886 patru din basmele de mai sus [2]. El își va continua activitatea folcloristică și după apariția volumului din 1888 al lui Pop Reteganul, colaborînd atît la *Tribuna* cît și la alte publicații [3]. În cazul lui Trîmbițoniu afirmația lui Reteganul că a refăcut aproape toate basmele trimise lui, se reduce astfel numai la *Ganul Țiganul* — singura pe care nu am găsit-o publicată de acesta — celelalte patru fiind integrate în *Povești ardelenești*, pentru a le spori greutatea, așa cum le-a scris și publicat acesta, puținele intervenții de ordin stilistic ale dascălului de la Reteag fiind cu totul insignifiante. Confruntarea între basmele publicate de N. Trîmbițoniu în *Tribuna* și de Pop Reteganul în volumul său nu lasă nici o îndoială cu privire la adoptarea lor integrală [5].

Același este cazul și cu basmele « comunicate » de învățătorul George Brătean din satul Varna din părțile Sălajului — *Tata florilor* și *Ion Năzdrăvanul din lut* — și incluse în 1895 în volumul *Povești din popor*. Ambele aceste basme au apărut cu șapte ani mai înainte în *Gazeta Poporului* de la Timișoara, Brătean avînd și el o stăruitoare activitate publicistică [5].

Prelucrate în sensul destăinuit de Reteganul au fost însă poveștile trimise de învățătorul Iuliu Crainic din Urisiul de Jos, (Mureș), George Pop din Giumelciș (Sălaj), de preotul Ieronim Slăvoacă din Ilva Mare (Bistrița Năsăud), de un alt învățător, Nicolae Necrelescu, și de numeroși necunoscuți ca Ioan Kövary, I. Vancul, Ioan Hurubeanu, Iuliana Iancoviciu, George Popa etc. În textele acestora Reteganul a intervenit cu toată puterea, le-a lărgit cadrul, le-a adîncit subiectul, le-a intensificat dialogul, le-a purificat și îmbogățit limba, cu un cuvînt le-a prelucrat pentru a le face vrednice de lumina tiparului.

Modul său de intervenire în astfel de texte a fost concludent relevat de I. Mușlea în studiul său asupra Reteganului [6] — studiu în care au fost puse pe două coloane atît textul « brut » al basmului *Maestrul și hoțul*, trimis de învățătorul Nicolae Necrelescu, cît și cel prelucrat de Ion Pop Reteganul. În urma acestei operațiuni I. Mușlea putea conchide cu toată dreptatea: « Nu e greu de observat cîtă deosebire e între povestea lui Reteganul și sarbădul text trimis de Necrelescu.

---

[1] A. Apostol, Popescu, *op. cit.*, p. 131.

[2] Vezi pentru *Cei doi copii cu părul de aur*, *Tribuna*, din 1886, p. 165—166, 169, 173, 177—178, 181,185, 189; pentru *Aripă frumoasă* idem, p. 73, 77, 81—82, 85, 89—90; pentru *Măr și păr*, *ibidem*, p. 713—730; *Vizor*, *craiul șerpilor*, p. 993, 950.

[3] Vezi pentru detalii *Bibliografia generală a etnografiei și folclorului românesc*, p. 396, ș.a.

[4] Vezi asupra acestei chestiuni și D. Vatamaniuc: *Ioan Slavici și lumea prin care a trecut*, Editura Academiei R.S.R., 1967, p. 335.

[5] Vezi *Bibliografia* . . ., p. 259.

[6] I. Mușlea, *Cercetări etnografice și de folclor*, I, București, 1971, p. 191—193. Studiul reprezintă textul amplificat al unei comunicări făcute de I. Mușlea, la 29 decembrie 1953 la « Secția de istorie literară și folclor » a Institutului de lingvistică din Cluj cu prilejul aniversării centenarului nașterii lui I. Pop Reteganul. La 18—21 decembrie 1954 comunicarea cu unele adaosuri a fost repetată la sesiunea de comunicări a Filialei din Cluj a Academiei R.P.R., iar în 1955 a fost publicată în *Studii și cercetări științifice*, seria III, științe sociale, VI, n. 3—4, p. 44—67.

Se vede în mod izbitor cum cel dintîi intervine, modificînd ordinea episoadelor, inventînd amănunte, îngroşînd trăsături, înviorînd şi înmulţind dialogurile, introducînd versuri sau strigături şi, mai ales, dînd un final cu totul neaşteptat — probabil reminiscenţă din altă poveste sau snoavă — dar cu cît mai fericit decît incolorul sfîrşit al lui Necrelescu ».

Rezultatul acestei operaţiuni care se va fi repetat de atîtea ori, a fost, după aprecierea lui Muşlea, plăsmuirea unei poveşti *din popor*, cu motiv şi limbă poporală, dar *scrisă de Ion Pop Reteganul*.[1]

Angajat într-o asemenea analiză, Muşlea ajungea însă în mod firesc la comparaţia poveştilor lui Reteganul cu ale lui Petre Ispirescu, care, deşi din puncte de vedere deosebite, reţinuse şi atenţia lui Marian şi a lui Hasdeu, considerînd şi el, ca şi acesta din urmă, că Ispirescu era un « orăşean », născut şi trăit în Bucureşti, care n-a putut scăpa de influenţa oraşului în alcătuirea basmelor sale, în timp ce Reteganul rămăsese « un adevărat ţăran » pe care folcloristul bucovinean, necunoscîndu-i modul de lucru, îl asemăna cu însişi povestitorii din popor ale căror spuse le-ar fi notat cu exactitate. În raport cu Ispirescu, socotit creator al basmului muntean, identificat cu însuşi basmul românesc, Reteganul, afirmă I. Muşlea, este « creatorul povestei populare » a Ardealului din a doua jumătate a secolului al XIX-lea [2].

Comparaţia Ispirescu-Reteganul a preocupat şi pe Ion Breazu, care fără a adînci analiza în sensul acestuia, într-un studiu scris cu ocazia centenarului povestitorului de la Reteag, a afirmat şi dînsul că Ion Pop Retaganul « păstrează basmelor o culoare mai ţărănească, atît în cuprinsul cît şi în expresia lor » [3].

Într-un alt studiu, dedicat literaturii publicate de ziarul *Tribuna*, Ion Breazu făcea totodată şi o comparaţie între poveştile lui Reteganul şi ale celorlalţi colaboratori ai *Tribunei*, şi îndeosebi cu ale lui I. T. Mera şi Grigore Sima. « În locul ţăranului abstract de pretutindeni al celui dintîi — preciza Breazu — la Reteganul avem înaintea noastră ţăranul ardelean cu imaginaţia lui mai săracă, cu ironia lui dură, cu limba lui frîntă, vînjoasă, ale cărui idiotisme el le ştie plasa unde trebuie » [4].

În 1957, într-un studiu despre *Folclorul de la « Tribuna »*, Gh. Vrabie, cercetător şi al basmelor lui Ispirescu [5], a reluat şi el problema autenticităţii poveştilor lui Pop Reteganul în lumina propriilor sale mărturisiri. « A spune — afirma Vrabie în acest studiu — că basmul lui Ispirescu ori Stăncescu, Pop Reteganul şi alţii este exact cu cel povestit de X sau Y din popor ar fi o inexactitate. Conştient de aceasta — adaugă Vrabie — Pop Reteganul a căutat să se apropie cît mai mult de graiul popular local, de modul de a se exprima şi gîndi al poporului. Se poate spune — conchide autorul studiului — cu multă certitudine că *Poveştile ardeleneşti* sînt cît mai aproape de autentic ».

« Avem, aşadar, de a face — precizează Vrabie — cu un ton şi stil al povestirii proprii lui Ispirescu şi nicidecum al poporului. Un altul este al lui Pop Reteganul. *Şi pe acesta îl considerăm mai autentic, prin prisma chiar a celor susţinute mai sus* » [6].

La aceleaşi concluzii a ajuns în 1965, după o stăruitoare confruntare de motive şi episoade şi Ion Apostol Popescu în monografia sa consacrată folcloristului transilvănean, Ispirescu impunîndu-se tuturor prin calităţile artistice ale basmelor sale folclorice, iar Ion Pop Reteganul prin autenticitatea lor populară. Şi într-adevăr, dacă la Petre Ispirescu imaginaţia este uneori mai

---

[1] *Op. cit.*, p. 193.
[2] *Op. cit.*, p. 196.
[3] *Almanahul literar*, Cluj, IV, 1953, n. 6, p. 115.
[4] I. Breazu, *Literatura « Tribunei »*, p. 79.
[5] Gh. Vrabie, *Folclorul românesc*, Craiova, f.a., p. 52.
[6] Gr. Vrabie, *Folclorul de la « Tribuna »*, în *Studii şi cercetări de istorie literară şi folclor*, V, 1955, n. 1—2, p. 231.

largă, mai savuroasă, fantasticul mai accentuat, iar limba întotdeauna mai vie și mai plastică, acesta fiind însuși caracterul limbii literare muntene, la Pop Reteganul, în schimb, fabulația, deși mai restrînsă, e mai adîncă, caracterul ei popular mai autentic, raporturile cu societatea contemporană a povestitorului mai accentuată, iar limba, ca la toți scriitorii transilvăneni ai timpului, deși mai puțin fluidă, totuși « miezoasă » în țesătura ei și nu lipsită de elemente pitorești și patetice — limba țărănimii transilvănene.

Petre Ispirescu pleca însă de la tradiția lui Anton Pann, Alexandru Odobescu și Nicolae Filimon, pentru a-i aminti numai pe aceștia, în timp ce Reteganul avea ca precursori pe Ion Barac, Vasile Aaron, Iosif Vulcan.

Antecedentele și punctele de plecare vorbesc de la sine.

În Ion Pop Reteganul au coexistat în aceeași măsură și cu aceeași pasiune atît folcloristul cît și scriitorul. Cu privire la culegerea, și publicarea literaturii populare în versuri, Reteganul a săvîrșit astfel, așa cum au afirmat S. Fl. Marian și B. P. Hasdeu, pură operă de folclorist, dar în ceea ce privește basmele și legendele, prin versiunile și formele create de el însuși, el s-a relevat, dînd expresie fondului și limbii populare, ca scriitor și ca stilist cu accente proprii.

Elogiul adus de Hasdeu culegerilor de povești ale lui Reteganul, e un elogiu pentru substanța și calitatea acestora, dar în același timp el constituie o ignorare și o nedreptățire a rolului jucat în elaborarea lor de scriitorul care a fost Ion Pop Reteganul.

★

Care este lumea basmelor scrise sau colecționate de Ion Pop Reteganul? Ce subiecte l-au preocupat? Care sînt eroii lui, « protagoniștii specifici » cum îi numea G. Călinescu? Ce semnificație au ei?

Un răspuns concludent la aceste întrebări nu se poate da fără a ține seama de afirmațiile și constatările lui Lazăr Șăineanu din lucrarea sa din 1895, *Basmele române în comparațiune cu legendele antice clasice și în legătură cu basmele popoarelor învecinate și ale tuturor popoarelor romanice* și ale lui G. Călinescu din marele său studiu intitulat *Estetica basmului* (1965).

Urmărind în capitolul « Clasificațiunea basmelor » prezența și diversitatea unor tipuri și cazuri frecvente în basmele folcloriștilor și scriitorilor români, Șăineanu menționează pe Reteganul — alături de Ispirescu, I. C. Fundescu, D. Stăncescu, I. Slavici, I. T. Mera, Grigore Sima, G. Cătană și alții, în aproape toate clasificările. În ciclul omul-animal (pasăre, pește), el figurează astfel cu *Zîna apelor*, *Voinicul Parsion*; pentru motivul camerei interzise cu *Nu minte*, *Crăiasa zînelor*; pentru jurăminte și promisiuni neținute cu *Lupul cu cap de fier*; pentru cazurile de metamorfozare cu *Făt-Frumos zălogit*, *Cei doi copii cu părul de aur*; pentru motivul *Ileana Cosînzeana*, cu *Din fată-fecior*. Motivul frații vicleni e reprezentat prin basmul *Aripă-frumoasă*, tovarășii năzdrăvani prin *Fiuțul oii*, frații de cruce prin *Măr și Păr*, animalele recunoscătoare prin *Vizor*, *craiul șerpilor* și *Povestea lui Pahon*, femeia perfidă prin basmul *Urmă galbină și Pipăruș Petru*.

Citațiile din Reteganul sînt considerate de Șăineanu fie basme tip ardelenești — *Azimă mergătoare* — fie variante ardelenești ale celorlalte subiecte [1].

O largă atenție a acordat Șăineanu basmului *Aflatul*, comentat și în introducere, arătînd că un subiect asemănător se găsește în literatura populară germană, subiect care a inspirat lui Schiller bucata *Fridolin* [2].

Constatări asemănătoare găsim și în cercetarea lui G. Călinescu, care, fără îndoială, este cea mai adîncă expunere asupra substanței și tipologiei basmului românesc. « Basmul — afirma

---

[1] Lazăr Șăineanu, *op. cit.*, p. 228—944.
[2] *Idem*, p. 142.

Călinescu în introducerea studiului său — e un gen vast, depășind cu mult romanul, fiind mitologie, etică, știință, observație morală etc. Caracteristica lui este că eroii nu sînt numai oameni, ci și anumite ființe himerice, animale. Și fabulele vorbesc de animale, dar acestea sînt simple măști pentru felurite tipuri de indivizi. Ființele neomenești din basme au psihologia și sociologia lor misterioasă. Ele comunică cu omul, dar nu sînt oameni. Cînd dintr-o narațiune lipsesc acești eroi himerici, n-avem de a face cu un basm »[1].

Printre eroii himerici, C. Gălinescu enumeră în primul rînd anumiți zmei, șerpi, balauri, uriași, diverși alți monștri ca Ghieonoaia, Scorpia etc., draci, reprezentanți ai simbolurilor meteorologice și cronologice (Mama Crivățului, Crivățul ș.a.); zilele sfinte (Sf. Miercuri, Sf. Vineri, Sf. Duminică și celelalte); zîne ursitoare, iele, strigoi, Dumnezeu și Sf. Petru, ca și boi năzdrăvani, strigoaice, vulturi, corbi, urși, lupi, vulpi, porci, cerbi, cîini, cocoși, oi, berbeci, precum și alte viețuitoare ca porumbei, rațe, tăuni, țînțari, gîndaci. Unele din acestea au și țări, împărății, țara peștilor, a broaștelor, a șerpilor, a șoarecilor, a șobolanilor, a rîmelor, a fiarelor pădurilor. Un loc important în complicarea sau rezolvarea favorabilă a situațiilor îl ocupă posibilitatea de metamorfozare a eroilor himerici, capacitatea liberă a acestora de a se transforma, instantaneu, în ceea ce voiesc.

Cazurile de metamorfoză sînt infinite, de ele fiind strîns legate și unele obiecte năzdrăvane: peria, oglinda, pieptănul, năframa, amnarul. Eroul principal al basmelor, Făt-Frumos, vădește puteri supranaturale încă din faza sarcinii mamei, precocitatea sa fiind pre și post natală. Dintre frați sau surori, de regulă trei, cel mai dotat este cel mic. Un element puternic al basmului îl alcătuiește esența morală a lui Făt-Frumos.

Împărații se disting prin culorile lor: împăratul roșu, galben, verde, negru, albastru. Ca personaje esențiale apar uneori «hăbăucii» (gen Păcală), mame și surori vitrege, fete rele sau năzdrăvane, basmul reflectînd totodată și numeroase cazuri de gelozie maternă și paternă, de misoginism, malignitate și chiar de incest, precum și aspecte din domeniul peisajului, arhitecturii, al portretisticei, costumației etc.

Toate aceste elemente sînt ilustrate de Călinescu prin zeci de exemple, selecționate din aproape toate culegerile de basme românești de la Petre Ispirescu la George Cătană. Basmele lui Pop Reteganul sînt prezente în aproape toate motivele, «șabloanele» și cazurile urmărite de Călinescu, în opera lui aflîndu-se toți «protagoniștii specifici» urmăriți de acesta și toate elementele fundamentale ale basmului.

Pentru categoria zmei, I. Pop Reteganul este citat astfel cu basmele *Crîncu, vînătoriul codrului*[2] — care se luptă și pînă la urmă, după peripeții enorme răpune pe jupînul Pogan — cu *Pipăruș Petru și Florea-înflorit, Făt-Frumos zălogit, Măr și Păr, Aripă-frumoasă, Stan Bolovan, Urmă Galbină și Pipăruș Petru, Mama cea rea*, zmeii săi întruchipînd nu numai ființe monstruoase, ci totodată și simboluri ale întunerecului, tiraniei, sclaviei, oprimării individuale și colective, cu un cuvînt a forțelor dăunătoare libertății, păcii și progresului.

Șerpii, în accepția dată de Călinescu, apar în basmele *Vizor, craiul șerpilor, Din fată, fecior, Trifon Hăbăucul, Povestea lui Pahon;* uriașii, pe lîngă basmele citate mai înainte, sînt prezenți în *Voinicul Parsion, Fiuțul oii;* dracii în *Lupul cu cap de fier;* zînele, fără a repeta basmele anterioare, în *Crăiasa zînelor* — care avea să inspire lui Coșbuc balada cu același nume[2] — *Nu minți!, Ioaneș Măsariul*, ursitoarele în *Aflatul;* Dumnezeu și Sfîntul Petru în *Omul de omenie nu piere, Azimă mergătoare, Zîna apelor;* metamorfozele, pe lîngă altele, pe care considerăm inutil să le repetăm, în *Cerbul, Tămîia dracului;* obiectele năzdrăvane sînt puse la contribuție în *Doftorul*

---

[1] *Op. cit.*, p. 9.

[2] Ion Breazu, *Isvorul folcloristic al baladei «Crăiasa zînelor» de George Coșbuc* în *Studii literare*», Cluj, 1948 p. 205—211.

Toderaș, Ganul Țiganul; împărații, se ivesc în numeroase alte povești precum și în *Cei doi copii cu părul de aur, Părintele Arvinte;* ideea de clasă răzbate din basmul *Isteață și pace.*

Seria s-ar putea continua, cu atît mai mult că G. Călinescu, întocmai ca și alți cercetători, s-a oprit în studiul său în ceea ce privește basmele lui Pop Reteganul, numai la volumul *Povești ardelenești*, trecînd peste *Poveștile din popor* și peste cele *De la moară*, cu toate că și basmele din acestea i-ar fi oferit aceeași largă sursă de motive și eroi. Pentru împărați puteau fi astfel citate basmele *Tata florilor* și *Ion Porc-Împărat;* pentru cai năzdrăvani *Pasărea cîntă, domnii dorm;* pentru zîne *Mîndra lumii;* pentru motivele din basmele *Aflatul* și *Isteață și pace* variantele din *Cuvîntul Ursitoarelor* și *Isteață din cale afară;* pentru categoria vitejilor năzdrăvani, *Micu Grămădicu* și *Stan pățitul;* pentru cei doi copii cu părul de aur, noul basm *Povești de la moară, Soarele, luna și luceferii.*

Larg cuprinzătoare sînt îndeosebi basmele *Vasilică, Floare frumoasă* și *Crislăscan viteazul;* care au o vizibilă înrudire cu *Harap Alb* al lui Creangă, și în care, pe lîngă zmeii cari au furat soarele, luna și stelele, și pe lîngă fenomenele de metamorfoză, apar și năzdrăvanii *Foametea pămîntului, Setea pămîntului, Strepedele pămîntului, Gerul pămîntului, Stînginul pămîntului, Vede-tot, Țintilă, Zgriburilă,* care nu sînt altceva decît alte fețe ale personajelor lui Creangă, *Flămînzilă, Setilă, Ochilă, Păsări Lăți-Lungilă.*

Lumea basmelor lui Reteganul este însă aceeași și în aceste volume, concluzia fiind că povestitorul de la Reteag a recrutat din închipuirea poporului român din Transilvania cel mai mare număr de « protagoniști specifici » ai basmului românesc.

O altă concludentă confruntare a basmelor și eroilor lui Reteganul cu tematica generală a basmului românesc, se desprinde din cercetările lui Gh. Vrabie, raportate îndeosebi la categoriile, « timp și spațiu », « universal și național » în basm, basmul ca « poezie a dorințelor materne », ca « poezie a iubirii », ca « poezie exotică » etc. [1]

Unii din acești eroi și întîmplările lor fantastice au o îndelungată existență și circulație în literatura populară universală, G. Călinescu identificînd de exemplu pe *Doftorul Toderaș* al Reteganului în basmele franceze *La bourse, le sifflet et le chapeau* și în *Les trois frères* [2], pe *Ioaneș Măsariul* în basmul german *Märchen von einem, der auszog das Fürchten zu lernen* [3], pe *Aflatul* într-un basm ceh intitulat *Soarele sau cele trei fire de aur ale Lui Moș-Vede-tot* [4]. Adînci înrudiri se constată și cu privire la anumite subiecte. Finalul *Crăiesei zînelor* se găsește în *Le petit berger* [5] al francezilor; basmul *Toarceți, fete, c-a murit Baba Cloanța* îl au și germanii în *Die drei Spinnerinnen* [6] etc.

Circulația și interferențele acestora, și a atîtor altele [7], a fost cunoscută și de Reteganul care în articolul său din « Cărțile săteanului român » atrăgea atenția culegătorilor români asupra fenomenului menționat: « Bine să băgăm de seamă — scria dînsul — că în decursul veacurilor popoarele s-au mestecat foarte unele cu altele și așa au și împrumutat multe bucăți din literatura poporală, unele de la altele » [8].

Cele mai multe subiecte și cei mai mulți « eroi himerici » ai Reteganului, i-au venit însă din largul lumii românești, *Aripă-frumoasă, Vasilică, Floare frumoasă* și *Crislăscan viteazul, voinic de babă săracă* ai săi fiind, cu toate deosebirile de detaliu, frați buni cu *Harap Alb* al lui Creangă

---

[1] Gheorghe Vrabie, *Folclorul, Obiect. Principii. Metodă, Categorii.* București, 1970, p. 327—346.

[2] G. Călinescu, *op. cit.*, p. 357.

[3] *Ibidem*, p. 376, 364.

[4] *Ibidem*, p. 376.

[5] *Ibidem*, p. 359.

[6] *Ibidem*, p. 365.

[7] Vezi și Lazăr Șăineanu.

[8] Loc. cit., XI, 1886, p. 2.

și cu *Greuceanul* lui Ispirescu, *Făt-Frumos zălogit* din *Povești ardelenești* cu *Făt-Frumos cu părul de aur* din volumul lui I. C. Fundescu, *Aflatul* din Reteag cu *Bujor Aflat* din *Poveștile* bănățene ale lui George Cătană și numeroase altele. În *Fiuțul oii* apar și eroii cunoscuți din atîtea alte basme, românești: Strîmbă-Lemne, Sfarmă-Piatră, Scutură Munții [1], în *Ion Năzdrăvanul din lut* apare și un Frămîntă oțel [2].

Odată cu eroii apar și numeroase motive, episoade și variante, pe care Reteganul caută uneori să le amplifice, dîndu-le dimensiuni și semnificații homerice. Ce sărac pare de exemplu prînzul împăratului Roșu din *Harap Alb* care n-a oferit năștrușnicilor săi musafiri decît « 12 harabale cu pîine, 12 ialoviță fripte și 12 buți de vin » față de ospățul împăratului din basmul lui Reteganul, *Vasilică, Floare Frumoasă*, care a oferit acestuia și tovarășilor săi « o sută de boi (fripți), o sută de vaci, o sută de viței, o sută de berbeci, o sută de oi, o sută de miei, o sută de porci, o sută de purcei, o sută de găini, o sută de gîște și o sută de rațe, apoi o sută de pești și o sută de cuptoare de pită . . . dimpreună cu o sută de buți de vin roșu și o sută de buți de vin galben [3].

La baza tuturor acestor povești se află aceași imaginație fecundă a poporului român de pretutindeni, aceleași tradiții milenare. Meritul de seamă al lui Pop Reteganul e de a fi păstrat sau integrat pe toți aceștia societății și tradiției țărănești transilvane, de a-i fi confruntat cu realitățile sociale ale Ardealului, de a le fi dat graiul cîmpiilor și munților de aici, de a-i fi făcut contemporani cu povestitorii săi și, totodată, de a-i fi făcut să exprime idei și deziderate politice, sociale și naționale ale lumii Ardealului.

Aproape toți eroii din basmele lui Pop Reteganul, chiar și împărații, și îndeosebi voinicii săi, trăiesc în sat, în satul ardelenesc, avînd ocupațiile acestuia, vestmintele și vorbele sale, concepțiile de viață, modul de existență și toate elementele distinctive ardelenești. Aripă Frumoasă, Pipăruș Petru și Florea Înfloritul, Făt-Frumos din *Mîndra lumii*, Voinicul Parsion, Crincu, vînătoriul codrului, Crislăscan viteaz voinic de babă săracă, Fiuțul oii, Stan Bolovan, Stan Pățitul, Doftorul Toderaș, Micu Grămădicu, Pahon, Ion Năzdrăvanul din lut, vitejii din *Lupul cu cap de fier* și *Azimă mergătoare*, fata din *Isteață și pace*, și atîția alții din eroii basmelor sale, sînt ei înșiși țărani ardeleni, plăsmuiți de alți țărani ardeleni și intrați în circuitul literaturii prin intermediul unui povestitor ardelean. Dușmanii fericirii oamenilor însă, Muma Pădurii, Vîjbaba, Jumătate de om, Omul cît șchiopul, Ciuta nevăzută, Lupul cu capul de fier, Jupînul Pogan, Ciuma, Mamona, Ucigă-l toaca, — zmeii și dracii, viețuiesc în iaduri, în cetăți ascunse, în întunerec, în locuri de groază. Culegerile de basme ale lui Pop Reteganul nu sînt altceva decît o vastă epopee a vieții țărănești ardelene, o cîntare a satului la realizarea căreia, ca într-o simfonie, și-au dat concursul toate formele de gîndire și toate mijloacele de expresie populară, ele fiind totodată concludente pentru psihologia poporului român din Transilvania [4].

În basmele lui Reteganul, ca o reminiscență a străvechilor amintiri feudale, legate de existența cetăților și castelelor edificate la țară, înșiși împărații locuiesc în sate, avînd aceleași îndeletniciri ca și țăranii, fiind însă, evident, cu mult mai bogați decît aceștia, căci « p-acele vremi mai tot satul își avea împăratul ». Împăratul din *Isteață și pace* era astfel « gazdă nu tîndală; oile lui se vedeau și se cunoșteau dinspre ale altor oameni, boii lui erau cei mai frumoși din tot satul ». Un alt împărat se ducea chiar și la moară, și uneori « împrumuta bucate ». Prezența împăraților în basme e de altfel inevitabilă, căci « ce vreți, poveste fără împărat, pomană fără popă și tîrg fără țigani, nu se poate ». Împărații poartă « porigle din bătrîni », numindu-se împăratul Verde, Roșu,

[1] *Povești ardelenești*, III, p. 60.
[2] *Povești din popor*, p. 125.
[3] *Povești din popor*, p. 164.
[4] Vezi pentru determinarea și caracterizarea acesteia prin basme Mihai Pop, *Caractere naționale și stratificări istorice în stilul basmelor populare*, *Revista de etnografie și folclor*, 1965, nr. 1, p. 3.

Galben sau Negru. Ei sînt însă hrăpăreți și dornici de avere. Împăratul din *Tata florilor*, al cărui tată izgonise din livada sa pe un țăran, îi spune acestuia: « Ce e al meu e al meu, ce e al altuia încă să fie al meu (fiindcă) așa cer eu și așa cere dreptatea (mea), dînd ordin apoi ca reclamantul să fie « aruncat în temniță și încuiat bine .

Într-un alt basm arăta totodată că « astăzi la un împărat îi trebuie mai multe țări și la un popă mai multe sate, și tot nu-i mai vede omul sătui ».

Moartea unui împărat îi inspira următoarea reflexie: « Muri și el ca toți oamenii, că doară și împărații sînt oameni, știu că nu sînt draci să trăiască alături cu pietrele ».

Odată cu moartea acestui împărat el pune în discuție și alegerea succesorului său, arătînd că « pe vremile acelea nu se alegeau împărații ca în zilele noastre, nici *nu rămîneau copiii împăraților în locul părinților lor, vrednici ori nevrednici*», alegerea făcîndu-se în mijlocul unei adunări obștești prin aruncarea în văzduh a coroanei defunctului pe care voința lui Dumnezeu o făcea să cadă apoi pe capul celui voit de el. Așa s-a întîmplat că odată coroana a căzut, spre marea satisfacție a poporului, și pe capul unui fiu de țăran.

În *Vizor, craiul șerpilor* se povestesc desigur întîmplări miraculoase, se realizează fantasticul, dar totodată se face și procesul concret al aristocrației feudale din Transilvania, se relevă muncile grele ale iobagilor, exploatarea acestora, bătaia cu vergile, Petru și « domnul » din basm fiind exponenții celor două clase sociale ale timpului.

În călătoria pe care Petru o face în « cealaltă lume » pentru a aduce coroana cu care fusese înmormîntat tatăl « domnului » său, el înregistrează, într-o viziune dantescă, chinurile la care sînt supuși — ca o răzbunare imanentă — toți cei cari calcă legile milei și ale dreptății, care înșeală și asupresc, printre aceștia urmînd să fie într-o zi, după însăși mărturisirea bătrînului căutat, și hainul stăpîn al călătorului. Deși a fost bătut în două rînduri cu vergile, Petru a hotărît totuși să mai rabde, fiindcă « așa e românul; el suferă pînă poate; mai bine suferă el decît să-și piarză chibzuiala, *căci vai, atunci de acela care face ca românul să-și iasă din sărite*. Aceasta o simțea Petru și ca om chibzuit se mai lăsă (bătut) și de astă dată. »

Procesul, cu alte personaje, e reluat și în basmul *Zîna apelor*, care s-a desfășurat, « pe cînd era iobăgia cea grea » și din care aflăm că un alt « domn », părîndu-i-se că pădurarul său ar fi dat cuiva lemne fără « slobozenie domnească, atîta l-a bătut pînă ce l-a lăsat mort ». După pădurar « domnul » a omorît apoi prin aceleași mijloace și pe soția acestuia, iar copilului lor, care nu avea decît 3—4 ani, i-a ordonat: « Cară-te de aici, mergi în lume și te ține cum poți, iar după ce vei crește mare, să vii la mine să slujești în locul tătîne-tău. » Copilul, Alexandru, pornește cerșind din casă în casă și în cele din urmă ajunge la Dunăre unde este adoptat de un pescar bătrîn, care nu avea copii. Într-o zi Alexandru pescuiește o mreană pe care o duce acasă, dar care aici, căzîndu-i din mînă, se transformă într-o « drăguță de fată ca ruptă din soare și îmbrăcată colea ca o zînă . . . ca fetele noastre ». Era zîna apelor care îi mărturisește că este hotărîtă să se căsătorească cu el « spre binele lui și a altor oameni», și îi cere să plece cu ea la locul nașterii lui.

« Teama lui Alexandru la aflarea acestei dorințe e mare:

— Hei, draga mea ! Acolo nu-i de-a merge, poate că nici n-aș nimeri că eram mic, cînd am venit de-acolo; dar chiar să nimeresc n-aș merge bucuros, că domnul la care a slujit tata e atît de pogan de-a omorît și pre tata și pre mama numai că ce i se păru că ar fi instreinat lemne din pădurea lui ».

Zîna îl determină totuși să plece, iar acolo, prin puterea ei, coliba nașterii lui Alexandru se transformă într-un somptuos palat. « Domnul », auzind de cele întîmplate, îl cheamă la curte și îi cere ca pînă în dimineața următoare să-i transforme pădurea în holdă de mălai și să-i aducă făină pentru mămăligă de prînz, fiindcă altfel capul îi va sta unde îi stau picioarele. Minunea se săvîrșește, « domnul » dîndu-i apoi alte porunci asemănătoare, sub aceeași amenințare. În cele din urmă, « domnul îi cere să-i aducă chiar pe Dumnezeu la prînz, ca și Petru din basmul ante-

rior, Alexandru vede pe cealaltă lume, în drumul către Dumnezeu, un cîmp cu iarbă mare în care păşteau nişte boi care se legănau pe picioare de slabi ce erau. Dumnezeu îl lămureşte că acestea erau sufletele « boierilor celor bogaţi » care făceau ospeţe, dar numai ei se ospătau şi petreceau. Într-un cîmp cu nisip, pe care deşi nu se aflau decît cîteva fire de buruiană, Alexandru vede totuşi o cireadă de boi graşi. Aceştia după aceleaşi lămuriri, erau sufletele « iobagilor săraci » care nu aveau decît ceea ce le lăsau « domnii lor cei procleţi ». Păsărelele care cîntau voioase într-un tufiş în care abia se afla cîte o alună înfăţişau sufletele muncitorilor care, « munceau de dimineaţa pînă seara de multe ori chiar flămînzi şi însetaţi », numai ca să poată ţine din munca lor pe toţi îmbuibaţii.

La întoarcere, spunînd « domnului » că Dumnezeu va veni la masă numai atunci cînd şi el va face « cîte a făcut Alexandru », « domnul » îl aruncă în închisoare. Povestitorul atribuie lui Dumnezeu scoaterea din închisoare a celui năpăstuit, anunţîndu-l totodată, ceea ce ţărănimea aştepta cu atîta înfocare, că « de azi încolo nu mai eşti iobag ci domn în casa ta, şi *în scurtă vreme nici un iobag nu va mai fi pe lume* ».

« Aşa s-a şi întîmplat, adăuga povestitorul cu satisfacţie, iobăgia a căzut ».

Ideea că iobagii cu jertfa vieţii lor susţin toată protipendada societăţii feudale apare şi în basmul *Isteaţă şi pace*, în care o fată din popor îi răspunde cu mîndrie împăratului: « Eu, înălţate împărate, a precizat aceasta, sînt dintr-un sat cu oamenii, fata unui *rumân plugar*, după munca lui (generalizat), *trăiesc toţi domnii şi toţi leneşii din împărăţia Măriei tale* ».

În *Vasilică Floare Frumoasă* se arată că, spre deosebire de ţăranii muncitori, « domnii » se scoală din pat « colea cam pe la prînz », pe la 8 sau 9 adică, la o oră la care muncitorii: se găsesc de mult la coasă sau la secere.

În *Isteaţă şi pace*, ca şi în *Cuvîntul Ursitoarelor*, aflăm şi cîteva apostrofe împotriva războiului, în cel dintîi împăratul mergînd la luptă, « să ia viaţa la vreo cîteva mii de oameni buni de lucru », iar în cel de al doilea arătîndu-se cum « copilul învaţă la regiment toate lucrurile cătuneşti, adecă cum să omori mai iute şi mai cu spor cît mai mulţi oameni buni de muncă, cum să laşi mame fără copii, muieri văduve, fete fără drăguţi şi copii orfani ».

În *Crisläscan viteaz, voinic de babă sărac*, arătîndu-se modul liber de a intra, în basm, al unei ţărănci bătrîne la curtea unui împărat, se adaugă, ironizîndu-se ifosele funcţionărimii arogante, că « p-atunci nu mai ştia lumea de atîtea ceremonii, nici la împăraţi nu mai ciocănia nime în uşă, ca acum, cînd nici la un potlogar (mic funcţionar) nu poţi intra pînă nu i te comînăceşti (pleci) de o sută de ori ».

Într-un alt basm, idealizîndu-se trecutul şi înfierîndu-se prezentul povestitorului cu abuzurile şi inegalităţile sale, se găseşte exclamaţia: « Ce vremi bune erau acelea în lume, cînd era preţuită vrednicia omului, nu ca astăzi, numai bogăţia şi rangul şi starea ! »

În legătură cu dreptul de a vorbi al oamenilor în diferite adunări şi cu posibilităţile lor de exprimare în basmul *Din faţă, fecior* se subliniază faptul « că pe acele timpuri ştiau şi caii vorbi, dar că astăzi nici oamenii nu nimeresc cum ar trebui » [1]. Şi fiindcă pe vremea adunării şi publicării basmelor lui Reteganul, în Ardeal se aflau în curs de judecată sute de procese deschise de foştii proprietari împotriva foştilor iobagi de pînă la 1848, cărora urmăreau să le ia, prin complicitatea judecătorilor şi a avocaţilor, cele mai bune părţi din terenurile atribuite prin Patenta de împroprietărire din 1853, povestitorul îndreptă, în basmul *Isteaţă şi pace* — în care un proprietar sas susţinea că un car al său dus la moară, de care fusese legată iapa unui român, fătase un mînz — şi împotriva avocaţilor, care susţineau cele mai absurde pretenţii ale nobililor, una din ascuţitele sale săgeţi: « De cumva — adaugă Reteganul — erau pe atunci avocaţi, ce mai ştii, poate aflau vreun paragraf cu care să arete că carul sasului a fătat mînzul, aşa însă din lipsă de avocat

[1] *Poveşti ardeleneşti*, III, p. 16.

rămase dreptatea de partea rumânului, precum o făcuse împărăteasa (fată de țăran măritată cu împăratul). Numai atunci se făcu și rumânului dreptate, ci cine i-o făcu, era cît p-aci să o pățească cît de rău »[1].

O altă nemulțumire a vremii erau alegerile de deputați, de la care, neputînd îndeplini condițiile de avere, erau excluși însă cea mai mare parte dintre români, fapt ce determina pe posesorii dreptului de vot să se arate mîndri și aroganți. În *Povestea lui Pahon*, relatînd scena trecerii băiatului salvat de Pahon și a acestuia printre șerpii care îi înconjuraseră, Reteganul arată că la un fluierat năprasnic al băiatului, care era fiul împăratului șerpilor, aceștia se dădură la o parte, iar cei doi au putut să treadă printre ei « încet și sumeți ca nemeșii cînd aleg deputați »[2].

Aceeași expresie apare și în legătură cu « țiganul păscălitor » care mergea și el la curtea împăratului tot atît de mîndru ca și nemeșii amintiți.

Numeroase sînt și observațiile și comentariile de ordin etic, Reteganul subliniind cu multă vigoare datoria oamenilor de a fi cinstiți, muncitori, miloși, necheltuitori, basmul avînd în concepția sa și un scop educativ. Astfel de observații apar îndeosebi în basmele sale cu caracter nuvelistic: *Omul de omenie nu piere*[3], *Cei trei prieteni*[4], *Norocul și Mintea*[5], *Nu minți*[6], *Binele și Răul*[7] etc. Caracterul ardelenesc al basmelor lui Ion Pop Reteganul nu se relevă însă numai prin cadrul social în care se petrec acestea, ci totodată și prin unele locuțiuni și expresii cu caracter provincial, și îndeosebi prin imensul număr de cuvinte cu largă și accentuată circulație ardelenească.

Eroul din *Ganul țiganul* își imploră calul dăruit de Dumnezeu să-i verse galbeni pe nas și pe gură rostindu-i următoarele versuri:

Scump cal
Din Ardeal,
Dă-mi bani,
Gologani,
Taleri lați,
Galbeni spălați[8].

Un alt personaj, din basmul *Pasărea cîntă, domnii dorm*, ca să-și îndemne tovarășul la mers încet și la precauțiune, îi spune: *O, ho, în zădar ne-om grăbi cu urda-n Turda și cu cașu-n Făgăraș*[9].

Unui cal încet la mers i se strigă: « Hi, că te ocără țăranul cu bîta, vorba moților »[10].

De pe o poziție ardeleană este făcută și observația că unul din împărații din poveste « nu pricepuse cum se cade pe bătrînul cu care vorbea, fiindcă nu știa bine românește, ce de altcum — adăugă povestitorul — nu-i mirare pentru împărați, că doară și ei au numai un cap, apoi într-un cap numai nu pot băga nici ei atîtea feluri de limbi cîte neamuri de oameni au în împărăție »[11].

Boii lăudați într-un alt basm sînt boii « săsești », sașii avînd reputația de a fi excelenți crescători de boi[12].

---

[1] *Idem*, IV, p. 32.
[2] *Idem*, V, p. 6.
[3] *Povești din popor*, p. 94.
[4] *Povești arcelenești*, III, p. 3.
[5] *Idem*, III, p. 82.
[6] *Ibidem*, IV, p. 21.
[7] *Ibidem*, V, p. 16.
[8] *Povești din popor*, p. 188.
[9] *Povești din popor*, p. 31.
[10] *Idem*, p. 158.
[11] *Povești ardelenești*, IV, p. 28.
[12] *Povești din popor*, p. 3.

Imaginea unui haiduc închis într-o temniță grozavă este imaginea haiducului maghiar Rozsa Sándor, care a murit în închisoarea de la Gherla, din preajma locului natal al lui Reteganul [1].

Numeroase substantive și adjective aparțin de asemeni zonelor de graiuri ale Ardealului: *nielcoș* (mîndru, semeț); *iosag* (avuție); *găzduşag* (idem), *pălant* (gard, zaplaz), *hinteu* (trăsură); *biriș* (argat la nobilii ardeleni); *pogan* (mare), *borească* (femeia măritată); *fuicar* (aiurit, minte ușoară); *cociș, cores* (birjar); *ogodul* (firea, obiceiul cuiva); *cătur* (copac tînăr, subțire); *melenos* (feciorandru); *nimurig* (un om nedezvoltat fizicește); *prăscău* (flăcău ulițarnic); *tăhui* (prost), *vică* (pentru ferdelă). De asemenea și verbale: *a ciofoti* (a mînca cu zgomot); *a se ciondăni* (a se certa); *a se fiștica* (a se strecura neobservat); *a lăzui* (a curăți un loc de spini); *narnă* (a sta morțiș de capul cuiva); *a se șumeni* (a bea mai mult decît se cuvine) ș.a., ș.a.

Graiul literar al lui Ion Pop Reteganul a fost considerat de N. Iorga ca « un grai scurt, noduros, înfrînat, desigur aspru, dar pecetluind puternic luarea aminte » [2].

Povestitor intelectual, Reteganul a introdus însă în basmele sale, fie direct, fie prin intermediul corespondenților săi, și numeroase cuvinte care nu aparțin lexicului popular: *grație, pardon,* a *seduce, scop, paragraf, consolați, a suporta, junele, a imputa, sodal* (calfă de meseriaș); *raport* etc.; în *Aflatul* se vorbește despre « iscălitura baronului ». Alături de acestea apar apoi numeroși termeni militari întrebuințați în armata austro-ungară.

Cuvintele cele « noduroase », ca și neologismele, nu l-au împiedecat însă pe Reteganul să înjghebe pagini pe cît de limpezi și duioase tot pe atît și de cursive și de relevatoare din punct de vedere al « darului » său de a scrie.

Iată începutul a două din poveștile sale. « Cică a fost odată ca niciodată — anunță el în preambulul basmului *Din fată, fecior* — că de n-ar fi nu s-ar povesti, că nu-s dator a minți ca și un purice a plesni; că eu nu-s de cînd ferestile, ci trimis de cînd poveștile. Cînd poveștile pe la noi treceau, atunci mama mă făcea și apucai una de chică și-o aruncai într-o vică; și-am apucat una de picior și-o aruncai după cuptor și-o bătui bine, bine să mă-nvețe și pe mine, după aceea o am lăsat și iată că m-a învățat » [3].

Povestea *Săraca mamă* începe în ton filozofic, melancolic: « Lumea asta nu e numai de ieri, de alaltăieri, ci tare de mult; doamne, cine ar fi în stare să ne spună de cîți ani e lumea? Multe rînduri de oameni s-au mai prindat într-însa, și buni și răi, suflete bune și inimi împietrite, putrezi de bogați și săraci de nu le ardea nici focul în vatră, domni mari și slugi plecate, frumoși și urîți, toți au trăit împreună și au încăput unii lîngă alții, și în urmă s-au strîns, s-au dus ca să nu mai vină, s-au mutat de la noi de n-a rămas nici pomenire de ei » [4].

Pe parcursul expunerii orale a basmului întîlnim adeseori paranteze ca acestea: « Dumnezeu să vă ție, că din poveste lung înainte este, mai mîndră și mai frumoasă, să ascultați și dumneavoastră; cine-o asculta, zău acela o va învăța, cine va dormi bine s-a hodini » [5].

Iată și un sfîrșit, plin de umor și autoironie, legat de povestea *Din fată, fecior* care se încheia cu o nuntă. La această nuntă « chemați au fost aleși tot din crai și împărați. Eu încă mă aflam pe acolo, tăiam lemne cu sapa și căram apă cu ciurul. Ieșea zama pe vîrful curții și carnea pe ferești. Cîini umblau cu colaci în coadă și lătrau că mor de foame. Eu neavînd vreme să mînc, luai un hîrbuț cu ceva de mîncare și-o lingură de lemn, apoi mă orăduesc către satul meu. Pe drum mă văzură o țarcă ce mă tot cîrîia și mă lovea cu aripele. Știa că viu de la nuntă și simțise că am și ceva carne în hîrb. Cînd eu o hișeiam ea ma batjocorea făcînd mereu: Si-r-cu! Si-r-cu! Eu fiind supărat și de foame îmbătat, arunc lingura după ea și aceasta se împlîntă deasupra cozii.

---

[1] *Idem*, p. 5.
[2] *Oameni cari au fost*, I, p. 95.
[3] *Povești ardelenești*, III, p. 10.
[4] *Idem*, IV, p. 61.
[5] *Ibidem*, III, p. 14.

De nu mă credeți, vă uitați la ele că de atunci au coada ca o lingură . . . Și mă suii pe-un cui și pînă-n alt rînd nu vă mai spui, mă suii pe o custură ruginoasă și poate că povestea fu cam mincinoasă » [1].

Uneori basmul se petrece . . . în basm. În *Cei doi copii cu părul de aur*, aceștia își spun de două ori povestea în cadrul aceluiași basm, odată la șezătoarea bătrînului în casa căruia au fost primii după ce renăscuseră din rîu, și a doua oară împăratul, tatăl lor, pe care l-au întîlnit la ieșirea din biserică. Basmul a dus la identificarea lor de către împărat, și apoi la continuarea cunoscută. *Crislăscan viteazul, voinic de babă săracă* își amintește cînd dă cu ochii de Flămînzilă că auzise de acesta mai an la o șezătoare ascultînd o poveste.

Prin repetarea unor elemente, obține tablouri pe cît de ample tot pe atît și de captivante. Pasărea fermecată a unei zîne ouase pentru ouă. Cenușotca « se pune și aruncă un ou din acelea jos, și cum se sparge se face o furcă de aur, cu caier de aur, cu 12 fuse de aur și cu scaun de aur și torcea singură fire de aur; după aceea aruncă un alt ou jos; din acesta se făcu un război (stative) de aur, cu fire de aur, cu fuscei, brigle, iețe, spată, tălpigi, suluri cu toate de aur, care țesea singură pînză de aur » [2]. Un tablou asemănător e alcătuit din . . . fier. Zmeoaica pornită pe urmele lui Vasilică Floare frumoasă ajunge la un gard care, era « din cer pînă-n pămînt tot cu pari de fier și îngrădit cu grădele de fier și acoperit tot cu spini de fier și proptit cu proptele de fier » [3].

Procedeul repetițiilor e aplicat adeseori la culori. « În țara împăratului Verde, oameni. sînt *verzi*, vitele *verzi* și tot e *verde* ce vezi » [4]. Părul unei femei « era ca un caier de mătase neagră, sclipea de negru și cădea peste umeri în jos făcînd sute de mii de inele, unele mai mari, altele mai mici » [5].

Într-un portret al unei alte femei întîlnim albul, negrul și roșul. « Fața ei era mai albă decît neaua și totuși bătea în roșu, ochii mai negri decît murele cele coapte, dar aruncau scîntei » [6].

Portretele sale sînt simple, dar expresive, adevărate explozii de admirație, tipic populare. Flăcăul din basmul *Din fată, fecior* era « plăcut la față și mlădios la făptură de să-l sorbi cu lingura» Ileana din *Toarceți, fete, c-a murit Baba Cloanța* era « frumoasă de să-i cerci perechea ». Nevasta din *Vizor, craiul șerpilor* era frumoasă de « n-avea seamăn în lume ». Fata lui Verde-împărat din *Urmă Galbină și Pipăruș Petru* era « mîndră cît gîndeai ca să îi bei apa din gură ». Fata cea mică a împăratului din *Aripă-frumoasă* era « așa de frumoasă de gîndeai că-i ruptă din soare, cu păr galbin ca aurul ». Copilul nou născut din basmul *Urmă Galbină și Pipăruș Petru* era « un drag de copilaș cît să mai fi avut doi ochi ca să te uiți la el ».

În schimb mama lupului cu capul de fier, zmeoaica, era o « bidiganie proastă, o babă bătrînă, lungă, deșirată, cu nește dinți ca hacela și cu unghii ca secerile ». Baba Cloanța din basmul cu același nume era « o babă lungă, seacă, gheboasă, cu nește dinți lungi ca și colții de la greblă », de nu o puteai « numi mai potrivit ca Miezul-nopții, ori Marți-seara, ori Mama-huciului ».

Cu multă dragoste sînt zugrăvite locurile călcate de eroii săi. Astfel grădina din *Tata florilor* era « plină de pomi, plină de flori, plină de păsări și de mîndrenii, iar chiar în mijlocul ei (se afla) o fîntînă cu lapte dulce. Nici că se mai afla pe podul pămîntului fîntînă scumpă ca aceea ». Grădina din basmul *Crăiasa zînelor* era atît de frumoasă « de nici raiul nu putea fi mai frumos ». Poiana în care a poposit Toderaș cu fata împăratului era o poiană mîndră de să tot șezi la umbra ei » [7].

---

[1] *Povești ardelenești*, III, p. 26.
[2] *Povești din popor*, p. 24.
[3] *Idem*, p. 160.
[4] *Povești ardelenești*, II, p. 11.
[5] *Idem*, IV, p. 3.
[6] *Povești ardelenești*, III, p. 35.
[7] Vezi și Al. Bistrițeanu, *Peisajul în basmul românesc*, *Studii și cercetări de istorie literară și folclor*, 1956, n. 3—4, p. 479—494.

Plastică și elocventă e onomastica întrebuințată de Reteganul. Cîinii din *Măr și Păr* se numesc: Florian, Cioban, Frunză de măgheran, Bujor, Rozor, Cetina brazilor. Cei din basmul *Lupul cu capul de fier:* Bine-vede, Bine-aude, Greu-ca-pămîntul, Ușor ca vîntul. Caii dintr-un alt basm se cheamă Dalbul-ochilor și Calul-galben de sub soare.

La sfîrșitul unei povești eroul acesteia, Ion Năzdrăvanul din lut, își anunță însă ascultătorii că de «acum înainte pot dormi în pace că nu mai sînt nici zmei, nici uriași, nici balauri, nici Omul-cît-șchiopul-cu-barba-cît-cotul nu mai trăiește (fiindcă) pe toți i-am prăpădit eu cu paloșul meu și cu ajutorul lui Dumnezeu» [1].

Un fel lucid de a anunța: *finis fabulae.*

★

Basmele culese sau selecționate și prelucrate de Ion Pop Reteganul au fost ursite însă, datorită substanței și farmecului lor, unei îndelungate și dinamice posterități.

George Coșbuc se pare că s-a inspirat din ele nu numai pentru balada *Crăiasa zînelor* — lucru constatat de Ion Breazu — ci și pentru legenda *Blestem de mamă,* în care se află toate elementele basmului lui Reteganul *Săraca mamă,* publicată de acesta mai întîi în ziarul *Timișiana* de la Timișoara (1885). Petre Dulfu va afla în *Dreptatea și strîmbătatea* lui Reteganul punctul de plecare pentru legenda sa *Faptă și răsplată* publicată în volumul cu același nume.

Editorul librar al basmelor din 1888, Nicolae I. Ciurcu, a retipărit cîteva din ele: *Stan Bolovan, Isteață și pace, Norocul și Mintea* în «Biblioteca copiilor» de la Brașov în mici broșuri separate — în numerele 4, 10 și 19, din această colecție — menținînd astfel interesul pentru poveștile lui Ion Pop Reteganul.

Pînă în 1899 povestea lui Stan Bolovan s-a retipărit nu mai puțin de cinci ori.

În 1913 succesorul său la conducerea tipografiei, — Ioan I. Ciurcu le va tipări însă în întregime păstrînd aceeași împărțire în 5 părți în care au fost publicate la prima ediție, și va reproduce totodată și prefața lui Alexiu Viciu. Se pare însă că din această ediție s-au tras două versiuni, Ion Mușlea în studiul său afirmînd că, datorită neglijenței editorului, «unele povești din partea a II-a au fost schimbate cu cele din partea III-a, fără cel puțin ca în tabla de materii să se indice acest lucru» [2], fapt pe care noi, deși am confruntat în mod amănunțit cele două ediții, nu l-am putut constata.

În 1932 *Poveștile* lui Reteganul se vor bucura de un entuziast elogiu din partea romancierului Liviu Rebreanu, originar și el de pe aceleași meleaguri ca și povestitorul folclorist — tatăl său a fost dealtfel și el învățător în Reteag, unde este și înmormîntat — care în «mărturisirile» făcute la Seminarul de literatură al Facultății de litere și filosofie din București avea să afirme că «cele dintîi plăceri ale slovei tipărite și ale științei de carte... le-am avut în forma primelor lecturi care m-au pasionat, *Poveștile ardelenești* ale lui Ion Pop Reteganul... pe care le-am recitit cu o dragoste înfiorată de vechi amintiri chiar și acum cîțiva ani. Zmeii și zînele, și balaurii și cîinii năzdrăvani și toate minunile cuprinse în basmele pe care le citeam — adăuga romancierul — căutam să le găsesc în zilele următoare, însoțit de numeroși tovarăși voinicoși ca și mine, pe dealurile și rîpele de pe malurile Someșului, pe măgurile înalte, pe tot cuprinsul hotarului comunal» [3].

Aceleași motive l-au determinat și pe autorul acestui studiu ca în anul 1943 — după ce încă din 1935 publicase în revista *Progres și cultură* de la Tîrgu Mureș primul său studiu despre

---

[1] *Povești din popor,* p. 131.

[2] *Op. cit.,* p. 184.

[3] Vezi Liviu Rebreanu, *Amalgam,* 1943, p. 48—59; vezi și *Mărturisiri literare* organizate de D. Caracostea în mai 1931—1933, ediție îngrijită de Iordan Datcu, București, 1971, p. 294—295.

Reteganul [1] — să reediteze, cu ajutorul lui Emanoil Bucuța, o antologie din *Poveștile ardelenești* [2] și totodată o culegere din descrierile de obiceiuri, din legendele și snoavele aflate printre manuscrisele sale de la Academia Română, unele din ele fiind publicate însă și de autor [3].

Și mai intensă și mai rapidă avea să fie însă retipărirea acestora după instaurarea regimului socialist. În 1954 a apărut astfel în colecția *Miorița* a Editurii Tineretului culegerea intitulată *Povești ardelenești*, într-un tiraj de 20.000 exemplare [4]. După numai 3 ani, semn de largă solicitare, editura a retipărit culegerea într-o nouă ediție de astă dată într-un tiraj de 30.000 exemplare.

Aceeași editură a tipărit în 1963, într-o plachetă ilustrată de pictorul Gh. Adoc basmul *Crincu, vînătorul codrului*, o nouă ediție apărînd și în 1971 cu ilustrații de Ileana Ceaușu Pandele.

O culegere mai voluminoasă decît cele anterioare — intitulată *Crăiasa zînelor* — a publicat în anul 1970, Editura « Minerva » în care, pe lîngă un număr de 21 basme selecționate din *Povești ardelenești* au fost reproduse și cîteva legende și snoave din ediția din 1943.

Un volum de inedite a fost proiectat și tipărit ca atare în anul 1971 sub egida Comitetului pentru cultură și artă al județului Sibiu, îngrijit de Nicolae Nistor și Ion Drăgoiescu cu o prefață și un glosar alcătuit de Vasile Rusu: intitulat *De n-ar fi poveștile;* volumul era destinat să cuprindă după mărturisirea prefațatorului basmele aflate în manuscris la Arhivele statului de la Sibiu provenite din fondul « Astrei ». « Basmele, legendele și snoavele aflate în manuscris la Arhivele statului din Sibiu — se afirmă în nota asupra ediției — se cer publicate prin bogăția și frumusețea lor spirituală, prin limbajul specific ardelenesc, care oferă un termen de comparație asupra evoluției limbii și culturii în zilele socialismului biruitor ».

Intenția noilor exegeți ai lui Reteganu a fost fără îndoială lăudabilă, căci se știe că pe urma lui Pop Reteganu au rămas numeroase basme nepublicate [5], dar, din nefericire, ei nu au dat peste aceste basme, ci peste manuscrisul volumului *Povești din popor*, premiate și publicate de « Astra » în 1895. Într-adevăr, din cele 15 basme reproduse în volumul menționat abia 4 sînt neincluse în culegerile anterioare și anume: *Floarea florilor, doamna zînelor, Împăratul cu trei feciori, Profu Iancu* și *Dor* și *Malica*. Toate celelalte: *Mîndra lunei, Omul cu trei sfaturi, Cuvîntul Ursitoarelor, Voinicul Grămădicu, Porumbeu, Stan Pățitul, Purcel-împărat, Isteață din seamă afară, Vasilică, Floare frumoasă, Ion Năzdrăvanul din lut* și *Tata florilor* sînt cuprinse în volumul *Povești din popor*.

Vrednic de remarcat în acest volum este însă glosarul întocmit de Vasile Rusu care ușurează astăzi nu numai citirea poveștilor retipărite la Sibiu, ci a tuturor basmelor lui Reteganu.

---

[1] Vezi Vasile Netea, *Ion Pop Retegaul*, în *Progres și cultură*, 1935, nr. 1, p. 3—11. În același an studiul respectiv, împreună cu altele două consacrate lui C. Rădulescu-Codin și Mihai Lupescu, publicate în paginile aceleași reviste, a fost reprodus și în broșura noastră intitulată *Din contribuția învățătorimii române la dezvoltarea culturii naționale* (Tîrgu Mureș, 1935). În 1935, la împlinirea a 30 de ani de la moartea povestitorului, o nouă versiune a acestui studiu a fost publicată în ziarul *Națiunea română* de la Cluj (n. 17—18). Peste 3 ani, în 1938, fiind invitat să colaborez cu un subiect ardelenesc la cursurile de vară ale Universității populare « N. Iorga » de la Vălenii de Munte, am prezentat într-o conferință viața și opera lui Ion Pop Reteganul. Textul acesteia a fost reprodus de revista *Școala și satul* de la Cluj, și apoi în colecția acesteia « Biblioteca învățătorilor ».

[2] *Editura Fundației culturale*, colecția « Cartea satului ». În această antologie au fost reproduse, ilustrate de N. Brana, 12 basme; *Aflatul, Măr și Păr, Lupul cu cap de fier, Pipăruș Petru și Florea înflorit, Vizor, craiul șerpilor, Stan Bolovan, Isteață și pace, Fiuțul oii, Zîna apelor, Făt-Frumos zălogit, Crăiasa zînelor, Toarceți, fete, c-a murit Baba Cloanța.*

[3] *Legende, povestiri și obiceiuri românești*, Editura Casei Școalelor 1943, cu desene de. N. Brana.

[4] Titlurile basmelor incluse în această culegere sînt: *Aflatul, Toarceți, fete, c-a murit Baba Cloanța, Doftorul Toderaș, Crincu, vînătorul codrului, Aripă-Frumoasă, Mama cea rea, Stan Bolovan. Măr și Păr, Povestea lui Pahon* și *Voinicul Parsion.*

[5] Vezi I. Mușlea, *op. cit.*, p 188.

Pe lîngă volumele de mai sus, unele din basmele lui Reteganul au fost incluse şi în cîteva din marile antologi ale prozei populare române publicate în ultimele decenii.

În antologia intitulată *Din viaţa satului transilvănean* publicată la Cluj în anul 1942, Reteganul figurează cu povestirea *Minte de muiere şi pace* (p. 65—67) şi totodată cu precizarea că *Poveştile ardeleneşti* este cea mai citită carte din Transilvania. Alte basme şi legende aveau să fie reproduse în 1967 în culegerea alcătuită de I. C. Chiţimia, *Poveşti, snoave şi legende* [1], în 1967 în antologia *Fata din dafin* selecţionată de D. Lazăr [2], iar în 1968 în *Antologia basmului cult*, întocmită de Ioan Şerb [3]. El nu lipseşte din recenta antologie a lui Ovidiu Papadima, *Tinereţe fără bătrîneţe*, în care figurează cu basmul *Doftorul Toderaş*.

Unele din basmele lui Reteganu, ca şi ale lui Petre Ispirescu, au fost traduse şi în limbile germană şi maghiară. *Ion Porc-împărat, Dreptatea şi strîmbătatea* şi *Aflatul* au fost traduse astfel în nemţeşte de A. Schullerus şi incluse în volumul *Siebenbürgisches Märchenbuch* (Cartea poveştilor din Transilvania), în care sînt reproduse atît basme germane, cît şi româneşti şi maghiare [4].

Mai numeroase sînt traducerile făcute în limba maghiară de Nagy Geza şi publicate în anul 1969 sub titlul *A virajok apja (Tata florilor, Poveşti româneşti din Ardeal)*. Volumul cuprinde 11 basme selecţionate din *Poveşti ardeleneşti, Poveşti din popor* şi din *Legende, poveşti şi obiceiuri româneşti* şi este însoţit şi de o postfaţă a lui Faragó Ioszef în care se dau indicaţii biografice şi bibliografice asupra povestitorului român, şi se indică numele a diferiţi alţi traducători maghiari ai lui Pop Reteganu, ale căror tălmăciri răzleţe au apărut în anii 1956—1967 [5].

★

Culegător, prelucrător şi autor de basme populare, Ion Pop Reteganu a încercat să fie şi un teoretician al folclorului, un îndrumător pentru confraţii săi mai tineri, un tehnician al muncii folcloristice.

Nici pregătirea sa sistematică, două clase gimnaziale şi două clase preparandiste, nici cea dobîndită ca autodidact nu-l indicau însă pentru un asemenea rol în care singurul său sfătuitor avea să fie un eminent simţ, cunoaşterea temeinică a vieţii ţărănimii, îndelungată experienţă de culegător şi îndeosebi dragostea sa fierbinte pentru creaţiile populare şi pentru limba poporului.

Tot ceea ce ştia cu privire la ştiinţa şi tehnica folclorului aflase numai din izvoare româneşti, şi atîta cît putuse dobîndi prin intermediul limbilor maghiară şi germană, pe care şi le însuşise « niţel » pe cale autodidactică, cu precizarea, făcută în autobiografia din 1887, ca pînă la stăpînirea acestora nu va ajunge « pînă-i cucul cuc ».

Avea dreptate deci N. Iorga cînd afirma că « şcoală de gîndit, simţit şi scris, Facultate de litere şi « cerc literar » i-au fost lui căsuţele Reteagului unde meşterii spuneau poveşti. [6]

Concepţia sa despre folclor s-a format concomitent cu activitatea sa în domeniul folcloristicei prin aceasta explicîndu-se atît unele inconsecvenţe în orientarea sa, cît şi faptul că spre consideraţiile teoretice se va îndrepta abia după ce adunase şi publicase o mare parte din culegerile sale.

---

[1] Vezi *Poveşti, snoave şi legende*, Editura Academiei R.S.R. Cuprinde din Pop Reteganul basmele *Părintele Arvinte* (p. 77—81), *Toarceţi, fete, că a murit Baba Cloanţa* (p. 145—151), *Tămîia dracului* (p. 478—482).

[2] Op. cit., basmele *Doftorul Toderaş* (p. 108—120), *Zîna apelor* (p. 296—310).

[3] Vezi *op. cit.*, vol. II, basmele *Mama cea rea* (p. 319—333), *Stan Bolovan* (p. 375—381), *Săraca mamă* (p. 519—526), *Crăiasa zînelor* (p. 583—599).

[4] Vezi pentru detalii O. Papadima, *Literatură populară română*, Bucureşti, 1968, p. 571—573.

[5] Bözödi György, Bustya Endre, Dáné, Tibor, Ignocz Rózsa, Kovács Agnes, Lang Gusztav, Mehes György.

[6] *Op. cit.*, p. 90.

Primii săi dascăli în folcloristică au fost Atanasie M. Marinescu, Simion Mangiuca, Aron Densușianu și Grigore Silași, aflați la începutul activității sale în mare vogă transilvăneană, adepți îndîrjiți cu toții ai orientării latinizante și romantice, și apoi B. P. Hasdeu și îndeosebi Vasile Alecsandri, a cărui prefață la *Poeziile populare* era socotită de dascălul de la Reteag ca un adevărat catehism național și literar. Prin aceștia a receptat unele din ideile lui Herder, ale fraților Grimm, a lui Max Müller, iar mai tîrziu ale francezului J. Bédier.[1]

În primele sale culegeri, îndeosebi din folclorul în versuri va merge astfel și el pe urmele latinizanților și romanticilor, însușindu-și concepțiile și metodele lor de lucru.

În această perioadă, întrebuințînd ortografia etimologică, va « corege » deci și dînsul, va « îndrepta » și va « înfrumuseța » numeroase versuri poporale în care va căuta, ca și antecesorii săi, substraturile subiectelor urmărite de dînșii.

Această orientare i-a creiat și unele dificultăți în legătură cu colaborarea sa la *Contemporanul*, la 2 mai 1882 I. Nădejde, redactorul revistei, comunicîndu-i că din « poeziile trimise (recent nu s-a putut publica nimica pentru că sînt *puricate* (sau purisate, subl. lui Nădejde). Ar fi un interes foarte mare pentru toți românii — adăuga în continuare redactorul *Contemporanului* — deși sîntem din nefericire împărțiți sub împărății deosebite, a se cunoaște cît mai mult, pentru ca nu cînd va bate ceasul mult dorit al întrunirii într-un singur stat neatîrnat, să nu ne părem străini. La aceasta — preciza Nădejde — ar contribui și publicarea de anecdote *curat* populare, așa cum le pronunță poporul cel ce nu știe carte, *fără nici o urmă de îndreptare* »[2].

În 1883 Nădejde revenea asupra acestei chestiuni, îndemnîndu-l să scrie într-o limbă « strict fonetică... după vorbirea ce ați auzit-o în copilărie »[3].

Un puternic reviriment în orientarea sa se va produce însă după apariția *Tribunei* lui Slavici (1884) prin aceasta pătrunzînd în Transilvania ideile maioresciene și totodată începîndu-se o vastă campanie pentru publicarea literaturii populare autentice.

Deși în primii ani Reteganul — dascăl confesional care se mișca în orbita culturală a Blajului lui Cipariu — s-a ținut departe de ziarul de la Sibiu, totuși, începînd din anul 1886, el devine unul din principalii săi colaboratori folcloristici și totodată un adept convins al orientării sale.

De acum înainte încep să apară și articolele sale teoretice însoțite de indicațiile metodologice necesare.

Vom sublinia îndeosebi pe cele cu privire la proza și limba populară. « Nimic — scria el în luna ianuarie 1886 — nu vină dat uitării, orice mărgăritărel cît de mic să fie, trebuie ridicat din năsip: povești, fabule, mituri, păcălituri, cîntece, chiuituri, colinzi, ghicitori, proverbe ș.a. Toate — adăuga Reteganul — sînt pentru noi tot atîtea « mărgăritare neînșirate », folclorul reprezentînd însuși « geniul națiunii »[4].

Modul de culegere al acestora avea să-l indice îndeosebi prin articolul și chestionarul publicat în anul următor în *Gazeta Transilvaniei* în care, preocupat de autenticitatea limbii populare, se pronunța pentru respectarea absolută a creațiilor populare cerînd ca acestea să fie înregistrate « chiar așa după cum le exprimă poporul. De crede (folcloristul) că vreun cuvînt oarecare nu e înțeles de mulțimea românilor — explice-l, de crede că nu s-a putut exprima chiar după cum îl esprimă poporul în acest ținut, pună-i semne oricîte și esplice această împrejurare, *dar nu-l înlocuiască cu altul pentru cît bine în lume* », limba și folclorul trebuind să oglindească « viul spirit al poporului nostru », adică a « muncitorului necărturar ». Rigoarea sa în această direcție mergea

---

[1] Vezi pentru detalii I. Mușlea, *op. cit.*, p. 173—176.

[2] Vezi Gheorghe Popovici, *Din corespondența primită de I. Pop Reteganul și legăturile lui cu scriitorii contemporani* în *Limbă și literatură*, IV, 1960, p. 319.

[3] *Idem*, p. 320.

[4] *Despre literatura poporală tradițională* în « Cărțile săteanului român », Blaj, XI, ianuarie, 1886, cartea I, p. 3.

chiar pînă la a admite și înregistrarea cuvintelor de origine străină, maghiare sau germane, convie-țuirea între români și celelalte popoare conlocuitoare determinînd și anumite împrumuturi de cuvinte. « Să nu se adauge nimic de la sine, dar nici să nu se lase nimic afară; scrie-le (culegă-torul) și ni le trimită întocmai cum ies din gura poporului, cu aceleași vorbe; nu-i pese că un cuvînt ori altul n-ar fi doară românesc, ci pună-l cum se aude pre acolo, iar de va fi în dubiu că doară acel cuvînt nu e cunoscut de întreg corpul națiunii, esplice-l între paranteze » [1].

Chestionarul său, puternic influențat însă de chestionarul lui Hasdeu publicat în 1884, a fost cel dintîi indicator cu caracter științific apărut în Transilvania pentru culegerea literaturii populare, pînă la dînsul apărînd numai apeluri și chemări ca ale lui George Barițiu (1838, 1839) sau ca a lui Atanasie M. Marienescu (1859).

Noua sa orientare îi va atrage și simpatia lui Titu Maiorescu, care la 7/19 noiembrie 1888, fiind ministru al Instrucțiunii publice, i-a acordat o subvenție de lei 700 pentru tipărirea noilor sale scrieri [2].

În 1890 Reteganul își mărturisea prin *Tribuna* intenția de a publica un « op » uriaș al lite-raturii populare române, o enciclopedie a ei, în care să se « adune toate bucățile și fragmentele literaturii noastre poporale la un loc » pentru a le lăsa ca o « moștenire întreagă » unitară, care să depășească toate realizările ocazionale și parțiale anterioare.

Enciclopedia proiectată urma să servească totodată, în sensul ideilor lui B. P. Hasdeu, și la identificarea tuturor expresiilor de limbă populară contemporană și a fixării ei în formele tiparului spre a putea fi transmisă în mod exact posterității. « Este de mare lipsă — scria el în același articol — ca urmașilor noștri să le lăsăm o copie fidelă a limbii noastre ce o grăim astăzi, ca să se poată orienta, dacă limba în timp merge spre purificare ori spre o împistrițare și mai mare » [3].

Asupra importanței transcrierii exacte a limbei revenea și în 1899 în *Epistolele către un învățător tînăr* pe care îl îndemna să-și aducă « aminte de poveștile ce le știa de la bunica » și să le pună pe hîrtie chiar cu vorbele ei [4].

Fără a fi erudite, articolele de această natură ale lui Ion Pop Reteganul au contribuit la cristalizarea în mod realist științific a mișcării folcloristice din Transilvania, și la dezvoltarea în acest sens a noilor generații de folcloriști.

★

Să trecem acum la scrierile originale ale lui Pop Reteganul, la schițele, povestirile și nuvelele sale, care, deși s-au bucurat, ca și basmele, de o largă circulație și au cunoscut numeroase reeditări, au fost totuși mai puțin apreciate decît acestea, și au lăsat mai puține urme în literatura timpului.

Înainte de a trece la prezentarea și analiza lor, socotim însă necesar ca și în cazul poveștilor să arătăm care a fost părerea personală a lui Reteganul asupra acestei părți a activității sale, care erau tendințele sale literare?

« Am scris din gura poporului — mărturisea el în 1898 în prefața primului său volum de nuvele — poezii și povești, și am scris din capul meu unele lucruri și întîmplări din viața poporului nostru, după cum le văzui cu acești doi ochi și după cum biata le putui. Mai mult — precizează el — am privit la inima și mintea poporului nostru, dar nu prin razele cutărui neamț învățat, ci am privit-o din faptele ce săvîrșește, bune, rele, cu cap ori fără cap, după cum le săvîrșește. Am fost — afirmă Reteganul în continuare — cu băgare de seamă pe ce căi devine poporul nostru

---

[1] *Programa pentru adunarea materialului literaturii poporale* în *Gazeta Transilvaniei*, 1887, n. 229.

[2] Vezi anexa II (6).

[3] *Despre modul de a aduna materialul literaturii poporale* în *Tribuna* ,1890, n. 120.

[4] *Tribuna*, 1899, n. 26—27.

la stare și vază, și pe ce căi pierde aceste odoare. Acestea sînt lucrurile ce mi-au făcut spargere de cap și pe acestea le-am pus pe hîrtie ».

Cu alte cuvinte, e vorba de o literatură cu caracter utilitar, educativ, destinat ridicării materiale și spirituale a țărănimii, proprie totodată tradițiilor scrisului ardelean.

Subiectele schițelor și nuvelelor lui Pop Reteganul au fost adunate concomitent cu ale basmelor, ele fiind fructul întîlnirilor scriitorului cu aceeași lume a satelor, povestirile sale despre țărani — căci aproape toți eroii săi aveau să fie țărani — fiind înregistrate prin « auzirea » care a dat naștere și basmelor. Între cele două genuri de activitate literară ale lui Reteganul există dealtfel o strînsă legătură, și uneori chiar o interdependență covîrșitoare, în basme apărînd numeroase observații și mențiuni cu caracter intelectual, iar în nuvele bogate suite de versuri și datini folclorice.

În introducerea nuvelei *Firuța Nuțului* mărturisește dealtfel el însuși că subiectul acesteia a fost auzit în urmă cu 18 ani într-un sat de pe apa Tîrnavei pe cînd « eram tînăr și umblam în lungul și latul țării și-n car și-n căruță, și călare și pe jos, să adun cîntecele poporale și să văd cu ochii traiul și datinele poporului nostru ».

Firuța — eroina nuvelei — e fiica bogătanului Nuțu, căzută victimă dorinței tatălui său de a o vedea preoteasă, prin căsătoria cu Precup, fiul bătrînului preot Moise ,a cărui familie « *popise* satul de cînd e lumea lume », fără ca acesta să aibă însă pregătirea necesară preoției. Cu toate sfaturile ce i se dau, spunîndu-i-se lămurit de către capelan că Precup nu va putea fi numit preot, Nuțu își constrînge totuși fiica, deși aceasta iubea pe un tînăr de seama ei, la căsătorie și îi trece partea de avere, lui nereținîndu-și nimic, pe numele lui Precup, convins fiind, după vorba preotului bătrîn, dornic și el de avere, că « doară ce face un sat de oameni e bun făcut ». Bogătanul corupe oamenii cu bani și băutură și îi trimite la vlădicie să ceară numirea ca preot a ginerelui său. Vlădica, Precup neavînd studii refuză firește cererea satului, și astfel, Firuța nu poate ajunge preoteasă, iar Precup, risipind zestrea acesteia, se dedă la beție. Viața Firuței deveni un infern pe care și-l mai ușurează numai prin cîntecele pe care le transcrie folcloristul:

Mult mă-ntreabă oarecine
Unde-i carnea de pe mine?
— Mă omule, nu fii beat,
Carne-o fost, dar o secat
De jele și de bănat
Și de cîte m-o mîncat.
Carne-o fost, dar s-o topit
De jale și de urît
Și de cîte-s pe pămînt.

Drame asemănătoare, se prezintă și în nuvelele *Tudorică* și *Suzana cea nebună*, și acestea ca și Firuța fiind victimele dorinței de avere a părinților. Caracterele eroinelor sînt însă prea puțin adîncite, iar intriga insuficient dezvoltată, partea cea mai vie a bucăților alcătuind-o versurile folclorice.

Se întîlnesc însă în ele unele anticipări ale eroilor și scenelor din romanul Ion a lui Rebreanu, îndeosebi a Anei, iar intervenția brutală de la joc a Tudoricăi, cînd își găsește fata jucînd cu Todor, deschide calea marei scene a năpustirii lui Baciu împotriva Anei cînd o află petrecîndu-și cu Ion. Pavel din *Suzana cea nebună* își subordonează și el dragostea, ca și Ion, avuției de care Suzana e lipsită, regretînd totuși că aceasta « nu are baremi doi boi, să o poată lua, că oricum ea-i era dragă, ba-i era dragă ca sufletul și-l durea inima cînd își aducea aminte cît de drag îi era și ei de el » [1]. Suzana, înfrîntă în dragostea ei, se prăbușește, dar nici Pavel nu se îndreaptă spre un sfîrșit fericit.

[1] *Novele și schițe*, 1898, p. 112.

Din aceeași plămadă etică sînt alcătuite și bucățile *Mitru Pascului*, *Minte de muiere și pace* și altele.

Ispitit de nuvela lui Slavici, *Popa Tanda*, Reteganul a scris și el un *Popa Toma*, imaginea preotului devotat ridicării economice a satului. Ca și părintele Trandafir din nuvela lui Slavici, hotărît să schimbe, prin propriul său exemplu, fața și viața satului Sărăceni, Popa Toma, își dedică și el energia ridicării satului Mesteacăn. Rezultatele sînt aceleași. « Azi — se afirmă în sfîrșitul nuvelei — nu-i de a se mai cunoaște satul Mesteacăn. Cine n-a fost acolo de acu-s 50 de ani, acum ar jura că nu-i acela. E plin de pomi, cu case de zid, cu drumuri bune », cu biserică și școală [1].

Cu aceeași intenție a scris și nuvela *Dascălul Ioniță*, și apoi cele plăsmuite din viața unor țărani cu aprigă putere de muncă: *Băltosul*, *Povestea mărului*, *Sfat bun la timp potrivit*.

Accentul în toate aceste povestiri cade nu pe realizarea lor artistică, ci pe energia morală care se degajează din ele, prin elogiul adus muncii, hărniciei, perseverenței, optimismului.

O respirație mai largă dovedește nuvela *Petrea Iovului*, al cărei erou, pentru a se putea căsători cu Măriuca, fata unui bogătan, a trecut munții în « țară » spre a cîștiga bani cu meșteșugul de tinichigiu. Aici află însă că Măriuca s-a măritat, și se decide să intre ca voluntar în armata română. Aceasta era în 1877 « chiar cînd se gata armata română să treacă Dunărea . . . Și trecură Dunărea — povestește Reteganul — și intrară în foc, și Petrea nu se lăsă mai prejos de fîrtați lui, care ziceau adesea despre el: « Al dracului e ungureanul ăsta, măi, căci nu mai știe de oboseală. Uite la el, parcă cu pușca în mînă l-a făcut mă-sa; fir-ar al dracului să fie ! ». Cînd auzea Petrea vorbele lor, le răspundea rîzînd: « Ei, bre ! Ce vreți ? Nu cumva eu singur să vă fac rușine ? Decît să vă fac rușine, mai bine mă pun să vă zic una în trișcă să se mire și Hosman Pașa ăla de zicala mea. Și trăgea trișca din traistă și o punea la buze, și scotea niște trile din ea de toți rîdeau. Apoi o punea repede în traistă și zicea: « Hei, ortaci, turcii nu zic în fluieră, hai să facem și noi ca ei ». În timpul luptelor Petrea salvează de la moarte pe căpitanul ce comanda unitatea sa și izbutește cu prețul unei cumplite răni, să se urce pe parapetul Plevnei împreună cu tovarășii săi. După război Petrea se căsătorește cu fiica ofițerului salvat, și apoi își aduce și mama la București [2].

Caracterul patriotic al nuvelei, inspirat de puternicul ecou pe care războiul de independență al României l-a avut în Transilvania, e dublat și de dinamismul povestirii, de dialogurile viguroase și totodată de plasticitatea limbii.

E una din cele mai îndrăznețe creații ale lui Reteganul.

Dăscălind vreme îndelungată prin Munții Apuseni, Reteganul a cunoscut îndeaproape viața și obiceiurile moților, tradițiile lor istorice, și, totodată, emoționantele amintiri lăsate de marile răscoale ale lui Horia și Avram Iancu.

Contactul cu acești eroi ai munților i-a inspirat una din cele mai lungi scrieri în proză ale sale, străbătută de un puternic patos romantic. E vorba de povestirea *Salvina*, subintitulată « nuvelă din vremurile lui Horia ». Prin conținutul ei, nuvela este rechizitoriul făcut de scriitor dominației feudale din Transilvania, înfierată adeseori și în basmele sale, și totodată evocarea răscoalei de la 1784. Salvina fusese fiica de o rară frumusețe a unui preot din Țara Hațegului, pe care o rîvnise dorința de desfrîu a fiului unui baron. Tatăl, pentru a-și salva fata, deși baronul îi promisese un scaun de protopop, o trimite pe ascuns la o mătușe dintr-un sat îndepărtat, dar plătește cu viața lui și a soției sale îndrăzneața dispariție a acesteia. În cele din urmă, Salvina ajunge în satul Bucium din preajma Abrudului, unde, ascunzîndu-și identitatea, intră în serviciul unui alt preot, remarcîndu-se prin hărnicia și vrednicia sa. Sufletul ei clocotește de dorul răzbu-

---

[1] *Povestiri din viața țăranilor români*, 1900.
[2] *Nuvele*, 1910, p. 74—92.

nării. Nimeni nu o poate ademeni la petreceri sau la gînduri de dragoste. Unul din numeroşii ei peţitori a fost Ionuţ Dandea, cumnatul preotului, şi totodată unul din cei mai devotaţi ortaci ai lui Horia. Cînd începe pregătirea răscoalei, văzînd zelul lui Ionuţ, Salvina mărturiseşte acestuia cine este, acceptă să se logodească cu el, şi participă alături de acesta, îmbrăcată în haine bărbăteşti, la vîlvătaia din munţi. În momentul în care comandantul trupelor imperiale propune iobagilor faimosul armistiţiu de la Tibru, ea este cea care, logodnicul fiindu-i ucis, se ridică împotriva propunerilor înşelătoare şi îndeamnă pe moţi la continuarea luptei pînă la biruinţa aşteptată. Focului de pistol al comandantului, care nu o atinge, ea-i răspunde cu aruncarea unei furci de fier care îşi atinge ţinta. Acoperită de cetele răsculaţilor, Salvina dispare apoi fără urmă.

Deşi compoziţia nuvelei e puţin închegată, ea oferă totuşi autorului posibilitatea de a creia un vast tablou istoric al cauzelor şi desfăşurării răscoalei, şi totodată o reuşită înfăţişare a aspectelor etnografice ale regiunii, a sărbătorilor populare tradiţionale.

Pentru amploarea şi puternicul ei suflu de viaţă, nuvela a fost inclusă parţial în antologia *Prozatorii noştri* întocmită de N. Dunăreanu şi Liviu Marian [1].

Mai mult decît prin realizarea epică a eroilor, nuvelele lui Reteganul reţin atenţia prin tablourile sociale şi istorice reprezentate, prin descrierile din natură, prin calităţile lor de ordin faptic, documentar, la baza fiecăreia dintre ele aflîndu-se o întîmplare reală, o istorisire autentică, ele impunîndu-se totodată, într-o limbă mai plastică decît a basmelor, şi prin aspectele şi constatările lor de natură etnografică şi sociologică.

Ca şi poveştile, nuvelele şi povestirile lui Reteganul, — anticipînd pe ale lui I. Agârbiceanu şi Liviu Rebreanu — reprezintă, pe linia realismului poporal al lui Slavici şi apoi a literaturii semănătoriste, o lume a satelor ardelene transpusă de pe planul imaginar al basmelor în planul concret al unor drame şi aspiraţii autentice. Covîrşitoarea parte a eroilor săi sînt ţărani care vorbesc şi înfăptuiesc în sensul tradiţional al satului, arar apărînd printre ei şi cîte un intelectual ca *Bietul Istode* sau ca *Bunea*, unul profesor, iar celălalt funcţionar, amîndoi însă fii de ţăran.

Unele din ele cuprind comparaţii şi portrete de o rară savoare şi de un necontestat umor. Iat-o pe lelea Ana din nuvela *Minte de muiere şi pace* « Satul nostru — povesteşte scriitorul — nu e un sat mic, că are peste 450 de fumuri şi mai la tot fumul este o femeie şi mai fiecare femeie are o meliţă; dar dacă ai pune la un loc toate meliţele din sat şi le-ai pune pe toate să melite deodată, toate ar amuţi cînd lelea Ana, muierea lui Gheorghe a Pascului, s-ar prinde la ceartă cu cineva. Are un glas ca un clopot din turnul saşilor de la Bistriţa. Apoi cum li-i casa în deal, răsună satul, cînd îşi desmiardă bărbatul, ori are de împărţit ceva cu cineva » [1].

Povestind viaţa altora, Reteganul s-a simţit tentat să şi-o povestească şi pe a sa. A scris astfel, pe lîngă autobiografia din 1887, o serie de amintiri din copilărie publicate în broşura *Odinioară şi acum*, şi a proiectat un volum intitulat *Din memoriile mele* — volum rămas neterminat — al cărui manuscris se află şi astăzi în casa memorială de la Reteag.

Amintirile sale, scrise cu multă duioşie, sînt şi ele documente vii ale anilor ce au urmat revoluţiei din 1848 din Transilvania şi totodată a vieţii din şcolile româneşti de la Gherla şi Năsăud, mărturii asupra dascălilor şi societăţii româneşti de pe Valea Someşului din tinereţea sa.

Un registru larg şi variat reprezintă activitatea sa publicistică. O bună parte din ea a fost consacrată problemelor de ordin economic şi pedagogic, Ion Pop Reteganul fiind unul din principalii militanţi ai timpului său pentru ridicarea satelor. În această ridicare el implica însă în mod firesc şi elementul cultural, literatura în primul rînd, iar din literatură îndeosebi contribuţia scriitorilor şi pedagogilor cari au scris pentru popor şi în limba poporului. A fost toată vremea preocupat de cărţile considerate utile pentru dezvoltarea gustului de citit al ţăranilor, de scriitorii care pot întreţine şi eleva acest gust, de cei care pot educa masele în sens moral şi patriotic.

---

[1] Vezi N. Dunăreanu şi Liviu Marian, *Prozatorii noştri*, Crestomaţie, I, secolul al XIX-lea, f.a., p. 81—87.

Pentru popularizarea acestora el a scris astfel în «Cărțile săteanului român» și apoi în *Convorbiri pedagogice* și în *Revista ilustrată* o lungă serie de articole literare consacrate lui Anton Pann, apreciat îndeosebi ca folclorist [1], Ioan Barac, autorul faimosului roman popular *Arghir și Elena* [2], Vasile Aaron [3], pentru a scrie apoi despre Dimitrie Bolintineanu [4] și Vasile Alecsandri, idolul său ca folclorist [5], și Andrei Mureșanu, autorul marșului patriotic *Deșteaptă-te, române* [6]. [6] Scrierile lui Anton Pann — afirma Reteganul — sînt scrise într-un spirit umoristic satiric poporal și au cu deosebire tendințe didactice morale. Toate lucrurile sale seamănă ca ou cu ou cu anecdotele și proverbele noastre (populare). Din ele se vede — scria comentatorul mai departe — caracteristica românului, de a îmbrăca chiar și cele mai serioase și mai instructive lucruri în umor, căci el pune mai întotdeauna în luptă neghiobia cu înțelepciunea, de unde răsare fără voie umorul și satira».

«Anton Pann, Ioan Barac și Vasile Aaron — scria el evocînd activitatea acestora — sînt 3 poeți de mare însemnătate în literatura română, nu atîta prin înălțimea clasică a scrierilor lor, care nu o au, ci tocmai prin coborîrea lor către popor». Scriind despre aceștia Reteganul ar fi putut scrie cu aceeași îndreptățire și despre sine însuși, — așa cum avea să scrie mai tîrziu M. Dragomirescu — și el fiind unul din cei care s-au «coborît în popor».

Pe culmi, în aprecierea sa, se ridicau însă poeții patrioți și revoluționari, Bolintineanu, Alecsandri și Mureșanu.

Scriitorilor le-a adaos portretele cîtorva din principalii cărturari și pedagogi ai Transilvaniei ca Timotei Cipariu [7], Vasile Petri [8], Vasile G. Borgovan [9], Cosma Anca [10] și totodată a marilor luptători naționali Avram Iancu [11], Simion Bărnuțiu [12], George Barițiu [13].

În aceeași serie au fost cuprinși și economiștii Visarion Roman [14], Partenie Cosma [15], ziariștii Iacob și Aurel Mureșanu [16], țăranul Moș Herlea, luptătorul memorandist [17], precum și folcloriștii contemporani Aron Boca Velchereanul [18], George Cătană [19], Ioan Gh. Sbiera [20] ș.a.

La baza acestor biografii și evocări nu este a se căuta însă erudiția istorică și interpretarea critică, ci numai nețărmurita sa dragoste pentru scriitorii și luptătorii devotați poporului, dorința ca prin relevarea meritelor acestora să poată crea printre contemporanii săi o emulație destinată aceloraș obiective.

Pentru articolul consacrat lui Andrei Mureșanu, care a apărut însoțit de o sugestivă fotografie a acestuia — fotografia ce reprezenta momentul emoționat în care bardul își recita marșul —

---

[1] *Anton Pann* în «Cărțile săteanului român», 1886, cartea I, p. 4.
[2] *Ioanu Baracu și operele lui* în *idem*, p. 23—24.
[3] *Ibidem*, 1886, p. 33—34.
[4] *Ibidem*, 1886, n. 12.
[5] *Ibidem*, cartea IX-a, 1/13 septembrie.
[6] *Revista ilustrată*, 1898, nr. 2.
[7] *Cărțile săteanului român*, 1886, cartea I-a, p. 147.
[8] *Convorbiri pedagogice*, 1886, 1 iulie, n. 1.
[9] *Idem*, 1886, noiembrie, n. 6.
[10] *Ibidem*, 1886, 1 iunie, n.1.
[11] *Revista ilustrată*, 1898, n. 2.
[12] *Idem*, 1898, n. 5.
[13] *Ibidem*, 1898, n. 6.
[14] *Ibidem*, 1898, n. 1.
[15] *Ibidem*, 1898, n. 2.
[16] *Ibidem*, 1898, n. 3—4, 12.
[17] *Ibidem*, 1898, n. 7.
[18] *Ibidem*, 1898, n. 9.
[19] *Ibidem*, 1898, n. 10.
[20] *Ibidem*, 1899, n. 5—6.

şi care a fost difuzat apoi şi în mod separat i s-a intentat şi un proces de presă de care n-a scăpat decît datorită intervenţiei energice a *Tribunei* de la Sibiu [1].

Deşi publicate în periodice provinciale sau în broşuri modeste, nuvelele şi povestirile lui Reteganul au reţinut şi atenţia unora din cercurile şi revistele de la Bucureşti, şi au format obiectul de apreciere al criticilor contemporani.

În 1899, alcătuitorii volumului omagial consacrat lui Titu Maiorescu cu ocazia împlinirii vîrstei de 60 de ani, Iacob Negruzzi, S. Mehedinţi, P. P. Negulescu, s-au adresat astfel şi dascălului ardelean pentru o contribuţie cu caracter ardelenesc, Reteganul trimiţîndu-le basmul *Psaltirea* scris în modul de expunere din satul său natal, amintit pentru alte motive şi în paginile anterioare

În anul următor, după apariţia celor două broşuri de la Gherla, *Noua revistă română* de sub direcţia lui C. Rădulescu-Motru, la care, alături de criticii şi istoricii literari N. Iorga, O. Densuşianu, G. Ibrăileanu, H. Sanielevici, colaborau şi scriitorii George Coşbuc, Al. Macedonski, Duiliu Zamfirescu, a reprodus *în serie* o bună parte din bucăţile publicate ale lui Reteganul, invitîndu-l totodată şi la o colaborare directă [2].

Intrarea învăţătorului de la Reteag printre colaboratorii *Noii reviste române* s-a produs într-un moment în care, în urma studiului lui C. Dobrogeanu-Gherea despre George Coşbuc, *Poetul ţărănimii* [3], şi al lui Titu Maiorescu, consacrat poetului dialectal Victor Vlad Delamarina, în care acesta vorbise despre simptomele unei « renaşteri » literare în Transilvania [4], privirile a numeroşi critici transcarpatini începuseră să se îndrepte înspre literatura română transilvăneană [5], şi ea s-a datorat secretarului de redacţie al revistei, H. Sanielevici, care continuînd şi completînd acţiunea începută de aceştia, a căutat în articolul *Literatura română de peste munţi*, să dea o nouă justificare interesului manifestat faţă de unii scriitori ardeleni [6]. În articolul său, Sanielevici a insistat îndeosebi asupra lui Ion Pop Reteganul, căruia i-a publicat şi datele biografice, văzînd în el, în proză, alături de Slavici şi uneori chiar înaintea acestuia, un exponent al aceleaşi ţărănimii pe care o cîntase şi Coşbuc, dînd însă o mai largă expresie vieţii sale de toate zilele. Pentru Sanielevici, Pop Reteganul reprezenta totodată şi un substanţial izvor de argumente cu privire la teoriile şi polemicile sale cu caracter social, cu privire la etica vieţii şi a muncii. Raportînd scrierile acestuia la nevoile ţărănimii române transcarpatine, considerată înferioară ca stare economică ţărănimii transilvănene, Sanielevici afirma astfel că « povestirile lui Ion Pop Reteganul ar trebui să fie ca o evanghelie » [7]. Aprecierile lui Sanielevici se refereau îndeosebi la nuvelele *Popa Toma* şi *Salvina*, prima dintre ele, comparată cu nuvela similară a lui Slavici, fiind socotită ca « o adevărată religiune a muncii » [8]. Despre o altă nuvelă a Reteganului, *Biserica pocăinţei* criticul scrie: « Chiar ateu fiind (cazul lui Sanielevici) ţi-e simpatică religiunea aşa cum o înfăţişează şi înţelege Reteganul, simplă, blîndă, sănătoasă, fără fanatism şi fără exaltaţiuni neliniştitoare ».

---

[1] Vezi pentru detalii *Revista ilustrată*, 1899, nr. 8, p. 128 şi nr. 9, p. 143.

[2] Vezi bucăţile *Acum cîntă pe alt glas*, *Noua revistă română*, 1900, 15 mai, n. 10, Suplimentul, p. 156—167; *Ursoanea Granciului*, 1900, 1 iunie, n. 11, p. 499, 502; *Sfînta lună fie-mi mărturie*, 1900, nr. 11, Suplimentul, p. 169—170; *Firuţa Nuţului*, 1900, 15 iunie, n. 12, p. 526, 531; *Cerşetorul*, 1900, 1 iulie, n. 13, Suplimentul, p. 9—11; *Todorica*, 1900, 15 iulie, n. 14, p. 63—66; *Minte de muiere şi pace*, 1900, 15 august, nr. 16, p. 134—145, *Bietul Istode* şi *Mitru Pascu*, 1900, 1 septembrie, n. 17, p. 176—178, 178—181.

[3] Vezi C. Dobrogeanu-Gherea, *Studii critice*, III, Bucureşti, 1897, p. 241—390.

[4] Titu Maiorescu, *Convorbiri literare*, 1898.

[5] Pentru detalii, Ilarie Chendi, *Zece ani de mişcare literară în Transilvania*, Oradea Mare, 1901, p. 3.

[7] H. Sanielevici, *Literatura de peste munţi* în *Noua Revistă Română* I, p. 463 şi urm. Republicat apoi în 1903 în vol. *Încercări critice*. În 1927 articolul a fost reprodus în volumul *Studii critice* p. 56—73.

[7] *Vol. cit.*, p. 58.

[8] *Idem*, p. 67—68.

Revenind în 1920 asupra studiilor și polemicilor sale din tinerețe și a activității de la *Noua revistă română*, Sanielevici preciza totodată următoarele: « Dintre toți prozatorii ardeleni, m-a captivat cel care scria cu mai puțin meșteșug: bătrînul învățător Pop Reteganul, un apostol care muncise o viață întreagă pentru popor ... Am intrat în corespondență cu dînsul și l-am făcut să colaboreze la revistă ... și i-am editat povestirile [1]. Idealismul moral din scrierile lui deștepta în mine instincte vechi » [2]. Deși entuziasmul lui Sanielevici nu se adresa atît scriitorului în sine, privit printr-o prismă artistică, ci mai ales misionarului, propovăduitorului muncii, al cinstei și al binelui, totuși aprecierile lui au stîrnit o virulentă ripostă din partea lui Ilarie Chendi, redactată în obișnuitul lui ton caustic și zeflemitor, criticul ardelean considerîndu-se mai competent a vorbi despre scriitorii din Transilvania. Chendi era de altfel un vechi adversar al scrisului original al lui Pop Reteganul, în care nu vroia să vadă decît un harnic folclorist. O arătase aceasta încă din 1901 în studiul *Zece ani de mișcare literară în Transilvania*, publicat mai întîi în revistă *Familia*[3] și apoi și într-o broșură separată [4], în care, contestînd îndreptățirea afirmațiilor lui Maiorescu, precizase cu privire la Ion Pop Reteganul, că acesta este « un fel de Moș Albu al lui Anton Pann, un dascăl povestaciu care știe și a văzut multe din tainele țărănimii ardelene », dar ale cărui nuvele, în « *lipsa totală a unor dispoziții artistice* », nu erau « decît un amestec de literatură poporală și de proză proprie, istorioare de dragoste brodate pe un fond de poveste sau pe cine știe ce alt fond adesea banal, printre ele întrețesute versuri și scene de actualitate ... Chiar bucățile recente — adăuga în continuare Chendi — ce le publică de un timp încoace în *Noua revistă română*, nu sînt nici povești, nici nuvele, nici versuri, ci au o formă literară dintre cele mai ciudate » [5]

Cu și mai mare pornire avea să vorbească Chendi, despre opera literară a dascălului de la Reteag după apariția articolului lui H. Sanielevici, căruia i-a răspuns printr-un foileton publicat în ziarul *Voința națională*[6]. În noul său articol atitudinea lui Chendi este încă și mai severă, tinzînd direct la desființarea acestuia ca scriitor. « În cele trei decenii, de cînd an de an îngrămădește ca broșurele de literatură populară și de proză originală — afirma criticul în foiletonul său — Ion Pop Reteganul ar fi avut timp să ne dovedească, dacă e mai mult decît un învățător muncitor. Unii critici bucureșteni — scria Chendi mai departe vizînd pe H. Sanielevici — dispuși a fi mai îngăduitori cu cei mai îndepărtați, și, probabil, lor mai puțin cunoscuți, au și găsit în Reteganul *un scriitor de mîna întîia* (subl. ns.). Părerea noastră însă, a celor ce urmărim cu oarecare competență manifestările culturale ale românilor de sub oblăduiri străine, este alta. Noi înșirăm pe Pop Reteganul numai printre *diletanții folositori* (subl. ns.), de care avem și în Ardeal un număr măricel ». Rolul acestora, arăta Chendi în continuare, era de a conduce societăți culturale, de a scrie și ține conferințe pentru popor, de a tipări reviste și cărți, cu scopul de a da « un avînt vieții sufletești și economice a poporului ». Un asemenea rol util, convenea Chendi, juca și Reteganul. Spirit predominant polemic, preocupat acum îndeosebi să lovească în exegeții dascălului, el contesta în acest foileton chiar și valoarea de folclorist a acestuia, recunoscută în studiul din *Familia*, afirmînd că nici culegerilor de poezii nici celor de povești, « îndepărtîndu-se pe ici colo de adevăratul grai popular și amestecînd vorba și întorsături de ale cărturarilor, n-a reușit să le dea acea trăinicie pe care le-au asigurat-o alți scriitori de basme colecțiilor lor ». Fiind lipsit de o pregătire mai adîncă și mai rafinată, și neavînd ca lectură nuvelistică decît volumele lui Slavici, Reteganul, afirma în continuare Chendi, « nu știa cum să plămădească o nuvelă ... Ceea ce numește d-sa « nuvelă » e un gen hibrid, cu amestec de literatură populară și de proză cărturărească, cu

[1] E vorba de volumul publicat în « Biblioteca pentru toți », (1901).
[2] *Poporanismul reacționar*, București, 1921, p. 182.
[3] *Familia*, 1901, nr. 1—8.
[4] Oradea Mare 1901.
[5] *Op. cit.*, p. 8—9.
[6] *Un povestitor ardelean: Ion Pop Reteganul, Voința națională*, 1904, nr. 5657, Articolul a fost reprodus apoi în același an în volumul *Foiletoane*, p. 106—112.

tendințe foarte transparente. Literatura sa, — afirma în încheiere criticul — reprezintă o lectură folositoare pentru țărănime, dar nu și o valoare literară durabilă, « Dascălul poporului » rămînînd dascăl și în literatură.

Cum nimeni, nici chiar Sanielevici, nu văzuse în Reteganul, un scriitor de « mîna întîi », aprecierile lui Chendi, deși îndreptățite sub raportul pur artistic, au fost considerate numai ca simple explozii polemice, ele neizbutind decît să întristeze sufletul modestului dascăl al cărei ecou îl aflăm într-o scrisoare a acestuia, adresată lui Corneliu Diaconovici, care-i cerea datele biografice pentru *Enciclopedia română* de la Sibiu.

« Aprecierea lucrărilor mele nu o fac — scria Reteganul — că nu sînt competinte; a făcut-o întreaga noastră presă, chiar și *Convorbirile literare* și *Noua revistă română*, și toate s-au exprimat favorabil despre neinsemnatele mele scrieri. S-a aflat însă și un critic, dl. Chendi, căruia nu-i place nimic din ceea ce scriu eu; norocul pe mine că este unul contra, pe cînd pro sînt o mulțime, începînd de la cei de aici (din Transilvania — n.ns.), pînă colo sus la Maiorescu și Hasdeu. Apoi dl. Chendi nu e — cred eu — chiar Hasdeu, nici nu o să devină un Maiorescu » [1].

O largă înțelegere a semnificației literare a operei lui Pop Reteganul avea să arate Octavian Goga care, în 1908, după moartea scriitorului, avea să-i adune o parte din povestiri într-o broșură din « Biblioteca poporală a Asociațiunii », afirmînd în prefața ce o însoțea, că acesta « n-a fost un suflet cu adîncimi mari, cu zbuciumul greu al patimilor, ci dimpotrivă chipul blajin al modestului învățător de la sate era o întrupare a țărănimii noastre. Din tot scrisul lui — afirma în continuare Goga — se deslușește dragostea de țarină a săteanului, îndemnurile sănătoase ale minții de gospodar pacinic. E un adînc iubitor al naturii și înțelege farmecele care se desfac numai ochiului priceput al țăranului nostru. Tremurul leneș al amurgului de vară, zvonul adormitor al freamătului de pădure, țîrîitul greierilor din vatră, toate farmecele și bucuriile luminoase ale vieții de la țară prind cuvînt în povestirile lui Reteganul spuse cu cumpăt, cu grai limpede și cu prisosul de glumă și zicători care împestrițează poveștile noastre » [2].

Integrarea sa firească în istoria literaturii române avea să se facă în anii următori prin articolele și studiile cu caracter general ale lui M. Dragomirescu și G. Ibrăileanu, și apoi prin intervențiile istoricilor și criticilor ardeleni Ion Breazu și Ion Chinezu.

Vom releva și atitudinea lui E. Lovinescu.

M. Dragomirescu în răspunsul său la ancheta întreprinsă în 1910 de revista *Luceafărul* de la Sibiu asupra poporanismului, ținea astfel să precizeze că scrierile în proză ale lui Pop Reteganul, se încadrează, alături de ale lui Vasile Aaron, Ion Barac, Anton Pann, Petre Ispirescu, Ion Creangă, Th. D. Speranția, Petre Dulfu, Artur Gorovei, Ion Dragoslav, Tudor Pamfile, poporanismului primitiv, ele fiind inspirate din viața poporului și scrise pentru popor « fără intenția de a interesa pe omul cult și rafinat » [3].

Desigur, plasarea lui Reteganul ca și a tuturor celorlalți scriitori citați sub semnul echivalenței cu Creangă și chiar cu Anton Pann, e nejustificată, dar nu e mai puțin adevărat că toți ceilalți alcătuiesc o familie literară, preocupările tuturor, dacă nu și realizările fiind aceleași.

În legătură cu raportarea inspirației scriitorilor la viața poporului și la specificul național Reteganul a fost menționat în 1922 și într-un studiu al lui G. Ibrăileanu, care vorbind despre « puținii scriitori (în proză), de adevărată valoare din Ardeal », cita în fruntea acestora pe Slavici, Agîrbiceanu și Rebreanu, care confirmau teza sa asupra specificului național în literatură, ilustrat

---

[1] Vezi *Ion Pop Reteganul inedit. O scrisoare către Diaconovici*, publicată de Mircea Stoia în *Tribuna Sibiului*, 1968, 6 aprilie.

[2] Vezi *Povestiri de Ion Pop Reteganul*, cu o prefață de Octavian Goga, Sibiu, 1908, p. V.

[3] *Poporanismul. O anchetă literară* în *Luceafărul*, 1910, n. 9—10, 11—12. Răspunsul a fost reprodus și în volumul *Critice*, II, 1928, p. 117—141.

de numeroşi alţi poeţi şi prozatori, ţinea să afirme că dacă la aceştia ar adăuga şi pe «scriitorii secundari, de pildă un Pop Reteganul, constatarea noastră ar căpăta o şi mai mare consistenţă»[1].

Spre deosebire de cei menţionaţi, E. Lovinescu, adversar din principiu al literaturii semănătoriste «ce pleacă şi se îndreaptă spre popor» afirma în *Istoria literaturii române* (vol. IV), că deşi aceasta era destul de «încăpătoare» în ea nu se va «pomeni totuşi direct de Reteganul» indicaţiile sale asupra acestuia fiind date după cunoscutul articol al lui H. Sanielevici care, în ironia lui Lovinescu, trecuse pe dascălul de la Reteag, «în planul lui Homer»[2]. Am fi înţeles cu uşurinţă o asemenea atitudine a lui E. Lovinescu într-o carte de critică, dar nu într-o istorie a literaturii, fiindcă dacă un critic îl poate ignora pe Ion Pop Reteganul, un istoric literar însă nu, dascălul de la Reteag reprezentînd o realitate şi în mişcarea literară transilvăneană a timpului.

Expunerile lui Ion Breazu şi ale lui Ion Chinezu sînt în schimb mai largi şi mai consistente, ele urmărind întreaga activitate a scriitorului raportate la stările sociale şi culturale existente în Transilvania în a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Urmărindu-i activitatea de la *Tribuna*, unde Reteganul, alături de basme, a publicat şi unele povestiri originale, Breazu constata că acesta a adus o «autentică notă ţărănească în literatura *Tribunei*» şi «a schiţat un stil pe care îl vom întîlni mai apoi la Liviu Rebreanu, venit din acelaşi mord ardelenesc ca şi dascălul de la Reteag. Ţăranul lui Pop Reteganul — afirmă în continuare Breazu — este prea copiat însă după natură, şi nu este aproape deloc ridicat pe planul artistic», povestirile sale, aşa cum arătase şi Chendi, neavînd «nici o umbră de ficţiune sau construcţie artistică, într-un stil cu obositoare insistenţe în descrierea animalelor, «cu opriri în loc care desperează». În încheierea sa, Breazu este însă cu mult mai concesiv decît Ilarie Chendi, cerînd «să nu-l învinuim pe Ion Pop Reteganul de lipsa unor însuşiri la care el niciodată n-a rîvnit. El a vrut să fie şi în scris dascăl, care luptă cu condeiul pentru luminarea poporului»[3].

Deşi mai nuanţat şi dînd şi anumite citate din proza lui Reteganul, la concluzii asemănătoare, ajungea şi I. Chinezu. «*Nu de sus de la înălţimea unor exigenţe literare* — afirma dînsul — *ci de jos, dinspre ţărănime, trebuie privită această viaţă*, aşa cum, cu limpede consecvenţă, Pop Reteganul singur şi-a îndrumat-o, în tot ce a gîndit, a scris şi a întreprins. Satul era universul lui; de acolo a plecat, lui şi pe limba lui i-a vorbit; în el s-a întors la vecinica odihnă... La ce a rîvnit el — arăta în concluzie Chinezu — a fost ceva mai puţin şi ceva mai mult decît o glorie de literat... Pentru epoca de mare reculegere, de mari eforturi colective ardelene din a doua jumătate a secolului trecut, Ion Pop Reteganul rămîne una din figurile cele mai reprezentative»[4].

Considerăm de prisos să mai citîm alţi comentatori sau exegeţi ai lui I. Pop Reteganul.

Adevărata sa pledoarie o constituie opera sa, basmele, povestirile, nuvelele şi articolele sale, care, oricît ar putea fi criticate în numele unor implacabile canoane literare, reprezintă totuşi o realitate în istoria scrisului i românesc din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea şi de la începutul secolului nostru, îndeosebi a scrisului transilvănean, ele, prin obiectivele, limba, subiectele, prin eroii şi prin realizarea lor, constituind un capitol apreciabil al literaturii poporale transilvănene, o oglindă a vieţii şi tradiţiilor poporului nostru din această străveche, viguroasă şi mult încercată ţară românească.

VASILE NETEA

---

[1] G. Ibrăileanu, *Caracterul specific naţional în literatura română*, în *Viaţa românească*, 1922, n. 11, Studiul a fost reprodus şi în volumul *Cultură şi literatură*, şi apoi în *Studii literare*, Bucureşti, 1957, p. 35—36.

[2] E. Lovinescu, *Istoria literaturii române*, IV, 1928, p. 192—194.

[3] I. Breazu, *Literatura «Tribunei»*, p. 79—80.

[4] I. Chinezu, *Ion Pop Reteganul*, în *Transilvania*, Sibiu, 1941, n. 10, p. 689—694. Articol reprodus în volumul *Pagini de critică*, Bucureşti, 1969, p. 84—91.

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

În ediția de față au fost adunate aproape toate basmele publicate în volum de Ion Pop Reteganul în timpul vieții sale: *Povești ardelenești* (1888), *Povești din popor* (1896), *De la moară* (1903) numai prima parte a acestui volum (părțile a II-a și a III-a neaflîndu-le în bibliotecile consultate).

Am considerat totuși necesare și unele omisiuni. Din primul volum nu am selecționat basmele *Tămîia dracului* și *Părintele Arvinte*, din volumul al doilea nu am reținut legendele: *Cum s-a făcut pămîntul* și *Zapisul lui Adam*, iar din volumul al treilea am omis povestea *Soarele, luna și stelele*, a cărei redactare a rămas neterminată.

Succesiunea basmelor reproduse din aceste volume s-a făcut în ordinea fixată de culegător.

Am adăugat în schimb narațiunile populare publicate de Ion Pop Reteganul în revista *Luceafărul*, în anul 1903, *Ion Pățitul* și *Petru, finul lui Dumnezeu* (în secțiunea *Periodice)*, precum și basmele *Floarea florilor, doamna zînelor, Împăratul cu trei feciori, Profu Iancu* și *Dor și Malica*, reproduse după volumul *De n-ar fi poveștile*, apărut la Sibiu în 1971.

De asemenea, pe lîngă basmele din sursele menționate, am inclus în ediție și cîteva legende și snoave din volumul *Legende, povestiri și obiceiuri românești*, alcătuit de noi în 1943 după materialele folclorice depuse de Ion Pop Reteganul la Academia Română: *Busuioc și Siminică, Baba Grija, Rînduneaua* și *Doamne, lungește ziua de mîine.*

Din același volum am reprodus și tradițiile populare *Țara Oașului, Cetatea din Crengare* și *Piscul Fetei*, care, alături de tradițiile și legendele *Capcînii, Detunata, Legenda Beneșului, Dăianu, Îndărătnicii*, selecționate din *Revista ilustrată*, precum și din unele broșuri publicate de Horia Petra Petrescu în « Biblioteca poporală » a « Asociațiunii », cuprinse de noi în această ediție în capitolul *Tradiții și legende despre locuri și oameni din Transilvania.* În ediția noastră, pentru a releva și activitatea de prozator original a folcloristului, am selecționat o bună parte din povestirile, și nuvelele scrise și publicate de Ion Pop Reteganul în broșurile: *Nuvele și schițe* (Gherla, 1898, Sibiu, 1899), *Povestiri din viața țăranilor români* (Sibiu, 1900, 1901), *Novele* (București, 1901), ca și din broșurile postume: *Lucă minte slabă* (1925), *Din Țara Hațegului* (1931), *Odinioară și acum, Amintiri din copilărie* (1931), *Munte, animale și pămînt* (1935).

Pentru fiecare bucată s-a indicat sursa de reproducere.

Ediția cuprinde și un grupaj de articole cu caracter folcloric și de istorie literară publicate de Ion Pop Reteganul în revistele *Cărțile săteanului român* (1886) și *Revista ilustrată* (1898).

Ortografia autorului a fost modernizată, ținîndu-se seama de normele ortografiei române de astăzi, păstrîndu-se totuși particularitățile fonetice ale graiurilor populare ardelenești, transcrise cu atenție de către Ion Pop Reteganul, precum și unele forme de limbă specifice epocii în care a scris și publicat.

Ediția se încheie cu un glosar alcătuit în primul rînd după expresiile explicate direct în text de către Ion Pop Reteganul sau în subsolul unora din bucățile sale ori la sfîrșitul volumului

Poveşti din popor (1895). Mi-au fost de un real folos şi glosarele întocmite de Ion Apostol Popescu şi Serafim Duicu, precum şi de Vasile Rusu la ediţiile pe care le-au publicat din culegerile folcloristului transilvănean.

Erorile de tipar din volume şi periodice au fost îndreptate în mod tacit.

Numele localităţilor de unde au fost culese unele basme, date de Ion Pop Reteganu conform denumirilor impuse de administraţia timpului, au fost redate în limba română.

Am întocmit, de asemenea, un capitol de *Note* şi o *Bibliografie* a lucrărilor şi a referinţelor critice despre opera folcloristică şi literară a lui Ion Pop Reteganul.

Mulţumim pe această cale Editurii Minerva şi în mod special lectoruluie d carte, Ioan Şerb, pentru sprijinul acordat la definitivarea şi publicarea acestei ediţii.

V. N.

I. POVEŞTI ARDELENEŞTI

TRIFON HĂBĂUCUL

A fost odată, ce a fost, că de n-ar fi fost, nu s-ar pomeni, au fost odată doi oameni, un bărbat și o muiere, dar tare nepotriviți, după cum prea des se-ntîmplă în lume. Și muierea era foarte isteață și din neam bun, iar bărbatul era un hăbăuc ca vai de el; nu era cu nădejde la nici un lucru. Oriunde mergea numai singur, totdeauna făcea prostii, apoi mai era și băutor, încît biata muiere se luase de gînduri cu el. Nu era nici o mirare dacă muierea-l cam sfădea, ba, gurile rele ziceau că-l și dobza cînd i da mîna. Și muierea cerca cu el și cu buna, cu frumușelul, dar nerodul nerod rămîne și-n ziua de Paști! Nu era chip să o ducă laolaltă; altă muiere nici două zile n-ar fi mîncat cu el dintr-un blid, dar ea tot credea, doar azi, doar mîne și-a veni hăbăucul în fire, să nu se mai facă de rîsul lumii.

Drept aceea răbda și-l mai probozea și-l mai învăța: «ai de grijă, bagă de seamă ce faci, că doară nu ești copil, să nu se poată omul încrede în tine, uită-te tu cum fac și alți oameni, nu fi tot prost!»

Într-o posomorîtă zi de toamnă, ningea și bătea vîntul de gîndeai că piere lumea și ei nu aveau nici un lemn la tăietor. Îndată a doua zi muierea se sculă des-de-dimineață și clătind pe nerodul din pat îi zice:

— Dar scoală, somnore, ce zaci ca o vită, vezi de gată carul și mergi la pădure, că doară vezi că nu avem nici un lemn de foc!

El însă, de sub țol, somnuros cum era, îi răspunde:

— Mă scol de sculat, dar în pădure nu merg de nu vii și tu!

— O! ierte-te Dumnezeu, nătîntocule, dar nu ți-ar fi chiar rușine să nu vreai tu a merge-n pădure fără mine; tu un ometeu cît un urs și eu o muiere slabă, printr-o vreme ca asta? Unde ai mai văzut tu muierile mergînd la pădure după un cărucean de lemne, cu bărtat cu tot? Ridică-te și te cară, că azi rîde dracul de noi!

— Apoi te ascult dară, — zise Trifon. Și se îmbrăcă el încetinel, își înjugă boii și merse la pădure. Frigul îl făcu cu mult mai harnic și mai sprinten, decum credea el că este; încărcă deci carul numaidecît. Cînd să plece însă către casă, îi vine un vultur mare și punîndu-se pe car, îi zice:

— Frate, nu mai pot de foame, dă-mi un bou să-l mînc, că de mare folos ți-oi fi la vreme de lipsă. Și hăbăucul nu se gîndi la paguba ce ar avea-o dînd boul, ci numai la împrejurarea că: ce-o zice muierea de va merge numai cu un bou și cum să-și ducă carul? Deci îi răspunse vulturului:

— Ei bine, eu poate că ți l-aș da, dar cum să-mi duc carul cu lemnele pînă acasă și ce să zică muierea?

— Numai de atîta te plîngi? zise vulturul, carul ți-l duc eu apoi acasă, doar nu muierea e mai mare, ci bărbatul!

— Apoi mîncă-l dar!

Țipă odată vulturul și se adunară mai mult de douăzeci de vulturi și-ndată-i mîncară boii amîndoi.

— Ei duceți-mi carul acasă, — zise prostul, — ori de ce mi-ați mîncat boii? Ei însă nu voiră, ci zburară de-acolo zicînd:

— Îți mulțumim, frate că și noi ți-om prinde bine odată.

Rămas nerodul singur lîngă car, începu a se gîndi ce să facă? « Tot sînt eu prost, bine zice muierea mea, să las eu boii pradă vulturilor și acasă n-am nimic, nici un lemn de foc; muierea cu frații ei tot mă omoară; nu-i de-a merge acasă, fug în lume »! Așa zise nerodul și se duce pînă ce dă într-o poiană. Acolo era o căpiță de fîn. El aprinse fînul. În fîn erau o mulțime de șerpi, se adăpostiseră peste iarnă și cînd simțiră fumul și fierbințeala, începură a ieși unul cîte unul din foc. Dar care cum ieșea, îl lovea nerodul cu săcurea și-l omora. Mai în urmă-și scoase capul din fum un șarpe mai mare, uriaș și i se rugă nerodului:

— Frate, cruță-mi viața și mă lasă slobod, că-ți dau avere cît ai putea duce: îți dau turme de oi, ciurde de boi și bani, cîți-i putea duce-n spate.

Și ajută nerodul la șarpe să iasă din foc și se luă tot după el, haidi, hai! prin crînguri și prin desișuri, pînă ce-l pierdu din vedere. Acum iar începu a se năcăji: « Vai prostul de mine, azi dimineață-mi dădui boii la vulturi, acum umblu flămînd și ostenit după un șarpe; el să mă facă avut, dacă nu avui minte să-l omor; acum cum amarul voi ști ieși de-aci? Nu știu pe unde am venit, nu mă pot nici mișca din loc », că era înfundat într-un desiș, lîngă o prăpastie. Atunci îi vine vulturul și-i zice:

— Frate, ce năcaz te-a ajuns? Iată, am venit să te scap.

— Să fii afurisit, mișelule, mă lăsași fără boi, acum vino și mă mănîncă și pe mine, că tot nu mai pot ieși de aci la lume!

— Ba nu te voi mînca, ci hai, sui pe mine călare și eu te voi duce la tata șarpelui celui uriaș, pe care l-ai mîntuit tu azi; el e împăratul șerpilor și dacă-i vei spune că i-ai scăpat copilul de pieire, te va îmbia cu turme de oi și cu ciurde de boi și cu bani cîți vei putea duce; dar tu să nu iai nimic decît mărgeaua de după măsea, că aceea te face mai bogat decît toți bogații din lume. Trifon hăbăucul (că așa-i era numele) se sui călare pe vultur și-ntr-o minută fu lîngă curțile împăratului șerpilor.

— Dă-te jos, zise vulturul, dar ai de grijă ce ți-am spus, să nu lăcomești la nimic, numai la mărgeaua de după măsea. Trifon intră înlăuntru la împăratul șerpilor. Șarpele cel tînăr îl cunoscu și zise către bătrînul:

— Tată, iată acest om de omenie m-a scăpat azi din foc, fii bun și-l miluiește cu ceva, că e un om sărac și de omenie. Și împăratul șerpilor îmbie pe Trifon numai decît să șeadă și-i zise:

— Fiindcă ești om de omenie, iată-ți dau o turmă de oi și o ciurdă de boi și bani cîți vei putea duce cu tine. Dar Trifon răspunse:

— Înălțate împărate! Sînt om sărac, dacă m-ar vedea lumea cu atîtea vite, ar zice, că le-am furat, dar nici nu aș avea cu ce să le țin, banii încă sînt grei și eu sînt slab, — dar să-mi dai mărgeaua cea de după măsea. Împăratul șerpilor se mînie foc pe el pentru această cutezare și voi ca să-l mănînce, dar totuși la ruga copilului nu-l mîncă, ci-i dete mărgeaua și-l slobozi din curți.

Deloc se întîlni Trifon iară cu vulturul, apoi se sui călare pe el și veni în lumea oamenilor, iar aci vulturul se cam mai duse.

Acum iar începu Trifon a blestema pe vultur: « Prostul tot prost rămîne », zicea el, « dracul m-a pus să ascult de vultur, nu puteam eu lua banii, boii și oile, să merg bogat acasă? Baremi de nu mi-ar fi așa foame! Fă-mi acum de mîncare, tu mărgea! » El o aruncă jos ca pe un lucru făr de preț, iar acolo se întinde o masă cu fel de fel de mîncări și băuturi, cu muzicanți și cu veselie de să tot trăiești. Și unde mi se pune Trifon a mînca și-a trăi bine și-a cînta după muzică, de gîndeai că-i un crai. « Totuși e bună mărgeaua asta », zise acum Trifon, « Doamne ține pe vulturul, care m-a învățat s-o cer! » Își strînse apoi masa și se duse mai departe. În mijlocul unui sat îi veni pofta să se mai ospăteze, ca să vază și alții ce domnește știe el trăi. Și-și face voie bună, uitînd de toate supărările de pînă atunci. Mulțime de oameni se adunară pe lîngă el și se minunau de traiul lui cel bun.

Doamne, și multă lume mai umblase după mărgeaua aceea, dar nimeni nu putu să ajungă la împăratul șerpilor și dacă a și ajuns cineva și-a pus capul pentru ea și tot n-a căpătat-o.

Pe cînd își petrecea Trifon mai bine, iată că se ivește un om cu o sabie ruginită și-i zice:

— Măi fărtate, să schimbăm, uite-ți dau sabia și tu să-mi dai mărgeaua.

— Dar de ce folos este sabia aceea, întrebă Trifon.

— O, Doamne, răspunse omul acela, sabia aceasta este de mare folos, că ea omoară singură pe cine vei porunci.

— Așa? Atunci schimbăm! Și schimbară numaidecît. Dar îndată ce-și văzu Trifon sabia în mînă, îi porunci să omoare pe omul care l-a înșelat cu mărgeaua. Și sabia îndată-i tăie capul, iar Trifon își luă mărgeaua.

Acum avea și mărgea și sabie.

Mergînd mai departe se-ntîlnește cu alt om, care avea un băț mare de-a umăr și o cîrjă mică în mînă:

— Buna ziua frate, zise cel cu bețele.

— Să fii sănătos frate, răspunse Trifon. Dar unde mergi cu două bețe?

— Mă duc să-ntîlnesc pe cel cu mărgeaua, doară vom putea face schimb, să-mi dea mărgeaua și să-i dau lui bețele.

— Eu sînt cel cu mărgeaua, zise Trifon, dar de ce folos sînt bețele acestea?

— Hei, frate, de mare folos sînt aceste, căci dacă vei porunci să bată pe cineva, apoi nici grindina nu-ți fierbe mai tare cucuruzele decum ți-i dobzază aceste bețe și cu deosebire cea mică e bună de dezmierdat muierea.

— Dacă stă treaba așa, zise Trifon, atunci hai să schimbăm, că eu sînt omul cel cu mărgeaua. Și schimbară. Dar după ce căpătă bețele, porunci la sabie și deloc îi tăie capul și-i luă mărgeaua înapoi.

Acum avea mărgea, sabie și două bețe și plecă astfel mai departe. Dar nu merse mult și se-ntîlni cu alt om, care avea o pălărie rea-n cap și neșt desagi tot țiră-n spate.

— Bună ziua, frate!

— Să trăiești cu bine, frate!

— Dar unde mergi cu desagii aceia răi și cu pălăria asta rea?

— Merg să mă-ntîlnesc cu omul cel cu mărgeaua, doar voi putea face schimb cu el.

— Şi de ce folos sînt aceste?

— Hm! de mare folos; dacă vei lua pălăria din cap înaintea cuiva, acela se face stan de piatră; iar dacă vei arunca desagii jos, din ei ies cătane cîtă frunză şi iarbă, tot înarmaţi pînă-n dinţi.

— Dacă-i aşa, hai să schimbăm, că eu sînt omul cel cu mărgeaua.

Şi schimbară numaidecît. Dar după ce se văzu Trifon şi cu aceste scule, porunci sabiei să-i taie capul, apoi îşi luă mărgeaua şi se cam mai duse.

Nu merse încă mult şi se întîlni cu alt om purtînd un zbici grozav de mare pe umăr.

— Bună ziua, frate!

— Să fii sănătos, frate!

— Dar unde mergi cu zbiciul acesta grozav?

— Merg, doară voi întîlni pe omul cel cu mărgeaua, poate că putem schimba?

— Eu sînt omul cel cu mărgeaua, dar de ce treabă e zbiciul tău?

— O doamne, zbiciul acesta-nvie orice morţi, ori oameni, ori dobitoace.

— Dacă e aşa, hai să schimbăm, iată mărgeaua şi dă-mi zbiciul. Ei schimbară. Dar îndată ce căpătă Trifon zbiciul, el îi şi porunci sabiei să-i taie capul şi-şi luă mărgeaua.

Cu toate sculele-n spate se apropie de casă. Muierea cît ce-l zări îi ieşi-nainte suduindu-l şi ocărîndu-l:

— O ucigă-te crucea, tu ai chiar nebunit de tot, de porţi ruptura aceea de pălărie pe cap şi desagii-n spate ca un cerşitor; dar sabia aceea de unde-o ai, parcă te-a făcut dracul şi cătană! Nu-i alt modru, ai căpiat. Unde-i carul, unde-s boii? Nemernicule, văieratule, prăpăditule, beţivule?! El însă se făcu a nu o vedea şi a nu o auzi, ci intră în casă, se aşeză după masă şi zise către mărgea: «Vezi de-mi dă de mîncare», şi îndată se umplu masa de mîncări şi băuturi, iar bănzile ziceau de gîndeai că atunci e nunta dracului. El mînca şi se veselea, dar muierea mai văzînd şi una ca asta, nu se putu stăpîni a nu începe din nou la el:

— Beţivule, prăpăditule, blăstămatule, mi-ai dat boii pe mîncări şi pe băuturi şi încă mai aduci şi bănzi în casă, şi-atunci se repezi să dea-n el. Dar Trifon zise:

— Tu muiere, fii cu minte, că de te mîncă cojocul, acum am ac de el; temu-mă, că tu-i plînge, mai bine vino şi tu şi mîncă şi bea şi te desfătează, mulţumeşte lui Dumnezeu, că ai din ce. Ei, dar muierea ca o meliţă nu-l mai slăbea din: blăstămatule, afurisitule, neghiobule şi cîte-i vineau la gură. Atunci şi Trifon îşi ieşi din răbdare — şi era poznaş cînd pierdea răbdarea, îi zise dar cîrjei:

— Dezmiardă-mi, fii bună, pe drăguţa mea de muiere. Iar bîta nu glumi, mi-o-ncinse cum e data, de tot mieunîndu-se, ca o pisică cu coada tăiată, fugi la părinţii şi fraţii ei şi le spuse că Trifon a bătut-o şi că şi-a vîndut boii şi i-a dat pe mîncări şi beuturi şi încă a venit cu bandă acasă. Fraţii ei numaidecît veniră cu bîte să bată pe Trifon, ba să-l şi omoare de l-or putea. Dar Trifon văzîndu-i că vin asupra casei lui, porunci bîtei să le iasă înainte. Aceea nu glumi, ci mi-i purecă cît se poate de bine.

La larmă şi la tolălăul cel mare, se sculă tot satul cu furci de fier, cu securi şi cu bîte să vază ce hoţ e acela la care strigau fraţii muierii, tot hoţ şi tîlhar.

Dar o pățiră cît se poate de rău, căci el le ieși-n cale înarmat cu sabia, cu bîtele și cu pălăria și cu desagii de-a umăr; apoi le zise sătenilor:

— Să știți voi, că nu de voi, dar nici de împăratul, cu toate cătanele lui nu mi-e frică. Atunci sătenii dau năvală asupra lui; Trifon însă nu le dă răgaz, ci luă pălăria de pe cap și toți se făcură stan de piatră, numai pe primarul satului l-a cruțat, ca să fie de mărturie despre puterea lui. Apoi zise primarului:

— Ei, vedeți acum, ce putere mare aveți voi? Primarul plîngea văzînd atîta moarte deodată și temîndu-se că și rîndul lui vine. Plînse dar primarul, plînse mult, pînă-i veni în minte, că cine are putere a omorî gloate de oameni, fără să pună mîna pe careva, trebuie să are putere să-i învie; deci se rugă de Trifon, zicînd:

— Fii bun, Trifoane și învie pe nemernicii ăștia, ce veniră cu gînd rău asupra casei tale. Iar Trifon îi zise:

— Poate că o să te-ascult numai ca să vezi ce putere am. Apoi porunci zbiciului să pocnească pe fiecare cîte odată și pe care din cei împietriți cum îl pocnea, îndată se trezea ca dintr-un somn greu și: la drum copile! nu se mai oprea pînă-acasă după cuptor de frica lui Trifon.

Dar sătenii nu putură suferi o rușine atît de mare, să tremure ei toți înaintea unui om, înaintea lui Trifon hăbăucul, deci ținură sfat în ascuns, vedeți dumneavoastră cum țin toți păcătoșii și ticăloșii în ascuns, închiși în casă și cu țundre-n ferestri și șoptind numai ca-n biserică de tare: « Oare ce să facem, să ne mîntuim de Trifon? » Iar primarul zise: « Dar nu vă aduceți aminte, că s-a lăudat, că nici de împăratul nu se teme cu toate armezile lui? » Apoi mai sfătuiră și scriseră carte mare la împăratul, precum că Trifon s-a lăudat, că e mai tare singur decît împăratul cu toate armezile lui.

Și nu trecu multă vreme și-i veni lui Trifon poruncă de la împăratul să meargă la un raport. Și Trifon își băgă mărgeaua în șerpar, încinse sabia cea ruginită la brîu, luă pălăria cea stricată pe cap și desagii pe umăr, asemenea bîtele și zbiciul și plecă. Cînd ajunse Trifon, astfel îmbrăcat la curtea împărătească, împăratul era numai singur în casă, dar el intră înlăuntru și nici nu-și luă pălăria de pe cap, că-i zise:

— Bună ziua, împărate! Împăratul se uită lung la el, apoi zise:

— Cine te-a adus pe tine-aici-n curtea mea? cerșitor ești? nebun ești, ori cum de umbli cu atîtea bîte și zbiciuri și nici nu-ți ia pălăria din cap?!

Iar Trifon răspunse:

— Înălțate împărate, nu sînt cerșitor, că sînt mai tare și mai bogat ca tine, cu toate că eu nu asupresc pe nimeni cum asuprești tu țara; nu sînt nici nebun, ci tu ești nebun, fiindcă crezi că vei împărăți pînă la sfîrșitul vieței, cu toate că eu încă azi îți voi ascunde soarele de voi voi; pălăria din cap nu o arunc, căci nu ești mai mare decît mine și va fi vai de pielea ta cînd o voi arunca.

Auzind împăratul vorbele lui Trifon, crezu că-n adevăr e nebun, îi zise deci:

— Du-te la Dumnezeu, nefericitule, că nu voi să am vorbe și cu nebunii.

Ei, dar Trifon nu avea grija aceea, ci-i zise împăratului:

— Dacă m-ai chemat aci, hai să ne batem, să ne știm odată răfuiți, să nu ne tot temem unul de altul. Auzind împăratul vorbele acestea, se mînie foc și-i porunci să iasă afară la cîmp și comandă cătanele să iasă și ele în cîmp

și să-l împuște. Pînă se puneau cătanele împăratului în rînd de bătaie, Trifon sta de-o parte fălos și rîdea de ei; iar cînd le comandă împăratul să pușteatunci își luă Trifon pălăria din cap și toți amorțiră ca morții, afară de împăratul, că așa vruse Trifon.

Să fi văzut acum pe împăratul cum plîngea, căci știa că fără cătane și el e pierit, îi zise dar lui Trifon:

— Să te lupți tu luptă dreaptă cu cătanele mele, nu să le omori tu iar așa cu vorba.

— Bucuros, zise Trifon, iată ți le scol îndată, apoi să vezi ce-o mai fi, și Trifon pocni odată cu zbiciul în cătanele împăratului de toate se sculară, dar cum înviară, cum o tuliră la fugă de frica lui Trifon. Dar împăratul le poruncește să stea-n loc și stau cătanele să țină luptă dreaptă cu Trifon, iar Trifon aruncă desagii jos și se făcură cătane cîtă frunză și iarbă și văzînd împăratul și una ca asta, i se făcu părul măciucă-n vîrful capului și începu a plînge și-a zice:

— Vino, Trifoane să-ți dau avere, că văd că ești mai tare decît mine, numai lasă-mă-n pace; dacă vrei îți dau și jumătate împărăția, numai pace să am din partea ta. Dar Trifon răspunse:

— Din partea mea pace poți avea, că nu rîvnesc la calicia ta, ca totuși să nu zici că sînt mînios, iată primesc o căruță cu doi cai ș-un car cu doi boi. Și i-a dat împăratul și s-a dus Trifon de a dat carul cu boii la muierea lui, iar cu căruța umblă în lume-n sus și-n jos, mai tînăr și mai frumos decît fusese pîn-atunci.

Scrisă în comuna Pănade, lîngă Tîrnava Mică în Ardeal.

AFLATUL

În vremurile cele bătrîne, cînd umblau ursitoarele-n lume printre oameni și le urseau soarta pe viața-ntreagă, de la leagăn și pînă la mormînt, în acele vremi a avut loc întîmplarea ce voiesc a vi-o povesti; fiți deci cu luare-aminte, dragii mei, că nu vă spun acum nici o poveste cu zmei și balauri, nici cu împărați și cu crai, nici cu alte năluciri ca de altădată, ci vă spun o drăguță de poveste cum o auzii la desfăcutu de cucuruz de la George Găureanul, de la șchiopul din Sîncel, colo lîngă Blaj, în Ardeal.

Zice că o dată, cam de mult de bună seamă, pe cînd nu erau pe la noi căi ferate, mergea un boier mare acasă pe jos, cine știe de unde. Destul că-l prinde pe boier ploaia și se face tină pînă în glezne, de abia mai putea pășì. Ba dă Dumnezeu de vine și drăguța de noapte și el tot nu mai sosește acasă, ba nici de sat nu se apropia. Colo pe la cina cea bună nimerește însă într-un sat. Acum începuse a răsufla mai ușor văzîndu-se-n sat și începu a bate pe la ușile oamenilor să-l lase de mas. Dar gîndeai că-i făcătură: unul nu-i răspundea, altul nu voia să-l lase, al treilea avea bolnavi în casă, la al patrulea plîngeau copiii, al cincilea avea chiar mort și nimeni nu voiește a lăsa pe boier de mas. Tot bătînd la uși și la ferești și, lătrat de cei cîni, părîndă satul întreg; numai o căsuță se mai vedea în capul satului, la care să nu-și fi cercat norocul. Merse și acolo pînă la fereastră, de unde văzu licărind o rază slabă în vatra focului și-un bărbat stînd lîngă foc, iar lîngă pat o muiere bătrînă. După ce se uită oleacă pe fereastră strigă:

— Dormi, bade?

— Ba nu, dar de ce?

— Să faci bine să mă lași de mas, că plouă de cură afară și bate vînt și e-ntunerec de nu-ți vezi mîna, încît nu-i modru să mai pot merge pînă se lumină de ziuă și cîtu-i satul de mare m-am rugat la toți oamenii să mă lase de mas, dar nici unul n-a voit: fii bun lasă-mă dumneata.

— Bucuros te-am lăsa, îi zise stăpînul casei, dar vezi că muierea mi se trudește cu durerile nașterii, moașa e acolo, de-aseară de pe la vecerne se tot trudește și nu poate să nască, ni-i oare cumva să lăsăm om străin în casă chiar cînd avem o astfel de întîmplare.

— Da fie, nu mă alunga de la casă-n cap de noapte, că, zău, mi-i groază să ies afară și nici la un om nu văzui lumină; stau într-un unghiu oriunde, fie batăr și în tindă.

Atunci moașa țipă de bucurie: Mulțam Doamne! și muierea din pat oftează o dată și-ncetează de a mai geme. Toate se schimbară spre bucurie.

Născuse muierea un fecioraș frumos și sănătos de pare că să te tot uiți la el. Peste o jumătate de ceas lumina se stinse; căsenii, obosiți fiind de priveghere, toți se așează care pe unde pot și adorm ca duși din lume. Boierul fu culcat pe o laviță la fundul casei sub fereastră. Cîntatul cocoșului de miezul nopții nu-l auzise nimeni din căseni, afară de boierul, care singur nu dormea-n toată casa. Cînd încetă cocoșul cu cîntatul, vin ursitoarele la fereastră și încep a ursi. Una zice: « Prin multe necazuri va trece acest copil, dar bine va ajunge cu vremea »; alta zice: « Voinic și frumos se va face și foarte cuminte, dar și norocul i se arată »; a treia ursitoare zice: « Și va moșteni toată averea boierului, ce azi e în casa aceasta ».

După vorbele acestea ursitoarele se cam mai duc și boierul rămase cam supărat, văzînd ce-i cobiră ele. De unde să mai închidă ochii? Cît fu noaptea de mare nu dormi cît ai coace-un ou, ci se tot gîndea și se răzgîndea, cum ar putea prăpădi copilul ce are să-i moștenească averea. De abia a așteptat să se facă ziuă o dată. După ce se ridicară din așternut, boierul începu:

— Dragii mei, toată nopticica n-am dormit, tot m-am gîndit ce bine ar fi dacă mi-ați da voi mie copilașul acesta, voi sînteți săraci și tineri, puteți încă să mai aveți copii destui, dar eu sînt boier avut și nu avui noroc de la Dumnezeu să am un copil. Eu l-aș ținea și l-aș crește ca pe un cocon, dacă mi l-ați da mie; ce ziceți?

— Doamne ferește-ne, boierule, ziseră bărbatul și muierea cu un glas: doară n-am ajuns pînă într-atîta să ne dăm pruncuțul nostru cel dintîi ! Nu mai grăi de acestea, să te țină Dumnezeu.

— Ian stați, oameni buni, zise boierul, nu trebuie să vorbim așa, iată aci o sută de galbeni, da-ți-mi copilul și fie ai voștri. Zicînd boierul acestea, puse pe masă o sută de galbeni frumoși și sclipitori, de la soare pare că te-ai fi putut uita o țîră, dar la ei ba.

Văzînd oamenii noștri banii cei mulți și frumoși, de cari ei nu avuseră în viața lor, își gîndiră în capul lor, copii ne va mai da Dumnezeu, dar o sută de galbeni nu știu cînd vom mai vedea. Și adunară banii și dădură pruncuțul înfășat boierului, care se cam duse cu el.

— Mulțam, Doamne, zise boierul ieșind din casă, mulțam, Doamne, de-acum să-l văd cum o să-mi moștenească el averea mea !

După ce ieși din sat dete către casă prin o pădure a sa. În mijlocul pădurei puse pe bietul copilaș în scorbura unui lemn borțos și se duse mai departe gîndind în inima sa cea neagră, că prin fapta asta va putea face de minciună pe ursitoare și copilul murind în scorbură nu-i va moșteni averea. Dar Dumnezeu e părintele și sprijinitorul celor fără de putere. Copilul neputincios trezindu-se din somn, începu a zbiera cît bietul putu de tare. Un cioban al boierului chiar trecea pe-acolo înaintea turmei și auzind plîns de copil din scorbură, zise către fiul său, ce era îndărătul turmei:

— Mă băiete, ian ascultă și tu, pare că aud ceva glas înădușit, ca și cum ar fi plîns de copil mic, ascultă și tu c-auzi mai bine.

— Dar lasă, tată, zise copilul, o fi « Doamne apără » să nu ne trecem vremea căutîndu-l, mai bine să ne facem cruce și să zicem: feri-ne Doamne !

— Așa ar fi să fie, dar mie nu-mi stă bună, parcă mi-ar fi păcat, să nu văd că cine plînge, de o fi « Ucigă-l toaca », ne facem cruce și-l închinăm în stani și bolovanu: de-i suflet de om, vedem să-l scăpăm de pieire. Și-ncepură amîndoi,

tata și feciorul a-și face cruce și a-l căuta zicînd « Tatăl nostru ». Dar nu căutară mult, căci îndată ce se apropiară de borta arborelui, auziră mai lămurit și scoțîndu-l, văzură că de bună seamă e copil mic, care crezură că atare blăstămată l-a aruncat, ori poate vreo muiere prăpădită, ca să scape de el.

— Mulțam, Doamne, ziseră atunci amîndoi, că ne-ai adus pe această cale, de putem mîntui cap de om. Să-l luăm, dragul tatii, să-l luăm cu noi, e frumos, sănătos, înfățișat bine, l-om boteza, că Dumnezeu știe botezatu-i ori ba și apoi l-om apleca la oi ca pe miei și bun e Dumnezeu, o să ne fie de ajutorință de va trăi; de unde nu, fie voia Tatălui ! Și-și făcură păcurarii cruce și plecară la părău unde-l botezară și-i puseră numele « Aflatul ».

Și creștea Aflatul ca din poveste de iute și se-ntărea și era din ce în ce mai mare și mai frumos, hrănit cu laptele de oaie și legănat într-un leagăn de cetină. Iarna, vara era cu ciobanii, la ei se deștepta, pe ei începu a-i cunoaște, în munți se deprinse a umbla în picioare, jucîndu-se cu mieii și cu iezii; de la mierlă învăță a cînta cu gura, fluieră îi făcuse nenea Pahon, iar în frunză-l învăță a zice moș Gligor. Aflatul creștea ca din apă și nu se scobora din munți de la turmă niciciînd. Cînd era cam de douăzeci de ani, vine boierul la stînă să-și vază turma. El nici nu știa de Aflatul ciobanilor. Dar cînd îl văzu întrebă pe moș Gligor:

— Moșule, al cui e feciorandul acesta?

— Al nostru, boierule, e al nostru și al lui Dumnezeu sfîntul.

— Cum al vostru? Eu știam că tu ai numai pe Pahon, iar Pahon nu e însurat, cum zici că e al vostru?

— D-apoi iac-așa, boier dumneata, l-am aflat acum vreo douăzeci de ani într-o scorbură în pădurea cutare și fiindu-ne milă de el, l-am crescut și-acum de cînd a apucat măricel ni-e de mare trebuință la turmă; el cu Pahon umblă la oi și eu rămîn la stînă de fac cașul și de-ale mîncării pînă vine vremea mulsului.

Cînd auzi boierul una ca asta, îi trecu un fior rece prin sîn ca un șarpe. Dar peste puțin își reveni iar în fire și zise către moș Gligor:

— Știi ce, moș Gligor, să-mi dai tu mie pe Aflatul, să-l țin la curtea mea, că nu capăt argat cu credință; el știu că-mi va fi cu credință, voi l-ați crescut în frica lui Dumnezeu și știu că nu m-a fura.

— O Doamne, boierule, dar cum să facem noi una ca asta, că doară de aceea ne-am trudit de l-am făcut mare, ca să ne fie de ajutorință; nu-l putem da, boier dumneata, nu, nicidecum.

— Mă, moș Gligor, știți bine că vi-l pot lua și cu puterea, dar nu voiesc, ci uite aci ai o sută de galbeni, pune banii bine și mi-l lasă mie argat, adică slugă precum se zice.

Moș Gligor, care nu avusese-n viața lui nici un galben, dar o sută nici văzuse cîndva, lăcomi la suta de galbeni și primind-o zice:

— Apoi hai, de, fie, ci m-i că nu va vrea să meargă, iar eu ferească-mă Dumnezeu să-l fac cu puterea să se ducă.

— Nu așa moș Gligor: îl vom trimite c-o carte pînă la cucoana mea, la boieriță, și-apoi dumneaei îl va lua cu buna cum știu muierile și el nici că se va mai gîndi la voi și la turmă.

Învoiala fu făcută. Pahon și Aflatul nu știuseră nimic de unealta boierului cu moș Gligor. Boierul scrise o carte pe o foaie de hîrtie, o împătură în patru

și-o dete lui moș Gligor, să o dea lui Aflatul, iar acela s-o ducă la cucoana boierului acasă.

— Mă Aflatule, strigă moș Gligor, mă, ian hai încoace. Și după ce se apropie feciorul de ei îi dădu petecul de hîrtie scris pe de-o parte și-mpăturat, zicîndu-i:

— Să mergi cu aceasta la cucoana boierească, la curte, boierul nu merge acasă vreo săptămînă, iar tu să stai acolo pînă se va reîntoarce boierul și după ce dumnealui va sosi acasă, iar te va slobozi și vei veni la oi; înțelesu-m-ai?

— Înțeles, moș Gligor; ci mă rog de iertare, să meargă nenea Pahon, că eu nu am fost nicicînd în sat între oameni, nici nu știu unde să duc cartea, nicicum să vorbesc cu cucoana, îți spun drept, că eu de voie nu merg, fără silit doar.

Moș Gligor scapă o lacrimă, dar simțind, că-l arde pe obrazi se-nturnă într-o parte de-o șterse și-apoi zise:

— Du-te tu, dragul moșului, du-te, nu trebuie să ne arătăm împotrivnici boierului, că iacă la turma domniei-sale trăim și-n locurile dumisale; apoi doară o săptămînă, două, nu-i un cap de lume, pînă va veni boierul, ci tu fii cuminte și credincios jupînesei boierițe.

Cu aceste vorbe trimiseră pe Aflatul spre sat, arătîndu-i de departe la poalele muntelui un turn acoperit cu pleu și spunîndu-i că acela e al bisericii, iar lîngă biserică sînt casele boierului, singure cu două rînduri de ferestri în tot satul, să întrebe numai de curțile boierului, că oricine i le va arăta, nefiind alți boieri în tot satul, apoi cartea să o dea jupînesei.

S-a dus.

Boierul își caută de cale zicînd un: « mulțam, Doamne », și gîndind în mintea lui: « acum tot nu scapă ». Moș Gligor încă zise un « mulțam Doamne » și arătă lui Pahon galbenii, care văzînd atîta aur deodată, mai că înlemni și nici cuteză a întreba pe bătrînul: de unde-s galbenii, dar nici nu-i plesni prin minte, că doar aceia ar fi prețul Aflatului. La plecare Aflatul își ridică căciula de pe cap, făcu trei sfinte cruci și zise de trei ori: „Doamne ajută"! așa era învățat de moș Gligor.

Și merse Aflatul, și merse, dar merse voinicește pe colnic în jos și colea cînd arde soarele mai tare, dete de o fîntînă sub un fag mare. « Aci o să poposesc una », zise Aflatul și se puse la umbra fagului și beu o dată apă păcurărește, se trînti a lene pe spate și aruncînd căciula cît colo cu carte cu tot, scoase fluierul și-ncepu a trage un cîntec, de mierlele stau pe cloambele fagului ca mute și-l ascultau, parcă ar fi vrut să-nvețe și ele a cînta ca el. Tot zise, tot zise, din fluier și deodată-i căzu fluierul din mîini, adormi.

Pe-atunci umbla Dumnezeu cu Sfîntul Petru pe pămînt. Chiar ajung la fîntîna aceea și beură apă și ei, ca drumarii, cînd sînt obosiți de cale. Sfîntul Petru vru să trezească pe Aflatul, dar Dumnezeu zise:

— Lasă-l să se odihnească, că e obosit sărmanul; vezi ce bine-i cade somnul. Apoi luă cartea de lîngă căciulă și ceti: « Dumneata, jupînesa mea, să știi că flăcăul, ce aduce cartea aceasta, se cheamă Aflatul, și eu doresc și poruncesc, ca-ndată ce ajunge acasă, să-l mîni în pivniță după ceva, iar țiganul nostru să fie ascuns după ușa pivniții și cum ce va vedea că intră acolo Aflatul, să-i taie capul. Dacă nu vei face, cum îți poruncesc eu, să nu mă aștepți acasă, fără să mergi cît te vor duce doi ochi. Peste o săptămînă și eu merg acasă.

Nime, afară de țiganul nostru, nu are să știe de tot lucrul ». Aci era apoi iscălitura boierului.

Dacă văzu Dumnezeu ce-i scris în carte, zise lui Sfîntul Petru:

— Vezi, prietene, boierii și-mpotriva ursitoarelor vor să se pună, dar una ca asta tot n-a fi. Apoi scrise sfinția-sa altă carte, chiar ca aceea de mare și o puse lîngă căciula Aflatului, iar cartea boierului o puse în buzunar și se cam mai duseră.

De la o vreme, colea după ce se săturară de somn, se sculă și Aflatul, fără să știe că doară cineva a mai fost pe-acolo și puse fluiera după șerpar, căciula pe ceafă, cartea într-o mînă și bîta într-alta și hai către sat. Era pe la ojină, cînd ajunse la curtea boierească și dete jupînesei cartea. Aceea cunoscu scrisoarea că-i a boierului, apoi chemînd pe Aflatul în casă, unde era și Săftica, cuconița boierului, și singura lui fată, ceti cu glas înalt: « Să știi că flăcăul care aduce cartea asta se cheamă Aflatul, e din neam mare și voiesc să poruncesc ca îndată ce va sosi cartea la mîna ta, tu să chemi preotul satului și să-i spui să-l cunune cu coconița noastră Săftica. Asta e dorința și porunca mea și dacă nu o vei împlini, să mergi cît te vor duce doi ochi, să nu te aflu acasă. Eu voi sosi acasă peste vreo săptămînă ». Aci apoi era iscălitura boierului.

— Ați auzit, dragii mei, ce poruncește soțul meu, boierul?

— Auzit mamă, răspunse Săftica, și nu se sătura destul uitîndu-se la frumosul și voinicul flăcău.

— Auzit, cocoană, răspunse Aflatul, uitîndu-se cu niște ochi mari la gingașa și frumoasa cuconiță, cît gîndeai să o mînce cu ochii. Îndată fu îmbrăcat boierește, preotul veni și-i cunună, și satul întreg era la nunta coconiței cu a boierașului Aflatul. Nici dragoste ca la cei doi miri nu se prea vedea, decît arareori. Ei erau fericiți; Săftica mulțămea lui Dumnezeu că i-a trimis un bărbat voinic și frumos și înțelept; dar și Aflatul mulțămea lui Dumnezeu că i-a trimis pe acel boier de cinste-n cale.

La săptămînă veni boierul acasă și află pe jupîneasa lui în genunchi mulțămind lui Dumnezeu de fericirea fiicei sale, iar pe Aflatul cu Săftica umblînd și jucîndu-se ca copiii prin grădină printre flori.

— Ce ai, nevastă? întrebă boierul intrînd în casă.

— Dar ce să am, mulțămesc lui Dumnezeu, că ne-a dat un ginere vrednic de casa noastră.

— Ce ginere? întreabă boierul.

— Dar ce ginere, pe acela pe care mi l-ai trimis tu azi e săptămîna!

— Tu muiere, tu nu ai făcut ce-am poruncit în scrisoare; ian adu scrisoarea!

— Cum să nu? zise jupîneasa dîndu-i scrisoarea. Boierul cum ceti scrisoarea crîșni din dinți, dar deodată-și veni în fire și zise:

— Îmi place, bine-i că s-a întîmplat.

În deseară începu a se înnora. Boierul merse pînă la vie și zise vințelerului:

— Mă, strugurii și piersicele sînt bune de mîncare, am înțeles că le cam fură, tu nu grijești bine. Iată-ți spun, vai de pielea ta dacă voi afla, că nu păzești cum se cade. Ai să pușți pe oricine ar veni noaptea-n vie, nu-i iertat să dai la nime pardon; priceputu-m-ai? Iar dacă-i putea pușca numai un mișel de hoț, ai cinci galbeni de la mine, m-ai priceput?

— Priceput, boierule.

Colea pe la cină începu a ploa, de nu altmintrelea, fără gîndeai, că o să piară lumea, fulgera și bubuia de se clătinau oalele-n cui. După cină zise boierul:

— Doamne cum aș mai mînca vre-o doi struguri buni, proaspeți, cînd s-ar afla un voinic, să-mi aducă o corfiță.

— Aci sînt eu, tată, zise Aflatul, și luă o corfiță și du-te pe ușă afară, muierile nici nu prinseră de veste pînă era și dus.

— Doamne, Doamne, zise Săftica, n-ai putut trimite un argat, de chiar pe el l-ai aflat să meargă pe o vreme ca asta?

— Doar așa, întregi cocoana.

— Ian tăceți, zise boierul, doar ați văzut, că el numai de drag a mers, știu că nu l-am trimis eu; apoi doară e voinic nu tîndală. În gînd însă zise:

— Doamne, mulțam, acum știu că nu scapă nepușcat, și tot rămîn și ursitoarele o dată de minciună, că nu va moșteni averea mea, ce nici să nu-i ajute Dumnezeu. Dar atunci ușa se deschide și Aflatul intră cu corfița plină de struguri frumoși și buni.

— Nu v-am spus? zise boierul, nu v-am spus că-i voinic, nu-i tîndală?! Dar în gînd nu se putea împăca cum de-a scăpat nepușcat. Într-aceea mai stete ploaia și boierul ieși fără veste afară și hai la vie, să pedepsească pe vințeler. Cînd dă să intre-n poala viei . . . puff!! o pocnitură de pușcă și boierul se răstoarnă răcnind ca un bou. Apoi vine vințelerul să vadă cine e, și se îngrozește văzînd că e chiar boierul!

— Nu te speria, nu-i nimic, zise boierul, bag seamă asta așa a fost să se întîmple, du-mă acasă la ai mei.

Mai trăi boierul pînă către miezul nopții, apoi muri, dar pînă nu închise ochii, zise:

— Împotriva ursitoarelor să nu se pună om pămîntean, fie chiar și boier, iată eu m-am pus, dar mi-am pus capul!

Aflatul și Săftica moșteniră averea și boieria și de n-au murit și astăzi mai trăiesc.

DREPTATEA ŞI STRÎMBĂTATEA

Un om mergea la tîrg, vezi cum merg oamenii cu doi boi, ca să-i vînză. Cum mergea-n urma lui Surilă şi Bourean cu bîta-n mînă, cu traista-n spate şi cu gîndul la bănişorii ce o să-i capete pentru boi, îl ajunge-un alt om, care însă nu mîna nimic la tîrg, dar avea o bîtă chiar mai mare decît a celui cu boii.

— Bun ajunsul, vere!

— Bună să-ţi fie inima!

— De mult tot dau să te-ajung, că spunîndu-ţi cea dreaptă, nu mi-e-ndemînă a merge singur fără pic de vorbă ca un mut, apoi tîrgarii vor fi-ndărăpt tare, că nu văzui suflet de om afară de domnia-ta.

— D-apoi ce mai ştii, poate să fi trecut unii chiar de astă-noapte; dacă sîntem în lături de la drumul ţării, nu mai auzim nici nu mai vedem toate celea.

Apoi începură a vorbi, unul una, altul alta, pînă odată zise cel numai cu bîta:

— Mă vere, te-o fi durînd umărul de traista cu merinde şi de desaga cu fîn, mai dă-mi-le să le duc şi eu, că şi aşa nu am nimic de dus.

— Ba că nu te osteni pentru mine; drept că-s cam grele, dar s-or uşura ele, că mai încolo vom poposi şi noi şi boii.

Mai o vorbă, mai alta, unul ca să-i ajute, celălalt ca să nu se ostenească, pînă-n urma urmelor zice omul cel cu boii şi cu traista:

— Apoi dară mai du-le şi dumneata vere, şi unde vom poposi vei mînca şi dumneata cu mine, că şi aşa văd că n-ai traistă.

Cînd stau să poposească de prînz, zice omul cel cu boii către cel cu bîta, care acuma avea şi traista.

— Scoate, vere, din traista aceea ceva, să vedem, ce mi-a pus boreasa de merinde.

Cela însă tace.

— Adu traista-ncoace să prînzim!

Dar cela-i răspunde:

— Scot eu bucuros merindea din traistă, şi-ţi dau şi ţie de mă laşi să-ţi scot un ochi.

— Dar du-te, doamne iartă-mă, că acum era să zic — du-te să nu te spurc; nu ţi-e ruşine a vorbi comedii de acelea? Adu traista!

— Adecă pe calea asta chiar nu-i mînca, precum văd eu; de altcum ţie poate că nici nu ţi-e foame.

— Știi ce? du-te-n păcate cu glumele tale și adă traista să scot merindea, că și ție-ți dau nu mă ținea atîta, să mîncăm ce-om mînca și să ne vedem de cale.

— Eu o să mînc, bine zici tu, dar ție nu-ți dau să văd că te chiar stropșește, de nu mă lași să-ți scot un ochi.

Și golanul naibei scoate din traistă ceva-nvăluit într-o merindare albă ca ometul și pe la capete cu vrîste roșii și vinete de arnici.

— Dar nu te temi de Dumnezeu a vorbi d-acelea, au ție ti-a pus mama mea merindea? Ori adusu-o-ai de la tine de-acasă? Dar chiar a ta să fie, putere-ai tu lăsa pe cineva flămînd, fără a-i da o bucătură pînă-i vei scoate un ochi?

Dar golanul naibei, care-ndopa la merindea celuia, dete din umeri și zise rîzînd:

— Dacă vreai — bine; dacă nu — rabdă!

Știut lucru este că foamea-i mare doamnă, nu o poți alunga cu minciuna, nici cu nădejdea, că atunci sau atunci vei mînca și nici cu aducerea aminte, că atunci sau atunci ai mîncat, fără de vrei a o alunga trebuie să mînci îndată; apoi văzînd pe altul mîncînd parcă mai tare flămînzești și din ce erai flămînd. Așa era și omul nostru. « Flămînd e rău, dar fără un ochi încă nu e bine; de nu-mi dă să mînc, cine știe ajunge-ne cineva să-mi facă dreptate, ori ba, dar eu pot foarte bine să slăbesc de foame, încît să cad jos și-n urmă hoțul mă lasă-n drum și merge cu merinde și cu boi cu tot; oare să-l cerc, doară nu va fi el chiar al zmăului?! » Apoi zice golanului:

— Și zău tu nu glumești?

— Dar glumește rușinea, vezi tu că eu mănînc; de vreai să mînci și tu, hai, nu te gîndi toată ziua, lasă-mă să-ți scot un ochi și capeți de prînz.

— Apoi hai de, mai văzut-am eu oameni numai cu cîte-un ochi și trăiesc ca și alții cu doi, să văd ce a mai fi din omenia ta!

Și golanul îi scoate frumușel un ochi, apoi îi dă de prînz și încă cu subțirele.

Tîrgul era foarte departe, cale de-o zi și jumătate. Mai merg oamenii noștri cît merg pînă colea către amiezi, atunci mai lăsară boii să pască pe-un șanț și ei se pun la umbra unui pom, că era căldură mare și năbușală cumplită. Omul cel c-un ochi zice golanului cu traista, să scoată din ea să mînce și acela și scoate, ce-i drept, dar nu dă ăstuia nici un miez baremi.

— Dar dă-mi și mie, ce-ndopi numai singur, că parcă a mea era traista și merindea — zice omul cel c-un ochi. Dar golanul îi răspunde bătîndu-și joc de el:

— Bucuros, ci mai așteaptă, că numai înainte mîncași, apoi pe tine toată mîncarea te costă un ochi, mai ieftină nu ți-o pot vinde și ochi nu mai ai decît unul!

— Ba mai du-te și dracului, tu n-ai frică de Dumnezeu, n-ai rușine de lume, ce om ești tu?

— Cum mă vezi; acum știu, că nu-i mînca, că-ți pare rău după ochi, ci veni-va vremea, de tu vei zice să ți-l scot, numai să-ți dau o coajă de pîne.

Atîta le-a fost toată vorba. Bietul om se căia că a dat traista din spate, se căia că a prins vorbă cu coldanul acel mișel, ba blăstăma în gîndul său și ceasul în care plecase din casă, dar erau toate prea tîrziu; apoi gîndeai că-i

făcătură, nici pe drum nu mai umblau oameni ca altădată, drept că și era vremea fînului și astfel bunul om trebuia, vrînd, nevrînd să meargă-n ortăcie cu golanul, care nici nu voia altcum a se lăsa de el, după ce se legase ca scaiul de oaie. Așa pate omul cîteodată în lumea asta, dacă-i scoate Dumnezeu în cale pe omul dracului!

— Vai, bată-te Dumnezeu, holă spurcată și latină rea; pentru merindea mea vreai tu să mă lași orb de tot, nu-i destul că mi-ai scos astă dimineață un ochi, mai vreai să mi-l scoți și pe cesta ce bietul mai am?! nu te temi că te va prăbuși Dumnezeu într-o clipită?

— De vrei, vrei, de nu, nu te silesc. Dar foamea-i poamă rea; nu mai putea bietul om de foame; îi corăiau mațele de gîndeai că n-a mîncat d-o săptămînă; săracul, foalele lui, acela de bună seamă va fi gîndit atunci că i s-a spînzurat gura. Zice deci sărăntocului:

— Tot atîta mi-e, scoate-mi și celălalt ochi, numai dă-mi să mai mănînc odată cum se cade, apoi nu-mi pasă, mă și omoară cu o cale.

Și sărăntocul dracului nu glumi, îndată-i scoase și celălalt ochi, apoi îi dete puțină merinde și-l lăsă să o mănînce, după ce-l duse sub o cruce mare, ce era lîngă drum.

Hoțul de golan merse apoi cu boii și cu merindea omului încătrău îl trase firea lui cea blăstămată; iar bietul orb sta răzimat de cruce și se gîndea-n capul său: Doamne, Dumnezeu meu, prin multe trebuie să mai treacă omul trăind în lumea asta blăstămată; cu multe feluri de oameni trebuie să se întîlnească, multe trebuie să mai pătimească. Astă-dimineață eram sănătos ca mărul, plecai din casa mea, de la mama mea și de la frații mei, eram avut, și mai că nici de tine nu mă gîndeam tare, fără din obicei, îmi făcui sfînta cruce; bag seamă pentru păcatele mele-mi scoseși în cale pe Doamne apără, care-mi mîncă merindea, îmi scoase ochii și mă puse unde sînt, după ce se depărtă cu boii mei.

Într-acestea parcă auzi ceva vîjîind în aer și i se păru ca și cînd s-ar fi lăsat ceva pe cruce. Era noaptea tîrziu, cel puțin lui așa i se părea, deoarece nu vedea chiar nimic — neavînd ochi — apoi nici nu-l mai ardea soarele de mult, semn că de mult sfințise, simțea deci bine răcoreala, dar cerul cel senin nu-l vedea. Deodată aude un glas de pe cruce:

— Dar unde ați mai fost, fraților, de cînd nu ne-am mai văzut și ce-ați auzit prin cea lume mare?

Atunci un alt glas răspunde: „Am umblat, fraților, cătră răsărit și-am ascultat pe-un sihastru cetind într-o carte: «de-ar ști orbii cum nu știu, să se spele cu roua, care cade din cer, îndată ar vedea», dar voi pe unde-ați umblat și ce-ați auzit?“

Atunci alt glas răspundea: «Eu am fost cătră amează zi și o zînă din mare cînta că-n cutare sat este un popă și popa acela are o fată atît de frumoasă, cum nu mai este alta-n lume, dar e bolnavă de-o grămadă de vreme, încît nici întorna de pe-o latură pe alta nu se poate, de nu vor întorna-o alții cu lepedeul și din boala aceea grea cu greu s-a vindeca, căci a scăpat la Sfintele Paști o sfărîmitură de pască jos și aceea a apucat-o o broască și s-a ascuns cu ea sub pristol. Dar un om totuși o poate vindeca, acela adecă, care va scoate broasca de sub pristol, va crepa-o-n două și va scoate sfărîmitura de

pască din ea și dînd-o fetei să o mănînce, aceea va fi sănătoasă; dar tu frate unde-ai fost și ce-ai văzut pe unde-ai umblat?» Al treilea glas răspunde: «Eu am fost cătră apus și o babă meșteră o auzii povestindu-i altei babe că-n cutare sat, înainte cu șapte ani, era numai o fîntînă, dar era atîta apă-n ea, încît se sătura satul întreg cu toate dobitoacele și oamenii și mai curgea din fîntînă de se făcea părău mare. Acuși șapte ani a fătat iapa popii un mînz, dar mînzul e șolomănar și cum s-o ivit el pe lume, în satul unde s-a ivit și unde trăiește au secat de tot izvoarele. De-atunci în zadar mai cearcă bieții oameni din satul acela și mai fac la fîntîni, mai la fiecare casă e fîntînă, dar numai atîta ține apa-n ele — cît țin și ploile, cum dă ceva și secetă, îndată seacă toate izvoarele. Bieții oameni stau să pustiască satul din lipsa apei și n-or avea apă-n fîntînă, pînă nu s-ar afla cineva, care să se suie pe cal și cît va sta popa într-o duminecă-n biserică, atîta să tot încungiure, în fuga cea mai mare, satul cu el; cînd vor trage clopotele de ieșit din biserică calul va fi tot plin de spume și va cădea jos ca mort, dar nu va muri, numai cît îi va ieși puterea cea năzdrăvană de șolomonar și de loc vor începe izvoarele a slobozi apă-n fîntîni».

După ce se gătară și vorbele acestea, iar i se păru orbului c-aude ceva vîjîind în aer și zbrr! cele trei pasări năzdrăvane, cari fură pe cruce, și cari vorbiră precum v-am spus, își luară zborul în trei părți, iar bietul orb tresări de sub cruce ca și cînd l-ar fi trezit cineva din somn, cînd visa mai dulce.

După aceea-ncepură a-i veni-n minte una cîte una vorbele păsărilor măiestre și-ncepu a vrăji cu mînile pe jos pe iarbă, ca să i se ude de rouă și să dea cu ea la ochi. Cum dete cu rouă pe la ochi întîia oară începu a vedea ca printr-o sită deasă, dacă se mai spăla a doua și a treia oară, văzu tot mai bine și mai bine, pînă-n urmă văzu cum se cade. Atunci căzu bietul om cu fața la pămînt și nu știa ce să crează: minunea că din orb s-a făcut cu ochi sănătoși, ori că doară visează. După ce se convinse că nu e vis, începu a plînge de bucurie și-a zice mulțămind lui Dumnezeu: «Mulțam Doamne, mulțam Doamne, acum văd că mare este puterea ta!»

După aceea merse încătrău își chibzuia el că e satul cel cu fata popii cea bolnavă și fîntînile seci. Ajunse, cînd intrau oamenii-n biserică. Intră la popa, întrebă de servitori, că unde e calul popii cel scump și după ce-l scoase din grajd se pune pe el și hi! cît făcu preotul slujbă-n biserică, el tot înconjură satul în fuga mare, călare pe cal și cînd clopoțau de ieșit din biserică, calul era tot alb de spume, gîndeai că-i săpunit cu săpunele, așa era de asudat, atunci se lăsă jos ca mort. Nu muri însă, numai își pierdu puterea cea năzdrăvană și izvoarele numaidecît începură a slobozi apă.

Acum merge omul la biserică, de unde chiar atunci ieșeau oamenii. Intră la preotul în altar și-i zise:

— Sfinția-ta, să fii cu iertăciune, să cutez a te opri chiar cînd voiești a ieși din biserică, ci auzii, că ai o fată bolnavă și deci venii, ca să-i căutăm leacul, chiar aci sub pristol, că e păcat de moarte să chinuie biata fetiță atîta.

Preotul firește că se-nvoiește prea bucuros și numaidecît scot de sub pristol o trăsnită de broască, mare rîioasă, o taie în două și află-n ea sfărîmătura de pască. O iau și cum o duc fetei, nici să-i iai durerea cu mîna, nu s-ar fi putut însănătoșa mai curînd. Dar minunea era și mai mare! Cînd merseră

oamenii de-acasă la sfînta biserică, era mare lipsă de apă, în tot satul nu era apă mai în nici o fîntînă, decît numai mocirlă rea şi puturoasă şi şi de-aceea numai puţină pe fundul fîntînilor; cît timp au stătut în beserică nu a ploat, preotul încă nu a făcut în aceea duminică rugăciuni de ploaie, şi totuşi, cînd ieşeau oamenii din biserică, apa numai cît nu da afară din fîntîni. Mare minune era asta ! Se pun oamenii a se sfătui ce poate fi?

Atunci un bătrîn mai înţelept zise:

— Dragii mei vecini şi prieteni, eu cred că omul acel strein, care a vindecat tot acum pe coconiţa domnului părinte, acela a adus ceva leac şi pentru izvoare; şi dacă va cunoaşte, că el ni-a făcut binele, haidaţi să-i dăm fiecare cîte-o holdă de arătură lucrată gata şi cîte-o vituţă, să-l facem bogat şi să nu mai meargă de la noi, că foarte mare bine ne-a făcut astăzi. Toţi oamenii se-nvoiesc după sfatul bătrînului şi şi merg cîţiva la părintele unde omul se ospăta cu toţi căsenii popii de bucurie, că li s-a-nsănătoşat fata şi-ntreabă pe omul strein:

— Dumneata ai făcut bunătatea asta cu noi? Iar el le răspunse ca la nişte oameni cinstiţi:

— Dragii mei, nu eu, ci bunul Dumnezeu s-a milostivit şi m-a trimis la voi, să alung şolomănarul de pe izvoarele fîntînilor voastre, daţi deci laudă lui Dumnezeu, care şi-a adus aminte şi de voi. Dar oamenii bine văzură că el le făcu binele, după cum zicea şi el, cu ajutorul lui Dumnezeu, deci se hotărîră numaidecît, după cum îi sfătuise bătrînul şi-i deteră fiecare cîte-o holdă de arătură lucrată şi sămănată, numai s-o secere, alţii-i deteră fînaţe destule şi din vite, fiecare ce se-ndură: unul o vacă, altul un junc, altul o iapă, al patrulea două-trei oi, astfel încît în cîteva ceasuri se făcu omul cel mai bogat în tot satul. Popa-i dete fata de muiere şi astfel se făcu om avut şi fericit şi mulţămea lui Dumnezeu pentru binele de care l-a-nvrednicit. Apoi şi trimite oameni în satul lui, să poftească pe mumă-sa şi pe fraţii mai mititei să vină spre a petrece cu el împreună în bogăţie, unde el le va fi sprijinul şi ajutorul, după cum le fusese şi-n satul lui. După ce-şi văzu şi mama şi fraţii aci, cîte cu ceva ce mai adusese şi ei, se credea omul cel mai fericit în sat şi mulţămea lui Dumnezeu ziua şi noaptea pentru binele cu care l-a-nvrednicit. Petrecu el mai multă vreme-n fericire, cînd odată se-nfiorează de ce vede:

Potcaşul cel hoţ, care-l orbise, îi mîncase merindea şi-i furase boii, prăpăditul de sărăntoc vine la el şi ştiţi cu ce vorbe? Iată ! Cum ce intră-n casă zice:

— Vere, acum eşti avut şi fericit numai eu te cumpănii la asta, poftesc ca şi tu să-mi faci mie asemenea.

Un alt om cum ce vedea pe hoţul, l-ar fi dat pe mîna judecătorilor să-l pedepsească, dar omul nostru nu făcu aşa, el îl îmbie să şadă, ba-l şi omeni cu mîncare şi beutură. După ce-l ospătă, cum se cade, apoi zise golanului:

— Pentru Dumnezeu, ce vorbeşti? au nu ştii tu că eu şi pînă a nu ne cunoaşte aveam ce mînca şi ce mîna la tîrg; nu ştii, că tu m-ai înşelat de ţi-am dat traista cu merindea numai că voiai să-mi ajuţi, că aşa ziceai tu, şi căci vedeam că tu n-ai o îmbucătură de merinde; ai uitat cum mi-ai scos ochii pentru merindea mea şi-n urmă m-ai părăsit să mă prăpădesc, după ce-mi luaşi şi boii; cum şi cutezi a mai veni la mine? Piei-mi din nainte !

— Nu-mi pasă, zice golanul, hai și tu colo în vîrful dealului la cruce și-mi scoate ochii, apoi sîntem împăcați.

Dar omul cel de omenie zise:

— Vere, nu ți-aș scoate ochii, mai bine ți-aș da jumătate din averea mea, că eu știu cît e de rău orb; nu, eu niciodată nu m-oi încumeta a ți-i scoate.

Potcașul însă nu se-ndestulește, merge la judecătorie, mituiește pe judecător din banii boilor celor furați și poftește pe omul cel de omenie la lege. Judecătorul i-ascultă, nevoiașul sta să-i scoată ochii-n deal la cruce, omul de omenie nu se-nvoia și-n fine judecătorul, ca să fie pace, porunci unui țigan blăstămat să meargă cu el la crucea din deal și de va cere și-acolo, să-i scoată ochii, atunci să-i scoată și să-l lase lîngă cruce. Așa se întîmplă. Pe la cina cea bună țiganul scoase ochii blăstămatului de golan, la pofta și după dorința lui, apoi îl lăsă singur sub cruce, vedeți dumneavoastră, trăgînd nevoișaul nădejde, că peste noapte și-a recăpăta ochii și cu ei dimpreună daruri minunate și averi mari.

Ce era însă să se întîmple? Cam pe la miezul nopții auzi și el ceva vîjeitură-n vînt și-i se păru, că ceva s-a lăsat și s-a așezat pe cruce. Tot vine cîte-o mătăhuie, una după alta, vreme de-o jumătate de ceas și se tot așează pe cruce, de se clătina crucea cu ele. Erau vulturii năzdrăvani, mai morți de foame. Nevoiașul de orb nu-i vedea, ci-i auzea bine, cînd se slobozeau pe cruce și cînd începură a vorbi cu glas omenesc. Unul zicea: « Fraților, care pe unde-ați umblat, de cînd ne-am despărțit și ce-ați văzut și auzit, spuneți-vă fiecare pățăniile, că și eu apoi vă spun ale mele ». Atunci alt glas se auzi răspunzîndu-i: « Bucuros, frate, dar mi se pare, că pe aci pe aproape este un om păcătos și viclean, care ne spionează, haideți să ne mîntuim de el, apoi ne mai putem sfătui. La vorbele acestea, nici din pușcă nu iese glonțul mai repede decum se repeziră vulturii asupra golanului de jos și-l sfîșiară cît ai bate-n pălmi și-ntr-o minută-l și mîncară, de nu rămase nimic din el.

Așa pățea pe acelea vremi toți cari umblau cu nedreptatea, cu hoția și cu viclenia, iar oamenii de omenie — preum văzurăm.

Ce s-or mai fi-nțeles vulturii după aceea, nimeni nu ne mai poate spune, că nimeni nu mai trăiește de pe acelea vremi.

Omul nostru însă, care a umblat numai cu dreptatea, s-a-mbogățit, precum l-am văzut și cu soția aceea frumcasă i-a dat Dumnezeu feciori și fete, de n-a murit și azi trăiește fericit.

Auzită și scrisă în Zlatna.

FĂT-FRUMOS ZĂLOGIT

Au fost odată doi împărați vecini cu țările și vecini buni, ba încă mai erau și neamuri, așa mai departe, a cincea, a șasea spiță. Unul era Împăratul Galben, iar altul Împăratul Verde. O dată, din ce din ce nu, dau la pricină. Apoi pricina-i poama dracului, în loc să se domolească tot mai mare se face pînă ce nu ajunge la bătaie, se-ncaieră cum e data. Împăratul Verde avea armată mai puțină decît împăratul Galben, de aceea el se și cam temea de acela și începu a cere ajutor de la alți crai și împărați: de la împăratul Roșu, de la prințul Albastru și de la alți stăpînitori de atunci. Dar nici unul nu putea veni; unul zicea că-i teacă, altul că-i pungă, al treilea că pe dincolo, știți dumneavoastră, cum e omul cînd își pune în cap să nu ajute: minte de stă soarele în loc, iar luna se bagă după nor de rușine. Că așa-ți minte de stai a-l crede, ba-l și crezi pînă ți-aduci aminte că-i om.

Și plecă împăratul Verde supărat la bătaie; ce va da Dumnezeu, aceea va fi, cugetă el, își face cruce și hai la drum, după ce-și luă rămas bun de la împărăteasa, care tocmai era însărcinată.

Și merge și merge, du-te, du-te, pînă mai se apropie de locul bătăliei. Și-a mers multă vreme pînă acolo, că doară era departe, apoi atunci nu erau care de acestea cu foc, care să meargă fără cai. Și-a ajuns într-o zi cam de cătră seară tocmai la locul acela. Acolo se pune să odihnească, fac foc, își fac de cină și se culcă. Împăratul era într-un cort numai cu ghinărarii și cu căpitanii lui, iar cătanele erau culcate pe jos, care pe unde apucase, pe iarbă verde, că era vară și cald ca-n casă, iar luna lumina de-ai fi putut număra galbeni, numai să fi avut. Pînă nu se culcă împăratul, vine acolo un om strein la cortul lui și zice:

— Înălțate împărate! Nu fi îngîndurat, că eu te pot scăpa din încurcătura-n care te-a aruncat împăratul Galben, și de-mi făgăduiești că-mi vei da ce n-ai acasă, eu te mîntuiesc.

— Și cine ești tu? întreabă împăratul Verde.

— Eu sînt Craiul Zmeilor, răspunse streinul.

— Hm! Craiul Zmeilor! Craiul Zmeilor! Apoi stătu pe gînduri și-și zise:

— E drept că dacă acesta este Craiul Zmeiulor mă poate scoate din încurcătură, dar apoi oare ce cere el? Zice că să-i dau ce nu am acasă; numai pe mine nu mă am acasă și cătanele mele; apoi zice cătră Craiul Zmeilor:

— Prietene, doară pe mine vrei să mă iei, ori cătanele mele?

Iar Craiul Zmeilor zice că nu.

Mai gîndește, mai răsgîndește, în urma urmelor zice:

— Fie ! al tău să fie lucrul acela, care azi nu e al meu și-n casa mea nu se află.

Tocmeala fu gata. Dimineața cum se face ziuă, încep a bubui tunurile împăratului Galben, iar de la cortul împăratului Verde începură a ieși pe rînd, pe rînd una după alta cătane de oțel și de fier și de aramă, dar nu altmintrelea. — fără era greu pămîntul de ele, erau cîtă frunză și iarbă, tot voinici de-ai Craiului Zmeilor. Ce să zic? Dar nu ținu lupta pînă la prînzișor și cătanele galbene ale împăratului Galben erau bătute, știi cum bat pe țiganii de la oale, așa le bătură cătanele cele de fier, de oțel și de aramă. Nici nu era mirare, doar zmeul numai va avea mai multă putere decît un biet nemernic de împărat pămîntean.

De la bătaie se duc toți care-ncătrău; împăratul Verde încă merge acasă și zmeul iar în țara lui. Mare bucurie îl aștepta pe împăratul Verde acasă: înălțata împărătească născuse un drag de copil, numai ca el, era cel dintîi, mai-nainte n-avusese nici un copil. Lumea era veselă la curtea împăratului Verde, dar împăratul Verde era supărat și mîhnit de moarte ! Și cum n-a fi, cînd îi veni-n minte că făgăduise zmeului lucrul acela care-l are la el acasă și nu știe de el? Iată, zicea împăratul, acesta este lucrul, pe care-l aveam la mine acasă, dar nu-l văzusem încă !

Se face însă a fi voios și-ncepe a se gîndi cum să-l poată amăgi pe zmeu? întîmplarea aduse cu sine că chiar atunci, deodată cu împărăteasa, născu rotărița și făurița împăratului. Deci cugetă împăratul: « La vremea vremii schimb copilul, zic că unul din aceia-i al meu și mă plătesc de zmeu cu el ». Dar nu trecu multă vreme și deodată, noaptea tîrziu, pe vremea cînd umblă zmeii, bate cineva la fereastra împăratului.

— Cine-i? întrebă împăratul.

— Mai încet, zise zmeul, că eu sînt Craiul Zmeilor, am venit să-mi dai făgădașul.

— Dar ce făgădaș? se face a întreba împăratul Verde.

— Nu știi? ți-ai uitat? Ei bine, iată-ți voi spune: copilul nu-l aveai, cînd ne întîlnirăm colo pe cîmpul de bătaie, el era la tine acasă dar nu-l văzuseși niciodată; după el am avenit, vezi de mi-l dă !

Împăratul încremeni, dar iarăși prinse putere și zise:

— Știi ce, prietene? Ar fi bine să lași copilul aici baremi pînă ce va fi de vreo zece ani, să vină băiatul la pricepere.

Craiul Zmeilor se gîndi puțin, apoi zise.

— De azi în zece ani sînt aci, să mi-l dai. Cu aceste vorbe merse de la fereastră.

Împăratul Verde era tot voie bună știindu-se liniștit zece ani de zile. În timpul acesta tot gîndea cum ar pune pe copilul rotarului ori pe-al faurului în căruța zmeului, sub nume că e copil de împărat. Copiii se jucau toți laolaltă, pe o formă erau de mari, și cam sămănau laolaltă, iar colo după ce cam trecură de nouă ani îi îmbrăcă împăratul într-un port și cînd se apropie al zecelea an, îi luă și pe cei doi la el în curte. Dar zece ani iute trec, și o dată pe la miezul nopții aude împăratul o ciocnitură în fereastră:

— Cine-i? întrebă el.

— Eu, prietene, se-mpliniră zece ani, dă-mi copilul.

Supărat și năcăjit împăratul, dar trebuia să se țină de vorbă. Ia deci un copil din pat și-l dă zmeului. Zmeul, zmeu, dar tot nu le știe toate nici el. Pune deci copilul în căruță și hai la drum. Și merg și merg, pînă colo către prînzul cel bun, atunci sare un raf de pe roată. Zmeul dă să dreagă, dar nu-i prea era îndemînă.

— Să fie la tata-n făurișteț, zice copilul, de atunci era gata!

— Cum, la tatăl tău în făurișteț, doar tatăl tău e împărat, nu faur?!

— Ți-ai găsit-o! zice copilul rîzînd; tata e faurul Împăratului Verde, iar eu sînt copilul tatii, așa să știi, jupîne Scaraoschi!

Și se supără zmeul foc pe împăratul și merse cu copilul înapoi. La miezul nopții era la curțile împăratului, și dete cît putu cu pumnul în porți:

— Împărate, hai și na copilul faurului și-mi dă pe al tău, că pe tine te-am scos din năcaz, nu pe faurul. Împăratul se făcu supărat, luă copilul faurului și-i dădu alt copil. Acum merse cu acesta cît merse, tot într-o fugă, drăcește, pînă colo către amiazi. Atunci i se strică o obeadă de la roată. Dă să o tocmească, că vezi, cum să meargă cu ea stricată! Și mocoșește, și drege, dar se vedea că nu-i este îndemînă.

— Oh, zice copilul, tata de-atunci punea și trei obede nouă de cînd te căznești tu cu aceasta.

— Cum? zise zmeul, tatăl tău, împăratul știe lucra și la roate?

Iar copilul începu a rîde cu hohot, ca copiii și a zice:

— De ce nu zici încai, că tata-i împărătoiu? el e numai rotar la împăratul Verde, nene!

— Așa? zise zmeul, ei lasă, că-l voi învăța eu a minți! și hai cu trăsura înapoi!

Colo către miezul nopții era îndărăt la împăratul Verde, la fereastră!

— De două ori m-ai înșelat; dar mai mult nu mă vei înșela; adă-ți copilul tău și nu umbla cu minciuni, vrînd a mă înșela cu copii streini.

Vrînd-nevrînd, împăratul trebui să-și dea copilul la Craiul-Zmeilor. Doamne, ce mai plîngeau împăratul și împărăteasa și curtenii, tot jale și-ntristare era-n toată împărăția verde: dar ce să faci? Nu putură ajuta cu nimic cu vaietele, trebuiră să zică: așa a fost să se întîmple, ferește-ne Doamne de mai rău.

Și merse Craiul Zmeilor acasă-n țara lui și puse pe copilul împăratului la capre, zicîndu-i: alt lucru n-ai, mîncare, băutură, haine capeți, tu să păzești caprele acestea, că eu merg de acasă, merg iară pe cea lume. Și rămase fiul împăratului Verde la caprele zmeului, ziua umbla cu ele la cîmp, iar noaptea trăgea la curțile zmeului. Și se deprinse fiul împăratului cu traiul acela, că doară copiii se dedau cu toate, apoi acolo trăia bine.

Peste vreo cinci ani aduce zmeul o copilă ca de zece ani de mărișoară, dar așa dragă de copilă, cum nu s-a mai pomenit. Adecă să vă spun, ea era fiica împăratului Galben, o luase de la acela zmeul, iar te miri pentru ce treabă ce i-o făcuse. Aduse zic și pe fetișoara aceea la el acasă și-o puse să păzească gîștele. Și umblară copiii amîndoi, unul la capre și altul la gîște, umblară multișor pînă ce nu dădură-n cunoștință. Cînd se cunoscură, el era ca de 19—20, iar ea ca de 14—15 ani.

Se-ntîlniră într-o dimineață cînd nu era zmeul acasă și-și povestiră toate tainele inimii: el îi spuse că-i feciorul împăratului Verde, iar ea-i spuse că-i

fata împăratului Galben și plînseră, și se drăgostiră și se sărutară și se mîngâiară, punîndu-și în gînd să fugă de-acolo.

— Oh! zise fetița, de nu se certau părinții noștri, noi n-am fi acum aci!

— Nu am fi aci, răspunse feciorul, dar poate că nici nu ne-am cunoaște: eu unul mai bucuros stau aci toată viața, decît să merg pe cea lume, la curțile tatălui meu, fără tine.

— Și eu așa, zise fetița, și iară se drăgostiră ca doi porumbei.

De la o vreme se despărțiră, ca să nu-i afle zmeul: feciorul merse la caprele lui, iar fetița la gîștele ei.

O dată cînd trecea fetița pe lîngă partea de miazănoapte a curților zmeului, aude din pivniță un glas răgușit și rugător. Ea plecă urechea la fereastra privniței și-aude un glas de muiere care zicea:

— Draga mătușii, fii bună și-mi întinde o bucată de pîne și-o gură de apă că bag seamă pe mine mă fac uitată; nu mai țin minte de cînd nu-mi deteră nici mîncare, nici băutură, mă sfîrșesc de foame și de sete.

Și fetița nu mai întrebă nimic, ci-i dete toată merindea pe fereastră înlăuntru, apoi i-aduse apă într-un urcior și merse la mama zmeului să-i dea ei altă merinde, zicînd că i-a mîncat-o un cîne.

În mai multe zile făcu fetița așa, adecă dăduse mîncarea și băutura la roaba din pivnița zmeului pînă-n urmă se prinseră prietene bune. O dată zice roaba cătră fată:

— Draga mătușii, eu sînt bătrînă și slabă, multe zile nu mai am și nici nu doresc să mai am, că-n robie traiul nu e trai, iar la vîrsta care sînt, chiar să capăt slobozenie, ce-aș ști face? Sînt slabă, în țara mea nu aș putea nici nu aș ști merge, că pe mine m-a celuit de la părinți cînd eram numai de 3 ani, dar vai! tu cu voinicul acela de la caprele zmeului, voi ar fi păcat să îmbătrîniți și să trageți chinuri în slujba zmeului; puneți-vă la cale și mergeți la țara voastră.

— Oh! mătușă dragă, zise fata, bucuroși am merge și noi, dar ne temem să plecăm, că ne-a urmări zmeul, apoi de ne-a ajunge ne și omoară!

— Nu vă temeți, dragii mătușii, nu vă temeți; haideți la mine să vă farmec și de vă veți purta bine puteți ajunge sănătoși în țara voastră.

Și merseră amîndoi tinerii la fereastra babei din închisoare și le dete niște unsori de se unseră, apoi le zise:

— Mîne dimineață voi plecați la drum; de va porni zmeu, după voi, cînd veți simți că s-apropie vă dați numai peste cap și îndată vă veți face ce veți gîndi, apoi zmeul, prost, va crede orice veți spune, numai să nu vă afle în forma, care vă cunoaște.

Se poate întîmpla, mai în urmă, să meargă bătrîna, hăranca, mama zmeului după voi, atunci puneți seamă, vă dau un pieptene, o năframă, o perie și un amnar; cînd veți vedea, că e cît pe aci să pună mîna pe voi, aruncați un lucru de acestea în urma voastră și voi mergeți mai departe pînă va fi aproape de voi, atunci apoi aruncați altul, și tot așa, pînă doar veți ajunge-n țara voastră. Frică însă să nu vă fie de nimic; în stele este scris: că de piere zmeoaica îi crapă și fiul, atunci împărăția zmeilor a pus-o de mămăligă, oamenii nu vor mai avea să le mai ducă grijă; de crapă fiul, atunci ea bătrîna piere de jale și tot bine va fi de oameni; am mare nădejde-n Dumnezeu că zilele zmeilor sînt numărate. Acum porniți în știrea Domnului că se zărește de ziuă; zmeul acum doarme mai bine, Dumnezeu să vă poarte-n pace!

Mulțumiră babei și-i lăsară merinde destulă, apoi hai la drum.

Și-au mers ei, mers, multă lume împărăție, au mers ca tinerii, mai povestind, mai drăgostindu-se de părere de bine că scăpară din mîna zmeului, dar cînd fu colo către prînzul cel mare, iată din întîmplare se uită fata-ndărăpt și mai amețește de frică văzîndu-l pe zmeu venind tot fuga în urma lor.

— E aci zmeul, zise ea.

— Fie, zise el, dă-te iute peste cap ! Și se deteră iute peste cap și se făcură îndată: ea o turmă de oi frumoase, iar el un păcurar voinic și trăit bine, colea păcurărește.

Cum ajunge zmeul lîngă el, îl întrebă:

— Ești de mult cu turma pe-aici?

— De mult, oh Doamne, tare de mult, nici nu țin minte de cînd sînt aci, tot în locul acesta mi-am prăsit oițele, nici nu m-am depărtat cu ele din acest loc.

— Și n-ai văzut trecînd pe aici, pe drum, doi tineri, un fecior și o fată mare?

— Ba văzut, zău eu; i-am văzut chiar pe drumul acesta trecură . . .

— Și e demult de-atunci?

— De mult . . . numai o mioară aveam atunci și din mioara aceea mi-am înmulțit toată turma pe care o vezi !

— Oh, zise zmeul, dar numai în zadar mai merg în urma lor !

— Și mie așa mi se pare, zise păcurarul.

După vorbele acestea, zmeul își luă rămas bun și se-ntoarse de unde a venit, iar păcurarul cu turmă cu tot se dau peste cap și se fac fecior și fată ca mai înainte. Apoi du-te, băiete !

După ce ajunse zmeul acasă, spuse mamei sate toată întîmplarea, cum a umblat, cum nu i-a ajuns, cum s-a întîlnit cu un păcurar ce păștea o turmă de oi, care i-a spus că văzuse tinerii fugind, dar tare de mult, pe cînd avea numai o mioară, iar acum are-o turmă mare, mare, care de atunci s-a prăsit numai din mioara aceea. Văzînd că n-o să-i ajung, mă-ntorsei acasă, că știu că de mult vor fi ajuns în țara lor unde nu mai am putere, după ce-n mînă avîndu-i nu i-am știut griji. Așa zise zmeul. Dar zmeoaica de năcaz începe a-l înjura:

— O, mișelule, ticălosule și năucule ! mai puțină pricepere decît tine n-are doară nici o gîscă; du-te după ei, aceia au fost: păcurarul era feciorul, iar turma era ea, mișeaua de fată.

Și se pune zmeul iar la cale, du-te pînă de-abia răsufla de obosit, era mai la amiazi și el nu mîncase încă-n acea zi. Și frigea soarele de nu altmintrelea fără gîndeai că să se aprindă lumea! Atunci se uită fata iar îndărăpt și cum zărește pe zmeu, zice:

— Dă-te, frate, peste cap, că ni-e zmeul la spate !

Și s-au dat amîndoi peste cap și s-au făcut, el un călugăr bătrîn, de-abia se mișca, genele și le ridica cu cîrja de pe ochi, iar barba-i era pînă-n pămînt; ea s-a făcut o mănăstire veche, slabă, de gîndeai că-i de cînd lumea.

Cînd ajunse zmeul la călugăr se oprește-n loc și zice:

— Nu ai văzut, cinstite părinte, trecînd doi tineri, un fecior și-o fată pe drumul acesta?

— Ha? . . . zi mai tare că n-aud, zise călugărul. Apoi îl întrebă zmeul mai tare, zicînd:

— N-ai văzut doi tineri, un fecior și o fată trecînd p-aici?

— Ba am văzut, hm ! văzut-am chiar cînd zideam eu la mănăstirea asta, trecea un feciorandru cu o fetișoară ținîndu-se de după cap, veneau de către miazănoapte și mergeau către miazăzi.

Auzind zmeul vorbele acestea, pierdu toată nădejdea de a-i mai găsi și se-ntoarse iar acasă, luîndu-și rămas bun de la călugăr; cum pleacă el însă, îndată se dă călugărul peste cap și se face fecior, iar mănăstirea fată ca mai-nainte și, du-te, copile !

După ce ajunge zmeul acasă, îl întreabă mamă-sa:

— Dar unde-s fugarii?

— Nu i-am adus, nu știu unde sînt.

— Cum? nu știi unde sînt? Dar pînă acuși unde bătuși lela, de nu-i căutași? Eu știam că tu după ei ai plecat !

— Așa, e, mamă, zise zmeul plîngînd de frică, că-l bătea mamă-sa dobză, cînd se mînia; așa e, după ei fusei, și-am mers de nici iepure nu s-ar fi ținut de mine, ci-n zadar; am mers pînă ce-am dat de-o mănăstire veche, toată dărămături, și la ea un călugăr mai bătrîn decît toți oamenii, ce i-am văzut, era ca tine mamă, dar și mai bătrîn, c-auzea foarte rău, de văzut nu putea, pînă ce nu-și ridica genele cu cîrjele de pe ochi, iar barba-i era pînă-n pămînt de lungă și albă, mamă, albă ca un caier de fuior.

— Tu ai întrebat pe călugărul despre ei, așa e?

— Așa, mamă !

— Știut-am, dar ce ți-a răspuns?

— Mi-a răspuns că el de bună seamă a văzut pe acolo trecînd doi tineri cuprinși de după cap, ci de mult, chiar cînd zidea el la mănăstire: drept, aceea, văzînd mănăstirea așa de risipită și veche m-am întors îndărăpt, că dacă trecură ei pe-acolo, cînd zidea el mănăstirea, de atunci e de mult, ei vor fi și murit poate ori și dacă nu, acum vor fi de mult ajunși în țara lor și vor fi oameni bătrîni.

— Destul, necălitule și prăpăditule, și prostule și năucule ! destul, zicea mamă-sa; taci din gură, că te picur; n-ai putut vedea, că mănăstirea nu poate fi decît fata cea fugară, iar călugărul hoțul de fecior . . . Mergi, înșală-mi calul cel cu nouă rînze, să-i aduc eu !

Și-nșală feciorul calul cel cu nouă rînze și pleacă ea c-o falcă-n cer și cu alta-n pămînt, c-una brușii măturînd, cu alta stele culegînd și mergea de gîndeai că piere lumea.

Cînd era mai să-i ajungă, se uită fata-ndărăpt și cum o zărește zice către fecior:

— Frate, aruncă pieptenele-n urma noastră, că-i aci baba.

Și aruncă feciorul pieptenele jos și se făcu un zid din cer pînă-n pămînt de-nalt și gros de putea umbla pe el douăsprezece cară alăturea și lung, Doamne, lung de la un capăt de pămînt la celălalt. Cercă baba să meargă pînă la un capăt al zidului, dar în zadar că pe după el nu se putu vîrî să meargă după fugari, cercă pe celălalt capăt, nici pe acolo nu putu; cercă să sară peste el, se lovi însă cu capul de bolta ceriului de căzu jos. Atunci gîndeai că plesnește de năcaz: deci se pune cu cei doi colți ce-i avea a roade la zid, și roade și roade, pînă făcu prin el cale și trecu cum se cade, cu cal cu tot prin el. Acum s-o fi văzut cum fugea după fugari; soarele și luna se feriră din calea ei, temîndu-se să nu-i îmbuce într-o clipă.

Cînd era mai să ajungă iar pe fugari, feciorul aruncă năframa jos și se făcu din ea o apă mare, o Dunăre ! dar nu, mai era mai lată ! dar nu mai era-

nfoiată ! turbure și spumegoasă ! de Doamne ferește să cerce cineva să o treacă, fie acela chiar . . . zmeu ! Nici nu se încumetă zmeoaica a o trece, ci merse pînă la izvorul apei, în capătul lumei și o trecu pe unde o putu și hai după fugari. Merge, merge, de mai stă să plesnească și ea și calul, cînd îi zărește cale de trei zile. Fata încă o zărește, deci zice către fecior:

— Frate, frate, iar e aci baba, aruncă peria jos !

Și feciorul aruncă peria jos în urma lor și se făcu . . . Doamne ! se făcu o pădure mare, pînă-n cer și deasă, de nici degetul nu-l puteai băga prin ea.

Nici că mai cercă baba să ocolească de colo pînă colo, că știa că nu are capăt, deci se pune a o roade, și roade la pădure mai vrăjmaș decît capra la curechi și-și face loc și iese. Acum iar se pune a fugi după ei, haide hai ! rîndunica să se ascundă cu zburatul, precum fugea ea. Și era cît pe-aci să-i ajungă, dar băgînd fata de seamă zise:

— Frate, aruncă amnarul jos, că ne-ajunge hăranca !

Și feciorul aruncă amnarul între ei și între babă și se făcu din amnar un munte de oțel, din cer pînă-n pămînt de mare și gros. Doamne, gros cît ai fi putut face pe el în voia cea bună o cetate, apoi lung cît lumea. Nu cercă baba să meargă pînă la capătul lui fiindcă capăt știa ea că n-are, nici nu cercă a-l sui, că era mai luciu decît oglinda și mai oblu decît părețele; începu dar a roade la el ca la un măr, și roade și roade, pînă ce iese din munte călare și du-te mai mînioasă decît pînă atunci, dar cam tîrziu, că fugarii erau în țara lor. Baba însă nu vru să bage de seamă că intrase-n țară streină, ci tot mergea să-i ajungă și să-i ducă îndărăpt în robie. Cînd era la spatele lor, numai cît să pună mîna pe ei, se-ntorc repede peste cap și ce să vezi? din fată se face un lac mare, iar din fecior un rățoi înotînd pe lac.

Numai că nu plesnea baba de năcaz; deci se pune a ocoli lacul, strigînd: pi, pi, pi ! pi, pi, pi ! dar rățoiul nu-și scoase capul din apă, temîndu-se să nu-i fure vederile, că așa îl învățase vrăjitoarea. Și se-ntoarce baba pe lîngă lac și se zdrobește, dar în zadar, că rățoiul nu-și scoate capul din apă. Atunci de mînie se pune să beie apa din lac, cugetînd, că dacă va seca lacul, rățoiul va fi silit să-și scoată capul și ori îl prinde, ori îi fură ochii, apoi meargă orb oriunde. Și soarbe baba la apă, și soarbe de gîndeai că acuși, acuși va seca lacul. Dar cînd îl băuse mai de jumătate, îi plesnește rînza de năcaz, de oboseală și de-atîta apă ce băuse. Atunci se cutremură o dată pămîntul și de atunci zmei nimeni n-a mai văzut pe lume !

Rățoiul se dă peste cap și se face fecior ca mai înainte, lacul se face fată și merg la împăratul Verde acasă. Și-și cunoscu împăratul feciorul, apoi îl întreabă că cine-i fata cea frumoasă, iar el îi descoperi că e fata împăratului Galben, că au fost robi amîndoi la zmeul, iar că acum s-au mîntuit pe ei și pe toată lumea de puterea zmeilor.

De aci merseră cu voie bună la Împăratul Galben, care încă se bucură văzîndu-și fata scăpată, apoi logodiră și cununară pe tineri, iar bătrînii se retraseră de la domnie, împreunară împărățiile laolaltă și puseră pe acest tînăr împărat, care fu numit împăratul Pestriț și de n-au murit — și azi trăiesc. Cine vrea să-i vadă, meargă că eu nu-i opresc; eu unul însă n-oi merge, căci nice nu sînt învățat a colinda pe la curți domnești și mă și prinde somnul. Noapte bună !

Auzită și scrisă în miliție de la un fecior de lîngă **Lăpuș.**

CERBUL

Un biet de om rămase văduv, vedeți dumneavoastră, cum rămîn mulți în astă săcreată de lume mare, îi murise adecă nevasta și rămase cu doi copii, cu o fetiță Tiriana și c-un fecioraș Tirion. Dar omul nostru n-avea nimic, nici barem o mîță. Și lucra bietul om pe la cei bogați, ca să agonisească celea de lipsă pentru copilași, dar unde nu-i mamă, nu-i și pace !

Cum rămîneau copiii singuri acasă, mai mergeau pe uliță de se jucau cu alți copii, apoi îi miluia cîte-o vecină bună cu cîte ceva, iar seara se duceau acasă, unde se-ntîlneau cu tatăl lor. Una din vecine, văduva Sofe, zicea de multe ori cătră copii: « Dragii mei, vedeți voi cît de bine vă țin, am vacă cu lapte, am bucăcioare bune, cum trebuie la prunci, ziceți cătră tatăl vostru să mă ia pe mine, c-apoi și mai bine vă voi ținea ! » Așa-nvățase lelea Sofe de mai multe ori pe copii.

Odată spun copiii tatălui lor, că iată ce muiere bună e lelea Sofe, și că ar fi bine să o ia el de muiere, deoarece e rău fără muiere-n casă. Apoi mai adauseră copiii, lele Sofe e și muiere bună, ne iubește și chiar a zis c-ar veni după dumneata, tată. Așa ziseră copiii-n mai multe rînduri, dar omul nostru se făcu ca și cînd nu i-ar auzi. Odată însă ascultă cu băgare de seamnă povestea și sfatul copiilor, apoi le răspunse:

— Dragii tatii, eu bucuros aș lua-o, și cred că ar veni după mine, dar mi-e frică că s-ar purta rău cu voi, cum nu-i prea-nvățată cu copii, că ea n-a avut copii niciodată. Drept aceea, de va fi să mă mai însor, că numai singur nu vă pot crește, de va fi să mă mai însor, zic, mi-oi căuta una, care să fie dedată cu copii și să nu vă poarte rău.

— Ba tată, ia pe lelea Sofe, că ea nu ne va purta rău, dar altele ori pe cine-ai lua, știu că bine nu ne-ar purta, iar ea a zis, că ne-a fi ca o mamă de bună.

Și se-nduplecă omul nostru, de mila copiilor și luă pe văduva Sofe de muiere. Nu-i vorbă tocmai rău nu o nimeri, că lelea Sofe avea cîte ceva și la-nceput o duceau cît de bine. Dar de la o săptămînă, de la două, lelea Sofe începu a urî copiii. În cele din urmă atît îi era de urîți, încît nu se mai putea uita la ei, de urîți ce-i erau. Bieții băieți bine vedeau, dar nu grămușdeau nici țîț, știind bine că numai ei făcură pe tată-său s-o aducă-n casă; tatăl lor încă vedea ce-i și cumu-i, dar n-avea ce face, bine știa el, că nu poți face pe nimenea să iubească, ce nu vrea. Se luase de gînduri bietul om. Dar lelea Sofe îl scoase de pe gînduri, cum nici n-ar fi gîndit:

— Măi bărbate, zice ea odată, alege-ți una din două: ori merg eu de unde-am venit, ori alungă-ți copiii de la casă.

Cînd auzi bărbatul una ca asta, mai înlemni; schimbă la fețe, se uită lung la lelea Sofe, ca și cînd ar fi voit să zică: glumești, tu muiere? Dar ea-i răspunse scurt și-ndesat: « Din două una, ori merg eu, ori duduie-i pe ei ! »

Mult se gîndi bietul om, ce-ar face și cum ar urma, ca să nimerească mai bine? De muiere nu s-ar despărți bucuros, iar copiii cum să și-i duduie ca un păgîn? În urmă se hotărăște să duduie copiii, dar cum? Cu minciuna !

— Haideți, dragii tatii, zise el într-o dimineață, haideți la pădure să aducem uscățele, să ne facă mama voastră plăcinte. Și merseră copiii amîndoi cu tatăl lor la pădure. Dar fetița-și umplu șurțul de cenușe și tot presără pe cale, pînă-n pădure.

După ce ajunseră-n pădure, tot umblară de colo pînă colo adunînd uscățele, pînă se pierdură de tată-so. Dau să-l strige: « Tată, tată ! » dar tata nu-i ca-n palmă. Acum nu știură-ncătrău să dea, pe unde să iasă din pădure? Dar umblînd ei așa supărați și singurei ca vai de ei, dau de cenușă și se iau tot pe urma cenușii pînă ajung deasupra satului, acolo nu li se mai vedea cenușa pe jos, dar de-acolo știau merge acasă și pe nimerite, că oamenii începuseră a aprinde luminile și chibzuiau ei, unde trage casa lor. Și-au mers la fereastră și se uitară pe ochiul ferestrei, cum mănîncă tată-so și cu mașteră-sa lor plăcinte, iar tatăl lor zicea: « Săracii copiii mei, să fie și ei aci să-mbuce barem odată din plăcintele acestea calde și bune ! » Dar lelea Sofe zise: « Taci, nu-mi mai pomeni de ei, mai bine-i lasă-n cioare, să nu le mai aud de nume ! » Atunci copiii strigară de la fereastră: « Aci sîntem, tată ! » Și-i slobozi omul înlăuntru și le dete de cină, apoi îi culcară-n căldură colo după cel cuptor. Cum erau bieții copii osteniți de cale, adurmiră cum puseră capetele pe căpătîi, iar lelea Sofe începu a mustra pe bietul om: « De ce m-ai știut tu minți pe mine? Tu ai zis c-ai prăpădit pe tăndalele acestea de copii, și iată că nu fu drept! Să știi, că mîne dimineață merg eu dar așa merg cît să nu mă mai întorc la copiii tăi și la calicia ta. Așa bărbate, dacă nu poți fi tu fără ei, vei fi fără mine ! »

Nu durmi toată noaptea bietul om, iar dacă se făcu ziuă își luă iar copilașii și merse-n pădure. De astă dată Tiriana-și umplu șurțul de tărîțe, neavînd cenușă de-a-ndemînă și tot presără pe drum mergînd cîte vreo două, ca să cunoască calea, de s-ar întîmpla să se piardă de tată-so. În pădure iară făcu tată-so, ce făcu și se pierdu de copii. Începură copiii iară a-l striga, dar el nu le răspunse chiar nimic, ci merse acasă mîhnit.

— Noa, prăpăditu-i-ai? întrebă lelea Sofe.

— Prăpădit, știu bine că altădată nu or mai veni bieții copii acasă.

Așa a și fost.

Acum după ce nu aflară bieții copii pe tată-so, după ce nici drumul nu-l mai cunoscură, că o spurcată de vulpe linsese toate tărîțele. Astfel începură a pribegi prin cele păduri plîngînd. Dumnezeu le-ntări inima și-ncetînd de-a mai plînge-și căutară mure și smeură, alune și jir și se hrăniră cu de-acestea, iar noaptea dormeau prin crengile copacilor, ca să nu deie de ei vreun lup să-i mînce. Și petrecură multă vreme, Dumnezeu știe cîți ani, așa prin pădure, poate vreo nouă ani și Tiriana se făcu o fată frumoasă, iar Tirion un voinic numai ca el. Dar nu aveau haine, toate li se rupsese, de nu se mai țineau petec de petec. Dumnezeu însă le dărui îmbrăcăminte ca la pești, le dărui solzi. Într-o zi, umblînd prin pădure, văzură, că de-o parte li se rărește, ca și cînd ar fi aproape de-o margine. Și se bucurară foarte, că o să scape la largul, că doară de-atîta

amar de vreme li se mai urîseră și lor prin cei codri secreți. Dar Tirion nu mai putea de sete. Deci zise către soru-sa:

— Tu, soro dragă, eu mă topesc de sete, hai să căutăm undeva o leacă de apă! Tiriana însă-i zise:

— Rabdă, frate dragă, că acuși o să ieșim la largul, unde apoi cred că dăm de mai bine! Între acestea nimeresc peste o urmă de bou, plină de apă limpede. Tirion îndată se plecă să bea, dar soru-sa-l oprește zicîndu-i:

— Frate dragă, nu bea, că-ndată ce bei, te faci bou și mă iai în coarne. Și nu beu Tirion, cu toate că-l cocea setea, de gîndeai că nu alta, fără se topește. Mergînd mai departe, dau peste o urmă de lup, iar plină de apă limpede; Tirion iar se pleacă să bea, dar Tiriana-l oprește:

Frate dragă, nu bea, că îndată ce beai te faci lup și mă mînci. Și ascultă Tirion și astă-dată. Dar mergînd mai departe, cînd era mai să iasă la largul, dau peste o urmă de cerb plină de apă. Acum zise Tirion:

— Trebuie să beau, că de nu — tot plesnesc de sete.

— Nu bea, frate dragă, că-ndată ce beai, te face Dumnezeu cerb și mari năcazuri vor veni peste noi, că vor năvăli pușcașii peste tine și te vor împușca!

— Fie ce va fi, zise Tirion, eu trebuie să beau, că de nu tot mor. Și nu-l mai putu opri soru-sa, să nu bea, dar, îndată ce beu, se făcu un cerb mare și frumos, cu coarnele aurite. Acum Tiriana plîngea lîngă el, dar el îi zise:

— Nu plînge, soro dragă, că va fi ce va vrea Dumnezeu! Apoi și-a smuls Tiriana cîteva fire de păr și-a legat cerbul de coarne și-l ducea astfel după sine. Îndată și ieșiră acum din pădure și dădură într-o poiană frumoasă, unde erau cîteva căpițe de fîn și otavă groasă pe lîngă ele; Tiriana se vîrî într-o căpiță de fîn să odihnească, iar cerbul păștea otavă-n jurul căpiței.

Nu trecu însă multă vreme și nimeriră pe-acolo neascai vînători cu căpăi și cu ogari, cum umblă ei.

Căpăii și ogarii dau năvală asupra cerbului, dar el nu fuge din loc, ci se apără, mai cu picioarele, mai cu coarnele. Vînătorii vîzînd că cerbul nu fuge din loc, numai se apără de cîni, nu pușcară-n el ci merseră mai aproape, că nu văzuseră nici cînd drag de cerb ca acela, cu coarne de aur. Adică dacă ajunseră lîngă căpiță, văzură că cerbul are-n coarne o funie de păr de aur și că funia duce c-un capăt în căpiță. Desfăcură fînul, adecă acolo dormea ca dusă o fată frumoasă: cu păr de aur, cu haine de solzi de pește și ținînd în mînă căpăstrul funii, cu care era legat cerbul. Mult se minunară și de cerb, mai mult însă de fată, credeau că văd chiar pe zîna codrului. Dar ea se deșteptă în lătratul cînilor și-n vorba vînătorilor și-i era cam frică, unde se văzu ocolită de-atîția vînători armați și de-o droaie de cîini.

— Nu te teme, draga mea, spune-ne: cine ești, de unde vii, unde mergi și cum ai ajuns aci cu cerbul acesta după tine, spune-ne, că nici un rău nu ți s-a întîmpla, că eu sînt mai mare pe-aici, eu sînt craiul cel tînăr, feciorul împăratului.

Așa-i zise unul din vînători. Iar Tiriana-i spuse toată întîmplarea, vedeți dumneavoastră, chiar precum vi-o spusei și eu; îi spuse cum au rămas orfani de mamă, cum tată-său luă de muiere la îndemnul lor pe lelea Sofe, cum apoi la învățul mașteri-sa, tată-so-i dudui, adecă-i făcu pierduți prin pădure, cum apoi ei au trăit atîta vreme, iar cînd era să iasă mai la largul, cum se făcu Tirion cerb.

Și ascultă craiul cu mare băgare de samă vorbele ei, apoi îi zise:

— Draga mea, vino cu noi la curțile mele, te voi îmbrăca ca pe-o împărăteasă, te fac muierea mea, iar de cerb voi griji ca de-un frate, fiindcă el va fi și cumnatul meu.

Și merseră toți la curțile craiului, cine nu crede—nu asculte, că eu nu fac pe nime cu tăria să asculte, nici să creadă, dar mie deie-mi pace să o mințesc pînă-n capăt, cum se duculește; și merseră adecă la curțile craiului, acolo o îmbrăcară ca pe-o împărătească și se cunună cu craiul cel tînăr. Cerbului îi făcură loc într-o livade frumoasă și era vesel și el de binele în care ajunsese soru-sa.

Dar a lăsat Dumnezeu
După bine s-aștepți rău.

Abia trecură cîteva săptămîni și craiul trebui să meargă-n țară, să vadă de trebile țărei. Crăiasa rămase numai singură acasă, adecă nu chiar singură, ci cu o froaie de țigan, care trăsese nădejde să se facă ea crăiasă, bat-o înștanțiile holă spurcată, ce gărgăuni îi umblase ei prin cap, să se facă crăiasă; destul că rămase crăiasa numai cu țiganca acasă. Țiganca hamișă și celancă ca toți țiganii, începu a arăta crăiesei cîte toate și-a-i spune cîte verzi și uscate, de gîndeai că-i o meliță. Odată o chemă pe crăiasa-n grădină să-i arăte lacul. Acolo se pun într-o luntre și — ce face hăranca ce nu face, că răstoarnă luntrea și crăiasa cade-n lac și se tot cufundă, că țiganca pe nesimțite îi legase o piatră de moară de grumazi. După aceea merse-n palat și se îmbrăcă în hainele crăiesei.

Dar din fundul lacului ieșea un glas bulbucind prin undele lacului și printre bulbucii de nufăr:

Frate, frate Tirioane,
Vino bag-a tale coarne
Tocma-n fundul ăst de apă
Unde soru-ta se-nneacă,
Că piatra rău o apasă
Și-i zdrobește a ei oasă,
Iar apa o-năbușește,
Frate, frate te grăbește,
De moarte o mîntuiește . . .

Și cerbul bine-auzea, dar nu-i putea ajuta nimic, că și el era legat d-un stîlp de piatră, îl legase țiganca, deci îi răspundea soru-sei în cîntec:

Soră, soră, draga mea-re,
Duce-m-aș să am putere,
Dar țiganca m-a legat,
De un stîlp m-a ferecat . . .

Într-acestea sosi și craiul acasă. Țiganca îmbrăcată în hainele crăiesei zăcea pe pat și se văieta, că nu mai poate de beteagă. Craiul, crezînd că e crăiasa lui, o întrebă ce-o doare, să meargă după doftori, dar țiganca-i spuse, că ea nu se mai scoală pînă nu va mînca carne din cerbul cel cu coarnele de aur.

— D-apoi cum? să omor eu pe cumnatul Tirion, pe frate-tău?

— Omoară-l, bărbate dragă, poruncește la pușcași să-l puște, că de nu mănînc carne din el, tot mă prăpădesc!

Și craiul, ca să se tămăduiască muierea, porunci pușcașilor să meargă să împuște cerbul. Ci cînd se apropie de el, el așa cînta de jalnic:

Soră, soră Tiriană!
Vino și-ți fă o pomană,
Scoate-mă de la pușcași,
Că de nu mor mintenași!

Și Tiriana auzi glasul cerbului și-i răspunse-n cîntec:

Frate, frate, suflet dulce,
La tine nu mă pot duce,
Că-s în apă aruncată
Și pe mine stă o piatră,
Numai cît nu-s înnecată!..

Auzind pușcașii cîntecele acelea, îi lovi mila și nu vrură să-mpuște cerbul. Deci zice țiganca către craiul:

— Trimite măcelarii să-l belească, să mănînc carne din el, că de nu tot mor.

Și trimise craiul măcelarii să beleasă cerbul.

Dar cerbul cînd mi-i zărea,
Se izbea și se plîngea:
— Soră, soră suflet drag,
Ieși afară, ieși din lac,
Ieși afară și mă scoate,
Soră dragă, de la moarte...

Dar soru-sa iar îi răspunde:

Frate dragă, suflet dulce,
La tine nu mă pot duce,
Că-s în apă aruncată
Și pe cap îmi stă o piatră,
Numai cît nu-s înnecată!

Și măcelarii auziră tînguirile cerbului și glasul din apă și li se făcură milă de cerb și nu-l beliră, ci spuseră craiului toată întîmplarea. Craiul numaidecît merse înlăuntru și se uită mai bine la crăiasa lui cea beteagă, adecă, aceea era țiganca, deci îi porunci iute să-i spună unde e crăiasa și cum cutează a face un lucru ca acela, dar țiganca hoață, răspunse numaidecît craiului:

— Înălțata crăiasă s-a jucat cu luntrea pe lac și s-a înnecat, apoi eu am gîndit să nu-ți spun nimic, fără să mă îmbrac în hainele ei și să mă fac crăiasă de voi putea, că tot am trăit noi bine odată....

Craiul porunci de dezlegară cerbul, iar acela-n fuga mare merse la lac și scormoni cu coarnele pînă dădu de soru-sa și o scoase deasupra apei, apoi îi dezlegară oamenii piatra de la grumazi și-n scurtă vreme fu iară sănătoasă, ca mai înainte și spuse craiului toată întîmplarea. Bulbucii de nufăr sînt din lacrimile Tirianei, că pînă atunci nufărul nu avea flori.

Craiul apoi porunci de legară pe țiganca de coadele la două iepe sirepe și pe una o mînară într-o parte iar pe alta-n altă parte, de făcură tot mii de bucățele din ea.

Craiul cu crăiasa apoi au trăit de aci încolo multe zile dalbe, dar s-or fi stins și ei acum, că e mult de atuncea: despre cerb însă n-am mai auzit nimic.

Auzită și scrisă în Sîncel, lîngă Blaj.

TOARCEȚI, FETE, C-A MURIT BABA CLOANȚA...

Ileana lelei Nastasie era o fată, cît să-i cerci părechea, de frumoasă ce era; nu e deci nici o mirare că era cam somnuroasă — la omul frumos îi stă bine și cam somnuros. Cele babe slabe de gură-i scoaseră vestea c-ar fi chiar leneoasă, ca toți lenoșii, că ziulița îndelungată șade numai și mănîncă și cască gura după cei drumari, că numai a se găti știe ... și mai știu eu cîte vorbe numai scoaseră blăstămatele de babe despre Ileana lelei Nastasie? Oleacă de adevăr poate că era și-n vorbele babelor, firește nu tocmai așa cornurat, cum îl spuneau ele. Ba ce să zicem! unii oameni — Dumnezeu să nu le scrie-n osîndă — răi la gură ori că doară prietini de-ai babelor, ori că doară dușmani de-ai Ilenii, unii oameni de-aceștia mai scorniră minciuna că lelea Nastasie ar cam netezi din cînd în cînd pe Ileana cea frumoasă și leneoasă cu cîte-o despicătură de lemn, ca s-o facă harnică și bărbată, dar în zadar! Eu nu-s omul care să cred minciuni, cu deosebire despre fetele frumoase, nu voi să aud pic de hulă, că și de-o aud, nu o cred. Destul, că o dată, așa se povestește, lelea Nastasie chiar peria pe Ileana c-o despicătură de lemn și încă așa de frumos, încît biata fată scotea nește zbierete de gîndeai că se prăpădește lumea. Crudă mamă mai era și lelea Nastasie! Chiar cînd se văita Ileana mai cu tărie, cînd plîngea mai cu lacrămi și ofta mai cu suspin, trece feciorul împăratului pe-acolo într-o căruță, cum numai la feciori de împărați vezi. Fata plîngea amar. Cugetînd feciorul împăratului că poate ajuta ceva, oprește trăsura-n drum și intră-nlăuntru. În vremile acelea se vede treaba, că nici feciorii de împărat nu erau așa făloși, ca acum; mai intrau și ei prin casele oamenilor de rînd. Întreabă deci pe fată, de ce plînge? Dar buna mamă, lelea Nastasie, nu lăsă pe Ileana să se obosească cu răspunsul, ci răspunse ea:

— Doară uite, domnișorule, trăsnita asta de fată are să-mi mănînce zilele cu-ndărătnicia ei; avut-am noi cînepă, avut-am și in, eu n-am tors nici un fir, numai tot ea, doar voi vedea-o sătulă de tors, de unde? mai ajută la cele vecine, mai la neamuri, mai și la streini, cine numai știa că are cînepă nu scăpa de ea să nu-i dea un caier de tors, pînă gătă la tot satul. Acum după ce nime nu mai are de tors, s-a pus, focuita, că n-oi zice mai bine, s-a pus dumneaei să toarcă — cum n-a mai tors om pe lume — uite dumneata, domnișorule, nuielele din gard, apoi să n-o bat? ba o omor cu bătaia.

— Numai atîta a greșit? întrebă feciorul împăratului; dacă toată greșala ei e asta, atunci n-o mai bate, făr' las-o să vină cu mine la mama, îi va da ea cînepă și in pînă se va sătura de tors și n-a fi silită să toarcă grădelele.

Lelea Nastasie, într-o bobotă de mînie, dădu bucuroasă pe Ileana și din minutul acela n-a mai văzut-o.

După ce ajunse feciorul împăratului acasă, spune mamei sale întîmplarea cu fata cea frumoasă, chiar cum v-o spusei și eu dumneavoastră, adecă el spuse mamei sale atîta cît știu de la lelea Nastasie, dar eu știind mai mult decît el, vă spusei ceva mai multișor. Destul că împărătesei îi păru bine că feciorul i-a adus o fată atît de harnică, o torcătoare atît de năzdrăvană, că vedeți dumneavoastră, doară și la curțile împărătești este lucru, și încă cît lucru? ! Să îmbraci tu atîta amar de cătane, să le hrănești, să le mai dai și arme, și Dumnezeu mai știe cît este acolo de lucru și de învăluit? !

Împărăteasa însă, muiere bună și-nțeleaptă, nu dădu Ilenii cîteva zile nimic de lucru, că doară era obosită de cale și o lăsă pînă-și va veni în ori. Într-o seară însă, după ce cam gîndi împărăteasa că și Ileana se va fi odihnit, destul, o cheamă în curte și-i dădu nici mai mult nici mai puțin, decît doi saci plini, unul cu fuioare de cînepă și altul cu fuioare de in, și-i zise:

— Ileană, vezi tu acești doi saci, sînt plini de fuioare și cred că tu pînă dimineață le vei toarce toate; dimineață să vii dar, draga mea, cu sacul cu ghemele; acum poți merge dar toarce subțire și răsucește bine tortul, să fie tare, să nu avem val cu el la țesut.

Sărmana Ileană! de-abia-și duce biata de ea sarcinile pînă-n chilie, nici nu cutează a le dezlega, ci începe a se boci și a plînge, și plînge și se vaietă și-și blastămă ceasul în care s-a născut și blastămă pe mumă-sa de ce n-a spus adevărul la feciorul împăratului, căci atunci nu o aducea la curte s-o facă de rușine. Pînă la miezul nopții ținu tot un plîns. Atunci vede că se deschide ușa singură și intră în casă o babă lungă, seacă, gheboasă cu nește dinți lungi ca și colții de la greblă, era-n adevăr deșirată, de nu o poți numi mai potrivit ca Miezul-nopții, ori Marți-seara ori Mama-huciului. Era baba Cloanța. Fiind însă că întîmplarea o aduse chiar într-o marți seara, Ileana credea că vede pe Marțolea. Cît ce intră baba în casă, suflînd greu în degete și răzimată pe-o cîrjă, începe a încuraja pe Ileana.

— Nu te teme, draga mătușii, va fi cum va rîndui Dumnezeu, știu eu de ce plîngi, știu eu ce supărare ai, cunosc eu năcazul care te-a ajuns, dar nu te supăra nimic, culcă-te și dormi în pace, voi isprăvi eu tot lucrul, apoi trăind în săcreata asta de lume, îmi vei răsplăti tu cîndva osteneala.

Se culcă Ileana cît de frică, cît de supărare, cît de rușine și cît de bucurie; îi venea a crede că baba asta e o strigoaie și vrea s-o omoare, atunci se-ngrozi și-i era frică de ea; apoi se gîndea că dacă-i Muma Pădurii și poate că n-a omorî-o, ci-i va toarce fuioarele, dar o va și spune împărătesei, apoi ce rușine o să fie aceea pentru ea!? Se cam uita din pat, de sub învelitoare și nu se putea destul mira de iuțeala cu care se învîrtea fusul în degetele babei; gîndeai că nu alta, fără dracul îl poartă, Doamne iartă-mă și nu mă scrie-n osîndă! așa de repede sfîrîia fusul între degetele lungi și subțiri ale babei. Nu trecu un ceas bun de vreme și baba goli un sac de fuioare și-l umplu cu gheme. Tot așa de lesne făcu și inul tot gheme, firește după ce-l toarse și cum gată lucrul se făcu nevăzută, pieri ca o nălucă. Ileana nu credea că fuiorul e tors, credea că ea visase numai întîmplarea, ce vi-o spun, cu baba. Dar nici noaptea nu putu ținea pînă-i lumea; se făcu o dată și ziuă, și pînă încă a nu se îmbrăca, fugi la saci. Bucuria ei, cînd văzu sacii plini de gheme,

dar nu mai scotea ghemele afară, de nu le cîntărea în mîni, era numai voie bună, puteai prinde iepuri cu ea de voioasă ce era. Colea după prînz merge cu sacii cei plini de gheme la înălțata împărătească. Să fi auzit la laude, să fi văzut de-aici încolo trai și mai bun, mîncări și mai scumpe, haine și mai alese, scurt: Ileana-și avea raiul pe pămînt la curtea împărătească.

Împărăteasa era cu voie bună, feciorul împăratului nu era supărat, Ileana . . . off! ea era fericită. Și merse vestea fetei peste mări și peste țări și veneau împărătese și crăiese să vadă pe Ileana cea harnică și frumoasă și duceau numai vorbe de laudă despre ea.

O dată, chiar erau multe doamne de cele mari la curte, și împărăteasa chemă pe Ileana înainte și-i zise:

— Ileană, ca să vadă doamnele acestea cît ești de harnică, pînă mîne dimineață vei toarce fuioraşele acestea de in. Adecă erau patru saci mari, plini plinuți cu fuioare de in, încît nici a-i duce nu putea, ci doi argați împărătești fură nevoiți a-i duce pînă-n chilia Ilenei. Acum se puse Ileana iar pe gînduri, plîngea, suspina, se ruga la Dumnezeu: ori s-o omoare, ori să-i aducă iar pe baba Cloanța să o scoată din năcaz. Cînd era la miezul nopții, ușa se deschise și deșirata de babă intră:

— Bună seara, draga mătușii; de ce plîngi? Culcă-te și dormi în pace lasă pe mătușa, și vina ei să fie de va fi vreo scădere.

Ce să mai întind vorbe? Ileana se culcă și dormi boierește iar baba toarse în cîteva minute tot inul, apoi îl făcu ghem și hai cu ele în sac, după aceea se făcu soră cu drumul.

În dimineața următoare, căută Ileana sacul cu ghemele, le numără, le cîntări-n mînă, apoi îngenunche și plîngînd de bucurie, mulțumi lui Dumnezeu. După prînz le duse doamnei împărătese, carea o lăudă foarte și-o îmbrăcă în haine și mai frumoase, apoi o arătă doamnelor celor streine, care încă o lăudară cu toatele și-o cinstiră cu bani de aur și de argint pentru hărnicia ei. Nu-i lipsă să vă mai spun cît era Ileana de voioasă. Acum începură a veni chiar și feciori de împărați să o vază. Și le căzu dragă, că doară era frumoasă, nu glumă, apoi de hărnicia ei nu mai era om dimprejur care să nu știe. Trebile se puneau de minune la cale. Într-o zi feciorul împăratului care o adusese, zise mumei sale:

— Mamă, mi-a venit vremea să mă-nsor; avere avem destulă, țări înc-avem, dacă însă totuși avem lipsă de ceva, apoi aceea e o muiere harnică; ce zici, mamă, oare să nu iau eu pe Ileana de soție?

Mumă-sa nu mult se gîndi și zise:

— Fiule, chiar era să zic, dar am așteptat ca să-ți văd gîndurile tale mai întîi; după ce-am adus-o la noi în casă, după ce e așa de frumoasă și de harnică, știu că peținori i-or veni destui și s-a mărita, dar noi de rușine n-o putem lăsa fără pic de zestre; apoi și tu, Dumnezeu știe, pe cine a-i lua, să nimerești mai bine decît cu ea? O să mai fac, dragul mamii, o probă cu ea și de s-a ivi tot harnică, ca pînă-acum, a ta să fie, adecă a noastră: muierea ta și nora mea!

Pe cum se vede pe vremile acelea nici feciorii de împărat nu se rușinau a lua fete de nație, din popor, dacă chibzuiau că-s harnice; astăzi? tot petecitul ar trage să ia doamne și încă doamne bogate și frumoase și-nvățate!

Preste cîteva zile, chiar într-o marță pe la ojină, merge împărăteasa în chilia Ilenei și-i zice:

— Draga mamei, să vii să-ți mai arăt ce să torci la noapte. Și merse Ileana cu înălțata împărăteasă și-i numără zece saci plini, cinci cu fuioare de cînepă, cinci cu fuioare de in și-i zise:

— Pe mîne dimineață să fie gata, ci vezi de-l toarce ca sîrma, că vom face din el ață de cusut haine cătănești. Zece slugi de-abia duseră sacii pînă-n chilia Ilenei. După ce rămase Ileana singură-n chilie se puse nenișorule iar pe plîns, dar așa plîngea, de-i curgeau lacrămile ca bobul pe obraz la vale. «Cum nu m-a trăsnit Dumnezeu — se bocea ea — să nu mai fi cunoscut nici mamă, nici feciori de împărat, nici curți împărătești? Cine m-a pus să tac, să nu spun la început că eu nu știu toarce, că doară zicea popa nostru în biserică că: cu minciuna nu mergi departe, ori cinezi, ori prînzești cu ea, dar amîndouă rar le faci; peste mine trecu ispita de două ori, dar a treia oară știu că nu scap, de m-or prinde cu minciuna, tot mă omoară, de nu m-oi omorî eu de rușine; m-arunc în fîntînă cu capul în jos, colo de cătră ziuă» — tot astfel de gînduri îi umblau fetii prin cap pînă colo cătră miezul nopții, atunci ușa se deschide și, Doamne apără, intră adecă baba Cloanța.

— Bună seara, draga mătușii! tu iar ești supărată, iar plîngi, Doamne, slabă mai ești de înger; taci că te scap eu și de năcazul acesta, dar, uite, pentru osteneală tu să mă chemi la nunta ta, ori după cine, ți-a fi rînduit să te măriți, să mă chemi, și eu voi veni și mult bine-ți voi prinde.

— Dar cum voi ști să te chem? întrebă Ileana.

— Vei ieși, zise baba, vei ieși afară cînd vor fi oaspeții adunați și cînd vei fi la tăietor vei zice: Babă Cloanță, hai la ospăț, că iată mă mărit; înțelesu-m-ai?

— Înțeles.

— Și te legi că mă vei chema?

— Mă leg.

— Ei bine, dormi în pace și n-avea nici habar de tors.

Și unde nu se puse Ileana pe un somn dulce, de gîndeai că nu alta, fără de-ar fi șapte nopți legate laolaltă încă s-ar cumpăni să le doarmă. Și se deșteaptă ea de deșteptat — ca omul îngîndurat — cînd era de mult ziuă. Împărăteasa se uitase în vreo două-trei rînduri pe fereastră la ea, de cînd se făcuse ziuă, dar își zise: «E obosită sărmana, ar fi păcat s-o trezesc, că acuma e somnul mai dulce, după atîta amar de muncă!» În urmă însă rupînd-o foamea pe Ilenuca, se deșteptă și, frecîndu-se la ochi, merse la saci să-și vadă munca. După ce pipăi cu băgare de seamă și simți în toți sacii ghemele tari și mari ca bostanii, nu se putu stăpîni a nu o podidi un plîns de bucurie și a nu zice:

— Mulțumescu-ți, Doamne Dumnezeul meu, că m-ai scăpat și de astă muncă, îndură-te și nu mă părăsi pînă voi fi vie. Dar gîndul îi era la baba Cloanța. Și împărăteasa auzi vorbele ei, ea era chiar la ușă și-ncepu și ea a plînge de bucurie, apoi intră în chiliuța Ilenei, o ridică din genunchi, o strînse la piept și sărutînd-o zise:

— Lasă, Ileană, tu pentru hărnicia ta să știi că mi-ai intrat atît de dragă, încît m-am hotărît să mi te fac chiar noră!

Toate ca toate, dar una ca asta n-o visase Ileana, că mă rog, a fi împărăteasă doară e lucru mare, nu iac-așa. Se vede că Ileana se născuse în planeta cea bună, că feciorul împăratului, prințul, vine la ea cu feluri de haine și scumpeturi și-i spune că să se gate de nuntă. Apoi mă rog: cine nu se știe gătă, cînd are cu ce?

Colo de cătră seară încep oaspeții a veni, în urmă vine și popa de-i cunună, apoi se pun la mîncate, la beute, la dinum — danam, de gîndeai că trei prinți se însoară, nu numai unul.

Cînd era veselia mai pogană, Ileana iese afară, se duce la tăietor și zise-ncet:

— Mătușă Cloanță, hai la ospăț și iartă că te chem așa tîrziu!

Baba atunci fu aci, lungă, deșirată, gheboasă, colțată, sacă, cum o cunoașteți; și cum ieși la iveală, zise Ilenii:

— Draga mătușii, cînd vom intra în casă, tu să zici: Cinstiți boieri de cinste și de omenie, să nu vă fie lucru cu supărare, dacă am cutezat a chema pe mătușa la nunta mea, e bătrînă, e urîtă, cum o vedeți, dar are o inimă tare bună cătră mine și-o iubesc și-o cinstesc ca pe mama, ba și mai tare, că mama e departe, dar ea e aci.

Și-așa făcură. Iar oaspeții se mirau de baba aceea deșirată și împărăteasa nu se putu răbda să nu zică:

— Mătușă! De ce ai dinții așa lungi și degete așa sucite?

— O! draga mătușii, torsul cel mult, torsul m-a schimonosit, că numai nepoata Ileana e torcătoare cum eram eu în vremea mea, dar mulțămesc lui Dumnezeu că-și capătă bărbat care doară n-a pune-o la tors să i se strice fața și dinții și degetele și să se facă din frumoasă cum e, schiloadă ca mine?

Iar împărăteasa mulțumi bătrînei, că le spuse și zise înaintea tuturor:

— Ileană, draga mamei, de azi încolo să nu mai cutezi a prinde caier în mînă că nu doresc ca să te văd ca pre mătușă-ta, iar de vei cuteza a călca porunca, te alung nu numai de la curte, dar și din țările mele; priceputu-m-ai?

— Priceput, răspunse Ileana, iar oaspeții strigară: bravo! și vivat!

Baba Cloanța se duse de unde-a venit și de atuncea nu s-a mai ivit să mai ajute cuiva la tors; din curțile împărătești a ieșit caierul încă-n dimineața următoare, și ieșit e pînă în ziua de azi; Ileana cu prințul ei, de n-au murit, și azi mai trăiesc, iar eu gătîndu-mi minciuna zic:

— Toarceți, fete, toarceți c-a murit baba Cloanța!

Auzită și scrisă în Reteag, lîngă Someșul Mare.

GANUL ȚIGANUL

A fost odată, ca niciodată.

A fost odată ce-a fost, dar n-a fost așa mare minune, c-a fost numai un țigan cu numele Ganul. Cum să fie aceea mare minune? că doară țigani totdeauna că au fost, ici țigani, colea țigani, dincolo țigani, în ceea parte iar țigani, tot de țigani dai și cu țigani te-ntîlnești; ba ici colea mai vedem și cîte un om mai țigan decît toți țiganii.

E, dar țiganul meu și-al dumneavoastră, de care vreau să vorbesc, într-un chip era țigan ca ceilalți țigani; adecă era sărăcuț săracul de el, încît cîteodată, ba de cele mai multe ori, trăia tot cu noduri fripte învăluite cu răbdări prăjite, dar într-alt chip se deosebea de ceialalți țigani. Anume el era cu minte. Pot să fie și țigani cu minte, așa mai rari, dar vorba e așa că țiganii sînt toți nărozi. Și Ganul țiganul era cu minte, zău cum să nu fie, cînd el fără vreo măiestrie, fără cămin, fără ceteră, fără casă, fără masă, numai c-un bordei, care nu era nici acela al lui, ci al nașului, trăia cum putea, de pe-o zi pe alta, dar rău trăia.

Ganul țiganul nu era singur, căci avea ș-o muiere cu care căpătase vreo șase puradei, vasăzică pui de țigan. Acum chiar nime n-ar putea zice că Ganul țiganul nu era om cu minte, căci el și ca om sărac totuși s-a nizuit să aibă o familie. Apoi dacă ne cugetăm că el cu sărăcia lui a crescut șase prunci, sau mai bine zis, după datina țiganului, i-a lăsat să crească, precum își cresc toți țiganii copiii, aceea nu e lucru mare. Ba da, chiar lucru de mirat și de pocosit.

În urmă totuși a gătat Ganul țiganul cu toate; oamenii din sat de mult nu i-au mai dat nimic, iar acum de vreo cîteva zile, nici de la nașu-său nu a mai căpătat ce să rumege, cu ce să-și ostenească fălcile și cu ce să-și îndoape foalele.

Ce să facă el dară?

De răbdări s-a săturat ca de mere acri; de lipsuri, calea valea, dar nu mai avea nimic, iar copiii i se trînteau pe jos de foame, muierea pe-aceea cale.

Ce să facă el așadară?

Fluieră una a pagubă, se mai gîndește și iar se mai socotește, ce să facă? încătrău s-apuce? și de ce să se prindă? Să meargă să fure, nu-i venea la socoteală, căci la furat trebuie oameni sprinteni, oameni iuți și oameni cu curagiu, care pot să se apere, dar să și fugă la vreme de lipsă. Apoi el să fie harnic de-aceea treabă? Ba. El ne cum să aibă curagiu, dar nu putea nici fugi, căci era lat de foame deoarece de trei zile nu mîncase nimic.

Ce să facă dară?

Se mai gîndește și iar se mai socotește, apoi se mai scarpină-n cap, poate de năcaz, dacă nu de altele, în urmă ajunge la aceea credință, că Dumnezeu e pricina, că el e sărac și că de aceea moare el de foame.

Dacă nu era Dumnezeu, chiar Dumnezeu, atunci era ce era, căci țiganul tare deznădăjduise. În urmă se conteni, dar iar se gîndi, c-așa nu-i bine să rămînă, dar nici nu poate să rămînă, căci n-are ce mînca. Deci zise muierii sale:

— Tu babă!

— Ce-i Gănuțule?

— E rău, zice țiganul scărpinîndu-se-n cap, cine știe din ce pricină e rău, că mai rău de-așa nu se poate, fiindcă acum chiar n-avem ce mînca. Pînă acum mai căpătam de ici de colea cîte ceva, dar acum parcă nu-i lucru curat, nu mai căpătăm nimic de nicăiri, iar așa nu putem sta. Să-mi faci tu mie o turtă de cenușă, muiată știi tu cu apă de cea proaspătă și limpede de rîu ca să am ce să mînc pre cale, căci eu mă duc la Dumnezeu, să mă sfădesc cu el, pentru ce ne ține așa de rău, dacă-i sîntem toți copiii lui și el ni-i la toți tată bun.

— Bine zici, tu Gănuțule dragă, îi răspunse muierea, oftînd una, ai drept, iată-ntr-o clipită-ți voi face și te du, căci așa nu mai putem sta.

Se puse țiganca și aduse apă de cea proaspătă și limpede din rîu, alese două blide de cenușă, le muie și le frămîntă cumsecade, dar să fi văzut cum frămînta, așa frămînta, așa scutura, încît cugetai, că vrea să coacă un cuptor de douăzeci de pite și vreo cîteva mălaie.

În scurt timp turta fu pusă pe vatră și coaptă cum e dată.

Și plecă țiganul cu cugetul de-a merge pînă la Dumnezeu, pe care voia să-l bată, dacă nu-l va ajuta cu ceva. Se duse și călători mult, pînă mîncă turta de jumătate. Chiar drum lung nu făcu, fiindcă nu putea merge așa tare, deoarece precum v-am spus, era lat de foame. Mergînd așa pe cale, iată se-ntîlnește cu un bătrîn.

Acela era Dumnezeu, dragul de el, care luase chip de om și plecase înaintea țiganului, ca să facă, ce va face, să-l împace și pe el.

— Bună seara, măi țigane! îi zise Dumnezeu.

— Să fii sănătos, bătrînule!

— Dar unde te duci?

— Dă-mi pace, nu mă opăci, se răsti țiganul, căci am să mă duc pînă la Dumnezeu să mă bat cu el.

— Apoi pentru ce să te bați tu cu el?

— Pentru că nu-mi dă de mîncare și mă lasă să pier de foame cu muierea și cu copiii cu tot. Mă duc dar să văd, sau îmi dă, sau e rău de amîndoi.

— Lasă-te, măi țigane, de gîndul tău, căci pe Dumnezeu tot nu-l vei găsi, iată-ți ajut eu și nu te las să mori de foame cu muierea și cu copiii tăi. Uită-te aici și na masa aceasta, către care cînd vei zice:

Scumpă masă
De mătasă,
Ia aminte
De te-ntinde

Cu mîncări
Cu țigări
Și cu vin
De-l pelin,

atunci ea-ndată se va așterne cu tot felul de mîncări și beuturi, din cari poți mînca totdeauna cînd ești flămînd, pînă te vei sătura, iar cînd vei fi sătul vei zice:

Ian adună,	La sfărmituri
Masă bună,	Laolaltă
Bucături	Pîn' de-altădată,

căci îndată se vor strînge tot ce va fi rămas iar laolaltă și tu-ți poți căuta de lucrul tău și muierea ta de-al ei, căci nu va trebui să trudiți după de-ale gurii și de a foalelui.

— Îți mulțumesc, răspunse țiganul, și-ți sărut picioarele, mînile, tălpile, spatele și pe tot locul bogdaprosta de ce-mi dăduși, că baremi acum nu mai trebuie să lucru și să mă amuțe cei rumâni cu cînii !

I fu mult țiganului pînă rosti aceste vorbe, căci le zice cam cu grabă nici știind ce zice. Cugetul lui fu la aceea cum o să mănînce și să se sature, ca de care n-a mai văzut niciodată.

Se întoarce deci de pe calea apucată, căci acum avea ce-i trebuie de rîndul gurii. Abia aștepta să găsească vreun loc ascuns, ca să mînce ce-i poftea inima. Spre nenorocirea lui nu departe găsi o groapă în pămînt, aci se așează ca, deși era seară, să-și facă ameazul. Înainte de toate însă apucă jumătatea de turtă de cenușă din traista toată petecită, se uită la ea și zice:

— Tu turtă de cenușă ! de tine am avut parte mai mult ca de toate celea-n lumea asta, am văzut bine că ești rea, dar fără tine o duceam și mai rău. Acum nu mai am lipsă de tine, căci de aici încolo, nici popa cel rumânesc nu trăiește mai bine decum voi trăi eu.

Du-te dar să nu te mai văd.

Zicînd acestea așa a aruncat-o, cît nici schiamătă nu s-a ales de ea. După aceea prinse masa, care o pusese jos, o chiti bine pe pămînt, se linse odată pe buze, apoi zise:

Scumpă masă	Cu mîncări,
De mătasă,	Cu țigări
Ia aminte	Și cu vin
De te-ntinde	De-l pelin.

Nici nu gătă bine vorbele acestea, cînd masa începu a se așterne și a se umplea cu tot felul de mîncări, cu beuturi, cu țigări și cu cîte de toate sînt pe-o masă domnească. Era zupă grasă cu stele, care parcă sclipeau, era curechi cu clisă și sîngerești, era carne friptă de purcel, erau plăcinte, erau ... de cîte mai erau, că cine biruie să spună toate cîte-au fost, că doar au fost multe. Apoi era vin, de cel roșu pelin, de care beau numai domnii cei mari, mai erau ce-i este tare de folos omului săturat, adecă țigări. Dar să știți dumneavoastră de cari? ! Vai Doamne ! erau de cele cu pai, de care fumează numai domnii și numai acei domni, cari au pungă mare și plină.

De acestea de toate erau pe masa lui Ganul țiganul.

Cînd le văzu acestea toate țiganul, nu credea ochilor, el nădăjduise c-acea masă tainică-i va da cel mult balmoș, nu și de celea mîncări, pe care nici nu le cunoștea, fiindcă nici nu mai văzuse asemenea.

D-apoi cînd văzu vinul? Auleo Doamne! vin de care nici neam de neamul lui Ganul, doar nici naşul lui n-a gustat; el de aci încolo, gîndea, va să bea în toată ziua petrecîndu-şi ca domnii cei mari.

Se puse deci la mîncare şi cum fu lipit de foame, dar mai ales de dragul mîncărilor, se sătură de se făcu burduf. Mai mîncă, mai beu vin, mai mîncă iar, mai beu iar vin, apoi aprinse ţigarea, o fumă pînă către capăt, iar capătul ţigării după datina strămoşească a ţiganilor îl aruncă-n gură, punîndu-l pe o măsea.

După ce se sătură bine, ţiganul zice către masă:

Ian adună — Şi sfărmituri
Masă bună, — Laolaltă
Bucături — Pîn' de-altădată.

După ce zise aceste vorbe, aşa se ascunseră toate bucatele rămase de pe masă, ca şi cînd n-ar fi fost nimic niciodată. Apoi luă masa în spate şi haid' la drum către casă. Dar cum făcu cum nu făcu, cum se gîndi cum nu se gîndi, se băgă la naşu-sau, care era român. Poate că de aceea s-a fi băgat, că fiind foarte întunerec, îi era frică să meargă mai departe. Nici el n-avu gînd chiar să se bage, dar acum era băgat, şi-apoi frica, mai ales la ţigan, e mare doamnă.

Naşul său român şi ca atare ospătarnic ca tot românul mai ales cu finii săi, îl pofti la cină, care chiar atunci se pusese la masă. Cina se ajungea, căci românul totdeauna face mîncare să s-ajungă şi să nu lipsească. Era o mămăligă, la a cărei umbră puteai bate coasa, şi aşezată pe un cîrpător; un blid ca o jumătate de mierţă era plin de curechiu acru, colea prăjit cum se cade, mai avînd în el şi ceva mărunţişuri.

Din curechiu mîncă ţiganul, dar nu prea mîncă, dar cînd tot în acel blid se turnă zară, în care se dumică mămăligă, atunci lua, lua, încît gîndeai precum gîndea şi naşul, că de trei zile n-a mîncat nimic. El mîncase săracul, dar zara fiind bucătura cea mai gustoasă şi mai după neam, mai bine să se-ntîmple orişice decît să rămînă zara.

Aşa cum gîndi şi făcu, căci mîncînd la zară, şi-a fost uitat, că el numai mai înainte era sătul, iar ca unul care-ndrăznea la masa naşu-său luă blidul, după ce se lăsară ceilalţi, îl puse-n poală şi-l goli de tot.

După cină vru ţiganul să plece, însă naşu-său i zise:

— Nu te duce, finule, doar să nu te prăpădeşti dumneata acum în noaptea asta-ntunecoasă pe ulicele satului, rămîni de dormi la noi, că doar ai unde să rămîni. Iată muierea mea ţi-aduce paie ici în casă şi-ţi aşterne, ca să odihneşti bine.

— Rămîn, dar iată masa mea aici, am căpătat-o azi de la un bătrîn şi nu cumva să ziceţi către ea:

Scumpa masă — Cu mîncări
De mătasă, — Cu ţîgări
Ia aminte — Şi cu vin
De te-ntinde — De-l pelin,

c-apoi se-ntinde cu tot felul de mîncări şi beuturi şi apoi nu ştiţi ce să ziceţi ca să se strîngă iar, căci trebuie zis:

Ian adună — Şi sfărmituri
Masă bună, — Laolaltă
Bucături — Pîn' de altădată.

Dacă-mi făgăduiţi că mă veţi asculta, atunci rămîn, dacă nu, mă duc.

— Cum să nu te ascultăm, finule, că doară noi n-avem nimic cu masa dumitale, pentru aceea poţi dormi odihnit, noi nu-i vom avea grijă.

Se culcă ţiganul, se culcară şi ceilalţi, ţiganul pe vatră, iar ceialalţi în pat.

Ţiganul adormi iute, căci era ostenit şi sătul, dar naşul cu naşa nu aţipiră, căci aveau de gînd să afle ce poate face masa cea tainică a ţiganului. Colo, pe cînd cîntă cocoşii întîia oară, se sculă naşa-ncet, apoi aprinse lumina, cînd se sculă şi naşul, luară masa, o duseră-n cămară, închiseră după ei uşa cămării şi zise naşa către masă:

Scumpă masă — Cu mîncări,
De mătasă, — Cu ţîgări
Ia aminte — Şi cu vin
De te-ntinde — De-l pelin.

Precum au fost auzit de la ţiganul; cînd gătară vorbele acestea, numai se minunară şi se pocoziră, văzînd că e drept ce le-a zis ţiganul, finul lor. Asta ne-a fi şi nouă bună — cugetară ei, cum să facem s-o luăm de la ţigan? În urmă naşa zise:

— Măi bărbate, haid' s-ascundem masa asta.

— E! dar ce va zice ţiganul atunci?

— I vom da lui a noastră cea din pod, căci seamănă cu asta.

Cum ziseră aşa făcură. Scoborîră masa din pod, o spălară, o duseră-n casă, pe urmă se puseră-n pat şi dormiră pîn' la ziuă.

Dimineaţa se sculă ţiganul, mulţămi de ospitalitate, îşi luă rămas bun şi plecă. Cînd ajunse-n uşa bordeiului strigă:

— No baba mea şi puradeii mei, de aci încolo nu mai flămînziţi, ci veţi trăi ca domnii. Haideţi, dragii tatii, aici, pe lîngă masa aceasta şi aşteptaţi să zic, să vină mîncările. Începu deci:

Scumpă masă — Cu mîncări,
De mătasă, — Cu ţîgări
Ia aminte — Şi cu vin
De te-ntinde — De-l pelin.

Sta ţiganca, stau copiii cu gurile căscate, dar sta şi ţiganul aşteptînd să vină ceva, dar nu venea nimic. Mai zise odată, mai zise şi-a doua oară şi-a treia oară, dar nu plăti nimic. În urmă se mînie, luă săcurea şi-o tăie toată bucăţi, apoi zise muierii sale:

— Tu, muiere, văd, că Dumnezeu m-a înşelat, căci nu mi-a lăsat darul, care mi l-a fost dat bătrînul cu masa. Să-mi mai faci mie o turtă de cenuşă ca şi care mi-ai făcut-o ieri, căci eu acum chiar vreau să mă duc, că unde-ntîlnesc pe Dumnezeu acolo să-l bat, pînă nu-mi dă tot ce-mi trebuie mie. Auzit-ai, tu?

— Auzit, Gănuțule dragă, auzit, dar vezi bine că nu mai pot să mă mișc de slabă ce sînt, fiindcă nu mai pot de foame. Apoi n-auzi tu copiii cum zbiară, se tînguiesc și cer de mîncare? N-auzi tu bine? și dacă n-auzi, ian ascultă și mă privește, apoi spune-mi ce să mai fac, cum s-o mai întorc?

— Acum, draga mea muiere, fă ce vei face și-mi fă turta, că doară spre binele vostru plec unde plec. Cînd gați mai du-te și mai cere de la vecini și de la alți rumânași, că doară de-aceea ți-a dat Dumnezeu o gură destul de mare.

Nu mai zise nimic țiganca, căci știa ea bine din ce pricină nu mai cere, fiindcă toți s-au fost săturat de cerutele ei și nu-i mai da nimeni nimic. Deci făcu altă turtă de cenușe, după cum a fost făcut-o cea dintîi, o coapse colea cum se cade și-o dete bărbatului.

Plecă iar țiganul cu turta-n traista cea toată petece. Dar nu merse mult, căci în locul în care s-a întîlnit ieri cu bătrînul, care era Dumnezeu drăguț de el, s-a întîlnit și azi.

— Unde mergi, măi țigane? Îl întrebă Dumnezeu, în chip de om bătrîn.

— Acum chiar mă duc la Dumnezeu să mă bat cu el.

— Dar pentru ce?

— Pentru că nu grijește de mine, aceea e una, iar alta e că dumneata ai făcut ieri bine cu mine de mi-ai dat o masă, care să-mi dea totdeauna de mîncare. Mi-a și dat odată, dar astăzi dimineață, cînd am venit cu ea de la nașul n-a vrut să-mi deie, din care pricină eu am tăiat-o toată, și-am băgat-o în foc și-acum plec unde-am plecat ieri, dar dumneata m-ai opăcit.

— Oprește-te țigane și nu te duce, uite calul, care e aci lîngă noi, prinde-l de frîu și du-l, căci ăsta-ți va fi de folos anume, cînd vei zice către el:

Scump cal — Gologani,
Din Ardeal, — Taleri lați,
Dă-mi bani, — Galbeni spălați,

atunci va vărsa tot felul de bani din el, din care poți folosi, cîți vreai, iar ceialalți cît rămîn, i va soarbe iar, dacă vei zice:

Soarbe banii, — Ce-au rămas
Gologanii, — Iar pe nas.

— Îți mulțămesc om bun ce ești, căci faci mult bine cu mine, că de nu făceai, drept la Dumnezeu mă duceam. Pîn' la el nu mă opream.

Ar fi zis țiganul mai multe, dar bătrînul se făcu nevăzut, atunci se-ntoarce către casă, dar la locul unde mîncase ieri se opri să vază, drept e ceea ce-a zis bătrînul binefăcător despre cal.

Băgă calul în groapă și zise:

Scump cal, — Gologani,
Din Ardeal, — Taleri lați,
Dă-mi bani, — Galbeni spălați.

Atunci, oh minune! calul începu a vărsa bani pe gură și pe nas, cît strălucirea lor îți întuneca ochii. Erau taleri de cei mari și groși, erau galbeni de cei mari și de cei mici, c-un cuvînt erau bani ca și care n-a avut nimeni așa de mulți. Se bucură țiganul încă mai tare ca ieri, căci acum gîndea « banul

e roata lumii », iar el avînd mulți bani, va face tot ce va voi, va trăi bine și-și va face nește curți, ca și care nici seamăn să fie pe lumea asta.

Își umplu deci buzunarele cu bani, iar ce-a mai rămas pe jos îi sorbi calul, cînd îi zise:

Soarbe banii, Ce-au rămas,
Gologanii, Iar pe nas

și plecă mai departe pînă dete de-o ospătărie, aci se băgă-nlăuntru și mîncă, beu și trăi cum i pofti inima, pentru care plăti bani nenumărați. După ce se înseră porni către casă, dar fiind întunerec și fiindu-i frică să meargă acasă, se băgă pînă la nașul.

— Bună seara, nașule, că iară vin.

— Să fii sănătos, finule, bine că vini, că nouă ne pare totdeauna bine cînd vin finii noștri.

— Tu babă, ian vezi grăbește cu cina, să cinăm cu toții.

— Pîn-atunci, finule, șezi colea pe scaun.

— Aș ședea, nașule, vă mulțămesc, dar am afară un cal scump și mi-i frică, că mi-l fură, faceți bine și-i faceți ceva rînduială baremi ori și unde, să fie la scuteală legat și să aibă baremi ceva ogrinji dinainte.

— Cum să nu, finule, bun bucuros, ian du-te, mă slugă, de vezi de calul finului, du-l în grajd și dă-i fîn să mînce, să nu flămînzească. Zise așa nașul, că baremi cu asta să plătească masa țiganului, apoi mai cugetă, că cine știe ce-o fi și ce-o plăti calul acesta.

— Nașule, te mai rog, fii bun dă-mi un pic de apă să beau.

— Lasă, finule, nu bea apă, iată aici a adus baba mea din pivniță un ulcioraș de vinars, o să gustăm de-acolo pînă se gată cina.

Așa făcură, țiganul cam slab de minte se cam îmbătă, iar venind cina mîncă, după care voia să plece.

— Să faceți bine, nașule, să-mi dați calul, căci vreau să plec acasă, zise țiganul, abia stînd pe picioare.

— Oh ! nu te gîndi la de-acestea, finule, rămîi aci peste noapte, că doar nu te vei duce prin așa întunerec, avînd unde să dormi. Tu babă, ian du-te, adă niște paie și așterne finului jos să se culce, să se odihnească, căci e ostenit. Apoi, măi slugă, tu să ai bine grije de calul finului.

— Eu rămîn dar, răspunde țiganul, însă nu care cumva să vă pună păcatele să ziceți către calul meu:

Scump cal, Gologani,
Din Ardeal, Taleri lați,
Dă-mi bani, Galbeni spălați,

c-apoi atîția bani varsă, cît n-aveți unde să-i puneți și ce să faceți cu ei, și-apoi nu știți să ziceți calului:

Soarbe banii, Ce-au rămas,
Gologanii, Iar pe nas,

căci numai la aste vorbe-i soarbe iar; dacă nu, știind hoții ce aveți, vin și vă omoară și vă fură calul.

— Nu, nu, nu, finule, nu te teme, că nu sîntem noi așa oameni.

Țiganul fiind ostenit și cam beut, adormi iute, cît nu mai știa de el.

— Oare ce va mai fi asta, zise naș̦a cătră naș̦ul într-un tîrziu, haid' să ne sculăm și să cercăm, adevăr e ce zice finul?

Se sculară, se duseră-n grajd și ziseră cătră cal:

Scump cal, Gologani,
Din Ardeal, Taleri lați,
Dă-mi bani, Galbeni spălați.

Ce-au văzut atunci, s-au minunat, calul voma bani cu nenumărata.

— Ah! cugetă naș̦a, calul acesta ne va fi bun nouă; iar finului vom da unul din ai noștri, căci el și așa nu-l cunoaște. Zice deci calului:

Soarbe banii, Ce-au rămas,
Gologanii, Iar pe nas!

Așa au făcut dimineața cînd se sculă țiganul, luă calul, care-l dete naș̦ul și plecă cătră casă, unde cînd ajunse zise țigancei:

— Tu babă, acum am scăpat de sărăcie, avem acum bani și mai mulți de cîți ne trebuie, ian uite, ce se face dacă zic:

Scump cal, Gologani,
Din Ardeal, Taleri lați,
Dă-mi bani, Galbeni spălați.

Tot aș̦tepta, tot aș̦tepta să verse calul bani, dar în zadar. Mai zise odată, mai de două ori, apoi văzînd că tot nimica e a lui, luă săcurea și omorî calul. Se căută apoi prin buzunare și află un taler pierdut din ziua de ieri, îl dete țigancei și zise:

— Du-te, babă, undeva și cumpără pe banul acesta ceva de mîncare, ca să mîncați cu toț̦ii, dar grăbește, că ai să-mi faci acum o turtă din făina ce-o vei cumpăra să plec și să mă duc iar la Dumnezeu, ca să mă sfădesc cu el, deoarece de două ori m-a înș̦elat pînă acum. Acum chiar nu-l mai las, fie ce va fi.

Se duse țiganca și cîștigă de-un taler, mai făr̦nă, mai brînză, mai lapte acru, așa cît cu toț̦ii se putură sătura odată după o foame răbdată de vreo cîteva zile.

Apoi din făr̦na rămasă, se puse țiganca și făcu o turtă, dar asta era chiar turtă, făcută colea bine și frămîntată cum se cade. Plecă țiganul, nu mai aș̦eptă, și merse, ca să facă ce va face să scape de batjocura, de care dete, ajungînd de două ori norocul la el și tot de-atîtea ori nu a fost harnic de el.

La locul cunoscut iar se-ntîlni cu bătrînul, care precum știm era Dumnezeu milostivul, în chip de om.

— Unde mergi, țigane?

Țiganul nu răspunse nimic și merse mai departe.

— Unde mergi, măi țigane? întrebă Dumnezeu a doua oară.

— Dă-mi pace, nu mă mai opăci...

— Ian stăi, măi țigane!

— Ce ai cu mine?

— Să-ntreb unde te duci iar?

— Să-ntreb unde te duci iar?

— Apoi dacă vrei să știi, acum de bună seamă mă duc la Dumnezeu să mă bat cu el, căci numai el e pricina că eu sînt nefericit.

— Ești nefericit?

— Da.

— Cum? Poate n-ai ce să mănînci și să bei? N-ai bani? Ce-ai făcut cu ce ți-am dat?

— După ce-am durmit la nașul, totdeauna am plecat dimineața acasă, dar în deșert am mai așteptat, căci masa nu mi-a dat de mîncare și beutură, iar calul nu mi-a dat bani. Iar la acestea numai Dumnezeu e pricina.

— Lasă-te, țigane, nu merge mai departe, căci o să-ți mai dau încă ceva, de care știu că ești harnic.

— Dar numai așa să-mi dai să nu mă mai înșele.

— Bine nu te teme, că acum nu-ți piere din mînă.

— Dar ce-mi dai?

— Uite aici ce-ți dau, na jiloveața aceasta din nuiele legate laolaltă către care cînd vei zice:

Jiloveață,
Legată cu ață,
Să te-ntorci și să te suci
Și mintea la loc s-o duci,

atunci vei vedea ce vei căpăta, de care cînd te vei sătura să zici:

Acum lasă ș-odihnește,
Căci asta mult folosește.

— Dar ce-mi va da? întreabă țiganul.

— Vei vedea tu ce-ți va da.

Cînd vru țiganul să mulțămească, bătrînul se făcu nevăzut, dar nici nu era să mulțămească cu toată voia, căci el se grăbea la locul unde gustase el de două ori fericirea. Era tare neodihnit să vadă ce va primi acum în dar de la bătrînul binefăcător. Alergă deci într-un suflet pînă la groapa lui cunoscută, se puse jos și zise:

Jiloveață — Să te-ntorci și să te suci
Legată cu ață, — Și mintea la loc s-o duci.

Cum gătă aceste vorbe, jiloveața se puse pe el și-l lovea peste cap, peste spate, peste mîni și peste unde ajungea. Dar așa, da, îmblătea pe bietul țigan, ca să-i vină mintea la loc, încît abia-i veniră în minte vorbele spuse de bătrîn, deci între lovituri strigă:

Acum lasă ș-odihnește,
Căci asta mult folosește,

cînd loviturile se conteniră, el abia putea răsufla.

Acum îi sosi mintea la loc, căci știa el ce avea să facă.

Plecă deci mai departe cugetînd în sine: Trebuie să mă abat acum pe la nașul, ca să-i joc puțintel, dacă ei vor fi pricina nefericirii mele, nu-i voi juca eu adecă, căci se vor juca ei pe ei.

Ajungînd la nașul cam înserase.

— Bună seara, nașule, zise țiganul intrînd, iară vă vin pe cap.

— Bine faci că vini, finule, că și noi numai pe dumneata te-avem, apoi acum în serile aste lungi de toamnă ni-e urît și nouă singuri; ian șezi colea pe scaun să mai povestim de vremuri și de lipse, iar tu babă du-te-n pivniță și adă un ulcioraș de vinars, să mai gustăm cu finul nostru printre povești, că acela e de noi, apoi te sileşte cu cina s-o faci colea cum știi tu, barem acum cînd aduse Dumnezeu mai de vreme pe finul nostru, căci acum nu ne putem mîntui, că e prea din vreme, nu ca-n celelalte sări.

— O să facă bine, să ierte și finul nostru, zise naşa, căci cîte odată sîntem și noi mai învăluiți, nepregătiți, cu toate că pîn-acum ne-a dat Dumnezeu, de avem din ce să trăim de pe-o zi pe altă, fără multe gînduri.

— Eu iert bine, răspunse țiganul, că beau și mînc, cînd vin aici, nu știu cum veți ierta dumneavoastră.

— Nu te gîndi la aceea, răspunse naşul, ci primeşte cu ce te îmbiem, că te îmbiem cu inimă curată.

Între acestea naşa aduse ulcioraşul de vinars din pivniță și se puseră a mai gusta cîteodată între povești, pînă cînd naşa gătind cina, se uită acum colea acum pe dincolea, să vadă ce-a adus iarăși țiganul, însă văzînd jiloveața, nu putea înțelege, pentru ce să fie aceea. Nădăjduim, că la toată întîmplarea are să fie ceva bun.

Puse cina, care căzu foarte bine țiganului, deoarece era flămînd, apoi și după bătaia primită slăbise tare, avea deci acum lipsă de întărit.

După ce cină și după ce mulțămi pentru ospitalitate, prinse jiloveața și vru să plece.

— Cum vreai dumneata, finule, să pleci acum în cap de noapte pe aci încolo-i zise naşul, rămîi aici, că vei pleca dimineață, aici te vei odihni destul de bine, du-te babă și adă vreo două paie.

— Oh ! Doamne, finule, ce vreai, mă și mir de dumneata, zise naşa repezindu-se la el și luîndu-i jiloveața din mînă, cum nu ți-i frică să mergi prin acest întunerec, luînd satul de-a lungul, şezi jos pe scaun, căci îndată mă voi duce să-ți aduc paie și-ți voi aşterne un pat, încît vei dormi ca și-un domn de bine.

— Mă duc, zise țiganul, să nu vă fac val, altminterea aș rămînea, dar mi-i frică că dumneavoastră o să ziceți către jiloveața mea:

Jiloveață,	Să te-ntorci și să te suci
Legată cu ață,	Și mintea la loc s-o duci,

și-apoi atunci nu va fi bine de mine.

— Nu te teme, finule, cum și gîndești de-acelea, căci doar noi avem destulă blagă de la Dumnezeu și n-avem lipsă să-nșelăm de la altul, și mai ales de la un fin al nostru.

— Atunci dar rămîn, dacă nu vi-s spre greutate.

— Doară nu te poftim că ne ești spre greutate, ci că ni-i drag de dumneata.

Aduse naşa paie și pînă bați în pălmi, patul fu aşternut pe jos, apoi se culcară toți. Nu peste mult țiganul începu a horcăi, dînd să cunoască, că el a adormit.

Mai într-un tîrziu zise naşa:

— Măi bărbate, haid' să ne sculăm, căci acum știu, că doarme finul și să vedem, ce mirozenie a mai adus și-acum.

Se sculară, luară jiloveața, o duseră-n cămară, aprinseră lumina, apoi zise naşa către jiloveață, în timpul cînd naşul se uita cu gura căscată:

Jiloveață, Să te-ntorci şi să te suci
Legată cu ață, Şi mintea la loc s-o duci.

Abia gătă vorba din urmă şi se puse jiloveața pe ei şi dete şi dete; ei o luară la fugă, jiloveața după ei, în urmă intrară în casă făcînd o larmă mare, încît se trezi ţiganul.

— Nu ne lăsa, finule, căci ne omoară, fii bun, nu ne lăsa.

— Nu pot, naşule dragă, pînă vine mintea la loc.

— Nu ne lăsa, finule, că-ţi dăm masa şi calul, care l-am luat.

Atunci zise ţiganul:

Acum lasă, odihneşte,
Căci asta mult foloseşte,

şi-ncetă jiloveața cu bătaia. Naşul aduse din grajd calul ţiganului, iar naşa din cămară-i aduse masa, apoi cu toate plecă ţiganul către casă în capul nopţii, fără de a mai fi fost imbiat de naşul să rămînă.

Ajungînd acasă îşi sculă familia, o chemă lîngă masă şi zise.

Scumpă masă, Cu mîncări,
De mătasă, Cu ţigări
Ia aminte Şi cu vin
De te-ntinde De-l pelin.

Fiind acum masa întinsă se puseră puradeii şi ţiganca la mîncare, dar mîncară cît abia fu în stare masa să-i îndestulească.

După aceea băgă calul în bordei şi zise:

Scump cal, Gologani,
Din Ardeal, Taleri laţi,
Dă-mi bani, Galbeni spălaţi.

Calul şi începu a vărsa bani, iar puradeii a aduna.

În urmă zise ţiganul:

— Acum aţi mîncat şi-aţi băut, aţi căpătat bani, vă mai dau încă ceva, ce-am căpătat eu.

— Ce-ai căpătat, tată, ce? întrebau cu toţii.

Îndată veţi vedea:

Aduse jiloveața şi-i zise:

Jiloveață, Să te-ntorci şi să te suci
Legată cu ață, Şi mintea în loc s-o duci.

Să învîrţi jiloveața prin bordei şi-i luă pe rînd pe ţigani, încît, făceau o larmă . . . în urmă-i fu ţiganului milă de familia sa şi zise:

Acum lasă şi-odihneşte,
Căci asta mult foloseşte.

După ăstea toate se puseră și se culcară, adormind bine pînă la ziuă, cînd des-de-dimineață veni executorul de dare, care auzise, că țiganul are un cal, deci trebuia să-și plătească darea, căci de nu, cuprinde calul.

Pe executor îl chemă țiganul în bordei și-l pofti să șeadă pînă, cum zise el, aduce banii. Se duse afară, făcu ce făcu și după ce veni înlăuntru zise jiloveței:

Jiloveață, Să te-ntorci și să te suci
Legată cu ață, Și mintea la loc s-o duci.

Apoi se puse jiloveața pe executor și-l îmblăti, cum se cade, încît abia avu timp să fugă.

Pe la ameazi iată vin doi bătrîni cerșetori, erau Dumnezeu și Sf. Petru, care umblau atunci pe pămînt, se abătură și pe la țiganul și-i cerură ceva milă.

Țiganul îi chemă în bordei și-i îmblăti cu jiloveața cum se cade, mai zicînd plin de fală:

— Eu încă am fost calic ca și voi, dar m-am străduit și nu m-am lăsat pînă am căpătat din ce să trăiesc.

Sf. Petru, scăpînd cu fuga de la bătaie zise lui Dumnezeu:

— Vezi, Doamne, cît de nemulțămitori sînt țiganii pe lumea aceasta; lipsește-i de darurile tale, că nu-s vrednici.

Dumnezeu atunci zise:

— Am crezut că dînd daruri țiganului, îl voi face om de omenie, dar văd, că m-am înșelat. Din țigan om de omenie nu va fi niciodată.

Lipsit să fie dar țiganul de darurile mele, și să-i rămînă numai calul, cu care numai dacă va trudi, va trăi.

Și de-atunci țiganul n-a mai mîncat mîncări, căci masa nu i-a mai dat, dar bătaia umbla ca ploaia.

De-atunci țiganii sînt cumu-i vedeți.

Mă suii pe-o șea
Ș-o auzii așa,
Mă suii pe-o găină
Și venii prin tină,
Mă suii pe coasă
Și-o spusei mincinoasă.

Comunicată de N. Trîmbițoniu, învățător în Ulpia Traiană, Grădiștea.

CRĂIASA ZÎNELOR

Bag seamă lumea asta n-a fost niciodată fără împărați; așa a rînduit Dumnezeu, ca unii oameni să fie mai mari, alții mai mici, iar cei mai mici să se supună și să asculte de cei mai mari. Apoi, precum bine știți dumneavoastră, cîte țări atîția împărați, așa era din bătrîni, toată țara-și avea împăratul și tot satul, popa și mergeau lucrurile strună de oable; astăzi, firește, nu mai poate fi așa, că lumea s-a viclenit și oamenii s-au sărăcit; la un împărat îi trebuiesc mai multe țări și la un popă mai multe sate, și tot nu-i mai vede omul sătui.

Dar, zice că era într-o țară departe, departe și e de mult de atuncea, era un împărat, Împăratul-Roșu. Și el, ca toți împărații, avea bunurile și bunătățile sale, dar bine zice zicala:

Unde-s turme mari de oi
Sînt și turme de nevoi;
Unde-s turme de miei blînzi,
Sînt și mii de lupi flămînzi.

Adecă împăratul Roșu avea mulți dușmani, și nici să putea altfel, că doară:

Numai omul seriman
Nu are nici un dușman.

Apoi el numai sărac nu era. Și cu dușmanii trebuia să țină luptă pe moarte și pe viață, că doară împărații nu se luptă iac-așa ca ciobanii, să-și dea o trîntă, două ș-apoi iar să se ogoaie; nu, ei se bat ca țapii, tot în capete, pînă unul mai nu se mai poate mișca, adecă oștile lor, că împărații stau și se uită, chibzuiesc, atunci apoi se împacă și se fac prieteni buni. Și cînd a plecat împăratul Roșu la bătaie împotriva dușmanilor, și-a luat rămas bun de la înălțata împărăteasă și de la cei trei feciori ce îi dăduse Dumnezeu, apoi îi sărută și dă să iasă pe poartă afară. Atunci îl plesnește ceva prin minte, își oprește calul, că mergea călare, vedeți dumneavoastră, ca gazdele, cheamă feciorii la sine și dîndu-le o legătură de chei, le zise: « Vedeți, dragii tatii, cheile astea sînt de la palatele noastre, care sînt atît de multe, cîte zile-s într-un an și încă mai mult cu trei; iată că vă dau vouă cheile, nu cumva să le pierd în cea cale lungă, iar voi fiți cu minte, grijiți de mama voastră și de casă și în toate puteți intra, numai în chiliuța de cătră miazăzi, unde slujește cheia asta ruginită, să nu intrați, că de veți intra, bine nu va fi ».

Apoi se duce împăratul. Iar copiii rămîn cu legătura de chei în mînă sfătuindu-se că ce o fi avînd tată-său în chilia de cătră miazăzi? Deocamdată

prind ei a căuta prin alte chilii; într-una aflară arme fel de fel, rămase de la moşi-strămoşi; în alta află bani din toate ţările şi de peste toate mările; bani de aur şi de argint, cum numai la împăraţi se pomenesc; în altă chilie află haine împărăteşti nouă şi vechi, rămase din moşi-strămoşi, toate numai posomanturi şi pietre scumpe; în altă chilie află scumpeturi şi bogăţii, la soare parcă te puteai uita oleacă, dar la ele ba. Şi caută feciorii împăratului şi se miră, dar nu prea, căci erau obişnuiţi a vedea asemenea scumpeturi. În urma urmelor ajung la chilia de către miazăzi. Aci sta locului şi se întrebă: Să intre? Să nu intre? Ar intra, se tem că cine ştie ce o fi acolo? Nu cumva să dea de ceva primejdie, şi nici n-ar fi voit să calce voia tătîne-său; n-ar intra? dar nu-şi pot stăpîni dorul de a şti că oare ce-i acolo? de ce să nu intre? În urmă se hotărăsc să intre, ce a da Dumnezeu, aceea va fi! Şi vîrîră cheia cea ruginită în zar şi suciră o dată, de două ori, de trei ori şi de-abia putură deschide uşa aceea. Iar după ce intrară-nlăuntru, ce văzură? Chilia era goală-goluţă, nimic, dar nimic nu văzură. Era cît pe-aci să iasă afară, cînd feciorul cel mai mic zăreşte aninat de perete ceva: o icoană cu faţa către părete. Haid să vedem ce o fi aceea? doară nu e chiar fermecată! Şi luară icoana jos şi se uitară la ea, dar . . . of Doamne! rămîn înmărmuriţi lîngă ea. Pe icoană era pingălit un chip de muiere atît de frumoasă, cum nu mai văzură nicicînd; amuţiră cînd o văzură şi nu mai putură ridica ochii de pe ea. Veni vremea prînzului, dar unde să se poată dezlipi ei de lîngă icoană? Uitară tot, şi mîncare şi băutură, şi numai la icoană priveau.

Împărăteasa s-ar fi pus la masă, dar nu-i era îndemînă singură; deci începu a striga după feciori, nimeni nu-i răspunde, apoi începe a căuta pe tot locul, cînd într-un tîrziu îi află cu icoana în mînă. Se uită şi ea la icoană, se miră de frumuseţea femeii aceea, şi parcă ar fi voit să fie şi ea aşa. Într-un tîrziu apoi merseră la mîncare. Dar voia cea bună era dusă din curtea împăratului Roşu; feciorii nu mai aveau voie la nimica, nici la mîncare, nici la băutură, că de lucru nici pînă atunci nu aveau; de-abia aşteptau să vie tatăl lor, să le spună cine e fata ori muierea aceea? Toată ziuliţa steteau feciorii cu icoana în mînă, ba şi noaptea, pînă cădeau obosiţi de atîta uitat, ca şi cînd ar fi cosit ori îmblătit cine ştie cît.

O jumătate de an se muncirăcu lucrul acesta, şi de ce se uitau mai mult la icoană, de aceea ar fi voit să o vadă mai mult, şi tot din ce în ce li se mărea mai tare pofta să ştie cine e? şi . . . Dumnezeu mai ştie cîte gînduri mai umblau tinerilor prin minte! Ar zice cineva, că ce e o jumătate de an de a sta cineva aţintit la un lucru pe care nu-l cunoaşte şi pe care ar dori să-l aibă. Dar nu-i aşa; o zi încă e mult, ba şi o minută e mult, să se muncească cineva cu gînduri de ale dragostei, cînd nici nu cunoaşte pe fiinţa care i-a căzut atît de dragă. Dar peste o jumătate de an se gătă bătaia şi împăratul veni acasă. Cît îi fu de mare mirarea, cînd îşi află copiii slabi, îmbătrîniţi şi schimonosiţi, iar la plecarea lui îi lăsase pe toţi frumoşi ca trei ruji.

— Aţi intrat la icoană! zise împăratul.

— Am intrat, tată, răspund toţi trei feciori cu un glas.

— Ştiut-am că nu vă veţi putea răbda; aşa vă trebuie, de ce nu m-aţi ascultat? De altmintrelea şi eu sînt de vină; de nu vă opream, poate că voi nici nu vă gîndeaţi a umbla acolo.

— Tată, zic feciorii, fii bun și ne spune, cine e muierea aceea zugrăvită în icoană? Fată e, ori nevastă? Să cercăm, doar de ți-o vom putea face noră!

— Dragii tatii, nu e nevastă, e fată, e zîna zînelor, e crăiasa lor, dar e de cînd lumea de bătrînă și tot nu îmbătrînește și de nu se va mărita, nu îmbătrînește în veci, că numai măritîndu-se își pierde puterea de zînă și începe a îmbătrîni. Șade departe de aci în împărăția zînelor unde nu moare nimeni; oamenii pămîntului însă, care merg, nu se mai întorc, toți se prefac în dobitoace ori în stăni de piatră; îi prefac zînele. Mulți voinici au cercat să pețească pe Crăiasa zînelor, dar bine n-au umblat, căci zînele i-au fermecat, deoarece de s-ar mărita cumva crăiasa lor, atunci împărăția lor trebuie să se stingă, căci e ursită de Dumnezeu atîta să trăiască, pînă vor fi toate fete fecioare, și călcînd numai una cuvîntul ursitoarei, împărăția să se prăpădească, ele să piară deodată, iar cea măritată să se facă om pămîntean, supusă năcazurilor acestei vieți. Drept aceea puneți-vă pofta în cui de a mai și gîndi la ea.

Împăratul credea că cu vorbele acestea a băgat minte în capul feciorilor lui, și nu-și aducea aminte că prin ele mai tare le-a aţîțat dorul de a o vedea și a o lua de muiere. A pus paie și oleu în foc, apoi poftea ca focul să se stingă!

Așa e în lumea asta, iar dumneavoastră de nu vă place nu ascultați, pe mine lăsați-mă să o... mințesc mai departe.

După cîteva zile, vine feciorul cel mare înaintea împăratului, și zice:

— Tată, lasă-mă să-mi cerc norocul, să mă duc să văd pe crăiasa zînelor.

— Eu te las, dragul tatii, ci știu bine că numai în zadar te-i osteni; mai bine rămîi tu aici și nici nu mai gîndi la ea: mergem și peţim fata împăratului Verde, care vine bucuroasă în casa noastră și bine-ți va fi.

— Ba, lasă-mă, tată, dă-mi bani de cheltuială și haine de primeneală, un cal bun de călărie să merg să o aduc soție.

— Bine, du-te, numai să nu te căiești.

Și s-a dus feciorul cel mare al împăratului în grajd și ș-a ales calul cel mai frumos și a intrat în chilia cu armele cele mai nouă și mai scumpe, și și-a umplut două perechi de desagi cu bani, apoi a încălecat și hai la drum.

Cînd iese de pe poartă îi stă în cale o babă bătrînă și urîtă și-i cere ceva de pomană, dar el se face a n-o vedea și merge mai departe. Baba însă zise:

— Du-te, du-te, că acuși vii tu iar îndărăt! Și se duse feciorul cale de un ceas pînă iese din oraș și dă să treacă un pod dintre hotară, dar calul nu vru să meargă. Dă în cal, dă tare cu salcia dar calul sta neclintit, că de sub pod se auzeau răcnete ca de urs. Și unde nu iese de sub pod o mamiță hîdă și grozavă de i se ridică părul măciucă în vîrful capului și hai, băiete, îndărăt, de gîndeai că nici pe acolo n-a mai fost. Ajungînd acasă, spune tătîne-său cele întîmplate.

— Nu ți-am spus, — zice bătrînul, — că așa te vei reîntoarce, cum ai plecat? Mulțam Domnului, că n-ai umblat mai rău, doară ți-a veni mintea-n belge!

Peste cîteva zile vine la împăratul feciorul cel mijlociu și iar se roagă să-l lase, doară el va fi mai norocos decît cel mare. Ce să vă mai înșir vorbă? Acesta încă umblă ca cel mai mare. Acum stau ca opăriți amîndoi, cînd se ivește cel mai mic, un drăguț de fecior cît toată lumea se mira de obrăjorii lui cei frumoși, nici semn de barbă ori de mustăți, vine acela la împăratul:

— Tată, cercat-au fraţii mei dar în zadar, ar fi ruşine pe noi că nici unul să nu izbutim nici barem a vedea pe Crăiasa zînelor, necum a o avea de soţie! Fii bun, lasă-mă să-mi cerc şi eu norocul. Împăratul începe a rîde cu hohot, apoi zice:

— Dacă fraţii tăi cei mari nu putură ieşi nici din hotar afară, atunci tu o să intri în ţara zînelor? Una ca asta mi-ar plăcea să o văd, dar nu cred. Gată-te cum îţi place, că deseară ştiu eu că cinăm laolaltă!

Copilul cel mai mic, voios că-l lasă tată-său să-şi cerce norocul, porni către stavă să-şi caute un cal potrivit pentru o cale atît de lungă. Nu ieşi bine din curte şi se întîlneşte cu o babă hîdă şi gîrbovită de greutăţile acestei lumi:

— Fă-ţi milă şi pomană, domnişorule, întinde babei ceva, cu ce te-a miluit Dumnezeu sfîntul. Şi fiul de împărat bagă mîna în buzunar şi dete babei un pumn de bani.

— Dumnezeu să-ţi fie de ajutor şi să-ţi facă ţie după pofta inimei, zise baba depărtîndu-se. Nu merse feciorul mult şi se întîlni cu o altă babă, parcă mai slabă şi mai neputincioasă decît cea dintîi. Dădu şi aceleia un pumn de bani şi aceea încă îi mulţumi cum ştiu mai frumos. Cînd era să se apropie de stavă, cum mergea cu căpăstrul în mînă, numai vede că iese ca din pămînt altă babă cerşitoare în cale şi se roagă să o miluiască şi pe ea. Şi feciorul milui şi pe baba asta cu un pumn de bani. Atunci baba începu a plînge de bucurie şi a zice:

— Dragul mamei, (că mamă-sa era, împărăteasa, care în chip de cerşitoare ieşise din palat ca să cerce firea copiilor; mare fermecătoare şi strigoaie mai spun că era, îngheţa apa în blid în postu Sf. Petrului aşa ne spun bătrînii, de aceea şi ieşise ea la fiecare fecior de aci în cale să le cerce mintea şi curagiul), dragul mamei, tu văd că o să ajungi la Crăiasa zînelor, dar de nu mă vei asculta, tot nu vei umbla bine. Din stavă alege calul cel mai rău, du o trocuţă cu ovăz şi una cu jar din vatra locului, tu să nu lăcomeşti nici la un cal care va trage la ovăz, dar de calul care va trage la jar, să nu te depărtezi. Arme nu lua din cele sclipicioase, ci zi către tată-tău să-ţi dea paloşul din holteie. Acela tot este ruginit, dar nu-ţi pese, acela să-l iai. Bani nu lua cu tine, nici merinde, lasă că în locul acelora o să-ţi dau eu ceva, numai vino la mine în palat.

Cînd gată împărăteasa vorbele astea de zis, se făcu nevăzută şi feciorul tresări ca şi cînd s-ar trezi dintr-un somn greu. Apoi merse îndărăt acasă, luă o trocuţă cu ovăz şi una cu jar şi plecă către stavă. La troaca cu ovăz ar fi tras stava întreagă, iar la cea cu jar veni foarte încet o mîrţoagă de gîndeai că o să cadă de slabă. Se uită lung fiul de împărat cum mîrţoaga îmbuca cu lăcomie din jar, dar nu zise nimic, gîndea însă în mintea sa: dacă mă voi duce cu schiloada asta, nu stau bun că o să ajung departe; numai împrejurarea că mînca foc îl făcu să nu crează că mumă-sa l-ar fi păcălit. Calul încă îşi ridică capul şi zise:

— Drag domnul meu, ştiu ce gîndeşti, dar nu te teme, bun e Dumnezeu şi bună minte ţi-a dat de m-ai căutat, gată-te de cale, dar pînă atuncea mai dă-mi un vrav bun de jar să mă satur, apoi îmi porunceşte cum să merg: ca vîntul sau ca gîndul?

Şi merse fiul împăratului cu mîrţoaga acasă; fraţii cei mai mari nu-şi putură stăpîni rîsul cînd îl văzură cu ce cal voieşte a pleca, ba cel mai mare chiar zise în batjocură:

— Pare-mi-se că de ceialalți te temi. Tată-său însă nu se învoia odată cu capul a-l lăsa să plece cu acel cal, dar după multă rugare în urmă zise:

— Acum fă ce știi, eu nu mă mai amestec. Și dete feciorul un vrav mare de jar calului și mînca calul la jar mai pogan de cum ar mînca alții ovăz, și dacă gată tot jarul de mîncat, sforăi o dată de tot scîntei îi ieșiră pe nări, apoi se scutură de îi căzu tot părul de pe el și rămase numai un păr luciu-galben ca aurul și era acum calul mai frumos decît toți cîți îi avea împăratul. Atunci zise împăratul:

— Cu calul acesta am umblat și eu a peți.

După aceea intră feciorul în chilia împărătesei să-și ia rămas bun, iar ea îl sărută și-i dete trei lucruri: un inel, un ceas și o lădiță de aur. Aceste trei daruri aveau un preț foarte mare, deoarece inelul răspîndea lumina ca soarele, ceasul strălucea ca soarele, și dacă îl puneai pe masă deschis, cînta mai frumos decît toate muzicile din lume, iar lădița asemenea era strălucitoare ca un soare și cînd o puneai pe masă și o deschideai, ieșeau din ea cele mai bune mîncări și băuturi ce sînt pe astă lume. După aceea, își încinse paloșul cel ruginit, își luă sănătate bună de la tată-său și de la frați și hai la drum. Apoi îl întrebă calul:

— Domn, domnuțul meu, dar cum să te duc; ca vîntul sau ca gîndul?

— Să mă duci ca gîndul, răspunse feciorul și începură a merge mai întîi mai lin, apoi tot mai tare pînă nu se mai vedeau.

La podul dintre hotare se auzi un glas răgușit și înspăimîntător, dar calul nu se înfrică, ci zbură peste pod cum zboară o rîndunea peste firul de la telegraf. Și s-au dus, s-au dus multă lume împărăție, ca Dumnezeu să ne ție, că cuvîntul din poveste mai înainte este, mîndră și frumoasă, s-ascultați și dumneavoastră; cine o va asculta, o va învăța, cine va durmi, bine va odihni; s-au dus pînă au ieșit din țara împăratului Roșu și au ajuns în țara împăratului Verde, unde sînt oameni verzi, vitele verzi și tot e verde ce vezi.

Și au ieșit și din țara împăratului Verde, care se mărginea cu împărăția zînelor; și între țara zînelor și țara împăratului Verde era o apă mare, ca Dunărea ori poate și mai mare.

Lîngă apă era căsuța unui om, care ținea crîșmă și era și pescari. Acolo intră în casă:

— Bună ziua, om de omenie.

— Bună să-ți fie inima, voinice, dar de unde și pînă unde?

— Apoi, vezi, om de omenie, sînt drumar, am venit din țara împăratului Roșu, și de mi-ar ajuta Dumnezeu, vreau să merg în țara zînelor . . .

— Hm! zdravăn fecior și frumos ca o doamnă, ar fi daună să mergi pe acolo, că Doamne, mulți voinici și-au pus capul care au cutezat a se apropia de cetățile lor. Eu aș gîndi să te lași de gîndul cu care ai venit, mai bine șezi și te odihnește, apoi du-te în alte părți, unde te va îndrepta Dumnezeu, dar acolo nu merge că numai eu știu pînă la o sută de voinici care au trecut pe aici și nu s-au mai reîntors.

— Fie ce va rîndui Dumnezeu, dar eu mi-am pus în gînd că ori aduc pe Crăiasa zînelor, ori îmi pun capul.

Mai povestesc ei, cît povestesc, apoi se îmbracă feciorul în haine fetești de ai fi jurat că-i o zînă, își ia inelul, ceasul și lădița într-o străistuță și dă să treacă granița peste apa cea mare. Pînă a nu pleca însă zice către gazda casei:

— Bade, calul mi-l voi îndrepta, iar la dumneata, să ai grijă de el pînă mă reîntorc. Dar calul zice:

— Ba nu, eu voi merge tot cu tine. Şi s-au dus. După ce-au ajuns în ţara zînelor, a zis calul cătră fecior:

— Drag domnuţul meu, ia-mi frîul din cap şi-l pune bine, şi cînd vei avea lipsă de mine numai scutură frîul, că eu voi fi la tine. Aşa au făcut. Şi s-a luat feciorul pe jos, du-te, du-te prin căldură de gîndeai că se topeşte. Şi a mers multă vreme; unde-l lovea foamea punea lădiţa jos, o deschidea şi din ea ieşeau tot felul de mîncări şi băuturi.

După cale de mai multe zile a ajuns la curţile zînelor. Zînele se jucau într-o grădină frumoasă de nici raiul doară nu poate fi mai frumos decît grădina aceea. Lîngă poarta care era închisă, începe feciorul a plînge şi a se ruga să-l lase înlăuntru. Îndată vin vreo douăzeci de zîne, una mai frumoasă decît alta, şi încep a-l întreba:

— Cum ai cutezat, tu, faţă pămînteană, să intri în ţara noastră? Nu ştii că om pămîntean nu e iertat să intre aici? Acum vei muri, sărmană, vai de capul tău! Ele credeau că e fată, că parcă vă spusei că se îmbrăcase feteşte.

— Fie-vă milă, zice el, vedeţi că sînt o fată neputincioasă, lăsaţi-mă la voi, că am fugit în lume de frica părinţilor, care vreau să mă mărite, iar eu mai bine am fugit în lume decît să-mi trebuiască bărbat. Zînelor le fu milă de biata fată, o lăsară înlăuntru şi o duseră înaintea crăiesei, căreia încă-i spuse că e fată din lume, fugită de la părinţi de frica măritatului. Şi crăiasa o primi servitoare făgăduindu-i că-i va plăti simbria pe an; atunci era anul de trei zile în ţara zînelor. Şi sluji fata noastră vreo trei ani dupăolaltă, şi învăţă toate obiceiurile zînelor, şi se făcu prietină cu toate zînele, încît ele o preţuiau ca pe o soră a lor. De multe ori se chiar juca cu ele.

Într-o noapte tîrziu scoase inelul din trăistuţă şi-l pune pe masă în căsuţa ei, că ea avea o căsuţă chiar lîngă patul crăiesei, vedeţi dumneavoastră să fie de-a îndemînă, cînd va căpăta ceva poruncă. Şi cînd puse inelul pe masă, se stinseră toate lămpile şi luminile din palatele zînelor şi se vedea în ele numai de la inel, mai tare decît de la soare. Se spăimîntară zînele, că ce lucru poate să fie, ieşiră toate din casă şi începură a căuta unde şi ce e? Adecă mirarea lor fu mare cînd văzură pe masa slujnicei inelul acela minunat. Şi crăiasa chemă pe slujnică la sine, să-i vază inelul. Slujnica bună bucuroasă merse şi arătă crăiesei inelul. Da unde nu pune crăiasa inelul pe deget, da atîta îi părea de bine şi era de zece ori mai frumoasă.

— Copilă, zise crăiasa, dă-mi mie inelul acesta, ce să-ţi dau pe el?

— Bucuroasă ţi-l dau, înălţată crăiasă, dacă mă vei lăsa să-ţi sărut mîna.

Crăiasa se învoi. Ea sărută mîna crăiesei, şi crăiasa rămase cu inelul. Dar nu ştiu cum se simţiră amîndouă, parcă nu ca mai înainte. Zînele celelalte începură a-şi bănui ceva, dar iară se îmbărbătau:

— E fată ca şi noi, a cinstit inelul crăiesei, căci o lăsă aci în ţară la noi şi nu o alungă de unde a venit de groaza măritişului.

Mai trecu multă vreme pînă o dată, chiar pe cînd era o petrecere mare în curţile zînelor, slujnica scoate lădiţa din traistă şi o pune pe masă. Cum o scoate, cum se sting şi lampele şi luminile de prin feşnice, şi de la lădiţă se vedea mai bine decît de la soare cînd e cerul senin, iar măsuţa slujnicei se umplu de mîncări şi băuturi mult mai bune şi mai scumpe decît ale zînelor, ba şi decît

ale crăiesei. Minunea era mare. Îndată sar toate de după masă, și năvălesc în căsuța servitoarei; acolo mîndrenii cum doară numai în rai poate fi, toată casa juca în aur, masa încărcată de mîncări și băuturi și de poame, care de care mai bune, și mai scumpe. Veți gîci acum și dumneavoastră că crăiasa a poruncit să meargă slujnica înlăuntru numai ea singură și cu lădița. Și s-a dus.

— De unde ai tu lucrurile acestea scumpe, zise crăiasa.

— De la mama mea, răspunse slujnica și nu mințea, adevărat vorbea.

— Ce să-ți dau să-mi dai mie lădița?

— Oh, înălțată crăiasă, aceasta e scumpă, că în orice lipsă, ea mă luminează și mă nutrește și mă adapă, dară nădăjduiesc că înălțimea ta nu mă vei alunga de aici cîtă vreme oi mai avea de trăit zile cu păcate, văzînd că am mîncare și băutură, a măriei-tale să fie dacă . . . mi-i lăsa să te sărut o dată cu dulce . . .

Atunci îi rase o palmă, dar după aceea se căi și zise:

— Bine, așa să fie, hai și mă sărută, iar tu să-mi dai lădița. Vă puteți închipui ce sărutare dulce a fost aceea.

Dar, adevărul vorbind, după sărutarea asta se simți crăiasa nu știu cum v-aș spune, dar toată roșie ca para focului, cînd simți buzele slujnicei lipindu-se de ale ei. Zînele ar fi jurat că ceva schimbare a trebuit să se întîmple în natura crăiesei, dar tăcură, vedeți dumneavoastră; cine să cuteze a zice cuvînt nechibzuit despre crăiasă?

Și era făloasă crăiasa: inelul nu-l mai depărta din deget și mai în fiecare zi punea o dată lădița pe masă să-și arete puterea; nu mai știa ce face de părere de bine. O dată îi plesni prin minte să facă un ospăț mare, mare, de la care să nu lipsească nici o zînă din lume, dar nici una, ca tot poporul de zîne să se poată mira de inelul și lădița ei, și mirîndu-se cu atîta să o cinstească mai tare.

Și se adună poporul de zîne din toate părțile, veniră zîne de la răsărit și de la apus, de la miazăzi și de la miazănoapte, zîne bune și zîne rele, dar toate frumoase, una mai frumoasă ca alta; zîne și pace! Și crăiasa nu le aștepta cu nimica mîncare, nici nu aprinse nimeni focul în bucătărie ori în cuptorul de copt, că de vară era vară, iar lădița făcea ce făcea și sătura pe toți cei din giur. Destul că se adunară zînele din toată lumea într-un palat mare, și se puseră în jurul unei mese să ospăteze. Mesele însă erau goale-goluțe, nici tăniere, nici furculițe, linguri, ba nici fețe nu erau pe mese. Deodată intră crăiasa în palat cu o lădiță în mînă, și îndată toate zînele puseră mîinile la ochi, neputîndu-se uita la ea ca la un soare. Încetul cu încetul li s-au dedat ochii cu strălucirea și începură a-și lua cîte una mîinile de la ochi. Minunea era mare. Dar cînd deschise crăiasa lădița, atunci minunea minunilor! Masa se încărcă singură de mîncări și băuturi, la toată zîna tot tăniere de aur, lingure și furcuțe de aur și cuțite de diamant, la fiecare zînă pahar de aur și mari cupe de aur pline cu băuturi scumpe. Acolo să fi fost la ospăț.

Destul că se minunară zînele, da, se minunară și se ospătară, mîncară și băură, și apoi începură a gusta struguri și alte poame scumpe, care ieșeau ca din pămînt, numai vedeau că se pun pe masă, dar de unde? și cum? nimeni nu înțelegea afară de crăiasa și de curtenele ei.

Și văzură soare răsărind și soare sfințind, dar întunecîndu-se nu văzură, că lumina inelului și a lădiței mai tare era decît a soarelui. Veselia era mare,

cinstea crăiesei și mai mare! « În adevăr, ziceau zînele, — noi nu ne putem măsura nici în frumusețe, nici în minte, dar nici în putere cu zîna noastră ».

Și crăiasa era fericită. Și porunci zînelor să cînte toate împreună o cîntare de veselie. Iar zînele nu așteptară să le mai spună o dată, ci începură a cîntare, dar așa cîntară, încît îngerii din rai să tacă înaintea lor. Doamne ce drăguță de cîntare! Toată ceata era beată de bucurie și fericire, apoi ridicară paharele în cinstea crăiesei lor viteze și le goliră pînă în fund, după aceea iar începură o cîntare și iar o ciocnire de pahare și tot așa pînă colo către miezul nopței. Atunci, tocmai cînd zînele scoteau cîntarea cea mai frumoasă din gurișoarele lor, servitoarea scoate orologiul și-l pune pe masă în căsuța ei. Să fi văzut mîndrețe! Soarele să se ascundă, că e numai ca o umbră pe lîngă acel ceas strălucitor. Cînd îl puse pe masă, gîndeai că toate curțile sînt ocolite de sori, așa lumină arunca. Apoi îl deschise și începu ceasul a cînta, dar așa cîntare, încît zînele, că erau zîne, dar rămaseră ca mute, nici nu puteau asemăna glasurile lor cu cîntarea ceasului, înmărmuriră o dată, îngălbeni fiecare, se uită una la alta spărioase ca o căprioară și numai tîrziu prinseră inimă, după ce le chemă crăiasa cu ea, să vază ce e? Și-au mers toate împreună și au văzut ceasul pe masă în căsuța slujnicei, și nu se puteau destul mira de frumusețea și de măiestria lui. Crăiasa se uită cît se uită, apoi făcu semn zînelor să intre în palat, că și ea vine îndată. Și intrară zînele în palat zicîndu-și: « Crăiasa o să cumpere și muzicele de la servitoare». Iară crăiasa dacă rămase singură cu servitoarea zise:

— Draga mea, de unde ai tu lucrul acela frumos?

Iar servitoarea răspunse:

— De la mama mea le avui toate; două lucruri îți dădui măriei-tale, și mie îmi rămase acesta.

— Oare să mi-l dai tu mie, zise crăiasa.

— Cam cu greu măria-ta, că eu sînt fată streină și săracă iar cînd mă ajunge jalea, îl pun de-mi mai cîntă, să-mi mai stîmpăr sufletul: numai atîta mîngîiere mi-a mai rămas în lume.

— Ba, zise crăiasa, tu rămîi pentru totdeauna aicea la noi, voi aduna zînele la o zi mare să te farmece și pe tine; să te facă zînă, și nu vei mai ști în veci ce sînt supărările: dă-mi mie ceasul.

Atunci slujnica zise:

— Măria-ta, înălțată crăiasă! Grație capului meu?

— Grație, fata mea, răspunse crăiasa.

— Ei bine, măria-ta, dacă vrei ca și ceasul acesta cu muzici să fie al măriei-tale, atunci vino și în noaptea aceasta, dormi cu mine în căsuța aceasta, în patul acesta, ca să știu, că am dormit și eu o dată cu crăiasa zînelor.

Atunci crăiasa . . . pliosc! cu o palmă peste capul slujnicei: aceasta însă tăcu. După aceea se gîndi crăiasa: « De ce să nu dorm cu ea într-un pat? E fată frumoasă, patul ei e ca și al meu; mîne-poimîne o facem zînă; mă supun, știu că nu mă farmecă ea; cum nu mi-a fost nimic cînd mi-a sărutat mîna și cînd m-a sărutat pe obraz, nici acum nu-mi va fi ». Apoi zise către servitoare:

— Auzi, fetică, dă-mi ceasul și după ce se culcă toate zînele, iată îți dau cuvîntul meu de crăiasă, că viu și dormim împreună.

Fata se-nvoi. Crăiasa merge făloasă cu ceasul și-l pune pe masă, iar ceasul începu a cînta pînă ce toate zînele adormiră cu capetele pe masă, căzură ca moarte de ospătate și de cîntecul cel puternic al muzicei din ceas. Crăiasa apoi

merse încet, în vîrful degetelor, pînă în căsuța slujnicei, care o dezbrăcă și se culcară amîndouă cuprinse una în brațele alteia.

A doua zi cînd era soare la prînz, se deșteptară îmbrățișați . . . bărbat și nevastă. Ea începu a plînge temîndu-se de furia zînelor, dar el o mîngîie, apoi se îmbracă și ies amîndoi afară. Nici urmă de palate nu mai era, nici umbră de zîne nu se mai vedea. În minutul cînd crăiasa a devenit nevastă, curțile zînelor se cufundaseră în pămînt cu zîne cu tot și rămase numai căsuța unde dormea crăiasa cu feciorul de împărat. Ceasul și lădița încă le înghițise pămîntul. Numai inelul mai rămăsese în degetul crăiesei, care încă își pierduse puterea de zînă și rămase o femeie cu toate femeile, numai mai frumoasă decît toate. De atunci zîne nu mai sînt pe pămînt.

Acum zise feciorul către ea:

— Draga mea, așa a fost să se întîmple, veacul zînelor a trecut, iar tu a fost scris să fii soția mea, crăiasa mea. Femeia răspunse:

— Văd că așa a fost să se întîmple, drept aceea eu mă las condusă de tine, unde ne-a împinge soartea acolo merg cu tine.

Și se luară la drum, și-au mers multă lume împărăție, ca Dumnezeu să ne ție, că cuvîntul din poveste mai-nainte este, mîndră și frumoasă, s-ascultați și dumneavoastră, că cine o va asculta o va învăța, cine va dormi bine se va odihni; cui nu-i place, nu asculte, pe mine mă lase să mințesc pînă la capăt. Și s-au dus multă cale și lungă, tot pe jos.

O dată îi plesnește feciorului prin minte că el are și cal, căută frîul, îl scutură și se ivește calul lui zicînd:

— Ce poruncești, drag domnuțul meu?

— Să ne duci pe amîndoi, dincolo de apă.

— Ca gîndul ori ca vîntul?

— Ca gîndul!

Și se suiră amîndoi pe cal și zbură calul cu ei pînă la pescarul dincolo de apă. Și era obosit calul, că mă rog zburase cu ei trei ani de zile, cale lungă nu glumă. Cînd fu la casa luntrașului, calul plesni de obosit. Ei stătură cît stătură, și dau să meargă acum pe jos, prin țara împăratului Verde, către casă, în țara împăratului Roșu. Acum însă aveau un copilaș ca de doi ani. El luă copilul în brațe și merg amîndoi, cale de o jumătate de zi. Cînd fu pe la amiazi nu mai puteau de cald. Ajungînd la un rîu dau să se scalde. Lasă deci copilul pe țărmure jucîndu-se cu inelul și ei se bagă în apă să se răcorească. Un trăsnit de corb n-are ce lucra, ci vine și fură inelul de la copil și luîndu-l în cioc zboară cu el în sus. Copilul începe a țipa de părere de rău, tată-său iese repede să vază ce e? Vede atunci corbul zburînd cu inelul în gură. De loc ia paloșul și fuga, așa cum era, după corb, că mă rog nu era vreme de pierdut cu îmbrăcatul. Și merge și merge, adică fuge corbul prin văzduh, iar el pe pămînt, pînă era chiar în dreptul corbului, atunci aruncă paloșul și nimerește pe corb chiar în inimă de scapă inelul din clonț. După ce află inelul se reîntoarse la soție și la copil, se îmbracă și hai la drum.

Multă vreme vor fi călătorit, cît? nu se știe, destul că hăinuțele li se stricară și călătoreau de ici pînă colo, cîștigîndu-și merinde cu lucrul mînilor, ori cu cerșitul. Ajunseră zile grele. O dată, într-o zi cam pe la ojină, sosiră într-un oraș, chiar în orașul de unde era el, dar nu spuse nevestei că doară ei ar fi

ajuns la locul către care călătoreau, ci intrară într-o crîșmă slăbuță, acolo ia el o chiliuță și se așează zicînd:

— În orașul acesta vom sta vreo două-trei zile, vom lucra să ne însămăm bani de cale, să ne ajungă pînă acasă. Dimineața se scoală el, merge în boltă și cumpără două perii și vacs și le dă nevestei zicînd: « Eu merg la lucru unde voi căpăta ceva, tu stai în piață lîngă fîntîna aceea, colo pe piatră, pe acolo vor trece domni, ofițeri, generali, vor zice să le ștergi păpucii de praf și vei căpăta frumoși bani, iar eu merg, voi căpăta niște lemne de tăiat ori altceva de lucru, numai să ne adunăm ceva bani de cale ».

O lăsă și se duse la curtea împăratului, unde de bună seamă zdrențos cum era, nu-l cunoaște nimeni. Intră la maică-sa, la împărăteasa, care îl cunoaște și poruncește numaidecît să-l îmbrace în haine crăiești, apoi povestește el toate din fir în păr cum s-au întîmplat și unde și cum și-a lăsat nevasta.

După aceea se arată fraților și tatîne-său, care abia îl mai cunoșteau, crezînd că de mult a murit prin cea lume mare. Tatăl său era slab și bătrîn, nici nu mai putea umbla, frații lui purtau treburile împărătești. Bucurie mare era și-l întreba care de care că cu nevastă vine? Cu Crăiasa zînelor ori cu alta? El răspundea că pe poimîne va fi aici cu mare pompă: să se gate numai de nuntă. Apoi merseră cu frații și cu domnii cei mari la preumblare. Cînd au ajuns la fîntîna din mijlocul pieței, văzură o femeie zdrențoasă stînd pe piatră cu un copil lîngă ea:

— Haideți, zice feciorul cel mai mic, să ne șteargă săraca aceea papucii de praf, să capete și ea ceva ! Și merseră toți. Ea le șterse păpucii și fiecare îi dete cîte un taler, doi. Dar ea nu-și cunoscu bărbatul, cum era acum îmbrăcat crăiește. Și căpătă ea o mulțime de bani acum. De abia aștepta să vină seara, să spună bărbatu-său cît a căpătat. Seara, bărbatu-său dezbrăcă hainele cele scumpe și îmbrăcă iară cele zdrențoase și merge la ea, ducînd și el doi taleri, ce zicea că i-a căpătat și el în aceea zi. Bucuria fu mare. Ea îi spuse ce domni mari au venit la ea și cîți bani a căpătat.

— De voi căpăta numai în două-trei zile cîte atîția bani, zicea ea, o să ne facem gazde. Cinară și se culcară.

A doua zi de dimineață îi cumpără el un car de oale, zicînd:

— Azi e tîrg mare aci, tu vei vinde oale, și eu iar voi merge la lucru, să mai capăt și eu ceva. Apoi el merse la maică-sa se îmbrăcă crăiește, și acolo către amiazi iese la preumblare, cu un regiment de călărași, el chiar în fruntea regimentului și călărașii după el, spunîndu-le că tot după el să meargă, ori pe unde îi va duce. Ajungînd în tîrg, el merge drept peste oalele femeii celei zdrențoase, și regimentul după el, de nici un hîrb n-a rămas întreg. Biata femeie începe a se boci și plînge pînă seara, cînd îi vine bărbatul.

— Ei, dar ce-ai de plîngi ? îi zise el.

— Dar cum n-oi plînge, că a venit un tîlhar de general cu un regiment de călărești și toate oalele mi le-a spart, a trecut cu caii peste ele și ce cîștigasem ieri, tot îmi prăpădi azi, prăpădi-l-ar Dumnezeu din lume !

— Nu te supăra, că iată eu aduc iară doi taleri și pe mîne te-i tocmi bucătăreasă aci la curte, unde tăiai eu lemne azi și ieri, mîne vei trăi bine și vom fi într-o curte.

Și au mers dimineața împreună; el a băgat-o în bucătărie, apoi s-a pierdut de ea prin cele case multe. Colo, către amiazi, o cheamă împărăteasa într-o casă,

o îmbrăcă ca pe o zînă, ieşi bărbatu-său din altă casă şi atunci se cunoscură şi merseră în palat, unde erau domnii şi boierii ţării adunaţi uitîndu-se la icoana, ce stătuse în chilia dinspre miază-zi, cu faţa către părete. Cînd o zăriră, mai înlemniră de minunea ce le sta înainte; era cu mult mai frumoasă decum o arăta icoana, iar de braţ cu bărbatul şi cu copilul de mînă-i şedea aşa de bine, cum nici spune nu se poate. Acum să fi văzut bucurie şi desfătare! Preoţii le cîntară: Isaia dănţuieşte, ospăţul se începu, muzicele cîntau şi toţi erau fericiţi. Împăratul cel bătrîn, chiar muri de bucurie, iar cu limbă de moarte lăsă ca fiul acesta, cel mai mic, să rămînă împărat în locul lui, care lucru s-a şi întîmplat şi, de n-a murit, şi astăzi împărăteşte.

Iar eu mă suii pe o şea şi o spusei aşa, şeaua a fost cam ruginoasă şi povestea mincinoasă!

Auzită în Năsăud de la un păcurar.

CEI DOI COPII CU PĂRUL DE AUR

A fost odată ca niciodată, că de n-ar fi, nu s-ar povesti. A fost un împărat, că vezi bine, împărați totdeauna au fost și vor fi, dar mai mulți au fost bătrîni, nu tineri și frumoși ca acela, de care vreau să vă vorbesc.

El era frumușel ca rupt din soare, dar nu-și găsea împărătească pe plac. Vezi bine, singur nu putea trăi, deci și-a luat o țigancă să-i caute de trebile casei. Nu era ea țigancă, ci fiindcă era neagră și rea de gură ca o meliță, toți în curtea împărătească în batjocură îi ziceau țigancă. Și apoi fiindcă gurile rele vorbeau că împăratul se ținea cu găzdoaia, acelea care ar fi venit nu i-au trebuit împăratului, iar acelea, pe care le-ar fi luat, nu veneau după el, și așa a rămas neînsurat. Nu-i vorbă, nu era bătrîn, dar pe atunci se însurau, mai aleș feciori de împărat, mai tineri.

Odată împăratul a mers la mușstră cu cătanele pe cîmp. Împăratul era îmbrăcat ca un ghinărar. Pe cîmp culegeau la cînepă trei fete surori. Fetele acelea necunoscînd pe împăratul, nici că se cugetau ca el să fie pe aci.

Cea mai mare grăi dar:

— De m-ar lua pe mine diregătorul împăratului toată curtea împărătească i-o aș sătura cu o pită.

Cea mijlocie grăi:

— De m-ar lua pe mine scriitorul împăratului, toată curtea i-o aș îmbrăca cu un fus de tort.

Iar cea mai mică, care întrecea în frumusețe pe celelalte surori ale ei, și care era ca luna între stele, cu păr galbin ca aurul, zise și ea:

— Pe mine de m-ar lua însuși împăratul, i-aș face doi feți-logofeți cu părul de aur, o fată și un fecior, ca și care în lume n-ar mai fi copii omenești să-i întreacă în frumusețe.

Cele două surori mai mari începură a rîde, dar cea mai mică zise:

— Ce rîdeți? Dacă voi n-ați fi în stare să faceți ce ați zis, atunci nici eu, și atunci trebuie să rîdeți de voi, iar dacă voi ați fi în stare să faceți ce ați zis, atunci de bună seamă și eu, și nu trebuie să rîdeți de mine, ci de necazurile noastre, că în necazuri ce sîntem cuprinse, mai avem timp ca să și glumim.

Dar fetele tot rîseră de supărarea celei mai mici, după aceea vorbiră de alte lucruri.

Un hoț de cătană, care era la pîndă, auzise vorbele fetelor, și cînd sfîrși cea mai mică vorbele, iute se și duse la împăratul, și-i spuse ce-a auzit vorbind cele trei fete din cînepă.

Împăratul se duse pe acolo cu alte tisturi și văzîndu-le așa de frumoase, se îndrăgosti de cea mai mică, cu toate că erau îmbrăcate sărăcește.

Trimise dar vreo șase cătane și un căpitan, cu poruncă ca nevătămate să le aducă în curtea împărătească; și el își făcu diregătoria, dar gîndul îi era tot la fata cea mai mică și la dorul de a avea doi copii ca cei făgăduiți de ea.

Într-un tîrziu se pomenește că vine căpitanul cu cele șase cătane și zise:

— Înălțate împărate! Am fost ca să aduc pe cele trei fete din cînepă în curtea împărătească, dar fiindcă ai zis să le aduc nevătămate, nu le-am legat să le aduc cu sila, iar ele de bună voie nu vreau să meargă zicînd, că fără de mama lor nu merg vii, decît moarte; deci le-am poruncit să nu se miște de acolo pînă ce nu voi merge iarăși, și mi-au făgăduit că vor sta acolo. Înălțate împărate, spune-mi dar ce să fac?

— Du-te și adu și pe mama lor și le du pe toate patru în casa cea de sfat, și să le încui acolo, dar cheia să nu o dai la nimeni, decît mie.

— Am înțeles, înălțate împărate, așa voi face. Împăratul grăbi să meargă iute la muștră, ca să se sfîrșească și să vază ce-a fi și cu cele trei fete.

Căpitanul s-a dus pe la cele trei fete, le-a luat cu el, s-a dus pe la mama fetelor și-o adus în holda de cînepă, și aci împreună cu cele șase cătane, pe care nu le-a dus în oraș, au mers împreună la curtea împărătească și căpitanul a făcut după cum i-a poruncit împăratul.

Cu lacrămi în ochi și mai moartă de frică a întrebat mama fetelor pe fete, ce au făcut? iar fata cea mai mare a spus tot din fir pînă în păr, ce-au vorbit în cînepă, neștiind că le-a auzit cineva, dar zicea:

— Poate că pentru altceva ne-au adus aici.

— Vai, săracele de noi, amărîtele de noi, pentru bunul Dumnezeu ce ați vorbit, se va fi mîniat împăratul pe noi și ne va închide pentru nesocotința voastră. Vai, nesocotitele de voi, cum ne-ați nefericit voi nechibzuitelor, nenorocitelor.

Și ea își smulgea părul de supărare, se văieta săraca mamă, și plîngea.

Fetele cu lacrămile în ochi suspinau și ele și așteptau să-și vază capătul. Cam de cătră seară veni împăratul în casă, unde erau fetele și mama lor. Cu împăratul veneau și diregătorul și scriitorul împăratului, precum și alți domni de divan, și se puseră la locul lor fiecare.

Cînd se puse să șază împăratul, fetele și mama lor, supărate și cu lacrămile în ochi, se duseră înaintea împăratului, îngenuncheară cerînd milă și iertare.

Împăratul le porunci să se scoale, se uită urît la ele și le întrebă cu glas aspru:

— Spuneți, fetelor, ce-ați vorbit de mine și de curtea mea, cînd ați cules mai în dimineață cînepă?!

Fetele căscară gura să răspundă, dar muma lor le luă vorba din gură și căzu din nou în genunchi înaintea împăratului și cu amar plîns zise:

— Milă și iertare, înălțate împărate, pentru vorbele lor nesocotite și nechibzuite, milă și iertare, înălțate împărate, cer!

— Nu te întreb pe tine, ci pe ele, răspunse împăratul cu răstire, spuneți ce ați zis tot din fir în păr, și să nu tăceți ceva, că am mărturie, și de vă prind cu minciuna, e vai și-amar de voi, adăugă împăratul. Fetele nu avură ce face, și spuseră, începînd cea mai mare:

— Eu am zis, înălțate împărate, că de m-ar lua de nevastă diregătorul înălțimei tale, aș sătura toată casa împărătească cu o pită.

— Eu am zis, adăugă cea mijlocie, că dacă m-ar lua de nevastă scriitorul înălțimei tale, aș îmbrăca toată casa împărătească cu un fus de tort.

— Eu am zis, urmă a treia, cea mai mică, că dacă .. și începu a plînge și-și acoperi fața.

— Iute, spune! ce-ai zis? întrebă împăratul mînios.

— Dacă m-ai lua de nevastă, înălțimea ta, ți-aș face doi feți logofeți cu părul de aur, o fată și un fecior, pe care în lume n-ar mai fi copii omenești să-i întreacă în frumusețe. Și iar începu a plînge. După aceea urmă: Aici sînt, fă ce-i vrea cu mine, numai mamei să-i dai pace.

Împăratul, rănit pînă în suflet de frumusețea fetei celei mai mici, întrebă mai domol, uitîndu-se la cea mai mică:

— Ați fi voi în stare să faceți ce-ați zis?

— Am face, răspunseră toate trei deodată.

— Diregătorule și scriitorule, voiți? că și eu vreau, grăi împăratul cătră diregător și scriitor.

— Vrem! răspunseră aceia voioși.

— Mîine ne vom cununa, zise împăratul.

Fetele, la porunca împăratului, rămaseră în curte cu mama lor cu tot pînă în cealaltă zi, cînd veni popa, îi cununa și făcură odată trei ospețe, care au ținut o săptămînă.

După ospețe, fetele au rămas ca neveste în curtea împărătească, iar împăratul cinstind pe soacră-sa cu fel de fel de daruri, a lăsat-o să meargă acasă.

După ce se gătă ospățul, se începu și vremea lucrului. Cît era de voios împăratul, văzînd că cele două fete mari îi țin hrana așa de ușor și fără cheltuială. Fata cea mai mare nutrea curtea cu o pîine, iar cea mijlocie o îmbrăca cu un fus de tort.

Bărbații celor două fete, diregătorul și scriitorul împăratului, erau îndestulați cu tocmeala ce au făcut, căci erau frumoase și făcură pe voia împăratului, făcîndu-se neam cu el.

Împăratul încă era îndestulit, căci fata cea mai mică era frumoasă ca un boboc; cît de mare îi fu bucuria însă, cînd nevastă-sa, adică împărăteasa, rămase însărcinată, și abia aștepta, dimpreună cu toți curtenii, să vază ținea-se-va de cuvînt precum s-au ținut surorile ei?

Cele mai nemulțămite erau surorile cele mari și găzdoaia împăratului, care ținea cheile pivnițelor și ale cămărilor; pizma intrase în ele, și se ciudau toată ziua, că au ajuns a fi supuse celei mai tinere.

— De ce n-am zis eu să mă ia împăratul, oftă sora cea mai mare smulgîndu-și părul de necaz, căci acum eu aș fi mai mare în curtea împărătească.

— De ce n-am zis eu să mă ia pe mine împăratul, strigă cea mijlocie, bătîndu-se cu mîinile în piept, acum nu mi-ar porunci ea.

Cioara de țigancă nu-și mai ținea gura, ci ca o meliță uscată tot clăpîntea la urechile împăratului, învinuind pe împărăteasă cu fel de fel de necuviințe. Împăratul era om bun, însă temător, el își iubea din adîncul inimii sale nevasta, căci pe lîngă frumoasă, mai era și harnică; dar dădea crezămînt veștilor, ce

le auzea de la țigancă, și așa o mai certa cîteodată, din care pricină împărăteasa nu era mulțămită cu starea ei.

Odată, aflîndu-se singură țiganca, se duseră la ea cele două surori mai mari și între altele vorbiră și de starea lor, ce noroc mare au avut, că din fete sărace s-au făcut gazde mari.

— Eu nu sînt de fel fericită, grăi sora cea mai mare! Cum se poate, să-mi poruncească mie o soră mai mică?

— Nici eu, grăi cea mijlocie, nu sînt fericită iarăși pentru aceea, și cît voi trăi, nu o voi vedea cu ochi buni!

— Nu știu pentru ce, se prefăcu țiganca, nu sînteți fericite, cînd vedeți pe surioara voastră împărătească!

— Apoi ca să ne poruncească și să ne fie doamnă nouă? grăiră amîndouă surorile!

— Aceea nici nu e prea bine, urmă țiganca, că o soră mai mică să fie stăpînă la niște surori mai mari, nici mie nu-mi cade bine, ca ea să mă stăpînească pe mine, care am crescut aici în palat, și-am fost mîna dreaptă a împăratului, dar n-am ce face, trebuie să sufăr și acest necaz venit pe capul meu.

— Dar oare pînă cînd va să suferim? întrebară surorile odată.

— Pînă cînd va vrea Dumnezeu, răspunse țiganca prefăcută.

— Pînă cînd vrem noi! zise sora cea mai mare.

— Bine zici, soră, zise sora cea mijlocie, să ne mîntuim de ea.

— Dacă e așa, zise țiganca, și eu vă voi fi soață întru năzuință de a ne scăpa de ea, și apoi lăsați tot lucrul pe mine, că voi face ce voi ști.

— Bine va fi! răspunseră cele două surori; își deteră mîinile și plecară voioase, că totuși în urmă se vor putea mîntui de ea, văzînd-o sub picioarele lor.

Vremea nașterii împărătesei se apropia. Împărăteasa avea să sufere destule, atît durerile de naștere, care se prevedeau a fi după cum făgăduise, cît și clevetirile, ce auzea că merg în urechile împăratului, de la țigancă, că n-ar fi în stare să-și îndeplinească făgăduința, și alte multe născociri, pe care împăratul le aducea aminte, și așa îi amăra zilele vieții. Împărăteasa tăcea așteptînd timpul, în care va curma bănuielile aduse asupra ei, arătînd adevărul.

Dar orînduiala dumnezeiască dete, că împăratul să se pună în fruntea oastei sale și să se ducă la hotarele împărăției, de unde primise veste că un dușman a venit, prădînd și arzînd tot și legînd oameni spre a-i duce în robie.

Cu inima înfrîntă, căci se despărțea de nevasta lui în timpul în care văzîndu-și dorința împlinită, să se poată bucura, supărat căci dușmanul i-a călcat hotarele, a trebuit să plece cu lacrămile în ochi.

Lăsă dar toată curtea împărătească în jale, numai țiganca și cele două surori se veseleau, căci își vedeau ținta lor mai ca împlinită, nădăjduind că în timpul în care împăratul nu e acasă, vor putea face ceva cu împărăteasa.

Timpul nașterei sosi, iar țiganca cu surorile, prin lingușiri, izbutiră a da unele îndrumări, ce avea să țină împărăteasa, cînd va naște. Împărăteasa le crezu și rugă pe țigancă să-i fie moașă. Atunci țiganca o îndemnă să se suie în pod cînd va veni clipita, iar ea ca moașă va sta pe scară cu un ciur în mînă, sprijinind feții ce vor să se nască.

Cum o înteţiră durerile, împărăteasa se sui în gura podului, iar ţiganca ca moaşă şi cele două surori ajutătoare rămaseră la scară, sora cea mai mare cu doi căţeluşi în şurţ.

Născu întîiaşdată un băiat mai frumos ca razele soarelui şi strălucea în ciurul în care căzuse ca un luceafăr. Ţiganca nemiloasă, înainte de a plînge copilul, îl dete surorilor să-l pună deoparte şi să aducă un căţel pe care i-l puse în ciur. Împărăteasa nu văzu nimic.

Între dureri născu şi al doilea copil, o fată, ce era frumoasă ca şi razele soarelui, cu păr galbin, gîndeai că sînt fire de aur. Surorile şi pe aceasta o puseră lîngă fecior, şi mai puseră un căţel în ciurul pe care îl ţinea ţiganca.

După ce a născut împărăteasa, a fost luată din pod, dusă în casă şi aşezată în pat, mai tîrziu după ce şi-a venit în fire, a cerut să-şi vază copiii, să-i îmbrăţişeze cu drag ca o mamă, atunci ţiganca a adus înfăşaţi cei doi căţei.

Cu mirare întrebă împărăteasa, ce sînt aceia, iar cînd i-a spus ţiganca că sînt feţii pe care i-a născut, atunci pricepu mişelia ţigăncii.

— Pentru ce aduci aceşti doi căţei?

— Aceştia îţi sînt copiii ce i-ai născut!

Împărăteasa voi să zică ceva, dar nu putu de amărăciunea ce-i veni, se puse deci cu faţa în jos şi începu a suspina şi a plînge, bătîndu-se cu pumnii în piept şi smulgîndu-şi părul de supărare.

I se părea că vede pe împăratul venind şi cum o ar bate şi în urmă o va omorî. De moarte nu-i era frică, ci îi era ruşine de lume, ştia că ea şi-a ţinut cuvîntul, dar ţiganca o a înşelat; îi veni în minte traiul cel liniştit de acasă; îi păru rău de ce a făcut, dar toate erau tîrziu.

Aşteptă cu neastîmpăr ce va să fie cu ea, aşteptă pe împăratul cu temere, se rugă lui Dumnezeu să o scape de necazul acesta şi trimise după surorile ei să o mai mîngîie.

În zadar îşi aşteptă surorile, căci ele nu veniră, ceea ce îi mai mări necazul şi supărarea: acum ştia că şi surorile ei sînt amestecate în lucrurile ţigancei; acum aşteptă pe împăratul să vină cît de iute s-o scape de lumea aceasta vicleană.

Se văita şi striga:

— Oh! Doamne, aşa de tare am păcătuit, de mă pedepseşti atît de aspru; iartă-mă de ce am făcut, vai săraca de mine, amărîta de mine! ce va fi cu mine?!

Surorile cu ţiganca suciră capul la copii şi îi duse în fundul grădinei, îngropîndu-i în gunoi.

La trei zile veni vestea că împăratul a biruit pe duşman şi are să vină cît de iute.

O parte din slujitorii şi din poporenii oraşului se bucura, iar altă parte se întrista, părîndu-le rău de împărăteasa, căci o ştiau cît de bună este la inimă.

În cele din urmă ziua sosi. Împăratul intră în oraş şi abia aşteptă să-şi vază dorinţa împlinită, întrebă pe curteni că născut-a împărăteasa?

Curtenii îi răspundeau că da.

Intră în casă unde zăcea împărăteasa şi zise către ţigancă:

— Unde-mi sînt copiii?

Ţiganca dezveli atunci căţeii şi arătîndu-i, zise:

— Iată, împărate, ce ţi-a născut împărăteasa.

Împăratul făcu un pas înapoi, se lovi cu palma peste frunte, se uită la împărăteasa cu mîinile și zise:

— Ce sînt aceștia? Sînt eu cîne?

— Ba ferească Dumnezeu, răspunse țiganca, împăratul nostru nu poate fi cîne!

— Aruncați de aici spurcații aceștia,,iar pe mama lor duceți-o dinaintea mea, să n-o mai văd, porunci împăratul.

Țiganca așa făcu, căței îi duse afară, pe împărăteasa o îngropă pînă la brîu în groapa din bucătărie, unde aruncau rămășițele mîncării, și zise:

— Din pulbere ai ieșit, și tot în gunoi vei rămînea.

Împărăteasa își aruncă ochii în jos și începu a plînge cu amar și a suspina părîndu-i rău că n-a poruncit împăratul s-o ucidă, și să scape de țigancă, dar totuși nădăjduia că doară, doară va ieși la lumină mișelia țigancei și nevinovăția ei.

Țiganca ieșind afară pe ușe, zise de auzi împărăteasa:

— De acum iar am să fiu iubită împăratului.

Din locul unde au fost îngropați copiii cei adevărați, a doua zi răsăriră doi peri, iar la a șaptea zi perii au fost mari, înalți și rămuroși și plini de pere frumoase, galbene ca aurul și străluceau ca soarele.

Cînd se ducea împăratul pe acolo, ramurile perilor se plecau în jos, către împăratul, ca și cînd l-ar îmbia să-și culeagă, iar cînd mergea țiganca sau surorile mai mari atunci ramurile se ridicau și le loveau peste ochi.

Împăratul văzînd aceasta zise:

— Oare de unde au răsărit perii aceștia aici, și pentru ce mie mi se pleacă, iar vouă, nu, ba încă vă și lovesc?

— Acesta trebuie să fie o boscoană mare, zise țiganca, ai grije, împărate, să nu dai de rău și de nu vei tăia acești doi peri, să faci două paturi în casă, să știi că nu mai mănînc pîine și sare cu tine.

Împăratul nu avu ce face, se plecă țigancei, tăie perii cu mîna lui și porunci că încă azi să facă din aceia două paturi frumoase în casa sa de durmit.

Cînd veni seara, paturile și fură gata, în unul se culcă împăratul, iar în celălalt țiganca.

Noaptea scîndurile din patul unde dormea țiganca ziseră:

— Greu îți este, soră?

— Ba, frate, mie nu-mi e greu, că pe mine doarme împăratul, tatăl nostru. Dar ție greu îți e?

— Mie mi-e tare greu, că pe mine doarme netrebnica de țigancă.

Și începu patul a se mișca mereu, încît țiganca nu putu dormi de felul felului.

— Împărate, ți-am spus că trebuie să fie ceva boscoane, dar de nu vei tăia paturile și să le bagi în foc să știi că nu mai mănînc pîine și sare cu tine.

Împăratul iar n-avu ce face, se supuse vorbei țigancei, tăie paturile cu mîinile lui și le bagă în foc. Țigancei îi fu frică să nu se născocească ceva din scînteile focului, deci puse la două hornuri, unde era foc, două servitoare cu două mături poruncindu-le să nu lase nici o scînteie să scape afară din horn.

În zadar fu însă truda țigancei, căci de la o servitoare scăpă o schinteie, de la cealaltă altă schinteie și se duseră în grădina împăratului, unde erau florile împărătesei.

În cealaltă zi din schinteile cele două s-au făcut doi mieluşei cu lîna de aur şi coarne de argint.

Cînd i-a văzut împăratul tare s-a minunat, dar mai tare atunci cînd văzu că mieii se apropie de el şi îi sărută mîna şi îl mîngîie frecîndu-se cu lîna cea frumoasă şi moale de hainele împăratului.

Împăratul n-a mai ştiut ce să facă de bucurie, şi a strigat pe ţigancă să vină să-i arete ceva.

Cum veni ţiganca, mieii se luară după ea cu coarnele.

Ţiganca o luă la fugă şi nu se opri pînă în casă.

Împăratul rîzînd o urmă, dar nici nu intră de tot în casă şi ţiganca cu o gură mare începu:

— Împărate, să ştii că este ceva boscoană făcută şi crede-mă că o să fie rău de nu vei tăia mieii aceia!

— Iar mă faci să tai nişte miei aşa de frumoşi!

— De nu-i vei tăia, să ştii că nu mai mănînci pîne şi sare cu mine!

Împăratul tăie mieii cu mînile lui, iar ţiganca după ce puse pieile în pod, porunci ca din carne să se facă mîncare, iar maţele le trimise la rîu cu două servitoare, lăsîndu-le aspru, că în spălat să fie cu grijă să nu scape nici un fir pe rîu.

O servitoare, cînd spălă, scăpă un fir de maţ şi zise către cealaltă:

— Tu, eu scăpai un fir de maţ.

— Şi eu scăpai ţine-te şi nu-l lăsa, acuma e pe la tine. Cea din vale nici nu umblă să prindă maţul, ca să fie şi cealaltă greşită cu lucrul, şi dacă va fi ea pedepsită, să fie şi cealaltă.

După ce au spălat maţele, s-au dus acasă.

Din cele două fire de maţe s-au făcut, aici la marginea rîului, doi copii, o fată şi un fecior, nu frumoşi aşa, ci cum n-au mai fost, dar nici nu vor mai fi.

Amîndoi aveau păr de aur şi pielea frumoasă de gîndeai că sînt îngeri.

Cum se jucau băieţii pe ţărmure, soarele, trecînd i-a văzut şi a stat în loc de s-a mirat de frumuseţea lor. Le-a aruncat două rînduri de vestminte, în care copiii s-au îmbrăcat. Feciorăşului i-a mai aruncat o fluieră, care cum o văzu, se puse şi cîntă din ea.

Copilul cînta, iar sora-sa juca; aşa de frumos îşi petreceau, încît soarele a stat în calea sa trei zile şi trei nopţi, şi-ar fi stat mai mult, dacă n-ar fi trimes Dumnezeu după el să grăbească, căci oamenii şi vitele mureau pe cîmp de ostenite, şi aşa şi era, căci oamenii lucrau necontenit în vreme bună, tot aşteptînd că doară ba acum, ba acum se face seară, dar nu s-a mai făcut pînă la trei zile, cînd oamenii şi vitele cădeau de osteniţi, viţeii mureau de foame, caii au picat din ham şi pămîntul crăpase tot de arşiţa soarelui.

Pînă seara se tot jucară copiii, iar după ce se îmbeznase cam bine, plecară pe cale, vrînd să se bage undeva să doarmă pe noapte. Fiind întunerec la toţi în casă, nu se băgară, ci merseră mai departe, pînă ce deteră de o casă în care văzură lumină şi acolo intrară.

— Bună seara să dea Dumnezeu! ziseră copiii.

— Să creşteţi mari! zise o babă de lîngă cuptor.

Acea casă era a unui bătrîn şi-a unei bătrîne, care n-aveau copii şi pentru aceea erau foarte supăraţi, căci aveau moşie destulă şi nu era cui să rămînă.

Abia îi putură vedea bătrînii pe copii, se rîvniră de frumusețea lor, îi întrebară de unde sînt? Dar copiii au zis că încă nu știu de unde sînt, pînă ce vor crește mai mărișori, și se roagă de adăpost peste noapte.

Bucuros se învoiră bătrînii și îi opriră aici, le deteră ceva de mîncare și după aceea bătrîna se culcă cu ei în pat. Copiii dormiră bine, căci erau osteniți de jocul cel mult.

Dacă adormiră copiii, baba grăi:

— Ce copii frumoși, ai cui trebuie oare să fie aceștia? Cum îi lasă cineva să umble noaptea pe ulițe? Nemiloși părinți trebuie să aibă!

— Eu gîndesc că aceștia n-au părinți, și așa și trebuie să fie, căci de-ar avea părinți nu cred că așa copii frumoși să-i arunce în ulițe pe la casele oamenilor!

— A bună seamă așa e. Haid' să-i luăm noi copiii de suflet, căci avem mulțămită lui Dumnezeu, din ce să-i ținem și alți copii n-avem și nici nu vom avea, căci sîntem bătrîni, să ne moștenească ei moșiile noastre.

— Și eu m-am gîndit la asta, dar așa să nu știe nimeni, căci de va ști, i-ar lua de la noi, mulți ar zice că sînt ai lor.

Dimineața cînd se sculară le dete baba de mîncare, și le spuse că rămînă aici, că vor avea ce să mănînce, și să nu mai umble a cere, că ea le va fi lor mamă și bătrînul tată.

Copiii le mulțămiră de astă dăruire, iar baba cu bătrînul îi luară în brațe și îi sărutau cu foc de dragoste părintească, așa că în zilele de la început tot în brațe erau.

Copiii creșteau într-un an ca în nouă, și se înfrumoșeau, și cu cît creșteau se făceau mai mîndri și mai drăgălași, încît ca ei nu erau sub soare, nici seamăn în lumea mare; toți cîți îi vedeau se mirau de frumusețea lor.

Copilul tot cînta din fluieră, iar fata însoțea versurile de pe fluieră cu gura. Așa își petreceau ei toată ziulița, căci bătrînii de dragul lor, nici nu-i puneau la lucru. Avînd bătrînii acești copii, pe cari îi iubeau din adîncul inimii lor, uitară toate necazurile și numai se pomeniră că copiii sînt de șaisprezece ani; cum să nu? căci din ziua în care i-au primit, n-au mai știut de vreun necaz ori supărare, ci avîndu-i dragi, erau tot cu voie bună.

De multe ori zicea bătrînul să cînte copilul cu fluiera și în casă, și atunci era o adevărată veselie de casă.

Se întîmplă odată, că bătrînii au dat clacă în tors, la care a venit și o servitoare de la împăratul. În aceea clacă erau fete, dar și feciori. Fetele au venit să toarcă, iar feciorii să le mai facă de rîs. Pe servitoarea împăratului țiganca o a fost trimes, căci în toate strînsăturile trimetea țiganca pe cîte cineva.

Copilul începu a cînta cu fluiera, iar ceilalți jucau. Toți s-au mirat de frumusețea și istețimea acelor doi frați: a fetei în joc și a copilului în fluierat.

Cînd s-au fost ostenit de joc, bătrînul a zis că fiecare fecior să spuie cîte o poveste, ca ceilalți să nu adoarmă. Au și zis toți, dar cînd a ajuns rîndul pe copilul bătrînului, acela a zis că nu știe.

— Ori și cum să fie, adauseră ceilalți.

— Că nu știe, răspunse bătrînul, el săracul n-a fost nicăiri să învețe povești.

— Ori și ce poveste numai să zică ceva, ziseră ceilalți.

Atunci el începu:

— Au fost odată trei fete, care culegeau cînepă... și-și spuse povestea sa și a surorei sale, prin cîte au trecut, care dumneavoastră le auziră̂ți, și spuse, pînă s-au băgat la bătrînul în casă, și bătrînul i-a primit copii de suflet, iar în urmă gătă așa:

— Și au rămas acei copii la bătrînul, și-au crescut mari și de n-au murit și azi trăiesc.

Nimeni n-a știut ce însemnează povestea aceea, nici că despre ei sună, numai servitoarea împăratului îndată se arse, căci a fost cam înțeles ceva despre căței și copiii frumoși îngropați, iar întîmplările cu perii și cu berbecii din curtea împărătească îi erau cunoscute.

Cînd s-a gătat claca, servitoarea abia aștepta să poată merge acasă, să-i spună țigancei ce a auzit.

Țiganca la început nu vru să creadă, ci întrebă cu de-amănuntul: despre părul lor, făptura lor, și că seamănă cu împărăteasa de demult, iar răspunsurile servitoarei o încredințară că, zău, copiii trăiesc.

Friptă ca de un fier ars, se duse la celelalte surori, le spuse ce-a auzit de la servitoare și zise:

— Sîntem ale naibii, copiii de atuncea n-au murit și acum sînt feciori mari!

— Ba la dracu! răspunseră surorile, lovindu-se cu pumnii în piept, cum poate să fie una ca asta căci i-am omorît?!

— Cum i-ați omorît, cum nu, destul că trăiesc, și acum trebuie să ne chibzuim cum să-i pierdem în aievea?

— Orișicum, trebuie să-i pierdem, răspunseră surorile, căci de nu, sîntem noi pierdute.

— Lăsați numai pe mine, că n-ajung ei să ne pierdem noi ce am cîștigat cu multă trudă, răspunse țiganca, nici două săptămîni nu vor trece și va muri băiatul, iar după băiat de supărare va muri și fata.

— Și vei fi în stare? întrebară surorile.

— Mai bine nu trăiesc! răspunse țiganca.

— Tot acolo va rămînea dînsa! răcniră surorile.

« Oare ce să fac? — se întrebă țiganca rămînînd singură. I-aș chema aici să-i ucid cu mîna mea, nu-i bine căci atunci toată lumea va ști că eu i-am omorît. L-aș face pe împăratul să-i omoare, atunci îi va cunoaște, căci vor semăna cu mama lor. Dar acum știu eu ce voi face. Îmi voi cere iertare de la împăratul pentru vreo cîteva zile și mă voi băga servitoare la acea casă, unde sînt copiii, și acolo îi voi otrăvi ».

Ursita însă a ursit altmintrelea.

Odată, mergînd copiii la biserică, ceea ce făceau ei în toată dumineca, s-au întîlnit pe uliță cu o muiere bătrînă, care cerșea de la trecători, și ceru și de la ei.

Copilul atunci zise:

— Mămucă, dar ce să-ți dăm, vezi bine că și noi sîntem săraci, n-avem în lume pe nimeni, nici taică, nici maică, așadar de unde să te miluim.

— Dar, drăguții mei, așa copii frumoși cum sînteți, să n-aveți părinți, poate că au murit?

— Ba nu, dar nu i-am pomenit de felul felului.

— Dar dați-mi ceva cît de puțin, să vă dau cu norocul, să văd unde vă sînt părinții?

Atunci copilul luă un bumb de argint de pe cămașă și-i zise babei:

— Na, mămucă, bumbul acesta; prețuiește un sfanț, fă ce-i vrea cu el.

Se puse baba cerșetoare și dete cu norocul copiilor, se miră de ceea ce văzu și zise:

— Oh! dragii mei, voi sînteți copii de împărat, muma voastră e la curtea împărătească îngropată în cuhnă și servitoarele aruncă lăturile pe ea.

— Nu vorbi pustiu, ca să ne măgulești, răspunse fata.

— Ba pe Dumnezeu meu! răspunse baba, haideți cu mine în ulița de lîngă biserica împărătească, că vom aștepta pe împăratul, și voi face să vorbiți cu el.

Și merseră copiii după baba cerșetoare, și nu mult trebuiră să aștepte, căci și văzură pe împăratul venind.

Îi învață baba să-și ia pălăriile din cap și să stea lîngă împăratul, cînd va cere ea milă.

Cînd ajunse pe aici, împăratul la rugarea babei cerșetoare se opri și întrebă:

— Ai cui sînt copiii aceștia așa frumoși? și oftă amar, căci își aduse aminte de făgăduința nevestei sale, se mira de frumsețea lor și adie pre copil pe cap.

— Sînt din lume, înălțate împărate, răspunse baba, și dînd cu norocul aflai că sînt copii de neam mare.

— Dar unde merg? întrebă iar împăratul.

— Merg în lume să-și caute părinții.

Atunci se arse împăratul, că pot să fie copiii lui, dar nefiind el acasă pe vremea cînd a născut împărăteasa, cine știe ce s-a întîmplat cu ei.

Nici nu se băgă împăratul în biserică, ci uitîndu-se mult timp la ei, văzu că frumsețea lor seamănă cu a împărătesei de demult, iar părul lor e cum a fost făgăduit fata în cînepă mai nainte, și după aceea lui, cînd a luat-o de împărătească.

Se întoarse cu copiii acasă. Țiganca nu era acasă, căci era la bătrînul și la baba, la care au fost șezut copiii, dar văzînd că copiii sînt duși la biserică, mai zăbovi puțin, dorind să-i vază.

Ajungînd împăratul în chilia lui, întrebă pe copii, de unde sînt? unde le-au fost părinții? unde merg?

Copilul atunci zise:

— Înălțate împărate! au fost odată trei fete în cîmp culegînd cînepă, în acel cîmp împăratul de acolo făcea muștră cu cătanele... și așa a spus toată povestea lor, și o sfîrși așa: Și i-a chemat împăratul pe copii în curțile sale și i-a întrebat de unde sînt și unde merg?

Atunci știu împăratul că acești copii sînt copiii lui, îi luă de după grumazi și îi sărută fierbinte, după aceea îi luă de mînă, îi duse în cuhnă, să vază cunoscu-și ei pe mama lor.

Cînd ajunseră în cuhnă, muma copiilor, adecă împărăteasa era în picioare. Cum o văzură copiii strigară:

— Iată mama noastră, iată mama noastră!

Împăratul căzu în genunchi înaintea ei, și o rugă de iertare, sărutîndu-i mînile; dar ea se aplecă după el și îl ridică, îl sărută cu dor, și zise:

— Împărate! am știut, că dreptatea trebuie să învingă, pentru aceea am suferit, dar acum mă crezi.

Atunci se îmbrățișară toți patru: împăratul, împărăteasa și cei doi copii și plînseră de bucurie.

Împăratul întrebă pe împărătească:

— Ce să fac cu găzdoaia și cu surorile tale?

— Lasă-le, împărate, să trăiască, că cine îți va ține curtea?

— Ba să moară! răspunse împăratul.

Porunci împăratul să le aducă pe toate trei înaintea lui.

Chiar atunci venea țiganca, și cum văzu ce s-a întîmplat se puse în genunchi înaintea împărătesei și zise:

— Iacă eu cea mai ticăloasă, că am ascultat de surorile împărătesei; iertare! iertare!

Aduseră și pe cele două surori, și și ele căzură în genunchi, și se rugară de iertare punînd vina pe țigancă.

Văzu împăratul ce plătesc; porunci dar servitorilor să le lege de codițele a trei cai neînvățați, că aceștia să le poarte după placul lor.

Așa și făcură servitorii. Caii o luară la fugă și tot mici fărîmi le făcură, încît nu se cunoșteau unde au rămas prin praf, numai cîte un os se vedea din ele.

Iar împăratul și-a dus apoi împărăteasa sus în curțile unde au fost șezut, a îmbrăcat-o în haine frumoase, și pe copii iarăși: au făcut apoi un ospăț mare, au tăiat la laviți, scaune și troci, și au adus apă cu ciurul și mîncau cu fusele.

Dintre toți cea mai sfătoasă a fost baba cerșetoare, căci ea a fost chemată la petrecere. Eu încă am fost pe acolo și-am văzut, căci de n-aș fi văzut, n-aș ști povesti.

Cînd de acolo am plecat,
Pre un cal am încălecat,
Și povestea o-am gătat,
Căci acolo o-am uitat.

Comunicată de N. Trîmbițoniu, înv. în Ulpia Traiană (Grădiște).

VIZOR, CRAIUL ȘERPILOR

A fost o dată ca niciodată.

Au fost o dată trei păcurari la o stînă.

Într-o seară, mulgînd oile la strungă, auziră la o depărtare o strigătură puternică. Toți se cutremurară. Păcurarul cel mai tînăr, numit Petru, zise:

— Eu mă duc într-acolo, să văd ce poate să fie.

— Ba tu nu te duce; mai bine șezi aici locului, căci cine știe ce va fi acolo, ziseră cei doi.

— Ba mă duc.

— Bine, bine, răspunseră ceilalți, dacă ți se va întîmpla ceva, tu vei vedea.

— Eu voi vedea.

Atunci își luă ciomagul cel mare, cojocul în spate și plecă într-acolo, unde auzise strigarea.

Iată, într-o vale, văzu un șarpe uriaș de mare, cu un cerb în gură, pe care nu-l putea înghiți din pricina coarnelor celor mari, cu care era împodobit cerbul. Se aflau amîndoi în așa stare, încît nici cerbul nu se putea mișca, nici șarpele.

Cum se apropie Petru, cerbul zise:

— Haid', fii bun păcurarule, omoară șarpele acesta, că vrea să mă mănînce și-mi scapă viața că doară și eu îți voi fi bun de ceva.

Șarpele zise:

— Haid', păcurarule, fă bine taie coarnele cerbului ca să-l pot înghiți, că-ți voi da ceea ce ceri tu.

Petru se cugetă și în urmă zise:

— Mai bine voi ajuta șarpelui să înghită cerbul, căci îmi va da tot ce cer eu, decît să ajut cerbului, care cine știe, poate-mi fi de ajutor ori ba?

Deci se duse, lovi cu ciomagul coarnele cerbului care și picară și făcu de șarpele îl putu înghiți.

După ce se linse pe buze de dulceața și grăsimea ce fu în cerb, șarpele zise:

— Văd acum, că ești om de treabă, căci mi-ai făcut mult bine; una, că m-ai mîntuit de moarte, a doua mi-ai ajutat să mănînc cerbul: deci precum ți-am făgăduit, îți voi și da ce vei cere de la mine. Să știi, că pe mine mă cheamă Vizor, craiul șerpilor, și fiindcă am ceva de lucru, nu pot să viu acasă cu tine, dar te du pe aici încolo, vei întîlni pe păstorii mei, de la care vei întreba de mine. Pre cînd vei ajunge acasă, eu încă voi fi acolo și vei vedea cît de mulțămitor sînt.

Petru plecă deci pe calea arătată de șarpe și nu mult merse, pînă ce se și-ntîlni cu stăvarul.

— Bună seara, stăvarule!

— Să fii sănătos, voinicule! dar unde mergi?

— Merg la Vizor, craiul șerpilor, și nu știu unde șade, n-ai face bine să-mi arețI?

— Cum nu? Du-te pe aci încolo, că-l vei vedea pe văcar, care-ți va spune.

Merse mai departe și se întîlni cu văcarul, căruia îi zise:

— Bună seara!

— Să fii sănătos!

— Unde șade Vizor, craiul șerpilor?

— Du-te numai pe aci încolo, că-i vedea pe păcurarul lui, care-ți va spune.

Merse mai încolo și se întîlni cu păcurarul către care grăi:

— Bună seara!

— Să dea Dumnezeu bine!

— Fii bun spune-mi, unde șade Vizor, craiul șerpilor?

— Apucă numai pe calea aceasta, căci vei afla pe porcar, pe acela să-l întrebi.

Nu mult merse și se întîlni cu porcarul, către care zise:

— Bună seara!

— Bună să-ți fie inima!

— Unde șade Vizor, craiul șerpilor?

— Nu șade departe, numai aci, la vreo treizeci de pași, este o gaură în pămînt, slobozi-te pe ea înlăuntru căci, acolo e el. Dar ce-ai cu Vizor, craiul șerpilor?

— Ia uite, frate, începu Petru, i-am făcut un bine, căci dacă vream, îl puteam omorî; iar el văzînd fapta mea, mi-a făgăduit că-mi va da tot ce voi cere, numai să vin la el, mi-a și arătat calea și iată că am venit. Nu știu ce să cer de la el, fii bun, dacă știi, dă-mi unele îndrumări să știu, ce să fac, îți voi fi mulțămitor.

— Cum nu? bucuros, frate, căci trebuie să ne-ajutăm unul pe altul. Despre stăpînul pot să-ți spun că e foarte bun la inimă. Poți să știi că ce ți-a făgăduit, îți și dă. Grijește numai ce ceri. Are în o chilie mult aur, argint și pietri scumpe, acele și jumătate dacă le vei cere, ți le va da. Eu însă-ți zic alta. El are numai o fată, care e foarte frumoasă, cugeți că e ruptă din soare, apoi de bună, e ca o bucată de pîne albă. De cîte ori vine cineva pe la el, o face șerpoaie și-o bagă într-o lădiță urîtă de lîngă ușă, vrînd s-o ascundă ca nu cumva s-o ceară cineva, ș-apoi să rămînă fără ea, căci îi este foarte dragă. Mai bine ți-ar fi ție dacă te-ai folosi de prilejul acesta și-ai cere lădița, căci atunci fiindu-i tu ginere, toată blaga lui va fi a ta. Altminterelea fă ce vrei. Numai de una te rog: dacă nu vrei să mă asculți, gîndește-te, că eu ți-am vrut binele și să nu mă spui la Vizor, craiul șerpilor, că ce ți-am descoperit, căci atunci e capăt de mine.

— Îți mulțămesc de sfatul ce mi l-ai dat și voi cerca să văd dacă-mi dă lădița, de care-mi pomenișI, zise Petru.

— De bună seamă ţi-o dă, dacă vei zice, că altceva nu primeşti.

Învăţat de porcar, plecă Petru cătră locul arătat, pînă ajunse la o groapă în pămînt. Aici nu ştia ce să facă, să se lase în jos sau să aştepte pînă va veni şarpele sus ! Nu trebui să aştepte mult, căci şarpele auzind ceva paşi streini, îşi ridică capul sus şi zise:

— Intră, păcurarule, fără nici o frică !

Atunci se slobozi înlăuntru şi intră în o casă foarte frumoasă. De aci îl duse şarpele în o altă casă plină cu aur, argint, diamanturi şi alte pietri scumpe, pe care le arătă una cîte una, apoi cînd gătă zise:

— Vezi, dragul meu, cîtă blagă am eu. Cere cît poftești, căci pentru binefacerea ta, nu-mi pare rău după ele. Ce-ţi trebuie? aur, argint, diamant, ori alte pietri scumpe? Sau vrei să-ţi dau din toate cîte ceva, ca să te fac de acum înainte avut?

— Ba eu nu poftesc de aceste, îi răspunse Petru. De bogăţie n-am trebuinţă, căci pînă am aceste două mîini nu mi-e frică de sărăcie. Te rog însă să-mi dai lădiţa aceasta mică de după uşă, căci de cînd am intrat aici, ochii tot pe ea i-am ţinut.

— Ce vrei tu să faci cu aceea lădiţă? zise şarpele plin de mirare, nu-i poţi lua tu nici un folos. Am găsit-o eu de mult şi-am pus-o aici. Ia tu mai bine ce-ţi dau eu, ca să fii fericit pe toată viaţa ta !

— Dacă nu-mi dai lădiţa aceea, atunci nu primesc nimic.

— Ia priveşte ce e aici, în lădiţă ! zise şarpele mînios, uită-te, că e un pui de şarpe? L-am găsit eu o dată îngheţat pe cale şi l-am adus pentru ca să-l cresc.

— Tocmai pentru aceea te rog să mi-l dai mie, zise Petru, căci îl voi creşte eu, toată viaţa mea am dorit să am unul.

— Bine, eu îţi dau lădiţa, ia-o şi să fii sănătos.

Înainte de a pleca însă, îi aşternu masa şi-i puse de mîncare şi de băutură, dar de spus nu i-a spus că ce-i şarpele din lădiţă, cugetînd, că doar se va lăsa de cugetul de a lua lădiţa dacă nu acum de bună seamă mai tîrziu, cînd i se va urî cu şarpele.

Plecă păcurarul cu lădiţa, însă nu la stînă, ci acasă, unde avea numai o mamă bătrînă. Ce să caute el cu fata lui Vizor, craiul şerpilor, la stînă? Să i-o fure alţii? Ba ! El merse acasă, să se facă gazdă de casă şi de nevastă.

Ajungînd acasă, spuse mamei sale prin cîte a umblat şi de ce n-a mai stat la stînă. Ceru de mîncare şi pentru sine şi pentru şarpe. El, fiindcă era într-o miercuri, mîncă nişte castraveţi acri, iar şarpelui îi dete pe un taler lapte.

După ce mîncă şarpele tot laptele, se sculă din lădiţă, se dete de trei ori peste cap şi se făcu o nevastă frumoasă, care n-avea seamăn în lume. Nu era în altfel, decît chip îngeresc. Orişicine n-ar mai fi flămînzit, ba nu şi-ar fi adus aminte de foame nici cînd, uitîndu-se la ea.

Petru, cum o văzu, înmărmuri de frică, temîndu-se că-l va părăsi.

În urmă prinse inimă şi zise:

— Nu cumva voieşti să mă laşi?

— Ba nu te las, dragă Petre, zise ea venind la el şi sărutîndu-l, cum să te las? Dumnezeu dacă mi-a rîndui să fiu a ta, atunci voi fi şi cred, că nu-ţi va părea rău că m-ai cerut de la tata.

Se îmbrățișară și se sărutară, ca doi noi căsătoriți. Într-un tîrziu nevasta zise:

— Noa ! să ne mai lăsăm de jucate, să ne punem și la lucrate. Iute aduse apă, făcu foc, spălă rufele, vasele, curăți în casă, adecă făcu tot ce trebuie la o găzdoaie bună. Dar așa de iute făcea, așa de iute îi umbla pristenul, încît mama lui Petru n-avea timp să se mire îndestul, iar Petru sta înmărmurit, fără răsuflare, nesăturîndu-se de a se uita la ea.

Mai în deseară făcu de cină, apoi mîncară, după aceea își mai petrecură, cum își petrec tinerii, mai tîrziu făcu patul după aceea iar îmbrăcă pielea de șarpe și se băgă în lădiță.

Tot așa se întîmplă în ziua a doua, a treia și așa mai departe, în timp de o săptămînă.

Atunci bătrîna, mama lui Petru, se duse la moașa ei și zise:

— Uite moașă, ce-i cu nevasta care o aduse feciorul, nu-i nevastă ca toate nevestele. De bărbată e bărbată ca focul și nu-i pot băga altă vină, decît . . . și-i spuse tot ce avu de spus.

— O, draga mea, răspunse moașa, nu e lucru mare; se poate îndrepta. Ia ascultă cum: Du-te acasă, pune țestul de copt mălai pe foc să se înfierbînte și hurduie vasele, ca să audă ea, că trebuie apă, iar cînd se va duce după apă, tu apucă pielea ei de șarpe și-o aruncă în foc.

Așa și făcu baba. Se duse acasă, făcu foc bun, puse țestul pe el, încît se roși de fierbințeală, apoi hurdui vasele dînd semn că nu este apă în ele.

Nevasta era în pielea de șarpe în lădiță, că Petru nu era acasă, să-și petreacă cu el. Cum auzi hurduitura, hop ! iute sări din lădiță, și se duse după apă la fîntînă.

Gazda fîntînii făcuse chiar un ospăț, și-atunci țiganii erau cu ceterele în ocol și cîntau, iar unii flăcăi jucau. O cerură și pe ea la joc și se și duse, dar numai la un singur joc, nemaivrînd să rămînă, căci știa că acasă nu e apă.

Cînd ajunse însă acasă, dă să se îmbrace, dar nu-și găsește pielea. Întrebă pe mumă-sa.

Baba atunci zise:

— Să mă ierți, draga mea, că eu n-am văzut, am măturat casa și noi Vinerea, cînd măturăm casele, trebuie să aruncăm gunoiul în foc, căci așa e bine. Cum am făcut, cum n-am făcut, destul că din negrije am băgat și pielea ta în foc; dar acum mai lasă-te și fără piele de șarpe, căci n-ai lipsă de ea destul ești de frumoasă ca nevastă. Las' să se fălească Petrea al meu cu tine.

N-avu ce face nevasta lui Petru, căci ca o muiere cu minte ce era, trebuia să se supună soacrei sale și să nu cîrtească contra ei.

Se mai puse la lucru pînă în diseară, cînd veni bărbatul său.

Atunci merse în grădină și începu a plînge, dar văzu că nici plînsul nu-i folosește nimic, plecă dar către locuința tată-său, și-i spuse tată-său ce-a făcut soacră-sa cu pielea ei și că acum nu se mai poate ascunde noaptea în lădiță.

— N-am ce-ți face, îi răspunse tată-său, așa e soartea. Dacă Dumnezeu a orînduit să fii nevasta lui Petru, du-te la el și ascultă de el și de mumă-sa. Nu-ți fie rușine că e sărac, căci precum văd e copil harnic și frumos. Haid ! să nici nu știe, că ai fost la mine. Altă dată puteți veni amîndoi.

Mîngîiată se duse acasă și întrebînd-o Petru că unde a fost, ea răspunse:

— Am fost în grădină după porci, dar porcii au apucat la fugă și așa am întîrziat atîta.

Dimineața, pînă a nu se face ziuă, veni poruncă de la «domni», să meargă la lucru că era și atunci iobăgie. Petru avu alte lucruri pe acasă, se duse neavasta lui la «domni», și se puse în rînd cu alți lucrători, dar pe toți îi întrecea, atît în istețime, cît și după bunețea lucrului.

Domnul altcum «Spăhie» (Spăiie = Grundherr-domn de pămînt, mare posesor de moșii), neîncetat se uitase la nevasta lui Petru, care îi căzuse la inimă și-și puse în gînd, că orișicum să piardă pe Petru, iar nevasta apoi s-o ia el.

Seara, cînd fu gata lucrul, Domnul zise:

— Nevasta lui Petru să vină încoace!

— Poruncește, Măria ta, aici sînt, răspunse ea.

— Spune-i lui Petru, că mîne dimineața să fie aici în curte, ai înțeles ori ba?

— Înțeles și-i voi spune.

Cînd fu cealaltă zi pe la prînz, Petru era în curte.

— Știi, Petre, pentru ce te-am chemat? îl întrebă domnul.

— Știu de-mi vei spune, răspunse Petru.

— Ascultă dar! Vezi colo înaintea casei mele două stoguri mari de grîu?

— Văd, Măria ta.

— Pînă dimineață tot să fie îmblătit, fără ca să strici stogurile; grîul să fie tot grămadă în șură și tot din grîul acela pe mîne la prînz să mînînc pită; m-ai înțeles măi?

— Te-am înțeles, dar e cu neputință să și fac ceea ce-mi poruncești.

— Cu putință ori cu neputință, asta e treaba ta; dacă vei împlini bine de bine, dacă nu, capul nu-ți va sta, unde-ți stă acum, ci sub picioarele mele. Acum cară-te!

Petru ieși și plîngînd veni pînă acasă, unde se trînti supărat pe un pat. Nevastă-sa, văzîndu-l supărat veni la el și-l întrebă:

— Ce ți-a zis domnul?

Atunci tot plîngînd spuse:

— Iacă rămîi fără mine.

— Cum? îl întrebă ea din nou îngrijată.

— Iacă cum și iacă cum; și-i spuse tot ce a vorbit cu domnul.

— Nu te teme de nimic, Petre, îi zise ea, hai să mîncăm și să bem, căci te scapă tata de acolo.

Se puseră la mîncare și beutură pînă seara.

Atunci plecă Petru la socru-său.

— Ce-i, Petre? îl întrebă acela văzîndu-l.

— E rău, tată, răspunse Petru supărat.

— Doar nu ți-e pe plac nevasta?

— Ba! aș păcătui de moarte, dacă o aș învinui numai cît e negru sub unghie, sînt foarte mulțumit cu ea, ba sînt cel mai fericit între ceilalți oameni, dar alt năcaz mă mănîncă.

— Sînteți săraci?

— Ba nu, sîntem foarte mulțămiți de cele ce ne-a dat Dumnezeu numai sănătate mai cerem: lucrînd cu mîinile noastre, nu ni se dedă la averea nimănui, fie cît de mare.

— Spune-mi dar iute, ce-ți este de ești supărat?

— Am dat de un mare năcaz. Domnul nostru ne-a chemat ieri la lucru, iar eu avînd alte cele pe acasă, mi-am trimes nevasta, care cînd a venit seara de la lucru mi-a adus poruncă, ca să mă duc eu azi dimineață acolo.

— Și nu te-ai dus?

— Ba m-am dus, tată, și mi-a poruncit, că pînă mîne dimineață, stogurile lui cele mari de grîu să le îmblătesc, fără ca să sparg stogurile, grîul să-l fac grămadă, în șură, iar din el tot la noapte să-i și coc pîne, să mănînce dimineață. Dacă i-am spus, că nu voi putea împlini porunca, mi-a răspuns, că aceea e treaba mea, numai dacă nu voi face ce mi-a poruncit, nu-mi va sta capul unde-mi stă acum, ci sub picioarele lui.

— Numai atîta?

— Numai.

— Pentru aceea ești tu supărat?

— Cum să nu fiu supărat, căci mi-e frică să nu pot împlini porunca și atunci nevasta mea rămîne fără mine. Pentru aceea am venit să te rog să mă ajuți, cum mă vei ajuta, să scap de pacostea aceasta, care chiar din senin veni peste capul meu.

— Voi cerca să văd.

— Da, fii bun, tată, scoate-mă, aibi milă de mine.

— Nu te teme nimic, că te scot eu; pînă atunci haid' să gustăm ceva de cină.

Se puseră amîndoi la cină, mîncară, beură și-și petrecură « domnește ».

Cînd fură gata cu cina, Vizor ieși afară și pocni cu un biciu de foc în patru laturi ale lumii, la care atîția zmei veniră cîtă frunză și iarbă. Tot veneau și nu mai încetau. Într-un tîrziu, Vizor, craiul șerpilor zise:

— Unde sînt ceilalți?

— Vin toți pe rînd.

— Vedeți pe omul acesta?

— Vedem.

— Să mergeți cu el unde vă va duce; acolo să vă faceți toți șoareci și să scoateți toate boabele de grîu din stogurile, care vi le va arăta el, să le faceți grămadă în șură, o parte din el să-l măcinați, să-l cerneți și să-l faceți pîne. Pînă s-a zări de ziuă tot să fie gata, căci de nu, capul nu vă stă unde-i acum, ci sub picioarele mele. Ați auzit?

— Auzit, drag stăpînul nostru.

— Mergeți și faceți ce v-am zis.

Merseră cu toții la stogurile domnului, se făcură toți șoareci, dar atîția șoareci erau, încît din nouă stoguri mari, abia s-a ajuns la fiecare cîte o boabă de grîu. Făcură un mare vrav de grîu în șură, unii au măcinat, au cernut și copt, așa că după miezul nopței pînea a fost gata, cînd le-a spus Petru zmeilor să meargă acasă.

Dimineața, cînd răsări soarele, Petru se duse «în sus» cu pînea coaptă.

Plin de bucurie, cum era, fiindcă domnul nu s-a fost sculat încă, l-a sculat el, i-a dat pînea și i-a arătat vravul de grîu în șură și stogurile nesparte.

— Bine, Petre, îi răspunse domnul, ești copil harnic, pentru aceea ești vrednic de oareceva. Ian strigă servitorii mei să vină.

Petru îi chemă și veniră vreo zece servitori, neștiind ce poruncă nouă au să capete.

— Petru acesta e om vrednic, începu domnul.

— E vrednic, Măria ta, căci am văzut ce-a lucrat.

— Ascultați! e om vrednic și pentru lucrul ce-a făcut astănoapte, să-i dați douăzeci și cinci de nuiele. Iată aici, să văd!

Mirați de astă strașnică poruncă, nu știau ce să facă, ci se uitau unul la altul. Mai tare se mira însă Petru, căci el avea să primească acea răsplată.

Văzînd servitorii că domnul nu-și schimbă gîndul, n-avură ce face, ci puseră pe laviță pe Petru, iar unu cu o nuia, de care era plină curtea, îi dete lui Petru douăzeci și cinci.

«Aceste fură bune pe nimica», gîndi Petru, sculîndu-se de pe laviță.

— Acum voi cărați-vă afară la lucru vostru! zise domnul cătră servitori.

După ce plecară servitorii, Domnul zise cătră Petru:

— Petre, aș mai avea un pic de lucru cu tine.

— Poruncește, Măria ta.

— Aș mai avea lipsă să-mi ajuți la un lucru.

— Bucuros, Măria ta; eu slugă plecată voi ajuta cît voi putea.

— Vezi tu codrul acela? zise arătîndu-i o pădure mare.

— Văd, Măria ta.

— Pînă mîne dimineață, acel codru să fie tăiat, lemnele puse toate grămadă, rădăcinile scoase, pămîntul să fie arat, plantat cu viță de vie, dar așa că mîne dimineață să-mi aduci struguri pe un tăier să mănînc, m-ai înțeles?

— Înțeles, Măria ta, numai mi-e frică că nu voi putea îndeplini ce-mi poruncești în așa timp.

— Aceea e treaba ta, însă dacă vei împlini pînă mîne dimineață, bine de bine, dacă nu capul nu-ți va sta unde-ți stă acum, ci sub picioarele mele. Ai auzit?

— Auzit, Măria ta.

— Acum, cară-te.

Ieșind afară se gîndi la porunca, pe care o căpătase și-o află mai grea de împlinit. Se gîndi și la aceea, că oare socru-său mai vrea sau mai poate să-l ajute. Apoi îi mai veni în minte și răsplata cea «dreaptă», ce o primi pentru împlinirea poruncei de ieri.

Supărat pînă la inimă merse acasă, dar nu știu cum merse, nu văzu cu cine se întîlni, ci ajungînd acasă, se puse pe un plîns amar.

Muierea îi era la apă cu rufele, cînd veni văzîndu-l supărat, se duse la el și-l întrebă:

— Ce ți-e dragă, de ești supărat iară?

— Oh! Lasă-mă, căci acum chiar rămîi fără mine.

— Cum? poate n-a putut tata să-ți ajute? îl întrebă îngrijată.

— Ba mi-a ajutat, numai ian ascultă ce poruncă mi-a mai dat. Și îi spuse adecă cum a umblat pe la tătăl-său, cum a împlinit porunca, ce răsplată «dreaptă» a primit și ce poruncă nouă i-a mai dat. Precum văd eu, acela cu orișice modru vrea să-mi pună capul, încheie Petru, plin de amărăciune.

— Nu fii supărat, Petre dragă, că tata și de acolo te scoate; apoi cu ce te răsplătește, doar este Dumnezeu în cer, ca să i-o răsplătească lui. Haid' să mîncăm și să bem, pînă în deseară, cînd iar vei merge la tata, să te scoată din primejdie și năcaz cum te-a scos și azi.

Mîncară, beură şi-şi petrecură cum îşi petrece omul, cînd se simte scuturat de vreun năcaz.

Cînd se înmurgi, plecă la socru-său.

— Bună seara, tată! zise întrînd în casă.

— Să ai noroc, dar cum de vii aşa de tîrziu, parcă iar eşti supărat? cum, nu i-a plăcut la domnul tău cum ai împlinit porunca?

— Ba a fost îndestulit, mi-a şi plătit bine lucru.

— Cu ce?

— Cu douăzeci şi cinci de nuiele.

— Prea bine, se vede că e om foarte darnic. Pentru acestea eşti supărat?

— Ba, pentru asta nu sînt supărat. Asta a fost şi a trecut dar acum mi-a dat alta de cap.

— Care?

— Mi-a dat o poruncă de împlinit. Mi-a spus că codrul acela pînă dimineaţă să fie tăiat, lemnele aşezate grămadă, rădăcinile scoase, pămîntul arat, sădit cu viţă de vie, dar aşa că pe mîne dimineaţă să-i duc struguri pe tăier. Cînd i-am sus că această poruncă e mai grea de împlinit ca cea de ieri, mi-a răspuns că asta nu e treaba lui numai eu să ştiu că dacă o voi împlini, bine de bine, dacă nu, nu-mi va sta capul unde-mi stă acum, ci sub picioarele lui. Pentru aceea am venit şi azi să mă rog de dumneata, fii bun şi mă scoate şi din năcazul acesta, precum m-ai scos din cel de ieri.

— Nu te teme de nimic, dragul tatii, că te scot; pînă atunci haid'să bem, apoi să gustăm ceva de cină.

Se puseră amîndoi la cină, beură şi mîncară cum se cade.

Cînd gătară cu cina, Vizor ieşi afară şi pocni cu un biciu de foc în patru părţi ale lumii; atîţi zmei veniră încît nu i-ar fi putut nimeni cuprinde cu ochii; erau mai mulţi ca în seara trecută.

— Aici sînteţi toţi? — întrebă craiul şerpilor.

— Ba chiar toţi nu, dar vin şi ceilalţi pe rînd.

— Vedeţi iar pe omul acesta?

— Vedem.

— Să mergeţi cu el unde vă va duce, iar codrul pe care vi-l va arăta, să-l tăiaţi, lemnele să le tăiaţi, să le aşezaţi grămadă, rădăcinile să le scoateţi, pămîntul să-l araţi şi să-l plantaţi cu viţă, de unde veţi afla mai bună. Aveţi grijă însă, ca pe mîine dimineaţă strugurii să fie copţi, să se poată folosi omul acesta de ei. Aţi auzit şi m-aţi înţeles?

— Auzit şi înţeles, drag stăpînul nostru.

Ca din pămînt scoaseră unii săpoaie, alţii ferestraie şi toate uneltele de care aveau lipsă şi plecară către codrul arătat de Petru. Ajngînd acolo, unii s-au pus la tăiat de lemne, alţii la grămădit, alţii la scos de rădăcini, alţii la săpat, alţii s-au dus după viţă de vie şi ei ştiu de unde au adus atîta cît au plantat tot codrul ; după aceea s-au pus cu toţi a sufla peste struguri, aşa că după ce trecu de miezul nopţii, strugurii erau copţi apoi toţi s-au dus la ale lor.

Cînd se făcu de ziuă, Petru culese pe un tăier struguri şi plecă cu ei la domnul, pe care, fiindcă dormea, iară l-a sculat din somn, însă nici acum nu fu mai norocos decît mai-nainte, căci drept răsplată acum capătă, nu douăzeci şi cinci, ci de două ori atîta adică cincizeci de nuiele îndesate.

Ca o slugă plecată le suferi și aceste, cu toate că e cam greu a suferi atîtea deodată. Așa e însă românul; el sufere pînă poate; mai bine sufere el, decît să-și piarză chibzuiala, căci vai atunci de acela care face ca românul, să-și iasă din sărite. Aceasta o simțea Petru și ca om chibzuit se mai lăsă de astădată.

După ce se petrecură aceste, domnul zise:

— Încă o poruncă mai am a-ți da ca s-o împlinești, Petre!

Tatăl meu a murit, cînd eram de zece ani, eu acum sînt de șaptezeci și opt de ani! L-am înmormîntat cu o coroană de aur și alte pietri scumpe pe cap; acum am căutat în mormînt după acea coroană, dar n-am aflat-o, de bună seamă o a fi dus în cealaltă lume cu suflet cu tot, însă acea coroană este foarte scumpă, deci mi-ar trebui mie, ca să nu se stingă pe nimic. Să te duci tu după ea și să mi-o aduci iar la mîna mea.

— Apoi cum voi putea eu să mă duc pe cealaltă lume cu trupul? întrebă Petru: pe unde să mă duc, încătrău să plec și de unde-l voi putea cunoaște pe tata Măriei tale, ca să cer coroana? Se vede că Măria ta, ți-ai pus de gînd să mă pierzi cu orice preț, continuă Petru pierzîndu-și răbdarea.

— Eu te țin pe tine pe lume! se răsti domnul spre el, din binele meu mînci și bei, din mila mea ești pe pămînt, din buneța mea trăiești, așadară unde te mîn, de te-aș mîna în al nouăzeci și nouălea cer, tu trebuie să te duci, ori mai multe nu-s. Iată-ți spun: dacă nu-mi aduci coroana în restimp de douăzeci și patru de ceasuri capul nu-ți va sta unde-ți stă acum, ci sub picioarele mele, fără coroană să nu te văd în ținuturile mele, căci atunci e vai de tine, m-ai înțeles?!

Petru iar tăcu.

— Cară-te, gozul pămîntului ce ești, și te ține de ce ți-am zis.

Abia se putu trage acasă de năcaz, căci știa el bine acum, că din asta nu va mai putea nici socru-său să-l scoată. Cînd ajunse acasă se lăsă pe scaun supărat și-ncepu a plînge, dar așa plîngea, mai rău ca un copil de un an, încît îți era mai mare mila de el. Plîngea și-și smulgea părul de pe cap. Nevastă-sa era în vecini cu soacră-sa cu tot, urzea pînză și cînd auzi plînsul și vaietul acasă, gîndi că cine știe ce se va fi întîmplat; deci alergă în graba mare să vadă ce e? Intrînd în casă, cum o văzu Petru se ridică de pe scaun, o îmbrățișă de după cap și astfel începu a plînge.

Nevastă-sa, temîndu-se de altceva, începu și ea a plînge și plînseră amîndoi un timp bunișor, în urmă îl întrebă:

— Ce te-a ajuns, dragă Petre? spune-mi să știu, că mi se rupe inima.

— Rău, dragă, de tot rău, ba mai rău decît așa nu poate să fie.

— Și eu văd că e rău, căci cînd plîngi, bine nu poate fi, dar spune-mi iute de ce?

— Acum chiar rămîni de mine, dragă nevasta mea... Mai mult nu putu zice, căci se înecă de un plîns amar.

— Mai prinde, Petre dragă și vorbește, doar dacă n-o fi așa de rău, cum îți închipuiești tu și cum ți-ai închipuit și mai-nainte.

— Mi-a dat domnul o poruncă, zise el, care văd bine că n-o pot împlini, iar dacă n-o pot împlini, capul nu-mi va sta unde-mi stă acum, ci sub picioarele lui, sau să mă pustuiesc din ținuturile acestea, căci atunci e vai de mine.

— Ce poruncă ți-a dat, de ți se pare așa de grea de-mplinit?

— Mi-a poruncit să aduc din cealaltă lume coroana tatălui său, care a murit acum șasezeci și opt de ani. Cum pot eu să mă duc în cealaltă lume? și cum voi putea cunoaște pe tatăl lui, ca să-i cer coroana? Apoi cine știe are ori ba coroana, și dacă o are, voi-va să mi-o dea?

— Asta-i toată porunca?

— Asta, și-i destul pentru un om ca mine.

— Nu te teme, Petre, că tata cum te-a scos din cele două năcazuri de mai-nainte, și din acesta te va scoate.

— Putea-mă-va oare?

— Cum să nu te poată! Hai să mîncăm, să bem și să ne petrecem pînă deseară; atunci te vei duce iar la tata să-l rogi să te ajute.

Bine! Se puseră și-și petrecură pînă înmurgi bine, atunci Petru se sculă, plecă și se duse la socru-său Vizor, craiul șerpilor.

— Bună seara, tată, zise Petru intrînd.

— Bună să-ți fie inima. Bine că venișI. Ian șezi aici pe scaun. Ce-ți mai face nevasta? Pentru ce n-a venit și ea?

— Ea face bine, că-i sănătoasă. N-a putut veni, căci și eu am venit într-o treabă mare.

E rău...

— Cum? Iar e rău? Nu i-a plăcut la domnu-tău cum ai împlinit porunca ce ți-a dat-o?

— Ba i-a plăcut. A trebuit să-i placă, căci a fost bine de tot, dar eu nu știu ce are cu mine? Acela vrea cu orice preț să-mi vadă capul tăiat și pus sub picioarele lui. În loc să-mi dea pace, că i-am fost așa slugarnic, acum mi-a dat cincizeci de nuiele.

— Și tu astea le-ai ținut?

— Ce aveam să fac? Le-am răbdat, că doar n-o să mă prind cu el.

— Ăsta e răul de care vorbișI înainte?

— Ba ăsta nu-i. Altu-i mai mare. Mi-a dat o altă poruncă de împlinit, care, zău, numai așa o pot împlini, dacă vei face bine să-mi ajuți și acum. Deci te rog, fii bun, stă-mi și acum întru ajutor.

— Ce poruncă ți-a dat?

— Mi-a poruncit să-i aduc din cealaltă lume coroana lui tătîne-său, care a murit acum șasezeci și opt de ani, căci dacă nu, capul nu-mi va sta unde-mi stă acum, ci sub picioarele lui; ori să nu mă mai vază, că va fi rău de mine.

— Și dacă o vei aduce?

— Atunci nu va fi nimic, ori că-mi va da o sută de nuiele, după rîndul început, dacă mă voi lăsa, ceea ce nu cred, căci mă voi opinti să le arăt eu pe cine chinuiește el în harul domnului, apoi ori scap, ori fac o vrajbă și îngălmăceală, de se miră toată lumea de el.

— Te ajut eu, Petre, te ajut să scapi și acuma cu porunca domnu-tău și nu te voi mai lăsa să te bată slujitorii lui, și să te facă de rușine, căci ori cum ești copilul meu, și-mi ești drag. Haida să ne punem să gustăm ceva de cină.

Se puseră la masă și gustară, dar gustară bine, căci se săturară, de mîncare și de beutură, adecă își petrecură cum își petrec oamenii, cînd sînt în voie bună, sau cînd scapă din năcazuri.

După cină luă Vizor, craiul șerpilor, un căpăstru și un vătrar, le dete lui Petru și zise:

— Na-le Petre, acestea, du-te cu ele la stava mea de cai, pe unde ai trecut tu întîia oară, cînd ai venit la mine, caută calul care e mai slab dară ai grijă bine, că numai unul e bun de ce-ți trebuie: arată-i căpăstrul, căci singur va veni la tine. Aruncă-i căpăstrul în cap și-l prinde cu acesta pe care ți-l dau eu și te suie pe spatele lui. Să lași după el unde te va duce, căci el știe calea, apoi atunci cînd va ajunge la o groapă, va sta, atunci tu să te cobori de pe el, și să-l lovești cu vătrarul acesta în frunte, căci el se va face un stan de piatră. După aceea intri în groapă, și mergînd puțintel, te vei afla în cealaltă lume; ai grijă însă, să nu uiți nimic din ce-i vedea, căci tatăl domnului-tău, pe care ți-l va arăta oarecineva de pe acolo, te va întreba de tot ce-ai văzut; altmintrelea acelea îți vor fi de folos în viață. Dacă îți va da coroana, vei ieși afară pe calea cunoscută și, ajungînd la cal, îl vei lovi iar cu vătrarul în frunte, de care va învia, te vei sui pe el și apoi te vei abate pe la mine. M-ai înțeles?

— Înțeles!

— Dar să nu uiți ce ți-am spus!

— Nu voi uita!

— Acum du-te!

Așa și făcu.

Luă căpăstrul, se duse la stava de cai și încălecă pe cal, care era mai slab decît toți caii din acea stavă. Calul și plecă cu el și ajunse la o groapă. Acolo se scoborî de pe cal, îl lovi cu vătrarul în frunte, de care lovitură într-o clipită se prefăcu într-un stan de piatră, iar el se scoborî în groapă și intră în cealaltă lume. Griji însă bine de sfatul dat de socru-său, ca să nu uite nimic din ceea ce va vedea.

Adecă ce văzu?

Tot lucruri de care mult se minună.

Mai întîi trecu pe lîngă un om acoperit cu nouăzeci și nouă de țoluri, toate nouă noațe, și totuși murea de frig.

Mergînd mai departe, văzu um om acoperit cu un țol de tot rupt și subțire, iar pe el ploua cu zăpadă și totuși îi era cald.

Trecînd pe lîngă aceștia, nu departe vede un alt om, așezat cu spatele pe pămînt, pe care doi servitori cu un sucitor îl îndopau cu mîncarea, ca pe o gîscă, și totuși se văieta că e flămînd.

În alt loc văzu un om slab de tot ca o lespede și mînjit cu smoală, pe care alți doi servitori îl jupuiau și iar îi trăgeau pielea pe el.

Mergînd mai înainte, văzu un om cufundat într-un loc pînă la grumazi, pe care, cînd se încerca să iasă, îl lovea un berbece cu capul în frunte, încît iar cădea în lac.

Trecînd de aci, văzu un bolnav, zăcînd în pat și tot strigînd după ajutor, dar nu venea nimeni.

Mai încolo văzu un om spînzurat de limbă.

În alt loc văzu un om legat de mîni și de picioare și la mîni trăgeau cîte doi boi, acum într-o parte, acum într-alta.

Nu departe de la acesta îi veni înainte un păzitor, care îl întrebă:

— Ce cauți pe aici, pămînteanule?

— Caut pe Mărita sa, domnul cel bătrîn, din satul nostru.

— Ce ai cu el?

M-a trimes Măria sa, domnul cel tînăr, să-i aduc coroana.

— Te du pe aici încolo, căci tocmai acum bea apă dintr-un izvor, vezi-l acolo?

— Văd.

Se duse Petru și cînd fu înaintea lui, îi sărută mîna și-i spuse din ce pricină a venit.

— I-o dau dară, zise, și așa numai asta am adus-o de la el, i-o dau ca să mă limpezesc și de asta.

Zicînd aceste, luă coroana de pe cap și o puse în mînile lui Petru.

Apoi iar zise:

— Acum spune-mi Petre, ce-ai văzut aici în lumea noastră?

— O, Măria ta, că multe am văzut.

— Ce?

— Întîi am văzut un om acoperit cu nouăzeci și nouă de țoluri, toate nouă noute și totuși înghețа de frig.

— Știi, Petre, ce însemnează aceasta?

— Ba nu știu.

— Ascultă dară să-ți spun. Fiecare om pînă trăiește pe pămîntul vostru păcătuiește, iar cînd păcătuiește, calcă legea lui Dumnezeu. Păcatul poate fi mai ușor sau mai greu, după cum e și fapta. Dumnezeu nu lasă nici un păcat nepedepsit, numai atunci cînd omul cunoscîndu-și greșala sa, se-ntoarce cu inima curată. Apoi unele păcate sînt mari, pentru că le vedem și noi mari. Dar mai sînt unele păcate, care nouă nu ni se par mari și tot sînt mari. Omul acela, pe care l-ai văzut întîia oară, pentru aceea tremură de frig, sub nouăzeci și nouă de țoluri, toate nouă-nouță, căci el cînd a fost pe pămînt, nu le-a dat nici un veștmînt săracilor de pomană. El n-a făcut ceea ce ar fi trebuit să facă și pentru aceea se pedepsește. Asta nu se vede așa păcat mare, dar totuși e mare. Altul iar face ceea ce nu trebuie să facă; acesta iar e mare păcat. — Ce-ai mai văzut?

— Am văzut un om acoperit cu un țol de tot subțire și rupt, și totuși asuda de cald.

— Vezi, Petre, acela le-a făcut săracilor vestminte de pomană. — Ce ai mai văzut?

— Am văzut un om cu spatele la pămînt, pe care îl îndopau alți doi oameni cu sucitorul, și totuși striga că moare de foame.

— Vezi, Petre, așa se pedepsesc oamenii cei lacomi la mîncări și beuturi. Ce ai mai văzut?

— Într-un loc am văzut un om de tot slab ca o lespede, și mînjit peste tot trupul cu smoală, pe care tot îl jupuiau și iar trăgeau pielea pe el. Asta ce va să însemneze?

— Vezi, Petre, nu înțelegi ce însemnează cu toate că e ușor de înțeles. Asta e pedeapsa oamenilor doritori de plăceri trupești. Trupul e slab, că și l-a slăbit, el, e negru pentru că l-a înnegrit sufletul, pe care l-a fost mînjit el cu atîtea spurcăciuni, iar pe lîngă aceea mai capătă ca pedeapsă aceea ce ai văzut. — Ce-ai mai văzut?

— Am văzut un om cufundat într-un lac, pe care, cînd se încerca să iasă, îl lovea un berbece în frunte, încît iar cădea în lac.

— Omul acela, Petre, cît a trăit a tot înșelat, și acum vezi cu ce se pedepsește! — Ce-ai mai văzut?

— Am văzut un om spînzurat de limbă.

— Vezi, Petre, acela a înjurat pe Dumnezeu și pe alți oameni, iar acum se pedepsește după cum i se cuvine. Ce-ai mai văzut?

— Am văzut într-un loc un om legat de mîni și de picioare cu un lanț mare și gros, iar de lanț la mîni și la picioare trăgeau cîte o pereche de boi.

— Acela, Petre, pentru aceea se pedepsește așa, căci în lume a jurat pe strîmbătate. Dară ce-ai mai văzut?

— N-am mai văzut nimic.

— N-ai mai văzut că nu te-ai dus mai încolo. Dară să vezi altele te-ai îngrozi; te grijește dară, să nu ajungi și tu pe aici. Dar feciorul meu ce mai face?

— Face bine că-i sănătos.

— Cum o mai duceți laolaltă?

— Rău de tot, că m-a bătut de două ori pe nedreptul.

— Atunci e rău de tot; mă tem că și el va ajunge pe aici pe undeva. Te du, Petre, du-i coroana și mai iartă și tu cît poți.

Petru nu mai zăbovi mult, ci se duse pînă la gaură, ieși afară, se sui pe cal și-l lovi cu vătrarul în frunte apoi într-o clipită ajunse la socrul său Vizor, craiul șerpilor.

— Cum, Petre, aduci coroana?

— O aduc și-ți mulțămesc de ajutor.

— Bucuros, Petre; acum du-te și i-o dă să nu-ți bage de vină.

— De dus i-o duc, numai știu de bună seamă, că acuma îmi dă o sută de nuiele, dară acum nu mă las.

— Bine că mi-ai adus aminte; stăi să-ți dau o pușculiță cu apă, și cînd vor vrea să-ți facă ceva, stropește-i cu apă și îndată se vor face stane de piatră.

Plin de bucurie luă Petre pușculița; o băgă sub șerpar și plecă.

Cînd ajunse Petru cu coroana acasă și-o dete domnului, acela iar chemă toți servitorii și le porunci să-i dea lui Petru o sută de nuiele. Atunci Petru scoase pușculița și-i stropi pe toți cu apă, încît într-o clipită toți, cu domnul cu tot, s-au făcut stane de piatră.

Văzînd asta Petru, își aduse aminte de aceea ce a văzut în cealaltă lume și se cutremură. Deci se duse iar la socru-său, ca să-i dea ceva, ca să-i învie iarăși.

Zărindu-l, socru-său îi zise:

— Ce-i, Petre?

— E rău, tată.

— Cum?

— Mi-e frică de păcat.

— Nu te teme, Petre; așa li s-a cuvenit lor; aceea le-a fost răsplata. Du-te acasă, ia-ți nevasta și pe mumă-ta și mergeți de locuiți în curțile domnului tău, și moștenește tot ce-a avut el.

S-a dus Petru și așa a făcut. Iar acum, de nu va fi murit, nu-i om bogat ca el pe lume.

Comunicată de N. Trîmbițoniu, înv. în Ulpia-Traiană (Grădiște)

DOFTORUL TODERAȘ

Zice că a fost odată un om sărac, și el avea trei feciori; pe cei doi mai mari nu știu cum i-a chemat, dară pe cel mai mic știu că îl chema Toader și fiindcă era mai mic îi ziceau Toderică și Toderaș. După ce au crescut feciorii, de erau cît oamenii de mari, s-au învățat vînători; mai vînează azi, mai mîne, pînă într-atîta îndrăgesc vînatul de nu se mai puteau opri locului p-acasă, ci tot prin păduri erau cu pușca în spate. Odată i-a apucat noaptea într-o pădure. Deci s-au tras în lături din drum lîngă un copac mare, acolo și-au făcut foc și s-au pus pe cină. După cină se sfătuiesc ei, că n-ar fi bine să doarmă toți trei deodată, ci numai doi din ei, iar unul să meargă lîngă drum, să străjuiască, ca să nu li se întîmple ceva, să vie cineva, vezi, să le ia armele, ori doară chiar să-i omoare. Așadară cei doi mai tineri se pun pe o dungă, iar cel mai mare își umple pușca și merge lîngă drum să păzească. Și nu vede el nimica pînă colo către miezul nopții, atunci aude că se apropie într-acolo o căruță cu patru cai negri și cum era lună albă îi vedea apropiindu-se de el.

— Stai! cine ești? strigă feciorul, dar din căruță nu-i răspundea nime, nimic. Mai strigă și a doua oară, dar iar nu-i răspunse, nimeni, nimic. Atunci strigă feciorul a treia oară:

— Stai că de nu trag cocoșul! Și din căruță auzi un glas:

— Nu trage cocoșul, că pe de tine stau în loc. Și n-a tras cocoșul. Iar cînd a fost căruța pe de el s-a oprit în loc și un om din căruță îi dădu un corn și-i zise:

— Na cornul acesta și cînd vei fi într-un năcaz mare, să sufli în el că vor ieși verde de cătane de va fi greu pămîntul de ei, iar cînd vei sufla în el pe celălalt capăt, se vor face cătanele nevăzute. Și așa oamenii cei doi cu căruța s-au dus, după ce-i dădură cornul, iar feciorul rămînînd singur, suflă odată în corn să-i vază puterea, și se făcu verde de cătane în jur de dînsul, apoi suflă o dată în capătul celălalt și iar se ascunseră cătanele. După ce se făcu ziuă, merse la cei doi frați ai lui, care dormeau încă.

— Bună dimineața, fraților, no da cum v-ați hodinit?

— Bine frate, dar tu dormit-ai vreoleacă și ce-ai văzut?

— De dormit n-am dormit că omul doar nu de aceea se leagă c-a păzi, ca să se dea somnului, dar n-am văzut nimic.

Acum și-au făcut feciorii foc, și-au fript niște carne de iepure, au prînzit și-au apucat calea prin cea pădure să scape undeva la largul, că nu mai aveau sare, ba și praful li se împuținase. Și umblară feciorii mei toată ziulița, fără să afle undeva capătul pădurei, iar cînd fu seară erau chiar la locul de unde plecase dimineața. Ce să știe face? O să mai mîie o noapte acolo!

Își fac foc, își fac de cină, cinează și iar se sfătuiesc să meargă unul să păzească. Acum merge feciorul cel mai mijlociu, și el cu pușca încărcată și cu pipa aprinsă, ca să nu îi prindă somnu. Pînă către miezul nopții nu văzu nici el nimica, deși era lună de puteai număra galbini la ea, numai să fi avut, dar la miezul nopții auzi hurducături de căruță și îndată și văzu una cu patru cai negri.

— Holt, cine-i?

Dar nu-i răspunde nime nici o vorbă.

Mai strigă o dată holt, și iar nu-i răspunde.

Cînd fu la a treia oară strigă:

— Holt, că de nu trag cocoșul!

— Ba nu-l trage, îi zise un om din căruță, că stăm noi cînd vom fi pe de tine. Și n-au tras cocoșul puștii, iar oamenii cînd fură cu căruța pe de el, stătură în loc și-i ziseră:

— Na punga asta cu bani, și oricît vei cheltui din ea, tot nu se vor mai găta. Apoi s-au dus oamenii cu căruța, iar feciorul au cercat să vadă așa minunată e punga aceea, după cum i-au spus oamenii? deci luă un pumn bun de galbini din ea și văzu că ea tot plină rămîne și i-au părut bine.

După ce s-au făcut ziuă, s-o dus și și-a trezit frații să gate ceva de prînz, că lui i era foame, cum nu dormise toată noaptea.

— No da ce-ai văzut, frate? îl întrebară cei doi.

— N-am văzut nimic, numai sînt cam obosit cum n-am dormit toată noaptea și mi-e foame; haidați să ne facem ceva de prînz și să mai umblăm prin astă săcreată pădure, doară vom putea ieși pe undeva din ea.

Așa au și făcut, și-au făcut foc, și-au fript carne pe cărbuni, au mîncat bine și-au luat-o prin pădure, doar vor putea ieși cumva la largul, dar de ce umblau de aceea se înfundau mai tare; și cînd fu seară erau chiar la locul de unde plecase dimineața. Aci iar își făcură foc de cină și după cină cei doi frați mai mari se culcară, iar Toderică merse să-i păzească, că-i venise rîndul. Și păzește și el lîngă drum duhănind pînă către miezul nopții, dar nu vede nimic. Atunci însă i se pare că aude tropot de cai și durăitură de căruță. Ascultă mai bine, să uită în aceea parte cu pușca gata, adecă venea o căruță cu patru cai negri.

Îndată ce-o zări strigă Toderaș:

— Holt! cine e?

Iar răspuns n-a căpătat; a mai strigat o dată, și iar nu i-a răspuns nime, nimic. Acum Toderaș văzînd că căruța se tot apropie, a pus degetul pe cocoșul de la pușcă și-a strigat a treia oară:

— Holt! stai locului, că de nu trag cocoșul! Acum i-au răspuns din trăsură:

— Nu trage cocoșul, că stăm cînd vom fi pe de tine. Și n-a tras Toderică cocoșul, iar cînd a fost căruța pe de el a stat în loc și-a văzut că în căruță erau doi oameni, iar unul din acei doi oameni i-a dat un clop și i-a zis:

— Fiindcă n-ai tras cu pușca în noi, iată-ți dăm ție clopul acesta, tu dacă li-i pune în cap, unde vei gîndi acolo vei fi și nimeni nu te-a vedea, poți să te gîndești, că ești la împăratul la masă, și-acolo vei fi numaidecît, și vei mînca și vei bea cu el și cu mesenii lui și nimeni nu te-a vedea.

Cei doi oameni cu căruța s-au dus, iară Toderaș era voios de darul ce-a căpătat. Apoi Toderaș și-a pus clopul pe cap și a zis: « Să fiu la împăratul la masă ». Și îndată a fost acolo. La curtea împăratului era ospăț mare, că venise

peţitorii la fata împăratului. El s-a pus la masă, a mîncat, a băut, a auzit ce vorbeau şi-a văzut pe toţi, dar pe el nime nu l-a văzut. A văzut cît e de frumoasă fata împăratului şi a auzit-o zicînd, că ea numai după acela s-a mărita care o cîştiga-o în joc de cărţi. El toate le-a văzut şi auzit, dar n-a zis nimic, fără după ce s-a săturat a zis:

— Să fiu la fraţii mei în pădure! Şi acolo a fost numaidecît. Era ziuă albă, cînd ajunse la ei, dar ei dormeau încă, că vara-s nopţile scurte. Deci i-au trezit şi ei l-au întrebat:

— Noa, da ce-ai văzut, frate? Iar el zise:

— N-am văzut nimica, mulţam Doamne.

După aceea au mai umblat ei prin pădure, cît au umblat şi-au dat de-o potecă care i-a scos din pădure, apoi au mers tot pe ea, pînă au ajuns la un sat. Acolo fraţii cei doi mai mari s-au însurat şi s-au pus pe muncă, iar Toderică a rămas tot prăşcău (holtei). Pînă acum nici unul nu ştia ce-au căpătat cei doi de la oamenii din căruţă, dar acum au spus fiecare ce-au căpătat. Fiecare se mira de darul fraţilor săi; deci Toderică zice către fratele cel mijlociu:

— Mă frate, tu eşti însurat, eu nu; uite, am auzit pînă a zis fata împăratului, că ea numai după acela s-a mărita, care i-a mirui (cîştiga) banii în joc de cărţi. Să-mi dai tu punga ta şi eu să-ţi dau clopul meu, că banii din punga ta ştiu că nu-i poate cîştiga toţi şi de-o cîştig eu, mă fac împărat, iar pe voi, ca pe fraţii mei vă fac ghinerari.

Şi se învoi fratele cel mijlociu, dădu punga lui Toderaş, iar Toderaş îi dădu clopul.

Acum se duse Toderaş oblu în oraşul împăratului, îşi cumpără un rînd de haine ca feciorii cei de împăraţi şi merse a peţi la fata împăratului.

Aceea zise:

— Văd că eşti om harnic şi mi-ar fi drag de tine, dar eu mi-am pus în gînd numai după acela să mă mărit, care mă va cîştiga în cărţi.

— Bine-i şi aşa zise Toderaş.

Şi s-au prins la joc de cărţi şi s-au jucat trei zile şi trei nopţi şi-au cîştigat fata împăratului trei buţi de galbini de la Toderică, dar din punga lui tot nu se mai gătau galbinii. Acum nu mai puteau de obosiţi. Deci, mirîndu-se fata împăratului de punga cea minunată a lui Toderică, din care tot scotea bani şi cum i pierdea, cum scotea alţii şi iarăşi alţii, zise:

— Ştii ce, Toderică? Hai să ne lăsăm de joc; mie mi-e drag de tine şi după tine vreau să mă mărit, de acum încolo dară sînt mireasa ta. Şi s-au lăsat de joc şi s-au pus pe ospăţ au mîncat, au beut şi Toderică fiind pirotit (trudit, obosit de nedormire) şi mai gustînd şi din acele vinuri scumpe s-a şumenit şi s-a culcat şi îndată a adormit ca mort.

Fata împăratului i-au luat punga şi i-a pus alta în locul ei, iar dacă s-a trezit Toderică a zis fata:

— Hai să ne mai jucăm în cărţi; doar vei fi mai norocos ca pînă acum. Şi s-au jucat dar minteni a pierdut Toderică toţi banii, că nu mai avea punga cea fermecată, şi-apoi l-a dat fata pe uşă afară. Acum se duse Toderică acasă la frate-său cel mai mare şi-i spuse toată întîmplarea, apoi îl rugă să-i dea cornul cel cu cătanele să bată pe împăratul cu armezi cu tot şi să-şi scoată punga . . .

Şi-i dădu frate-său cornul şi merse Toderică cu cornul în buzunar pînă ajunse la curţile împăratului, acolo suflă odată în corn şi ieşiră cătanele cîtă

frunză și iarbă, începură bătaie groaznică asupra cătanelor împărătești și asupra lui. Și se sperie împăratul și zise către Toderică:

— Știi ce? Hai să ne împăcăm; adunați cătanele și hai să-ți dau fata.

Și crezu bietul Toderaș. Suflă în celălalt capăt al cornului și îndată cătanele se făcură nevăzute, iar împăratul și împărăteasa, dar cu deosebire fata împăratului, chemară pe Toderaș înlăuntru și-l ospătară bine și-i spuseră că mintenaș vor trimite după popă și-l va cununa cu fata împăratului. Acum credea Toderaș și mai tare, că nu-l vor purta ziua cu lumină deci se puse și mîncă și beu bine, ba poate beu chiar mai multișor de cum se cade să bea peținitorii și mirii. Și după ce se șumeni se culcă și dormi ca dus din lume. Cît ce-l văzură adormit, îi luară cornul și-i puseră alt corn în buzunar, ș-apoi îl deșteptară și-i spuseră, că tot nu se poate una ca aceea, să aibă el nevastă pe fata împăratului, deci să meargă de unde a venit. Și se mînie Toderaș și scoase cornul din buzunar și suflă în corn, dar — putea fluiera a pagubă, că din corn nu-i ieșiră cătane. Întristat și batjocorit cum era, începe Toderaș a se ruga de împăratul și de toată casa lui, că dacă nu-i dau fata, nu-i nici o supărare, dar să nu-i țină cu puterea cornul și punga. Curtenii împăratului însă l-au scos frumușel afară, apoi l-au amuțat cu cînii pînă l-au scos și din oraș, nu numai din ogradă.

Supărat, cum era Toderică, tot merge făcînd planuri după planuri pînă se trezește iar în satul unde ședea frate-său cel mijlociu și se rugă să-i dea pălăria, doar cu ajutorul ei va putea scoate punga și cornul, că uite așa și așa s-a întîmplat.

Și-i dă frate-său pălăria și el și-o pune pe cap și strigă: « Hop ! hop ! să fiu la împăratul în curte cu el și cu fata lui la masă ! »

Și cînd a gătat de zis vorbele acestea, atunci și era la împăratul după masă, pe toți îi vedea, dar el nu era văzut de nime. Mănîncă el acolo, bea bine, și se ospătează, dar odată se face ca și cum și-ar scăpa pălăria și-atunci toți îl văd, se minunează cum a ajuns el acolo? cînd? pe unde? dar cum își pune pălăria pe cap nu-l mai vede nimeni cum ședea chiar cu fata împăratului umăr cu umăr. După ce se sătură bine, prinde pe fata împăratului în brațe — dar nime nu-l vedea, — fără ea, strigă să o lase, dar el zise: « Hop ! hop ! să fiu cu fata împăratului colo în mijlocul pădurei ceea, unde ne pierdurăm eu cu frații mei !"

Și îndată fu acolo el cu fata împăratului chiar într-o poiană mîndră de să tot șezi la umbra ei. Acolo își luă Toderaș pălăria jos de pe cap, atunci fata împăratului nu mai era înfricată, vedea că-i el, Toderaș care de atîta amar de vreme-i trage nădejdea, deci se făcu ca și cum i-ar părea bine și zise către el:

— No vezi așa, nebunule, dintîiași dată a trebuit să mă furi tu, că mie tot drag mi-a fost de tine, numai mama și tata nu mă lăsa să mă mărit după tine, dar lasă numai, bine că am scăpat dinaintea lor, că mai bine vom trăi noi amîndoi aici în codri, că te-oi cumpăni eu să scoți din curțile tatii și cornul și punga, apoi să faci și tu batjocură cu cei ce te batjocoriră. Și sărută pe Toderaș și se drăgosteau și se jucau la umbră ca doi copii răsfățați, apoi se culcară și durmiră ei cum doarme bărbatul cu muiera și tot povestiră pînă scoase iară din minte pe Toderaș.

— Da hoț mai ești tu Toderaș ! Bine ai mai pus tu trebile la cale de numai ne trezirăm aici !

El îmbătat de dragoste se vîndu iară:

— Da căci de mult te furam de era pălăria la mine, că dacă pun pălăria pe cap — nime nu mă vede și cum zic hop ! hop ! — să fiu unde gîndesc ! acolo mă aflu, că pălăria asta așa putere are.

Acum îi era fetei de ajuns.

Deci se puse și-l mai drăgosti și-l mai sărută pînă văzu că pe el îl fură somnul; atunci se făcu că doarme și ea apoi după ce băgă de seamă că el a adormit și-a pus pălăria lui pe cap și-a zis numai încet: Hop ! hop ! să fiu la tata acasă !

Și în minuta aceea ea a și ajuns acasă la împăratul, iar el a rămas dormind dus . . .

Cînd s-a trezit era singur cu capul gol.

Acum începu a deznădăjdui, nici nu mai gîndea să meargă acasă la frații lui, după ce prăpădise și darurile lor și al lui.

Deci umblă ca buigat de cap prin cea pădure săcreată, ar fi voit să dea ceva bidiganie de el și să-l mănînce, cu atît mai vîrtos că începu a-l prinde și foamea și setea pre lîngă alte năcazuri, dar n-avea nimic, chiar nimic, numai ce era pe el și capul cel gol. Mergînd el așa îngîndurat prin cea pădure, dă de un măr mare cu niște mere roșii ca focul și ca pumnul de mari, să le mănînci și cu ochii. Cum era flămînd și însetoșat, se repede la ele și minteni mănîncă două adică cum le mănîncă, cum îi cresc două coarne ca la boii cei ungurești de mari și răsucite.

— Asta-i bună, zice el, numai bine mi se întîmplă, numai de coarne sînt vrednic, să împung ca vitele, că daruri am avut eu, frumoase daruri de la Dumnezeu, dar le-am prăpădit pentru fata împăratului: așa cap sec ! asta-i fată de împărat !

Nu mai cuteză să mănînce mere, ci plecă de acolea rușinat.

Nu merse însă mult și dă de un păr cu niște pere mari și frumoase, galbine roșcovane și mari ca ouăle celea de gîscă.

De flămînd era flămînd; setea încă-l cocea, dar sta pe gînduri să mănînce din pere ori ba? Ce-a da Dumnezeu aceea va fi zise el și luă o pară și, cum o mîncă cum îi căzu un corn. Mulțămi lui Dumnezeu și mai mîncă una și-i căzu și celălalt corn.

Acum iară era voios și se gîndi puțin și se răzgîndi și apoi se duse la măr și luă atîtea mere, cîte chibzui că va putea duce, apoi luă cîteva pere și merse să iasă la largul de-a nimeri. Și-a nimerit ușor. Și cum a ieșit din pădure a văzut departe un oraș; acolo o să merg, zice el. Și se duse. Și cînd ajunge în oraș chiar ieșeau oamenii din biserică. El se pune și-și întinde o țîr de șetruță cu merele cele scumpe și prind oamenii a se aduna în jurul lui ca la o comedie, că nime nu mai văzuse așa mere frumoase. Prind a-l întreba că ce cere pe ele? Iar el le răspunse: « Pentru fiecare măr patru sute bune ! » Toți oamenii se îngroziră de prețul acela mare, bani de o pereche de boi pentru un măr.

Curînd ajunse vestea și la curtea împăratului despre mîndrețea și scumpetea merelor și fata împăratului numaidecît trimite o slujnică cu șasesprezece sute bune să-i aducă patru mere, unul la împărat, unul la împărăteasa și două pe seama ei. Și minteni veni slujnica cu patru mere și le dete fetei, iar fata dădu unul la tată-său, unul la mumă-sa și două și le opri ei și ieși în casa sa.

Și mîncă împăratul mărul și cînd îl gătă de mîncat îi crescu un corn în frunte ca la Surilă; și mîncă și împărăteasa mărul ei și-i crescu un corn cît al

Joienei noastre, iar fata, fiind mai lacomă, ca toți tinerii, îndată huzdopă amîndouă merele și-i crescură două drăguțe de coarne de gîndeai că de la un bou săsesc le-a împrumutat. Dar ea nu știa că le are și nici mumă-sa nu știa că ea are un corn, nici tatăl său. Cînd se adunară la amiazi se înfiorară:

— Tată, zise fata, dumneata ai un corn, uite că și mama are!

— Tu ai două, ziseră împăratul și împărăteasa.

Numai atunci băgară de seamă, că ei au coarne.

Adunară doftori peste doftori și cercară și cercară cu toate leacurile din apoteci, dar nu folosi nimic. Toderaș, după ce căpătă sutișoarele se duse la boltă și-și cumpără haine doftorești, o pălărie cît mierța orașului, ochelari negri și umblă cracoș de picioare, se făcu doftor în tălpi și merse ață la curtea împăratului.

— Ce cauți? îl întreabă un slujitor, și cine ești?

— Eu îs doftor și anume, care vindecă coarnele de la oameni, vin la înălțatul împărat să-i arăt dreptățile.

— Chiar în bun loc nimerești, îi zise slujitorul, că și la înălțatul împărat i-a crescut un corn.

Și-l sloboade înlăuntru, iar Toderaș spune la împăratul lefteria lui.

— Bine că te-o adus Dumnezeu, zise împăratul, că uite ce-am pățit, din chiar senin mi-a crescut mie un corn și unul la împărăteasa și două coarne la fată, de mine și de împărăteasa calea ca valea, că sîntem bătrîni, dar biata fată nu și-a căpăta pețitori, sărmana. De ne poți vindeca te umplem de bogăție!

— Că vă pot. Și se pune doftorul Toderică și se face a unge cornul împăratului și scoate din buzunar o pară și dîndu-i-o împăratului zice:

— Gustă din para asta pînă te lecuiesc eu. Și tot îmbucă împăratul cîte oleacă din para cea bună și pînă o gătă, atunci scutură doftorul Toderică de corn și o dată îi rămîne în mînă, iar împăratul rămîne ca și mai-nainte pînă nu mîncase mărul. Nu mai știa ce să facă de bucurie, îi dădu o pungă de bani și-l duse în chilia împărătesei și-o vindecă și pe ea, tocmai ca și pe împăratul și iar îi dădu o pungă de bani.

Acum îl duse în chilia fetei s-o vindece și pe ea, Dar Toderică zise:

— Dragii mei, la coconița e lucru cu mult mai greu, că dumneaei are două coarne și sînt cu mult mai groase. Fără eu mă leg, că și pe dumneai o vindec, numai nu așa iute. Lăsați-mă numai pe mine aici și nu veniți pînă peste un ceas, poate că va cam zbiera că va durea-o că a dumisale trebuie să le tai mai întîi, dar nu veniți înlăuntru ascultați-mă pe mine, de vreți să fie fata iară cum a mai fost.

— Că te-om asculta, zice împăratul și împărăteasa, ieșind din casa fetei.

Fata era voioasă văzînd ce doftor învățat a nimerit la ei, care în scurtă vreme a vindecat de coarne pe părinții ei și peste un ceas o va vindeca și pre ea.

Toderică, doftorul acest luminat, porunci fetei de se dezbrăcă în pielea goală, și ascultă fata. Apoi el scoase o funie din buzunar și o legă bine de grindă ș-apoi legă pe fată de coarne și-o trase în sus de sta spînzurată în aer. Îi era greu bietei fete, dar trebui să rabde, că o vindecă de coarne. Dar hoțul de doftor după ce o legă bine, apucă un măcăuaș și prinde a o încinge pe spate, pe picioare, pe unde apucă pînă o face toată vergi. Ea țipătea de gîndeai că guta o lovea, dar el nu înceta cu leacul; toată era meleștuită de bătaie. Atunci intră împăratul cu împărăteasa înlăuntru și văd chinul fetei.

— Dar ce faci, domnule doftor, dumneata ne omori fata!

— Ba nu, numai o lecuiesc, unde mi-e cornul, punga și pălăria, care mi le-a luat cu vicleșug fata asta? Scoateți-le afară că o las, dar de unde nu și pe voi vă bat.

— Dezleag-o și n-o mai bate, că ți le dăm.

Și-o dezlegă Toderică, iar ea nu mai așteptă nici un cuvînt, fără deschise lada, îi dădu punga, cornul și pălăria, numai să se vadă scăpată.

Toderică nici nu-și luă rămas bun, fără-și puse pălăria pe cap și zise: « Hop! hop! să fiu la frații mei! » și într-o minută au fost acolo și le-a spus toată pățania, din vremea doftoriei sale, cum v-am spus-o și eu dumneavoastră.

Însuratu-s-o Toderică, ori rămas-a tot holtei? nu se știe, dar aceea știu, că la fete de împărat altul n-a mai umblat a peți și, de n-a murit, și astăzi trăiește.

Auzită și scrisă în Rodna veche.

OMUL DE OMENIE NU PIERE

Pe vremile cînd umbla Dumnezeu cu Sfîntul Petru pe lume, trăia o părechе de oameni, un bărbat și o muiere. Ei erau oameni săraci, n-aveau decît o vacă, de la care se îndulceau ei amîndoi cu doi fii ai lor. Nici casa în care lăcuiau nu era a lor, nici că aveau vrun petec de pămînt cît de mic; cu lucrul mînilor se susțineau și cu lucrul plăteau dările și birul casei.

Într-o seară vine bărbatul de la coasă, cum fusese la un vecin bogat și află pe muierea mulgînd vaca, iară copilașii stînd lîngă ea să le dea lapte să bea. Bărbatul scoase din traistă o legătură mare de căpșune și li-o dete copiilor, apoi după ce dădu sarcina de mohor vacei s-o mănînce, intrară toți patru în căsuță.

Nu se puseră bine la cină și se porni un vînt cu ploaie de gîndeai că piere lumea; tuna și fulgera de gîndeai că e sfîrșitul veacului.

Cînele începu a lătra mai pogan decît la lupi, semn că om strein se apropie la casă.

Ian ieși afară, măi bărbate, de vezi ce latră dulăul așa tare, va fi vrun biet drumariu, zise nevasta; iar bărbatul scoase capul pe fereastră să vază ce este?

Adecă doi oameni voiau să intre în curte și cînele nu-i lăsa. Numai la lumina unui fulger i-a putut vedea. Apoi ieși iute afară și merse la poartă de apără pe drumari de cîne și-i bägă în casă.

Bună seara, zise unul din călători. Bună să vă fie inima, zise talpa casei.

Și mai bună cina, zise celălalt călător.

Poftim la cină, răspunse stăpîna casei.

Și călătorii osteniți și flămînzi fiind, nu așteptară mult îmbiat, se așezară la masă și mîncară omenește, mai vorbiră puțin, apoi se dezbrăcară și se culcară.

Muierea le întinse hainele să se uște, apoi se culcă și ea.

— Ce oameni de omenie sînt oamenii aceștia, Doamne! zise unul din călători, după ce văzu că căsenii dorm, i-ai putea dărui cu ceva.

— Vor fi răsplătiți la bătrînețe, zise celălalt drumariu, ș-apoi adormiră.

Dimineața, iar omeni muierea pe călători cu mămăligă și cu lapte cald. Iar unul din ei văzînd bunătatea acelor oameni, îi întrebă prietenește:

— Ce-ți pofti pentru binefacerea ce-o ați arătat către noi de cînd intrarăm la voi în casă?

Iar bărbatul zise:

— Săraci sîntem și mulțumită lui Dumnezeu că sîntem sănătoși; numai sănătatea să ne-o țină bunul Dumnezeu, de altceva lipsă n-avem, că muncim

și atunci avem de pe o zi pe alta; ca niște oameni săraci, la bătrînețe barem de ne-ar da bunul Dumnezeu trai mai liniștit, cînd nu vom mai putea munci.

— Să vă ajute Dumnezeu, zic călătorii, și se duc pe aici încolo, iar oamenii rămîn mîngîiați că putură face bine bieților drumari.

Dar nu mult dup-aceea, cam pe la Ilie prorocu, vine o vreme grea și le trăsnește vaca de sub păretele casei, casa încă ia foc și bieții oameni scapă numai cu ce erau pe ei și cu copiii de mînă. Acum ce să știe face? Ar rămînea aci, cu ce să trăiască? Dar unde să locuiască? Nu aveau nimic, deci își pun în gînd să ia lumea în cap. Și se pun oamenii mei la cale și merg pînă la Dunăre. Dar cum să treacă Dunărea? Stau ei, și numai ce văd o luntre venind către ei; în luntre era un turc, care o mîna. Se roagă de turc să-i treacă de cea parte și se învoi turcul bucuros, însă zise, că luntrea fiind mică, nu poate trece mai mult de cît unul odată. Deci se sui mai întîi muierea în luntre și turcul vîsli prin valurile Dunărei pînă dincolo. Ei, dar nu se-ntoarse, căci muierea fiind frumoasă, îi plăcu foarte turcului, deci și-o duse acasă la el.

Văzînd omul că turcul a fugit cu muierea, se puse pe gînduri, apoi începu a căuta doară va afla vrun vad pe unde să poată trece și el cu copilașii, că cineva cu vreo luntre nu se mai ivea.

Și umblă omul nostru cu copiii de mînă, de colo pînă colo, pînă dete de un vad, pe unde i se păru că ar putea trece. Deci se desculță, luă un copil în cîrcă și plecă prin Dunăre. Cum mergea, iată că în mijlocul Dunărei dădu de un prundiș gol, ca un ostrov mic, acolo puse copilul să se odihnească și se uită înapoi la copilul de pe țărmure.

Adecă vede o dihanie de lup că se apropie de el și fuge cu el pe aci încolo. Atunci își pierde cumpătul, uită de copilul ce era lîngă el și fuge să scape pe cel de pe țărmure din gura lupului. Dar vai! cînd ajunge pe țărmure nu mai vede nici lup, nici copil; cine știe unde fugise lupul cu el! Atunci se uită spre prundiș ca să vază pe al doilea copil, ce rămase singur în mijlocul Dunării pe ostrovel. Adecă vede o undă mare apropiindu-se de el și luîndu-l ca pe o peană; preste o clipită nu-l mai văzu. Ce era să facă, bietul om? Să se arunce și el în Dunăre? În zadar i-ar fi fost cercarea de a-și scoate copilul, deci se puse pe plîns.

El care cu două zile mai nainte avea căsuța sa, văcuța sa, muierea sa și copilașii săi, acum era singur ca cucul la marginea Dunărei! Dar Dumnezeu atunci e mai aproape, cînd omul e în nefericirea cea mare; întări deci inima omului nostru, să nu cadă în păcate de a se arunca în undele Dunărei, și-l îndreptă spre un oraș mare, unde se băgă păzitor la porcii domnilor.

Și stătu el multă vreme ca porcar în acel oraș, poate vreo cincisprezece ani dacă nu și mai mult, fără de a auzi de muiere și de copii, și fără de a se plînge împotriva lui Dumnezeu; în timpul cînd își aducea aminte de ai săi, zicea: bun e Dumnezeu și îndurat către toată lumea, și pe mine m-a mîngăia. Cu timpul mai uită de ei și numai arareori se mai întîmpla să fie supărat de pierderea lor, că Dumnezeu îi întărise firea; drept că și el se ruga lui Dumnezeu sfîntul cu toată credința. În orașul acela ședea chiar și împăratul, care fiind foarte bătrîn, muri și el ca toți oamenii, că doară și împărații sînt oameni, știu că nu sînt draci să trăiască alături cu pietrile.

Ei! dar pe vremile acelea nu se alegeau împărații, ca în zilele noastre; nici nu rămîneau copiii împăraților în locul părinților lor, ori vrednici ori

nevrednici; atunci Dumnezeu alegea pe împăratul. Adecă hotărau sfetnicii împărăției o zi, atunci toți oamenii din împărăție trebuiau să se adune la un loc, pe un cîmp mare, și unul arunca coroana în sus: aceea apoi atîta se învîrtea prin aer pînă Dumnezeu o trimetea pe capul celui vrednic, și pe care se așeza coroana, acela era împărat, să fi fost omul cel mai sărac ori cel mai bogat, tot una era, atunci oamenii nu se împotriveau voiei lui Dumnezeu.

Astădată a fost alegerea de împărat chiar în cîmpul unde era omul nostru cu porcii. Și se adunară feciorii de crai și de împărați, de grofi și baroni din toată țara, și toți fruntașii țării erau de față, ba și feciorii, bogații din țările vecine veniseră și stăteau așteptînd cu capetele descoperite, că doară pe unul din ei se va așeza coroana, care umbla prin aer deasupra capetelor.

Dar minunea minunilor! umblă prin aer cît umblă pînă odată zbură departe, unde era omul nostru cu porcii, și se așeză pe capul lui. Atunci poporul strigă cu bucurie: « Să trăiască împăratul nostru! » și-l duseră cu mare pompă la palat, și-l îmbrăcară în hainele cele scumpe împărătești; iar țara i se supuse ca la cel ales de Dumnezeu. Și el purta cu înțelepciune treburile împărăției, încît toți se mirau de mintea lui cea mare.

Dar odată vine la el un cioban cu un drăguț de caș de să-l mănînci și cu ochii:

— Bună ziua, înălțate împărate!

— Bună să-ți fie inima, dragul meu; vei fi avînd vreo rugare?

— Am, înălțate împărate, am două rugări; mai întîi te rog să primești cașul acesta ca cinste de la mine; a doua te rog să faci o milostivire și să-mi ierți feciorul, să nu meargă la oaste; sînt om bătrîn, înălțate împărate, numai pe el îl am, și nici pe el nu l-aș avea, că baba mea nici un băiat nu mi-a făcut, dar acum sînt șaisprezece ani o dihanie de lup a venit cu un prunc ca de 5 ani în gură, eu l-am scos de la lup, pe lup l-am omorît, iar pe pruncuț l-am crescut, cum am putut; acum mi l-au scris la oaste și, de-l duc, eu rămîn la bătrînețe fără nici o ajutorință.

Împăratului numai decît îi veni aminte întîmplarea lui, și zise ciobanului să aducă feciorul la curte.

Și l-a adus ciobanul, iar împăratul a poruncit, ca pe fecior să-l facă cătană, iar pe cioban și pe baba lui să-i țină împărăția cu toate cele trebuincioase; nu a spus împăratul însă nimănui de ce a făcut lucrul acesta.

Nu trecu mult și veni la împăratul un pescar cu un pește foarte frumos.

— Bună ziua, înălțate împărate!

— Bună să-ți fie inima, fătul meu; vei fi avînd vreo rugare la mine?

— Am, înălțate împărate, am mare rugare, adecă rugări că două rugări am: mai întîi să faci bine să primești peștele acesta ca cinste de la un biet pescar; a doua să faci bine și să ierți feciorul meu de la oaste, că numai pe el îl am, dar nici el nu e de la baba mea, fără Dumnezeu mi l-a dat, l-am prins de pe Dunăre acum sînt șaisprezece ani și nu era atunci mai mare de ca trei, patru ani. De atunci m-am căznit cu el, cum am putut; acuma cînd mi-ar fi spre ajutorire, eu și cu baba sîntem slabi, iar alți copii n-avem, acum vrea să ni-l ia la oaste, înălțate împărate.

Iar veni împăratului în minte întîmplarea lui de acum șaisprezece ani, deci porunci pescarului să aducă pruncul la curte. Și pescarul veni cu feciorul,

iar împăratul porunci ca pe fecior să-l facă ostaș, iar pe bătrînul pescar cu baba lui să-i țină împărăția pe cheltuiala ei. Așa se și întîmplă, că altcum nici că se putea întîmpla după porunca împăratului.

Mai avea împăratul un gînd de nimeni nu-l știa, căci nimănui nu-l spunea. Deci porunci prin toată împărăția lui, care era mare foarte și se întindea și de cea parte de Dunăre; porunci zic în toată împărăția ca să vină din toată casa bărbatul și muierea la un ospăț mare împărătesc. Și veniră, doamne! cîtă frunză și iarbă, și se puseră pe lîngă masă și începură a se ospăta ca la curțile împăratului. Iar împăratul se preumbla de la o masă la alta și se uita la fiecare în față. La o masă văzu pe un turc singur, fără nevastă și se uită cu mare băgare de seamă la el, apoi-l întrebă:

— Prietine, cum de nu ți-ai adus și nevasta?

— Să ierte înălțatul împărat, e cam bolnavă acasă.

— De unde ești, din ce sat?

— Din satul cutare și cutare...

Împăratul chemă numaidecît pe cele două recrute, pe feciorul păcurarului și al pescarului și le spuse:

— Aveți să mergeți numaidecît în satul cutare și să-mi aduceți înainte pe muierea turcului cutare.

Recrutele ascultară porunca împăratului și merseră ață la casa turcului și intrînd înlăuntru spuseră muierei să vină cu ei la împăratul.

— Bine, răspunse femeia, stați dumneavoastră numai în căsuța asta pînă merg eu în cealaltă să mă gat, cum e data să meargă omul înaintea împăratului; iată, ca să nu vă fie urît, vă pun ulciorașul acesta cu vin dinainte, gustați oleacă din el pînă mă gat.

Și începură feciorii mei a închina cu urciorașul, știți cum bea cătana cînd capătă; vinul era bun și dezlegă din ce în ce limba lor, pînă erau vorbăreți cum e data.

— Mă soțule, zise unul, bine mai sămănăm noi laolaltă și înălțatul împărat tot laolaltă ne trimite în slujbă, ian să vedem, care de unde sîntem?

— Eu, soțule, zise celălalt, sînt fecior de cioban; cu oi am crescut cît mă vezi de mare, dară-mi aduc aminte, că eu am avut alt tată și altă mamă, nu pe ciobanul cu baba lui, fără tatăl meu cel adevărat m-a lăsat o leacă pe țărmul Dunărei pînă să treacă pe un frate mai mic de cea parte și pe mine m-a apucat un lup și-a fugit cu mine să mă mănînce, că tata nu l-a putut ajunge; dar un cioban, Dumnezeu să-i dea bine și sănătate, m-a scos din gura lui și m-a crescut ca pe al său. Pe mama a furat-o un turc, iar de tata și de fratele meu cel mic n-am mai auzit nimic.

— Eu, frate, zise celălalt, sînt fecior de pescar, dar și tata zice că din Dunăre m-a prins cu mreaja și numai cu mare greutate m-a adus la pricepere, că luasem bagseamă mai multișoară apă decît vin avurăm în urciorașul acesta.

Muierea care auzise din ceea casă vorbele feciorilor, nu se mai putu răbda să nu meargă la ei și plîngînd și sărutîndu-i zise:

— Dragii mamii copii, voi sînteți copiii mei, eu sînt mama voastră, acum sînt șaptesprezece ani de cînd m-a furat turcul, iar voi ați rămas cu tatăl pe țărmurii Dunărei; haideți la împăratul să-i spunem întîmplarea, doar de cumva va pedepsi pe turcul fără de lege, iar noi vom da undeva de tatăl vostru?

Și plecară, adică cum ajunseră la împăratul, acela cunoscu că femeia este a lui și spuse în fața mulțimei celea petrecute și că și pe copii i-au cunoscut, ci anume n-a voit să le spună pînă vor afla ei pe mama lor. Pe turcu-l iertă zicînd:

— Așa a voit Dumnezeu să fie.

De aci încolo pînă avură zile, trăiră fericiți, mulțămind lui Dumnezeu că la bătrînețe le-a dat mîngîiere de a trăi laolaltă zile bune.

Ce s-a mai fi întîmplat nu mai știu, că multă vreme a trecut de atunci; cine știe însă, slobod este să mințească și mai departe.

Auzită și scrisă în Săncel.

DIN FATĂ, FECIOR

Cică a fost odată ca niciodată, că de n-ar fi nu s-ar povesti, că nu-s dator ai minți, ca și-un purece a plesni, că eu nu-s de cînd ferestrile, ci eu îs de cînd poveștile. Cînd poveștile pe la noi trecea, mama atunci mă făcea și apucai una de chică și-o aruncai într-o vică; și-am apucat una de picior și-o aruncai după cuptor și-o bătui bine, bine, să mă-nvețe și pe mine, după aceea o am lăsat și iată, că m-a învățat.

A fost odată un împărat și-ntr-atîta era de bătrîn și neputincios, încît nici că mai vedea și cu unghiile își deschidea genele ochilor și-atunci mai vedea puțintel, dar și atunci numai ca pintr-o sită. El a fost rămas cu trei fete. Neputinciosul bătrîn avea o chilie, unde dînsul numai singur-singurel locuia și tot jălea și plîngea. Odată cică a zis cea mai mare fată către celelalte surori:

— Dragile mele surori, ce lucru poate fi cu taica nostru, că el de cînd a murit maica noastră tot plînge și jălește, nu știu mîncările nu-i plac sau pe noi-i supărat? Mîne dimineață am de cuget să-l întreb. Și în dimineața următoare fata cea mai mare merge să-i mături chiliuța, în care ședea bietul împărat și punîndu-i un pic de mîncare se retrase către ușă. Punînd mîna pe cheia ușii, zise astfel:

— Dulce taică, pentru ce dumneata, de cînd a murit maica noastră nu te vedem niciodată vesel, numai tot plîngi și jălești: mîncările nu-ți plac, ori pe noi ești supărat?

— Dar cum n-oi plînge și cum nu m-oi văieta, că după moartea mea împărăția mea și bunul meu merge în mînă străină, că eu nu las după mine bărbat și toate rămîn pe mîna străinilor?!

Dar fata zise:

— O, taică, nu plînge, nu te năcăji, că toate nouă ne-or rămînea!

— Aha! blăstămată și ticăloasă ce ești tu, cum ai și cutezat să gîndești așa ceva? Și luînd bătrînul paloșul, îl aruncă după fată, dar nu o nimeri, că fata se retrase și închise ușa și paloșul se împlîntă în părete și mai zise bătrînul:

— Atunci va fi a voastră dacă veți umbla voi cît am umblat eu și-ți păți cîte am pățit eu.

Fata grăi:

— Voi umbla, dulce taică.

Ea nu a spus ce-a pățit cu taică-său către celelalte surori, și îndată a mers la grajd și și-a ales un cal bun și gătind calul ea încă s-a îmbrăcat în haine cătă-

nești, cu pușcă, sabie și celelalte lucruri și încălecînd pe cal s-a cam mai dus. Ajungînd într-un sat se întîlni cu o hîrcă de bătrînă și zise fata:

— Bună dimineața, mamă!

— Sănătate bună, cătană cu glas de fată, zise bătrîna.

Fata mînioasă zise:

— Fire-ai a dracului, mamă, de unde știi dumneata că sînt fată?

— Știu eu și unde mergi tu, răspunse bătrîna, dar du-te, du-te că pe-nturnate, mergi tu!

Fata nebăgînd în seamă vorbele bătrînei se duse pînă la podul de aramă și pășind pe-o podea, pe două și pînă pe nouă, iată că i se arătă o bală spurcată c-o falcă-n cer cu una-n pămînt și tot pară roșie lăsa din gură. Înfricîndu-se fata și tremurînd din tot trupul, se întoarce înapoi și cînele de zmeu se repezi și-i și rupse coada la cal. Și venind fata acasă supărată lecuiește calul și se dezbracă nespunînd nimănui ce i s-a-ntîmplat.

A doua zi fata cea mijlocie tot astfel păți ca cea dintîi soră a ei.

După aceste, a treia zi merse cea mai mică în chilie la tată-său și după ce gătă cele de lipsă bătrînului, punînd mîna pe cheia ușii grăiește următoarele:

— Dulce taică, pentru ce dumneata, de cînd a murit maica noastră, fie iertată, de atîta timp tot plîngi și jălești; mîncările nu-ți plac ori pe noi ești supărat?

— Oh! dulcea mea fiică, da cum n-oi plînge, cum nu m-oi supăra, că eu mă aflu așa nefericit cum nu mai este om în lume și sub pe soare; bunurile mele și toată averea mea, precum și împărăția mea vor rămîne la cei stăini după moartea mea, că eu n-am sămînță de bărbat.

Iară fata aceasta fiind mai vicleană decît cele două surori ale ei, se retrase la ușă, deschise puțin ușa și zise:

— Oh, dulce taică! Nu plînge, nu te supăra, că nouă ne vor rămînea.

Iară bătrînul înfuriat de mînie, prinde paloșul și-l aruncă de se prinde tare în ușă. Dar pe fată n-o nimeri. Și zise bătrînul:

— Atunci vor rămînea vouă, dacă veți umbla voi, cît am umblat eu și-ți păți ce am pățit eu.

Iar fata zise:

— Vom umbla, tată!

Și cu aceste cuvinte se depărtă de acolo pînă în ziua următoare, nespuind nimărui nimica. Fata-n ziua următoare s-a sculat foarte de dimineață și s-a dus în grajd și și-a ales un cal bun și-l hrăni bine și-l țesălă frumos. Și după aceea se duse și se îmbrăcă în haine cătănești din creștet pînă-n tălpi și luînd o pușculiță frumoasă și sabie și o patrontașcă cu plumbi și toate cîte sînt de lipsă unei cătane, merse la calul gătit de mai înainte, încălecă pe el și așa de bine i să ședea, de ai fi putut jura că e cătană. Și merse și aceasta tot pe urma celorlalte și se întîlni cu bătrîna și zise fata:

— Bună dimineața, mamă!

— Sănătate bună, cătană cu glas de fată, grăi hîrca de bătrînă.

Iară fata mînioasă zise:

— De unde mă cunoști dumneata și cum știi că-s cătană cu glas de fată?

— Eu, puiul mamei, știu și pe tatăl tău și te știu și pe tine unde mergi, dar întoarnă înapoi, că nu ești bine gătată. Du-te acasă și te suie în podul curții și vei găsi acolo niște zdrențe din hainele tătîne-tău din feciorie și pușca

lui și sabia lui, toate de cînd era el tînăr; și cum o vei lua, lovește-o de pămînt și se face mai mîndră și mai frumoasă de cum a fost. Și după acestea te du în grajdul cailor și sparge pămîntul și sapă acolo, că vei afla nește oase de cal și căpățîna calului și apucă căpățina și dă cu ea de pămînt de trei ori și zi: « Țio ! cal de hadă. Cînii carnea ți-o roadă, poartă-mă și pe mine cît ai purtat pe taica ! »

Și ascultînd de bătrîna s-a dus și precum i-a spus, așa a făcut și toate le și îmbrăcă și îmbrăcîndu-se în haine și încălecînd pe Dalbul Dochilor, că uitasem să vă spun numele calului, merseră ca gîndul de întreceau vîntul, pînă la hîrca de bătrînă și cum o a văzut bătrîna o a sărutat și-a zis:

— Noa, puișoara mamei, acum poți umbla toată lumea că ești gata, du-te cu Dumnezeu. Și luîndu-și ziua bună de la bătrînă se duse pînă ajunse la podul de aur și trece pe-o podea, și trece pe două, trece pe nouă și mai încolo sta taică-său cu o falcă-n cer și cu una-n pămînt și tot flăcără-i ieșea din gură, căci taică-său era năzdrăvan.

Iară fata prinse curagiu și zise:

— Feri, cîne de zmeu, din drumul meu, că de nu te împușc. Și de trei ori zise așa, iar a patra oară fata sloboade pușca și face poc ! dar nu a voit să-l împuște și numai așa a împușcat de-o latură. Și taică-său se dete de trei ori peste cap și se făcu om cum a fost mai înainte; apoi a sărit îndată la draga lui fată și o a sărutat zicînd:

— Noa, draga taichii, poți merge-n lumea întreagă, poți umbla cît am umblat și eu și poți suferi, cît am suferit, că acum ești gata de mers.

Atunci fata se luă și se duse multă lume împărăție, ca Dumnezeu să ne ție, că din poveste multă înainte este, mai mîndră și mai frumoasă, să ascultați și dumneavoastră; cine-a asculta, bine a învăța, cine a dormi, bine s-a hodini; găină curtă oua-s-ar în gura cui n-ascultă*.

Mergînd sărmana cătană singură tot gîndind, iată c-aude un groaznic zbierăt încît i se făcu părul măciucă-n vîrful capului și strînse pe biet Dalbul Dochilor în pinteni și-l îndreptă din cătrău venea zbieretul cel groaznic. Și sosind acolo găsi un balaur foarte groaznic strîngînd în gură un biet cerb, îndată ce zărește pe cătană și grăiește:

— Cătană, mîndră cătană, hai lovește bălaurul acesta și mă scapă din gura lui, că de trei zile nici mă poate înghiți, nici mă lasă; că de cumva mă vei putea scoate, mult bine ț-aș face.

Iată balaurul grăiește:

— Dragul meu cătană, vină, lovește coarnele aceste de cerb, că de trei zile mă tot năcăjesc cu el și nu-l pot înghiți pentru coarnele lui. De-ai făcut cîndva bine, da fă acum și cu mine, că eu multă bunătate ți-oi face.

Bietul cătană gîndi și-și ascuți sabia și lovi coarnele cerbului și balaurul îndată-l înghiți. După aceea el se grăbi la cătană și-i zise:

— Noa, dragul meu, acuma vei veni cu mine la taică-meu, că eu sînt feciorul împăratului Roșu și m-au blăstămat taica și maica, că nu i-am ascultat, de douăzeci de ani de cînd mă năcăjesc de cînd m-am prefăcut bălaur și de-atunci taica și maica nu m-au mai văzut. Atunci se întoarse de trei ori peste cap și se făcu un drag de fecior, de nu era pe sub soare mai frumos.

---

* Însemnează tăcere la ceilalți ce n-ascultă.

Acum se luară amîndoi și se duseră multă lume împărăție, ca Dumnezeu să vă ție, că din poveste lungă înainte este, mai mîndră și mai frumoasă, să ascultați și dumneavoastră; cine-o asculta, zău, acela o a învăța, cine va dormi bine s-a hodini. Și ajungînd ei în țara șerpească erau niște șerpi ca niște grinzi și îndată șuieră-n degete feciorul ca păcurarii și veniră toți șerpii la el:

— Ce poruncești dragul nostru și domnul nostru? ziseră șerpii.

— Vedeți mîndrul voinicul acesta? cînd a trece și petrece pe aici să nu-i faceți nici un rău, ci să-i faceți drum larg, să nu se sperie de voi ori să-i fie greață, că acesta mă aduce din țările cele rele și mă duce la tata, pe care nu l-am văzut de douăzeci de ani, că știți voi bine, că eu sînt feciorul împăratului Roșu. Șerpii toți fugiră în lături, lăsîndu-le drum larg și ei trecură. Și trecură prin țara broaștelor și prin țara șoarecilor și tot astfel făcură ca în țara șerpilor. Destul numai că ajunseră și-n țara Împăratului-Roșu și ziseră feciorul de împărat:

— Stăi-n loc, dragul meu și bunul meu, că acum sîntem în hotarul tatii și eu voiesc a-ți da sfat, că ce să ceri de la tata pentru că m-ai adus din țările celea rele, unde eu douăzeci de ani m-am năcăjit prin pustietățile acelea groaznice. Îndată ce vom sosi la tata, el de părere bună că m-ai adus, a vrea să te mănînce, dară nu te spăimînta. El ți-a făgădui bani, averi, aur, argint, de toate bunătățile, cîte se află-n lume, dar nu cere nimic numai o lăduță din odaia tatii de pe fereastră și pușca, care ar fi mai ruginoasă în tot magazinul de puști; aceste două feluri le cere. Iară tata n-a voi să ți le deie, iară tu nu te-nvoi la nimic, numai la aceste, că în lăduță se află Calul galbin de sub soare și cu pușca cea ruginoasă poți pușca la 4 mile de loc în pătrat. Taica n-a voi să le deie dar tu zi-i că mă vei duce de unde m-ai adus, de nu ți le va da.

Sosind ei la curțile împăratului intrară-n curte și cum văzu împăratul pruncul lui, îndată-l cunoscu și era să-l mănînce de viu pe bietul cătană de bucurie mare, că i-a adus pruncul, și-l purta pe la toate bunurile cîte le-avea îl îmbia cu de toate, dară el nimica nu primește numai lăduța de pe sprijoana ferestrii și pușca cea mai ruginoasă dintre toate puștile împăratului. Împăratul nu voiește nicicum să i le deie. Dară cătana suindu-se pe cal și prinzînd pruncul de vîrful capului zise:

— Noa, rămas bun, înălțate împărate, că eu îți duc pruncul de unde l-am adus.

Atunci împăratul îl grăi înapoi și-i zise:

— Noa, dară vină că ți le dau și acelea! Și-ndată i le dădu și pe-acelea.

După acestea luîndu-și rămas bun de la toți, plecă cu lăduța-n straiță și cu pușca în spate și călare pe Dalbul Dochilor, se duse multă lume împărăție, ca Dumnezeu să ne ție, că din poveste mult înainte este, mai mîndră și mai frumoasă s-ascultați și dumneavoastră, cine a asculta, bine a învăța, cine a dormi, bine s-a hodini. Mergînd bietul cătană prin o pădure, vede o peană de rață în mijlocul drumului și zise către cal:

— Ho! calul meu și dragul meu, că prea mîndră mîndrenie văd.

— Ce-i dragul meu și domnul meu?

— Noa, uită-te ce peană frumoasă de rață: lua-o-voi? lăsa-o-voi?

— De cumva o vei lua, de mare năcaz ne-ar fi, iară de nu o vei lua, ți bănui după ea. Așa zise calul, că pe-acelea timpuri știau și caii vorbi (dar azi nici oamenii nu nimeresc cum ar trebui) iară cătana luă peana cea de rață.

Mai merseră cît merseră și iară mai găsiră o coadă de păr frumos, toată strălucea ca aurul. Iară grăi către cal:

— Ho! dragul meu și calul meu, că prea mîndră mîndrie văd; uită-te ce coadă frumoasă! lua-o-voi! sau lăsa-o-voi?

— De cumva o vei lua, știu că de mare năcaz ne va fi, iar de cumva nu o vei lua, 'ți vei bănui după ea. Și-o luară și le puseră amîndouă-n jeb subsuoară și se duseră mai departe multă lume împărăție, ca Dumnezeu să ne ție, că din poveste înainte este mîndră și frumoasă s-o ascultați și dumneavoastră.

Iată că după o cale lungă de cîteva zile a ajuns în hotarul împăratului Negru. Pe acelea timpuri erau mulți împărați; unul roșu, altul verde, altul negru, așa le erau poriglele din bătrîni.

Acolo erau o mulțime de cătane la pușcate-n țăl. Și cătana de față se apropie de dînșii și se uită la dînșii cum pușcă în țăl. Și luîndu-și pușcuța cea ruginoasă și se pune în rînd ca să țăluiască și el ca ceilalți și zise:

— Da vezi țălul acela-n depărtare de două mile de loc și eu de-aicea-l voi pușca, de tot se va sfărîma. Toți priviră la biata cătană și se mira de el ce grăiește? Și duseră țălul precum a zis cătana și precum a poruncit. Două mile de loc puseră țălul și cătana asta-l pușcă încît tot se sfărîmă. Dar atunci pică peana de la el și-un țigan, ce era aci sări și apucă peana și fugi la împăratul în curte și zise:

— Înălțate împărate, viteaz cătană a venit la înălțatul împărat, că necum să pușt el la cinci sute de pași, ci de două mile de loc a pușcat, dar nici cu atîta nu e destul, ci și rața aceea, de unde a căzut peana această, s-a lăudat că o va aduce.

— Oare drept e, măi țigane?

— Drept, înălțate împărate!

— Na, țigane, patru crițari de un pachet de duhan și cheamă-mi cătana cea nouă aici la mine.

Țiganul, voios, cum e fiecare țigan, merse la cătană și-i zise:

— Placă jupîne cătană, înăluntru, că te cheamă înălțatul împărat.

Și merse cătana în palatul împărătesc și după ce făcu cele cuviincioase și după ce-l salută cum se cade, adecă precum e datina la cătane, zise apoi împăratul:

— Adevărat ai vorbit către țiganul care mi-a adus pana asta, că necum să puști cum pușcă cătanele mele, ci și rața aceea, pe doamna penei acesteia, o vei aduce?

— N-am zis, înălțate împărate!

— De cumva nu vei împlini lucrul acesta, ți-a sta capul unde-ți stau picioarele și picioarele unde-ți stă capul! așa zise împăratul. Iară cătana ieși de la împăratul tot plîngînd și merge la Dalbul Dochilor și plînge de tremura hainele pe el.

— Ce-i, dragul meu și domnul meu?

— Iată ce pățesc pentru peana cea de rață, ce-ai zis că n-o iau, că eu sînt silit să aduc și rața.

— Nu te supăra, c-om merge și vom căuta și-om aduce, zise calul. Și se puse pe cal și merse pînă la marginea mării și-ndată se coborî de pe cal și zise calul către el:

— Ian uite-te colo sub țărmurii mării de cea parte, cum șede rața pe ouă și clocește!

— Dară cum vom trece la ea? zise fata, adecă cătana.

— Deschide lăduța, să vedem ce sfat ne va da și Calul galbin de sub soare? zise calul.

Și deschiseră-ndată și ieși Calul galbin și le zise:

— Ce-i, dragul meu și domnul meu?

— Ei, vezi rața aceea, colo de ceea parte, oare cum o am putea prinde?

— Lesne, domnul meu!

Calul atunci se pleacă și suflă cu nările în apă și îndată a înghețat apa și rața pe ouă. Și-au mers fata ca pe pod pînă a pus mîna pe ea și o luă și-o bägă în sac și apoi se duse pînă la împăratul și zise:

— Iată, o am adus.

— Bine, brava cătană ești, căutară rața, adecă peana-i era din aripa cea dreaptă picată.

Și cătanele împăratului iară ieșiră la împușcat și cu ele dimpreună și cătănuța noastră, cea de fată. Și cînd pușca ea, ce făcu ce nu, destul că-i cade o coadă frumoasă de aur. Și țiganul o apucă-ndată și fuge cu ea la împăratul.

— Înălțate împărate! Cătana cea de ieri a zis că și pe doamna cozii acesteia încă o aduce!

— Na, țigane, patru bani de duhan și mergi de-l cheamă!

Țiganul cu voia bună merge și zice:

— Jupîne cătană, ian hai pînă la domnul împărat la rapold.

Bietul cătană se duce supărat la împăratul. Acesta-i zice:

— Dar ce te-ai lăudat către blăstămatul acela de țigan, că pe doamna cozii încă o vei aduce. (Și părul acela tocmai de la Ileana Cosinzeana era, după care împăratul din ce-a fost prunc de șapte ani a tot umblat și n-a putut-o nicăiri găsi și-acum cugetă că și-a aflat norocul, văzînd coada cea frumoasă și de aur.)

Împăratul zise către cătană:

— Dragul meu, ești silit să mergi pînă unde vei afla-o, că de nu ț-a sta capul unde-ți stau picioarele și picioarele unde-ți stă capul!

Sărmanul cătană nu mai știa ce să zică și-ncătrău să se mai ducă? Iese deci afară la cal și plîngea și se văieta, de gemea lumea în jur de el și pămîntul sub picioare-i, dar și el deasupra pămîntului.

Văzîndu-l Dalbul Dochilor supărat îi zise:

— Nu plînge! Nu te văieta! Ia-te și te du îndărăpt la împăratul și cere de la el o căruță cu două roate și merinde de drum!

Și merse și le dădu împăratul, apoi prinse pe Dalbul Dochilor la căruță și merse multă lume împărăție, ca Dumnezeu să ne ție, că din poveste multă este, mîndră și frumoasă s-ascultați și dumneavoastră, că cine-a asculta, bine-a învăța, cine-a dormi, bine s-a hodini.

După o cale lungă ajung în țara Ilenii Cosînzenii și se așează la fîntîna de lîngă cetate, fîntîna la care veneau și slujnicele Ilenii după apă.

Calul galbin de sub soare se face o boltă cu negoț de tot felul, nu cum sînt în vremile noastre, ci tot cu aur și argint era suflat. Și Dalbul Dochilor se face neguțător, iar cătana om de casă.

Deschizînd ei bolta cea frumoasă, iată că vine o slujnică după apă pe seama-mpărătesei ! Şi cum vede negoţul, îndată şi cade pe genunchi aşa de mîndru se lumina de el ! Deci ea fuge la-mpărăteasa şi-i spune, — iar aceasta zise:

— Na o pungă cu bani şi te du de-mi cumpără o pereche de papuci !

Şi fugi fata-ndată şi intrînd în boltă tot aleg, numai cît ea nu găsea, care să se potrivească, deoarece negoţul de-aşa era, ca să nu potrivească un fel cu celălalt.

Fuge deci la împărăteasa, mînioasă care nu era alta, făr' însăşi Ileana Cosinzeana şi-i spune ce-i şi cum.

Vine-mpărăteasa mînioasă şi întră-n boltă ca să-şi aleagă multe de toate. Tot învîrte şi sucește, dar nu le poate potrivi nici ea. Ce fac ceia, ce nu fac destul că deodată bolta se-nchide rămînînd numai cît o ladă, iar în ea Ileana însăşi. O pun ei în căruţă şi hai !

Dar Ileana agrăia:

— Pe-a cui seamă mă duci?

— Pe seama împăratului Negru, zise cătana.

— În zadar, că nu voi fi a lui, făr'a cui mă duce !

Se vede că Ileana Cosinzeana era năzdravană şi ştia toate celea.

Sosind la Împăratul iată că era-n mijlocul oborului, înaintea curţii, un stîlp mare şi înalt.

Cum a ieşit Ileana din închisoare, iată-mi-o drept în vîrful stîlpului zburată !

Cînd a văzut-o împăratul în vestmintele ei strălucitoare ca şi faţa aurului îi zise:

— Scoboară-te jos, că eşti a mea acum !

— Fi-voi a cui m-a adus, iar ţie numai atunci ţi-oi fi nevastă, dacă tu vei aduce cele şapte iepe ale mele şi mulgîndu-le, te vei scălda în laptele lor !

— Cine mi te-a adus pe tine, le-a aduce şi pe acelea . . .

— Aceluia voi şi fi ! zice Ileana Cosinzeana.

Împăratul îndată chemă cătana şi-i spune că uite:

— Ai s-aduci iepele cele şapte ale Ilenii, că de unde nu, atîta-i de capul tău !

Plînse-mi cătana de sta să-i crepe şi inima din ea. Dalbul Dochilor cum o vede, îndată-i grăieşte:

— Nu te supăra, că bun este Dumnezeu şi ajuta-ne-va. Cere numai de la împăratul: nouă piei de bivol, nouă de cal, un car de fuioare şi o majă de răşină. Şi cum le ceru, le şi căpătară şi puse pe Dalbul Dochilor o piele de bivol şi-o pătură de răşină, apoi un rînd de fuioare. După aceea din nou o piele, pe ea răşină şi fuioare şi tot aşa pînă le încărcară toate pe cal, de cugetai că-i un munte !

Fiind toate gata, se porniră şi merseră pînă lîngă Marea Roşie, că iepele cele şapte ale Ilenei Coisnzenii erau în ostrovul mării şi erau albe ca lebeda. Ei stătură pe ţărmurii mării şi săpară o groapă-n pămînt. Cătana intră-n groapă, iar Dalbul Dochilor rămînînd afară pe ţărmuri rînchează o dată, de pămîntul se cutremură. Auzind iepele, ies de sub apă, se uită-n laturi, dar nu văd nimic. Dalbul Dochilor era îmbrăcat în cojoacele lui, de nu mai puteai şti, că ce poate să fie !

După ce iepele se cufundă din nou sub valuri, iar rînchează Dalbul Dochilor una cu mult mai tare, de se clătina și ceriul și pămîntul.

Atunci ies cele șapte iepe dimpreună cu hărmăsarul, se uită în toate părțile, nu pot însă crede că Dalbul Dochilor să fie ființă vie și din nou se cufundă sub valuri.

A treia oară rînchează Dalbul Dochilor, ș-acum din toate puterile, așa că nu numai ceriul și pămîntul, dar și marea s-a turburat pînă-n adîncurile ei.

Iese hărmăsarul cu cele șapte iepe afară la țărmure. Cum vede pe Dalbul Dochilor, se iau la bătaie cu hărmăsarul, dar pe cînd acesta mușca numai cîlți, rășină și piele de bivol, Dalbul Dochilor rupea la carne vie.

Hărmăsarul răzbit intră la tocmeală.

— Vreau, zise Dalbul Dochilor să vii cu noi, tu și iepele tale pînă la împăratul Negru, că pe stăpîna voastră am dus-o și e mare lipsă de voi!

— Că nu mi-ai putut spune mai curînd! Noi cu drag mergeam.

Atunci iese cătana din groapă și-ncălecînd pe Dalbul Dochilor se arăduiră înainte, iar hărmăsarul cu cele șapte iepe după ei, de nu mai scăpărau.

Dacă sosiră la împăratul, le închise în obor.

— Noa, vină jos, că iepele-s aci! zice el către Ileana Cosinzeana.

— Voi veni, dacă le veți mulge și veți fierbe laptele la foc, iar cînd o clocoti mai tare, te vei scălda-n el.

— Cine le-a adus, acela le va și mulge!

— A lui nevastă voi fi! răspunse Ileana.

Împăratul poruncește cătanei să le mulgă, dar nu era cu puntință că iepele erau sălbatice foc!

Și spunînd către scumpul lui cal ce poruncă i-a dat împăratul, îndată se plecă el cu nasul la pămînt și suflînd înghețară iepele, care unde a stat. Și cătana mulse cinci vedre de lapte și-a spus împăratului că le-a muls. Iar acesta strigă pe Ileana să vină jos, că iepele-s mulse. Aceasta însă-i zise:

— Atunci voi veni, cînd mi-i aduce feredeu de la Dumnezeu și de la Sfîntul Soare ștergătoare. Apoi să te scalzi în laptele ce clocotește și să te ștergi cu acea ștergătoare!

— Cine te-a adus pe tine, acela le va aduce și pe-acelea! răspunde împăratul.

— A lui nevastă voi fi! zice Ileana.

Împăratul chemă pe cătană și-i zice:

— Un mare lucru mai ai să împlinești! Trebuie să te sui la Dumnezeu după feredeu și la Sfîntul Soare după ștergătoare. Altcum să știi, c-atîta-i de capul tău.!

Iese cătana amărîtă afară și plînge, Doamne, de nu altcum, făr chemeșa de pe el încă tremura. În așa stare s-a dus la iubitul lui cal. Acesta, Dalbul Dochilor, îi zice cu durere:

— Dragul meu și domnul meu! Nu te pot sfătui, că ce e de făcut! Întreabă pe Calul galbin de sub soare, acela ți-a spune că ce e de făcut.

— Nu te supăra, zice Calul galbin de sub soare, știu ce te roade la inimă, deci urcă-te în spatele meu. Și-așa făcu.

Numai ce s-aiaptă Calul galbin și se-nalță pînă la Dumnezeu după feredeu și la Sfîntul Soare după ștergătoare!

Şi bine nimeriră, că nu era acasă spre a le putea cere, ci ei le furară şi se lăsară cu ele în jos pînă la Împăratul Negru. Cum le vede împăratul şi porunci să facă un foc zdravăn şi făcînd aşa, puseră căldarea cu laptele pe foc şi-o lăsă ca să fiarbă aşa de cumplit, de săreau stropii tot cît curtea.

— Noa, acum vină jos, că-s gata toate ! zice împăratul către Ileana:

— Veni-voi, după ce te vei arunca-n feredeu, cînd a clocoti laptele mai cumplit şi după scaldă te vei şterge cu ştergătoarea aceea !

— Cine te-a adus pe tine, acela s-a scălda întîi, răspunse împăratul.

— A lui nevastă voi şi fi eu ! zise Ileana.

Împăratul chemă pe cătană şi-l pune ca el să se scalde mai înainte.

— Acum îi acum ! sărmană cătană.

— Lasă-mă, înălţate împărate, ca să-mi aduc şi drag căluşelul meu, să-mi vadă perirea cu ochii !

Şi împăratul se-nvoieşte.

Cînd Dalbul Dochilor sta legat aproape de căldare, biata cătană se tot uita, acum la scalda ce da unde, acum la Dalbul Dochilor şi uitîndu-se mereu s-a dezbrăcat. Apoi sărută pe Dalbul Dochilor de trei ori pe frunte luîndu-şi rămas bun. Dar calul era năzdrăvan, şi cum vede mîhnirea stăpînului său s-apropie de căldare şi trage vre-o trei răsuflări cu atîta putere, de laptele a rămas cum poate fi el mai bun pentru scaldă.

Văzînd cătana aceasta se aruncă-n scaldă şi în urmă tot sănătos ieşi.

Acum veni rîndul împăratului. Şi iată că făcură foc şi cînd prinse laptele a fierbe, zise împăratul:

— Aduce-mi-voi şi eu calul meu, ca să-mi vază perirea ! Dar calul legat acolea în apropierea căldării, se da tot înapoi fiindcă-l dogorea căldura focului şi stropii laptelui încă îl nelinişteau tot într-una.

Cum a sărit împăratul în căldarea ce clocotea grozav pe clipită şi-a dat sufletul şi dat este pînă în ziua de azi.

Acum Ileana Cosinzeana se vede n-a fi ştiut că şi cătana tot fată fecioară este ca şi ea, ori că ştia şi ce mai are să urmeze !

Într-aceea află Dumnezeu că i-a şters cineva feredeul. Merse la Sfîntul Soare să se plîngătuiască puţin. Cînd la adecă Sfîntul Soare încă era păgubit ! I-a furat cineva ştergătoarea.

— Să-l blastemi, Doamne, pe făcătorul de rele ! zice Sfîntul Soare ş-anume aşa, că de-a fi fată să se facă fecior şi de-a fi fecior fată să se facă !

— Amin ! Aşa să fie ! răspunse Dumnezeu. În clipita aceea se făcură după cuvîntul lui Dumnezeu din fată fecior, dară aşa un drăguţ de fecior de mai frumos nici că se poate.

După aceea făcură nuntă, cum singuri împăraţii de pe vremile acelea ştiau şi puteau să facă. Erau ei lăutari cu fel de fel de fluiere şi cimpoaie, de nu se poate spune.

Chemaţii au fost aleşi tot din crai şi împăraţi. Eu încă mă aflam pe-acolo, tăiam lemne cu sapa şi căram apă cu ciurul. Ieşea zama pe vîrful curţii şi carnea pe feresti. Cînii umblau cu colaci în coadă şi lătrau că mor de foame. Eu neavînd vreme să mănînc, luai un hîrbuţ cu ceva de mîncare şi o lingură de lemn, apoi mă arăduiesc către satul meu. Pe drum mă văzură o ţarcă, ce mă tot cîrîia şi mă lovea cu aripele.

Știa că vin de la nuntă și simțise că am și ceva carne în hîrb. Cînd eu o hîșeiam, ea mă batjocurea făcînd tot mereu: Si-r-cu ! Si-r-cu ! Eu fiind supărat și de foame îmbătat, arunc lingura după ea ș-aceasta se-mplîntă deasupra cozii ! De nu mă credeți, vă uitați la ele, că de-atunci au coada ca o lingură.

După ospățul acela, ce-a ținut trei zile și trei nopți, tînăra pereche se arăduiră și veniră la tatăl fetei, care mai înainte era fată iar amu fecior. Bătrînul împărat era atît de încărcat de ani, încît numai atunci mai vedea așa ca prin sită, cînd îi ridicau genele cu cleștele.

Și povesti feciorul toate cîte a pățit și cum s-a făcut din fată fecior, ceea ce bătrînului i-a căzut atît de bine la inimă, de peste cîteva zile a și murit de bucurie tocmai. După el au urmat tinerii în stăpînire și de n-au murit, trăiesc și azi.

Eu mă suii pe-un cui și pînă în alt rînd nu v-o mai spui, mă suii pe-o custură ruginoasă și poate că povestea fu cam mincinoasă.

Poveste de pe lîngă Selagiu, scrisă întocmai după cum a ieșit din gura povestitorului.

LUPUL CU CAP DE FIER

Un copil orfan, adecă fără mumă și fără tată, a plecat prin lumea mare, cum pleacă omul năcăjit, să-și capete pînea de toate zilele, care o cer toți oamenii de la Dumnezeu sfîntul. Și s-a dus copilul, s-a dus ca omul năcăjit, care nu știe nici unde a plecat, nici cînd se va-ntoarce; s-a dus și s-a tot dus, mîncînd ce căpăta cu cerșitul, îmbiindu-se slugă și la unul și la altul. Unii mai cu inimă bună și cu suflet îndurător îi întindeau cîte o bucătură, alții mai nătîngiți în răutate, de care sînt cei mai mulți în lume, îl alungau cu sudalme, îl amuțau cu cînii, ori că-i împroșcau vorbe necălite.

Cîte-un suflet creștinesc se mai afla însă și atunci, care, cum mai zisei, îl mai miluia și-i mai spunea cîte o vorbă bună din inimă curată. O muiere, la care dormise-ntr-o noapte, îi dete și ea învățătură, colea, la plecare:

— Dragul lelii, du-te unde te va milui Dumnezeu, numai cu omul spîn să nu îți faci treabă, că mai toți oamenii spînateci sînt pestriți la mațe. Ascultă-mă, dragul lelii, că eu nu-ți vreau răul și de mi-i asculta, bine vei umbla, de nu mi-i asculta, tu vei vedea ce vei păți!

Și făgădui copilul că va asculta sfatul muierii, și-i mulțămi de sălaș, apoi se duse pe-aci-ncolo.

Și-a mers el multă lume și țară și nu și-a căpătat stăpîn, că era pe vremea aceea cînd sînt bucate cam puținele, cînd toți se cam feresc de guri multe. Dar ajungînd într-un sat se-ntîlnește cu un boier spîn, numai ici-colea avea cîte un fir de păr în barbă, de gîndeai că i-ai pus-o cu fusul.

— Unde umbli tu, măi strengarule, acum în vremea lucrului, fără nici o treabă? De unde ești? Ce cauți pe-aici? Cum te cheamă?... Ce? Nu răspunzi? Dar așa de răstit și de repede îl întrebă pe bietul copil, încît acela mai că nu căzu jos de frică și spaimă. Sînt adecă unii oameni dosnici, grei la vorbă, încît și dracu-i ocolește, le face cale; așa era și boierul nostru cel din poveste.

Copilul răspunse apoi mai plîngînd și tremurînd ca varga, că era orfan sărac, că umblă a cerși, pînă ce va da de-un om al lui Dumnezeu să-l primească în slujbă.

— Așa? zise boierul, atuncea nu mai merge nicăieri, hai la mine și te bagă slugă, iată-ți dau simbrie bună, mîncare și haine, învoit ești? Și se învoiră tare lesne, tot cum vru boierul, căci doară el nici pricepere nu avea să ceară simbrie, cît s-ar fi căzut și chiar de-ar fi cerut, spînul avea numai mînă de luat, dar nu și de dat, iar moș Arvinte zicea că așa vor fi toți spînaticii pînă va pieri lumea. Destul că ei se învoiră și copilul rămase slugă la spînul. Ziua mai lucra ce putea pe lîngă cea casă, iar colea pe-nserat îl trimitea stăpînul

la cai pe hotar, să-i păşuneze. Iar cînd ieşea pe poartă afară, îi striga de auzeau toţi vecinii:

— Apoi hai dis-de-dimineaţă acasă, că am lucru cu caii, dară bagă bine de seamă, cum zic eu: dis-de-dimineaţă să fii aci! Şi merse copilul la cai. După ce ajunse-n hotar, împiedecă caii şi se puse cu capul pe-un muşuroi şi aţipi. Se trezea el din cînd în cînd, îşi mai căuta caii, mai gîndea la vorbele muierii, mai la boierul lui cel cu barbă rară şi iar mai adormea. Destul că după atîta zoală-l cuprinse un somn aşa de proclet de adormi ca mort, colea cînd fu de către ziuă; şi nu se trezi pînă-n prînzul mare. Năcazul copilului, de ce a dormit atîta, cum de nu s-a trezit mai de dimineaţă? Plîngea de frica stăpînului.

Dar acum ce era să facă? Noapte tot nu putea el face, deci îşi dezlegă caii şi merse acasă. Boierul îl aştepta-n portiţă c-o bîtă bună şi dă, dă pînă se strînseră vecinii-n tălălăul lor. Doamne cum mai plîngea bietul copil şi hăranca de jupîneasă nu zise batăr o dată către Spînul să nu mai dea, ba încă-şi rînjea dinţii şi zicea: « Bun e somnul? Pînă pe vremea asta dorm slugile? »

De la o vreme, după ce i se urî boierului de bătut, îl lăsă spunîndu-i, că soaţă la asta să nu mai facă. Peste zi iar mai lucră ce lucră pe lîngă casă, iară de către seară-i dete poruncă să meargă de mas la cai şi pînă în ziuă să fie cu ei acasă. Şi se duse copilul şi dacă ajunse în cîmp, îşi făcu voie bună cum bietul putu, ca să nu-l fure somnul.

Nici nu dormi mai toată noptiţa dar de către ziuă căzu ca mort de somn şi nu se mai trezi pînă la prînzul cel bun. Doamne, năcazul lui! Nu ştia ce să facă. Ar merge acasă, ştia ce-l aştepta la stăpîn; n-ar merge, ce să facă? Unde să poată el scăpa dinaintea stăpînului? El, biet de copil sărac şi strein era silit a merge acasă la boierul.

Şi merse bietul băiat acasă şi mai mîncă de la stăpîn o dragă de bătaie, pînă-l scoase vecinii. Peste zi mai mocoşi ce putu pe lîngă casă, iară seara îl strigă stăpînul:

— Măi băiete, gată-te o dată de mergi la cai, apoi vezi de-mi stai iar pînă la prînz pe cîmp!

Şi se duse sluga. Şi cîntă şi descîntă şi jucă şi fluieră toată noptiţa, numai să nu-l prindă somnul; cine l-ar fi văzut cîntînd şi jucînd ar fi gîndit, că de zburdat e cu voie bună, dar la el se nărăvea zicala:

Joc de frică,
Pe nimică;
Joc de foame,
Drăguţ Doamne!

Mai toată noptiţa o petrecu copilul aşa; dar obosit, flămînd, bătut cum era, mai cădea de pe picioare, deci se pune jos să hodinească puţin şi cum se pune cum adoarme şi nu se mai trezeşte pînă a doua zi către amiazi. Atunci văzînd că iar a greşit, începe a plînge şi-a se văieta de nu alta, fără gîndeai că se prăpădeşte de plîns. Se duse totuşi acasă; ce va vrea Dumnezeu aceea va fi, gîndi copilul. Dar vai cînd ajunse acasă şi încercă să se roage de iertare, boierul nu-i dă răgaz, ci mi-l încinge c-o bîtă pînă tot îl face sînge. Atunci dă Dumnezeu că se iveşte Sf. Petru pe acolo şi-ncepe a sfădi pe boierul:

— Nu te temi de Dumnezeu, mişelule, de baţi în aşa măsură pe bietul copil?

Iar pe copil îl luă Sf. Petru de mînă și-l scoase din mîinile boierului. Boierul nici simbrie pentru slujit, nici ceva mîncare nu-i dete, ci-l petrecu din ochi blăstămîndu-l și pe el și pe Sf. Petru.

După ce ieșiră din sat, scoase Sf. Petru un corn din traistă și-l dete copilului zicînd:

— Copile, nu mai umbla slujind în această secreată de lume, mergi în satul tău, și cînd vei fi la bordeiul acela, unde te-ai născut și care este al tău, atunci te uită-n cornul acesta, dar mai curînd să nu te uiți în el, și ce vei vedea pe lîngă tine uitîndu-te în corn, tot e al tău.

Dar omul e om și pace, poftitor de la fire, ar vrea să știe cîte un lucru pentru care și-ar da chiar și viața, dacă nu l-ar fi cunoscut. Așa se-ntîmplă și cu copilul. Îndată ce se depărtă de Sf. Petru de nu se mai vedeau, socoti că oare să se uite oleacă-n corn, dară de ce văzu se spăimîntă și mai scapă cornul din mînă.

Adecă, Doamne sfinte, bietul copil era ocolit de bidigăniile cele mai urîte din lume: cîni, mîțe, lupi, urși, vulpi, lei, crocodili și cîte nu mai sînt pe pămînt și pe sub soare. Toate cu gurile căscate, toate cu dinții ageri și cu gheare ascuțite, toate hămisite de foame. Acum văd că sînt prăpădit de tot, zise copilul. Dar un lup cu cap de fier îi zice:

— Băiete, ce-mi dai să te mîntuiesc de bidigăniile acestea proaste?

— Dar ce să-ți dau, răspunse copilul, că doară vezi că n-am nimic, că boierul pe care l-am slujit nici oleacă de merinde nu mi-a dat, necum să-mi dea ceva simbrie!

— Nu face nimic, zise lupul cel cu cap de fier, dacă îmi făgăduiești, că nu te-nsori în veci, eu te scap de fiarele acestea spurcate.

— Îți făgăduiesc, zise copilul, nu mă voi însura în veci!

— Bine, zise lupul, eu te mîntuiesc, dar apoi de nu te ții de vorbă, e vai de tine. Și numai o dată se rînji lupul cătră fiarăle cele urîte și toate o luară care-ncătrău, apoi se depărtă zicînd: ține minte ce ți-am spus; să nu te-nsori, că e vai și-amar de capul tău de nu asculți.

Doamne mulțămescu-ți, zise băiatul depărtîndu-se cu cornul în mînă; Doamne mulțămescu-ți, de nu-mi trimeteai lupul acesta-n cale, bidigăniile acelea mă sfășiau și mă mîncau.

Și merse copilul la drum, du-te, du-te, pînă ajunse la satul lui, chiar într-o seară pe vremea cinei și trase ață la bordeiul părăsit în care se născuse. Dacă ajunge acolo, pune cornul la ochi și se uită o dată prin el spre bordei și prin grădina plină de buruieni și de scai muscănești. Adecă: Doamne sfinte! În locul bordeiului se făcu din chiar senin o curte mare ca cele grofești, iar prin ogradă șuri, grajduri, vite, oi, boi, vaci, bivoli, cai, toate cu argați, la gura șurii stoguri, de nici la un grof nu puteai vedea mai altcum, iar el din copil sărac se făcu un drag de june ca un brad. Acum plînse copilul de bucurie și zise: « Doamne mulțam! » Apoi se urcă pe trepte la deal în casele cele de marmură, acolo îl așteptau argați de tot felul și-ntinseră o masă de se ospătă, apoi îi făcură pat de odihnă; trăi în seara aceea și el o dată și bine, cum nici nu visa, că poate trăi om pămîntean.

Dimineața, cînd se sculă, era tot satul adunat împrejurul curților și pe drum cu pălăriile-n mînă. Nu se puteau destul mira cum s-au putut aduna

într-o noapte atîta bogătate la un loc? Ce să vă spun, acum mai tot satul se afla neam cu el, dar cînd luase lumea-n cap, nici chiar adevăratele neamuri nu voiră a-l cunoaște și a-l milui. El însă era tot bun ca și mai înainte: ajuta pe oricare lipsit cu bucate, cu haine, cu sfat, cu ce pofteau cei năcăjiți. Acum începură a se aduna la el nescai neamuri, unchi, mătuși și alte rude stîndu-i de cap să se însoare:

— Noa, nepoate, bine că ți-a dat Dumnezeu rînduială de bogăție, acuma să te însori, dragul mătușii, să-ți iai o fată bogată ca tine, c-ar fi pagubă să stai așa, să-mbătrînești fără soție.

— Așa, zău, dragul uncheașului, zicea cîte un unchi care mergea numai să se oaspete.

Nu-i mai dau două cu două, ca să se-nsoare și să se-nsoare. În zadar le spunea feciorul, că nu se va însura în veci; în zadar, una, în zadar alta, că bunele neamuri doreau din tot sufletul să-l vadă om întreg, cu muiere, căci, ziceau ei, omul e numai jumătate pînă nu se-nsoară. Și atîta s-au pus cu gura pe el ca cioarele, pînă în cele din urmă le spuse feciorul verde, că iată să nu se cerce în zadar a-l însura, că el a făcut prinsoare și legătură cu lupul cu capul de fier, să nu se-nsoare în veci.

— Oh, dragul unchiului, zice unul din unchii cei noi, căci vă spusei că-n năcaz și-n sărăcie n-avea unchi; oh, dragul unchiului, doară noi, un sat de oameni, nu o să ne lăsăm la un lup, fie măcar de tot de fier! Hai să te-nsurăm, nu te mai gîndi la lup, lupii umblă prin cîmpii și prin păduri nu prin sate! Destul că mai mult cu puterea-l făcură să se-nsoare, zisa ăluia:

— Dragoste de silă! Dor de milă, ori de nevoie, cum vă mai place?

Și-l logodiră cu o fetișcană de-aci din sat și puseră terminul cununiei și veni și acel termin, popa le cîntă Isaia dănțuiește și-i purtă pe la icoane cu cununiile pe cap, iară după cununie plecară spre casa mirelui să se ospăteze. În cale însă le iese lupul cel cu capul de fier și dă după mire. Mirele lasă mireasa și începe a fugi, du-te, du-te, lupul după el; mirele dă de un cal și se urcă pe el și fuge, și fuge și mai tare, dar lupul tot în urma lui fugea; mult vor fi fugit, că numai deodată se treziră c-au ieșit din lumea asta și-au dat în lumea cuvioșilor, mirele înainte și lupul după el. Dacă ieși mirele din lumea aceasta văzu o casă și trase ață acolo, legă calul de gard și dă să intre în casă. Și chiar intră pînă în tindă, iar de aici da să intre înlăuntru. Dară Sfînta Miercure de după masă, că a Sfintei Miercuri era căsuța, strigă din lăuntru.

— Cine vine?

— Om bun, maică sfîntă, răspunde feciorul.

— Om bun? Hai înlăuntru: spune-mi ce cauți, cum ai cutezat tu să intri în lumea cuvioșilor, tu om pămîntean, ce ești, ce cauți aici?

— O maică sfîntă, zise feciorul, uite cum umblai și uite cum am pățit cu un lup și-i spune toată întîmplarea, precum v-o spun și eu dumneavoastră, și-apoi mai zise:

— Acum mă urmărește, știu că minteni e aici, fii bună, de poți spune-mi, ce să fac, să nu mă ajungă?

Și la Sfînta Miercuri i-a fost milă de fecior și i-a zis:

— Nu te teme, aici nu va veni, că și de vine ne dă de știre un cățeluș, ce-l am cu trupul de fier și cu dinții de oțel, care l-a zări cale de o zi și-atunci va lătra o dată, și cînd va lătra, atunci tu să-ncaleci și să pleci. Acum vino înlă-

untru și te odihnește. Apoi i-a dat Sfînta Miercure două cocuri de pîne și i-a zis:

— Unul îl mănîncă cînd te-a lovi foamea, iară unul îl pune-n traistă și nu te-atinge de el, că bine-ți va prinde la vreme de năcaz. Eu de ajutat nu te pot ajuta, fără-i merge la soră-mea, la Sfînta Vinere, aceea doară te va putea ajuta.

Și cînd a auzit cînele lătrînd, a sărutat mîna Sfintei Miercuri, s-a suit pe cal și du-te, copile! Și s-a dus, s-a dus, multă lume împărăție, ca Dumnezeu să ne ție, că din poveste multă mai este, mîndră și frumoasă, să ascultați și dumneavoastră: s-a dus pînă la Sfînta Vinere.

— Bună ziua, Sfînta Vinere!

— Bună să-ți fie inima, voinice; dar ce vînturi te poartă pe-aici, pe unde om pămîntean n-a mai umblat?

— Oh! maică Vinere, iată ce umblu pe-aici și iată de ce. Spuse Sfintei Vineri toată povestea, după cum vi-o spusei și eu dumneavoastră, apoi mai spuse, că iată acum fuge dinaintea unui lup cu cap de fier; fie-ți milă, maică Vinere, scapă-mă de mă poți dinaintea lui.

— Oh, dragul mătușii, bucuros te-aș ajuta, dară nu pot; fără vei merge la soru-mea, la Sfînta Dumineca, că doară ea te va scăpa.

— Apoi plec dară, zise feciorul, să nu mă ajungă lupul.

— Ba nu pleca, hai înlăuntru să te omenesc cu ce mi-a dat Dumnezeu sfîntul, hai și te odihnește, că vom ști noi cînd se apropie lupul; eu am un cățăluș de fier cu fălcile de oțel, care cînd îl simte cale de două zile, latră de două ori.

Și intră feciorul în casă la Sfînta Vinere și se odihni și-i dete două cocuri de pîne albă zicîndu-i:

— Unul îl mîncă pe cale, iar de unul nu te-atinge deloc, ci-l ține numai în traistă, că bine-ți va prinde la vremea de năcaz.

Și-a mai stat cît a mai stat, au mai povestit laolaltă și cînd au auzit cînele lătrînd de două ori, sărută mîna Sfintei Vinere, se urcă pe cal și se cam mai duse.

Calea era departe de la casa Sfintei Vineri pînă la a Sfintei Dumineci, iar feciorul mergea ca alungat de lupi; adecă calul fugea, iar feciorul sta în șea. După multă cale și oboseală ajunse feciorul la casa Sfintei Dumineci, se coborî jos de pe cal și intră în casă:

— Bună ziua, Sfîntă Dumineca!

— Bună să-ți fie inima, voinice; dară ce vînt te poartă pe aici, că în țara asta încă n-a intrat om pămîntean?

— Oh, Sfîntă Maică Dumineca, eu fug din lumea cea păcătoasă a noastră alungat de-un lup cu capul de fier, venit-am să te rog, să mă scapi de el. Apoi-i spuse toată întîmplarea din fir în păr, după cum vi-o spusei și eu dumneavoastră.

— Lasă, voinice, nu fi supărat, că în bun loc ai intrat, griji-voi eu și de tine. Vino înlăuntru și te odihnește și te oaspătă, că am eu un cățăluș de fier cu fălcile de oțel, acela adurmecă lupul cale de trei zile și cînd l-a simți că s-apropie, va lătra de trei ori și ne va da de știre; atunci apoi vei pleca mai departe după cum te voi învăța eu.

Și s-a odihnit feciorul și s-a ospătat, iar cînd a lătrat cînele de trei ori, s-a gătat de cale. Maica Duminică i-a dat două cocuri zicîndu-i:

— Din unul mănîncă pe cale, cînd îți va fi foame, iar de unul nu te atinge că bine îți va prinde la vreme de lipsă. Apoi i-a mai dat un brîu și i-a zis:

— Vezi brîul acesta, vei ajunge la o apă mare, atunci scutură numai brîul peste apă și se va face o punte de-i trece peste ea ca pe uscat, iară după ce ai trecut apa, ridică brîul în sus și puntea s-a ridica de peste apă ca să nu te poată urmări lupul, căci prin apă nu s-a încumeta să treacă fiindu-i capul foarte greu și temîndu-se de înecare.

Și s-a luat feciorul și s-a dus pînă a ajuns la o apă mare, acolo a scos brîul și l-a scuturat peste apă, iară înaintea lui s-a făcut un pod, Doamne! pod mare de aramă și a trecut feciorul ca pe uscat, pînă de cea parte, apoi a ridicat brîul în sus și podul s-a făcut nevăzut. Apoi s-a pus feciorul la umbră și s-a odihnit dar așa tare l-a prins somnul de-a adormit ca mort. Cînd s-a trezit, s-a văzut ocolit de trei cîni mari, albi. El se cam sperie, dară cînii îi ziseră:

— Nu te teme, drag domnul nostru, noi îți vom fi de bună trebuință pînă te vom scoate iar în lumea voastră. Acum sîntem în iad, dară nu te spăria deloc; pe mine mă cheamă Vede-Bine, sînt de la Sfînta Miercure, pe acesta-l cheamă Aude-Bine, e de la Sfînta Vinere, iar acest gros butucănos e Ușor-ca-Vîntul, Greu-ca-Pămîntul, el e de la Sfînta Duminecă. Acum haideți să plecăm prin iad, pînă vom da de Crăiasa iadului, care e mama lupului cel cu cap de fier.

Și se luară la cale, feciorul înainte, iară cînii după el. Și s-au dus, dus, mult prin cel iad, pînă au dat de-o casă la poalele unui munte. Acolo ședea Crăiasa iadului, mama lupului celui cu cap de fier. Doamne, ce bidiganie proastă mai era aceea: o babă bătrînă, lungă, deșirată, seacă, neagră, cu nește dinți ca hecela și cu unghii ca secerile.

— Dar ce umbli aici în țara mea? zise bătrîna.

— Am venit, zise feciorul, să mă bag slugă.

— Bine, zise baba, eu am lipsă de slugă, să umble la capre; bagă-te la mine.

Și se-nvoiră și ieșiră cu caprele la pășune prin munții babei, iară cînii se țineau tot de fecior.

★

Cînd ajunse lupul cel cu cap de fier la apa ce despărțește țara cuvioșilor de către iad, pe unde trecuse feciorul, nu se-ncumetă să treacă, temîndu-se de înecate. Deci se duse pe țărmurul apei tot în sus, pînă a dat de izvorul apei, că doară acolo va fi apa mai îngustă, să poată trece peste ea, ori că nu va fi așa afundă. Și mergînd lupul așa, ajunse la granița iadului, unde se bat munții în capete ca berbecii și nu stau să se odihnească decît ziua la amiazi, dar și atunci numai cît clipești cu ochii o dată. Stă lupul o leacă și răsuflă de două-trei ori, pînă se lasă munții de bătaie, atunci fuga să treacă printre ei, dar vai! îl apucară munții între capete și mi-l bontăniră de nu putea ieși, nici înainte nici îndărăpt. Se văieta bietul lup, dară așa se văieta de tare, încît plîngea iadul de mila lui. Și l-a auzit mamă-sa și s-a dus pînă acolo și plîngea și ea de mila lui, cum îl burdușau munții și de putut ieși dintre capetele lor, nici vorbă. Pînă a doua zi la amiazi stătu Crăiasa iadului lîngă munți și se uita cu jale cum îi băteau copilul; dar cînd fu a doua zi la amiazi, cînd stau munții-n loc o clipită de se uită unul în ochii celuilalt, atunci îl prinse bătrîna pe lup de ureche și-l trase afară. Dar nu-l putu scoate destul de repede, ci-i ajunse oleacă vîrful coadei mai îndărăpt, cînd începu bătaia munților și-i ciontară munții coada;

de atunci n-au lupii coadă lungă ca vulpile. Mergînd lupul cătră casă cu mumă-sa, începe a-i povesti toate pățaniile.

— Nu pot, mamă,-nvinge c-un om, c-un blăstămat de fecior tînăr, îl sprijinește Sf. Petru și toți sfinții, oricît îmi sfărm capul cum să-l prăpădesc, cu el nu-i chip s-o scot la cale după legile noastre.

De trei ani de zile fug după el. Chiar cînd ieșea din cununie, l-am luat la goană, era să-mi pun capul și tot nu-l pot prinde-n cursă. O dată era cît pe-aci să pun brînca pe el, dar mi-l smulse mai din gheară Sfînta Miercure din rai. Altădată îl scăpă Sfînta Vinere și a treia oară Sfînta Duminecă. De la apă i-am pierdut urma de tot, și stau să turb de năcăjit.

— Lasă-l, dragul mamii, că acum tot nu scapă de tine, că e slugă la noi, tu te bagă sub masă, fă-ți acolo o groapă și pînă cinează apucă-l de picior și-l trage la tine.

Doamne, cum se mai bucură lupul, cînd auzi vorbele cele mîngăitoare ale mamii sale.

Feciorul era la capre. Bine-Vede zice o dată:

— Stăpîne, chiar acum a sosit lupul la apă, iată că vrea să treacă, dară nu cutează; uite, uite, se duce pe țărmurile apei la deal, acum ajunge unde se bat munții-n capete. Iată-l, intră printre munți. Bine-Aude zice:

— Ian tăceți, auziți-l cum se scăoaie! Cheamă pe mumă-sa să-l scoată.

— Dar nu vezi, zice Bine-Vede, cum fuge stăpîna noastră tot bocindu-se într-acolo? Iată ajunge și ea la munți, uite . . . îl scoate: i s-a rupt coada lupului, iată-i vin . . .

— Auzi, auzi, zice Bine-Aude, stăpîne, despre tine vorbesc, cum să te piardă. Somnorea de Greu-ca-Pămîntul — Ușor-ca-Vîntul, dormea dus.

Seara cînd mergeau cătră casă, să mulgă caprele, zise Bine-Aude:

— Stăpîne, eu aș zice să nu intri în casă la cină, că uite, cum ți-a făcut legea, să te prăpădească în vremea cinei, lupul e în groapă sub masă.

Greu-ca-Pămîntul zice:

— Stăpîne, bine că știm unde e lupul ascuns, acum nu mai avea nici o frică, ci bagă de seamă, ia-mă cu tine înlăuntru.

Și după ce-au ajuns acasă, baba se puse-n strungă să mulgă caprele; și mulse două, scapă nouă și haideți la cină. Intrară-n casă, înainte Greu-ca-Pămîntul, apoi feciorul. Bine-Vede și Bine-Aude au rămas lîngă staulul caprelor, culcați cu botul pe labe. Greu-ca-Pămîntul îndată ce ajunge-n casă se trîntește sub masă cu limba scoasă, după cum e obiceiul cînilor.

Baba vrea să-l alunge, dar el mormăiește o dată de o prind fiori de moarte. De frică tace baba. Feciorul cinează, apoi merge la capre să se culce și Greu-ca-Pămîntul după el.

— Vai mamă, zice lupul, după ce iese feciorul, vai de mai sta numai o clipă cînele acela pe mine, mă omora. Am fost, mamă,-ntre munți și m-au bătut, două zile, și două nopți, dar așa obosit n-am fost ca acum.

— Lasă, dragul mamii, că mîne seară li-i aștepta-n vatra focului; el s-a pune să se-ncălzească, ori s-a apropia să-și ia foc în pipă și tu atunci trage-l în foc și-l prăpădește.

Bine-Aude toate le-auzea și le spunea la stăpînul său.

A doua zi merg iară cu caprele la pășune și seara cînd vin, era lupul în vatra focului. Bine-Vede văzuse bine, cînd a intrat și spuse stăpînului său.

Greu-ca-Pămîntul mergînd către casă, se tăvălește într-o mocirlă ca bivolii și cînd ajunse acasă, colea pe vremea cinei, hop în vatra focului, mocirlit cum era și n-avea cine ce-i face, să sară jos de-acolo, pînă gată stăpînul său de cinat, atunci iese și el, merge la staulul caprelor și se puse cu botul pe labe la picioarele stăpînului său.

Acum iar începe bătrîna a plănui cu fiul său cum să prăpădească pe feciorul de la capre.

— Mamă, zise lupul cel cu cap de fier, eu de frica cînelui aceluia voi fi silit să-mi iau lumea-n cap, ian fii bună numără cîte coaste mi-a rupt, cum a stat culcat pe mine! Mă lipise, mamă, de era pe-aci, pe-aci să mă nădușesc.

— Lasă, dragul mamii, că punem capăt la toate; cine a rămas în lume nerăzbunat, care a voit a trage deget cu noi? Deseară, cînd vine din cîmp, tu te bagă sub pragul ușii și cînd va trece pragul, tu trage-l de picior la tine, și-l mîncă.

Bine-Aude auzea toată vorba și o spunea stăpînului său. Seara cînd mergeau către casă, zice Bine-Vede.

Uitați, colo! lupul se bagă sub pragul ușii, vrea ce vrea! Dar Greu-ca-Pămîntul zice:

Lăsați-l numai pe brînca mea, numai îmi arătați unde s-a ascuns.

De cum au ajuns acasă și pînă au plecat iară cu caprele la pășune, Greu-ca-Pămîntul nu s-a mai mișcat de pe prag; se făcuse urmă-n prag de greu ce era! După ce plecară la pășune, zise lupul către mamă-sa:

— Mamă, eu nu mai intru nicăiri, că nu mai pot răbda, cînii aceștia mă omoară, mai bine mă duc cît văd cu ochii, decît să rabd eu așa caznă și ocară, apoi chiar la mine acasă.

— Nu te supăra, dragul mamii, lasă că potopim odată feciorul, apoi cînii, ori cînii mai întîi apoi feciorul; dar pe toți o dată, nu se poate. Mîne dimineață voi zice să-și lase cînii acasă, apoi tu vei face un staul țeapăn de fier, cu pari de fier și cu nuiele de fier, acolo vom închide cînii, apoi vei merge și vei mînca feciorul, iar după ce vei veni acesă, îi vom omorî cînii.

Bine-Aude auzea toată vorba, și-i spunea stăpînului său. Greu-ca-Pămîntul zice:

— Nu vă temeți, pînă mă vedeți pe mine, acum chiar și de-aceea să rămînem acasă, să ne lăsăm stăpînul singur la capre, iar de va da de ceva năcaz, să ne strige numai pe nume. Și așa făcură.

A doua zi des-de-dimineață se scoală feciorul să meargă, la capre. Bătrîna era sculată de mult. Cînd dă feciorul să strige cînii, zice baba:

— Nu mai duce după tine atîta haram de cîne, că nu am copt de unde-ți da merinde, să le împarți și lor. Lasă cînii acasă, că voi griji eu de ei. Și feciorul se-nvoi.

Cît ce plecă feciorul la capre, lupul cel cu cap de fier aduce pari de fier ca grinzile de groși și nuiele de fier ca mîna de groase, și făcu un staul și-l acoperi tot cu fier, apoi zise către mumă-sa, să înceluiască cînii-nlăuntru. Și-i înceluie bătrîna, încă lesne, și-i închise tot cu uși de fier, apoi lupul fugi în ruptul capului în cîmp la fecior. Cînd îl zări Bine-Vede, zise către Greu-ca-Pămîntul:

— Mă, scoală, că lupul fuge drept la stăpînul nostru, dară Greu-ca-Pămîntul dormea dus. Atunci Bine-Aude aude glasul stăpînului strigînd: « Cînișorii mei, nu mă lăsați, că mă prăpădește lupul! »

— Da scoală, somnoreo, zise Bine-Aude, n-auzi tu cum ne strigă stăpînul nostru? Iar Greu-ca-Pămîntul dormea dus pe altă lume. Cînd era aci pe-aci să se apropie lupul de fecior, Bine-Vede și Bine-Aude sar pe Greu-ca Pămîntul și-l deșteaptă.

— Dar scoală o dată, somnoreo, să ne scăpăm stăpînul din brîncile lupului!

Și se deșteptă Greu-ca-Pămîntul și numai o dată se frecă de gardul cel de fier și gardul tot ferfeniță se face, apoi o luară la fugă și ajunseră la stăpîn mai în grabă decît lupul. Și mi ți-l apucară pe bietul lup și mi ți-l hățiră și tot mii de bucățele-l făcură; de-atunci nu mai sînt lupi cu capul de fier!

Apoi merseră acasă și-apucară pe bătrîna, pe Crăiasa iadului, și-o-ntinseră și-o hățiră, pînă gîndiră că i-ar fi de-ajuns, apoi o lăsară și cînd căzu moartă din gura cînilor, se văzu ieșind din ea un fuior de fum, care se făcu muscă, și zbură spre fundul iadului. Aceea aruncă duhurile cele necurate pe astă lume, duhul lenei, al beției, al lăcomiei, al curviei, al clevetirilor și alte duhuri rele de care sînt bîntuiți oamenii cei răi.

Iar feciorul se-ntoarse cu cîni cu tot pe cale îndărăpt. Cînd ajunse la apa cea mare, scuturâ brîul peste ea și se făcu pod de trecură-n rai. Acolo merse la Sf. Dumineca, îi mulțămi de ajutorință și plecă, dar Greu-ca-Pămîntul nu mai vru să meargă cu el.

Dacă ajunse la Sf. Vinere, iară-i mulțămi și Bine-Aude rămase acolo; la Sf. Miercure rămase și Bine-Vede, iar în schimb pentru el își luă calul, care stătuse aci de cînd intrase mai întîi în rai, că doară prin rai nime nu umblă cu cai. Apoi merse tot pe calea care venise și ajunse acasă mai voinic de cum plecase. Și ce gîndiți cîtă vreme o fi trecut de cînd plecase dinaintea lupului cu cap de fier?

Nici o minută, că ospeciorii nici nu se așezară bine pe după mese cînd ajunse el acasă, apoi intră și el după masă și se ospătară. Eu încă fui la nunta lor, am ajutat cîte ceva; am tăiat lemne cu sapa, am cărat apa cu ciurul și-atîta mîncare și beutură am căpătat, de nici acum nu mi-i foame, iar dumnealor de n-or fi murit, mai că și azi trăiesc.

Poveste din popor, auzită și scrisă în Vilcelele rele.

CRÎNCU, VÎNĂTORIUL CODRULUI

Zice c-a fost odată un om și cînd era să moară, chemă pe cei trei fii ai săi la pat și le zise:

— Dragii mei copii, dacă voi muri eu, voi să-mi faceți la mormînt un foc de nouăzeci și nouă de cară de lemne și din nouăzeci și nouă cară de paie. Și după ce-a murit bătrînul au adunat nouăzeci și nouă cară de paie și nouăzeci și nouă care de lemne. Într-o zi, pe-nserate, erau toate aci, dar cînd dau să le-aprindă, pace! lemnușele erau jilave, iască n-aveau să scapere, iar la casele din apropiere nu vedeau nici fum necum foc. Se uitară feciorii în toate părțile, doar vor vedea undeva o zare de foc, dar nicăiri nu văd numai într-un vîrf de munte.

— Ei, zice cel mai mic, voi stați aci că eu merg după foc, colo-n munte, unde se vede zarea. Feciorul acesta era Crincu, vînătoriul codrului.

Și pornește și merge, merge, pînă se întîlnește cu Decuseară.

— Bună seara, vere! zise Crîncu.

— Bună să-ți fie inima, răspunse Decuseară, dar de unde și pînă unde?

— Vin de la mormîntul tatii, răspunse Crîncu; și merg în munte, că văzui o zare de foc, să cer de acolo oleacă de foc s-aprind la mormîntul tatii.

— Și cînd vreai să aprinzi focul la mormîntul tătîne-tău? întrebă Decuseară.

— Chiar astăzi, răspunse Crîncu.

— Că azi nu poți!

— De ce?

— Că eu sînt Decuseară.

— Așa! Atunci stăi numai locului; și se puse Crîncu și legă pe Decuseară cu mînile-n spate și-apoi cu spatele de-un lemn.

— Aici să-mi stai, pînă te voi dezlega eu!

Apoi Crîncu merse mai departe. Și se duse, se tot duse pînă se-ntîlni cu Miez-de-noapte. Cu acesta făcu chiar ca și cu De-cu-seară, apoi mergînd mai departe ajunse la De-către-ziuă, adecă se-ntîlniră. Cu acesta făcu ca și cu cei doi, apoi merse pînă lîngă foc. Acolo erau șapte uriași și durmeau în jurul focului și-o căldare mare plină cu apă era la foc. El luă un tăciune de foc și dă să plece, dar iară i se pare c-ar fi păcat să facă pomenire după tatăl său cu foc de furat, deci merge îndărăt și zice către uriași:

— N-ați face bine să-mi împrumutați o scînteie de foc?

— Ba bucuros, dacă vei ridica căldarea aceasta de pe foc și o vei pune iar la locul ei.

Și luă feciorul căldarea de o parte ș-o puse iară la foc.

Acum, ziseră uriașii:

— Noi îți dăm foc, dacă vei fura fetele lui Verde-Împărat pe seama noastră, că noi am cercat, dar numai în zadar.

— Haideți cu mine, zise feciorul.

Și merseră toți pînă la curțile lui Verde-Împărat, apoi el zise către uriași:

— Numai pe horn putem scoate fetele, drept aceea, eu merg înainte și voi cîte unul după mine. Și intră Crîncu înainte prin horn la vale, iar după el un uriaș, atunci Crîncu-i taie capul de-i căzu capul pe horn la vale, iar trupul pe acoperișul curților în jos. Tot așa făcu cu toți șapte uriași, apoi intră în chilii la fete și le sărută pe toate-n obraz, cum erau adurmite, iar de la cea mai mică luă și inelul.

După aceea se duse la foc și luă un tăciune, apoi merse pe la De-cătră-ziuă și-l dezlegă de acolo pe la Miez-de-noapte și pe la De-cu-seară și și pe ei i-a dezlegat, apoi a mers la frații lui, colo la mormîntul tatălui său și făcură focul cel mare, care și arse după pofta lui.

— Vai, că mult ai șezut! ziseră frații lui.

— Mult și nici prea, că voi de mergeați, cine știe, poate că nici acum nu mai erați aici!

Ei avură trei surori, fete mari de măritat, și le dădură după cine le ceru mai întîi: pe cea mai mare după un vultur, pe cea mijlocie după un hărău și pe a treia după un lup. dar aceste trei dobitoace erau năzdrăvane.

Împăratul Verde, la care omorîse feciorul uriașii, după ce le văzu dimineața capetele-nlăuntru, iar trupurile cît de bivol afară, de bucurie porunci, ca-n împărăția lui să fie toate cîrciumile în cinste, tot omul care-și va spune povestea să mănînce și să bea fără plată.

Cîrciumile erau toate pline de oameni, unii beau vin, alții vinars și mîncau la mîncări scumpe și-și povesteau pățaniile.

Crîncu, vînătoriul codrului, încă merse într-o cîrciumă și mîncă și beu, apoi le spuse toată povestea, cîtă vi-o spusei și eu dumneavoastră.

Cînd povestea Crîncu despre umblările lui pe la curțile lui Verde-mpărat, frații-l trăgeau de suman să nu mintă așa de tare, iar el zise:

— Cînd am omorît pe cei șapte zmei, am luat inelul de la fata cea mică a împăratului, iacă-l pe degetul cel mic.

Iar cîrciumarul a trimes carte la împăratul, cum că un fecior cu numele Crîncu se laudă că el ar fi omorît pe zmei și că ar fi luat chiar și inelul celei mai mici dintre fetele împăratului.

Și împăratul trimese numaidecît porunci mari împărătești, ca adecă Crîncu să meargă la el și să spună întîmplarea din fir în păr, cum și ce fel s-a întîmplat cu uriașii?

Și merse Crîncu la Verde-mpărat împreună cu frații lui și spuse împăratului din fir în păr toată întîmplarea.

Atunci împăratul zise:

— Voi trei voinici, care ați împlinit cea din urmă poftă a bătrînului vostru tată, voi sînteți vrednici să luați fetele mele de muieri.

Și se însurară feciorii toți trei și luară trei surori, pe fetele împăratului, iar Crîncu chiar pe fata cea mai mică, care era cea mai frumoasă.

Mergînd astfel către casă, cei doi frați cu muierile lor mai înainte, iar Crîncu mai îndărăpt cu muierea sa, iată le iese-n cale jupînul Pogan, un zmeu

cu mult mai mare decît un om pămîntean și răpește, adecă fură muierea lui Crîncu și pe el îl omoară. Cîtă vreme va fi stat el acolo mort nu se știe, destul că-ntr-un tîrziu vine pe acolo cumnatul său, care ținea pe sora lui cea mai mare, Vulturul și cum vine, deloc îl cunoaște și aduce apă vie de-l învie și apă tare de-l întărește, bagă-n el puterea de la trei bivoli, apoi zboară de la cumnatul său.

Cei doi frați nu știau nimic de necazul lui, că erau mult mai înainte. Deci el se luă, merse și merse multă lume împărăție, ca Dumnezeu să ne ție, merse pînă dete de o căsuță mică în mijlocul unei păduri. Acolo ședea soru-sa cea mai mare, care era măritată după Vultur.

— Bună ziua, soră!

— Sănătate bună, frate, dar ce cauți pe-aici, că pe-aici om pămîntean n-am văzut de cînd sînt aici?!

— Oh, soră dragă, nu umblu de gras și de buiac, ci de năcaz; iată jupînul Pogan îmi fură nevasta văzînd cu ochii, nu mă știi tu îndrepta unde șade?

— Nu zău, eu, dar stai pînă vine bărbatu-meu acasă, că tot de la o fîntînă cară apă cu Poganul și tot cam într-o vreme; el te va ști îndrepta.

Nici n-avu s-aștepte mult; veni Vulturul de la fîntînă cu două fedeleșe mari pline de apă, iar cînd a fost în tindă, se făcu un fecior zdravăn și frumos, să te fi tot uitat la el.

— Bună ziua, cumnate!

— Fii sănătos, cumnate!

— Ce vînturi te poartă pe-aici, prin țara noastră?

— Oh, cumnate, mi s-a-ntîmplat o pagubă foarte mare. Mergînd cu nevasta de mînă de la socri, mi-a ieșit jupînul Pogan în cale și mi-a furat-o ziua la amiazi; acum am venit să mă îndrepți unde șade, să-mi iau nevasta de la el.

— Bucuros, cumnate, bucuros îți arăt unde șade, dar nici n-ai lipsă să mergi pînă la el, că pare-mi-se o văzui venind la fîntînă după apă, hai să ți-o arăt.

Și merse Crîncu cu cumnatul său pînă aproape de fîntînă, unde în adevăr întîlniră nevasta și-o duse Crîncu cu sine către casă.

Dar jupînul Pogan avea un cal năzdrăvan care îi da de știre, cînd i se-ntîmpla ceva daună. Așa fu și atunci; calul începu a rîncheza de gîndeai că lupii-l mîncau. Și iese jupînul Pogan afară din curți și merge la grajd:

— Dar ce cînii să te mănînce-ți este? Nu mai poți de foame, ori te coace setea, ori ce te-a apucat?

— Nu mă sudui, stăpîne, zice calul, că eu nu sînt de vină; nu rînchez nici de foame, nici de sete, dar Crîncu, vînătoriul codrilor a prins pe stăpîna și merge cu ea.

— Cum dracul?

— Așa cum îți spusei, stăpîne!

— Putem sta pînă voi mînca un țipău de pîne și voi bea un cop de vin și voi dormi un somn?

— Putem și mai mult!

Și se puse jupînul Pogan și se ospătă bine, mîncă și beu boierește, apoi dormi una popește și numai după aceea încălecă calul și merse după Crîncu, vînătoriul codrilor, dar în cîteva minute și fu ajuns și omorît, iar muierea i-o luă din nou.

Dumnezeu știe cîtă vreme o fi stat el mort; destul că odată nimerește pe-acolo cumnatul său Hărăul și-l cunoaște; și dacă-l cunoaște se pleacă la el cu apă vie și cu apă tare, din apa cea vie toarnă cîțiva picuri și-l învie, iar cu apa cea tare-l întărește, îi dă putere, cîtă au șase bivoli, apoi zboară de acolo.

După aceea se scoală Crîncu, vînătoriul codrilor, frecîndu-se la ochi și vede că iar e fără nevastă.

Du-te, Crîncule, iar în lume după ea.

Mergînd așa nimerește la o căsuță la poalele unui munte, era numai aceea singură, iar înlăuntru află pe soru-sa cea mijlocie, ce era măritată după Hărău.

— Bună zina, soră!

— Să fii sănătos, frate! dar ce cauți pe-aici, pe unde numai eu sînt om pămîntean?

— Oh, draga mea soră; dar uită-te cum am pățit cu jupînul Pogan, care-mi fură nevasta ziua la amiazi, iar pe mine mă lăsă dormind, acum aș merge la el, dar nu știu unde șade, să merg să mi-o iau și să o duc acasă; de aceea venii să te întreb pe tine, nu cumva știi tu unde șade?

— Nu zău eu, frate, dară stai pînă vine cumnatul tău de la fîntînă, că-i dus după apă și îndată vine; el poate că te va ști-ndrepta.

Nici nu trecu mult și numai văzură Hărăul venind cu două fedeleșe pline de apă, iar cînd fu dinaintea casei se făcu un drag de fecior, de-ți era mai mare dragul de el.

— Bună vremea, cumnate!

— Bună să-ți fie inima, da cum mai trăiești?

— Bine, dară pe tine ce vremi grele te poartă pe-aici?

— Oh, Doamne! cumnate, am dat de-un năcaz! Mergînd cu nevasta de la socri către casă,-mi ieși în cale jupînul Pogan și-mi luă nevasta, iar pe mine mă adormi. Odată am scos-o de la el cu ajutorul cumnatului-meu Vultur, dar acum , mergînd cu ea către casă, el iar m-a adormit și mi-a luat muierea și-a dus-o cu el; acum o tot caut, dar în zadar, nu știu în ce parte șade, de-aceea venii pînă la tine să te rog, de cumva știi unde șade să-mi spui, să merg după ea.

— Nu trebuie să mergi chiar pînă la curțile lui, că pare-mi-se o văzui mergînd după apă, vino să ți-o arăt, apoi grija ta e , cum vei merge!

Așa și fu; nevasta era la fîntînă și-o luă Crîncu, vînătoriul codrilor și du-te! dar calul iar spune lui jupîn Pogan, că-i fuge nevasta și cela-i zise:

— Pot mînca două pîni și bea după copuri de vin și dormi două ceasuri?

— Poți, zise calul.

Și mîncă jupînul Pogan două pîni și beu două copuri de vin și dormi ca două ceasuri, apoi încălecă și-ntr-o minută îi ajunge și pe Crîncu îl omoară, iar cu nevasta pleacă spre curțile lui.

Dumnezeu știe cît a zăcut el acolo-n drum, destul că odată nimerește pe-acolo un lup, era chiar cumnatul său, care ținea pe sora cea mai mică. Și se uită Lupul bine la el și zise:

— O, Doamne, acesta e cumnatul meu Crîncu, vînătoriul codrilor; l-a omorît hoțul de căpcîn, jupînul Pogan! O să-l înviu sîrmanul!

Apoi se luă Lupul și aduse apă vie și apă tare; cu apa cea vie mi-l învie, iar cu apa cea tare mi-l întări, îi dădu putere cîtă este-n nouă bivoli. Apoi se duse Lupul.

După-aceea se scormoni și Crîncu, vînătoriul.

— Doamne, dar greu am mai dormit!

El credea că numai adormise, apoi se uită după nevastă, adecă ea, ca peri-n palmă!

Apucă-te, Crîncule, iar și-ți caută nevasta, ori te du acasă fără ea, de rîsul satului! Și merse Crîncu și merse, se duse multă cale și nu dădu nici de-o casă, nici de-un dobitoc baremi. Într-un tîrziu vede o casă lîngă o pădure nici să-i fi dat cît bine e-n lume nu i-ar fi părut mai bine, decît cînd văzu căsuța aceea că era și supărat și obosit, dar era și lipit de foame și gătase merindea. Adecă-n casă ședea sora lui cea mai mică, care era măritată după Lup.

— Bună ziua, soră dragă!

— Să trăiești cu bine, fratele meu, dar tu ce cauți aici, pentru Dumnezeu?

— Nu mă-ntreba mult, soră dragă, ci mai bine pune-mi ceva de mîncare, că apoi î i spun eu toate, dar acum nu te văd de foame.

Și-i puse soru-sa de mîncă, apoi începu:

— Soră dragă, am dat de un mare năcaz; m-am însurat și cînd mergeam cu nevasta la noi acasă, iată-mi ieși-n cale jupînul Pogan și mă adormi, și-mi fură muierea. După ce mă trezii din somn, umblai pînă dădui de cumnatul Vultur, acela iar mi-o dete-n mîini, dar Poganul mă ajunse pe cale și mă adormi și-mi luă nevasta a doua oară. Dacă mă trezii din somn mi-o mai puse o dată-n mînă cumnatul meu Hărăul, dar iar mi-o fură hoțul de Pogan; acum, bine că dădui de tine, doară știi unde șade, să mă-ndrepți la el, să-mi iau muierea, ca să știu că chiar capul mi-l pun, tot nu mă las, pîn n-o aflu la el acasă, că sînt foarte tare-nverșunat.

— Nu știu, zău eu, dragul meu frate, dar acuș trebuie să vină de la fîntînă Lupul, cumnatul tău, el de știe de bună samă te va-nvăța ce să faci.

Nici nu stătură mult și veni Lupul de la fîntînă cu două fedeleșe mari de apă după cap. Cînd fu dinaintea ușii se făcu un fecior frumos, de numai ca el doară, dar altcum nu mai puteai vedea.

—Bună ziu, cumnate!

— Să dea Dumnezeu bine.

— Dar ce vînturi te poartă aici, pe la noi, cumnate?

— Bune vînturi și nu prea, că uite cum și uite cum mi s-a-ntîmplat cu muierea, adecă cu jupînul Pogan; acum vin la tine să mă-ndrepți baremi unde șade că, drept spunîndu-ți eu nu știu păși nici un pas în țara voastră nu cunosc nici un colnic, nici o potecă.

— De mers, zise Lupul, n-ar fi mare lucru că îndată putem merge chiar la el acasă și să-i luăm chiar și muierea, dar departe tot nu o vei duce. De trei ori ți-a luat pînă acum muierea, și-n tot rîndul te-a și omorît, noi te-am înviat, cumnații tăi și te-am mai întărit; întîi te învie Vulturul, după aceea Hărăul și-acuma eu. Tu ar trebui să-ți însămi (cîștigi cu orice preț) un cal mai năzdrăvan decît a lui jupîn Pogan, apoi să furi muierea și s-o pui pe cal lîngă tine, ca jupînul Pogan să nu te-ajungă cu calul lui.

— De unde să-mi însăm eu cal mai năzdrăvăn ca al lui?

— Hm! De unde? În fundul iadului se află o babă ce se chiamă Vîj-babă, aceea are caii cei mai năzdrăveni. Mergi și slujește la ea un an (pe acolo e anul numai de trei zile) și capeți un cal, tu-ți vei alege calul, care-l vei vedea mai rău, numai cu pelea pe oase, apoi să vii cu el încoace. Cînd te va ajunje vreun năcaz, gîndește-te numai la unul din cumnații tăi.

Se puse bietul Crîncu pe cale și nu se opri pînă-n fundul iadului, la Vîjbaba, unde ajunse chiar cu seara odată.

— Bună seara, mătușă!

— Să trăiești, voinice! Dar de unde și pînă unde?

— De departe, mătușă, chiar din lumea albă, sînt un biet fecior sărac, am venit doară mă vei băga slugă pe-un an.

— Că te bag, zise ea, dar bine să ai grijă, de nu-mi vei sluji pe plăcere, vezi parii cei nouăzeci și nouă? Toți sînt plini cu capete de om, în parul al sutălea va merge al tău; de mă vei sluji însă omenește, atunci îți dau în tot anul cîte un cal, care ți-l vei alege tu din stava mea.

— Și ce lucru voi avea, întrebă feciorul.

— Oh, zise baba, ziua vei dormi, iar noaptea vei griji de-o iapă, ce am; dar să grijești cînd va răsări soarele să fii aici cu ea, că eu cu lapte de la iapa aceea-mi fac cafeiul; iar de nu vei avea grijă de ea, de s-ar întîmpla să fugă acasă la mînz, atunci mînzul o suge și eu neavînd cu ce-mi face cafeiul, te voi mînca pe tine, iar capul ți-l voi pune lîngă cele nouăzeci și nouă și se împlinește suta; pricepuși?

— Pricepui.

— Și te legi?

— Mă leg!

— Te mai întreb o dată; din bună voie te bagi la mine slugă, și vei face tot ce zic?

— Din bună voie mă bag slugă și voi face tot ce zici!

— Bine! Învoirea fu făcută. Baba intră-n căsuță, unde avea o fată și-i zice:

— Bagă bine de seamă, să poți scăpa, că de nu mîne mîncăm pe dracul, vezi că sîntem hămesite de foame și nu căpătăm un om plinuț, acesta ar fi numai bun.

— Lasă numai pe mine, zise fata, bine că l-au adus păcatele lui aci, că o să trăim o țîră și bine cu carnea lui; și se dete peste cap și se făcu iapă.

Îndată ce se-nseră, se sui Crîncu, vînătoriul codrilor, pe ea și hi, la cîmp! El nu se coborî de pe ea cît fu noptița de mare. Dar de către ziuă-l prinse un somn greu și adormi; atunci iapa-l puse frumușel călare pe-un mușuroi și se cam mai duse.

Cînd se deșteptă, se mai făcea ziuă. Și începe a plînge! «Vai de mine și de mine, că-mi pune baba capul în par!»

— Nu te teme, zice un Hărău mare, — era cumnatul său — nu te teme; iapa ta nu e iapă, e zmeoaică, fata babii și vrea să-ți pună capul în par, ci nu te teme; acum s-a făcut o cioară și zboară chiar pe sub nori, ci merg eu după ea; cînd o vei vedea aproape de tine, tu să dai cu căpăstrul în ea și să zici: «Hi! iapa babii c-un mînz după tine».

Și zbură Hărăul pînă în înaltul cerului și acolo află pe iapa babei în formă de cioară și mi ți-o ciocăni și ți-o flocăi, de gîndeai că nu-i mai rămîne pene și mi ți-o aduse-n jos. Cînd fu aproape de fecior, el dete cu căpăstrul în ea și zise: «Hi iapa babii c-un mînz după tine!» și în clipita aceea se făcu și merse acasă.

— Bună dimineața, mătușă! dar pare-ți bine, că-ți aduc iapa?

— Pare ca și cînd mi-ai trage un rug pe spate!

Apoi dete feciorului de mîncare și-i spuse să meargă să se culce. Și se culcă feciorul fără pic de grijă și adormi ca omul obosit, iar baba luă pe fată la trei parale și-o bătu, și-o bătu pînă toată o învineți, de ce s-a lăsat de-a păscut-o sluga toată noaptea. În deșert îi spunea fata tot ce știa, ea nu voi să creadă.

După ce-nseră, merse iar la cîmp. Și nu se coborî de pe spatele iepei toată noptița, dar colo de cătră dimineață-n zori de zi, îl lovi un somn nemaipomenit și cum închise ochii, îndată se trezi călare pe-un mușinoi, iar iapa ca-n palmă!

Începe a se văieta, începe a plînge, dar iapa nu-i și pace. Atunci îi iese-n cale un Vultur mare, era cumnatul său.

— Dar ce te vaieți, cumnate?

— Dar cum să nu mă vaiet, că uite cum am umblat și uite cum?

— Nu te supăra nimic; ea s-a făcut un miel sub o oaie, vezi colo-n muntele cela, eu merg și iau mielul de sub oaie și-l aduc aici lîngă tine, cînd îl voi slobozi jos, tu să dai cu căpăstrul în el și să zici: « Hi! iapa babii cu doi mînzi după tine ». În cîteva minute era aici Vulturul c-un miel în gheară și-l slobozi lîngă Crîncu, iar acesta-i dete una cu căpăstrul și zise: « Hi! iapa babii cu doi mînzi după tine! » Și-ndată fu făcută iapă și Crîncu, vînătoriul codrilor, se urcă pe ea și hi acasă.

— Bună dimineața, mătușă; dar pare-ți bine că ți-aduc iapa acasă?

— Pare, ca și cînd mi-ai trage un rug pe spate!

După ce mîncă bine, Crîncu se culcă și dormi, iar baba se duse la fată și-o bătu, ș-o bătu de gîndeai că o prăpădește cu bătaia.

— Dar lasă-mă, mamă, că miel sub o oaie m-am făcut și ș-acolo m-a aflat, dar la noapte tot trebuie să scap; vin acasă și mă fac un ghem, tu mă pune sub covată-n tindă ș-apoi să ședzi pe covată.

Seara iar merse Crîncu la iapă. Nici nu trecu bine de miezul nopții și-ncepu feciorul a cucui (moțăi) și numai să trezește călare pe un mușinoi cu căpăstrul în mînă, supărat necăjit, plîngea ca un copil; acum cînd își mai împlinise anul, acum să-și pună capul.

Dar atunci i se ivi Lupul, cumnatul său și-i zise:

— Nu te supăra nimic, cumnate, că va fi cum va vrea Dumnezeu; hai la baba acasă, că iapa s-a făcut un ghem sub covată în tindă, iar baba șade călare pe covată. Eu voi intra în staulul oilor și al caprelor și mi-oi face isprăvile mele, baba va auzi oile zvîrcolindu-se și caprele zbierînd și va ieși să vadă ce e? Atunci tu intră fără frică-n tindă, ia ghemul de sub covată și mergi cu el în drum și-l trîntește jos și zi: « Hi! iapa babii cu trei mînzi după tine! »

Așa și făcură, merseră la baba acasă; Lupul intră în staul și prinse numai o capră, dar aceea așa larmă făcu, încît trebui să iasă baba pînă afară să vadă ce e? Într-aceea feciorul se furișă iute-n tindă, luă ghemul de sub covată și fugi cu el în drum, unde oprindu-se dete cu el de pămînt și zise: « Hi! iapa babii cu trei mînzi după tine! » Și numai văzu că ghemul se face iapă și intră-n curte.

— Bună dimineața mătușă! dar pare-ți bine că mă vezi?

— Dar cum să nu! nu se putu însă destul mira, că de unde are iapa, că ea știa că-i sub covată.

— Noa, mătușă, slujitu-te-am cum se cuvine?

— Slujit; mergi acum în grajd și-ți alege un cal care vei voi ș-apoi te du-n știrea lui Dumnezeu.

Și intră Crîncu-n grajd și se uită peste toți caii, iar în fundul grajdului era o gloabă de cal roșu, dar numai pielea pe oase de gras; de o poștă-i vedeai coastele. Pe-acela și-l alese feciorul. În zadar zicea Vîjbaba, că: nici de rușine nu-l lasă să plece de la ea cu calul cel mai rău, că el nu voi să primească decît numai pe-acela. Noa, zise baba, după ce văzu, că (nu) învinge cu el:

— De-ai ales din mintea ta, bună minte ai, iar de te-a-nvățat cineva, îi poți mulțămi, că bine te-a-nvățat!

Și se luă Crîncu pînă ieși de la babă, apoi după ce a ajuns într-o pădure a zis calul:

— Stăpîne, fă un foc mare, ca să se adune jar mult, să mă satur odată, apoi să vezi ce cal ți-ai ales. Și făcu feciorul un foc, mare, mare, din vreo treizeci de stejari de cei mari și după ce trecu focul tot, apoi vîntură spuza cu pălăria de pe jar și-aduse calului aci să mănînce; și mîncă și mîncă pînă mîncă tot jarul, apoi se scutură o dată de-i săriră toate floacele de pe el și rămase ca uns cu unt de frumos.

— Acum sui, domnul meu, pe mine și-mi spune cum să te duc, ca vîntul ori ca gîndul?

— Să mă duci ca gîndul!

Și-ntr-o clipită au fost la curțile lui jupînul Pogan, ale zmeului.

Aici aflară pe nevasta, care chiar venea cu vasele pline de apă, dar nu mai pierdură pic de vreme, ci o puse pe cal și du-te, copile!

Armăsarul zmeului din grajd atunci rîncheză o dată încît toate ferestrile curților se sparseră și ieși zmeul afară mînios să vază ce-i.

— Dar ce cînii ai iar, foame ți-e? sete ți-e? știu că Crîncu, vînătoriul codrilor n-au mai înviat să vină după neavastă?

— Ba chiar a înviat ș-a dus-o mai nainte.

Ce gîndești: pot mînca trei pîni, pot bea trei cupe de vin și dormi ca trei ceasuri, apoi să plec după el?

— Poți pe dracul, că acum Crîncu e călare pe frate-meu cel mai mic, care are de trei ori mai mare putere decît mine.

— Să mergem dar!

Și se luară, ca vîntul tot pe sub nori și în urma Crîncului, dar nu era modru de a-l ajunge. Cînd zări oleacă calul zmeului pe al Crîncului, zise-n limba lor:

— Frate, frate, mai înceată-ți pașii că de nu plesnesc.

Iar calul Crîncului a zis, vezi bine, în limba cailor, de nici zmeul nu pricepu:

— Bucuros îmi mai domolesc pașii, dacă vei arunca pe zmeul o dată-n sus în slava cerului, apoi să faci cu el zup în fundul pămîntului, ca nici de nume să nu-i auzim.

Și calul zmeului așa făcu: aruncă o dată pe zmeu în slava cerului, apoi făcu cu el zup! în fundul pămîntului, de tot mii de bucățele se făcu. Acum așteptă calul Crîncului pe-al zmeului și merseră împreună pînă acasă la frații

Crîncului. Aceia erau bătrîni și plini de copii, dar Crîncu, prin cîte trecuse și tot era voinic și frumos, de gîndeai, că nici un gînd nu l-o mîncat în viață. Dar Crîncu aci puțin a stat, căci i-a venit veste, că socru-său trage de moarte și-l cheamă să ieie el stăpînirea. S-a și dus, și-a rămas împărat în locul socru-său, și-a stăpînit cu dreptate și cu-nțelepciune; acum însă nu mai trăiește, a murit deodată cu dreptatea; Dumnezeu să-i ierte pe amîndoi!

Iar eu mă suii p-un cui
Să nu vi-o mai spui.

Auzită și scrisă în Sîncel

FIUȚUL OII

În vremile de demult Dumnezeu umbla cu Sfîntul Petru pe pămînt printre oameni și le cerca firea și inima. Umblînd ei așa, au ajuns o dată pe-un munte unde era o stînă de oi. Oile erau chiar după strungă; ei intrară dar în colibă, la baciul, și-i dădură « bună vremea », ca oamenii cei de omenie. Baciul însă nu le zise « sănătate bună », ci-i întrebă răstit:

— Dar voi, moșnegilor, ce umblați pe-aici?

— Umblăm, zise Dumnezeu, prin astă lume mare și fiindcă sîntem osteniți de drum și flămînzi, am intrat la dumneata, să cerem ceva de mîncare.

— Hm! grăi baciul, toți leneșii ar mînca lapte și caș, dar ei nu știu cît de greu se iernează oile; mergeți în treabă-vă!

Atunci străinii dau să meargă, dar un băiet, care era-n fundul colibei, îi oprește:

— Ia, stați, bade, că am și eu o oiță, mă duc s-o mulg în strungăreața, ca să nu mergeți chiar neînfruptați de la stînă.

Străinii se-ntoarseră, iar băiatul a mers să-și mulgă oița. Fugînd însă pe coastă la vale, căzu și sparse strungăreața, care era de pămînt, o oală care era ca de o cupă de mare. Se-ntoarse dar în colibă și luă o găleată și mulse, și mulse, pînă ce umplu găleata de lapte și-l dete străinilor de-l beură gol, că el bucată de pîne ori de coleașă n-avea de unde să le deie. După ce se săturară, Dumnezeu îi zise băiatului:

— Măi băiete, ia-ți tu ocheșica ta și hai cu noi.

Copilul se-nvoi; luă oița cea oacheșă și merse cu cei doi moșnegi.

Cum mergeau ei așa, Dumnezeu zise-ntru-un tîrziu:

— Așa mi-e dor de carne!

Iar băiatul răspunse:

— De ți-e dor, haid' ajută-mi să tragem pielea mielului de sub oaie, că e grăsuț.

După ce mîncară toată carnea, Dumnezeu zise către băiet:

— Seamănă tu oasele mielului, cît e lunca asta de mare, și hai după noi.

Băiatul ascultă, sămănă oasele mielului prin luncă și porni după ce doi moșnegi.

Adecă din oase se făcură tot oi și era o turmă mai mare decît aceea, la care el slujise. Oița cea oacheșă era năzdrăvană și nici nu putea fi altfel, că doară din laptele ei băuse chiar Dumnezeu cu Sfîntul Petru, și mielul ei iar ei îl mîncară; ea mergea tot înaintea turmei și era ca un păcurar care-i mai harnic!

După ce mai merseră oleacă de cale, iară îi zise Dumnezeu băietului:

— Să mergi în munții cutare și cutare, acolo să-ți faci stînă și să ai noroc, că nimeni nu te-a-ntreba că de ce-ți ții turma pe-acolo, numai să fii cu minte!

Și s-a dus băietul acolo în munții aceia și-a făcut stînă și oacheșa umbla cu turma la pășune, iar el stătea la colibă și făcea brînză și urdă; dimineața, la amiazi și seara venea turma la stînă, oacheșa da oile-n strungă, iar el le mulgea. Așa a trăit multă vreme, pînă ce a adunat lînă și brînză foarte multă. Atunci i-a-ndreptat Dumnezeu nescari negustători pe-acolo, la care a vîndut lîna și brînza cu preț foarte bun.

După multă vreme s-a gîndit feciorul să meargă și el o dată la biserică. S-a și dus. Dar' cu toate că peste noapte ploase și era tină, el nu s-a întinat de fel; mergea tot pe deasupra tinii. După ce-a intrat în biserică, s-a mirat că mai toți oamenii vorbeau între ei, unii se coteau, alții rîdeau, dar' el stetea numai și asculta sfînta rugăciune.

O dată se uită înapoi, după ușa bisericii, acolo era Ucigă-l toaca, tot scria pe-o piele de bivol pe oamenii care rîdeau în biserică și pe care se purtau cu necuviință. Dar el nu rîse nici de diavolul. Ceilalți oameni nici nu-l vedeau pe diavolul, fiindcă erau păcătoși.

Mai uitîndu-se feciorul din cînd în cînd la diavolul, vede că el și-a umplut pielea cea de bivol pe care scria, dar fiindcă mai avea oameni de scris, prinse cu dinții de piele s-o mai întindă. Cum prinse, cum nu prinse, destul că-i scăpă pielea dintre dinți și dracul făcu puf! cu capul de perete. Atunci începu feciorul a rîde și nu-l mai văzu pe mamonul.

După ce ieșiră oamenii din biserică, ieși și feciorul, dar acum se-ntină și el întocmai ca și alți oameni păcătoși.

O văduvă frumoasă și vicleană îl ochi bine pe fecior, vedea că e voinic, frumos, dar neumblat în lume; deci își puse carul în petri să-l amăgească. Se duse de la biserică fuga acasă, umplu o ploscă de vinars, puse nește plăcinte-ntr-o merindare și se luă tot în piciorul lui, du-te, du-te, pe munte-n sus pînă la stîna lui.

— Bună ziua, voinice!

— Mulțămesc dumitale; dară ce umbli pe-aici?

— O, voinice, dragul meu, tu precum se vede nu știi obiceiul satului nostru. Am pus pomana după bărbatul meu, fie iertat, care a murit, sînt acum șase săptămîni și-am chemat pe toți oamenii, care au fost azi la biserică; văzînd că tu ai venit încoace și n-am avut de unde te lua, ca să te chem la pomană după obiceiul satului, a trebuit să viu să-ți aduc pomana aici. Iată beutură și mîncare, ospătează-te de sufletul mortului.

Și prinse feciorul meu plosca-n mînă, și trase din ea una păcurărească, mai beu și văduva cea frumoasă, mai beu și el, și tot pe rînd umbla plosca de la unul la altul, de sufletul mortului, pînă ce se oțeliră ca tunul, apoi începură la dragoste. Era însă aproape de amiazi. Turma venea la staul. Atunci îi veni feciorului ceva în minte și prinse a schimba la fețe.

— Ce ai? îl întrebă văduva.

— Ce am nu e bine; vine turma și de află oacheșa mea, că tu ești aci, se va supăra foc pe mine.

— Că nu m-a vedea; iată pînă mulgi tu oile, eu mă culc, și m-acopăr cu gluga, să nu mă zărească.

Așa și făcu, iar feciorul se puse-n strungă să-și mulgă oile. Dar' nici o oaie nu-i mai venea la muls. Atunci el zise cam răstit:

— Dă, oacheșă-n strungă!

Iar' ea-i răspunse:

— Deie cea de sub glugă!

Văzînd feciorul că oaia cea oacheșă îi cunoaște păcatele, se mînie și-o sudui:

— Ai, morții tăi de oacheșă!

Atunci turma, zbr! se făcu nevăzută și el rămase singur-singurel în strungă cu găleata între genunchi și-ncepu a plînge ca un copil mic și-a se ruga:

— Doamne, Dumnezeul meu, după ce din binele-n care am fost, numai din prostia mea am ajuns iar sărac, fii bun și-mi ia și zilele, fă-mă o buruiană să mă acăț de lîna oilor, după ce ele acum fug de mine.

Dumnezeu îl ascultă, îl prefăcu scai și el, cînd numai trecea o oaie pe lîngă el, se acață de lîna ei, de dragă ce-i era, și se tot acață pînă-n ziua de astăzi, iară oamenii nu aruncă-n foc scaii, care-i află pe lîna oilor, fiindcă știu că aceia din om sînt făcuți. Și-o zicală este: « Se acață de om, ca scaiul de oaie » Știți dumneavoastră despre cine zice românul așa . . .

Oaia cea oacheșă din minutul cînd o sudui păcurariul, purcese grea.

Nu trecu multă vreme și oaia fătă, dar' nu miel, ci un copilaș frumos ca o rujiță și grăsuț ca un turduluc și numaidecît prinse a umbla după oaie ca un miel. Apoi se duse oaia la un izvor și-l botează, puindu-i numele: Fiul oii.

Și creștea Fiul oii într-o zi ca-n două, în două ca-n nouă, în nouă ca-n nouăzeci și nouă și cînd era de-un an, era un voinic de-ți era mai mare dragul de el.

Umblînd el prin cei munți cu oaia, află sub un fag trei arme: o sabie, o coardă și un paloș. Și era scris pe paloș, că cine va găsi aceste arme, voinic va fi.

El luă armele și se duse prin pădure să afle o poiană, unde să-și facă casă.

El a aflat o poiană foarte frumoasă.

Acum prinse a căuta lemne oable de casă, dară nu află că toate lemnele erau strîmbe.

— Oare ce să fie aceasta? zise el, cum e, de pe-aici toate lemnele sînt strîmbe? Ia să mai caut.

Și merse și merse prin cea săcreată de pădure, pînă ce află un om cît un deal de mare, care nu făcea alta, decît strîmba toate lemnele, le prindea de vîrf și le pleca la pămînt. Fagii și brazii cei mai obli și mai groși îi strîmba de-i făcea gînji. Acesta era adecă Strîmbă-Lemne.

— Hm! își zise Fiul oii, hm! nu ai tu alta de lucru, numai să strîmbi lemnele?

Strîmbă-Lemne îi răspunse:

— Ce strîmb lemnele? Pe Fiul oii să vezi tu cum l-aș strîmba!

Încăierătura fu gata, căci Fiul oii îi răspunse:

— De gîndești că-l vei putea strîmba, hai apucă-te, că nu mă feresc.

Și se apucară la trîntă mai altcum ca doi urși și se zvîrcoliră și se-mpieptară și se trudiră de curgeau sudorile de pe ei ca bobul, dară nu era chip să se-nvingă. În cele din urmă tot îl învinse Fiul oii pe uriaș, apoi îi zise:

— Acum ce vrei? Să te omor, ori să ne prindem frați de cruce?

Iar' uriașul Strîmbă-Lemne zise:

— Să ne prindem frați de cruce! Și-au jurat credință și frăție pe crucea paloșului și s-au prins frați de cruce!

După aceea s-au dus la părău să bea apă, că nu mai puteau de obosiți; dar' nu puteau bea, căci apa era tulbure. Și se luară tot pe părău în sus, pînă unde vor afla apă limpede, să poată bea; dară de unde să afle? că din ce mergeau mai sus, tot de mai tulbure apă dedeau. S-au dus pînă la izvor. Adecă acolo un uriaș tot lua cîte o stîncă-n palme, o măcina-ntre degete, cum sfarmi mămăliga la puii cei de găină, și-o aruncă-n părău, de tot îl tulbura.

— Ce sfărîmi tu pietrile și tulburi apa cu ele? întrebă Fiul oii.

— Le sfărîm, c-așa-mi place; dară să vezi tu cum aș sfărîma pe Fiul oii, să dau de el, că eu sînt Sfarmă-Piatră.

— Așa!? atunci hai și cearcă de mă sfărîmă, că eu sînt Fiul oii!

Și se apucară voinicii la luptă și se zvîrcoliră, pînă curgeau sudorile vale pe fețele lor, dară nici unul nu se putu învinge. Cînd era mai pe la sfîrșitul soarelui, trîntește Fiul oii pe Sfarmă-Piatră, dară îl trîntește cum e data, de s-a clătit pămîntul sub el, apoi îl întrebă:

— Acum, Sfarmă-Piatră, vrei să te omor, ori vrei să ne prindem frați de cruce!

— Ba vreau să ne prindem frați de cruce!

Și jurară pe crucea paloșului, că vor fi frați pînă la moarte. Apoi merseră mai departe toți trei: Fiul oii, Strîmbă-Lemne și Sfarmă-Piatră.

Mergînd ei tot pe munte în sus, numai ce văd că de la o vreme nu se mai pot ținea-n picioare, că muntele se clătina sub ei ca și cînd ar fi călcat pe un sloi de gheață, care se afundă-n apă sub picioarele celui ce calcă pe el.

— Oare ce va mai fi și aici? își zise Fiul oii. Adecă văd un om care era c-un picior pe-un munte și cu celălalt pe alt munte și spre care parte se pleca, într-aceea parte se plecau și munții sub picioarele lui! Era adecă Scutură-Munții.

— Dar' ce ai tu, de scuturi munții, nu-i poți lăsa-n pace? zise Fiul oii.

— Ha, răspunse uriașul, să vezi tu pe Fiul oii, cum l-aș scutura, numai să dau de el!

— Dacă zici, ia-ncearcă, că parcă eu sînt Fiul oii!

Și se pun amîndoi voinicii la luptă și se trudesc și se zvîrcolesc, dar nu era chip să se poată trînti unul pe altul. Dar în urma urmelor făcu Fiul oii huzdup! de pămînt cu Scutură-Munții și-i zise:

— Ce-ți alegi: să te omor ori ne prindem frați de cruce?

— Ba să ne prindem frați de cruce, răspunse Scutură-Munții.

Și se ridicară de jos și jurară pe crucea paloșului, apoi plecară de acolo patru inși: Fiul oii, Strîmbă-Lemne, Sfarmă-Piatră și Scutură-Munții. Să-i fi văzut pe toți patru, te apucau frigurile și nu te lăsau în veci.

Unde era codrul mai frumos se pun ei și clădesc o casă, dară casă colea cum e legea, ca și casele bogaților, nu ca colibele sărîntocilor. Apoi trei inși plecară la vînat, iar Strîmbă-Lemne rămase acasă să le gate mîncarea. Acesta săgetă și el numaidecît un țap sălbatic și-l puse să se frigă, dar cînd era mai fript intră acolo Omul-cît-șchiopul cu-Barba-cît-Cotul, pe-un iepure șchiop călare, cu căpăstrul de cheotoare, răzimîndu-se într-un pai de secară.

— Bună vremea, voinice!

— Să trăiești cu bine, nimuricule! Încă așa schidoală nu mi s-a dat în cale, ce cauți pe-aici?

— D-apoi voinice, sînt un drumar năcăjit și mi-a venit la nas bunul miros de la friptura ta și m-am abătut să-mi dai și mie oleacă, că sînt flămînd și ostenit; nu-mi trebuie mult, iacă numai două bucături, că eu dacă mă satur o dată, apoi puțin îmi mai trebuiește!

Strîmbă-Lemne, cugetînd că nimuricul acela nici coada țapului nu e-n stare s-o mănînce toată, îi zise:

— Mănîncă, fătul meu, ia-ți să văd cît poți mînca!

Și se puse buturuga lîngă friptură și cît bați în pălmi o mîncă cu oase cu tot, apoi în loc de bogdaproste încă prinse a rîde pe Strîmbă-Lemne.

— Dar numai cu atîta mîncare așteptai tu pe trei metelei și cu tine patru, dacă nici mie nu-mi fu de-ajuns?

Strîmbă-Lemne văzîndu-se rușinat de nimuricul acela, dă să pună mîna pe el, numai o-mpinsătură să-i deie; dar nu avu vreme, că nimuricul îl impinse pe el de căzu sub vatră, ca un putrigai.

— Asta e mulțămita, Strîmbă-Lemne; fă bine ș-așteaptă rău; apoi, măcar de te-ar arde o zamă bună, dar o zamă de raci . . . Omul-cît-cotul, hm!

Se puse deci Strîmbă-Lemne în pripa mare și pușcă alt cerb și-l puse-n frigare să se frigă, dar de-abia apucă să se cîrcălească oleacă și fură aci ortacii de la vînat:

— Gata-i cina?

— Gata și nici prea, răspunde Strîmbă-Lemne, că țapul acesta a fost cam bătrîn și nu cred că s-o fi fript, cum se cade. El adecă nu voi să spună pățenia cu buturuga.

Mai stătură ei cît stătură de poveste, apoi cinară și se culcară.

În ziua următoare rămase Sfarmă-Piatră gazdă acasă, iar' în altă zi rămase Scutură-Munții și pățiră cu buturuga chiar cum pățise și Strîmbă-Lemne: dar fiecare se rușina să-și spună pățenia adevărat.

Mai în urmă-i veni rîndul lui Fiuțul oii să rămînă acasă, să socăcească. Și rămase el și prinse un cerb frumos, îl beli, îl spălă și curăți cum se cade, apoi îl puse în frigare. Cînd era mai frumoasă friptura de mirosea mai bine decît toate mîndreniile din lume, cineva intră-n casă. Era buturugă cît o nucă, adecă Omul-cît-Șchiopul cu-Barba cît Cotul, p-un iepure șchiop călare cu căpăstru-ntr-o chiotoare, răzimat d-un pai de săcară.

— Bună ziua, voinice!

— Să trăiești, neomule! dar' ce cauți p-aici?

— Mirosul acest bun de friptură m-a tras aci, sînt un biet om călător, mort de foame, dă-mi ceva să mănînc că ți-a fi și pomană.

— Bucuros, zise Fiuțul oii și-i tăie oleacă de carne de pe frigare. Și-o-mbucă o dată nimuricul apoi se repezi să ieie cerbul cel fript întreg, cu frigare cu tot și s-o tulească la sănătoasa. Dar' Fiuțul oii mi-l apucă de barbă, îl duse afară, crepă vîrful unui stejar și-i vîră barba în crepătura lui, apoi lăsă să se îmbine lemnul cum a fost. Și așa rămase buturuga încleștat cu barba în vîrful copaciului.

Nu trecu mult și-i veniră ortacii de la vînat:

— Noa, da gata-i mîncarea?

— Gata, le răspunse Fiul oii, haidați să mîncăm și apoi să v-arăt pielea berbecului; am acățat-o afară într-un copaciu să se uște.

Și mîncară ei toți patru, apoi merseră afară să le arete Fiul oii pielea berbecului. Dar' ce să vezi? copaciul în care împlîntase Fiul oii barba Omului-cît-Șchiopul-cu-Barba-cît-Cotul nu era nicăieri, numai o brazdă se vedea pe unde a tîrît acela copaciul după el. Și se luară toți patru să vadă, unde-i va duce brazda aceea? unde a mers Omul-cît-Șchiopul-cu-Barba-cît-Cotul?

Multe zile s-or fi dus ei tot pe brazda aceea, dară de Omul-cît-Șchiopul-cu-Barba-cît-Cotul n-au mai dat; pînă o dată dau de-o gaură mare, unde intra și urma copaciului. Acolo era buricul pămîntului, pe-acolo intrase Omul-cît-Șchiopul-cu-Barba-cît-Cotul, de frica lui Fiuțul oii.

— Care vreți să mergeți pe cea lume după el? întrebă Fiul oii?

Dar' nici unul din ortaci nu se-mbia să intre. Atunci zise Fiul oii:

— Mă voi duce dar' eu și unde-l ajung acolo-l omor, de ce a făcut de rușine pe prietinii mei!

Și-și făcu un leagăn și ortacii-l sloboziră cu nește funii de tei înlăuntru, iar' după ce simțiră că Fiul oii a ajuns pe cea lume și s-a scoborît din leagăn, traseră leagănul afară, ca să nu mai poată ieși de-acolo și-o tuliră la fugă trei în trei părți: unul să mai scurteze munții, altul să mai sfarme piatră și al treilea să mai strîmbe lemne; dară nu mai voiră a da față cu Fiul oii, că bag-seamă se cam temeau de el. După ce ajunse Fiul oii pe cea lume, iară văzu urma fagului și merse tot pe ea pînă nimeri la o casă de aramă, unde intră înlăuntru și văzu o fată de aramă torcînd dintr-un caier de aramă.

— Bună ziua, drăguță!

— Mulțam dumitale, șezi la noi!

— Că n-oi ședea, dară am venit să te rog să-mi spui n-ai văzut pe Omul-cît-Șchiopul-cu-Barba-cît-Cotul, trecînd pe-aici?

— Ba l-am văzut; numai mai înainte trecea pe aici trăgînd un copaci mare după el, în care-i era împlîntată barba și tot borborosea din gură:

— Numai Fiul oii de nu m-ar ajunge, pînă ajung la crîngul pămîntului să-l învîrt o dată să surup lumea, că de nu, eu n-am pace.

— Doară tu ești Fiul oii? întrebă fata.

— Eu!

— Noa, fii bun grăbește de-l ajunge că de nu toți ne prăpădim, cum ajunge la crîngul pămîntului.

Și se duse Fiul oii, dar' se duse repede, pînă ce ajunse la o casă de argint, în care era o fată de argint și torcea dintr-un caier de argint. El intră-nlăuntru, dar' după ce aceasta-i spuse ca și fata cea de aramă, el merse mai departe, pînă ce ajunse la o casă de aur, în care află o fată de aur, torcînd dintr-un caier de aur.

— Bună ziua, drăguță!

— Mulțam dumitale, voinice, dară ce vînt te poartă pe-aici?

— Am venit tot pe urma Omului-cît-Șchiopul-cu-Barba-cît-Cotul; nu-mi vei ști spune unde se află, că chiar aci i-am pierdut urma?

— Doară dumneata ești Fiul oii?

— Eu!

— Bine că te-a adus Dumnezeu că numai acum trecea pe-aici tot văietîndu-se că numai de nu l-ar ajunge Fiul oii pînă va ajunge la crîngul pămîn-

tului, că așa îl scutură o dată de prăbușește lumea. Ca să poată merge mai cu spor, a văzut că eu ard cuptorul să fac pită și-a băgat copaciul acolo să ardă chiar și cu barbă cu tot, numai el să poată scăpa viu; acum e la cuptorul meu cel cocător, își arde copaciul din barbă.

Și plecă Fiul oii și-ntr-o clipită fu acolo și cum îl lovi cu muchea toporului în frunte se lăți ca o broască, apoi îl băgă-n cuptor și-l arse pînă se făcu praf și cenușă, iar' cu fata cea de aur se cunună și de n-au murit și azi trăiesc.

Cine-o știe mai departe, mai departe s-o spună !

Auzită și scrisă în Rodna Veche

ARIPĂ-FRUMOASĂ

A fost odată ca niciodată, că de n-ar fi fost, nu s-ar povesti.

A fost odată un împărat, care a avut trei fete, dintre care cea mai mică așa era de frumoasă, de gîndeai că-i ruptă din soare, cu păr galbăn ca aurul; în aceea țară deodată s-au trezit că nu mai au nici soare, nici lună, nici stele, nu se știa unde sînt; au văzut numai că nu sînt. Odată deci împăratul dă de știre că cine le va aduce, va căpăta pe una din fetele lui și drept zestre: a treia parte din împărăție. Mulți au și plecat dar' nu s-au mai întors.

Era pe vremea aceea o babă bătrînă, care a mers la împăratul și i-a zis:

— Înălțate împărate, eu aș avea trei feciori, care vor aduce soarele, luna și stelele.

— Bine, zise împăratul, să vedem!

— Înălțate împărate, răspunse baba, să-mi dai trei pîni, pînză de trei cămăși, ață și ac ca să le cos.

Împăratul i-a dat ce-a cerut, și după ce-a mers baba acasă a născut seara un prunc și i-a pus numele Serilă. Cum l-a născut s-a și dus.

La miezul nopței a născut altul și i-a pus numele Miezilă. Cum l-a născut s-a dus și acesta.

Dimineața a născut pe-al treilea și i-a pus numele Zorilă. Cum l-a născut s-a dus și el.

Ziua următoare baba s-a grăbit să le coasă cămășile, dar' pînă de seară nu le-a putut găta de tot. Cînd colea pe la apusul soarelui vine Serilă și zice că-i e somn.

— Culcă-te dragul mamei, aci în pat și te odihnește.

— Bine, mamă, îi răspunse el, dară să mă scoli îndată, să nu dea frate-meu Miezilă preste mine dormind, că ne batem amîndoi.

— Fii pe pace, zise baba.

Pe la miezul nopții a venit Miezilă care a găsit pe mamă-sa cosînd, și zise și el că-i e somn.

— Culcă-te, dragul mamei, aici în patul acesta, îi zise baba, arătîndu-i alt pat, și te odihnește.

— Bine, mamă, dară să mă scoli îndată, să nu dea frate-meu Zorilă preste mine, căci ne batem amîndoi, îi întîmpină Miezilă.

— Fii pe pace, îi zise baba.

Tot cu aceste cuvinte a venit în zori de ziuă și Zorilă și s-a culcat în al treilea pat. Pînă atunci baba a fost gătat cămășile de cusut și a tot așteptat să i se scoale feciorii, căci acum erau mari, dară ei nu s-au sculat. Cînd fu pe la

prînzul mare, toți trei se pomeniră în aceeași clipă și văzîndu-se unul pe altul, săriră toți trei din pat și se puseră la bătaie. Baba neștiind ce să facă pentru ca să-i împace, a aruncat între ei cele trei cămăși.

Fiecare și-a luat pe a sa și așa s-au împăcat. Atunci baba le spuse:

— Dragii mei, nu pentru aceea v-am născut eu pe voi, ca să vă bateți laolaltă, ci pentru altceva. Ascultați: Împăratul nostru are trei fete, și de veți aduce voi soarele, luna și stelele, o să le căpătați de muieri, rămînînd voi împărați după moartea lui. De vreți să încercați, mergeți la împăratul și-i spuneți, dar' încă odată vă spun să vă împăcați bine, că cu sfada nu veți merge departe. Vreți?

— Vrem! răspunseră toți trei.

Au mers dar' la împăratul și i-au spus că ei sînt hotărîți să ia lumea-n cap și să aducă soarele, luna și stelele.

— Bine, le zise împăratul, dar' toți trei vreți să mergeți?

— Toți trei, fu răspunsul.

Atunci, zise împăratul, ținîndu-mă de făgăduința mea, de veți izbuti, am trei fete și vi le voi da vouă, dimpreună cu împărăția mea după moartea mea. Dar să văd cum vă cheamă?

— Pe mine mă cheamă Serilă.

— Pe mine Miezilă.

— Iar pe mine Zorilă, ziseră frații.

— Îmi place de numele vostru, răspunse împăratul, dar eu zic că numele celui mai mic să fie Aripă-Frumoasă. Ascultați-mă pe mine!

— Să trăiești, împărate! strigară frații.

Acum Aripă-Frumoasă, căci așa se va chema de aici încolo Zorilă, începu a se ruga de împăratul, că fiind ei săraci, și trebuindu-le cai și săbii, să le dea împăratul, care se și învoi, și poruncind să le aducă trei cai de cei mai frumoși din grajd, și-i arătă fraților, dar' suindu-se Aripă-Frumoasă pe unul călare, acela și căzu cu el. Atunci Aripă-Frumoasă zise:

— De acești cai ne dai, înălțate împărate!

— Du-te și-ți alege din grajd, care-ți place, răspunse împăratul.

Atunci s-a dus Aripă-Frumoasă în grajd și a ales unul slab de gîndeai că-s numai oasele pe el, dar' cînd se sui călare, el zise:

— Astfel de cai îmi plac mie.

Asemenea le-a ales și fraților săi.

În vremea aceasta împăratul a poruncit să aducă trei săbii de cele mai frumoase.

Văzîndu-le Aripă-Frumoasă puse una din ele în genunchi, o rupse și iar' zise:

— De aceste săbii ne dai, împărate?!

— Du-te și-ți alege după plac din armăria mea, îi răspunse împăratul.

Aripă-Frumoasă s-a și dus și-a ales trei săbii ruginite, ruginite și-a zis: De aceste săbii ne trebuie nouă! Una și-a ținut-o sieși iar' celelalte le-a dat fraților săi.

După aceste s-au gătit de plecare, au luat trei turte de cenușe în traistă, au încălecat și au plecat.

Baba și fetele împăratului i-au petrecut cu ochii, pînă ce nu i-au mai văzut.

Au mers mult, multă lume împărăție, ca Dumnezeu să ne ție; au mers pînă ce au dat de un pod de aramă. Acolo au mîncat o turtă de cenușă, iar' după ce s-au săturat, Aripă-Frumoasă s-a băgat sub pod, iară frații lui s-au culcat în șanț.

Nu preste mult vine un zmeu cu cal de aramă, frîu de aramă, și el îmbrăcat tot în aramă. Cînd ajunge calul pe pod nu mai vrea să meargă, ci sforăia și tropăia, atunci zmeul îi zice:

— Calul meu! ori nu ți-am dat mîncare și beutură? nu te-am țesălat? ori te-am bătut de nu vreai să mergi?

— Ba nu, stăpînul meu, toate dorințele mi le-ai împlinit, răspunse calul, dar' nu merg înainte, fiindcă e Aripă-Frumoasă sub pod.

— Mi se împlini visul, zise acum zmeul, dar' voi cerca norocul! ce i-au adus cioarele picioarele și corbii grumazii?!

Atunci s-a dat jos de pe cal, a mers în gura podului și a strigat:

— Ieși, Aripă-Frumoasă de sub pod?!

— Îndată, îi răspunse acesta, nu te grăbi așa de tare, că e vreme destulă.

După ce-a ieșit afară, zmeul îi zise:

— Cum vrei: în luptă să ne luptăm, ori în săbii să ne tăiem?

— Ba în lupte, că sînt mai drepte! răspunse Aripă-Frumoasă.

Și se luară la luptă. Cum îl prinse, cum nu-l prinse, Aripă-Frumoasă pe zmeu, destul că îl trînti la pămînt, încît în grumazi s-a cufundat, apoi îi luă paloșul și-i tăie capul.

Îndată și răsăriră stelele, căci acest zmeu le-a fost mîncat.

După această biruință se duse la frații săi; îi sculă și le spuse ce-a pățit, care au și crezut văzînd stelele pe cer.

Cînd s-a făcut ziuă, Aripă-Frumoasă a luat calul și îmbrăcămintele zmeului pe seama sa, calul lui l-a dat lui Miezilă, iar Miezilă a dat pe al său lui Serilă și așa au plecat iar' la drum.

Tot au mers apoi, au mers pînă seara, cînd au ajuns la un pod de argint. Acolo au mai mîncat o turtă de cenușă. Aripă-Frumoasă s-a băgat de nou sub pod, iară frații lui au mai păscut puțin caii și iară s-au culcat în șanț.

Într-un tîrziu vine un zmeu cu cal de argint, și el îmbrăcat tot în argint. Cînd ajunse calul pe pod sforăia din nas și tropăia cu picioarele, dar' nu vrea să meargă. Zmeul îi zise:

— Ori nu te-am hrănit și nu te-am adăpat? nu te-am țesălat? ori te-am bătut, de nu vrei să mergi?

— Ba nu, dulce stăpîne! toate dorințele mi le-ai împlinit, dar e Aripă-Frumoasă sub pod.

Aha! mi se-mplini visul, zise zmeul, dar ce-a da norocul, de i-ar fi scos corbii ochii și cioarele picioarele!

Se dete apoi de pe cal, merse în gura podului și strigă:

— Ieși, Aripă-Frumoasă de sub pod!

— Îndată, răspunse Aripă-Frumoasă, numai nu te grăbi așa tare, că este vreme destulă.

Cînd fu ieșit afară, zmeul îi zise:

— Cum vrei, în lupte să ne luptăm, ori în săbii să ne tăiem?

— Ba în lupte, că-s mai drepte, fu răspunsul.

Cum îl prinse, cum nu-l prinse și pe acest zmeu Aripă-Frumoasă, așa-l izbi, de pînă la coaste se bagă-n pămînt, îi luă apoi paloșul și-i tăie capul. Îndată răsări și luna.

După această biruință iară se duse la frații săi, îi sculă din somn, și le spuse întîmplarea. Aceștia văzînd luna pe cer și calul de argint, precum și îmbrăcămintele zmeului, crezură spusele fratelui lor.

De către ziuă, căci în aceste două nopți a fost lumină, iar ziua întunerec, Aripă-Frumoasă a luat calul și îmbrăcămintea de argint pentru el, calul și îmbrăcămintea de aramă le-a dat lui Miezilă, iară pe aceea ce a fost la el la început, a dat-o lui Serilă; au pornit apoi iar' la drum voioși, căci pînă acum Aripă-Frumoasă a avut două izbînzi și mai aveau nădejde și de altele.

Plecînd dar', ei merseră ziua-ntreagă pînă ce ajunseră la un pod de aur. Se mirară ei mult de acel pod și gîndiră că trebuie să fie ceva și aici. După ce mai mîncară și cea din urmă pogace de cenușă, Aripă-Frumoasă grăi:

— Dau cu gîndul că și aci trebuie să fie ceva ca la celelalte poduri: grijiți și nu dormiți greu și de se poate privegheați, ca la vreme de nevoie să-mi fiți întru ajutor. După lucru se poate cunoaște măiestrul; la podul acesta poate să vină un zmeu și mai groaznic, și atunci vai de noi.

— Vom priveghea și te vom ajuta, ziseră frații săi.

— La vreme de nevoie să veniți, urmă Aripă-Frumoasă.

După aceste vorbe, Aripă-Frumoasă se băgă sub pod, iar' frații lui, după ce păscură caii, își ziseră: « Să ne culcăm, căci va fi el harnic să-și apere capul orișicum, tot se va lăuda el, că izbînda a fost numai a lui". Se culcară dară în șanț.

Într-un tîrziu veni și zmeul cel mai mare și mai tare, îmbrăcat în aur și cu cal de aur. Ajuns pe pod, calul sforăia din nas și tropăia din picioare, nevrînd să mai meargă.

— Ori nu ți-am dat mîncare și beutură? nu te-am țesălat? ori ce ți-e de nu mergi?! se răsti zmeul.

— Ba nu, toate dorințele mi le-ai împlinit, dară e Aripă-Frumoasă sub pod.

— Am visat rău, dar nu voi crede în visuri, ci-i voi arăta eu, că-i vor mînca cioarele picioarele și corbii îi vor scoate ochii. Oh ! paloș, ajută-mă să-l fac scrum și cenușă. Am auzit de el, dar îi voi arăta cine sînt eu; pe frații mei i-a ucis, dar pe mine nu mă va ucide.

Cu aceste vorbe sare de pe cal, și merge în gura podului strigînd:

— Ieși, om pămîntean, de sub pod.

— Nu te grăbi așa de tare, răspunse Aripă-Frumoasă cam tremurînd de frică.

După ce Aripă-Frumoasă ieși, zmeul zise:

— În lupte să ne luptăm, ori în săbii să ne tăiem?

— Ba în lupte, că sînt mai drepte !

Și se luară de se luptară pînă ce se obosiră, dar nici unul pe altul nu s-a putut învinge. Cînd văzură că nu se mai pot lupta zmeul grăi:

— Amîndoi în lume nu-ncăpem, fă-te dar tu o roată de lemn și eu una de fier, să ne dăm unul pe un deal, altul pe alt deal în vale și acolo să ne ciocnim și a cărui roată se va rupe acela să fie învins.

— Bine !

Zmeul se făcu roată de fier, iar Aripă-Frumoasă roată de lemn și după cum a fost vorba se ciocniră în vale, dar iarăși amîndouă roatele rămaseră întregi.

Plin de mînie zise zmeul:

— Fă-te tu pară vînătă, iar eu mă fac pară galbină și care pară se va înălța mai sus, acela să fie învingătorul.

Se făcură așa cum ziseră, dar nici una nu s-a putut ridica mai sus decît alta.

Într-un tîrziu văzură niște corbi zburînd. Zmeul le zise:

— Corbilor ! Veniți și aduceți apă în ciocurile voastre și turnați pe para vînătă, că vă dau carne dintr-un om.

Aripă-Frumoasă, adecă para vînătă, zise:

— Corbilor ! dragilor ! mergeți și sculați pe doi frați ai mei din șanț și spuneți-le să aducă apă în pălăriile lor, iar voi aduceți în ciocurile voastre și turnați pe pară galbenă, că vă dau carnea din trei zmei și din trei cai.

Auzindu-le aceste, corbii se duseră; sculară pe cei doi frați a lui Aripă-Frumoasă și aduseră cu toții apă, turnară pe pană galbină și așa fu învins zmeul, căruia îi tăie Aripă-Frumoasă capul. Acum răsări și soarele.

După aceste Aripă-Frumoasă luă calul și îmbrăcămintea de aur, cele de argint le-a dat lui Miezilă, iar cele de aramă le-a dat lui Serilă.

Apoi Aripă-Frumoasă se întoarse către frați și grăi:

— Cu ajutorul lui Dumnezeu am învins pre cei trei zmei, care au fost înghițit soarele, luna și stelele, scopul ni l-am ajuns; acum putem merge acasă, că după făgăduința făcută de împăratul, să ne dea fetele în căsătorie. Însă n-ar fi oare mai bine, fiindcă acum nu ne mai temem de nimeni, să mai umblăm puțin prin lume, să știm cum e lumea. De căsătorie avem vreme ! Ce ziceți frații mei?

— Bine, să mergem, să vedem lumea, răspunseră ceilalți.

Așadară iar plecară la drum; dar nu mult merseră, pînă văzură niște curți mari, frumoase, făcute toate numai din aur și argint.

Văzînd aceste curți, Aripă-Frumoasă zise către frații săi:

— Frații mei, stați puțin în drum aici, să mă bag în aceste curți, să văd cine șade în ele.

Dă el să se bage, nu știe să deschidă ușa, se făcu dar muscă și se băgă pe gaura de la încuietoare și începu a zbura, dar nu văzu pe nimeni, merse deci mai departe, pînă ce în a 12-a odaie văzu o zmeoaică bătrînă și trei mai tinere. Îndată ce văzu musca, zmeoaica zise:

— Dragi nurorilor mele ! prindeți musca aceea, căci ea v-a omorît bărbații voștri și feciorii mei.

Auzindu-le aceasta, Aripă-Frumoasă se băgă în o crepătură din grindă.

Căutară destul zmeoaicele, dar n-o putură prinde. Atunci una din zmeoaicele tinere grăi:

— Lasă, mamă ! că din mîinile noastre tot nu scapă căci eu mă voi face o fîntînă și împrejurul meu așa căldură va fi, că tot cel ce va trece pe-acolo, va trebui să bea apă din mine ș-atunci îl voi otrăvi.

Cealaltă zise:

— Mamă, eu mă voi face un cuptor cu foc și împrejurul meu așa de frig va fi, încît tot cel ce va trece trebuie să se încălzească și atunci îl voi otrăvi.

Cea mai mică și mai frumoasă grăi:

— Mamă, eu mă voi face un păr cu pere de aur, atît de frumoase pere vor fi pe mine, de toți vor trece, vor trebui să guste din ele și toți, cîți vor gusta vor muri de otravă.

Auzind aceste vorbe, musca zbrrr ! fugi afară. Acum zmeoaica cea bătrînă strigă:

— Lele-i fie mamă-sa, că-mi pare că scăpă, dar mergeți și faceți ce ați zis.

Au și mers și s-au făcut ce-au zis.

Întorcîndu-se la frații săi Aripă-Frumoasă grăi:

— Să mergem încă puțin !

Abia plecară și deodată dete preste ei o căldură, încît leșinau de este. Iată și-o fîntînă ! Ce bucurie pentru dînșii, cînd vrură să bea, Aripă-Frumoasă nu-i lăsă, ci îndată făcu cruce preste fîntînă, care se și prefăcu în venin roșu ca sîngele. El grăi dar:

— Vedeți, frații mei, ce-ați vrut să faceți !

Merseră iar mai departe și-i ajunse un frig grozav, cînd iată că văzură și-un cuptor cu foc; bucuria lor ! Dar Aripă-Frumoasă le zise:

— Nu vă bucurați așa de tare, că nici de acela nu veți avea parte.

— Cum să n-avem, doar nu ne vei opri ca de la fîntînă?

Cînd ajunseră acolo, călătorii dau să se încălzească, dar Aripă-Frumoasă face cruce cu sabia preste cuptor și îndată se prefăcu și acesta tot venin.

— Vedeți, frații mei, ce-ați vrut să faceți?

De-aici iar plecară și merseră mai departe.

Nu preste mult însă, văzură un păr cu pere de aur și strigară:

— Ah ! ce pere frumoase !

Serilă mai adause:

— Din aceste o să-mi umplu traista, să-i duc miresei mele.

Miezilă zise:

— Nu numai traista mi-o voi umplea, ci mă voi și sătura și eu bine.

— Ba, vă puneți pofta-n cui ! grăi Aripă-Frumoasă căci cu perele acestea chiar așa stăm ca și cu fîntîna și cu cuptorul de mai înainte.

— Ce vrei cumva să ne oprești de la pere? se răstiră frații.

— Ai grijă, că nu ne vei tot purta de nas.

Cînd ajunseră lîngă păr, îi mai rugă Aripă-Frumoasă ca să se stăpînească, dar ei tot vrură să ia pere. Atunci Aripă-Frumoasă făcu o cruce cu sabia către păr și tot părul se prefăcu în venin.

El zise dar către frații săi:

— Vedeți ce-ați vrut să faceți?

Atunci frații se rugară de iertare, iar el urmă:

— Văd că nu vă țineți de făgăduința ce i-am făcut-o mamei noastre, cînd am plecat de-acasă; eu răul nu vi l-am vrut; ne-a ajutat Dumnezeu de scopul ni l-am ajuns, la care lucru voi foarte puțin ați ostenit. Mergeți dar acasă și luați în căsătorie pe fetele cele mari ale împăratului, iar pe cea mică mi-o lăsați mie, căci eu mă duc să văd, dacă se află ori nu în lumea aceasta viteaz mai mare ca mine?

Cu acestea ei se despărțiră.

Miezilă și Serilă o luară către casă, iar Aripă-Frumoasă își urmă calea.

Merse multă lume împărăție, ca Dumnezeu să ne ție, pînă ce dete de-o cîrciumă, intră în ea și întrebă pe cîrciumar, după ce-i spuse toată întîmplarea

sa, dacă nu cumva știe undeva vrun om mai viteaz ca el, și dacă știe unde este el?

— Este un om nu departe de-aci, zise cîrciumarul, care în toată ziua se bate cu zmeii și niciodată nu mai gată, căci este o zmeoaică bătrînă, care face cătanele de zmei cu ițele.

— Ah! ce om prost, strigă Aripă-Frumoasă, trebuie s-o omoare pe zmeoaica!

După aceste sări pe cal și întrebă, că încătrău locuiește zmeoaica aceea?

Aflînd cum și încătrău șade, el dete pinteni calului, se duse și-o găsi pe zmeoaica făcînd cătane de zmei cu ițele. Fără ca să mai piardă multă vorbă, el îi tăie capul cu sabia, pe celelalte cătane pe toate le omorî, iar colții zmeoaicei, care ajung caii pînă la genunchi, îi luă cu el drept dovadă și se-ntoarse iarăși la birtul de mai nainte și zise cîrciumarului:

— Mai mare viteaz sînt ca omul dumitale, căci am omorît zmeoaica bătrînă și-acum nu mai are cine să facă zmei.

— Foarte bine, zise cîrciumarul, îți mulțumesc de bunătate, că baremi acum și eu am odihnă; dar viteazul de care ți-am pomenit, doarme ici în casa aceasta, iar acela îi este calul.

Cînd își aduse Aripă-Frumoasă și el calul înlăuntru îl văzu celălalt cal, începură a se săruta, căci au fost frați.

După aceea Aripă-Frumoasă se bagă în casă, unde dormea acel viteaz și-l sculă din somn, legară amîndoi prietinie, apoi Aripă-Frumoasă începu a-și spune întîmplările cu cei trei zmei și cele trei zmeoaice, iar viteazul, care zicea că se cheamă Pipăruș Pătru, îi spuse pățaniile lui.

— Nu te mai teme, frate Petre, grăi Aripă-Frumoasă, că eu am ucis zmeoaica bătrînă, iată aici dinții ei ca dovadă.

— Norocul nostru că legarăm prietinie, zise viteazul, căci preste vrun ceas unul din noi ar fi trebuit să piară. Foarte rău mă supărai, auzind de moartea ei, căci n-am acum cu cine să-mi petrec toată ziua.

A doua zi, Aripă-Frumoasă întrebă pe cîrciumar:

— Mai știi undeva vrun viteaz mai mare ca mine?

Mai știu unul, răspunse cîrciumarul, un bătrîn în pădurea blăstămată. Acela îndată ce te vede, îți arată o oglindă și-ți ia puterile și frumusețea, apoi face ce vrea cu tine.

— Mă voi duce și acolo să văd.

— Mai bine stai pe pace, că știu că ți se va întîmpla rău, îl rugă cîrciumarul.

Dar Aripă-Frumoasă nu l-a ascultat, ci și-a luat rămas bun de la Pipăruș Pătru și s-a dus multă lume împărăție, ca Dumnezeu să ne ție.

Multe zile a călătorit, pînă ce în urmă a dat de «pădurea blăstămată». Acolo vede că îi iese un bătrîn înainte, îi arată o oglindă și îi ia puterile și frumusețea, îl scoboară de pe cal, calul îl bagă în grajd și pe el îl închide în cușcă de fier.

Acolo și-a plîns Aripă-Frumoasă neascultarea, dar era tîrziu.

A treia zi bătrînul zise către el:

— Pămînteanule! îți voi da puterile și frumusețea, dacă îmi vei aduce pe Ileana Cosînzeana de muiere, calul ți-l voi da după aceea.

— Bine, zise Aripă-Frumoasă, dar nu știu unde locuiește.

— Preste marea aceasta, îi arătă bătrînul.

I-a dat apoi drumul din cușcă, i-a dat însă numai frumseța, dar nu puterile. Aripă-Frumoasă își făcu acum o corabie, în care a băgat tot felul de marfă și așa a plecat.

Cînd a ajuns la marginea mării, a deschis negoțul său în corabie și-a chemat pe-o femeie ce spăla la margine, ca să-și cumpere. Femeia însă îi zise:

— Eu n-am nevoie de haine, căci am destule, dar stăpîna mea poate că și-a cumpăra.

— Cum cheamă pe stăpîna ta? întrebă Aripă-Frumoasă.

— Ileana Cosinzeana, fu răspunsul.

Tare s-a bucurat Aripă-Frumoasă la auzul acestor vorbe și zise:

— Fii bună, spune-i că este aici negoț, de tot felul, să-și cumpere ceva.

După ce îi spuse femeia, Ileana Cosînzeana veni și ceru să-i aducă la margine marfă să-și aleagă, dar Aripă-Frumoasă zise:

— Am foarte multă marfă și scumpă și nu o pot aduce toată afară; binevoește a veni înlăuntru și-ți alege de care-ți place.

Ileana Cosinzeana și veni înlăuntru, dar pe cînd alegea mai bine, Aripă-Frumoasă închise iute ușa și porni corabia.

Văzînd aceasta, Ileana Cosinzeana voi să se arunce pe fereastră în mare, dar Aripă-Frumoasă o prinse și n-o lăsă. Atunci ea zise:

— Lasă-mă să mă arunc în mare și să mor, căci știu că nu mă duci ție, căci atunci n-aș zice nimic, dar mă duci la spurcatul de bătrîn, care de mult a voit să mă prindă, însă numai prin vicleșugul tău m-a putut.

— Lasă, dragă, că voi scăpa eu de acolo și atunci te voi scăpa și pe tine, fii numai pe pace, căci nu mult vom robi acolo.

Așa s-a mai liniștit și-a adormit.

Cînd s-a trezit era în brațele bătrînului, iar Aripă-Frumoasă stetea închis în cușcă.

Ea înțelese acea ce i-a fost spus Aripă-Frumoasă că nu mult vor fi « robi ».

A doua zi, după ce s-a dus bătrînul la vînătoare, Aripă-Frumoasă grăi către Ileana Cosinzeana.

— Cînd va veni acasă bătrînul, întreabă-l unde-i stă puterea căci atunci facem ce facem cu el.

După ce se întoarse bătrînul și după ce îi dete de mîncare, ea îl întrebă că unde-i stau puterile?

El a răspuns: În mătura de după ușă.

Altă zi, cînd iar a fost la vînătoare bătrînul, Ileana Cosinzeana i-a spus lui Aripă-Frumoasă ce i-a spus ei, dar Aripă-Frumoasă îi răspunse:

— Minte ! întreabă-l a doua oară !

După ce veni bătrînul acasă și după ce îi dete de mîncare, Ileana Cosinzeana a început a se linguși pe lîngă bătrînul și a-l ruga să-i spună unde-i stau puterile, dar bătrînul s-a mîniat și i-a tras o palmă zicînd:

— Lele-ți fie mumă-ta, ce nevoie ai de aceasta? iacă colo în pușca din cui îmi stau puterile !

După ce a mers iar la vînătoare bătrînul, i-a spus lui Aripă-Frumoasă ce palmă a căpătat și ce răspuns.

— Nu te teme, dragă, zise Aripă-Frumoasă, mai întreabă-l o dată, că ce ți-a spus nu e adevărat și atunci cred, că-ți va spune adevărul.

După ce a venit iar acasă bătrînul, atîta s-a lingușit Ileana Cosinzeana și în urmă l-a rugat să-i spună cu adevărat, unde-i stau puterile? și mai tare s-a

mîniat acum bătrînul și i-a dat un pumn, încît a amețit, dar în urmă i-a părut rău și i-a zis:

— Draga mea, acum te-am adus, acum să te schilăvesc, iartă-mă că-ți voi spune, iată: Nu departe, la nouăzeci și nouă de pași se află o peșteră, în peșteră se află un urs, în urs un iepure, în iepure o rață și în rață două muște; în acele stau puterile mele. Fie de mine ce va fi, pentru tine o fac aceasta, ca să nu zici că nu te iubesc și nu-ți spun drept.

Abia a așteptat Ileana Cosinzeana să meargă bătrînul de acasă la vînătoare, pentru ca să-i spună lui Aripă-Frumoasă; deci cînd a gîndit că bătrînul e cam departe, a fermecat Ileana Cosinzeana cușca, care îndată s-a desfăcut și a ieșit Aripă-Frumoasă s-a uitat în oglindă și și-a dobîndit iară puterile și frumseța, apoi s-a suit călare pe cal, a luat și cuțitul cel mare al bătrînului și s-a dus la peștera aceea, a omorît mai întîi ursul, din urs a ieșit un iepure, și pe acela l-a ucis, din iepure a ieșit o rață, aceea încă o ucise, din rață ieșiră două muște, una o putu ucide cu palma, iar celaltă îi scăpă. Din întîmplare însă văzu o muscă înainte, dete cu pălăria în ea și pică la pămînt, atunci puse mîna pe muscă și-o luă cu pămînt cu tot, o învălui în o cîrpă, se sui pe cal și se duse acasă, cînd fu aproape de locuința bătrînului, vede pe bătrîn venind și-abia trăgîndu-se. Atunci el zise:

— M-ați înșelat; dar așa-mi trebuie, deci fii bun și omoară și cealaltă muscă, ca să nu mă chinuiesc, și apoi mergeți.

Atunci Aripă-Frumoasă a omorît musca și bătrînul încă a căzut mort la pămînt.

Întorcîndu-se în casă, Aripă-Frumoasă grăi:

— Dragă! bătrînul e mort, să mergem!

Bucuria Ilenei fu nespusă de mare. Ei plecară amîndoi călare pe un cal. Într-un tîrziu, Ileana Cosinzeana întrebă:

— Unde mă duci?

— Eu numai din răsfăție am venit pe aci și am căzut prins, dar am încredințat acasă; te duc prietenului meu Pipăruș Pătru dacă vreai?

— Vreau, căci îl cunosc de cînd eram mică și după el însetam, fu răspunsul.

Cînd au ajuns la birtul de mai nainte, au găsit acolo pe Pipăruș Petru, care și-o luă de nevastă pe Ileana Cosinzeana. Cînd auzi crîșmarul de soarta lui Aripă-Frumoasă, îl plînse, dar a rîs apoi de soartea bătrînului.

După ospățul lui Pipăruș Pătru, Aripă-Frumoasă plecă către casă unde găsi pe mireasa lui plîngîndu-l.

După ce a spus toate cîte a pățit, împăratul grăi:

— Îți mulțămesc foarte pentru credința ta către mine; ce ți-am făgăduit și-am jurat, că îți voi da, îți și dau: frații tăi încă n-au căpătat nimic pînă acum, ca să fie toate trei ospețele deodată.

Începură dar a tăia la scaune și la căzi pentru ospățul la care a fost nun mare Pipăruș Pătru cu Ileana Cosinzeana.

Ce se va mai fi întîmplat după ospăț, asta n-o știu, căci am băut prea multă apă la aceea petrecere, la care am auzit această poveste chiar din gura lui Aripă-Frumoasă.

Comunicată de N. Trîmbițoniu înv. în Ulpia-Traiană (Grădiște).

CEI TREI PRIETINI

Zice că odată au ieşit din şcoalele cele mai mari trei dieci foarte învăţaţi, unul era doctor, care da zile la cine vrea Dumnezeu şi i le lua de la care vrea el; al doilea era procatăr, adecă încurcător de trebi, sporitor de pricini; iar al treilea era şolomonar, care făcea călindare, adecă hastronom.

Toţi trei au plecat prin cea lume mare să-şi cîştige pînea de toate zilele.

Mergînd ei toţi trei şi mai sfătuindu-se d-ale lor, ajung seara într-un sat românesc. Se uită, că oare unde şade o gazdă mai bunişoară, ca să-i poată omeni cum se cade; că ştiau că românul nu-i lasă să meargă în cap de noapte nicăiri, să nu li se întîmple ceva, mai ales fiind streini; ştiau şi aceea, că dacă stăpînul casei unde vor intra, va avea şi numai un bruş de mămăligă, nu-l va mînca fără ei; ştiind omenia românului, aveau să-şi aleagă: unde să dea de-o gazdă cum e data, că de inima lui nu se mai îndoiau.

Văd ei o casă frumoasă în jurul căreia mai vedeau de-ale găzdăşagului, şura ocolită de stoguri, grajduri mari în uşa cărora grămezile de gunoi erau cît stogurile de lîngă şură de mari, semn că grajdurile nu erau goale; mai văd cosceiul cel mare de leţi, prin care nu se vedea ziua pe nicăiri, decît numai cucuruz.

— Aci e de noi, zise doftorul.

— De bună seamă i răspunde procatărul. Toate seamănă a găzdăşie, a stare bună împreunată cu socoteală, adause solomonariul. Aici intrară.

Stăpîna casei îi primi foarte bine ca pe nişte bieţi călători osteniţi. Nu mult după aceea vine şi gazda acasă de la cîmp. El încă se bucură de bieţii drumari şi spune boresei să aducă cină pentru toţi. Boreasa ascultă cu bucurie porunca şi începe a aduce: pe-un cîrpător mămăliguţă fierbinte de ieşeau abori din ea, iar la umbra ei puteai bate coasa cu voia cea bună, de mică ce era, într-un hîrdău lăptişor de la Suroaia, Joiană, Marţolea şi Vinereană; apoi pe-un blidişel de lemn un moşinoi de brînză de oaie şi într-o tigaie ca de-o jumătate de mierţă tocană de carne de berbece îndoită cu ceapă.

După ce erau toate gledă pe masă, mai întîi fac trei cruci, zic un « Tatăl nostru » şi dau ocol unei glăjuţe plină cu horincă de bucate, colea îndulcită cu miere de stup.

Gazda casei cu căsenii şi cu lucrătorii mîncă din toate bucatele, cum se mîncă bucata bună cînd eşti flămînd, dar diecii noştri nu prea, căci doftorul le spuse ungureşte — ca să nu priceapă gazda — că toţi trebuie să moară cîţi vor mînca seara mămăligă cu atîtea amestecături. Doamne şi cum ar fi mîncat ei, mai pogan doară decît gazda, ci se temeau de moarte, că doftorul pricepe

la de astea de-ale beteşugului şi de-ale morţii! În deşert cercă bătrînul casei a-i dumeri, că nu-s otrăvite şi pot mînca, ei după sfatul doftorului, nu mîncară mai nimica.

După cină se dau la culcare, că, pînă nu se face ziuă trebuie să fie-n tălpi. Găzdoaia aşterne diecilor în casă, ci şolomonariul zice că ei vor dormi afară, că e bine şi e cald destul. Iar se cearcă gazda a-i îndupleca să-l asculte şi să rămînă în casă, că peste noapte poate da un viscol, cu vînt şi cu ploaie, dar solomonariul zice că nu se poate, că doar el ştie umblarea vremii vremilor, că aia-i învăţătura lui şi rămîn afară.

— Bine, zice gazda, numai eu ştiu că va ploua.

Încă înainte de miezul nopţii sînt siliţi diecii a se trage sub părete, dar şi-acolo îi boteză ploaia, strigă la gazdă să-i lase-nlăuntru. Acela, bun, îi lăsă, dar unde să se poată răbda să nu le zică:

— Spusu-v-am? iată vă plouă!

După ce se făcu ziuă mirarea doftorului fu mare, că nici barem unul nu era mort, ba nici capul nu-i durea, ci se apucară din nou de mămăligă şi, hai la lucru! Era năcăjit doftorul că nu i se împlinise prorocia, deci întrebă pe gazda casei:

— Dar pentru Dumnezeu, cum de nu vă bolnăvirăţi de-atîtea amestecături ce mîncarăţi aseară?

Acela-i răspund' curat:

— Domnule fălceriu, atunci ne-om bolnăvi cînd n-om avea ce mînca; dar pînă vom avea de-acestea, din altă parte să nu ne vină boala, dar din pricina mîncării stau bun că nu ne va veni.

— Dar n-ai fost dumneata bolnav nici odată?

— Ba am fost, domnule, o trăsnită de măsea m-a durut de două ori trei zile, pînă n-am avut încătrău, fără a trebui să o scot; ba odată am avut şi-un junghiu, două zile nu m-am mişcat de după cuptor de răul lui şi tot horincă de drojdii am pus pe el, de atunci, mulţam Doamne, nu mi s-a mai scurmuzuit.

— Dar de unde ai ştiut dumneata aseară că va ploua? întreabă solomonariul, cît de limpede mai era ceriul?!

— Hm, zice ţăranul, nu văzuşi dumneata vaca mea Suraie, că n-a vrut să se culce afară, ci s-a băgat sub coperiş; ea prevestea vijelie! Apoi şi scroafa a intrat aseară în coteţ cu paie în gură. Ele nu mă mint niciodată!

— Bine, zice procatărul, dacă cuptorul ţăranului e mai mare doftor decît tine; şi dacă vaca şi scroafa lui sînt mai mari hastronomi decît tine, atunci în astă ţară nu-i de noi. Eu credeam, că de s-a împlini vorba doftorului, am să fac astăzi cîteva testamente, dar aşa, hai să plecăm de-aci.

Şi s-au dus, dar nu toţi trei laolaltă, ci se împrăştiară cu învoirea, că peste un an iar să se întîlnească colo, la crucile drumului, să vadă care va veni mai bine şi pe ce cale? Doftorul merge pe o cale, solomonariul pe alta şi procatărul pe altă.

La anul iar se întîlnesc, după cum le fu vorba.

— Dar cum aţi mai umblat, fraţilor?

Unul rău, altul nu prea bine şi al treilea, printre ele.

— Ştiţi ce? zice procatărul, cu dreptatea nu-i de a trăi în lumea asta rea; haidaţi, doară vom putea trăi cu cînia. Azi e tîrg în oraşul cutare, bîlciu mare, numai un ceas de departe pînă acolo; haidaţi să mergem într-acolo!

— Bine, răspunde tovarăşii şi plecară.

*

Aproape de oraș dormea un popă într-un șanț; ținînd în mînă căpăstrul unui măgar ce păștea lîngă el; poate că era cam beat Sfinția sa, ori doară numai obosit de cale. Procatărul ia căpăstrul de la măgar din cap și dă măgarul, fără căpăstru, la ortaci să-l vînză, iară el își bägă capul în căpăstrul măgarului și se culcă jos lîngă popă. Ortacii lui merg în tîrg și vînd măgariul numai decît cu 25 florini și se pun în calea procatărului să împartă banii.

Se trezește popa:

— Da ce-i, fiule, ce-i cu dumneata de stai în căpăstrul măgariului meu?

— D-apoi, părinte, m-a fost blăstămat un om, pe care-l înșelasem, să mă fac măgar și chiar azi mi s-a împlinit canonul; poate nu te-am ascultat cum se cade, dar' te rog să fii iertător.

— Hm, hm, fiule, ce slujbă ai avut pînă a nu te face măgar la mine?

— Procatăr, cinstite părinte!

Hm, mare domn! și vezi ce-ai fost ajuns? iartă și dumneata că poate nu te-am hrănit totdeauna cum s-ar fi căzut, poate că te-am și mai bătut, cînd eram cam șumăn, cînd mă cam îmbătam, vezi dumneata, cum e datina noastră cîte-odată; aici ai cinci florini să poți merge cinstit acasă, dară să nu mai greșești, să nu mai înșeli, fiule, pe nime, că iar' te face Dumnezeu măgar!

Se despart cu sănătate bună și-și caută fiecare de cale.

Procatărul se întîlnește cu cei doi ortaci și împart banii, iar' popa, cum intră în tîrg, dă de măgar și-l cunoaște.

— Vezi, fiule, zice popa plecîndu-se la urechea măgarului, nu ți-am spus să nu mai înșeli pe nimeni, că te face Dumnezeu iar' măgar? N-ai ascultat, acum rabdă!

Măgarul scutură din cap și popa credea că-l pricepu.

*

După ce se întîlniră cei trei ortaci, se gîndiră la de ale mîncării.

— Să ne cumpărărm ceva de mîncare, zice solomonariul.

— Da, răspunde doftorul, bine ar fi, că eu nu mai pot de foame.

Dară advocatul îi înfruntă:

Măi, nu-i de prădat banul, vedeți cu cîtă trudă se cîștigă, să fim păstrători, dacă voim să ajungem la ceva; cu bani toți nărozii știu mînca și bea, ian să încercăm doar vom putea mînca de-a fetea! Haideți cu mine!

Mergînd toți trei se-ntîlnesc cu o fetiță, care ducea o coșarcă cu pită pe cap.

— Tu fetiță, zice advocatul, n-ai vrun răsunoi?

— N-am aci, domnilor, ci acasă chiar am doară două; dacă poftiți deloc 's aci cu ele.

— Du-te și le adă, zice advocatul, îți vom avea noi grijă de coșarcă pînă vii cu ele.

Fetița unde să-i plesnească prin minte că domnii vreau să o fure, lăsă corfa cu pita jos și merge tot într-un suflet acasă după răsunoaie. Dară pînă ajunse ea cu răsunoaiele îndărăpt, ia drace domni, dacă ai de unde! Ei duseră frumușel coșarca cu pitele la crîșmă și începură a se gîndi de carne, că pită aveau destulă. Plîngea fetița, ci-n zadar!

— Să vedem de carne, zice advocatul.

— Să cumpărăm un funt ori doi, zise solomonariul.

— Să cumpărăm, zice doftorul.

Dară advocatul răspunde:

— Ba cumpere... acuși eram să vă spun cine? Du-te, mă, zice către un ortac, mergi iute cu țedula asta la măcelarul și adă-ne zece funți de carne!

Cela merge și aduce carnea, că doară țedula era scrisă în numele pîrcălabului de la temniță.

Acum numai vin le mai trebuia, ca să poată prînzi domnește, dar advocatul nu voia să dea bani nici pe vin.

Merge el însuși la crîșmăreasă cu trei glăji:

— Jupîneasă, să-mi dai dintr-o bute trei feliuri de vin.

— Cum, dintr-o bute trei feliuri de vin? Nici n-am mai auzit una ca asta, necum să fi văzut cîndva?

— Ei, apoi ce crîșmăriță ești dumneata, dacă nici atîta nu poți și nu pricepi la lucrurile crîșmărești? Hai să-ți arăt!

Merg amîndoi în pivniță. Procatărul umple pe cep o glajă:

— Un fel de vin, jupîneasă!

— Bine!

Face o gaură în doaga de-a dreapta, umple de acolo o glajă;

— Alt fel de vin, jupîneasă!

— Bine, domnule!

— Acum vino jupîneasă și astupă gaura cu degetul pînă voi afla un stupuș, ca să astup huda.

Jupîneasa ascultă.

Mai face o gaură cu sfredelul și în doaga stîngă, de-acolo umple a treia glajă;

— Trei soiuri de vin, jupîneasă.

— Trei, domnule, ci te rog grăbește, că cură vinul.

— Bine zici, dar' placă și astupă o leacă cu degetul și gaura asta, pînă caut stupușe la amîndouă.

Muierea nu se putea lăsa de pagubă, să-i curgă vinul în pivniță, și astupă cu degetul crezînd că domnul procatăr nu s-a duce dracului, să o lase tîrșită pe bute, ci o păți. Domnia-sa merse frumușel cu trei glăji pline cu vin roșu ca sîngele, iar ea cine știe cît o fi stat acolo astfel, pînă o fi dat de ea vrun om mai de omenie decît domnul acela.

Astfel, cu cînia, își făcură bani, pită, carne și vin; cine știe cît or fi putut-o duce pe asta cale? Cine-o știe mai departe, spună-o, că nu-l opresc!

Auzită și scrisă în Reteag.

MAMA CEA REA

Multe s-au mai întîmplat în lumea asta mare, și cîteodată auzim povestindu-ni-se cîte o întîmplare de ne vine mai a n-o crede. Și totuși trebuie să credem multe din cele ce auzim; cel puțin eu unul mai bucuros cred toate, decît să merg să caut de sînt adevărate sau nu. Așa se zice, că a fost odată o femeie atît de frumoasă, cît ar fi crezut omul, că nu poate să fie în lume alta mai frumoasă ca ea, de întrecut nici poveste. Și era foarte încrezută în frumseța sa. Și cum nu, mă rog, cînd fața ei era mai albă decît neaua și totuși bătea în roșu, ochii mai negri decît murele cele coapte, dar aruncau scîntei, părul ei, Doamne sfinte! cu ce l-aș asemăna oare? Era ca un caier de mătase neagră, sclipea de negru, și cădea peste umeri în jos făcînd sute de mii de inele, unele mai mari, altele mai mici; gurița ei gîndeai că-i cerașă pocnită în două, grumazii ei, mînile ei, picioarele și tot trupul ei era atît de frumos, cît rar om se poate lăuda a fi văzut cîndva o așa frumsețe. Ea știa bine, că lumea se miră de frumsețea ei, chiar de aceea era atît de făloasă, cît în toată dimineața ieșea afară, cînd răsărea soarele și întreba:

Soare luminat,
Spune-mi tu curat
Și adevărat:
Văzut-ai ori ba
În umblarea ta
Față ca a mea?
Față de muiere
Cu-atîta plăcere?
Față de nevastă
Atît de frumoasă?

Soarele, soare dar tot sta puțin în loc și se uita la ea, apoi gîndindu-se puțin, îi răspundea: « Multă lume am umblat, multe muieri frumoase am văzut, dar pe tine nime nu te-ntrece, decît fiica ta".

Așa întrebă muierea în mai multe dimineți pe soare, și soarele tot așa-i răspunse în mai multe rînduri, din care pricină, încetul cu încetul s-a stins toată dragostea mamei, ce-o avea mai nainte către fiica ei. Se gîndea zi și noapte cum s-o poată prăpădi. Nu-i tignea somnul, nu mîncarea și beutura, nu-i mai plăcea nimic, ar fi dorit cu orice preț să nu mai aibă fată, ori dacă o are, să nu o aibă atît de frumoasă. Într-o noapte avuse fierbințeli mari, dureri

de cap și bătaie de inimă. De abia aștepta să se facă ziuă. Nici nu se zărise bine de ziuă și chemă pe servitorul și îi zise:

— Toadere, vezi de du fata asta undeva și, să nu mi-o mai aduci în casă; inima din ea și degetul cel mic să mi le aduci, mai mult nu, pricepi?

— Pricep, stăpînă.

Și a mers sluga cu fata pînă a dat de-o pădure mare — mare, acolo i-a spus fetei ce poruncă are de la stăpînă-sa. Atunci fata a început a plînge și a se ruga:

— Fii bun, nu-mi lua viața, că nu sînt eu vina, dacă Dumnezeu m-a făcut mai frumoasă decît pe mama mea; te las să-mi tai degetul cel mic, dar inima nu mi-o scoate din piept, ci scoate-o pe a cățălușului ce ne urmează și ducînd-o mamei, zi că-i a mea, că eu casa nu i-o voi mai călca.

Sluga se arătă cu mult mai omenos decît mama, omorî cățelușul, îi scoase inima, tăie degetul cel mic al fetei și se duse la stăpînă-sa acasă.

Fetița socotea, că tot mai bine să rămînă în pădure, chiar să o mănînce și fiarele, decît să moară omorîtă de mînă omenească. Încercă deci, după ce se văzu singură, a-și face voie bună, ca să-i treacă urîtul, și tot cîntînd merse înainte prin cel codru întunecat. Deodată se oprește. Vede înaintea ei niște curți mai frumoase decît cele împărătești. « Oare ale cui să fie? Curți așa frumoase în mijlocul codrilor! Fie ale cui vor fi, își zice fata în sine — eu merg înlăuntru, că știu că nu m-or mînca domnii aceia din curți. Și intră fata înlăuntru, se uită prin toate chiliile, dară nu zări pe nimeni. În urmă, văzînd, că în curți nu e nimenea, băgînd de seamă că pustii încă nu sînt curțile acelea, crezu a face bine dacă le va curăți cum știe ea, că poate o fi murit găzdoaia curților și bărbații nu știu orîndui lucrurile femeiești. Și aduse copila apă, udă, mătură prin case, șterse scaunele și mesele de praf, apoi se vîrî după cuptor să n-o afle gazdele.

Nu așteptă mult după cuptor și veniră înlăuntru zmeii, căci curțile erau ale lor. Doamne ce se bucurară cînd își văzură chiliile orînduite frumos, de gîndeai că așteaptă peținori. Și începură a se întreba, că oare cine să fi făcut cu ei binele acela pînă au sosit de la vînat. Iar unul din ei zise: că aceea nu poate să fie decît ori mama lor, ori sora lor. Și căutînd-o, o aflară și o numiră sora lor.

A doua zi iar ieși femeia cea fudulă în calea soarelui și-l întrebă, dacă este cineva în lume mai frumoasă decît ea? Soarele nu mai stătu de vorbă cu ea, ci fugînd în drumul său îi răspunse:

« Fost-ai, mîndră, cînd ai fost,
Și-ai rămas un lucru prost.

Tu ai fost cea mai mîndră femeie, dar acum ești cea mai urîtă. Ai gîndit să-ți prăpădești fata și apoi nimenea nu te va întrece cu frumseța, dar te amăgiși amar, femeie becisnică ce ești tu, că ea tot trăiește și e cu mult mai frumoasă decît tine, ea e acum chiar la curțile zmeilor".

A doua zi dimineața se luă femeia cea fudulă la drum, du-te, pînă ajunse la curțile zmeilor. Acolo se puse sub poartă și începu a se văieta, a plînge și a suspina.

— Fii bună copila mea, lasă-mă înlăuntru, că de nu — tot mor de dorul tău.

Vai, draga mamii cea mai scumpă, unde ești tu acuma? hai să te mai văd odată, lasă-mă înlăuntru să-mi stîmpăr sufletul!

Dar fata se făcea, că nici n-o aude.

— Dar fii bună, fata mea, nu mă lăsa aci sub poarta ta, ci lasă-mă înlăuntru, ori dacă nu, deschide poarta puțintel, ca barem odată să te mai văd, apoi nu-mi pasă și de voi muri.

Și fata crepă puțin poarta, iară mamă-sa se repezi ca o zmeoaică și îndesă fetii degetul în gură, încît îndată căzu jos moartă, și apoi mumă-sa se depărtă către casă.

Cînd veniră zmeii acasă de la vînătoare, o aflară moartă și mult timp o plînseră și o jeliră, ca pe o soră a lor, în urmă-i făcură un coșciug de aur și-o așezară într-un vîrf de paltin, ca să o legene vîntul și să o vază pămîntenii, și să se mire de inima cea îndrăcită a mamei sale. Și toată ziua o legănau vînturile ca și pe frunzele paltinului, și lumea o vedea și lumea se minuna zicînd, că o fată așa frumoasă nici soarele doară n-a văzut; alții iarăși își făceau cruce și ziceau: «ferește, Doamne, de mintea slabă; mamonul a pus pe mama aceea să-și omoare copila, și apoi ce copilă? Vai minte femeiască, oare cînd ți-i veni în ori?

În altă zi iar ieși femeia cea sumeață, ucigașa copilului său, în calea soarelui și-l întrebă:

Soare luminat,
Spune-mi tu curat
Și adevărat,
Văzut-ai ori ba,
În cărarea ta,
O față frumoasă
Și de drăgăstoasă,
Față ca a mea?

Iar soarele zise: „Piei dinaintea mea, nebună, piei blăstămată netrebnică și prăpădita lumei, multe nebune și prăpădite am văzut în lume, dar soață ție nu ți-aș găsi, să umblu și noaptea nu numai ziua, după a firea mea. Netrebnica netrebnicilor, să-și omoare ea fiica, căci se făcuse mai frumoasă ca dînsa! Dar nu știai tu hăbăucă, că Dumnezeu a vrut să fie tinerii mai frumoși decît bătrînii, iar bătrînii să fie mai cu minte decît tinerii. Tu neghioabă însă, voiși a răsturna chiar și voia lui Dumnezeu sfîntul, care te-a și bate pentru faptele tale!“

Mergînd vestea în toate părțile de astă întîmplare, auzi și feciorul împăratului, care și grăbi către acel loc și se rugă de zmei să-l lase să o coboare jos de acolo. După multă rugare se învoiră zmeii și feciorul împăratului scoborî fata din paltin și se jucă cu ea moartă ca și cînd ar fi fost vie. Din întîmplare, Dumnezeu știe cum, o a lovit după cap, și îndată i-a sărit un măr din grumaz și a inviat fata. Vă puteți închipui bucuria zmeilor și a feciorului de împărat; toți o sărutau de toate părțile. Apoi o luă feciorul de împărat, și-o duse la el acasă, în palatul împărătesc, unde s-a și cununat cu ea și-a făcut o nuntă mare, cum numai împărații știu face, și, de n-au murit și astăzi trăiesc. Lumea zice că mumă-sa a nebunit de supărare, cînd a auzit că fata ei s-a făcut împărătească. Eu însă zic, că a fost răsplata lui Dumnezeu pentru inima cea rea a mamei

Auzită și scrisă în Bouțari lîngă Poarta de fier,
dincolo de muntele Marmore.

IOANEȘ MĂSARIUL

A fost odată ce-a fost, că de n-ar fi fost, nu s-ar pomeni; așadară a fost într-un oraș un măsar, și era atît de sărac, de nu-i ardea nici focul în vatră, fiindcă nu avea lemne să pună pe el; lemne de lucru încă nu avea. Altcum era meșter harnic, banii cîți îi căpăta pentru lucru îi erau numai buni și nu chiar destui pentru vinars, că nu era gingaș, bea vinarsul și pe nespălate, ca și pe mîncate, noaptea ca și ziua și iarna ca și vara. Muierea lui se tot gîndi cum s-ar putea dezvăța bărbatul de la beutul fără cumpăt, cum l-ar putea aduce la brazdă bună să-și facă și ei nițică stare. În urmă-i plesnește ei ceva prin minte: « În pădure — cugetă ea — lemne ar avea destule pentru lucru, și ce-i mai frumos, nu e nici o crîșmă, acolo nu ar avea de unde să mai bea, acolo e de noi ! » Deci se puse și într-o bună dimineață începe cam cu binișorul, știți, cum știu muierile cîteodată:

— Bărbate, dragul meu, știi tu ce am gîndit eu? Dar bărbatul, ca mulți bărbați, îi răspunde scurt și îndesat:

— Știu, dacă mi-i spune !

— Apoi să-ți spun dară:

M-am gîndit, că de noi ar fi mai bine în pădure, decît la oraș, că vezi tu, aici toată lumea cumpără lemne, și vezi tu, îs foc de scumpe, apoi nici bani nu prea avem să dăm pe cîte toate, cu deosebire de lemne o ducem chiar rău, mai ales tu cu măiestria ta, ai lipsă de lemne foarte multe !

— Bine zici, tu muiere; acolo ar fi de noi, lemne destule pentru lucru, eu aș tot lucra, iar tu ai asculta cum cîntă cucul . . . Și încă ceva, nu m-ai vedea beat veci pururea vecinică !

Se hotărăsc oamenii noștri și merg la pădure, își fac casă, și bărbatul începe a lucra. Și lucră el, mai una, mai alta, pînă odată zice nevestei:

— Noa, muiere, lucrurile cîte le am gata trebuie să le ducem la tîrg, să le vindem, eu merg deci cu ele la oraș, tu rămîi acasă să nu ne fure cineva ce avem prin casă.

Și merge măsariul nostru la tîrg, și vinde lucrurile toate pe bani rotunzi, dar vedeți dumneavoastră cum e banul rotund, se tot duce d-a dura; din mîna măsariului ajunseră unul după altul în mîna unei crîșmărițe, pînă rămîne măsariul mort de beat, și numai cu patru bănuți în pungă. Astfel merge el acasă. Văzînd muierea că bărbatu-său tot el a rămas, de îndreptare nici vorbă, începe a se văieta, că ea nu mai rămîne în pădure, că moare de frică și de urît.

Auzind măsariul de una ca asta, îi plesnește ceva prin minte:

— Tu muiere, eu nu știu ce-i frica și urîtul, trebuie deci să merg în lume, doară voi învăța și eu ce e frica și urîtul. Auzi dară, muiere, eu merg, sănătate bună! La astfel de oameni nu le e grea plecarea; cînd gîndesc, îndată pornesc. Așa făcu și Ioaneș, plecă d-acasă ca-ntr-o glumă, ca să nu mai vină în veci, iar muierea îi muri la o săptămînă de năcaz.

În calea lui nimerește Ioaneș într-un oraș și intră la o crîșmă, că merinde nu-și pusese, poate că nici nu avuse de unde, ori doară numai ca să fie mai ușor de cale.

— Bună ziua, jupîneasă!

— Sănătate bună! hai de șezi! și ian vedeți dumneavoastră cum mai schimbă oamenii vorba, pînă într-un tîrziu măsariul Ioaneș poftește mîncare și beutură tot în ales. Crîșmăreasa, voioasă, că o să se încarce de parale de la Ioaneș, începu a-i aduce tot fripturi și plăcinte și vin roșu, de și un împărat s-ar fi îndestulit. Și mîncă Ioaneș boierește și după ce se sătură bine, zise crîșmăriței un bogdaproste! Dar mîncările cele bune și beuturile cele alese nu se cumpără pe *gospodi pomilui* și drept aceea nici nu se pot vinde pe bogdaproste; crîșmărița cere bani, zicînd că de nu-i dă bani, ea îi va lua hainele! Dar Ioaneș nu știa ce-i frica și urîtul, el se întoarnă într-un picior în mijlocul casei, fluieră una în bătaie de joc și zice crîșmăriței:

— Auzi, leliță dragă, pe mine nu mă vei dezbrăca în veci, eu sînt Ioaneș măsariul, bani am patru bănuți, de gîndești că ți-s destui pentru mîncare și beutură, bine, de nu, du-mă la împăratul, eu numai pe el îl cunosc mai mare. Crîșmărița-l și duse înaintea împăratului, pîrîndu-l că a mîncat și a beut și acum nu voiește a plăti.

— De ce nu plătești socoata? întrebă împăratul.

— Dar cu ce s-o plătesc? răspunde Ioaneș.

— Cu bani.

— Dar eu nu am decît patru bănuți și jupîneasa zice că-i trebuiesc mai mulți, adică tocmai atîția cîți nu am eu.

— Apoi cum putuși tu cere mîncare și beutură, dacă ai știut că nu ai bani?

— Foarte lesne, am fost flămînd, domnia ei mi-a dat și eu am mîncat; mîncînd, mi-a venit sete și domniaiei mi-a dat și vin de am beut; domniaiei mi-a dat că avea de unde; acum cere, ce eu nu-i pot da, căci nu am de unde; domniaei numai aceea mi-a dat, ce a avut!

— Și cine ești tu de vorbești așa! întrebă împăratul.

— Eu sînt Ioaneș măsariul, am plecat de acasă să învăț ce e frica și urîtul.

— Și tu nu știi ce e frica și urîtul?

— Nu!

— Foarte bine, dacă vreai să știi ce e frica și urîtul, vei merge d-aci cale de două ceasuri, acolo am o cetate, oricîte cătane trimet, toate ni le face, nu știu cine, stan de piatră dacă vei ședea în cetatea aceea singur o noapte întreagă, apoi îți dau ce vei cere.

— Merg, bucuros, înălțate împărate, numai să-mi dai cărți de joc, mîncare și beutură, două scaune și-o masă și-un drot.

Toate i le dete împăratul și merse Ioaneș la cetatea aceea și intră înlăuntru și-și așeză masa și scaunele, își puse mîncare și beutură pe masă și hai la trai bun; tot mînca și bea și cînta, și, ca să nu-l prindă somnul, se juca singur în

cărți. Cînd colo, cam cînd încep cocoșii a cînta de miezul nopții, începu a se auzi un zgomot prost prin podul cetății, dar Ioaneș nu se sperie, ci cînta fără grijă ca și cînd nu s-ar fi auzit nimica, și striga singur: mîncă Ioaneș, bea Ioaneș, cîntă Ioaneș, nu te teme, Ioaneș! Dar în pod era o zînă; ea era aceea carea prefăcuse în piatră toate catanele împăratului; aceea lăsă mai întîi un picior să cadă din pod jos la Ioaneș. Acesta cum 'l văzu în loc să aibă ceva frică, să se sparie cum am zice, clătină din cap și zise zîmbind:

— Hm, bine-i, bine, grijește numai că ce vei strica tu, vei și plăti, eu nu plătesc pentru nime, că n-am bani!

După aceea slobozi zîna alt picior, Ioaneș iară-i spuse:

— Griji, că tu plătești, ce strici!

După aceea își slobozi zîna întreg corpul prin pod în jos și în urmă capul. Ioaneș însă nu pierdu curajul, legă întreg corpul zînei cu drotul primit de la împăratul și puse apoi zîna pe scaun lîngă masă zicînd:

— Vezi așa, o să am cu cine-mi petrece, ce să șed eu singur ca ursul în bîrloagă! Apoi o îmbie să mănînce și să bea cu el; ea însă nu se învoi; atunci Ioaneș îi trase o drăguță de palmă încît îndată învie, din moartă ce se făcuse. Apoi iar o îmbie Ioaneș la mîncare, dar ea nu primi, ce-i zise să ia cheile de pe părete.

— Eu să iau cheile? răspunse Ioaneș, niciodată! Nu de aceea m-a trimes pe mine împăratul, ca să stric cîte ceva pe-aci, ci să grijesc ca nici alții să nu strice! Văzînd zîna că Ioaneș nu o ascultă, luă ea cheile și zise către Ioaneș să o urmeze. Ioaneș nu se îmbie mult și merse fără frică după zînă pînă în pivniță. Acolo era o grămadă mare de bani de aramă.

— Ia-ți, îi zice zîna, ia-ți cîți vei voi și te du unde voiești! Dar el nu voi să ia nici un bănuț rău, zicînd:

— Pe mine nu m-a trimes împăratul să stric, ci să grijesc p-aici! Într-altă pivniță erau numai bani de argint, taleri și husoși ca laptele de frumoși.

— Ia-ți de aci bani, cît chibzuiești că vei putea duce! zise zîna, dar Ioaneș nu primi nici unul, zicînd:

— Pe mine nu m-a trimes împăratul să stric, ci să grijesc p-aici! De-aci intrară în pivnița a treia: Doamne, ce frumsețe mai era aci! Era să cadă jos Ioaneș cînd văzu atîta bunătate: aur peste aur, galbini mîndri, noi, de parcă la soare te poți uita oleacă, dar la ei (ba) de loc; apoi adimanturi și pietrii scumpe și toate comorile împăraților din lume. Ioaneș gîndeai că tot cu de-acelea a umblat, așa se făcu a nu-i păsa de ele.

Iar începu zîna a-l îmbia să-și ia cît va voi el, dar el nu se atinse de comori, ci grăi cu dispreț:

— Nu am venit eu aici să stric ceva, ci să grijesc!

Atunci începură a cînta cocoșii de ziuă și zîna căzu jos moartă, apoi se făcu nevăzută. Ioaneș merse iar în casă, mai bău un pahar de vin și se culcă cu capul pe masă. În minutul acela s-au despietrificat toate cătanele și începură a-și face exercițiile chiar ca și în minutul cînd se pietrificaseră. Și ele stătuseră pietrificate vreo trei sute de ani unele, altele mai puțin, dar altele și mai mult.

O cătană, care era strajă la ușa împăratului, a auzit la cetatea cea pustiită un zgomot, ca și cînd multe regimente ar face acolo exercițiu și merse la împăratul și sculîndu-l, îi zise:

— Înălțate împărate, la cetatea cea părăsită se aude mare zgomot, parcă toate regimentele din lume fac exerciții, așa bat tobele, suflă trîmbițele, ba și pușcături am auzit.

Împăratul nu voi să creadă, ci-i dete o drăguță de palmă și-l împinse pe ușă afară.

Îndată după aceea intră o altă strajă la împăratul și-i spuse că zgomot mare se aude la cetatea cea părăsită; dar împăratul plăti cu bani mărunți și pe acesta ca și pe cel deîntîi.

După aceea mai veni un păzitor și spuse împăratului lămurit:

— Înălțate împărate ! fă cu mine ce-i vrea, dar eu-ți spun verde că rău făcuși că pălmuiși pe ortacii mei; ei de bună seamă au auzit sunet de tobe și exercițiu la cetatea cea părăsită, că și eu l-am auzit și rog pe înălțatul împărat, să vie cu noi, să vadă ce poate să fie !

Împăratul se sculă cam a lene și destul de mînios, că i-au speriat somnul cu astfel de minciuni, căscă una mare, se scărpină în ceafă, se întinse o dată de-i pîrîiră toate oasele, apoi se îmbracă și merse cu hinteul la curtea cea părăsită. Dar soldații, adecă cătanele din cetatea cea părăsită nu voiră a-l primi, căci ei se mîntuiau cu aceea:

— Avem noi împărat aici în cetate, acum doarme, dar îndată o să se scoale ! Numai cu mare greutate putu împăratul străbate pînă în cetate. Acolo află pe Ioaneș măsariul dormind cu capul pe masă de obosit ce era după munca de noapte.

Se minună însă tare împăratul cînd văzu cătane, ce fuseră pietrificate înainte cu trei sute de ani, acum făcînd exercițiul. Și dacă se sculă Ioaneș măsariul, merse împăratul și-i lăudă vitejia și curajul, îmbiindu-l cu fata și cu jumătate din împărăție. Dar Ioaneș nu primi nimic zicînd, că el nu se va însura, ba nici nu va sta locului, ci va tot umbla în lume, pînă va afla ce-i frica și urîtul.

Și s-a luat Ioaneș la drum și du-te, du-te, pînă ieși afară din lumea albă și ajunse în pădurea cea mare din lumea neagră. În pădure încă nu se opri, ci o luă de-a lungul și toată o călcă pînă ajunse la o căsuță, apoi intră-n lăuntru și se puse la foc. Nu așteptă însă mult înlăuntru și-i se ivi un bivol mic, care cu cît se apropia de el, se tot mărea și țipa atît de urît încît era să asurzească bietul Ioaneș; de bivolul acesta s-a spăriat și-a tulit-o la fugă văietîndu-se: « Vai de mine mor de frică și de urît ! » Dar bivolul acela era dracul, care-l alunga dindărăpt, lovindu-l cu o lopată în dos.

Bietul Ioaneș a fugit pînă la curtea împăratului; i-a luat apoi fata și a căpătat jumătate din împărăție, și după moartea împăratului rămase împărat după cum e data. De multe ori-l întrebă împărăteasa de ce nu a luat-o numai-decît, după ce a făcut vitejia aceea, în cetatea cea părăsită, dar el totdeauna îi zicea:

— De nu mă lovea dracul cu lopata în dos și azi eram neînsurat ! Și de atunci a rămas zicala: « Va tot umbla și cela de colo pînă colo și numai o dată l-a lovi dracul cu lopata-n dos, apoi grija mea-i de nu se va însura ! «Și mă suii pe-o șea și v-o spusei așa; șeaua poate fu cam ruginoasă, dar și povestea mea cam mincinoasă !

Poveste auzită și scrisă în Bouțariul inferior.

STAN BOLOVAN

Zice că era odată un om, om cu stare și cu socoteală, după cum se mai află și astăzi cîte unul ici-colea, el își avea vițuțele sale, moșioara sa, căsuța sa, cu un cuvînt avea ce-i trebuia. Un năcaz însă avea și el ca toți oamenii, că bag-seamă om fără nici un năcaz și iarnă fără frig nu se poate. Năcazul și supărarea lui era aceea, că n-avea copii. Și se ruga bietul om zi și noapte, se ruga în coate și în genunchi să-i dăruiască Dumnezeu copii, dar în zadar, că tot nu-i se împlinea rugarea. Era cît pre aci să piardă și nădejdea, ba-și făcuse și cîntec:

Doamne, Doamne!
Mult zic Doamne,
Dumnezeu gîndești că doarme
Cu capul pe mînăstire,
Că de mine n-are știre.

O dată, cum mergea el gîndindu-se la bucuria oamenilor cu copii și la nefericirea lui, se întîlnește cu Dumnezeu și cu Sfîntul Petru.

— Dar unde mergi, măi omule? îl întrebă Dumnezeu.

— O, Doamne! Mă duc să mă prăpădesc de năcaz, răspunse omul.

— Și ce năcaz ai, omule? Spune-mi ce dorești? căci eu îți pot împlini orice poftă a ta. Ce-ai vrea ca să ai?

— Copii, Doamne! Copii aș vrea să am!

— Și ce ai mai vrea să ai? Iar Stan, că așa-i era numele răspunse și-a doua oară, că copii ar vrea să aibă.

— Te mai întreb o dată omule, zise Dumnezeu.

— Ce-ai mai vrea tu să ai? Iar Stan răspunse și a treia oară că copii ar vrea să aibă.

— Bine, zise Dumnezeu, copii să ai după cum ai cerut tu. Și se duse Stan acasă; adecă ce să vezi? și casa și curtea îi era plină de copii; nici mai mulți nici mai puțini decît o sută de copii află el acasă, care toți îi ziceau tată și-i cereau de mîncare. Acum dă-le, Stane, de mîncare dacă ai de unde! se puse omul meu pe gînduri: cu ce să hrănească atîta amar de copil? Vîndu tot ce avu pe lîngă casă și cumpără tot făriną, apoi se duse în lume să le cîștige hrană.

Mergînd el prin această sîcreată de lume mare, ajunse seara la o stînă, lîngă o pădure mare. În staur erau cîteva mii de oi, iar în comarnic vreo doi-sprezece păcurari unul mai lat în spate decît celălalt.

— Bună seara feciori, zise Stan intrînd în comarnic,

— Să fii sănătos, bade, răspunseră ciobanii, apoi îi puseră scăuneciu să șadă, ca la om strein și începură a vorbi mai de una, mai de alta, pînă Stan

le spune, că el a luat lumea în cap să cîștige de mîncare la cei o sută de copii. Păcurarii încă-i povestiră, că lor le merge bine, că oile au păşune destulă, dar s-a învăţat un trăsnit de zmeu şi în toată noaptea fură cîte trei oi.

— Oh, zice Stan, şi voi nu vă puteţi apăra de el?

— Nu, răspunseră păcurarii.

— Haidaţi să ne tocmim; ce-mi daţi să vă mîntuiesc de el?

Şi se tocmiră să-i dea a treia parte din toate oile, dacă va fi harnic să alunge pe zmeu de la turmă.

Acum se puse Stan la pîndă, în staur, în mijlocul oilor, de bună samă după ce cinară un balmoş păcurăresc. Colo către miezul nopţii veni zmeul şi dă să intre în staur, dar Stan îi strigă răstit:

— Mai încet, mă! Ce vrei să faci? Dară foruitul de zmeu rîse cu hohote şi zise:

— Cine eşti tu, care vrei să mă opreşti, să nu intru în staur?

— Eu sînt Stan Bolovan, care mănînc pietri şi carne de zmeu, dar tu cine eşti?

— Eu sînt zmeul, dar dacă tu zici că mănînci pietri şi carne de zmeu, hai să ne cercăm puterile.

— Nu-mi pasă, zice Stan, să vedem dară care din noi va putea stoarce apă din piatră?

Şi apucă zmeul un bolovan mare şi tot îl sfarmă în mînă, dar nu ieşi pic de apă din el; atunci apucă Stan un bruş de caş ce-l avea în traistă şi cum îl strînge începe a-i curge zărul printre degete. Noa, vezi zmeule, aşa să faci tu, dacă eşti tare? Iar zmeul răspunse:

— Cunosc, că eşti mai tare decît mine, dar ştii ce? Hai la noi slugă, că mama de multă vreme tot cearcă doară va afla o slugă tare ca tine.

— E bine, zise Stan, şi ce simbrie îmi vei da pe un an?

— Eu, răspunse zmeul, îţi dau o desagă de bani de aur.

Tîrgul fu gata. Stan intră în comarnic la păcurari şi le spuse că de zmeu i-a mîntuit pe vecie, dar ei să facă bine şi să ducă partea lui de oi la el acasă, să nu-i moară copiii de foame, că el a intrat în slujba zmeului pe un an de zile. Păcurarii se legară că-i vor duce oile acasă pînă într-una, ceea ce şi făcură, că vedeau cu cine au de lucru, iar Stan merse cu zmeul acasă. Pe atunci anul era de trei zile.

Cînd ajunseră acasă aflară pe mama zmeului cu trei căldări cu apă fierbinte, ca să opărească oile ce le va aduce zmeul. După ce intrară în casă, spuse zmeul bătrînei numai la ureche, ca să nu mai tragă nădejde de oi, că acum fu Stan Bolovan la stînă, care e aşa de tare de scoate apă din piatră.

— Şi cine e acela, Stan Bolovan? întreabă zmeoaica.

— Iată! L-am băgat slugă pe un an, aici e.

— Bine, zise zmeoaica, bine, să vă cercaţi puterile, să văd care sînteţi mai tari!

Şi se apucă zmeul şi-şi aruncă buzduganul cel de nouăzeci şi nouă de măji cale de o poştă. Apoi zise către Stan:

— Noa, Stane, haida după buzdugan şi să vedem tu pînă unde-l vei putea arunca?

— Să cercăm, zise Stan, dar să ne luăm merinde barem pe trei zile, că eu vreau să-ţi arăt ce pot! Şi-şi luară merinde şi se puseră la drum şi du-te, du-te pînă deteră de buzdugan. Acolo Stan nu mai putea de obosit, deci se puse să şadă pe buzdugan.

— Dar ce faci, Stane, întreabă zmeul, nu mai dai?

— Ba dau îndată, răspunse Stan, numai aştept oleacă pînă ce trece luna, să n-o nimeresc cumva s-o stric, ori să-ţi rămînă buzduganul pe-acolo, că chiar în lună am un frate faur de ţi-l prinde ştiu că nu-l mai vezi.

— Ba, zice zmeul, decît să faci atîta pagubă, mai bine lasă că dau eu şi pentru tine.

— Cum vrei, zise Stan, iar zmeul luă buzduganul şi-l aruncă îndărăpt acasă. O zi era trecută.

Seara spuse zmeul mamei sale toată întîmplarea şi se mirară grozav de puterea lui Stan cea mare.

A doua zi îi mînă zmeoaica după apă. Fiecare luă cîte o piele mare de bivol cusută ca burduful, că în de acelea aduceau apă, alte vase n-aveau. Cînd ajunse la fîntînă, zmeul umplu pieile amîndouă cu apă şi dă să plece. Dar Stan zise:

— Ho! ho! cine să care atîta apă în toate zilele? Dacă-ţi sînt slugă, voi să te slujesc cu dreptate. Şi scoase Stan cuţitul din şerpar şi începu a brăzda locul în giurul fîntînei.

— Ce faci, bre? întreabă zmeul.

— Ce să fac, zice Stan, voi să duc toată fîntîna odată!

— Ba lasă-te, zise zmeul, mai bine duc eu şi burduful tău, numai nu strica fîntîna; că o avem de la moşi-strămoşi.

— Cum voieşti, zice Stan, numai să nu zici, că nu te slujesc pe dreptate.

Două zile trecură. Seara iar povesti zmeul mamei sale de toată întîmplarea şi se mirară amîndoi de puterea lui Stan.

A treia zi îi trimise zmeoaica după lemne; după ce ajunseră la pădure, zmeul rupse un copaciu din rădăcină şi dă să plece către casă. Stan însă tot lega la viţe de curpen una de alta, să facă, drag Doamne, funie din ele şi să facă nu ştiu ce lucru mare cu ele.

— Ce faci, Stane? întreabă zmeul.

— Ce să fac, răspunse Stan, doară numai n-am nebunit să merg cu vreascuri acasă ca ţiganii, eu vreau să duc cu o cale toată pădurea acasă, să nu zici că nu-s slugă cu dreptate!

— Ba, zice zmeul, una ca aceea n-o fi, să scoţi tu din pămînt astă dragă de pădure toată o dată, mai bine duc eu şi pentru tine un copaci!

— Cum vreai, zice Stan, numai să nu zici că nu te-am slujit pe dreptate!

Şi luă zmeul încă un copaci în spate şi mergea gîfîind către casă, iar Stan mergea îndăraptul lui, duhănind ca un domn. Trei zile trecură, anul era împlinit. Veni rîndul să-i dea o desagă de galbini. După cină însă zise zmeoaica către zmeu:

— Mă, de noi nu va fi bine de scapă din casa noastră cu zile Stan, mergi la noapte, cînd doarme şi-l loveşte cu buzduganul chiar în frunte, auzitu-m-ai? chiar în frunte, să piară că şi de-atîţa bani ce-i dăm îmi pare rău, dar mai rău îmi pare de voi şti că scapă sănătos din casa mea, c-atunci nu mai cutezăm a ieşi de-aci de frica lui.

Stan ascultase la uşă, dar nu se înspăimîntă, ştiind că zmeul e prost ca miezul nopţii. Deci merse în casa lui şi culcă în pat un butuc mare de lemn, apoi după ce-l acoperi bine cu ţolul se băgă sub pat. Colo către miezul nopţii vine zmeul şi dă de vreo cîteva ori cu sabia în butuc, crezînd că s-a văieta de

durere, apoi mai în urmă dete cît putu de tare cu buzduganul și merse voios la mumă-sa.

— Noa, da omorîtu-l-ai?

— L-am șters dintre cei vii, răspunse zmeul. Adecă dimineața, spre mirarea lor Stan se scoală intinzîndu-se și căscînd o gură de gîndeai că vrea să-i soarbă.

— Dar cum te hodinișt astă-noapte, Stane? întreabă zmeoaica.

— Mulțam de întrebare, stăpînă, bine, numai cît am visat ca și cînd m-ar fi mușcat nescai pureci și parcă peste frunte mi-a trecut un șoarece.

Și nu se puteau destul mira de tăria lui, deci zise zmeoaica:

— Te-ai purtat bine, fătul meu Stane, ți-ai împlinit anul foarte omenește acum aci-ți e simbria, o desagă de galbini, poți merge acasă și să-i folosești în pace.

Dar Stan bine vedea că zmeul cu mumă-sa îi duc frica, deci zise hotărît:

— Eu gîndeam că barem doi-trei ani să slujesc la voi, să am cu ce merge acasă la copilași, numai cu atîta agonisită ce voi ști eu face cu o sută de copii? băgați-mă slugă baremi pe un an încă.

Dar zmeul cu mumă-sa atîta frică știau de Stan, încît se hotărîră a-i da și două și trei perechi de desagi cu galbini, numai să se vadă scăpați de el, deci zise zmeul:

— Stane, îți dăm două perechi de desagi pline cu galbini, numai mergi și ne lasă în pace. Dar Stan nu se învoi.

— Auzi, Stane, zise zmeoaica, îți dăm trei părechi de desagi plini cu galbini, numai fii bun și ne lasă în pace, că nu mai avem lipsă de slugă.

Stan ce cugetă puțin apoi zice:

— Fie, dacă-mi dați trei părechi de desagi plini plinuți cu galbini de aur, atunci plec, dar să mi-i și ducă zmeul pînă la mine acasă. Și se învoiră. Zmeul luă trei părechi de desagi plini cu galbini în spate și merse după Stan. Dar zmeul așa greu sufla de greutatea poverii încît: cînd sufla, Stan mergea fuga înainte, ca suflat de-un vînt pogan, cînd își trăgea zmeul răsuflarea, Stan iar venea îndărăpt tras de răsuflarea lui. Tot mergea zmeul și tace mult timp, dar o dată nu se poate răbda să nu întrebe pe Stan:

— De ce fugi tot înainte și vii iar îndărăpt?

Iar Stan răspunse:

— Să pot aș zbura pînă acasă, dar văd că nu te poți ținea de mine și-mi vine să mă întorc la tine și numai una să-ți dau cu pumnul în frunte, să te învăț cum ai de mers pe drum cînd ești cu mine pe cale.

Zmeul tremura și mergea după Stan.

Cînd erau aproape de casa lui Stan, ieșiră toți copiii în calea lor zbierînd de foame.

— Ce zic copiii aceia, întreabă zmeul pe Stan.

— Iată, răspunse Stan, copilării de-a lor, zic c-ar mînca carne de zmeu! Atunci zmeul aruncă desagii jos și... du-te, copile!

Ce-o fi spus la mumă-sa nu mai știu, atîta știu, că din minuta aceea copiii lui Stan nu se mai văietau de foame. Mulți din ei vor fi murit de-atunci, că doar e de mult, dar care n-au murit încă, aceia și azi trăiesc.

Auzită de la un primar din Reteag și scrisă în Deva ca pedagog.

NOROCUL ŞI MINTEA

Într-o pădure mare s-au întîlnit odată doi oameni, unul mergea cătră răsărit şi celălalt cătră sfinţit, se prinseră la vorbă.

— Bună ziua, vere! zice unul.

— Să fii sănătos, zice celălalt, dar de unde şi pînă unde?

Vin din lume
Făcînd tot trebi bune;
Şi mă duc în lume
Să fac tot trebi bune,

zise cu îngîmfare unul dintre oamenii cei doi:

— Dar cine eşti tu şi unde mergi şi de unde vii?

— Eu, răspunde celălalt, sînt Mintea, umblu prin lumea asta sucită şi dreg ce strică blăstămatul de Noroc.

— Cum poţi vorbi tu aşa, că eu sînt Norocul?

— Mă gîndeam, că tu vei fi, că eşti prea îngîmfat.

— Şi de ce să nu fiu îngîmfat? întreabă Norocul, de ce să nu fiu fudul şi sumeţ? Au nu eu fac tot ce-i bun în lumea asta? Bogăţiile cele mari cine le dă oamenilor? Nu Norocul? Muierile cele frumoase cine le dă oamenilor? Nu Norocul? Rangurile şi domniile cine le împarte? Nu Norocul? Dacă toate acestea le face Norocul, trebuie să fiu fudul, că eu sînt Norocul!

— Aşa, aşa, grăi Mintea clătinînd din cap, tu faci bogat pe cîte-un nemernic, care apoi subjugă şi chinuieşte mulţime de oameni, pînă ajung eu la el de-l mai mustru puţin: dar orbit de bogăţie nu m-ascultă mai niciodată; tu ridici la domnie pe cîte-un tigru setos de sînge . . . şi alte bazaconii mai faci, apoi zici că fericeşti lumea; vai de lume ar fi, dacă ar fi lăsată numai pe mîna ta! De n-aş merge eu tot în urma ta, cîţi oameni sînt atinşi de mîna ta, toţi ar turba ori ar nebuni, numai eu mai ţin cîte pe unul în frîu: apoi afară de aceea să nu crezi tu că fără mine poţi îmbogăţi nici baremi pe cineva, necum ferici!

— Nu?

— Nu!

— Hai să ne rămăşim!

— Hai!

Şi se iau amîndoi pe drum înainte pînă ajung la marginea pădurii acolo dau de-un om, care aduna nişte uscături să-şi ducă de foc.

— Să mă laşi pe mine să mă înţeleg cu omul acela, zise Norocul fudul.

— Bucuros, zice Mintea, înţelege-te cît îţi place!

Și prinde Norocul la vorbă cu omul.

— Ce cauți p-aici, măi omule?

— Am venit, bade, după vreo două lemne de foc.

— Unde-ți este carul? Cu ce ai să le duci acasă?

— Sînt om sărac, nu am car nici coadă de vită la casă: o să le duc în spate.

— Hm! zise Norocul și nu-ți sînt prea grele în spate de aci pîn-acasă?

— Le ușurează sărăcia...

— Măi omule, uite, aici ai o pungă de bani, mergi acasă, cumpără-ți car și boi, vaci și oi, să ai de dulce-n casă și să nu mai cari lemne-n spate.

— Dumnezeu te țină, zise bietul om sărac și plecă voios pe coastă la vale, punînd punga-n mîneca cămeșei.

Cînd a fost lîngă sat, dă de nește țigani pescuind într-o băltoacă. El, în loc să-și țină drumul, se băgă-n băltoacă și prinde pești cu țiganii. Și stă pînă cătră seară. Dar cînd merge acasă cu cîțiva pescuți, merge însă fără de pungă, căci o scăpase-n băltoacă și atîta n-a mai aflat-o.

— Dar tu ce vii așa tîrziu din pădure, barem adus-ai lemne?

Bărbatul spuse muierei toată întîmplarea: cum s-a-ntîlnit în pădure cu doi oameni; cum unul i-a dat o pungă de bani; cum el venind cătră casă a văzut pe țigani pescuind în băltoaca de lîngă sat și uitînd de pungă s-a apucat și-a pescuit și el cu țiganii, iar punga a pierdut-o în băltoacă.

Auzind muierea toate acestea, era să se prăpădească de supărare și începu la el:

— Nărodule și prăpăditule, dacă ai căpătat tu o pungă de bani nu puteai veni acasă să ne cumpărăm vite de jug și hrană la copii!? Și mi ți-l sfădi și mi ți-l ocărî numai ca pre el, de gîndeai că-n veci nu s-or mai împăca.

A doua zi iar merse omul în pădure: Norocul cu Mintea erau tot acolo. Cum vede Norocul pe om mergînd în pădure numai cu săcurea se mînie de gîndeai că are să-l prăpădească cum s-a apropia de el; dar Mintea-i zise, nu te înfuria, Noroace, mai bine-ți mai cearcă o dată norocul cu el, că să mă crezi, că el nu e vinovat.

— Cum de vii iar numai cu toporul la pădure? unde-ți sînt boii și carul? ce-ai făcut cu banii de ieri? I-ai beut în crîșmă? Ce?

— Răspunde! zice Norocul înfuriat.

— Să fie cu iertăciune, moșule, zise bietul om; mergînd cătră casă cu punga în mîneca cămeșei, am ajuns pînă la balta de lîngă sat; acolo nește hărămuri de țigani pescuiau și scoteau nește drăguți de pești de să tot mănînci din ei. Am lăcomit și eu, flămînd cum eram, să-mi prind vreun pescuț, să mi-l frig pe cărbuni dacă ajung acasă. Cum am umblat, cum nu, destul că mi-am pierdut punga; de aceea venii iară să duc uscături în spate.

— Na! zice Norocul, îți mai dau o pungă de bani, mergi și-ți cumpără boi și car și să nu te mai văd cărînd lemne în spate. Dar vezi și mai prăpădește iar banii!

Și mulțămește omul Norocului și merge tot cu banii în mîneca cămeșii pînă intră-n sat; acolo, înaintea birtului se băteau doi oameni beți; el, nu, să-și caute de cale, intră între ei să-i domolească, să-i împace. Și unde mi se pun amîndoi bețivii pe el și dă-i, dă-i! pînă-i sfîrtecară toate hainele și-l bat ca mărul. Scăpînd ca printre pene, fuge ca din pușcă oblu acasă, dar punga ca-n palmă, nu-i și pace!

Muierea cum îl vede bătut și zdrănțuit prinde la el:

— Așa că tu în loc să mergi la pădure s-aduci lemne, în loc să-ncerci doară vei da de omul cel bun de ieri, să te mai miluiască cu ceva, tu umbli prin făgădaie, tu te bați cu bețivii, prăpăditule, hăbăucule, neghiobule...

— Dar taci muiere, că doară din pădure vin, iar am căpătat o pungă de bani, dar cînd veneam cătră casă am aflat pe vărul Culiță și pe cumătrul Pahon pricinuindu-se la birt și-am voit să-i despart, iar ei cam beți cum sînt, mă bătură și-mi sfîrticară cămașa, apoi fugind cătră casă, ce mai știu eu unde am pierdut punga?!

Nici să fi turnat unsoare pe foc parcă nu s-ar fi bobotit mai tare, de cum s-a bobotit muierea, cînd a auzit vorbele acestea.

În cealaltă dimineață iară plecă omul nostru în pădure, firește numai cu toporul pe umăr. Pînă nu plecă de-acasă, bătutu-i-a muierea perele cum să se poarte de s-ar întîlni cu omul cel bun, cum să se roage de iertare și, de i-ar mai da ceva, cum să vină sfoară acasă.

Cînd îl vede Norocul apropiindu-se de pădure tot numai cu toporul pe umăr, și mai zdrențos decît în celelalte zile și tot zgîriat, sta să-și iasă in piele.

— Îmi vine să-l toc în cap, să-l omor, zice Norocul cătră Minte, că încă atîta necaz nime nu mi-a făcut ca mișelul acesta.

— Domolește-te, îi zice Mintea, nu el e de vină, ci eu; pînă nu-l voi adia eu cu mîna, să-i dai tu toată bogăția lumii acesteia și tot nu va avea parte de ea. Dacă chiar vrei să cunoști puterea mea, dă-i acum, o sumă de bani cît de mică și vei vedea ce spor va face cu ea, că o să-i sar într-ajutor.

Dar Norocul nu se poate răbda, să nu ocărască pe bietul om, iar în sfîrșit îi dete iarăși o pungă de bani și-i zise:

— Îți mai dau o dată, acum cumpără-ți măcar și streang pe ei, că nu-mi pasă, că de trei ori te-am dăruit, încît de aveai cap... puteai să te faci ca un grof.

— Noa vezi așa, zise Mintea, de-avea cap, tu parcă nu ai auzit zicala:

Cap ar fi, dar minte nu-i,
Ăsta-i lucru dracului!

Și adie mintea numai cu-un deget pe om și-ndată se cuminți omul nostru, sărută mîna moșnegilor și le mulțămi pentru daruri. Apoi o apucă lin cătră casă, ca oamenii cei cu minte.

După ce ajunge acasă, arătă nevestei punga plină de bani, îi dădu să cumpere de-ale mîncării și el luă din bani trei sute numărate și-i puse-n șerpar, să meargă la tîrg să cumpere car, boi, și o vacă cu lapte, iar ceilalți bani îi dădu muierii să-i pună chiar pe fundul lăzii.

După ce mîncară ei împreună, după ce se schimbă cu hainele cele mai bunișoare ce le-avea, plecă la tîrg să cumpere boi, vacă cu lapte și car. Cînd plecă îl învață muierea cum să le aducă:

— Bagă de seamă, zice muierea, cumpără și jug, și funii la car, boii-i vei prinde-n jug, vaca o vei lega-o-n feleherțul dinapoi, iară tu vei ședea pe feleherțul dinainte și-i mîna boii încet, să nu se obosească, numai din cînd în cînd îi striga la ei:

— Ho Bourean, cea Surilă! apoi din cînd în cînd te mai uită și-ndărăptul carului la vacă; vițelul să-l legi lung de grumaz cu o funie, iară celălalt capăt al funii îl înfășuri pe lîngă grumazul vacii. Bagă bine de seamă, c-așa fac gazdele.

Şi ascultă omul, apoi îşi făcu trei sfinte cruci, zise un Doamne ajută şi plecă, iar a treia zi întră-n sat şăzînd pe feleherţul unui car nou şi strigînd:

— Ho, Bourean, cea, Surilă !; de feleherţul din dărăpt al carului era legată o vacă şi de grumazii vacii un viţel ca de nouă săptămîni, vinea adică chiar precum îl povăţuise muierea. Părerea de bine a muierii, că a ascultat.

Iar oamenii din sat se mirau de unde el, un sărăntoc, avu atîţa bani odată? Ba se chiar ciudeau şi ziceau:

— Mă, de cînd a dat norocul de el, parcă e şi mai cuminte !

În sat era plin, că el are o mulţime de bani scumpi. Deci, cine avea ceva lucru frumos de vîndut, numai la el mergea. El era însă om cuminte, nu cumpăra toate nimicurile, ci numai de ce avea neapărată trebuinţă.

Într-o zi el era la ogor, cu boii şi cu plugul lui, copilul cel mai mărişor ca de şase ani mîna boii la jug. Era chiar într-o miercuri, parcă amu văd, zi de post. Acasă la muiere merg doi ţigani c-un peşte cît un copil de trei ani.

— Cumpără, jupîneasă, peştele acesta de la noi, că e prea bun, noi nu ne-ndurăm să-l mîncăm, dă-ne ce ni-i da pe el şi să-l mîncaţi sănătoşi.

Muierea cumpără peştele şi-l spintecă să facă mîncare din el. Adecă cînd îl spintecă: Zdupp o pungă de bani din foalele peştelui.

Ăsta nu fu scump peşte, zise muierea şi puse punga bine. După aceea nu trecu vreme de un ceas bun şi vine la ea o muiere beată c-o traistă de făină:

— Tu, Măriucă, dă-mi două groşiţe pe făina asta, îi da-o la purcei ori la vacă, iar baba Todora ş-ar stîmpăra inima c-oleacă de rachiu.

Nevasta numai să se vadă scăpată de Todora cea beutoare îi dădu două groşiţe pe făină şi-o goli în lăturariul porcilor. Adecă şi din făină huzdup ! o pungă cu bani.

Dacă veni bărbatul acasă îi spuse muierea toată întîmplarea, iară el răspunse:

— Pungile acelea ale mele au fost şi-ale mele sînt iară, că aşa a fost hotărît, ceea ce a căzut din peşte o pierdui în baltă colo pescuind, peştele a mîncat-o, ţiganul l-a prins dară Dumnezeu l-a-ndemnat pe ţigan să vină la noi cu peştele, iar pe tine să-l cumperi; punga cea din făină, numai aşă a putut ajunge acolo:

— Cînd cercam să despart pe beţivii ceia la birt, ei îmi sfîrticară cămaşa şi eu pierdui punga; Tudora cea beţivă cobora treptele cu traista cu făină pe umăr, ea a aflat punga şi-a ascuns-o în făină. Beată fiind a uitat de ea, acum nemaiavînd pe ce bea, ţi-a vîndut ţie punga cu făină cu tot pe două groşiţe: ieftină făină ! Dar punga a mea a fost şi la mine a venit iară singură. Să mulţumim numai lui Dumnezeu de darurile cu care ne-a învrednicit.

În scurtă vreme adunară loc mai mult decît un grof, că dezlegară pungile şi tot cumpărară şi cumpărară iar oamenii ziceau:

— Pe acela ştiu că l-a păscut un noroc; iară muierile, ca mai sfătoase adăugau:

Norocul şi cu Mintea vreau să-l facă domn cu puterea. Şi ele aveau dreptate !

Cine o ştie mai departe, eu nu-l opresc, spună-o, că eu atîta o-am auzit, cît v-am spus-o.

Auzită şi scrisă în Rodna Veche.

ISTEAȚĂ ȘI PACE

Zice că a fost o dată un împărat, gazdă nu tîndală, oile lui se vedeau și se cunoșteau dintre ale altor botezați, boii lui erau cei mai frumoși, în tot satul. Apoi mai departe avea doară țări întregi, că doară de aceea era el împărat: unele le moștenise de la tatăl său, altele le cîștigase el vitejește, că-i plăceau bătăile. De la mumă-sa îi rămase mult aur și argint și adiamante, putea deci cu drept cuvînt zice că-i bogat cumu-i data. O dată, hai drace, că el face un plug de aur și merge să are cu el. Arînd pe cel hotar, iată vine la el un moșneag:

— Bun lucru, înălțate împărate! moșneagul dete adecă bineț.

— Bun, da scump, moșule, îi răspunde împăratul, care nu pricepuse cum se cade pe bătrîn; se vede că nu știa bine românește, ce de altcum nu-i mirare pentru împărați, că doară și ei au numai un cap, apoi într-un cap numai, nu pot nici ei băga atîtea feluri de limbi, cîte neamuri de oameni au în împărăție! Deci împăratul, așa, mai slăbuț, cum poate el zdrobi românește, zise cătră vîj:

— Moșule, ce gîndești că ar fi vrednic plugul acest de aur? (Împăratul credea că vîjul despre plug a zis: « bun lucru »). Dar vîjul îi răspunse fără pic de gîndire:

— Înălțate împărate, de n-a ploua în luna lui mai, nu-i vrednic nici o coajă de mălai!

Cu aceste vorbe merse moșneagul mai departe.

Împăratul se gîndi mult la vorbele țăranului și le află de adevărate, căci gîndise precum era într-adevăr: „De nu va fi ploaie în luna lui mai, de bună seamă că mai mult va fi vrednică o coajă de mălai decît plugul acesta, că din el nu poți mînca, pe cînd cu coaja îți alungi batăr o dată foamea, cît de cît.“ Deci se pune împăratul și vinde plugul cel de aur și cumpără o moară chiar lîngă casă, că moară n-avea pînă într-aceea și se gîndi, ce să mai împartă el bucatele cu alții pentru măcinat; mai bine să capete el ceva de la moară! Gîndul nici n-a fost rău de altcum.

După ce avea acum și moară, se gîndește să se însoare că era holtei cam stătut și-acum și-avea cu ce-și ținea muierea că doară un împărat are venituri, nu ca noi, dar și cheltuieli îndoite și înzecite ca noi, fără îi aduce moara cîștig frumos.

Se pune deci și începe a se cam uita printre cele fete, să vază care ar fi de el? Într-acelea iar se întîlnește cu moșneagul cel de la arat.

— Bună vremea, moșule!

— Bună să-ți fie inima, înălțate împărate! Da de unde și pînă unde?

— Caut ce nu am moșule.

— D-apoi să fie într-un ceas bun și cu noroc, înălțate împărate, dar te rog de una: nu te lăcomi la rang, la neam, la avere, la zburdălnicie; dumitale îți trebuie o muiere isteață; așa-ți caută una, care va fi mai isteață; nici nu merge dumneata pe la ele, scrie numai cărți în toate părțile, răvașe în toate orașe, că vreai să te însori și vei lua de nevastă pe fata cea mai isteață și mai cuminte, fie chiar și dintre oamenii de jos, dintre plugari, apoi să văd eu dacă nu nimerești bine!

— Bine, moșule, dar cum voi ști eu care-i mai isteață?

— O, Doamne, înălțate împărate, scrie în toate cărțile și răvașele așa: că pe aceea o vei lua de muiere, care va veni la palatul Măriei tale mai întîi, dar cum? nici călare, nici pe jos, nici îmbrăcată, nici dezbrăcată, nici pe drum, nici pe de lături, nici cu cinste, nici fără cinste!

— Bine, moșule, dară poate-se una ca asta?

— Și de ce să nu se poată? bată-și capul cine vrea să fie împărătească!

Merge împăratul acasă, face cum l-a învățat moșul și așteaptă în pace văzîndu-și de moară, de moșie și de împărăție.

Mult și-au bătut capul cele fete de crai și de împărați, de grofi și de barони, de boieri și de fruntași din toate satele și orașele împăratului, cum să facă să se mărite careva după împăratul, dar în zadar le fu truda că nu izbuti nici una. Vestea merse pînă în poporul de rînd, și ce să vedeți? Ce nu putură scoate la cale domnii cei mari și învățați, o fată de țăran o să ducă la îndeplinire! Chiar a doua zi-și lepădă toate hainele de pe sine și se îmbrăcă într-un leșteu și astfel îmbrăcată prinde o vrabie și-o pune într-un blid, o acopere cu alt blid și se suie călare pe un țap și pleacă astfel călare, cu picioarele pe jos și merge tot dintr-o margine a drumului pînă în cealaltă. De cătră seară ajunge la palatul împăratului și intră înlăuntru. Toți încep a rîde de călăria și de mersul fetei, dar mai tare de călăria ei. Împăratul nu rîdea, îi plăcea fata, că era frumoasă și isteață și credea că va fi și de neam mare. Deci zise împăratul:

— E drept că ai venit cum am zis, numai una tot te strică, să văd cinstea-necinstea, și dacă și aceasta ai nimerit-o, încă azi ne cununăm. Fata îi întinse blidele, împăratul ridică cel de deasupra și vrabia zbîrr! zboară ca glonțul, încît împăratul rămînînd înmărmurit scapă blidul din mînă de se făcu tot bucățele.

— Ei bine, draga mea, zice împăratul, acum să-mi spui a cui ești și de unde?

— Eu, înălțate împărate, sînt dintr-un sat cu oamenii, fata unui român, plugar, după munca lui trăiesc toți domnii și toți leneșii din împărăția Măriei tale.

— Prea bine, însă deoarece tu ești fată de plugar și eu numai după isteține te fac împărătească, poftesc de la tine ca să te prinzi că nu vei face nici o judecată, că îndată ce ai cuteza să faci și numai una cît de mică, te alung să mergi îndărăpt, așa precum ai venit.

Fata se învoiește și astfel împăratul o duce la altar numaidecît, și-l cunună un cinstit părinte, după cum li era legea și obiceiul, firește după ce o îmbrăcară ca pe o fată de împărat, că doară nu ar duce-o la sfînta cununie, colo înaintea icoanelor, Doamne ferește, numai iaca așa!

Nu trece multă vreme după cununie și împăratul trebuie să meargă la bătaie, să ia viața la vreo cîteva mii de oameni buni de lucru, el care nici la o muscă nu-i poate da viață. Împărăteasa rămîne acasă să aibă grijă de una-altă,

dară mai cu seamă de moară, apoi afară de aceea cîte nu mai are omul de lucru dacă vrea să și-l caute, că doară lucrul nu mai are sfîrșit numai cînd intrăm în mormîntul rece, unde gluma trece.

Într-o zi iară merge împărăteasa să mai vadă de cea moară, că doară nu se putea încrede numai în credința morarului. Acolo află pe doi oameni sfădindu-se, un român și un sas. Românul adecă dusese ceva bucate la moară pe spatele unei mărține. Sasul era la moară, și dusese bucatele în carul tras de doi boi săsești.

Românul legase mărțina de carul sasului, și pînă erau amîndoi în moară aceea fătase și se trase mînzul sub car. Sasul nu mai poate de bucurie că carul lui a fătat un mînz; nu era chip să-l poată cineva face să priceapă cum că mînzul nu poate fi decît de la mărțîna românului, el nu mai da două cu două, că mînzul este al lui, să sub carul lui l-a aflat, că românul n-a adus de acasă decît iapa cu sacul desăgit pe șeauă, iar în urma iepei nu era nici un mînz, decît un sas, care însă era mai mare, și decît iapa, și deci n-a putut să fie mînzul acelei iepe, și cine știe cîte nu îndrugă sasul în prostia lui.

Văzînd împărăteasa cearta, uită că nu are drept să facă judecată și zice către cei doi pricinați:

— Măi oameni buni, plecați amîndoi în două părți, care cu ce-are; tu, sasule, cu carul tău, și tu, romăne, cu mărțina ta; după care va merge mînzul, al aceluia să-i fie, că a aceluia se cade să fie. Firește că pricinașii au trebuit să se supună la judecata împărătesei, dară mînzul naibei, spre năcazul sasului, merse după mărțîna românului. Acum văzînd sasul una ca asta, se mînie foc pe român și pe împăcător, că nu pierduse în viața lui nici un proces și-acum să piardă, și chiar față c-un român, și înaintea împărătesei! Îndată ce veni împăratul acasă, merse și-i spuse întîmplarea. Împăratul ascultă pîra sasului pînă la capăt, apoi îi spuse verde în buze că: « Lege mai dreaptă decum v-a făcut Măria sa împărăteasa, nici un împărat din lume nu vă poate face », dară se și cam năcăji împăratul văzînd că nevasta se amestecă în lucrurile lui, fără slobozenie.

De cumva erau pe atunci advocați, ce mai știi, poate aflu vreun paragraf cu care să arate, că carul sasului a fătat mînzul, așa însă din lipsă de advocat rămase dreptatea pe partea românului, precum o făcuse împărăteasa. Numai atunci se făcu și românului dreptate, ci cine i-o făcu, era cît pe aci să o pățească cît de rău.

Împăratul chemă pe împărăteasa înainte, îi spuse că mai mult pită și sare pe o masă nu pot mînca, și că ea să se gîndească în trei zile ce are de gînd să-i ceară, că îi va da orice va încăpea pe o căruță numai iertare să nu ceară, că iertare nu-i poate da.

Vorba împăratului fu vorbă sfîntă. A treia zi dimineața stăteau două căruțe gata de cale dinaintea ușei palatului, într-una să-și pună împărăteasa cîte ceva, și într-una să se urce împăratul să o petreacă pînă între hotară. Împărăteasa însă nu vrea să primească nimic de la împăratul, zicînd că ea n-are ce face cu atîta avere, cîtă ar încăpea într-o căruță, că se îndestulează numai cu cît va putea strînge în brațe. Nu-și ia deci chiar nimic, fără se pune lîngă împăratul în căruță și pleacă, poruncind ca cealaltă căruță să nu vie în zadar cu ei, că ea n-o primește nici plină, necum goală! Cîțiva miniștri încă o petrecură pînă între hotară, în altă trăsură, fiind foarte mîhniți că trebuie să se despartă pentru totdeauna de o împărătească atît de isteață și de cuminte,

apoi frumoasă, Doamne ! După ce ajung între hotară se coboară toți din trăsură și începură a-și lua rămas bun. Deci împăratul o mai întrebă încă o dată:

— Dar vezi, muiere, de cere ceva că orice-ți dau, numai iertare, cum ți-am spus nu pot să-ți dau, deci iertare nu cere.

Atunci ea zise:

— Înălțate împărate, iertare nu-ți cer că nu-s vrednică de ea, dar zici că-mi dai ce voi putea strînge în brațe?

— Dau, iată aud și miniștrii mei !

Atunci împărăteasa se răpede și cuprinde pe împăratul în brațe zicînd:

— Numai atîta îmi trebuie și nimic mai mult !

Pacea fu gata. Toți se suiră în trăsuri și se întoarseră la palat precum și veniseră; împăratul și împărăteasa într-o trăsură drăgostindu-se, iară miniștrii într-altă trăsură, clătinînd din cap și zicînd: « Isteață și pace ! »

Auzită în Năsăud, cînd eram școlar.

MĂR ȘI PĂR

A fost o dată ca niciodată. A fost un împărat și o împărătească, care cu toate că erau trecuți cu anii, nu aveau nici un copil, de care să se bucure, care să facă să le treacă de năcazuri, să mai uite de suferințele vieții acesteia, căci, ca și acum, atunci încă erau suferințe; n-aveau nici un copil, pe care din dragoste părintească să-l dezmierde, împodobindu-l ca pe-un copil de împărat și sărutîndu-l ca pe-un singur copil la o casă părintească.

Toate acestea ar fi fost și ar fi trecut, dar durerea cea mai mare era, că nu avea cine să moștenească scaunul împărătesc, avuțiile cele multe, căci avea împăratul multă blagă, multe scumpeturi, din care să fi mîncat cu lingura și tot nu s-ar fi gătat în veci.

Dar ce plăteau toate, dacă nu avea cine să le folosească?

Și astă durere cît de cu greu, totuși mai trecea; de una însă erau mai îngîndurați ca de toate, și aceea era că li se stinge sîngele, semința lor.

Oh! Doamne! Și mare era lucrul ăsta. Cînd își aduceau bieții aminte de aceasta, plîngeau ca și niște copii mici. Cum să nu? Cum să nu aibă năcaz și suferințe, cum să nu-l ajungă jalea pe oricine, cînd știe că n-are cine să-l cînte, cine să-l plîngă cu adevărată durere la moartea lui, și cine să-l pomenească cu sfințenie după aceea?

Nu însă numai ei erau supărați, tot poporul din împărăția lor era pătruns de durere, văzînd că se stinge semința împăratului; și vai, ce oameni buni erau, și împăratul și împărăteasa ca și-o bucată de pîne! Nu era om în întreaga împărăție, căruia să nu-i fi făcut un bine, nu era sărac, pe care să nu-l fi ajutat; nu era bolnav, la care împărăteasa să nu-i trimită ceva bun îndată ce auzea de boala lui.

Toate acestea erau prea mult de la un împărat, și chiar pentru asta era în jale toată împărăția, văzînd că neamul bun de oameni se împuținează.

Se temeau ca nu cumva să deie peste vrun neam rău de oameni, care tocmai așa să le amărască zilele, precum le-a îndulcit împăratul de-acum.

De-a mai avea copil a trecut nădejdea, căci erau bătrîni, își puseră dară nădejdea-n Dumnezeu, se lăsară în voia lui, fiind încredințați că Dumnezeu toate le face cu socoteală pentru binele oamenilor, și oamenii nu trebuie să judece despre ceea ce face Dumnezeu, căci el într-un chip ne iubește pe toți, apoi nici nu știm ce ni-e bun nouă, numai Dumnezeu știe, care nu face decît bine.

Într-o zi venind împăratul cu împărăteasa de la biserică și trecînd peste un pod, văzu împărăteasa în apă un pește foarte frumos, deci îi zise împăratului:

— Uită-te, împărate, în apă, ce peşte frumos ! acela ar fi foarte bun de prînz, mi-e şi dor de peşti proaspeţi, căci de mult nu am mîncat; la cel din apă mi se dă.

Se uită şi împăratul, şi văzu peştele. După ce ajunse acasă, dete poruncă pescarilor, ca să prindă vreo cîţiva peşti de care văzură.

Cîţi pescari au fost în oraş şi-n apropiere, toţi s-au dus să împlinească porunca împăratului cît de în grabă. Căutară mult timp, dar degeaba s-au trudit, căci numai unul a aflat de felul acela, cum spusese împăratul, dar totuşi era destul, ca să-i treacă împărătesei de dorul peştilor.

Bucătăreasa, o ţigancă, se şi puse îndată să pregătească din acel peşte o mîncare cît se poate de bună, îşi adună dar toată iscusinţa, ca să poată face o bucătură, care să-i placă împărătesei.

Cînd era mai fript, gustă de sare, dar cu toate că a pus destulă, era ca şi cînd n-ar fi pus, mai puse deci şi gustă iar, dară nici acum nu era sărat deplin, şi-a treia oară puse, şi mai gustînd o dată o află bună.

Acum putea să o ducă împărătesei, care tot aştepta să se frigă o dată.

Mîncă împărăteasa, iar oasele le dete la o căţea. După cîtva timp băgară de seamă, atît împărăteasa, cît şi bucătăreasa, că au pornit grele; căţeaua încă se vedea a fi prins cătei.

La nouă luni de la mîncarea peştelui, împărăteasa a născut un copilaş frumos, pe care l-a numit « Măr ». Îşi poate închipui orişicine bucuria împăratului, a împărătesei şi-a întregului popor.

Bătrînii aveau la cine să se bucure, pe cine să sărute, era cine să le urmeze în împărăţie, şi cine să le moştenească averile, iară poporul acum, nu se temea că se va stinge neamul cel bun.

Ştiură toţi bine că această întîmplare e numai de la Dumnezeu, deci nu încetară a-l lăuda pentru împlinirea rugăciunii lor.

Tot în ziua aceea mai de cătră seară născu şi bucătăreasa un copil, pe care îl numi « Păr ». Căţeaua puiase încă de mult şase cătei, tot unul ca altul de frumoşi; acum erau mari.

Tot din braţe-n braţe, creştea Măr, copilul împăratului; cînd era la mumă-sa, cînd la tată-său; dar nici Păr, copilul bucătăresei, încă nu se lăsa de crescut şi cu toate că Măr era ţinut mai bine şi mai odihnit ca Păr, care trebuia după ce mai crescuse, să ajute mamei sale, totuşi erau unul ca şi altul, parcă ar fi fost chiar fraţi gemeni şi la un cost. Împărătesei nu-i plăcea de aceasta şi s-a gîndit mult, cum să facă, ca să se cunoască bine copilul ei din al bucătăresei, dar ce-a gîndit să facă a lăsat pe alte timpuri.

După ce au trecut de opt ani, au început a merge la vînat; şi-au împărţit cînii cei şase de la căţea; Măr i-a numit pe-ai lui: Florian, Cioban şi Frunză-de-Măgheran, iar Păr i-a numit: Bujor, Rozor şi Cetina Brazilor; cînd de ici, cînd de colea, săgetau cu arcurile lor cîte ceva şi duceau la părinţi.

O dată fiind iar amîndoi în pădure la vînat, s-au făcut fraţi de cruce, jurîndu-şi dragoste vecinică.

După ce s-au făcut fraţi de cruce, Măr nu a mai vrut să poarte veşminte de cele scumpe, ci numai de acelea de care avea şi Păr, apoi părinţii ce nu ar fi dat pentru iubitul lor, care acum nu era copil, ci voinic, i-a făcut şi lui Păr tot aşa vestminte frumoase ca şi lui Măr.

Acum chiar nu se puteau cunoaște unul din celălalt. Nu era nici un semn, prin care să se deosebească unul de altul. Pînă acum, cînd baremi de pe vestminte se cunoșteau, mai putea suferi împărăteasa, dar acum nu. De multe ori vrea să-și dezmierde feciorul cu cîte un sărutat și săruta pe al bucătăresei; de multe ori vrînd să-și țină feciorul cu cîte ceva mîncări mai bune chema pe-al bucătăresei. Își puse dar de gînd, că neapărat îi va face vreun semn lui Măr, de pe care să-l cunoască.

O dată venind iar amîndoi de la vînat, împărăteasa-și cunoscu odrasla, căci o strigă: « Mamă ». Ea îl chemă de sine, și cu un fier ce l-a fost ars în foc, îl înfieră la mîna dreaptă.

Ca și un leu răcni Măr, cînd simți că e înfierat și zise:

— Mamă, mi-ai mîncat norocul! Fără noroc voi fi deci în lume și pînă atunci nu mă odihnesc, pînă ce nu-mi capăt iar norocul, căci fără noroc nu pot sta. Vă las cu Dumnezeu!

Împăratul și împărăteasa, cînd auziră aceste cuvinte ale fiului lor, leșinară de durere, îl rugară să nu se ducă, dar toate rugăciunile lor, a lui Păr, și a întregului popor fură zadarnice. El răspundea:

— Mă duc ca să-mi împlinesc cît mai iute viața cea fără noroc, și ajutînd Dumnezeu, să îmi cîștig iarăși cea cu noroc.

Cînd plecă, fratele său de cruce, Păr îl petrecu cale de două zile, și îl rugă baremi lui să-i spună adevărat pentru care pricină se duce, căci se temea să nu-i fi părut rău, pentru că el, fecior de împărat, s-a făcut frate de cruce cu un fiu de bucătăreasă.

— Frate, să mă crezi, răspundea, mama mi-a mîncat norocul, eu nu le-am spus lor, dar trebuie să mor; tu însă cînd vei vedea pe mărama aceasta, pe care ți-o dau acum, trei picături de sînge, să știi că am murit, vino și mă caută, căci de mă vei afla iar voi fi cu noroc, dar pînă atunci nu.

Și-i dete o maramă.

— Atunci, frate Măr, nu te las; acum voi veni și eu cu tine, că dacă vei da de vreo nenorocire, atunci îndată să te pot scoate.

— Lasă-mă, frate, rogu-te, să mă duc și vină de mă caută, cînd va fi de lipsă.

Se sărutară și se despărțiră.

Măr, însoțit de cei trei cîni ai lui, a mers prin o pădure pînă unde văzuse o licurire de foc. Acolo erau niște păcurari la oi.

— Bună seara! zise Măr.

— Să ai noroc, străinule! răspunseră păcurarii, dar șezi cu noi aici pe butucul acesta, căci știm că ești ostenit.

— De ostenit nu sînt ostenit, căci numai de astă dimineață călătoresc. Dar faceți bine și îmi dați puțină apă să beau, căci nu mai pot de sete.

— Apă n-avem, răspunseră păcurarii, dară îți dăm să beai zăr, de care bem și noi.

Bău dar zăr de care n-a mai băut niciodată și-i plăcu, totuși nu putu să nu întrebe, pentru ce n-au apă.

— Ei, frate, răspunseră păcurarii, aici în apropiere se ține un zmeu, care bea toată apa din izvorul nostru, vitele ni se împuținează, că le mîncă și el, dar și mor de sete. Am vrut să mergem de aici, dar nu ne lasă, ci precum a zis, nu se odihnește pînă ce nu ne va mînca pe toți. Precum vedem, ne sînt

numărate zilele, și ale nostre, și ale tale, căci nu te va mai lăsa să te duci de aici, cum nu ne lasă nici pe noi.

— Voi cerca să mă lupt cu el, dacă nu vor putea face cînii mei nimic cu el.

— Și te-ai încumeta să-ți cerci puterile cu el?

— De cînd eram de opt ani, toată ziua cu cînii mei am fost la vînat, am omorît ca copil urși cu ajutorul fratelui meu, dar acuma că-s voinic să nu încerc cu un zmeu, am nădejde în cînii mei, ca și în mine.

Nici nu gătă bine vorba, cînd auziră o zbierătură în pădure, de care vitele și cînii păcurarilor așa s-au înfricoșat, încît toate s-au strîns grămadă la un loc.

— E aci zmeul, ziseră păcurarii, iar ne duce cîteva vite.

Atunci voinicul își strigă cînii lîngă sine și merse către zmeu; cînd era aproape de zmeu, care arunca foc din gură, îi zise:

— Nu fi așa de turbat, focul din gură-ți nu-mi strică, numai mă încălzește, căci nu mi-e frică de tine.

— Cine ești tu de-mi stai în cale? întrebă zmeul, doar nu ești tu Măr sau Păr cu cînii tăi?

— Eu sînt, răspunse voinicul, dar ce ai tu cu oamenii aceștia de omenie, de nu le dai pace să trăiască de pe-o zi pe alta?

— Vreau să trăiesc și eu bine, mai ales azi, cînd te voi mînca și pe tine cu cînii-ți cu tot, zise zmeul.

— Așa? răspunse Măr. Își strigă apoi cînii:

— Na Florian! Na Cioban! Na Frunză-de-Măgheran! prindeți-l și țineți-l!

Numai aceasta o așteptară și cînii: îndată săriră la el și-l prinseră de grumazi. Măr se duse și îi tăie capul.

Trupul l-a dat la cîni, iară capul l-a ars și oasele le-a pisat tot praf și praful l-a suflat în vînt.

Bucuria păcurarilor era nespusă de mare, căci acum nu aveau de cine se teme, își puteau prăsi vitele în tihnă. Îi mulțămiră foarte și-l rugară să primească dăruința jumătate din vitele de la ei.

Măr nu s-a învoit nici cum, dar numai așa scăpă de ei făgăduindu-le că le primește cînd se va întoarce.

După aceea își luă rămas bun de la ei și plecă.

A mers iar o bucată bună de vreme, pînă ce într-un tîrziu a ajuns într-un sat; a tras la o muiere bătrînă, și a rugat-o de conac peste noapte. Bucuros l-a primit bătrîna, căci era și ea cu frica lui Dumnezeu și primitoare de străini, ca românul.

Cînd înseră, Măr scoase din traistă ce biet a fost vînat, și s-a rugat de bătrîna să facă bine să-l lase să-și gătească cumva carnea de vînat.

Bătrîna a luat-o și a pregătit-o ea. Cînd gîndi Măr că acuma va fi friptă carnea, zise către bătrînă:

— Mamă! dar de unde aș putea cumpăra puțină pîne de-aici, eu nu știu rîndul; nu ai face bine să te îngrijești dumneata? iată aici cîțiva bani.

— Oh, dragul meu! foarte bucuros ți-aș da eu și nu te-aș lăsa să-ți cheltuiești banii, căci un călător are lipsă de bani, dar zău n-am și nici nu vei putea căpăta la noi. Căci crede-mă, dragul meu, nici noi de mult nu mîncăm pîne. Aici în pădure este un taur sălbatic, care ne strică toate bucatele și care rămîn, încă le lăsăm noi pe cîmp să se strice, fiindu-ne frică de acel taur. Din

aceea pricină nici nu punem pe cîmp nimic, de vro cîțiva ani, ci trăim și noi ca vai de noi; de dus, iar nu ne-ar plăcea să ne ducem din satul acesta, căci aici ne-am născut. Multe nenorociri s-au întîmplat și cu oamenii, căci pe care l-a văzut numai, n-a mai scăpat de coarnele și de picioarele acelui taur sălbatic. Vei mînca carnea și fără pîne, cum mîncăm și noi ce biet avem.

— Cum puteți duce fără pîne? întreabă Măr.

— Vai de traiul nostru, răspunse baba, Dumnezeu să ferească pe toată lumea, să nu ajungă ce am ajuns noi.

— Apoi fii bună, mamă, și-mi spune despre taurul acela ce știi. Unde se ține? Cînd vine? Cum știți că vine? Mare e? și altele, din care aș putea cunoaște mai bine acel taur.

— Lasă-l năpustului, zise bătrîna, să te ferească Dumnezeu să nu-l cunoști, ci să fii totdeauna ocolit de el. Dar dacă vrei să știi, iată-ți spun. E un taur mare, cu părul sur, aci se întrerupse bătrîna făcîndu-și cruce zicînd: Doamne ferește-ne, precum zisei e cu părul sur, cu două coarne de cîte o jumătate de stînjin de lungi și de largi și c-un ochi în frunte și cu dinții ca la porcii cei sălbatici, așa spun care l-a văzut mai de-aproape. Se ține aici în pădurea de lîngă sat și pe cîmp; mai ales acum, cînd e iarbă verde pe cîmp, mai mult e acolo decît în pădure. Apoi cînd e aci-l cunoaștem după zbierătura lui cea urîtă, prin care ne dă de știre, să nu mergem nici unul afară din sat, că apoi e capăt de acela care se duce.

— Unde-l-aș putea întîlni? întreabă Măr.

— Ba să te ferească Dumnezeu; și ce te-ar duce păcatele să-l întîlnești?

— Aș vrea să-l omor!

— Poate ți-ai urît zilele!

— Ba aș vrea eu să-i iau zilele!

— Lasă-te, dragul meu, de așa gînduri, căci cu acela nu se poate lupta nimeni, au cercat oamenii de la noi, s-au dus mulți, satul mai tot cu furcoaie, cu topoare și cu coase, dar abia jumătate s-au întors vii, pe ceilalți i-a omorît.

— Eu totuși mă încred în cînii mei.

A cinat, apoi i-a făcut bătrîna pat și s-a culcat, de s-a mai odihnit, căci s-a fost ostenit.

Dimineața s-a sculat, s-a rugat lui Dumnezeu mai mult ca în alte dimineți, s-a îmbrăcat, și-a săturat bine cînii și s-a gătat de plecat.

Bătrîna încă s-a rugat la Dumnezeu, ca să-i ajute.

Mergînd pe cîmp, Măr nu văzu nimic, se-ntoarse deci către pădure și-atunci auzi o zbierătură puternică. El își strigă cînii:

— Na, Florian! na, Cioban! na, Frunză-de-Măgheran să stați tot lîngă mine.

Nu trecu mult și iată vine taurul cel cu un ochi în frunte. Ținea drept către el. Atunci el luă arcul, își îndreptă săgeata și-l nimeri tocmai în ochi, de-i scoase ochiul. O zbierătură puternică dete taurul din pricina durerii, ce avea din pierderea ochiului; coarnele și le împlîntă în pămînt și scotea pămînt ca și cu lopata.

Atunci iar strigă Măr:

— Na, Florian! na, Cioban! na, Frunză-de-Măgheran, pe el, căci și eu vin!

Și-l prinseră cînii și-l spintecară, iar cînd ajunse Măr acolo nu mai trebuia nimica, decît să-l lase în grija cînilor, căci și-a fost scos limba.

Lăsă cînii să se satureși se întoarse apoi în sat.

O mulțime de oameni-l așteptau în capătul satului, care, înștiințați de bătrîna și de zbierătul puternic al taurului, ieșiră să vadă ce s-a fi întîmplat.

— Fugit-a taurul? întrebară oamenii.

— N-a fugit, răspunse el, și n-a mai fugi, căci l-am omorît. Uitați la gurile cînilor cum s-au sîngerat în el.

Plecară deci cu toții să vadă mort e taurul, care atîta pagubă le-a fost făcut. Oamenii nu mai încetară de-a veni, căci s-a întins ca fulgerul vestea că un străin a omorît taurul.

Cînd văzură taurul mort, mulțimea toată s-a strîns împrejurul lui Măr, se puseră în genunchi și voiră să-i mulțămească. Dar el zise:

— Sculați din genunchi, fraților, căci numai lui Dumnezeu se cuvine să mulțămim în genunchi.

Plîngînd de bucurie, îi mulțămi toată mulțimea.

Iar el le zise:

— Luați-i capul și-l ardeți, iar trupul trebuie îngropat în pămînt, ca nici poveste să nu mai fie de el.

Atunci merse la taur, îi tăie capul și-l dete la oameni, iar ei merseră toți în sat și făcură ceea ce le spuse Măr.

Făcură apoi și-o petrecere și-și petrecură toți. După petrecere l-au întrebat oamenii pe Măr, cu ce sînt datori pentru că a omorît taurul?

— Cu nimic, răspunse Măr.

— Numai așa nu te lăsăm, trebuie să primești ceva de la noi, strigă mulțimea, îți vom da bani cîți vei putea duce.

— Fraților le zise, eu acum nu merg acasă, ca să-mi fie de ceva folos banii voștri, ci cînd mă voi întoarce, va fi alta; acum nu pot să primesc nimic, dar nimic chiar.

Ascultară oamenii și nu-l mai îmbiară.

Și iar a mers multă lume împărăție, pînă a ajuns într-un oraș. Chiar pe la miazăzi ajunse și fiindu-i foarte cald, se băgă într-o casă, ca să ceară puțină apă, ca să-și stîmpere setea.

În casă era numai o muiere bătrînă, care la rugarea lui ca să-i deie apă răspunse:

— Oh! dragul meu, bucuros ți-aș da, numai să fie în casa mea, dară nu e nici o picătură. Aici în orașul nostru e numai o fîntînă, în care este un bălaur cu șapte capete. Acesta tot la o jumătate de an cere cîte o fată, pe care o vrea el, iar orașul trebuie să-i deie, căci de nu, nu ne dă apă. Acum chiar pe fata împăratului a cerut-o; împăratul fiindcă o are numai pe ea, nu ar vrea s-o deie, a și cercat să o schimbe, dar balaurul a cunoscut că nu-i aceea și acum nu vrea să ne mai deie apă, pînă nu-i va da împăratul fata. De cinci zile nu am băut și așa nu o mai putem duce, poate azi, așa era vorba, o va da împăratul, că n-are încătrău. Nici noi n-avem ce face, dacă sîntem așa de nefericiți.

— Dar frumoasă e fata împăratului? întreabă Măr.

— Dar încă cît de frumoasă? parcă ar fi ruptă din soare! Nu e mai bătrînă decît de vreo șase-șaptesprezece ani, cu părul galbin ca de aur.

Dar apoi ce bunețâ, ce inimă are, nimeni nu știe și nici nu-și poate închipui, numai acela a putut să vorbească vreodată cu ea. Destul de rău ne pare și nouă, de mai că ni se rupe inima, căci numai pe ea o are împăratul și ar fi pagubă mare, dacă s-ar stinge neamul împăratului, că e neam milostiv, dar n-avem ce face, așa ne-a rînduit Dumnezeu bag seamă.

— Ei ! dar nu e nimeni să poată omorî pe acel balaur?

— Oh ! Doamne, răspunse bătrîna, dar cine s-ar putea împotrivi cu acea bidiganie spurcată? Nu se poate apropia nimeni, căci îndată-l trage în fîntînă. Apoi cine ar putea lupta cu șapte capete înveninate? Se zice, că dacă i-ar tăia cineva un cap, îndată alte trei i-ar sări în locul celui tăiat.

— Iată, aici am puțină carne, ce am vînat în pădure, fii bună, lasă-mă să o frig, să mănînc și să odihnesc puțin, apoi mă duc să văd și eu ce bălaur se ține în fîntînă și ce fîntînă e aceea.

— Ți-o frig eu, dragul meu; vom merge mai mulți acolo, căci precum știu, chiar azi își va aduce împăratul fata.

— Voi cerca să-l omor, zise Măr.

— Ba lasă-te de aceea socoteală, căci nu vei putea și atunci mai tare se va mînia balaurul pe noi și nici după ce îi va da împăratul fata nu va vrea să ne mai deie apă: lasă să petrecem după cum ni-e ursita.

— Să mănînc și să odihnesc oleacă numai, apoi fie ce-a fi, tot cerc; cînii mei mult îmi vor ajuta, dar și eu lor.

Atunci bătrîna fripse carnea și o puse înaintea lui Măr, care mînca cu poftă, fiind tare flămînd. Tot ce a rămas carne friptă și nefriptă dete cînilor.

După ce mîncă, se puse să odihnească, însă nu putu să doarmă, căci gîndurile îi umblau tot pe la fata împăratului. Văzînd că tot nu poate să odihnească, se sculă, făcu trei cruci, își luă cînii, încinse sabia și plecă la fîntînă.

Acolo, cînd ajunse, văzu o mulțime de oameni care așteptau să vină fata împăratului. Se băgă și el în mulțime. Nu mult însă stătu, căci iată veni dintr-o parte o trăsură, toată îmbrăcată în negru, din care, cînd se opri, se coborî o fetiță frumoasă de gîndeai că e înger scoborît din cer. Părul galbin, lăsat pe spate, fața-i gingașă, ochii cei vineți, buzele subțiri și roșii o ridicau peste celelalte zidiri ale lui Dumnezeu de pe pămînt.

Cum se coborî din trăsură, o înecă plînsul și cu ea plîngeau toți oamenii. Ți se rupea inima văzînd-o pe sărmana fată cum își aștepta moartea. Nu mai putu sta pe picioare, leșină și căzu la pămînt. Cînd văzu aceasta Măr, nu mai putu răbda, ieși din popor, chemă cînii cu el, se duse la fată și zise:

— Scoală, cocoană, nu te teme? că eu nu te voi lăsa să te omoare bălaurul.

Atunci ea-și ridică capul și văzîndu-l aci, zise:

— Cine ești tu de mă batjocorești, sau îți pui viața pentru mine?

— Eu sînt, dragă, un străin, care din norocire am ajuns aici și văzînd ce este, voi cerca să te scap . . .

— O să-ți pui viața, zise fata. Lasă-mă, du-te de-aici, scapă-ți baremi viața ta și nu gîndi la mine, la o nenorocită ale cărei minute din viață sînt numărate.

— Fără tine nu mă duc; mai bine mor ! fu răspunsul scurt al lui Măr.

— Apoi, de ce ți-ai pune viața pentru mine? întrebă fata.

Atunci Măr nu mai știu ce să zică.

Într-un tîrziu zise:

— Nu mă întreba: nu este iertat şi nu o să murim niciunul, căci trebuie să trăim şi să fim fericiţi.

Poporul adunat văzînd acestea zicea:

— Ce om străin poate să fie acesta, de vorbeşte cu atîta cutezare, ca şi cînd nu i-ar fi frică de bălaur, sau e voinic viteaz şi atunci poate că scapă fata împăratului şi ne mîntuieşte şi pe noi de nefericirea aceasta, ori este smintit!

Cînii neîntrerupt se preumblau în jurul stoborului fîntînii, rîcăind cu picioarele în pămînt şi schilăind, parcă ar fi ştiut că acolo este ceva.

Măr îi întreabă pe oameni:

— Ce semne se văd, cînd iese bălaurul afară?

— Ies stropii din fîntînă, ziseră oamenii.

— Atunci, draga mea pune-ţi capul la mine în poală şi odihneşte-te puţin, căci rămîn eu să priveghez.

Ea-şi puse capul la el în poală şi fiind ostenită şi suferind mult, îndată şi adormi.

De la un timp cînii începură a ţilăi şi hămui.

El trezi atunci fata de împărat, căci gîndea că o să fie ceva şi îi zise să meargă mai încolo.

Nici nu greşi cu gîndul lui, căci abia se duse cu cîţiva paşi mai încolo, şi ieşiră cîţiva stropi din fîntînă.

El îşi chemă cînii lîngă el, şi-şi pregăti sabia.

Poporul cît a fost adunat, tot a fugit.

Odată ieşi un cap de balaur din fîntînă: Măr se repezi şi-l reteză, din acela însă se făcură trei capete, dar cînii apucară fiecare cîte un cap; el tăie vîrfurile limbilor şi le bagă în buzunar, dar deodată din acele capete ieşiră trei şerpi, cu care însă avură ce face cînii; îi sfîşiară în bucăţi.

Al doilea cap, cînd ieşi, iarăşi nu avu răgaz şi îl reteză, tot aşa făcu cu al treilea, al patrulea, al cincilea şi al şaselea, pe toate le reteză. Făcîndu-se apoi din ele cîte trei, cînii le apucau pe cîte unul, Măr tăia vîrfurile limbilor, care ieşeau la cîte un şarpe, iar cînii îi sfîşiau pe rînd. Cînd ieşi al şaptelea cap, încă-l reteză, dar din acela nu se făcură numai trei capete, ci nouă din care se făcură nouă şerpi mari. Trei din ei îi apucară cînii şi-i sfăşiară, mai rămase însă şase, care săriră toţi la capul lui Măr să îl apuce în toată clipita. El călcă cu picioarele doi, cu mîna apucă alţi doi, dar mai rămaseră doi, cari săreau şi mai turbat asupra capului lui Măr.

Ce să facă el atunci? Nu se gîndi mult. Îi apucă şi pe aceştia şi cu o vitejie uimitoare se luptă cu ei, pînă ce cînii gătară cu cei mai de 'nainte; atunci Măr slobozi pe rînd şi pe ceilalţi şerpi, pe care încă îi sfîşiară cînii, încît n-a mai rămas nici urmă de înfricoşatul bălaur.

După ce gătă, mai aşteptă Măr o bună bucată de vreme să vază, că poate tot o să mai iasă ceva, dar spre bucuria lui nu mai ieşi nimic.

Atunci scoase apă din fîntînă cu o vadră şi beu el, îi dete fetei şi chemă şi pe oamenii, care cu mînile încrucişate se uitau la cele ce s-au întîmplat.

Veniră şi ei şi beură pînă ce se săturară.

Fata împăratului atunci luă pe după cap pe Măr şi zise:

— Mi-ai scăpat viaţa; de nu erai tu, eu nu aş mai fi pe pămînt. Eşti voinic, de care nu s-a mai pomenit.

— De nu te scăpam nici eu nu mai trăiam; neputîndu-te să te uit în veci. Să nu uităm însă, dragă, că Dumnezeu, bunul nostru părinte din cer, a fost care ne-a ajutat, ca noi, biruind pe vrăjmaș, să putem fi fericiți, să-i mulțămim dar lui întîi.

Se puseră în genunchi amîndoi, se puse tot poporul și cu o rugăciune tainică, cu lacrămi în ochi, mulțămiră lui Dumnezeu pentru ajutorul ce l-a dat.

Veni apoi poporul la el și îi mulțămi și lui, pentru că l-a scăpat de năcaz, nemaiavînd grijă de aici înainte de bălaur să-i cîștige tot la o jumătate de an o fată.

Mai înșiră apoi vîrfurile limbilor, care erau 27 la număr, pe o ață, puse steag alb pe trăsură, sui fata împăratului în ea, se sui și el, apoi chemă și cînii la picioarele lor, și plecară cătră curtea împăratului.

Ajungînd acolo, găsiră pe împăratul și pe împărăteasa leșinați de durere pentru pierderea fiicei lor. Dau să le vorbească, dar în deșert, căci nu aveau cu cine; împăratul și împărăteasa înnebuniseră.

Curtenii înainte erau supărați pentru una, acum erau supărați pentru alta. Nu se puteau deci îmbucura din destul pentru scăparea fiicei, erau însă supărați că împăratul și împărăteasa sînt în așa stare, încît le era în primejdie viața.

Iute chemă Măr toate babele din oraș să le întrebe ce ar fi de făcut, ca să se scoale împăratul și împărăteasa. Și au venit babele și au cercat cu cîte de toate: descîntat-au, vrăjit-au, bosconit-au, tămîiatu-i-au, dar toate nu au folosit la nimic. Veni în urmă o babă foarte bătrînă, se uită la împăratul și la împărăteasa și pe-o parte și pe alta, apoi le-a descîntat cu inimă de șoarece mestecată cu usturoi, dar nici asta n-a folosit nimic.

În urmă zise:

— Împăratul și împărăteasa nu se pot scula pînă nu se vor spăla cu apă adusă de la „zîna de peatră".

— Unde-i zîna de peatră? întrebă Măr.

— E foarte departe, dragul mamii, peste nouă țări trebuie să meargă cineva, dacă vrea să ajungă acolo.

— Apoi bună va fi apa aceea? întrebă din nou Măr.

— Va fi foarte bună, chiar și morții se pot scula cu ea. Așa mi-a spus mama și așa trebuie să fie, dar pînă acum nimeni n-a putut străbate pînă acolo, cu toate că s-au dus foarte mulți și nu s-au mai reîntors.

— Într-adevăr este zînă de peatră? cum curge apa? și pentru ce se poate merge așa de cu greu acolo? întrebă iar Măr.

— Acea fîntînă știu bine că este, apa curge la picioarele unei zîne de peatră, iar pentru ce se poate ajunge așa de cu greu, eu nu pot să-ți spun; atîta însă știu, că împărăția aceea e a unei zmeoaice bătrîne, care a avut trei feciori.

— Eu plec să aduc de-acolo puținică apă, să scol pe împăratul și împărăteasa, zise Măr.

— Ba să nu te duci, dragă, îl întrerupse fata, căci te vei pierde p-acolo și eu rămîn singură; nici părinții nu mi se vor scula, nici tu nu vei veni și apoi va fi vai de mine.

— Nu te teme, iar vin, răspunse Măr.

— Lasă-l să meargă după apă, zise fratele cel mai mic al împăratului, care gîndea că dacă va merge Măr acolo nu se va mai întoarce, iar frate-său împăratul și cumnată-sa împărăteasa vor muri, și el va rămînea singur împărat.

Se și gătă Măr de cale, luă un cal din stavă, cînii lui, palosul împăratului și sabia adusă de-acasă și plecă.

Cu lacrămi în ochi-l petrecu fata împăratului pînă la marginea orașului. Acolo el o sărută și o mînă acasă zicînd:

— Du-te, dragă, acasă și mă așteaptă.

— Te voi aștepta, scumpul meu, orișicît, zise ea.

Merse Măr multă lume și împărăție, cu gîndul la norocul ce l-a fost pierdut, cînd l-a fost înfierat mumă-sa, dar care pînă acum nu l-a lăsat, se temea că acuma va da de rău, nu avea ce face, căci ce-i era scris în cartea sorții, tot trebuia să i se întîmple. Se gîndea și la fata împăratului și-atunci uita toate năcazurile, ba nici de moarte nu-și aducea aminte, numai să ajungă iar la ea cu veste bună.

Iată că ajunse cu seara o dată la un loc, unde se vedea « zîna de peatră ». Cugeta ca mai bine să odihnească puținel pînă dimineața, cînd apoi va lua apă și va pleca cu ea spre casă. Se puse deci sub un copac și făcu foc și vru să frigă niște carne, ce a vînat-o în pădure. Înserase bine, cînd le gătă aceste și abia își putu întoarce în frigare carnea de vreo cîteva ori, cînd auzi un glas din copac.

— Vai, că frigu-mi-e, mor de frig.

Se uită în sus și văzu o babă bătrînă în copac. Ca om milos ce era zise:

— Scobori, babă, de te-ncălzește.

Ea iar zise:

— Vai, că frigu-mi-e, mor de frig.

— Scobori, babă, de te-ncălzește, zise iar Măr.

— Vai, că frigu-mi-e, mor de frig, zise a treia oară baba.

— Dar scobori și te încălzește, să nu te aud văietîndu-te, zise Măr răstit.

— M-aș scobori, dar mi-e frică de cînii tăi, zise baba.

— Nu te teme, pînă voi fi eu aici, nu-ți vor face nimic.

— Ba mă tem, numai na, fiii bun, trei peri din capul meu și țipă peste cîni.

— Bine.

Ea luă trei peri din cap, îi aruncă jos și zise încet încît el să n-o audă:

— Lanț peste cînii tăi!

Atunci se scoborî și se puse lîngă foc și iar zise:

— Vai, că mor de foame.

— Fă-ți de mîncare.

Baba-și luă o borască, o împlîntă în frigare, o puse lîngă foc să se frigă, pe care, atingînd-o de carnea lui Măr, zicea: « Cine frige broască, va mînca carne și cine frige carne va mînca broască ».

— Taci, babă spurcată, zise Măr, și nu-ți tot atinge broasca de carnea mea, că te dau cînilor mei să te mănînce.

— Te mînc eu pe tine! răspunse baba, precum ai mîncat tu pe cei trei feciori ai mei.

Atunci ca mușcat de șarpe sări sus Măr și strigă cătră cîni:

— Na, Florian! na, Cioban! na, Frunză-de-Măgheran, prindeți-o și-o faceți tot fărîmi, nimic nu mai rămîie din ea.

Cînii nici nu se mișcau, căci erau lănțuiți peste tot trupul, cu perii din capul babei.

Prinse sabia, dar nu avu putere să o scoată și ne mai avînd nici alte puteri în trup, baba îl mîncă, iar inima i-a așezat-o într-un buștean.

Păr rămînînd acasă, în toată ziua privea năframa de la frate-său Măr. O dată privind-o, văzu trei picături de sînge pe ea, și zise:

— Oh ! săracul frate-meu Măr, e mort, mă duc să-l caut.

Și-și luă rămas bun de la mumă-sa, de la împăratul și împărăteasa, care de cînd se pustii Măr, îl țineau ca pe fiul lor.

Își chemă cînii și plecă.

Merse multă lume-mpărăție, pînă ce ajunse la locul unde erau păcurarii.

— Bine, că ai venit, ziceau păcurarii pînă nici nu se apropie bine de ei, de mult te-am așteptat, hai de-ți ia ce ți-am făgăduit, pentru că ne-ai scăpat de năcaz.

— De ce năcaz? întrebă Păr?

— De zmeul care l-ai omorît.

— Oh ! fraților, răspunse Păr, nu eu l-am omorît, ci fratele meu, care a trecut pe-aici și acum a murit, mă duc să-l caut, doar voi putea da de el.

— Ce mare pagubă că a murit, căci a fost om bun, ziceau păcurarii.

Dumnezeu să te îndrepte în calea în care ai plecat, iar cînd vei veni înapoi să vii și pe la noi.

Se duse mai încolo, multă lume, pînă ajunse în satul unde omorîse frate-său Măr pe taurul cel sălbatic.

Acolo fiind ostenit și sosind pe înserate, se băgă la bătrînă și ceru cortel peste noapte.

— Cum să nu-ți dau, zise bătrîna, că doar dumneata ne-ai făcut binele cel mare, cînd cu dihania cea de taur !

— N-am fost eu, zise Păr, a fost frate-meu care a murit și mă duc să-l caut, doar voi da de el undeva.

— Unde a murit?

— Nici eu nu știu, tocmai pentru aceea mă duc să-l caut.

— Pagubă de el, căci era un suflet de om bun; Dumnezeu să-ți ajute, să-l poți afla.

Stete noaptea aceea la bătrînă, iar dimineața își luă rămas bun și plecă mai departe.

Merse iar multă lume-mpărăție, pînă ajunse în orașul cu fîntîna. Acolo se băgă la bătrîna la care fusese și frate-său Măr, și se rugă să-i deie cortel peste noapte.

— Eu-ți dau bucuros, dar fost-ai la împăratul?

— La ce împărat?

— La împăratul nostru, căruia i-ai mîntuit fata de moarte și-ai slobozit fîntîna, omorînd bălaurul.

— Care bălaur?

— Poate că ți-ai uitat de bălaurul, care l-ai omorît și de fata împăratului, pe care o-ai mîntuit de moarte și care acum te așteaptă cu dor, să vii o dată de la « zîna de peatră », sau nu ești dumneata acela și atunci greșesc eu?

— N-am fost eu acela, ci frate-meu, care a murit; acum mă duc să-l caut; Dumnezeu știe, da-oi de el undeva ori ba?

— Unde a murit?

— Nici eu nu știu, tocmai pentru aceea-l caut.

— Oh ! cum sameni cu el, fie iertat și mîie pe unde a-nserat căci bun suflet de om mai era; pe fata împăratului era să o ieie de soție; nu mergi pînă acolo?

— Nu merg, numai fii bună spune-mi cum s-a întîmplat de a omorît bălaurul și cum s-a cunoscut cu fata împăratului?

Îi spuse bătrîna toate, cum s-au întîmplat și i-a spus și de « zîna de piatră » la care s-a dus.

— Ce fel de zînă de piatră e aceea? întrebă Păr.

— Eu nu știu, dacă vei vedea, vei ști, numai grijește să nu pați ca fratele dumitale.

Noaptea durmi acolo, iar dimineața plecă. Bătrîna-l petrecu pînă la portiță cu cuvintele: « Dumnezeu să-ți ajute în calea în care ai pornit ».

Merse prin oraș, dar cu fața astupată ca să nu-l mai cunoască nimeni.

La marginea orașului văzu o casă, care era să se huruie de veche, el se gîndi: « Precum văd, aici șade cineva și i se huruie casa, iar de reparat nu și-o poate. Tot atîta, cu cîteva minute, mă duc s-o proptesc cu un lemn ».

Se duse la casă și puse un lemn, ridicînd cornul picat. Cînd era să plece, ieși din casă o muiere bătrînă, era Sfînta Duminecă, care îl strigă înapoi zicînd:

— Vino încoace, omule, vino.

Se duse, îl băgă în casă, îl puse pe scaun și îl întrebă:

— Unde mergi?

— Am avut un frate, răspunse feciorul, cu numele Măr, pe mine mă cheamă Păr, frate-meu s-a dus în lume și precum am auzit, s-a dus la zîna de piatră după apă, ca să spele pe împăratul și împărăteasa spre a se însănătoșa. Acolo de bună samă a pierit, căci pe năframa ce mi-a lăsat-o, s-au ivit trei picături de sînge. Mă duc să-l caut.

— Oh! dragul meu, acolo și tu piereai, dacă nu te-ai fi abătut pe la mine. Ești bun la inimă, pentru că mi-ai proptit casa de nou; și fratele tău a fost bun om, dar adîncit în gînduri, nu s-a uitat în lături, și așa ca toți care au trecut p-aici și nu au dat de mine, nu s-au mai întors. Ți-am spus că ești bun și toți oamenii buni trebuie să aibă ceva răsplată, un viitor frumos te așteaptă. Ascultă dar ce-ți spun eu. A fost o dată un împărat, care avea numai o fată. Împărăția lor era mare și puternică, se putea măsura cu toate împărățiile. Lor nu le-a fost destul că li-a dat Dumnezeu o fată, ci ar fi dorit ca să aibă un fecior, care să moștenească împărăția și avuția lor; pentru aceea totdeauna cîrteau împotriva lui Dumnezeu. Apoi știut este că Dumnezeu totdeauna pedepsește pe aceia, care deși știu, sau trebuie să știe, că Dumnezeu toate le face bine, totuși cîrtesc împotriva lucrării lui, nefiind îndestuliți cu ce face. Cînd a crescut fata mărișoară, ba încă și cînd se juca în colb, a avut destui pețitori, dar împăratul nu a vrut s-o deie, zicînd că lui îi trebuie împărat în loc. Pe-aici se ținea o zmeoaică bătrînă, care avea trei feciori, pe care i-a omorît fratele tău, Măr, pe unul în chip de zmeu, pe altul în chip de taur și pe al treilea în chip de bălaur; acea zmeoiacă ceru fata pe sama feciorului ei cel mai puternic, acela care a fost în chip de bălaur în fîntîna din orașul nostru, dar firește împăratul nu s-a învoit. Nu s-a rugat lui Dumnezeu să-l scape din încurcătură, n-a cerut de la nime vrun sfat, ci numai de capul lui a lucrat. A pornit cu oaste în contra zmeoaicei pentru îndrăzneala care a avut-o, cînd a cerut fata. Zmeoaica cum a făcut, cum n-a făcut, ce a vrăjit, ce n-a vrăjit, destul că a omorît pe împăratul, pe împărăteasa sa și pe toți oștenii lui, iar fata a făcut-o piatră, chiar cînd era la izvor. A fost foarte frumoasă fata aceea și pentru aceea se chemă Zîna de piatră.

Poate ursita a voit ca pînă va fi rămăşiţă de zmeoaica aceea, zîna de piatră să nu se mai mişte de acolo, ci tot piatră să fie. Acum cei trei feciori ai ei sînt omorîţi, mai este bătrîna în viaţă, care a omorît pe fratele tău. De vei avea grijă, o vei omorî şi-atunci folosind ce-ţi va spune bătrîna de zmeoaică, vei învia pe fratele tău, vei învia şi pe fata cea de împărat, o vei lua de soţie şi vei fi împărat preste împărăţia aceea. Norocul fetei, că zmeul în chip de bălaur a pierit de sabia fratelui tău, că luînd pe fata împăratului de-acolo niciodată nu i s-ar fi gătat neamul şi rămăşiţa. Eu am fost la împăratul de le-am spus că e bună apa de la Zîna de piatră, cu toate că aceea apă e ca şi cealaltă, gîndind, că fratele tău ca om bun şi credincios ce l-am cunoscut se va abate pe la mine şi după sfaturile mele va dezlega de vrăjituri pe aceea nenorocită fată, omorînd zmeoaica, dar am văzut că el aceea nu a făcut-o, dar a şi păţit-o cu negîndirea lui. Zmeoaica i-a ţipat păr din capul ei, ca el să-l ţipe preste cîni, el aşa a şi făcut, iar ea cu vrăjiturile ei a legat cînii ca şi cu nişte lanţuri; lui i-a luat puterea şi aşa l-a prăpădit. Te vei duce şi te vei feri de aceasta. Ai grijă însă la lucrurile acestea, nu uita de Dumnezeu căci atunci toate sînt trecute. Dumnezeu să-ţi ajute.Iată eu-ţi dau nişte picături, acestea bîndu-le nu se va lega de tine nici o vrăjitură. Acum te du, căci fiind ziua mea, eu trebuie să merg la biserică.

Plecă Păr mulţămind lui Dumnezeu pentru îndreptare şi gîndind la ceea ce zisese Măr cătră numă-sa, cînd l-a înfierat; acesta era norocul, care i l-a mîncat mumă-sa, căci şi-a uitat să facă o faptă bună şi din aceea au provenit toate nenorocirile lui şi mai în urmă moartea.

Ajungînd şi el în aşa loc, de unde se vedea Zîna de piatră, un dor fierbinte-l cuprinse. I se părea departe locul pînă acolo să vadă pe-aceea, care îi este ursită lui.

Totuşi gîndi, că fiindcă înserat, să rămînă sub un copac şi să se odihnească pînă dimineaţă, ca aşa în ziua următoare mai bine să se poată lupta cu zmeoaica, dacă va fi lipsă de aceea.

Se duse tocmai sub copacul unde fusese frate-său, făcu un foc bun şi vru să-şi frigă carnea ce a fost vînat-o prin pădure. Cînd întorcea carnea în frigare mai bine, auzi din copac glasul:

— Vai, că frigu-mi-e, mor de frig.

Se uită în sus şi văzu o babă în copac. Îndată ştiu cine e, deci zise:

— Scobori, babă, de te încălzeşte.

Baba iară zise:

— Vai, că frigu-mi-e, mor de frig.

— Da scobori-te şi te încălzeşte, să nu te aud văietîndu-te, zise Păr, făcîndu-se răstit.

— M-aş scoborî, dar mi-e frică de cînii tăi, zise baba.

— Nu te teme, zise Păr, pînă voi fi eu aici, nu-ţi vor face nimic.

— Ba mă tem, răspunse baba, numai fii bun na trei peri din capul meu şi-i aruncă peste cîni.

— Bine.

Ea luă trei peri din cap, îi aruncă jos, şi zise încet, ca el să n-audă:

— Lanţ peste cînii tăi!

El luă perii şi-i băgă în foc. Însă ea simţi putoarea şi zise:

— Ai aruncat perii în foc, mă înşeli, poate ţi-e frică, un june voinic de o biată babă rătăcită şi ascunsă aici de fiarele sălbatice.

— Ba, nu mi-e frică. Na, Bujor, ce ți-ai băgat coada în foc de ai pîrlit-o? Coada cînelui s-a pîrlit, nu perii tăi.

Ea crezu; se scoborî jos, se puse lîngă foc și zise:

— Vai, că mor de foame.

— Fă-ți de mîncare! zise Păr.

Baba luă o broască, o împlîntă în frigare, o puse pe foc să se frigă, și pe care atingîndu-o de carnea lui Păr zicea:

— Eu mînc carnea și tu broasca.

— Taci, babă spurcată, aibi grijă nu atinge broasca ta de carnea mea, căci ți-o arunc în cap.

Iar atingea broasca de carnea lui Păr și zicea:

— Eu mînc carnea și tu broasca.

— Taci, babă spurcată, zicea Păr, și aibi grijă nu tot atinge broasca ta de carnea mea, căci te dau la cînii mei să te mănînce.

— Te mînc eu pe tine, cum am mîncat și pe frate-tău.

Atunci ca mușcat de șarpe sări Păr în sus și strigă către cîni:

— Na, Bujor, na Răzor, na, Cetina-brazilor! prindeți-o și mi-o țineți!

Îndată săriră cînii, unul o prinse de grumazi, altul de picioare și altul de mîini.

Atunci zise Păr:

— Afurisită-ți fie mumă-ta, te-nvăț eu pe tine! Unde-i frate-meu?

— Lasă-mă, că ți-l dau, răspunse baba, e aci la copacul din dreapta, vezi cînii acolo.

— Haid' iute și mi-l arată.

— Du-te la bușteanul acela, scoate-i inima din el, te du cu ea spre dreapta și vei găsi lacul zînelor, pune-i inima jos și fă formă de trup de om din pămînt pre lîngă inimă, spală-l cu apă din lac și va învia.

Așa și făcu, se duse, făcu ceea ce zise baba, și învie frate-său Măr.

— Vai, că mult am dormit, zise Măr.

— Ai fi durmit tu pentru totdeuna de nu veneam eu, și îi spuse în ce umblase și cîte pățise, și ce știuse.

Atunci Măr zise:

— Cît e de bine, că are cineva un frate credincios ca tine, îți mulțămesc, că m-ai scos din nenorocul în care m-a băgat mama.

Vorbind, ajunseră la zmeoaica, care era tot în ghearele cînilor.

Măr îi zise:

— Unde sînt cînii mei?!

— Iată colo, arătă zmeoaica, sînt dezlegați.

— Na prindeți-o și cînii mei! Florian, Cioban și Frunză-de-Măgheran.

Păr îi zise:

— Babo, cum să înviez Zîna de piatră?

— Este acolo dedesubtul ei un cui de fier, acela să-l scoți și apoi învie, zise zmeoaica.

— Ai grijă, frate Măr, zise mai încolo Păr, să nu-i faci nimic, că poate n-a fi spus drept și cînd mă reîntorc s-o aflu încă aici.

— Bine, frate.

Plecă Păr, ajunse la Zîna de piatră, beu apă din izvor și scoase cuiul dedesubt.

Piatra din ce în ce se schimba în carne și-n oase, pînă în urmă se făcu o fată frumoasă, ca și care n-a mai fost sub soare.

— Vai, că mult am durmit, zise.

— Ai fi durmit în veci, de nu te sculam eu.

Văzînd ea un june înaintea ei, se înspăimîntă și zise:

— Cine ești tu?

— Eu sînt cela, care din blăstămul zmeoaicei te-am scos.

— Unde-i zmeoaica?

— Zmeoaica e aci, mai încolo, îndată o să-i curm zilele!

Ea căzu leșinată în brațele lui.

— Nu te teme, dragă, zise el, nime nu te va mai scoate din brațele mele, a mea vei fi și o sărută cu dragoste.

Ea se trezi din leșinul în care căzuse și zise:

— Dacă m-ai scos, a ta voi fi.

Merseră înapoi și ajungînd la zmeoaică zise Păr către cîni:

— Na, Florian, na, Cioban, na, Frunză-de-Măgheran! na, Bujor, na, Răzor, na, Cetina-brazilor! toată fărîmi să o faceți!

Cînii o prinseră și o făcură toată praf, nu mai rămase scheamătă din ea. Capul i-l arseră.

Încă tot atunci noaptea a mers la curtea fetei celei schimbate din stîncă, acolo toți au cunoscut-o de pe chipul ei, care era pe părețele casei unde dormea ea.

Tot orașul, care o aștepta de mult, îi veni înainte să o vadă, și a întrebat-o:

— Unde ai fost atîta timp?

— Am fost moartă, răspunse ea, dar junele acesta m-a înviat, omorînd zmeoaica, vrăjmașa noastră.

— El să ne fie dar împărat!

S-au logodit fiind de față și Măr, și au plecat cu toții la orașul unde era fata împăratului, pe care o scoase Măr de la bălaur. La marginea orașului se uită Păr să vadă căsuța cea stricată, dar nu văzu.

Deci, zise către Măr:

— N-ai văzut aici o căsuță?

— Ba mi s-a părut că am văzut, dară nu m-am uitat la ea.

Atunci spuse Păr toată istoria cu casa aceea, și știură toți că Dumnezeu i-a îndreptat pe calea aceea.

Ajungînd la împăratul, el și împărăteasa s-au fost sculat și îl așteptau pe Măr.

Au spus toate cîte au pățit: au făcut apoi logodnă și au mers cu toții la tata și mama lui Măr și la mama lui Păr.

O! ce bucurie mare a fost pe toată împărăția.

Au făcut apoi un ospăț cu acela! Măr a luat de soție pe fata de împărat, ce o scăpase din gura bălaurului, rămînînd la tatăl său, iară Păr a luat cu sine pe mumă-sa, pe bucătăreasa, și cu logodnica lui se duse acasă în împărăția acesteia; a făcut apoi și el ospăț, și a rămas împărat. Măr împăratul și Păr împăratul au trăit apoi și mai departe ca doi frați și dacă n-au murit și astăzi trăiesc.

Cine nu crede, să se ducă să vază.

Comunicată de N. Trîmbițoniu din Grădiște (Ulpia Traiană).

SĂRACA MAMĂ

Lumea asta nu e numai de ieri, de alaltăieri, ci e tare demult; Doamne, cine ar fi în stare să ne spună de cîți ani e lumea? Multe rînduri de oameni s-au mai părîndat într-însa, și buni și răi, suflete bune și inime împietrite, putrezi de bogați și săraci de nu le ardea nici focul în vatră, domni mari și slugi plecate, frumoși și urîți, toți au trăit împreună și au încăput unii lîngă alții, și în urmă s-au stins, s-au dus ca să nu mai vină, s-au mutat de la noi de n-a mai rămas nici pomenire de ei. Este însă cîte un om care și după moarte e pomenit de următorii lui; ori că a fost prea bun, ori prea rău; prea avut, ori prea sărac; prea cuminte, ori prea prost; prea frumos, ori prea urît și Dumnezeu mai știe pentru ce, destul că cîte-un om e pomenit și după moarte, numele lui umblă din gură în gură, faptele lui le știu povesti și copiii din școală și fetele din șezătoare, și moșnegii de lîngă cuptor.

Așa a fost și badea Ion din . . . nu știu, zău, din ce sat a fost, că doară de atunci e tare demult. Destul că badea Ion era avut nu Tîndală împăratul, că-i împărat, dar cu el nu se putea măsura în bogăție. Cîmpiile lui, vitele lui, casa lui, pădurile lui, viile lui, slugile lui, erau mai presus decît ale împăratului. Și era credincios badea Ion și cu frica lui Dumnezeu. Avea badea Ion și copii, că doară văzîndu-se atît de avut se tot ruga lui Dumnezeu să-i dea și copii lîngă avuție. Nouă feciori și o fetiță îi dărui bunul Dumnezeu. Se credea foarte fericit; și avea de ce se ținea, că nu în toate zilele și nu în toate satele se întîmplă să vezi cîte un om fericit ca el: bogat, sănătos și cu copii buni, ascultători și sănătoși.

Toată lumea nu vorbea în aeea vreme decît de casa lui; ba că om fericit ca el nu este; ba că copii ca el buni nu avea nimeni, ba că viile și țarinile badei Ion rodesc mai bine (decît ale altor oameni; ba că femeie ca badea Ion rar om are; ba că nu-i femeie să aibă un bărbat cuminte și înțelept cum avea lelea Irina, muierea badei Ion; cei mai mulți ziceau încă să rari copii se nasc într-o zodie, într-o planetă bună ca copiii badei Ion. Și erau fericiți și copiii văzîndu-și părinții voioși, sănătoși și în stare ca nimeni în satul lor; și erau fericiți și părinții văzînd fericirea copiilor lor, și ziceau adesea: Doamne, fericit e omul, care e părinte!

Dar bine a zis cine a zis, barem de nu ar fi zis, ori dacă a și zis, barem de n-ar fi grăit într-un ceas rău; drept a avut cine a zis, că nu e nici o dulceață să nu fie urmată de amăreală, nu e nici un suiș, fără coborîș, nu e nici un bine să nu vină după el și răul, căci așa a lăsat Dumnezeu, după bine s-aștepți rău!

După voie bună, vine
Plîns, nevoi și mari suspine.

Apoi:

Pîn' vine iar binele
Rău-mi ciuntă zilele.

Cînd era bucuria mai mare, fericirea mai deplină, cînd gîndeau să trăiască mai fără gînduri, atunci vine o durere mare, o întristare neașteptată: badea Ion moare, se duce de cea parte, de unde nimeni n-a venit să ne poată spune cum e acolo. Un plîns și o jale urmă în locul bucuriei, întristare în locul veseliei, nefericirea în locul fericirei, amarul în locul binelui. Dară omul e făcut în lumea asta ca să se dedea cu toate, cu binele și cu răul, cu răul ca și cu binele. Încetul cu încetul uitară năcazul, începură a se mîngîia, și numai din cînd în cînd mai gîndeau la nefericirea urmată din moartea părintelui. Cînd erau mai consolați le veni alt necaz, muri fratele cel mai mare. Năcazul se reînnoi, biata văduvă trebuia să înceapă a doua oară a umbla în cimitir spre a vizita două morminte: al bărbatului și al feciorului celui mai mare. Cine ar putea spune nopțile petrecute în plîns și zilele petrecute în lacrămi, nopțile jelindu-se, zilele văietîndu-se, nopțile fără somn și zilele ajunînd! Sărmana muiere! după pierderea bărbatului zicea adeseori plîngînd « Doamne, greu e a fi văduvă! » Acum, după ce-și pierdu și copilul mai mare, plîngea și zicea: « Doamne, Doamne greu e a fi văduvă și mamă! »

O durere după alta, un năcaz după altul, o jale după alta ajunse pe biata văduvă, nouă ani dupăolaltă pierzînd în tot anul pe cineva din cei iubiți ai săi; mai întîi bărbatul apoi cîte un copil după altul, în tot anul tot cel mai mare.

După tată fiii toți
Se mutară-ntre cei morți,

pierdu unul după altul după bărbat toți copiii, și-i rămase numai cel mai mic, Constantin și fata Maria. Din muiere cu bărbat înțelept, ajunse văduvă, din zece fii ajunse numai cu doi, cu cei mai mici.

Rămînînd biata muiere numai cu copiii acei doi mai mici, își văzu de trebile sale, suspina și învăța copiii să meargă în toată ziua în cimitir, și-n toată ziua îngenunchea și plîngea pe nouă morminte, pe opt ale fiilor și pe unul al bărbatului. Avută însă era ca și mai nainte, averea nu o pierduse, numai bucuria și dragostea casei o părăsiră; acum era numită « văduva cea avută ». Așa trecea o zi după alta; Constantin era azi mai mare decît cum fusese ieri, și Maria mîne mai frumoasă ca azi. Lelea Irina avea numai un dor: să-și vază copiii mari; și la Dumnezeu numai o rugare: să o țină să și-i poată vedea căsătoriți.

Maria era mai tînără cu vreo cinci-șase ani decît Constantin, dar totuși îi veni mai curînd vremea măritișului, decît frate-său, vremea însurăciunei. Constantin nici nu se gîndea la însurat, cînd Mariei începură a-i umbla peți-torii. Apoi știți dumneavoastră cum e lumea și cum sînt feciorii, unde dau de-o fată frumoasă și bogată se îndeasă care de care. Și Maria era bogată și frumoasă, frumoasă ca o zînă și bogată ca o crăiasă și bună ca pita cea albă, cînd e omul flămînd; frumoasă ca primăvara, bogată ca toamna și bună ca o fată mare; și îi mersese vestea peste nouă țării și nouă mări, că frumoasă ca ea nu-i nimeni,

apoi lîngă frumsețe era și avere ca la o crăiasă. Se îmbulzeau deci peţitorii care de care, unii mai frumoși decît alţii, unii mai avuţi și mai din oameni decît alţii, căci știți zicala: « La fîntîna bună, mulţi voinici s-adună ! »

Apoi o fată frumoasă și bogată e ca fîntîna cea bună. Mulţi îi mai trăgeau nădejdea, mulţi îi mai duceau dorul, mulţi se credeau vrednici de a o căpăta de soţie, dară al ei numai unul poate fi, ea numai după unul poate merge, toţi ceilalţi peţitori trebuiau să fluiere a pagubă, numai unul a bucurie. Cine va fi fericitul acela? s-a vedea.

Lelea Irina, ca muiere cu minte și înţeleaptă, nu dădu pe Maria cui veni mai întîi, că doară nu avea o sută de fete, nici nu era sărîntoacă să o dea cui o cere numaidecît. Lelea Irina se gîndea și chibzuia: după cela aș da-o că e frumos, dar nu-i de neam, celălalt ar fi de neam, dar nu-i frumos, altul ar fi din neam și frumos, dar e departe. Tot cu de-aste gînduri își petrecea zilele, după ce mergea cîte o pereche de peţitori cu corfa goală de la ea. După aceea iar mergea în cimitir, iar se punea pe plîns și plîngea, plîngea pe nouă morminte, pe mormîntul bărbatului și a celor opt fii iubiţi și nu venea din cimitir numai seara; de dimineaţa pînă seara sta acolo, se muta de pe mormînt pe mormînt plîngînd și văietîndu-se. Într-o zi iar se întoarce lelea Irina supărată de la morminte și cu ochii roșii de plîns. Ea adică adormise pe un mormînt, pe mormîntul bărbatului și visase că rătăcește singură printr-o pădure mare, deasă și întunecoasă și tot striga, acum după bărbat, acum după feciori, acum după fată, dar în zadar, nu-i venea nici unul într-ajutor. Deșteptîndu-se în starea aceasta, merse supărată acasă, părîndu-i-se că visul îi prevestește o nefericire nouă. Acasă pe cine află? Un peţitor voinic și frumos ca un soare, voinic ca un stejar și bogat ca un fecior de împărat. Lui Constantin și Mariei îi plăcea foarte mult de el. Lelea Irina se uită la el plină de îndestulire și din faţa ei parcă puteai ceti: numai de n-ar fi de departe.

— Dar de unde eşti dragul lelii? îl întrebă lelea Irina.

— De-aici a noua ţară ! — răspunse junele, de preste apa lucioară. Cînd auzi lelea Irina una ca asta, înlemni deodată; îi veniră în minte toate necazurile: văduvă jelindu-și bărbatul și opt fii, să mai mărite și fata atît de departe... nu era în stare să suporte atîta necaz, ci zise aci ca să auză toţi cei din casă:

— Dragii mei, ne-a dat Dumnezeu avere, ne-a fost dat și mîngîiere, dar ne-a luat-o; pe bărbatul meu, fie iertat, l-am îngropat acum sînt doisprezece ani, după aceea în tot anul cîte un fecioraș, pînă îmi rămaseră numai acești doi copii mai mici, tu Constantine și tu Mario; credeam baremi că de acești doi voi avea parte la slăbiciunile și bătrînețele mele; o dată cu capul n-aș voi ca tu, draga mamei, Mario, tu scumpa mamei, tu să te măriţi așa departe și să mă lași singură; îţi va da Dumnezeu și aci un om de treabă, chiar de nu ar fi atît de bogat ca noi, numai să fie de aci mai de aproape, nu mă lăsa pentru Dumnezeu singură și necăjită, fără mîngîiere la bătrînețe.

Maria însă avea foarte drag pe holteiul acela din minuta cînd întră în casă și astfel nu știa ce să facă, ca să umble mai bine. De peţitor nu s-ar despărţi bucuroasă, de mamă-sa îi era jale să o lase singură și să se depărteze așa tare.

Constantin vedea chinul și al surorei și mamei sale, deci luă și el vorba și zise:

— Mamă dragă, poate că asta ne-a fost împărţită, să nu fim aproape deolaltă, dar deoarece Mariei îi place de feciorul care o peteşte, deoarece e din

oameni aleși și om cinstit, eu aș gîndi să o lăsăm a se mărita după el, că de cîte ori te va lovi dorul de ea, totdeauna voi merge și ți-o voi aduce; știi, mamă dragă:

Patru cai înhăma-oi,
Fata acasă aduce-ț-oi.

Cu mare năcaz se despărți lelea Irina de Maria, de draga ei fată, dar tot se despărți, ea rămase locului cu Constantin și Maria merse cu mirele ei chiar a noua țară preste apa lucioară. Nu trecu mult dup-aceea și muri și Constantin, cel mai iubit din toți copiii ei, cea din urmă mîngîiere, și pe el îl îngropă, nu în cimitir între alți morți, ci:

Sub fereastră, în grădină
Ca să-i fie la-ndemînă.

să poată merge în toată ziua, în tot ceasul, în toată minuta, și nu spre a plînge după el, nu spre a-i binecuvînta țărîna, ci spre a-l blestăma cît o lua gura: « Constantine, dragul mamei, scumpul mamei, fiul mamei, ieși afară din mormînt, ieși du-te și-mi adă fata acasă, adă-mi pe Maria, că tu așa te-ai lăudat, că nu mă vei lăsa să-i duc dorul, ci mi-o vei aduce ziua și noaptea, cînd m-ajunge dor de ea; te-ai lăudat, că nu mă vei lăsa să-i duc dorul, ci mi-o vei aduce: du-te dară că de nu, te blastăm să nu te rabde pămîntul, precum mi-ai luat și cea din urmă mîngîiere. Scoală-te, Constantine, du-te tu știi unde, în care parte mi-e fata, adă-mi-o s-o văd, că de nu, sap pămîntul, te scot afară și te blastăm, să n-ai odihnă în veci, de nu-mi aduci tu mîngîierea îndărăpt; nu te rabde țărîna cum mi-ai ars tu inima ! »

Bietul Constantin n-avu odihnă în groapă de gura mamei sale, ci se sculă odată, noaptea și zise cătră mormînt:

Dragul meu, mormîntul meu,
Fă-te tu căluțul meu;
Iară tu pînzuca mea,
Să te faci o cărărea
Să mă duc la sora mea,
Să o aduc la maica mea,
Că de nu m-a blăstăma,
Pămîntul nu m-a răbda.

Și mormîntul l-a ascultat și s-a făcut un cal, un armăsar năzdrăvan și s-a suit Constantin călare pe el, și pînza lui s-a făcut o cărare albă, luminoasă și lungă, pînă la casa suroriei sale, a Mariei. Cît ai bate în palme fu acolo Constantin, că mersese mai repede decît vîntul, mersese chiar ca gîndul, era zmeu ! Soru-sa nu se culcase încă:

— Soră, soră, mama moare de dorul tău.

— Acum, zise Maria, bine c-ai venit, odihnește-te pînă dimineață ș-atunci plecăm să văd pe biata mea maică.

Dar el îi răspundea:

— Soră dulce, soră dragă,
Nu pot sta că mi-e degrabă,
Maica nu poate răbda
Pînă nu te va vedea !

Văzînd Maria cît dor duce mamă-sa după ea, se hotărî să meargă, deci zise fratelui său:

La car caii prinde-i-om
Şi la mama duce-ne-om!

Şi s-a pus pe cale. Caii mergeau de gîndeai că mîncă pămîntul. Cum n-or merge, că doară mergeau pe calea cea fermecată, făcută din pînza de pe obrazul lui Constantin. Dar, minunea-minunei, era noaptea înainte de miezul nopţei şi păsările cîntau cît le lua gura: « Ce rînd e pe acest pămînt, de umblă viii cu morţii! »... Că doară păsările îi cunoşteau, ele ştiau că nu-i lucru curat. Crengile şi tufele şi toţi copacii din păduri strigau în urma lor: « Oare ce rînd e pe pămînt de umblă viii cu morţii? »

Auzind Maria atîtea glasuri strigînd în urma lor, zise către Constantin:

— Ce zic acelea, frate?

— Dar lasă-le să cînte, ele nu ştiu ce zic!

Cînd erau aproape de casă, zise Constantin către soru-sa:

— Soră dragă, stai puţin, eu merg înainte să deschid porţile. În aceste Constantin merge şi deschide porţile, apoi intră curînd în mormîntul său, de unde nu s-a mai sculat. Văzînd Maria că frate-său nu se mai întoarce, a intrat cu trăsura în curte şi văzînd pe mamă-sa ieşind din casă în haine negre de jale, o întrebă:

— Dară, dumneata ce călugăriţă eşti aici?

— Oh, draga mamei, nu-s călugăriţă ci sînt draga ta mamă, jelesc pe frate-tău, pe Constantin, care a murit şi l-am îngropat aci sub fereastră în grădină ca să-mi fie de-ndemînă să pot merge în toată minuta ca să-l blăstăm că te-a-nstreinat aşa tare de mine.

— Dară? mamă dragă, cu el am venit eu! el m-a adus, aseară după cină am plecat şi acum cîntă cocoşii de miezul nopţii şi iată sîntem aci; am venit în cîteva ceasuri o cale care de-abia o pot alţi oameni bate în două săptămîni; el îmi zise că se grăbeşte aşa tare ca să nu mori dumneata de dorul meu; vai de mine, am călătorit cu morţii, cu strigoii, cu zmeii... zicînd acestea Maria căzu moartă de groază, iară lelea Irina înnebuni, şi se vedea în toată ziua umblînd la celea unsprezece morminte, la al bărbatului şi la cele zece ale fiilor, iar cînd ajungea la mormîntul lui Constantin îşi smulgea părul şi zicea:

Nu te rabde mormîntul
Cum mi-ai rănit sufletul;
Nu te rabde ţărîna
Cum mi-ai rănit inima!

Auzită şi scrisă în Reteag.

AZIMA MERGĂTOARE

Zice că a fost ce-a fost, că de n-ar fi fost, nu s-ar povesti; că nu-s de cînd poveștile, ci-s mai dincoace cu vreo două, mai dincolo cu vreo nouă. Au fost odată trei frați orfani, care adecă nu aveau nici tată nici mamă. De atunci însă este tare de demult, a trecut multă vreme, cu toate că și azi sînt destui copii orfani, supărați, săraci și năcăjiți, în cea lume mare. Și frații acești trei, ca mai toți orfanii, erau foarte săraci; ei n-aveau decît un bordei gol, o grădiniță mică și un pom, un măr frumos și mare; atîta le rămase de la părinți. Bordeiul, după ce era gol, mai avea și altă scădere, numai cît nu cădea de rău, de slab; grădina după ce era mică, era și dezgrădită; iar pomul, mărul, era într-adevăr un măr frumos, mare și chiar de la pămînt era împărțit în trei părți, avea adecă trei ramuri. Apoi cum a înflorit mărul acela într-o primăvară, se dusese vestea jur-împrejur; nu vedeai tu crăngi, nu frunză, ci numai flori mîndre ca rujile cele de Rusalii, care miroseau și numai vîjîiau albinele în ele. După ce cad florile, încep a crește merișoarele, azi erau tot mai mari decum au fost ieri; timpul cel cald, cel de vară, ploițele, roua, toate le ajuta să crească și să se rumenească. Cînd începură merele a se rumeni, colea mai de către toamnă printre Sîntă-Mării, începură și frații a se gîndi la merele lor, le era frică de furat. Se pun deci și se sfătuiesc, ce-i de făcut? Din sfatul lor iese că: mărul vine împărțit la fiecare frate cîte-o creangă, și din ziua aceea se și pun la pază, ci nu toți trei odată, ci în toată ziua unul, și se hotărîră să păzească sub măr pînă ce vor culege merele. Toți trei se legară a păzi cu credință, nu numai de creanga lui, ci și de a fraților.

Colea, pe la Sîntă Măria cea mică, încep merele a fi bune de mîncare, și din ce în ce tot mai bune, pînă le merse chiar vestea cale de un ceas și mai bine.

Într-o zi, pe cînd era fratele cel mai mare păzitor, vin doi oameni pe drum, și-l întreabă dacă sînt bune merele ori ba? El le răspunde că sînt bune pentru plată, dar de pomană nu se dau. După ce drumarii se învoiesc cît să-i plătească pentru o traistă de mere, el se pune și scutură din creanga fratelui celui mai mic, căci din ale sale îi păru rău să dea chiar și pentru bani, necum de pomană; apoi de frate-său cel mic nici nu se temea, căci doară el era tare și mare, pe cînd cela slab și fără putere; de păcat nici vorbă să-i vină prin minte.

În altă zi, pe cînd era fratele cel mijlociu la pază, iară vin doi călători și după ce dau bineț, îl întreabă dacă le poate vinde mere; acesta, poftăreț pe bani, se pune și scutură și el creanga frate-său celui mai mic, că doară nici el nu era mai bun nici mai slab decît frate-său cel mare.

Astfel amîndoi frații cei mari vindeau mere tot de pe creanga fratelui celui mai mic, și încă, poate mai în multe rînduri.

Într-o zi cînd era băiețanul cel mai mic la pază, adecă fratele cel mic, iară vin doi călători. Era căldură mare. Nici nu se apropie bine de băiat și acela îi și poftește să șadă la umbră pînă le va scutura vreo două mere. Șed călătorii la umbră și el se urcă în creanga lui, care era mai goală, și începe a le scutura mere. Unul din cei doi oameni l-a întrebat, de ce nu scutură din crengile celelalte, că sînt mai încărcate, dar el răspunde că acelea sînt ale fraților mai mari, și că nu se cuvine să ia el mere de-acolo fără știrea lor.

Nu trece vreme de un ceas, și unde nu începe a se-nnora apoi a trăsni și a fulgera, gîndeai că piere lumea, sufla un vînt și ploua ca din cofă. Băiețandrul se trage în bordei dinaintea vremei acele rele și cheamă și pe cei doi drumari înlăuntru, să nu-i ploaie. Nici vreme rea ca aceea, ba să mai vezi!

Colo într-un tîrziu vin și cei doi frați acasă de la cîmp, de unde vor fi fost la lucru și unde nu încep a face o gură, unde nu se apucă a sudui pe bietul băiețan, era cît pe-aci să-l apuce în pălmi; de ce a lăsat pe străini de mas? Dar și bieții drumari numai după multă rugăminte, mai fură suferiți a rămînea la ei noaptea aceea. După ce-și domoliră frații cei mari mînia, făcu băiețanul foc bun, că pînă-i veniră frații nu cutezase, temîndu-se că-i vor împuta pentru lemne, și se așezară toți cinci pe lîngă foc și începură a povesti, mai de una, mai de alta, pînă într-un tîrziu fratele cel mai mare zice:

— Doamne, Doamne, să am eu o turmă de oi, mult bine aș mai face la sărci; n-ar ieși nici un sărac ne-ndulcit de la mine; le-aș da lapte, brînză, caș, urdă, ba și lînă le-aș da să-și facă haine.

— Ba eu, zise fratele cel mijlociu, nu aș pofti de la Dumnezeu alte decît să am loc mult și bun și patru boi buni, să muncesc cu ei, să adun bucate peste bucate, apoi lasă-mă de-ar ieși vrun sărac flămînd din casa mea.

Mai în urmă zice frățiorul cel mic: « Nu doresc nici turme de oi nici boi frumoși și scumpi, nu doresc nici moșii, eu doresc numai atîta să-mi deie Dumnezeu o luntre și un bordei lîngă Dunăre; apoi cheme-mă oamenii la miezul nopții să-i trec, eu n-aș zice odată ba! Doamne drag mi-ar fi mie să trec oamenii preste Dunăre și pe cei ce ar fi în primejdie, în valurile Dunării, să-i scap de înnecat.

Așa făcură ei planuri pînă-i mai prindea somnul; atunci străinul cel mai bătrîn zice: « Bine! Fie cum ziceți voi! Tu, zice către cel mai mare, vei avea turmă mare de oi! » Iară către cel mijlociu zice: « Tu vei avea moșii mari și boi după cum dorești; iar tu băiete, zice către fratele cel mai mic, tu vei veni cu noi, să te-nsurăm, să-ți cîștigăm o luntre și un bordei lîngă Dunăre și apoi să te lăsăm cu dorul împlinit ».

Nu scoase streinul bine vorba din gură, și toate se-mpliniră; feciorul cel mai mare avea o turmă de oi, de nu se mai sătura omul de a se uita la ele; cel mijlociu avea niște boi frumoși, da niște holde de grîu curat, da locuri cu cucuruz, numai de cules; și cum să nu se împlinească vorba streinului, că doară el era Domnul Hristos, umbla pe pămînt cu Sfîntu Petru, și împlinea dorințele oamenilor.

După ce împliniră dorința celor doi frați, luară pe feciorașul cel tînăr cu ei și-și ziseră noapte bună. Ploaia încetase, fiig nu era, era lună frumoasă afară, încît îți era mai mare dragul să călătorești. Merseră ei tustrei cît merseră, pînă

ajunseră într-un sat, acolo intrară într-o casă și-și cerură cortel peste noapte. Stăpînul casei îi primi cu toată bucuria, ba îi îmbie și cu cina. Omul acesta însă avea o fetiță frumoasă, numai bună de măritat. Ba o vorbă, ba alta, vedeți dumneavoastră, din vorbă-n vorbă dau la pețit. Stăpînul casei începe ca toți oamenii cu fete mari de măritat: « Noi, oameni buni, de oameni de omenie nu ne ferim, știm noi bine că fetele, dacă le vine vremea, măritate-s bune, știe Dumnezeu după cine va fi rînduită să se mărite și fetița noastră, noi o încredințarăm de credințat cu un fecior de aci din vecini, acum Dumnezeu va alege, care să-i fie al ei.

În vorbele acestea iată vine și mirele, cum e datina să mai vază mireasa, să se mai drăgostească o leacă și să se înțeleagă de nuntă. Mirele, ca toți junii pînă sînt miri, se poartă ca o fată mare, tot gătit, tot cu vorbe alese, cum-decum să placă mai tare miresei. Cînd intră în casă, dete bună seara la toți și prinse a vorbi cam smerit, mai numai aceea răspundea, ce-l întrebau cei din casă. Cam băgă el de seamă, că flăcăul cel strein ce era cu cei doi oameni, încă ar fi venit a peți, ci nu cuteza a zice nimic; gîndea însă, că streinul se duce cu buzele umflate. Ei, dar Hristos Dumnezeu știe și gîndul omului, deci nu lăsă pe nimeni ca să se frămînte cu atîtea gînduri, ci spuse de aud toți cei din casă:

— Văd, fătul meu, că ție-ți place de copila asta; la copilul nostru încă-i place de ea și chiar de aceeea am venit s-o pețim, că spunîndu-ți cea dreaptă, feciorașului îi e dragă și nouă încă nu ni-i urîtă; dar vouă la amîndoi nu poate fi, pentrucă vezi tu, e cu neputință; tu nu te-ai despărți bucuros de ea, noi încă n-am merge bucuroși fără de ea de aci. Drept aceea Dumnezeu să aleagă: scoateți fiecare cuțitul din șerpar și-l împlîntați în masă; acela va avea fata de nevastă, al cărui cuțit va fi înverzit pînă dimineață.

Îndată începură holteii a scociori și-a scormoni prin șerpare după cuțite; flăcăul ăst de sat scoase un cuțit de teacă de vreo trei degete de lat și lung cît un paloș și cum îl împlîntă în masă, cum sta drept ca și cum ar fi fost crescut acolo, holteiașul acesta însă, care venise cu cei doi oameni, tot căuta prin șerpar și ori că nu afla ce căuta, ori că-i era chiar rușine să scoată un cuțitaș copilăresc, o brișcuță jidovenească de doi crițari. În urmă o scoase și el, cu toată rușinea. Cînd a doua zi dimineața, cuțitul cel mare al holteiului de sat, era cum îl lăsase împlîntat în masă; iar al feciorului celui strein răsărise o viță de vie, înfrunzită și rodită, cu struguri buni de mîncare. Era minune-ntreagă ! Nici nu se mai gîndea nimeni să pășească preste hotărîrea lui Dumnezeu sfîntul; fetei îi plăcu de băiat ca de cel trimes de la Dumnezeu; părinții fetei nu se-mpotriviră căci nu le cerea zestre, părinții feciorului nu se-mpotriveau, căci erau în groapă, iară Domnul Hristos și cu Sfîntul Petru se puseră unul popă și altul nănaș și-i cununară. Mare nuntă n-a fi fost, dar tot a fost destul de frumoasă pentru niște oameni săraci. Mi se pare însă, că la logodnicul cel dintîi al fetei nu-i cam venea la socoteală nunta cea pripită, dar totuși se mîngîia și el zicînd, că așa a voit Dumnezeu.

Feciorul cel sărac, îndată după nuntă-și ia nevasta și pleacă cu ea și merg și merg pînă ajung la Dunăre. Acolo află o luntriță legată de un pociumb și pe țărmure află o căsuță goală, dar curată și bună. Din ceasul acela el a început a trece la oameni cu luntrea de pe-un țărmure al Dunărei, pe celălalt; dar se și înavuțea văzînd cu ochii, că pe cîți-i trecea, toți îi dau cîte ceva; mai bani, mai bucate, de dulce, care ce voia și ce avea, că el nu era lăcomos la averi.

Dumnezeu dară a dat la tus-trei frații ce-au dorit ei.

*

Domnul nostru Isus Hristos şi cu Sfîntul Petru tot pe pămînt erau.

Odată merg la ţară, cam în locul unde era fratele cel mai mare cu turma. Ei erau ca doi moşnegi slabi şi bătrîni. Dau bună vremea la ciobanul cel cu turme multe şi-l roagă să le dea ceva de mîncare, că nu mai pot de foame şi de oboseală. Gîndiţi că ciobanul le-a întins ceva, ferit-a Dumnezeu! El deloc începu:

— Dumnezeu mai poate da la toţi calicii şi coldanii din lume cîţi trec pe drum; dacă aş umbla să dau la toţi, mie nu mi-ar mai rămînea nimic, miluiascăvă Dumnezeu. Şi nu le dădu chiar nimic, nici chiar o ulcică de zăr. Bătrînii se depărtară, dar nu trecu un ceas şi oile zbrr! se fac cioare şi se-nalţă în văzduh; acum ia oi dacă ai de unde! Ciobanul rămîne cu bîta în mînă şi cu buzele umflate, părîndu-i rău că n-a miluit săracii, pînă avea cu ce şi din ce.

Cei doi bătrîni se duc de aci la fratele cel mijlociu. Îl aflară în vîrful unui stog mai mare decît şura.

— Bună ziua, jupîne gazdă!

— Să trăiţi, dar ce vă trebuie?

— D-apoi, jupîne gazdă, fă-ţi milă şi pomană şi ne dă ceva de mîncare, să-ţi ţină Dumnezeu binele şi sănătatea.

— Ba mai mergeţi şi la lucru! Cine să hrănească pe toţi leneşii? Acum e vremea lucrului, umblaţi la lucru, că apoi şi mîncare veţi căpăta!

Cu vorbele acestea alungă pe bieţii bătrîni din ogradă şi el rămîne rîzînd în vîrful stogului cu lucrătorii.

Bătrînii merg acum chiar la Dunăre. Acolo ajunge pe la miezul nopţii, era o beznă de nu-ţi vedeai nici mîna şi ploua şi sufla un vînt, cît să nu scoţi nici cînele afară.

—Măi podar, măi luntraş, vino de ne treci, că aci pierim!

Luntraşul aude, o ia tot într-o fugă din casă, se aruncă în luntre şi hai! printre valuri, fără de a afla pe cineva. Se întoarce supărat în casă şi spune nevestei plîngînd că se înnecară doi sau trei oameni din pricina lui. Nu se pune bine pe scaun şi iarăşi aude pe cineva strigînd:

— Vino, luntraşule şi ne treci la ţărmure, că aici ne-nnecăm.

Iar alergă în fuga mare, iar se aruncă în luntre şi începu a o mîna într-acolo, de unde i se părea, că a auzit glasul: fu însă prea tîrziu, că nu află pe nimeni. Acum merge şi mai supărat în casă, spune nevestei, că iar se înnecă cineva şi se pune oftînd pe un scaun lîngă foc. Dar nu apucă a se aşeza bine şi aude a treia oară strigînd:

— Dar pentru Dumnezeu, luntraşule, nu te temi de păcat, de stai în casă şi noi ne prăpădim aci?

Acum porneşte bietul luntraş pentru a treia oară şi spune muierii, că nu se mai întoarce pînă nu va afla pe streinii aceia ori vii ori morţi. Într-adevăr că-i şi află, erau adecă cei doi moşnegi. Îi pune în luntre, îi scoate la ţărmure, îi duce la sine în casă şi-i schimbă în haine uscate, că ale lor toate erau ude, după aceea îi îmbie cu ceva de cină. Unul dintre cei doi moşnegi însă îi zice: Nu vom mînca, numai dacă ni-i frige ce ai tu mai drag la casă. El nu se mai gîndi nici o minută, fără făcu jarul în laturi de pe vatră, luă copilul din leagăn şi-l puse pe vatra fierbinte, apoi îl acoperi cu spuza şi cu cărbunii cei roşii. Ce mare îi fu mirarea însă, cînd văzu, că în vatra focului cît ai zice «unul», era crescută

iarbă verde și copilul se juca acolo cu niște mere de aur. Acum văzu bietul luntraș pe cine are în casă, căzu la picioarele Sfinției-sale și se rugă de iertare de cumva le-a greșit ceva. Domnul Hristos îl ridică de jos zicîndu-i: « Scoală-te, n-ai greșit nimic și tot așa să te porți. » După asta se ospătară, apoi se culcară să se odihnească.

A doua zi cînd erau moșnegii să plece, dau cu ochii de un stog mare de grîu, ce-l căpătase de la cei oameni, ce-i trecea cu luntrea și cu podul peste Dunăre, de la unul un snop-doi, de la altul trei patru, pînă se făcu stogul hăt mare. Unul din moșnegi luă un tăciune mare de foc, și-l puse sub stog. Acela luă pe loc foc, dar casa cu toate că stogul era lipit de ea atît de tare de nu puteai nici umbla printre ele, casa zic nu se aprinse. Cînd ardea stogul mai bine vine la el frate-său cel mai mare și-i spune întîmplarea, cum doi moși i-au deocheat oile și acelea s-au prefăcut în cioare. Toți se mirară de povestea aceluia, ce zicea că oile lui s-au deocheat și s-au făcut cioare; dar mai mare fu mirarea tuturor, cînd văzură că numai paiele arsese și că grîul a rămas vrav în mijloc, ca ales pe masă.

Fratele cel mic omenește frățește pe frate-său cel mare și la plecare umple o pungă mare cu galbeni și i-o pune în cale chiar pe unde avea să treacă; lui, săracul i-a fost milă de frate-său cel mai mare, dar n-a cutezat să-i dea banii în mînă, temîndu-se că nu-i va primi, deci îi aruncă cum zisei în cale, să-i afle. Ce vezi însă? minune ! Frate-său cel mare merge pînă era aproape de pungă atunci. îi vine în minte să-și închiză ochii, să vază cum umblă orbii? Așa și făcu, trece cu ochii închiși pe lîngă pungă și se cam mai duce cătră frate-său cel mijlociu. Acestuia-i spune, că fratele lor cel mic, îmblătește, nu cu îmblăcii ci a aprins stogul și paiele și pleava au ars, iar boabele de grîu au rămas curate ca aurul. Fu destul fratelui mai mijlociu știrea auzită, numaidecît se dă și-și aprinde stogul, că doară n-a împărțit el grîul cu îmblătitorii, de nu alta să-l și mai fure !

Dar vai, rău s-a păcălit; i-a ars nu numai stogul, dar și casa, grajdul, șura și cu un cuvînt tot ce avea. Acum pune-te, copile, la plîns, la sudalme, ci toate fură în zădar, ce cuprinde focul, face numai scrum !

Fratele lor cel mic, luntrașul, îndată după plecarea fratelui celui mai mare, se ia tot încet, încet, pe departe înapoia lui să vază, lua-va acela punga? După ce văzu, că într-adevăr punga e tot la locul care o pusese el însuși, se puse și-o luă și-o duse acasă zicînd nevestei:

— Tu nevastă, frate-meu cel mare nu-i hotărît de la Dumnezeu să aibă cîndva ceva, uită-te tu, punga plină la locul unde am pus-o eu, și el pare-mi-se a călcat-o chiar cu piciorul, nu-i alta, fără i-a luat Dumnezeu mințile.

— D-apoi — răspunse femeia, — dacă nu sînt banii aceia împărțiți de la Dumnezeu să fie ai lui, îi poți băga chiar în sîn, că și de-acolo trebuie să-i arunce; lasă-i de-a-ndemînă, vom mai împărți din ei celor bieți de oameni săraci, ce se mai abat pe la noi în cerșit.

De-abia trec cîteva zile și vine la luntraș frate-său cel mai mijlociu. Bucuria lui fu de tot mare, îl primește cu dragostea cea mai frățească. Dar în zadar toate, frate-său cel mijlociu era supărat, nu-i venea nicidecum să-și facă voie bună. Văzîndu-l frate-său cel mai mic atît de întristat, îl roagă să-i spună ce năcaz are?

Atunci el începe a-i spune toată întîmplarea, de la despărțirea lor, pînă în ziua întîlnirei.

Îi povestește paguba ce-o avu cu grîul și cu casa, îi spuse că nu mai are nimic, decît cîmpul gol și că toate acestea se întîmplară, zice el, numai că ascultai pe frate-meu, care zise, că tu ți-ai îmblătit stogul cu foc.

— Da, răspunse luntrașul, însă nu l-am pus eu focul în stog, ci doi moșnegi bătrîni, care dormiră o noapte la noi în casă.

Cu aceasta aduse și mai mare năcaz fratelui celui mijlociu, începînd a gîndi că doară moșnegii aceia pe care nu i-a miluit el, aceia l-au cumpănit să pață astă pagubă; și avea dreptate, de gîndea așa.

Cînd se gătă și acesta de întors către casă, adecă către locul casei, zice luntrașul către femeia sa:

— Tu nevastă, fă tu o azimă de făină de cea mai albă, cernută prin sita cea deasă, pune în mijlocul ei toți galbenii din punga aceea și de socotești mai pune vreo doi s-o dăm de merinde la bietul frate-meu, îi va prinde bine pe cale și acasă.

Muierea se-nvoiește prea bucuroasă: da numai face o azimă de grîu curat cernută prin sita cea deasă, da n-o umple cu galbini, da n-o coace chiar după cum se înțelese cu bărbatul său, de gîndeai că s-o mănînci cu ochii.

O pun în traistă la fratele, ce era gata de plecare, dar ce să vezi, a doua zi azima, fu iarăși la luntrașul pe masă, care scoase gălbinii din ea, precum i-au băgat. Iată însă cum îi veni iarăși lui în mînă:

Frate-său cel mijlociu o dete la un plugar pentru o bucată de mălai, că i se părea prea grea în traistă și văzînd-o atît de grea cugetă, că da de nu-i coaptă bine?!

Plugarul, avînd și el frică, că nu va fi coaptă, de aceea este așa grea, o dase la țiganul să-i ascuță fiarele plugului pentru ea, zicînd că bani n-are de unde-i da. Țiganul avea de trecut Dunărea, să-și aducă cărbuni și neavînd nici el bani, apoi știind că luntrașul este om de omenie, nu face mult din bani, îi aduse luntrașului azima, are numai cu o zi mai înainte fu coaptă în cuptorul lui. Aceasta fu povestea cu azima mergătoare!

P-atunci se vede că rămînea binele numai la cei vrednici de el; oare și azi este tot așa?

Auzită și scrisă în miliție de la un fecior din Bănat.

POVESTEA LUI PAHON

A fost odată un moșneag bătrîn, dară bătrîn ca vremea, alb ca zăpada și bun ca pîinea cea bună.

El avea un băiat, vedeți dumneavoastră, băiat ca toți băieții, frumușel și sprintenel, dară și fără obrăzel. Moșneagul însă nu avea nici o avere, nici o bogăție, numai inima cea bună și sufletul în oase. El începuse a slăbi, ba era slab cum e data, iar băiatul nu se prea îndemna la lucru. Odată zice bătrînul către băiat:

— Mă Pahoane, că Pahon îi era numele, tu vezi bine că avere nu avem, vezi bine că numai bordeiul și vaca asta cu lapte ni-i toată averea, eu sînt slab, nu mai pot munci, du-te și te bagă undeva slugă și mai înseamnă-ți și tu baremi pentru tine, că eu voi mai face ce mi-a ajutat Dumnezeu; iată-ți dau trei bănuți să ai de cale, tu cearcă-ți norocul prin cea lume mare.

Și primi Pahon cei trei bănuți și merse în lume să-și capete loc de slujit. Dar cum mergea, dă de niște copii făr' obraz chinuind un cățeluș. Și i se făcu milă lui Pahon de cățeluș și zise copiilor:

— Măi copii, nu chinuiți voi cățelulșul acela, mai bine dați-mi-l mie și eu vă dau pentru el un bănuț, ca să vă cumpărați ceva. Și se învoiră copiii, luară bănuțul și dădură cățelul lui Pahon.

Acum mergea Pahon voios, că el are ceva. Dar cum mergea pe cale, nimerește niște copii, care chinuiau un pisic. Lui Pahon i se făcu milă și de pisic și zise către copii:

— Măi copii, e păcat de Dumnezeu să chinuiți voi pisicul, mi bine dați-mi-l mie și eu vă dau pe el un bănuț ca să vă cumpărați ceva. Și copiii se învoiră bucuros, primiră bănuțul și dădură pisicul. Acum avea Pahon și cățel și pisic.

Mergînd mai departe dă de niște copii, care chinuiau un pui de șarpe. Și i se făcu milă de puiul de șarpe, deci zise către copii:

— Măi, dragii mei, nu chinuți voi puiul de șarpe, că și el e făptura lui Dumnezeu, mai bine dați-mi-l mie, că vă dau pe el un bănuț, să vă cumpărați ceva. Și se învoiră copiii, dădură puiul de șarpe și căpătară un bănuț de la Pahon. Acum Pahon avea trei jivine: un cățeluș, un pisic și un pui de șarpe, dar nu mai avea nici un ban.

— Mai departe nu merg, zise el, în calea asta, destul am lucrat și destul mi-am adăogat: am scăpat trei vietăți de la pierire și mi-am adunat trei prieteni; acum merg acasă.

Și se luă Pahon și merse ață acasă cu cele trei vietăți.

— Tată, zise el, după ce ajunse acasă, fost-am în lume, mîntuit-am trei vietăți de la pierire și acum sînt aci sănătos și voinic, cum mă vezi, și cele trei vietăți tot așa; vom munci împreună și ne vom ținea cum ne va rîndui Dumnezeu, dar vom ținea și cele trei vietăți; ce va da Dumnezeu, aceea va fi.

— Bine, zise moșneagul, nu-mi bănuiesc, fie cum zici tu.

Și se puse Pahon pe muncă, și lucra pe la oameni și căpăta atîta cît trăia el, tată-său și vietățile lor, toți îndestuliți. Cățelul și pisicul creșteau ca din apă și se făcură frumoși de să te fi tot uitat la ei; șarpele creștea văzînd cu ochii; și cum să nu crească, că vaca dădea lapte destul, apoi mai numai ei îl mîncau, că Pahon mînca tot prin sat, pe unde era la lucru, moșneagul puțină pradă făcea în bucate. Destul că bordeiul lor era fericit. Și trecu multă vreme; cățelul se făcu cîne, pisicul se făcu mîrtan, iar puiul de șarpe era cît o talpă de casă de mare și de gros. Pahon era fecior holtei, iară moșneagul numai umbră și vis; așa e în lume: cei mici cresc, iară cei mari scad.

Într-o zi frumoasă de primăvară ieșiră toți din bordei afară la soare; moșneagul ședea pe prispă cu capul între mîni, mîrtanul torcînd se freca de umărul moșneagului, Pahon se juca cu cînele, iar șarpele sta lungit la soare.

Deodată numai zice șarpele:

— Drag domnul meu, destul năcaz ai avut cu mine pînă m-ai crescut, acum nu mai șed la tine, mă duc în țara mea, iară tu vino cu mine să-ți răsplătească tatăl meu binele ce mi l-ai făcut, că m-ai scăpat de la moarte și m-ai crescut mare. Pahon se minună auzind pe șarpe vorbind, iar bătrînul își ridică capul și zise:

— E năzdrăvan, dragul tatei!

— Și unde să merg cu tine? întrebă Pahon.

— Să vii, zise șarpele, pînă în țara șerpilor, tata e împăratul șerpilor și eu sînt copilul lui, să vii numai cu mine, și te faci avutul avuțiilor, o să-ți dea tata ce vreai: bani, aur, argint, scumpeturi, vite, orice vei cere; tu însă să nu ceri altceva decît mărgeaua de sub limbă, că mai bine-ți va prinde. Iată eu te învăț ce ai să faci, numai pentru că și tu mult bine mi-ai făcut.

Atunci cînele încă începe a vorbi, că doară și el era năzdrăvan, el zise:

— Domnul nostru, și eu merg cu tine, că poate că vei da de năcaz pe cale, și să fie cine să te apere.

Mîrtanul, care însă era năzdrăvan, încă prinde a vorbi și zise:

— Nici eu nu mă las de domnul nostru, că mult bine mi-a făcut și mie, ca și vouă: doar de cumva îi voi fi de vreun folos în cea cale lungă.

Și porniră la drum, șarpele înainte, Pahon călare pe el, și cînele cu mîrtanul îndărăpt, numai bietul moșneag rămase la bordei, singur ca cucul.

Și mergînd, mergînd, ies din lumea cu oamenii și intră în țara șoarecilor. Și erau șoareci și cloțani grozăvenie, mulți cîtă frunză și iarbă și cu dinții ascuțiți, de gîndeai că acum-acum apucă pe Pahon să-l mănînce. Dar mîrtanul numai cîte-o labă arunca după ei și fugeau mîncînd pămîntul. După ce au ieșit din țara șoarecilor, nevătămați, intrară în țara sobolilor. Și erau acolo soboli mari și mici, de era negru pămîntul de ei. Șarpele de-abia înainta printre ei, iară Pahon tot tremura, că-l vor trage jos și-l vor mînca. Cînele însă numai morăia și toți le făceau cale, de gîndeai că trece solgăbirăul printr-un sat țigănesc. Acum intrară în țara șerpilor. Și erau Doamne sfinte, șerpi și șopîrle și bălauri de era greu pămîntul de atîtea jivine, care de care mai mare, care de care mai grozavă și mai

înfiorătoare, care de care mai primejdioasă. Pahon tremura ca frunza pe spatele șarpelui, cînele-și vîrîse coada între picioare, iar mîrtanul mergea zgulit și tremurînd.

— Nu vă temeți, zise șarpele, nici un rău nu vi se va întîmpla, că aici eu sînt domn.

Și fluieră odată de nici fluierul de la carul de foc nu l-ar fi întrecut, și toate făcură loc, iar ei mergeau încet și semeți ca nemeșii cînd aleg deputații. Și au ajuns la curțile împăratului șerpilor. Aci se coborî Pahon de pe șarpe, iar șarpele zise:

— Voi stați afară, că eu intru în curte să vorbesc cu tata.

Cînd își văzu împăratul șerpilor copilul, nu știa ce să facă de bucurie, îl strînse și-l sărută și tot juca prin curte de părere de bine:

— Cum ai venit, dragul tatei, unde ai pribegit, unde ai trăit așa bine? Spune-mi, dragul tatei, că eu era să mor de dorul tău!

— Oh, bunul meu părinte, zise șarpele, de cînd nu m-ai văzut, am pățit foarte multe. Am ieșit odată, cînd eram mic, din gaură și niște copii mă prinseră și mă chinuiră de mai nu mă și omorîră. Atunci aduse p-acolo Dumnezeu un flăcăiaș, milos, care mă cumpără cu un ban, mă duse la el acasă și tot cu lapte de vacă m-a ținut, pînă am crescut cît mă vezi. Acum am venit acasă.

— Îmi pare bine, fiule, zise împăratul șerpilor cu glas popesc, îmi pare bine, fiule, dară nu ai adus cu tine pe făcătorul tău de bine, ca să-i întoarcem binefacereea?

— Ba l-am adus, dar nu cutezam a-l băga în curte, temîndu-mă, că tu-l vei mînca.

— Nu-l voi mînca, dragul tatei, cheamă-l înlăuntru să-l cinstim ca pe un om de omenie.

Și chemară pe Pahon înlăuntru, iar dacă intră îi zise împăratul șerpilor:

— Fătul meu, tu ai făcut un mare bine copilului meu, de aceea și eu am să te cinstesc cu ce vei cere; îți dau turme de oi, ciurzi de boi, stave de cai, bani, ce poftești îți dau, cere dară fătul meu după gîndul inimei tale. Iară Pahon zise:

— Înălțate împărate, vite, de mi-ai da cît de multe, toate mi le mîncă șerpii și sobolii și șoarecii, cînd voi trece prin țările lor cătră casă, bani nu pot lua, mă tem că mă vor prinde hoții de oameni în țara noastră și mă vor sluți și-mi vor lua și banii, dar dacă chiar voiești să-mi faci un bine, atunci să-mi dai mărgeaua de sub limbă și rămas bun!

Împăratul se cam supără pe Pahon de îndrăzneala lui cea mare, dar venindu-i în minte că el i-a scăpat fiul de perire, aducîndu-și aminte cît năcaz a avut cu el pînă l-a crescut, apoi văzînd că altceva nu primește, se înduplecă a-i da și mărgeaua, căci ce nu ar da un părinte la binefăcătorul copilului său! Și dădu împăratul șerpilor lui Pahon mărgeaua cea de sub limbă, iar Pahon își luă sănătate bună și se gătă de cale. Puiul șarpelui însă-l petrecu pînă-l scoase afară din țara șerpilor, iar pe drum îl învață ce fel de putere are mărgeaua.

— Pahoane, îi zise puiul șarpelui, ce vei voi ca să ți se împlinească, numai scoate mărgeaua din șerpar, ține-o în mîna stîngă, iar cu dreapta fă-ți trei cruci și zi: « Eu vreau asta și asta, și aceea se va face, ce vei dori ».

Șarpele se întoarse acasă, iar Pahon își urmă drumul prin țara sobolilor și a șoarecilor pînă acasă.

După ce ajunse dinaintea bordeiului, scoase mărgeaua din șerpar și o ținu în mîna cea stîngă, iar cu cea dreaptă își făcu trei sfinte cruci și zise: « Aș

vrea ca să se facă în locul bordeiului acestuia niște curți ca ale împăratului ! » Și îndată se făcură curți împărătești în locul bordeiului.

Acum se puseră pe trai bun, ce doreau aceea li se împlinea. Și erau fericiți. Cînele umbla tot sărind pe lîngă Pahon, mîrtanul tot torcea împrejurul moșneagului, iar moșneagul pare că se temea a se sui pe treptele curților și să șadă pe scaunele cele scumpe la mesele cele încărcate cu mîncări și beuturi alese.

Odată, într-o seară după cină, zise moșneagul către Pahon:

— Dragul tatii, ți-ar fi vremea să te însori, că, Doamne, greu e fără femeie la casă; unde nu-i femeie în casă, casa e ca și pustie, aibă omul ori cîte averi !

— Bine, zise Pahon, dumneata mergi mîine la împăratul și-i spune, că eu vreau să iau pe fata lui de soție.

— O, Doamne, Doamne, zise moșneagul, dar nu mai sînt ele fete, ci numai chiar la împăratul? Acela nu ți-o va da, numai în zadar vei călca și mi-oi răci gura; să ne încercăm norocul în alte părți, dragul tatei !

— Apoi, tată, dacă nu mergi să-mi petești fata împăratului, nu mă însor.

Ce era să facă bietul moșneag? Ar merge . . . se teme că împăratul nu-i va da fata; n-ar merge . . . cum să-și lase feciorul neînsurat? Deci se gîndește: ce va da Dumnezeu, aceea va fi , și dimineața plecă spre curtea împărătească. Dacă ajunse la curte, își întocmește ciupii cei de păr, își netezește mustățile și intră la împăratul.

— Bună ziua, înălțate împărate !

— Bună să-ți fie inima, moșule; dar ce veste ne aduci?

— D-apoi, înălțate împărate, să nu-ți fie lucru cu supărare, am venit să te rog dacă va fi cu voia lui Dumnezeu, să dai fata după feciorul meu, după Pahon.

Împăratul se uită lung la moșneag, apoi zise:

— Glumești, măi bătrînule?

— Ba nu glumesc, înălțate împărate.

— Apoi dacă nu glumești, mergi acasă și spune feciorului tău, că dacă va face pînă dimineață un pod de aramă de la casa voastră pînă la curțile mele, eu îi dau fata.

Moșneagul își ia rămas bun și merge supărat spre casă. Cum îl vede Pahon, îl întreabă încă de departe:

— Ei, da ce-i tată, fîn ori paie?

— Mestecătură, dragul tatei !

— Da cum așa?

— D-apoi, iată, mi-a zis, că dacă vei face pînă dimineață, un pod de aramă de la casa noastră pînă la curțile lui, atunci îți dă fata, dacă nu, nu; care va să zică să-ți pui pofta-n cui.

— Adecă nu chiar așa, tată: eu gîndesc că dacă-mi va ajuta Dumnezeu, am să-i fac podul mai altcum decît a poftit.

Și îndată ce înseră, scoase Pahon mărgeaua din șerpar și-o luă în mîna stîngă, iar cu dreapta făcu trei cruci și zise: « Voi să se facă un pod de aramă d-aici pînă la curțile împăratului ». Și într-o minută podul fu gata. Dimineața se plimba împăratul pe el.

Acum merge moșneagul la împăratul și zise:

— Înălțate împărate, făcut-a feciorul meu podul după cum ai poruncit?

— Făcut, moşule!

— Aşa dară acum îi dai fata?

— Adecă nu încă, ci spune-i că de va face pînă mîine dimineaţă o apă de argint de la voi pînă la noi şi pe ea să plutească corăbii de argint, să înoate pasări de argint, să fie în ea peşti de argint, atunci i-o dau, altcum nu.

Şi iarăşi merse moşneagul acasă supărat.

— Ei, da cum ţi-a umblat? îl întreabă Pahon.

— Bine şi nici prea, zise bătrînul. Mi-a zis împăratul că de vei face pînă dimineaţă o apă de argint de la noi pînă la el şi pe ea să plutească corăbii de argint şi să înoate pasări de argint şi să pescuiască în ea peşti de argint, să tragi nădejdea fetei, altcum pune-ţi pofta-n cui.

— Numai atîta e, tată? Las că va fi cum va vrea Dumnezeu.

Şi după ce înseră, scoase iar mărgeaua, o puse în mîna cea stîngă, iar cu dreapta făcu trei sfinte cruci şi zise: « Dorire-aş să se facă de-aci pînă la împăratul o apă mare toată de argint şi pe ea corăbii de argint şi pasări de argint şi peşti de argint în ea ». Şi cînd gată vorba, toate fură gata. Dimineaţa, pescarii împăratului pescuiau la mrene de argint.

— Ei, zise moşneagul, doară acuma nu va avea călcătură să mai poftească ceva, ci-ţi va da fata.

— Du-te de vezi, zise Pahon.

Şi se duce moşneagul la curtea împăratului şi se întîlneşte cu împăratul şi prind la vorbă:

— Place-ţi, înălţate împărate, cum a împlinit feciorul meu porunca?

— Place, moşule.

— Aşadară acum vei da fata după el?

— Adecă nu, moşule, ci dacă va face pînă mîne dimineaţă din şesul acesta un deal tot cu viţă de vie şi viţele să fie tot cu struguri copţi, iar în vîrful parilor să cînte tot pasări de aur, atunci nu zic ba, dar altcum nu pot.

Şi iară merse moşneagul supărat acasă şi spuse feciorului, dar acela zise:

— Lasă, tată, va fi ce va vrea bunul Dumnezeu! Şi peste noapte se făcură toate de gîndeai că de cînd lumea acolo au fost.

Acum se duse moşneagul iar la împăratul, iar împăratul, minunîndu-se de puterea lui Pahon, zise:

— Ei, moşule, de azi încolo sîntem cuscri; lucrurile ce le făcu Pahon nu mi le putu face nici unul din peţitorii fetei mele; hai acum să ne ospătăm oleacă amîndoi, apoi mergi acasă şi vă gătiţi de nuntă.

Acum să fi văzut bucuria bătrînului, gîndeai că a prins pe Dumnezeu de picior, aşa era de voios; puteai prinde iepuri cu el; nici nu-i mirare, cînd ne vom aduce aminte că el a fost om sărac, iar acum se face cuscru cu împăratul! Dar pe atunci aşa erau vremile.

După ce se ospătară cuscrii amîndoi oleacă şi mai povestiră una-alta ca neamurile, moşneagul o luă la picior ca să poată spune vestea cea minunată lui Pahon, fiului său. Şi-i spuse, cum ştiu mai cu ponturi, din fir în păr toată întîmplarea, apoi începură a se găta de nuntă. Peste scurtă vreme Pahon era ginerele împăratului şi fata împăratului era nevasta lui, iar moşneagul era socru la fata împăratului şi cuscru cu împăratul.

Ar crede cineva, că aci povestea e gata, dar se înşeală, căci d-aci încolo vin minciunile.

Zice că fata împăratului, pînă era acasă, avea un drăguț de arap, care era slugă în curtea împărătească. După ce se mărită fata împăratului după Pahon, ea își duse și sluga cea de arap cu sine și cînd nu-i vedea Pahon, se sfătuiau în diferite chipuri împreună.

Odată zice arapul către ea:

— Tu, întreabă pe Pahon în ce-i stă puterea, cu care face el atîtea minuni? Dacă am putea afla, bine ar fi să-i luăm puterile, apoi să fugim amîndoi în lume.

— Las' pe mine, zise ghiolbana, o să aflu eu năzdrăvăniile lui, numai atunci să fii om, să știi unde să fugim, ca să nu ne dea de urmă. Astfel se înțeleseră ei în mai multe rînduri.

Odată, șezînd cu nevastă-sa la masă numai amîndoi, se puse ea cu lingușire să scoată vorba de la el:

— Scumpul meu bărbat, zicea ea, de mult trăim noi împreună, tu bine vezi, cît de tare te iubesc, dar niciodată nu te-am întrebat unde-ți ai tu puterea de faci atîtea năzdrăvănii, fii bun spune-mi, scumpul meu, în ce-ți stă puterea?

Pahon, unde să se gîndească că doară nevastă-sa vrea să-l înșele, îi spune limpede și curat din fir în păr toate năzdrăvăniile mărgelei, ba îi arătă și mărgeaua. Ea se făcu atît de voioasă, ba drăgăstoasă, ba săruta pe Pahon, de gîndeai că mai mare dragoste nu-i în lumea întreagă ca între ei.

Trecu multă vreme și nu mai vorbiră nimic despre mărgea. Odată, însă cînd vrea să plece Pahon la vînat cu cînele și cu mîrtanul, nevastă-sa îi ține calea și mi-l giugiulește și mi-l drăgostește și prinde a-l săruta și a-l ruga să-i lase ei mărgeaua pînă deseară, cînd va veni de la vînat, că-i e urît singură. El unde să-și aducă aminte de înșelăciune, scoate mărgeaua din șerpar și o dă nevestei sale, apoi pleacă.

Cum se vede nevastă-sa singură acasă cu mărgeaua în mînă, strigă pe arap și-i arătă, și-i spune din fir pînă în păr cum și ce au de-a face cu mărgeaua. Iar arapul luă mărgeaua în mîna stîngă și cu cea dreaptă își făcu trei sfinte cruci, cu toate că era păgîn, apoi zise: « Eu doresc ca curțile acestea cum stau, cu noi cu tot să se mute în țara arăpească dincolo de mare! » Și într-o minută se ridicară curțile din loc și zburară ca o pasăre în țara arăpească, iar în locul lor rămase numai bordeiul cel rău și moșneagul în el.

Doamne, cum mai plîngea bietul moșneag văzîndu-se căzut așa de jos din mărirea la care ajunsese.

Seara, cînd ajunse Pahon acasă, i se întunecă lumea înaintea ochilor, mai căzu ca lovit de trăsnet, văzînd numai bordeiașul cel sărac în locul curților de azi-dimineață. Nevasta, ca-n palmă.

— Nu ți-am spus, zise moșneagul, să nu te ridici așa sus pe la fete de crai și de împărați, că-ți vor mînca capul? Acum ce folos ai că ai luat pe fata împăratului? Ea s-a dus și a luat cu sine tot ce aveam; ce amar ne vom ști face? Iată am rămas calici ca mai nainte! Pahon nu zise deocamdată nimic, apoi după ce suspină una a pagubă, se uită lung la cîne și la mîrtan, ca și cînd ar fi vrut să-i întrebe: ce e de făcut? Cînele zise:

— Nu te spăria așa tare, drag domnul nostru, că de va rîndui Dumnezeu, iar vei fi bogat cum ai mai fost; vino cu noi.

Și se luară toți trei, Pahon, cînele și mîrtanul, du-te, du-te, cînele tot adulmecînd încătrău au apucat fugarii. Și au ajuns tocmai la mare. Dincolo de mare, departe, se vedeau niște curți mari chiar cum fuseseră ale lui Pahon:

— Vedeți curțile acelea? întreabă cînele, acelea sînt ale noastre, care le-a dus arapul cu stăpîna noastră. Pînă acolo nu-i chip să poată străbate stăpînul nostru, dar noi vom merge, tu, mîrtanule, suie-te călare pe mine, că ești ușor și eu voi înota cu tine pînă de cealaltă parte, acolo apoi te voi aștepta pe țărmure pînă vei umbla tu prin curți, că eu mă tem că nu voi putea intra. Și așa făcură. Pahon rămase acolea, iar mîrtanul se sui călare pe cîne și înotară pînă de cealaltă parte. Acolo cînele rămase pe mal, iar mîrtanul se ia binișor, numai în vîrful picioarelor, cum știu mîțele și merse pînă la zidul dimprejurul curților, apoi tot umbla, tot cerca mai ici, mai colea, dar de unde să poată sări peste zid, că doară era înalt de nici pasările nu cutezau să zboare preste el. Apoi, după ce văzu că nu-i modru să poată sări, merse la poartă. Aceea era de lați de brad și mîrtanul îndată fu în vîrful porții și de acolo în curte. Pînă colea pe înserate se ascunse în niște paie, apoi se luă chitiș către ușa curților. Din întîmplare ușile erau deschise, că era căldură foarte mare. Intră în o sală, apoi în alta, și tot așa pînă era în o casă cu arapul. Acolo intră sub pat și nu zise nici miau. Tot povesti arapul cu nevastă-sa multă vreme, mai de una, mai de alta, apoi dădură în vorbă de Pahon.

— Oare ce o fi făcînd Pahon al tău? zise arapul.

— Dar dă-l în bubă, zise hoțomana de femeie, nu mi-l mai pomeni, mai bine scoate mărgeaua să ne jucăm oleacă cu ea.

Și scoate arapul mărgeaua și o durigă pe masă către coțofana lui, aceea dă să o prindă, dar nu poate și astfel se durigă jos și fiind podelile tare lucii, se durigă chiar sub pat. Atunci mîrtanul pune gura pe ea și țîșt! afară, în fuga mare.

Arapul nu băgase de seamă că mîrtanul a fost aci, nu-l văzuse nici intrînd, nici ieșind, deci se pune a căuta mărgeaua pe jos, pe sub paturi, pe sub dulapuri, pe unde numai gîndea că s-a rostogolit, hăbăuca de muiere-i purta lumina, că deoarece era întunerec în odaie, de arap se întuneca și mai tare.

Mîrtanul însă tot o fugă ținu pînă la cîne, apoi, după ce-i arătă mărgeaua, o luă în gură, se urcă pe spatele lui și înotară la Pahon. El dormea, nu dormea, ca omul necăjit, dar cînd se apropie cînele de mal, sări drept în picioare și întrebă:

— Cu bine veniți? Nu primi însă nici un răspuns; cînele nu putea de obosit, iar mîrtanul ținea gura închisă temîndu-se să nu scape mărgeaua. După ce ajung pe mal, povestesc lui Pahon toată întîmplarea și pornesc spre casă.

Dar Pahon își aduse aminte că cu mărgeaua în mînă e domn, deci zise:

Mărgeluță, mărgeluță
Du-ne l-a noastră căsuță,
Du-ne iute, cum gîndesc,
La bordeiul părintesc.

Și cînd gată vorbele de zis, era înaintea bordeiului: veniră într-o clipită calea ce o făcură pe jos în cîteva săptămîni. Acum iar ținu mărgeaua în mîna stîngă și cu dreapta își făcu trei sfinte cruci și zise:

— Să vină curțile mele, aci, cum sînt! Și veniră. Adecă ce să vezi? Arapul tot căuta mărgeaua pe sub paturi înjurînd, iar blăstămata de muiere îi purta lumina plîngînd.

— Da ce căutați? întreabă Pahon. Atunci arapul se întoarse să vadă cine-l întreabă, că nu știuse nimic despre strămutarea curților. Cînd vede arapul pe Pahon stînd cu pușca în spate, cînele cu dinții rînjiți și mîrtanul cu ghearele gata de luptă, nu știu ce-o fi gîndit, atîta însă știu, că muierea scăpă lumina din mînă de frică și se stinse, adecă acum era ziuă albă și numai în jurul arapului era întunerec.

Pahon însă nu le făcu nici un rău, ci-i alungă de la sine pe amîndoi zicînd:

— Blăstemat să fie cel ce ș-a lua nevastă care să crede mai pe sus decît el!

Apoi zise mărgelei:

— Du-i de unde i-ai adus, dar fără curți, numai pe amîndoi cum sînt acum. Și cînd a gătat de zis vorbele acestea, numai îi văzură ridicîndu-se în sus și . . . unde au ajuns ce au mai făcut e treaba lor; destul că Pahon nu s-a mai însurat în veci ci-și ținea numai găzdoaie cum își țin și . . . Doamne iartămă că era să greșesc; iar cînd cerea cineva sfat despre căsătorie îi zicea:

— Fata, care se ține mai sus decît tine, nu o lua și de ți-ar da tată-său cît bine în lume, mai bine rămîi ca mine.

Auzită și scrisă în Sîncel.

NU MINȚI!

Era odată un om foarte sărac, dar atîta era de sărac, încît nici focul în vatră nu-i ardea. Și astăzi mai sînt oameni săraci, dar parcă tocmai ca acela rar ai afla. Și avea omul acela o fată, dar așa fată frumoasă, cum nu era în toată lumea ca ea. Lumea zice că la omul sărac o fată frumoasă îi face și mai mare sărăcie; dar pe el nu-l putea sărăci mai tare, căci nu avea chiar nimic, decît un bordei vechi în pămînt.

Odată veni la bordeiul acela zîna Ilina, cea mai măiastră zînă și îi zise omului:

— Măi omule, fata e numai sărăcie la casa omului; tu ai mai trăi de pe o zi pe alta cum ai putea, mai lucrînd pe la alții, mai miluindu-te cei creștini, dar cu fata îți merge mai greu, ești tot cu frica în spate, să nu o lași singură și să i se întîmple ceva primejdie. Dă-mi tu fata mie, eu voi griji de ea ca o mamă, i-oi căpăta și bărbat cinstit, cînd va fi de măritat. Ce zici, omule?

Și bietul om se gîndi cît se gîndi, îi părea rău să-și dea fata la o zînă, dar văzînd sărăcia ce-i în bordeiul lui, aducîndu-și aminte, ca omul, de toate primejdiile ce i se pot întîmpla unei fete frumoase și sărmane, cugetă în urmă: eu voi trăi cum m-a milui Dumnezeu, numai pe ea să o văd ferită și dete fata zînei, zicîndu-i:

— Fii cuminte, fiica mea, și ascultă de Dumneaei, că doară s-a milostivi și te-a așeza mai bine, decum te-aș fi putut eu așeza!

Și se duse fata cu zîna, se duse prin codri și prin munți, prin văi și pre dealuri, pre stînci și prin poieni, se duse multă lume împărăție, ca Dumnezeu să ne ție, că cuvîntul din poveste, de aici înainte este, se duse pînă își pierdu urma, de nu ar mai fi știut veni la bordeiul bătrînului. Cam trei săptămîni călătoriră pînă ajunseră la curțile zînei. Doamne ce mai curți pompoase! curțile zînelor, și pace! cum nu mai putea avea nici un om pămîntean.

După ce intrară în curți, dădu zîna la fată 13 chei și îi zise:

— Aci ai 13 chei de la 13 chilii; cu 12 chei vei deschide cele 12 chilii și vei ședea și-ți vei petrece în ele, lipsă nu vei avea de nimic, tot ce-ți va cere inima, vei afla în ele mîncare, beutură, îmbrăcăminte, fel de fel de scumpeturi și de flori, ci în casa 13-a să nu intri, cu cheia asta micuță să nu deschizi casa cea de către răsărit, că atunci nu va fi bine. Te legi că mă vei asculta?

— Leg!

— Te legi?

— Leg! Te mai întreb odată: legi-te că nu vei intra în casa cea de către răsărit?

— Leg!

— Bine-i, fii ascultătoare, eu merg de acasă, dară tu să faci după cum te-ai prins.

Şi plecă zîna de acasă, se duse în trebile ei, că doară omul că-i numai om şi cîte trebşoare nu mai are, dar o zînă? o vîlvă? iară fata rămase singură. Se desfăta fata în palatul zînei ca într-un rai, nimic nu lipsea; avea mîncări peste mîncări, beuturi peste beuturi, feliuri de haine şi de scumpeturi, mulţime de flori mirositoare şi pasări cîntătoare, care de care mai minunate o încungiurau; şi umbla dintr-o casă într-alta cîntînd şi veselindu-se. Dar zîna zăbovi multă vreme în umblările ei. Odată ce îşi gîndi fata? Oare să intru în casa cea de către răsărit? Doară zîna nu e acasă să mă vază, pînă vine ea, eu intru puţin şi închid uşa bine dacă ies, de nici n-a şti nimic. Iese pînă afară, se uită nu cumva vine zîna, şi hait cu cheia a 13-a la uşa casei cei de către răsărit. Cum o deschide cade leşinată la pămînt de atîtea mîndrii ce văzuse. Dacă se deşteptă, dă să se scoale şi ca să poată ridica mai repede adie un scaun cu degetul, atunci toate curţile ţiuiesc şi degetul îi rămase într-aurit. Se supără fata şi o prinde o frică apoi se ridică, iese din casa aceea şi intră în celelalte apoi o încuie bine. Tot cearcă să-şi destraurească degetul, dar nu poate. Într-un tîrziu vine şi zîna. Ea ştia de toată întîmplarea, dar se făcea a nu şti nimic; deci întreabă pe fată cu frumuşelul, ca să nu o sperie:

— Nu ţi-a fost urît, fata mea, în timpul cît ai fost singură?

— Nu, mamă.

— Bine-i, draga mea; dar nu ţi-a lipsit ceva?

— Nu, mamă.

— Ai avut tot ce ţi-a cerut pofta inimei?

— Avut, mamă.

— Foarte bine; dar în casa cea de către răsărit intrat-ai?

— Ba nu, mamă.

— Nu ai intrat?

— Nu, mamă!

— Te mai întreb odată, copila mea, intrat-ai în casa a treispezecea, în casa cea de către răsărit; spune-mi adevărul, că de minţeşti, îţi leg limba şi te alung să mergi unde te vor duce doi ochi ce-i ai! Spune drept, intrat-ai ori ba?

— Nu am intrat.

Atunci nemiloasa zînă amuţi pe mincinoasa copilă şi o alungă de la palat.

Şi s-a dus fata plîngînd unde o duceau vederile ochilor, nici ea nu ştia unde merge şi de unde vine, unde ar putea ieşi din acei codri înfiorători, pe unde nu intrase om pămîntean nici odată; pribegea copila de pe stîncă pe stîncă, din munte în vale şi din vale în deal, din codri în tufişuri şi din tufişuri în codri, nutrindu-se cu smeură, mure, alune, fragi, jir, ghinde, corobeţe şi rădăcini. Şi de ce mergea se înfunda tot mai tare în codri. Odată fiind lîngă un pîrîu limpede de munte îşi vede faţa în el şi rămîne uimită de frumuseţa ce zări în apă, dar o loveşte şi o adîncă jale, că nu poate vorbi şi cînta, să-şi facă voie bună. Astfel trăi ea cam trei ani singură ca o căprioară, neputînd scoate nici un cuvînt din gură şi neîntîlnindu-se cu suflet de om. Zîna însă o scutea pe nevăzute să nu i se întîmple nimic, alunga lupii şi urşii, mistreţii şi şerpii din giurul ei. Cînd o prindea somnul, ea se urca pe un copaciu înalt şi între crengile lui dormea mai liniştită şi mai bine, decît pe toate dricaiele şi perinile

din lume. Odată i se făcu milă zînei de ea și îi trimete un fecior de împărat, care încă rătăcise prin cei codri, umblînd la vînat cu puşca-n spate. Cum o vede feciorul cel de împărat dormind între crengile copaciului, rămîne înmărmurit de atîta frumseță. O deșteaptă și o roagă să se coboare jos. Dar ea era mută, nu putea vorbi, fără de înțeles înțelegea vorbele lui și-i făcu semne că bucuroasă ar merge cu el oriunde, ci ea e mută. Nu face nimic, zise prințul, vino cu mine, fii-mi nevasta mea, nu am grijă că nu poți vorbi; Dumnezeu e bun, da de ți-a da și grai; dar chiar să nu-ți deie, eu nu merg fără tine de sub acest copaciu, să știu că aș muri chiar așteptîndu-te, că și de voi merge, tot trebuie să mor de dorul tău, căci altă ființă sub soare nu pot afla, care să fie mîndră ca tine. Fata se înduplecă și coborîndu-se jos din copaciu merse cu prințul acasă, unde se cununară și mare nuntă făcură.

La un an după cununie făcu crăiasa, (că acum era crăiasă căci murind tatăl prințului, acela rămase crai în locul tătîne-său), născu, zic, crăiasa un copil frumos de gîndeai că e rupt din soare. Mare bucurie era în casa lor. Lumea zicea că crăiasa cea frumoasă a făcut un copil chiar ca ea de mîndru; iar fetele care s-ar fi măritat bucuroase după prințul, ziceau că crăiasa cea mută a născut un copil, dar poate că n-a trăi, ori și de va trăi, va rămîne mut ca mumă-sa. Așa cobesc muierile în răutatea inimei lor, din rîncoare, vezi bine.

Nu mult după botezul copilului, cînd era crăiasa singură acasă și-și legăna copilul, intră zîna Ilina la ea și o întrebă:

— Spune-mi drept, intrat-ai în casa de către răsărit?

Ea făcu cu capul că nu.

— Nu ai intrat?

— Nu!

Te mai întreb odată: intrat-ai ori nu?

Și biata crăiasă iar face semn cu capul că nu.

Atunci zîna ia copilul din leagăn și se face nevăzută.

Mai ia copilul dacă ai de unde!

Cu cît fu bucuria de mare la nașterea pruncului, cu atît fu acum supărarea mai mare. Vremea însă le schimbă toate. Peste un an are crăiasa alt copil, mai frumos decît cel dintîi. Acum bucuria le era nespus de mare; ospețe peste ospețe, veselii peste veselii, dar odată cînd era iarăși numai crăiasa singură acasă și-și scălda copilul, se ivește zîna Ilina, pe unde și cum știa ea și zice crăiesei:

— Fost-ai în casa de către răsărit a palutei mele?

Crăiasa iar face din cap, că nu a fost.

— Nu ai fost?

— Nu!

— Și zici și a treia oară că nu ai fost?

— Nu! Atunci iar se face nevăzută ducînd cu sine și pe acest copil.

Supărarea acum nu avea margini. Nu se puteau din destul mira cum și cine le fură copiii, unul din leagăn și altul din ciupă. Unii curteni își dau cu socoteala că crăiasa e în legătură cu Necuratul, și acela-i fură copiii; alții ziceau, și cu deosebire muierile, că mamonul a norocit-o de s-a făcut crăiasă și că ea îi datoare să-i dea lui rodul pîntecului; alții ziceau că e strigoaie și-și omoară ea copiii, ori îi mănîncă. Știți Dumneavoastră cîte iscodesc oamenii. Craiul, în supărarea sa, chemă senatul țărei, bătrînii norodului, să chibzuiască și să judece ce ar fi de făcut? Și horărî senatul țării să-i mai dea grație încă un

an și dacă va mai naște un copil și nu va avea grije de el, să nu i-l fure, atunci să o arză de vie în foc. Și începu biata crăiasă a plînge și a se ruga lui Dumnezeu din toată inima să-i mai deie un copil, că va griji mai bine de el. Și o ascultă Dumnezeu; la anul iar avu un copil. Nu se mai bucura curtea crăiască așa tare de el, crezînd, că vor păți ca mai nainte. La cîteva zile veni iar zîna Ilina la crăiasă și-i zise:

— Spune-mi drept fiica mea, fost-ai tu în casa palatului meu cea de către răsărit? Crăiasa, spăimîntată, voi să mințească și acum, dar aducîndu-și aminte că de-i duce și copilul acesta ea va fi arsă de vie, îi spuse adevărat:

Fost-am în casa a 13-a și fie-ți milă de mine și mă iartă!

Atunci zîna îi dezlegă limba de putu vorbi, băgă mîna în sîn și îi scoase și ceilalți 2 copii de o sută de ori mai frumoși și se depărtă de la ea zicîndu-i:

— Te iert, ci mai mult să nu greșești, nici să minți în toată viața ta!

Acum să fi văzut bucurie și veselie, crăiasa putea vorbi și avea trei feciori ca rupți din soare, iar craiul zicea: « Doamne mulțămescu-ți, că m-ai fericit »!

Morală: Nu face peste voia mai marilor; ai greșit, nu minți, ci descoperi greșala ta, că de nu tot iese la iveală și te face de rușine. Mărturisirea, cît de tîrzie, aduce mîntuire.

Auzită și scrisă în Valea Jiului.

PIPĂRUȘ PETRU ȘI FLOREA ÎNFLORIT . . .

A fost ce-a fost, că de n-ar fi, nu s-ar povesti. A fost o dată o muiere văduvă, îi murise adecă bărbatul și ea rămase cu trei copii; doi feciori și o fetiță. Și nu era săracă văduva, că bărbatu-său, fie iertat și mîie pe unde a înserat, fusese un om foarte harnic; avea o moșioară bună, avea boi și plug de putea ara ea de ea, fără a se mai însîmbra cu alții și mai avea cîte ceva, știi cum au muierile, care rămîn după oamenii harnici. Destul că era pe timpul aratului, toată lumea ara și sămăna, deci se pun și feciorii ei într-o zi să meargă la plug să are un loc într-o poiană, bunăoară. Pleacă deci feciorii într-o dimineață la plug, dar nu-și iau merinde că n-aveau coptătură, ci spun mamei lor să le trimită de amiazi acolo.

— Bine, dragii mamei, zise văduva, dar cine să vă aducă vouă de amiazi, că eu nu pot merge, vedeți voi bine că sînt beteagă, iar sora voastră nu știe unde-i locul nostru din poiană, ea n-a fost niciodată acolo și de nu alta, dar s-a prăpădi prin cea secreată de pădure, ori a nimeri chiar la curțile zmeului, apoi atîta o mai vedem!

— Nu te teme, mamă, zic feciorii, nu te teme, vom trage noi o brazdă cu plugul decum ieșim din sat și pînă la loc, de nu poate greși, numai tot pe brazdă să vină.

Se duseră deci feciorii și se apucară de lucru și arară pînă la amiazi, dar nici pomană să le vină sora cu ceva de gustare. Slobozîră dar boii la pășune și după ce se săturară, iar îi înjugară, și arară pînă la ojină. Atunci nu mai puteau feciorii de foame.

Să hotărîră deci să meargă acasă. Nu știau ei ce s-a putut întîmpla: rătăcit-a soru-sa prin pădure? N-a trimes-o mumă-sa? Ori ce poate să fie de-i lasă o zi de primăvară fără mîncare? Cum ajung în curte, întreabă pe muma lor:

— Ei bine, mamă, dar cum de n-ai trimes pe sora noastră cu gustarea, de ne lași să venim în sat de la ojină?

Auzind biata lor mamă vorbele acestea, căzu ca lovită de trăsnet, căci ea trimisese pe fată cu gustarea, deci știa că alt modru nu poate să fie decît că s-a rătăcit prin cea secretă de pădure, cine știe unde? După ce-și mai veni în fire, le spuse copiilor tot plîngînd:

— Spusu-v-am să nu mergeți la plug, dacă n-am avut ce vă pune merinde? N-am zis că s-a pierde biata copilă prin pădure? Iat' că s-au împlinit vorbele mele; mai bine era de mințeam! Vai de mine și de mine, copila mea, sufletul meu, nădejdea mea! A dat zmeul de ea, nu-i alt modru, ori că au mîncat-o lupii?

Auzind feciorii plînsul și văietarea mamei lor se puseră pe gînduri, ce-ar fi de făcut? Se sfătuiesc, se gîndesc, dau în dreapta, întreabă-n stînga . . . sora nu-i ca-n palmă ! Deci zise feciorul cel mare:

— Mamă, nu mai plînge, bun e Dumnezeu și eu gîndesc că trebuie să aflu pe soru-mea; plec, mîne dimineață, plec, mamă, ba nici nu stau pînă dimineață, cum iese luna plec, și fără ea nu mă mai vezi; mă tot duc pînă dau de ea, ori vie, ori moartă și ți-o aduc acasă, ori că-mi pun capul.

Auzind biata mamă vorbele acestea hotărîte se mîhni și mai tare, presimțea oareșicumva că într-un ceas rău pleacă feciorul de acasă; deci se încercă a-l îndupleca să rămînă acasă, începu să plîngă, că doară l-ar putea opri, dar toate fură în zadar, feciorul și-a fost pus caru-n pietrii, să nu se oprească pînă nu va da de soru-sa. Pleacă deci la drum, iar mumă-sa rămîne plîngînd numai cu copilul cel mai mic acasă. Și plîngea și se văieta cît o lua gura. Și cum să nu plîngă biata muiere; numai ieri dimineață, nu mai departe decît ieri dimineață avea trei copii, acum numai de are unu; fata-i-e pierdută, iar feciorul cel mare a plecat pe o cale de unde nu-i modru să se mai întoarcă ! Nu-i trebuia bietei muieri mîncare, nu beutură, nu hodină, nici lucru, ci tot ieșea pînă afară în poartă plîngînd și frîngîndu-și mînile și iar intra înlăuntru în casă, sta să moară de urît fără copiii ei, afară n-afla pe nimeni, cine să o mîngîie. Cît era ziulica de mare tot plîngea; de era în casă era tot cu ochii la fereastră doară își zărește fata ori feciorul cel mai mare, dacă ieșea afară, în curte, în drum întreba pe toți călătorii: nu mi-ați văzut fata? nici feciorul? Dar nime nu-i știa spune ceva despre ei, de la plecarea lor. În sat se lățise faima că zmeul a furat pe fata văduvei, că feciorul cel mai mare s-a dus s-o caute și nu s-a mai reîntors.

Așa și era. Feciorul cel mai mare se duse să afle pe soru-sa. El s-a tot dus pînă în pădure, acolo a dat de-o brazdă proaspătă, și s-a dus tot pe ea pînă a nimerit la niște curți, la curțile zmeului. Și erau întărite curțile zmeului, ca la zmei, tot cu stînci de bolovani, dar el nu se înfrică de loc, ci sui treptele celea de piatră gîndindu-și: Ce-a vrea Dumnezeu aceea a fi cu mine, dar eu întru; de nimeresc la soru-mea, bine, de nu chiar la zmeul să fie, tot c-o moarte-s dator, dar necăutate nu las aceste curți.

Așa și făcu. Intră înlăuntru. Adecă acolo pe cine află? Pe soru-sa, gătită Doamne, ca o grofoaie și făcînd de mîncare.

— Bună ziua, soră !

— Să-ți deie Dumnezeu bine, frate, dar tu cum ai ajuns aici?

— Eu? cum mă vezi; dar tu cum ai ajuns?

— Oh ! frate dragă, bine zicea mama să nu mergeți voi la plug fără merinde, că iată că m-a trimis la voi cu demîncare și eu am venit tot pe brazdă, gîndind că dau de voi, cînd colo — nimerii unde mă vezi. Acum ce va fi cu tine, că îndată vine zmeul și poate că te omoară de nu ne-a omorî încă pe amîndoi? Mai bine rămîneai acasă, că de scăpat tot nu mă poți scăpa, iar de te omoară zmeul, biata mamă o să se prăpădească de supărare.

Atunci numai văzură că se deschid ușile și un buzdugan intră în casă, să învirte de trei ori deasupra mesei și se anină într-un cui în părete.

— Ce e aceasta, soră? întreabă fratele.

— O, frate, aceasta e semnul zmeului; cînd vine buzduganul, e semn să pun mîncările pe masă, că îndată-i aci. Dar oare unde să te ascund dinaintea zmeului? Ian hai și te bagă colea sub covată.

De abia avu biata soră atîta timp, cît să pună covata pe frate-său și zmeul fu aci:

— Tu mîndruțo, pare că miroase a om pe aci, cine-i aci?

Biata fată dă să mintă, că mîncările miroasă, ba una ba alta, dar zmeul, zmeu, nu crezu nimic, ci o făcu să spună cine a venit și că e sub covată.

— Așa? zise zmeul! Atunci de ce se teme de mine? Hai, cumnate, afară să te omenesc, dacă venișI la casa mea! Și scoase pe fecior afară și-l puse la masă și porunci fetei:

— Mie să-mi pui nouă coaste de porc și frate-tău două, mie nouă cupe de vin, și frate-tău, două, și măi cumnate! la noi e datina că: cine gată mai iute de mîncat să arunce ciolanele în capul cărui întîrzie: acum hai la mîncare!

Și se pun la mîncare, pînă mîncă feciorul oleacă de carne de pe coastă, zmeul mîncă toată porția și prinde a arunca ciolanele în capul feciorului. Văzînd zmeul că feciorul nu se apără, că se teme și tremură, îi zise:

— Hai, cumnate, afară la largul, să văd bine ce cumnat am, dară să-mi spuni pe unde vrei să mergi, pe horn, ca mîțele, ori pe ușă, ca cînii?

— Eu mă duc pe ușă ca oamenii, zise feciorul. Și iese pe ușă, dară zmeul ieșise pe horn ca mîțele și se repezi asupra lui și-i taie capul. Apoi scoase inima și-o puse într-un blid și trupul îl îngroapă sub un gard.

Văzînd biata văduvă că trece o zi, trec două, și trei și nu-i mai nimerește nici fata nici feciorul, era să se arunce în fîntînă de supărare, dar iară își întărește firea și zice: « Doamne, fie voia ta! »

Dar pe feciorul cel mai mic nu-l prindea starea, nu putea de jalea mamei și de dorul frate-său și al soru-sei. Deci într-o dimineață zice:

— Mamă, ce a rîndui Dumnezeu, aceea să fie cu mine, dar eu n-am pace pînă nu dau de soru-mea și de frate-meu. De aceea nu te supăra, că eu trebuie să merg pînă unde voi da de ei.

Acum biata mamă iar începe a plînge și a se dăoli:

— Dar nu merge, cui mă lași? Știu că nici tu nu te vei întoarce, fie-ți milă de bătrînețele mele și stai baremi tu aci, dacă de ei n-avui parte. Dar feciorul era neastîmpărat de dorul frate-său și al soru-sei, și deci trebui să plece. Și se duse, și nimeri nici mai bine nici mai rău, decum o nimerise frate-său cel mai mare.

Acum biata văduvă nu mai avea nici un copil, nici o bucurie, nici o mîngîiere, nici un ajutor; rămăsese singură ca cucul. Multă vreme o fi tot plîns biata de ea, multe nopți le-o fi petrecut fără somn și zile fără mîncare, dar în urma urmelor îi întări Dumnezeu inima și începu a-și veni în fire. Să mă sodomesc e păcat de moarte, trebuie să trăiesc și năcăjită, cum am trăit în bine pînă aveam bărbat și copii, își zise văduva, și prinse a mai lucra cîte ceva, și a mînca să nu se omoare cu foamea pînă mai are zile.

Într-o dimineață cum mătura prin casă, zicînd rugăciunile, iată vede un bob de piper jos și se plecă de-l ridică și-l pune pe masă. Dar bobul se durdulică pe masă și iară cade jos. Ea, ca muiere strîngătoare, nu lăsă să se prăpădească nici un fir de piper, deci se plecă și ridicîndu-l îl băgă în sîn: cum? cum nu? destul că și din sîn iese și cade chiar înaintea ei. Ea iară se plecă și-l ridică de jos, și-l băgă în gură și zicînd rugăciunile îl scăpă pe grumazi la vale. Din minuta aceea văduva prinde grea și la nouă luni face un drag de fecior de să mai fi avut doi ochi să te uiți la el.

Ea chemă pe preotul satului, îl boteză și-i puse numele Pipăruș Petru, căci dintr-un fir de piper era zămislit. Cînd era de o lună era ca alții de un an, cînd era de două luni era ca altul de trei ani, și începu a umbla pe uliță și-a vorbi toate celea. El tot auzea pe oameni vorbind: ce mai fecior, pagubă că nu-i trăiesc frații, că ei trei ar bate un sat întreg cînd s-ar mînia bine. Așa azi, așa mîne, așa ziceau oamenii în toate zilele. Cînd era Pipăruș Petru de trei ani, era cel mai frumos și mai voinic fecior în tot satul.

Într-o zi întreabă pe mumă-sa:

— Mamă, mai avut-am eu frați? Dar ea temîndu-se să nu meargă și el ca frații lui și să nu se mai reîntoarcă, îi zise:

— Nu, fătul meu, nu ai avut niciun frate.

— Nu? Atunci fii bună și-mi mai dă o dată țîță, dar pe sub pragul casei. Și ridică Pipăruș pragul casei cu degetul cel mic, iar mamă-sa se plecă să-și bage țîța sub el și să lăpteze pe fiu-său. Atunci Pipăruș lăsă puțin pragul în jos de o cam strîngea pe mumă-sa și-o întrebă:

— Mamă, mai avut-am eu frați? Ea, văzînd că nu-i alt modru, îi spuse:

— Da, ai avut doi frați și-o soră; pe soru-ta a furat-o zmeul, iară frații s-au dus să o caute și de-atunci nu i-am mai văzut.

Atunci iar ridică pragul și zise mame-sii:

— Acum scoală-te și-mi fă o azimă de grîu curat, frămîntată cu lapte numai din țîțele tale, că eu am semne că trebuie să dau de ei și să-i aduc.

Auzind vorbele acestea biata mamă iară începe a plînge și a se văieta. Dar cum te lasă inima să mă lași acum la bătrînețe, slabă, beteagă, singură? Nu am dus și nu duc destul bănat după cei trei, acum te mai prăpădești și tu prin cea secreată de lume, de nu alta va da zmeul de tine, de nici de nume nu-ți voi mai auzi. Rămîi, dragul mamei, aci, nu te mai duce nicăiri: fi-va ce va rîndui Dumnezeu de noi, numai nu merge; rămîi și te însoară, batăr de tine să am parte.

Ei, dar Pipăruș Petru era voinic, lui îi trebuia vitejii, deci nu scăpă mumă-sa de gura lui pînă ce nu-i făcu o azimă de făină de grîu curat frămîntată numai cu lapte din țîțele ei și cu lacrimi din ochii ei. După ce i-a copt-o ca rufa, Pipăruș și-o puse în traistă și zise:

— Rămîi sănătoasă, mamă, nu te supăra deloc, că nici trei zile nu vor trece și eu trebuie să fiu înapoi, ori cu veste bună ori rea, dar mai degrabă cred că cu bună.

Și se luă Pipăruș Petru la drum, du-te, du-te, pînă dă în pădure, și acolo nimerește o brazdă mai astupată. Hai să merg pe ea, își zise Pipăruș, și se duse tot pe ea pînă ajunse la curțile zmeului. Și acolo intră înlăuntru. O fată frumoasă, Doamne! și îmbrăcată ca o împărătească, era singură și făcea de mîncare.

— Bună ziua, soră!

— Să trăiești cu bine; dar ce-mi zici, soră?

— Îți zic soră, fiindcă-ți sînt frate, de nu crezi ian hai de mîncă din azima asta. Și scoase Pipăruș Petru azima din traistă și-i dete fetei să mănînce. Dar cum îmbucă, o dată zise:

— Asta-i cu lapte din țîțele mamei mele, acum cred că-mi ești frate, dar nu pricep cum? că tu ești fecior holtei, iar eu cînd am ajuns în robia zmeului numai doi frați am avut, pe care zmeul i-a și omorît, iar de atunci nu sînt mai mult de cinci ani de cînd sînt eu aici, deci nu pricep dacă-mi ești frate, cînd

te-ai putut naște; că doară nu ești numai de 4—5 ani? ! Tu trebuie să fii baremi de 20 de ani!

— Nu-s, soră, ci numai de trei ani și mai ceva, dar așa mi-e felul. Să-mi spui acum soră, ce semne face zmeul cînd vine?

— Vai, frate, bine ar fi să mergi de aci pînă nu vine semnul lui, că după semn și el îndată sosește. Că are un buzdugan, frate, un buzdugan de fier, mare cît 50 de ferii, și-l aruncă cale de două ceasuri de departe și drept în ușă nimerește cu el; ușa atunci se deschide și buzduganul se pune singur în cuiul cela din părete. Dar du-te, frate, nu sta, că acum e vremea să vină, și de te află aci te omoară și pre tine, ca și pe cei doi.

— Lasă-l să vie, soră, să văd și eu cum sînt zmeii, că și așa pînă acum n-am văzut nici unul.

Atunci aud buzduganul trosnind în ușă; ușa se deschise și dă să se pună în cui. Dar Pipăruș nu-i dă răgaz, îl luă de toartă și zvîrr ! îndărăt cu el dincătrău a venit. Și cu așa putere a aruncat cu el, de chiar pe lîngă zmeu a trecut și s-a tot dus cale de trei zile și s-a împlîntat într-un munte de piatră. Nouă zile a trebuit să scobească zmeul pe lîngă buzdugan, pînă și l-a putut scoate din munte și-a venit apoi cu el pe umăr năcăjit. Cînd ajunse acasă, zise din curte încă:

Cine-și bate joc de buzduganul meu, Florea înfloritul ori Pipăruș Petrea, viteazul de cumnatu-meu?

— Eu sînt, cumnate, eu Pipăruș Petrea, dar de unde mă cunoști?

— Eu? nu mă întreba, doară o săptămînă m-au tot scuturat frigurile cînd te-a născut mumă-ta. Dar bine c-ai venit în casa mea, hai să trăim puțin și bine. Adu, drăguță, mîncarea pe masă, mie nouă coaste fripte de porc și frățîne-tău două, mie nouă cupe de vin și lui două, să ne punem la ospăț. . .

— Adecă. . . să fie vorbă întoarsă, zmeule, zise Pipăruș. Adă-mi, soră, mie nouă coaste de porc și nouă cupe de vin, iar zmeului adă-i două coaste și două cupe de vin, dar să ai grijă, zmeule, care cum gătăm de mîncat carnea de pe os, osul îl aruncăm în capul celui ce n-a gătat încă, că parecă pe aci așa e obiceiul.

— Cam așa a fost, zise zmeul, dar de vrei, putem strica obiceiul.

— Ba, nu vreau să stric obiceiul țărei, zice Pipăruș. Om de nimica e cine cutează a strica obiceiurile țărei, lasă cum a mai fost, și hai la masă.

Și se puseră la masă, și cum apucă Pipăruș o coastă în mînă, o băga în gură și despoia carnea de pe ea, iar cu oasele: — pliosc ! la zmeu în frunte. Zmeul se cam năcăji, dară ce să facă? Trebuia să rabde, că și-a dat de om. Și Pipăruș ia altă coastă, apoi alta, și alta; pînă mîncă carnea de pe toate nouă coastele, iar oasele le da de capul zmeului de toate se zdrobeau. Cînd gată Pipăruș coasta cea din urmă și de băut cea din urmă cupă de vin, atunci gată și zmeul de mîncat cea dintîi coastă și dă să arunce cu oasele în capul lui Pipăruș. Dar acesta nu-i dă răgaz, se repede la zmeu și pliosc ! cu o palmă peste obrazul cel gras al zmeului de-i mută o falcă din loc, apoi se încăierară la luptă, la trînteli, de gîndeai că nu alta, ci să se omoare unul pe altul. De la o vreme zmeul nu mai putea de osteneală, că ostenit era și de cale și nu putuse nici să se sature baremi cum se cade, omenește, că Pipăruș nu-i dăduse răgaz.

Deci ostenit cum era, zise bietul zmeu:

— Lasă-mă în pace, că-ți înviu pe cei doi frați.

— Hai de mi-i învie, zise Pipăruș.

Și merse zmeul și-i dezgroapă și le puse inimile la loc și-i stropi cu apă vie și se sculară mai frumoși de cum au fost.

— Vai, că greu adormii, zise unul. Doar așa și eu, zise celălalt.

— Dormit, dormit ! zise zmeul, că de nu venea fratele vostru ăst mai mic să vă trezească, mai dormeați voi un somn lung !

— Dar nu sta de sfaturi, zise Pipăruș, hai să ne luptăm, că de aci eu nu merg pînă ce nu rămîne unul mort, ori eu, ori tu, că așa e firea mea.

Și se puseră a se bate în săbii, și se tăiară de curgea sîngele vale. Atunci se repezi Pipăruș, o dată și bine, voinicește, și-i tăie zmeului capul, apoi tot îl dumică bucățele ca de tocană și făcu trei grămezi de carne din el.

Apoi zise către frați:

— Fraților, hai, să ne ospătăm oleacă, că apoi mergem către casă, că mama știu că nu mai poate de dorul nostru, o fi gîndind că ne-am prăpădit cu toții, de nu mai nimerim nici unul. Și se ospătară feciorii mei, soru-sa le făcu mîncare și ei aduseră vin de cel bun, și beură și se desfătară, pînă ce începu a prinde beția pe Pipăruș. Atunci se gătară de cale, încărcară carele de bunătăți, că doară acolo erau de unde, și plecară.

Mergînd ei așa către casă, dau de o fîntînă în cale și boii se trăgeau către ea, semn că le era sete.

— Adăpați boii, zise Pipăruș către frați, că eu mă dau oleacă lîngă stejarul acesta umbros să mă odihnesc, că așa-s de obosit. Și cu vorbele acestea se apropie de un stejar mare și se rezimă de el, așa stînd în picioare și cum se rezimă, cum adormi ca mort.

După ce frații lui adăpară boii și-i înjugară de nou ca să purceadă mai departe, merse soru-sa la Pipăruș să-l trezească, dar era pace de a-l mai putea trezi. Atunci zise fratele cel mai mare:

— Mă, dragii mei, oare facem noi bine că ducem pe streinul acesta cu noi? Bine, că el zise că ne este frate, dar poate-se una ca aceea? Bine știți voi că numai noi trei am fost la părinți; bine știți că mai întîi te-ai pierdut tu, soră, de acasă, apoi eu și în urmă tu frate, dar atunci mama nu mai avea alți copii. De l-ar fi avut după înstrăinarea noastră ar fi iată așa, un băiețan, dar el e de mare ca și noi, și de tare?... Oh, mai tare decît Ucigă-l toaca. Poate că-i vreun strigoi, ori doară chiar zmeu, că văzurăți cum omorî pe zmeul, ca pe un pui de găină?! Eu gîndesc că n-ar fi bine să mai mergem cu dînsul pe o cale.

— Să nu mai mergem, zise celălalt frate, să-l lăsăm dormind, iar noi să ne păzim drumul.

— Așa e, zise cel mai mare din frați, dar dacă se trezește tot ne ajunge; nu vedeți ce ogașe adînci taie carele ăstea cu povară? Tot pe ele vine pînă ce ne ajunge și face din noi tot tocană, ca și din zmeul acela, iar cu sora fuge cine știe unde, de nu mai aude mama de ea nici de noi. Dară, de vreți voi, eu știu ce-ar fi de făcut: haideți să luăm lanțurile de la cară și cum doarme răzimat de stejar să-l legăm de el bine cu lanțurile atunci știu că nu va mai veni să se laude, că el a scăpat pe sora de la curțile zmeului, ba să zică, că și pre noi chiar din morți ne-a înviat.

— Să-l legăm, zise fratele cel mai mic, să-l legăm că pe cară avem destulă blagă, nu mai avem lipsă de el:

Şi-l legară de stejar cu lanţurile şi-l legară pogan de-i auzeai oasele pîrăindu-i şi el tot nu se trezi, dormea ca mort de ostenit şi de beat ce era.

Soru-sa bucuros l-ar fi deşteptat, dară nu putea; apoi să facă împotrivire celor doi fraţi încă nu putea.

Deci se uita lăcrămînd cum leagă pe binefăcătorul ei şi-şi zicea: « Doamne, scapă-l ».

După ce-l legară de stejar, îşi făcură cruce, ziseră un « Doamne ajută » şi începură a pleseni boii mînîndu-i: cea, Surilă, ho, Bourean, ho !

Soru-sa se gîndea singură mergînd îndărătul carelor: cum mai cutează făţarnicii aceştia a-şi face cruce şi a zice Doamne-ajută, după ce numai acuma săvîrşiră o faptă din cele mai mişele? Dar iarăşi zise: bag-seamă şi hoţul cînd merge la furat zice Doamne ajută, necum ăştia, care cred că un lucru bun au săvîrşit !

Şi ajunseră acasă. Mama lor îi cunoscu şi vărsă lacrămi de bucurie la vederea lor, dar îi întrebă:

— Pipăruş Petru n-a dat de voi? Frăţiorul vostru cel mai tînăr?

— Nu, mamă, răspund feciorii, n-am văzut nici un fel de Pipăruş. Iată pe sora noastră a fost prins-o zmeul să o ia de nevastă şi de atunci şi pînă acum ne tot luptarăm amîndoi cu el pentru sora noastră, dar nici un fel de Pipăruş n-a venit să ne ajute. De-aiba am putut omorî zmeul ca să-ţi aducem fata. Acum bucură-te împreună cu noi, că iată şi comori am adus de la zmeul; uită pe Pipăruş, că de-ar fi vrun viteaz ca noi, trebuie să vină cît de tîrziu.

Se puseră frate pe ospăţ, aduseră carne şi vin şi lăutari şi adunară tot satul să se bucure şi să se mire de vitejia lor, că au omorît pe zmeul şi i-au luat comorile cele scumpe.

Într-un tîrziu se pomeneşte şi Pipăruş Petru şi dă să se scoale, dar se simte legat de stejar cu lanţuri preste piept şi preste mijloc, preste grumazi şi preste picioare.

— Hm ! hm ! dulcii mei fraţi, zise el, dar bine mai ştiţi voi răsplăti bunătatea ce vi-o făcui ! Bine a zis cine a zis: Fă bine şi aşteaptă rău ! Dar lăsaţi, că vi-o fac eu de nici dracul nu vi-o mai desface !

Şi numai o dată se umflă şi lanţurile cad rupte, zală de zală, de gîndeai c-ar fi numai de buciniş. « Acum să mai dorm una pe pajişte, îşi zise Pipăruş, că am eu vreme să ajung şi acasă; cu cît aş merge mai iute cu atît ar fi bucuria fraţilor mai scurtă ».

Se puse deci să se odihnească, dar nu mai vrea somnul să se apropie de el, că nu-i putea ieşi din cap nemulţumirea fraţilor săi. Începu a se gîndi la toate minutele de cînd a plecat de acasă. « Măi, îşi zice, adecă zmeul nu ştia de bună seamă cine i-a zvîrlit buzduganul îndărăpt; eu ori Florea-nfloritul. Trebuie că viteaz om e Florea acela; cum aş vrea să-l cunosc; dar l-oi cunoaşte acuşi. Acum să merg să văd ce face biata mamă, apoi să caut pe Florea-nfloritul, să mă prind cu el frate de cruce ».

S-a luat dară să plece, dar uitîndu-se la stejarul cel mare, de care-l legaseră fraţii, îşi zise: « Biata mamă, nici lemne de foc n-o fi avînd, că harnicii de fraţi nici lemne nu i-or fi dus; hai să-i duc eu un căţur batăr ».

Şi merse la stejarul de care fusese legat, îl smulse din pămînt, ca pe un morcov, îl luă pe umăr, cum iai o greblă bunăoară şi hai cu el spre sat.

Cînd era ospățul mai pogan, cînd jucau și beau pe întrecute în ocol, că în casă nu mai încăpeau, atunci nimeri și Pipăruș Petru cu stejarul pe umăr. Tot satul îl cunoscu, că doară numai de cîteva zile plecase de acasă, dar frații lui nu știau ce să facă, unde să se ascundă, văzîndu-l cum vine către ei și își gîndiră, că acuma are să-i omoare.

— Bun ospățul la dumneavoastră, zice Pipăruș, intrînd cu stejarul cel mare pe umăr.

— Bună să-ți fie inima, ziseră sătenii, pe cînd frații lui o luară la sănătoasa.

— Oho! strigă Pipăruș, încătrău cinstiților? Ian stați oleacă de vorbă cu mine, că avem o țîr de răfuială! Frumos fu aceea de la voi să mă lăsați dormind în pădure și încă legat cu lanțuri ca pe un hoț? Asta-i mulțămită fiindcă v-am aflat, am bătut pe zmeul care vă omorîse, pînă v-a înviat, l-am omorît pe el să scap satul întreg de urgia lui, v-am umplut de averi și v-am pus pe drumul către casă, eu fratele vostru, așa răsplată am fost vrednic să aflu de la voi?

Atunci frații începură a plînge și a se ruga de iertare zicînd, că numai au glumit, că bine știau ei că el atîta-i de tare, de cu stejar cu tot poate veni acasă. Se mai rugă și mumă-sa și soru-sa și tot satul să-i ierte, iar el fiind om cu inimă bună, i-a iertat și s-a pus și el la ospăț.

Cînd a fost a doua zi dimineața, după ce s-au sculat toți voioși și sănătoși, Pipăruș Petru se gătă de cale.

— Dară unde vrei să mergi iară, Petre, puiul mamii? îl întrebă mamă-sa.

— Mă duc, mamă, mă duc departe, pînă unde voi da de Florea-nfloritul, doar de cumva l-oi putea aduce să fie soț sorei mele, că am auzit că e un voinic de om și ar fi păcat să nu ne cunoaștem.

— Da nu merge, stai acasă, aveți voi destulă avere, însurați-vă dragii mamei, iar soru-ta vom mărita-o noi după cineva, că doară sînt destui feciori zdraveni în sat, ce să mai bați calea țării? Stai tu aci, în satul tău, între neamuri, aproape de mine, acum la bătrînețele mele, să nu-ți mai duc atîta dorul.

Multe vorbe bune și înțelepte, îi spuse maică-sa, dar el tot ca el, dacă își punea o dată carul în pietrii pentru ceva, apoi nu mai era om să-l dezbaiere. Își luă dară rămas bun și se cam duse, multă lume-mpărăție, ca Dumnezeu să ne ție, că din poveste multă este, mîndră și frumoasă, să o ascultați și dumneavoastră, că cine o-a asculta, o-a învăța, iară cine va dormi, se va hodini și povestea nu o va ști.

S-a dus, s-a dus pînă a nimerit într-o pustietate mare de nu vedeai nimic numai cerul în sus și sub picioare pămîntul, nici o frunză, nici un fir de iarbă, dară nimic ce-i nimica.

A mers el mult prin pustietatea aceea pînă a dat de un vîj bătrîn, dar bătrîn nu glumă, alb la păr și la barbă ca o oaie bălaie, cu o cîrjă în mîna dreaptă, iar cu cea stîngă își tot ferea genele de pe ochi să vadă înainte, că așa-i erau de lungi și de dese, de-i veneau pînă la gură și se împreunau cu barba și cu mustățile.

— Bună ziua, moșule!

— Să trăiești cu bine, voinice, dar de unde și pînă unde?

— Mă duc, moșule, pînă unde voi da de Florea-nfloritul, că am auzit că e un voinic mare și vreau să îmi cerc puterile cu el, nu știi unde l-aș găsi?

— Oh, puiul moșului, în zadar mergi tu pe jos, că nici în trei ani de zile nu vei ajunge la el, dară du-te îndărăpt la curtea zmeului, știi unde ți-ai aflat

sora și frații? Acolo să mergi ca să cauți în fundul grajdului, că-i găsi un cal singur și atîta-i este de urît singur, de stă să moară; de urît a slăbit, de numai pielea pe os a rămas, că de cînd ai omorît pe stăpînul său, pe zmeul, el din grajd n-a mai ieșit, nici n-a mîncat, nici n-a beut, numai tot a rînchezat. Acolo să mergi și să-l iei, că acela te poartă cît a purtat și pe stăpînul său, ba și mai mult de-i porunci, apoi să vii iar pe la mine, înțelesu-m-ai?

— Te-am înțeles.

Și merse Pipăruș Petru îndărăpt pînă la curțile zmeului și intră în grajd. Adecă acolo într-un ungher văzu un cal mai mult mort decît viu, de-i puteai număra coastele cale de o poștă, de-abia se mai putea ține pe picioare. Cum văzu calul că intră cineva în grajd, începu a fi voios și a prinde curaj, nu știa ce să facă bietul cal de bucurie, da cu picioarele în pămînt și vrea să se dezlege de la iesle, dar nu putea, că era legat cu lanțuri.

Pipăruș Petru dezlegă calul și-l scoase afară și se uită la el. « Cu gloaba asta să merg eu? » își zicea. Sta să nu-și creadă ochilor. Dar calul răsuflă o dată bine și se scutură de-și desmorți oasele, căci doară stătuse multă vreme acolo ca-ntr-o temniță legat scurt, fără nutreț și neadăpat. Pipăruș îl slobozi de păscu oleacă, apoi, îl adăpă și se urcă pe el. Atunci calul începu a vorbi:

— Cum vrei, domnul meu, să te duc, ca vîntul ori ca gîndul?

— De m-ai putea duce numai ca caii, încă mi-ar părea bine. Așa-i răspunse Pipăruș, văzîndu-l atît de slab.

Și prinse calul a merge, și merse, și merse tot în galop pînă la un munte de sticlă. Acolo nu mai putea de obosit. Dă să se suie pe el la deal, dar nu putea calul merge. Atunci zise Pipăruș:

— Bag-seamă te-oi mai duce și eu în spate, precum m-ai dus tu pre mine. Și luă calul după cap ca pe un miel și-l sui în vîrful dealului și acolo huzdup! cu el pe pămînt. Și se ridică calul de jos și se făcu cît un munte de mare și zise lui Pipăruș:

— Place-ți cum sînt acuma?

— Ba place-i cînilor și lupilor, fă-te tu cal ca caii!

Și se făcu calul ca caii noștri, dar tot năzdrăvan și zise către Pipăruș:

— Cum să te duc acum, stăpîne, ca vîntul ori ca gîndul?

— Ba să mă duci ca gîndul!

Și începu calul a merge ca gîndul de iute și într-o clipită erau la moșneagul cel alb ca oaia.

— Bună ziua, moșule!

— Bună să-ți fie inima, puiul moșului, da ajuns-ai abia?

— Precum mă vezi, moșule.

— Vezi așa: acuma cred că-i ajunge la Florea-nfloritul. Dar să-ți dau și eu trei lucruri: ține, aci ai o ceteră, un pieptene și o cute. Ține minte, fătul meu, zise moșneagul, vei tot merge pînă-i ajunge la cîmpul cu dorul, acolo te va lovi dor de maică, soră, frați, prieteni și cunoscuți; încît de nu vei cînta cu cetera aceasta, vei fi silit să te întorci înapoi de dor.

De acolo vei ajunge în pădurea cu lupii, aceia te-ar mînca cu cal cu tot, că sînt mulți și flămînzi, dar tu aruncă-le pieptenele. Scăpînd, vei merge pînă vei ajunge în țara șoarecilor. Acolo vor fi șoareci cîtă frunză și iarbă și vor vrea să te tragă jos de pe cal să te mănînce, atunci aruncă-le cutea jos și vei fi mîntuit de ei.

După ce-a luat Pipăruș lucrurile acestea trei, a mulțămit bătrînului și s-a pus pe cal, și s-a tot dus pînă a ajuns în cîmpul cu dorul. Acolo îl lovi un dor de satul lui, de mamă-sa, de soru-sa, și de frați, dar așa dor, de mai cădea de pe cal și era cît p-aci să cază de pe cal, ori să se-ntoarne de unde a plecat. Atunci îi vine în minte că are o ceteră de la vîjul cel bătrîn. Și unde nu scoate cetera, și unde nu începe a trage cu arcușul pe strune, de răsuna cîmpul, și deloc îi pieri tot dorul.

Apoi merse mai departe pînă ajunse în pădurea lupilor. Și era acolo, Doamne! era tot un lup și un copac, și toți stau cu gurile căscate numai să-l prinză și să-l mănînce. Dară el aruncă pieptenele jos, și îndată se făcu un bou gras și avînd lupii ce înhăța, lăsară pe Pipăruș să meargă în pace. Și merse cît merse, deodată se trezește în țara șoarecilor. Dar nu altmintrelea erau șoarecii, ci ca urșii de mari, și mulți ca furnicile în furnicar. Aci începu a se înfiora Pipăruș Petru, dar îi veni în minte cutea și cum o aruncă jos, se făcu între el și între șoareci un stan de piatră, gros cît un munte pînă la nori. Și se duse Pipăruș Petru tot pe lîngă zid, pînă ce ieși din țara șoarecilor.

Acum nimeri în cîmpul cu florile. Acolo erau numai flori, una mai frumoasă decît alta și toate se îmbiau să le ia. Dar Pipăruș nu luă nici una. Colo de departe zări el un cal păscînd și trase într-acolo. Adecă după ce se apropie, văzu pe Florea-nfloritul dormind dus, calu-i păștea printre flori, iar paloșul îi juca în aer pe deasupra lui. Se dă Pipăruș jos de pe cal și-și sloboade și el calul să pască, apoi se gîndi: « Cum doarme acum dus Florea-nfloritul, eu lesne l-aș putea prăpădi; numai una de-i dau cu paloșul, e dus pe cea lume; dar așa numai un mișel ar face; să mă pun lîngă el să aținesc și eu oleacă ».

Și își aruncă și el paloșul în sus, și acela începu a-i juca prin aer ca și al lui Florea-nfloritul, apoi se culcă jos pe flori. Cum era obosit de-atîta amar de cale adormi ca dus. Dar iată că se trezi Florea-nfloritul și văzu voinicul dormind lîngă el, iar în flori lîngă calul lui mai păscînd un cal și în aer lîngă paloșul lui mai jucînd un paloș. « Oare cine să fie zise el. Hm! oricine-i e viteaz și om de omenie; cum dormeam mă putea face tot bucățele; i-oi da deci pace pînă ce s-a trezi, să te miri cine-i; știu că nu-i Pipăruș Petru de care și zmeii se tem! »

Apoi se puse și Florea-nfloritul și mai trase un pui de somn, iar cînd se trezi a doua oară, se trezi și Pipăruș cu el deodată.

Cînd se văzură voinicii față-n față, nu se puteau mira destul unul de altul; unul mai voinic decît celălalt, care de care mai spătos și mai frumos.

— Ce vînturi te-au adus p-aici pe la mine, vere? zise Florea-nfloritul.

— Am venit să te văd, că ți-am auzit de nume și nu m-am putut răbda să nu ne cunoaștem.

— Doară nu ești tu Pipăruș Petru de care și zmeii tremură?

— Ba ai chiar gîcit; dar tu doară ești Florea-nfloritul?

— Eu da, că altul nici că are drept a ședea aci în țara mea; mult mă mir de tine ce cap ai să vii aici?

— Eu am cap ca capurile, dar tu ce cap ai de mă întrebi atîta? De nu-ți place că ți-am călcat țara, ia-te la păruială cu mine, hai la luptă dreaptă, luptă voinicească?

Și se prinseră voinicii la luptă, și se luptară o zi de vară și nu fu chip să se învingă, pînă mai căzură de pe picioare de obosiți, atunci zise Pipăruș Petre:

— Hai, frate, să schimbăm lupta în paloşe.

Şi apucară voinicii paloşele, şi se vînzoliră, pînă ce în urmă Florea-nfloritul ciungări oleacă din degetul cel mic al lui Pipăruş Petru. Atunci s-au lăsat de luptă şi s-au prins fraţi de cruce, jurîndu-se pe vîrfurile paloşelor, că nu se vor mai lăsa unul de altul, nici în bine, nici în rău. Şi ajuns-au şi în năcaz şi în bine, ca omul care trăieşte în astă secreată de lume, dar ei unul de altul nu s-au lăsat.

Umblînd ei o dată la vitejii, nimeresc la o casă în mijlocul codrului şi intrară înlăuntru. Adecă acolo era o fată la război, ţesea, dar fată frumoasă era chiar Ileana Cosînzeana, din cosiţă ruja-i cîntă, şi cum ţesea, de cîte ori bătea cu brîgla, totdeauna ieşeau cîte două cătane îmbrăcate şi-narmate. Mult se mirară voinicii noştri de această vedenie, dar Pipăruş Petru nu mult stătu pe gînduri şi începu a se drăgosti cu fata, ştiţi dumneavoastră, a o prinde, a o gogoli, mai a o săruta, cum fac tinerii.

Fata, nu-i vorbă se ferea şi nici prea, ca toate fetele, ci se cam temea de tată-său; deci le spuse:

— Dragii mei, băgaţi de seamă, că de vine tata vă omoară.

— Şi cine-i tata dumitale? o întrebară voinicii.

— Tata e Ciută Nevăzută şi încă nici un om nu i-a ieşit în cale, pe care să nu-l omoare.

Ei bine, dragă, dar ce năravare cînd vine acasă?

— El, răspunde fata, are năravcă cum intră în casă mai întîi se bagă după cuptor şi de-acolo ia o ulcică de leacuri şi toată o bea, iar de leacurile acelea atîta se întăreşte, de-ar bate şi zece ca voi.

— Aşa? zise Pipăruş Petru, atunci adă încoace leacurile, să le bem noi.

Şi le dădu Ileana leacurile, iar voinicii le băură şi din ce erau tari, mai tari se făcură. Dar chiar atunci sosi şi Ciută Nevăzută acasă şi s-a repezit după cuptor la leacuri; ei, dar acelea erau lecuite!

Văzîndu-se astfel înşelat, într-atîta s-a turburat de-i purta în palme ca pe nişte mere pe amîndoi voinicii şi, de n-ar fi apucat să bea ei leacurile, nu era bine de ei; dar aşa îl apucară voinicii amîndoi, apoi lasă că l-au omenit! Nici ferferiţă nu s-a ales de el. Apoi Pipăruş Petru se căsători cu Ileana Cosînzeana şi se încărcară de averi şi plecară de acolo. Dar pre lîngă toată prietenia ce era între Pipăruş Petru şi Florea-nfloritul, cest din urmă nu se uita cu ochi buni la Pipăruş văzîndu-l cu nevastă, iar el nu. Dar Pipăruş pricepu gîndurile lui Florea-nfloritul, de aceea îi zise:

— Frate, să lăsăm nevasta acasă găzdoaie şi să mergem să-ţi aflăm şi ţie una.

— Bine ar fi, zise Florea-nfloritul, dar oare unde vom da de una?

— Nu fi îngrijat, frate, zise Pipăruş, mergem în lumea noastră şi de nu s-o fi măritat soru-mea numai bună ar fi de tine.

— Apoi hai s-o vedem, zise Florea-nfloritul.

Şi lăsară pe Ileana Cosînzeana singură acasă şi ei se luară la drum, şi du-te, du-te, pînă ce ajunse într-o pădure; nici unul nu mai fusese în pădurea aceea. Mergînd ei prin pădure văzură o casă.

— Hai să vedem cine e în casă, zise Pipăruş.

— Hai, dacă chiar vrei, zise Florea-nfloritul.

Şi intrară înlăuntru. Acolo aflară numai o babă bătrînă stînd cu picioarele la foc.

— Bună vremea, mătușe!

— Să trăiți cu bine, dragii mătușii, haideți ședeți oleacă și vă hodiniți pînă ce vă aduce mătușa ceva de mîncare; iată mă urc în pod să vă aduc slănină, dragii mătușii.

Feciorii șezură pe-o laviță, iar baba se urcă în pod, cu numele să le aducă slănină. Dar cum ieși baba din odaie, veni un șoarece la feciori și le zise:

— Nu stați, dragii mei, că nu-i de-a sta; mergeți în plata lui Dumnezeu sfîntul, că doară baba nu s-a dus în pod să vă aducă de mîncare, ci să-și ascuță dinții, să vă poată mînca; că are în pod o piatră de moară, de care-și tocește dinții, n-o auziți?

— Ei și cine-i baba asta?

— Hm, zice șoarecele, asta-i Muma Pădurii, a fost drăguța lui Ciută Nevăzută și de cînd l-ați omorît tot descîntă să-i cădeți în brînci, acuma de nu fugiți, nu mai scăpați vii din colții ei.

— Dacă-i așa, hai la drum, — ziseră voinicii.

Și se luară feciorii mei la drum, nu mergeau, ci gîndeai că-i alungă cineva dindărăpt; bag-seamă și ei cu toate că erau viteji, știau de frică.

După ce-și ascuți baba dinții se coborî jos în casă, dar feciorii ca în palmă. Și se cătrăni, și se înfioră de gîndeai că toată țîră se face. Atunci dă cu ochii de șoarece.

— Aha! numai tu mișelule le-ai spus să se ducă.

— Numai eu, de nu te-ai supăra, răspunse șoarecele glumind, ian hai de mă prinde și-ți răzbună!

Și se puse baba a fugi după șoarece; el se sui pe cuptor, ea își strică cuptorul; se sui pe un părete, ea strică și acel părete și tot așa strică cîte un părete, umblînd după șoarece, pînă ce-și strică toată casa și tot nu a putut prinde șoarecele, că vedeți dumneavoastră, șoarecele-i șoarece și pace, nu stă să-l prindă chiar o babă, să fie aceea chiar Muma Pădurii.

Dar cînd umbla ea după șoarece, feciorii își păziră drumul și cînd plecă baba după ei, ei erau hăt departe. Se pune deci baba la fugă, du-te, du-te, pînă ce mai ajunse pe feciori. Atunci au ajuns ei la casa Marțolii, care era mătușa lui Florea-nfloritul.

— Bună vremea, mătușă!

— Să trăiți cu bine! Dar ce-i, nepoate, ce vînt te poartă pe la mine? Cine-i voinicul ăsta cu care vii?

— O, mătușă, zise Florea-nfloritul, am plecat cu ortacul acesta, care se cheamă Pipăruș Petre, am pornit să merg la soru-sa în pețite, dar ne urmărește Muma Pădurii, căci am omorît pe Ciută Nevăzută, pe ibovnicul ei, și acum ne pare bine că am nimerit la dumneata, doară ne vei scăpa de colții ei.

— Nu vă temeți deloc, dragii mătușei, haideți numai în casă și vă hodiniți.

Și ieși Marțolea afară să aștepte pe Muma Pădurii și cum ajunse aceasta, cum se încăierară, apoi să fi văzut bătaie de babe; se încinse între ele o luptă, dar luptă ca de doi lupi turbați, iar nu ca de două babe de cînd bucii, și se mîncară în dinți, și-și smulseră părul, de gîndeai că sînt două zmeoaice. Iar feciorii cînd văzură că sînt mai înfierbîntate, de erau oarbe de mînie porniră încetinel, iar după ce se depărtară merseră mai tare să nu le mai vază. Care a fost mai tare? care pe care a învins? nu pot să spun că nu știu; știu însă că voinicii au mers ață acasă la mama lui Pipăruș Petre. Șapte ani nu fusese Pipăruș Petre

acasă, șapte ani nu-l văzură frații și sora și neamurile și sătenii și totuși îl cunoscu care cum îl văzu.

Florica, sora lui Pipăruș Petre nu era încă măritată, se ținuse de vorba ce i-o dăduse frate-său la plecare.

Și era mîndră Florica, mîndră ca o scînteuță de cîmp și cum o văzu Florea-nfloritul, zise către frate-său de cruce:

— Asta ți-e sora, frate?

— Asta.

— Dacă ți-e asta sora și dacă vrea, eu chiar azi mă cunun cu ea.

Și Florica a vrut, frații și mă-sa încă n-au zis ba, apoi au tras o nuntă românească, care a ținut două săptămîni și după ce s-a gătat nunta și-a luat Florea-nfloritul nevasta și s-a cam dus cu ea și cu Pipăruș Petru în țara lui, unde aștepta Ileana Cosinzeana, nevasta lui Pipăruș.

Cînd s-au văzut aceste două cumnate laolaltă, mult s-au bucurat, iar bărbații lor se bucurau și ei de bucuria lor, iar florile din cîmpul înflorit se bucurau și ele împreună cu cele două perechi vesele. Dar și eu mă bucur, că v-am putut spune povestea pînă-n capăt.

Poveste din Sălaj comunicată de plugarul M. Bene din Lupurul de Sus.

ZÎNA APELOR

Pe vremile pe cînd era iobăgia cea grea, trăia un om sărac într-o colibă din pădurea domnească, căci era păzitor la pădurea aceea. O dată a mers domnul la pădure și părîndu-i-se că pădurarul ar fi dat cuiva lemne fără slobozenie domnească, atîta l-a bătut, pînă ce l-a lăsat mort. Muierea pădurarului cu un copil ca de 3—4 ani, plîngea și se ruga la domnul să nu mai bată pe bietul om, că nici vreascuri n-a dat cuiva fără poruncă domnească, necum lemne. Dar domnul nu vru să creadă ci, după ce omorî pe pădurar, se puse și bătu și pe muierea lui pînă ce rămase și ea moartă jos. Pre copil îl scoase apoi din pădure și îi zise: « Cară-te de aici, mergi în lume și te ține cum poți, iar după ce vei crește mare, să vii la mine să slujești în locul tătîne-tău ! »

Și s-a dus bietul Alexandru, că așa-i era numele, s-a dus cerșind din casă-n casă, din sat în sat, pînă a nimerit lîngă Dunăre la un pescar. Pescarul acela nu era Dumnezeu știe ce om bogat, trăia numai din pescuit, dar deoarece n-avea copii, luă pe Alexandru copil de suflet. La coliba pescarului a trăit copilul pînă ce a crescut mare și-a învățat și el meșteșugul pescăritului. Pescarul era acum bătrîn și nu mai putea pescui, dar Alexandru, ca om harnic și băiat de omenie, cîștiga atîta ca să poată trăi bătrînul și baba moșneagului liniștiți ! Dă Dumnezeu însă că moare pescarul și moare și baba lui și rămîne Alexandru numai singur. Acum pescuia el numai pe sama lui. Dar gîndeai că e făcătură, de cînd murise pescarul cel bătrîn mai că nu erau pești în Dunăre; umbla bietul copil ziua deplină uneori și nu-i prindea mreaja nici un pește. O dată năcăjit, cum era și dară și flămînd, aruncă mreaja în Dunăre și nu mai merge la ea pînă a doua zi la amiazi. Atunci se duce și trage mreaja. Nu era în ea nimic altă decît o mreană, e drept că foarte frumoasă. Noa, o ia el în mînă și o duce la colibă să o belească și să o frigă pe cărbuni, că era mai leșinat de foame săracul ! Dar cînd dă să o spintece, mreana îi scapă din mînă și cum cade jos cum se face o drăguță de fată ca ruptă din soare și îmbrăcată colea ca o zînă; cu iie albă ca laptele, împănată cu flori galbene, roșii și vinete de mătase, cu cătrință ca fetele noastre, cu pieptăruț mîndru tot pene și cu părul slobozit pe spate.

— Nu mă spinteca Alexandre, zise ea, că eu sînt rînduită de Dumnezeu să-ți fiu soție !

— După ce văd că ești om ca și mine, cum să te spintec? zise Alexandru, dar eu gîndeam că tu ești mreană !

— Eu sînt zîna apelor, zise fata, și la porunca lui Dumnezeu am intrat în mreaja ta și pentru binele tău și a altor oameni trebuie să-ți fiu muiere !

— Mulțam Doamne, zise iară Alexandru, de cînd văd că ești fată, îmi trecu foamea și năcazul!

— Noa, hai Alexandre acuma acasă la tine, acolo unde te-ai născut tu!

— Hei, draga mea! Acolo nu-i de-a merge, poate că nici n-aș nimeri că eram mic cînd am venit de-acolo, dar chiar să nimeresc, n-aș merge bucuros că domnul la care a slujit tata e atît de pogan de-a omorît și pre tata și pe mama numai că ce i se păru că ar fi înstrăinat lemne din pădurea lui!

— Nu face nimic, Alexandre, hai să mergem, că va fi cum va rîndui Dumnezeu!

Și s-au dus amîndoi în pădurea aceea și-au dat de-o colibă părăsită; era coliba unde se născuse Alexandru. Muierea făcu iute de cină ceva, adecă fripse niște bureți ce aflase prin pădure, cinară și după ce ziseră rugăciunile s-au culcat și-au dormit. S-au culcat, se-nțelege, pe vatra goală, căci n-aveau alte haine decît hăinuțele de pe ei. Dar ce să vezi, dimineața, cînd se pomeniră din somn, se trezesc în niște curți mai pompoase decît curțile împărătești și pline de toate cele trebuincioase pentru trai, și de post și de frupt, și curțile erau tot acolo în pădure, în locul colibei. Mulțămiră lui Dumnezeu și se puseră a căuta una-alta prin curți, și, după ce dădură de ale traiului, se puseră la prînz.

Birișii domnului în toată ziua veneau cîte zece cu cară în pădurea aceea după lemne și fiind aproape de sat, ajungeau încă de cu vreme acasă.

În ziua aceea iară veniră și trecînd prin poiană unde știau ei coliba, rămîn înmărmuriți de frumusețea curților care s-au făcut numai de ieri pînă azi. Și se tot înholbară birișii pre de toate laturile pe lîngă cele curți pînă era tîrziu după amiazi, atunci își aduc abia aminte ce domn au și-și încărcară iute carăle și dau biciu la boi să ajungă curînd acasă. Dar totuși ajung tîrziu acasă, colo pe la cina cea bună. Domnul îi aștepta cu o bîtă de corn în poartă și pe care cum trecea mi-l măsura peste spate de gîndeai că dă în sac. Cînd ajunse birișul cel din urmă la poartă, zise:

— Domnule, nu ne bate în zadar, noi nu sîntem de vină că am întîrziat așa tare, că uite, în pădure, colo unde era numai ieri, nu mai de mult, coliba cea părăsită a pădurarului, azi aflarăm niște curți mai minunate ca a Măriei tale și noi ne tot înholbarăm și ne minunarăm de ele, pînă ce uitarăm nu numai porunca Măriei tale, dar și mîncarea, blăstămați să fim de am mîncat azi ceva!

— Așa? zise domnul, mai potolindu-și mînia, noa, bine-i; mîne dimineață să mergi să chemi pe mișelul acela care a cutezat a-și face în pădure casă fără știrea mea, să-l chemi la mine; ai priceput?

— Priceput, domnule! Și se duse birișul a doua zi la curțile din pădure și spuse omului din ele că e poftit în sat la curtea boierească.

— Ce să fac acum, muiere? zise Alexandru către muierea sa.

— Ce să faci? Iacă-i merge, că știu că nu te-a mînca Măria sa domnul!

Și s-a dus Alexandru la domnie în sat.

— Bună dimineața, domnule!

— Să fii sănătos. Ce cauți aici? La ce-ai venit?

— Am venit domnule că un biriș d-al Măriei voastre a zis că mi-ați poruncit să viu!

— Bine-i! Adecă tu ești mișelul care și-a făcut casă în pădurea mea? Cum ai cutezat să faci un lucru ca acela?

— D-apoi că Domnia ta mi-ai poruncit, știi cînd ai omorît pe tata și pe mama, cînd ai zis să merg unde m-or duce ochii, iar după ce voi crește să vin în slujba dumitale, în locul tatei; și iată m-am ținut de cuvînt; în coliba unde m-am născut acolo m-am așezat alaltăieri cu muierea mea; dar dacă Dumnezeu a voit ca peste noapte să se facă din ea o casă bună, domnească, eu nu sînt de vină!

— Să mergi și pînă dimineață toată pădurea din jos de casa ta să fie tăiată, trupinele scoase, locul arat, sămănat cu mălai mărunt care pe dimineață să fie copt, și mie să-mi aduci de acolo făină de mălai mărunt, ca să-mi facă din ea mămăligă de prînz! Înțeles-ai?

— Dar cum se poate una ca asta, domnule?

— Taci și mergi, iar dacă dimineață nu vii după cum ți-am poruncit, nu-ți mai stă capul unde-ți stă acuma, că ți-a sta unde-ți stau picioarele!

Se pornește Alexandru supărat acasă; muierea îl aștepta în portiță.

— Noa, dar de ce te-a chemat?

— Oh, Doamne! Acesta vrea să ne omoare, și pe noi cum a omorît pe tata și pe mama!

— Cum așa?

— Iată, draga mea, mi-a poruncit că pînă dimineață toată pădurea cîtă-i din jos de casa noastră să o tai, să scot trupinele, s-o ar și samăn cu mălai mărunt, iar acela pînă dimineața să fie crescut și copt și eu să-i duc din el fărină de mămăligă, să prînzească mîne din ea!

— Nu-i nimica scumpul meu soț, lasă că va fi cum va rîndui Dumnezeu; nu fii tu îngîndurat pentru aceea!

Dacă veni seara, cinară ei, se rugară lui Dumnezeu și se culcară. Iar dimineața sculă muierea pe Alexandru și-i zise:

— Vezi de du fărină la domnu de mămăligă pentru prînz! Și se sculă Alexandru: adecă cît vedeai cu ochii pe coastă la vale, din jos de casele lui, unde fusese ieri pădurea cea uriașă, acum era numai o holdă de mălai mărunt, frumoasă și coaptă; iar într-o desagă-i pusese muierea grăunțe și în alta fărină de mălai mărunt. Se minună Alexandru, mulțămi lui Dumnezeu și merse la domnie în sat.

— Bună dimineața, domnule!

— Să trăiești, Alexandre! Noa, da adus-ai fărină de mălai mărunt?

— Adus, domnule, am adus o desagă de fărină și una de grăunțe!

— Și cum e holda unde a fost pădurea?

— Frumoasă, domnule, a dat Dumnezeu de s-a făcut chiar după porunca dumitale!

— Bine, Alexandre, e bine. Acum pînă dimineață să lăzuiești toată pădurea cea din sus de casa ta, să lucri pămîntul și să prășești vie, iar pe dimineață să-mi aduci struguri copți din ea!

— Dacă, domnule, una ca asta nu se poate face într-o noapte; numai de lăzuit n-aș găta-o într-un an de n-aș avea barem o sută de lucrători lîngă mine; apoi via știi dumneata de abia în trei ani o poți aduce să rodească!

— Cară-te, mișelule, îi zice domnul, și de nu faci pînă dimineață toate cîte ți-am poruncit, te sting de pe fața pămîntului!

Iară merge Alexandru supărat acasă și spune muierii porunca cea nouă, ce-a căpătat-o de la domnul pămîntesc.

— Nu te supăra nimic, Alexandre, că va fi ce va rîndui Dumnezeu, îi zise muierea.

Adecă cînd se scoală a doua zi, în locul pădurei cei din sus de casă era o drăguță de vie de să mai ia doi ochi să te uiți la ea; toată în rînd, toată cu struguri copți numai de cules și mari ca purceii. Alexandru iar mulțămi lui Dumnezeu și culese o corfiță de o duse boierului.

— Noa vezi că ai putut face? Numai ești cîne la mațe, vrei să te tragi de la muncă! zise boierul, cînd îl văzu întrînd cu strugurii.

— A făcut Dumnezeu sfîntul cu puterea lui cea mare, dar știu că eu nu, un om păcătos, răspunse Alexandru.

Dar domnul îi grăi:

— Ce-mi pasă mie cu cine ai lucrat și cu cine nu, destul atîta că mi-ai împlinit porunca. Acum să mergi în grajd să duci cele două bivolițe la taur, iar pe mîne dimineață să fie fătate, cu viței sub ele, să le mulgi și să-mi aduci apoi lapte pentru cafea de la ele; pricepi?

— Pricep, domnule, dar una ca asta nu se poate, că doară știi dumneata că bivolițele poartă un an de zile!

— Taci din gură, nemernicule, zise domnul, și te cară că n-am vreme de pierdut cu tine; de nu vii pe dimineață cu ele fătate, știi ce te așteaptă!

Și se duse Alexandru supărat acasă mînînd bivolițele dindărăt. Muierea îi ieși înainte:

— Da ce-i ,Alexandre, doară pe noi ne-a cinstit domnul boier cu bivolițele acestea?

— Oh, Doamne, tu muiere! boierul acesta tot ne pune capul!

— Da cum așa? Ce ești iară supărat?

— De cum să nu fiu; ascultă tu: să duc eu bivolițele acestea sterpe la taur, dar pînă dimineața ele să și fete și să-i duc de la ele lapte pentru cafea. Una ca asta nu se poate!

— Nu zice așa, dragul meu, că va fi cum va rîndui Dumnezeu. Hai de prînzește și te odihnește oleacă, apoi li duce la taur și mai departe lăsăm toate în voia lui Dumnezeu sfîntul!

A prînzit bietul Alexandru , apoi și-a pus merinde în triastă și a mînat bivolițele chiar la al treilea sat la taur, că mai aproape nu era și de-abia a ajuns îndărăt colo pe la cina cea bună. Apoi a cinat ceva și obosit cum era, a dormit ca mort pînă în zori de zi. Atunci l-a trezit muierea:

— Scoală, Alexandre, mergi de du bivolițele la curte, că s-o scula domnul și-i trebuie lapte de cafă!

Să sculă Alexandru și merse în grajd, adecă bivolițele fătaseră și aveau doi pui mîndri sub ele, negri ca doi pui de drac, și ugerile lor pline de lapte. Mulțămi el lui Dumnezeu și le mînă în sat la curtea boierească. Domnul era în tîrnat cu pipa cea lungă.

— Vii, Alexandre?

— Sînt aici, domnule!

— Noa, vezi că nu prea grea poruncă ți-am fost dat; știam eu că de frică împlinești bucuros poruncile mele; acum numai o poruncă-ți mai dau, dacă-i împlini-o și asta apoi te las în pace, iar de nu îți sucesc grumazul ca la un pui de găină!

— Ce să mai fac iară, domnule?

— Să-mi aduci pe Dumnezeu la prînz, auzi? la prînz să mi-l aduci! Acum nu mai sta pe gînduri, ci te cară și să nu-ți mai aud de nume pînă nu mi-l aduci!

— Da cum să pot eu un biet om păcătos să și gîndesc una ca aceea?

— Taci și te du!

Se luă Alexandru mai supărat ca totdeauna și merse către casă. Muierea chiar îi făcuse un drăguț de copil de nici de împărat nu poate fi mai altfel. Cum îl văzu îngîndurat îl întrebă:

— Iar ești supărat, Alexandre?

— Dar cum să nu fiu? Ascultă tu aici, pe cînd gîndeam că și-o fi stîmpărat gîndurile celea preste fire de poftalnice, pe cînd mulțămeam lui Dumnezeu că mi-a ajutat de am împlinit toate poruncile boierului, el iese cu altă poruncă și mai păgînă!

— Cu ce poruncă?

— Oh, doamne, muiere draga mea! Mă tem și să gîndesc la porunca cea nebună a păgînului acestui de domn; zice că să-i aduc lui pe Dumnezeu la prînz, la el la un păgîn ca el!

— E drept că-i lucru mare Alexandre, dar nu te întrista din samă afară; Dumnezeu va direge lucrurile ca un stăpîn bun. Tu vezi de mănîncă ceva, ia-ți merinde și te pune la cale, te tot du pînă-i da undeva de Dumnezeu și-i spune porunca ce-o ai de la boier; Domnul cerului este mult mai milostiv decît domnii pămîntești!

Așa și făcu Alexandru; mîncă ceva ce mîncă, își luă merinde și bîta în mînă și hai la cale. Și s-a tot dus, s-a tot dus, pînă a dat de-o apă mare. Ar fi trecut bucuros dincolo, dar nu era nici pod nici luntre, iar de-a înotul nu se încumeta s-o treacă fiind apa foarte lată. Deci sta pe gînduri: ce să facă?

Atunci apa-l întrebă;

— Ce stai aci, omule?

— Stau, răspunse el, că aș trece dincolo și nu-i aci nici pod, nici luntre și de-a-notul mi-e frică să intru!

— Și unde mergi, tu omule?

— Eu aș merge pînă aș da de Dumnezeu sfîntul că am un lucru mare să-i spun!

— Așa? atunci te trec eu, dar să întrebi pe Dumnezeu: de ce în mine nu este nici pește, nici broască, nici o jivină?

— Că-l voi întreba!

Atunci apa se desface în două și merge Alexandru ca pe-o cărare de prin cucuruz prin mijlocul apei.

Ajungînd de cealaltă parte, tot merge el pînă dă de un cîmp mare cu iarbă pînă în brîu; acolo era o ciurdă de boi mari, dar slabi, numai cu pielea pe oase; se legănau de slabi! Se minună mult Alexandru de astă vedenie: cum de boii acei mari, în așa bună și multă pășune și numai nu cad de pe picioare de slabi?

Dar merse el mai departe pînă nimeri într-un cîmp năsipos numai ici-colea cîte o buruiană și acolo o ciurdă de boi mici, dar frumoși și grași de gîndeai că amu-amu pleznesc de grași. De astă vedenie se minună Alexandru și mai tare, dar merse mai departe pînă ajunse într-o pădure mare, acolo poame multe și grînețe și prin copaci niște păsări mari țipau cît le lua gura: «Vai

de noi și de noi, că rău vedem, rău am văzut și mai rău vom vedea ! » Ele adecă țipoteau de foame !

Mergînd mai departe, ajunse într-un tufiș numai ici-colea cîte o alună, acolo mii de păsărele ciripeau și cîntau: « Bine ni-a fost, bine ni-e și mai bine vom ajunge, că sîntem toate sătule ! »

Minunîndu-se Alexandru și de acestea vedenii, merge mai departe pînă ajunge la curțile lui Dumnezeu sfîntul. Cu multă sfială întră înlăuntru și dete binețe ca un om de omenie.

Dumnezeu sfîntul îl primește cu bunăvoință și cu vorbe blînde ca un părinte adevărat, apoi îl întrebă că după ce umblă el atîta lume?

— O, Doamne, mi-i și groază să-ți spun !

— Spune, fătul meu, că de mine tot nu poate nime ascunde nici un cuget.

— Apoi să-ți spun, Doamne: m-o trimes domnul pe a cărui loc mi-e casa, să vin să te poftesc la el la prînz !

— Bine, fătul meu, după ce-i ajunge acasă să-i spui că atunci oi merge, cînd va face și el cîte ai făcut tu !

— D-apoi oare nu m-a omorî, Doamne?

— Nu te teme; dar să-mi spui ce ai văzut în calea ta de acasă pînă aici?

— Am văzut multe, Doamne: mai întîi am ajuns la o apă mare, fără luntre, fără pod și nu știam cum să trec, dar apa, după ce i-am spus unde mi-e calea, mi-a făcut loc de-am trecut ca pe uscat; m-a rugat însă să te întreb de ce în ea nu sînt nici pești nici broaște și nici o jivină?

— 'Ți-voi spune fătul meu, dar tu să nu-i spui pînă te-a trece dincolo; acolo de aceea nu sînt nici pești, nici broaște și nici alte jivini, că încă nici un om nu s-a înnecat în ea. Dar apoi ce-ai mai văzut?

— Am văzut, Doamne, un cîmp mare cu iarbă ca mătasea și de mare pînă în brîu; în ea păștea o ciurdă de boi mari, dar se legănau pe picioare de slabi în pășunea aceea bună !

— Aceea, fătul meu, sînt boierii cei bogați, care fac cîteodată pomene și ospețe, dar numai ei pe ei se pomenesc și se ospătează, iar după ce li se împrăștie oaspeții le pare rău de cheltuiala ce-au făcut, dar după aceea ce-ai mai văzut?

— Am văzut, Doamne, un cîmp năsipos, tot năsip și pietriș, numai ici-colea cîte o buruiană, și acolo era o ciurdă de boi mici, dar grași și frumoși, de nu mă mai puteam depărta de ei?

— Noa, vezi, fătul meu, aceea sînt oamenii cei săraci, bieții iobagi, care n-au alta decît numai ce vreau să le lase domnii lor cei procleți, dar ei cînd fac vreo pomană ori vreun ospăț, adună la masa lor pe toți lipsiții și săracii și aceea la mine este bine primită, de aceea după ce vin pe astă lume se desfătează; dar după aceea, adu-ți aminte, ce-ai mai văzut?

— Venind mai încoace, Doamne, am văzut o mulțime de pomi mari cu poame frumoase și printre ei tot soiul de sămănături, dar în pomi erau niște păsări urîte și zburlite și țipau cît le lua gura: « Rău am văzut, rău vedem și încă și mai rău vom vedea, că murim de foame ! »

— Noa, fătul meu, aceia sînt zgîrciții care au tot ce le trebuie, dar nu numai nu dau lipsiților de pomană, dar nici ei nu mănîncă să se satureși trag și plata lucrătorilor; pe astă lume de foame o să se vaiete ! Mai văzut-ai ceva în călătoria ta?

— Mai, Doamne, am văzut un tufiș și în el numai unde și unde cîte o alună, dar acolo era mii de păsărele ciripind și cîntînd: « Bine am văzut, bine vedem și bine vom vedea, că nimic nu ne lipsește ! »

— Vezi, fătul meu, acelea păsări sînteți voi muncitorii, care munciți de dimineața pînă seara, de multe ori chiar flămînzi și însetați numai ca să puteți ține din munca voastră pe cîte venituri toate, și totuși mulțămiți lui Dumnezeu și pentru atîta; plăcută este înaintea mea purtarea voastră !

— Acum mergi, fătul meu, acasă, că te așteaptă muierea și copilul ! Și plecă Alexandru cătră casă mulțămind lui Dumnezeu. Cînd ajunse la apa cea mare îl întrebă apa:

— Noa, da spusu-ț-a Dumnezeu pricina pentru care n-am eu nici pești nici broaște?

— Spus !

— Ei, cum a zis, care-i pricina?

— Trece-mă, că apoi îți spun !

Și l-a trecut apa iarăși de acea parte, adecă s-a făcut în lături pînă a trecut de aceastalaltă parte, cu toate că din colo în coace pe nimeni nu mai trecuse, că nime nu ceruse să-l treacă. După ce-a fost de aceastălaltă parte, apoi îi spuse Alexandru:

— În tine, așa mi-a spus Dumnezeu, că de aceea nu sînt nici pești, nici broaște și nici un fel de jivină, că încă n-ai înecat nici un om.

Atunci se înfoaie apa de trecu peste țărmuri și era cît pe-aci să înece pe Alexandru. Dar el fugi și-i zise:

— Dar nu ți-e rușine, chiar pe mine vrei să mă înneci unde ți-am spus ce-a zis Dumnezeu sfîntul? Apa atunci s-a rușinat și s-a tras în matca ei zicînd: cum n-am știut mai degrabă că nu scăpai tu din undele mele !

Acum Alexandru merse ață la boier acasă și ajunse chiar pe înserate.

— Noa, da chematu-l-ai? zise boierul.

— Chemat ! răspunse Alexandru.

— Și vine?

— Vine de bunăseamă, vine dacă-i face și dumneata lucrurile, care le-am făcut eu, dar pînă atunci, ba !

Auzind domnul cuvintele acestea cutezătoare ale lui Alexandru se mînie atît de tare de porunci slugilor să-l bage în fiară și în pente din tălpile picioarelor pînă în grumazi și să-l bage într-o pivniță și acolo să-l închidă să nu poată scăpa, că dimineața îl spînzură pentru cutezarea vorbelor celor nesocotite. Toată noaptea o petrecu Alexandru acolo, rugîndu-se lui Dumnezeu. Cînd fu de către ziuă veni Dumnezeu la ușa pivniții și strigă:

— Aci ești, Alexandre?

— Aci, Doamne !

— Dar ieși afară !

— Că nu pot, că sînt băgat în fiară și-n pente pînă-n grumazi !

— Ea mișcă-te oleacă !

Și cum se mișcă Alexandru, o dată-i căzură fiarăle de pe el ca și cînd ar fi fost putrede și ușa se deschise singură și ieși afară de mulțămi lui Dumnezeu că l-a scăpat.

— Noa, Alexandre, zice Dumnezeu, dar mergem la boierul la prînz, ori mergem la tine?

— Ba să mergem la mine întîi, că fi-va timp de mers la el și după aceea.

Și merseră la Alexandru acasă. Bucuria muierii și a copilașului că se mai văd, dar bucuria și-a lui Alexandru că a ajuns în pace la ai săi. Acum Alexandru porunci nevestei să facă de prînz, că iată chiar și Dumnezeu prînzește azi la ei.

Și se puse să facă ce știa ea mai bun de mîncare, dar Dumnezeu zise:

— Să-mi frigi să mănînc ce-aveți voi mai drag la casă !

Atunci Alexandru numaidecît porunci să arză muierea cuptorul și cînd era ars gata, trase jarul și duse copilul pe lopată și zvîrr cu el în cuptor, apoi puse jarul în gura cuptorului și intră înlăuntru de mai povesti cu Dumnezeu.

Peste vreun ceas de vreme merse el să aducă copilul fript să-l pună înaintea lui Dumnezeu. Adecă minunea minunilor !

Copilul se juca cu două mere de aur și cînta în treaba lui, cum cîntă copiii.

Văzînd Alexandru și muierea lui minunea asta, căzură cu fețele la pămînt și mulțămiră lui Dumnezeu.

Iar Dumnezeu îi ridică de jos și le zise:

— Să știți că boierul în clipita aceasta a plesnit de năcaz, căci nu te află în pivniță să te spînzure; de azi încolo nu mai ești iobag, ci domn în casa ta și în scurtă vreme nici un iobagi nu va mai fi în lume.

Așa s-a și întîmplat; iobăgia a căzut; dar cel dintîi care a scăpat de iobăgie a fost Alexandru cu muierea lui, cu Zîna apelor, care de n-au murit și astăzi trăiesc și măresc pe Dumnezeu.

Auzită și scrisă în Sîncel.

VOINICUL PARSION

A fost odată ce-a fost, că de n-ar fi fost nu s-ar povesti.

A fost odată un moşneag bătrîn, dar bătrîn nu şagă, de abia se mişca dintr-un loc într-altul, apoi era şi sărac, dar sărac de n-avea chiar nimic. Numai cît avea trei feciori harnici de muncă, aceia ţinea şi pe bietul moşneag, din lucru mînilor lor, lucrînd adecă pe plată pe la alţii.

Odată iar ies feciorii tustrei în sat să capete ceva de lucru şi căpătară cei doi mai mari numaidecît, dar cel mai mic, anume Parsion, era cît pe aci să se întoarcă acasă la moşneagul cu mîna goală, căci nu căpătase de lucru. Dar în cale cătră casă se întîlneşte cu un moş bătrîn ca şi tatăl-său.

— Unde mergi, Parsioane!

— Mă duc acasă, că n-am căpătat de lucru pe ziua de azi, o să merg în pădure să mai aduc vreo două lemne, baremi frig să nu rabde bietul tata.

— Mă Parsioane, da să vii tu la plug la mine, că uite, eu sînt bătrîn şi slab, nu mai pot munci, apoi loc şi vituţe am de la Dumnezeu sfîntul, umblă la mine la plug în săptămîna asta, apoi îţi dau loc de o zi de plug, îţi dau grîu să-l semeni şi plugul cu vitele să ţi-l ari, vreai Parsioane? Vreau, moşule!

Şi se duse Parsion la plug şi ară toată săptămîna în locul moşneagului, iar seara cînd mergea acasă îi da moşneagul de mîncare, să ducă şi la tatăl său.

În cealaltă săptămînă, îi dădu moşneagul boii şi plugul să-şi are şi pe sama lui, dar loc bun nu mai avea de unde-i da, că acela îl sămănase moşneagul pe sama lui, fără-i dădu o coastă plină de spini, să şi-o lăzuiască şi are cum va voi, apoi grîu de sămînţă i-a da el.

Şi se apucă Parsion de lăzuit, el tot tăia spinii cu toporul şi-i scotea din pămînt cu rădăcini cu tot, iar un cîne al stăpînului său îi lua în gură şi-i căra într-un fund de părău. În cîteva zile fu coasta lăzuită, arată şi semănată. Se bucurară fraţii că au şi ei sămănătură, că pînă atunci nu mai avuseră, dar mai tare se bucură tatăl lor, văzînd ce feciori buni şi harnici are.

Dete Dumnezeu şi veni timpul seceratului, deci merg toţi trei feciorii la secerat în holda lor, un lucru acesta pe care nu-l mai făcuse nici cînd, că ei pînă-ntr-aceea numai în holde streine seceraseră. Nici moşneagul nu vru să rămînă acasă, trebuiră feciorii să-l ducă şi pe el la holdă, cum vor putea, că de va muri să nu poată zice că n-a fost baremi la holda lui, că în holde streine destul a lucrat pînă şi-au crescut copiii.

După ce ajung la holdă se minunează. Şi cum nu s-or minuna, mă rog dumneavoastră, cînd holda lor era cu spicele de aur! Mulţămesc deci lui Dumnezeu şi se pun pe muncă şi seceră bărbăteşte tustrei feciorii, iar bătrînul se

uita mîngîiat, ce spor fac; ar fi secerat și el săracul, dar nu mai putea decît să adune ici colea cîte un spic ce vedea că a rămas îndărătul harnicilor feciori.

Cînd fu seară, făcură din holda secerată patru grămezi mari și se puse fiecare din frați cîte pe-o grămadă să doarmă peste noapte, dar să și păzească să nu le fure cineva vreun spic, că aurul, vedeți dumneavoastră, e scump. Bătrînul încă se puse să străjuiască o grămadă.

Cînd fu colo pe la miezul nopții, veni o pasăre și smulse un spic de grîu chiar din grămada care o păzea Parsion, feciorul cel mai mic. Dar el nu vru să se lase de pagubă, strigă la frați să aibă grijă și de grămada lui și el se luă tot într-o fugă, după pasăre, că ea nu putu zbura pe sus fiindcă-i era spicul greu, ori că doară așa voia ea.

Și s-a tot dus Parsion după pasăre pînă se omizea de ziuă. Atunci au ajuns la o pădure mare. El află o zburătură de lemn și zvîrli în pasăre. Și-o nimeri de-i rupse o aripă, dar de lăsat tot nu lăsă spicul din gură. Pînă află el aripa, care căzuse de la pasăre, pierde pasărea dinaintea ochilor și se pierde și el prin pădure numai cu aripa în mînă.

Tot umblă el prin pădure pînă-l apucă noaptea și numai dă de urmă să scape din pădure. După ce înnoptează bine vede departe un foc mare. Acolo vor fi niște păcurari la oi, merg într-acolo că doară îmi vor da ceva de cină, ori baremi m-or lăsa să dorm și eu cu ei, iar dimineața îmi vor arăta calea să ies la largul. Și se duse ață la foc. Adecă acolo era un uriaș mare încolăcit pre lîngă foc ca un șarpe. Acum începu a se înfrica bietul Parsion; s-ar fi dus, dar unde? nu știa calea, ar fi rămas, se temea de uriaș. Deci își luă inima-n dinți și se băgă în mîneca sumanului la uriaș cum era obosit, deloc adormi ca mort.

Cînd se trezi uriașul și se ridică căscărind, pică Parsion din mîneca sumanului lui, dar nu se trezi, așa dormea de greu. Uriașul se uită la el și se miră de unde a putut el răsări în mîneca sumanului? În urmă-și socoate: ce-o fi, aceea o fi, dar eu îl duc acasă. Și-l luă uriașul în brațe și-l duse la casele lui în mijlocul pădurei, unde dacă intră în casă îl puse în pat să doarmă și plecă pe ușă afară.

Dar cînd închise uriașul ușa, bagseamă cam scîrțîia, că se trezi feciorul și începu a striga din toate puterile: da unde-s eu?

Uriașul veni îndărăpt și-l mustră cum de a cutezat el să se culce în mîneca sumanului lui? Iar Parsion se rugă de iertare și-i spuse toată întîmplarea cum vi-o spusei și eu dumneavoastră.

Ș-apoi zise Uriașul:

— Fătul meu, dacă ai rătăcit tu chiar la mine, rămîi de tot aici și fii copilul meu.

Și s-a învoit Parsion și a rămas la uriaș copil de suflet și trăiau acolo în mijlocul codrilor numai amîndoi.

Într-o zi cînd veni uriașul acasă, află feciorul pus pe gînduri, supărat și-l întrebă:

— Da ce ești supărat, fiule?

— Nu-s supărat, răspunde feciorul, numai mă gîndesc că rău o ducem noi aci fără muiere la casă, nu avem cine să ne facă o mîncare cum se cade, cine să ne spele o haină, cine să grijească casa cum știu ele.

— Așa e, răspunse uriașul, bine zici tu, iacă tu ai fi chiar bun de însurat, dar pe aci nu sînt fete, nu sînt muieri, numai cît vin în tot anul odată trei zîne de se scaldă în tăul cel din mijlocul pădurei, mîne poimîne iar li-i timpul să vină, vin în formă de porumbițe zburînd și dacă se slobod jos din văzduh își lasă aripile pe țărmure, apoi se bagă în tăul cel de lapte dulce și se scaldă cîndu-i cruce amiazăzi. Du-te, și cînd s-or scălda mai bine, tu fură de la una aripile și vino cu ele numaidecît, dar să nu te uiți îndărăt, că de te vei uita nu va fi bine.

Și s-a dus Parsion cum a zis uriașul la tăul de lapte dulce, cînd era cruce amiazi și văzu pe zîne scăldîndu-se în lapte dulce și jucîndu-se acolo, iar aripile erau pe țărmure. Și s-a repezit Parsion și-a luat o pereche de aripi și s-a cam dus cu ele, iar zînele cum l-au văzut, au ieșit din tău și și-au luat aripile și au zburat, dar una ale cărei aripi le luase feciorul nu s-a putut face porumbiță și nu a mai putut merge cu cele două surori, ci a rămas fată frumoasă, zînă. Deci a fugit după fecior plîngînd și rugîndu-l să-i dea hainele, adecă aripile; dar el nu o ascultă, nici că se uită îndărăt s-o vadă în față. Și s-au tot dus ei așa, el înainte și ea după el pînă au ajuns la uriaș acasă. Acolo i-au dat haine muierești și au făcut o veselie, că își căpătară muiere în casă.

Parsion însă era om cuminte, el știa că de va pune mîna pe aripi, atît o mai vede, deci se puse și cusu aripile în pieptar, nime să nu știe de ele. Ea bine știa că unde sînt, dar nu se putea apropia să le descoasă, că el își grijea pieptarul ca ochii.

Trăiră ei multă vreme acolo fericiți numai toți trei: uriașul, Parsion și zîna, muierea lui Parsion. Dar pe Parsion îl lovi odată dorul de casă, de tată și de frați. Deci se rugă de uriașul să-l sloboadă pe cîteva zile la ai lor. Și uriașul s-a învoit, l-a lăsat să meargă cu muiere cu tot, ba le-a arătat și calea și ei s-au dus multă lume împărăție, ca Dumnezeu să ne ție, că din poveste multă este, lungă și frumoasă s-ascultați și dumneavoastră, că cine o ascultă o va învăța, iar cine o adormi — bine s-a hodini; cui nu-i place n-o asculte, ci-mi deie mie pace s-o mințesc pînă-n capăt. Și s-au dus Parsion pînă au ajuns acasă la ei în sat. Tatăl său trăia însă, dară era slab și bătrîn, frații-i erau însurați și erau gazde bune, că doară avuse o holdă de aur, pe care moșii și vite și-au cumpărat. Veselia era mare cînd se mai văzură toți frații laolaltă, toți sănătoși, toți însurați, unul avea muiere mai frumoasă ca altul, dară zînă numai Parsion avea.

S-au pus deci toți la voie bună și mîncară, și beură și-și petrecură. Iar după ce se săturară s-a pus zîna la hori, dar hori cum știu zînele. Parsion fiind cam vinos și obosit s-a pus să se culce să doarmă; și-au adormit, dar zina tot cînta. Cumnatele ei se minunară cum poate cînta așa frumos: dar ea zise, hm și mai frumos aș cînta, dar glasurile îmi sînt cusute în pieptarul lui Parsion și acum nu cutez să-l trezesc, să mi le dea.

Cumnatele, poftărețe ca toate femeile, să audă cîntece și mai frumoase, traseră pieptarul de sub capul lui Parsion și-l dădură în mîna zînei.

Ea descusu repede aripile și cum și le văzu în mînă, cum se făcu porumbiță și zbură pe un pom afară de unde strigă: « Să spuneți lui Parsion dacă s-a scula, că de vrea să mă mai vadă, să mă caute la cetatea nevăzută și neauzită, că numai acolo mă mai poate afla ».

După aceea zburâ ca glonțul de repede. După ce se trezi Parsion cel dintîi lucru-i fu să întrebe că ce-i face nevasta? dormit-a vro leacă și ea, ori tot cîntat-a pînă în dalba ziuă?

Atunci frații și cumnatele i-au spus toată întîmplarea după cum v-o spusei și eu dumneavoastră; iar el se supără de moarte și nici rămas bun nu le zise, fără apucă drumul tot întrebînd pe toți trecătorii, nu cumva au auzit de cetatea cea nevăzută și neauzită? Dar nimeni nu-i putea spune nimic.

Și s-a tot dus pînă a ajuns iară la uriașul din pădure și-i spuse toată pățania. Iară uriașul îi zise:

Nu te supăra din samă în afară, că poate așa a fost să se întîmple.

Șezi și te odihnește, apoi ți-oi pune merinde și-i merge pînă la fratele meu cel mai mare, care este împărat peste toate fiarele pădurilor, poate că el te va ști îndrepta.

Și se odihni Parsion o zi și o noapte la uriașul apoi își luă merinde, iară uriașul îi arătă drumul și merse trei zile și trei nopți, pînă ajunse la fratele uriașului, care era împărat preste toate fiarele pădurilor, și era un uriaș groaznic de mare, cu cap ca de urs.

— Bună ziua, moșule!

— Să trăiești cu bine, fătul meu, dară ce păcate te poartă pe aici, pe unde încă picior de om pămîntean n-a umblat?

— D-apoi, moșule, îndreptat de fratele dumitale, de Uriașul pădurilor, vin cu o rugare la dumneata, să faci bine să-mi spui unde este cetatea nevăzută și neauzită, că mi-a fugit nevasta, și chiar acolo a zis că merge.

— O, dragul meu, eu nu știu, fără stai puțin și te odihnește, că mi-oi întreba supușii mei, dar de cumva vor ști ei?

Și ieși uriașul afară și răcni odată, ca urșii și începură a se aduna tot felul de fiare de prin pădure și de jivini mici și mari, urși, lupi, dihori, soboli, șoareci, iepuri, cerbi, căprioare și alte bidigănii ce sînt în lume și pe sub soare, și le întrebă: care din voi știe unde este cetatea cea nevăzută și neauzită?

Iară ele tăcură ca mute, că pe semne nici nu auziseră de cetatea aceea.

Dacă a văzut uriașul că fiarele nu-i știu da răspunsul, le porunci să meargă, care de unde a venit și intrînd la Parsion în casă-i zise: nu te supăra peste fire, fătul meu, că deși supușii mei nu ne putură spune nimic despre aceea cetate, dară eu am o soră mai mică, ea este crăiasă preste toate pasările, vei merge la ea și poate că ea te va ști îndrepta.

Și-i dete uriașul merinde și-i arătă calea, care duce pînă la soru-sa tot prin munți și prin crînguri, prin păraie și prin prăpăstii, de gîndeai că nici cerbul n-ar cuteza să umble pe acolo. Dar Parsion își luă rămas bun și plecă, unde n-ar merge un bărbat pentru o muiere frumoasă?! Și s-a dus și s-a dus șapte zile și șapte nopți pînă a ajuns la curțile crăiesei pasărilor, care erau între niște stînci pe un vîrf de munte. Și intră Parsion înlăuntru, dar se îngrozi cînd o văzu, că era o urieșiță groaznică cu un cap mare ca buhele, dar cît o bute de cincizeci de vedre de mare.

— Bună ziua, înălțată împărătească!

— Să fii sănătos, voinice, dar ce cauți prin astă lume pustie, pe unde picior de om n-a mai călcat?

— D-apoi, înălțată împărătească, nu umblu de bună voie, ci de mare nevoie; mi-a fugit nevasta, și-a zis că numai la cetatea nevăzută și neauzită o pot afla; întrebat-am de frații dumitale, pe Uriașul pădurilor și pe Craiul fiarelor și nici unul nu m-a putut îndrepta acolo, fără m-au îndrumat la dumneata, doar vei face bine să mă îndrepți?

— Nu știu, dragul meu, fără fiindc-ai bătut atîta amar de cale, o să cerc doar vor ști supușii mei.

Și ieși uriețița afară și făcu odată U-hu! ca buhele, dar atît de tare de răsună toate pădurile și tremurară munții de groază. Și au prins a se aduna pasări, fel de fel: vulturi, ulii, găi, buhe, huhurezi, libuți, cioare, corbi, țărci, vrăbii, porumbi, pajori cu două capuri, pasări mari și mici de era greu pămîntul sub ele, și tăceau așteptînd porunca împărătesei. Atunci le zise împărăteasa: «Care din voi știe unde este cetatea nevăzută și neauzită?» Dară toate tăcură, pe semne nu știau nici ele; mai întrebă împărăteasa o dată, dar iar tăcură toate; atunci văzu că se apropie o presură ostenită, numai cu o aripă și cu un spic de aur în gură.

— Tu cum de vii așa încet, ce întîrzii atîta, o întrebă crăiasa.

Dar mica presură răspunse, să fie cu iertare, înălțată împărătească, am văzut pe pămînt o holdă cu spice de aur, și am gîndit să-ți aduc un spic de cinste, dar stăpînul holdei, hoțul cel de om care e lîngă dumneata, m-a simțit cînd am luat spicul și a fugit tot după mine, iar cînd s-a apropiat mai tărișor de mine, m-a pălit cu o zburătură de lemn, de mi-a rupt aripa; de aceea întîrziai așa tare, că spicul e greu, iar eu numai o aripă am.

— Dar cetatea nevăzută și neauzită știi unde este?

— Știu, înălțată împărătească, dar e foarte tare departe.

— Fie cît de departe, te vei pune pe umărul feciorului acestuia, dacă zici că ești obosită și îl vei duce acolo; pricepi?

— Pricep.

Și mulțămi Parsion la uriețiță și se puse la cale, peste rîpe, peste gropi, peste hîrtopi, preste munți și surupături, s-au tot dus vro trei luni de zile. Acum nu mai putea de obosit bietul fecior, dar mergea, mergea mereu; cum duce dorul pe om!

Bine zice cîntecul:

Cînd îmi vine dor de ducă,
Merg pe deal ca și pe luncă!

Așa era și Parsion.

Odată au ajuns la cetate. Pasărea a rămas afară pe un pom, iară Parsion a intrat înlăuntru unde a aflat trei porumbițe.

— Dar ce cauți pe-aici, voinice? îl întrebă o porumbiță.

— Caut pe nevasta mea, că mi-a fugit și una din voi trebuie să fie.

— Așa? bine-i, uită-te dară bine și de vei cunoaște care-i a ta, cu muiere vei fi, iar de unde nu, vei merge pe unde ai venit, fluierînd a pagubă. Și se uită

Parsion lung la ele, să nu sminteascâ cumva, apoi puse mîna pe una și zise: tu ești!

— Ai avut noroc că m-ai cunoscut, că de nu mă cunoșteai, mergeai precum ai venit; apoi se aruncă preste cap și se făcu nevastă cum fusese.

Și-și luară rămas bun de la cele două porumbițe și porniră pe cale cătră casă, luînd pasărea cea din nou cu el și ducînd-o cînd unul, cînd altul pînă ajunse la crăiasa pasărilor. Aci lăsară pasărea cea cu aripa ruptă și-i mulțămiră de povață, și ei s-au tot dus apoi pînă au ajuns la craiul fiarelor; acestuia încă-i mulțămiră de povață; apoi s-au dus acasă la uriașul pădurei, care s-a bucurat foarte tare văzîndu-i iar pe amîndoi. Și a făcut un ospăț mare, mare, unde toți cînii umblau cu colaci în coadă. Multă lume de om a mai fost acolo, chiar și eu am fost, tăiam lemne cu sapa, și căram apă cu ciurul; iar ouăle le duceam cu furca-n casă, și pentru slujba ce le-am făcut, atîta m-au omenit de n-oi uita-n veci.

Cine-o știe mai departe, mai departe s-o spună, că eu mă suii pe-o șea, și v-o spusei așa, mă suii pe un cui, să nu v-o mai spui.

Auzită și scrisă în Rodna Veche.

URMĂ GALBINĂ ȘI PIPĂRUȘ PETRU

Zice că a fost odată un împărat mare și puternic, numit împăratul Verde. El avea împărăția sa lungă și lată, încît îi trebuia cîțiva ani ca să o poată ocoli; chiar lîngă palat, adică nu departe de curțile lui, avea o grădină fermecată, dar fermecată nu glumă, atît de fermecată, de ea făcea minuni cu oamenii care treceau pe lîngă ea, că: de cumva cel ce trecea pe lîngă ea era tînăr, se făcea bătrîn, de era bătrîn se făcea tînăr, de era fată sau nevastă devenea împovărată

Și împăratul Verde avea feciori și fete, dar din toți fiii ce-i avea mai mici era o drăguliță de fată, colea ca fetele de împărat, mîndră cît gîndeai că să-i bei apă din gură. Și împăratul ca tată, îngîndurat, ca toți tații, se temea ca nu cumva fiica lui să meargă pe la grădina cea fermecată, de aceea o ținea închisă într-o chilie din curțile lui, și de acolo nu o lăsa nicicînd afară, numai doară cînd mergea și el cu ea, dar atunci o lua în altă parte, nu pe lîngă grădina fermecată.

Într-o sărbătoare mare s-a dus împăratul la biserică și a uitat chilia fetei deschisă. Fata văzîndu-se singură, și-a bătut capul că oare de ce nu o lasă tatăl său în dreptul grădinei aceleia, deci se ia frumușel și merge de ici pînă colea, pînă ajunge la grădină. Se uită în dreapta, se uită în stînga, dar nu vede ceva deosebit și se întoarce iar în chilie, să nu știe tată-său că doară ea a fost pe afară. Dar după ce ajunse în chilie, simți că ea este împovărată. Năcazul și supărarea ei era mare.

Acum văzîndu-se ea în așa stare, se gîndi, că de așteaptă pînă ce vine tată-său, cum o va vedea că e împovărată, cum o omoară, mai bine să nu îl aștepte acasă. Și se puse fata și își adună tot ce biata putu cu degrabă, o leacă de merinde, niște hăinuțe și vreo doi bani ce avea de-ndemînă, le îndesă toate într-o pereche de desagi, își ia desagii pe umeri și se cam mai duce. Și s-a tot dus pînă a ajuns într-o pădure, unde s-a pus sub un stejar mare, a făcut foc și s-a culcat să se hodinească, că era obosită de cale.

Colea, cînd se făcea ziuă, a născut un drag de copilaș cît să mai ai doi ochi să te uiți la el. Ea se bucură foarte de copilaș, făcu o colibă de vreascuri sub acel stejar și stătu acolo cu copilașul, drăgostindu-l ca mamele. Cînd colo către amiazi nimeresc p-acolo doi oameni, unul bătrîn-bătrîn și altul mai tînăr. După ce dau ei bineți, ca oamenii cei de omenie, întrebă pe fată că botezat e copilașul? Iar ea le răspunse că nu-i botezat, că n-a avut pe nimeni să îl boteze, iară ea nu știe. Deci se pun cei doi oameni și botează copilul; cel mai bătrîn i-a fost naș, iar cel mai tînăr a făcut slujba de preot. Și i-au pus numele: Urmă Galbină.

Nănașul a cinstit pe finul său cu o pușcă și cu un paloș, apoi și-au luat rămas bun și s-au făcut nevăzuți. Numai după aceea i-a plesnit mamei lui Urmă Galbină prin minte, că acei doi moșnegi nu au putut fi decît Dumnezeu cu Sf. Petru, că chiar atunci umblau prin lume, printre oamenii cești păcătoși. Dar Urmă Galbină așa tare a prins a crește după botez încît seara își luă armele și merse la vînat, și peste o clipită veni cu o căprioară la bordei. Mumă-sa se bucură foarte văzînd căprioara, că li se gătase mîncarea, dar mai tare se bucură văzînd ce fecior voinic are.

În toate zilele mergea Urmă Galbină la vînat și totdeauna aducea cîte ceva la mamă-sa, mai un mistreț, mai un cerb, mai o căprioară, ori barem un iepure, dar gol nu venea niciodată.

Odată vine Urmă Galbină supărat de la vînat, iar mamă-sa-l întrebă:

— De ce ești supărat, dragul mamii, doară ți s-a întîmplat ceva?

— Nu mi s-a întîmplat nimic, mamă, dară m-a ajuns dorul de însurat.

Mamă-sa se minună foarte de vorbele lui, că el era numai de patru zile, deci zise:

— Nu zic, dragul mamei, să nu te însori, dar nu știu ce fată ar fi potrivită pentru un voinic ca tine; tu fă cum te-a trage firea.

Într-o seară l-a ajuns pe Urmă Galbină și mai tare dorul însuratului, deci neștiind ce să facă, încătrău să plece, s-a suit în vîrful unui copac și de acolo și-a aruncat căciula într-o parte și a zis: « Încătrău s-a dus căciula mea, într-acolo mă voi duce să-mi caut mireasa ».

Dimineața s-a sculat și-a luat armele și s-a dus în partea încătrău își aruncase căciula și s-a dus pînă a ieșit afară din pădure, dar nu s-a întîlnit cu nime; cînd era acuma ieșit la larg, aude lătrat de cîni, încît răsunau pădurile. Și merge în partea aceea, adecă acolo dă de vînătorii împăratului Verde. Prinde vorbă cu ei, le spune cine este el, ei îi spun cine sînt ei, și tot povestesc împreună pînă ajung ei la împăratul Verde, care încă era la vînat. Cum îl vede împăratul îndată gîndește că trebuie să fie un viteaz mare; deci-l îmbie să rămînă cu ei pînă deseară la vînat. Dar Urmă Galbină răspunse:

— Bucuros aș rămînea, dar uite eu am plecat să mă însor. Așa ! zise împăratul, atunci fii pe pace, rămîi cu noi, că deseară vei veni la curțile mele, că și eu am fete de măritat.

Și-a rămas Urmă Galbină la vînat toată ziulița și tot ce le ieșiră în cale, numai el vîna, că nici împăratul, nici vînătorii lui nu nimereau, oricît își încordau arcurile și puștile.

Seara l-a întrebat împăratul că de unde este? Iar el a răspuns că de-aci din pădure. L-a mai întrebat împăratul că al cui e? Dar el n-a voit să-i spună. Au mai povestit ei ce-au mai povestit și-apoi a zis împăratul:

— Acum ia-ți și tu ceva din vînat, și pe mîine să vii la mine la amiazi. Din vînat nu mi-oi lua nimic, că mai aflu eu ceva pînă acasă, dar pe mîne la amiazi încă nu m-aștepta, că nu viu.

— Nu?

— Nu !

Acum și-a gîndit împăratul: dacă n-aș ști că numai de cîteva zile e fata mea dusă de la curte, aș gîndi că-i chiar al ei, că prea seamănă la vorbă și la năravi: e drăcos ca ea. Deci nu i-a mai zis nimic, ci s-au despărțit, împăratul

cu vînătorii lui s-au dus la curțile lui, iar Urmă Galbină la bordeiul din pădure, unde-l aștepta mamă-sa.

A doua zi iar își luă Urmă Galbină armele și merse la vînat, dar în altă parte, nu în aceea unde se întîlnise cu împăratul. Umblînd el așa prin pădure, a dat de niște curți mari, iar înaintea curților era un tău de lapte dulce.

Și s-a uitat Urmă Galbină bine la curți să vadă pe unde poate intra omul în ele și, de ar fi vreo primejdie, pe unde ar putea-o tuli la sănătoasa, apoi păși hotărît și apăsat pînă la poarta cea mare, care era de fier, și bătu cu paloșul în ea de trei ori. Atunci un glas din curți a întrebat: « Cine bate în poartă? » Dar el n-a răspuns nimic ! După aceea a mai bătut cu paloșul în poartă de trei ori, și iar l-au întrebat cei din curți că cine bate? Dar el iar nu a răspuns nimic. După ce tăcură cei din curți, a bătut Urmă Galbină a treia oară cu paloșul de trei ori și atunci numai văzu că se deschid porțile și un zmeu își scoate capul să vadă cine bate ! Dar Urmă Galbină îi reteză capul și-l aruncă în tăul cel de lapte dulce, și iară bătu în poartă de trei ori cu paloșul. Auzind zmeii cei din curți bătătura în poartă, se minunară, că ce poate să fie, că streinul tot bate în poartă, și ortacul lor, care s-a dus să-i deschidă nu mai vine. Atunci le plesni în minte că ce poate fi pricina: deci strigară, că di nimeni nu se tem, numai de Urmă Galbină doară nu-i poartă corbii ochii și cioarele picioarele pe aici ! Deci năvăliră toți asupra porții, numai mamonul cel bătrîn rămase în curți, dar care cum scotea capul pe poartă, Urmă Galbină îndată îl reteza și îl arunca în tău, pînă ce i-a omorît pe toți.

Apoi a intrat în curți, unde a aflat pe mamonul cel bătrîn, pe tata dracilor. Acela era după masă, cu pipa cea cu cănaci (ciucuri) în gură și cu sînge de om într-o sticlă mare, din care tot bea.

Cînd a văzut însă pe Urmă Galbină intrînd, și-a scăpat și sticla din mînă și pipa din gură, și din negru ce era a îngălbenit de frică, și tremura ca varga, că el cunoștea pe Urmă Galbină. Iar Urmă Galbină l-a întrebat:

— Hei, mamoane, dar acum ce moarte-ți dorești, că și tu multe ai făcut pînă am dat de tine? Iar mamonul i-a răspuns:

— Fă cu mine ce-i voi, că cunosc că ai putere, nici nu cerc a mă apăra, dar fiindcă ești în curțile mele, mă rog să mă înfunzi într-o bute și să mă bagi în una din chiliile mele. Iar Urmă Galbină a zis:

— Așa să fie cum zici, ca să nu gîndești că mi-e frică de tine, știindu-te viu, dar să știi că din bute nu vei ieși pînă ce nu te va scoate Mandalina mea, căci el știa, că așa se cheamă fata Împăratului Verde, care o să-i fie nevastă.

Apoi Urmă Galbină s-a dus la bordeiul mamei sale și i-a spus toată întîmplarea; mamă-sa s-a bucurat foarte tare și a doua zi s-au mutat la curți, care acum erau ale lor.

A doua zi iar a plecat Urmă Galbină la vînat, dar a băgat de seamă că unde călca se făcea urmă, dar ce urmă? urmă intraurită. El s-a minunat de acest lucru și-a întrebat pe mamă-sa, că oare ce să fie pricina, de după el rămîne urmă galbină într-aurită? Iar mamă-sa i-a răspuns:

— De aceea te-a botezat nănașul tău Urmă Galbină !

Multă vreme n-a mai trecut și iar i-au venit în minte gîndurile însuratului; deci, într-o bună dimineață zise:

— Mamă, eu merg să mă însor !

— Du-te, puiul mamei, în voie îți stă ce să faci, că ești destul de mare și de cuminte.

Și s-a dus Urmă Galbină ață la Împăratul Verde și i-a pețit fata, pe Mandalina. Fetei îi plăcea tare de Urmă Galbină, că era un voinic numai ca el, părinții încă nu se împotriviră și în cîteva zile să văzu Urmă Galbină cu nevastă și Mandalina cu bărbat. După ce făcură nunta, se duse cu nevasta la mamă-sa în codru la curțile lui.

Și duceau ei zile bune împreună, Mandalina îi era și soție și mătușe, tinerii nu știau nimic de una ca asta, numai mama lui Urmă Galbină știa, dar tăcea. El mergea în toată ziua la vînat, însăma cele trebuincioase pentru traiul casei, iar mamă-sa și cu nevastă-sa ședeau acasă ca femeile și mai lucrau cîte ceva prin casă, mai și povesteau una-alta, cum e năravul lor.

După ce știu Mandalina că ale cui au fost mai înainte curțile acelea, și cum au ajuns în mîna lui Urmă Galbină, se simțea făloasă că are un bărbat atît de voinic. Dar muierea-i muiere și pace! Nu se poate răbda pînă ce nu știe ea toate. Umblase ea în toate chiliile, văzuse toate bunătățile, dar în chilia din fund nu fusese niciodată, că cheia aceleia o purta Urmă Galbină tot la el.

Odată se furișă Mandalina și îi fură cheia, și după ce bărbatu-său se duse la vînat, deschise ușa chiliei din fund încetinel și intră înlăuntru. Dar nu păși bine înlăuntru, cînd și plesniră cercurile de pe bute, și din ea ieși un voinic mîndru și frumos de să mai ai doi ochi să te uiți la el. Era mamonul în chip de om. Mandalinei îi căzu foarte drag. Se drăgostiră ei toată ziua, pînă de către seară, cînd era vremea să sosească Urmă Galbină. Atunci zise mamonul:

— Acum mergi, draga mea, și pe mine mă încuie aici, dar vezi de poți, fură paloșul lui Urmă Galbină și mi-l dă mie, că, de ne putem mîntui de el, mai bine o să trăiești tu cu mine, decît cum trăiești cu el. Am eu și alte palate mai frumoase, vom merge acolo și vom trăi ca doi porumbi.

Și Mandalina a ieșit de la mamonul și și-a așteptat bărbatul. El a și ajuns în scurtă vreme, și-a aninat armele în cui, ca și de alte dăți și s-a pus la cină, iar după cină la odihnă.

Cînd dormea mai bine, se sculă drăguța lui de muiere de lîngă el, luă paloșul din cui și-l duse mamonului. Acela ieși repede din chilia lui, merse la patul unde dormea Urmă Galbină, îl trezi din somn și-i zise:

— Ce moarte-ți dorești? Iar Urmă Galbină zise:

— Taie-mi capul și mă aruncă în tău, că văd că m-au părăsit puterile de cînd credincioasa mea de muiere ți-a dat paloșul.

Și mamonul i-a tăiat capul și l-a aruncat în tău, apoi a luat pe Mandalina de mînă și s-a dus la alte curți cu ea, care-i erau într-o pădure mare, departe de acolea, cale de trei zile drăcești.

Mama lui Urmă Galbină rămase singură plîngînd după copilul ei și văzîndu-se fără mîngîiere și fără ajutor.

Dimineața dă să mătură prin casă, și mătură ea cît mătură, pînă i se năzărește că vede un fir de piper. Ea se pleacă și ridică piperul și-l pune pe masă, dar acela se durdulică jos; îl mai ia odată, și-l pune în sîn, dar el și de acolo sare jos; atunci s-a mîniat și l-a băgat în gură și huzdup piperul pe grumazi la vale. Din minutul acela ea a rămas îngreunată și nu peste multă vreme a născut un fecior frumos și voinic.

Nu mult după aceea nimeresc pe acolo doi moșnegi și o întreabă că botezat este copilul? Iar ea le răspunde că nu-i botezat. Deci cei doi moșnegi îl botezară și îi puseră numele Pipăruș Viteazul și îl dăruiră cu un paloș, o pușcă și cu o traistă în care erau trei suflete.

Și Pipăruș Viteazul creștea ca din poveste; numaidecît a treia, a patra zi era fecior holtei, și mergea la vînat, și aducea mamei sale căprioare și cerbi, mistreți și iepuri și alte sălbăticii bune de mîncare. El era cu mult mai viteaz și mai priceput decît Urmă Galbină, știa și limba păsărească și a tuturor dobitoacelor și a gadinelor din pădure.

Cînd mergea dimineața la vînat, auzea păsările ciripind și el pricepea ce zic ele, că ele ziceau, voinicul acesta seamănă tare cu frate-său, cu Urmă Galbină dar e mai viteaz decît acela.

Într-alt loc auzi doi cerbi sfătuindu-se. De cînd a omorît mamonul pe Urmă Galbină, am avut pace prin crînguri, dar de cînd s-a ivit Pipăruș Viteazul, fratele lui Urmă Galbină, n-avem pace nici în somn, că este mult mai viteaz decît Urmă Galbină.

Și el pricepea glasul lor și se gîndea adesea: dacă am mai avut frați, de ce oare nu îmi spune mama ce s-a întîmplat cu ei, să merg să-i caut?

Într-o zi după ce iară auzi păsările ciripind și gadinile vorbind în glasul lor despre ei și despre Urmă Galbină, nu se putu răbda să nu întrebe pe maică-sa:

— Mamă, mai avut-am eu frați? Iar mamă-sa îi răspunse că nu a mai avut nici un frate.

Atunci Pipăruș s-a supărat, văzînd că mamă-sa nu vrea să-i spună și s-a făcut beteag; mamă-sa l-a întrebat că ce să-i facă ca să îl poată tămădui? Iar el a răspuns:

— Eu nu mă voi tămădui pînă nu voi suge lapte din țîțele tale pe sub talpa curților acestora!

Mamă-sa temîndu-se să nu i se bolnăvească feciorul și mai rău i-a răspuns:

— Dar cum nu ți-aș da, dragul mamei, dar cine să ridice curțile acestea mari, ca să îți pot da țîță pe sub talpa lor?

Iar Pipăruș Viteazul numaidecît s-a sculat din pat și numai cu degetul cel mic a ridicat curțile de și-a putut băga mamă-sa țîța, a mai întrebat-o:

— Mamă, mai avut-am frați?

Și mamă-sa i-a răspuns:

— Ai mai avut un frate, pe Urmă Galbină, dar mamonul i-a tăiat capul și l-a aruncat în tăul de lapte dulce, care-i înaintea curților.

Atunci Pipăruș Viteazul a ridicat iară curțile, încît mamă-sa și-a putut scoate țîța și i-a zis:

— Vezi așa, nu mi-ai putut spune dintru început?

Apoi s-a pus a pescui în tău, doară va da de trupul fratelui său, și-a scos de-acolo trei trupuri și trei capuri. Dar el nu știa acum, care-i capul și trupul lui Urmă Galbină?

Urmă Galbină însă avuse un cățeluș, el cum mirosi îndată cunoscu care-i trupul și capul stăpînului său și dete semne de bucurie. Atunci Pipăruș puse capul lîngă trup, scoase din traistă un suflet și îndată învie pe Urmă Galbină. Acesta dacă se sculă zise:

— Ce păcate, pînă pe astă vreme am dormit? Că era soarele pe la ojină. Iar Pipăruș spuse întîmplarea și lui Urmă Galbină îndată-i veni prin minte

că așa este. Acum intrară în curți la mama lor, care se bucură foarte tare văzîndu-se cu doi drăguți de feciori ca doi brazi. Atunci le povesti minunata întîmplare cum a avut ea pe Pipăruș Viteazul.

Nu trecu multă vreme și Urmă Galbină își aduse aminte de Mandalina lui, și nu-l mai ținea locul pînă va da de ea. În zadar îl sfătui mamă-sa să nu mai umble după cea sprăhuiată, că iar îi va pune capul, în zadar i se puse în poartă frate-său Pipăruș Viteazul să nu meargă, el ardea de dorul ei; gîndeai că stă pe cărbuni, pînă ce în urmă nu avură ce-i face, ci trebuiră să-l lase să plece, baremi să o mai vadă o dată. Pînă nu plecă însă, zise Urmă Galbină către Pipăruș:

— Știi ce, frate? eu mă fac un cal frumos, iară tu te fă negustător și mă scoate în tîrg la vînzare, că de m-a cumpăra mamonul și de s-a sui călare pe mine, eu fug cu el pînă ori și-l omorîm, apoi mergem și aducem pe Mandalina.

— Așa să fie, zise Pipăruș Viteazul. Și Urmă Galbină se făcu un cal, de să mai ai doi ochi să te uiți la el, iar Pipăruș să sui călare pe el și merse la tîrg. Acolo se adună o mulțime mare de oameni și se minunau toți de calul acela frumos. Nimeni nu avea însă atîta amar de bani cîți cerea pentru el. Veni într-un tîrziu un om cam bătrîn îmbrăcat în haine domnești — era mamonul; calul numaidecît îl cunoscu, iar mamonul cumpără calul și îl duse acasă fălos.

— Hai, afară, scumpă Mandalina, și vezi ce cal frumos ți-am adus. Mandalina ieși afară și se uită bine la cal, apoi zise:

— Ucigă-te toaca, mamonule, dar prost mai ești tu, nu vezi, că în capul calului ăstuia sînt ochii lui Urmă Galbină? Atunci mamonul îl scoase afară în ogradă și-i tăie capul.

Pipăruș nu era departe, numai cît era tupilat sub un gard să vază ce s-a întîmplat? Deci, îndată ce s-a depărtat mamonul, s-a dus lîngă trupul calului, i-a pus capul la loc și i-a băgat un suflet și îndată a înviat.

— O, frate, dar greu mai dormisem, zise Urmă Galbină sculîndu-se.

— Greu, că de nu eram aci la îndemînă, dormeai de veci.

Acum s-au dus acasă. Dar nu mult s-a ogoiat Urmă Galbină, iar l-a lovit dorul Mandalinei, deci a zis către Pipăruș:

— Știi ce, frate? Eu mă fac un porumb, tu mă ia și mă du de vînzare în tîrg, dar nu mă vinde nimănui pînă ce nu va veni mamonul să mă cumpere și să mă ducă, să mai văd odată pe Mandalina mea.

— Eu mă tem că tu iar îți vei pune capul, zise Pipăruș, dar tot te ascult. Și s-a făcut Urmă Galbină un porumb, iar Pipăruș l-a dus la tîrg și orîcîți l-au întrebat ce cere pe el, nici unul nu l-a putut cumpăra, că cerea bani foarte mulți. Către amiază îl vîndu mamonului, care și merse acasă și-l arătă Mandalinei:

— Uite, draga mea, ce porumb frumos ți-am adus. Și Mandalina luă porumbul în mînă și se uită la el bine, apoi îl aruncă cît colo zicînd.

— Sări-ți-ar vederile, năucule, nu vezi tu că porumbul acela are ochii lui Urmă Galbină?!

Atunci mamonul dă să-l prindă, dar fiind fereastra deschisă porumbul zbîrr! zbură afară și se puse într-un pom. Mamonul după el, tot de pe creangă pe creangă, porumbul se urmă tot mai sus și mai sus pînă ce ajunse în vîrful pomului; atunci mamonul, ca să poată merge pînă la el, își aruncă paloșul jos, știți paloșul acela cu care omorîse de două ori pe Urmă Galbină. Cum văzu porum-

bul paloșul jos, se dete ca fulgerul de iute peste cap de trei ori și căzu jos lîngă paloș în statura lui de om voinic și frumos cum era. Apoi luă paloșul în mînă și zise:

— Jos, mamonule, să ne răfuim. Și s-a coborît mamonul, apoi l-a întrebat Urmă Galbină:

— Ce moarte îți dorești? Iar mamonul a zis:

— Taie-mă tot bucățele, și mă pune în desagi pe calul meu, și-i dă drumul să meargă încătrău va vedea cu ochii.

Așa și făcu Urmă Galbină, tăie pe mamon tot bucățele, carnea cea spurcată o puse în desagi, îi așează pe cal și-i dete drumul pe poartă afară. Dar Pipăruș era acolea de îndemînă, prinde calul și zise lui Urmă Galbină:

— Ce gîndești, frate, de-l lași să meargă numai așa? Nu-ți aduci aminte că încă o să-ți mînce capul?

— Dar ce să facem? întrebă Urmă Galbină.

— Ce să facem? Uite încoace! și numaidecît găuri fundul desagilor și apoi dădu drumul calului și ici pica o bucățică de carne, colo alta, pînă ce nu mai rămase nimic și care cum pica, cum o apucau corbii și cioarele.

După aceea a luat Urmă Galbină pe Mandalina de mînă și-a voit s-o ducă acasă, dar Pipăruș a zis:

— Stai, frate, că trebuie lecuită, că-i plină de zmei de cei micuți. Și-a luat paloșul și-a crepat-o drept prin mijloc și-a curățit zmeii din ea și i-a aruncat în foc, apoi a așezat-o laolaltă, i-a pus un suflet curat și a înviat-o.

Acum au mers acasă și-au făcut un ospăț mare, mare. Mama lor le-a spus toată întîmplarea, cum a purces grea cu Urmă Galbină, precum v-o spusei și eu și de n-or fi murit și azi trăiesc.

Cine o știe mai departe, spună-o!

Auzită și scrisă în Rodna

II. POVEŞTI DIN POPOR

MAN TÎLHARIUL

Fost-au în săcreata astă de lume mare, de cînd s-a zămislit ea şi pînă astăzi, multe feliuri de oameni, cu fire bună şi cu fire slabă, care precum i-a fost ursita; dar om ca Man tîlhariul nu s-a mai pomenit altul pe podul pămîntului. Zice că el a fost cel mai mic din trei copii, ce avu tatăl său. Odată, cînd erau ei mărişori, i-a luat tată-său, cu sine şi s-a dus cu ei în pădure. Cum mergeau ei aşa prin pădure, iacă cel mai mare din fraţi se opreşte şi zice: Tată, uite ce lemn tăios, bun ar mai fi de butuci de roată!

— Rotari harnic va fi din tine, dragul tatii, îi răspunse tată-său.

Mai mergînd ei aşa prin pădure, numai se opreşte feciorul cel mai mijlociu, înaintea unui lemn şi zice:

— Uite, tată, ce mai grindei de plug ai scoate din lemnul acesta.

— Plugari bun vei fi dragul tatii, zise bătrînul.

Nu mai merg mult şi dau de un cătur zdravăn, gros ca mîna şi cu o măciucă la pămînt cît capul unui copil.

— Ce mai măciucă, mămulica mea! strigă fiul cel mai mic, Man, cum o văzu — cu asta cui ai da una, ştiu că nu s-ar mai scula!

— Hoţ de codru vei fi tu, mişelule; piei din faţa mea, strigă tată-său.

Cu aceste vorbe se despărţiră; bătrînul cu cei doi feciori mai mari merse acasă, iar Man îşi tăie măciuca şi se afundă în pădure.

Nu merse mult şi zări fum gros înaintea lui şi trase aţă într-acolo. Adică într-o poieniţă era un foc zdravăn, ocolit de 12 hoţi, care de care mai lat la piept şi mai încreţit la frunte. Şi Man trase aproape de ei: Bună ziua, oameni de omenie!

— Să trăieşti, melene, dar ce umbli cu măciucoaia aceea mare? întrebă vătavul hoţilor.

— Umblu şi eu cu ce am, răspunse Man; cătanele umblă cu puşca, popii cu cădelniţa, iar voinicii... vezi, cum pot şi ei!

Mult plăcu vătavului răspunsul lui Man, deci îl cheamă mai aproape, îl omeni din carnea ce se frigea în frigare, şi-l îmbie să intre în ceata lui.

Man, ca toţi voinicii de felul lui, nu aşteptă să-l mai îmbie odată, ci intră în ceata voinicilor de codru, jură frăţie cu ei; vătavul îl cinsti cu o lingură, o furcuţă şi un cuţit de argint, după felul ce aveau toţi ortacii şi se puseră la trai voinicesc.

A doua zi trimise vătavul pe unul din hoţi după merinde. El merse şi îndată aduse un berbece gras şi o desagă de făină de coleşe. În altă zi mînă pe altul şi mai în urmă pe Man. Dar Man nu prea era voios de ortacii ce-i are,

văzînd că fiecare aduce numai cîte o oaie, un berbece, ba altul numai cîte un miel sugător. Sînt slăbuleni ortacii mei, își gîndea el, dar tăcu pînă să-i vină rîndul. Cînd îl trimise vătaful pe el, își luă măciuca și uneltele lui și plecă pe drum înainte. Și nu merse cale de o pipă bună de tăbac, și zări pe un măcelar, gras călare, mînînd un bou ca de două sute bune. Ăsta ar fi de mine, gîndi Man și aruncă cuțitul cel de argint în drum, iar el se trase în tufe. Cînd fu măcelariul pe acolo, zări, cuțitul în drum, dar gras cum era, îi fu silă să se mai coboare de pe cal, ci își căută de drum. Man luă cuțitul și pe o cărare se fîștică iar la drum și aruncă furcuța înaintea măcelariului. Cînd ajunse măcelariul acolo, văzu furcuța, dar de lene nu se coborî să o ridice.

O ridică însă Man și iar o tuli pe o cărare lăturișe pînă-i ieși înainte, și acum aruncă lingura cea de argint jos și se tupilă în tufe.

Cînd văzu măcelariul și lingura în drum, își zise: Uite, de luam eu cuțitul cela și furculița ceea, acum aveam trei unelte de argint; o să mă cobor să întorc după ele.

Așa și făcu sasul, că sas era măcelariul, se coborî de pe cal, legă calul de o tufă și boul de alta, apoi băgă lingura în desagă și înturnă să afle și cuțitul și furcuța cea de argint.

Dar Man, îndată ce se văzu numai singur, tăie coada boului, o afundă într-o baltă din apropiere, se sui călare și hai cu boul pe alt drum la ortaci. Aceia se mirară văzîndu-l venind călare pe un cal scump și aducînd pentru merinde un bou săsesc ca de 6 ani. După ce ajunse, îi căutară desagii, adecă acolo aflară pîne albă, ploscă cu vin, slănină afumată, ceapă săsească și sare de la Ocna, iar o desagă era mai plină de bani.

După ce ajunse sasul la locul unde-și lăsase calul și boul, se minună văzînd că acolo nu-i nimic. Se uită deci în toate părți și zări în baltă coada boului. Aha ! zise sasul, la bou i-a fost sete și mergînd la baltă să beie s-a nămolit acolo. Dă să-l tragă, dar rămîne numai cu coada în mînă. Aha ! își zise sasul, i-am rupt coada și tot nu l-am putut scoate !

Ortacii lui Man se grăbeau să belească boul, să frigă carne, că erau flămînzi ca lupii, că vătavul nu le dădu nimic din merindea aflată în desaga sasului; el se ospăta singur și se gîndea, cum s-ar putea mîntui de Man, care o să se pună vătav, după cît e de harnic. Deci zise lui Man: Ei, prietine, merinde ai adus, du-te și adă și apă, că la noi așa-i legea, cine te satură, să te și adăpe.

Hoții se bucurară la acea poruncă, căci credeau că pînă să vină Man cu apa, vătaful va împărți banii din desaga de pe calul sasului. Așa s-ar fi și întîmplat dacă Man n-ar fi ghicit gîndul lor. El plecă deci după apă cu un foale mare de țap, dar își luă și măciuca cu sine.

După ce ajunse la fîntînă, își umplu foalele cu apă, îl legă bine și plecă cu el de-a umăr. Dar venind așa îi plesni prin minte să facă o glumă: ia să văd, cît sînt de curagioși ortacii mei și cu ce inimă sînt ei către mine?! Aruncă deci burduful jos și prinde a-l îmblăti cu bîta, buf, buf! și strigă cît îl ținea gura: « Nu mai da, domnule, că te duc la bou și la cal, sînt numai colea în poiană la ortaci ».

Ortacii lui, auzind bătaia și țipetele, nu se gîndiră nici să meargă să-l scoată, nici să-și adune ce aveau, ci o tuliră care-ncătrău ca dinaintea turcilor.

După ce se osteni Man de blănit la cel burduf, îl luă de-a umăr și plecă spre foc. Dar ortaci află cîți peri în palmă; carnea boului se frigea, și calul sta

priponit cu desagii pe el. Hei, se gîndi Man, cu oameni de aceștia nu-i de stat în codru ! Să-mi caut eu alți ortaci ! Își sătură calul, se sătură pe sine, apoi se sui călare și plecă spre oraș, că auzise de la ortaci că în oraș au ei o gazdă bună, care bucuros ascunde și păstrează ce agonisesc ei. Ajungînd în oraș, trage oblu la el, după cum știa să-l caute din spusa ortacilor lui. Mult se bucură orășanul de Man, văzîndu-l voinic, colea făcut ca din fierul omului, bine făcut, îndrăzneț, tare și viclean ca o vulpe. Se ospătară ei aci cît se ospătară, se făcură frați de cruce și-și spuseră fiecare povestea lui, că zice că tot omul are un joc, o hore și o poveste.

Într-o seară zice orășanul către Man: Măi frate, noi bem și trăim bine, dar de muncă nu gîndim; știi tu zisa aceea: de unde tot iei și nu mai pui, — se gată. E lesne de cheltuit, dar să mai vedem și de agonisit.

— Bine zici, tu frate, răspunse Man, să vedem să adunăm cîte ceva, că s-apropie și iarna și va fi rău fără nimica cîștig; dar ce gîndești, oare încotro s-o dăm?

— Vom merge — zise orășanul, la curțile împăratului și vom lua din banii țării azi o leacă, mîni o leacă, știi, să nu se cunoască; de acolo, de vom fi cu minte, și de vom avea și cevași noroc, în tot anul dacă vom scoate numai odată, putem avea cît ne trebuie nouă destul pe toată viața.

Colo pe la miezul nopții se luară amîndoi și hai la curțile împăratului, că într-acel oraș ședea și împăratul și ce făcură, cum făcură, destul că intrară chiar acolo, unde-și ținea împăratul banii și se încărcară cum știură ei mai bine cu galbeni de aur și cu taleri de argint, și apoi se duseră la odihnă.

A doua zi dimineața împăratul avea să-și plătească cătanele, merse deci în chilia cu banii să-și ieie bani. Dar numai decît zăpsi că-i lipsesc din bani. Hm, se gîndi împăratul, dac-odată au prins hoții a îmbla la banii mei, nu s-or lăsa pînă mi-i vor căra frumușel și eu voi rămîne cu buzele umflate, de nu cumva vor intra și în paluta mea. O să cerc a-i depărta din aretul curții mele.

Avea împăratul la închisoare un hoț vestit ca Ruja Șandor, care de 10 ani era la robie; pe acel hoț îl cheamă împăratul la sine și-i zise: Măi, hoții au prins a îmbla la comorile împărăției mele, și acesta nu-i semn bun; spune-mi, tu, ce să fac, ca să scap de ei?

— De scăpat de hoți nu-i poveste, răspunse hoțul, cîtă vreme scapă numai unul cu zile; să ne batem deci capul, cum să-i prindem pe toți cîți sînt? că mulți nu sînt, că la lucruri de acestea gingașe cam 2 mult 3 de se însoțesc, ca să nu fie tărăboiul mare, dar unul singur încă nu se prea leagă de un lucru ca acesta; deci hoții, care au îmblat astă-noapte la bani, sînt 2 sau 3. Ei nu se bagă toți în curți după bani, ci numai unul odată, iar ceilalți păzesc. Apoi ași ! de-i prinde pe cel ce intră, tot nu-i știi pe soții lui și aceia de bună seamă l-ar fura, de nu cumva ai da poruncă să-l omoare numaidecît; omorîndu-l, tot îi rămîn ortacii, care-și mai cearcă norocul barem odată în an.

Așa învăța Ruja Șandor pe împăratul, și mai așa se întîmplă. A doua noapte hai iar după bani la curțile împăratului. Man tîlhariul străjui la fereastră, iar hoțul de orășan intră pe fereastră înlăuntru. Dar cînd să sară de pe fereastră în cămara cu banii, țup într-o bute cu clei, ce era anume pusă acolo unde era să coboare. Acum mai ieși drace, dacă poți ! Nu era chip de ieșit, Deci zice către ortacul său: « Măi fîrtate, de aci nu-i chip de scăpare, dar ca să nu ajung viu în mîna păzitorilor, cari-i aud venind și întorcînd cheia în broasca ușei,

taie-mi capul cu paloşul tău şi mi-l du cu tine, apoi vezi la timpul său, doară-mi vei putea fura şi trupul să mă îngropi omeneşte. Dacă mă vor afla fără cap, nu vor şti cel puţin cine am fost, şi nu va cădea urgia şi pre casa mea.

Aşa a şi făcut Man tîlhariul, i-a tăiat capul, l-a băgat în traistă, şi talpa, băiete, că auzia păzitorii intrînd în cămara cu bani.

Păzitorii dimineaţa fac raport la împăratul, că iată un trup fără de cap este prins în butea cu cleiu. Împăratul mere la Ruja Şandor şi-i spune întîmplarea, iar acela, adică Ruja Şandor, zice către împăratul aşa:

— Înălţate împărate, hoţul care îmblă la bani e în viaţă, el şi-a omorît şi ortacul, numai să nu fie descoperit şi să ştii că şi trupul îl va fura.

— Vom vedea, zise împăratul şi porunci de spînzurară trupul hoţului din bute între hotare, şi puse străzi să păzească, nu care cumva să-l fure cineva.

Man tîlhariul auzi că trupul ortacului lui este spînzurat pe o dîlmă între hotare, chiar lîngă drumul ţării; deci se puse şi-şi cumpără o cărucioară cu un cal rău, numai pielea pe el, apoi se îmbrăcă jidoveşte, tot rupt, şi mere la prepanaţie de cumpără o bute de şligoviţ şi o pune pe căruţă. Dacă însereză, pleacă încet pe drumul ţării, către dîlmă, unde era ortacul spînzurat. Cînd era sub dîlmă, prinde a striga: haideţi, oameni buni, de-mi ajutaţi să sui hula că vă dau şligoviţ. Străjerii îl auziră şi merseră de-i ajutară, împinseră de leuce, pînă fură în vîrful hulei. Acolo jidanul, adecă Man tîlhariu, care era îmbrăcat în haine jidoveşti, prinse a scoate la şligoviţ şi a da la străji, pînă pre toţi mi-i culcă la pămînt, apoi mi-i dezbracă de hainele lor cătuneşti şi-i îmbracă în haine călugăreşti şi aşa-i lăsă dormind în mijlocul cîmpului, iar el pune trupul ortacului său pe căruţă şi hai către casă, unde-l îngroapă cu cinste, ca pe un bun creştin ce fusese.

Împăratul nu se putu destul mira, cînd văzu dimineaţa trupul hoţului furat, iar străjile îmbrăcate în haine călugăreşti; deci trimise cărţi în toate părţi şi răvaşe în toate oraşele că cine a făcut lucrul acesta atît de cutezat, şi nime nu l-a prins, să vie la curtea împăratului că graţie capului i-a da şi frumoasă cinste va căpăta.

Man tîlhariu auzi porunca împăratului, dar se gîndi: oare să mai fac o nefăcută? Deci se duse din sus de oraş, unde ştia că mere fata împăratului în toată ziua la fîntînă după apă, se făcu un ghinerar mare într-o căruţă cu 6 cai şi se preumbla p-acolo. Cînd mergea fata împăratului cu urcioarele cu apa, se făcu că-i este sete şi ceru apă să beie. Fata se apropia de hinteu să deie ghinerariului apă, dar acela, după ce bău, o trase lîngă sine în hinteu şi hi să meargă!

Aşteptară la curţile împăratului cu prînzul pînă a veni fata cu apa, dar de la o vreme nu mai putură aştepta, deci trimiseră pe cineva să vază, de ce întîrzia atîta?

Acela nu află fata nicăiri, gîndeai că s-a băgat în pămînt.

Cum auzi împăratul una ca asta, îi peri gustul prînzului şi merse şi el să-şi caute fata. Giscariul împăratului, care era cu gîştele chiar în aretul fîntînei, spuse împăratului, că iată domnişoara ducea apă, şi un domn mare dintr-un hinteu s-a rugat să-i deie apă, şi ea i-a dat, dar domnul acela a tras-o la el în căruţă şi s-a cam mai dus.

Auzind împăratul și una ca asta, îngălbeni ca ceara și zise: « Cine s-a afla să-mi aducă fata, de-i holtei a lui să fie, cu jumătate împărăția mea, iar de-i însurat îl fac baron și-i dau avere să fie bun bunilor în veci. »

Vestea se lăți lesne, că fata împăratului e furată; vorbele împăratului încă au mers din gură în gură, pînă au ajuns la urechile lui Man tîlhariul. Acum e bine, gîndi el, împăratul nu-și poate trage vorba, trebuie să împlinească făgădașul. El cu fata împăratului se aveau foarte bine, că era frumos tîlhariul, și din minutul cînd a furat-o trăiau la olaltă ca bărbatul cu muierea; deci i spune muierii, că amu așa cat' să-i zicem

— Mă borească, uite ce am auzit, c-a zis tată-tău, că cine s-ar afla să te ducă la curțile lui, de-a fi holtei — îl cunună cu tine și-i dă jumătate împărăția, iar de a fi însurat, îl face baron și gazdă mare; ce zici tu că ar fi de făcut?

— Ce să zic, răspunse fata, hai să mergem, du-mă la el, că el ca împărat nu-și poate călca vorba.

Așa și făcură, se duseră la curțile împăratului, și Man tîlhariu zise: Înălțate împărate, ți-am aflat fata, iată-o aici e.

Împăratul s-a bucurat tare că-și mai vede fata și că i-o aduce un fecior așa zdravăn și voinic, care-i vrednic să-i fie ginere, deci îl cunună numaidecît, cu atît mai vîrtos, că fetei îi plăcea de fecior, iar după cununie a urmat un ospăț și o veselie, cum numai la împărați se pot vedea. La ospăț au fost chemați și părinții și frații mirelui, rotariul și plugariul. Cînd au văzut aceia, cine e ginere la împăratul, mai înlemniră și se uitau uimiți unul la altul, cum adecă acela din tîlhariu — precum îl știau — ajunge la cinste mare? Dar tatăl lor le zise:

— Hoția încă-i un meșteșug, care te duce departe, numai rari-s cari îl învață cum se cade; de n-a fi născut în planeta hoției, de n-a bea mai întîi apă prin gîtlan de lup, și de n-a ave iarba fiarelor, nu o poate scoate la cale; fratele vostru, Man tîlhariu, toate însușirile hoțești le-a avut, de aceea s-a și ridicat așa sus cum îl vedeți.

După nuntă și-au spus Man tîlhariu toate pățaniile lui, și toți se mirau de ele, iar după ce sfîrși, împăratul cel bătrîn îi zise:

— Amu ești ginere de împărat, mîne poimîne vei fi tu împărat; deci lasă nebuniile la alții, că ție nu-ți mai stă bine a face nebunii!

Din Bîrgău, Transilvania.

CUVÎNTUL URSITOARELOR

Zice că a fost odată un împărat, pe care-l chema împăratul Verde. El era mare vînător, cum sînt mai toți împărații. Odată mergînd la vînat, a dat de urma unui cerb și s-a tot dus prin cei codri tot după el, pînă ce l-a apucat noaptea. Acum ce să se știe el face? Singur era singur, că se zărătise de oamenii lui, întunerec era de puteai tăia cu brișca-n el. Se suie deci într-un vîrf de copaci și se uită în toate părțile, doară va zări undeva o zare de foc ori de lumină, să se tragă într-acolo. Și a zărit el undeva, departe, o leacă de lumină, licărind slăbuț, și s-a coborît din copaci și s-a dus într-acolo. Într-un tîrziu a nimerit la coliba unui om sărac, unde pe vatră licărea o zăgnată de foc, iar în pat se trudea o muiere bolnăvită. Afară ploua ca din cofă și tuna și fulgera de gîndeai că atunci e sfîrșitul lumii.

— Faceți bine, oameni de omenie, și mă lăsați de mas la voi, că uite am rătăcit prin pădure, afară-i întunerec și vremuește de nici cînele să nu-l scoți afară.

La bieții oameni le era silă să aibă om strein în casă chiar cînd muierea era bolnavă, dar le era și milă să alunge un creștin în cap de noapte și pe o vreme ca aceea; deci l-au lăsat să se culce pe o lăvicioară, lîngă fereastră. Ei nici nu-și aduceau aminte, că acela să fie chiar împăratul.

Nu mult după aceea muierea născu o fetiță frumoasă, iar după aceea pe toți îi cuprinse somnul. Împăratul însă, care era dedat a dormi în paturi moi împărătești, nu putu adormi pe lavița cea tare de lemn, ci se tot întorcea de pe o parte pe alta, pînă colo ce cîntă cocoșul de miezul nopții. Atunci veniră ursitorile la fereastra bordeiului și începură a ursi; una zise: fetița asta va fi cea mai frumoasă și cuminte muiere din toată împărăția; a doua ursitoare ursi: fetița asta va trece prin mari necazuri, dar tot va scăpa odată la bine; a treia ursitoare ursi: cînd va fi de douăzeci de ani, s-a cununa cu feciorul împăratului Verde, iar împăratul de supărare s-a spînzura chiar în acea zi.

După ce și-au gătat vorbele, au zburat de la fereastră și nu s-au mai întors. Împăratul auzise bine toate vorbele lor; deci, ce nu putu dormi pînă într-aceea, de aici încolo nici atîta nu putu. Toată noaptea-și frămîntă mintea, ce să facă, cum să dreagă, ca cuvîntul ursitoarelor să rămînă de minciună. În zori de zi se deșteptară și oamenii. Ei nu auziseră nimic din vorbele ursitoarelor. După ce se scormoniră din așternuturi, împăratul le zise:

— Uitați-vă, oameni buni, voi sînteți săraci și tineri, Dumnezeu vă mai poate da copii, să-mi dați voi mie copila aceasta, că uite eu sînt bogat și nu am nice un copil, o cresc ca copilă de suflet și voi înzestra-o, cînd va fi mare după cum s-a cădea.

Oamenii la început nu se învoiră, dar după ce le mai dete și o pungă de bani, primiră punga și dădură copila.

Împăratul o luă în brațe, așa înfășată cum era, și plecă cu ea prin pădure. Cînd ajunse între nește tufe dese: huzdup! aruncă pe biata copilă acolo și-și gîndi: Acum să văd, cum vei fi tu nora mea?!

Nu mult după aceea trecu prin acel loc doftorul împărătesc, care căuta pre împăratul, cum s-a fost zărăstit de ieri de cătră olaltă și nu mai dăduse unul de altul. Cînd fu pre lîngă acel tufiș, i se păru că aude glas de copil mic; caută-n dreapta, caută-n stînga, nu vede nimic; dă cu un picior nește tufe de fragă în lături, adică un copil mic înfășat. Doftorul se bucură foarte de copil, deoparte că era bogat și nu avea nici un copil, de altă parte că copilul era frumos și da semne de sănătate. L-a dus deci cu sine acasă, nici n-a mai căutat pre împăratul, c-a știut că-l caută destui. Pe acele vremi împăratul avea numai un copil, un fecioraș ca de trei ani.

Preste vreo șase ani doftorul face un prînz mare, la care cheamă și pe împăratul cu împărăteasa și cu prunc cu tot, că numai cu un prunc i-a fost dăruit Dumnezeu în toată viața. Bătrînii se ospătară și mîncară și băură, după cum li-i agodul, iar copiii se jucară la olaltă toată ziua, adecă copilul împăratului cu fetița doftorului. Cînd fu de cătră seară, cînd merse împăratul acasă, întrebă unde-i e copilul? adică el se juca prin grădină cu fetița doftorului.

— Ce fetiță frumoasă ai, doftore! zise împăratul cătră doftor, cînd veneau copiii din grădină, de cîți ani va fi? că-i mai cît și copilul nostru de mărișoară!

— E chiar de șase ani, înălțate împărate, am aflat-o în pădure, știi cînd s-a fost zărăsit înălțatul împărat, de-l căutam în toate părțile.

— Așa? întrebă împăratul.

— Așa, înălțate împărate, răspunse doftorul.

Cine s-ar fi uitat atunci la împăratul cu băgare de seamă, ar fi văzut că a îngălbenit odată la auzirea vorbelor ăstora, dar curînd și-a venit în fire și s-a dus acasă povestind cu împărăteasa, ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic. Dar pre împăratul îl rodea un vierme la inimă: cuvîntul ursitoarelor! și-i făcea multă supărare și copilul, că de cînd a văzut pe copila doftorului, în toată ziua trebuia să meargă barem odată să o vadă. Văzînd împăratul cum stă lucrul, își făcu un plan în gîndul lui și cheamă pe doftorul și pe doftorița la el și le zise: « Știți ce, dumneavoastră? Copiii aceștia trăiesc prea bine laolaltă, ar fi păcat de Dumnezeu să-i despărțim, hai să-i creștem laolaltă, apoi mai departe — ce s-a îndura Dumnezeu, aceea va fi. Lăsați voi copila să șadă aici la curțile mele, vor mai merge și pe la voi cînd va fi vreme mai mîndră, și iar vor veni împreună, barem acum să aibă parte de bine pînă nu cunosc binele și răul, că colo cînd l-or cunoaște, nu li-a mai scăpa a-și face zile bune.

Doftorul și doftorița s-au învoit, și din minuta aceea copila fu dusă în curțile împăratului și crescută, ca și cînd ar fi chiar de împărat. Și o ținu împăratul cît o ținu, iar într-o dimineață, cînd se sculă copilul, nu o mai află; deci întrebă pe tată-său, unde-i este prietena? Și el răspunse, că a trimis-o la școală în orașul vecin, și copilul crezu, cu toate că nu era adevărat, deoarece chiar în acea noapte o înfundase împăratul într-o bute mare și o lăsase pe Dunăre la vale, ca să se prăpădească și să nu se împlinească vorba ursitoarelor. Dar una gîndim noi, și alta face Cel de sus; butea s-a tot dus pe apă-n jos, hai di hai, pînă colo la moara împăratului, acolo hai pe jilipuri; și morarii cum văzură

butea o prinseră și o duseră în moară, apoi o desfundară să vadă ce-i în ea. După ce dădură de copilă, se bucurară cu atîta mai vîrtos, că morărița nu avea nici un copil. Dar scurtă li-a fost bucuria, căci preste cîteva zile trimise împăratul la moară cu grîu de toamnă cîteva care, ca să-i facă făină pe iarnă și cu carele se fîștică și copilul împăratului, ca copiii pe vîrful sacilor; și cînd fu la moară — cum își văzu prietina, îndată o cunoscu și nu se mai despărți de ea, trebui să meargă cu el acasă pe vîrful sacilor, după ce gătară curtenii de măcinat.

Cînd îi văzu împăratul pre amîndoi în vîrful carului, încremeni odată, deoarece el credea că de mult e înnecată. Acum prinse a crede, că totuși de cuvîntul ursitoarelor nu se poate feri, deci s-a lăsat în mîna sorții. Așa mai stătură copiii laolaltă pînă era el ca de 13 și ea de 10 ani, atunci împăratul făcu două inele de aur cu diamante, le dete la fiecare cîte unul și le zise: « De azi încolo sînteți despărțiți pe 10 ani de zile, în vremea asta fiecare din voi are să învețe cele de lipsă pentru traiul vieței; tu ,copile, vei merge în orașul cutare la regementul cutare și-i învăța bine trebile cătuniei, iar tu, copilă, vei merge în orașul cutare la soru-mea, acolo-i învăța trebile, care se țin de o bună găzdoaie, care cu vremea vrea să fie împărătească. Vedeți însă să nu vă pierdeți inelele, că de azi în zece ani, care s-a ivi înaintea mea fără inel, va plăti cu capul cutezanța lui și necredința către celălalt ».

Copilul a și fost trimis departe la un regement, iar fata în altă parte, într-un oraș, la o soră de ale împăratului Verde. Iară împăratul Verde a scris la soru-sa carte, cum că în 10 ani de zile să țină copila aceea și să o învețe cum știe ea mai bine, că uite are să-i fie noră, iar preste zece ani nesmintit să fie cu copila de față la curtea împărătească. Mai scrisu-i-au fost în carte să facă cumva și inelul de adimant al copilei să-l fure și să i-l trimeată lui, dacă numai i-ar fi cu putință.

Copilul învăța la regement toate lucrurile cătunești, adică cum să omori mai iute și mai cu spor cît mai mulți oameni buni de muncă, cum să lași mame fără copii, muieri văduve, fete fără drăguți și copii orfani, și alte lucruri de pănura asta, iar fata învăța a toarce și a coase, a țese și a face de mîncare și alte lucruri, ce se țin de o bună găzdoaie. Cînd se mai împlineau cei zece ani, într-o dimineață, pînă frămîntă o covată de pită, își puse inelul pe un scaun lîngă ea, și cînd dă a-l căta, după ce isprăvi cu frămîntatul, nici să fi intrat în pămînt nu s-ar fi putut ascunde mai pogan. Căutatu-l-au în dreapta, răscolit-au în stînga, colbuit-au toate, răsturnat-au paturile și nu-i mai dădură de urmă. Nu-i, și pace! Fata era grozav de supărată, sta să între în pămînt de supărare după inel, dar mătușe-sa — că mătușe zicea la sora împăratului — mătușe-sa o mîngîia din gură, iar de la inimă-și zicea: « Numai de una ca tine-i vrednic nepotul meu? Se ieie el o sărăntoacă cînd poate lua o fată bogată de crai ori de împărat? Și pentru ea să se spînzure scumpul meu frate? Niciodată! » Și deci pachetă inelul cel de adimant, pre care chiar ea l-a fost luat, pînă a frămîntat fata pita, și-l trimise numaidecît fratelui ei, împăratului Verde, că, precum se vede, ei erau sfătuiți într-ascuns, numai ei amîndoi, ce au de a face, și cum? Împăratul se bucură foarte la vederea inelului, îl căută cu băgare de seamă și după ce văzu că-i chiar acela, care i l-a dat el înainte cu 10 ani, merse la țărmurile Dunării singur singurel și făcu zvîrr! cu el în Dunăre. Acum era împăcat în gîndul lui cel negru, știa numai un lucru că preste cîteva săptămîni vin copiii acasă și că cel fără inel va fi judecat la moarte, căci n-a

păstrat inelul de credință. Pentru acel lucru a și poruncit să se facă spînzurători lîngă Dunăre, ca cel necredincios să-și ieie osînda, după vrednicie.

La timpul hotărît veniră amîndoi copiii acasă; el voios înaintea unui regement de călărași și ea grozav de supărată, fără inel. Pe ziua sosirei a fost hotărît împăratul ospăț mare, împreună cu veselie, cum nu s-a mai pomenit că are să-și însoare feciorul.

După ce au ajuns amîndoi la curtea împărătească, pînă-a nu se întîlni, se puseră fiecare să dea probe despre hărnicie; el dregea și învăța călărașii, ea intra în bucătărie, să facă ea cu mîna ei bucatele de prînz. Într-o covată mare află fata o mulțime de pești proaspeți prinși din Dunăre, deci — pînă una alta — prinse a curăți la ei. Adecă abia curăți doi-trei, și încremeni de bucurie; în foalele unui știuce află inelul ei cel de mireasă. Îndată îl bagă în deget și lucră bărbățește mai departe, mulțămind lui Dumnezeu în gîndul ei, că nu o dă pierzării.

Într-aceea împăratul cu miniștrii ținea sfat mare. Poate să fie nuntă, poate să fie moarte, zicea împăratul, că uite, amu-s zece ani, cînd i-am trimis în lume la învățătură, eu i-am logodit și le-am dat cîte un inel de adimant la fiecare, unul ca și altul, dar le-am spus, că acela, care-mi vine fără inel, plătește cu capul cutezarea; am și poruncit de s-a făcut spînzurătorile, ca de nu s-a ținut careva de poruncă, să-și ieie pedeapsa, că un împărat nu se poate lăsa de minciună.

— Să trăiască înălțatul împărat! strigară miniștrii, că bună hotărîre a adus, așa să fie după cum a chibzuit înălțimea sa.

Apoi au trimis după fecior la regement, și a venit îmbrăcat în haine de generar și cu inelul cel de adimant în degetul cel mic, că amu nu-i mai era bun în alt deget, că în 10 ani se făcuse din copil ce fusese un voinic numai ca el. După ce împăratul și miniștrii-i căutară inelul cu de-amăruntul și-l aflară că-i tot cel de amu-s zece ani, se bucurară foarte.

Acum veni rîndul fetei. Pe ea o află porunca în bucătărie, făcînd plăcinte pe lespede. Atîta era ea de mîndră cum s-a fost rumenit colo la foc cocînd la plăcinte, de se mai fi avut doi ochi să te uiți la ea. Cum intră îi căutară și ei inelul, și aflînd că-i tot cel de amu-s zece ani, se bucurară foarte, cu deosebire feciorul. Era însă unul care sta mirat și îngîndurat cu inelul în mînă și acel unul era împăratul. El nu putea cuprinde cu mintea: cum acel inel a putut să iasă din fundul Dunării!? S-a făcut însă că se bucură și el, dar numai el își simțea piatra cea de moară la inimă.

Încă în acea zi chemară pe popa și-i cunună după legea creștinească, apoi se puseră la ospăț. Împăratul însă colea cînd să striga cinstea, pînă nu se împrăștia mesenii, au zis cu glas lămurit: Cinstiți meseni! Să știți, că de azi încolo feciorul meu este împărat în locul meu, nora mea este împărătească că-i vrednică să fie, deoarece ursitorile i-au ursit să fie cea mai frumoasă și mai cuminte muiere în împărăția mea; eu mi-am trăit traiul, mi-am mîncat mălaiul.

Mesenii au strigat: Să trăiască! Iar el a ieșit pînă afară, și de mînios ce era că n-au putut împiedica hotărîrea ursitoarelor, s-au spînzurat chiar în spînzurătorile ce le făcuse pentru noru-sa. Așa s-au împlinit și aci, ca în tot locul, cuvîntul ursitoarelor.

Din Bîrgău, Transilvania.

PASĂREA CÎNTĂ, DOMNII DORM

A fost odată ce-a fost, că de n-ar fi fost nu s-ar povesti, că nu m-aș da a minți, ca purecile-ar plesni; sări purecile pe părete, mai mincinos cel ce nu crede; sări purecile sus pe grindă, mai mincinos e cel din tindă.

A fost odată un împărat foarte bătrîn, dar atît de bătrîn, că de-abia mai putea îmbla de bătrînețe, și de murit nu putea să moară, că-i era ursit de ursitoare, că el nu va muri pînă cînd va auzi glasul de la « Pasărea cîntă, domnii dorm ». Și ar fi voit bietul împărat să moară, că vedea el că-i numai spre greutate la căseni și lui-și, dar în zadar, moartea la el nu vrea să vină, fugea de el ca dracul de tămîie. Dacă văzu împăratul că vorba ursitoarelor e vorbă sfîntă, chemă pe cei doi feciori mai mari ai săi și le zise:

— Dragii tatii, eu nu mai pot de bătrînețe, nici nu văd, nici n-aud, nici nu mai pot umbla fără numai ca o rîmă, cu un cuvînt: sînt om — neom, dar de murit nu pot pînă voi auzi glasul de la «Pasărea cîntă, domnii dorm». Drept aceea, vă puneți și ridicați o biserică cu 12 uși, cu 12 altare, cu 12 zăbrele de către sfîntul soare, și în biserica aceea apoi-mi aduceți pasărea cea de aur din lumea de aur, care cînd cîntă — domnii dorm, și cum voi auzi-o cîntînd, voi adormi și eu, iar voi veți rămîne în locul meu și veți împărți împărăția frățește, în două.

— Dar mie ce mi-a rămîne, tată? întreabă Cenușotca din cenușă; că trebuie să știți, că împăratul avea trei feciori, doi mai mari, sfătoși și făloși, iar unul mai mic, mai nebăgat în seamă, care mai mult ședea pe vatră în cenușă, din care pricină îi și ziceau Cenușotca.

Împăratul zîmbi a rîde, cînd auzi pe Cenușotca întrebînd, că lui ce-i va rămîne, și-i zise: Ție, dragul tatii, ți-oi lăsa vatra cu cenușa.

Bine, bine, gîndi Cenușotca, numai mă tem c-a fi altmintrelea.

Feciorii cei doi mai mari se apucară de lucru, aduseră meșteri mari și le porunciră să facă o biserică, cum să nu mai fie alta în toată lumea. Și făcură meșterii după cum le fu porunca, dar acum unde-i pasărea? Se pun feciorii cei mai mari și merg la stavă, își aleg fiecare cîte un cal, își iau merinde, haine și bani de cheltuială, își iau rămas bun de la împăratul și pleacă în lume, după pasărea cea de aur, care cînd cîntă, domnii dorm.

După ce rămîne împăratul numai cu Cenușotca acasă, se ridică Cenușotca din cenușă și zice:

— Tată! fără mine puțină ispravă vor face frații mei; mă duc și eu să-i ajung și să mergem împreună.

— Ba tu te ogoaie în cenușa ta, zise împăratul, că de n-or face ei ceva ispravă, tu de puțin folos le vei fi.

— Ba mă duc, tată. Și se spălă Cenușotca, și se îmbrăcă omenește ca un fecior de împărat, de mai nu-l cunoșteai, și se duse la stavă și se uită printre cai, și-și puse ochii pe o iapă albă, rea, numai oasele de ea și încă de-a făta; asta mi-oi lua-o, zise Cenușotca, că azi mîne fată și-i omor mînzul aci, iar cu ea pornesc la cale; că și de voi rătăci, ea va trage acasă la mînzul ei, și așa nu m-oi prăpădi. Așa și face, prinde iapa și o duce acasă, și cum o duce, cum fată un mînz cu șease picioare. Și mînzul cum vine pe lume prinde a vorbi:

— Drag domnul meu, nu mă omorî, că de bun ajutor ți-oi fi, fără mă îngroapă în gunoi și mă ține îngropat trei zile, iar în ziua a treia mă scoate afară și-mi dă o trocuță din ovăs și trei trocuțe de jar, apoi să plecăm la cale, că ce-om face noi doi, n-or face frații tăi. Și Cenușotca a ascultat de mînz, l-a îngropat în gunoi de numai capul îi era afară, să nu se înnădușe, și l-a ținut acolo trei zile, iar după aceea l-a scos și i-a dat o trocuță de ovăs și trei de jar. Și s-a scuturat odată mînzul și a rînchezat odată de s-a răzbunat, și se făcu, frate, văzînd cu ochii, din mînz mic și neputincios, un cal cum numai în poveste mai poți afla, și a zis către Cenușotca: Acum urcă-te, drag domnul meu, pe mine și-mi poruncește cum să merg: ca vîntul, ori ca gîndul?

Iar Cenușotca, fecior cuminte, își luă cele de lipsă de drum: merinde, haine și bani, apoi sărută mîna tătăne-său și-i zise: Rămas bun, tată, să știi că fără ispravă nu mă întorc.

— Dumnezeu să-ți ajute, fătul meu, fără eu tot gîndeam, că mai bun loc aveai tu aici, în vatră, în cenușă, decît în lume la vitejii; pentru vitejii sînt frații tăi, că sînt mai bătrîni și mai firetici. Bietul bătrîn nu-și putea vedea feciorul bine, că era mai orb, că de l-ar fi văzut bine, de bună seamă nu vorbea așa, că acum Cenușotca era un voinic de mai nu-l cunoșteai; se gătise și se întinsese ca struna.

Destul că Cenușotca luă calul de dologi și-l duse pînă afară din oraș, iar cînd fu afară din oraș, se aburcă pe cal și zise: acum drag căluțul meu, să mă duci ca gîndul, că frații mei de mult au plecat de acasă, și eu vreau să-i ajung, să mergem împreună. Iar calul a răspuns: Ține-te stăpîne bine și lasă în grija mea! Apoi se aruncă odată în înaltul ceriului și de acolo văzu pe cei doi frați ai lui Cenușotca, apoi se lăsă la largul pămîntului, și merse, și merse de rînduneaua că-i rîndunea, dar de el nu se putea ține, mergea ca săgeata, și într-o clipită au fost ajuns înaintea fraților lui la o fîntînă mîndră sub un păr mare, pe unde aveau să treacă și frații lui negreșit. Acolo se coboară de pe cal, își adapă calul și-l lasă să pască, iar el scoase merindea din traistă și prinde a mînca. Într-aceea sosesc și frații lui, și cît de mare le fu mirarea cînd îl aflară aici, precînd credeau că el este pe vatră în cenușă.

— Ei, da ai ajuns și tu? întrebă cel mai mare.

— Da, am ajuns cam cu anevoie, dar era să-mi spetesc calul, așa l-am alergat, temîndu-mă că nu vă voi ajunge. Acuma-mi pare bine că ne întîlnirăm, că vom merge împreună.

— Na, hai dar cu noi, zise cel mai mijlociu; ce mai stai dară, dacă vrei să vii cu noi?

— Trebuie să mai stau o leacă, că e obosit calul preste măsură, dar poposiți și voi, ca să mergem apoi împreună.

— Da vezi bine că vom mai umbla atîta poposind și mocoșind ca tine, zic cei mai mari; aci nu-i vorba de umblat după popasuri și după mocoșeli, ci-i de călcîiat la drum; de vrei, — vii, de nu, treaba ta, că noi mergem, nu mai stăm la umbră.

— Apoi mergeți dar, că și eu voi ajunge, zice Cenușotca, întinzîndu-se a lene la umbră, iar calu-i păștea la troscoțel de pe marginea drumului, de-ți era mai mare dragul să te uiți la el.

Frații cei doi au mers tot într-un suflet pînă au dat că drumul se împarte în două: unul mergea spre dreapta, altul spre stînga. Acolo era un stîlp, și pe stîlp sta două table, pe tabla din stînga sta scris: drumul ăsta duce spre pierzare, pe tabla din dreapta sta scris: drumul ăsta duce spre noroc. Ce se gîndesc frații și ce vorbesc, destul că schimbă tablele, cea din stînga o pun în dreapta și cea din dreapta în stînga. Într-aceea numai văd că și Cenușotca ciop ! e aci.

— Uite, frate, zic cei mai mari, aci avem înainte două drumuri, drumul ăst din dreapta-i scris pe tablă că duce spre perire, noi sîntem doi, nu te vom lăsa pre tine singur să mergi spre el, ci vom merge noi, că oricum dar doi is mai mulți decît unul, iar tu fiind singur să mergi pre drumul ăst din stînga, care-i scris pre cum vezi că duce spre noroc.

— Așa să fie, zise Cenușotca, și apucară: cei doi în dreapta, iar el în stînga.

Cei doi frați au tot mers pe drum înainte, pînă ajung la curțile împăratului Roșu. Acolo îi primiră ca pe nește copii de împărat, cu mîncare, cu băutură și cu voie bună; iar după ce se ospătară, le spuse împăratul Roșu că cine vine la casa lui, trebuie să joace cu fiica lui un joc, iar de n-a putea juca cît fata lui, îl bagă în temniță pe viață, și de va juca pînă să se obosească fata, — atunci capătă fata de soție și jumătate împărăția zestre, iar după moartea lui — toată.

Frații cești doi se bucurară, că așa lesne poate unul din ei ajunge la nevastă frumoasă și la atîta potop de zestre, că ori cum, dar o jumătate de împărăție nu-i lucru puțin. Deci cel mai mare prinde a juca cu fata, bănzile ziceau de gîndeai că le calcă, și ei jucau; și jucară, și jucară, pînă odată zice fata: stăi o leacă, că mă strînge un papuc. El, prostul, o lăsă. Ea merge în altă casă și-și trage alți papuci fermecați, cu care nu se mai putea obosi. Și vine așa, și joacă, și joacă cu feciorul cel mai mare al impăratului celui bătrîn, pînă îl face pic de apă, în urmă el cade de pe picioare ca mort. Apoi o apucă la joc feciorul cel mijlociu al împăratului celui bătrîn, și și cu acela atîta joacă pînă cade de obosit. După aceea împăratul Roșu îi bagă într-o temniță și-i ține robi legați pe veci.

Cenușotca, după ce a rămas de frații săi la crucile acelea de drum, s-a luat pe drumul din stînga, și s-a tot dus, s-a tot dus, pînă a ajuns la o pădure mare. Cînd a ajuns acolo, a zis calul: Acum drag stăpînul meu, ia-ți merinde pe trei zile, că prin pădure de-om merge, ne mănîncă lupii și urșii; de-om merge prin nori, ne mănîncă bălaurii, deci trebuie să mergem prin văzduh pe deasupra norilor. Și așa a făcut Cenușotca. De la o crîșmă, ce era aproape de pădure, și-a luat merinde, mîncare și băutură, să-i ajungă trei zile, apoi s-a urcat pe murgușul lui și hi la drum ! Iar calul s-a avîntat cu el deasupra norilor, și a tot mers prin văzduh pînă au ajuns în țara de aramă. Acolo, la un pod de aramă, se coborî Cenușotca de pe cal, iar calul se dădu preste cap și

se făcu un par de aramă. După ce mai întîi își scosese Cenușotca din urechea calului un rînd de haine de aramă și se îmbrăcase cu ele, apoi luă parul de-a umăr și merse mai departe pe jos, pînă ajunse la o fîntînă. La fîntînă șezu și poposi și prinse a mînca ceva din merindea ce o avea. Dar nu mult stătu acolea, că îndată veniră nește zîne după apă și văzîndu-l fugiră înapoi și spuseră stăpînei lor, că un voinic frumos, șede la fîntînă și mănîncă. Împărăteasa de aramă numaidecît se urcă într-o căruță de aramă cu patru cai de aramă, și porunci cocișului să o ducă la plimbare către fîntînă. Într-o minută a fost acolo, a luat pe Cenușotca lîngă ea și l-a dus la curțile ei, unde l-a ospătat crăiește, cu mîncări și băuturi scumpe. După ce se ospătară, zise Cenușotca: nu cumva e pe la dumneavoastră pasărea, care cînd cîntă domnii dorm?

— Nu, voinice, zise împărăteasa, nu e la mine, că numai mai ieri alaltăieri am cinstit-o la soru-mea, care-i împărătească în țara de argint.

— Atunci, zise Cenușotca, chiar acolo o să merg după ea.

— Acum se supără împărăteasa, îi păru rău că i-a spus, și prinse a-i zice: știu că nu-i mai abate altu pe la noi, că soru-mea e mai frumoasă și împărăția-i e mai bogată. Iar Cenușotca răspunse:

— Nu te supăra, eu trebuie să merg pînă unde voi da de pasăre, dar să știi că de bună seamă pe aici voi veni cînd m-oi întoarce către casă.

Apoi își luă rămas bun, și cu parul cel de aramă de-a umăr merse pînă nu mai zări curtea împărătesei; apoi dădu parul de trei ori preste cap și i se făcu iar cal și merse mai departe călare. Și se tot duse, se tot duse, pînă ajunse la un pod de argint. Aci intră în țara de argint. Aci iar a stat calul în loc și a zis:

— Drag domnul meu, bagă-ți mîna în urechea mea și-ți scoate un rînd de haine de argint și eu m-oi face iară bîtă de argint și mă du de-a umăr pînă mai încolo, unde este o fîntînă, acolo apoi vom sta și vom poposi. Și așa făcu Cenușotca, scoase un rînd de haine de argint din urechea calului, le îmbrăcă și după ce calul se întoarse preste cap și se făcu bîtă, — luă bîta de-a umăr și merse pînă dete de o fîntînă, acolo se puse la umbră și prinse să amezeze. Nu mult stătu acolea, și numai ce văzu că vin nește zîne să ducă apă, și cum îl văzură, o tulîră înapoi la curțile crăiesei, că ele erau froiele ei, și-i spuseră, că uite la fîntînă poposește un voinic frumos tot în haine de argint. Cum auzi crăiasa, îndată porunci cocișului să prindă șase cai la un hinteu și porni la preumblare către fîntînă. Cînd văzu pe tînăr atît de frumos, îndată-i căzu drag la inimă și-l rugă să se suie și el cu ea în hinteu. El, din firea lui, bag seamă n-a fost tocmai gingaș de fete frumoase, n-a așteptat să-l cheme de două ori — vorba ăluia: dintr-o vorbă abia se-ndoaie, își luă bîta cea de argint și se sui în hinteu lîngă crăiasă. Și s-au dus tot povestind pînă au ajuns la curțile ei, iar acolo au intrat în lăuntru și s-au ospătat crăiește. După ce s-au ospătat, a spus Cenușotcă crăiesei că uite după ce umblă și de unde vine. Iar ea i-a spus că bucurosă i-ar da pasărea care cînd cîntă, domnii dorm, dar e la soru-sa cea mai mică, care-i împărătească în țara de aur.

— Atunci trebuie dar să mă grăbesc pînă acolo, dar de voi putea-o căpăta, că altcum bietul tata numai se trudește, nici moare, nici trăește, că așa i-au ursit ursitoarele, că el n-a putea muri pînă va auzi glasul pasărei celei de aur, care cînd cîntă, domnii dorm.

— O ! Atunci știu că nu ne mai vedem, zise crăiasa, că soru-mea e mai frumoasă și mai bogată decît mine.

— Ba de bună seamă pe aici voi veni, zise Cenușotca, apoi își luă rămas bun și bîta de-a umăr și se duse tot pe jos pînă ieși din oraș. Acolo iar dădu bățul de trei ori preste cap de se făcu cal, apoi se sui pe el și se duse ca gîndul, pînă ajunse la un pod de aur. Aci intrăm în țara de aur, stăpîne, zice calul, dă-te deci jos, scoate-ți din urechea mea un rînd de haine de aur, iar eu m-oi face un băț de aur, și mă ia de-a umăr și să mergem pînă mai încolo, unde este o fîntînă, acolo apoi vom poposi și va fi ce-a da Dumnezeu. Așa a făcut Cenușotca. Dar puțin se odihni, și numai văzu că se apropie nește zîne să ieie apă, dar cum îl zăriră, o tuliră în ruptul capului către casă și spuseră stăpînei lor, — care era chiar împărăteasa țărei de aur, — că uite ce voinic frumos zăriră poposind la fîntînă, din care pricină nici nu se apropiară să-și ia apă, ci să reîntoarseră cu vasele goale. Împărăteasa numaidecît porunci să-i prindă opt cai la hinteu să vază că cine cutează a intra în împărăția ei, fără știrea și învoirea ei? Trebuie să știm, că pînă într-acelea făptură bărbătească în țările acelea nu fusese. Dar nu doară de mînioasă că-i calcă voinicul țara a plecat ea, ci iac-așa, să vază cum îs voinicii. Deci numaidecît plecă. Curtenii gîndeau că ce o să facă cu străinul, care a cutezat a-i călca țara iac-așa fără știrea și învoirea ei. Cînd colo, preste vrun ceas, ce era să le vază ochii? Voinicul cel frumos în haine de aur și cu o bîtă de aur venea în hinteu lîngă împărăteasa! Și cum ajunge acasă, încep la ospăț și la trai bun, colea ca la împărați, trei zile și trei nopți au tot benchetuit, de era cît pe aci să uite Cenușotca, la ce venise atîta cale, de nu-i aducea aminte calul. Nici nu-i de altcum, nici o minune, că lîngă împărăteasa țării de aur fiind, nu stau bun că nu ți-ai uita și numele. Apoi el încă era doară voinic, nu sînge de broască! Dar după ce-i aduse murgul aminte, numaidecît zise către împărăteasa: Înălțată împărăteasă și draga mea, noi ne ospătăm, dar nu mă mai întrebi, de ce am venit pe aici?

Atunci împărăteasa se cam supăra și zise rîzînd cu gura jumătate:

— Dar nu pentru mine ai venit? Frumos de la tine, adecă tu mai ai pe cineva? Și totuși vii să mă amăgești!

Acum văzu bietul Cenușotca, că rău începuse vorba, dar îndată-și trase seama și-i răspunse: Nu te supăra, lucrul stă așa și așa, eu la tine am venit să te pețesc să vii cu mine în țara noastră, dar să aduci apoi și pasărea cea de aur, care cînd cîntă, domnii dorm, că uite cum stă lucrul cu bietul tata.

— Acum ne mai înțelegem, zise împărăteasa, acum venișî de acasă, dar mai înainte era cît pe aci să mă supăr pe tine.

După aceea, cu puterea cea năzdrăvană a calului să adună toate avuțiile ei într-un măr de aur, ea îl pune în buzunar și pleacă cu Cenușotca și cu pasărea către țara lui. Dacă ajung în țara de argint, duc și pe crăiasa țărei de argint cu ei, după ce-i făcură și avuțiile ei într-un măr de argint și-l băgă ea în buzunar. Tot așa făcură și în țara de aramă, și se luară la drum. Cînd au ajuns la pădurea aceea, care-i despărțea de lumea asta, era greu să o treacă, că acum erau mai mulți, erau patru, și toți numai cu un cal, cu calul lui Cenușotca puteau trece, că prin pădure cale de căruță nu era, să poată merge tot cu hinteiele, cum veniră pînă aci. Dar ce să gîndește Cenușotca? Pasărea ouase patru ouă. Deci se pune și aruncă un ou de acelea jos, și din el, cum se sparge, se face o furcă de aur, cu caier de aur, cu 12 fuse de aur și cu un scaun de aur și torcea singură fire de aur; după aceea aruncă alt ou jos; din acesta se făcu un război de aur, cu fire de aur, cu fuștei, brîgle, iețe, spată, tălpigi, suli cu toate de aur, care

țesea singur pînză de aur. Apoi aruncă al treilea ou jos, și din el se făcu o masă, dar masa lungă și lată cît vedeai cu doi ochi, ba doară chiar trei ochi să fi avut și nu o puteai odată cuprinde cu ei, atît era de posnită, și încărcată cu feluri de mîncări și băuturi ; în urmă aruncă oul al patrulea, și din acela ieși o mulțime de cătane cîtă frunză și iarbă, ba încă mai mult cu trei. Și se puseră cătanele la masa cea mare și mîncară și băură cătănește — și cine știe bea și mînca bine ca cătana? numai să aibă de unde! Și după ce se săturară, își aprinseră țigări și afumau cu ele ca turcii, apoi întrebară pe Cenușotca:

— Drag domnuțul nostru, ce poruncă ne dai?

— Să-mi faceți prin pădurea asta drum de țară, drum bătut, să putem trece omenește cu căruțele prin ea.

Și cătanele se pun la lucru bărbătește: pădurea mare, dar și cătane erau atîta spuză, de tot cîte patru-cinci trebuiră să se pună la cîte un lemn să-l taie, că erau mai multe cătane decît lemne în pădure, că doară v-am spus că erau cîtă frunză și iarbă, ba încă mai mult cu trei. Apoi Cenușotca preface cătanele într-un ou de aur, masa în alt ou de aur, războiul în alt ou de aur și furca în alt ou de aur și toate le bagă în sîn, după aceea se pun în cele trei hinteie: el în hinteul cel de aur cu împărăteasa țerii de aur, și cu pasărea cea de aur și cu bîta cea de aur care era calul lui; după ei venea hinteul cel de argint, în el crăiasa țării de argint cu un măr de argint, în care-și avea bunătățile ei, și cu froiele ei, iar mai îndărăt era hinteul cel de aramă, unde era crăiasa țării de aramă, cu un măr de aramă, în care-i erau scumpeturile și cu froiele ei. Cînd ajung la crucile cele de drum, unde se despărțise Cenușotca de frații lui, opriră hinteiele în loc, iar Cenușotca le spuse fetelor să aștepte o leacă acolea cu trăsuri cu tot, că el are o leacă de treabă în satul vecin. Luă apoi bîta cea de aur și o învîrti de trei ori preste cap și se făcu un cal ca mai înainte, se urcă apoi pe el și într-o clipă fu la împăratul Roșu, unde erau frații lui închiși. Cînd să între în orașul împăratului Roșu, zise calul cătră Cenușotca:

— Drag domnul meu, eu mă fac aci sub gardul ăsta o căpățînă de cal mort, iar tu du-te la curțile împăratului și te-a pune impăratul să-i joci fata, dar i-o joacă să fie jucată și să n-o lași din mînă, dacă ai apucat-o odată la joc, pînă s-a obosi și va cădea jos de oboseală; că de o lași, merge în altă casă și-și trage pe picior o pereche de păpuci îndrăciți, de cari are trei perechi și dacă-i îmbracă aceia, nu se mai obosește, ci te vei obosi tu și-i cădea în prinsoare, ca și frații tăi, că ei sînt acolo închiși.

Așa și făcu Cenușotca. Merse la curtea împăratului Roșu, după ce calu-i se făcu o căpățînă de cal mort, și împăratul îl ospăta frumos, apoi-i spuse că cine vine la casa lui trebuie să joace cu fata lui un joc pînă s-a obosi; de s-a obosi fata mai întîi, jucătorul, o capătă de nevastă și jumătate împărăția de zestre; iar de s-a obosi el mai întîi, rămîne rob pe viață.

— Bine, zise Cenușotca, și prinde a juca cu fata împăratului, dar juca colea de se clătinau podelele sub picioarele lor, dar să se obosească Cenușotca nici vorbă! Dar nu putură juca chiar mult, că fata împăratului Roșu începu a slăbi din picioare și se rugă de Cenușotca, să o lase o țîră pînă și-a trage alți păpuci, că aceștia o strîng de i-au amorțit toate degetele. Dar Cenușotca se făcu că n-aude cu acea ureche, ci tot juca pînă văzu numai că fata face spume la gură și cade ca moartă. Atunci zise împăratul Roșu:

— Acum, dragul meu, dacă vrei o poți lua de nevastă și-ți dau jumătate împărăția zestre. Dar Cenușotca răspunse:

— Eu ți-oi spune alta, cioplită cu dalta: să-mi dai înălțate împărate, frații să mergem acasă, că ne așteaptă tata.

— Și cine-i tatăl tău, voinice? întreabă împăratul Roșu.

— Împăratul Verde e tatăl meu.

— Așa? moșul cel bătrîn?

— Chiar el, înălțate împărate.

— Apoi dar ți-i las, că doar de cumva îmi veți fi careva ginere!

— Aceea nu o știu, răspunse Cenușotca, dar știu atîta, că fără ei nu plec, ci iari-ți iau fata la joc.

— Ba decît să o mai joci, să-i stea moartea din aceea, mai bine-ți dau frații și du-te în știrea Domnului.

Așadar și-a scos frații din robie și au plecat tustrei pînă au ieșit din oraș, acolo au dat cu picioarele în căpățîna cea de cal și odată a sărit un parip de-ți era mai mare dragul de el. Apoi Cenușotca scoase din urechia calului un rînd de haine de aramă și dădu fratelui celui mai mare, apoi scoase din ea un rînd de haine de argint și le dădu fratelui celui mijlociu, iar lui își scoase un rînd de haine de aur și se îmbrăcară tustrei și plecară bărbătește cătră crucile drumului, unde-și lăsase cătanele și averile și cele trei surori. Pe cale le spuse, ce aduce și cum, și că pasărea cea de aur, care o tot dorește tată-so, încă e la el.

După ce ajunseră la locul cu norocul, traseră un ospăț numai cu ei, că numai aruncă un ou de cele de aur și jos îndată se întinseră mesele acolo în cîmp cu mîncări și cu băuturi de se săturară toți, cu cătane cu tot, și încă mai rămase destulă mîncare și băutură. Apoi ridică Cenușotca un corn de masă sus și iară se făcu ou de aur și-l bägă în sîn. Acum se pun la cale, fratele cel mai mic cu împărăteasa țării de aur în hinteul dinainte, fratele cel mijlociu cu crăiasa țării de argint în hinteul cel de argint în mijloc, fratele cel mai mare, cu împărăteasa țării de aramă în hinteul cel de aramă în urmă, și cătanele pe de amîndouă laturile hinteielor, în glidă (linie) și înapoia lor, de parcă nici o muscă n-ar fi lăsat să treacă pre hinteie. Cînd ajunseră la fîntîna aceea, unde se întîlniră mai întîi frații cînd plecară de acasă, se opri hinteul cel dinainte în loc și se coborî din el Cenușotca și zise cătră frați:

— Nu vă coborîți să beți apă, că știți că aci ne întîlnirăm mai întîi, după ce plecarăm de acasă? Ceia gîndeai că s-au vorovit, un gînd aveau, să arunce pe fratele lor cel mai mic în fîntînă și ei să meargă acasă și să se laude la tată-so că ei sînt vitejii, care au făcut cîte și mai cîte, și unul din ei, pe care va cădea soartea să fie împărat, să ia pe nevasta frățîne-său de muiere, că era mai frumoasă și mai bogată, iar despre Cenușotca să zică că nici nu-l văzură. Deci cînd îi chemă să beie apă, îndată sărira din hinteauă și ziseră cătră cocișii să mîne încet pînă în vîrful deluțului ce nu era mai departe ca de 2—3 pușcături, iar acolo să-i aștepte că ei pîn-acolo vor merge pe jos, deoarece au amorțit șezînd atîta. Hinteauele și cătanele merseră deci înainte, iar cei trei frați se puseră o leacă la umbra răchiții lîngă fîntînă, că era o căldură de stai să te topești, vedeți dumneavoastră, cum e în dricul verei. După ce se depărtară de o pușcătură bună hinteauele și cătanele, zise cel mai mic din frați: dar să bem, fraților, și să mergem să nu li se urască mireselor așteptîndu-ne.

— Bine zici, răspunse cel mai mare, și se plecă să bea apă din fîntînă; după el bău cel mijlociu. Dar cînd să plece cel mai mic, își făcură hoții de frați semne din ochi, și unul îl prinse de un picior și altul de alt picior și huzdup cu el în fundul fîntînii cu capul în jos, apoi, după ce văzură că-i înnecat se duseră încet la drum sfătuindu-se ce să mintească mireselor, că uite un bălaur au ieșit din fîntînă și l-au tras după el și i s-a pierdut urma în apă. Dacă ajung la hinteaua acolo în vîrful delușului, întrebară miresele: dar Alexandru unde e? Că așa-l chema pe Cenușotca. Iar frații ăști doi se arătară supărați de moarte și plîngeau, cu lacrămi de scroafă, cum să zice, și suspinînd spuneau că uite, cînd voiră să bea apă, odată ieși un balaur cu 12 capuri din fîntînă și pe Alexandru îl trase numaidecît acolo și i se pierdu urma, și voi să-i tragă și pe ei, dar ei de groază au fugit să nu pață și ei ca dulcele lor frate și să rămînă trei surori văduve de odată. Apoi mai ziseră cești doi frați blăstămați, că să fie ele bune să nu spună nimic bătrînului lor tată de întîmplare, fără să zică mai bine că nici nu l-au văzut, că numai va muri bietul moșneag de supărare. Foarte se întristară cătanele cînd auziră una ca asta, dar mai tare se întristară cele trei surori și le năpădi plînsul, iar mireasa lui Alexandru leșină de supărare. Nici nu plecară ei din loc pînă-și mai veni și ea în fire, de o mai mîngîiară că: să nu se supere din cale afară de rău, că așa i-a fost scrisă, că și ei sînt supărați, dar totuși să nu spună bătrînului tată nimic de întîmplarea asta nenorocită, că va fi cum va vrea Dumnezeu, și cîte și mai cîte îndrugară ei, numai să o mîngîie. Dar ea, parcă îi spunea cineva că nu-i după cum zic ăștia, nu se putu mîngîia, pînă nu băgă de seamă că și calul mirelui lipsește. Atunci își gîndi: din cît îs amîndoi, bun e Dumnezeu, trebuie să scape, chiar balaurul de i-ar fi dus. Apoi plecară încet către orașul lui Verde Împărat. Cînd ajunseră în capătul orașului, fratele cel mai mare înșiră cătanele pe toate ulițele și le spune că pe nime călare să nu lase a intra în oraș fără de știrea, lor, că de vor lăsa — moartea îi aștepta.

Acum intrară în oraș și traseră chiar la curțile împăratului. El era acum și mai slab și mai neputincios. De abia aștepta să-și vadă feciorii, doară l-a strînge Dumnezeu din lume, că nici vedea, numai ca printr-o sită deasă, nici auzea, nici putea mînca, nici bea, nici dormi, fără era mai mult mort decît viu. Bucuria lui cînd își văzu feciorii și miresele lor, dar încă bucuria lui cînd îi spuseră că vin cu pasăre cu tot, că pasărea era la mireasa lui Alexandru. Acum se încinse o voie bună, de chiar uită bietul moșneag să mai întrebe și de feciorul cel mai mic, de Cenușotca. A doua zi duseră pasărea cea de aur în biserică și de abia așteptau să-i auză glasul; dar pace! ea tăcea supărată. Cercat-au fel și formă să o facă să cînte, dar ea sta numai supărată ca o porumbiță ce și-a pierdut soțul. Acum ce-i de făcut? Ce să facă cu ea ca să cînte? Moșneagul, Împăratul Verde visează că pasărea nu va cînta, pînă la cununia zînei, care o aduse. A doua zi spune visul la feciori și la miresele lor. Feciorul cel mai mare de loc se scoală vitejește și zise:

— Apoi dacă asta-i toată buba, eu mă cunun cu Aurica, că așa o chema pe mireasa lui Alexandru, iar pe cea mijlocie o chema Argintica și pe cea mai mare Arămica. Dar Aurica răspunse:

— Atunci ne-om cununa, cînd mi-i face o furcă de aur, cu caier de aur și în caier 12 fuse de aur, care să toarcă singure fir de aur și lîngă furcă scaun de aur.

— Asta-i altă căciulă, se gîndi moșneagul, iar feciorul cel mai mare, fălos cum era, numaidecît răspunde: în scurtă vreme o să le ai, și ieși să dea poruncă

la meșterii din orașul lui ca să i le facă, dar toți se codeau și ziceau că una ca aceea nu se poate.

Dar să mai vedem o leacă ce s-a întîmplat cu Alexandru, Cenușotca? După ce l-au aruncat frații în fîntînă, el s-a tot dus cu capul în jos odată pînă în fundul fîntînei, iar după ce s-a umflat de apă, apa iar l-a aruncat deasupra. Calul lui nu s-a mișcat de lîngă fîntînă pînă i s-a ivit stăpînul deasupra apei, atunci l-a pus o leacă pe iarbă pînă a ieșit apa din el, și iar l-a luat în dinți și s-a dus cu el pînă a ajuns într-o pădure mare, unde ședea fata pădurii. Cum îl văzu fata pădurii, îndată-l cunoscu, că doară aceea pe cine nu cunoaște? Și-l întrebă: Dar tu ce cauți pe aici? Iar calul îi răspunse: De ai făcut cuiva vrun bine, fă acuma și cu mine, uite dragul meu de stăpîn e mort, învie-mi-l, că trăind în lume da de-i avea și tu lipsă cîndva de mine.

— Bucuros, zise fata pădurii și îndată aduse nește oloaie și-il unse, apoi l-a lovit cu trei nuiele de sînger și trei de înger, și s-a ridicat Cenușotca mai mîndru și mai frumos decît fusese. Vai, cum adormisem, zise Alexandru frecîndu-se la ochi și ridicîndu-se de jos.

— Adormit, adormit, zise calul, că de nu eram eu cu domniaei (arătînd pe fata pădurei), dormeai pe vecie, că dragii de frații tăi te aruncară colo în fîntînă. Atunci își aduse Alexandru aminte ca prin vis de lucrul acela și zise apoi calului:

— Dar acum ce-i de făcut?

— Ce-i de făcut? Vom merge la curțile tatălui tău, că uite frate-tău cel mai mare vrea să se cunune cu de-a sila cu mireasa ta, cu Aurica. Auzind Alexandru vorbele acestea, sări ca mușcat de șarpe și strigă:

— Adică de aceea m-au aruncat ei în fîntînă, ca să-mi ieie mireasa? Hai de grabă acasă.

— O, ho! zise calul, în zădar ne-om grăbi cu urda în Turda și cu casu-n Făgăraș! Toate și-au timpul lor. Lasă numai după mine, și n-avea nici o teamă! Îndată vom fi acolo. Acum ia-ți haine slabe, vechi, cîrpocite cum au ucenicii faurilor, dar vezi să nu pierzi ouăle cele de aur, că fără ele nu facem cea ispravă. Apoi dac-om ajunge aproape de oraș, eu m-oi face bîtă cum au vandralăii și tu mă ia în mînă și te du — du pănă-i ajunge lîngă curțile voastre și te bagă calfă la faurul curții, știi, care este în dereptul curților. Mai departe toate vor fi bune, dar nu cumva să spui faurului ori altcuiva că doară tu ești fecior de împărat; înțelesu-m-ai?

— Înțeles, căluțul meu!

— Apoi dacă m-ai înțeles încalecă pe mine, zi doamne ajută și te ține bine!

Așa și făcură, și cît ai bate în pălmi, fură lîngă oraș. Acolo calul se dete preste cap și se făcu băț noduros, după cum vedem că poartă vandralăii, iar Alexandru Cenușotca se făcu un vandralău cu pinchelu în spate și merse ață la făurișteа din dosul curților împărătești, și cum văzu pe faur, cum îl cunoscu, dar faurul nu-l cunoscu pe el. Alexandru ca om de omenie dete vezi bine bună vremea și spuse faurului că uite el este calfă de faur și ar vrea să-și capete de lucru.

— Tocmai bine-ai venit, voinice, zise faurul, că am lipsă de o calfă harnică, că tocmai acum nu știu ce m-oi face, că mi-a venit o poruncă aspră de la împărăție să fac o furcă de aur, cu caier de aur, cu scaun de aur și cu 12

fuse de aur, care să toarcă singure tot de aur; eu nu pot face un lucru ca acela, dar dacă tu te legi că-l vei face, bună plată capeți de la mine, dar mai bună de la împăratul.

— O ! numai atîta cere? acesta nu-i cel lucru mare, răspunse Alexandru, las' pe mine că-l voi face eu.

Bucuria faurului ! nu știa cum să omenească mai bine pe Alexandru ca să-l scoată din năcaz. Și drept e, că îndată ce se ospătară oleacă, merseră în făuriște și Alexandru prinse să pilească un fier ruginit, iar pînă merse faurul după ceva pînă afară, scoase un ou de aur din sîn și dădu cu el de pămînt, iar din ou ieși furca de aur, cu fuse, cu caier și un scaun, și fusele torceau fir de aur întocmai după cum dăduse feciorul împăratului porunca. Cînd intră faurul în făuriște, toate erau gata ca din poveste, și nu se putea destul mira cum le-a putut face calfa atît de minunate și în așa scurt timp, și dintr-o bucată de fier ruginit. Destul că le duse faurul la curtea împăratului, iar împăratul și feciorii și miresele se bucurară foarte, cu deosebire feciorul cel mai mare și Aurica; el se bucura fiind că credea că Aurica va fi muierea lui, iar ea se bucura fiindcă vedea că mirele ei trăiește și nu poate fi departe de ea. Acum feciorul cel mai mare al împăratului zise:

— Vezi, Aurică dragă, eu am făcut ce mi-ai poruncit tu, acum hai să ne cununăm. Dar Aurica răspunse:

— Încă nu ! Ce să fac eu cu firul ăst de aur, dacă n-am și un război de aur, care să țeasă singur pînză de aur; pînă nu mi-l aduci și pe acela, nu mă cunun cu tine.

Acum iar dete feciorul împăratului poruncă la toți meșterii din orașul lor ca să-i facă un război de aur. Năcazul meșterilor, dar cu deosebire al faurului din dosul curței împărătești, că acum feciorul împăratului sta narmă pe el că cum a făcut furca, trebuie că poate face și războiul, numai de va voi; iar de nu ar voi, îi taie capul ca la un pui de găină. Văzînd Alexandru pe faur necăjit, îl întrebă: dar ce năcaz ai, stăpîne?

— D-apoi uite, dragul meu, n-am scăpat bine dintr-un năcaz și dau în altul. De abia am dus furca cea de aur, și mi-a și dat în poruncă că să-i fac un război de aur, cu tot ce se ține de el de aur, care să țeasă singur pînză de aur, iar lucrul acesta om pămîntean nu-i modru să-l poată face, și de nu l-oi face, mi-a spus oarzin că-mi taie capul ca la un pui de găină !

— Nu te teme, stăpîne, că nu ți l-a tăia, pînă trăiesc eu, zise Alexandru, și intră numaidecît în făuriște și prinse iar a pili la un fier ruginit. Acum faurul se uita tot la el să vază ce face, cum drege, de-i ies din mîni lucruri atît de minunate. Dar odată trebui să intre faurul în casă, te miri după ce, și pînă se întoarse, războiul fu gata, întreg întreguț din aur, cu tălpi, cu suli, cu brîgle, cu ițe, cu tălpigi, cu spată, cu thiară, cu suveică, cu tindeică, cu sucală de aur, și țesea singur pînză de aur. Cînd văzu faurul lucrul acesta, înlemni de bucurie și de mirare. Văzu el că calfa lui e un viteaz mare. Deci îi mulțămi frumos și apoi luă războiul să meargă cu el la curtea împărătească. Dar singur nu putu, că războiul era mare și greu, deci zise către calfă să-i ajute să-l ducă. Și-l ajută Alexandru, faurul prinse de sulul dinainte, iar Alexandru de sulul dinapoi. Cînd intrară în curte, zise feciorul împăratului:

— Na, vezi că l-ai făcut întocmai după cum ți-am dat poruncă; de ce te codeai dar?

— Iar faurul răspunse:

— Nu mă codeam, luminate prințule, dar nici că-l făceam de nu-mi trimitea Dumnezeu calfa asta bună; el a făcut și furca și războiul, că eu de cînd sînt, nici n-am văzut de acestea, necum să fi făcut.

Atunci Aurica se apropie de calfă, și cu toate că era tot cănit cu cărbuni ca faurii, cunoscu că el este Alexandru: deci nu se putu răbda să nu-i sară în grumazi, și sărutîndu-l îi zise plîngînd de bucurie:

— Vai, tu ești, Alexandre?!

— Eu, Aurică, zise Alexandru, sărutînd-o și el cu dulce.

Atunci frații lui Alexandru prinseră a tremura, dar Alexandru, suflet de om bun, le zise:

— Nu aveți nici o frică: așa a fost să se întîmple, că din veci, e zicala aceea: fă bine și așteaptă rău! Acum gătiți-vă de nuntă, aveți fiecare mireasa, eu încă am pe a mea; îndată vin și eu gata de nuntă.

Apoi Alexandru se coborî cu faurul în făurișe, se spălă frumos, apoi își luă bîta cea noduroasă și ieși afară și o învîrti de trei ori preste cap și-i se făcu cal năzdrăvan numai ca el, apoi își băgă mîna în urechea calului și scoase de acolo hainele cele de aur și se avîntă pe cal. Atunci văzu faurul, ce calfă avusese și prinse a se ruga de iertare. Dar Alexandru zise:

— N-ai să te rogi de iertare, om bun și de omenie; tu vei fi mai mare preste bunurile mele. Apoi se duse Alexandru la curte. Acolo toți erau gata la nuntă: fratele cel mai mare cu mireasa lui, amîndoi în haine de aramă, cel mijlociu cu mireasa lui, amîndoi în haine de argint, iar el, Alexandru Cenușotca, cu Aurica lui, în haine de aur. Cînd intrară toți în biserică și prinse popa a-i cununa, pasărea prinse a cînta, dar așa cîntă, de toți domnii adormiră, iar Împăratul Verde, moșneagul, adormi somnul de veci. După ce se sfîrși cununia, ieșiră afară și îngropară pe bătrînul, apoi întinse Alexandru masa lui cea minunată și se ospătară toți oamenii cîți se aflau atunci în oraș, cu răi cu buni, cu avuți cu săraci, cu tineri cu bătrîni, că era ospăț și comândare totodată. Dup-aceea rămase Alexandru Cenușotca împărat în locul tătîne-său, iar pe frații lui îi făcu ghinărări preste armăzi, — și de n-au murit — și astăzi trăiesc. Iar eu m-am suit pe-o șea — și v-o spusei așa; șeaua fu cam ruginoasă și povestea mincinoasă!

Colect. d. Iuliu Crainic, înv. în Urisiul de jos, jud. Mureș.

TATA FLORILOR

A fost ce a fost . . . A fost un împărat, — căci ce vreți, — poveste fără-mpărat, pomană fără popă, tîrg fără țigani poate-se?

Și împăratul acela avea o grădină de parcă nici raiul nu era mai rai decît ea. Plină de pomi, plină de flori, plină de pasări și de mîndrenii, iar chiar în mijlocul grădinei o fîntînă de lapte dulce. Nici că se mai afla pe podul pămîntului fîntînă scumpă ca aceea. Dar nime nu era iertat se ieie lapte dintr-însa, nici chiar pentru curtea împărătească, căci așa dedese împăratul poruncă. Și de ce poruncise el așa? El va fi știut, destul că păzitori erau acolo zi și noapte, ca nici pasăre măiastră să nu se apropie de ea.

Într-o dimineață vin păzitorii înaintea feței luminatului împărat și zic:

— Înălțate împărate! De cînd străjuim la fîntînă, încă pățanie ca cea de astă noapte nu ne-a mai păscut; colo cătră miezul nopții era lună de se vedea ca ziua, cînd numai auzim ceva lipocind în fîntînă. Mergem mai aproape, — adică un om străin se scălda acolo și se zvîrgolea în lapte de săreau stropii cît colo din fîntînă. Dacă am zis să iasă, el a rîs de noi; iar cînd a văzut că întindem puștile cătră el să-l pușcăm, știuldic! în fundul fîntînei, și nu l-am mai văzut.

Împăratul s-a supărat de vestea asta și a pus păzitori și mai mulți, dar în zadar, că din ora cînd s-a arătat mai întîi, în toată noaptea venea de se scălda și cînd păzitorii dau să-l prindă ori să-l puște, se știuldica în fundul fîntînei și atîta-l vedeau pînă în altă noapte. Se luase împăratul pe gînduri: ce ar fi de făcut? Trimis-a cărți în toate părți și răvașe prin orașe, că cine s-a afla să prindă și să scoată din fîntîna cea de lapte dulce, viu sau mort, pe cel ce cutează a se scălda acolo, va căpăta mare cinste, avere și boierie. Și cercatu-și-au norocul sute și mii de voinici, dar după ce străjuiau două-trei nopți și vedeau că nu pot, se duceau de unde au venit cu buzele umflate.

Împăratul nu mai putea de mînie, cum de nu se afla în toată împărăția lui un singur voinic, care să-i împlinească porunca pe pont. Amu și-a fost și luat mandatul și sta îngîndurat și crîșnea în dinți de mînie, cum de în fîntîna lui să cuteze cineva a se scălda fără voia lui, și ca împărat el să nu aibă putere a-l opri?! Dar cînd era mai îngîndurat, iată că-i vine înainte un opșitar bătrîn și-i zice:

— Înălțate împărate, patruzeci și cinci de ani te-am slujit cu credință, în slujbă împărătească vreau să și mor; lasă-mă să-mi cerc norocul, da de voi putea pune mîna pe pîrlitul ăla, ce face atîta necaz măriei-tale.

— Da du-te în treaba-ți, vîj nebun, îi zice împăratul; tu vei face ceva ispravă, cînd voinici ca zmeii au luat frunza în buză de la fîntînă, de groaza mișelului aceluia, ce-mi cernește zilele cu nerușinatele lui cutezări! Mai bine îți vezi de bătrînețe, nu mai încerca vitejii voinicești!

Dar opșitarul nu se dă dus, ci stăruiește că numai să-l lase și să-l lase să străjuiască și el barem o noapte, să vază ce n-a mai văzut.

— Bine, îi zice împăratul, dar să știi vîjule, că de nu-mi faci ispravă, — cu capul plătești nebunia.

— Așa să fie, înălțate împărate!

Și intră moșneagul în grădină, și cît ținu ziulița se înholbă la cele mîndrenii, ce numai în grădini împărătești să pot vedea; de ici luă moșneagul o prună, de colea un strugure, de din colo o piersecă, ba trecînd printre flori nu se putu răbda să nu-și pună chiar o ruje în pălărie; ce vreți? se simțea chiar în rai! Dar cînd se apropie seara, și zise: Amu-i amu! Iar după ce înseră bine, se puse pe gardina fîntînei și se uită tot în fîntînă pînă colo către miezul nopții, cînd auzi numai vîjîind laptele și ivindu-se bulbuci pe deasupra lui, iar din bulbuci ieși un moșneag alb ca omătul. Atunci opșitarul știuldic! se aruncă în fîntînă și prinde pe moșneagul de cap. Se încinse o luptă între moșnegi: unul vrea să se cufunde, altul să iasă, dar nici unul nu se lăsa de celălalt de gîndeai că-s chiar legați deolaltă. Se zvîrcoliră ei cît se mai zvîrcoliră, iar de la o vreme moșneagului celui străin începură a-i slăbi puterile, iar opșitarul îl ținea cătunește și nu-l slăbea din tuși pe după cap, pînă îl scoase din fîntînă.

— Lasă-mă, creștine, să te ție Dumnezeu, că-ți dau averi cîte vrei, numai mă lasă, te fac bun bunilor.

— Vezi bine că te-oi lăsa?! numai atîta mi-ar trebui să calc porunca înălțatului împărat acum la bătrînețe; hai în sus la împăratul!

Să fi văzut zvîrcolituri și trăsături de la moșnegii aceia; unul nu se da, altul nu se lăsa, pînă în urmă opșitariul mi-ți trînti pe moșneagul cel străin, mi-ți-l înhămă de guler și hai cu el pe trepte în sus la împăratul. Împăratul dormea dus, că era ostenit, și afară de aceea amu era tîrziu după miezul nopții. Opșitariul însă bătu cu pumnul în ușă pînă se deșteptă.

— Da cine-mi bate în uși pe vremea asta?

— Eu, înălțate împărate, îți aduc pe jupînul, care cutează a se scălda în fîntîna cea cu lapte dulce.

Împăratul nu credea dar totuși fiindcă somnul i se spăriase, se sculă și deschise ușa. Adică numai un șiroi de lapte era după moșnegi, și unde stătuse la ușă gîndeai că un ciubăr de lapte ai vărsat pe jos.

— Aha! Tu ești, jupîne? Cine ești tu? și cum cutezi a te scălda în fîntîna mea?

— Eu, înălțate împărate, sînt « Tata florilor ». Fîntîna asta eu am făcut-o cu mînile mele amu-s patru sute de ani și am stăpînit-o pînă cînd moșul măriei tale făcu în livadea mea curțile astea și-mi îngrădi livadea mea de făcu grădină domnească din ea. De atunci rar m-am arătat că era om aprig și moșul și tatăl măriei tale. Dar după ce ai rămas Dumneata împărat, am gîndit că ești mai milostiv și nu mă vei alunga cu puterea din fîntîna, care eu cu mînile mele am clădit-o.

— Tanda-Manda, zice împăratul, ce e al meu, e al meu; ce e al altuia, încă să fie al meu, așa cer eu, și așa cere dreptatea! Aruncați-l colo în temniță și încuiați ușa bine.

Așa s-a și întîmplat. Au încuiat pe Tata florilor într-o casă mică cu pereți groși de piatră și cu grătare la fereastră — că numai o fereastră avea temnița aceea, și și aceea foarte mică. Acolo se chinui Tata florilor multă vreme pînă să-i umble judecățile, iar din judecată cine știe ce i-a ieși; unde chiar împăratul e pîritorul și tot el și judecătorul, ceva bine știa că nu-l așteaptă.

Opșitariul însă s-a îmbogățit cumplit din darurile împărătesei.

Avea însă împăratul un pruncuț, numai unul, ca de 5—6 ani, și-l ținea ca pe apă puțină, că doară era de împărat și era să urmeze după tatăl său în domnie.

Odată jucîndu-se băiatul pe la ferestruica casei, unde era închis Tata florilor, vede pe moșneagul jucîndu-se cu două mere de aur. Și i se făcu lăcomie băiatului să aibă și el batăr unul. Deci, cam rușinos și cu glas rugător, zise către Tata florilor:

— Moșule, dă-mi mie un măr de acelea mîndre să mă joc cu el.

— Bucuros ți le dau, puiul moșului, și amîndouă și alte jucării și bunătăți îți mai dau, de mă vei slobozi tu afară din temniță, că vai rău e aicea, puiucule!

— D-apoi cum să te slobod, moșule, că doar cheile-s la mama la brîu?

— O, fătul meu, joacă-te tu pe lîngă mumă-ta, zi să te peptene, și cînd n-a băga de seamă ia-i cheile de la brîu și te fîștică la mine, deschide ușa, și capeți merele amîndouă și încă alte jucării și bunătăți.

Copilul, ca copiii, ca să capete merele cele de aur și încă te miră ce jucării frumoase, făcu ce făcu și pili cheile de la brîul mumă-sa, se duse la ușa robului, o descuie, slobozi pe moșneagul, iar acela-i dădu merele și-i spuse, că oricînd, orice lipsă va avea și orice necaz, să-și aducă numai aminte de Tata florilor. Apoi închise ușa frumos, dădu cheile la prunc să le pună de unde le-a luat, și se făcu nevăzut.

Pruncul, nu-i vorbă, făcu ce făcu și puse iar cheile la brîul mumă-sa, apoi merse în grădină să se joace cu merele cele de aur.

Nu mult după aceea nimeri acasă și împăratul, că fusese dus în satul vecin, te miri după ce, poate la moară, poate după bucate împrumut. Și cum veni, cea dintîi vorbă-i fu: Ce face Tata florilor?

— D-apoi cine-i mai are grija, acolo va fi, că știu că nu-l vor fi mîncat șoarecii, răspunse împărăteasa, uitîndu-se la cheile de la brîu.

Dar împăratul voia să știe anume, ce-i face robul? Deci merse pînă la grătarele ferestrei, se uită înlăuntru, moșneag nu-i! Căută ușa — aceea era încuiată ca de frica tîlharilor. Hm! își gîndi, oare ce lucru poate să fie? Slobozitu-l-a cineva? Ieșit-a el cumva cu ceva năzdrăvănie, ori că doarme într-un unghiu de nu-l pot vedea? Merge deci iute înlăuntru, aduce cheile, deschide, intră, se uită — nu-i, și pace. Acum îl înfoie mînia și unde nu începe a sudui și a blăstăma, că era iute la fire de para focului. Toți curtenii se adunară în larma lui și stau numai spăriați oare ce are împăratul!

— Care a cutezat de a dat drumul la mișelul de rob? Numaidecît să-mi spuneți, că de nu, pe toți vă spînzur! Curtenii stau încremeniți, nu gremujda nici unul nici mac, numai se uitau unul la altul spăriați.

— Nu-mi dați nici un răspuns? Las' că aflu eu îndată!

Într-aceea zări merele cele de aur la prunc și numaidecît îl săgetă ca cu un cuțit prin inimă, că numai el a făcut lucrul acela. Apoi îl cheamă mai aproape și-i zise răstit:

— De unde ai tu merele acelea?

— De la moșul, care era închis colea.

— Și unde-i el amu?

— D-apoi s-a dus, dacă i-am deschis ușa.

— Așa? adică tu ai făcut mișelia asta? Las' că te învăț eu omenie! Și dă să prindă pe copil de ureche, dar el țivli una ca un cățel, iar împărăteasa — ca mamele — se repezi, iute, luă copilul și-l ascunse în poală, de nu-l putu prinde împăratul.

Ei, dar și împăratul într-o bobotă, adună miniștrii și judecătorii, să judece, de ce-i vrednic copilul, căci a făcut un lucru ca ăsta?

Sfetnicii judecară: unul să-l pușt, altul să-l spînzure, altul să robească el în locul moșneagului; dar un sfetnic mai bătrîn, opșitarul cela, ce scosese pe Tata florilor din fîntînă, zise așa:

— Măria ta înălțate împărate, și cinstiți boieri de cinste și de omenie! Nu-l putem nici pușca, nici spînzura și nici închide, că-i sînge împărătesc; nepedepsit încă nu poate rămîne, că așa cere dreptatea. Dar eu socot, că numai cu voia și știrea lui Dumnezeu s-a întîmplat ce s-a întîmplat. Drept aceea de mă veți asculta — bine, de unde nu — iară bine, eu aș gîndi la gîndul meu și după priceperea mea, că copilul să-l sui în căruță și să-l trimitem pînă la mijlocul pădurei celei mari de stejar, acolo apoi să-l dăm jos și căruța să vină goală acasă. De va fi rînduit de Dumnezeu să trăiască și să fie împărat, te miri pe ce cale l-a scoate de acolo și l-a sui la cinstea ce i se cade; de unde nu, fie voia Domnului.

— Bine grăiești; ziseră atunci ceilalți sfetnici, așa să fie!

— Așa să rămîie! zise împăratul, și numaidecît porunci unui fecior să prindă caii la căruță, să pună bani, haine și merinde pentru copil, ca să aibă pe mai multă vreme și apoi să plece cu copilul la pădurea cutare, unde să-l lase cu hainele, cu banii și cu merindea, iar el cu căruța să întoarne numaidecît acasă.

Așa s-a și întîmplat. Preste un ceas de vreme căruța ieșia durăind din curtea împăratului, iar împărăteasa rămase bocindu-se morțește, și frecîndu-și mînile și smulgîndu-și părul de pe cap de jele și de supărare după puiul mamii.

După ce ajunse feciorul în mijlocul pădurii, făcu după — cum i-a fost poruncit împăratul, iar copilul rămase și el bocindu-se de frică și de supărare, cînd se văzu numai singur om într-un codru întunecos. Dar de la o vreme îi întări Dumnezeu firea, se puse și mîncă bine, să mai jucă singur, mai cercă pușca — că și arme-i pusese tată-său, destul că-i peri urîtul. De la o vreme se dedase de nici nu gîndea la oameni, toată ziua umbla și hăulea prin cea secreată de pădure, iar seara trăgea la un copaci mare scorburos, unde-și avea hainele, banii și merindea. De-i era frig — făcea foc, că doară nu ducea lipsă de lemne. Și creștea băiatul, dar creștea ca din apă, într-o zi ca altul într-un an, într-o săptămînă, ca altul în zece ani. Cît va fi stat el p-acolo, cine mai știe, destul că s-a trezit melenaș, de nu-i mai erau bune hainele, că-i erau prea mici. Se apropia și iarna. Deci gîndi: ce pot, iau cu mine; ce nu, las aci, și plec tot după nas, și trebuie să ajung eu undeva, că doar numai nu

va fi pădurea asta chiar pînă la capătul lumii, să nu-i mai dau de margini; ce a fi — a fi, de stat nu mai stau, că mă apucă iarna. Haine n-am, mîncarea i pe ciuntate, ba poate da și vrun urs de mine, apoi ține-te băiete! Și zicînd el așa, într-o bună dimineață, mi se culese de pe aci, și dus a fost pînă în ziua de azi.

Cît s-a fi tot dus, cine mai știe, destul că odată se vede scăpat din codru, iar înainte, pe o cîmpie lată, vede strălucind niște turnuri de biserici. Acolo-i vrun oraș — gîndi el, acolo mă trag! Și s-a tot dus pîn-a ajuns în orașul acela! adică acolo ședea Împăratul Verde. Și merge el ață la curțile împăratului și se îmbie slugă. Împăratul, cum să nu-l primească, văzîndu-l așa tînăr și așa frumos! Dar fiind că era numai ca o canură de gingaș și de cruduț, porunci altor slujitori să nu-l pună la lucruri grele. Ți-ai găsit-o! Chiar slugile cele bătrîne și încînite să cruțe pe unul mai tinerel și mai nepriceput! Ba dimpotrivă, tot la lucrurile cele mai grele îl punea. Și făcea bietul copilandru ce putea și împlinea slujba fără sminteală. Dar cînd a fost pe la Bobotează, de umbla popa cu crucea, era un ger de crăpau lemnele de frig, și omătul era de un stat de om mare. Și ce fac slugile cele bătrîne chiar atunci? Fiindcă vedeau că împăratul și împărăteasa și fata împăratului părtineau pe sluguță, se pun și mințesc împăratului, că sluguța s-ar fi lăudat că el e în stare să aducă un loitrar de trifoi verde pe seama cailor celor de parade. Împăratul, cam fuicaș cum era cîte odată, crede, și poruncește că de loc să meargă să aducă un loitrar de trifoi verde, ca de unde nu, — nu-i bine de el. În zădar zicea bietul cotîngan, că nu s-a lăudat, în zadar arăta că pămîntul e înghețat și plin de omăt, împăratul sta narnă să plece. Ce să facă dară? Înhăma doi cai la o sanie mare cu șireglă ca de adus nutreț și plecă într-o doară, nici el nu știa unde. Caii fugeau de gîndeai că rod pămîntul, vîntul fluiera pe la urechi de gîndeai că te-a lua de unde stai, iar el sta țeapăn ținînd hățurile în mînă. După ce ieși din oraș, își aduse aminte de Tata florilor și se gîndi: De nu făceam eu nebunia să-l slobod din temniță, nu trebuia să zgriburesc buigăt de cap prin gerul acesta; și încă cine știe, ce mă mai așteaptă?

— Așteaptă-te la bine, puiul moșului, zise atunci Tata florilor, care din chiar senin era lîngă el în sanie. Ian lasă hățurile la mine!

Și lasă feciorul hățurile la moșneag, și acela numai odată pișcă cu zbiciul, și — ce erau îndrăciți caii pînă aci, de deabia-i putuse ținea meleanul, amu zburau, nu altmintrelea, și într-o clipă erau cu sania pe sub nori, și cînd se slobozîră jos, erau într-o grădină verde, cu pomi verzi, cu paseri fel de fel, erau într-o grădină ca în dricul verei, care-i mai frumoasă. Tata florilor poruncește unui slujitor să încarce sania de trifoi verde, iar el purtă pe melean prin mîndrenia grădinei. Pe un pom văzu el 12 paseri, care de care mai mîndră, toate în pene deosebite, cît nu sămăna una cu alta.

— Ce paseri mîndre! zise flăcăul.

— Acestea-s cele 12 fete ale mele; ele sînt zîne, fătul meu.

Atunci una se dă preste cap din pom și cade jos ca fată minunat de frumoasă. Asta era Ileana Cosînzeana. Și întreabă lingușindu-se pe lîngă bătrînul:

— Ce ne-ai adus tătucă? Iar bătrînul se uită acru la ea și-i zise:

— Ogoi-te, că vezi că am lucru cu dumnealui. Ileana s-a rușinat și a dat fuga de acolea de i-a căzut un păpuc. Feciorul iute s-a plecat și a luat păpucul și l-a băgat în sîn.

Într-aceea trifoiul fu încărcat pe sanie, și feciorul se sui sus, și mulțămind moșneagului zise:

— Hi, cai! Și caii zburară pe drumul știut pînă la curțile împăratului verde.

— Na vezi, înălțate împărate, că drept am avut, zic slugile cele bătrîne mirîndu-se de ceea ce le văd ochii; doară ți-am fost spus noi că se codește de la lucru, dar dacă-l ia omul o țîră la poruncă cătunească, apoi face cînele.

Împăratul era voios că i s-a împlinit porunca, și și porunci să dea cailor celor de parade trifoi verde. Adică aceia cum prinseră a mînca, tot năpîrliră și căpătară păr galben de aur. Toți se minunară de ce le văd ochii.

Copilandrul, ducînd un braț de lemne în casa fetei împăratului, scapă păpucul din sîn și cum îl scapă, îl vede fata împăratului și să repede de-l ridică. Mult se miră de mîndrenia aceea de păpuc, că încă așa păpuc nu-i văzură ochii. Și de loc desculță unul de ai ei și dă să tragă pe picior ăst căzut de la slugă. Adică sta ca scris pe picioruțul ei!

Bucuria fetei că i se vîjește, dar bucuria scurtă, că numai cu unul ce să facă?

Din minuta aceea începu fata a fi supărată, dar grozav de supărată — să nu poată ea avea o pereche de papuci pe plăcere, ea, fată de împărat, singură la părinți, să aibă un singur papuc după plăcere, iar perechea să nu-i capete! Era, știți dumneavoastră, ca fetele, zglobie și întrecută, și amu căci nu avea soț la papucul acela, gîndeai că nu știe ce ar face de supărare. Părinții ei îi vedeau supărarea, o întrebau, ce are de-i așa mîhnită? Ea la început zicea să-i dea pace, iar după ce o mai necăjiră cu întrebările, le spuse tot plîngînd, că uite ce papuc frumos a căzut de la sluguță din sîn, cînd îi ducea lemne în casă, că i se vîjește minunat de bine, dar n-are pereche la el.

Slugile cele bătrîne cum auziră, se bucurară că mai pot face bucluce sluguței, deci ziseră fetei:

— Nu fi îngrijată, stăpîna noastră, că sluguța s-a lăudat că el poate să aducă și celălalt papuc, numai să-i poruncească înălțatul împărat; că cum a adus el trifoi verde în miez de iarnă, și păpucul l-a aduce.

Împăratul numaidecît cheamă pe sluguță înainte și-i porunci aspru:

— Tu mișelule și strengariule, numai decît să mergi să aduci soțul păpucului ăstuia, ori de ce l-ai adus și pe acesta?

— Dracul m-a pus — gîndi sluguța în gîndul lui — să ridic papucul acela de jos și să-l ascund! Dar tot Tata florilor e de vină, că de nu-l slobozeam din temniță, eu nu păteam ce pățesc. Apoi se rugă de împăratul, să nu-l asuprească cu porunci așa grele; dar împăratul știa una și bună: ori papuc, ori capul!

Ce să facă bietul fecior? Prinde iar caii la sanie și pleacă pe drumul unde se întîlnise cu Tata florilor, tot gîndindu-se: Doamne, Doamne, scoate-mi-l în cale. Și în adevăr numai să trezi cu moșneagul în sanie lîngă el.

— Dar ce ai pățit iară? Parcă iară te-a plouat?

— Lasă-mă, moșule, că din pricina dumitale uite ce pățesc!

— Așa-ți trebuie, dacă umbli după papuci fetești! Dar nu te supăra nimic, că aicea e și celălalt. Du-te acasă și-l dă stăpînei tale, să nu se mai scîncească atîta. E cam întrecută dumneaei, dar n-ai ce face, e fată de împărat și pace! Dacă te vei ști purta, încă are să fie a ta, numai bagă de seamă: ea are patru semne, pe care numai ea și părinții ei le știu: în genunchi are luceferii,

în spate luna și în piept soarele. Împăratul numai după acela va mărita-o, care i-a ști spune semnele. Amu vede-vei tu, ce mai ai de făcut. De mine nu mai cred să ai lipsă; dacă însă totuși vei avea, — adu-ți aminte de mine, barem la nunta ta. Zicînd Tata florilor vorbele acestea, se făcu nevăzut.

Feciorul se întoarse de unde plecase și pe seară fu la curțile împăratului cu papucul. Bucuria fetei era amu fără margini, nu știa ce să facă de făloasă și de voioasă.

Apoi cum e obiceiul în cîșlegi, la fetele fecioare le îmblă peținori, ba unele se și mărită de le cade orînda; așa se întîmplă și acolo. Începură a veni feciori de crai și de împărați din țările vecine, care de care mai sfătos și mai nialcoș, dar — după ce-i întreba împăratul de semnele fetei — toți se duceau cu buzele drîmboiate. Mersese vestea și povestea de ceea ce păteau peținorii fetei împăratului. Postul Paștilor se apropia, pînă în săptămîna albă mai erau numai două săptămîni, adică, cum numărăm noi, din cîșlegi erau numai trei cu a brînzii, și peținorii nu se mai arătau. Slugile cele bătrîne încă auziseră ce-i pricina de nu-și poate împăratul mărita fata, deci se gîndesc: hai să mai facem un bucluc sluguței ăstuia, că prea e în dragul stăpînilor, mai ales de cînd a adus și ruptura aceea de papuc. Iar alții mai fricoși ziceau: ba să ne ogoim noi locului, că pîrdalnicul încă poate să ghicească și să ne ajungă stăpîn, atunci vai de pielea noastră. Dar cei mai sfătoși și mai cărpănoși la inimă nu se ogoiară, ci merseră ață la împăratul în casă:

— Înălțate împărate, uite sluguța s-a lăudat că el știe ce semne are stăpîna cea tînără, fiica înălțatului împărat.

Împăratul zise:

Hm! nu zic ba! că minunate lucruri a făcut, nu ca voi!

Iar fata împăratului se gîndi: Dă Doamne să gîcească; ba parcă-i părea rău că nu i-a spus ea, dar amu era prea tîrziu, că împăratul și porunci să-l cheme înlăuntru.

După ce se înfățișă, îl întrebă împăratul:

— Drept e că te-ai lăudat că tu știi ce semne are fata noastră?

Iar feciorul răspunse:

— De lăudat nu m-am lăudat, că flecărie de gură n-am fost niciodată, că doară-s copil de împărat și eu, nu-s fiecine, pentru că mă vedeți în starea asta slabă de slugă; dar dacă chiar voiți să știți, iată vă spun: domniaei are în genunchi luceferii, în spate luna și în piept soarele.

— Brava! răspunse împăratul, iară curtenii se uitau numai unii la alții mirîndu-se: de unde știe el toate, că-i numai de ieri de alaltăieri la curte, și ei să nu știe, deși unii erau la curte de cînd fata era copilă în leagăn.

Împăratul apoi porunci de dezbrăcară pe slugă de hainele cele slabe și-l îmbrăcară în haine scumpe crăiești, apoi să fii fecior! Făt-Frumos din poveste era parcă numai ciuf pe lîngă el. Fata gîndeai că l-a sorbi cu ochii, iar împăratul și împărăteasa îl purtau ca pe pălmi, nu cumva să se ducă la aceea, de la care adusese papucii. În ziua aceea și veni popa de-i logodi, apoi trimise soli după cuscrul său, după împăratul Galbin, să vină la nuntă. Iar acela veni cu împărăteasa, și după ce-și văzură feciorul atît de frumos și de voinic și ajuns la așa mare cinste, plîngeau de bucurie ca doi copii. Apoi se făcu nunta, nuntă mare ca la împărați. Mirele cheamă la nuntă și pe Tata florilor. Iar acela veni

și nime nu-l cunoscu, cine e și de unde e? Iar mirele văzînd că toți ar dori să știe cine-i moșneagul, îi închină un pahar de vin și zise:

— Să trăiești, moșule, că de nu erai dumneata, nu știu zău de era și nunta asta ori ba? De azi încolo te poți scălda cît vei vrea în fîntîna tatii cea de lapte dulce, că știu că nu te-a mai opri!

— Să fie într-un ceas bun și cu noroc! zise moșneagul, dar din partea aceea fii liniștit, că am grijit eu ca om pămîntean, să nu mă mai alunge din fîntîna mea, tocmai mai înainte am dus-o la mine în grădină!

Cînd gată vorba, bău un pahar de vin, inturnă păharul cu fundu-n sus și — mai ia-l de ai de unde!

— Doară n-a fost acesta Tata florilor? întreabă socrul cel mare.

— Ba chiar el tată! răspunse mirele.

— Vai, ucigă-l toaca, da frumos vîj.

— Știam eu, zise fălos socrul mic, că de nu l-a cunoaște ginere-meu, nime nu-l cunoaște!

— Apoi eu dar mă pot linge pe buze de fîntîna cea cu lapte dulce? zise socrul cel mare. Dar să trăiască tinerii, nu-mi pare rău după ea, că numai grije și supărări mi-a făcut, cît am avut-o; vecueasc-o Tata florilor sănătos, numai tinerii noștri să trăiască!

— Vivat, să trăiască! strigară toți mesenii și curtenii și ciocneau cu paharele de curgea vinul baltă din ele. Cît o fi ținut ospățul nu știu, cu toate că și eu am fost pe acolo, dar ori rușine ori ba, mai mult am fost troncănit la cap decît limpede, de, ca la ospăț; atîta însă, știu bine, că cuscrii amîndoi s-au lăsat în pensie, și împăratul cel tînăr a stăpînit amîndouă împărățiile. El a fost împăratul Alb, că pînă a stăpînit, noroadele lui numai tot zile dalbe au avut. Mai departe spună-o cine-o știe; dar dați-mi careva o pipă de tabac și apoi ziceți-mi să tac!

Culeasă de la George Brătean, înv. în Vama, Sălagiu.

MICU GRĂMĂDICU

Zice că a fost odată, ca niciodată, a fost odată un om și avea trei copii. Odată într-o seară, după cină, zise omul către copii: « Dragii tatii, culcați-vă și durmiți, dar mai întîi vă rugați la Dumnezeu, și să fiți cu băgare de seamă, care ce veți visa. Și dimineață să-mi știți spune, care ce ați visat ». Și s-au culcat copiii, după cum îi îndrumase tatăl lor, și dimineața s-au sculat și au prins a-și spune visurile. Cel mai mare și cel mijlociu spuseră ce visară; dar cînd ajunse la cel mai mic, la Micu Grămădicu, acela nu voi să spună nici decît; zicea numai atîta: Am visat eu, — dar nu vă spun ce. Tată-său atunci să mînie foc pe el și prinse a-l sudui, dar în zadar; el nu voia și nu voia să spună visul de locul locului. Atunci tată-său prinse a-l bate, și îl bătu rău pe bietul băiat, dar el totuși nu voi să spună visul. Chiar cînd îl bătea tată-său mai tare, trece p-acolo împăratul, cu un hinteu cu șase cai, și aude plînsul copilului. P-atunci împărații nu erau așa făloși ca cei de azi, să mai opreau și prin popor să le vază năcazurile. Cum auzi plînsul copilului, porunci cocișului să steie în loc să vază, ce este, de ce plînge copilul acela în așa măsură? Și au stat cocișul cu căruța în loc, iar împăratul a întrebat pe om, de ce-și bate băiatul în așa măsură, de se adună lumea îngrozită la plînsul lui? Iar omul a spus din fir a păr întîmplarea, cum adecă el nu vrea să-i spună visul.

— Numai atîta-i toată supărarea? Întrebă impăratul; atunci nu-l mai bate, dă-mi-l tu mie. Și s-a învoit omul bucuros, și împăratul l-a suit în hinteu și l-a dus acasă la el, adică la curțile lui. Acesta era împăratul Roșu. După ce ajunse acasă, îl întrebă și împăratul:

— Ei, spune-mi tu mie, ce ai visat?

Dar el nici împăratului nu voi să-i spună visul. Se cam mînie împăratul, dar nu chiar atît de tare, ca să-l bată; deci îi dete bună pace, îl îmbrăcă bine și-l dădu la învățătură. Și învăța bine hoțul de copil, și era bun și ascultător, numai un lucru nu voia de loc să facă, nu voia adică să spună nimănui visul lui de acasă, pentru care mîncase bătaia cea zdravănă. În cîțiva ani gătă toate școalele și se făcu mai învățat chiar și decît împăratul, cu toate că atunci împărații erau oamenii cei mai învățați. După ce gătă școalele, îl cheamă împăratul la raport și-i zice:

— Fătul meu, te-am scos de la bătaie, din mînile tătîne-tău, te-am crescut, te-am învățat; acum cred că-mi vei spune ce vis ai visat atunci, cînd te bătea tată-tău? Batăr atîta să faci și tu pentru cîte bune ți-am făcut eu ție. Dar el nici acum nu vru să spună visul. Atunci împăratul s-a mîniat pe el atît de tare, de era să-l omoare chiar; dar iară-și veni în fire: Țara-i cu judecă-

tori, cu legi, cu așezăminte bune rămase din moși strămoși: nu-mi voi mînji eu mînile cu el, fără îl dau în mîna judecății. Și așa făcu împăratul, cheamă la curte pe toți judecătorii cei mai înțelepți ai împărăției și le spuse să aducă ei lege și judecată, ce-i vrednic un ștrengariu ca acela, care pentru binele ce l-a primit de la împăratul, el nici un vis nu vrea să-i spună. Judecătorii își frămîntară mințile multă vreme, în urmă ajunseră la hotărîrea ca să-l închidă de viu într-un zid, adică să-l zidească în zid. Hotărîrea se împlini. Chiar a doua zi aduseră zidari și le porunciră, ca în mijlocul ocolului să facă un zid gros, ca un turn, iar în mijlocul lui să zidească pe feciorul cel îndărătnic.

Împăratul însă avea o drăguță de fată, numai ca ea, și ei — spunîndu-vă cea dreaptă — îi cam plăcea de fecior, crescuseră laolaltă și se cunoșteau unul pe altul de bun și de rău. Ea dar porunci zidarilor, ca să facă ei cumva o gaură în zid, ca să poată barem răsufla tînărul și în caz de lipsă să-i poată da cîte ceva de mîncare. Și așa făcură zidarii. Iar fata în toată ziua-i ducea cîte o leacă de mîncare și băutură acolo și-i mai spunea ce-i în lume și-n țară. Odată merse fata tare supărată la feciorul din zid.

— Da ce ești așa supărată? o întrebă feciorul.

— Dar cum n-oi fi supărată, că uite, a venit feciorul împăratului Verde la noi a peți, ai mei vreau să mă deie cu puterea după el, că se tem de tată-său, dar eu nu bucuroasă aș merge după el. Mi-am pus în gînd ori să fiu a ta ori a nimănui.

— O, atunci nu fi supărată, va fi cum va voi Dumnezeu, numai nu te mărita, că bun e Dumnezeu, voi scăpa și eu cumva de aici, și atunci vei fi a mea.

Și nu s-a măritat fata împăratului Roșu după feciorul împăratului Verde, iar împăratul Verde s-a mîniat foc pe cel Roșu pentru aceasta și timise sol împărătesc cu semn de bătaie. I-au trimis adică o bîtă tăiată în strung, care era pe o formă de groasă la amîndouă capetele și i-au trimis vorbă că ori gîcește care capăt e de la vîrf și care de la rădăcină? ori să iasă cu el la bătaie.

Adunat-a Împăratul Roșu pe toți învățații țării și au ținut sfat asupra bîtei, dar toți rămîneau bîtă lîngă ea; nici unul nu putea tălmăci întrebarea. Împăratul și toată curtea lui erau supărați, că nu pot scoate cumva la cale răspunsul, ca să nu se încurce în bătăi cu împăratul Verde, că gîndește omul, dar bătăile mîncă sumedenie de bani și de voinici. Cînd merse fata cu prînzul la fecior în zid, îi spuse în ce încurcătură mare e țara din pricina ei. Dar feciorul îi răspunse:

— Nu fi supărată nimic; du-te acasă și te culcă și te fă că dormi, apoi te scoală repede și zi că ai visat, că să bage bîta într-o bute cu apă, că capătul de la trupină e mai greu și s-a așeza o leacă spre fund, iar cel de la vîrf e mai ușor și va rămîne deasupra. Și așa a făcut fata și a nimerit foarte bine, că cu răspuns hotărît au plecat solii împăratului Verde, încît toți s-au minunat de înțelepciunea celui ce i-au pus la cale să facă așa. Acum iarăși era voie bună la curțile împăratului Roșu: dar nu mult ținu, că într-o zi se trezește iară cu soli de la împăratul Verde, care aduceau trei mînzi, unul de 3 ani, unul de 2 ani și unul de un an, dar toți într-un păr, și pe o formă de mari. Acum avea împăratul Roșu să gîcească care-i de un an, care-i de doi și care de trei ani? ori să iasă la bătaie. Iară strînge împăratul-Roșu pe toți învățații împărăției să judece și să dee răspuns bun și hotărît. Dar, minunea minunilor! Nu puteau nimeri de loc. Atunci fata împăratului ducînd

mîncare la cel din zid, îi spune încurcătura. Iar el zice: Nu-i cel lucru mare: culcă-te și te fă că dormi, apoi te scoală și zi că ai visat că să aducă trei gîfurele și în unul să pună lapte dulce, în unul jar din vatră și în unul ovăs; mînzul cel de un an va trage la mirosul laptelui, cel de doi ani s-a apropia de jar, iar cel de trei ani va da fuga spre ovăs. Și așa făcură, și iar nimeriră ca de pe scrisoare de bine. Bucuria împăratului și a curtenilor, că se scapă atît de ieftin de necaz. Dar nu mult le ținu bucuria, că împăratul Verde iar îi trimise vorbă, să-i săgete bumbul de pe vîrful cetății; ori dacă nu, să iasă la bătaie. Iar se adunară ghinărarii și domnii cei mari de sfat și chibzuiră și sfătuiră; dar nu aflară om, care să se lege că va arunca săgeata pîn-acolo. Fata de bună seamă a spus feciorului celui din zid năpastea, care a căzut iară preste capul tătîne-său din pricina ei, iar el îi zise: Culcă-te și dormi și zi că ai visat că numai eu, dar altul nu va putea face acel lucru. Și așa făcu fata, se culcă și se făcu că doarme, dar iute sări ca friptă și zise:

— Tată, am visat că din toată împărăția singur voinicul cel din zid este în stare să săgete bumbul din vîrful cetății împăratului Verde.

— Dar, draga tatii, zise atunci împăratul, acela de mult va fi putrezit acolo.

— Dar de trăiește, să căutăm, tată, că Dumnezeu e bun.

Și a pus împăratul pe servitori să strice zidul. Și l-au stricat. Adică din zid se ivi feciorul frumos și spătos, de gîndeai că anume a fost pus spre îngrășare. Și se minunară toți de el. Împăratul îl întrebă:

— Te simți tu în stare, voinice, să săgeți bumbul cel din vîrful curții împăratului Verde?

— D-apoi, înălțate împărate, voi cerca.

Și apucă săgeata și o învîrti de trei ori pe lîngă degetul cel mic și zvîrr! cu ea încotro slujeau curțile împăratului Verde, că de văzut nu le putea vedea. Atunci împăratul Verde, care era chiar la prînz, zise:

— Acum am dat de dracul! Că săgeata nimerise nu numai bumbul din vîrf, ci-i despicase casa în două, cum ai tăia o pîne. Mult se miră lumea de puterea feciorului și mult îl mai lăudau toți, iar împăratul Roșu îl puse chiar cu el la o masă și-l ospăta cum se cade. Dar multă vreme nu trecu, și veni sol de la împăratul Verde, să vină pînă la el voinicul cel ce a aruncat săgeata. Împăratul Roșu era supărat, îi părea rău să piardă drag de viteaz ca acela, iară fata împăratului Roșu era cea mai supărată, că se temea că de merge, nu mai vine altul. Dar el îi mîngîie:

— Nu vă temeți, iar voi veni, numai dați-mi unsprezece ortaci toți unul ca unul și pe-o formă de mari și de groși, pe-o formă îmbrăcați și pe-o formă cai încălecați, dar toți să semene cu mine, ca nime să nu ne poată deosebi pe unul din ceilalți.

Și au trimis împăratul de i-au căutat unsprezece soți, toți unul ca unul și i-au îmbrăcat pe toți doisprezece într-un port și le-a dat cai pe-o formă și i-au plecat la cale. Pe cale și-a învățat feciorul ortacii că, de-i va întreba împăratul Verde: care a aruncat săgeata? să răspundă: *noi*. După ce ajunseră la împăratul Verde, să coborîră de pe cai, slugile le băgară caii în grajduri, iar ei intrară la împăratul. Acela cum îi văzu întrebă:

— Na, voinici, cari ați aruncat săgeata? Iar ei răspunseră toți cu un glas:

— Noi.

— Cum, voi, care din voi?

— Noi toți, înălțate împărate!

— Ei bine, zice împăratul, acum rămîneți la mine la gustare.

— Bucuroși, înălțate împărate.

Cînd mîncau feciorii, a venit împăratul la ei și a zis:

— Acum c-o cale rămîneți și de mas la mine.

— Bucuroși, răspund feciorii, c-așa-i învățase ortacul lor cel mai de frunte, adică viteazul Grămădicu. Împăratul Verde ar fi voit să cunoască pe viteazul de Grămădicu, dar nu putea nici decît. Deci a socotit în capul lui, că doară dormind voinicii la ei, va pune pe cineva să păzească, și te miri cum va putea afla. Și avea împăratul o babă hîrcă meșteră și fermecătoare mare. Pe ea a pus-o să păzească și dimineața apoi să-i spună. Și după ce au intrat feciorii în casa care le-a fost dată lor, baba s-a dat de trei ori preste cap și se făcu o muscă și intră pe gaura cheiei în casă la feciori. Feciorii după ce se dezbrăcară, se puseră pe paturi și prinseră a povesti, pîn-adormiră. Hei, ce pită bună mîncă împăratul acesta, cît fu de bună și asta, cu care ne-a omenit pe noi, zise unul.

— Bună și nu prea — zise Grămădicu — că-i cu lapte de femeie.

— Aha, gîndește baba, ăsta-i feciorul cel viteaz, pentru care nu vrea fata împăratului Roșu să vină după feciorul stăpînului meu. Și după ce adormiră feciorii, se pune baba și încrestă o leacă cu foarfecile căpeneagul lui Grămădicu, care era în cuier la capul lui. Dimineața spune baba la împăratul:

— Înălțate împărate, acela e viteazul, care-i cu căpeneagul încrestat. Dar feciorii cum se sculară și se îmbrăcară, voiră să iasă afară, însă Grămădicu le strigă:

— Îndărăpt! îi puse pe toți în glidă și se uită bine la fiecare, la haine, la bumbi, la păr, la papuci, ca să fie la toți unul ca unul. Apoi se uită și la el și văzu, că căpeneagul lui este o leacă crestat dindărăpt cu foarfeca. Atunci se pune și la toți face în căpeneag cîte o crestătură chiar ca a lui și așa ieșiră împreună afară. Împăratul se uită cu lăcomie la ei, că toți erau zdraveni și frumoși, dar cu deosebire căuta după semnul babei. Dar nu putu afla nimic, că toți aveau unul și același semn pe căpeneag. Apoi merse împăratul la babă și zise:

— Dar tu ce mă porți cu minciuni, că uite toți au căpenegele pe o formă.

— Apoi nu știu, înălțate împărate, că io numai pe unul l-am însemnat, pe acela adică care a zis că pita cu care i-ai omenit, e bună și nici prea, că-i cu lapte de muiere; și de bună seamă numai acela-i viteazul, iar cei unsprezece sînt numai ortacii lui.

Împăratul iară a ospătat pe feciori toată ziua, și seara iară i-a îmbiat să rămînă la el. Și s-au învoit feciorii. Cînd fu seara, iară intră baba în formă de muscă pe gaura cheiei înlăuntru la feciori, și îi auzi cum povestesc.

— Măi, da bun vin mai are împăratul ăsta, zice unul.

— Bun și nu prea, răspunse altul, că este cu sînge de om.

— Aha, gîndi baba, ăsta-i! Și cum adormiră, merse cu foarfecile și-i ciontă o leacă din mustața dreaptă, apoi dimineața spuse împăratului:

— Însemnatu-l-am, înălțate împărate, chiar în mustața cea dreaptă, că i-am ciontat-o din vîrf cu foarfecile.

Dimineața se scoală feciorii, se gată, se uită-n oglindă, și Grămădicu dă că-i e ciuntată o mustață. Stați în loc feciori, zise el, uitați-vă, pare-mi-se, oare nu e mai scurtă o musteață, ca cealaltă? Se uitară feciorii și văzură, că zău aceea așa e. Deci se puseră bărbătește, luară foarfecile și toți și le ciuntară pe o formă, apoi ieșiră afară. Împăratul iar se uită, dar pace! nu putu face nici o deosebire între ei, că era unul ca altul. Iar merse la babă și o mustră, dar înzadar, că ea se apăra din toate puterile și spunea că a ciuntat din mustață la acela care a zis că vinul înălțatului împărat este amestecat cu sînge de om și numai acela este viteazul.

Acum împăratul iar s-a ospătat toată ziua, iar seara le-a făcut pat bun de hodină și apoi le-a spus:

— Mai dormiți o noapte la mine, că apoi mîine vă las să mergeți acasă în țara voastră.

Ei! uitasem să vă spun, că toată dimineața-i întreba o dată:

— Care ați aruncat săgeata? Și ei toți răspundeau totdeauna:

— Noi! Destul că în astă a treia noapte iară intră baba la ei pe gaura cheiei și-i asculta cum povesteau.

— Măi, zice unul, dar bun om mai este împăratul acesta!

— Bun și nu prea, răspunse Grămădicu, că-i adunat de pe uliță cu furca și cu grebla.

Acum iar cunoscu baba, care-i viteazul, dar nu știa ce ar face, ca să-l poată cunoaște și a doua zi.

Se puse deci, după ce adormiră, și în căciula celui ce zise că împăratul e adunat de pe uliță cu furca și cu grebla, puse un semn micuțel, apoi fugi și spuse împăratului.

Dimineața, după ce se deșteptară feciorii, se îmbrăcară, și dau să iasă afară. Dar Grămădicu le zise:

— Stați, ortaci, de vă gătiți căciulile. Și le gătiră bine, și el află în căciula sa semnul cel mic, dar nu-l aruncă de acolo, ci puse fiecăruia cîte un semn chiar ca acela. Apoi ieșiră toți în curte, unde-i aștepta împăratul cu nerăbdare, doară, doară va putea pune mîna pe vătavul. Dar de unde? că toți erau unul ca altul. Iară se mînie foc împăratul pe babă și zise:

— D-apoi ce foc să te ardă, te legi că poți isprăvi una alta, cînd tu în trei zile, și-n trei nopți nu fuși în stare să-mi poți arăta din doisprezece unul, care-mi trebuie?

— Înzădar te superi, înălțate împărate, că acela nici cu spirituș să fie și n-ar putea fi mai al dracului. Doară auzitu-l-am pînă a zis, că dumneata ai fi om bun, numai pagubă că ești adunat cu furca și cu grebla de prin sat, și i-am pus semn în căciulă. Cum vine asta de au toți scaune într-o formă? eu nu știu.

Împăratul atunci mînios, cum era, se pune și poruncește slugilor, să le aducă caii și zise feciorilor, să se gate de cale, c-amu-i lasă să meargă unde vreau ei. Dar după ce se urcară pe cai, îi veni în minte, că în ziua aceea nu i-a întrebat, care din ei a aruncat săgeata? Deci îi întrebă acum, după ce erau călări:

— Care din voi a aruncat săgeata? Atunci Grămădicu răspunse:

— Eu, singur.

— Tu? Dar de unde știi, că pita mea-i cu lapte de femeie?

— De nu crezi, întreabă!

— Şi aduse împăratul pe femeia care cocea pită la curtea împăratului şi o întrebă:

— Dreptu-i că pita mea-i cu lapte de femeie?

— Drept, înălţate împărate, că o ţiţă tot într-una mi-a curs în covata cu aluatul pîn-am frămîntat.

— Dar, voinice, de unde ştii tu că în vinul meu este sînge de om?

— Întreabă pe cel ce l-a stors!

Şi cheamă împăratul înainte pe cel ce i-a stors vinul şi-l întreabă, dreptu-i că în vin este sînge de om?

Iar acela răspunse că-i drept că chiar cînd storcea vinul i-au ţîşnit sînge din nas.

Şi a mai întrebat împăratul pe Grămădicu:

— Dar cum poţi tu zice, că eu-s adunat de prin sat cu furca şi cu grebla? Iar Grămădicu răspunse:

— Întreabă pe mumă-ta.

— Şi a adus împăratul pe mumă-sa înainte şi i-a zis:

— Auzi, mumă, ce zice feciorul acesta, că dumneata m-ai adunat pe mine de pe uliţă cu furca şi cu grebla; dreptu-i?

— Drept, dragul mamii, că lumea-i cu păcate, şi eu în tinereţele mele am fost ca lumea. Dumnezeu să mă ierte.

Auzind împăratul vorbele acestea, scoase paloşul să taie capul lui Voinicu Grămădicu, ca să nu mai ducă vestea în lume, că el îi adunat din sat cu furca şi cu grebla; dar Grămădicu prinse sabia cu mîna şi o învîrti de trei ori pe lîngă cap, apoi tăie repede capul împăratului Verde şi al babei celei vrăjitoare. După aceea se duse acasă la împăratul Roşu, se cunună cu fata lui şi la nuntă le spuse:

— Ei vedeţi, visul acesta l-am visat io, cînd mă bătea tata că ce nu voiam să-l spun; acum îl spun, că nu mă mai tem, că nu s-a împlini pînă-n capăt.

— Şi care-i capătul? întrebară cei de faţă.

— D-apoi capătu-i aşa: că eu voi fi împărat preste împărăţia împăratului Verde pe care l-am omorît, şi preste împărăţia împăratului Roşu — care-mi este socru. Şi aşa a şi fost. Şi de n-a murit, şi astăzi mai trăieşte iar lumea-i zice: Voinicu Grămădicu.

De la Rodna Veche.

MÎNDRA LUMEI

În vremile de demult zice că erau doi împărați vecini: împăratul Verde și împăratul Roșu. Împăratul Roșu a făcut odată un ospăț mare-mare, la care ospăț a chemat și pe împăratul Verde și pe toți craii și împărații din vecini. Împăratul Verde era mare iubitor de pește. Aceea o știa împăratul Roșu, deci porunci pescarului să-i aducă nici mai mult nici mai puțin de 99 cară încărcate cu pește și toate să le gătească pentru acel ospăț împărătesc. Lucru ușor nu este de a prinde atîta potop de pește, dar porunca-i poruncă, bietul pescari trebui să plece cu mrejile, și fără pește să nu se întoarcă, că de vine fără pește, — plătește cu capul, că doar porunca împărătească nu-i numai iac-așa! Cercat-a bietul pescar noaptea-ntreagă și nici un pește n-a putut prinde. Cînd se zărea de ziuă, atît era de necăjit, de sta numai să se arunce-n apă să se înnece de supărat ce era, că nu poate prinde pește. Atunci văzu venind pe apă un scai, cînd era în drept cu el, scaiul se ridică-n sus și se face un omuleț numai cît un deget de mare. Era Ucigă-l crucea.

— Ce stai așa îngîndurat? întrebă pe pescar.

— Dar cum n-oi sta îngîndurat, că împăratul mi-a poruncit să-i prind 99 cară de pește că-i trebuiesc la ospăț și pîn-acum încă nici un pește n-am prins! Îmi vine să mă arunc în apă de supărat ce sînt, că să merg fără pește e și mai rău, că împăratul știu că m-a omorî, el va gîndi că n-am vrut să-i împlinesc porunca.

— Nu te supăra așa tare, că eu te pot scăpa; de-mi dai ce ai mai drag la casă, eu-ți ajut să prinzi pești cîți voiești — așa zise omuțul cel mic.

Pescariul se gîndi și se răzgîndi că oare ce are el mai drag la casă, dar nu-i veni în minte nici decît, deoarece el bine știa, că numai o biată de mîță are la casa sa. Deci zise omuțului: Bine, așa fie, cum zici tu, numai mă scapă.

Tîrgul fu gata. Ucigă-l toaca se scufundă în apă și învrăjbi atîta potop de pește, încît pescariul nu mai juoia a trage mrejile, tot pline, de se ma irumpeau. În scurtă vreme era plin pe țărmure de pește, deci merse pescariul la curtea împărătească după care să-l încarce. Și veni de la curte cu 99 de cară cîte cu patru boi și toate le încărcară de pește ca de păpușoiu, apoi le duse la curtea împăratului Roșu. Bucuria pescariului că putu împlini porunca împărătească; dar și bucuria împăratului, că are pește din greu, să-și poată omeni oaspeții. Trei săptămîni ținu ospățul împărătesc, după care se duse fiecare la ale sale. Pescariul a căpătat de la împăratul o cinste foarte frumoasă pentrucă i-a împlinit așa bine porunca, iar muierea pescariului, de voioasă ce era, n-avu ce lucra făr' făcu un copilaș cu păr de aur. Vestea se lăți iute, că muierea pesca-

riului are un copilaș cu păr de aur, și tot plină le era căsuța de oameni să-l vază și fiecare aducea ceva cinste norocoasei mame. Bucuria cea mai mare era a pescariului și a nevestei sale, că le era cel dintîi copil și apoi ce odor de copil! În bucuria lor cea mare uitară zicala că după bucurie mare vine și intristare și mai mare. Cînd fu copilașul de un an, putea vorbi bine și umbla în piciorușe ca altul de cinci ani, că doară era năzdrăvan, și-și făcea cruce și zicea Tatăl nostru, de gîndeai că tot la școale a umblat. Dar într-o noapte tîrziu numai aud glas de om la fereastră:

— Pescariule, dă-mi făgădașul. Atunci se gîndi pescariul la făgădașul ce-l făcuse omului celui mic și mai înlemni de supărare; dar se făcu totuși uituc și zise:

— Ce făgădaș?

— Dar nu-ți aduci aminte, ce mi-ai făgăduit acumu-i anul, cînd ți-am prins pești, ca să scapi de pedeapsa împărătească?

— Ba aducu-mi aduc, zise bietul pescar îngăimăcit; dar oare ce ți-am făgăduit?

— Știi tu ce, zise omuțul de la fereastră.

Atunci pescariul luă mîța de după cuptor și i-o întinse pe fereastră, dar cum luă mamonul mîța, aceea așa-l zgîria, de o scăpă din mîni și zise răstit:

— Nu mîța mi-ai făgăduit-o, ci copilul, că pe acela-l ai mai drag la casă.

Prins-au pescariul cu muiere cu tot a plînge, că să-i fie milă de ei, să nu le ducă odorul; dar dracul drac, și pace, de ce-i auzea plîngînd, de aceea era mai vesel și nu se mișcă de la fereastră pînă nu-i dădură copilul. Acela nu plîngea, el era vesel și zicea părinților:

— Dar nu vă supărați în zadar, bag seamă așa a fost să se întîmple, lăsați-mă să merg la el, că știu, că nu m-a mînca. Și în urma urmelor, văzînd bieții părinți că n-au încotro, dădură pruncul mamonului pe fereastră. Dar cînd puse mamonul mîna pe copil, copilul își făcu cruce, care lucru atîta l-a supărat pe mamon de l-a aruncat peste nouă hotară și nu i-a mai avut grija. Acum băiatul ar fi venit acasă, dar nu știa calea. Deci merse tot înainte pe un drum părăsit, că doară va ajunge el undeva. A și ajuns într-o pădure mare, dar nu se înspăimîntă, ci merse prin pădure tot înainte, pînă nimeri într-o poiană. Acolo se certau și se pumneau trei copii negri de drac, dar se pumneau chiar drăcește, erau tot sînge. Copilul pescariului nu se înfrică de ce-i văzură ochii, ci merse ață la copiii cei de drac și întrebă:

— Dar ce faceți voi nebunii, nu puteți fi oameni de pace?

Atunci copiii cei de drac lasă pricina și prind a-i spune de ce se bat și-l roagă să-i împace.

— Uite, zise unul, ne-au murit părinții și noi am rămas trei frați gemeni și de părinți ne-au rămas un căpeneag, o pereche de păpuci și o bîtă și nu le putem împărți. Fii bun și ne fă dreptate.

— Bucuros, zise fiiul pescariului, dar să-mi spuneți voi de ce sînt bune lucrurile acestea?

— Sînt bune, zise un pui de drac, de te îmbraci în căpeneag, nime nu te vede, iar tu vezi din el toate celea, ca și fără el; păpucii sînt buni, că dacă-i încalți și dai odată-n călcîie îndată ești acolo, unde ți-e gîndul; iar bățul este bun, că pe cine-i amenința cu el, stan de piatră se face.

— Bine, zise fiul pescariului, eu voi împărți pe dreptate; drept aceea, voi mergeți colo în cele trei vîrfuri de munte, fiecare într-un vîrf de munte și apoi eu voi face semn să plecați și cînd veți vedea semnul, să veniți bărbățește; care va ajunge mai întîi la mine aci, a aceluia vor fi tustrele lucrurile acestea. Învoiți sînteți?

— Învoiți.

— No ce mergeți dar și într-o minută să-mi fiți aci, că nu pot sta toată ziua pentru voi, că am și eu lucrurile mele.

Și se puseră puii de drac la fugă, du-te băiete, de tot scîntei le ieșeau din călcîie. Dar și fiul pescariului era isteț; cum se văzu singur, se puse și îmbrăcă căpeneagul și-și încălță păpucii, apoi luă bîta în mînă și așteptă pe puii de drac, care veneau scoțînd foc din gură. Cînd erau puii de drac aproape de fecior, el îi amenință cu bîta și se făcură stan de piatră, trei stani de piatră neagră.

Acum o luă Făt-Frumos, că așa-i era numele la feciorul pescariului, și se tot duse prin pădure pînă nimeri la niște curți mari ca cele împărătești. Cum le vede, nu mai stă pe gînduri, ci intră înlăuntru. Adică acolo află o fată atît de frumoasă, cum nu mai era alta în lume, numită Mîndra Lumei. Mîndra Lumei îl cunoscu, cum îl văzu, deși nu-l mai văzuse pîn-atunci, dar ea era năzdrăvană, cum era și Făt-Frumos.

— Bine te-am găsit, Mîndra Lumei, zice Făt-Frumos intrînd.

— Bine ai venit, Făt-Frumos, zice fata uitîndu-se cu ochi mari la el. Hai șezi, că vei fi obosit de cale.

— Obosit și nu prea tare, că n-am mai venit eu în ruptul capului, am mai și pășit, m-am și odihnit, c-am știut că tot ajung eu la tine, dar in spune-mi cum trăiești?

— Bine și nu prea; bine că-s sănătoasă, dar rău că-s numai singură ca cucul; ziua ar fi cum ar fi, dar noaptea nu pot să am odihnă în curțile acestea, că în toate nopțile vin dracii și țin bal în ele pînă dimineața, atunci apoi se duc, ce-i drept, și mi le lasă în bună rînduială, dar ce folos, că nu mă pot odihni în ele, fără preste noapte trebuie să merg într-o căsuță colo din jos, și acolo trebuie să dorm.

— E! zise Făt-Frumos, și oare n-ar fi ac de cojocul lor?

— Fir-ar, zice fata, dacă s-ar afla un voinic să le răscumpere de la ei, că numai de folosirea preste zi sînt răscumpărate și de folosirea preste noapte trebuiesc de acum răscumpărate.

— D-apoi de i-aș face oare stan de piatră pe toți?

— N-ar fi de nici un folos, că tot n-am avea pace de neamurile lor; și multe neamuri au dracii, de e plin iadul și pămîntul de ei. Fără cine vrea să răscumpere curțile acestea trebuie să dea piept cu dracii în trei nopți de-a rîndul, apoi fie ce va fi de el.

— Oare să cerc eu? zise Făt-Frumos.

— Cearcă, dragul meu, că eu te iubesc, și vreau apoi cu tine să trăiesc împreună în aceste curți, să fiu soția ta, muierea ta, dar mai întîi trebuie să răscumpărăm curțile de tot de la zmei, să nu mai aibă nici un drept în ele.

Tot așa se sfătuiră ei pînă-n de seară, atunci cinară, se sărutară una și se despărțiră; Mîndra Lumei merse în căsuța din grădină de se culcă, iar Făt-Frumos rămase fumînd ca un turc și umplînd din cînd în cînd cîte un pahar, și dîndu-i dușca pe grumazi la vale. Colo după cina cea bună prind a se aduna

zmeii și dracii de la răsărit și de la apus, de la miazăzi și de la miazănoapte, cîtă frunză și iarbă. Mult se mirară de Făt-Frumos, cum de cutează el a sta singur acolo și a-i aștepta cu paharul plin și cu pipa aprinsă. După ce se adunară toți, pînă nu începe jocul, luară pe Făt-Frumos la păruială, și atîta îl izbiră dintr-un părete într-altul, pînă rămase mort sărmanul fecior. Atunci îl aruncară sub o masă iar el își începură jocurile lor cele drăcești și jucară pînă să omizi de ziuă, atunci se făcură nevăzuți.

După ce se făcu bine ziuă, merse Mîndra Lumei înlăuntru și-l află mort sub masă. Îndată căută apă moartă și apă vie, îl spălă cu amîndouă, apoi îl lovi încetinel cu trei nuiele de sînger și cu trei de înger și deloc învie mai mîndru și mai frumos de cum fusese.

— Vai, că greu adormisem, zice el rădicîndu-se, uite că-i soarele la prînzișor și eu numai acum mă scol.

— Bine că te-ai sculat și amu, zice Mîndra Lumei, că de nu eram eu, cine știe de te mai sculai ori ba?

Acum iară începură la trai bun, la povești și la jocuri, pînă-n de seară, cînd se despărțiră; fata merse să se culce în căsuța din grădină, iar feciorul rămase pipînd și bînd vin.

Colo pe la cina cea bună iar veniră zmeii și dracii și se minunară mult, cum de aflară pe Făt-Frumos viu și sănătos, iar ei îl lăsară mort. Iar se pun și-l apucă în pălmi și tot îl melestuiesc, tot mii și bucățele mi-l taie, apoi se pun la joc pînă-n zori de zi. Atunci se despart dracii, iar după ce se făcu bine ziuă, veni Mîndra Lumei înlăuntru și căută pe Făt-Frumos; dar nu dădu nicăieri de el. Atunci se uită mai bine pe jos; adică tot oscioare și mici bucățele de carne erau din el pe jos. Dar fata nu se îngrețoșă de ce văzu, adună bucățelele de carne și de oase, le frămîntă laolaltă, le stropi cu apă moartă și cu apă vie, apoi le lovi cu trei nuiele de sînger și cu trei de înger și Făt-Frumos se ridică de jos mai mîndru și mai frumos de cum fusese.

— Vai, dar greu adormisem, zise el ridicîndu-se; uite că-i soarele pe la prînzul cel bun și eu numai acum mă ridic.

— Bine că te-ai sculat și acum, dar paremi-se că de nu eram eu, dormeai somnul de veci.

Apoi îi povesti tot ce făcură dracii cu el și în ce stare îl aflase ea dimineața: mai pe urmă-i zise:

— Nu te teme, dragul meu, o noapte nu-i un cap de lume, va trece și ea oarecumva, apoi vom fi noi domni și stăpîni în curți. Toată ziulița mîncară, băură, se jucară ca copiii pînă-n deseară, atunci Mîndra Lumei merse în căsuța din grădină să doarmă, iar Făt-Frumos rămase pipînd și bînd vin la masă. Colo după cina cea bună prind a veni roiuri-roiuri de draci și zmei, care de care mai negru și mai cornut, pînă umplură casele, de gîndeai că-s butoiește cu heringi așa erau de pline de draci. Și după ce erau toți adunați au ținut sfat în limba lor cea drăcească, că oare ce-i de făcut cu Făt-Frumos, că omorîtu-l-au, iar a înviat; tăiatu-l-au tot mii de bucățele și acum e mai întreg și mai frumos de cum fusese? Iară din sfat a ieșit să-l ardă-n foc, iar cenușa să i-o sufle pe pereți. Așa și făcură, îl arseră, iar cenușa i-o suflară pe pereți. Apoi se puseră la joc, și jucară și jucară, pînă-n zori de zi, atunci își luară rămas bun de la curțile acelea pentru totdeauna. Cînd se sculă Mîndra Lumii, dă-n dreapta, dă-n stînga, fecior ca-n palmă nici urmă de el nu mai era. Se minunează, că oare ce vor fi făcut mamonii cu el,

de nu-i dă de urmă nicăieri. Atunci bagă de seamă, că pereții nu-s albi ca pîn-atunci, că-s suri. Deci ia o peană de gîscă și un gîf și prinde a mătura cenușa de pe pereți bine în gîf, și umplu gîful de cenușă de pe pereți, ca de făină de bine. Apoi puse în gîf pe cenușă apă moartă și apă vie și făcu o frămîntătură și din frămîntătură un trup de om, apoi îl lovi cu trei nuiele de sînger și cu trei de înger și se sculă Făt-Frumos mai voinic și mai frumos decum fusese.

— Bună dimineața, drăguță, te-ai sculat mai curînd decît mine!

— Na las, că de acum înainte ne vom scula totdeodată, numai să ținem laolaltă și să ascultăm unul de altul. Apoi îi spuse toată întîmplarea și se puseră la trai bun și la bucurie. De aci încolo nu mai veniră nici zmeii nici dracii pe la curțile lor și trăiră multe zile bune, vreo douăzeci de ani de-a rîndul. Odată-l lovește pe Făt-Frumos dor de părinți, deci zise către Mîndra Lumei:

— Tu, nevastă, oare să mergem odată-n lume, să văd ce mai fac bieții părinți, că mi-e tare dor de ei.

Du-te, zice Mîndra Lumei, dar eu nu pot merge; dar dacă mergi, nu cumva să spui cuiva că ești însurat, că atunci nu-i bine de tine. Orice ți s-ar întîmpla, ori peste ce ai da, tu să zici că ești holtei.

Și a plecat feciorul la cale, adică și-a îmbrăcat hainele cele luate de la puii cei de drac, a dat de trei ori în călcîie și a zis:

— Să fiu numaidecît la tata acasă. Și îndată a fost acasă la ei, colo în căsuța pescariului cea sărăcuță. Bucuria părinților că-l mai văd odată, dar bucuria și a lui că-i mai vede. Se pun la ospăț, că el dusese părinților o pereche de desagi plină cu bani de aur și de argint. Îndată se lăți vestea prin vecini, că feciorul pescariului cel cu părul de aur a sosit acasă, voinic și sănătos și umplură vecinii căsuța pescariului și nu se putură destul mira de el, cît era de voinic și de frumos. Vestea merse pînă în curtea împăratului Roșu, care ședea acolo-n sat, despre mîndrenie de fecior ce este feciorul pescariului. Deci trimite împăratul un om încrezut ca să cheme pe fecior la curte. Feciorul însă zise:

— Cine vrea să mă vază, vină încoace; că eu nu pot merge, obosit fiind de cale. Trimise împăratul și a doua oară și a treia oară după el, dar el ca el, totdeauna a răspuns că: cine vrea să-l vază, vină la el acasă, că el nicăiri n-are gust să meargă. Dacă văzu împăratul și văzu că nu-i glumă, că Făt-Frumos nu merge la el, își luă căciula și se duse el la căsuța pescariului, unde era Făt-Frumos cu părinții și cu mulțime de vecini. La început împăratul a vrut să toiască pe Făt-Frumos, cum de nu ascultă poruncile să meargă la el cînd îl cheamă; dar văzîndu-l atît de zdravăn și frumos și încă cu părul de aur, numaidecît se gîndi: Ai, de n-ar fi însurat, deloc l-aș face ginere și următoriu în împărăție. Povesti împăratul puțin, apoi se duse, iar Făt-Frumos, care știa la omenie petrecu pe împăratul pînă la portița de către uliță cu capul gol. Acolo la portiță se părea și mai frumos feciorul decît în casă, deci nu se putu răbda împăratul să nu-l întrebe:

— Însurat ești, fătul meu?

— Ba nu sînt însurat, înălțate împărate, sînt holtei.

— Dar de ce nu te însori?

— D-apoi, înălțate împărate, pînă-mi voi agonisi cîte ceva, că vezi bine, tata n-are făr-mregea și bordeiul acest de casă, eu vreau să-mi agonisesc vreo doi bănișori de pe slugit și să-mi cumpăr moșioară și car și bouleni, să nu fiu eu chiar coada satului.

— Bun gînd, fătul meu, dar unde ești în slujbă?

— Sînt la o doamnă bogată, cale de trei săptămîni de aci.

Acum își luă împăratul rămas bun de la Făt-Frumos și așa-i plăcu de tare de el, încît se hotărî, ca ori cu ce preț să-i deie fata de muiere și jumătate împărăția zestre, iar după moartea lui toată. Spune deci, cum ajunge acasă, împărătesii și fetii, ce odor de fecior are pescariul, fecior mare cît un munte, frumos ca o zînă, și cu părul de aur. Cînd rosti împăratul vorbele din urmă, împărăteasa se uită lung la el, numai cît nu zise: ăla ar fi bun de casa noastră să ne fie ginere; iar fetei îi lăsa gura apă după el, numai din spusa tătîne-său, dar apoi dacă l-ar mai și vedea. Deci văzînd împăratul cum stau trebile pe la el p-acasă, trimise numaidecît după pescariul, să vină pîn' la el. Pescariul și veni numaidecît, după porunca împăratului, să vază ce poruncă-i dă? Adică mirarea lui, cînd văzu că în loc să-i dea porunci, ca de altă dată, îl așează pe scaun domnește, îi dă țigare și-l îmbie cu vinars de cel bun. Nu știa bietul pescar, pe ce lume se află, ce cinste l-a ajuns? Mai fusese el la împăratul — nu-i vorbă, că pe vremile acelea nu mai erau nici împărații așa făloși ca în zilele noastre, dar nici odată nu-i dăduse cinstea aceea, ce i-o da acum. După ce băură cîte un păhăruț-două de vinars, li se dezlegară limbile și începură a vorbi, mai de una, mai de alta, pînă veni vorba și despre feciorul pescariului, despre Făt-Frumos.

— Voinic fecior ai, bade pescariule, zice împăratul.

— Voinic și bun, măria-ta, răspunse pescariul, voinic și bun; uite, numai din slugit mi-a adus o pereche de desagi plini cu bani de aur și de argint, și iar merge să slugească, numa mi-a adus banii să-i cumpăr o leacă de moșioară și nește vitușe, că vai rău e, dacă muncește omul tot în breazdă străină; el vrea să aibă moșioară și vitușe pe cînd s-a însura.

Dar de ce nu-l însori? întreabă împăratul.

— Bucuros l-aș însura, zise pescariul, dar el nu vrea, tot zice că mai are vreme, acum se gată să plece înapoi la slugit.

— Știi ce, zice împăratul, vrere-ai să fii cuscru cu mine?

— Da cum să nu vreau măria-ta? cum să nu vreau, dar oare poate-se una ca asta?

Bietul om gîndea că împăratul ori glumește, ori că i s-a cam suit vinarsul la cap, deci nu-și credea urechilor. Dar împăratul mai umplu odată paharele și după ce închinară unul altuia, — trimise pe pescariu acasă zicînd:

— Du-te, dragul meu, acasă și vezi să fim cuscri, spune feciorului hotărîrea noastră și nu-l mai lăsa să meargă în slugit; mai bine să se facă ginere de împărat, acum capătă fata și jumătate împărăție, iar după moartea mea toată; el e vrednic să fie împărat, nu slugă te miri la cine. Ce vremi bune erau acelea în lume cînd era prețuită vrednicia omului, nu ca astăzi, numai bogăția și rangul și starea!

Și se duse pescariul acasă voios și spuse babei și feciorului hotărîrea împăratului, dar Făt-Frumos doară gîndiți că voia să audă ceva de povestea aceea? Nicidecît! El se gătea de cale, că el pleacă și el pleacă, că mai mult nu poate rămîne. Înzadar zicea tată-său și mumă-sa:

— Dar ce să mergi? Nu ți-a fi ție mai bine aici, într-un sat cu noi, ginere la împăratul Roșu, mîne poimîne împărat? El nici nu vrea să audă de una ca asta, el numai cu o vorbă sta înainte: că adică a făgăduit stăpînei, că atunci și atunci va fi îndărăt, deci trebuie să plece.

Împăratul, împărăteasa și fata lor sta ca pe spini, că nu mai vine pescariul cu răspunsul; nici prin minte nu le trecea, că doară feciorul n-ar voi să ieie de nevastă pe o fată de împărat, el un biet fecior de pescar ! Nemaiputînd aștepta, iese împăratul la uliță și dă în aretul acela unde era casa pescariului, să vază singur ce-i și cum? Adică acolo era plin de neamuri, care toate stăruiau din toate puterile să facă nunta, cînd a porunci înălțatul împărat și să mulțumească lui Dumnezeu pentru cinstea la care l-a urcat. Dar el sta rece ca gheața și gata de plecare. Văzînd și auzind împăratul toate acestea, atîta se înfurie și se mînie de rușine, încît porunci ca înaintea casei pescariului să se ridice spînzurători și să spînzure pe Făt-Frumos, de ce nu vrea să-i ieie fata? Toate se făcură, după cum porunci împăratul, părinții și neamurile feciorului plîngeau și-l rugau să împlinească pofta împăratului, că fata-i frumoasă și bună... dar el pace ! Nu vrea nici să audă de însurat. Atunci împăratul porunci să-l spînzure gîdea; dar cînd îi punea lațul în grumazi, strigă tare: Dar ce vreți cu mine? Cum pot să mă însor cu fata înălțatului împărat, cînd eu sînt de mult însurat, eu am muiere.

— Cine ți-e muierea? întrebă împăratul.

— Mîndra Lumei, răspunse feciorul.

Atunci împăratul l-a iertat, oamenii s-au împrăștiat, iar el și-a luat rămas bun de la părinți și s-a întors către curțile lui. După ce a ieșit din sat, și-a îmbrăcat căpeneagul și-a încălțat papucii și și-a luat bîta în mînă, apoi a bătut în călcîie și a zis: Să fiu la curțile mele. Și în minuta aceea a și fost la curțile lui, dar... le află goale goluțe: Mîndra Lumei ca-n palmă. Acum de unde să ieie el pe Mîndra Lumei, de al cărei dor se topea?

Se ia bietul Făt-Frumos și se tot duce, se tot duce pe drum înainte, pînă înnoptează bine, dar el nu se oprește fără tot merge înainte pînă zărește o zare de lumină licurînd dintr-o mică ferestruică. Grăbește pînă ajunge acolo, unde și intră înlăuntru și dete binețe la o babă bătrînă, ce află acolo scărmănînd lînă.

— Bună seara, mamă bătrînă. Iar baba-i răspunse:

— Bine făcuși că-mi ziseși mamă bătrînă, că de nu-mi ziceai așa, nu era bine, dar de unde și pînă unde?

— Eu, mamă bătrînă, sînt Făt-Frumos și-mi caut muierea, pe Mîndra Lumei și nu știu unde aș da de ea; nu m-ai ști îndrepta unde să o caut?

— Nu, fătul meu, fără stai o leacă, ți-oi da ceva de cină și apoi te-i pitula undeva să nu te afle pe aici fiul meu, Soarele. L-oi întreba eu pe el și de știe ceva despre ea, mi-a spune de bună seamă, de unde nu, te-a îndrepta Dumnezeu, că-i bun și milostiv.

Cină Făt-Frumos omenește, sărută mîna bătrînei, apoi se puse într-un ungher cu căpeneagul în cap, de nime nu mai știa că el e în casă, că nu-l vedea. Nu mult după aceea nimeri acasă și fiul babei, Soarele, și cum veni, prinse a mirosi prin casă.

— Dar ce ai, dragul mamii, de umbli cu nasul în toate părțile, parcă nu-ți vine ceva la socoteală?

— Parcă miroase a om pămîntean, mamă, zice Soarele căutînd în toate părțile prin casă.

— Da, a fost aici Făt-Frumos și m-a rugat să-i spun, unde ar putea afla pe nevasta lui, pe Mîndra Lumei, dar nu i-am știut da nici un răspuns; nu cumva știi tu de ea unde se află?

— Nu, da eu, mamă, nici de nume nu i-am auzit pînă acum.

— Auzind Făt-Frumos vorbele Soarelui, se fîștică pe ușă și hai la drum, nu putea sta locului de dorul nevestei sale.

Și a tot mers toată noaptea, a doua zi încă s-a tot dus pînă pe înserate, și n-a dat nici de un om, nici de o casă. Atunci pe înserate zări o rază mică de lumină licărind din ferestruța unei căscioare. Să văd cine șede aici, își gîndi Făt-Frumos și intră înlăuntru:

Bună seara, mamă bătrînă, zise către o babă bătrînă, carea depăna un ghem de lînă.

— Bună să-ți fie inima, răspunse baba; dar de unde și pînă unde? Cum de umbli pe aceste locuri, pe unde picior de om pămîntean încă n-a călcat?

— Eu, mamă bătrînă, sînt Făt-Frumos, și-mi caut pe nevasta mea, pe Mîndra Lumei; nu m-ai ști îndrepta unde s-o aflu?

— Nu, dragul mamii, nici de nume nu i-am auzit, fără voi întreba pe feciorul meu, pe Vîntul, el cum umblă lumea și țara, ziua și noaptea, poate că va fi auzit de ea, că eu nu știu. Dar tu-i fi flămînd, hai la masă și cină ceva, apoi-ți caută de cale, nu cumva să te afle feciorul meu aci și într-o bobotă să-ți facă ceva rău; apoi mîne după ce a pleca feciorul meu de acasă, să vii că-ți voi spune de Mîndra Lumei, că o să-l întreb îndată ce va sosi.

Cină feciorul omenește și apoi-și luă rămas bun de la babă, ca și cînd ar merge, dar rămase după ușă cu căpeneagul cel vrăjit în cap, de nime nu-l vedea! Ori cine ar fi jurat că nu-i nime acolo.

Într-un tîrziu sosi și Vîntul acasă, tot fluierînd ca feciorii cînd vin din șezătoare.

— Bună seara, mamă, zise încă de la fereastră.

— Bună să-ți fie inima, puiule, îi răspunde bătrîna rîzînd voioasă că-i vine feciorul cu voie bună acasă; apoi mai adause:

— Cam tîrziu vii, prăscăule, ce mă lași să te aștept atîta cu cina-n masă; de s-a fi răcit — să știi că rece-i mînca-o.

— Bună-i și rece, mamă, dar nu știu ce miroase pe aci, parcă a om pămîntean?

— A fost, puiule, un biet fecior necăjit p-aici, Făt-Frumos și m-a rugat, doară l-ai ști îndrepta unde și-ar afla nevasta, pe Mîndra Lumei? Eu i-am spus că nu știu precum nici nu știu, apoi i-am dat ceva de cină și s-a ca mai dus.

— Ducă-se învîrtindu-se, că Mîndra Lumii e mireasa mea; azi ne-am logodit și mîne ne cununăm, apoi poate sufla-n păsat de dorul ei.

Făt-Frumos bine auzea toate, dar nu zicea nimic, fără își gîndea: Vom vedea mîne, care pe care?

A doua zi Vîntul prinse caii cei mai frumoși la hinteu, puse cocișul cel de paradă în capră, să sui în ziț și porni la nuntă, dar Făt-Frumos de mult era în ziț de cînd punea cocișul hamurile pe cai; și cînd plecară, de zise Vîntul: rămas bun, mamă, pe seară vin cu muiere, Mîndra Lumei îți va fi noră! atunci Făt-Frumos pliosc! cu o palmă la Vîntul preste ochi, de tot scîntei verzi i se năzăreau. Esta-i mărăsin rău, își gîndi el numai dracul m-a putut pălmui atît de strașnic, fără a-l vedea, pe semne-i mînios pe mine că ce iau pe Mîndra Lumei; că și mîndră-i, bat-o norocul, n-are ce nu fi pismos pe mine, cine știe că azi mă cunun cu ea.

Caii zburau ca vîntul prin slava norilor și cînd fură la porțile cetății se opriră, pînă va ieși Mîndra Lumei, stăpîna curților, să-i deschidă. Cum se opriră caii cu trăsura, Făt-Frumos dădu de trei ori în călcîie și zise:

Să fiu înlăuntru la Mîndra mea! Și în clipita aceea fu în palută lîngă Mîndra Lumei.

— Bun găsitul, drăguță!

— Bun ajunsul, scumpule, sosișI abia?

— M-a adus ibovnicul tău, Vîntul, în căruța lui pîn la poartă, nu-l auzi cum te strigă să-i deschizi?

— Mai strige, că n-are alt lucru. M-am logodit ieri cu el, ce-i drept, că sta tot narnă, dar bine știam că tu vii; apoi o țîr de lecție nici ție nu-ți strică, că nu m-ai ascultat: ai spus că ești însurat și că chiar eu ți-s muiere.

— Mă duc acum să-l trimit de unde a venit; hai ascultă cît de bine ne înțelegem!

— Și se duse Mîndra Lumei pîn' la poarta cea mare, care era de fier și înaltă pînă-n înaltul cerului, de nici pasărea nu putea străbate peste ea. Dacă fu la poartă strigă. Cine bate-n poartă?

Iar Vîntul îi răspunde:

Eu, ibovnicul tău, dar ce întîrzii atîta?

— Să vezi, răspunse Mîndra Lumei, mi-am perdut cheia porții și am fost la faurul de mi-a făcut alta; acum pe cînd sosesc acasă cu cea nouă aflu și cea veche și-s cu două chei; ce zici tu: să folosesc cea veche, ori cea nouă?

— Ba tu să folosești cea veche, că o cunoști...

— Atunci dar du-te de unde-ai venit, că-i aici Făt-Frumos, bărbatul meu cel credincios, cel dintîi, că tu ți-ai rupt legea.

Și se mînie Vîntul pentru rușinea ce-l mîncase și suflă cu turbat, dar nici un rău nu putea face celor din curți, la Mîndra Lumei și la Făt-Frumos. Rupt-a copaci în furia lui, surpat-a păduri întregi, iar Făt-Frumos și cu Mîndra Lumei rîdeau cu hohot, ca de un nebun, rîdeau și se jucau, și — de n-au murit, și astăzi trăiesc, și rîd de suflarea vîntului. Vîntul însă, de cîteori își aduce aminte cum l-a păcălit Mîndra Lumei, totdeauna face pozne și minuni în furia lui. Nici n-a mai umblat a peți de atunci, a rămas holtei tomnatic; de aceea-i și totdeauna mînios și îndîrjit, ca o fată bătrînă.

Culeasă de George Pop, învățător în Giumelciș Sălagiu.

FATA PAJURII

Zice că a fost odată un împărat și împăratul acela avea doi copii, un fecior și o fată. Cînd a fost feciorul mare, colea cît oamenii, l-a chemat tată-său deoparte și i-a zis:

— Dragul tatii, uite, ești cît oamenii, vezi de te însoară, că eu sînt bătrîn, nu știu ora și ceasul, cînd m-oi duce cu scînduri, soru-ta s-a mărita, că-i umblă destui pețitori, atunci ce-i ști tu face singur, că mamă n-ai? N-a fi cine să te spele, să te cîrpească, să-ți facă cîte o țîr de mîncărușă bună, cum ești dedat, dragul tatii; fă și tu ce fac alți feciori de vîrsta ta, și cum am făcut și eu cînd eram ca tine.

Așa a zis împăratul, iar feciorul l-a ascultat pînă-n capăt, ca un fecior bun ce era, apoi s-a gîndit și răzgîndit ce-i de făcut? Că — adevărul vorbind — el încă de mult umbla cu gîndul însuratului, dar nu afla nici o fată pe plăcere, că, de, era fecior de împărat, gingaș și-nțînat, cum numai feciorii de împărat sînt. Era ea o fată, care-i plăcea, dar îi era groază să se gîndească că doară ar putea-o avea de soție, că aceea era soru-sa. Iar altă fată pe lume cît a umblat și cît a văzut, ca soru-sa n-a mai văzut și alta nu-i trebuia, numai ea, ori de s-ar afla undeva una tocmai ca ea.

Îngîndurat cum era, intră la soru-sa. Aceea, cum îl văzu așa pus pe gînduri, îl întrebă ca o bună soră ce era, că ce-i e? Iar el se pune p-un scăunaș lîngă ea și începe a-i spune, că uite tată-său stă de el să se însoare.

Ei bine, zice soru-sa, tata are numai dreptate, cînd zice că ți-ar fi vremea să te așezi și tu odată, că uite, tata-i bătrîn, mîne-poimîne poate să moară, atunci rămîi tu împărat și gîndurile împărăției nu ți-or da timp să te mai gîndești și la însurat; apoi împărat holtei cum să fii? Vezi tu că toți împărații-s însurați.

— Așa-i, soră dragă, zice feciorul, eu bucuros m-aș însura, că bine văd eu, că drept are tata și drept ai și tu, bine vorbiți voi amîndoi, dar...

— Ce dar? vezi numai și te uită, că lungă-i și lată împărăția noastră, se află în ea fete cîtă frunză și iarbă, poți cerca și pe la împărații din țările vecine, cum umblă feciorii pe unde știu că sînt fete, vezi tu cum vin și pe la noi, de cînd am apucat eu fată mare.

— Așa-i, soră dragă, uitatu-m-am eu printre fete, cît am umblat în lungul și în latul împărăției noastre; dar fată ca tine n-am aflat, mie numai de tine mi-e drag, și numai pe tine vreau să te am de nevastă.

— O, bată-te iștanțiile de frate, ce ai stat tu a gîndi? Unde ai mai și auzit una ca asta, să se ieie soră cu frate? Nu-i largă lumea, nu sînt fete

destule? Du-te-n lume și caută, că nu cred eu că nu-i afla și mai altcum decît mine!

Acum n-a mai zis feciorul nimic, fără a ieșit afară și s-a dus ață la țiganul din capul satului. Țiganul, cum îl văzu, se ridică de lîngă ileu, își luă cămașa-n spate (că era țiganul meșter mare, lucra și fără cărbuni, și cînd lucra, ca să aibă mai bun spor, arunca cămașa cît colo de pe el, numai traista o ținea de-a grumazi și țevea pipei întoarsă-n gură), și punîndu-și mînile pe piept dădu bineț la feciorul împăratului:

— Fie-ți fața cinstită, domnișorule.

— Să trăești! zise feciorul împăratului, apoi se băgă la el în bordei și porunci să-i facă o pereche de opinci de fier și o bîtă de oțel.

Și se apucă faraonul de lucru, el da din ciocan, feciorul împăratului din baros, și — cît a-i trage o pipă de tabac, îi gătă și bîta și opincile. Apoi merse cu feciorul la împăratul acasă, acela-i dete patru cupe de grăunțe, mai ceru un vojoiaș de curechiu și o țîr de rîncezeală, și pînă nu i le dădu, nu se văzu urnit din curtea împăratului.

Iar feciorul, chiar a doua zi dimineața, își luă opincile cele de fier în picioare și bățul cel de oțel în mînă, și hai la pețit! Umblat-a împărăția lor lungiș și curmeziș, dar fată ca soru-sa n-a găsit; merse și prin împărățiile vecine, pînă i s-au spart opincile și i s-a ros bățul, dar fată pe plac, ca să fie chiar ca soru-sa, n-a aflat; una era prea cacioră, alta i se părea prea bălțată, una prea albă, alta prea neagră, și nici una pe plac. Și se întoarse acasă fără ispravă, și iară merse la faraonul din capul satului, și-i mai dădu o cupă de făriină și un pachet de tabac pîn' ce-i cîrpi opincile cele de fier și-i nădi bățul cel de oțel. Cum și le văzu tocmite, porni iar la cale, și umblă pînă tot ferferiță i se făcură opincile, iar bățul era mai numai de o palmă de lung, ca un răsteu mic. Atunci se întoarse acasă și nu mai voi să meargă nicăiri, ci zise către soru-sa:

— Soră, făcutu-mi-am opinci de fier și bîtă de oțel, și umblat-am pînă le-am odovăit, dar fată ca tine n-am aflat. Deci, se vede, că așa este scris, ca tu să-mi fii mie muiere, hai să ne cununăm.

— Nu se poate, frate dragă, zise soru-sa, nu se poate nici decît; fără fii pe pace, o să merg eu a peți în locul tău, dar de voi fi mai norocoasă decît tine?

Și se luă soru-sa la cale, lin și chitilin, dar merse tot înainte pînă a ajuns la Sfînta Miercuri.

— Bună ziua, maică sfîntă!

— Să fii sănătoasă, drăguță; dar ce vînturi te poartă p-aici pe unde picior de om pămîntean încă n-a călcat?

— D-apoi, uite, maică sfîntă eu sînt fată de împărat, am numai un frate și pe tata. Noi tot stăm cu frate-meu să se însoare, că-i e vremea, dar el zice, că numai așa s-a însura, de va afla o fată chiar ca mine, ori de nu — să mă mărit eu după el. Eu una ca aceea nu o pot face, deci am plecat în lume, doar voi afla undeva o fată chiar ca mine, s-o pețesc pentru frate-meu; fii bună și mă îndrumă, unde aș da eu de o fată chiar ca mine?

— Bucuroasă te-aș îndruma, draga mătușii, dar nu știu; fără mergi, draga mătușii, la soru-mea, la Sfînta Vineri; doar ea te-a ști îndrepta. Ia peria asta cu tine, te miri de ce ți-a fi bună în lunga ta călătorie!

Şi s-a luat fata iară la drum şi s-a tot dus, s-a tot dus, pînă a ajuns la casa sfintei Vineri. Sfînta Vineri era acasă şi cum o văzu, o întrebă:

— Dar ce umbli p-aicea, drăguţă, pe unde picior de om pămîntean încă n-a călcat?

— D-apoi, uite, maică sfîntă, de ce potcă şi de ce năpaste dau cu frate-meu, că el nu vrea să se însoare făr' cu mine, ori cu una care să fie chiar ca mine; eu — m-ar bate Dumnezeu, să mă mărit după frate-meu — cîtă vreme sînt destui streini, dar el stă narnă de mine, că de nu vreau să mă mărit după el, să-i caut o fată chiar ca mine. De aceea am venit să te rog, să faci bine să mă îndrepţi: unde aş şti eu afla o fată chiar ca mine, să o duc fratelui meu muiere?

Sfînta Vineri o ascultă cu băgare de seamă, apoi îi răspunse: Draga mătuşii, eu bucuros te-aş îndrepta, dar nu ştiu unde, fără mergi pînă la sorumea, la sfînta Duminecă; dacă nici ea nu te-a şti îndrepta, atunci nime nu te mai îndreaptă. Să iai, drăguţă, cutea asta şi să ai grijă de ea, te miri de ce ţi-a fi bună în lunga ta călătorie.

Plecă fata supărată şi de la Sfînta Vineri, după ce-i sărută mîna, de bună seamă ca o bună fată ce era, şi se tot duse, se tot duse, multă lume şi ţară, pînă nimeri la o căsuţă mică şi frumuşică, pîn' la casa Sfintei Dumineci. Intră înlăuntru, dar nu află pe nime, că Sfînta Duminecă era la biserică. După ce se odihni puţin, se puse fata şi făcu rînd bun prin casă, mătură, şterse de praf, spălă vasele, apoi se puse într-un colţ de casă şi aşteptă pînă va veni Sfînta Duminecă acasă. Nu mult după aceea nimeri şi Sfînta Duminecă acasă şi mult se bucură de rîndul cel bun ce-l afla acasă, şi zise plină de bucurie: Oare cine mi-a făcut mie binele acesta să-i fac şi eu vreun bine? Atunci fata cea de împărat ieşi din ungheriu, sărută mîna Sfintei Dumineci şi-i spuse că iată ea a cutezat de a făcut rîndul prin casă.

— Şi cine eşti tu, nepoţică? de unde eşti? şi cum de te-ai zărăstit p-aici, pe unde picior de om încă n-a călcat?

— D-apoi, maică sfîntă, eu sînt fată de împărat şi am venit să te rog, doară m-ai şti îndrepta undeva la o fată chiar ca mine, că am un frate care nu vrea să se însoare pînă nu şi-a afla o fată chiar ca mine, ori apoi să mă mărit eu după el. Iar eu mă tem de Dumnezeu, să fac un lucru ca acela, mai bine m-am pus pe căutate, doară-doară voi afla undeva o fată chiar ca mine, că el a umblat, săracul, pînă tot şi-a odovăit o pereche de opinci de fier, şi toată i s-a ros o bîtă de oţel, dar fată pe plăcere, care să fie chiar ca mine, n-a aflat.

— O, draga mătuşii, eu ştiu o fată, chiar ca tine, Fata Pajurii, care şede colo în curţile cele de piatră, ce să văd în vîrful muntelui de aici spre miază-noapte. Aceea-i întru toate ca tine. Du-te şi-ţi cearcă norocul, doară o vei putea amăgi să vină cu tine. Na, draga mătuşii, năframa asta, te miri la ce ţi-a prinde bine în călătoria asta lungă.

Acum pleacă biata fată mai îngrozită că auzise ea multe despre Pajura, cum adică mănîncă numai oameni, şi cît este de înfiorătoare, că este cu două capete. Dar îşi făcu cruce, îşi luă rămas bun de la Sfînta Duminecă, îi sărută mîna şi plecă. Multă vreme a tot mers ea pînă a ajuns la munte, iar cînd a fost la curtea cea de piatră, de abia mai putea de ostenită. Nici nu mai umblă întrebînd, fără intră înăuntru. Adică la o măsuţă află o fată întru toate ca

ea, de ai fi jurat că-s surori gemene. Cum intră, îi sări în grumazi, o sărută și-i zise:

— Bună ziua, soro!

— Bună să-ți fie inima, soro! și nu se puteau mira din destul, cum de seamănă ele așa tare una cu alta. Fata cea de împărat a fost cules venind niște flori atît de frumoase, cum nu văzuse Fata Pajurii nici cînd, și se tot uita la ele, dar îi era rușine să le ceară. Fata cea de împărat bine vedea, la ce se uită ea, deci îi zise:

— Te miri, soro, de florile mele, hai cu mine, că mai frumoase-ți voi arăta și vei putea culege cîte ți-or plăcea.

— Bucuroasă aș merge cu tine, zise Fata Pajurei, dar mă tem de mama, că acuși o să sosească, și de nu mă află acasă, vai de capul meu va fi; fără stau pînă a veni ea acasă, apoi după ce va pleca ea d-acasă, putem merge, că trei zile nu mai vine, după ce pleacă odată.

Atunci numai auziră sunet mare, ca de o vijelie grozavă.

— Vai, tu soră, ce vînt mare-i afară, zise fata cea de împărat. Pe la noi niciodată nu-i așa vijelia mare.

— Hei, răspunse Fata Pajurei, că nu-i vijelie, e harnica de mamă; iară vine mînioasă acasă, te miri ce i s-a mai întîmplat! Hai iute colea sub covată să nu te vadă în furia cea dintîi, că te și înghite. Fata cea de împărat se vîrî iute sub covată și Fata Pajurei se puse pe covată. Atunci intră mamița de Pajură, roșie ca para focului de mînie și încă din ușă zise: pe cine ai ascuns sub covată?

— N-am ascuns, mamă, pe nime.

— N-ai ascuns pe nime? Mie cutezi tu a-mi minți? Cară-te dară de pe covată, să caut eu.

— Mamă... mamă, fie-ți milă, e o fată săracă, a fugit de lume și a nimerit la noi, așa e de bună și așa seamănă cu mine, de gîndești că sîntem dintr-un măr tăiate: să nu o mănînci, mamă dragă.

— Scoate-o afară, — răcni Pajura.

— Că-i mînca-o, mamă...

— Scoate-o afară, îți poruncesc! Și atunci îi dădu una cu aripile peste cap, de se răsturnă de pe covată ca un bostan. Apoi răsturnă covata și îndată înghiți pe fata cea de împărat, toată odată, așa cum era, cu haine cu tot.

Atunci începu Fata Pajurei a plînge și a se dăoli:

— Mamă, mamă, de nu scoți pe sora mea cea dulce, mă prăpădesc și eu, mă arunc colo în fîntînă, ori mă spînzur, să nu mă ai nici pe mine, dacă nu lăsași în pace pe biata fată, care nici un rău nu ți-a făcut.

Și-i păru rău Pajurei că a înghițit fata, deci se opinti odată și o scoase iară afară, vie și frumoasă, după cum fusese.

A doua zi, Pajura plecă de acasă des de dimineață. Deci se sfătuiesc fetele să meargă după flori. Și pleacă și găseau tot din ce în ce flori mai frumoase, pînă se depărtară hăt tare de curțile Pajurei. Atunci auziră în văzduh sunet mare, ca de vijelie groaznică.

— Vine mama după noi, zise Fata Pajurei, hai să fugim, că pe amîndouă ne mănîncă de mînicasă ce e. Și prinseră fetele a fugi pe munte la vale, dar și Pajura fugea după ele, cît era p-aci să le ajungă. Atunci scăpă fata cea de împărat peria din mînă de frică și se făcu din ea o pădure mare, mare și

deasă, dintr-un capăt de lume pînă-n celălalt, și pînă-n ceri de înaltă și deasă, Doamne, de nici degetul nu-l puteai băga prin ea.

Cînd văzu Pajura una ca asta, gîndeai că plesnește de necaz; cercă să zboare pe deasupra pădurei, dar nimerește cu capetele de ceri și nu mai poate; dă să meargă pe la un capăt de pădure, merge pînă la capătul lumii și tot la capătul pădurii nu mai ajunge; cearcă doară va putea străbate pe la celălalt capăt — dar pace! nu-i chip să-i deie de capăt! Atunci Pajura, mînioasă cum era, se pune a roade la pădure, și roade la ea ca capra la curechi și-și face prin ea cale de puteau merge trei cară alăturea și hai după fete! Dar ele erau acum hăt departe. Pajura însă dă a fugi și mai tare după ele. Dar cînd era cît p-aci să pună brînca pe ele, scăpă fata cea de împărat cutea din mînă și se făcu, Doamne, un zid dintr-un capăt de lume pînă-n celălalt de lung, pînă-n naltul ceriului de înalt și gros de puteau merge pe el 12 cară alăturea. Acum nu mai cercă Pajura să sboare peste el, nici să meargă pîn' la capătul lui, ci prinse numaidecît a roade; și roase și roase, pînă-și făcu prin el cale de putu ieși și hai după fete. Cînd erau fetele aproape de casa Sfintei Dumineci, Pajura le mai ajungea. Atunci iese Sfînta Duminecă din casă și cum vede primejdia fetelor, strigă fetei de împărat:

— Aruncă, drăguță, de la grumazi năframa ce ți-am dat-o eu. Și cum o aruncă, se făcu Doamne un tău mare, mare, de la un cap de lume pînă-n celălalt și afund, Doamne! și lat, de te îngrozeai uitîndu-te la valurile cele turbate; și tăul era de lapte dulce.

— Acum sînteți scăpate! zise Sfînta Duminecă. Dar Pajura nu să se ogoaie și să meargă de unde a venit, ci se pune a bea la lapte, și bea, și bea să secе ea tăul. Dar de unde? În loc să secе tăul, plesni rînza în ea și muri. De atunci nu mai sînt Pajure cu 2 capete, că pînă atunci erau, precum se și văd tipărite pe banii cei împărătești.

Fetele au mulțămit la Sfînta Duminecă, apoi au plecat cărtră casă, pe la Sfînta Vinere și pe la Sfînta Miercure. Sfînta Duminecă a spus la Fata Pajurei așa, că o vedea îngîndurată:

— Draga mătușii, nu fi tu îngîndurată, mergi tu cu fărtată-ta pînă la ei acasă și te mărită după fratele ei; căci nici tu nu ești Fata Pajurei, tu ești fată de împărat, numai cît te furase Pajura cînd erai mică, te-a fost scos mumă-ta cu leagănul la soare, și pînă a intrat după ceva în casă — Pajura s-a repezit și te-a furat, dar fiind frumușică nu te-a mîncat, ci te-a crescut pînă ai fost cît ești de mare.

Auzind fetele una ca asta, se bucurară și merseră ață la împăratul acasă. Cînd fură acolo, nici împăratul, nici feciorul împăratului nu le putură deosebi una din alta, nu știau care-i fata lor și care-i Fata Pajurei, pînă nu spuseră ele. Atunci împăratul fu voios că-și vede iar fata și că peste scurtă vreme și-a însura feciorul.

Nici nu trecu mult și numai ne cheamă la nuntă. Nici nuntă cu aceea nu s-a mai făcut de mult; dar nime, nici chiar mirele nu știa, care-i mireasa și care-i soru-sa. Ca să le poată cunoaște, a poruncit la aurari de au făcut o pereche de cercei, pe care era tipărită Pajura cu 2 capete și-i dădu împărătesei celei tinere să-i poarte și să se știe, că ea-i Fata Pajurii, care de n-a murit și astăzi trăiește.

Culeasă de George Popa, școlar în Brad.

ISTEAȚĂ DIN SEAMĂ AFARĂ

Zice că a fost ce-a fost, că de n-ar fi fost, nu s-ar povesti, au fost odată doi frați, unul mai mare și putred de bogat, celălalt mai mic și sărac lipit pămîntului. Cel mai mare adică luase cu habca tot ce rămase de părinți: moșia, vite, casă . . . tot tot, de nu lăsase fratelui său nimic, dar chiar nimic odată. Cel mai mare era însurat, luase o fată bogată și astfel din bogat ce fusese, acum era ca un boieri de cei mari. Cel mai mic sluji prin sat pînă se făcu cît oamenii, apoi se însură și el și luă o fată iară săracă, ca și el și se așezară într-un bordeiaș în capătul satului. Acolo ședeau ei și toată săptămîna lucrau pe la cei oameni pe plată, iar seara trăgeau la bordeiul lor. La vreun an după ce s-au luat, le dărui Dumnezeu o fetiță atît de mîndră și de frumoasă, cum nu mai era în șapte sate. Iar cînd o botezară, nănașii o cinstiră cu o viţea mică. Bucuria lor că au și ei ceva. Dar și aveau de ce se bucura, că sănătoși erau amîndoi, fetița le era frumoasă și sănătoasă și creștea ca din apă și se făcea din zi în zi tot mai sprintenă și mai frumoasă; iar vițica în cîțiva ani, grijită bine, se făcu vacă mare, cum nu mai era alta în sat. Numai cîteodată erau îngînduraţi, cînd își aduceau aminte, că nu au pămînt, ci trebuie să lucre tot în breazdă streină și cînd își aduceau aminte, că după dreptate ar trebui să le deie frate-său și lor din moșia părintească. Dar iar se întăreau în fire și ziceau:

— De ce vom fi vrednici, ni-a da și nouă Dumnezeu. Dar copila creștea ca din apă; cînd era de 2 ani, era ca altele de 8, cînd era de 5 ani, ai fi jurat că-i de 15, și ei nu se puteau destul mira, de unde vine aceasta? Las'că rău nu le era de ajutorință, lucra tot lucrul într-o brazdă cu ei și din lucrul mînilor își însemnau cele trebuincioase lor și nutreț vacei, care acum era cu viţel și de lapte mult și gros, ca grosciorul.

Bocotanul nu avea nici un copil.

Într-o primăvară se sfătuiește săracul cu muierea și cu fetiţa, oare să vîndă vaca și să-și cumpere și ei o holdă, că vai rău e cînd n-ai tu locșorul tău, unde să semeni ce vreai și să culegi cît dă Dumnezeu?

Cînd vorbeau ei așa, iată nimerește la ei frate-său, bocotanul, care de cînd e nu le trecuse pragul. Oare ce-a mai fi și asta? se gîndiră ei, dîndu-i scaun de odihnă, ca la un bocotan ce era.

— Știți de ce am venit? întrebă bocotanul, după ce se puse pe un scaun, fălos, ca bocotanii.

— D-apoi știm, dacă ne vei spune, răspunse săracul.

— Apoi uite, începe bocotanul, voi fînaţe n-aveţi; să ţineţi vaca cu nutreţ de cumpărat nu să plătească, că-i destul că cumpăraţi bucate pentru voi; dar am venit să facem noi un tîrg. Uite vă dau moina cea de pe răzoare vouă de veci, şi să-mi daţi mie vaca, că ale mele vaci toate au rămas sterpe şi mi-e ruşine de lume, să n-am eu lapte-n casă. Ce ziceţi?

Săracul se gîndi: cum n-ar fi bine să avem şi noi o moină, dar cea de pe răzoare cu care ne îmbie frate-meu, tot parcă-i prea plină de spini şi înţelenită din veci, că nici tata n-o prea lucra, numai rar, la 5—6 ani odată. Dar, fiindcă-i din moşia părintească, aş vrea s-o am; apoi grăi:

— Bine, frate, fie cum vrei dumneata, dar fii bun şi-mi dă plugul să o ar după ce voi lăzui-o de spini şi de mărăcini.

— Bucuros, răspunse bocotanul.

— Şi dumineca, cînd nu sîntem la lucru pe la oameni, fii bun şi ne dă cîte o cupşoară de lapte de la Steluca (că Steluca era numele vacii, fiindcă era galbenă, cu o stea albă în frunte), zise fetiţa.

— Bucuros, răspunse iară bocotanul.

Tîrgul fiind gata, bocotanul duce vaca la el, iar frate-său se pune şi merge ată la moină cu muiere şi cu fată cu tot şi prind a lăzui: scoteau spinii şi mărăcinii din pămînt cu rădăcină cu tot, cu ajutorul toporului şi a sapelor. În vreo două săptămîni toată moina era curăţită ca palma, numai arată trebuia. Deci merse săracul la frate-său să-i deie plugul să o are; dar acela, ca toţi zgîrciţii, nu voi în cinste, iar bani încă-i era ruşine să ceară, ca de la un frate, parte că ştia că n-are şi parte că se simţea dator de cînd cu tîrgul cu vaca; deci nu voi, şi pace.

Lapte încă nu le dădea nici cînd de la Steluca. Dar săracul tot nu se supără rău; merse la nănaşu-său, îi făgădui cîteva zile de lucru, şi acela-i dete plugul cu cei patru boi şi în două zile-şi ară moina şi o semănă cu grîu de primăvară.

Acum era voios sărmanul, că are şi el o holdă de grîu curat, holda lui, unde va secera el cu muierea şi cu copila lui, grîul lui, care l-a face stog înaintea căsuţii lui; acolo l-a îmblăti el cu muierea şi cu copila lui şi l-a pune tot colo în hambare în podul casei lui, şi n-a mai trebui să cumpere cu mierţa şi cu cupa. Puteai prinde iepuri cu el, de voios ce era. Şi mergea el mai în toată ziua pînă la holdă, cu muiere şi cu copilă cu tot şi stau şi se uitau ceasuri întregi, şi parcă vedeau cum creşte holda înaintea ochilor lor, şi nici a gremujda nu cutezau, nu cumva holda să se sparie şi să nu mai crească. Şi drept e că holdă ca aceea nu era în tot hotarul, că pămîntul fusese odihnit, iar acum săracul îl lucrase cum numai a ştiut el mai bine. Cînd era colo aproape de secere, îţi rîdea inima uitîndu-te la ea. Nici nu mai trecea acum nici o zi să nu meargă bietul om să o vadă, ba mai totdeauna mergea cu muiere şi cu copilă cu tot. Dar cînd era aproape să intre cu secerile în ea, îi opreşte bocotanul cu primarul satului, ca să nu între în holdă, că strică tîrgul, că vaca-i rea, că nu dă lapte, că-i teacă, că-i pungă, destul că-l opreşte şi le duce vaca acasă, slabă, numai pielea pe oase, şi viţelul numai ca un căţel, că bocotanul nu grijise de ele cum ar fi trebuit, de zgîrcit nu se îndura să le deie hrană de ajuns. Atunci zice fetiţa:

— Tată, pînă la împăratul nu-i cel lucru mare de mers, că-i numai în satul vecin, du-te dumneata chiar la el şi-i spune, ce păţeşti cu unchiul.

— Duce-m-oi, draga tatii, dar bine știu că și împăratul ca și primarul nostru, va ține cu el, că-i bogat, nu cu nește nemernici de săraci ca noi.

— Ba du-te, tată, și să vezi că nu ți-a părea rău.

— Duce-m-oi, dar voi mergeți la holdă și tăiați ceva mîncare pentru biata vacă și pentru vițel de pe cele răzoare, că vedeți că-s mai moarte de foame, de la harnicul ăst de frate.

Și așa făcură. Ele merseră amîndouă la holdă și cît clipești aduseră cîte o legătură de iarbă-n cap, iar el merse pe la frate-său și-l cheamă la împăratul.

— Bucuros, zise bocotanul, merg și la șapte împărați, numai ca să nu zici că-ți fac nedreptate, că tot așa am auzit că-ți umblă gura, că te mănînc cu nedreptul.

Și se luară la drum și minteni fură în satul împăratului. Împăratul era un fecior holtei, cam fuicaș, cum ziceau unii, dar tare drept, cum ziceau alții.

— Noa, dar ce veste-mi aduceți, dragii mei? îi întrebă împăratul, după ce se apropiară cu pălăriile în mînă, cum se cade înaintea unui împărat.

— Am venit, măria-ta, începe bocotanul, că nemernicul ăst de calic zice că-i fac nedreptate; să ne judeci și măria-ta, că primariul nostru ni-a făcut dreptate, dar calicul nu vrea să steie pe judecata primarului.

— Ei și ce pricină aveți?

— D-apoi lucrul stă așa, începe bocotanul, că astă primăvară i-am dat o drăguță de moină, pe care acum are o holdă de-i vrednică trei sute bune și el mi-a dat o cioloagă de văcuță de nu-i vrednică nici treizeci de florinți, acum aș strica tîrgul, că mă rîde lumea, măria-ta, dar el ducucitul nu vrea. Eu i-am și dus vaca acasă cu primarul, dar el stă narnă c-a secera holda și una ca asta nu-i cu drept, știe tot satul.

— Destul! zice împăratul. Apoi întorcîndu-se către sărac îl întrebă:

— Dar tu de ce zici, că nu-i dreaptă judecata primariului?

— Apoi, măria-ta, să-ți spun lucrul din fir în păr cum stă. Eu cu dumnealui sînt frate. Cînd mi-au murit părinții, dumnealui era fecior holtei, iar eu copil ca de opt ani. Dumnealui s-a însurat, a luat o fată bogată, a luat în stăpînire tot ce ne rămăsese de la părinți, iar pe mine m-a alungat pe ulițele oamenilor. Văzînd lucrul cum stă, m-am băgat sluguță, mai întîi la gîște, apoi la miel, după aceea la vaci și boi, pînă am crescut cît sînt de mare. Atunci m-am însurat. Muierea mea a avut o căsuță, iar fratele meu din moșia și din averea părintească nu mi-a dat nici cîtu-i negru sub unghie. La anul după ce m-am însurat, ne-a dăruit Dumnezeu cu o fetiță. Iar la botezul ei ne-a cinstit nănașul cu o vițea mică. Am crescut-o mare. Astă primăvară a fătat. Frate-meu a venit să i-o dau lui că-mi dă o moină. Moina era plină de spini și de mărăcini, dar fiind din moșia părintească am primit-o și i-am dat vacă grasă și frumoasă ca un bujor, cu vițel sub ea ca un bumbuț. Înțelesul a fost să-mi dea plugul să-mi ar moina și duminecile să ne dea cîte o cupșoară de lapte de la vaca ce i-o dădurăm noi. Eu cu muierea și cu copila mea lăzuirăm cîteva săptămîni la moină, pînă o făcurăm ca palma, apoi mă rugai la fratele să-mi dea plugul, dar nu voi. Lapte de la vacă încă nu mi-a dat. Am lucrat, măria-ta, în sat, de mi-am căpătat plug să-mi ar moina și am sămănat-o cu grîu de primăvară. Drept că Dumnezeu s-a milostivit, de grîul s-a făcut tare frumos. Acum, cînd grîul e de secere, după atîta muncă, după ce mîncă și lăptișorul vacei, după ce o hămisi cu foamea și pe ea și vițelul, mi-o țipă

pe cap să-i dau eu holda lucrată și grijită, numai să bagi secerea-n ea; cu dreptate-i una ca asta, măria-ta?

Împăratul bine vedea al cui e dreptul, dar vă spusei că era tînăr și zburdat, încît zicea că-i fuicaș, deci își gîndi: Să fac o glumă. Apoi le răspunse:

— Veți merge acasă și mîne veți veni iară și care-mi va ști spune: ce-i mai iute? ce-i mai dulce? și ce-i mai moale? a aceluia va fi și vaca cu vițelul și holda pe veci.

Acum își luară frații rămas bun de la împăratul și merseră către casă: bocotanul fălos, iar săracul supărat. După ce ajunse bocotanul acasă, îl întrebă muierea, ce dreptate li-a făcut împăratul? Dar acela răspunse, că mîne s-a rupe legea, a aceluia va fi și vaca cu vițelul și holda pe veci, care i-a ști spune ce-i mai iute? ce-i mai dulce? și ce-i mai moale?

— Oh! dragul meu bărbat, zise bocotana, tu vei spune, că mai iute e armăsarul nostru, mai dulce mierea noastră cea de doi ani și mai moale dricala noastră cea de lînă. Cu aceasta bogatul se simți îndestulit, deci se culcă și dormi liniștit pîn-a doua zi.

Dar după ce ajunse sărmanul acasă supărat, îl întrebară și pe el muierea și copila:

— Da ce judecată v-a făcut împăratul? Iar el răspunse cum și ce și să puse îngîndurat pe o laviță.

— Nu te supăra nimica, tată, zise fetița, culcă-te și te odihnește, c-a fi cum va rîndui Dumnezeu. Doară noi sîntem trei, mai mult vom putea gîndi decît unchiul, că ei-s numai doi, el cu mătușa.

Dar unde să poată bietul om a ațipi? Cît fu noptița de lungă, se tot înturna de pe o latură pe alta; și gîndindu-se la întrebările împăratului, somnul fugea de el ca dracul de tămîie. Cînd se omizi de ziuă se sculă să-și hrănească vaca și să meargă la împăratul, dar nici un răspuns nu nimerise. Copila însă era în tălpi și zise:

— Tată, nu fi supărat; dumneata lasă pe unchiul să răspundă întîi, iar cînd ți-a veni rîndul dumitale, dumneata să zici așa: măria-ta, mai iute-i soarele, că într-o zi ocolește toată lumea; mai dulce-i pămîntul, că el îndulcește pe toată făptura și mai moale-i palma, că pe ea o pui sub cap cînd vrei să te odihnești bine.

Acum începu a se înveseli o leacă bietul om. Deci merse pe la frate-său și plecară spre satul împăratului. După ce ajunseră acolo, împăratul îi întrebă:

— Ei, dar gînditu-v-ați bine?

— Gîndit, măria-ta, răspunse bocotanul, că mai iute-i armăsarul meu, mai dulce-i mierea de stup ce o am eu de doi ani și mai moale-i o dricală de lînă, ce o făcu muierea mea numai în astă vară.

— Dar tu cum te-ai gîndit? zise împăratul, întorcîndu-se spre sărac; iar săracul răspunse:

— Eu aș gîndi, măria-ta, că mai iute-i soarele, că într-o zi ocolește toată lumea; mai dulce-i pămîntul, că el îndulcește pe toate făpturile și mai moale-i mîna, că pe ea o punem sub cap, cînd voim a ne odihni mai bine.

— Tu ai drept! zise impăratul zîmbind, a ta e holda de veci și vaca cu vițelul, dar acum să-mi spui cine te-a învățat?

— Băiata mea, înălțate împărate.

Cînd auzi bocotanul răspunsurile frățîne-său și judecata împăratului, era să-l apuce frigurile de necaz, deci se și grăbi cătră casă, cît doară nici rămas-bun nu-i zise. Iar împăratul, după ce auzi, că băiata a învățat pe săracul ce să răspundă, îi zise să stea o leacă, că-i dă ceva și îndată veni cu un fuior de cînepă în mînă și-i zise:

— Du fuiorul acesta la băiata ta și-i spune să-l toarcă și să-l țeasă, iar mîne să-mi vii cu pînză de o cămașă din el, pentru judecata ce ți-am făcut. După ce ajunse omul acasă și spuse muierei și fetei judecata împăratului, ele se bucurară, iar după ce scoase de după curea fuiorul și le spuse porunca împărătească, bătrîna se întristă, dar fata rîse cu hohot și zise:

— Bată-l cucul împărat, dar mult îi place a șegui! Apoi se duse afară și aduse o nuia de alun ca degetul de groasă și zise:

— Tată, fii bun du-te la împăratul și-i spune, că m-am rugat să-mi facă din nuiaua asta furcă, fus, răscitor, vîrtelniță, război și sucală, că noi nu avem, apoi îi voi împlini porunca.

— O, bată-te norocul, băiată, ce-ți cade ție prin minte; dar de s-a mînia împăratul?

— Nu te teme, tată, du-te numai și-i spune așa cum am zis eu.

Și se duse omul nostru și spuse împăratului întocmai, iar împăratul sta să se omoare de rîs și zise:

— Zdravănă băiată ai, omule, se vede că e a ta. Fiindcă foarte potrivit răspuns mi-a trimis și fiindcă-i mai avea să vii pe la mine, ia-ți un cal din stava mea, care vrei, să mai îmbli și călare, apoi hai încoace.

Și așa făcu omul, merse la stavă, își alese un cal, se urcă pe el, apoi veni înaintea împăratului și zise:

— Ce poruncă-mi dai?

Dar împăratul îi dădu o oală spartă și-i zise:

— Du-o băietei tale și-i spune să o cîrpească, să văd cum știe coase, că de tors și țesut văd că-i meșteră, apoi să mi-o aduci numaidecît.

Și se duse omul drept acasă, călare, dar nu intră bine în curte și se întîlni cu fata, care chiar ieșea din casă.

— Da ce-mi aduci tată?

— Îți aduc, draga tatii, o oală de la împăratul să i-o cîrpești.

— Atunci nici nu te coborî de pe cal, du-te iute și-i spune să facă bine să mi-o întorcă pe dos, că petecele nu se pun pe față. Așa făcu omul, iar împăratul atîta-i plăcu răspunsul, cît îi dădu omului un pumn de galbeni să ducă la fată și-i mai dădu o piatră zicîndu-i:

— Du această piatră la băiată-ta să o belească și să o frigă de cină, că vin și eu la voi la cină.

Acum iar merse omul tot în galop cu calul pîn-acasă, dete galbenii la fată și-i spuse că-s plată de la împăratul că ce i-a cîrpit oala, apoi-i spuse că pe seară-i la ei la cină, numai să belească piatra și să o frigă.

— Atunci nu-i de stat, tată, trebuie să mergi numaidecît îndărăt, să facă bine să o junghie, că ți-a dat-o nejunghiată și eu nu știu junghia.

Acum nu mai puteau toți trei de rîs, iar omul, ca mai cuminte, zise:

— Vă vîjîți doi nebuni, sînteți buni să mă purtați calea mînzului, dar de dragul vostru umblu bucuros. Zicînd acestea, iar apucă drumul către împăratul. Împăratul era dinaintea porții și cum îl vede venind așa repede îl întreabă:

— Dar ce-i, omule, e și gata cina?

— Nu e gata, măria-ta, că copila mea nu știe junghia, te roagă frumos să-i junghii dumneata piatra, apoi să vii la cină.

Într-atîta-i plăcu împăratului răspunsul, încît rîse cu hohot și zise:

— Omule, ai fost om sărac, dar eu vreau să te fac gazdă; du-te la măieriștea mea și-ți ia un car cu doi boi care ți-or plăcea și-ți ia de acolo plug și grapă, să nu mai umbli cerșind prin sat.

Omul mulțămi, cum știu el mai frumos, apoi merse la măieriștea împăratului și-și alese o pereche de boi, un car, plug și grapă, apoi plecă către casă, mînînd boii de călare. Cînd intră în sat la ei și-l văzu frate-său, mai nebuni de necaz, cum de împăratul îl îmbogățește cu de-a tăria, dar ceilalți oameni din sat ziceau:

— Bine că a dat Dumnezeu de a scăpat deasupra necazului, că destul a fost neîndreptățit și batjocorit de frate-său.

A doua zi merse și el la secere ca gazdele. Prinse boii la car, muierea și-o sui în car, iar fata mîna vaca dindărăpt și calul îl ducea de căpăstru. Toți erau cu voie bună. Mai întîi tăiară de pe răzor un brat de iarbă la vite, apoi se puseră la secere. Muierile secerau, el lega snopi și-i punea șireag la soare să umble razele prin spice și să le uște, că le era dor de pîne din grîul lor, că pînatunci tot numai cu bucate de cumpărat trăiseră. După ce secerară o postate bună, adunară snopii la un loc și sloboziră vitele pe miriștină, că doară era a lor și vitele și locul, nu se temeau de nime. Și tot secerau și puneau clăi, pînă în cîteva zile gătară toată holda, apoi aduseră grîul în carul lor și cu boii lor colo înaintea căsuții lor și făcură un stog chiar mai mare decît căsuța. Toți oamenii din sat se bucurau de darul lui Dumnezeu, ce ajunsese peste bietul sărac, numai unul era supărat de moarte pentru aceea; și acel unul era bocotanul satului, frate-său.

Nu mult după aceea se întîmplă că-i plesnește la împăratul prin minte, că lui i-ar fi vremea să se însoare, și vremea-i și era, că începură a-i miji mustețele. Dar pe cine să ia? Un sfetnic bătrîn și înțelept, ce avea la curte, îi zise: măria-ta, nu îmbla după fete, las' să îmble ele după dumneata, nu mere a peți — pețească ele dacă vrea să se facă împărătese, dumneata nici un pas nu face de acasă, fără las să vină ele și-ți alege pe care-i gîndi c-ar fi de măria-ta.

— D-apoi cum să știu care ar fi mai bună de mine? că de bune — Dumnezeu le știe, de frumoase — le mai vede omul.

— Așa-i, măria-ta, dar noi zicem, că doar care ar fi mai cuminte, aceea ar fi mai bună de măria-ta.

— Și de unde aș ști eu, care-i mai cuminte?

— De unde? Vei porunci, că cine vrea să fie împărătească, să vie la curtea măriei-tale și călare și pe jos, și pe drum și fără drum, și îmbrăcată și dezbrăcată, și cu cinste și fără cinste.

— D-apoi, poate-se una ca asta?

Cine vrea să fie împărătească, și-a bate capul!

Și așa făcu împăratul, cum îl învață miniștrii, trimise cărți în toate părțile, răvașe-n toate orașe, că el s-ar însura și că va lua pe acea fată, care în ziua cutare va veni la el: și călare, și pe jos, și îmbrăcată și dezbrăcată, și pe drum și fără drum și cu cinste și fără cinste.

Mult își bătură capul cele fete de crai și de împărați, de grofi și de baroni, să poată merge după gustul împăratului, dar pace! nu nimeri nici una. Vestea ajunsese și pe sate printre oamenii cești de rînd, că o spusese popa în biserică și primariul la parade, dar nici din ei nu se afla fată, care să-și ia inima-n dinți să meargă la împăratul în pețite, că aflată s-ar fi, dar alta era buba, că nu știau cum? Ajuns-a vestea și la omul nostru din poveste și a spus acasă în glumă, că uite fuicașul de împărat nici nu vrea să se însoare ca alți oameni, fără tot după felul lui; apoi adause:

— Tu băiată, te-ai vîji cu el, că voi sînteți într-o minte! Iar fata zise:

— Adecă ai voi să fii socru de împărat! Bine, așa să fie, dacă te zburdă mintea într-acolo, vom cerca, că nu-i cel lucru mare.

— Ba, tu băiată, te ogoaie locului, nu-ți aprinde paie-n cap, că ăsta nu-i lucru așa ușor cum gîndești tu! Așa o învăța tată-său și mumă-sa, dar ea tot ca ea, de abia aștepta să sosească ziua pusă și dis-de-dimineață se îmbrăcă într-o mreje de pești, prinse o pasăre și o puse între două blide și încălecă pe un iepure, apoi hai la drum tot pe ogașul unei roți. Cînd ajunse la împăratul, toți se minunară de fată, că și era frumoasă, bat-o cucul să o bată, și era drăcoasă numai ca ea. Împăratul cînd o văzu în curte, zise:

— Ține minte, că asta-i fata ceea ce mi-a trimis vorbă să-i întorc oala pe dos!

— Bun ajunsul la dumneavoastră! zise fata apropiindu-se de împăratul și de curtenii lui, care erau toți adunați în curte la sfat.

— Bună să-ți fie inima! răspunse împăratul; dar cum vii tu la noi?

— Cum mă vezi, cu ochii verzi! răspunse fata.

— Și de unde ești tu? o mai întrebă împăratul.

— Dintr-un sat cu oamenii, înălțate împărate, drumul trece pe lîngă noi și casa vecinului e lîng-a noastră.

— Ai venit în pețite? o mai întrebă împăratul.

— Ba eu am venit în cămașa mea.

Și se uită împăratul cu băgare de seamă la ea și văzu că-i frumoasă, că-i cuminte și că întru toate a venit după cum dăduse porunca; numai între blide nu știa ce e? Deci zise fetei: Mi-ai adus cinste? en să o văd! Și fata-i întinse blidele; el ridică cel deasupra, atunci un vrăbioi zbîrr! la împăratul în față! Acela se sperie și tresare, atunci blidele cad de pămînt și se fac toate hîrburi. Acum să fi văzut rîs! Gîndeai că n-o să mai încete. Împăratul îi plăcu tare de fată, deci o puse într-o trăsură cu patru cai, și o trimise la părinți acasă, spunîndu-i să se gate de nuntă, dar să bage de seamă, așa să se mărite după el, dacă în judecățile lui nu s-a mesteca în veci; că în minuta cînd s-a mesteca, atunci o și trimite acasă la tată-său.

— Bine, așa să fie, răspunse fata, numai de m-aș scăpa cumva să mă mestec în judecățile Măriei-tale, și de a fi să mă trimiți la părinți, să mă lași să duc cu mine ce-oi putea prinde-n brațe.

— Bucuros, zise împăratul și uneala fu făcută. Apoi merse fata acasă în căruța împăratului și se gătă de nuntă. Bucuria părinților ei, că fata li se face împărăteasă, bucuria sătenilor că înălțatul împărat ia fată de la ei și le-a face un ospăț, cum nu mai văzuseră, dar supărarea bocotanului pentru binele și fericirea ce cade asupra frățîne-său!

Și se făcu o nuntă mare și vestită de se duse vestea și povestea pînă-ntr-al șaptelea sat, și după nuntă trăi împăratul cu împărăteasa multe zile bune. Dar odată veniră la împăratul doi oameni să le facă judecată, un sas cu un român. Și cum veniră, îi întrebă împăratul:

— Ce rînd aveți, oameni buni?

Atunci sasul începu:

— Uite, Măria-ta, am plecat la moară, cu carul cu doi boi, românul ăsta încă veni la moară cu mărțina, cu un sac de mălai pe ea. Preste noapte carul meu a făcut un mînz, l-am aflat dimineața culcat sub carul meu, iar românul zice că mînzu-i al lui, pe cînd eu bine știu că el a venit numai cu mărțina fără mînz, și mînzul, dacă l-am aflat sub carul meu, numai al meu poate fi, că numai carul meu l-a putut făta; dar românul e prost, nu se înțelege.

— Și tu ce ai de răspuns? întrebă împăratul pe român.

— D-apoi, înălțate împărate, ce să spun? Numai cum a fost. Am mers la moară cu un sac de mălai desăgit pe mărțină. Sasul era la moară cu carul cu doi boi mari ca el. Eu am legat mărțina de carul sasului pînă să macin. Cînd peste noapte, mărțina mea a fătat, și mînzul s-a tras sub carul lui. Amu sasul zice că-i al lui; poate-se una ca asta?

Împărăteasa încă era acolea cînd își dădură oamenii jalba; acum nu să tacă, ci — cînd gătă românul vorba, ea-i răspunse.

— Dar cum să nu se poată să fete carul sasului? Dar unul cum a pățit? că mergea pipînd pre lîngă apă și i-a căzut cărbunele din pipă în apă, și apa luă foc, iar peștii fugeau cu focul în spate. La acestea sasul, crezînd că împărăteasa-i prinde parte, și nechibzuind că ea-l batjocorește, răspunse: E drept măria -ta, că și eu încă am văzut!

Atunci toți cei de față prinseră a rîde, iar împăratul rupse legea așa. Mergeți amîndoi în două părți; tu sasule, cu carul tău într-o parte, iar, tu românule, cu mărțina ta în altă parte după care va trage mînzul, al aceluia va fi.

Acum știți dumneavoastră după care s-a luat mînzul: după carul sasului, ori după mărțina românului?!

Dar e rău preste părîu cu împărăteasa; că împăratul adună sfat să judece pe împărăteasa, de ce s-a mestecat în judecățile lui. Și sfatul a hotărît, că pe împărăteasa să o trimită la părinții ei acasă. Ei gîndeau că cît va fi ea de supărată. Dar nu fu așa. Ea era tot voioasă, ca și pînă-atunci. Atunci împăratul merse la împărăteasa și-i zise:

— Draga mea, ai călcat legătura ce o făcusem cînd ne-am luat; te-ai mestecat în judecățile mele, deci trebuie să mergi la ai tăi acasă.

— Bucuroasă, răspunse împărăteasa, dar am făcut legătura că să iau cu mine, ce voi putea duce în brațe.

Așa e, zise împăratul, ce poți duce-n brațe e al tău; ia ce gîndești și tu urcă-n trăsură, și cale bună!

Atunci împărăteasa se sufulcă și prinse pe împăratul în brațe, și hai cu el în trăsură apoi se urcă repede și ea și hi caii!

Curtenii se prăpădeau de rîs, iar împăratul zise:

— Sapa și lopata ne despart! Au făcut apoi o preumblare cu căruța pînă la socri și s-au întors îndată și au trăit în pace nedespărțiți, pînă i-au despărțit sapa și lopata. Dar nici judecăți drepte ca pe vremea lor nu s-au mai pomenit de cînd lumea și pămîntul, iar supușii lor ziceau de multe ori:

— Împărăteasa noastră-i isteață din seamă afară!

Cul. de Ieronim Slăvoacă, preot în Ilva Mare, Ardeal.

ȚIGANUL PĂSCĂLITOR

Zice că odată un împărat și-a pierdut inelul de credință și-i părea atît de rău, după el, încît ar fi dat și jumătate din averile lui, numai să-l mai afle, că împărăteasa în toată ziua îl mustra: Așa, că nu mă mai ai dragă, că de m-ai avea dragă, ai fi grijit mai bine inelul meu de credință. Trimis-au drept aceea împăratul cărți în toate părți și răvașe în toate orașe, să bată doba și să strige din coastă peste sat, că: cine s-a afla să aducă inelul înălțatului împărat, mare cinste va căpăta. Băteau dobele de gîndeai că bubue, și vesteau porunca împărătească.

Într-o căsuță mică, în capul unui oraș, ședea un cioroi cîrpaci de cioboate, cu muierea și cu cinci danci hămisiți de foame. Cînd aude țiganul dobele și strigătul pîrgariului, strigă copiilor, care se boceau de foame:

— Tăceți la naiba, că vreau s-aud mai bine, ce zarvă-i prin oraș?

— Să dă poruncă de la înălțatul împărat, zise țiganca, că s-a pierdut un inel de mare preț, și cine l-a afla, bună cinste a căpăta.

— Auleo, dado! strigă țiganul în gura mare, eu l-am aflat.

Cum îl auziră pîrgariul și jurații, îl iau cu muiere și cu cioroi cu tot și-l duc la împăratul. Muierea plîngea, că tocma cînd era mai gata cu petecitul unei cioboate, pentru care era să capete două cupe de făină, din care putea face omenește o mămăligă mare, ori două mai mici, tocma atuncea aduse naiba pe hela cu toba, din a cărui poruncă trebuiră să plece la drum flămînzi și zdrențăroși. Dar țiganca mai avea o frică, pentru care plîngea, că sărmana bine știa că țiganul știe despre inel cît boul la slovă, din care pricină împăratul — de nu alta — i-a tăia capul ăl hăbăuc și ea a rămîne cu atîta spuză de danci și mai năcăjită de cum este.

— Lăsați-l pentru Dumnezeu, nu-l duceți, zicea ea pîrgarilor, nu vedeți că-i nebun? el nu știe nimic de inel. Dar țiganul mergea țanțoș ca nemișii cînd aleg deputat, și numai din cînd în cînd își întorcea capul peste umăr de-și mustra muierea:

— Taci, muiere, nu te boci, că de nu știu pîn-acum nimic de inel, voi gîci, că doar de aceea-s păscălitor!

Cum ajung la împăratul, îl duc înainte la raport, iar împăratul, cum îl vede, îl întreabă:

— Da ce-i, țigane? unde-mi e inelul?

— Auleo, înălțate împărate, eu în minuta asta nu știu unde este, dar voi gîci, că sînt mare păscălitor, numai să-mi dai soroc de 40 de zile; și dacă în acest timp nu ți l-oi gîci, atunci să-mi tai capul, și pace bună.

— Bine! zise împăratul.

— Adică tocma bine nu-i, înălțate împărate, că io voi sta în slujba măriei-tale, dar copiii mei și muierea mea ce a fi cu ei? că am muiere și cinci copii, iar de felul meu d-acasă sînt meșter vestit de cioboate, cu meșteșugu-i țin popește, dar pîn' de azi în patruzeci de zile ce să facă ei? Ia zi măria-ta!

— N-avea grijă, țigane, pe toți vă aduc la curtea mea, vă dau cele trebuincioase; dar la patruzeci de zile de nu-mi vei gîci inelul, să știi că vă tai capul la toți.

— Așa să fie, măria-ta, numai să ne înțelegem, uite, înaintea domnilor hăstora (că erau mulți domni de față), că de mîncare ce ni da? și de cîte ori pe zi? Că iacă, înainte ți-o spun, măria-ta, dacă la fiecare amiază voi căpăta o pită albă, dar de hele mari, o gîscă friptă, o varză colea cu rîncezală dă porc și o cupe dă vin roșu, apoi mă leg să gîcesc inelul, altcum, noroc bun, măria-ta, că tîrgu n-are supărare.

— Așa să fie, cum zici tu, răspunse împăratul, dar de mă vei purta cu minciuna — uite! (îi arătă sabia acățată într-un cui în părete).

— Așa să fie, măria-ta.

Și duc pe toată laia țiganului și o pun într-o casă deosebită și sub pază bună, nu cumva să scape vrun danciu, că peste patruzeci de zile trebuiau să plătească cu capul gîștele cele grase și găluștele cele bune. Țiganul era pus pe gînduri, că el bine știa că în capul lui nu-i duh de păscălitor nici cît negru sub unghie, dar nu se da răului, făcea gură, împăratul era mîngîiat barem în cîtva, își pusese în țigan nădejdea mai bine de jumătate; țiganca însă și copiii plîngeau, că peste patruzeci de zile le taie capul. Dar odată sare țiganul oblu în picioare, ca fript de pe scaun, și prinde a-și dojeni hada:

— Dar tăceți odată, mînce-vă amarul vostru, că decît 40 de ani hămisiți, mai bine 40 de zile sătui de gîscă cu varză și de pită cu vin; iacă vă spun, care s-a cuteza a mai grămujda numai mir, cu mine o dă de popa Grigore, lua-v-ar Sărsăilă să vă ieie!

Împăratul, îndată după ce făcu legătura cu țiganul, cheamă înainte pe omul cel mai încrezut al său și-i porunci ca să dea țiganilor de mîncare, ca să nu hămisească, și din care bute să le dea vin, vinars și celelalte.

Dar era lucru dracului la casa nănașului! Inelul împăratului era chiar la încrezutul ăsta; îl găsise din întîmplare o slujnică de ale curții, care-l arătă unuia și altuia din slugi, destul că patruzeci în capăt erau, care știau de inel, și toți patruzeci hotărîseră, că omul cel mai încrezut al împăratului, acela să ducă inelul. Dar inelul era scump și lăcomos, încrezutul nu bucuros l-ar da de la el avîndu-l chiar pe deget, deci zice slujitorilor, peste care era și pus de înălțatul împărat:

— Mă, tăceți, voi, făceți-vă ca cum nimic n-ați ști de inel, și uite, vă dau cîte un bun aldămaș la fiecare. Ceia să învoiră bucuros, că doară el le era maimarele, el le măsura porțiile de mîncare, dar el le număra și cu măcăul cel de alun, pînă se mai coșeau de spate. Drept aceea slugile toate erau învoite, ca lui să-i rămînă inelul, că ei nimic n-or grămujda împotriva lui. Și așa făcură: inelul rămase la el, iar împăratul își sfărma capul, unde să-l poată afla? Cine să-i poată gîci, unde e? Pîn-acum încrezutul împăratului habar n-avea să se gîndească la inel; dar de cînd văzu că împăratul aduse pe strajnicul păscălitor la curte, de atunci nu știu cum, parcă nu-i tigneau mîncările și băuturile cele

bune, era hăbăuc, cu gîndul tot la inel. În dimineaţa cea dintîi, cînd trimise încrezutul mai întîi gîsca şi curechiul la ţigan, zise către slugă:

— Pune bine seamă cîtă vreme-i sta în casă la gîcitorul, şi vezi ce zice? ce semne de gîcit are? că eu mă tem că ţiganul acela-i al dracului, prost cum se vede, acela încă ne poate face o poznă; apoi hai! luaţi lumea-n cap vreo patruzeci de oameni, cu ruşine, de nu ne va înfunda încă prin cele temniţe împăratul, ba la cei mai vinovaţi poate să le taie şi capul. Eu îmi aduc de multe aminte. Aşa zice încrezutul, iar sluga plecă la ţigan cu mîncările legîndu-se, că nici o vorbă nu-i va scăpa nechibzuită.

Ţiganul, hămisit de foame cum era, gîndea că i s-a spînzurat gura, oare de ce nu mai prinde a rumega ceva, şi de inel nici habar n-avea. Atunci intră sluga cu bucatele înlăuntru:

— Noroc bun, jupîne gîcitor, ţi-a trimes înălţatul nostru împărat de mîncare şi băutură, poftim la masă. Şi era cu mare băgare de seamă: ce va zice ţiganul?

Atunci ţiganul se uită odată lung la muiere, apoi zise:

— Numărul unu! O venit la noi în casă cu cinste şi cu omenie. Dar tu adă-ţi aminte, că patruzeci e numărul bătrîn, deci 39 încă mai rămîn. El adică făcea socoata gîştelor. Dar sluga luă vorbele lui cu totul altcum: el credea că ţiganul vorbeşte de cei 40 ce ştiau despre inel; deci tremura ca varga înaintea ţiganului, temîndu-se nu cumva să-l deie de gol, de abia aştepta să se vadă dus şi să spună ispravnicului, că ţiganul ştie tot chiripirul lor. Ispravnicul încă se îngrozi cînd îi spuse servitorul vorbele ţiganului, că adică numărul unu a venit cu cinste şi cu omenie. În ziua a doua trimite ispravnicul altă slugă cu demîncare la ţigan; acela cum îl vede intrînd, zise către ţigancă:

— Muiere, cesta-i numărul doi, treizeci şi opt îs înapoi. Ţiganca ştia că despre gîşte e vorba, dar sluga credea că despre cei vinovaţi cu inelul împăratului, deci era cît p-aci să-l prinză frigurile de frică. Cum merse la ispravnicul, îi spuse verde-n buze, că el mai mult la ţigan nu merge, că de departe, cum l-a văzut, a spus la ţigancă: acesta-i numărul doi, şi 38 îs înapoi. Ispravnicul clăti numai din cap şi fluieră una lung a pagubă, apoi zise: nu-i lucru bun cu gîcitorul ăst îndrăcit: o să merg eu să cerc a face pace cu el, că de ne spune la înălţatul împărat, e vai şi amar de zilele noastre. Voi însă să nu grămujdaţi mic cuvînt despre lucrul acesta!

În altă zi, colo pe la prînzul cel bun, se duse ispravnicul, cu o gîscă grasă friptă, cu o oală mare de curechiu cu găluşte, cu o pită mare albă ca spuma şi cu o cupă de vin. Cum intră în casă, dă bineţe:

— Bună ziua, jupîne gîcitor! Dar ţiganul mai întîi se întoarce către ţigancă, şi zice:

— Ăsta-i numai numărul trei, încă treizeci şi şapte mai sînt din ei! După aceea se întoarce către ispravnicul împăratului şi-i mulţămeşte:

— Să trăeşti cu bine, jupîne ispravnice, dar cam tîrziu îţi aduseşi aminte de noi!

Acum ispravnicul îngălbeni odată, el credea că ţiganul îi dă a pricepe, că trebuia să vină mai de vreme la uneală; deci zise:

— Să nu fie lucru cu supărare, jupîne gîcitor, am tot gîndit că doară-doară nu-i şti lucrul din fir în păr cum stă, şi de aceea am întîrziat, dar acum văd că eşti chiar gîcea. Drept aceea, hai să cercăm a face noi o uneală, să

nu mai știe lumea și țara de noi. Bine știi că inelul e la mine, bine știi și aceea, că toți slujitorii împăratului, patruzeci la număr, sîntem pîngăriți la aflarea lui, drept aceea fie-ți milă de muierile noastre și de copiii noștri, nu ne da de gol, că și dumneata ai copii, și ce mai știi cîte pot să ajungă pe om, trăind în astă lume plină de ispite. Fă ce crezi că ar fi de făcut și ne mîntuiește, ca să rămînem tot în slujba înălțatului împărat.

— Noa vezi, asta am așteptat-o, zice cioroiul, apoi adăugă:

— Jupîne ispravnic, știu eu că lumea-i cu greșele; dacă aș descoperi io tot cît știu, ai vedea moarte de om, jupîne ispravnice, auzi? moarte de om ai vedea. Dar eu nu-s aît de negru pre cum mă văd. Adă inelul încoace, apoi mai gîndește-te și la suflet. Uite: sîntem șase suflete și cu al muierii cu tot cinci, adică nu . . . cu al ei șapte . . .

— Pricep, jupîne gîcitor, Dumnezeu să te ție, placă numai și te ospătă, că minteni sînt aci.

Și se duse ispravnicul, iar cioroii rămaseră mîncînd și lingîndu-și degetele, de bunele bucături ce le aveau dinainte. Iar țiganca începu a se mira de înțelepciunea bărbatului ei.

În scurtă vreme fu ispravnicul îndărăt cu inelul și cu o pungă de galbeni.

— Noa vezi așa, acuma vii de acasă, așa sîntem prieteni! zice țiganul. Lasă numai pe omenia mea. Dar să știi, jupîne ispravnic, nici o grijă să nu mai ai, nici dumneata, nici cei 39 ai dumitale, eu însă mai stau treizeci și șapte de zile aci; pînă atunci să-mi vină porția mea omenește, iar atunci, cînd s-o împlini vremea, să vii chiar dumneata cu capul dumitale la mine, să punem lucrul la cale cît se poate de bine; pricepuși, jupîne ispravnic?

— Priceput, jupîne gîcitor.

Acum era pace la curțile împăratului; slugile îmblau tot fluierînd, ispravnicul tot glumind, țiganii mînca și bea boierește, iar împăratul trăgea nădejde. Cînd se împlini sorocul, des-de-dimineață intră ispravnicul la lăieți în casă:

— Bună dimineața, jupîne gîcitor!

— Să fii sănătos, jupîne ispravnic; dar ce-i, împlinitu-s-au sorocul?

— Împlinit, jupîne.

— Noa bine-i; acum să-mi spui, ce galițe are împăratul mai dragi la curtea lui?

— Are vreo șase sute de lebede, acelea-i sînt mai dragi. « Vai, mîncu-le », gîndi țiganul, apoi zise:

— Noa bine, acum na inelul cel împărătesc și să bagi de seamă, cînd oi merge pe trepte-n sus să-mi dau răportul, dumneata să bagi inelul la o lebădă pe grumazi, și să stai pe lîngă ele, — de l-ar lepăda din grumazi, să nu pună cineva mîna pe el; ba de ai putea, să-mi chiar însemni lebăda.

Colo către prînzișor trimise împăratul pe ispravnic să cheme pe gîcitorul în sus. Țiganul sui treptele, iar ispravnicul merse de vîrî inelul la o lebădă pre grumaz.

— Noa da ce-i, gîcitorule? întrebă împăratul.

— Bine, luminate împărate, e bine cum se cade. Că uite — zise cioroiul uitîndu-se în palma stîngă, care era neagră-n mijloc de scrumul din pipă, uite cum stă scris la păscălie: inelul înălțatului împărat l-a înghițit o lebădă cînd l-a scăpat înălțatul împărat de pe deget.

Toți curtenii se mirară și clătiră din cap, iar împăratul zise:

— Poate că-i așa, că-mi era cam larg, și ieșea lesne de pe deget. Dar apoi să-mi spui, tu gîcitorule, la care lebădă-i inelul în gușă?

— Apoi, înălțate împărate, nici io nu-s chiar Dumnezeu să știu anume la care, destul că la una este!

— Bine, țigane, zise împăratul, tu mă faci să tai o grămadă de lebede, dar de va fi să le tai chiar toate, eu tot nu las inelul necercat; dar de o fi să nu găsesc inelul, atunci să știi că și capul tău ți-l retez ca la un pui de cioară!

— Că nici n-aș fi vrednic de alta, înălțate împărate!

Atunci și sfetnicii împăratului se mirară, cît de hotărît spune țiganul că să-i taie capul de n-a fi inelul la careva din lebede; iar împăratul porunci de tăiară cap după cap de lebedă, pînă în urmă găsiră la una în gușă inelul cel scump al împăratului. Bucuria și mirarea tuturor celor de față nu se poate spune, dar mai presus de toate fala și sfătoșia țiganului. « Spusu-v-am » zice el, « că capul mi-l dau, dacă minteste păscălia mea? »

Împăratul de bucurie că-și vede iară inelul cel de credință în deget, era cît pe aci să sară să sărute pe cioroi, dar băgînd de seamă, cît e de negru, se trase iară înapoi, porunci însă de i se făcură haine nemeșești și cioboate cu pinteni și-i dădu o casă pe vecie și premîndă pe viață.

Cîtăva vreme să află bine țiganul cu parpangeii lui lîngă curtea împărătească, aveau ce le trebuia și de lucru nu aveau nimic, dar țiganca, din cînd în cînd ofta și prindea a plînge. Dacă o întreba țiganul, de ce plînge? ea suspina numai și-i spunea cu frumosul:

— Du-te, dănciucule, dragul meu, la înălțatul împărat, și te roagă pe iertare și-i spune să ne lase să mergem de unde am venit, spune-i că ni-a ajuns dor de neamuri, că io mă tem că iară te-a mai pune să gîcești — te miri ce — și nu-i putea, apoi a fi vai și amar de zilele noastre.

— Că bine zici tu, răspunse țiganul, și dă să meargă la împăratul. Dar în prag se întîlni cu ispravnicul, care tocma venea după gîcitorul, că sosise carte de la împăratul vecin, să meargă gîcitorul acolo că i s-a pierdut împărătesii nește mărgele scumpe de aur și nu le află nicăiri, să meargă numaidecît să le caute. Și căruță trimisese după el. Cînd auzi cioroiul vestea asta, îngălbeni odată, dar iară își veni în fire numaidecît și-și zise: te miri de n-oi gîci! Cu căruța, și trimisese împăratul chiar pe ispravnicul său, care te miri cum pilise mărgelele și nu bucuros le-ar fi dat. Și era grozav de supărat ispravnicul, că tocmai el trebui să ducă pe gîcitorul, care i-a pune capul.

Pleacă deci amîndoi mîhniți, țiganul căci nu știa să gîcească, iar ispravnicul căci își ducea moartea în căruță lîngă el. Nici un mic cuvînt nu scoase niciunul din gură. Caii zburau, nu mergeau, cum trag toate vitele cătră casă, iar cei doi jupîni stăteau ca opăriți unul lîngă altul. Cînd era pe la miezul nopții, rătăciră calea și huzdup! într-o mocirlă. Bucuria țiganului, că doară n-or putea merge mai departe; dar bucuria ispravnicului că doară țiganul și-a rupe capul să nu mai poată gîci pe hoțul mărgelelor. Dar amîndoi s-au înșelat, ca auzind oamenii din jur că carul împăratului s-a răsturnat în glod cu ispravnicul împărătesc și cu gîcitorul cel vestit, au alergat mari și mici și i-au scos din mocirlă. Era încă mult pînă-n ziuă, cînd ajunseră la curtea împăratului, dar socotiți că s-a culcat careva? Nici o minută rea n-au stat locului, ei s-au tot preumblat prin grădină, pușì pe gînduri, dar nu laolaltă, ci țiganul pe o

cărare și Ciacșir pe alta, că așa se chema ispravnicul împăratului. Coalea cînd se omizea de ziuă, bătea un vîntuleț subțire de făcea pe cioroi să zgribulească cu deosebire căci era tot ud și înglodat, iar afară de aceea avea nește pantaloni subțirei și lărguți de intra vîntul prin ei și mi-i înfoia ca pe nește foi de suflat. Simțind țiganul răceala pe la pulpele picioarelor, zise încetișor: hei ciacșir, ciacșir! că așa se numesc pantalonii aceia în limba țigănească. Iar ispravnicul împăratului, care încă se numea Ciacșir, auzindu-și numele, se gîndi, numaidecît, că țiganul pe el îl vaietă, deci se apropie binișor de cioroi și-i zice:

— Cunosc, jupîne gîcitoriu, că știi toate; fii bun nu mă da de gol că iată-ți dau mărgelele să le dai la înălțata împărăteasă, și-ți mai dau și o pungă de bani, numai să nu spui că la mine le-ai aflat.

— Hm! zice țiganul, d-apoi nu vedeai tu cît sînt eu de îngîndurat și cît îmi părea de rău pentru ceea ce ți se găta? Noroc că vii de te pocăiești, că altcum eram silit să te fac de rușine înaintea gloatelor și să-ți pierzi cinstea cu cap cu tot!

Ispravnicul să mai încălzi o leacă, văzînd că țiganul se dă tîrgului, merse deci în casă și-i aduce o pungă cu bani și mărgelele împărătești.

— Acum — zice țiganul — să-mi spui dumneata ce dobitoc are împărăteasa mai drag?

— Are un cățeluș, răspunse ispravnicul, care tot cu ea îl poartă.

— Noa bine, mărgelele te dă și le vîrește pe gură la cățeluș să le înghită, și să stai tot în apropierea lui, ca să nu le arunce afară. Aceasta să o faci cînd voi fi eu chemat înlăuntru să gîcesc.

După ce se sculă împăratul, îi spuse ispravnicul, că gîcitorul e aci.

— Să vină înlăuntru! zise împăratul.

Ispravnicul cheamă pe țigan înlăuntru, iar el văzu să bage mărgelele pe gură la cățeluș.

— Să-mi spui, gîcitorule, zise împăratul, unde ai gîndi să fie mărgelele cele scumpe ale înălțatei împărătese?

Atunci țiganul se uită în palma lui cea neagră și zise: în păscălia mea stă scris că le-a înghițit un cățeluș, s-a tot jucat cu ele și le-a scăpat pe grumaji.

— Să tăieți cățelul, strigă împăratul, dar vai de capul tău, gîcitorule, de mă faci să omor cățelul înălțatei împărătese în zadar!

Și, minune! mărgelele cele scumpe le aflară în cățel. Bucuria împăratului și a împărătesei, că ei țineau că cutare curtean le-a furat și se temeau că-și îngreună sufletul cu păcate, năpăstuind pe cei nevinovați, precum așa și era. Plătiră deci țiganului omenește și porunciră să-l ducă iară cu căruța în țara lui. Ispravnicul însă credea și nu credea în cele văzute; era la îndoială, că oare de nu-i spunea el, gîcea țiganul ori ba? Deci băgă o vulpe într-un sac și leagă sacul la gură, apoi — pînă nu se sui țiganul în trăsură, zise către împăratul:

— Înălțate împărate, fii bun pune pe țigan să gîcească ce-i în sac? Deci împăratul, ca să facă o leacă de glumă, zise către țigan:

— Jupîne gîcitoriu, de mi-i gîci ce-i în sacul ăst legat, îți mai dau o pungă de bani. Țiganul se uită lung la sac, își puse degetul pe frunte și-și gîndi: Acum văd că-s al dracului! Îi veni deci în minte zicătoarea românului: Pîn-acum a fost ce a fost, ai umblat tu vulpe cît ai umblat, dar acum ți s-a înfundat. Dar știți că țiganii nu gîndesc tăcînd, ca alți botezați, ci ei ce gîndesc,

aceea și zic atunci. Așa făcu și țiganul nostru ăst gîcitor, cînd își gîndi zicala românului, atunci o și zise. Iar împăratul și cei din jur, auzind că zice: Pînă acum a fost ce-a fost, ai umblat tu vulpe cît ai umblat, dar acum ți s-a-nfundat ! îndată strigară bravo ! gîcit-ai, că vulpe este-n sac.

— Știut-am eu, zice țiganul, că de nu știam, nu ziceam.

Pentru astă gîcitură mai căpătă o pungă de bani, apoi se sui în căruță și hai către casă. Pe drum către casă avu țiganul destulă vreme să se gîndească, cum s-ar scăpa de gîcit, că vedea el bine că trebuie să se înfunde odată, că cu minciuna mergi cît mergi, dar de la o vreme n-ai încotro, trebuie să te poticnești. Cînd era mai acasă, strigă bravo ! apoi iar tăcu, dar era veselos de gîndeai că o cumpărat un parip sur.

— Mă muiere, zice colo noaptea-ntr-o vreme, mă, de noi îi bine acum, dar știi zicala românului: Așa lasă Dumnezeu, după bine s-așteptă rău ! Rău mă tem, că minciunile mele n-or avea sfîrșit bun. Hai să scoatem băieții afară, cum dorm, și io mă pun și aprind casa.

— Vai ! să nu faci un lucru ca acela, zise țiganca, că ne spînzură împăratul.

— Ba fac, muiere, fac, și să știi, că asta ne-a duce la bine.

Și atunci în puterea nopții scoaseră copiii afară și dădură foc casei de toate părțile. Lumea prinse a se aduna la foc, doar vor putea scăpa cîte ceva și aflară pe țigan bocindu-se:

— Vai dă eu, și dă eu, lăsați-mă să mă arunc și eu acolo, să ard acolo unde arde și norocul meu !

Împăratul încă venise la foc și auzi vaietele țiganului, se apropie deci de el și-i zice:

— Nu te mai văieta în așa măsură, că face-vom altă casă, știu că n-a mai fost cel lucru mare !

Dar țiganul își smulgea părul și blăstăma ceasul, în care a venit la curtea împărătească.

— Dar ce te blastemi așa? întrebă împăratul.

— Dar cum să nu blastăm, că acolo în casă-mi arde cartea cea de păscălit, și nu mă lăsați să mă arunc să ard și eu cu ea că tot fără ea n-oi mai avea eu nici un cîștig și nici o omenie nicăiri.

Împăratul a crezut minciuna țiganului și i-a fost milă de el. Drept aceea a zis:

— Nu te supăra, nimic, casă-ți voi da eu alta, și ca să ai cele de lipsă încă voi griji în toată viața ta, că mare bucurie mi-ai făcut cînd mi-ai aflat inelul.

Și așa țiganul cu hada lui a rămas și de aci încolo tot în curtea împăratului, și de n-a murit — și astăzi trăiește; dar la gîcit nu l-a mai pus nime, că și de-l punea cineva, el răspundea oftînd: doară știți că mi-a ars zodiacul.

Comunicată de Ioan Jantea, școlar în Brad.

STAN PĂȚITUL

Să vă spun, dragii uncheșului, povestea lui Stan Pățitul. Era adică odată un copil sărac, cu numele Stan, și fiind sărac și fără părinți, el umbla a cere, vedeți, cum umblă și azi multă lume săracă a cere. Și cum umbla el a cere, înnoptează odată la un făgădău și se roagă să-l lese de mas. Făgădariul însă nu se învoia nicidecît să-l lase, zicînd că e strîmt, că sînt oameni mulți și poate vor mai veni încă; adică știți voi, îndruga multe de toate, ca omul care nu vrea să prindă îndemînă săracului. Dar Stan, fiind în cap de noapte, neștiind nici unde să meargă, că era întunerec de nu-ți vedeai nici mîna, nu ieși din ospătărie, ci se așează după ușă, în locul măturii.

Nu mult după aceea sosi la făgădău un neamț, și spuse făgădariului, că în noaptea aceea iar va dormi la făgădău, că e lună nouă, și se teme să doarmă acasă, nevasta și copiii și i-a trimis de acasă încă de ziua.

Stan asculta de după ușă povestea neamțului, și ar fi voit să știe, că oare de ce nu doarme neamțul acasă cînd e lună nouă. Bucuria lui Stan cînd auzi, că un om strein ce era la o masă și bea vin roșu ca sîngele, întrebă pe neamț de pricina din care își părăsește casa lui la lună nouă.

Și neamțul spuse streinului iac-așa, după cum vă spun și eu vouă.

Totdeauna, zise neamțul, în seara cînd se ivește lună nouă, umblă un duh necurat prin curțile mele, și numai atunci are putere, de aceea noi ședem în ele, dar în tot anul douăsprezece nopți dormim pe la vecini, atunci adică cînd e lună nouă, și duhului celui necurat lăsăm masa întinsă cu mîncări și băuturi, și patul așternut, apoi o lună avem pace de el.

Bietul Stan asculta de după ușă toate vorbele neamțului și gîndea: hm, bine mi-ar mai prinde mie bucatele cele bune, ce le-a pus neamțul pe seama duhului celui necurat; ele stau acolo întinse, și eu stau aci flămînd de proptesc mătura. Deci zise către neamț:

— Domnule, du-mă de mas în curțile dumitale; de a veni duhul la mine, — nu e nici o pagubă, sînt băiat sărac, un biet cerșetor, care trăiesc din mila celor creștini, ba adeseori sînt huiduit din curțile bogaților și amuțat cu cînii. Du-mă, domnule, că cel puțin, pînă a cam veni duhul, m-oi sătura bine din mîncările, care i le-ai pus.

La început domnul nu se învoia să ducă pe Stan la ei acasă, dar după ce se rugă atîta, zise: Bine, să vedem ce s-a mai alege și din una ca asta, cel puțin, de nu te-a omorî, ne vei spune mîne dimineață ce ai văzut?

Și a dus pe Stan pînă la curte, apoi l-a lăsat singur, iar el, adică neamțul, s-a dus la ospătărie.

După ce intră Stan înlăuntru, văzu mesele încărcate de mîncări și băuturi alese, văzu patul așternut domnește, iar pe părete deasupra patului văzu o pușcă încărcată și o sabie ascuțită, ca cele turcești. Se puse Stan la masă, își făcu o sfîntă cruce și zise: Să trăiesc o țîră și bine, apoi vie toate duhurile. Și mîncă Stan la plăcintă cu carne friptă, și bău la vin roșu, de gîndeai că n-o să se mai sature. După ce nu mai putea mînca, iar de băutură se cam șumenise, își pune un gînd: Doamne ajută! Luă de pe părete pușca, și și-o puse de-a umăr, cum văzuse că fac cătanele; luă sabia și o încinse la șold, apoi luă de pe masă o țigară, o aprinse, începu a colbui cu ea prin curte, preumblîndu-se ca domnii și, — de cîte ori ajungea pe lîngă masă, totdeauna își umplea cîte un pahar de vin și-l da de-a dușca. Se cam ameți Stan de atîta băutură și de fumul de țigară, dar era cu curaj, se simțea mult mai tare decît credea el a fi.

Colo către miezul nopții aude hurducătură pe horn, se uită într-acolo, adică două picioare de om căzuseră singure și se încălzeau la foc.

Hm! zise Stan, asta-i asta! dar nu se spărie. Mai umblă cît umblă prin odaie, așa sarbed cum era, mai bău un pahar de vin, și iar auzi duduind ceva pe horn. Adică amu căzu un trup de om, dar fără cap, numai cît e de la grumazi în jos pînă la picioare; și cum căzu, cum se lipi de picioarele cele două de la foc, de gîndeai că laolaltă au fost de cînd e lumea.

Se îngroașă gluma, zise Stan; să mai beu un pahar de vin, că dracul poate aduce încă și cap la trupul acesta, apoi ce mai știi ce o fi?

Mai umplu Stan un pahar de vin, și cînd dă să-l pună la gură, dub-hub, pe horn în jos: era capul. Cum căzu, cum se anină deasupra trupului, și era dracu-n tălpi. Stan își bău paharul de vin uitîndu-se la el.

— Ce cauți aici, Stane? întrebă Ucigă-l toaca.

— Mîncare, băutură, țigări și hodină peste noapte, zise Stan.

— Dar nu știi tu, că acelea au fost puse pentru mine? întrebă mamonul.

— Colacul nu-i al cui se numește, ci al cui îl dobîndește, răspunse Stan; apoi eu venii mai întîi decît tine și venii pe ușă ca oamenii, nu pe horn ca mîțele.

Din vorbă-n vorbă pricina-i gata. Cînd era cît pe aci să se încaiere, vede Stan pe părete, deasupra patului, arme de ale gazdei: puști, pistoale, săbii, paloșe și altele. Deci se repede și ia o sabie și taie capul mamonului și face din trupul lui tot ferferiță prin odaie, apoi se pune și mai bea un pahar două de vin, și apoi se culcă și doarme liniștit, ca omul după ce a făcut o treabă bună.

A doua zi dis-de-dimineață vine neamțul și dă să intre în odaie, adică tot un hoit vede pe acolo; deci se supără foarte tare, că din pricina lui a omorît Ucigă-l toaca un suflet de creștin. Și așa a început a se văieta după copil. Dar copilul se deșteptă din somn, de colo din patul neamțului și strigă:

— Cine face toi p-aici de nu pot dormi? și se ridică într-un cot dintre pernele neamțului. Văzînd neamțul că copilul nu-i mort, nu mai putea de bucurie, începu a-l întreba, cum a scăpat de mamonul? nu i-a fost frică? putut-a dormi?

Iar băiatul începu a-i spune din fir în păr, cum a cinat, cum a băut vin, cum a pipat din țigare, cum a venit mamonul și cum — pricinuindu-se — l-a omorît.

Neamțul nu mai putea de bucurie, că a scăpat de mamonul, deci îmbie pe băiat să rămînă la el, să nu mai umble prin cea secretă de lume, că peste cîțiva ani l-a însura cu fata lui. Dar Stan nu voi să rămînă la neamț; el zice că trebuie să meargă în lume, că are lucru.

Îmbiatu-l-a dară neamțul cu bani pentru că i-a scăpat casa de Necuratul, dar el nici bani n-a vrut să primească numai tare puținei, zicînd că n-are ce face cu ei. În urma urmelor a primit vreo doi bănișori și s-a rugat la neamț, să-i dea o pușcă, un paloș, o sabie și un pistol și apoi s-a dus dorului, după ce și-a luat rămas bun de la neamț.

Mergînd Stan așa pe drum, se întîlnește cu un om, care ducea doi căței să-i arunce în apă, că-i fătase cățeaua prea mulți. Bade, îi zise Stan, ce să-ți dau să-mi dai mie cățelușii aceia?

Omul îi zise:

— Nu-mi da nimic, na-i dacă ai lipsă de ei, că eu tot îi duceam să-i înnec.

Dar Stan nu voi odată cu capul să-i primească în cinste, zicînd că nu s-or face răi, de n-a primi nimic pe ei. Deci trebui să primească omul bani pentru cei doi căței; apoi omul merse cu banii îndărăt către casă, iar Stan se duse în drumul său, cu cățeii după el, chemîndu-i tot: cuciu, cuciu, cuciu!

Și s-a dus el așa, cu cățeii după el, multă lume-mpărăție, pînă a ajuns într-un oraș mare. Acolo era jale grozavă, toți oamenii plîngeau și se văietau. Se miră mult Stan, ce lucru poate să fie, de toți, chiar toți oamenii din orașul acela plîng, dar plîng ca copiii cei mici cînd li se duc mamele undeva și-i lasă singuri. În urmă întrebă de un om:

— Jupîne (că orășenii se mînie, dacă le zici bade), ce jale mare v-a cuprins de plîngeți toți, cu muieri, cu bărbați, cu prunci cu tot?

— O, dragul meu, zise orășanul, dar cum să nu plîngem, că uite tu, noi, tot orașul, ducem apă de colo din tăul cel ce-i din sus de oraș, că altă apă nu avem, dar o plătim scump; în tot anul trebuie să dăm un om la balaurul cel cu șapte capete, care-i în tău, pentru că ne lasă, apoi avem pace un an de zile; dacă nu, nu avem ce cerca nici unul, nici om, nici dobitoc a ne apropia de tău. Amu-i rîndul chiar la înălțatul împărat să dea om din casă, și adică pe fata lui cea bună și frumoasă; mintenași vei vedea-o cum o va duce un țigan în roabă, legată la ochi.

Aha, își gîndește Stan, eu pot face azi o trebă bună, mă duc la tău.

Și merge Stan la tău și se puse acolo după un zid, că tăul era ocolit cu zid de piatră, să vază ce s-a întîmpla. Nu trebui să aștepte mult, și veni un țigan cu o roabă, iar în roabă o fată legată la ochi. Și cum ajunse lîngă tău, lăsă roaba cu fata și o tuli la sănătcasa, că era curajos ca toți țiganii, încît bucuros să făcea chiar iepure, numai balaurul să nu-l vadă.

După ce văzu Stan că fata rămîne singură plîngînd, se apropie de ea și-i zise să arunce legătoarea de la ochi. Fata mai întîi nu voia, zicînd că-i e groază să-și vază moartea cu ochii; dar în urmă, după ce Stan îi spuse că el are nădejde să o scape, nu se mai împotrivi, ci aruncă învălitoarea cît colo, gîndindu-și ce o fi, o fi! Și se mirară mult unul de altul, cînd li se întîlniră ochii cei mîndri: ea era albă ca omătul, cu niște ochi ca cerul cînd e mai senin, iar el roșu negricios, cu doi ochi ca două boabe de mătrăgună, după care nebunește ori ce fată. El, nu știu cum, cum nu, că căzu în brațele ei și prinse a o

săruta, uitase bag-seamă că el nu-i fecior de împărat ca ea; și fata, ce știu eu, de drag, ori doară de frică, ori doară că-i veni lucrul pe neașteptate, nu zise nimic. Apoi zise Stan:

— Nu te teme, draga mea domnișoară, o să te mîntuiesc eu de balaur. Și fata prinse a avea o leacă de nădejde, unde văzu armele lui Stan și unde-i văzu curajul.

Cum stau ei și povesteau, numai văzură că se învolbă apa și un hoț de balaur își ridică cele șapte capete din apă și se întinde să îmbuce fata. Dar Stan îi zis :

— Oho, voinice, ce vrei?

— Ce-ți pasă ție? zise balaurul, ori doară vrei să te mănînc și pre tine?

— Adică — zise Stan — dacă chiar crezi că m-ai putea mînca, cearcă-ți norocul, dar iată-ți spun, mai întîi mă mîncă pe mine și numai după aceea pe fata împăratului.

Și balaurul mînios își repede un cap către Stan, dar Stan îl și retează cu paloșul; balaurul își îndreaptă spre Stan alt cap, dar Stan nu glumește, îl retează și pe acela, și așa pînă i le retează pe toate, apoi îl bucățelește pe el tot ca de tocană și face o bună mîncare la corbi; iar limbile le tăie și le puse în traistă.

După aceea, se puse Stan obosit de luptă cu balaurul și se culcă cu capul în poală la fata împăratului și prind a vorovi cu voia bună că sînt mîntuiți de balaur. Fata scoase din degetul ei un inel micuț de aur și-l puse în degetul cel mic al lui Stan; iar el obosit, adormi ca dus din lume.

Țiganul de departe, dintr-o tufă văzuse tot ce se întîmplase, dar de curagios ce era, nu cutezase a se apropia. Acum însă, după ce simți că Stan doarme, se apropie chitinel și-i luă paloșul de jos și-i tăie capul, apoi zise către fata împăratului:

— Vezi, eu-s viteaz, nu hăsta, că io și pe el l-am omorît; zi dară, că eu am omorît și balaurul și te voi lua de muiere, că om viteaz ca mine nu este în împărăția tatălui tău; dar de vei cuteza să spui că altcineva a omorît balaurul, și nu eu, atunci și cu tine fac ca și cu ăsta.

Așa înfrică și învață țiganul pe fata împăratului; iar ea, fricoasă ca toate fetele, făgădui că așa va zice cum a învățat-o el, și merseră amîndoi acasă la împăratul, ba încă el luă și capetele balaurului în roabă și merse a fală cu ele prin oraș pînă la curtea împăratului.

Stan Pățitul rămase lîngă tău mort, căței lui încă dormeau, și cînd s-au deșteptat ei și au văzut că stăpînul lor este mort, au început a se căina și a se scăuna de gîndeai că se prăpădesc de necaz. Tot văitîndu-se bieții căței au dat un ocol mare în giurul domnului lor. În umbletul lor cel fără rost au dat de o broască, ce ducea un fir de iarbă în gură.

— Da ce ai în gură, tu broască? o întrebară căței.

— Am iarba fiarelor, zise broasca.

— Și ce-i face cu ea?

— D-apoi, să vedeți dumneavoastră, am dat de pagubă; au venit o roabă repede și mi-au călcat toți puii, și toți au murit, acum voi să-i înviu.

— Și-i vei putea învia?

— Putea, că iarba asta acea putere o are, de dacă o pui la rană, vindecă, chiar de-i la un om ori la o găină moartă.

— D-apoi să ne dai și nouă o lecuță de iarbă de aceea, că uite, stăpînul nostru zace mort, cu capul departe de trup.

— Vă dau bucuros, dragii mei, și cum veți merge, puneți capul la trup cum a fost, și în tăietura grumazilor puneți firuțul ăst de iarbă, și veți vedea că stăpînul vi s-a scula.

— Amu nici nu-ți mulțămim, jupînească broască.

— Nu-mi mulțămiți, dragii mei, că apoi nu-i de leac.

Așa s-au dus căței și au pus capul stăpînu-său la trunchiu, apoi au pus firuțul cel de iarbă în tăietură; și Stan s-a sculat ca din somn.

— Doamne, că greu mai dormisem! zise Stan.

— Greu, stăpîne, că de nu eram aci de-a-ndemîna, dormeai pe vecie!

— Dar cum așa?

Și cînii-i spuseră tot ce știură, că s-a întîmplat cu el.

Apoi o luară spre oraș, și merseră ață la curțile împăratului. Acolo era mare dinum-danum; ospăț mare, nuntă împărătească. Stan întrebă pe un om.

— Dar ce ospăț este aci? Iar omul îi spuse că e nuntă mare, împăratul își mărită fata după țiganul, care a scăpat-o de balaur. Auzind Stan de una ca asta, nu-i chiar plăcu, dar nu pierdu curajul; merse mai aproape, și trimise apoi pe un cîne înlăuntru să vază ce este? Adică țiganul ședea în fruntea mesei pe 12 perini, dar cum intră cînele înlăuntru, cum săriră trei perini de sub el. Toți oaspeții se mirară de una ca asta, dar numai un om era, care pricepea ce va să însemneze: și acel om era mireasa.

Cînele spuse lui Stan cele văzute; Stan trimise și pe ăstălalt cîne să vază ce este? Și plecă cînele, și intră în palută, și cînd se înholbă spre mire, zvîrr! mai săriră trei perini de sub țigan. Acum nu se mai putu răbda fata împăratului, și spuse toate la meseni, apoi ieși afară, lăsînd pe țigan singur în fruntea mesei, numai pe șase perine. Adică la trepte sta Stan, și asculta ceterile din lăuntru; și îl cunoscu fata, și-l chemă în lăuntru. Iar împăratul cel bătrîn se miră foarte tare, cînd văzu pe degetul lui Stan inelul cel de aur al fetei. Iar mirarea lui și mai crescu, cînd văzu că Stan scoate și arată limbile balaurului, căci atunci toate perinile de sub țigan zburară.

Și se începu amu o veselie noauă: toți erau voioși. Pe Stan îl îmbrăcară în haine împărătești și-l puseră cu fata împăratului în fruntea mesei, iar pe țigan voiră să-l lege de coadele a două iepe sirepe să-l facă tot praf și bucățele; dar Stan n-a lăsat, ci a zis:

— Dați-i pace, bugătă-i este rușinea! Și l-au scos din curți afară strigînd toți după el:

— Cîr, cioară!

Iar Stan moșteni împărăția de la socru-său, și de n-a murit, și astăzi trăiește.

Rodna, Ardeal.

ION NĂZDRĂVANUL DIN LUT

A fost odată un moș și o babă. Și erau bătrîni ca vremea, și albi ca omătul de cărunți ce erau. Nici avere nu aveau mai mult decît o căsuță, dar nici vreo mîngîiere nu aveau, că mîngîierea omului la bătrînețe sînt copiii, iar ei copii nu avură nici cînd. Și cu cît trecea din vreme, cu atît erau mai bătrîni, și cu atîta slăbeau mai tare, că slăbeau cu bătrînețele, au umblat laolaltă de cîndu-i lumea; și cu cît slăbeau mai tare, cu atîta erau mai nemîngîiați, că n-au nici un ajutor, nici cine să le aducă un vas de apă de la fîntînă ori un braț de lemne de afară. De multe ori stau ei pe gînduri ceasuri întregi și nu scoteau nici un legănat cuvînt din gura cea știrbă, numai oftate și suspinuri. Ziua mai trecea, cum amarul trecea, că-și mai căutau de lucru; el mai mergea în pădure cîte după o mînă de vreascuri, iar ea mai mocoșea, ce biată putea, pe lîngă cea casă, mai făcea cîte o lingură de mămăligă, pe cînd socotea că i-a nimeri moșneagul din pădure; dar seara, cu deosebire în serile cele lungi de iarnă, apoi duminecile și sărbătorile, gîndeai că s-or prăpădi de urît, că amu nici ce povesti nu mai aveau; și poveștile le gătaseră, de bătrîni ce erau.

Într-o zi de primăvară iară merge moșneagul în pădure să aducă vro două crengi și să se și răzbune o leacă, că de astă toamnă tot pe tăciuni clocise, cît fu iernița de mare, nu se încumetase să meargă la pădure prin vînt și ger, dar amu era lumea lui, că soarele pripea binișor, cum place la moșnegi. Și dacă ajunse în pădure, prinse a rupe la crengi și a-și face sarcină, că de tăiat cu săcurea nu mai era în stare. Cum mocoșia el așa printre cele vreascuri, iar îi veni în minte necazul lui cel vechi, și-și gîndi: Tu, Doamne, încă nu ești cu dreptate; la cîte un om dai prea mulți copii, iar la altul de loc; nu mi-ai putut da și mie batăr unuțul? Uite colea! eu moș bătrîn să umblu după vreascuri! un lucru ca ăsta și un băiat cît de slab l-ar putea face! Dar îi trecută! Cine n-are noroc pînă la ameazi, acela dup-ameazi poate pune de mămăligă de dorul norocului! Amu, pînă-i vară, mai gălăim cu biata babă, cum gălăim, dar la iarnă — ca și astă iarnă, de nu s-or milostivi creștinii să ne aducă un vas de apă ori o zburătură de lemn acolo ne mănîncă amarul. Mai bine ne-ar lua Dumnezeu din lume pînă-i vară și bine, să nu mai intrăm în iarnă de necaz la bieții creștini, că și ei s-au urît de noi!

Așa gînduri mîncau pe moșneag, făcîndu-și sarcina de găteje, apoi o puse încetișor pe umăr și cît tîriș cît grăpiș o duse pînă acasă. Baba era în casă. De astădată nu i-a ieșit înainte să-i ia sarcina din spate. Va fi învăluită cu mămăliga, gîndi moșneagul, aruncînd vreascurile de pe umăr, apoi intră înlăuntru.

— Da ce faci, babă? zise el trecînd pragul, gata-i mămăliga?

— Gata moşnege, răspunse baba, îi gata şi bună dar stai oleacă unde eşti, pîn-oi aprinde hopaiţul, să nu-mi calci în covăţică să-mi faci o poznă.

— Ce poznă să-ţi fac? Ce ai tu în covăţică? Că ştiu că n-ai copil adormit!

— Vei vedea dumneata îndată ce am, numai stai locului pîn-oi aprinde hopaiţul. Şi se porni baba să aprindă hopaiţul, că se mesteca ziua cu noaptea, iar pentru ochii lor cei bătrîni de mult era noapte. Moşneagul sta ca pe spini lîngă uşă, de abia aştepta să se facă zare de lumină în casă să vadă el ce-i în covăţică? Adică acolo dormea un copil sugîndu-şi degeţelul, iar moşneagul mai înlemni cînd îi zări faţa.

— Al cui e, babă? întrebă el după ce se mai deştebăli de cap?

— Al nostru, moşnege, tot e al nostru, după Dumnezeu Sfîntul.

— D-apoi cum? ian spune-mi să te înţeleg?

— Aşa, moşule, că după ce ai mers dumneata la pădure, n-am avut ce lucra, mi-a fost urît în casă şi am ieşit afară. Acolo la soare mă prăjii cît mă prăjii, apoi îmi veni în minte să mă joc ca băieţii, că bag-seamă omul dacă îmbătrîneşte, ajunge în mintea copiilor, şi am făcut din lut un copilaş şi l-am pus colea în covăţică şi am prins a-l legăna, ba încă i-am şi cîntat. Deodată numai simt că copilul meu se mişcă; eu mă spăriai, dar el mă întări în fire că prinse a vorbi şi-mi zise:

— Nu te teme, mamă, că nu-s nici o nălucă, eu sînt copilul dumitale. Şi din minuta aceea, moşnege, noi sîntem cu copil, şi ce copil! azi l-am făcut din lut şi azi a şi înviat şi a prins a vorovi; e isteţ de Doamne apără! e năzdrăvan, moşule. Aşa vorbi baba, iar moşneagul oftă odată chiar din baierele inimei:

— Mulţam, Doamne! Apoi începură a se sfătui, cum să-i pună numele, că oricum nu se putea, trebuiră mult să se gîndească, mult să se sfătuiască, ba se chiar ciondăniră pînă ajunseră la adică să-i pună numele Ion Năzdrăvanul de lut. Acest nume plăcu amîndorora, deci aşa îi puseră numele. Şi creştea Ion şi se întărea şi se încumineţea ca din poveste. Peste cîteva zile prinse a fi de ajutor la moşnegi, le aducea apă de la fîntînă, lemne de la tăietor, făcea foc, mătura în casă, şi le era mai mare dragul de el şi erau şi făloşi că doară era copilul lor. Cînd fu de un an, mergea cu moşneagul în pădure, şi aducea sarcini de lemne mai mari şi mai grele decît moşneagul; iar cînd fu de 7 ani, era ca un voinic, care-i mai zdravăn, de 20 de ani. Acum erau moşnegii — nu ştiu cum v-aş spune de puteai prinde iepuri cu ei, de voioşi ce erau, că au un aşa drăguţ de fecior. Şi nici nu era modru să nu le fie drag de el: mare era, frumos şi voinic era, apoi bun Doamne! ca pita cea bună la omul flămînd. El lucra şi însemna tot ce trebuia pentru moşnegi, iar ei trăiau acum numai de-a gata şi se gîndeau cum să-l însoare, pe cine să-i peţească, ca să se bucure şi mai mult văzîndu-l fericit.

Dar nu aşa era scris în cartea sorţii.

Se întîmplă adică, că zmeii vin într-o noapte şi fură pe cele trei fete ale împăratului din satul lor — că p-acele vremi mai tot satul îşi avea împăratul. Acum împăratul era supărat de moarte, împărăteasa numai nu se prăpădea de jele, iar curtenii erau întristaţi şi ei văzînd jelea stăpînilor lor. Şi trimis-a împăratul cărţi în toate părţi şi răvaşe în toate oraşele, doară-doară s-ar afla vrun voinic să-i aducă fetele de la zmei, că-i dă pe oricare fată de soţie şi jumă-

tate împărăția zestre, iar după moarte toată. Dar rogu-vă, cine să se încumete a-și pune mintea cu zmeii? cui nu-i e dragă viața? Cine să-și pună capul în primejdie așa de mare? Nime nu s-a aflat așa viteaz. Dar vestea a ajuns din gură în gură pînă la moșnegi, și ei într-o seară n-au ce vorbi — spun lui Ion Năzdrăvanul din lut că uite ce zvon e prin sat. Numai atîta i-a trebuit lui Ion și nu mai mult, că îndată a doua zi se și duse la împăratul și-i spuse, că el vrea să-și cerce norocul, să-i aducă fetele de la zmei.

— De-i fi voinic să le aduci, — răspunse împăratul — îți dau pe care fată-i vrea de nevastă, și jumătate împărăția zestre, iar după moarte, toată; dar acum la plecare de ce ai lipsă? Hai să-ți dau bani, arme, ortaci de cale și cai de călărit, hăineturi și merinde. Iar Ion a zis:

— Înălțate împărate, bani nu-mi trebuie, că cu bani ori ce năuc poate călători, ortaci n-ai de unde-mi da ca mine, eu sînt singur în felul meu, cai de călărit și hăineturi încă nu-mi sînt bune de nimic, că mă duc în vitejie, nu la nuntă; dar de un paloș bun am lipsă, iar merinde mi-a pune mama. Numai fii bun, înălțate împărate, pînă m-oi întoarce eu, vezi să nu ducă bieții moșnegi ceva lipsă, că-s slabi și neputincioși, de abia se mișcă de bătrîni, iar de lucru și de cîștigat de mult le-a trecut vremea.

— Nu te teme, dragul meu, zise împăratul, că m-oi îngriji eu ca să nu aibă nici o lipsă, iar paloș dacă-ți trebuie, hai și-ți alege care vrei tu. Și s-au dus amîndoi în casa cu armele și și-a ales Ion un paloș numai ca el, nici prea mare, nici prea mic, ca o tîngeală zdravănă, apoi și-a luat rămas bun de la împăratul și s-a dus ață la ei acasă.

— Dar tu unde ai stat atîta, neprînzit, dragul mamii, îl întrebă baba. Iar el răspunse:

— Am fost la împăratul și i-am spus că plec să-i aduc fetele; pînă vin îndărăt, m-am înțeles eu cu împăratul ca nici o lipsă să nu duceți, uite mi-am adus și un paloș să nu plec chiar cu mîna goală.

Auzind baba de asta, începu a plînge și a se văieta:

— Vai de mine și de mine, dar cum te înduri să ne lași tu pe noi singuri, doi bieți de moșnegi neputincioși, fără tine aci vom peri cu zile; de aceea te-am avut și te-am crescut, ca acuma la slăbie să ne părăsești și să te sihăstrești? Rămîi tu locului, însoară-te, lasă în locuri pustii vitejiile, că numai ți-i pune capul, apoi ce folos vei avea tu că nu ne-ai ascultat și noi că te-am crescut?

Cercat-a și moșneagul să-l dezmintă, doară-doară l-ar putea face să steie locului: dar pace! Nici vorbă nu era să-l poată face să aibă stare; el știa numai una:

— Dați-mi pace să merg unde mi-am pus gîndul, gătați-mi merinde și nu aveți nici o grijă, vă va ține împăratul ca banu-n ladă pînă voi veni eu, că mult știu că nu o să zăbovesc.

N-avură dar ce-i face, să mai steie locului, îi făcu baba merinde, iar el își luă traista de-a umăr și paloșu-n mînă și hai la drum!

S-a tot dus el singur pînă a dat de o pădure mare, dar nu i se părea, că el mai fusese prin păduri, mai văzuse el și lemne strîmbe și drepte, dar ca aci ba! N-ai fi aflat un lemn cum l-a lăsat Dumnezeu sfîntul, să fi dat bunul și pămîntul. Oare ce să fie asta, gîndi el, de nu vezi tu un lemn de dai Doamne, fără unul mai încîrjobat decît altul?! Trebuie că aci este ce este! Și se duse

el gîndindu-se prin pădure pînă dete de un ometeu cît un deal, și numai cu un ochi în frunte, și omul acela apuca copacii de vîrf, tot cîte doi odată și-i făcea gînj la pămînt și apoi îi lăsa și apuca alții și iar alții, fără a se obosi.

— Măi omule, ce nu lași tu lemnele cum le-a lăsat Dumnezeu? zise Ion apropiindu-se de uriaș.

— Ce ai să mă întrebi? răspunse uriașul, așa-i firea mea, că eu sînt Strîmbă-Lemne, dar să-mi spui tu, ce cauți pe-aici prin moșia mea?

— Eu, răspunse Ion, merg în lume la vitejii, să mă lupt cu zmeii și să scot fetele împăratului nostru de la ei, dar nu să strîmb lemnele, ca tine; de ai fi tu vrun viteaz de dai-doamne, n-ai face nici tu bazaconii de acestea, ci te-ai pune la o muncă mai cinstită!

— Hm! răspunse uriașul rînjîndu-și niște dinți, mari ca de măgari, hm! că prin moșia mea nu-i trece!

— Nu?

— Nu!

— En să vedem, zise Ion, hai să vedem care pe care? Și se luară la trîntă ca doi urși, și se zvîrcoliră, pînă puse Ion pe uriaș în genunchi, atunci trase paloșul și-i zise:

— Ce zici Strîmbă-Lemne, cum ți-ar tigni de te-aș trimite acum pe ceea lume? Mai bine ar fi acolo, ori mai bine ar fi să ne prindem noi frați de cruce?

— Ba mai bine să ne prindem frați de cruce, că merg și eu cu tine, în bine și-n rău, zi și noapte, pe apă și pe uscat.

— Ei, vezi așa ne mai înțelegem, zise Ion și jurară amîndoi credință pe ascuțitul paloșelor și apoi plecară amîndoi prin pădure la deal.

Dar cum se zvîrcoliră atîta la trîntă, amîndoi erau osteniți și asudați și mai mureau de sete. Deci plecară către un pîrîu să beie apă. Și găsiră apă numaidecît, dar turbure, Doamne, neagră gălbuie, de nu era chip să o beie.

— Oare de ce-i așa turbure apa asta, plouat-a mai la deal ori surupatu-s-a vrun munte? întrebă Strîmbă-Lemne. Iar Ion îi răspunse:

— Aci este, ce este, dar hai pe pîrîu în sus că vom da noi undeva de apă limpede. Și se luară tot pe izvor în sus, du-te-du-te, pînă într-un loc dădură de un ometeu cît un munte, sta cu picioarele crăcite peste pîrîu, și tot lua bolovani în palme și-i zdrumica cum desfaci cucuruzii, și sfărîmăturile toate cădeau în apă de turburau apa.

— Dar pe tine ce te-a apucat de sfărmi bolovanii și turburi apa, de nu putem bea? întrebă Ion apropiindu-se de uriaș.

Iar el, tot sfărîmînd bărbățește la bolovani, de gîndeai că i-a luat cu ruptul, răspunse rînjindu-se:

— Mai încet, nepoate, că și pe tine te sfărm, că eu sînt Sfarmă-Piatră.

— Așa?

— Așa!

— Că mi-ar plăcea să văz, zise Ion.

Și se apucară și se luptară, iar în urma urmelor făcu ca și cu Strîmbă-Lemne și apoi se prinseră frați de cruce și se duseră toți trei. Cînd erau într-un loc, ce că li se clătește pămîntul pe sub picioare? Se uită în dreapta, caută în stînga, nimic. Se uitară apoi în jos, adică în vale era un uriaș grozav și se

juca cu doi munți ca și cu două mere. Oare acela cine e? întrebă Ion. Iar Sfarmă-Piatră răspunde:

— Ala-i frate-meu, Scutură-Munții, hai pîn la el, de nu ți-a fi frică.

— Ți-ai găsit-o ! să-mi fie frică? zise Ion rîzînd, și se apropiară de Scutură-Munții. Și cînd erau lîngă el, îl întrebă Ion:

— Dar tu n-ai putea face un lucru mai bun, numai să scuturi cei munți, nu i-ai putea tu lăsa-n pace, cum i-a lăsat Dumnezeu sfîntul?

— Taci din gură, zise uriașul mînios, așa-i firea mea, că eu sînt Scutură-Munții, dar voi ce căutați p-aci, prin moșia mea? Hai să ne răfuim ! și zicînd așa se repede să apuce pe Ion de grumazi, dar ăla încă nu era tufă, îi prinde mînile țapăn ca în clește, apoi și-l apropie de brîu și mi ți-l strînge peste mijloc de-i pîrîiesc oasele ca gîtejele. Și se zvîrcolesc, și se trîntesc, dar în urmă îl dovedește Ion, apoi se prind frați de cruce și pleacă toți patru în lume la vitejii. Într-o poiană frumoasă, își fac ei o colibă și se hotărăsc să stea acolo o leacă de vreme, pînă s-or gîndi încătrău să mai apuce? Cît au stat acolo s-au hotărît că în fiecare zi unul să rămînă acasă să facă de mîncare, iar cei trei să iasă la largul să ispitească ținutul, iar seara toți trei să se întîlnească la bordei. În ziua dintîi a rămas acasă Strîmbă-Lemne. După ce plecară ceilalți, își luă arcul și minteni aduse un porc gras sălbatic, îl beli și îl puse să se frigă pe cînd vor veni ortacii. Dar cînd era mîncarea mai gata, veni acolea un omuț numai cît un prunc, cu o barbă lungă de o tîrîia după el de lungă ce era. Ăsta era omulețul cît știopul cu barba cît cotul. Cum veni, ceru să-i dea ceva de mîncare. Dar Strîmbă-Lemne-i zise:

— Oleacă bucuros îți dau, numai nu mult, că-mi aștept ortacii, care vor veni flămînzi ca lupii, apoi cu ce să-i satur? Și dă să taie o leacă de friptură la omuț. Dar el fîștic ! își bagă mîna în căldare, și scoate toată friptura și-o îndopă cît ai bate-n pălmi. Strîmbă-Lemne numai se-ncrucește cînd vede minunea nemaipomenită, și dă să pună mîna pe el, dar el atunci era dus; acum ia-l drace de ai de unde ! Ăsta fu chiar Ucigă-l toaca, își gîndi Strîmbă-Lemne, mergînd fuga să vîneze ceva pentru ortaci. Și țelui el numaidecît alt porc, dar pînă să-l belească, pînă să-l frigă, se trezi cu noaptea-n cap, și ortacii încă-i erau aci, și care cum intra, întreba:

— Noa, da gata-i cina?

— Gata și nu prea, răspundea; că m-au pus păcatele de am dormit pînă mai la amiazi: dar îndată-i friptă, numai o undă să mai deie.

A doua zi rămase acasă Sfarmă-Piatră, a treia zi Scutură-Munții, și fiecare așa o păți cu nimurigul de omuț. În ziua a patra veni rîndul la Ion. După ce se depărtară cei trei ortaci, prinseră a-și spune fiecare pățania cu nimurigul și rîdeau cu hohot și ziceau, că nici Ion n-o s-o pățească mai bine. Ei, dar Ion era Năzdrăvanul din lut ! El îndată ce rămase singur, aduse lemne, făcu foc bun și aduse apa, apoi hai cu arcul la vînat. Și numai decît aduse un căprior cît un taur de cinci ani, gras și frumos, de să tot mînci din carnea lui. Apoi îl beli și-l puse în căldare să facă din el mîncare. Iar cînd fu pe la ojină, cine-i nimerește? Nimurigul intră în casă nechemat și cere de mîncare. Ți-oi da din despicături, răspunse Ion și înhață pe nimurig de barbă, luă paloșul și crăpă un copaci, apoi îi bagă barba în crăpătură și slobozi despicăturile laolaltă, lăsînd pe nimurig să fluiere a pagubă, iar el intră în colibă și-și văzu de

treabă. Și se ruga bietul nimurig din copaci să facă Ion bine să-i dea drumul, dar Ion se făcea surd de acea ureche.

Colo-n de seară veniră ortacii de la vînat. Ei credeau că nici Ion nu o pățise mai bine decît ei. Dar se înșelară și mai înmărmuriră, cînd văzură pre nimurig cu barba în copaci și îi auziră plîngerile și tînguirile. Iar intrînd în colibă, aflară mîncarea cumu-i mai bună, nici fierbinte, nici rece, numai călduță cumu-i mai bună de mîncat.

După cină se culcară, ca dimineața să se poată scula cît de tmpuriu să facă lege la Omul cît șchiopul cu barba cît cotul. Dar cînd să treziră și merseră afară să-l vadă mort e ori viu, nu aflară nici copaci, necum nimurig!

— Asta-i alta, cioplită cu dalta! zise Ion rîzînd; să-mi spuneți voi fărtați, acuma ce-i de făcut?

— D-apoi l-om lăsa în mama buciului, zic cei trei, dar Ion era Năzdrăvanul din lut, el nu știa lăsa lucrul numai început, deci le răspunse:

— Vedeți voi urma, pe unde a tîrît nimurigul copaciul? Vom merge tot pe ea pînă la capătul ei, acolo vom vedea ce va mai fi, dar aci nu-i de stat bîta-n mînă și la drum! Iar cei trei îl ascultară și se tot duseră pe urma copaciului pînă la buricul pămîntului, pe unde intri în ceea lume. Aci stătură locului și se gîndiră ce-i de făcut? Din sfatul lor a ieșit, că, din piei de dobitoace, ce țeluiau ei cu săgețile, să facă curele lungi și tari, și să împletească o corfă, iar în corfă să intre Ion slobozit în curele pînă pe cea lume, iar cînd va scutura el curelele, să-l tragă în sus.

Așa făcură și Ion s-a slobozit în jos pînă a ajuns pe ceea lume, iar ortacii i-au rămas afară la buricul pămîntului. După ce a ajuns el pe cea lume, a prins a merge tot după nas pînă s-a obosit, dar n-a dat nici de ceva sat, nici de ceva oraș, nici chiar de o colibă măcar n-a dat, nici de vrun om ori dobitoc. Acum ce era să facă, pe cine să știe el întreba încotro să apuce? Atunci dă de un cal păscînd, dar calul era orb de amîndoi ochii. Ce să se știe face? Batăr de n-ar fi dobitocul acesta orb, m-aș sui călare pe el și aș nimeri undeva la stăpînul lui; dar așa? . . . Atunci calul dă glas omenesc și zice:

— Du-te numai tot înainte, voinice, că-i da de nescari curți, sînt ale unui zmeu cu trei capuri, vei afla tu acolo ce cauți. Bucuria lui Ion! Nici nu mai stă pe gînduri, ci mulțămește calului frumos și o călcăiază pînă dă de curtea zmeului, care sta numai pe un picior de găină și era toată de aramă. Cum intră-n casă, dă de o doamnă tînără și frumoasă de gîndeai că-i o zînă:

— Bună ziua, doamnă!

— Să trăiești cu bine, voinice! Dar cum ai ajuns aci, unde încă om pămîntean n-a călcat, numai eu cu cele două surori ale mele.

— Că doară nu ești fata împăratului de la noi?

— Ba da, eu sînt fata cea mai mare a împăratului Verde din lumea verde.

— D-apoi după fetele împăratului Verde am plecat și eu să le scot de la zmei, că mai mor părinții lor de supărare după ele.

— Ei, voinice, că în grea cale ai pornit. Zmeii sînt primejdioși. Mare pomană ți-ai face să ne poți duce de unde ne-au adus zmeii, dar rău mă tem că-ți vei pune capul și nimic nu-i folosi.

— Nu te teme, numai spune-mi unde-i zmeul ăstor curți și ce semne are cînd vine acasă?

— Oh! El îndată vine. Cînd e cale de trei zile de aci, aruncă buzduganul în ușă și ușa i se deschide și buzduganul sare pe masă și de pe masă-n cui, acela e semn că să pun mîncarea pe masă, că pînă iese o țîră aborul, și zmeu-i aci.

Atunci numai auziră zup! în ușa de aramă și văzură buzduganul punîndu-se pe masă și de pe masă în cui. Dar Ion nu-l lăsă în cui, ci-l luă și zvîrr! cu el îndărăt de merse zbîrnîind pre lîngă urechile zmeului; de-l nimerea în frunte, s-ar fi și lățit ca o broască la pămînt, dar norocul pe el că nu l-a nimerit. Dacă văzu zmeul cum îi rîndul, merge după buzdugan și și-l duse subsuoară pîn-acasă. Și era mare buzduganul ca o bute de 50 de vedre și era de oțel curat de sclipea ca argintul. Mergînd pe cale să tot gîndea, că doară careva din frați a făcut batjocura asta cu el, că de Ion Năzdrăvanul de lut nu-i trecea prin minte că ar putea fi, deoarece abia era de 8 ani de bătrîn, era deci după socoteala zmeului — băiat în cămașă lungă încă. Cînd intră însă înlăuntru și-l văzu ca un domn după masă, fără frică, mai înlemni zmeul, dar iar prinse curagiu și-și gîndi: Dar de cumva... Apoi întrebă pe Ion:

— Dar ce vînturi te poartă prin țara noastră, nu-ți e destul de mare a voastră?

— Adică mare-i și frumoasă țara noastră — răspunse Ion, — și de n-ați fi voi, zmeii, ar fi și mai frumoasă, iar fiind voi în viață, cam faceți cîte o năsărîngă, și deci am venit să ne răfuim! Ori eu ori voi, toți nu putem fi, că vezi tu bine cum ne stau lucrurile: vouă vă place ce-mi place și mie, eu m-aș ține în dreptul meu, voi veniți la noi cînd vă place, gîndind de bună seamă că n-are cine ce vă face, că țara-i fără domni. Dar să știți, că de nu veneați voi la noi, eu nu rîvneam în veci să vă calc țara; acum alegeți: în luptă să ne luptăm, în paloșe să ne tăiem?

— Ba să ne luptăm în luptă dreaptă voinicească! Și se luptară, și făcu ce făcu zmeul și trînti pe Ion de intră în pămînt pînă-n genunchi, dar se împulpă Ion și se smînci din pămînt, și aruncă pe zmeu în pămînt pînă-n grumazi și-i tăie toate trei capurile. Apoi dădu cu paloșul în cele trei cornuri ale cetății și odată se făcu cetatea un măr de aramă și-l dădu fetei să-l bage în sîn, iar ea-și scoase inelul cel de aur de pe deget și-l dădu de și-l puse Ion în deget, dar lui numai în degetul cel mic îi era bun și și acolo îl strîngea. Dup-aceea se luă cu fata și merse ață la curțile cele de argint, care stau numai pe un picior de gîscă, unde era fata cea mijlocie a împăratului, ținută de zmeul cel cu nouă capuri. Ce se mai întindem vorbă? Aci făcu Ion ca și la zmeul cel dintîi și plecă cu amîndouă fetele la curțile cele de aur, care stau numai pe un picior de curcă, și unde era fata cea mai mică a împăratului, ținută de zmeul cel mai puternic, care era cu douăsprezece capuri. Și cu acesta făcu așa ca și cu cei doi și plecă cu tustrele fetele spre buricul pămîntului: fiecare fată avea cîte un măr în sîn: una de aramă, una de argint și una de aur, iar el avea pe degetul cel mic trei inele de aur. După ce ajunse la buricul pămîntului, sui pe fata cea mai mare în corfă și scuturâ de curele și uriașii de afară îndată o scoaseră în lumea noastră. Apoi sloboziră corfa și scoaseră pe fata cea mijlocie, în urmă pe cea mai mică. După aceea iar sloboziră corfa să scoată pe Ion. Dar ce-și gîndiră:

— Noi tustrei ne putem numai bine însura cu fetele ceste trei, oare să-l lăsăm pe Ion în hantătar? Ion parcă le pricepu gîndul; că în loc să se suie el

în corfă, puse o piatră, care o chibzui că ar fi cam ca el de grea. Și o scoaseră uriașii pînă cam calea jumătate, apoi huzdup! o făcură scăpată, lăsînd curelele dîn mîni, de cum căzu, toată mii de bucățele se făcu.

— O, dragii mei de fărtați! gîndi Ion, mult bine-mi mai vreți voi mie!

Acum văzînd că nu-i modru de scăpare se luă iar îndărăt prin ceea lume, pînă dădu de o casă. Bucuria lui cînd o văzu! Și intră el înlăuntru și dă de un om frămîntînd oțel, cum frămîntă muierile pînea în covată. Acela era Frămîntă-oțel, văr bun cu Omul cît șchiopul cu barba cît cotul, dar trăiau rău laolaltă, ca neamurile, că Frămîntă-oțel era de o fire domoală, blîndă, precînd nimurigul de văru-său era pricina-n tălpi. Cum văzu Frămîntă-oțel pe Ion, îl întrebă:

— Dar ce vînturi te poartă pe aici, voinice, pre unde picior de om încă n-a călcat?

— Am venit — zise Ion — că am avut o țîr de răfuială cu zmeii, pe ei i-am omorît, fetele împăratului nostru le-am scos pe ceea lume, acum aș mai avea ceva de împărțit cu Omul cît șchiopul cu barba cît cotul, și apoi vă las țara în bună pace; nu m-ai ști îndrepta unde șede?

— Da cum să nu, că doară sîntem veri, fire-ar fi fost să nu-l fiu cunoscut de nimurig, că-i mai numai cît o nucă și face mai mult buclug în lume decît zece uriași, așa-i de îndrăcit. Numai mai încolo șede, hai că-ți arăt eu casa. Și ieși Frămîntă-oțel și duse pe Ion pînă pe o dîlmă, de unde se vedea casa lui Omul cît șchiopul cu barba cît cotul. Acolo stătură o leacă pe loc și zise Frămîntă-oțel:

— Bagă de seamă, că casa nu are uși nici ferești, pe horn intră și iese din casă. De-i în casă cu mumă-sa, n-ai ce-i face, că amîndoi te omoară, dar celuieșce cumva pe hăranca de babă afară și o omoară pe ea întîi, apoi poți intra la el.

— Mulțam de învățătură, zise Ion, și merse singur către casa nimurigului. Acolo în curte era o mulțime de galițe. El se făcu o vulpe și dă fuga printre ele. Galițele făceau o larmă de gîndeai că se prăpădește lumea. Baba aude. Vede cocoșul cel mare roșu în gura vulpei; coboară iute să-și scoată cocoșul, atunci vulpea se dă peste cap, se face Ion în tălpi și apucă paloșul și cioars! capul babei. Apoi intră înlăuntru pe horn. Adică Omul cît șchiopul cu barba cît cotul era lungit pe vatră, dormea, iar copaciul era pe foc, l-a fost pus să ardă, doară și-a putea smulge barba din el. Ion cum intră, îndată-i tăie capul, apoi ieși și aprinse casa pe el. Din acel minut nimurigul n-a mai călcat iarbă verde.

Dar acum ce să facă Ion? Pe unde să meargă el acasă? Cine să-l scoată pe el prin buricul pămîntului la deal? Sta cît p-aci să-i pară rău că a venit. Dar mergînd el așa îngîndurat, dă de o casă și intră înlăuntru. Acolo erau doi moșnegi orbi, un vîj și o babă. Baba tocmai făcea coleșe. Bucuria lui Ion. Dar nu zise nimic. După ce scoate baba coleașa din căldare pe un curpător, pune pe un tănier de lemn brînză și prind moșnegii a mînca. Dar Ion le ia mai mult de jumătate coleșa dinainte și o mîncă el cu brînză. Acum rămîn moșnegii flămînzi. Se tot gîndesc și se vorbesc că oare ce poate să fie? În urmă zic, că doar de au fost mai flămînzi decît de altă dată, deci să pun si mai fac o coleșe. Ion și pe aceea li-o mănîncă, că doară era flămînd, că de cînd nu mîncase nimic! Aci nu-i lucru bun, tu babă, zise vîjul; hai să căutăm, nu cumva este cineva, care ne batjocorește așa? Și se dau moșnegii a căuta așa

pe orbecate. Ion se putea lesne feri să nu-l prindă, dar nu voi, ci se lăsă prins, să vază ce-i vor face. Dacă-l prind vîjii, îl întrebă:

— Dar cine ești tu, de cutezi a ne mînca mîncarea neîntrebat? Ion le spune din fir în păr cine-i și ce a fost prin țara lor, și că acuma era mai mort de foame, de aceea a îndrăznit de a mînca neîntrebat; ar merge de unde a venit, dar nu poate ieși prin buricul pămîntului la deal.

— Nu merge nicăiri, zic moșnegii, rămîi aci, că noi n-avem pe nime, avere avem destulă, dar n-avem nici un copil. Tu vei umbla la oi și le vei mulge, atîta ți-a fi toată slujba, iar acasă vom griji noi.

— Bucuros, zise Ion și din minuta aceea era păcurar la oile moșnegilor. Cînd să iasă cu oile însă, îi spun moșnegii că de capul lui să nu intre pe hotarele zînelor, că l-or fermeca și-a muri. El le făgăduiește că nu va merge, dar de abia aștepta să se vază acolo, că tot auzise el că sînt zîne, și sînt iele, și sînt frumușele, dar de văzut nu le văzuse încă. Dar nici nu avu noroc să le vază, că mergînd el așa gîndind tot la zîne, aude niște glasuri plîngătoare într-un vîrf de copaciu. Se uită acolo, adică niște bieți de pui de pajură țipoteau cît îi lua gura, că un hoț de balaur era încolăcit pe lîngă copaciu și era mai la cuib, vrea să mănînce puii. Ion nu stă pe gînduri, scoate paloșul și începe a dumica la balaur ca la curechiu, și cît clipești era o grămadă de hoit din el cît o jireadă de fîn de mare. Apoi se urcă în vîrful copaciului să mîngîie puii. Adică aceia erau numai doi, dar mari cît doi berbeci și nu știau încă zbura, numai atunci le da penele cele bune și erau cîte cu două capuri și știau grăi ca oamenii. Bucuria lor că i-au scăpat de balaur, că ziceau ei că de nu-i scăpa, acum îi mînca balaurul, că în tot anul pe asta vreme le mînca frații încît de-i mînca și pre ei, se stingea neamul pahurilor, că măsa-i bătrînă, iar pe tată-său l-au omorît zmeii. Acum să-mi spuneți voi mie cum să ajung eu pe lumea albă de aici? întrebă Ion.

— E, că-i ajunge lesne, că te-a scoate mama, dar ne e frică că de bucurie că ne-ai scăpat, te-a și înghiți, dar nu-ți fie frică, că iar te-a țipa ea afară; acum bagă-te sub aripile noastre, că uite vine mama.

Adică numai văzu apropiindu-se o nămală de pasăre cît un bivol, cu două capuri. Ea venea tot țipotînd de supărare, crezînd că balaurul i-a mîncat puii; de groaza lui fugise de la pui, ca să nu vadă pînă i-a mînca, că știa că să-i apere nu poate. Cînd văzu însă grămada cea mare de hoit din balaur, numaidecît își gîndi că cineva a mîntuit-o de el, deci se așeză pe cuib și-și întrebă puii:

— Dar cine v-a scăpat, puii mamii, de spurcatul de balaur?

— Ți-am spune, mamă, dar ne temem că li-i mînca.

— Ba nu, dragii mamii, arătați-mi pe mîntuitorul vostru. Puii ridicară aripile, și pajura — cum văzu pe Ion — îl înghiți de bucurie. Dar puii atîta plînseră, pînă iar îl țipă, mîndru și frumos precum fusese. Apoi îl întrebă:

— Să-mi spui, om de omenie, ce-ți sînt datoare pentru binele ce mi-ai făcut?

— Să mă scoți pe ceea lume, zise Ion.

— Bucuros, dar tu trebuie mai întîi să încarci pe mine nouă piei de bivol pline cu apă și pe atîtea pline cu carne, că calea-i lungă, eu flămînzesc iute, și de nu am hrană destulă, suind slăbesc și pot să cad să ne prăbușim amîndoi.

— Ți-oi cîștiga, zise Ion, și numaidecît se coborî jos, merse cu oile la moșnegi și le spuse, că uite a căpătat cărăuș, care să-l scoată la lumea lor, dar uite ce trebuie să-i deie. Moșnegii se supărară că Ion îi părăsește, dar în urmă îi și ziseră:

— Tot omul trage la casa lui, deci se învoiră să-l sloboadă, ba încă-l lasă să facă carne din 30 de berbeci și-i dădură și 18 bivoli, carnea să o pună pe pajură de merinde, iar în piei să pună apă și ce știe că-i lipsește.

Așa făcu Ion. Încărcă pajura de gîndea că nici de jos nu s-a putea mișca, dar era tare, se ridică și zbură oblu-n sus cu el, și cînd îi era foame înturna capul de a dreapta, și Ion îi punea în gură cîte un picior de berbece ori de bivol, și cînd îi era sete înturna capul cel stîng și-i turna apă în gură. Tot așa au suit pînă li se vedea afară, dar carnea era gata și pajura înturna capul să-i dea. Atunci Ion, ca să nu slăbească pajura și să cadă amîndoi în adîncime, scoate iute paloșul și-și taie din pulpele picioarelor cîte o bună bucătură, și o dă pajurei. Cu aceea l-a scos pînă afară. Cînd au fost afară, a zis pajura:

— Ce carne a fost, care mi-ai dat-o mai în urmă? Iar Ion îi spune:

— Din pulpa piciorului meu.

— Ei, de știam de una ca asta, că ți-e carnea așa de dulce, tot te mîncam; dar așa, fiindcă mi-ai scăpat puii, te iert. Dar totuși de atunci sîntem cu pulpa din jos a piciorului tăiată, precum se vede pînă în ziua de azi. Pajura se slobozi apoi pe buricul pămîntului în ceea lume și de atunci nu s-a mai arătat p-aici, numai chipul ei i l-a tipărit Ion Năzdrăvanul de lut pe bani, după ce a ajuns împărat, și tipărit e pînă în zilele noastre, spre semn că pajura l-a scos pe buricul pămîntului la deal, din ceea lume în asta. Iar Ion a plecat cu paloșul în mînă prin pădure spre satul lui.

Mergînd el așa, te miri pe unde s-a zărăstit, pe ce drum, destul că a ajuns la o casă, unde o mueire era învăluită cu văruitul. Da ce ești așa învăluită, lele? întrebă Ion.

— Da cum n-oi fi, că doară știi tu, ce se gată p-aici, ori doară tu ești de pe ceea lume?

— Ce se gată, lele, că eu nu știu chiar nimic.

— Se vede că ești un meteleu săhăstrit, răspunse muierea făloasă,— doară trei uriași au scos pe fetele împăratului de la zmei, și acum peste cîteva zile s-or cununa cu ele,. Duminecă li e nunta, noi toți ne gătim de nuntă.

— Așa? zise Ion, mirîndu-se și aducîndu-și aminte de dragii lui fîrtați. Așa ! fătul meu, zise muierea, vezi tu și te gată o țîră, că tot norodul e chema la nuntă.

— Și ce zi-i astăzi, lele? că bietul Ion și zilele și le uitase.

Iar muierea crezîndu-l atît de prost, bătu în pălmi și rîzînd cu hohot zise:

— Vai bată-te-ntunerecul nopții să te bată, da tăhui mai ești ! să nu știi tu nici zilele ! E marți — mă, c-așa a fost și azi e săptămîna.

— Mulțam dumitale, zise Ion, plecînd mai departe.

— N-ai de ce ! zise femeia, uitîndu-se după el și gîndind: cît e de voinic, de ar fi și scuturat, ar plăti un sat !

Ion Năzdrăvanul de lut se duse pînă în satul lui, adică acela acum era oraș mare. Nu mai află căsuța moșnegilor săi, nu mai cunoștea pe nime, nu-l mai cunoștea nime. Deci ce-și gîndi, ce nu-și gîndi, că intră la un croitori:

— Bună ziua, jupîne.

— Sănătate bună, voinice, dar ce cauți pe la noi!

— Am venit, jupîne, n-ai avea lipsă de un sodal, că și eu sînt croitor.

— O! bine că te-a adus Dumnezeu, răspunse croitorul, că nu-mi văd capul de lucru, cu nunțile astea de la împărăție, hai de mîncă ceva și apoi ne-om apuca de lucru. Așa și făcură. Mîncară și se apucară de cusut. Ion era năzdrăvan, ce nu știa el? Cosea de gîndeai că cu acu-n mînă s-a născut. Cînd fu de cătră seară, zice croitorul bătrînul cătră calfă:

— Perie haina asta că o duc la fata cea mică a împăratului să o cerce bună-i va fi? O perie Ion și în buzunarul hainei puse inelul ei cel de aur. Croitorul se duse cu haina și aceea plăcu fetei împăratului, că sta ca scrisă pe ea.

Cînd dă să o dezbrace, cearcă să vadă, nu cumva buzunarele sînt prea largi ori prea strîmte? Adică acolo dă de inelul ei. Atunci delòc făcu altă față, că pînă-ntr-aceea era voioasă și nici prea, voioasă că-i la părinți, iar supărată că nu-i cu cel ce o scoase de la zmei. Deci merse la tată-său și-i spuse că tînărul care le-a scăpat pre ele de la zmei, trebuie că nu-i departe, că uite i-a trimis inelul ei în buzunarul de la haină. Și văzu și împăratul inelul și-l cunoscu că doară era cu numele ei și întrebă pe croitor:

— Jupîne, cine a pus inelul acesta în buzunari? Iar croitorul răspunse:

— Nu știu, de nu-l va fi pus un melean, ce-l țin drept calfă de croitorie.

— Ia cheamă-l, încoace zice împăratul. Și fuga merse croitorul pîn-acasă și veni îndată cu Ion cu tot. Cînd veni el, uriașii erau la cină; dar cînd îl văzură, odată scăpară furcuțele din mîni. Fetele îl cunoscură și ele și deodată săriră de la masă și prinseră a-l săruta. Iar împăratul încă-l cunoscu și-l pofti la cină. Dar Ion zise:

— Vom cina îndată, numai să mă răfuiesc cu dumnealor, apoi se întoarse către uriași și zise:

— Ia haideți o leacă afară, jupînilor, să ne tragem răfuiala noastră cea veche, apoi — ce a da Dumnezeu, aceea va fi. Și au ieșit tuspatru afară și Ion a aruncat paloșul în sus, dar așa l-a aruncat, de stelele-i făcură loc, să nu le taie, și paloșul s-a dus tot în sus un scopot bun, apoi s-a îndreptat în jos ca fulgerul de iute și cînd fu jos — ciors! odată tăie trei capete de uriaș! Apoi îl luă Ion din mînă și zise:

— Noa hai, frate-meu, să te pun și la hodină, că de cînd am plecat de acasă, mult am suferit noi doi. Și și-a pus paloșul în cui, apoi s-a pus la cină și cinînd li-a spus toate întîmplările lui, — după cum vi le spusei și eu, și cînd gată, adause:

— Acum puteți dormi în pace, că nu mai sînt nici zmei, nici uriași, nici balauri, nici Omul cît șchiopul cu barba cît cotul nu mai trăiește, pe toți i-am prăpădit eu cu paloșul meu și cu ajutorul lui Dumnezeu.

A doua zi făcură nunta, că luă pe fata cea mai mică, apoi aruncă mărul cel de aur jos și se făcu o cetate de aur, și acolo petrecu multe zile și bune cu nevasta lui. Iar socru-său l-a lăsat împărat în locul său, și — de n-a murit, și astăzi trăiesc.

Iar eu v-am spus o minciună și amu vă zic noapte bună!

Cul. de George Brăteșan, înv. în Vama, Țara Oașului

ION PORC-ÎMPĂRAT

A fost ce a fost, că de n-ar fi fost, nu s-ar povesti: a fost odată un împărat și împăratul acela avea împărătească și o fetiță și avea slugi multe și slujnice, ca gazdele colea, nu ca sărăntocii și o slujnică avea un copil ca de patru-cinci ani. Și odată, colea în postul cel mare, cînd îs scumpe merele tare, i-a dat împăratul poruncă să-i curățească două mere să mînce cu pită, că-s bune de post, că p-atunci posteau și împărații, nu ca acum, că nici mojicii nu țin posturile. Dar numai două mere i-a dat chiar împăratul cu mîna lui, bag seamă n-a fi nici avut mai multe. Destul, că slujnica prinse a le curăți, iar copilul ei — ca copiii — de n-are măr, mănîncă și coji, și tot bine-i numai să ciofotească ceva ca purceii. Cum mînca el așa coji de măr de la mumă-sa din poală, ciofotind ca un purcelaș, mă-sa-l netezește cu dragoste pe cap și zice dezmîerdîndu-l:

— O purcelașul mamii, purcelaș! Și — minune! în minuta aceea copilul se făcu porc ca toți porcii, cu patru picioare, cu codița cîrligată, cu peri țepoși, cu urechile cioflicate, și grohotind aduna cojițe de măr de jos, cum picaseră din șurțul mame-sa, care sări țipotind, cînd îl văzu că s-a făcut porc. Acum ce să se știe ea face? Ionuțul ei, din copil, se făcuse purcel! Apoi bine-i să glumească mamele? Feri, Doamne! Așa, porc fiind copilul, nu l-a mai putut ține în culină și prin casă ca pînă într-aceea, ci a fost nevoită a-l trimite la cîmp cu ciurda satului. Dar atîta l-a și mai văzut! Că purcelul, cum s-a văzut la largul, în cîmp, n-a stat în porci, ci s-a tot dus grohotind și covițălind, pîn-a ajuns în pădure. Acolo, într-o poiană frumoasă, era o căsuță mică, în care trăia un biet de moșneag, singur, singurel, ca cucul; n-avea nici babă, nici copii, nici ceva gălicioare, nici mîță-n vatră nu avea. La moșneagul acela a tras purcelușul. Bucuria moșneagului, că are și el acum la bătrînețe, ce nu avuse nici cînd. Și unde nu prinse a îmbucătări pe purcelaș, cu ce avea mai bun, cu ce mînca și el, și-l culca în casă cu el, ca nu cumva să vină vreo dihane de lup să-l lase fără purcel. Ziua îl purta tot cu el, colea-i scututa dintr-un stejar ghinde, dincolo-ei scutura dintr-un fag jir, pe lîngă pîrîu din aluniș îi aduna alune, și purcelașul tot ciofotia cît era ziulița de mare, și se făcuse mare și frumos și blînd ca oaia. Așa trăiră ei multă vreme. Moșneagul nici nu-i zicea altcum decît: copile. Odată numai aude moșneagul ce nu auzise nici cînd: porcul lui prinse a da glas de om și zice moșneagului: tată. Bucuria moșneagului acum era și mai mare. L-ar fi băgat în sîn de drag ce-i era. Toată ziua povesteau. Odată n-are moșneagul ce mai vorbi, ci gugulindu-și băiatul îi zise în glumă:

— Acum ești mare, fătul meu, acuși te-a însura tata. Porcul se uită la moș și răspunse:

— Bine zici, tată, mi-a venit vremea să mă însor, du-te la împăratul și-i pețește fata pe seama mea.

Moșneagul încremeni, cînd auzi una ca asta; el numai glumise, și copilul ia gluma de bani buni; deci se gîndi: să-l însor, dar cum să însor eu un porc? Că bine că vorovește ca oamenii, dar pentru aceea el tot porc rămîne; apoi, să zicem că-i chiar om, chiar copilul meu, cum aș cuteza eu să-i cer chiar fata împăratului, eu care nici mîță-n vatră nu am, necum o găină ori altceva? Și cînd să gata să i le spună acestea limpede și lămurit, porcul îi tăie graiul:

— Știu ce gîndești, tată, dar nu-ți face dumneata capul călindar și mintea sfredel cu gînduri de acestea, mergi numai și-mi pețește fata împăratului, că alta nu-mi trebuie, iar neînsurat nu-ți mai rămîn, și pace și sănătate!

Ce să se știe face bietul moșneag? Ar merge, să teme că împăratul ori l-a lua de nebun și l-a închide în casa smintiților, ori va crede că-i batjocorește curtea și l-a închide într-o temniță, de acolo i vor putrezi ciolanele, de nu cumva l-a chiar spînzura! N-ar merge, se teme că copilul lui cel scump va lua lumea-n cap de supărare și iar va rămînea singur ca cucul. Așa se frămînta bietul moșneag în mintea lui, dar porcul nu-i dădu mult răgaz, de gîndit, ci-i mai zise:

— Nu sta atîta pe gînduri, hotărăște-te odată și-mi spune ori că mergi, ori că nu mergi.

— D-apoi, ducu-mă, duc, dragul tatii, măcar că bine văd că nu fac bine.

— Ba bine, tată, vedea-vei dumneata că va fi bine.

« Ce ți-i mintea zglobivă de copil! » se gîndi moșneagul luîndu-și toiagul, apoi își luă pălăria de pe cap, făcu trei cruci lungi, zise un Doamne-ajută și porni încetișor, după ce băgă copilului minte în cap să grijească de casă, să nu le fure cineva ceva, ca și cînd, Doamne-apără, ar fi și avut de la cine ce fura!

Cît ținu drumul din pădure și pînă la satul împăratului, se tot gîndea și se răsgîndea cum să înceapă, ce să zică, ca să nu supere fața luminată a măritului împărat. Iar cînd fu acolo: bîtă! rămase mut cînd văzu ce nu-i mai văzură ochii de cînd e; mîndrenii și scumpeturi, cum numai la împărați se pot vedea. Nu-i vorbă, cam cu greu străbătu pînă înaintea feței împăratului, că știut lucru este, că căței cei mici de pe de laturi sînt mai fuduli decît stăpînii lor; dar în urma urmelor, după ce le spuse că are o leacă de vorbă numai cu luminatul împărat, îl lăsară în palută. Împăratul era un om înțelept și drept, dar se vedea a fi om strașnic în mînie, așa-l arătau ochii. Cum văzu pe moșneagul zăpăcit, îi zise lin și liniștit:

— Ce veste ne aduci, moșule? Iar moșneagul numaidecît prinse inimă și suflet și începu a-și da solia că:

— Să ierte, înălțatul și luminatul împărat, am și eu un cotîngan de fecior, să apucă holteieș, și nu-mi dă două cu două să vin și să vin pînă la înălțatul împărat să-i cer coconița de muiere; în zadar i-am zis: « Mă băiete, fii cuminte, că noi nu sîntem neam de împărat », el mi-a răspuns că: « de nu sîntem, putem fi ». Acum să nu se supere înălțatul împărat dacă am venit să împlinesc pofta

copilului meu, că mi-i drag pîrlitul, că numai pe el îl am, apoi știe înălțatul împărat că un părinte ce n-ar face pentru copilul său?

— Nu mă supăr, moșule, nici decît, că de cînd e lumea a fost așa; fetele s-ar mărita, iar măritatul așteaptă luat, și luatul așteaptă pețit; iar a pețí numai feciorii au drept, fetele trebuie să primească cu cinste și cu omenie orice pețitori, dacă cumva nu-i prea departe de la hal pîn la pal. Dar uite, moșule, că ai venit astăzi nici un rău nu ai făcut, numai cît mai mult să nu cutezi a face lucrul acesta, dacă feciorul dumitale nu s-a lega că mi-a face trei lucruri, care le voi pofti eu de la el: nouăzeci și nouă de pețitori a avut fata mea, că numai pe ea o am, și nici unul nu mi-a făcut lucrurile care i le-am cerut, și la toți le-am pus capetele în pari, uite colo și numără nouăzeci și nouă de pari cu capete de om! Dacă feciorul dumitale nu mi-a putea face lucrurile, care i le voi cere, atunci mai bine deie-ți pace, nu te trimită pe aci, că precît sînt de drept, pe atîta sînt și de nemilostiv cu cei îndrăzneți și cutezători. De știre am dat în toată țara, că eu nu mă uit cine e pețitorul fetei mele, fie bogat ori sărac, de neam mare ori de neam de jos, numai să-mi împlinească lucrurile care i le cer, că-l iau ginere și-i dau jumătate împărăția, iar după moartea mea, toată; dar apoi bine să-și bage mintea-n cap feciorii, să se uite și ei ce pot și ce nu. Acum poți merge, moșule, și mîne, de vrei să fim cuscri și se leagă copilul dumitale că mi-a împlini cele trei lucruri, vei veni încoace; de unde nu, nu-i nici o supărare. Numai iată-ți spun; Nu te băga în joc, de nu știi juca, că te-i răsturna!

Moșneagul și-a luat rămas bun și a plecat cu inima liniștită, că doară va putea face pe copil să se ogoaie, să nu-i mai zburde mintea pe la fete de împărat. Tot gîndindu-se, cum să-și desmînte copilul, iată se trezește acasă.

— Da cum ai umblat, tată? întrebă porcul, așa că nu te-a tăiat împăratul în cap?

— Nu, dragul tatii, nu m-a chiar tăiat, dar mi-a spus rafta, că să ne lăsăm de astfel de gînduri.

— Cum așa, tată?

— D-apoi, așa, că nouăzeci și nouă de pețitori au avut fata și la toți li-a pus împăratul capul în par, că nu i-a putut face nici unul cele trei lucruri, care le cere împăratul, și mi-a spus așa: Du-te, moșnege, acasă și nu-ți zburde mintea la stele, că fata nu-mi voi da-o făr la acela, care mi-a face trei lucruri, mari; de-i mai cuteza să vii să-mi ceri fata, te pun să-mi faci acele trei lucruri și de nu le vei putea face, jos cu capul, pentru cutezare!

— Și ce vor fi acele trei lucruri, tată?

— D-apoi nu l-am întrebat, dar lucru curat nu poate fi, după ce din nouăzeci și nouă de pețitori, tot unul ca unul, nici unul nu i le putu isprăvi.

— Du-te, tată, și-i spune, că eu i le voi face, fie acelea ori ce lucruri ar fi, numai apoi să-și țină vorba, să-mi deie fata, că de unde nu, cu mine nu știu cum va scoate-o la cale.

— Vai, dragul tatii, dar nu ți-ar fi milă să știi, că pentru zburdalniciile tale mi-am pus capul?

— Nu te teme, tată, nu-i dracul așa negru cum îl fac oamenii; afla-vom noi ac și de cojocul împăratului, du-te dumneata numai și-i spune că eu sînt gata a-i face cele trei lucruri, numai să-ți spună care-s? Dar apoi să nu facă

cumva să nu-mi deie fata, că atunci nici în gaură de şarpe nu se poate ascunde dinaintea mea.

Mai cercat-a bietul moşneag să-l desmîntă, dar cu cei zglobii cine s-o poată scoate la cale? Ei, pe ce întunecă, ţin morţiş, zisa ăluia: ori îşi pun capul, ori îşi umplu sacul. N-avu încotro, ci a doua zi trebui să plece bătrînul iar în peţite. După ce ajunse în satul împăratului, începu a se căi c-a plecat de acasă, dar aci fiind odată, îşi zise: Acu tot atîta-i, tot c-o moarte-s dator, cine ştie ce s-a mai alege şi din una ca asta, eu voi spune împăratului din fir în păr cum mi-a zis feciorul, apoi, fie, Doamne, voia ta!

Cînd îl văzu împăratul suind treptele, începu a rîde cu hohot şi, nici nu aşteptă pînă-i va da bătrînul binele, ci-i zise în chip batjocoritori:

— Ţi-ai urît zilele, moşnege, ori ce mai umbli pe la curţile mele?

— Ba, răspunse moşneagul, să ierte înălţatul împărat, eu am venit cu gîndul să ne încuscrim; porunceşte ce să facă feciorul meu, şi de nu va împlini, aci e capul meu şi al lui: dar de va împlini poruncile, atunci nu cumva să-ţi calci vorba şi să nu-i dai fata, că grozav s-ar supăra bietul melean, apoi ştii Măria ta, omul într-o supărare multe prostii poate face.

— Hm! zise împăratul zîmbind, dar cu aspru mă mai iai, moşule, puţină încredere ai tu în vorbele unui împărat, se vede că n-ai mai avut de lucru cu împăraţi pînă acum; să ştii, moşule, că un împărat ce zice, e zis, apoi fie bine fie rău, tot atîta-i. Eu vorba nu-mi voi călca-o de mi-a împlini poruncile, ginere mi-a fi, iar tu cuscru; de unde nu, capul în ţeapă!

— Şi care ar fi poruncile, luminate şi înălţate împărate?

— D-apoi, moşule, cea dintîi poruncă este că pînă mîne dimineaţă curtea asta, ce o vezi, unde sîntem noi acum, să fie toată într-aurită, şi pe din lăuntru şi pe din afară; dacă asta poruncă mi-a împlinit-o, vino să-ţi dau şi celelalte; dacă nu, şi din gaură de şarpe vă scot şi vă ucid, priceputu-m-ai?

— Priceput, Măria ta, zise moşneagul, şi apoi îşi luă rămas bun şi porni încetişor cătră casă, gîndindu-se: Mi-am făcut de lucru cu dracul. Ce am avut eu, om bătrîn şi nebun, să umblu după gura nebunaticului de copil? N-am putut muri liniştit în bordeiul meu! mai bine a fi cu capu-n par? Numai dracul mi-a trimis purcelul acela la casă, ori că el însuşi a fi Uciga-l toaca. Dar fie ce a da Dumnezeu, m-am băgat în horă, şi trebuie să joc, de o fi să mor din asta, tot c-o moarte-s dator.

Gîndindu-se el aşa şi răzgîndindu-se, numai se trezi acasă. Porcul era afară şi încă de departe-l întrebă: da ce veste aduci, tată?

Veste bună şi nu prea, dragul tatii, că cu împăratul nu ştiu Dumnezeu eu cine va putea-o scoate la cale, că ce cere el, dracul că-i drac şi parcă s-ar speti de s-ar încumeta a-i face.

— Şi ce cere, tată?

— D-apoi zice, că pînă mîne dimineaţă curtea lui să fie şi înlăuntru şi pe dinafară într-aurită, dar suflet de om să nu vază în aretul acela lucrînd; acum ce zici, poate-se una ca asta?

— Numai atîta cere? O! culcă-te liniştit şi te hodineşte, că va fi ce-a vrea Dumnezeu.

Bietul moşneag, cum era şi bătrîn şi obosit de cale, cum puse capul pe aşternut, cum adormi ca dus din lume; iar porcul, ce făcu, ce nu făcu, destul că dimineaţa, cînd se sculă moşneagul, îi zise rîzînd:

— Da ce-ai visat, tată? N-ai visat cumva că cu împăratul acuși veți fi cuscri!?

— Ba chiar tot cu el am visat dragul tatii, și tot rău și nimic bun; rău mă tem, că noi ne vom pune capul cu peștitul pe la fete de împărat!

— Nu te teme, tată, du-te numai și vezi, azi ce-a mai zice împăratul?

— Iară să mă duc? O sărac de zilele mele! D-apoi întrauritu-i-ai casa pe din lăuntru și pe din afară?

— Du-te numai, că-i vedea dumneata.

— D-apoi ori mă voi duce, ori mă vor duce, dar mai bine mă voi duce eu, și de voi vedea că nu-i sînt caprele acasă, mă voi ruga de iertare; iar de-l voi vedea în voia cea bună, iar i voi cere fata.

— Bine zici, tată, așa să faci.

Și se luă moșneagul la cale, dar d-abia ieși din pădure și-i strălucea înainte mai avam decît soarele, colo către satul împăratului. După ce mai călcîie o postată de loc, i se ivi ochilor curtea împăratului, dar nu altmintrea făr' a-i fi jurat că-i alt soare, de lucitoare și de intraurită ce era. Acum moșneagul prinse curagiu, era fălos de puterea feciorului și pășea mîndru și întins pe drum ca un junișan, ar fi vrut să se întîlnească cu cineva să-i poată spune, că uite feciorul lui a făcut mîndrenia aceea la curtea împăratului și că acuși vor fi neam cu împăratul, dar nu întîlni pe nime. Și cum, rogu-te, putea întîlni pe cineva, cînd toată lumea era adunată în satul împăratului și se uita la curți ca la lună nouă; nu se puteau destul mira de ceea ce le vedeau ochii. De abia putu străbate moșneagul prin mulțime, iar cînd fu aproape de împăratul, strigă fălos:

— Place-ți, înălțate împărate, cum ți-a împlinit copilul meu porunca?

— Place, moșule, foarte-mi place, și, de va împlini și celelalte două porunci așa, atunci ne încuscrim, dacă însă nu, știți ce vă așteaptă.

— Bun e Cel de sus, înălțate împărate, milostiv și puternic este Domnul, știu că doară nici celelalte porunci nu vor fi mai grele decît asta.

— Nu, moșule, pentru un voinic ca feciorul tău și eu chibzuiesc că n-or fi prea grele; amu mergi acasă, și vezi tu valea asta ce curge pe dinaintea curților mele? Pînă dimineață să fie toată de argint, în ea să înnoate pești de argint, iar pe țărmuri să fie pomi de argint și în ei să cînte păsări de argint, păsări de tot felul, moșnege, pomi de tot feliul, dar toate tot de argint: amu poți merge.

Și iar plecă moșneagul către casă supărat, dar tot nu așa tare ca în celelalte rînduri: el își gîndea: cum a făcut feciorul meu mirozănia cea de auritură multă, cum să nu poată face și argintăria ce i se cere? Dar iarăși se gîndea: dar de n-a putea face? Atunci-i atunci!

După ce ajunse acasă, spuse feciorului tot ce avea de spus, iar feciorul îl mîngîie și-l îmbărbătă să nu aibă nici o frică.

Și drept că peste noapte, ce făcu, ce nu făcu porcul, destul că dimineață cînd merse moșneagul la împăratul, valea, ce curgea pe dinaintea curților împărătesei, era numai de argint, cu țărmuri de argint, cu bolovani de argint, în apă pești și broaște de argint, iar pe țărmuri pomi și răchiți și plopi și arini de argint și în ei cîntau paseri de argint, iar în năsipul cel de argint de pe țărmure furnicau viermuleți și furnici, și țînțari și mii și milioane de muște, tot de argint. Se bucura moșneagul, cînd văzu că copilul lui împlinise porunca mai pe pont de cum îi fusese dată, și cînd auzi lauda mulțimei de oameni,

ce se adunase să se mire de ce le văd chii. Împăratul încă era la vale și se mira și el de ce-i vedeau ochii. Cum zări pe moșneag făcîndu-și loc prin mulțime, îndată-i ieși înainte, și dîndu-i mîna zise:

— Fii sănătos, cuscre! Îmi place lucrul fiiului tău, acum numai o probă, și apoi facem un ospăț cum n-a mai fost de cînd e lumea lume, cît toți să ne pomenească că ne-am încuscrit.

— D-apoi bine a fi, Măria-ta, că Dumnezeu și noi de mult tot colindăm pe la curțile Măriei-tale.

— Hm! De mult și nici prea! Gîndește-te la cei 99 ce și-au lăsat capetele zălog!

— Apoi, doară pe noi ne-a feri Dumnezeu de una ca asta, dar rogu-te, ce poruncă ne mai dai, ca să mă grăbesc cătră casă, să spun feciorului să se apuce de lucru, de va fi cu putință; de unde nu, fie Doamne, voia ta!

— Vei merge, moșnege, acasă și vei spune feciorului tău, că pînă mîne dimineață poftesc să fie de la curțile mele pînă la voi acasă un pod oblu ca lumina făcut tot de aur, pe lîngă el tot feliul de pomi de aur, iar în ei să cînte tot neamul de pasări de aur. Dacă acesta va fi gata, atunci mîne dimineață să și plecați amîndoi gătiți de nuntă, că la noi toate vor fi gata. Dacă nu va fi gata podul, după cum dau poruncă, ce să mai întindem vorba, știți voi ce vă așteaptă! Înțeles-ai, moșnege?

— Înțeles, Măria-ta!

— Acuma-i acum! se gîndi moșneagul, plecînd încetișor cătră casă. După ce-ajunge acasă, vezi bine, spuse feciorului porunca împăratului, iar acela se bucură mult și răspunse:

— Așa dară gată-te de nuntă. Adică mai întîi te odihnește una bună, că apoi mîne seară ai să joci pe cuscra și pe mireasa.

— Vai, dar nebun ești, dragul tatii! Unde-ți zburdă ție mintea! Mă, eu nici acum nu cred că-ți va da împăratul fata, după ce vei face și podul, că tu fătul meu, vezi bine că n-ai formă de om, ci formă de porc! Numai în zadar ne-a fi toată truda!

— Nu te teme, tată; dumneata mîne te încuscrești cu împăratul, și pace și sănătate, acum pune-te la hodină.

A doua zi în zori de dimineață se trezi moșneagul din somn, dar nu-și crezu ochilor ce văzu, și gîndea că numai buiguiește în vis; și cum nu? că să vedeți dumneavoastră, nu-i lucru mic a te culca seara într-o căsuță sărăcuță și a te trezi într-o palută mai pompoasă decît a împăratului! Și așa era casa, în care se trezi moșneagul, era într-adevăr mai pompoasă și mai bogată decît a împăratului, încît parcă se temea bietul moșneag a se și uita giur împregiur de sine, nu cumva să cadă cutare icoană ori oglindă scumpă de pe pereți și să se strice. Cum sta el așa îmbuimăcit, iată că se deschide ușa și porcul intră rîzînd și zicînd: Bună dimineața, tată, dar cum te-ai odihnit? Ce ai visat? Parcă nu-ți vine să te mai cobori din perini? Așa că-i mai bun patul ăsta decît lavița goală, pe care dormeai pînă acum? Vezi că-i bine să fii cuscru cu împăratul?

— Dar nu mă nebuni atîta cu cuscrenia, că eu unul nu o cred, pe lîngă toată hărnicia ta. Mă, împărații cu împărații se încuscresc, apoi să fii tu chiar cu stea de aur în frunte și el nu-ți va da fata; necum că ești în formă de porc.

— Bine, tată, bine ! Eu numai atîta-ți zic, că azi vei fi cuscru cu împăratul.

După ce se sculă moșneagul din pat și umblă din chilie în chilie prin palutele cele multe, dînd cu ochii de o oglindă mare-și văzu fata și se minună văzîndu-se îmbrăcat colea domnește și gătit ca de nuntă, și nu știuse nimic cine și cînd l-a gătit așa frumos? Apoi după ce ieși afară și văzu grădina, ca și a împăratului, iar un drum ducînd oblu ca lumina pînă la curtea împăratului și deasupra lui un pod de aur și pe lîngă el pomi de aur și în pomi paseri de aur, dacă le văzu toate aceste, apoi zise către fecior: Acu parcă-mi vine a crede, că va fi ceva din lucru, pagubă numai că ești porc !

— Bun e Dumnezeu, răspunse feciorul, hai să mergem la împăratul, dumneata înainte pe podul ăst nou și eu după dumneata, că așa se cade; și cine te-a întreba că eu cine sînt? răspunde numai că eu sînt copilul dumitale.

Așa și făcură, se luară pe podul cel de aur, care ducea din pădure de la casa lor, care acuma încă se făcuse frumoasă ca și a împăratului, și merseră ață la curțile împăratului. Pasările cele de aur cîntau frumos, din pomii cei de aur, care slobozeau o umbră lină pe podul cel de aur, iar lumea sta uimită și se mira la mîndrenia ce-i vedea ochii, dar mai tare se mirau cum cutează moșneagul să meargă pe acel pod scump cu un porc după el. Cînd ajunseră la curtea împăratului, acolo aflară iară lume multă, mai vîrtos crai și împărați din satele vecine, că pe atunci în tot satul era cîte un împărat. Împăratul cu împărăteasa și cu fata împăratului și cu toată curtea încă aștepta să vază cît mai curînd pe Fătul-Frumos, care făcuse atîtea năzdrăvănii. Moșneagul, cum sosi, își luă frumos pălăria de pe cap și dete bineț, ca un om de omenie; iar împăratul, cum îl văzu apropiindu-se îi zise prietenește:

— Voinic ești, cuscre, dar cum vii?

— Cum mă vezi, cu ochii verzi, cuscre, răspunse moșneagul voios; doară nu-ți place podul ce ți l-a făcut copilul meu?

— Ba-mi place, dar unde-ți este feciorul?

— Aci-i, cuscre, iată-l cît e de mare și de frumos.

— Vrei să-ți bați joc de noi, moșnege? ori ce-mi vii tu cu porci înainte?

— Nu-mi bat joc, Măria-ta, acesta e copilul meu, acesta ți-a împlinit toate poruncile, pentru acesta am umblat a peți; de nu crezi, întreabă-l să-ți spună.

— Tu ești feciorul moșneagului? întrebă împăratul pe porc.

— Eu, luminate și înălțate împărate !

Auzind aceste vorbe din gura porcului, toți cei de față se minunară și-și gîndiră: Acesta-i un năzdrăvan.

Împăratul numaidecît se trase cu sfetnicii și cu căsenii într-o chilie și sfătuiră, ce-i de făcut?

Unii ziceau una, alții alta, iar un sfetnic mai bătrîn zise:

— Înălțate împărate, ți-ai dat vorba, că acela ți-a fi ginere, care ți-a face cele trei lucruri, care i le-i cere; nouăzeci și nouă de voinici unul ca altul și-au pus capul și nu ți-au putut împlini pofta; acesta ți-a împlinit-o; de nu te-i ține de vorbă, el ți-a pune și capul. Țineți minte ce vă spun eu, ăsta-i un năzdrăvan, și, ori că s-a prefăcut porc ca să ne amăgească, ori că-i sub ceva blăstem, te miri pînă cînd, poate pînă s-a însura, și atunci iar se face om. Dar fie cum va fi, ca să nu vină rele peste țară și peste Măria-ta, mai bine ia-l ginere.

Așa zicem și noi, răspunseră ceilalți sfetnici.

— Apoi, dacă asta-i părerea voastră, așa să fie! răspunse împăratul. Apoi chemară pe moșneagul cu fecioru-său înlăuntru, pînă se vor face pregătirile de nuntă, și toți se mirau de înțelepciunea porcului, dar nime nu cuteza să-l întrebe: cum de-i el în formă de porc? Colea mai de cătră seară se și cununară, ia cînd să se pună în cină; colea după ce însără bine, porcul ce făcu, ce nu făcu, se duse pînă afară, și cînd veni, era un voinic mîndru și frumos de să mai ai doi ochi să te uiți la el. Bucuria fetei, bucuria împăratului și a împărătesei, dar bucuria moșneagului! El, săracul, de bucurie a și murit, l-a lovit guta. Dumnezeu să-l ierte și să-l odihnească, iar ceilalți au repezit un ospăț numai ca ei, pînă mai în alba dimineață, cînd văzură că mirele ce făcu, ce nu făcu, ieși pînă afară și cînd intră iară, era porc ca toți porcii, numai cît știa vorbi. Nime însă nu mai era supărat pentru aceea, știind că la vreme de mare trebuință el se face om ca toți oamenii, încă mai voinic.

După nuntă, cei tineri s-au tras la casa cea din pădure a mirelui, iar cei bătrîni rămaseră tot în sat ca și pînă într-aceea. Ginerele împăratului ziua era porc și dormea într-un unghi al casei, iar seara ieșia din pielea cea de porc o punea sub pat, și rămînea voinic numai ca el. Atunci apoi se lua și mergea cu soția pe podul cel de aur la cină la socri, după cină veneau împreună acasă și se culcau și dormeau pînă-n dalba dimineață, cînd el iar lua pielea cea de porc pe el și dormea toată ziua, ori că și de nu dormea, povestea cu nevasta lui, dar tot din pielea cea de porc. Multă vreme trăiră ei așa, și nevestei nu-i era urît de el, dar drăguța de soacră ca soacrele, se pune și învață pe fată-sa ca odată, cînd va vedea că-i doarme bărbatul, să se scoboare din pat și să-i arunce pielea cea de porc în cuptorul cel de copt și să-i deie foc. Ceea, minte brudie, gîndi că așa va fi mai bine, că atunci bărbatu-său tot om va fi zi și noapte, nu s-a mai putea face porc, deci făcu cum o învață mumă-sa. Dar vai rău se păcăli! Că dimineața, cînd i se trezi bărbatul și simți mirosul și sfara de peri de porc, se supără de moarte și zice cătră nevastă-sa: De ai făcut din capul tău, rău cap ai avut; de te-a învățat cineva să faci lucrul acesta, rău te-a învățat și binele nu ți-a voit, căci fiindcă tu ai cutezat să faci lucrul ce ai făcut, mă voi duce și dus voi fi, pînă la capătul lumii, la locașul Ciumii, dar nici tu nu vei avea copii pînă nu voi mai pune odată mîna peste tine, să te cuprind în brațele mele. Zicînd acestea, el a plecat din casă supărat și numaidecît și-a perdut urma, iar muierea lui rămase de tot necăjită, și cînd se dezmetici o țîră din întristarea, ce căzuse peste ea, și ieși afară să vază încotro i-a plecat bărbatul, să-l cheme, să-l roage de iertare, atunci numai văzu că curtea cea minunată a lor piere și în locul ei rămîne o căsuță sărăcăcioasă, iar podul cel de aur, ce ducea pînă la curțile împăratului, încă piere și în locul lui rămîne numai o cărărușă bătucită, cît mai nu puteau merge pe ea doi oameni alături. Acum se pune nevasta mea pe plîns și pe dăolit, dar în zadar: ceea ce omul își face, nime nu-i poate desface. Apoi, văzînd că aci în codru nu are nici cu ce trăi, nici cu ce se mîngîia, se puse la cale și merse ață la curțile tătîne-său, la ale împăratului, tot plîngînd și văietîndu-se, de gîndeai că nu alta, fără o să leșine de supărare.

Dacă ajunse acasă, începu încă de la poartă tot într-un suflet: Bine mă învățași, mamă! M-au pus păcatele și te-am ascultat, și acum Ion al meu s-a dus în lume și m-a blăstămat să nu am copii pînă nu m-a cuprinde în brațele lui; acum ce să mă știu face?

Împăratul încă era năcăjit, el presimțise de dimineață că ceva rău s-a întîmplat la cei tineri, cînd văzu perite toate frumusețele și scumpeturile, ce i le făcuse ginere-său, pîn-a nu-i lua fata.

Dar acum ce era de făcut?

Fata își luă șapte rînduri de haine și șapte părechi de încălții și bani cîți putu rădica de jos și se duse, duse, tot întrebînd, că unde-i capătul lumei și locașul Ciumei, dar nime nu-i știa spune, în care parte se află. Și s-a tot dus pînă și-a cheltuit toți banii și și-a stricat toate rîndurile de haine, de nu mai avea numai care erau pe ea, și acelea-i erau stricate de nu o mai cuprindeau. Și mergînd așa, ieșise din lumea cu oamenii și ea merse tot înainte pînă văzu o căsuță. Bucuria ei, că va afla pe cineva să mai întrebe. După ce intră înlăuntru, află o babă mică sprintenă; era Mama Vîntului, care cum o văzu, bătu în pălmi și fluieră una cu mirare, clătind din cap, apoi o întrebă: Vai, draga mătușii, dar tu cum de-ai ajuns aci, unde om pămîntean de cînd lumea și pămîntul n-a mai fost!

— D-apoi așa și așa am umblat, mătușă, și acum merg pînă la capătul lumii, la locașul Ciumei, doară voi da de bărbatul meu cel bun, să pună mîna pe mine, să mă cuprindă și să mă ușurez.

— O, draga mătușii, nici de nume nu i-am auzit, fără stăi o leacă și te odihnește, că îndată va veni acasă feciorul meu, Vîntul, doară el va ști să te îndrepte.

Și nu mult trebui să aștepte, și numai văzu venind un făt-frumos într-o căruță de aur; era Vîntul. Mumă-sa l-a întrebat, dacă nu știe el cumva, unde-i locașul Ciumei din capătul lumei? Dar el a răspuns că nu știe, fără fiindu-i milă de biata femeie, i-a dat carul lui cel de aur să meargă cu el pînă la sfînta lună, doară ea-i va ști arăta calea. Iar Mama Vîntului i-a dat un șorecuț și i-a zis:

— Du-l cu tine, draga mătușii, că te miri de ce-ți va fi bun pe calea cea lungă.

De aci și-a luat nevasta sănătate bună și s-a dus cu carul Vîntului pînă la sfînta lună. Dar nici sfînta Lună n-a știut-o îndrepta la locașurile Ciumei din capătul lumei, fără i-a dat o nucă de argint și carul ei cel de argint, să meargă pînă la sfîntul Soare. La sfîntul Soare a ajuns chiar cînd acela era spre apunere. Și i-a ascultat jalba și i-a fost milă de biata muiere, dar i-a răspuns, că el nu știe, fără de poate să aștepte pînă dimineață, că atunci o ia cu el în căruța cea de aur și i-a ajuta să caute. Dar biata muiere a zis:

— Rogu-te, sfinte Soare luminat, cum să pot eu zăbovi atîta?

Dacă nu poți aștepta, zise sfîntul Soare, atunci du-te pînă la Luceafăr, doară el te-a ști îndrepta; iată-ți dau căruța mea cea de aur și o nucuță de aur, te miri la ce-ți va fi bună în calea cea lungă.

În scurtă vreme ajunse biata muiere pînă la casa Luceafărului. Luceafărul chiar se gătea să se culce, cînd a văzut intrînd la el în ogradă carul cel de aur, dar văzînd că-i nimeresc oaspeți, iute s-a dus afară să vază cine-i? Cum ieși afară, fata din căruță îl și întrebă:

— Sfinte Lucefere, nu cumva știi unde-s locașurile Ciumei din capătul lumei, că mor de n-ajung curînd pîn-acolo.

— Știu a ce umbli zise Luceafărul, capătul lumei e dincolo de mare, na numai decît o corabie și treci, și și nuca asta pestriță, te miri, de ce-ți va fi bună în calea ce-ai pornit.

Și s-a luat biata muiere cu corabia, și zbura peste mare ca gîndul, și pe dimineață era la capătul lumei la Cetatea Ciumei, dar hainele-i erau rupte, prin ciobote-i ieșeau degetele și părul prin năframa din cap, de abia se mai mișca de obosită ce era, și numai din cînd în cînd mai putea răsufla de osteneală și de greutate. Cînd intră în cetate, împăratul cu împărăteasa chiar mergea la biserică. Ea a cunoscut pre împăratul, că era chiar bărbatul ei, dar el n-a cunoscut-o. Un slugoi a alungat-o din drum ca pe o țigancă, să nu-i fie greață împărătesei de ea. Acum se gîndi: cum să dau eu față cu împăratul și să-l fac să pună mîna pe mine, ruptă și sfîrticată cum sînt? Gîndind ea așa, îi căzu nuca cea de argint din sîn cum îi era cămeșa numai ciur, și desfăcîndu-se nuca în două, din ea ieși un rînd de haine de argint, numai ca ele. Ea nu stete mult pe gînduri, îmbrăcă hainele cele de argint peste ale ei cele sfîrtecate și intră și ea în biserică. De unde să-și mai poată împărăteasa lua ochii de pe ea! De abia aștepta să gate popa cu slujba, să deie-n tîrg cu străina. Cum ieși din biserică, cel dintîi lucru îi și fu să cheme străina la curte, să o omenească și să-i vînză ei hainele cele de argint. Împăratul nu știa nimic. Străina spune împărătesei, că bucuros i-a da hainele cele de argint, dacă o va lăsa peste noapte singură în casa, unde doarme înălțatul împărat. Împărăteasa s-a învoit. Acum biata muiere de abia aștepta să vină seara, doară-doară va putea face bărbatul ei deodată, să pună mîna pe ea, să o cuprindă în brațele lui. Seara veni. Împăratul se culcă, dar adormi ca dus din lume, că împărăteasa-i băgase somn în vin, și-l adormise să nu se trezească pînă-i vor ajunge razele soarelui pe cap. Biata muiere, ce-i drept, fu băgată apoi în casa unde dormea împăratul; dar ce folos, că el nu o auzi, oricît îl ruga ea să-și facă milă și pomană să o cuprindă cu mîna peste mijloc. Plîns-a biata muiere, văietatu-s-a, dar în zadar, el dormea ca mort. Colo în zori de zi a mers împărăteasa la ea și a scos-o de acolo. Atunci apoi a căzut săraca de obosită și a adormit și ea pînă cătră prînz, cînd auzi clopotele trăgînd la biserică. Atunci iute sări în picioare, dar din sînu-i se durdulică nuca cea de aur și se desfăcu oblu în două. Adică din ea ieșiră niște haine de aur, cum altele nici că mai puteau fi. Cum străluceau, își ridică ochii de pe ele să nu o orbească, adică la ușa bisericii vedea pe împărăteasa intrînd în biserică cu împăratul de subsuori, îmbrăcată în hainele cele de argint. Ea iute se dă, nu mai stă pe gînduri, ci se pune și se îmbracă în hainele cele de aur și merge și ea la biserică. Împărăteasa gîndea, că haine ca ea nime nu mai poate avea în lume, dar cînd văzu pe străina intrînd în hainele ei cele de aur, îi periră toate puterile, mai leșină de necaz că străina o întrece; dar iar își vine în ori și cugetă: ale mele vor fi hainele acele, ori cu buna, ori cu reaua.

De-abia aștepta împărăteasa să iasă prin popa din slujbă, să vadă să cumpere de la străină hainele cele de aur, să se împopuțeze ea cu ele.

Așa și făcu. Cum ajunse acasă, trimise după străina și-i zise:

— Auzi, dumneata, ce să-ți dau pe hainele cele de aur, cu care ai fost azi dimineață la biserică? Iar străina-i răspunse:

— Ce mi-ai dat și pe cele de argint. Și tîrgul fu gata. Împărăteasa luă hainele, iar seara, după ce adormi împăratul, slobozi pe streina în chilia lui. Iar îngenunchie biata nevastă lîngă patul lui, iar plînse și se văietă și-l rugă să-și întindă mînile peste ea, să o cuprindă dar pace: el dormea ca mort, că-i dăduse împărăteasa băuturi să doarmă pînă i-or sosi razele soarelui pe față să-l trezească.

Necazul bietei muieri, cînd văzu că se zăreşte de ziuă şi împărăteasa o scoate din chilia împăratului, şi el tot doarme, iar ea rămîne nemîngîiată.

De oboseală şi de chin aţipi şi ea o leacă într-o şură pe fîn pînă colo la prînzişor; atunci se trezi în glasul clopotelor, ce le trăgeau la toate bisericile, şi sări oblu în sus de se uită spăriată peste sat. Şi ce-i văzură ochii mai întîi? Împăratul mergea la biserică cu împărăteasa, care era îmbrăcată în hainele cele de aur, şi-i şedea aşa de bine, de gîndeai că pe ea sînt croite. Cum se uita ea cu jale după ei, iacă-i cade nucuţa cea pistriţă din sîn şi se crăpă oblu în două, iar din ea ies un rînd de haine de mătase împodobite cu stele şi cu luceferi de pietre scumpe, cît alta ca aceea nu mai putea să fie în lume. Nici că mai stătu pe gînduri, ci numai decît se îmbrăcă, în hainele cele scumpe şi merse şi ea la biserică, dar numai ea ştia cum merge de dureri, dar merse să se roage la Dumnezeu, doară-doară s-a milostivi şi de ea şi o va uşura de sarcina cea mare.

Împărăteasa sta făloasă în biserică şi se uita pe sub gene să vază minunează-se poporul de mîndrenia hainelor ei? Iar cînd intră streina, în hainele ei cele de mătase cu stele şi cu luceferi de pietre scumpe, înmărmuri împărăteasa de necaz, că iară va zice poporul că a fost o streină în biserică îmbrăcată mai frumos decît împărăteasa. Dar iarăşi gîndi: Hai, drace, hai, ia-te tu numai pe puşeicate cu mine, că-i vedea tu unde-i ajunge; să vedem dacă ţi-voi lua şi haina asta, cu ce naiba te vei mai arăta?!

Cum ieşi din biserică, cel dintîi lucru-i fu, că cumpără de la streină haina cea de mătase, cu stele şi cu luceferi de petre scumpe; şi ce i-a dat pe ea? ştiţi dumneavoastră, că streina nu cerea nimic, decît să steie o noapte în chilie, unde doarme împăratul, iar împărăteasa, pentru cîte o haină scumpă o lasă bucuroasă, numai să se poată împupuţa, cît nime să nu mai fie ca ea.

Dar numai pînă odată merge urciorul la fîntînă, că nu-s în toate zilele Paşti. În noaptea următoare iară dădu împărăteasa ceva băuturi ameţitoare împăratului, dar acela bău numai ca jumătate din ele. Şi după ce adormi, slobozi împărăteasa pe streină în chilia împăratului, şi se culcă şi ea, ca în alte nopţi, în chilia ei. Şi streina strigă pe împăratul pe nume, şi plîngea, şi se văieta, şi, văzînd că el nu se mai deşteaptă, se puse cu capul pe faţa lui şi se bocea în urechile lui, doară-doară o va auzi, şi o va slobozi de greutatea ce o apasă. Dar el dormea ca mort. Putut-o să fie către miezul nopţii, cînd şoarecelui ce i-l dăduse mama Vîntului, fîştic! din sîn pe perina împăratului şi prinse a pişca cu dinţişorii lui pe împăratul de ureche. Iar împăratul, şi de durere, şi sătul de somn, şi că nu-şi băuse toate leacurile adormitoare, se trezeşte şi dînd cu ochii de nevasta lui cea dintîi, o întrebă, buigat de somn, cum era:

— Dar tu ce cauţi aici? Iar ea, mai leşinînd de bucurie că-i mai aude graiul, zise:

— Scumpul meu şi dragul meu de bărbat, numai unul Dumnezeu mă ştie cîte am răbdat şi cît am suferit de cînd ai plecat tu de la mine. Dar fă-ţi milă şi pomană şi mă cuprinde odată cu mînile tale peste mijloc să mă uşurez de greutatea care mă apasă de şapte ani de zile. Şi lui Ion Porcul i-a fost milă de ea, şi şi-a întins mînile şi a cuprins-o în braţele sale, şi îndată s-a uşurat: că în minutul acela i s-a născut un pruncuţ frumos cu părul de aur. Acuma, uşurată fiind ea de dureri, şi mai fiind mult pînă-n ziuă, se puseră la poveste, şi-i spuse ea toată întîmplarea, de la plecarea lui pînă în acel minut, precum v-o spusei şi eu dumneavoastră. Iar el mult se minună de dragostea muierei către

el şi de răbdarea ei, şi deci se hotărî, ca iar să-şi ieie pe muierea lui cea dintîi, de la care merse înainte cu şapte ani. Drept aceea, cum se făcu ziuă, întrebă pe împărăteasa: Cum de ai cutezat tu să laşi om strein în chilia, unde dorm eu? Nu ştiai tu, că dacă muierea asta era un suflet rău, îmi putea tăia grumazii cu un brici şi tu rămîneai cu rufele de haine? ! Fiindcă tu ţii mai mult la haine şi la împupuţări decît la bărbatul tău, rămîi cu hainele tale, iar eu mă duc cu muierea asta, de unde am venit.

Acum să fi auzit plîns şi dăolit din gura împărătesei, care era fata Ciumei din capătul lumei ! Dar nu avu ce face, bărbatul se întoarse înapoi în lumea noastră cu muierea lui cea dintîi şi cu copilaşul; cînd au ajuns la mare, s-au suit în corabia Luceafărului şi s-au dus cu ea pînă la Luceafăr; de acolo, după ce i-au sărutat mîna şi i-au mulţămit, s-au dus pînă la Soare cu carul cel de aur al soarelui, care rămăsese la luceafăr; după ce au sărutat şi mîna Soarelui şi i-au mulţămit, apoi au mers cu căruţa cea de argint a lunei pînă la Lună; apoi i-au mulţumit şi ei şi i-au lăsat căruţa şi s-au urcat în căruţa Vîntului şi au mers pînă la casa lui, unde mulţămiră la Mama Vîntului şi de unde merseră apoi pe jos pînă la împăratul acasă, unde făcură alt ospăţ mai mare şi mai frumos decît întîiaşidată, Şi după ospăţ, împăratul a lăsat pe ginere-său în împărăţie, şi el a stăpînit cu dreptate şi s-au numit Ion-Porc-împărat. Şi de n-au murit, şi astăzi trăieşte; iar eu mă suii p-o şa, şi v-o spusei aşa: şaua a fost cam ruginoasă şi povestea mincinoasă.

Comunicată de Ioan Hurubean, st. gimn. în Blaj.

VASILICĂ, FLOARE FRUMOASĂ

A fost ce-a fost, că de n-ar fi fost, nu s-ar povesti, a fost odată un împărat şi a avut trei feciori. Într-o dimineaţă, cînd se scoală din pat, colea cam pe la prînz, ca domnii, i se face raport că a dat de o pagubă mare: un tîlhar de zmeu îi furase soarele, luna şi stelele. Ce să se ştie bietul împărat face pe beznă? Dă-n dreapta, caută-n stînga, doar s-ar afla cineva să-i aducă lucrurile furate îndărăt. Dar rogu-vă, cine să se pună în poară cu zmeii? Viaţa-i mai dragă omului decît tot binele, ce i l-ar fi dat împăratul. Dacă vede împăratul şi vede, că om străin nu se află să-i facă asta slujbă, se întoarce către feciorii săi şi zice:

— Nu cumva vă chibzuiţi voi în stare să-mi aduceţi lucrurile furate de la zmei, că fără ele cum amarul vom trăi ca-n iad?

Feciorul cel mai mare zise:

— Tată dragă, lasă-mă să-mi cerc norocul eu mai întîi, că eu-s mai mare, dă-mi un regiment de cătane şi bani de cheltuială.

— Bine, dragul tatii, acolo-s, du-te şi ia tot ce socoţi că ţi-ar trebui, numai să-mi aduci soarele, luna şi stelele.

Şi se duse feciorul cel mai mare şi-şi alese un regiment de călăraşi, toţi înarmaţi şi îmbrăcaţi bine, toţi cu merinde şi bani destui, ca de cale lungă, toţi călări pe cai ca bălaurii, în fruntea lor se puse fălos feciorul împăratului şi plecară, după ce mai întîiu-şi luă rămas bun de la părinţi şi fraţi. Şi s-au dus ei toată ziua, şi cînd a fost de către seară au ajuns într-o poiană frumoasă, în mijlocul unui codru de stejar.

Aci vom poposi pînă mîne! zise feciorul împăratului.

— Bine-i, Măria-ta, răspunseră călăraşii şi se deteră jos de pe cai, şi făcură focuri, apoi-şi făcură de cină, mîncară, băură, îşi adăpară caii şi se puseră pe o dungă. Feciorul împăratului a pus, drag-doamne, străji, să păzească, nu cumva să li se întîmple ceva. Dar străjile dormiră doar mai bine decît ceilalţi feciori, şi cînd se treziră dimineaţa înlemniră odată de ce le văzură ochii; coadele, coamele şi urechile cailor toate erau tăiate! Acum cum să meargă ei aşa, atîta lume, cu caii batjocoriţi! Să reîntoarseră de unde au venit, şi mai mult n-au plecat să se lupte cu zmeii.

Dar nu trecu mult, şi vine la împăratul feciorul cel mijlociu şi-i zice:

— Tată, să fii bun să mă laşi pe mine să-mi cerc norocul cu zmeii.

— Bucuros, dragul tatii, tu de ce ai lipsă?

— Mie să-mi dai, tată, numai o companie de cătane, pedestraşi, bani de cheltuială şi merinde de cale, să ne luăm noi pe jos, domol, ispitind şi întrebînd.

— Bine, fătul meu, fă cum știi că ar fi mai bine, numai să nu-mi vii și tu pe mîne seară ca frate-tău, cu urechile tăiate.

— Nu te teme, tată!

— Eu nu mă tem, numai să nu te temi tu!

Și a plecat feciorul cel mijlociu, dar n-a îmblat mai bine decît frate-său, nici că s-a dus mai departe decît el.

Acum era îngîndurat împăratul, doi feciori, cei mai voinici, îmblară calea mînzului și se întoarseră rușinați și fără pic de ispravă. Alt om încă nu i se îmbia să-și cerce norocul să meargă în țara zmeilor și să-i aducă lucrurile furate. Dar într-o dimineață se pomenește cu feciorul cel mai mic, care pînă atunci nici nu prea fu băgat în seamă, că era tînăr.

— Da ce ai, dragul tatii, de te-ai sculat așa de dimineață?

— Am venit, tată, la o rugare; să fii bun să mă lași pe mine să merg în țara zmeilor să aduc soarele, luna și stelele.

— O, dragul tatii, ce și cutezi tu a zice? Vei putea tu face lucrul, care nici frații tăi nu l-au putut face? Du-te și te culcă și mai dormi o leacă, că-i dimineață încă.

— Dar fii bun, tată, lasă-mă să-mi cerc norocul.

— Bucuros te-aș lăsa, dacă ai fi un voinic, dar bine vezi că ești numai băiețan, încă, numai ni-i face armatele de rușine; mai bine ogoi-te și stai locului.

— Dar fii bun, tată, lasă-mă să merg, nu-mi trebuie regimente nici companii de cătane, numai un singur fecior să-mi dai și doi cai, să nu mergem pe jos atîta amar de cale.

— Apoi bine, dragul tatii, du-te, să nu zici că dacă ești mai mic, ție nu-ți împlinesc voia; veni-vei tu pe mîne seară acasă cum veniră și frații tăi.

Se gătă feciorul de cale și plecă numai cu un ortac, călări amîndoi, și merseră în ziua aceea pînă în pădurea, unde merseseră și frații lui, și rămase chiar în acel loc. După ce cinară și-și grijiră caii cum se cade, feciorul împăratului, pe care-l chema Vasilică, Floare-frumoasă, se puse la hodină, iar ortacului porunci să nu doarmă, ci să păzească, nu cumva să-i batjocorească cineva și pre ei, ca pre frații lui. Dar Vasilică n-a dormit, ci numai s-a făcut că doarme, și după ce a băgat de seamă că ortacul lui adormise, se sculă frumușel și străjui toată noptița. Cînd fu de către ziuă, veni la el o vulpe și-i zise:

— Voinic ești, Vasilică! De multe ori am venit eu ast-noapte p-aci, și totdeauna te-am aflat treaz; anume te-am cercat, să văd vrednic ești de lucrul care l-ai început, dar văd că ești vrednic. Am și eu un fecior ca tine, hai pînă la el și dă în cunoștință cu el, și vă prindeți frați de cruce, că știu că nu ți-a părea rău; el e faur vestit.

Și s-au dus toți pînă la locuința faurului, și au aflat că faurul este un om tare cumsecade și fecior voinic. Aci și-au petrecut Vasilică trei zile și trei nopți, apoi s-au făcut frați de cruce, iar cînd au plecat a zis:

— Măi fărtate faure! Pînă voi mai veni eu pe la tine, tu să-ți îngrădești curtea toată cu fier, din pămînt pînă-naltul cerului, și din fierul ce ți-a mai rămîne, să faci un buzdugan și să-l ții tot roșu în foc, că mi-a trebui pre cînd voi sosi la tine.

Apoi s-a dus el cu ortacul lui multă lume-împărăție, pînă au dat în țara zmeilor și acolo încă nu s-au oprit pînă la un pod, de unde se zăreau curțile zmeilor. Acolo au stat locului, a dat caii în grija ortacului, iar el, adică Vasilică

s-a dat de trei ori peste cap și s-a făcut un porumb și a zburat pînă la curțile zmeilor și acolo s-a pus într-un copac de sub fereastră. În curte erau numai zmeoaicele, și cum îl văzură, zise cea mai mare:

— Ce pagubă că nu ni-s acasă bărbații, că îndată ar pușca porumbul cela și acasă am face tocană din el.

— Dar-așa! zise altă zmeoaică; dar cînd îți vine bărbatul acasă?

— Al meu nu vine pînă-n deseară; dar al tău?

— Al meu mi-a spus că pînă la miezul nopții n-am ce-l aștepta; dar al tău? ziseră către cea mai mică.

— Al meu mi-a spus că nu poate veni pînă mîne-n zori de zi.

După ce auzi Vasilică povestea zmeoaicelor, se duse de unde a venit, se dete de trei ori peste cap și se făcu iar om și se bägă sub pod, cu paloșul scos.

Cînd fu colea pe-nserate, un călăreț dă să treacă podul; dar calul nu vrea numai fărăia pe nas și se da tot îndărăt.

— Dar ce cîni ai, de nu treci? Că bine știi tu că dea nime-n lume nu mă tem, numai de Vasilică Floare-frumoasă; dar știu că nu-i poartă corbii ochii și cioarele picioarele, pe aci.

— Ba sînt chiar aci, cîne de zmeu, zice Vasilică ieșind de sub pod; am venit să ne răfuim. Acum cum vrei: în luptă să ne luptăm ori în paloșe să ne tăiem?

— Ba în luptă, că-i mai dreaptă.

Și se apucară la luptă, și trînti Vasilică pe zmeu și-l bägă în pămînt pînă-n genunchi; dar se împulpă zmeul și se ridică și trînti pe Vasilică pînă-n brîu în pămînt; atunci se mînie Vasilică, se smînci repede și aruncă pe zmeu în pămînt pînă-n grumazi. Atunci trase iute paloșul și-i zbură capul ca la un pui de vrabie. Apoi căută în desagii de pe calul zmeului, pe care încă-l ținuse ortacul lui Vasilică pînă s-au luptat; adecă acolo erau îndesate stele una peste alta, ca nește alune.

— Mulțam Doamne! zise Vasilică, stelele-s la noi, acum numai luna și soarele, apoi hai, ortace, acasă! Acum tu vezi de grijește să nu ne fure cineva desagii și caii, că io mai am o țîr' de lucru. Și iară s-a băgat Vasilică sub pod și a pîndit pînă acolo cătră miezul nopții. Atunci auzi pasi de cal. Era un zmeu călare, dar cînd ajunse la pod, ba să vreie calul a călca!

— Dar tu hăram! zise zmeul din spatele calului, că doară știu, că nu-i p-aci Vasilică, Floare-frumoasă, că numai de el mă tem și nici de el nu tare.

— Adică mai încet cu lauda, cîne de zmeu, că și eu-s p-aci, zise Vasilică ieșind de sub pod; apoi îl întrebă: acum cum vrei: în luptă să ne luptăm, în paloș să ne tăiem?

— Ba în luptă, că-i mai dreaptă!

Și se apucară la luptă și se trîntiră, și se vînzoliră, pînă erau toți apă, dar în urmă Vasilică făcu cu el ca și cu cel de mai nainte, iar în desaga de pe cal află luna învăluită într-o bändură ca un caș.

— Mulțam Doamne, zise Vasilică, că și luna-i aci; acum numai soarele să-l mai putem scoate. Tu grijește bine caii și desagii, nu cumva să ne fure cineva, ceva, că eu mai am o țîr de lucru, că minteni-i ziuă.

Dar nu apucă Vasilică a intra bine sub pod și auzi tropot de cal, care însă se opri lîngă pod. Iar călărețul din spatele lui strigă:

— Ţu hăram, că ştiu că nu-i sub pod Vasilică, Floare-frumoasă, că numai de el mă tem, dar nici de el tare!

— Ba-s chiar eu, zise Vasilică, ieşind de sub pod cu paloşul în mînă, am venit să ne tragem socoteala amîndoi. Acum alege-ţi: în luptă să ne luptăm, ori în paloş să ne tăiem?

— Ba în luptă să ne luptăm, că lupta-i mai dreaptă.

Şi se apucară la luptă, şi luptară pînă mai căzdeau de pe picioare de osteniţi ce erau, dar nu era chip să se învingă. Atunci zise zmeul:

— Hai să mai dăm şi din paloşe. Şi apucară paloşele şi se zgîriară, şi se ciungăriră, de curgea din ei sîngele ca din doi boi junghiaţi: dar pace să se poată învinge unul pe altul. Atunci zise zmeul, după ce văzu că pierzînd atîta sînge îl slăbesc puterile:

— Hai, Vasilică, să cercăm altmintrelea; fă-te tu o roată de fier şi te sui în dealul ăla, eu m-oi face o roată de oţel şi m-oi sui în celălalt deal, şi ne-om duriga la vale: care s-a sparge, acela-i învins.

Şi aşa făcură, dar nici vorbă să se poată învinge. Atunci zise zmeul:

— Vasilică, numai un lucru nu l-am cercat, fă-te tu o pară albastră, că eu mă fac o pară roşie, şi să ne batem în văzduh; dacă nici atunci nu ne putem birui unul pe altul, apoi iar începem lupta la piept.

— Bucuros, zise Vasilică, şi se făcu o pară albastră, iar zmeul se făcu o pară roşie, şi atîta se luptară în văzduh, de gîndeai că tot ferferiţă s-or face, dar de învins nici poveste. Atunci se ivi un corb croncănind, că-i mirosea sîngele celor doi zmei omoriţi şi neîngropaţi. Şi cum îl văzu zmeul zise:

— Frate corbule, du-te cu aripile în apă şi ţi le moaie, şi numai odată adie cu ele para asta albastră, că-ţi dau un trup de voinic, cum n-ai mîncat de cînd eşti.

Iar Vasilică-i zise:

— Frate corbule, moaie-ţi tu aripile şi adie o leacă para asta roşie şi-ţi voi da 3 grămezi de carne de zmeu, două ţi le-am făcut astă noapte şi a treia, de-mi ajută Dumnezeu îndată-i gata.

Cum auzi zmeul, că pe cei 2 fraţi i-a omorît Vasilică în acea noapte, se cătrăni de gîndeai că l-a sorbi dintr-o răsuflare; dar şi corbul, cum auzi ce prînz minunat îi gătă Vasilică, se slobozi în vale şi-şi muie aripile, apoi adie cu ele de trei ori pe zmeu, iar zmeul căzu în mici bucăţele de se sătură corbul din ele cu pui cu tot. În desagii de pre calul acestuia a găsit Vasilică soarele îmbordrojit în patru pînzeturi şi tot îi ieşeau razele afară, ca ghimpii ariciului.

— Mulţam Doamne, că acum toate le avem, zise Vasilică, iar ortacul lui se minună de vitejia lui. Apoi au pus şi soarele pe calul lui şi au plecat la drum. Dar deodată stătu în loc şi zise:

— Ortace, mai ţine o leacă caii, să mă duc să văd ce-i pe la curţile zmeilor.

Şi s-a dat Vasilică peste cap şi s-a făcut porumb şi hai către curţile zmeilor. Acolo se pitulă pe o crenguţă lîngă fereastră, ca să nu-l vază nime, şi ascultă cum povesteau zmeoaicele.

— Tu muieri, zise cea mai mare, să ştiţi că cu bărbaţii noştri nu-i bine, de nu mai vin. Uite, e pe la prînzul cel bun şi ei nu mai sosesc. Al meu zisese că a veni cum a fost aseară.

— Dar aşa, zise cea mai mijlocie, şi al meu nici merinde nu are.

— Numai de una mă tem, zise cea mai mică, să nu se fi întîlnit cu Vasilică, Floare-frumoasă, că ăla-i omul naibii!

— Că de o fi una ca aceea, zise cea mai mare, mă duc în calea lui, şi mă fac o fîntînă lină cu apă ca gheaţa de rece, cît cum a bea din mine, cum se crapă în mii de bucăţele.

— Ba eu mă duc în calea lui şi mă fac un păr cu pere întraurite, pe din lăuntru otrăvite, cum va îmbuca din una, să-i crape inima din el.

Iar zmeoaica cea mai mică zisese:

— De cumva ar scăpa de voi, eu m-oi face un scorpion, cu o falcă-n cer şi cu alta-n pămînt, şi l-oi sorbi dintr-o răsuflare.

Vasilică toate le-a auzit şi şi-a gîndit:

— Hai, drace, hai, faceţi voi socoteala fără crişmariu, că vedea-veţi ce va fi-n sfîrşit!

Şi s-a dus la ortacul lui, a căutat desagii, să vază bine-s legaţi caii? bine-s potcoviţi? şi dacă a văzut că toate-s în stare bună, s-au suit pe cai şi hi! la inima drumului, că te ocară ţăreanul cu bîta, vorba moţilor.

Era o zi caldă aceea, cum sînt pe la noi pe vremea seceratului. Călăreţii noştri mergeau voinicește, cu toate că era greu pe cai, că ce gîndeşti, pe lîngă că era cîte un voinic pe cal, mai era şi cîte o pereche de desagi; pe un cal desagii cu luna şi jumătate stelele, iar pe celălalt cal soarele cu cealaltă jumătate de stele. Cînd era colea pe la prînz, cînd mai cădeau de pe cal de căldură şi de osteneală, dau de o fîntînă limpede ca lacrima şi rece, Doamne, că şi împrejurimea o răcorea cu răceala ei. Ortacul lui Vasilică, cum o vede, de departe se aiaptă într-acolo să se coboare şi să-şi stîmpere setea cît de îngrabă. Dar Vasilică-l opri zicîndu-i:

— Stăi o leacă să cerc eu apa, că pe cînd am trecut p-aici, parcă nu era nici o fîntînă.

Şi şi-a scos Vasilică paloşul, şi din spatele murgului a dat cruciş şi curmezişi cu vîrful paloşului în fîntînă, şi îndată a rămas în loc de fîntînă o grămadă de carne împuţită într-o baltă de sînge şi mai împuţit, încît voinicii fură siliţi a fugi de acolo, ţinîndu-se cu mîinile de nas.

— Nu ţi-am spus — zise Vasilică — că aci nu fusese fîntînă, cînd trecurăm p-aci? De beam acum apă, ce să întîmpla cu noi?

Mergînd mai departe prin căldura aceea procletă, li se mai lipea limba de cerul gurei de sete şi oboseală, şi o lingură de apă nu găseau.

— Dar uite, uite! zise odată ortacul lui Vasilică către Vasilică, uite-uite, parcă văd un copac colo-colo; un copac? ba nu-i copac, e un păr mare frumos cu pere galbene ca ceara şi mari ca pumnul! Crengile-i mai ajungeau la pămînt de încărcat ce era. De departe se repezi ortacul lui Vasilică să-şi ieie o pară să-şi stîmpere setea, dar Vasilică îl opri, zicîndu-i:

— Stai să văd eu ce pere-s acestea, că cînd am trecut pe aici, nu era nici un păr. Şi îndată scoate Vasilică paloşul şi tăie cruciş-curmezişi, cu vîrful paloşului în păr şi... grozăvie! în loc de păr rămîne mîglă de hoit împuţit cît nu era modru să stai şi să te uiţi la ea.

— Spusu-ţi-am! zise Vasilică către ortac, că perele astea seamănă a drac!

De aci nu mai era chiar departe pînă la casa faurului, deci grăbesc într-acolo să se răcorească şi ospăteze, că mai cădeau de pe cai de flămînzi, însetaţi şi oste-

niți ce erau, că merindea de mult li se gătase, iar ploștele erau goale de cînd intrară în țara zmeilor; apoi de acolo nu cutezară să-și ieie nici de mîncat nici de beut, că cine ar și cuteza a mînca ori a bea de la spurcații de zmei?!

Dar cînd erau mai să intre în curtea cea ocolită cu gard de fier a faurului, simțiră că arde ceva în spate. Ian uite îndărăt, zise Vasilică, vezi ce ne arde așa tare în spate?!

Și se uită ortacul îndărăt, dar nu văzu decît o negură deasă apropiindu-se de ei, și-i spuse stăpînu-său:

— Numai o negură-i, stăpîne, nu-i cel lucru mare.

— Numai o negură? întrebă Vasilică, hm! a dracului negură e asta; dă pinteni calului! Și dădură pinteni cailor și într-o clipă fuseră în curtea faurului și puseră zăvoarele pe porți. Faurul își aștepta ortacul cu brațele deschise și cu buzduganul roșu în foc. Zmeoaica cearcă la poartă, vede că n-are ce-i face; dădu un ocol jur-împrejurul grădinei, doară va afla ceva strungă undeva, ceva spărtură dar pace! tot gardul era nou, din ceriu pînă-n pămînt tot din pari de fier și îngrădit cu grădele de fier și acoperit cu spini de fier și proptit cu proptele de fier.

Dacă văzu hăranca și văzu că peste gard nu-i modru de trecut, nici prin el de străbătut, își puse în gînd doară barem prin înșelăciune ar putea ajunge înlăuntru. Deci se rugă de faur așa:

— Scumpul meu faure, fii tu bun și fă o gaură cu sfredelul în poartă să mă pot uita să văd numai fața lui Vasilică, Floare-frumoasă, care mi-a omorît două surori și doi cumnați și pe scump bărbatul meu, care era căpetenia zmeilor.

Vasilică, auzind rugarea zmeoaicei, zise către faurul:

— Fă-i pe voie!

Și făcu faurul o gaură cu spițelnicul și se uită prin ea, dar se făcu că nu vede nimic, deci zise zmeoaica.:

— Fii bun, faure, fă-mi o gaură cu cepurariul că p-aci nu văd mai nimic. Și faurul, îndemnat de Vasilică, a făcut o gaură și cu cepurariul, dar tot a zis zmeoaica că nu vede și să facă bine să-i facă o gaură cu obedariul. Și i-a făcut o gaură cu obedariul, dar prin ea a vrut zmeoaica a se fîștica înlăuntru. Cînd a văzut Vasilică gîndul zmeoaicei: apucă buzduganul, și cînd aceea-și vîrî capul prin gaură, acesta poc! numai una-i lipi în frunte de n-a mai mîncat altul coleșe.

Acum zmei și zmeoaice știa bine că n-au de unde-i veni în cale, dar de alte bidigănii tot se mai putea teme, că așa erau vremile pe atunci. Dar în locul unde a murit zmeoaica a rămas un munte de fier și altul de oțel. După aceea s-a ospătat la faurul trei zile și trei nopți, apoi a plecat mai departe, către casă. Faurul însă la plecare i-a dat alt cal și i-a spus că în toate căile lui să nu se împotrivească la nime; ori cu cine s-a întîlni de nu i-ar da loc, deie-i el. Adică l-a învățat faurul, cum un frate bun învață pe frate-său, cum un tată învață pe copilul lui; dar Vasilică tot Vasilică rămîne, el vrea să vază ce ar fi dacă nu s-a lăsa povățuit? Cum merse pe cale numai cu ortacul său, iată că dau de două bălți mari, printre care trecea drumul. Cînd sînt chiar printre ele, iată li se ivește ca din pămînt o jumătate de om, care adică avea capul de jumătate cu un ochiu și o ureche, apoi avea jumătate trupul cu o mînă și un picior. Și Jumătatea de om strigă de departe:

— Vasilică, fă-mi drum! Acum ce să facă Vasilică? Ar da drum, îi e chiar rușine să se dea el în lături de o jumătate de om; n-ar da drum, își aduce

aminte de vorbele faurului; iar a trece unul pe lîngă altul nu se poate, că drumul era foarte strîmt. Deci, mai şi umflîndu-se rînza în el, strigă tare:

— Eu să fac loc la o jumătate de om? Şi se repezi la Jumătatea de om ca să-l arunce-n baltă. Dar Jumătatea de om s-a aieptat numai, ca-n glumă şi i-a şi luat desagii cu soarele, luna şi stelele şi s-a cărat de-acolo rîzînd cu hohot. Ce să facă acum Vasilică? S-a luptat cu zmeii şi a omorît zmeoaicele, iar acum să-l batjocorească o jumătate de om! Se pune deci cu frumosul pe lîngă Jumătatea de om, ba-i zice şi jupîne, numai doară-doară i-a da desagii. Dar Jumătatea de om încă avea poftele lui, lui nu-i era de desagii lui Vasilică, nici de ce era în desagi, ci-i era de fata împăratului, pe care el n-o putea dobîndi, dar un voinic ca Vasilică vedea bine că-i în stare s-o cîştige; deci zise lui Vasilică:

— Bucuros facem tîrg: îţi dau desagii cu tot ce ai în ei, dacă vei merge şi-mi vei aduce pe fata împăratului Verde de nevastă.

— Bine, zise Vasilică, numai stăi aci! Şi plecă Vasilică, iar pe slugă, adică pe ortac îl lăsă aci să aibă grijă, nu cumva să fugă Jumătatea de om. Mergînd pe drum, dă de un om, care mînca brazdele după cinci pluguri şi tot se văieta că nu mai poate de foame.

— Da cum poţi tu zice că nu mai poţi de foame, cînd înfunzi în tine tot pămîntul ce-l scormonesc cinci pluguri?

— Eu sînt Foametea pămîntului, răspunse omul, aşa-i firea mea, să nu mă satur în veci.

— Noa hai cu mine, că trebuie să te satur eu odată! Dimpreună cu Foametea pămîntului s-a tot dus pînă unde se varsă Dunărea; acolo, la gura Dunării, au dat de alt om, care sprijinea Dunărea cu gura şi toată bea apa şi tot striga: vai că mor de sete!

— Cine eşti tu, strigă Vasilică, de beai toată apa Dunării şi tot te vaieţi de sete?

— E frate-meu, zise Foametea pămîntului, el este Setea pămîntului.

— Zi-i să vină cu noi, că l-oi sătura eu de vin, nu de apă ca pe broaşte.

Bucuria fraţilor, că se întîlnesc şi o să se sature fiecare în felul său, adică unul de mîncare şi altul de băutură!

Nu mult au mers tustrei şi au dat de un Jumătate de om şi avea la picior legată o piatră mare de moară şi totuşi aşa fugea de tare încît un iepure nu se putea feri de el, aci-aci era să-i calce; iar Jumătatea de om striga cît putea: Hi, vită leneşe, şi bietul iepure fugea cu limba scoasă.

— Aci sîntem în ţara bazaconiilor, zise Vasilică, şi întrebă pe ortaci, cine să fie schiloada aceea, ce fuge atît de tare?

— Este Strepedele pămîntului, zise Foametea; hai să-l luăm cu noi!

— Hai, zise Vasilică, poate că ne-a face vreo ispravă în calea noastră.

Acum erau patru, că Strepedele dintr-o vorbă abia s-a învoit să plece, şi era tot înaintea lor.

Mergînd ei aşa dau de un foc mare, care ardea de noauă părţi, în toată partea cîte noauă stînjini de lemne şi chiar între focuri zgriburia un om îmbrăcat în noauă cojoace şi striga cît îl lua gura: Vai, că frigu-mi-e! Acesta era Gerul pămîntului. Vasilică îl luă şi pe acesta cu el şi merseră mai departe. Dar nu mult după aceea dădură de alt om, care stînjenea pămîntul şi striga vai că nu mai am ce stînjeni. Acesta era Stînjenul pămîntului. Pe ăsta încă-l luară cu ei şi merseră mai departe. Şi cum au mers au dat de alt om, care se uita în toate părţile

și striga că moare de necaz că nu mai are ce vedea. Acesta era Vede-tot. Pe acesta încă-l luară cu ei și merseră ață la împăratul Verde. Împăratul i-a primit tare cinstit, aflînd că Vasilică e fecior de împărat și că vine la el să-i pețească fata. Dar a vrut să facă cu ei o leacă de glumă, ca să le cerce puterile; deci au poruncit la slujitori să frigă numaidecît o sută de boi, o sută de vaci, o sută de viței, o sută de berbeci, o sută de oi, o sută de miei, o sută de porci, o sută de purcei, o sută de găini, o sută de gîște și o sută de rațe, apoi o sută de pești și o sută de cuptoare de pită și să le pună înainte dimpreună cu o sută de buți de vin roșu, și o sută de buți de vin galben. După ce fură toate puse pe masă, pofti împăratul pe Vasilică cu ortacii cu tot la gustare, și prinseră a mînca, dar la ceilalți de abia s-a ajuns cîte un picioruț de pui, că Foametea toată le îndopa, iar din vin doară de au băut ăștia cîte un păhăraș, că Setea toate buțile le goli. Drept că și ziseră ești doi frați:

— Mulțam Doamne că ne vedem și noi odată sătui.

Împăratul încremeni cînd văzu minunea asta, deci stete pe gînduri, că să-și deie oare fata după Vasilică ori să-l prăpădească cu soți cu tot? Nu i-o dau, își gîndi, mai sînt feciori în lume!

Apoi porunci slujitorilor să încălzească casa de pierzare. Aceea era o casă de fier, care o umplea de lemne și apoi le da foc, și după ce ardeau toate lemnele de erau pereții roșii, băga pe cei vinovați la pierzare înlăuntru și acolo se făceau scrum, numai cenușa le-o scotea afară și le-o spulbera în vînt.

După ce a fost casa pierzării bine roșită de foc, spuse slujitorilor să ducă pe streini acolo să-i culce peste noapte. Și i-au dus slujitorii, dar la ușă ăștia au stat pînă-i zice un « tatăl nost », iar Gerul pămîntului intră înlăuntru și numai de cîteva ori suflă și într-atîta se răcori casa de tare, încît cerură învălitori de la slujitorii împărătești, ca să nu le fie frig peste noapte.

— Aceștia-s chiar dracul! ziseră slujitorii, dar dimineața, cînd auzi împăratul că încă cerură țoale să nu le fie frig, i se sui odată părul măciucă în vîrful capului și-și gîndi: « M-am însîmbrat cu dracul »!

Colea cam pe la prînzișor ies ortacii din casa perzării voioși și sănătoși și dau față cu împăratul.

— Bună dimineața, înălțate împărate!

— Să trăiți cu bine, feciori, dar cum v-ați hodinit, nu v-au mîncat purecii?

— Mîncat-au pe dracul! Nici că se pot ține în focuita cea de casă friguroasă pureci. Uite la ortacul cum zgriburește? Și în adevăr Gerul ieșea zgriburind din casă, unde dormise.

Mai povestiră ei una alta, ca oamenii, apoi zise Vasilică:

— Înălțate împărate, noi n-am venit să facem mulți pureci pe aici; am venit, să-mi dai fata de nevastă și să mergem de unde am venit.

— Bine, fătul meu, eu bucuros te cunun cu ea, dar haina de mireasă îi este la o cusutoare în orașul cutare din țara împăratului Roșu, dacă în două ceasuri va fi aci, vă bag în cununie, dacă nu, fluieră a pagubă.

— Dar trimis-ai pe cineva după ele?

— Vei trimite tu, dacă-ți trebuie nevastă.

Vasilică chemă îndată pe Strepedele pămîntului și-i zise:

— Ai auzit ce zice împăratul?

— Auzit.

— Și mi-ai putea face isprava asta?

— Putea.

— Noa, calea și valea !

Și a plecat Strepedele pămîntului și într-o minută nu-l mai vedeai, așa se depărtase. În calea lui întîlni o babă vrăjitoare, care fusese trimisă tot după haina fetei împăratului cu un an mai înainte, și încă nu sosise acolo.

— Dar unde mergi, babă?

— Iacă unde și iacă unde, dar tu unde mergi?

— Dacă și eu merg acolo.

— Așa

— Așa !

— Atunci hai să mergem împreună !

Au și mers ei o leacă de loc împreună, iar la o fîntîniță, între hotară se pleacă să bea apă Strepedele, și se pleacă și baba, și după ce beau apă zise baba:

— Hai să ne hodinim, puțin. Și se hodiniră. Și apoi zise baba:

— Hai să-ți caut în cap. Și Strepedele se lasă. Și cum îi căută în cap baba mi-l adormi și apucă drumul după haină, că-și gîndi:

— Eu călătoresc de un an și mai bine și n-am ajuns încă la cusutoarea. De duce feciorul ăsta haina el va căpăta plata pentru ea, iar mie mi-a fi de puf un an și mai bine de muncă.

Să apropiau două ceasuri, și Strepedele nu se mai vedea înturnînd. Vasilică sta ca pe spini, că de trece timpul și nu-i vine cu haina, nu capătă fata. Deci strimtorit cum era, chemă înainte pe Vede-tot și-i zise:

— Ian uite tu, ce face Strepedele, de nu mai vine?

Ăsta se uită și cum îl vede dormind zice către Stînjenul pămîntului: Ia vezi de trezește pe somnea de Strepede, că ui' cum doarme dus ca un boier. Și Stînjenul îndată l-a stînjenit de cîteva ori de a sărit ca un purece de zdravăn, și raita, băiete! Cît ai bate în pălmi, fu la cusutoarea, unde baba chiar suia treptele; dar las pe Strepedele de nu i-a dat biata babă de pe trepte, apoi intră înlăuntru, luă haina și cît ai clipi cu ochii fu îndărăt la împăratul Verde. Nu erau chiar două ceasuri împlinite de la plecarea Strepedelui și haina era îmbrăcată pe fata împăratului și merse cu Vasilică la cununie. După cununie urmă o leacă de ospăț, și hai de unde am plecat. Cînd fură pe la cele două bălți aflară pe ortacul cel vechi al lui Vasilică, adică pe cătana lui de acasă, stînd și așteptînd după stăpînul său. Jumătatea de om era în baltă cu desagii lui Vasilică cu tot, dar de tot în baltă, ca un broscoi în fundul mocirlei. Cum îi spuse sluga ce-i și cum, dădu Vasilică poruncă la Setea pămîntului să stîrpească bălțile. Cela le și zbici dintr-o sorbire. Adică chiar în fund zăcea Jumătatea de om călare pe desagi, dar cum văzu pe fata împăratului aci, sări ca fript de pe ei și să apropie de ea. Atunci sluga lui Vasilică luă desagii și-i puse pe cal, ortacii lui Vasilică alungară pe Jumătatea de om în pustii locuri, iar Vasilică cu sluga după ce-și luară rămas bun de la ceilalți ortaci, s-au dus acasă, unde era tot întunerec încă. Acolo a dat la tată-său Soarele, Luna și Stelele, și cum le-a pus pe ceriu în cuierul lor, se făcu ziuă și lumină, iar Vasilică, Floare-frumoasă au serbat și aci nuntă crăiască și împărătească, la care au chemat și pe ortacii lui, cu care fuse-n pețite, și pe frate-său de cruce faurul. Eu încă am fost la nunta aceea, am tăiat lemne cu sapa și-am cărat cu ciurul apa, pentru care slujbă am fost omenit, cum nici n-aș fi gîndit.

Auzită în Sîncel lîngă Blaj.

CRISLĂSCAN VITEAZ, VOINIC DE BABĂ SĂRACĂ

A fost odată ce a fost, a fost o babă săracă, dar tare săracă, de nici casă nu avea ca oamenii, numai hulubă în pămînt ca ţiganii. Şi avea biata babă trei feciori, hărnicuţi şi frumuşei, nu-i vorbă, dar calici, lipiţi pămîntului. Şi nu erau însuraţi nici unul din ei. Dacă zicea biata babă:

— Mă feciori, dar vedeţi de vă însuraţi barem unul din voi, că uite eu-s bătrînă, nu vă mai pot spăla şi cîrpi cum se cade, atunci ei răspundeau:

— Da cu ce amarul ne vom ţinea muierile şi copiii de ne-a da Dumnezeu, cînd n-avem nici noi nimic, decît lucrul mînilor noastre?! Odată zice însă cel mai mic, pe care-l chema Crislăscan:

— Mamă eu mă însor; du-te la împăratul şi peţeşte-i fata pe seama mea.

— Vai, dragul mamei, zice baba, d-apoi pînă la a împăratului nu mai sînt fete? Gîndeşte-te tu la una din oameni de seama noastră, că, de nu alta, împăratul m-a pune la robie pe viaţă, de voi cuteza să merg înaintea feţei lui cu aşa vorbe.

— Du-te numai, mamă, şi-i spune, să-mi deie fata, apoi ce va fi, aceea va fi.

N-a avut încătrău biata babă, s-a dus la curtea împăratului şi a intrat înlăuntru, că p-atunci nu mai ştia lumea de atîte ceremonii, nici la împăraţi, nu mai ciocănea nime în uşă, ca acum, cînd nici la un potlogariu nu poţi intra pînă nu i te comănăci de o sută de ori. După ce intră baba înlăuntru, dădu bineţe cum ştiu mai frumos:

— Să deie Dumnezeu bine şi sănătate la înălţatul împărat! Iar împăratul îi răspunse blînd:

— Să trăieşti, babă: dar ce vînturi te poartă pe la noi?

— D-apoi, fie faţa Măriei-sale cinstită, am un melenaş şi m-a trimes să-mi dai fata după el.

Împăratul zîmbi a rîde, dar nu se supără pe babă, ci gîndind că nu-i cu toată firea, îi zise, să-şi trimită feciorul.

Dacă a auzit baba vorbe aşa bune de la împăratul, prinse o leacă de curaj; deci mulţămi înălţatului împărat de vorbele cele bune, apoi îşi luă sănătate bună:

— Mai rămîi cu Dumnezeu, înălţate împărate! şi se grăbi către casă să spună lui Crislăscan ce a isprăvit. Acela cum o văzu, îi ieşi înainte şi o întrebă cum a îmblat? Ea-i spuse pe rînd, cum a mers, cu cine s-a întîlnit pe cale, ce au povestit, cum a dat bineţe la împăratul, el cum i-a mulţămit, ce au vorbit amîndoi şi, ce veste aduce, că adică împăratul l-a poftit pe el la curte.

A doua zi dis-de-dimineață se pune Crislăscan la drum și colo către amiazi fu la curtea împăratului. După ce intră înlăuntru, dădu și el bineț, dar bineț ca peținorii, ca să știe împăratul cu cine are de a vorbi. Deci zise:

— Aflăm pe Dumnezeu cu dumneavoastră! Cum auzî împăratul vorba, îndată văzu, că baba cea de ieri n-a glumit, deci îi mulțămi și împăratul, apoi îi zise:

— Tu voinice, vrei să-mi fii ginere?

— Eu, Măria ta.

— Atunci, dragul meu, bagă de seamă, fata mea nouăzeci și nouă de peținori a avut și la toți le-am pus capul în par; tu ești al sutălea, și de nu-mi vei aduce luceferii, luna și soarele, care mi le furară zmeii, și al tău cap va ajunge în par; dar de mi le vei aduce, a ta va fi fata mea și împărăția jumătate, iar după moartea mea toată.

— Vom cerca, înălțate împărate, zise feciorul, dar să fii bun să-mi cauți mai întîi și să-mi dai calul și armele dumnitale din holteie și mai doi cai și două rînduri de arme pentru doi frați ai mei.

— O voinice, zise împăratul, că acum pricepu, că are lucru cu un viteaz, «armele mi le-a mîncat rugina», iar din cal numai oasele doară mai trăiesc într-un corn de graid undeva.

— Apoi fără aceste lucruri nu plec, că în zadar mi-a fi umbletul, că știi zicala cîntecului:

Că voinicul nearmat
E ca știuca pe uscat,
Și voinicul fără cal
E ca peștele pe mal.

Dacă văzu împăratul și văzu cu cine are de lucru, îi căută calul și armele lui cele din holteie și-i mai dădu doi cai și două rînduri de arme pentru frații lui, ș-apoi bani de cheltuială, adică cum zice cîntecul:

Îi da bani de cheltuială
Și haine de premeneală,
Apoi cai de călărie
Și arme de vitejie.

Și așa Crislăscan merse ață acasă, de unde plecară toți trei în lume la vitejii. Și s-au dus ei multă lume împărăție, ca Dumnezeu să ne ție, pînă au ajuns la hotarul dintre țara lor și țara zmeilor. Acolo era o prăpastie mare, iară peste prăpastie un pod mare tot de stani și bolovani. Cînd fu acolo, zise către frați:

— Voi vă trageți de o parte în pădure și lăsați caii să pască prin poieni și pe drumuri, că eu am o țîr de lucru sub podul ăsta, că zmeii cînd trec către casă trebuie să vie p-aci, să văd ce voi putea face; dar voi avea lipsă de voi, voi să nu dormiți, să-mi puteți sări într-ajutor. Așa frații lui intrară în pădure cu tustrei caii, iar el rămase numai singur sub pod cu paloșul în mînă. Colo către miezul nopții auzi de sub pod glas în capătul podului:

— Hi, cal de strige, lupii carnea ți-o mănînce, știu că nu-i Crislăscan p-aici, că numai de el mă tem.

— Ba-s chiar eu, zice voinicul, ieşind de sub pod, am venit să ne tragem o leacă de răfuială, de ce ne-ai lăsat în întuneric şi ne-ai luat luceferele; ori mi le dă cu treabă bună, ori le voi lua în luptă dreaptă.

— Nici ţi le voi da cu treabă bună, nici nu mi-i frică că mi le vei lua în luptă dreaptă, că mai am doi fraţi, care îndată vor fi aci şi-mi vor ajuta, zice zmeul.

— Bine, bine, zice voinicul, cobori numai jos, să văd ce poţi tu singur deocamdată, că nici eu nu-mi aştept fraţii.

Şi se încăierară ca doi zăvozi, dar ce făcu voinicul, ce nu făcu cu zmeul, huzdup! de pământ, de-i crăpă rînza şi pieri pe vecie. Apoi căută voinicul în desagi pe calul zmeului, acolo luceferele tustrele, într-o desagă cel de seară, într-una cel de dimineaţă, iar cel de mez de noapte era legat de oblînc ca un bostan. « De unul m-am mîntuit, » gîndi voinicul băgîndu-se sub pod şi scăpărîndu-şi o leacă de foc să-şi aprindă pipa. Dar nu avu vreme să tragă două-trei colburi, cînd iar auzi glas la capătul podului:

— Tu, cal de strige, lupii carnea ţi-o mănînce, să ştiu că nu-i p-aici Crislăscan Viteazul, că numai de el mă tem, dar nici de el tare. Acesta era zmeul, care furase luna.

— Ba-s chiar eu, jupîne zmeule! zice voinicul ieşind de sub pod, dar nu mai da la laude, fără hai de-mi dă seamă, cum de ai cutezat să ne furi tu luna?

— Cutezat-am, zice zmeul, cum voi cuteza să-ţi iau şi inima din tine îndată.

Şi se coborî zmeul, şi se puseră la luptă dreaptă, luptă voinicească, şi se trîntiră şi se pumniră, de gîndeai că doi munţi îşi dau în capete: bubuia pămîntul cale de o poştă în giurul lor, dar ba să se poată învinge. Atunci trînti feciorul pe zmeu pînă în grumazi şi-i tăie capul. Apoi căută ce are în desagii de pe cal? Adică acolo era îndesată luna de nici nu grămujda. « Mulţam Doamne, zise feciorul, numai de mi-ar umbla tot aşa de bine şi cu zmeul cel mai mare, care trebuie să sosească îndată cu soarele; dar nu ştiu cum va fi, că-s cam obosit, cum m-am vînzolit cu ăşti doi ». Şi nu trecu mult, după ce se băgă sub pod, şi numai auzi iar un glas la capătul podului:

— Tu, cal de strige, lupii carnea ţi-o mănînce, că ştiu că nu-i p-aci Crislăscan, că numai de el mi-i groază, dar nici de el nu tare! Acesta era zmeul cel mai mare care aducea soarele. Cum îl auzi voinicul de sub pod, îi zise:

— Mai încet, jupîne, că şi eu-s p-aci.

— Şi ce cauţi tu p-aci? întrebă zmeul.

— Dar tu de ce ni-ai furat soarele şi ne-ai lăsat în întuneric? întreabă feciorul.

— Adică tu vii să mă iei la întrebări?

— Cam aşa, hai să ne răfuim!

Şi se prinseră la luptă dreaptă, şi se luptară pînă curgeau sudorile vale pe ei, şi nu era chip să se învingă unul pe altul.

Atunci zmeul zise:

— Ştii ce, voinice? Hai fă-te tu o pară roşie şi eu alta albastră, să ne mai luptăm şi în văzduh, că văz că aci jos nu-i chip să ne dovedim.

Şi se făcu feciorul pară roşie, iar zmeul para albastră şi începură a se lupta în văzduh. Cînd era lupta mai crîncenă, zbură un corb pe deasupra lor, şi zise zmeul către corb:

Corbuleț mîndru, slobozi-te în pîrîu și-ți moaie aripile și dă numai odată cu ele în para asta roșie, că-ți dau o grămadă de carne de cal și alta de carne de voinic. Dar voinicul zise:

— Corbuleț mîndru, du-te iute colea în poiană la frații mei și le spune să-și umple pălăriile de apă și să vină-ncoace și să toarne din ele pe para asta albastră, că-ți voi da șapte grămezi de carne de zmeu și șapte de carne de cal. Și a ascultat corbul de fecior, și s-a dus la frații lui și le-a spus să vină cu pălăriile pline de apă la capătul podului și să arunce apă pe para cea albastră. Și frații așa făcură, și cînd îi văzu fratele lor venind cu pălăriile pline de apă, să slobozi în jos bătîndu-se cu zmeul, iar cînd fură lîngă pămînt odată aruncară frații apa din pălării pe flacăra cea albastră. Atunci zmeul se făcu mii de bucățele, iar ei scoaseră din desagii lui soarele, ce sta ghemuit de nici nu grămujda. Acum toate le avea cîștigate, dar îl lovi dor să vadă el, cum e țara zmeilor, pîn-a nu merge acasă. Deci își lăsă frații acolea, să făcu un mîț mîndru și hai peste pod în țara zmeilor. Și merse, și merse, pînă dădu de niște curți mari, acelea erau curțile zmeilor. Și zmeoaicele plîngeau și se dăoleau:

— Vai de noi și de noi, că hoțul de Crislăscan ni-a omorît bărbații! Iar o babă bătrînă, mama zmeilor, își despletea părul cel cărunt și tot și-l smulgea de supărare și amenința cu pumnii și crișca în dinți de necaz. Mîțul vedea tot ce fac ele. Odată numai auzi pe una zicînd:

— Dar nici el n-a scăpa din mînile mele, că mă duc în drumul lui și mă fac un păr cu pere frumoase și cum va gusta din ele, să-i crepe inima și să moară. Alta zise:

— Ba eu mă fac în calea lui o fîntînă cu apă limpede, și cum va bea de mine, să-și plesnească. Alta zise:

— Ba eu mă fac trei brîne de aur, și mă arunc în calea lor, și cum m-or pune pe trup, tot îi ard de vii. Iar baba cea bătrînă zise:

— De scapă de voi, de mine n-a scăpa!

Auzind mîțul acestea, dete fuga pînă la pod, unde-l așteptau frații, și le zise:

— Haideți, fraților, să ne gătim de cale.

Și se puseră la drum, toți trei călări, iar la Crislăscan în dăsagi era soarele, luna și luceferii, și mergeau de rupeau locul. Dar era o zi caldă, caii erau înspumați de sudori, iar ei mai mureau de sete și nu nimereau în cale nici un izvor, nici o fîntînă, nici un pîrîu, ba nici vreun copaciu unde să se răcorească, nu era. Cum mergeau ei așa înfierbîntați și însetați, iată lîngă drum un păr mare încărcat cu pere frumoase. Cei doi frați dau să năvălească la pere, dar Crislăscan îi opri:

— Stați să gust eu mai întîi din ele. Și cum era călare, dă cu paloșul odată în păr și iese din el șiroi de sînge.

— Ei vedeți, ce ați fi mîncat voi, de nu eram eu aci?

Apoi au mai mers ei cît au mai mers și au dat de o fîntînă nu mai limpede ca jioara, de gîndeai că și flămînd să bei din ea. Cum o văd, frații cei doi dau năvală la ea, dar Crislăscan îi oprește.

— Mă, lăsați să beau eu întîi! Și-l lăsară frații, iar el își scoase paloșul și tăie apa cruciș și curmeziș, și se făcu un hoit plin de sînge închegat.

— Ei, vedeți ce ați fi băut, de nu eram eu aci?

După aceea nu mult au mai avut de mers și au dat de un pîrîu cu apă bună, de unde băură și ei și caii, și se luară mai departe. Dar nu mult merg și

dau în mijlocul drumului peste 3 brîne de mătase, toate cu fluturi de aur. Cum le văd, fraţii de loc vor să sară să le ridice. Dar Crislăscan mi-i opreşte şi dă odată cu paloşul peste ele şi de loc înnoată şi ele în sînge.

— Ei, vedeţi, zice apoi către fraţi, ce aţi fi încins pe lîngă voi, de nu eram eu?

Şi tot mergeau feciorii noştri, ca din poveste, dar nu se mai vedea nici sat, nici oraş, nici nimic, numai neagră pustietate; iar dindărăt îi ardea ceva ca o pară îndepărtată. Şi se uită Crislăscan îndărăt, adică era hăranca de babă, mama zmeilor; venea după ei c-o falcă în cer, cu alta-n pămînt, cu una bruş, măturînd, cu alta stele culegînd. Cînd era mai să-i ajungă dă Dumnezeu că ajung la curţile lui Petre Făt-Frumos.

Petrea era acasă pe un vîrf de jireadă de paie, şi se uită cum vin voinicii către el şi baba după ei. Cum îi văzu că se apropie, sări de acolo şi le descuie porţile şi-i slobozi înlăuntru. Într-o clipă a fost şi hăranca de babă acolo:

— Slobozi-mă, Petre, să văd cine m-a făcut fără copii şi fără nurori? Dar Petrea nu o slobozi. Atunci zise Crislăscan:

— Fă-i pe voie, deschide-i o leacă portiţa, dar numai cît să-şi bage capul să mă vadă. Şi-i deschise Petrea o leacă portiţa şi-şi vîrî ea capul înlăuntru, dar cînd vru să intre toată în curte, Petrea o strînse cu portiţa aşa de tare, de îndată se făcu iapă cu 12 picioare; apoi scoase repede paloşul şi-i ciuntă capul.

— Na, frate Crislăscane, zice Petrea, acum puteţi merge în pace că zmei şi zmeoaice nu vă vor mai ţinea calea, decît că drăguţul zmeoaicei cei bătrîne nu zic că nu s-ar cerca să te necăjească, fără el nu se leagă de nime, dacă omul nu-şi face de lucru cu el. Poate că îl veţi tîlni undeva culcat în mijlocul drumului în pielea goală; ocoliţi-l şi tăceţi, dar iată vă spun: tăceţi şi-l ocoliţi, că dacă i dă omul pace, nu-i arţăgos, dar de nu-i dă pace, cu greu poţi scăpa de el, că el e Pricina.

După aceea plecară de la Petrea, de bună seamă că mai întîi mulţămiră frumos pentru ajutorinţă, apoi calea şi valea! Şi se tot duc ei, se tot duc, pînă mai intra în ţara lor. Adică numai văd de departe un ometeu cît un urs întins de-a lungul la soare în mijlocul drumului, ca un şarpe, şi cu pielea goală. Caii-şi fac spaimă şi prind a forăi cînd îl văd.

— Mă ticălosule, zise Crislăscan, feri-ne din drum, că ni se sparie caii.

— Dar Pricina zice a lene: Ba eu. Atunci se înfuriază Crislăscan şi se coboară repede de pe cal cu paloşul scos, gîndind că Pricina va cerca să se apere în luptă dreaptă ca voinicii, ori va tuli-o la fugă ca fricoşii. Dar Pricina făcu atît de bine că se ridică odată oblu-n picioare, şi cînd fu în picioare. atunci fu şi pe cal, şi o trecu cu calul în sus în slava cerului pînă în văzduh Acum putea fluiera a pagubă Crislăscan după cal şi după desagii cu scumpeturile, pentru care muncise atîta, că în desagi pe calul lui erau luceferii, luna şi soarele. Acum îi picară în minte vorbele lui Petrea Făt-Frumos că cu Pricina să nu-şi facă de lucru, dar era prea tîrziu. Deci zice către fraţi:

— Fraţii mei, voi mergeţi acasă şi aveţi grije de mama, că eu nu pot merge, după ce în loc să duc, după cum m-am legat, soarele, luna şi luceferii, am mai prăpădit şi calul cel scump al împăratului, acela-mi pune capu-n păr, de mă întorc fără ispravă; bun e Dumnezeu, poate să ne vedem acuşi. Aci se despărţiră fraţii; cei doi merseră către casă — că nu mai era mult pînă-n ţara lor, — iar Crislăscan se duse pe altă cale, pe unde încă nu umblase, pe un şes lat şi mare. Şi cum mergea el aşa, dă de un om arînd cu plugul cu 12 boi, şi brezdele

toate mîncîndu-le, şi tot striga: vai foame-mi-e! Hm! zice Crislăscan, esta va fi Flămînzilă, de care auzisem mai an hăt în şezătore, oare să mă prind cu el frate de cruce?

— Bună ziua, vere!

— Să fii sănătos, vere: dar de unde şi pînă unde?

— Vin din lume şi merg în lume, dar nu mă pot destul mira, cum încape în tine brazda întreagă întreguţă, şi tot strigi, că ţi-ar fi foame!

— Nu te mira tu de mine, că eu-s Flămînzilă, şi aşa-i firea mea; dar te miră de Crislăscan Viteazul, voinic de babă săracă, că omoară zmei şi zmeoaice, iar în urmă se lasă batjocorit de urgia lumii, de Pricină!

— Dacă eu-s Crislăscan!

— Tu? Atunci hai să ne prindem fraţi de cruce, doară mă vei sătura şi pre mine odată, să ştiu c-am fost şi eu odată sătul în viaţa mea!

— Hai! zise Crislăscan; şi jurară pe vîrfurile paloşelor şi apoi plecară împreună.

Cum tot merg ei aşa povestind pe cel drum, mai fumegînd din cele pipe, iată dau de o apă mare, care mîna o moară cu 12 petri, din jos de moară sta un om cu gura căscată, şi cîtă apă cădea de pe jilipuri, toată o bea, şi tot striga:

— Vai că mor de sete!

Eşti doi se abătură pe la el.

— Dar ce zici, tălălău, că mori de sete, cînd tu tot mereu bei? întreabă Crislăscan.

— Nu te mira de mine, că aşa-i firea mea, că eu-s Setilă, dar te miră de Crislăscan Viteazul, voinic de babă săracă, că omoară zmei şi zmeoaice, iar în urmă se lasă batjocorit de năpasta lumii, de Pricină.

— Dacă eu-s acela!

— Tu? Apoi hai să ne prindem fraţi de cruce, barem mă vei sătura măcar odată de băutură, să nu mor setos.

— Hai! zise Crislăscan, şi se prinseră fraţi de cruce, şi jurară pe vîrfurile paloşelor; apoi plecară mai departe.

Acum erau trei inşi. S-au tot dus ei povestind pînă au dat de o pădure. În mijlocul pădurii era un foc ca de 99 cară de lemne şi lîngă foc era un om cu cojocul pe mîneci şi încins cu cunună de copaci peste mijloc. Asta era vara în postul Sîn-Petrului şi el totuşi striga:

— Vai, că mor de frig.

— Cum poţi tu striga că mori de frig, pe năbuhala asta, îmbrăcat cu cojocul pe mîneci şi lîng-un foc aşa pogan? întreabă Crislăscan.

— Nu te mira de mine, că eu-s Zgriburilă, şi aşa-i firea mea; dar mirăte tu de Crislăscan Viteazul, voinic de babă săracă, care a omorît zmei şi zmeoaice, iar în urmă s-a lăsat de l-a păcălit urgisitul de Pricină!

— Dacă eu-s Crislăscan!

— Tu? Apoi hai să ne prindem fraţi de cruce!

— Hai, dară! Şi se jurară pe crucea paloşului şi plecară mai departe. Acum erau patru inşi. Şi s-au dus ei tuspatru cît s-au dus, iar dacă au ieşit din pădure la largul, au dat de un om mare numai cu un ochi în frunte şi c-o puşcă de umăr. Mult se miră Crislăscan de acest om uriaş şi nu se putu stăpîni să nu-i zică:

— Ce baţi tu cîmpii cu rugina aceea în spate, nu te poţi ogoia locului?

— Nu te mira de mine, zise uriaşul, eu sînt Ţintilă, şi aşa-i firea mea; dar te miră de Crislăscan Viteazul, voinic de babă săracă, că el a omorît zmei şi zmeoaice, iar în urma urmelor l-a păcălit o tîndală de Pricină. De el te miră tu.

— Dacă eu-s Crislăscan!

— Tu? Apoi hai să ne prindem fraţi de cruce, doară mă voi duce undeva să mă satur de vînat, că mor de dorul vînatului, şi aici în ţara mea nu mai am după ce ţelui.

— Hai, dacă voieşti, şi apoi vom fi cinci ortaci, şi jurară credinţă şi frăţie, apoi se luară la drum mai departe toţi cinci: Crislăscan, Flămînzilă, Setilă, Zgriburilă şi Ţintilă.

Acum se apropiau de ţara Capcînilor, unde oamenii sînt cu cap ca cînii, altcum sînt oamenii ca şi noi. Ei şi mănîncă bucuros carne de oameni de ceştialalţi — « Aci nu-i de a intra », zice Ţintilă, că capcînii numai eu văd ce fac.

— Ba să chiar intrăm în ţara lor, zise Crislăscan, şi vom merge tocma la împăratul lor, să vă ţin eu ţîră şi bine, ca să nu ziceţi, că aţi umblat în zadar cu mine prin lume.

Aşa au şi făcut. S-au dus chiar la împăratul capcînilor, şi Crislăscan au început vorba cam aşa, ca oamenii cei cuminte.

— Înălţate împărate, noi tuscinci sîntem feciorii împăratului Verde şi am venit la Măria-ta, că am auzit că ai fată de măritat, să mi-o dai mie nevastă.

— Să trăiţi, dragii mei, zise împăratul capcînilor, să trăiţi! De oameni de omenie nu ne ferim nici noi, dar datină este în ţara mea, ca peţitorii să steie o zi şi o noapte, în care vreme să se mai gîndească şi fata şi eu, iar ei să se ospăteze boiereşte, apoi a doua zi capătă răspunsul. Trebuie însă să mai ştiţi un lucru: aveţi de a mînca şi de a bea tot ce vă voi pune înainte şi la noapte aveţi a durmi unde vă voi culca eu; iar dacă nu, vă rămîn oasele aici la noi. Priceput-aţi?

— Priceput, înălţate împărate.

Şi se puse împăratul şi porunci de le tăie 99 de boi graşi şi coapseră 99 cuptoare de pită albă ca spuma, şi după ce le puseră în mijlocul curţii, le puse de a-ndemînă 99 de buţi cu vin roşu, apoi le zise:

— Pînă în seară să fie gata.

Şi se puseră feciorii mei la mîncat şi la băut, şi cînd fu colo către ojină, Flămînzilă zbiera ca din gură de şarpe:

Vai de mine flămîndu-îs
Că n-am mîncat de cînd îs;

iar Setilă se bocea, că nu mai putea de sete.

Auzind împăratul capcînilor chiar cu ale lui urechi vaietele celora, că mor de foame şi de sete, după ce el îi ospătase cu 99 boi graşi fripţi, cu 99 cuptoare de pîne şi cu 99 buţi de vin şi după ce ei numai 5 inşi îndopase atîta potop de mîncare şi băutură, se înfrică. Porunci deci slugilor, ca să ardă cuptorul cum ştiu ei mai pogan. Şi era cuptorul cel mare în care coc profunţii cei ostăşeşti, că puteau îmblăti în el patru inşi în voia cea bună, de micuţ ce era. Dar apoi l-au şi încălzit cu 99 cară de lemne, iar colo deodată cu seara au scos slugile numai jarul din el; împăratul capcînilor pofti pe voinicii noştri la culcate. Ţintilă văzuse, ce văzuse, deci zise lui Zgriburilă:

— Mergi tu, frate, înainte. Și intră Zgriburilă înainte și numai odată răsuflă în lăuntru, și atît se domoli cuptorul de tare, cît prinse a dîrdîi în dinți Zgriburilă, iar ortacilor li se părea că dorm afară în postul Sîn Petrului. Împăratul capcînilor de abia aștepta să se facă ziuă, că ar fi mîncat bucuros o leacă de friptură de om. Trimise deci pînă în ziuă pe un slugă la cuptoriu să vadă nu i s-au ars cumva prea tare friptura? Iar sluga nu sosi bine la cuptor și-și veni repede îndărăt, tot gîfîind.

— Da ce-ți e? întrebă împăratul.

— Oh! înălțate împărate, aceia-s draci, nu-s oameni.

— Da cum așa? s-au prea ars doară?

— Dar de unde? Unul strigă că moare de foame, altul să vaietă că-i e sete, altul dîrdăie în dinți de frig, iar altul suduie cît mă temeam c-a cădea cuptorul pe el, și tot zice că ce să mai țintească? iar unul mai de omenie bag-seama, îi tot mulcămește ca să aștepte pînă s-a face ziua bine c-apoi pe toți îi îndestulește.

Auzind împăratul capcînilor de una ca asta, prinse și el a zgriburi, dar nu de frig, ci de frică. Aceia vor să-mi pună capul, zise el! iar sluga, auzind de frica stăpînului, să făcu frate cu drumul, după ce spuse întîmplarea celorlalte slugi adică ortacilor lui. Cînd se sculară voinicii noștri, împăratul era numai singur în curte, că toți slujitorii îl părăsiră. Deci era hotărît, ca să deie străinilor ce vor cere, numai să-l lase în pace.

— Ei, ce poftiți de la mine, întrebă pe eștia văzîndu-i că se apropie de el.

— D-apoi, zise Crislăscan, deocamdată să ne arăți fata, că eu doar la pețit am venit.

Cam greu veni împăratului să le arate fata, că nici nu era acasă. Ea era Pricina, care fugise cu calul lui Crislăscan, și cu comorile lui, și ea punea la cale voinicii cei mai zdraveni să vină la curțile tatălui ei, iar acela îi frigea și-i mînca pe toți. Acum nu era acasă, era în fundul iadului; că bucuroasă n-ar fi dat față cu Crislăscan, despre care auzise că-i mare drac. Dar împăratul temîndu-se, că aceia te miri ce rău îi vor face, o cheamă numaidecît, că el nu știa nimic despre cele ce avuse ea, adică Pricina cu Crislăscan. Și pleacă ea să vină, dar cînd fu deasupra norilor și zări pe Crislăscan la ei în curte, dă să întoarcă în iad, de unde venea. Dar Țintilă o vede, încoardă și paff! Atunci cade jos moartă, iar Crislăscan se aruncă iute pe calul lui, cu care fugise Pricina și cu care căzuse acum pușcată de Țintilă. Apoi zise către ortaci:

— Nu de fată, ci de cal mi-a fost, că pe elu-s desagii cei luați de la zmei, cu soarele, luna și luceferele. Acum ospătați-vă aci cu ce veți căpăta, iar peste 3 zile să fiți la mine la nuntă, să vă ospăt cum știu eu. Zicînd acestea, și-a luat rămas bun de la ortaci, și hi, murguț, către casă. Cum au intrat în țara lor, de loc au prins a se se lumina, iar împăratul și fata lui, ca și tot poporul se bucură. După ce ajunse acasă, se cunună cu fata împăratului și făcură o nuntă numai ca ea. Acolo au fost și mama și frații mirelui; eu mă uitam pe fereastră la nuntași. Parcă acum văd pe Crislăscan cum iuia și cum zicea către mă-sa:

— Spusu-ți-am că-s vrednic să fiu ginere la împăratul? Mai multe n-am auzit, c-apoi m-au alungat de la fereastră, s-au temut bag-seama, ca să nu le fur mireasa.

Rodna, în iuniu 1889.

Colectată de I. P. Reteganul.

BINELE ŞI RĂUL

Într-un sat trăia odată un om sărac şi i-a dat Dumnezeu o droaie de fete, iar mai în urmă doi feciori gemeni, pe care i-a botezat: pe unul Binele şi pe unul Răul. Cînd erau ei ca de zece ani, au zis către părinţi:

— Păn-acum ne-aţi crescut şi v-aţi ostenit destul pentru noi, de acum înainte mai putem noi trăi şi fără ajutorul vostru. Aveţi voi destule năcazuri, faceţi-ne oleacă de merinde şi ne lăsaţi să mergem în lume, să ne căutăm norocul.

— Bine, dragii tatii, zise omul, văzînd că are aşa copii îndemnoşi la lucru numai daţi din cînd în cînd şi p-aici, barem odată în an, ca să mai ştim şi noi despre starea şi aflarea voastră.

Apoi le făcu mumă-sa cîte o turtă mare în foc, şi după ce-şi făcură fiecare cîte o bîticuţă, plecară la cale. Au mers ei cît au mers pînă colo către amiazi; iar cînd au fost la amiazi, au dat de o fîntînă lîngă drum, subt o răchită mare. Acolo au stat să poposească. Binele fiind flămînd, scoate turta din traistă şi dă să mănînce; Răul cum îl vede, se apropie şi mîncă împreună cu el pînă ce-i gată toată turta. Cînd să plece, zise Răul către Binele:

— Frate, cînd ne-a lovi foamea, vom mînca turta mea; acum să plecăm, dar uite două drumuri, amîndouă ies colo în deal la cruce, hai să vedem care ajungem mai iute, eu merg pe drumul din stînga, tu du-te pe cel din dreapta. Aşa şi făcură; că Binele era bun bucuros la toate ce-i spunea frate-său Răul, că el gîndea că toată lumea e bună la inimă ca el. Merse deci Binele pe poteca din dreapta, dar pace să se mai întîlnească cu frate-său Răul; a ajuns însă într-o pădure mare, din care nu mai ştia cum să iasă. Merinde nu avea deloc şi trăia numai cu cîte o alună, ce biată găsea prin pădure, cu ceva smeură ori mure, ba şi ghinde şi jir mînca de foame, dar puţin afla şi de acelea. De la o vreme prinse a nu afla mai nimic, şi din pădure tot nu mai putea ieşi. Odată dă de un furnicariu mare, în mijlocul unei poieni, şi se îndreaptă oblu într-acolo, cu gînd să-l mănînce, că nu mai putea de foame. Dar furnicarul îi ştia gîndul, deci îi zise:

— Nu mă mînca, dragul meu, mai rabdă şi ăst puţin cît ai răbdat cel mult, că la vreme de năcaz bine-ţi voi prinde.

Şi-i fu milă la băiat şi nu mîncă furnicarul, ci merse mai departe, dar flămînd, de-i corăiau maţele de foame. Mergînd el aşa, vede într-un copaciu scorburos un stup şi-şi îndreaptă paşii într-acolo, cu gîndul să-l mănînce. Dar stupul îi gîci gîndul şi-i zise după ce fu aproape:

— Hei, voinice, puţin folos vei avea şi de mă vei mînca, dar rabdă şi ăst puţin cum ai răbdat cel mult, că bine-ţi voi prinde la vreme de necaz.

Și Binele a lăsat stupul în pace și s-a dus mai departe, mai leșinat de foame. Mai mergînd o leacă, vede un lac și lîngă lac doi cocostîrci umblînd după broaște. « Pe unul din ăștia trebuie să-l mănînc ! » își gîndi Binele, și căuta un steop de lemn să lovească un cocostîrc și să-l frigă pe cărbuni, că nu mai putea de foame.

Dar cocostîrcii, parcă-i știură gîndul, că de departe-i strigară:

— Cruță-ne, voinice, că bine-ți vom prinde la vreme de necaz: cum ai răbdat cel mult, mai rabdă și cest puțin; du-te pe calea asta înainte și vei nimeri într-o luncă frumoasă, acolo vei da de curțile unui boieriu bogat, unde vei afla tot ce-ți trebuiește.

Binele cruță și pe cocostîrci și merge mai departe pe calea ce i-o arătară aceia. Și într-adevăr, nu trebui să meargă nici cît ai trage o pipă de tăbac, și fu în luncă. Adică pe cine văzu mai întîi? Pe frate-său pe Răul, care păștea o turmă mare de oi boierești. Cum îl văzu, de departe grăbi spre el strigînd:

— Bine că te aflu, frate, hai iute dă-mi un strop de pîne, că mor de foame. Dar Răul, în loc să-i dea ceva merinde, fugi de frate-său ca dracul de tămîie.

Supărat și împleticindu-i-se picioarele de foame, se trase numai ca șarpele pînă la curțile boierului, ce se vedeau pe luncă în jos, și se rugă la boieriu să-i deie ceva de lucru, ca să-și capete mîncare, că uite moare de foame. Boierul numaidecît a poruncit de i-au adus de mîncare din curte și i-a spus, că toate slujbele-s cuprinse, fără, de voiește, gîscariu, adică păcurariu la gîște poate intra din acea minută chiar. Binele se învoi bucuros, mîncă de se sătură, mulțămi lui Dumnezeu și boierului, și merse, să se culce, ca dimineață pînă-n ziuă să primească gîștele în seamă.

A doua zi merse la gîște, iar frate-său Răul era la oi. Cînd fu seara, intră Răul oblu în curte la boierul și-i zise:

— Uite, boieriu dumneata, gîscariul s-a lăudat că în timpul de o zi și o noapte ți-a scoate tot grîul din stoguri, fir de fir, și stogurile vor rămîne întregi de paie goale.

Boierul cam credea vorbele Răului, că pînă într-aceea nu-l prinsese nici cînd cu minciuna. Deci cheamă pe gîscariu înainte și-i zise:

— Să vezi, băiete, să faci ce te-ai lăudat pe cîmp, că de nu, te prind de urechi; bag seama zise mai mult în glumă decît înadins.

— Dar ce să fac, domnule? întreabă Binele; ce m-am lăudat?

— Știi tu bine; ai zis că vei scoate tot grîul din stog, fir de fir, și paiele vor rămîne stog cum sînt; acum să te văd, harnicule, că de nu, vai de urechile tale !

Da unde nu se supără băiatul, da unde nu prinde a plînge și a se tîngui, de gîndeai că lumea piere; nici de cină nu-i trebui, numai se închise în căsuța lui, lîngă cotețul gîștelor, și plînse pînă către miezul nopții. Atunci bătu cineva la ușă.

— Cine-i? întrebă băiatu.

— Eu, furnicarul, răspunse cineva de la ușă, lasă-mă înlăuntru. Și-l lăsă înlăuntru.

— Fătul meu, știu eu năcazul tău; că eu sînt craiul furnicarelor și al furnicilor, dar culcă-te și dormi fără frică, că mîni în zori de zi grîul va fi ca ales pe masă. Apoi se duse craiul furnicilor la stog și se sui în vîrful lui, iar furnicile toate din lume erau prin stog și așa erau de multe, cît abia la 3—4 ajungea cîte

un grăunț de grîu. În cîteva ceasuri grîul era ca ales pe masă. Binele s-a uitat la ele în tot timpul acela și se minuna de hărnicia lor și-i părea bine, că mai ieri alaltăieri nu l-a mîncat într-o bobotă de foame.

Pînă-n ziuă se sculă boierul să vază minunea, și în adevăr se minună de ce văzu și lăudă pre băiețan; ba nu se putea destul mira, cum un biet băiat de la gîște să facă lucruri, care n-ar fi în stare să le facă nici cei mai procopsiți curteni.

A doua seară iar vine Răul cu o minciună la boierul, care minciună i-o și crede cela mai înainte de a i-o spune. Îi spune adică, că uite gîscarul s-a lăudat, că pînă dimineață din paluta boierească, numai de ar voi el, ar putea face o mănăstire de ceară. Lucru mare acesta, și cum îl auzi boierul, îi și veni gustul să-l aibă. Ce gîndiți d-voastră: mănăstire de ceară! Deci cheamă băiatul înainte și-i zise:

— Pînă dimineață să-mi faci din paluta cea mare o mănăstire de ceară!

Supărarea băiatului nu se poate spune, și plînsul lui și necazul lui. Dar colo către miezul nopții cine-i bate în ușă? Crăiasa stupilor, pe care mai ieri-alaltăieri în foamea lui era cît pe aci să o mănînce. Ea-i spuse, să nu se supere, că va fi cum va voi Dumnezeu. Și porunci tuturor albinelor din lume și din țară să se adune, și toți pereții palutei să-i îmbrace în ceară și pe pereți să facă icoane din ceară, iar în mănăstire să facă altariu de ceară, și pînă dimineață să fie gata.

Și așa se făcu. Și se bucură boierul cînd văzu acea mîndrenie de mănăstire, cum nu mai era alta în toată lumea, și lăudă pe copil, care amu era cotîngan.

Peste vreo cîteva zile, după ce Răul gîndi și răzgîndi fel de fel de bazaconii, mai veni cu o minciună la boierul. El știa adică, că boierul nu are copii decît o fată, ce se apuca fecioriță, dar feciori nu avea niciunul. Deci Răul, zice către boier, că uite Binele s-a lăudat că peste noapte-i poate aduce de la zîne un copil cu părul de aur. Boierul, dorind foarte să aibă un fecioraș, și văzînd cîte lucruri frumoase a făcut Binele, crede, că de bună seamă el așa s-a lăudat, precum îi spune Răul. Deci cheamă pe băiat înainte și-i spune.

— Pînă mîni dimineață lîngă boierița în pat să aflu un copil, nu-mi pasă: adu-l de la zîne, fă ce știi, numai să aibă fecioraș!

Acum încremeni Binele la astă poruncă și intră în casă plîngînd. Dar colo la miezul nopții bătu numai la ușă împăratul cocostîrcilor și-i zise:

— Nu mai plînge, nu te dăoli, că porunca boierului este împlinită; boierița are la sîn un copilaș cu părul de aur, amu i l-am adus de la zîne.

Bucuria băiatului, dar bucuria boierului! Numaidecît cheamă preotul și făcu 2 lucruri: un botez și o logodnă. Logodi adică pe Binele cu fata lui și-i dădu jumătate boieria și moșiile și binele, iar Răul se lăuda — crezînd că așa merg lucrurile numai cum gîndea el — se lăuda, că în ziua nunții va sta în vîrful unei clăi de fîn pînă cînd aceea, dîndu-i-se foc — va arde pînă-n pămînt. Toți se minunau cum va fi lucrul acela, dar cînd colo, Răul arse cu claia împreună, de nu se alese numai cenușă din el. Dar cenușa aceea o suflă vîntul în toate părțile și unde căzu, acolo răsări. De aceea în lumea asta este mai mult rău, decît bine.

Din Bouțariul-de-jos, în Bănat. Colectată de I. Pop Reteganul.

OMUL CU TREI SFATURI

A fost odată un om sărac, dar nu altmintrea sărac, fără n-avea nimic, nici chiar mîță-n vatră, din care pricină a luat lumea-n cap, și-a lăsat muierea singură, cu copil mic în brațe, și s-a tot dus pîn-a ajuns într-un sat, cale de nouă zile de la satul lui. Acolo s-a băgat slugă la un domn mare, bogat și bun. Și a slujit el cu credință la domnul acela un an, și a slujit doi, pînă s-a împlinit opt ani. Atunci s-a dus în curte la stăpînu-său și a zis:

— Domnule, opt ani ți-am fost slugă bună, rea, cum mi-a ajutat Dumnezeu sfîntul; acum m-a prins dor de casă, fă bine și-mi plătește cît știi că mi se cade, și rămîi cu Dumnezeu. Iar stăpînu-său ii părea rău după el, că fusese slugă cu credință. Deci îi zice:

— Mă, fătul meu, mai stai tu la mine barem opt ani, atunci te voi cunoaște cu o sumă frumoasă de bani, și după ce-i merge acasă nu-i mai fi silit să slujești pe alții, ci vei fi tu gazdă de rîndul tău. Și s-a învoit omul, și a mai slujit opt ani. Altu însă n-a mai vrut să slujească. S-a rugat deci de stăpînul său să-l sloboadă. Și l-a slobozit, și i-a dat stăpînă-sa trei pite mari, două să-i fie de merinde, iar în una i-a pus bani uscați cîți i se cădea pentru slujit de șaișesprezece ani. Dar pînă nu plecă, i-a zis stăpînul său:

— Mă, fătul meu, la mine te-ai purtat cu cinste și cu omenie; drept aceea, pre lîngă simbrie-ți mai dau trei sfaturi, care, de le vei urma, mi-i mulțămi toată viața ta.

Întîi: nu lăsa în veci drumul pentru potec!

A doua: nu trage de mas la crîșmă, unde muierea va fi mai tînără decît bărbatul!

Și a treia: mînia de seară las-o pe dimineață!

Dacă i-a dat domnul aceste trei sfaturi, i-a zis « cale bună », iar omul a sărutat mîna stăpînilor și s-a dus dorului.

Și cum mergea el pe drum, s-au întîlnit cu niște negustători, care mergeau la tîrg.

— Bun ajuns la dumneavoastră.

— Să fii sănătos, om de omenie; dar de unde și pînă unde?

— Iată unde am fost, și unde mă duc.

— Da să vii cu noi în căruță, că nu mai avem nu știu ce greutate.

Și s-a suit cu negustătorii în căruță, iar cînd era la poalele unui deal, s-au coborît toți din căruță să meargă pe jos pînă-n vîrf. Dar fiind drumul cu multe cotituri, cum e pe dealuri, de abia ajungeai în cîteva ceasuri pînă-n vîrful lui. Deci au zis negustătorii:

— Haideți pe potecul ăsta, e mult mai drept și mai scurt, putem sosi în vîrf cu mult mai iute decît mergînd pe drum în dreptul căruții. Cu căruța s-a sui cocierul încet. Dar omul nostru numaidecît se gîndi la sfatul stăpînu-său: nu lăsa drumul pentru potec! și zise negustorilor:

— Oameni buni, să mergem noi pe drumul ăst bătut, că știți zicala: cine ocolește, nu se poticnește. Negustorii însă nu l-au ascultat, o au luat pe potec, iar omul nostru au mers singur îndărătul căruții, povestind cu cocierul. Într-un tîrziu numai aud ceva larmă și țipet în depărtare, între tufe undeva departe. Iute ia omul nostru un topor și cocierul alt topor de la loitra căruții și hai într-acolo. Căruța o lasă singură în drum. Într-o minută au fost acolo. Adică ce larmă era? Niște hoți ținuse calea la negustori și acum îi despoia de bani. Dar omul cu cocierul au sărit cu topoarele, au alungat pe hoți și au scos pe negustători din mînile lor.

— Nu v-am spus, zise omul că nu-i de a lăsa drumul pentru potec? Acuma-i mulțămiră negustorii frumos, ba-l și mai dăruiră cîte cu ceva, și merseră împreună pînă la oraș. Acolo intrară cu căruța la o crîșmă. Omul nostru bagă de seamă, că crîșmărița-i cu mult mai tînără decît crîșmarul. Deci venindu-i în minte vorbele stăpînu-său, zise ortacilor:

— Auziți, oameni buni, oare nu ne-am putea căpăta alt conac mai potrivit, că eu unul nu aș avea plăcere să rămîn aci peste noapte?!

— Ba, zic negustorii, noi am mai fost aci, este foarte bine, ș-aci rămînem.

— Apoi, noapte bună, dară, că eu nu rămîn aci.

— Noapte bună.

Și s-a dus omul nostru în vecini de acolo și s-a rugat de gazdele casei să-l lase de mas, că e obosit de cale.

— Te lăsăm bucuros, vei dormi pe cea prispă afară, că-i cald și bine.

— Dormi-voi oriunde, bogdaproste.

Și s-a culcat pe prispă chiar într-un drept cu fereastra crîșmei, și și-a pus toporul de a îndemînă.

Negustorii s-au ospătat bine, au băut bine și s-au culcat ca domnii, în paturi moi. Iar cînd fu colo către miezul nopții, cineva bătu la fereastră încet, de numai de abia se auzia. Era drăgutul crîșmăriței.

— Tu ești Pavele?

— Eu, Măriuță; dar este ispravă?

— Este și încă bună. Sînt aci niște neguțători, dorm; cu un cuțit îi tăiem capul, apoi băgăm cuțitul pe tureacul cioboatei la un neguțător; și dimineață toată lumea va pune vina pe acela, în a cui tureac s-a afla cuțitul.

— Bine, Măriuță! Ei adică făceau planul cum să omoare pe crîșmarul. Apoi se aburcă Pavel frumos pe fereastră și îndată fu acolo. Nu stătu însă mult și isprăvi și dă să treacă fereastra; și o și trece, dar cînd dă să o ieie la fugă, cineva puf! cu toporul în piciorul cel stîng, de-i tăie două călcîie odată, al cioboatei cu al piciorului. Adică omul nostru auzise tot ce se petrecu, el îl pîndi și-i tăie piciorul, luă călcîiele și le puse bine, apoi ațipi o leacă, că vara-s nopțile mici; cînd e miezul nopții, minteni-i și ziuă.

Dimineața era mare larmă prin oraș. Toată lumea zicea că niște neguțători au omorît pe crîșmarul cutare, că cuțitul s-a aflat la unul pe tureacul cismei și că pe neguțătorii aceia-i vor spînzura. Vestea o dusese slujnicile, care fuseseră după apă ori după carne. Judecătorii ieșiră des-de-dimineață la

fața locului, judecară pe negustori la furci și și vrură a se depărta. Atunci intră înaintea lor un om străin și scoase de sub suman un călcîi de cioboată și în el altul de om, tăiat, prospăt. Era omul nostru.

— Cinstiți judecători, zise el, nu zic să sloboziți pe negustori pînă s-a adeveri dreptatea, dar vă pot spune, că ei vinovați la moartea crîșmarului nu sînt. Acela a omorît pe crîșmariul, a cui sînt călcîiele acestea.

— Și a cui sînt? întreabă judecătorii.

— Să răspundă jupîneasa crîșmăriță, că ea știe mai bine decît toți, strîngeți-o numai bine în curele, că va spune ea.

Și se pun judecătorii și leagă pe jupîneasa cu lanțuri peste mîni, iar geandarmii prind a o îmbia din patul puștilor, și îndată le spuse că sînt ale lui Pavel, juratului celui mare, care vrea s-o ieie nevastă.

— Așa! zic, judecătorii, geandarmi, haideți curînd să aduceți pe juratul cel mare de unde a fi.

Și s-au dus geandarmii ață la el acasă și l-au aflat în pat schilav.

— Da bună-i dragostea, Pavele?

— Ce dragoste?

— Hai numai cu noi, că-i vedea.

Și l-au luat pe sus, că un picior nu-l putea pune în pămînt și l-au dus înaintea judecătorilor. Acolo au mărturisit tot cum au fost. Judecătorii apoi pe el cu crîșmăriță i-au spînzurat, pe negutători i-au slobozit, iar pe omul nostru l-au cinstit cu o frumoasă sumă de bani pentru băgarea lui de seamă. Negutătorii încă l-au cinstit și acum.

În satul lui au ajuns omul nostru noaptea tîrziu pe la cina cea bună. În casa lui era lumină, și nevasta lui cina dintr-un blid plăcintă și pui fript cu un junișan frumos, numai ei amîndoi. Ba și o glajă cu vin aveau dinainte, că era chiar la lăsatul de postul Sfîntă-Măriei. Văzînd omul nostru una ca asta, i se suie sîngele în cap de mînie și-și gîndește: Eu slujesc atîta amar de vreme ca să avem și noi ca altă lume și ea uite! cu ficiorii la plăcinte și la vin! O pușc ca pe o cioară! Și trase cocoșul de la pușcă și puse buza puștei pe fereastră, dar iar se gîndi: Mînia de seară las-o pe dimineață! Așa m-a învățat stăpînul, și luă pușca de pe fereastră.

Atunci auzi glasul muierii:

— Săracul tată-tău, cum ar mai cina și el de bine cu noi, să fie aici, da Dumnezeu știe pe unde a fi el acum! Și prinse a plînge muierea, cînd zise vorbele astea. Iar flăcăul o mîngîie:

— Nu plînge mamă, că bun e Dumnezeu, numai ne-om trezi odată cu tata între noi.

Auzind omul nostru vorbele astea, bătu cu degetul în fereastră și zise plîngînd și el de bucurie:

— Aci sînt, dragii mei, lăsați-mă înlăuntru. Și-l lăsară înlăuntru, și se sărutară și se strînseră, și plînseră, și cinară și se ospătară, și nici unul nu închise ochii în acea noapte, ci tot povestiră și rîseră și plînseră de bucurie. Omul le povesti toate pățaniile lui, iar în urmă zise către copilul lui:

— Dragul tatii, bine am trăit pe unde am umblat; că am fost om cu credință către Dumnezeu și cu dreptate către stăpîni; buni stăpîni mi-a și dat Dumnezeu, frumoasă simbrie mi-au dat la plecare, dar mai mult bine mi-au

prins trei sfaturi care mi le-au dat domnul înainte de plecare, și fără care sfaturi noi nu ne vedeam în veci.

— Ce sfaturi, tată? întrebă feciorul.

— Chiar voiam să ți le spun:

1. Nu lăsa drumul pentru potec.
2. Unde-i bărbatul cu mult mai bătrîn decît muierea, nu dormi.
3. Mînia de seară las-o pe dimineață.

Ascultă, fiule, sfaturile mele, cum le-am ascultat eu ale stăpînului meu, și bine-ți va merge. Aci le povesti întîmplările călătoriei, iar cînd le gătă era ziuă albă. Atunci au ieșit afară, s-au pus cu fața către soare și au mulțămit lui Dumnezeu, că i-a întîlnit în pace. Din simbria adunată și-a cumpărat car și boi, vaci și oi, și în scurtă vreme se făcu bocotanul satului, dar tot om de omenie, nu cum sînt mulți din bocotanii de azi. Și de n-a murit, și astăzi trăiește; și de nu mai trăiește, totuși vestea îi vecuiește!

Auzită în Sîncel, de la Macavei Anușca, la 1886 și scrisă în 1889 în 11 octobre. I.P.R.

PORUMBEII

legendă

Zice că erau odată doi oameni, un bărbat și o muiere, și aveau doi copii, un fecioraș și o fetiță, și copiii erau gemeni. Tare drăgălaș era feciorașul, dar fetița parcă sta să-l întreacă, atît era de cuminte, de blîndă și de ascultătoare; era care de care mai plăcut. Părinții erau foarte fericiți de darul cu care-i înzestrase Dumnezeu Sfîntul, și copiii încă erau fericiți avînd niște părinți atît de buni; copilașii nu s-ar fi dezlipit unul de altul pentru cît bine-i în lume. Dar nu mult se putură bucura băieții de fericirea lor: nemiloasa moarte duse pe mama lor, cînd ei erau numai de cinci ani. Durerea și jalea bărbatului era mare, dar a copiilor nu avea margini, căci numai o mamă a dat Dumnezeu la copii. Ei tot timpul erau nedespărțiți: dintr-un blidișel mîncau, dintr-o ulcică beau apă, unde mergea unul, acolo mergea și celălalt. Dimineața pare că deodată se trezeau, deodată ridicau mînuțele și se rugau lui Dumnezeu, și scurt zis: pe unul fără altul nu-l puteai vedea nicăieri. Tatăl se bucura văzînd atîta iubire între copiii lui; dar cu cît se bucura mai tare de ei, cu atît se întrista mai tare, văzîndu-i fără mamă, care să-i grijească colea ca pe copii, că tata, să fie cît de bun, dar locul mamei nu-l poate împlini. Dar mult timp nu putu rămîne așa, văduv. Avea lipsă de muiere-n casă, care să facă de mîncare, să grijească casa, să spele rufele și știți dumneavoastră, oameni de omenie, casă fără muiere și gard fără proptele rău să țină; deci hotărî să se însoare a doua oară. Și se însură bietul om. El gîndi că nimerește cît se poate de bine, dar nimeri cît de rău. Că muierea asta de a doua, pe lîngă că nu era cea găzdoaie, mai era pară de foc de volburată: briciul că-i briciu, și parcă nu tăie pogan cum tăia limba ei. Iar copiii îi erau urîți de moarte. Și zicea ea adeseori, la cîteva săptămîni după ce se mărita: « Pe dracul vreau să-l văd, dar copiii ba » ! Vă puteți închipui amu soartea bieților copiii ! Dar ei răbdau, ba încă mulțămeau lui Dumnezeu că mama astă de scoarță este și cum este, că oricum, cît de silă cît de milă cîte o leacă de mîncăruță le da, barem ce rămînea după ce mînca ea, și cîte o rufă în spate le punea, cît spălată cît mai mult nespălată. Bietul om însă era supărat de moarte pentru năpasta de muiere, cu care-l bătuse Dumnezeu, după ce pre cea dintîi, care era bună ca pînea cea bună, i-o luase. Răbda însă și el și gîndea: « Bun e Dumnezeu, îmi vor crește copilașii, și apoi, dacă pînă atunci nu s-a mai îndrepta, voi țipa-o în mama huciului, nici de nume să nu-i aud, dar amu ce să fac. Ieși, rău, din pîrău, că-i mai rău fără de rău ! Nu trecu multă vreme și odată-i spuse muierea Safta, verde-n buze, cum se zice:

— Bărbate, fă ce-i face, și hămisiții ești de copii să nu-i mai văd prin aretul casei, că doar nu-mi voi mînca eu zilele nici nu-mi voi frînge oasele cu hăramurile de copii ai tăi; ori ei, ori eu, din două una!

Bărbatul înlemni, cînd auzi așa vorbe din gura unei muieri, și adică din gura muierii lui, și într-un tîrziu, după ce se mai dezmetici, zise cu glasul său domol și liniștit:

— Dar nu te temi tu de Dumnezeu să și grăiești așa ceva? Făpturi nevinovate și nepricepute ce sînt ei, să fie străini, să nu fie ai mei, și totuși m-aș teme de Dumnezeu să-i duduesc de la căscioara mea; dar încă fiind ai mei, sîngele meu, bucuria mea, nădejdea mea, lumina ochilor mei?! Dar nici muierea nu se lăsa dovedită; ea ținea una:

— Roabă la copiii nimănui nu vreau să fiu! Ori ei, ori eu, toți la un loc nu putem fi!

Auzind bărbatul vorbele acestea păgînești din pîngăritele ei buze, se gîndi și se răsgîndi: ce ar fi de făcut? Să-i alung de la casa mea, își zicea bietul om, mă doare sufletul, m-a bate Dumnezeu, nu voi avea hodină nici în groapă; să-i țin, după cît văd că-i de îndrăcită zmeoaica asta de muiere, mă tem că te miri ce rău le-a face! I-a opări, i-a arde, ori Doamne apără, cîte nu le poate face un suflet rău ca ăsta? Să o alung pe ea, mă tem de alt năcaz. Eu mai mult sînt dus la cîmp decît stau pe acasă. Copiii tot cu mine nu-i pot lua, zmeoaica de ea, văzîndu-se alungată din pricina lor, te miri în ce fel și formă și-a răzbuna împotriva bieților îngerași! Deci: ce a da Dumnezeu, aceea va fi! De va sta ea narnă ca să-i mîn, nu voi avea încotro, va trebui să mă despart de ei, cu toate că mi se rupe inima cînd gîndesc la una ca asta. Dar în sfîrșit, Dumnezeu grijește și de viermii cei micuți, care nici a se feri din cale nu pot, dar încă de două suflete nevinovate nu s-a îngriji? În altă dimineață muierea iar începe la el:

— Da ce-i, jupîne? Plec eu ori pleci tu cu ei? De mergi, așa te du, că cu ei să nu-mi mai vii; iar de nu, plec eu, dar apoi să nu te căiești!

— Ba plec eu, zise bietul om, și pe seară-s înapoi; ce a da Dumnezeu!

Și luă omul merinde și-și luă copiii de mînă și-i puse-n car, și porniră la pădure: cu numele, să aducă lemne. Bieții copii nu știau, că ei merg ca să nu mai vină. După ce ajunseră în pădure, omul îi puse jos într-o poiană mică, le dădu merindea și el merse mai încolo cu carul, spunînd copiilor, că dacă va încărca carul cu lemne, iar se va întoarce la ei și-i va pune-n car.

Copiii se jucară prin cea poiană, cît se jucară, dar de la o vreme-i lovi foamea: deci se pun să guste ceva din merinde; după ce-și potoliră foamea, prinse a-i coace setea, dar asta era mai rea, căci apă nu aveau, să caute prin pădure vrun pîrîu ori un izvor se temeau, că nici nu știau unde, și le era și frică nu cumva tată-său să-i caute și să nu-i găsească. Deci așa fripți de sete s-au pus la umbră și au adormit și nu s-au trezit pînă pe-nserate. Văzîndu-se singuri, începură a plînge și a striga după tată-său, dar tată ca-n palmă. Ar merge, nu știau încotro; ar mînca, nu mai aveau ce, ar bea o leacă de apă, dar de unde? Stau numai și se uitau unul la altul tremurînd cămeșile pe ei de frică și de supărare, de foame și de sete. A țipoti încă se temeau, ca să nu vină gadină peste ei. Deci, iar se puseră strîns lipiți unul de altul și adormiră. Dimineața umblară-n dreapta, umblară-n stînga, doară-doară vor putea ieși din pădure, dar de ce umblau mai mult, de aceea se-nfundau mai tare. Umblînd așa, dădură de un pîrîu, unde-și stîmpărară setea, iar pe țărmurile pîrîului găsiră o vatră de

căpșune roșii și dulci, de să tot mînci din ele. Cu acestea se ospătară copiii bine, apoi plecară, doară-doară vor da de drum să poată ieși la largul. Odată zăresc departe ceva, lor li se năzări că ar fi om, și fuga pîn-acolo. Adică era o piatră mare în formă de dobitoc lor necunoscut. Ajungînd acolo, deși supărați și necăjiți, dar ei ca copiii, hai să-și răzbune de piatră, de ce i-a amăgit. Se suie deci amîndoi pe ea călări; feciorașul se ținea de grumazii dobitocului, iar fetița de grumazii frate-său. Dar minune, dobitocul cel de piatră se ridică încet și fuga cu copiii-n spate prin pădure în vale. Amu ei s-ar fi coborît dar nu puteau, deci se lăsară în voia sorții unde i-a duce dobitocul acela. Și bine i-a dus, că i-a scos din pădure, și nu s-a oprit cu ei pînă la o holdă de cucuruz, care era chiar a tatălui lor. Aci stătu dobitocul în loc, copiii se lăsară jos și se uitară după dobitoc cum întoarce în pădure. Acum văzură și cunoscură, că dobitocul avea un cap chiar ca mama lor cea bună: adică mama lor se făcuse căprioară, ca să-și scoată copiii din pădure.

Holda de cucuruz o cunoscură copiii. Pe la capătul ei era un drum, care ducea chiar în sat, deci o iau pe drum la vale ca din pușcă. Bucuria lor cînd zăriră satul; că se apropia seara și le era groază să mai mîie o noapte în păduri și pe cîmpuri, flămînzi și setoși. Ei, săracii, credeau că ei sînt vinovați, că tată-său n-a dat de ei, fiindcă adormiseră, și nu știau cum să se îmbunească pe lîngă el, dacă vor ajunge odată acasă. De la o vreme se obosiră și mai încetară cu fuga, prinseră a merge mai încet, cu toate că seara era aci, dar și ei erau în capul satului și nu mai aveau mult pînă la ei acasă. Cînd ajunseră în sat, era noapte cum e data, lumini erau aprinse pe la toate casele, și la ei în casă era lumină. Cum ajunseră acasă, se puseră sub fereastră să vază, ce fac ai lor? Adică tată-său și cu maștera lor cinau; tată-său era negru ca pămîntul de supărat, iar maștera gîndeai că zboară de voioasă ce era; făcuse feluri de mîncări bune și-și îmbia bărbatul să mînce, iar acela zise:

— Mînc, mînc, dar mai bine mi-ar cădea să fie și bieții copii aici, să mînce cu mine. Atunci copiii de la fereastră ziseră cu un glas ca de argint:

— Aci sîntem, tătucă! Maștera făcu spume la gură, cînd auzi glasul copiilor, iar tată-său sări repede la ușă să-și aducă copiii înlăuntru. Bucuria copiilor și a tatălui lor, dar necazul mașterii! Numaidecît căpătară copiii mîncare bună din blidișeul lor și apă rece din ulcicuța lor, apoi, după ce spuseră tatălui lor cîte au pățit în aceste două zile, și cum un dobitoc cu cap ca al mamei lor i-au scos la largul, — adormiră. Tatăl lor încă se culcă lîngă ei, iar maștera crișca numai în dinți și făcea planuri peste planuri, cum să se mîntuiască de ei. Într-un tîrziu zise:

— Așa, așa! apoi se culcă și zmeoaica de ea și adormi dusă.

A doua zi se sculară toți în pace. Băieții erau voioși că ajunseră iar acasă, tată-său, era voios că i-a trimis Dumnezeu copiii, iar cu deosebire era voios căci vedea că nici muierea nu mai zice cuvînt rău asupra lor. Numai de i-ar ține Dumnezeu năravul! zicea el în gîndul său, dar nu știa ce coace ea în inima ei cea vicleană. Ziua era frumoasă. Bărbatul se duse la cîmp la lucru, iar copiii cu maștera rămaseră acasă. Fiind vreme frumoasă, copiii se duseră să se joace pe afară, pe la șură, unde erau jirezi de paie și stoguri de fîn. Cînd se jucau mai bine, numai văd că maștera intră pe poarta șurei și se apropie de ei cu o fune în mîna stîngă, iar în cea dreaptă cu un cuțit mare. Atunci ei erau în vîrful unei jirezi de paie. Cum îi vede acolo, le strigă:

— Haideți jos să vă dau de mîncare ! Și copiii, ca copiii, se durdulică peste cap pînă ajung chiar lîngă dînsa, că ei — săracii — nu știau de gîndul ei cel rău, și nu-și aduceau nici aminte, că ea vrea să-i lege cu funea și apoi să-i junghie, să nu-i mai vază în aretul casei ei. Dar cînd ajunseră jos, cînd chiar vrea maşteroaia să pună mîna pe ei ca să-i prindă și lege, zbrrr ! zburară în vîrful șurei ! Din copii îi prefăcuse Dumnezeu în doi porumbei mîndri, albi ca omătul. Văzînd maștera minunea asta, înlemni cu funea într-o mînă, iar cu cuțitul în cealaltă și înmărmuri cu ochii înholbați în sus la porumbeii, care se jucau frumos pe vîrful șurei; acolo nu-i putea ajunge urgia ei, dar nici ea nu se putea clăti din loc, nici a gremujda nu putea. De pe șură zburară porumbeii pe casă, de acolo se lăsară jos în curte și intrară în tindă și-n casă, și se suiră pe masă și pe pat și pe fereastră, și iar zburară pe casă și pe șură. Cînd veni bărbatul acasă, nu află nici copii, nici muiere: caută în casă, strigă pe afară, nu-s, și pace. În urma se duse; dar de cumva sînt pe la fîn ori prin grădină? Adică, dincolo de șură, lîngă jireada de paie era muierea țeapănă, în mîna stîngă cu o fune și în mîna dreaptă cu un cuțit mare, iar cu ochii holbați spre vîrful șurei. Se uită și el pe șură, vede două păsărele, de care pînă atunci nu mai văzuse: doi porumbei. Cum le vede, îndată le cunoaște de pe privirea cea blîndă că sînt copiii lui, deci prinde a plînge de mișcat ce era pentru minunea ce o făcuse Dumnezeu cu copiii nevrednicului de el și a zice:

Dragii mei de porumbei,
Alte paseri nu-s ca ei !

Iată de ce porumbeii sînt atît de cuminte, că doară sînt prefăcuți din copii nevinovați ! Iată de ce ei nu se lasă unul de altul, că doară sînt frați gemeni, Și iată de ce porumbița scoate numai cîte doi pui !

Din popor.

III. DE LA MOARĂ

PSALTIREA

Poveste ardelenească auzită de la Vila Sălăgeanul din Reteag în partea de către miazănoapte a Ardealului şi scrisă de Ion Popu Reteganul întocmai după cum să vorbeşte p-acolo.

A fost, ce-o fost, că de n-ar şi fost nu s-ar povesti... o fost odat-on împărat mare şi puternic şi avia împărătească mîndră şi frumoasă, numa ca ea. Amîndoi era tineri şi le-a dăruit Dumniezău on pruncuţ, partie bărbătească. Dar cînd a fost a noaua zi, după ce s-o născut pruncu, chiar pă la miezu nopţii, o venit ursitorile la fereasta căsii împăratului, undie iera împăratul, împărătiasa şi pruncu, şi au prins a ursi soartia pruncului. Una o zis: « Pruncu aiesta s-a face on ficior zdravăn ca on stiag ». Ceialaltă o zis: « Cînd a împlini copchilu doauăzeci de ai, va peri lovit de trăsniet ». Iar a treia ursitoare o zis aşa: « De va scăpa atunci de primejdie, s-a face on împărat vestit, care va aduce în lume legi, cum nu mai sînt ».

După aceea s-o dus să nu le mai audă suflet de om. Cei din casa împăratului tăţi durniau, afară de împărătiasa, care aţipise, o leacă de cu sară, iar amu sta trează, ca să deie ţîţă la copchil, cînd s-a trezi. Aşa dară numa ea singură o auzit graiu ursitoarelor. Da nici n-o mai închis ea ochii din minuta aceea de ceas pînă s-o făcut dalbă ziuă, o tăt plîns şi s-o dăolit, văzînd ce are să ajungă copchilu iei.

Cînd iera amu albă ziuă de s-o sculat împăratu şi-o văzut pă împărătiasa cu uăchii roşii ca cepele de atîta plîns, s-o înspăimîntat grozav şi-o întrebat-o, că ce-i cu ea? Iară ea, ca uămu cel cu năcaz, i-o spus din şir în păr, cum au venit ursitorile la fereastă chiar la miezu nopţii şi cum una o zîs, că pruncu lor s-a face on voinic zdravăn şi frumos ca on stiag; iar alta o zîs, că în minuta cînd va împlini copchilu douăzeci de ai, va muri lovit de trăsniet; iar a treia ursitoare o zîs, că de scapă pruncu de primejdia aceea, atunci să face on împărat vestit, care va aduce în lume legi, cum nu mai sînt.

— Numa de atîta tie dăoleşti tu? Las'că nu-i musai să împliniască tătîe horbele ursitoarelor! De s-ar împlini numa cele ce le-o zîs ursitoare cea dintîi şi cea de a treia, că de primejdia trăsnetului voi şti eu griji.

Împărătiasa mai prinse o liacă de curaje şi de niediejdie după horbele soţului iei, ale înălţatului împărat, da numa o lecuţă; iel însă, adiecă împăratul, cu tătă coraja ce arăta, să puse pă gînduri, că oare putie-va să-şi scape copchilu de primejdia ce-i ieşise din cartia sorţii, că doară ursitoarele numa aceea vestiesc, ce-i scris în cartia sorţii.

Dieci să puse şi dădu poruncă ştraşnică, să să adune tăt feru[1] din împărăţia lui, şi adusă maistări de şer din tătă împărăţia şi le porunci să facă o

[1] Fieru

casă de șer de șeptchie stînjini de groasă în părieți și acoperită numa cu șer, iar coperișu să șie die șeptchie stînjini de gros, și la casă să nu facă nici o fereastă, să nu aibă pă undie străbatie trăsnietu înlontru. Și așa făcură. Numa o gaură lăsară la casa acea pogană, cît să poată străbatie on uăm, și gaura aceea avea o ușe de șaptchie stîngini de groasă, care astupa gaura de nici unghia n-ai și putut-o băga pîn vo crepăturiță. Și la casa aceea au lucrat faurii din împărăția lui nouăsprezece ai încheiați, și cînd să apropchia fecioru împăratului — că amu iera ficior holteiu, zdravăn ca on stiag — cînd să apropchia iel de douăzeci de ai, atunci iera gata casa, sta ca scrisă în mijlocul grădinii împărătiești, nu departie de curțile lui. Amu aștiepta împăratu mai cu nădiejdie ceasu, cînd să-i împliniască ficioru douăzeci de ai și să-l bage în casă ca să-l scape de primejdie, că iel credia, că a bună samă acolo a si scutit.

Da ce făcuse împărătiasa pînă într-aceea? Ea nu avea prea mare încredere în marafeturile ce vedia că face împăratu, nu, că auzise ea că di trăsniet munți întregi s-o surpat, dialuri die pchiatră s-o crepat și pămîntu s-o cutremurat. Da nu putiea zice niemnic, că-i iera bărbat și stăpîn, îi iera împărat și ei ca la tătă suflaria, ce iera în împărăția lui. De aceea nu gremujda ie nici un cuvînt, din care să să nădăiască împăratu, că ea doară n-ar avea încredere în casa cea meșteșugită, făcută tătă din șer, da tătodată nu înceta ie și pă altie căi a-și scuti băietu de primejdia, ce-l aștiepta, cînd va plini douăzeci de ai. Ea adieca ce făcu? Să sfătui cu on călugăr bătrîn, ce iera acolo la curtie, îi spusă adieca din șir în păr horbele ursitoarelor, iar acela o învață așa:

— Înălțată împărătiasă! Lucru care l-o început înălțatu împărat să face și s-a gătа, da putierea lui Dumniezeu iestie mai mare, decît grămezile acelea de șer. Cu întărituri făcute de mîni păcătoase nime nu-i poatie sta în potrivă. Numa ruga și mnilostienia pot să aducă pă Dumniezău sfîntu să strămutie cuvîntu ursitoarelor. Deci, înălțată împărătiasă, dă milostenii la săraci și te roagă niencetat la Dumnezeu pentru pruncuțu măriii-tale. Și dacă coconu a vini la precepere, îl dă la minie să-l învăț Psaltirea. Și cînd a si de doauăzeci de ai, iel să să preîmble singur pîn grădină cetind din Psaltire, da în casa cea de șer, pentru cît bine-i în lume, să nu intre.

Așa învăța călugăru cel bătrîn pă împărătiasa, iar ie îl ascultă, făcu mnilostienie cu săracii și cu mnișeii, să ruga nentrerupt la Dumnezău sfîntu să-i cruță băiatu. Iar cînd fu copchilu la precepere, îl dădu călugărului la învățătură. Și învață călugăru pe copchilu împărătesii slovă de slovă pînă știu copchilu tăt ceaslovu și tătă Psaltirea, cum să cadie. Da cînd să apropchia vremia, de iera copchilu de douăzeci de ai, casa cea de șer încă iera gata și numa văzură, că să rădică on orcan groaznic de către miază noaptie. Atunci împăratu chemă ficioru la el și-i zisă să între repedie în casa cea de șer și să tragă repedie ușa după iel. Și ascultă ficioru porunca tătînie-său, da nu dieplin, el adică să dusă în grădină cu Plastirea subsuoară și împăratu gîndi că iel de bună samă s-a băga în casa cea de șer. Da iel de undie să intre? Iel ascultă sfatu mîne-sa și al călugărului, nu întră în casa cea de șer, ci să preîmblă pîntre cei pomi, cetind din Psaltire. Și ploua ca din cofă, și îmbla fulgerile pă lîngă ficior cruciș și curmeziș, da iel nu să nici înfiora, nici nu-i păsa mult că-l udă ploaia, ci cetia mereu din Psaltire.

Odată, cînd iera iel către fundu grădinii, numa audie: poac! de să cutremură pămîntu din temelie. Atunci să făcu galben ca ceara de spaimă și să

uită în partea de undie-i veni sunetu. Adică casa cea de șer iera tătă ferferiță! În ea trăsnise și-o împrăștiase cît iera grădina de mare.

Împăratu înlemni de spaimă, cînd își văzu casa tătă țîră, crezînd, vezi bine, că ficioru îi melestuit și mort.

Da nu trecu o minută de ceas și ficioru întră în palută întreg și sănătos, cu Psaltirea în mînă, da ud pînă la pchiele.

Împăratu sta să nu-și creadă uăchilor, iar împărăteasa așa în hainie de mătasă cum iera, să repezi la iel și plîngînd de bucurie îl strîngea în brață de tătă să udă și ea dc hainelc lui. Apoi îngenunchiară tăți jos și mulțămiră lui Dumniezău, că s-o mniloschivit de-o cruțat copchilu și așa cuvîntu ursitoarei cea de-a doaua o rămas de minciună.

De bucurie mare, că dară ficioru o trecut de doauăzeci de ai, și o rămas cu zîle, părinții s-o pus și l-o însurat. Lucru greu n-o fost a-l însura, că doară vedem, că și ficiori de-ai noști, de sînt numa cu on pont mai frumoși decît ucigă-l toaca, încă să însoară, își capătă neveste, d-apoi iel, ficior frumos și ficior de împărat, să nu-și si căpătat nevastă? Și după ce l-o însurat, l-o lăsat pă iel să împărătască.

Și-o împărățit cu dreptate și s-o făcut vestit în tătă lumea păntru legile cele bune, ce o adus în împărăția sa.

Iera adecă pînă-ntraceiea obiceiu în lume, că nime nu învăța carte; de școale nici pomană nu iera. Numa cei călugări bătrîni stau p-atunci cu nasu-n ceaslov și-n Psaltire, alți botezați n-aveau grija cărților. Da iel o adus legi cum că în tăt satu să să facă școală, undie tăt uămu să învețe a ceti din ceaslov și din Psaltire. Aceasta legie iel o adus-o drept mulțămită la Dumniezeu, fiindcă l-o scăpat de moarte.

Și prindia lumea a să îndeletnici cu ceaslovu și cu Psaltirea și bine iera în lume.

Cît o stăpînit iel, cică niciodată n-o trăsnit și n-o fulgerat, vremi grele n-o fost păste împărăția lui.

Da o murit iel și cu iel o murit și legile cele bune. Împărații, care au urmat după iel, au prins a porunci să să arunce ceasloavele și Psaltirile din școale și în locu lor să învețe alte bazaconii.

De aceea vin amu atîtea vremi grele păstie bdiții dă noi, păntru răutatia și păgînitatia celor mai mari. Iar dă nu vom ținea batîr noi prostimea la ceaslov și la Psaltire, o să vedieți, că și mai grele vremni or vini, de ce să nie mîntuie bunu Dumniezău!

Amu auzit-ați povestea Psaltirii?

Dacă nici povestia asta nu v-a plăcut, atunci veci-pururе-vecinică nu mai auziți poveste din a mea gură.

DREPTATEA ȘI STRÎMBĂTATEA

Zice că au fost odată doi frați, unul putred de bogat și altul lipit pămîntului de sărac ce era. Dar, cum de obște-i în lume, cel bogat trăia cam cu cînia, cum să zice, cam cu nedreptatea, pe cînd cel sărac trăia cinstit dintr-o zi într-alta, agonisindu-și cele de lipsă cu sudori crunte și tot nu i se ajungeau două cu două.

Cu chiu, cu vai se apucă însă și săracul la două viţele și din viţele la junici, iar din junici la vaci. Acum i se părea, că toată lumea-i a lui, pe cînd frate-său, bogatul, care avea șireag de boi și de vaci, numai nu plesnea de năcaz, văzînd că și săracul a ajuns la două cioloage de vaci. Deci își puse în gînd, că cu orice preț să-i ia văcuțele. Și i le-a și luat, că uite cum a fost rîndul: Săracul căra cu vacile bucatele sătenilor la moară pe un car hodorogit și după ce le măcina, aduce făina acasă pe la oamenii, care apoi îi dau și lui bucate și făină de-și putea ținea copiii cei mulți. Odată, zice bogatul către sărac, într-o primăvară, cînd erau drumurile rele și desfundate:

— Măi frate, mie mi-e milă de tine și de văcuțele tale, cum să trudesc de rău prin glod pînă la moară. Hai să prind înaintea vacilor tale doi boi de-ai mei, așa vom duce mai lesne la moară, iar ce vom căpăta vamă, vom împărți. Bine-a fi?

— Bine, răspunse săracul, căruia nu-i plesnea prin minte vicleșugul frățîne-său.

Și prinse bogatul boii lui cei mari înaintea văcuțelor săracului și cutreierară tot satul și încărcară carul de saci și să porniră către moară.

Mergînd ei pe lîngă vite, prinseră a vorbi, mai de una mai de alta, ca oamenii, pînă odată zise bogatul:

— Ce gîndești tu frate, care-i mai bună, dreptatea ori strîmbătatea? Cu care ajungi mai departe?

Iar săracul răspunse:

— D-apoi Dumnezeu, drăguțul de El, dreptatea o voiește, și dar dreptatea-i mai bună, cu dreptatea trebuie să trăiască tot omul din lume, numai ea-i cu cale și sfîntă.

— Așa! răspunse bogatul batjocoritor, hai să ne rămășim, că n-ai drept! Dacă trei oameni, pe care i-om întîlni mai curînd, vor zice că tu ai drept, atunci ai tăi să fie boii ăștia, ce trag amu în tînjală; dacă însă îmi vor da mie drept, atunci să fie ale mele vacile tale; vrei ori nu vrei?

— D-apoi, fie cum zici tu!, răspunse săracul, gîndindu-se întru sine: nu poate fi om să zică, că strîmbătatea e mai bună decît dreptatea. Dar bogatul rîdea numai pe sub mustețe, știind bine, că frate-său nu mai are vaci.

Nu mult trebuiră să meargă și iată se întîlniră cu fătul (crîsnicul) de la ei din sat și-i spuseră rămășagul, după cum vi l-am spus și eu. Iar fătul răspunse:

— În vremile de azi, zău aceea, mai departe o duci cu strîmbătatea, decît cu dreptatea.

— Auzi, frate, zise bogatul, am dară un martor și încă față bisericească; de mai capăt doi, linge-te pe buze de vaci.

Săracul se mira numai, cum de fătul, omul cel cinstit de la el din sat, care trage clopotele de la sfînta biserică, el, care suflă în cădelnița popii și care-i poartă ceaslovul și patrafirul, el să zică că strîmbătatea-i mai bună decît dreptatea!

Dar nu apucă să se gîndească mult, cînd iată și diacul (cantorul) îi întîlnește și le dă bună ziua. Bucuria săracului, crezînd că doară jupînul diac, care vede în carte, care spune cazania mai ca un popă, care cîntă la morți și versul lui Lazar din Viftania, doară-doară va ține cu el și va zice, că mai bună-i dreptatea decît strîmbătatea. Deci îl și întrebă:

— Jupîne diece, uite cum și cum ne-am rămășit, ce zici dumneata, care-i dară mai bună?

Dar bătrînul diac tuși una, de gîndeai că vrea să înceapă căzania, apoi ștergîndu-și mustețele cu aripa sumanului, zise:

— Hm! zău în vremea de azi mai depate o duce omul cu strîmbătatea, decît cu dreptatea!

Încremeni bietul sărac, cînd auzi judecata diacului, văzînd, că unul de mai zice ca cei doi, el nu mai are vaci în veci pururе vecinică. Nici nu se putu bine desmetici de minte, cînd ciop și popa:

— Bună ziua, fiilor!

— Să trăiești cu bine și cu sănătate, părinte — răspunseră frații cu un glas, — bine că ni te-a scos Dumnezeu în cale să ne faci o judecată, că uite așa și așa ne-am rămășit și fătul cu diacul așa și așa au zis; Sfinția ta ce zici?

— D-apoi ce să zic, fiilor? Am ajuns zile grele, zile negre de ispită, și, zău aceea, în lumea de azi mai bine trăiește omul cu strîmbătatea decît cu dreptatea!

— Auzi, frate — zice bogatul.

— Aud, răspunse săracul, gîndindu-și: Bine a zis cine a zis, că de te întîlnești cu popă în cale, în acea zi dai de dracul.

Apoi întorcîndu-se spre frate-său zise:

— Frate, după cum cu strîmbătatea ta mi-ai cîștigat văcuțele, acum c-o cale scoate-mi și ochii, că tot fără de ele nu am ce căuta la copii acasă.

Și bogatul nici nu așteptă, să-i zică frate-său de două ori, ci se puse cu brișca și-i scoase frumușel ochii, apoi orb cum era, îl trase de o parte de drum, sub niște spînzurători, unde îl lăsă, iar el merse cu văcuțele săracului orb.

Cît o fi stat orbul singur acolo, cît n-o fi stat, nu știu, destul că într-un tîrziu, poate pe la miezul nopții, s-au așezat trei corbi pe spînzurători și au început a grăi în graiul omenesc. Unul din ei zise:

— Să vă spun ceva, fraților!

— Ce?

— Hm! Împăratul Verde e de moarte, toți doftorii n-au ce-i mai face și el piere cu zile; dar boala lui are leac: rădăcină de spînz fiartă în apă neîncepută să se scalde de trei ori și să deie trei slujbe și-i trece.

Al doilea corb zise:

— Ce grije ai tu de un om? că doară și împăratul Verde-i numai un om! Dar să vă spun eu un lucru mai mare: Cetatea împăratului Roșu toată va arde în ziua de Rusalii cînd va fi cruce-amează zi; și mii de suflete nevinovate vor pieri în foc, ori că de vor scăpa de foc, vor pieri după aceea de foame, că tot ce au o să le ardă. Dar să știe oamenii, cum nu știu, ar putea-o mîntui: să se pună șase voinici pe cei șase cai murgi ai împăratului Roșu și de la prînz pînă la amiazi să ocolească cetatea, iar cînd va fi cruce-amiazi să fie în mijlocul piațului. Atunci caii toți șase vor crepa de osteniți, iar norodul să se pună și să sape în grabă șase fîntîni, în cele șase locuri, unde vor crepa caii și de acolo vor ieși 24 de izvoare, din fiecare fîntînă patru izvoare și vor arunca din ele atîta apă, cît focul, ce va izbucni din toate părțile cetății, într-o minută va fi năbușit și miile de oameni vor fi scăpate de foc și de foamete.

Al treilea corb zise:

— Mai scump odor în lumea aceasta este lumina ochilor, vederea și vai, mulți oameni sînt orbi! Dar dacă ar ști orbii cum nu știu, să se spele pe ochi cu rouă din noaptea de Arminden, toți ar vedea...

După aceste corbii se luară în zbor și se duseră toți trei în trei părți, iar orbul rămase singur singurel gîndindu-se: oare visat-a ori auzit-a aievea ceva?

Într-aceea își aduse aminte că asta e seara spre Arminden și începu a vrăji cu mîna pe jos pe iarbă și simți, că i se rourează și dete cu mîna udă pe la ochi și — minune, începu a vedea; ba după ce se spălă bine, văzu chiar mai curat decît pînă a nu scoate frate-său ochii. Acum se puse omul nostru în coate și în genunchi și da mulțămită lui Dumnezeu că i-a dat iară vederile ochilor.

După ce se făcu ziuă, o tuli în pădurea unde știa el spînz, săpă rădăcini de spînz și raita cu ele pînă la împăratul Verde, care zăcea pe pat și trăgea de moarte. Cum ajunse acolo se puse a fierbe spînzul în apă neîncepută și cum îl scăldă de trei ori în trei zile dupăolaltă, în care zile și preoții îi făcură slujbe, se făcu împăratul atît de sănătos, încît ar fi jurat oricine că n-a fost bolnav nici cînd.

Acum îl încărcă de aur și de bunătăți pe bietul sărac și punîndu-l în trăsură cu cai buni, îl trimise la casa lui, mulțămindu-i din inimă pentru ajutorul ce i l-a dat.

Omul nostru s-a dus pînă la el acasă și i-a dat muierii și copiilor cele de lipsă, apoi s-a luat către cetatea împăratului Roșu, să ajungă pînă în ziua de Rusalii, să o scape de perire. Și ajuns-a el cu mare greu chiar cînd erau oamenii cu icoanele la țarină. Și cum ajunse, îndată și alese șase feciori voinici și le zise:

— Încălecați pe cei șase telegari ai împăratului, și-mi ocoliți cetatea în ruptul capului și cînd va fi cruce-ameazi să-mi fiți în mijlocul piațului, că de unde nu, nu-i bine cu cetatea asta.

Și l-au ascultat voinicii și au încălecat pe telegarii împăratului și cînd era cruce-ameazi erau înapoi. Cum ocolise cetatea în fuga cea mare, într-atîta

se osteniseră cît, îndată ce ajunseră în piață, crepară toți șase caii și voinicii se puseră bărbățește a săpa și îndată izvorîră șase fîntîni cu cîte patru izvoare una, de toate 24 izvoare. Și bine prinseră, că chiar în aceea clipită s-a fost aprins din chiar senin cetatea de toate părțile, încît fără acele izvoare, nu era modru să se poată stinge.

Cetățenii de bucurie îl luară pe sus pe omul nostru de-l duseră pînă la împăratul, care-l dărui cu multe și frumoase dauri și-l trimise la casa lui în hinteu, ca pe un grof, ba încă-l rugară să rămînă de tot acolo, dar el nu voi să se înstrăineze de satul lui.

Văzînd oamenii din sat norocul ce a dat peste el, cei buni și de omenie să bucurau, iar cei răi se supărau foc. Între cești din urmă era și drăguțul de frate-său. Acesta, cum îl văzu încărcat cu atîtea bunătăți, alergă la el și începu a-l mustra:

— Vezi, frate, la cît bine te cumpănii eu?! Acum, ori hai să împărțim binele tău, ori să mă cumpănești și pe mine, să dau de comori ca tine. Dar acesta-i răspunse:

— Mulțămește, frate, lui Dumnezeu, pentru cît ți-a dăruit și nu mai rîvni la averile altora.

În zadar îi fu toată truda, că frate-său sta narnă pe el și nu putu scăpa de el, pînă nu merse împreună sub spînzurători, unde-i scoase ochii, apoi se întoarse nemîngîiat către casă, ca omul de omenie, care numai de silă face o faptă, ce nu s-ar cuveni.

Dar bocotanul, cu toate durerile, rămase mulțămit sub spînzurători orb și abia aștepta să vină noaptea și să-i prorocească și lui corbii, cum să-și capete vederile și cum să se umple de bunuri, ca frate-său.

Și noaptea veni și veniră și corbii și prinseră a se sfătui:

— Vedeți voi, fraților, zise unul, că tot ce am prorocit în noaptea de Arminden s-a împlinit, acum să vedem care, ce mai avem de spus?

— Să vedem mai întîi, nu este cineva pe aci să ne audă? zise alt corb și începură a căuta pe jos. Și cum deteră de bocotanul cel orb, care-i pîndea, îndată mi-l mîncară tot de viu, ca să nu mai poată auzi sfatul lor.

Cînd îl mîncau corbii îl auzi un om cum se văieta și striga: Acum văd și eu, că mai departe o duci cu dreptatea, decît cu strîmbătatea!

Auzită în Monor, între Bistrița și Reghin, în Ardeal.

SĂRACA MAMĂ, NU-I CA EA!

Într-un sat trăia odată o muiere bătrînă, care avea trei feciori, tustrei însurați, tustrei gazde de măganul lor, dar de bătrîna lor mamă nici unul nu voia să grijască, nici unul nu se îndura să-i întindă o bucată de pîne, fie cît de mucedă și uscată. Și, doamne, greu o mai ducea biata bătrînă, din mila ce i-o întindeau streinii.

Odată să ia baba și merge la feciorul ei cel mai mare și-i zice:

— Dragul meu copil, te-am grijit, te-am crescut, te-am căpătuit, acum ai ce-ți trebuie, dar eu n-am nimic, nici baremi putere în aste ciolane, să pot munci, fă-ți milă și pomană și-mi dă o bucătură de pîne, că-s mai leșinată de foame.

Iar feciorul cel mai mare-i grăi:

— N-am pîne, du-te la frate-mio cel mijlociu, că este mai bogat decît mine.

Și s-a luat biata babă și s-a dus gemînd și suspinînd la feciorul cel mijlociu și a zis:

— Dragul meu copil, sînt mai moartă de foame, am fost la frate-to cel mai mare și i-am cerut o bucată de pîne, dar nu mi-a dat, a zis că nici el n-are, fără să vin la tine că ești mai bogat decît el, dă-mi tu, fii bun, o bucată de pîne, că nu mai pot de foame.

Dar și feciorul acesta i-a răspuns:

— N-am de unde-ți da, du-te la frate-meu cel mic.

Și s-a luat biata babă suspinînd și gemînd și s-a dus la copilul ei cel mai mic și i-a zis:

— Dragul mamii, uite cum am umblat pe la frații tăi, și nu mai pot de foame și de năcăjită, dă-mi o bucătură de pîne cît de mică, că ți-a răsplăti Dumnezeu sfîntul. Dar feciorul cel mai mic îi răspunse:

— Rău făcură frații mei că te trimiseră la mine, în loc să te îmbucătărească ei; că și eu sînt sărac; n-am de unde-ți da.

Acum să luă biata babă plîngînd și merse pînă la un rîu și se puse pe țărmure și plînse și plînse. Și cînd își ridică capul din pălmi cum și-l ținea și plîngea, vede pe apă înnotînd o rață frumoasă albă. Și cum o vede, mai tare o cuprinse jalea și zise:

— Batăr de făceam rațe în loc de copii!

Atunci înnota rața către ea și-i zise:

— Tu n-ai pîne, ești flămîndă, și feciorii tăi nu vreau să te îmbucătărească. Dar tu totuși vei fi bogată. Eu îți voi oua în toată dimineața un ou de aur și seara unul de argint.

Aceasta era pe cînd însera. Și-i și ouă rața un ou frumos de argint curat.

Biata muiere luă oul plîngînd de bucurie, merse repede cu el în sat, unde-l vîndu și-și cumpără mîncare și băutură. Dimineața se duse bătrîna la rîu și rața cea albă-i ouă un ou de aur curat. Așa mergea ea zi de zi, dimineața și seara la rîu, și dimineața afla la locul știut un ou de aur, iar seara un ou de argint. Acum era bogată și avea tot ce-i cerea inima.

Copiii ei se mirară tare de această întîmplare și o întreabă odată:

— Mamă, de unde ai dumneata atîta potop de ban? Și baba le răspunde:

— O rață frumoasă albă îmi ouă în toată ziua doauă ouă, dimineața unul de aur și seara unul de argint.

Cînd auziră frații minunea nemaiauzită, se hotărîră fiecare în gîndul său, să meargă la rață. Mai întîi urmări feciorul cel mai mare pe mumă-sa și văzu cum ouă rața un ou de argint, și după ce se depărtă bătrîna, se duse și el lîngă rîu și zise către rață:

— Scumpă rățucă, vino de-mi ouă și mie baremi un ou. Dar rața-i răspunse:

— Bucuros ți-oi oua și ție un ou, dar vino la mine în apă. Și se băgă feciorul în apă și se duse tot după rață, dar rața înnotă pe apă tot mai departe și mai departe, iar feciorul merse tot după dînsa pînă se priponi locului, de nu mai putea merge nici încoace nici în colo și se cufundă, de nu i se mai văzu decît părul din apă. Iar pe capul lui își făcu rața un cuib și șezu în el.

După o vreme se hotărî al doilea fecior să meargă tot după mumă-sa și păți chiar ca cel dintîi. În urmă se hotărî feciorul cel mai mic, dar nici el nu umblă mai bine decît frații săi.

Acum veni într-o seară bătrîna la rîu și plînse și plînse. Rața o auzi și o întrebă: De ce plîngi? Iar bătrîna răspunse:

— Cum n-oi plînge și cum nu m-oi dăoli, că copiii mei toți trei s-au prăpădit și nu-i om să ne poată spune, ce s-au făcut?

— Miru-mă cum mai poți plînge după copiii tăi cei răi, care nici o fărîmătură de pîne nu voiră să-ți dea? Eu știu unde sînt.

— Știi unde sînt? întrebă mama plîngînd; atunci fii bună, du-mă la ei, ori de poți adă-mi-i aici.

— Bine, zise rața, eu ți i-oi aduce iară vii, însă să știi că și eu merg de aici și nu ți-oi mai oua mai mult ouă nici de aur nici de argint!

— Nu-mi mai oua, numai dă-mi copiii, zise mama întristată.

Atunci zbură rața, iar din apă ieșiră tustrei feciorii voinici și sănătoși și de atunci omeniră care mai de care pe biata lor mamă.

IV. DIN PERIODICE

ION PĂȚITUL

Zice că a fost ce-a fost, că de n-ar fi fost, nu s-ar povesti . . . A fost un om și omul acela a avut trei feciori, toți trei vînători, știți de aceia, pe care nici cînd să nu-i întrebi: « Unde mergi? », nici « De unde vii? », că te spurcă.

Destul că odată, ca și de alte dăți s-au dus tustrei feciorii omului la vînat, și cît fu draga de ziuliță tot hăulîră prin cele hotroape, preste dealuri și preste văi, prin păduri și prin lunci, și nu vînară nimic. Drept că le și ieșise în cale cu gol o muiere, cînd porniră de acasă, și acela fu semn rău; ba încă o puseră păcatele să-i mai întrebe: « unde mergeți? » și aceasta fu un semn și mai rău pentru ei. Destul atîta, că ei toată ziua nu vînară nimica, dar nimica chiar! De cătră seară însă fratele cel mai mic nimeri o pasăre și o jupurli numai decît și o puse pe jar, ca, hămisiți de foame cum erau, baremi cîte odată să îmbuce unul. Dar cînd era pasărea friptă rumenă, de vrea să-și întindă mîna să o iee de pe jar, sbrr! o pasăre preste el. Era bag-sama soață la cea de pe jar și zburînd preste foc lovi cu ciocul pasărea cea friptă și aceea să ridică în văzduh și zbură dimpreună cu cea vie. Feciorul cel mai mic rămase înlemnit și cu gura căscată, cînd văzu, ce nu mai văzuse: să zboare pasărea friptă! Dar cel mai mare din frați zise: « Ce te mai miri atîta, năucule? Ce mai mare lucru este și acesta, ce-ți văzură acum ochii? Să auzi tu păţaniile lui Ion Păţitul, ai rămînea în veci cu gura căscată; că ăla apoi știu că a păţit, nu șagă!

— Ce-a păţit? întrebă fratele cel mezin.

— Tu du-te și-l întreabă, de-ți e voia să chiar știi!

Numai atîta-i trebui fratelui mezin, că îndată și luă puşca de-a umăr și hai la drum. Cei doi mai mari rămaseră uitîndu-se lung după ei; gîndeau că el numai glumește. Dar, zău, el nu glumi, ci să duse tot după nas, întrebînd de Ion Păţitul. Multă vreme nu află nici o veste despre el. Cînd era însă ziua de Rusale, pe cînd să cîntă slujba mare în toate bisericile, iată că zărește pe o coastă un om arînd cu un bou roșu și cu o vacă neagră. Drumețul nostru merse ață la el.

— Bună ziua, bade!

— Bun e Cel de sus, fătul meu!

— Dar cum cutezi dumneata, să ari în o zi sfîntă ca ziua de azi, chiar cînd sînt popii în biserică?

— Așa vreau, dar tu, dacă ești așa de sfînt, de ce umbli acum pe dealuri, și nu te duci să bați mătănii la cei sfinți?

— D-apoi uite ce-am păţit cu o pasăre, și uite ce-au zis frații, să nu mă mir că mi-a zburat din mînă pasărea friptă gata, ci să mă mir de păţaniile lui

Ion Pățitul; și acum eu mă duc pînă-oi da de urma lui, să-mi spună și mie pățaniile lui, să am de ce mă pocozi; nu m-ai știi îndrepta la el?

— Bine ai nimerit, voinice, zise plugarul către fecior, hai să ședem pe grindeiul plugului să-ți spun dar ce am pățit, că eu sînt Ion Pățitul, și povestesc la toți pățaniile mele, că cine a face ca mine, ca mine să pată!

Am fost, dragul badii, singur la părinți și mi-a rămas de la dînșii avuție, cît — nici de grof de eram — nu-mi putea rămînea mai multă. Apoi m-am însurat cu o fată, doară mai avută și decît mine, vorba celuia: bogatul la bogat trage, dar săracii ce s-o face?

Și cu drăguța de muiere trăii bine oleacă de vreme, așa un an-doi, pînă ce să îndrăci și prinse a da în lături. Atunci prinsei și eu a o mai dezmerda din palme, a o mai și fugări; destul că traiul cel bun s-a dus și cu el deodată vedeam cu ochii cum fuge și binele de la noi.

Odată cumpăr de la un fermecător un bici fermecat și-l pun în cui, la căpătîiul patului meu, să-l am la îndemînă, cînd voi avea lipsă de el. Muierea mea nu știa farmecul biciului, și numai nu plesnea de năcaz, că nu-i știe puterea. Să lua cu frumușelul pe lîngă mine, ca o mîță, mai azi cu o vorbă-două, mai mîne cu alta, pînă odată — fiind cam șuman, îi spun, măgarul de mine, că iată cu biciul acesta în cine-i da, s-a face ce-i voi tu, numai să gîndești și să zici ce să se facă.

Atîta a fost deajuns drăguței mele de muiere.

A doua zi merg la plug cu slugile și ea rămîne acasă, să ne facă de gustare. Trece vremea gustării, dar dumneaei nu mai vine; noroc că ne rămăsese pită, de la prînz, cu ceva merinde uscată, pare că brînză ori slănină, am și uitat. Seara, cînd mergem cu plugurile acasă, hămisiți de foame, ea era după masă, cu drăgușul de după cap și cu biciul ăsta de-a umăr; — trăia zile albe, cu mîncări și băuturi alese. Eu, intrînd în casă, numai atîta mă scap de zic:

Unii lucră viile,
Alții beau vinurile!

Iar nevasta mea de după masă: pliosc! cu biciul în mine strigîndu-mi: «chi, cîne!»

Și din minuta aceea cîne am fost, un an de zile; nici pe lîngă casă nu mă suferea, da după mine cu ce-i cădea în mînă, cu despicături de lemn, cu pietrii, cu bruși, și mă lihăia ca pe cîne. Și cîne eram, ca toți cînii, numai cît eram cu pricepere de om. Văzînd cum stă lucrul, mă iau cu limba scoasă, du-te, du-te, mergeam în neștire, doară-doară va da cineva peste mine să mă omoare, gîndind că-s turbat. Dar gîndeai că-i făcătură! Nu mă întîlnii cu suflet de om, pînă ieșii la munte, unde apropiindu-mă de o turmă de oi — hai cînii ciobanilor după mine. Eu, cu toate că eram mai leșinat de foame, nu mă dădui lor, numai cîte una le dam și tot de-a dura să duceau pe coastă la vale. Dacă văzură păcurarii una ca asta, cei mai tineri hai cu bîtele la mine, să mă omenească. Un cioban mai bătrîn însă le zise: «Mă, dați-i pace, că tot cînii cei mai buni să pierd de stăpîni. Hai să-l ademenim doară l-om putea prinde și să-l legăm la noapte în hîța pe unde vine ursul la oi; că, de-i ceva cîne bun — va simți; de unde nu, l-a mînca ursul pe el mai întîi și ne scapă o oaie.» Așa și făcură; îmi dădură mămăligă — la care ei îi ziceau colește — și eu, leșinat de foame cum eram, prind a mînca fără teamă, după ce le auzisem și le price-

pusem vorbele; apoi pun ei, drag doamne, mîna pe mine și mă prind și mă las să mă lege de stînă, unde m-au hrănit omenește cu zăr și cu mămăligă, și mă țin acolo legat pînă hăt de cătră seară. Atunci mă scot și mă duc de mă leagă de un cătuș în hîța ursului. Eu ostenit de cale cum eram, pun capul la pămînt și trag un puiuț de somn, ca un solgăbirău. Cînd mă deșteptai chiar venea cumătrul urs din staul cu un berbece mare în gură. I-hî! gîndesc eu, ăsta-i cumătru, vinc să-mi vîndă pielea la ciobani; de vor da ciobanii, că berbece nu-i, vai și amar de capul meu! Tac mulcom, iar cînd să treacă ursul pe lîngă mine, țup la el în spate, apoi lasă de s-a mai putut mișca! El căzu pe berbece, iar eu cu dinții încleștați la el după cap l-am călărit pînă dimineața. Mormăia, el, nu-i vorbă, și se zvîrcolea, dar eu îmi gîndeam: ciobanii m-au săturat, baremi atîta să le fac și eu, dacă pot, că apoi și mai bună omenie vor pune pe mine. Altcum greu tare nu-mi era de făcut aceea slujbă, că pînă-ntr-acele de somn mă săturasem.

Dimineața, cînd dau ciobanii oile în strungă să le mulgă, văd că berbecele nu-i; cei mai tineri prind a înjura, nu la urs, ci la mine, și a mă amenința, că îndată ce gata cu mulsul, vin la mine și mă omoară, de ce nu i-am trezit, cînd am zăpsit că vine ursul. Dar eu îmi gîndeam: omoriți voi pe dracul să vă ducă! După ce gătară de muls, hai toți cu ciomegele la mine, ba unul mai spulberat, chiar cu toporul. Dar cînd să apropiară și mă văzură în vîrful grămezii, dînd din coadă, în semn de bucurie, își făcură numai cruce și să repeziră toți după topoare, să omoare pe cumătrul. Eu li-l ținui, iar ei mi-l ospătară pînă să lăți ca o broască, rînjindu-și fălcile colțoase. Berbecele nu era mort, numai cît sîngera rău dintr-o rană, cum îl încolțise ursul. Ciobanii să pun și-l înjunghie, să nu se mai chinuiască, îl jupoaie de piele și-l frig tot-totuț. Las' de n-am trăit și eu atunci de carne, ca un popă la ospăț! Din minuta aceea mă țineau — nu ca pe un cîne, ci ca pe un prieten al lor, pe care-l au mai drag. Eu încă, mai în toată noaptea le prindeam cîte ceva, mai cîte un om de omenie, mai cîte un lup, mai cîte un urs. Nu m-ar fi dat ciobanii pentru cît bine-i în lume! Un an deplin stătui la ei și eram gras și frumos. Dar la anul mă gîndii: fie cum va fi, cînele tot cîne rămîne! Mă luai într-o zi și mă dusei ață la jupîneasa mea acasă; gîndeam că doară-i va fi milă de mine și m-a face iar om. Dar cum mă zări pe fereastră, luă biciul și ieșind pe ușe afară: pliosc! « Du-te, hăram de pupăză ce ești tu! » Și din minuta aceea pupăză am fost un an de zile! Să-mi fac eu cuibul prin cele scorbure din ce-i mai hîd în lume! Îmi doream moartea, de rușinea ce mă mînca și de necazul la care am ajuns, din ceea ce fusesem; doar moartea fugea de mine, ca dracul de tămîie.

Într-o zi, stînd pe vîrful casei unui om, văd că acela spală grîu, apoi îl întinde pe verincă, înaintea casei să se uște și intră înlăuntru, te miri după ce. Eu mă reped din vîrful casei și tot îi împrăștiu grîul prin colb. Cînd iese omul afară, tot își află grîul noroi, că cum fusese ud, să prinsese colbul de el. Gîndeam că omul s-a ciudi și m-a împușca, de aceea nici nu zburai numai pînă-n vîrful casei lui. Dar pace! El se uita la mine, suci din cap și se puse și-și spălă grîul a doua oară, apoi îl întinse pe verincă mai aproape de ușa tinzii, intră în tindă și închise ușa. Eu mă repezii și-i împrăștiai grîul iară. Dar el cum văzu, ieși iar afară, îl spălă frumos a treia oară și-l întinse iar pe verincă chiar în tindă și se dete după ușa tinzii, care era deschisă. Eu nu-l văzui că mă pîndește, deci mersei și-i împrăștiai grîul a patra oară; dar o pății, că hoțul

de om închise repede ușa tinzii și mă prinse. Las' că atunci mi-a dat la palme peste cap, ba a voit chiar să-mi taie capul. M-a scăpat, însă, un băiat ce avea, că el atîta s-a scîncit, pînă m-a dat pe mîna lui. Las' că băiatul acela m-a omenit: mi-a tăiat din aripi și din coadă, m-a legat cu un fir de ață de picior și hai cu mine pe drum, mînîndu-mă dindărăt cu joarda, ca pe un purcel. Toți copiii de pe uliță s-au strîns în jurul meu, toți voiau să mă aibă, dar mîncare niciunul nu-mi da, numai fliște. Din ce, din ce nu, numai văd că dă pricina între băieți, și prinzînd la păruială, uitară de mine. Eu atunci zbrr! ca glonțul mă aiept în sus și mă pun pe un pom înalt, iar ei rămîn cu gura căscată, uitîndu-se după mine, cel ce mă avuse — plîngea, ca țiganul, cînd și-a pierdut pipa. Eu dezlegai cu ciocul ațuca de la picior și zburai iar la nevasta mea acasă, gîndind că doară-doară i va fi milă de mine; s-a fi săturat de hajmandăul ei și m-a face iar om, să fim iar cum am mai fost; dar pace! Că ea, cum mă zări pe gard, pocni cu biciul după mine și zise: « Hîș, porumbașule! » Și în acea minută porumb m-am făcut. Am mulțămit lui Dumnezeu, că baremi sînt o pasăre curată; că Doamne, multă greață mă mai mîncase, pînă fui pupăză! Așa porumb am mai stat un an deplin; mi-am făcut cuibul între alți porumbi la o curte domnească, acolo mîncam grăunțe cît îmi lua pielea, și eram mîndru și frumos, cum e zicala, un porumb. Pe mulți ortaci de ai mei i-a tot prins stăpîna și i-a pus în frigare, dar de mine nu s-a putut apropia. Odată aud pe stăpîna zicînd către un băiat: Să-mi poți tu prinde porumbelul cel sur, mare, că-i mai gras decît eștia! Eu pricepui ce zice, iar după ce auzii pe băiat spunînd, că m-a prinde de pe culcuș după ce-a-nsera, zbîr! și nu mă oprii pînă la noi în sat. Acolo, mă pusei pe un gard la fereastra unui om. Acasă era numai muierea cu un copil ca de 7—8 ani și făcea mămăligă. Atunci m-a lovit dorul de mămăligă și după ce o gătă și-o puse pe cîrpător — pînă se duse în cămară să aducă brînză, eu zbor pe fereastră-n casă și iau toată mămăliga și zbor cu ea afară și o mănînc. După ce intră muierea-n casă află băiatul plîngînd, că uite o pasăre mîndră a venit și le-a furat mămăliga. Muierea-l mulcomi și se puse să facă altă mămăligă. După ce o gătă și pe aceea, o puse iar cu cîrpătorul pe masă și văzîndu-mă pe gard, își gîndi ea ceva, că ieși afară. Eu nu știam după ce iese, deci mă repezii să iau și mămăliga aceea. Dar o pății: dau să ies, dar nu putui, că muierea pusese un suman în fereastră și mă prinse bătîndu-mi penele:

« Mi-ai mîncat o mămăligă și ai vrut să-mi mai mînci una, dar linge-te pe buze, că acum oi mînca eu o tocană din tine, că ești gras, hoțule! »

Acu nu mai scap, gîndii în mine, dar copilul plînge: « nu tăia porumbul, mamă, dă-mi-l mie să mă joc cu el! » Și atîta stătu rasnă de mă-sa, pînă mă dete copilului. Bucuria lui, dar și a mea, că știam eu că de la copil mai lesne scap, decît de la mă-sa. Se jucă el cu mine, cît se jucă, prin cea ogradă; eu mă arătai blînd, vorba ăluia, blînd ca porumbul, și odată zbîr; din mîna lui. El rămase plîngînd, mumă-sa-l sfădia că de ce n-a lăsat-o să facă tocană din mine, iar eu eram sus în slava cerului, și de acolo mă uitam peste sat. Și văzui lucruri cunoscute; văzui pe muierea mea ieșind din crîșmă moartă de beată cu ștrengarul ei pe după cap, văzui casa mea toată desgrădită, toată spartă și cu ferestrele cîrpite cu hîrtie. Atunci eu zbrr! În casă la mine, prin ochii cei sparți de la fereastră. Casa era goală-goluță ca la golani, numai biciu în cui și nește zdrențe pe pat, de-mi era groază să mă uit la ele. Dar nu pierd

vreme, mă reped la bici și zic « Om să fiu, cum am mai fost ! » Și om m-am făcut, cum mă vezi, și am luat biciul în mînă și mi-am așteptat cumetrii. Ei și veniră îndată hăulind și tălălăind, ca bețivii. Mult se mirară, că oare cine le-a deschis ușa? Dar cînd mă zăriră în pragul ușii cu biciul în mînă, le sări beția din cap, de ai fi jurat că vin de la biserică, nu de la crîșmă. Eu, pliosc ! cu biciul în ei și zic: « Cea, Bourean, ho, Surilă ! Și în minuta aceea el se făcu bou breaz, cum îl vezi și ea vacă sură priană, după cum se vede. Din minuta aceea ar cu ei zi și noapte pînă mi-oi agonisi tot ce avusesem odată și ce mi-au prădat ei. Acu vezi de ce n-am nici zi de Rusale? Și în ziua de Paști am arat, că trebuie să știi că eu, care eram odată bocotanul satului, azi n-am nimic decît boul ăsta și vaca asta; eu, care odată nu mă puteam înturna de stoguri și de clăi pe lîngă casă, acum am ajuns prin cumpătul muierii la vorba cîntecului:

Poți să sui în pod desculță,
Că nu t-i-mpunge-n grăunțe;
În cămară-i
Ca și-afară;
Lîngă grajd și lîngă șură
Nu-i afla adunătură
Cît să ia un pai în gură !

Acu ți-am spus, voinice, pățaniile mele, du-te și le spune și tu altora, spune-le să nu-și arate toți dinții la muiere, de vreau să-i aibă; și cine m-a asculta, bine va umbla; cine va face ca mine, ca mine să pățească !

Zicînd aceste, Ion Pățitul se ridică de pe grindei, prinse coarnele plugului în mînă, pocni una din biciu și strigă: Ho, Surilă, cea, Bourean ! și ară, ară și doară și azi ară, de nu cumva-i locul prea moale, după ploița de astă noapte. Iar voinicul nostru și-a luat rămas bun de la Ion Pățitul și mulțămindu-i de poveste s-a dus ață acasă. Frații l-au întrebat:

— Noa, dar dat-ai de Ion Pățitul?

— Dat !

— Și ce ți-a spus?

— Mergeți să vă spună și vouă, ori așteptați pînă mîine seară, c-acum nu mai pot de somn și de oboseală !

Luceafărul, an. I, 1 iulie 1902, p. 49—52.

PETRU, FINUL LUI DUMNEZEU

Zice că a fost ce a fost . . . A fost odată o pereche de oameni, un bărbat şi o muiere şi ei n-au avut nici un copil pînă la bătrîneţe, iar la bătrîneţe le-a dat Dumnezeu un pruncuţ şi i-au pus numele Petru Făt-Frumos, finul lui Dumnezeu. Vezi că-l botezase însuşi Dumnezeu cu Sfîntul Petru, de aceea i-au pus numele Petru. Amu copilul, ca copiii pînă-s mici, mai plîngea, se mai scîncea, iar la tată-său nu-i chiar venea la socoteală lucrul acesta, îi era greu de atîta plîns şi scîncit, că nu era dedat să auză de acelea prin casa lui, că de cînd a fost el mic, uitase, iar el în tinereţe cu boreasa lui nu avusese nici un copil, de aceea amu la bătrîneţe-i cădea oarecumva plînsul copilului. Deci cerca fel şi formă să-l ogoaie, să nu-i mai ţivlească atîta în cel cap bătrîn şi cărunt, dar copilul, ca copiii, plîngea cînd îl apuca plînsul, parcă-n butul bătrînului. Odată, cînd plîngea iară copilul, n-are tată-său ce lucra, fără zice, să-l îmbune:

— Taci, dragul tatii, că dacă-i creşte ţi-oi da pe Fata din răsăritul soarelui, de la şapte babe. Şi din minuta aceea de ceas copilul n-a mai plîns de felul feluculuí. Dar amu copilul, dragii mei şi-al lui Dumnezeu sfîntul, creştea într-o zi ca altu în nouă, în nouă ca altu într-un an şi aşa s-a făcut mare şi a ajuns fecior holtei şi odată zice către tată-său:

— Noa, tată, cînd am fost mic, de am plîns, ai zis că de-oi tăcea mi-i da cînd voi fi mare pe Fata din răsăritul soarelui, de la şapte babe; amu-s mare, dă-mi-o.

— Vai, dragul tatii, cum oi şti eu să-ţi dau Fata din răsăritul soarelui de la şapte babe, cînd eu nici n-am visat de ea, numai iac-aşa, i-am auzit şi eu de nume şi am glumit atunci cu tine să te aciu.

— Nu-i nimica, tată, voi aduce-o eu, dacă nu mi-o poţi da dumneata, dar fii bun spune-mi fost-ai, dumneata, cătană la husari în tinereţele dumitale?

— Fost, dragul tatii.

— Da mai ţii paloşul şi calul de atunci?

— Dragul tatii, paloşu-i în cui ruginit şi calul a murit de mult şi i-am pus capul în par.

— Bine şi aşa, dă-mi dumneata paloşul aşa ruginit cum e, şi-mi adă din par căpăţîna calului, să mă duc eu să aduc pe Fata din răsăritul soarelui de la şapte babe.

Tată-său, vezi bine, ca cel mai bătrîn şi mai cuminte, zicea să se ogoaie loculuí, să nu plece în ruptul capului după cum nu ştiu ce şi nu ştiu unde, dar Petru Făt-Frumos era finul lui Dumnezeu, nu se lăsă pînă-i dete tată-său

paloşul cel ruginit şi capul cel de cal, apoi îşi luă sănătate bună de la părinţi şi: calea şi valea!

S-a tot dus, s-a tot dus, pînă a ajuns la curţile Sfintei Vineri. Sfînta Vinere nu era acasă, era la biserică şi casa-i era singură, cu uşa trasă şi cu mătura în uşă, cum pun muierile cînd ies numai pînă în vecini. Petru intră înlăuntru, mătură în casă frumos, duse gozul şi făcu foc şi — cînd gîndea că vine Sfînta Vineri — se ascunse după casă, după ce — vezi bine — rezimă mătura în uşă, cum o aflase. Şi veni Sfînta Vinere de la biserică, şi-i păru bine că îşi află casa măturată şi foc în vatră. Numai decît a priceput că a fost cineva pe la ea, că pînă atunci casa şi-o afla cum şi-o lăsa, şi foc făcea ea, de vrea să aibă foc, de unde nu — nu era făcut. Şi zice Sfînta Vinere:

— Cine a făcut binele acesta cu mine? Că de-i hulă de pădure, să se bage mai afund în pădure, că am o căţea cu dinţii de fier şi măselele de oţel, şi de-o slobod tot smicuri şi bucăţele îl face; dar de-i om bun să vie încoace, că, de nu are putere, îi dau eu; de n-are vedere, îi dau eu.

— Îs om bun, mătuşă.

— Atunci ieşi afară!

Atunci a ieşit feciorul de unde a fost ascuns, iar Sfînta Vinere l-a întrebat:

— Ce vînturi te poartă pe aicea, pe unde nici pasărea măiastră nu umblă, necum om pămîntean?

Iar feciorul a răspuns aşa:

— Vai, mătuşă, vreau să mă duc să aflu Fata din răsărit de soare de la şapte babe; nu ştii dumneata încotro e?

— Vai, dragul mătuşii, eu nu ştiu, fără na cutea asta, şi de a veni vrun năcaz pe capul tău, arunc-o numai peste cap înapoi, dar să nu te uiţi înapoi. Amu du-te la soru-mea, la Sfînta Sîmbăta, că ea poate să ştie unde-i fata pe care o cauţi tu, că-i mai bătrînă decît mine şi umblă mai sus decît mine.

Amu îşi ia Petru Făt-Frumos, finu lui Dumnezeu, sănătate bună de la Sfînta Vinere, îi sărută mîna şi se tot duce pînă dă de casa Sfintei Sîmbete.

Sfînta Sîmbătă încă era la biserică, şi a fost lăsat uşa tinzii trasă şi mătura-n uşă. El a intrat înlăuntru şi s-a apucat a mătura prin casă, apoi a dus gozul şi a făcut foc şi cînd a gîndit că vine Sfînta Sîmbătă de la biserică, s-a ascuns, să nu deie numaidecît de el. Într-aceea vine Sfînta Sîmbătă de la biserică şi se bucură că-şi află casa măturată şi focul aprins în vatră, dar se miră că oare cine i-a făcut ei slujba asta, că pînă într-aceea îşi afla casa cum şi-o lăsa. Apoi începe:

— Cine-i acela, care a făcut binele acesta cu mine, că de-i hulă de pădure să se bage mai afund în pădure, că am o căţea cu dinţi de fier şi cu măselele de oţel şi de-o slobod tot smicuri şi bucăţele-l face; dar de-i om bun să vie-n-coace, că de n-are putere îi dau eu, de n-are vedere îi dau eu!

— Îs om bun, mătuşă.

— Atunci ieşi afară să te văd!

Şi a ieşit Petru afară, de unde era ascuns, şi Sfînta Sîmbătă îl întrebă:

— Ce vînturi te poartă p-aici, voinice, că p-aicea nici pasăre măiastră nu umblă, decum om pămîntean?

— Vai, mătușă, vreau să mă duc să aduc pe Fata din răsărit de soare de la șapte babe, și nu știu încătrău să pornesc, nu m-ai ști dumneata învăța?

— Vai, dragul mătușei, eu nu știu unde s-o poți afla, dar na peria asta, și de-i da de ceva rău, arunc-o numai peste cap și nu te uita-napoi. Acum du-te la sora mea, la Sfînta Duminecă, doară ea-ți va ști spune unde-i pe cine cauți.

Și a sărutat feciorul mîna Sfintei Sîmbete și s-a tot dus, s-a tot dus multă lume împărăție, ca Dumnezeu să ne ție, că din poveste, multă și frumoasă este, multă și frumoasă să ascultați și dumneavoastră, că eu cîtă biată voi ști, toată aci voi povesti; și s-a dus pînă la Sfînta Duminică. Dar și la Sfînta Duminecă a aflat mătura-n ușă, că era la biserică. Aci încă s-a pus Petru Făt-Frumos, finul lui Dumnezeu și a făcut rînd bun în casă, apoi a făcut foc în vatră și s-a ascuns să nu deie Sfînta Duminecă cu ochii îndată de el, cînd va veni de la biserică. Și cînd a ajuns Sfînta Duminecă acasă, s-a mirat că oare cine i-a făcut ei rînd bun prin casă și foc în vatră și a zis: oare cine a făcut binele acesta cu mine, că de-i hulă de pădure, să intre mai afund în pădure, că am o cățea cu dinții de fier și cu măselele de oțel și de o slobod, tot smîcuri și bucățele îl fac, dar de-i om bun, să vie-ncoace, că de n-are putere îi dau eu, de n-are vedere îi dau eu.

Iar feciorul, care auzea vorbele Sfintei Duminici, a răspuns din ascunzătoarea lui:

— Îs om bun, mătușă și a venit înaintea Sfintei Duminici. Iar ea l-a întrebat:

— Ce vînturi te poartă pe aicea, voinice, că p-aicea nici pasăre măiastră nu umblă, necum om pămîntean?

— Vai, mătușă, vreau să mă duc să-mi aduc pe Fata din răsărit de soare, de la șapte babe, și nu știu drumul; nu m-ai putea dumneata îndrepta?

— O, dragul mătușii, eu calea o știu, dar eu mă tem că în zadar ți-i bate picioarele p-acolo, ce puteri ai tu, că acolo-i anevoie de mers?

— D-apoi, eu mă pot face ce vreau: purece, pasăre, muscă, iepure, șarpe . . .

— Atunci e bine; na năframa asta albă și de va da vro răutate asupra ta, arunc-o peste cap și nu te uita înapoi; și na războiul acesta, și te du p-aici încolo, că-i nimeri oblu la casa celor șapte babe. Dar să ai de grije, că din cele șapte babe, șase în toată ziua merg la biserică, iar una rămîne acasă, de le face de ameaz și grijește de fată. Una din ele, care-i mai bătrînă, are un ochi mare în frunte ca un tănier și cu acela toate le vede. Și ai grije, că fata-i după cuier învălită într-o năframă. Tu du războiul și-l pune sub fereastră și apoi fă ce-i face și te ascunde bine, să nu te afle. Că ele, cînd vin de la biserică, ocolesc mai întîi casa de două ori, să vază nu-i cineva p-acolo.

Și așa a făcut Petrea, a luat de la Sfînta Duminică războiul care era tot de aur, cu talpe de aur, cu fuștei și tălpigi de aur, cu ciocane și cu suluri de aur, cu brîcle și cu iețe de aur, cu un cuvînt cu totului tot de aur — și a sărutat mîna Sfintei Dumineci și și-a luat de la ea sănătate bună și s-a cam mai dus. Multă vreme s-o fi tot dus el pînă a dat de casa celor șapte babe și cum a ajuns acolo, a pus războiul sub fereastră și s-a ascuns între niște tufe din dosul casei. Nu mult după aceea vin și babele de la biserică și să minunează de mîndrenia cea de război și uită să deie raita pe după casă, să vadă n-au pe cineva străin p-acolo. Să tot înhoalbă ele mult la război apoi își aduc aminte că baba cea din

casă poate nu l-a văzut încă și o strigă și pe ea: haida, tu, de vezi ce ni-a dat Dumnezeu aici la fereastră, pînă am fost noi la biserică. Și-a ieșit baba cea din casă și-a prins a se mira de mîndrenia de război.

Dar pîn-atunci feciorul a ieșit de unde era ascuns, s-a dus în casă și-a luat de după cuier fata — care era învălită într-o năframă, și-a pus-o-n sîn, apoi a trîntit căpățîna de cal jos, și s-a făcut din ea un cal frumos, frumos, și s-a repezit în spatele calului și... calea și valea, băiete!

Babele tot sta și prohedea războiul cel de aur, dar într-un tîrziu își aduc aminte că fata lor încă nu l-a văzut, deci merg s-o ducă și pe ea să-l vadă. Adică după cuier, locul gol. Acum hai pe căutate, babe, vădu-vă șperlă, să vă văd! O caută-n sus, o caută-n jos, o caută-n dreapta, o caută-n stînga nu-i și nu-i! Atunci zice hăranca cea mai bătrînă:

— Tu, războiul ăsta ne-a dus fata, haidați după ea!

— Hai! Dar unde? Încotro?

— Bine ziceți!

Și se uită baba cu ochiul ei cel cît tănierul într-o parte, și se uită într-altă parte, pîn-odată bate-n palme și zice:

— Hai, suratelor, haideți după mine, că-i pierd din vedere.

Și se iau cele șapte babe tot într-un suflet, de gîndeai că-s căprioare, nu babe, așa călcau peste văi și dealuri, de-a dreptul, nu mai umblau bătînd drumul, că drumu-i cu cotituri iar lor le era să nu scape pe tineri din vedere. Mergeau ele și celelalte babe, cum mergeau, dar mergea baba cea cu ochiul cît tănierul, de colb, colb, îi ieșea din călcîie; toată lumea o vedea c-o falcă-n cer, cu alta în pămînt, cu una stele măturînd, cu ceilaltă pămîntul arînd. Și fugeau și tinerii călare pe calul lor, de fuge un om pe lume, dar odată simțesc că-i arde ceva în spate.

Atunci Petrea Făt-Frumos, finul lui Dumnezeu, aruncă cutea peste cap, și iată, dragii mei și-ai lui Dumnezeu sfîntul, că se face din cute un munte de piatră nalt pînă în cer și lung de la un capăt de lume pînă la celalalt.

Dau babele să urce pe munte în sus, dar lunecau și cădeau jos, că era luciu ca gheața, dau să meargă pînă la capătul lui, dar unde-i e capătul? Se pun dară a roade la munte, cum rod șoarecii la caș, și-și fac un drum de putea trece în voia cea bună un car cu șase boi încărcat de fîn. Și hai după tineri! Du-te, du-te, pînă-i mai ajunge. Atunci, cînd simți Petrea că-l arde ceva în spate, aruncă peria peste cap și se făcu, drăguț Doamne, din perie o pădure mare și deasă, naltă și groasă, de era pînă în naltul cerului și lată de un capăt de lume pînă la celalalt. Cînd ajung babele la pădure, nu mai umblă ocolind, că vedeau ele că înzădar le-ar fi munca, ci se apucă a roade la pădure, de-și făcură o cale cît putea trece în voia cea bună un car cu șase boi încărcat cu paie. Și hai după tineri! Du-te, du-te! Cînd era p-aci, p-aci să-i ajungă, aruncă Petrea năframa peste cap și se făcu din ea un tău mare-mare, lat și lung cît vedeai cu doi ochi și afund, ca o Dunăre, și tăul era de lapte dulce, iar țărmurii lui erau de păsat. Ajung babele la tău, dar cum să-l treacă? De-a înnotul, nu era nici un modru, că prea era lat din seamă afară; să-l ocolească, nu puteau, deci se pun să-l soarbă. Și se pun babele a mînca din țărmure și a bea din lapte pînă l-au mai secat; dar cînd gîndeai că-i mai secat au și plesnit tussapte odată, și de acolo nu s-au mai sculat veci-pururea vecinică.

Acum erau tinerii scăpați de babe. S-au dus dară tinerii mai încet și mai cu ticneală pînă au ajuns la fîntîna lui Iordan. Acolo au oprit calul în loc și s-au dat jos, au lăsat și calul să pască oleacă și a scos de după curea năframa cea împăturată, ce o luase de la cele șapte babe de după cuier, să vadă ce-i în ea? Adică cum o despătură, sări din ea ceva și se dete peste cap și înaintea lui se ivi o fată, cea mai frumoasă ce putea să și-o gîndească cineva; era Fata de la răsărit de soare, de la șapte babe. El de bucurie se aruncă la ea, o strîngea în brațe, o sărută, de gîndeai că să o mănînce, de dragă ce era.

Dar atunci un cîne de zmeu îl vede și lup aci!

— Noroc bun, Petre!

— Noroc să ai!

— Dar de unde ai tu nevasta asta frumoasă, că asta-i a mea?

— Cum să fie a ta, că doară eu mi-am cîștigat-o, numai unul Dumnezeu mă știe cu cîtă trudă, și cu cît necaz?!

— Cred, dar asta-i a mea!

Mult ne-am căznit doisprezece frați s-o putem scoate de la cele șapte babe, dar n-am putut; acum văd că mi-ai scos-o tu. Pentru binele ce mi-ai făcut, ai de la mine iertare de trei ori... Și cînd a gătat zmeul de zis vorbele aceste: zbrrr! prinde pe fată de subsuori și se înalță cu ea în slavă, și atîta-i mai vede Petrea. Acum el rămîne necăjit și supărat la fîntîna lui Iordan, cu capu în palme și plîngînd ca un copil mic. Pînă mîni la prînzul cel bun a stat el aci, nici a dormit, nici a mîncat, nici a beut, numai a tot plîns.

Cînd a fost mîni la prînzul cel bun, numai vede pe drăguța lui că vine la fîntînă după apă, cu două vase. Bucuria lui Petre! Numaidecît o ia în brațe și se aruncă cu ea pe cal și hai la drum!

Dar calul zmeului îi vede și rînchează odată, de tremură curțile zmeilor. Atunci zmeul iasă la el și zice: dar ce-i, drag căluțul meu, de rînchezi tu așa tare?

— Dar cum să nu rînchez, cînd pe dragă stăpîna noastră o duce Petrea Făt-Frumos, finul lui Dumnezeu?

— Pot mînca un țipău de pită și bea o cupă de vin?

— Poți!

Și a mîncat zmeul un țipău de pită și a beut o cupă de vin și s-a suit pe cal și cît ai număra trei, a ajuns pe Petrea și i-a luat nevasta și i-a zis:

— Ai noroc, Petre, cu ce ai, că ți-am făgăduit că te iert pînă de trei ori, că altcum praf și cenușă te-aș face pe loc!

Acum iar rămase Petrea supărat și nu știa, ce biată să mai facă. Deci să ia, ca omul îngîndurat, și merge iară la fîntîna lui Iordan și acolo stă pînă mîne la prînz. Atunci iară vine drăguța lui după apă, și iar o suie pe cal și fuge cu ea, dar zmeul iar îl ajunge și o duce și iar îl iartă pe Petrea. Tot așa să întîmplă și a treia zi, dar atunci i-a spus zmeul lui Petrea așa:

— De trei ori te-am iertat, Petre, dar de mai cutezi a ținea calea nevestei mele, atunci dai de dracul! Bagă bine de seamă, ce-ți spun, și, de ți-s dragi zilele, nu fi dușman casii mele!

Acum rămase Petrea și mai supărat și mai îngîndurat, dar fata-i făcea semn din ochi să nu piardă nădejdea.

Dacă ajunse zmeul acasă, îi dă fata: mare viteaz ești tu, bată-te norocul, să te bată!

— Mare îi dă zmeul, dar mai mare viteaz e Petrea Făt-Frumos, numai cît el, săracul, n-are cal cum am eu. Că să fie calul lui, ca al meu, eu nu vă ajungeam, dar așa, ce-i e bună vitejia, dacă n-are cu ce o purta? Vezi tu, noi 12 frați am umblat după tine și nu te-am putut scoate de la cele șapte babe și el singur, singur el te-a scos de la ele și le-a prăbușit, dar ce folos? N-are cal de treaba lui!

— Și nu se mai află nicăieri în lume vrun cal ca al tău?

— Se mai află unul, dar numai unul singur, la moșica mea în lumea neagră, acela-i frate geamăn cu al meu, dar nu cred să se afle chiar om pămîntean să-l scoată de la moșica mea, că 99 de voinici și-au pus capu-n par pentru el, și tot nu l-au putut scoate. Eu îs zmeu și-i sînt nepot și cu mare greu am putut pune mîna pe ăsta.

A doua zi iar a mers fata la fîntîna Iordanului și a aflat pe Petrea acolo și i-a spus din fir în păr tot ce a vorbit cu zmeul. Acum Petrea prinse o leacă de nădejde, își sărută mireasa dar nu mai cercă să o mai fure, că se temea să nu se ieie toți zmeii după el și să-l prăpădească într-o bobotă și pe el și pe ea. Așa se duse ea acum acasă, iar el plecă spre lumea cea neagră. Și s-a tot dus, s-a tot dus, multă lume, împărăție, ca Dumnezeu să ne ție, că din poveste multă este mîndră și frumoasă să ascultați și dumneavoastră, că eu, cîtă biată a fi, toată aci ce voiu povesti; s-a dus pînă a ajuns într-o pădure mare, acolo dă de un iepure, care sărea peste o tufă. Petru, cînd l-a văzut, dă să-l împuște. Da îi zice epurele:

— Nu mă împușca, frate Petre, mai bine lasă-mă să trăiesc, că de-om trăi, ți-oi mulțămi, de-om muri, paos ți-a fi, mai bine leagă-mi, uite piciorul ăsta, că vai, rău mă mai doare, că mi-i murucluit din loc. Și lui Petrea i-a fost milă de iepure și nu l-a pușcat, fără a făcut iute niște lopățele și i-a legat la iepure piciorul cel murucluit și s-a dus mai departe. Dar după ce a gătat de legat piciorul iepurelui, acela a sărit repede și a zis:

— Să știi că io-s împăratul iepurilor și cînd vei fi într-un necaz mare, să-ți aduci aminte de mine.

Cum mergea acum Petrea mulțămit că a putut face o faptă bună, iată că întîlnește o vulpe și dă să o împuște. Dar vulpea-i zice:

— Nu mă împușca, frate Petre, mai bine leagă-mi piciorul acesta cu niște lopățele că și eu îți voi prinde bine, trăind în iast' pustie de lume. Și i-a legat Petrea piciorul în lopățele și atunci a sărit vulpea sus de bucurie și a zis:

— Să știi că io-s împăratul vulpilor și cînd îi da de ceva rău, să-ți aduci aminte de mine.

Apoi merse Petrea mai departe și vede în cale un lup. Pe acesta chiar îl pușc! își gîndi el, dar lupul cunoscîndu-i gîndu, îi grăi:

— Nu mă pușca, frate Petre, mai bine fă-ți milă și pomană și-mi leagă în lopețele piciorul acesta, mă doare al dracului, că și eu poate îți voi fi de ceva folos, numai să mă chemi cînd vei fi într-un necaz mare. Și legă Petrea și piciorul lupului în lopățele și cînd se văzu lupul legat, sări sus de bucurie și zise:

— Să știi că io-s împăratul lupilor și în nevoi grele de vei da, să-ți aduci aminte de mine.

Apoi merge Petrea, merge mereu tot înainte, pînă dă de o apă mare și mergea apoi tot pe lîngă apă și dă de o baltă și în baltă era un pește frumos. El dă să prindă peștele să-l frigă pe cărbuni și să-l mănînce. Dar peștele zice:

— Nu mă pustii, frate, că de mare folos îți pot fi la vreme de nevoie, mai bine mă aruncă colo în hîlboava cea mare, să trăiesc, că în balta asta mocirloasă era cît pe aci să mor. Și s-a gîndit Petrea, tot atîta-i, că voiu mînca odată pește, ori că nu voi mînca, tot mai gras nu voi fi, îl arunc în hîlboavă, că prea frumos mă roagă, mi-i și milă de el. Și l-a aruncat în hîlboavă. Dar peștele zvîrcolindu-se în apa cea mare îi zise:

— Să știi, că io-s împăratul peștilor; de-i avea cîndva lipsă de mine, strigă-mă să-ți răsplătesc facerea de bine.

Apoi a mers Petrea, cît a mers, tot pe lîngă apă, pînă a dat de un vad și prin vad a trecut pînă dincolo de apă în lumea neagră. Și s-a dus și prin lumea neagră pînă a dat de o curte mare și curtea cea mare era îngrădită tot cu pari și în fiecare par era cap de om, numai într-un par nu era și acel par tot striga: « Cap de om, cap de om ! » Și zicea moșica zmeilor dintr-un cot de curte: « taci, parule, c-amu-ți vine și ție unul ! »

Aude Petrea, dar nu se înspăimîntă, fără merge oblu la moșica zmeilor și-i dă:

— Noroc bun !

— Sănătate bună !

— Nu mi-i băga slugă, moșică?

— Ba te-oi băga, dragul moșicei, dar ce simbrie-i cere să umbli cu iapa asta?

— Mi-i da, moșică, pe un an, un cal care mi-l voi alege din grajdul dumitale și de nu te voi sluji cum se cade, capul meu să meargă în par, dar te voi sluji omenește și dumneata nu-mi vei da calul care mi-l voi alege, atunci capul dumitale să meargă în par; bine-i?

— Bine !

Și tîrgul fu gata.

Acum i-a dat moșica să mute pietrile dintr-un deal în celalalt deal. Și le-a mutat feciorul.

Seara i-a dat de cină și pînă el a cinat, ea s-a băgat la iapă și a luat o frigare și a bătut-o, și a bătut-o și-i striga:

— De nu-mi vii acasă înaintea slugii, te decul cu bătaia !

Apoi a venit moșica în casă și sluga gătase de mîncat și i-a dat iapa de frîu și i-a zis:

— Uită-te, cum ți-o dau, așa să mi-o aduci ! Înțelegi?

— Înțeleg, stăpînă !

Și se suie Petrea călare pe iapă și-l duce iapa ca vîntu pînă într-o pădure mare, acolo l-a pus călare pe un lemn și ea s-a făcut nevăzută, iar el a adormit, cum era tot zdrobit de bolovanii cei mulți, ce-i cărase peste zi dintr-un deal într-altul.

Cînd a fost colo de cătră ziuă, se trezește cu căpăstru în mînă și se înhoalbă în toate părțile după iapă, dar iapa nu-i, parcă dracu a dus-o. Hm ! Își gîndește el, încînita asta de iapă mi-a pune capu în par ! Atunci, îngîndurat cum era, își aduce aminte de iepure: batăr iepurele acela să fie aci, să văd el ce zice că-i de făcut?! Atunci țup ! dintr-o tufă, iasă iepurele și zice:

— Ce poruncești, drag domnul meu, de ce ești supărat?

— Cum să nu fiu supărat, că uite ce mi s-a întîmplat și uite cum și uite de ce necaz am dat. Dar iepurile zice:

— Nu te teme! Iapa babii s-a făcut iepure cu un pui, dar eu merg și adun laolaltă toți iepurii de pe locul acesta și pe care nu-i din împărăția mea, îi scot afară și tu haida și ține căpăstru în mînă și cînd va trece iepuroaica cea streină cu puiul după ea, dă-i una cu căpăstru în cap și zici: țu, iapa babii, cu un mînz după tine!

Și așa a făcut iepurele, că a strîns pe toți iepurii la un loc și toți au fost din împărăția lui, numai o iepuroaică cu un pui, era străină și pe aceea a bătut-o afară din norodul ei cel de iepuri și cînd a trecut pe lîngă fecior, el i-a dat una cu căpăstru în cap și a zis: țu, iapa babii, cu un mînz după tine! Atunci iepuroaica s-a făcut iapă și feciorul s-a urcat pe ea și hi, acasă! Pe prînz era la babă în curte. Dar baba, cînd îl văzu îi zise:

— De mult nu mai avui o slugă bună, cum ești tu, amu o zi m-ai slujit, mai ai două și anul ți s-a împlinit, atunci capeți calul, numai te poartă tot așa.

Că pe atunci era anul numai din trei zile și în lumea neagră poate că și acum e tot așa.

Și iară i-a dat să mute pietrele dintr-un loc într-altul, cît fu ziulica de mare, iar seara tot era zdrobit de atîta muncă, dar ce era să facă? Cine-i slugă, nu-i domn, musai să facă ce-i poruncește stăpînul. Pînă în seară toate erau mutate pietrele dintr-un deal în celălalt, iar seara-i dete baba de cină și pînă el cină ea se puse și bătu pe biata iapă, de ce n-a fugit din cîmp, să poată pune capul slugii în par? Iar iapa plîngea și se văieta: « Nu mă mai bate, că azi noapte m-am făcut iepuroaică cu un pui, dar la noapte mă fac vulpe între vulpi și nu-i modru să mă mai poată afla. »

Dacă gătă Petrea de cinat, îi dă baba iapa de căpăstru și-i spune:

— Uite, cum ți-o dau, așa să mi-o aduci, înțelesu-m-ai?

— Înțeles!

Și s-a urcat feciorul pe iapă și îndată a fost într-o pădure mare, unde pe fecior l-a prins somnul și a adormit, iar iapa l-a pus călare pe un lemn și s-a făcut nevăzută. Nu-i vorbă, ostenit era feciorul, de atîta piatră ce înfulicase toată ziulica și a dormit, dar nu mult, ca omul cu grije. Hei, dar cînd se trezește, iapa nu-i! Unde să fie cînita de iapă? Baremi vulpea ceea de s-ar zări, să o întreb, a văzut-o cumva? Atunci dintr-o tufă țup! vulpea-i aci și zice:

— Ce poruncă îmi dai, domnul meu cel bun?

— Nu-ți dau nici o poruncă, fără uite, ce mi s-a întîmplat și uite ce . . .

— Numai de atîta ești supărat? Pune-ți flori în căciulă, că minteni e aci. Iapa ta s-a făcut vulpe cu doi pui. Dar eu mă dau și adun toate vulpile mele laolaltă și dau poruncă să scoată dintre ele pe vulpea cea streină cu doi pui și să o abată pe dinaintea ta. Și cînd o fi pe dinaintea ta, dă-i una cu căpăstru peste cap și-i strigă: țu! iapa babii, cu doi mînzi după tine!

Și așa a făcut Petrea, cum l-a învățat vulpea și cînd se zărea de ziuă era la baba acasă.

— Bine-i, stăpînă?

— Bine, fătul meu; acum mai ai o zi, apoi anul îți e împlinit. De mult n-am avut așa slugă credincioasă ca pe tine!

Și iară-l pune pe Petrea să care piatră dintr-un deal într-altul pănă de seară, atunci îi dete de cină și pînă el cină, baba bătu iapa, de gîndeai că acolo o va omorî și-i strigă:

— Hăram ce ești tu ! Vreai, precum se vede, ca sluga să-mi pună capul în par, în loc să i-l pun eu? Te omor cu bătaia, de nu vii dimineața fără el !

— Lasă-mă, mamă, nu mă mai bate, că nu trăiesc de nu m-am făcut ieri noapte iepure între iepuri și astă noapte vulpe între vulpi și tot a dat de mine, dar la noapte mă fac pește în fundul apei, doar acolo numai nu m-a putea afla !

După cină i-a dat baba la fecior iapa în mînă și i-a zis:

— Cum ți-o dau, așa să mi-o aduci; înțelesu-m-ai?

— Înțeles !

Și iar se duce feciorul cu iapa în pădurea cea mare și iapa iar l-a adormit și l-a pus călare pe un lemn apoi s-a șters de acolo. Acum a dormit feciorul pînă în zori de zi, acolo pe lemn, unde l-a fost pus iapa.

Nici nu era modru să nu doarmă, că trei zile de-a rîndul cărase piatră de-a umăr de pe un deal pe altul și două nopți numai cîte o leacă ațipise. Dar cînd se deșteptă — ia iapa, de ai de unde ! Atunci să gîndi la peștele cela, pe care-l scosese din mal și-l aruncase în apă afundă și curată. Și cît ai bate în palme, peștele fu lîngă el:

— Dar de ce ești supărat, drag domnul meu?

— Dar cum n-oi fi supărat, că uite ce mi s-a întîmplat, am pierdut iapa babii în trei rînduri, de două ori am dat de ea, dar acum de nu o aflu, capu-mi merge în par.

— Nu te teme, dragă domnul meu, că știu eu de ea; s-a făcut o mreană cu trei pui după ea și s-a corlit în mol, în fundul apei. Dar eu mă duc și-mi adun toți peștii și le poruncesc să o deie la margine. Și cînd vei vedea că-i la margine, dă-i una cu căpăstru peste cap, și-i zi: — hi, iapa babii, cu trei mînzi după tine !

Și s-a dat împăratul peștilor și a adunat toți peștii și le-a poruncit să abată la țărmure pe mreana cea streină cu trei pui. Și cînd a zărit-o Petrea i-a dat una cu căpăstru peste cap și i-a zis: țu, iapa babii cu trei mînzi după tine ! Și mreana s-a făcut iapă și s-a auncat feciorul în spatele ei și hi ! pînă la baba acasă.

— Bună dimineața, moșică !

— Să trăiești, Petre !

— Pare-ți bine, că ți-am adus iapa?

— Dar cum să nu-mi pară, că numai o slugă am avut așa credincioasă cum ești tu ! Dar în gîndul ei se gîndea: « mai bine mi-ai fi tras un rug pe spate, decît mi-ai fi adus-o ». Dar acum era tîrziu, anul se împlinise și trebuie să-i deie de mîncare și calul, apoi sănătate bună !

Și i-a pus baba să mănînce, apoi a intrat în grajd, unde avea 12 cai, tot unul ca unul de frumoși, avea și unul slab, numai pielea pe oase; și s-a dat baba și a luat toate inimile de la 12 cai buni și le-a pus în cel slab, care avea 6 picioare.

Cînd mînca sluga la masă, iată că un șoarec sparge păretele și vine chiar la el pe masă. Și el dă cu mîna să lovească șorecuțul. Dar șorecuțul îi zice:

— Nu mă alunga, mai bine dă-mi o bucățică de mîncare, că eu ți-oi spune un lucru mare.

— Ce mi-i spune, măi șorecuțule?

— Uite ce: baba le-a luat inimile de la cei 12 cai graşi şi toate le-a pus în unul slab, cu 6 picioare şi tu numai pe acela să-l iai, oricît te va îmbia baba cu de cei frumoşi, că numai acela-i care-ţi trebuie ţie.

Petrea s-a bucurat de vorbele şorecuţului şi i-a băgat în hudă o bucată bună de slănină şi i-a mulţămit de învăţătură.

Într-aceea vine baba în casă şi zice cătră slugă:

— Acum, fătul meu, s-a împlinit anul, hai şi-ţi alege care cal vrei tu, din cei ce biată-i am, că m-ai slujit omeneşte.

Şi intră Petrea în grajd şi se uită la cei 12 cai frumoşi ai babei şi-i fugeau ochii pe ei, dar nu alese nici pe unul; fără era în fundul grajdului, lîngă părete, un cal mic, slab, hămisit, de de-abia sta pe picioare de slab şi avea şase picioare. Pe acela şi-l alese Petrea. În zadar zicea baba, că pe acela de ruşine nu i-l dă, că a slujit-o cu credinţă şi trebuie să-i deie un cal cum să cade, că el nu vrea numai pe acela, ori de nu mi-l dai, zicea el, atunci îţi pun capu în par, că aşa ne-a fost uneala.

— Apoi dară, dacă cu puterea te fereşti de cei mai buni, păcatul meu să nu fie, că-ţi alegi tu schidoala aceea, care, nici de ruşine nu ţi l-aşi fi dat.

Cu mare greu putu Petrea trage calul acela, de slab ce era, dar tot l-a tras, cît tîrîşi, cît grăbişi, pînă l-a scos din curtea babei, apoi l-a mai tras, cum biată a putut, pînă la hotarul dintre lumea neagră şi lumea albă. Acolo era vama lupilor. Cînd a fost la vama lupilor, i-a ieşit un lup mare în cale şi i-a cerut vamă, două picioare de pe calul cel cu şase picioare. Dar Petrea numaidecît aruncă jos căpăţîna cea de cal, ce o purta tot cu sine şi se făcu cal frumos cu patru picioare, ca toţi caii şi îmbie pe lup să-l ieie drept vamă. Dar lupul nu vrea numai două picioare de la calul cel cu şase. Pricina era gata. Feciorul nu vrea să deie ce cerea lupul; lupul nu vrea să ieie ce-i da feciorul şi aşa el nu putea merge mai departe. Dar atunci s-a gîndit feciorul aşa: baremi lupul cela, la care i-am legat eu piciorul, de-ar fi aci, să mă înveţe ce să mă fac? Atunci ţup! ieşi lupul dintr-o tufă.

— Dar de ce năcaz ai dat, domnul meu cel bun?

— D-apoi uite tu, lupul ăsta îmi cere vamă două picioare de la calul ăsta cu şase şi eu îl îmbiu să-i dau calul ăsta întreg întreguţ şi el nu vrea! Ce să mă ştiu direge cu el?

Atunci zice împăatul lupilor:

— Dă vamă calul ăsta cu patru picioare şi cu celalt te du curînd la fîntîna lui Iordan, că te aşteaptă mireasa.

Şi aşa a făcut Petrea. Şi într-o clipită fu acolo, unde îşi află mireasa cu două vase după apă. Acum, cît ce să apropie de ea, o luă pe cal lîngă sine şi hi, murgule! Dar acum calul lui nu mai era cel slab şi flocos, ci era un cal gras şi sprinten, apoi cum era cu şase picioare şi cu 13 inimi, zbura ca rîndunelele, nu fugea ca caii.

Hei, dar calul zmeului simţi că Petrea duce pe doamna lui şi prinse a rîncheza de gîndeai că s-a prăbuşi grajdul. Şi se duse zmeul la el şi-i zise:

— Dar de ce rînchezi aşa de pogan, drag căluţul meu?

— Da cum n-oi rîncheza, că pe doamna noastră a furat-o Petrea Făt-Frumos, finul lui Dumnezeu!

— Dar pot mînca, pot bea, pot trage un puiuţ de somn?

— Ori mîncă, ori bea, ori dormi, ori te lasă, că pe Petrea nu-l mai ajungi și de doamna noastră te poți linge pe buze, că atîta o mai vezi, cît ai văzut-o!

— D-apoi cum?

— Așa, că acum fug călare pe frate-meu cel cu șase picioare și cu 13 inimi și acela sare tot trei dealuri și trei văi de odată!

— Apoi plecăm dară?

— Ori pleacă, ori te lasă!

— Atunci zmeul, necăjit, se urcă pe cal și prinde a-l îmblăti de gîndeai că acu l-a deculi, dar pace! Fugea el, da mai fugea un cal pe lume, dar nu putea ajunge pe Petrea. Atunci strigă calul zmeului:

— Așteaptă-mă, frate, că crăp, de nu mă aștepți!

— Te aștept bucuros, de trîntești pe cînele de zmeu din spatele tale!

Și să avîntă odată calul zmeului în slava cerului și acolo se înturnă cu picioarele la deal, de căzu zmeul cu capu în jos chiar în fundul pămîntului, unde-i pînă în ziua de azi.

Acum l-a așteptat calul lui Petrea și Petrea a rămas pe calul lui cel cu șase picioare, iar mireasa și-a pus-o pe calul zmeului și așa au mers pînă acasă, unde făcură un ospăț mare cum nu s-a mai pomenit și, de n-au murit, și astăzi trăiesc!

Iar eu m-am suit pe-o șea,
Și am spus-o așa;
Șaua a fost ruginoasă
Și povestea mincinoasă;
Apoi m-am suit pe un cui,
Să nu v-o mai spui!

Din revista *Luceafărul*, anul I, p. 55—57 și 67—70.

V. DE N-AR FI POVEŞTILE

FLOAREA FLORILOR, DOAMNA ZÎNELOR

A fost ce-a fost.

A fost odată un împărat şi împăratul acela a avut o fată, ce o chema Ileana. Şi ea aşa a fost de frumoasă, că mai frumoasă n-a putut să fie în lume. Şi se vede că frumuseţea are mulţi oameni răi, căci după Ileana s-au bătut doisprezece zmei s-o fure.

Tatăl său, dacă a apucat de veste ce apă curge pe vale, s-a pus să o păzească şi n-a ştiut ce să facă alta, cum s-o păzească, ci a făcut deasupra ei o casă de fier şi zi şi noapte a pus cătane s-o străjuiască.

În casă nici uşă nici fereastră nu era, numai o strunguţă, cît să încapă ulcica cu cofa şi pîine.

Încolo om cu trup şi suflet nu putea să intre.

Într-o seară, cînd au fost florile mai mîndre, se miră ea pe ferestruţa ei către cele flori şi zice atunci către cătana ce o străjuia:

— Pasă şi-mi adă o floare, s-o miros.

Cătana se duce şi-i aduce o floare şi cum o miroase, se şi porneşte în altă stare, şi cînd i-a venit vremea să nască starul din ea a început a plînge, mai jalnic şi mai amar să-ţi rupă inima. Ea a zis atunci aşa:

— Nu plînge, starul meu, că de-i fi fată, te-oi găta ca pe o domnişoară în haine de mătasă şi te-oi purta la joc şi te-oi mărita după cutare baron.

Şi tot a plîns.

— Nu plînge, starul meu, zice iară, că de-i fi fată, te-oi îmbrăca frumos, ca pe fetele cele de români cu poale cu altiţă, împănate cu fluturi şi cu pene, ţi-oi lua cîrpă roşie, cisme roşii . . . Şi tot a plîns.

— Nu plînge, zice ea, că de-i fi fecior, te-oi spăla ca pe un fecior de împărat şi te-oi îmbrăca cu nădragi de mătasă, cu căputac de mătasă, cu pălărie sclipicioasă şi ţi-oi căuta oarece fată de împărat şi-ţi fi gazde.

Şi tot a plîns.

— Nu plînge, starul meu, zice ea iară, că de-i fi fecior, ţi-oi lua suman ca la feciorii cei de români şi ţundră; în picioare opincuţe de hodină, peste brîu curea lată cu cătărămi de argint şi în cap căciulă de miel de la Paşti, cu pană de curcan, ca să te alegi viteaz.

Şi tot a plîns.

— Nu plînge, starul meu, zice în urmă, că de-i fi fecior ţi-oi lua de muiere pe Floarea florilor, Doamna zînelor.

Atunci îndată a tăcut şi îndată l-a născut şi l-a botezat Floarea florilor, pentru că din floare l-a avut.

— Noa, maică, zice el după ce l-a botezat, mi-ai făgăduit de muiere pe Floarea florilor, spune-mi unde să o găsesc, și ți-o aduc de noră!

— O, dragul mamei, zice ea, nu te lua după făgăduința aceea, ce am zis-o într-un ceas slab, ca să-ți alin plînsul, căci poate așa fată nici nu este, ori dacă este, nu știu în care parte de lume să fie.

— Ba numai mi-o spune, că dacă-i treaba așa, eu tot ducu-mă în lume pînă o voi afla și-o voi lua de nevastă, că eu fără ea din ceasul acesta nu pot și nu vreau să trăiesc.

— Dragul meu, fiul meu, îl roagă mă-sa, cum ti-i duce tu în lume, slab și neumblat, și cum mi-i lăsa aci cu durerea mea și cu amarul meu? Astăzi te-am avut; astăzi să te și pierd?! oare putea-va inima mea să poarte atîta supărare și jele?!

Nu, fiul meu, cere-mi altceva, dar nu te depărta de lîngă mine.

— Maica mea și măicuța mea, răspunse pruncul, o floare lîncezește și se vestejește, dacă n-o luminează razele binefăcătoare ale soarelui. Cele mai frumoase petale ale ei se usucă și cad la pămînt și mirosul ei îmbătător se pierde în întunericul nopții. Astfel m-oi ofili și m-oi usca și eu dacă n-oi purcede încă din ceasul acesta, să o aflu, căci ea este soarele zilelor mele, lumina ce luminează, încălzește și nutrește rădăcina pomului vieții mele.

De-oi muri, maică, de dorul ei, precum știu c-oi muri, sufletul dumitale va purta păcatul.

Așadară s-a luat și s-a dus din sat în sat, din oraș în oraș, tot întrebînd și ispitind, doară-doară va da de cineva, care să-l știe povățui încotro să afle pe Floarea florilor, Doamna zînelor; dar nimeni n-auzise de ea decît din vestepoveste.

Cum merge el așa, fără să știe unde va ieși și oare bine merge ori apucat-a pe cale greșită, ajunge la un codru năpraznic de mare. După ce merge și prin codru o bună bucată, vede o colibă și din colibă iese o cățeluș și un moș pe de-o lature alb ca neaua și pe de alta cu păru-n rînd ca un copil de șapte ani.

Cățelușa începe a bate.

— Bate, bate, cățelușa mea, de-i om rău; de-i om bun, cheamă-l în casă, zice moșul.

— Om bun sînt eu, moșul meu și dragul meu, zice pruncul. Se bagă în casă și dă binețele.

— Noroc bun!

— S-ai noroc, prunc necunoscut pe acest pămînt, dar ce cauți atîta spurc de lume și țară?

— Caut, ce mi-a făgăduit maica cînd m-a născut, pe Floarea florilor, Doamna zînelor.

— Fătul meu, zice moșul, o sută de ani am la spatele meu acuma și nici nu am văzut-o nici de nume nu i-am auzit. Dar vezi și hodinește pînă mîine dimineață, că mi-oi întreba cotunele dacă a știi oarecare dintre ele.

Îi dă de cină, iar dimineața de prînz, și-i dă un frîu de aramă.

— Na, puiul meu, zice, și grijește de el, că ți-a prinde bine. Cînd li-i scutura ți-a veni un cal de aramă și haine de aramă.

Dimineața, între prînz și amiază, iese moșul afară și bucină într-un corn de lume și vin toate albinele, cîte se aflau în cornul acela al lumii și nici una n-a știut de Florea florilor.

— Nu știu ce să-ți spun, zice moșul, dar te du tot pe calea asta pînă la fratele meu mai mare, că doară te-a ști îndrepta el.

Merge de acolo și pe seară ajunge la celălalt.

— Sara bună, moșul meu și dragul meu.

— Da ce te poartă păcatele atîta lume?

— Poartă-mă aceea, zice, că mama cînd m-a făcut, mi-a făgăduit de muiere pe Floarea florilor, dacă m-ai ști îndrepta, unde s-o aflu?

— Două sute de ani am petrecut, fătul meu, zice moșul, și nici nu o-am văzut, nici n-am auzit de ea. Dar rămîi aci pînă dimineață, că mi-oi întreba cotunele, de-a ști oarecare de olatul ei.

Îi dă de cină și dimineața de prînz, și-i dă un frîu de argint.

— Na, puiul meu, zice, și grijește de el, că ți-a prinde bine. Cînd li-i scutura, ți-a veni un cal de argint și haine de argint.

Dimineața, între prînz și amiazi, iese moșul afară și bucină în două cornuri de lume și vin toate albinele, cîte au fost în acele două cornuri de lume, dar nici una n-a știut spune nimic despre Floarea florilor.

— Noa, zice, nu știu să-ți spun nimic, dar te du tot pe calea asta pînă la fratele meu cel mai bătrîn, că ăla ți-a spune doară.

Cînd e la ojinuță ajunge la el și-i dă bună seara.

— Seara bună, fecior necunoscut; da ce păcat te poartă atîta lume și țară?

— Poartă-mă păcatul acela, că maica cînd era să mă nască nu m-a putut naște pînă nu mi-a făgăduit de muiere pe Floarea florilor, dacă m-ai ști îndruma, unde s-o aflu?

— De trei sute de ani trăiesc, fătul meu, zice moșul și nici nu o am văzut, nici de nume nu i-am auzit. Dar rămîi pînă mîine dimineață, că doară s-a afla între cotunele mele, care va ști de ea. Îi dă de cină, și dimineața de prînz, și-i dă un frîu de aur.

— Na, fătul meu, frîul acesta, că ți-a prinde bine. Cînd li-i scutura, ți-a veni un cal de aur și haine de aur.

Dimineața, între prînz și între amiază, iese moșul afară și suflă din bucium în patru cornuri de lume și vin cîte albine au fost în toată lumea.

Moșul tot întreabă, dar ele nu știu spune nimic. Atunci le numără pe toate și află că una lipsește.

— Nu-i de-a face nimic, zice moșul, numai să așteptăm pînă va veni și aceea.

Așteaptă o zi, așteaptă două, așteaptă trei și cînd a fost a treia zi, numa ce a picat și ea.

— Unde-ai fost, întreabă moșul, de n-asculți porunca mea? și-i trage trei scorbaciuri.

— Nu mă bate, tatăl meu, zice albina, că pe cînd ai strigat întîia oară, mă suiam pe un deal mare și mi-a fost greu. Cînd ai sunat a doua oară, am fost la mijloc de deal și de mă lăsam, picam jos și îmi rupeam grumazul. Cînd ai sunat a treia oară, eram pe vîrf de deal și am văzut o grădină frumoasă, ca aceea nu poate fi alta pe lume și m-am luat pînă la ea. Cînd ai sunat a patra oară, m-am luat să vin și nici atunci nu era să vin, că am fost în grădină la Floarea florilor, unde ceru-i mai senin, apa mai limpede și florile mai împănate, cum nu se pomenește pe aici.

— Bine-i, zice, da știre-ai duce pe feciorul ăsta acolo?

— Știi.

— Și mai bine. Dar cum vi-ți duce? că albina nu te-a putea duce în spate; pe jos nu ți-i putea ține de ea. Dar scutură frîul ce ți l-am dat eu și te sui cu albină cu tot în spatele calului, că-ți ajunge mai degrabă. Scutură de frîu și îndată-i răsare un cal de aur și se suie cu albină cu tot în spatele lui.

— Cum vrei să mergem, domnul meu, întreabă calul, ca vîntul ori ca gîndul?

— Ca gîndul, că unde gîndesc, acolo să mă pomenesc.

Pe cînd a gătat cu vorba, calul mînă zboc în grădină la Floarea florilor. Dacă se vede aici, se scoboară jos, își sloboade calul în vrerea lui și pe albină o lasă între flori, să mănînce din care o vrea.

El se bagă în casă și dă bineție:

— Noroc bun.

— Să ai noroc, fecior necunoscut pe acest pămînt; da ce cați?

— Cat aceea, că m-aș băga de slugă, dacă aș avea la cine.

— Apoi bine, chiar mie îmi trebuie unul, să deie la galițele astea, și că eu am cale departe, să merg la un bal și n-am pe cine să le las.

— Grija le-o am eu, fii molcomită, și nu-i avea căință după mine.

Dimineața, Floarea florilor îi dă patru saci de grăunțe: doi pe dimineață și doi pe seară, că bag seamă a avut atîtea galițe.

El îndată prinde a împroșca la grăunțe și a trage apă în valauă; ea se gată de bal și după ce s-a gătit, iese afară în pridvorul casei, fișcură odată în deget, și vin patru cai negri cu un hinteu negru ca pana corbului nemînați de nime, nepriviți de nime. Cum vin se întorc înaintea ușii, ea se suie în hinteu și drumu... Florea florilor după ce s-a dus ea, s-a gătit mai altfel decît ea și-a scuturat frîul cel de aramă și a venit un cal așa de frumos, că din copite scîntei zboară.

— Cum o fi domnul meu și dragul meu? întrebă calul.

— Așa că s-a dus doamna ta și doamna mea la bal și ne-om duce și noi, dar dintîi mă îmbracă și pe mine ca pe tine.

— Cată în urechea dreaptă, că-i afla acolo un rînd de haine.

Caută în urechea dreaptă și se îmbracă ca un pui de grof, tot maramă de sus pînă jos.

— Cum o fi, mai zice calul, ca gîndul ori ca vîntul?

— Ca gîndul: tot treizeci de pași înaintea ei.

Bine nu-și gată vorba, și se află la treizeci de pași înaintea ei și merg tot așa pînă în capătul orașului, unde avea să se țină balul. Acolo o-a așteptat, că nu știa în care casă să se bage.

Cînd au ajuns la casa cu balul, Floarea florilor s-a scoborît și s-a băgat în casă; caii se preumblau prin oraș cu hinteul după ei. El încă se scoboară, își leagă calul de fereastră, și după ce se bagă în casă, o apucă la joc și hop-țop pînă la ujina cea bună. Și așa jucau de frumos, că toată lumea cîtă era adunată numai la jocul lor se uita și se mira de el și de frumusețea lor, cît de bine erau hojiți unul cu altul. Cînd a fost la ujina cea bună Florea florilor iese afară, bagă mîna în urechea calului și scoate trei vici de galbini, plătește țiganii și petrecerea și se duce.

Dar ei așa i-a picat de drag, că după ce s-a dus, nici ea n-a simțit nici oleacă de voie către petrecere și s-a luat către casă. Ea, cît a jucat la bal, tot în ochii lui s-a uitat și cînd a văzut pe slugă, îl răbducea cu el. Dar iară cugetă: că acasă l-am lăsat, și n-are el haine de acelea.

Cînd e în cea dimineață iară-i lasă patru saci de grăunțe și se duce la bal îmbrăcată toată în haine albe, cu patru cai albi și hinteul alb. Florea florilor, după ce s-a dus, scutură frîul cel de argint și îndată vine calul și zice:

— Cum a fi domnul meu și stăpînul meu?

— Așa, că s-a dus doamna ta și doamna mea la bal și ne-om duce și noi, dar mai înainte mă îmbracă și pe mine ca pe tine.

Calul, într-o clipită, îl îmbrăcă în haine de argint și se iau la drum.

— Cum să mergem, domnul meu și stăpînul meu, întrebă calul, ca vîntul ori ca gîndul?

— Ca gîndul, tot zece pași înaintea ei.

Calul și zboară de zece pași înaintea ei și tot așa au mers pînă-n oraș. Acolo ea se bagă în casă; caii se preumblă în sus și în jos cu hinteul după ei.

El iară își leagă calul de fereastră și după ce se bagă în casă, o apucă la joc și . . . pe sub mînă, că-i română, pînă la ujina cea bună.

Atunci iese afară, bagă mîna în urechea calului și scoate trei vici de galbeni: cinstește masa și țiganii și se suie în spatele calului și mînă dintr-o săritură pînă acasă.

Ea ca o floare brumată își pleacă capul pe sîn de mare supărare, că se duce așa numa, fără să se arate cine-i, de unde-i și se duce acasă că o ardea, colo la inimioară, ăl pojar al dragostei.

Pe cînd a ajuns ea acasă, galițele erau săturate, focul aprins și mîncările la foc.

Ea cum vine acasă, se tot uită, se tot uită la el și-n ochii lui, și-l semăna tot mai tare cu Făt-Frumosul de la bal.

— Elu-i! cugetă ea, că nimeni nu are atîta foc și atîta rogare în ochi, de la nimeni nu poate fi dragostea așa dulce ca de la el.

Dar cum l-oi însemna? . . .

Pieptul meu arde de dragul lui; inima mi se strînge, cînd nu-l pot vedea, și mintea parcă mă părăsește cînd cuget că ar putea fi cu putință să nu fie al meu.

Dar strîge-mă lumea cum a vrea, că umblu după el, el va fi al meu.

Pentru omul ce mi-i drag
Face-m-oi și par în gard;
Pentru omul ce mi-i bun,
Face-m-oi și ciuhă-n drum.

Dimineața iară îi dă patru saci de grăunțe și-i zice, că pe seară să pună o oală cu apă la foc, că și-or face lăutori.

Prinde apoi a se găta de bal și după ce s-a gătat, iese în ușă și fișcură în deget și îndată vine un hinteu cu patru cai roșii ca focul. Se suie în hinteu și drumu . . .

Florea florilor deșartă doi saci de grăunțe la galițe și le trage apă în groapă și în vălăută, și după ce gată scutură frîul cel de aur și-i vine calul iute ca gîndul, repede ca vîntul.

— Cum a fi dragul meu și stăpînul meu? întreabă calul.

— Așa că s-a dus doamna ta și doamna mea la bal și ne-om duce și noi, dar mai înainte mă îmbracă și pe mine ca pe tine.

Calul îl și îmbrăcă tot în haine de aur și se iau la drum.

— Cum a fi stăpînul meu: ca vîntul ori ca gîndul?

— Ca gîndul, să fiu tot alăturea cu ea.

Îndată mînă calul pînă la ea și a mers tot alăturea pînă la bal. Ei numai îi creștea inima și se topea toată de mare bucurie, că-l simte și-l vede lîngă ea, batăr că n-au schimbat nici o vorbă unul cu altul tot drumul.

Cum ajung la bal, se și prind la joc și hop, țup . . .

Dragu-mi-e cu cine joc,
Că miroasă-a busuioc;
Dragu-mi-e cu cine săr,
C-amiroase-a calapăr . . .

Cînd e la ujina cea bună, el se gată de ducă; își ia pălăria și se șterge de sudori, ca să nu se răcească dacă iese înfierbîntat afară.

Ea atunci și sare la el, ca să țipe un păiangen, ce, zice, picase nu știu de unde pe umărul lui, și fără ca să simtă, îi lipi un botuț de ceară dinapoi în păr.

Se ia el către casă și nu mult după aceea, s-a orînduit și ea. Seara face lăutori și-l cheamă și pe el să-i spele capul.

— O doamna mea și stăpîna mea, zice el, cum m-aș putea lăsa să mă speli chiar dumneata pe cap? Unde se pomenește, să șeadă argații la masă cu împărații?!

— Ba, că de nu-i veni, la curtea mea nu ai loc nici o clipă. De silă, de voie bună se lasă, că sluga trebuie să asculte de stăpîn. Ea îndată îi ia pălăria și cum o ia, vede semnul, botușul cel de ceară în păr.

— Aha! zice, tu ești cu care am jucat în bal? Și numaidecît îl cuprinde în brațe și-l sărută.

— Noa, zice, de astăzi înainte soț să-mi fii, soață să-ți fiu.

Și au făcut o nuntă mare, la care eu am șezut în fundul mesei, dar i-am lăsat veselindu-se, că mi-a fost somn și astăzi trebuie să mă duc la Binșu după boi.

ÎMPĂRATUL CU TREI FECIORI

A fost odată ca niciodată.

A fost odată un împărat, care a avut nici mai mulți nici mai puțini, numai chiar trei feciori; pentru ce vecinii lui împărați l-au și poreclit împăratul cu trei feciori.

Și a fost împăratul acela om atît de gazdă, că a făcut în orașul unde a șezut o biserică din puterea lui și a pus în ea atîtea minuni și lucruri frumoase, cîte numa a știut și a învățat el prin cele școli.

Cînd biserica a fost gata, a cinstit-o orașului și toată lumea se mira de frumusețea ei.

Odată, împăratul a auzit că este oareunde în lume o pasăre măiastră, care cîntă frumos în biserică și-a vrut s-o aducă în loc de orgoane.

El a zis așa, că cine ar aduce pasărea aceea, n-ar ști care, cît i-ar da.

Și au zis dintre feciorii lui cei doi mai mari:

— Tată! nu da la nime banii și avuția noastră, că o vom aduce noi.

— Aduce-o-îți? întreabă împăratul.

— Aduce.

Dimineața s-au gătat cei doi feciori mai mari, și-au pus milioane de bancute în buzunar și s-au dus pînă oareunde la un codru.

Acolo au șezut, că i-a apucat noaptea.

Dacă i-a apucat noaptea, își fac foc, desfac merindea ce și-au adus de acasă și încep a mînca.

Scot plosca cu pălincă din straiță și încep a închina de sănătate. Cînd cinau mai bine, vine o vulpe și zboc încolo, zboc încoace pe lîngă ei, bag seamă așteptă să-i arunce niscai sfărîmituri.

Vine și o sarcă bulearcă tot sărcălind și vine și un șoarece tot țiuind.

Feciorii apucă pușcile la ele și zic:

— Da ce săriți și sărcăliți pe-aici, că doară n-am adus merindea pentru aceea, să vă săturăm și adăpăm pe voi?

Dobitoacele prind a-i blestema și a zice:

— Alelei, feciori de împărat, atunci să aduceți voi pasărea, cînd a face părul pere!

Bine că se face de ziuă, se iau și se duc amîndoi pînă la un birt, la Birtul roșu.

Cum se bagă în birt, își cer doi oameni, să le curețe caii și uneltele, și-și cer lor de băut și de mîncat.

Crîşmarul le dă de băut şi de mîncat, ce-au cerut, într-o chilie curată, şi după ce au mîncat ies ei afară şi se uită prin crîşmă. În crîşmă se jucau nişte civili în cărţi şi au zis feciorii:

— Oameni buni şi de omenie, nu ne-aţi lăsa să jucăm şi noi în cărţi, ca să ne treacă mai uşor noaptea?

— Ba lăsa, zic ceia.

Se pun la cărţi şi tot cărţălesc trei zile şi trei nopţi pînă au cărţălit şi bani şi cai şi haine şi au rămas numai cu albiturile pe ei, fără şepci. Dacă le-a trecut tot ce au avut, au cerut la crîşmar o porţie de pălincă şi crîşmarul le-a dat cu pălmile peste obraz.

— Auzi, crîşmar, dragul nostru, zic feciorii, lasă-ne să-ţi tăiem lemne cu firezul, ca să ne dai să mîncăm.

Şi s-a îngurhuit ovreiul şi i-a lăsat să taie lemne pentru ce au mîncat o dată pe zi.

Împăratul a tot aşteptat să vină cu pasărea pînă s-au împlinit trei ani. Cînd s-au împlinit trei ani, zice cel mai mic:

— Tată! de trei ani tot aşteptăm să vină şi nu mai vin; lasă-mă să mă duc eu după ea, s-o aduc.

— Du-te, puiul meu, şi vezi dacă eşti mai cu noroc decît ei.

S-a gătat cel mai mic, şi-a pus şeaua pe cal şi bani de ajuns şi s-a dus pînă la acel codru, unde înnoptase fraţii lui şi şi-a făcut foc chiar pe vatra unde au cinat ei.

Cînd a fost bînd şi cinînd mai bine, vede vulpea.

— Ce te preumbli pe acolo, hei, vulpe, îi zice, de nu vii mai bine să bei şi să mănînci cu mine, că ştiu că nu te preumbli de sătulă?

— E, să te iei cu puşca după mine, zice vulpea, cum s-au luat fraţii tăi?

— Dacă-i unul prost, nu-i proastă lumea-ntreagă, zice el, haida numai şi haida, c-om mînca mai cu poftă amîndoi.

Se duce vulpea şi mănîncă carne şi pită şi bea pălincă ca o jupîneasă. După aceea vine şi sarca sîrcîind şi o cheamă şi pe ea:

— Haida, sarcă, să mîncăm, că ştiu că nu sîrcăieşti de sătulă, ci că doară ţi-ar trebui şi ţie nişte sfîrmături.

— E, să te iei cu puşca după mine, cum s-au luat fraţii tăi?

— Dacă au fost ei luzi şi fără minte, nu-i toată lumea aşa; hai numa şi hai. Se duce sarca şi a mîncat pită şi carne pînă s-a săturat.

— Acuma, zice el, eşti sătulă; dar cum te-oi adăpa, că tu nu-i putea bea din ploscă?

Îi turnă vin în obada şepcii şi bea sarca ca din diblă. Aude şi pe şoarece ţiuind şi-l cheamă şi pe el:

— Haida, şoarece, mîncă şi bea şi tu din cît este, că-i iarnă şi nu-ţi poţi cota.

— E, să te iei cu puşca după mine, cum s-au luat fraţii tăi?

— Dacă au fost fraţii mei ludiţi şi fără milă, nu-i toată lumea aşa; hai şi hai.

Merge şoarecele şi face foale ca un baron.

— Acum, zice feciorul, cum te-oi adăpa? Hai să te bag în ploscă şi bea cît ţi-a trebui. Închepe-i pe gură?

— Închepe.

A beut cît i-a trebuit și după aceea a ieșit afară.

După ce s-au săturat, s-au culcat acolo pe lîngă foc toți patru și dorm pînă dimineața.

Cînd a fost dimineață, s-au sculat, s-au spălat pe obraz și iară au prînzit toți patru laolaltă.

— Noa! zice vulpea către fecior, ne-ai lungit zilele, dar pentru bine și noi ți-om prinde bine; smulge-mi oleacă de păr din coadă și cînd i da de rău, pîrjolește-l, ca să-mi vină mirosul, c-oi veni și te-oi ajuta.

Și șoarecele așa, și sarca așa: să-i smulgă o pană din aripă.

A făcut așa și le puse pe toate în straiță.

S-a luat apoi și s-a dus pînă la Birtul roșu.

Departe, cînd sosea către birt, el vedea în ocol doi feciori tăind lemne cu firezul și-i asemăna cu frații lui; dar de ei nu se putea ține pînă nu ajunge oblu acolo.

Cînd îi vede așa, începe a plînge, că-i era rușine de ei și socotește:

— Ce-au făcut frații mei? omorît-au pe oarecine, ori furat-au de-s prinși aici și-s așa în doagă rea?!

— Măi fraților mei — întreabă el, cum focarea voastră ați ajuns în starea asta?

— Da, ajuns-am destul de rău, frate, că iată ne jucarăm cărți cu niște civili și ne duseră tot ce am avut; deasupra ne băgară și în datorii.

El îndată le plătește datoria, scoase caii și hainele și le dă bani de drum.

— Păsați, voi, frații mei, către casă, zice — că eu mă duc după pasăre.

El îi lasă gătindu-se acolo, ca să vină către casă oameni împăcați și se duse. Ei iară se pun la cărți pînă au pierdut tot și cai și haine și ajunseră cum au fost, la firez.

El s-a luat și s-a dus pînă în țara zmeiască.

Dacă s-a dus în țara zmeiască, și-a lovit calul în cap și l-a omorît. Se duce apoi la fîntîna zmeilor.

Acolo se întîlnește cu o fată și fata-i dă bineț.

— Noroc, om bun, de pe cea lume pe asta. Da ce te poartă păcatele de pe cea lume pe asta, ori să te omoare ăsta cîine de zmeu?

— Care zmeu să mă omoare?

— Omorî-te-a stăpînul meu, împăratul zmeilor, că se teme că-i fura pasărea, care cîntă frumos, de s-ar potrivi într-o biserică.

— Hm! socotește feciorul, eu vorbesc cu oarecine! și începe a ispiti pe fată.

— Fată, zice, în ce locu-i pasărea aceea și cine o păzește?

— Pasărea-i în poiană, în cușcă și o păzește calul stăpînului, care știe vorbi ca oamenii și-i iute ca gîndul, cît nime nu o poate fura.

— Auzi, fată, zise feciorul, eu pe tine bine te-oi răsplăti dacă-i cîștiga de la stăpînul tău, de unde are el calul acela. Ci caută că ți-a mîna o palmă, de-i sta să mori; dar îl întreabă a doua oară, că ți-a spune și dacă ți-a spune, vină și-mi fă mie de știre.

Merge fata și întreabă pe stăpînul său, și-i mînă zmeul o palmă de odată pică jos.

Se scoală fata și iară întreabă.

— Calul meu, fată, zise zmeul, e de la Ciuma lumii din marginea lumii și am slujit trei ani pentru el jucîndu-mă cu moartea. Că pe lîngă casa ei este un gard cu parii despicați; în tot parul cap de om, numa în cel de lîngă stîlp nu este, că a fost să fie al meu dar am fost harnic s-o slujesc. Și acela strigă zi și noapte: cap de om, babă, că de nu, îl pun al tău.

Vine fata și spune ce-a auzit de la zmeu.

S-a luat feciorul pînă la Ciuma lumii din marginea lumii.

— Noroc bun, maica mea și draga mea.

— Sănătate, feciorul meu; da nu ti-i băga de slugă?

— Ba băga, că de-ala rînd umblu.

Se bagă de slugă și-i dă baba o iapă.

— Noa! fătul meu, zice baba, lasă numa tot după ea pe unde te-a duce și seara să mi-o dai în seamă.

Se suie el în spatele iepii și-l duce iapa pînă în Cîmpul cu somn. Acolo cum îi ia căpăstrul din cap, și pică el jos și se uită a dormi ca morții.

Se scoală pe la ujina cea mică... iapa nicăieri...

Bătutu-m-a focarea mea, zice, că nu știu unde-i iapa babii...

Atunci își aduce aminte de vorbele ortacilor lui din codru și pîrjolește peana cea de sarcă.

Sărcii îi merge mirosul și țop lîngă el.

— Cum e, domnul meu și dragul meu?

— Nu-i bine că a pierit iapa babii.

— Las-o lupilor s-o mînce, nu te supăra; haida după mine, că îndată o aflăm.

Se iau și se duc pînă la o răchită putredă.

— Noa, zice, aici-i iapa. Eu mă sui să o scot; tu stăi aici și cînd îi vedea că pică doi viermi, aruncă căpestrele pe ei și strigă:

— Ți! iapa babii, mînce-te lupii, că-i vremea să mergi acasă cu un mînz alăturea.

Se suie sarca în răchită și țop, țop cu clonțul. Odată și pică doi viermi.

El și aruncă căpestrele peste ei și strigă:

— Țo! iapa babii, mînce-te lupii, că-i vremea să mergi acasă cu un mînz alăturea.

O dată acasă, o bagă în poiată și o ceselă, apoi se bagă și el în casă.

— Adus-o-ai?

— Adus.

— Haida, feciorul meu, și mîncă și bea.

Îi dă baba colac de nouă ani și vin de nouă ani.

El cum bea, cum se îmbată și adormi acolo, cum l-ai bate în cap.

Merge baba în poiată cu un zbici de foc, apoi țop la iapă și țop...

— Da nu te-ai putut ascunde să nu te afle?

— Lasă-mă, baba mea, zice iapa, nu mă bate, că dacă dumneata ești un drac, elu-i doi; dar lasă că mîine m-oi ascunde mai bine.

Dimineața iară se suie el în spatele iepii și o duce pînă în Cîmpul cu somn.

Acolo îi ia căpăstru și cum i-l ia, se uită a dormi și nu se trezește pînă la ujina cea mică.

Atunci se trezește și-și aprinde pipa cu părul cel de șoarece.

Şoarecelui îi şi pute şi haide pînă la el.

— Cum e, domnul meu şi dragul meu?

— Nu-i bine, zice, că am pierdut iapa babii şi dacă mă duc fără ea, îmi pune capu-n par.

— Las-o lupilor s-o mînce, nu te supăra; hai după mine, că odată o aflăm.

Se iau şi se duc pînă la un furnicar.

— No! zice, eu mă duc să o scot; tu stai aici şi cînd vei vedea trei furnici, dă cu căpestrele peste ele şi strigă:

— Ţo! iapa babii, mînce-te lupii! că-i vremea să mergi cu doi mînzi alături.

Se suie pe ea şi o duce acasă, o cesală, apoi se bagă în casă.

— Bună slugă; numai unul am avut aşa!

Îi dă de mîncat şi de beut: colac de nouă ani şi vin de nouă ani şi-l îmbată.

Iese baba afară cu un zbici de foc şi începe a îmblăti la iapă.

— Da ce ţi-am spus? da nu te ştii ascunde, să nu te afle?...

— Lasă-mă, baba mea, zice iapa, că de eşti dumneata un drac, elu-i trei, dar lasă că mîne vin acasă, apoi mi-i ascunde cum îi vrea.

Dimineaţa iară se suie pe iapă şi o duce în Cîmpul cu somn. Îi ia căpăstrul şi cum îl ia se uită a dormi.

Iapa vine acasă şi baba odată a făcut din ea patru gheme de canuri şi le-a pus sub vică. Se pune apoi pe vică şi începe a toarce.

Se scoală feciorul la ujina cea mică şi se uită în lături, iapa nicăiri. Îşi aprinde pipa cu părul cel de vulpe şi haida vulpea pînă la el.

— Cum e, domnul meu şi dragul meu?

— Nu-i bine, fărtată, că am pierdut iapa babei.

— Las-o lupilor, s-o mînce, nu te supăra, că ştiu eu unde-i; dar spune-mi întîi dacă are baba cîini?

— Nu are.

— Da găini?

— Are trei sute şi un cocoş, pe care nu l-ar da pentru toată lumea asta.

— Noa! zice, hai după mine, apoi stai acolo de cea latură de casă, la fereastră.

Eu voi omorî la găini pînă voi omorî jumătate, apoi m-oi da la cocoş. Tu cînd îi vedea că baba iese afară, mergi în casă, ridici vica de pe canuri şi strigă:

— Ţo! iapa babei, mînce-te lupii, că-i vremea să mergi cu trei mînzi alături.

Se duc pînă acasă.

Vulpea se dă la găini şi începe a le face pomelnicul.

Baba tot hîşeia, de pe vică nu se scula pînă n-a omorît vulpea jumătate din ele şi s-a dat la cocoş.

Atunci s-a sculat şi iese afară.

Cum iese, feciorul se duce în casă, ridică vica şi prinde a striga:

— Ţo! iapa babii, mînce-te lupii, că-i vremea să mergi cu trei mînzi alături.

O duce în poiată, îi dă ovăz, o cesală şi se bagă în casă.

— Slugă bun, zice baba, mă slujești omenește.

Îi dă apoi colac de nouă ani și vin de nouă ani.

Feciorul mîncă, bea vinul, se îmbată și se uită a dormi.

Pînă se trezește el, baba iese în poiată, scoate inimile și din iapă și din cei cinci mînzi și le legă în acela care era cu trei picioare. Pe acesta îl unge tot cu bălegar și-l ascunde într-un coșteiu după ușă. Se dă apoi la ceilalți și-i cesală, de te vedeai în părul lor ca în cătătoare.

— Dacă se trezește sluga, zice baba, pasă, fătul meu, în poiată și-ți alege un cal care-i vrea.

Se duce în poiată să-și aleagă calul și se duce de-a dreptul la cei frumoși.

— Măi, zice atunci mînzul cel cu trei picioare, să nu-ți alegi dintre aceia, că a luat baba inimile din ei, din toți și le-a băgat în mine. Dară alege-mă tu pe mine, că bine știu eu gîndul tău.

Îl alege pe el și zice mînzul:

— Cată de nu lăsa să pună baba nici degetul pe mine, că dacă îl pune, scoate inimile și-apoi draci de mine și de tine.

Bine nu-și gată cu vorba, vine baba și-l întreabă că alesu-și-a acuma?

— Ales, zice feciorul, pe pîntecosul ăsta.

— O! puiul meu, zice baba, nici de rușine nu ți l-aș da, că m-ai slujit cu cinste și omenie.

— Apoi, maica mea și draga mea, nici eu nu-s oarecare fecior ales și nu vreau să mă bată în cap nimenea pentru el, unde l-ar vedea așa frumos.

— Lasă-mă cel puțin, să șterg gunoiul acela de pe el și hai înluntru să-ți dau barem sărsamuri deoarece samă.

— Ba nu, maica mea, de acum nici să pui degetul pe el; apoi sărsamuri alese tocmai că nu-mi trebuie, că cum să pun eu... Dar dacă vrei dumneata să mă cinstești cu oarece, cinstește-mă cu aceea, că-mi frige doi purcei la drum.

Îi frige baba doi purcei și-i pune în mîneca buhaiului. El se duce în casă și aduce uneltele cele gunoite și le pune pe mînz.

— Cînd vom trece pe lîngă ei, aruncă-le purceii, să nu ne mînce, dă apoi scăpăm noi mai departe, zice mînzul.

A făcut așa și pînă au mîncat balaurii purceii ei au sărit o săritură bună.

— Noa, zice mînzul, scoboară-te jos.

S-a scoborît jos, mînzul s-a scuturat și s-a făcut un cal mai altfel decît ceilalți ai babei.

— Cum să mergem acum, stăpîne, ca vîntul ori ca gîndul?

— Ca gîndul.

Odată a și mînat cu el pînă în poiată la împăratul zmeilor.

— Prinde de cușcă, zice calul, și te ține bine, ca să se rupă dintr-odată.

Prinde de cușcă și îndată se rup două lanțuri. Cușca era legată cu trei. Atunci rînchează calul zmeului, cît cerul și pămîntul s-a cutremurat. Zmeul strigă din casă:

— Ţo! cal de călăreț mînce-ți cioarele picioarele și corbii scoată-ți ochii, n-ai ce bea și ce mînca la casa mea?

— Am de toate, dar duce feciorul împăratului pasărea noastră, care cîntă frumos.

— Lasă, duc-o, mă-sa-l mînce, că beau o cupă de vin și mînc un colac de pită și-l ajung într-o clipită.

Feciorul mai prinde o dată și rupe și al treilea lanț.

— Ajunge-i zău, tu, pe maică-ta, zice calul zmeului, că-i sub el frate-meu cel mai mic și mai voinic, cu trei picioare, cu șapte inimi și așa pășește, că toată lumea o prăbușește.

Zmeul nici bea nici mîncă, ci se suie mînios pe cal cu un zbici de foc și cu pinteni de foc. Arde-o apoi după el.

Atunci își rînchează calul zmeului către frate-său:

— Așteaptă-mă, frate-meu, că te ajunge zbici pe zbici, pinten pe pinten, din rînză pînă în rînză.

— Eu pe tine atunci te-oi aștepta, răspunde frate-său, dacă tu-i zbura pînă la nori și cînd ti-i lăsa în jos, ti-i lăsa pe spate cu el.

Îndată a zburat calul zmeului cu zmeul pînă la nori și cînd s-a lăsat în jos, s-a lăsat pe spate cu el și odată l-a făcut praf și cenușă.

Nici atunci nu l-a așteptat.

— Pasă, zice, la poiata stăpînului tău și bea și mănîncă pînă-i trăi, că noi ne ducem.

S-au dus pînă la Birtul roșu.

La Birtul roșu iară vede pe frații lui tăind lemne cu firezul și-i era rușine de ei.

— Bată-vă focarea voastră, le zice, da nici acum n-ați mers acasă?

— Nu, căci am socotit să mai întoarcem din banii aceia și-am pierdut tot.

El iară le scoate caii și hainele și s-a luat cu ei cu tot cătră casă.

Și s-au dus, dus, multă lume-împărăție, că înainte din poveste, multă și frumoasă este. Cine-a ascultat bine-a-nvățat; cine a dormit, bine-a hodinit.

S-au dus pînă la o apă afundă, cum ar fi, pun pildă, un ochi de mare.

Dar el numa se legăna pe calul lui, pînă cînd frații abia se puteau ține în urmă.

Frații își fac socoteala ei între ei să-l omoare, căci, zic ei, ăsta ne-a scoate hula unde-am fost și ce-am pățit.

— Bine zici, tu frate, zice celălalt și îndată strigă către frate-său:

— Hai, frate și fărtate, așteaptă-ne, să ne aprindem pipele.

Îi așteaptă și se coboară jos.

— Aprindemu-le dară, zice, că și eu aș dohăni?

Atunci unul s-a și întors pe dinapoia lui și-i taie capul cu paloșul. Dar nu a nimerit să-l taie în vig, ci se mai ținea oleacă în piele și l-a aruncat în apă.

Dacă l-au aruncat în apă, au luat pasărea, au legat calul de caii lor și haida pînă acasă.

— Noa! tată, aici-i pasărea.

— Feciori sînteți, zice împăratul, dar n-ați văzut pe fratele vostru cel mai mic, că și el s-a dus după pasăre?

— Lasă-l, tată, pe blăstămatul ăla; el să o aducă cînd abia am putut-o aduce noi?!

— Bine-i! A pus împăratul pasărea în biserică și n-a cîntat nimic. Calul l-a băgat în poiată și nimeni nu se putea apropia de el nici să-l grijească, nici să-l curățească, ci numai pe fereastră ce-i da de mîncat și de băut.

Feciorii trăiesc lumea lor și de la o vreme își și uitaseră de frate; dar fapta rea cu greu o poate îngropa omul.

Odată, cînd au fost apele mari, l-au aruncat pe cela apa undeva la margine și nu știu cum rătăcește pe-acolo șoarecele pe care l-a adăpat și se dă la văietate:

— Dragul meu, gazda mea, că tu ești mort; dar ce-a fi, cum te-aș învia?

Se ia și se duce bietul șoarece pe codru tot chițcăind. Dacă se duce pe codru, întîlnește o șerpoaie cu o buruiană în gură.

— Noroc bun, șerpoaie.

— Sănătate bună, șoarece.

— Da ce duci în gură, surată?

— Duc o buruiană care-i bună să învii pe cel mort.

— Dă-mi și mie o sfărîmă, că a murit tata și l-aș învia.

— Ba nu, zice ea, că nu ți-oi da, că de șepte ani tot umblu după ea.

— Dă-mi numai o sfărîmă, fată.

Atunci se și întoarce șoarecele și o mușcă de coadă. Cum o mușcă, șerpoaia lasă buruiana. Șoarecele o apucă și haida cu ea într-un mușuroi.

— Pasă tu acuma, zice șoarecele, și-ți adă alta, că tu știi unde cresc astea.

Se ia șoarecele și se duce pînă la stăpînul său.

— Ce-a fi, cum l-oi unge, se vaietă el iară, că-i capul într-o lature!?

Atunci vine un om pe acolo și începe omul a bumbăra:

— Iată măi, cum l-a omorît, săracu de el; oare ce vină a avut?

Suceşte capul la loc și-l lasă acolo.

Șoarecele îl unge cu buruiana și-l învie de trei ori mai frumos de cum a fost.

— De mult dormi, stăpînul meu, zice șoarecele.

— De mult zău, și aș fi dormit pînă la capătul lumii, de n-ai fi fost tu. Dar acum ce bunătate să fac cu tine? omorî-te-oi? lăsa-te-oi? ce să fac?

— Fă ce-i vrea, stăpînul meu — că-s în voia ta. Fă-mi rău dacă ți-am făcut rău.

— Ba nu, zău, că nu ți-oi face, ci hai tu în straiță la mine, că te duc la tată-meu, la grînării umflate și la clise spînzurate, apoi mori în bine.

S-a luat și s-a dus pînă în orașul unde ședea tată-său. Dacă a ajuns în oraș, și-a cumpărat o căciulă cu pană de tîrg, cioareci de bumbac, un pălțăuaș de trestie, cu un cuvînt s-a gătat ca un slugă, ca tată-său să nu-l cunoască și s-a dus la tată-său.

— Noroc bun, înălțate împărate.

— Să ai noroc, fătul meu; cum a fi, nu ti-i băga de slugă?

— Ba băga, că de aesta rînd umblu și am auzit că înălțatului împărat îi trebuie slugă la un cal.

— Trebuie-mi de bună seamă, dar iată: eu îți spun adevărul, calul meu trei slugi a omorît pînă acum; așa te bagă, dacă nu ți-e dragă viața...

— Cu o moarte, toți datori sîntem, zice feciorul.

— Pasă dară în poiată.

S-a dus în poiată și calul îndată începe a rîncheza de bucurie, căci a cunoscut în el pe stăpînul său.

Prinde a-l hrăni și a-l cesela; gunoiul a fost sub cal pînă-n pîntece. Odată se duce împăratul, să vadă ce face și-l vede șezînd și dohănind sub pîntecele calului.

— Înălțate împărate, zice atunci sluga, m-aș ruga să mă lași mîine la biserică.

— Lăsa-te-oi, după ce ți-i gata lucrul.

În ziua următoare se duce la biserică și cum s-a băgat în biserică, pasărea a și început a cînta; și așa cînta de cu jele, că nici popa nu putea să slujească, nici poporul să asculte la alta, decît la cîntecul pasării.

În cealaltă duminică iară s-a dus și pasărea iară a cîntat; cum ieșea el însă afară, pasărea și înceta cu cîntatul.

— Asta numa trebuie să cînte de oarecine, zise împăratul, și a dat poruncă, că mîine toți oamenii să vină la biserică și să se bage unul cîte unul, ca să vadă de cine cîntă pasărea.

Cum e mîne vin oamenii toți cu toții și se bagă tot unul cîte unul în biserică; dar sluga se fîștică pe lîngă un om și nu s-a putut socoti, de care cîntă.

Cînd e a treia zi, pune împăratul doi feciori pe lîngă ușă și nu lasă numai tot unul cîte unul odată. Vine rîndul la slugă și cum se bagă pe ușă, și începe pasărea a cînta.

— Acesta-i, zic feciorii, de sluga împăratului cîntă.

Împărarul îndată îl cheamă la el și-i zice:

— Fătul meu, spune-mi de ce cîntă pasărea aceea de tine, că de nu-mi spui, îți iau capul.

— Hei! cîntă zău, tată, zise sluga, că-mi ești tată, nu-mi ești stăpîn; cîntă că eu am adus-o și-i a mea și pasărea și calul. Cheamă numa nainte pe frații mei, să le spun eu și lor și dumneatale pînă unde am mers după pasăre.

Împăratul tot a încrestat și îndată îi înfățișează pe toți trei, și-și spune el faptele lui.

— Cînd m-am dus după pasăre, zice, nu-i așa, fraților mei, că v-am aflat pe voi la Birtul roșu tăind lemne cu firezul, cu hainele și caii zălog? V-am răsplătit și v-am dat bani de drum ca să veniți acasă. Voi iară v-ați pus la cărți pînă ați suflat toți bănișorii, astfel că atunci cînd am venit înapoi, iară v-am aflat ca mai nainte și iară v-am răsplătit. Ne-am luat apoi, nu-i așa, fraților mei? și am venit laolaltă pînă la ochiul cel de mare. Acolo voi mi-ați luat capul și m-ați aruncat în apă.

Împăratul îndată le-a luat capul amîndurora, iară pe cel mai mic l-a pus de împărat în locul său și, de n-a murit, și astăzi trăiește și împărățește.

PROFU IANCU

A fost ce-a fost.

A fost odată un împărat mare și vestit, pe vremea cînd zmeii furase semnele de pe cer: luna și stelele; și împăratul acela a trimis carte pe lume și țară, că cine s-ar afla să aducă semnele îndărăt, i-ar da fata de muiere și jumătate împărăția de zestre.

Dacă a trimis el carte, lui om nu i s-a aflat în șapte ani, pînă au venit doi frați, Profu Iancu și Lie.

Aceștia s-au aflat să aducă semnele înapoi și s-au dus la împărat.

— Noroc bun!

— Noroc, da ce cotați, ce cîștigați?

— Cătăm și cîștigăm aceea, înălțate împărate, că Măria-ta ai trimis carte în lume și țară, că cine s-ar afla să aducă semnele de la zmei, i-ai da fata de muiere și jumătate împărăția de zestre, și noi am venit să ne prindem de lucrul acela.

— Dacă vi-ți prinde, vorba ce mi-am dat, nu o mințesc: vă dau fata de muiere și jumătate împărăția de zestre.

— Noi ne prindem, numa ne dă doi cai buni, două paloșe, un buzdugan de 99 de măji și 99 de căuaci.

Le-a dat și s-au luat la drum și s-au dus pînă în țara zmeiască în « Munții năpustiți » și-n « Codru pustelnic ».

În drumul lor ei aveau să treacă peste un pod și dacă au ajuns la podul acela, și-au legat caii sub el; ei se suie pe pod și se culcă.

Lie, cum se culcă, se uită a dormi ca bătut în cap; celălalt n-apucă să ațipească bine, și aude zburînd pe deasupra capului un buzdugan.

Se scoală, se ia după buzdugan și ajungîndu-l din fugă, rupe din el de-o palmă și-l aruncă înapoi, de trei mile de pămînt îndărătul zmeului.

Zmeul vede buzduganul și se ia după el și abia-l ajunge în trei zile.

— Alelei! zice, cine-mi întoarce lucrul meu? care l-am lucrat eu acuma, că de cînd mama m-a făcut, ala om nu l-am văzut, care să-mi întoarcă lucrul meu! Poate cel cîne de Profu Iancu de-a fi pe aici! Dar știu că cioarele, să-i mînce picioarele, corbii să-i scoată ochii, nu-l poartă pe aici, căci cînd am fost eu fecior de-nsurare, mă-sa atunci l-a avut în stare; doară n-a venit p-aici de prunc mic!

— Aci-s, aci! zice Profu Iancu.

— Hai dară jos, că-n mîini te sfarm, în vînt te-arunc.

— Cîinele care bate, nu mușcă, răspunde Profu Iancu.

— Haida jos și: da-ti-i pe luptate, ori da-ti-i pe pușcate, ori da-ti-i pe paloșe?

— Da-m-oi pe luptate.

Se duce Profu Iancu jos, se prinde cu zmeul pe luptă și dintr-odată aruncă zmeul pe bietul Profu Iancu pînă în genunchi în pămîntul uscat.

Se smulge Profu Iancu cum se smulge și aruncă pe zmeu pînă în brîu și îndată scoțînd paloșul îi ia capul.

Atunci se duce la cal, ia capul și de la el și caută dinapoi într-o straiță, ce spînzura de șauă și află în ea stelele.

Îndată le sloboade pe cer și iată . . . acolo-s și acuma.

Merge și nu bine șede pe pod, vede alt buzdugan zburînd tot mai înfocat.

Se duce și după ăla, rupe din el de-o palmă și-l aruncă înapoia zmeului de patru mile de pămînt.

Zmeul se ia după buzdugan și abia-l ajunge în trei zile cu căciula în mînă tot spume la gură, decum a fugit de amărît.

— Alelei! zice, cine-mi întoarce înapoi lucrul, care l-am lucrat eu acuma; că de cînd m-a făcut mama, n-am văzut ala om, care să-mi întoarcă lucrul meu?! Poate, cel cîne de Profu Iancu, de-a fi pe aici. Dar știu, că cioarele, să-i mînce picioarele, corbii, să-i scoată ochii, nu-l poartă pe-aici. Cînd am fost eu fecior de-nsurare, mă-sa numa atunci l-a avut pe el; doară n-a venit de prunc așa mic, că numa ieri și astăzi este de-atunci!

— Aci-s, aci, zise Profu Iancu.

— Haida jos de-acolo și: da-ti-i pe luptate, ori da-ti-i pe pușcate, ori da-ti-i pe paloșe?

— Da-m-oi pe luptate.

Se dau pe luptate și dintr-o dată aruncă zmeul pe Profu Iancu pînă în brîu în pămîntul uscat.

Se smulge Profu Iancu cum se smulge și-l aruncă pe zmeu pînă subsori și cu o lovitură-i ia capul.

Atunci se duce la cal, ia capul și de la cal și află în straița ce spînzura de șauă, toți luceferii.

Îndată-i sloboade pe cer și iată . . . acolo-s și acuma.

Iară merge pe pod și nu dă bine a hodini, pînă și vede alt buzdugan, al treilea.

Merge și-l ajunge și pe ăsta cu fuga, rupe din el de-o palmă și-l aruncă înapoia zmeului de șapte mile de pămînt.

— Alelei! zice zmeul, cine întoarce lucrul care l-am lucrat eu acuma; că de cînd mama m-a făcut, n-am văzut ăla om, care să-mi întoarcă lucrul meu . . .?! Poate, cel cîne de Profu Iancu de n-a fi pe-aici. Dar știu că ciorile, să-i mănînce picioarele, corbii, să-i scoată ochii, nu-l poartă pe-aici. Cînd am fost eu fecior de însurare, el atunci se învăța a umbla; doară n-a venit de prunc așa mic?!

— Aci-s, aci! zice Profu Iancu.

— Haida jos de-acolo și: ti-i da pe luptate, ori da-ti-i pe pușcate, ori da-ti-i pe paloșe?

— Da-m-oi pe luptate.

Se dau pe luptate și se tot luptesc trei zile și trei nopți și nu se pot birui.

— Ce-a fi, Profu Iancu, zice zmeul, cum ne-om bate și cum ne-om omorî?!

— Așa, că ne-om face două pietri de moară, apoi tu ti-i sui în cela vîrf de munte, eu m-oi sui în ăsta și-om veni tot bătîndu-ne. Din a căruia piatră s-a sparge un dărab, la ăla i-a lua celălalt capul.

Se tot bat așa trei zile și trei nopți și nu se pot birui.

— Ce-o fi, Profu Iancu, întreabă zmeul, cum ne-om bate și cum ne-om omorî?

— Așa, că ne-om face două focuri mari, unul din atîtea lemne ca celălalt. La care para a fi mai mică, la ăla i-a lua celălalt capul.

Își fac două focuri mari, cît ar fi din douăsprezece (care) singuri unul, și așa arde unul ca celălalt nici mai mare nici mai mic trei zile și trei nopți.

Într-aceea se abate pe acolo un corb și începe a croncăni: carrne, carrne . . .

— Corbule, corbule, zice atunci feciorul lui Făși Babă, fă-ți peana corlogi și te aruncă în tăul cela și te scutură pe focul lui Profu Iancu, să-i fie para mai mică, să-ți fac trei măji de carne din el și din calul lui.

— Corbule, corbule, zice Profu Iancu la rîndul lui, fă-ți peana corlogi și te aruncă în tăul cela și te scutură pe focul feciorului lui Făși Babă, că-ți fac trei măji de carne din el și din calul lui, cum îți mai fac șase din frații lui.

Atunci corbul se și aruncă în tău unde a fost mocirla mai groasă, se scutură pe focul zmeului și făcîndu-i-se para mai mică, Profu Iancu-i și taie capul.

Calul și l-a lăsat lui, că a fost năzdrăvan.

Prinde apoi a căuta prin straiță și află luna și steaua de lîngă ea și le sloboade pe cer.

Lie din ce s-a pus pe pod, nu și-a mai deschis ochii nici n-a știut nimic din cele ce s-au întîmplat pînă nu merse frate-său să-l trezească.

— Scoală, frate! zice Profu Iancu și haida.

Se aruncă în spatele cailor și se duc pînă la Făși-Babă acasă.

Făși-Babă era mama zmeilor.

Dacă au ajuns acolo, Profu Iancu se face muscă și se pune pe grindă, să asculte ce-și vorbesc nevestele zmeilor și baba.

— Ei! zice nevasta feciorului celui mai mare, să știu că a fi omorît pe bărbatul meu Profu Iancu, m-aș face dinaintea lui lîngă drum o fîntînă cu apă bună. Cînd ar trece pe lîngă mine, n-ar putea trece să nu beie și cînd s-ar apleca, l-aș înghiți!

Zice atunci cea mijlocie:

— Să știu că a omorît pe bărbatul meu, Profu Iancu, m-aș face lîngă marginea de drum un pom frumos cu poame coapte, cu umbră bună. Cînd ar trece pe lîngă mine, n-ar putea trece să nu hodinească și cum s-ar pune jos, m-aș lăsa pe el și l-aș omorî.

Zice cea mai mică:

— Să știu că Profu Iancu a omorît pe bărbatul meu, m-aș face un rug peste drum, lung din o margine de lume pînă în cealaltă. Cînd ar trece peste mine, odată l-aș mînca.

Zice Făși-Babă atunci:

— Să știu că ar fi omorît pe feciorii mei Profu Iancu, m-aș face un gard înalt pînă în vînătăile cerului și lung din o margine de lume pînă în cealaltă,

cu poarta prin mijlocul drumului. Cînd ar veni, n-ar avea pe unde trece numa pe poartă și cum ar trece, l-aș înghiți.

Dacă a auzit el vorbele acestea, a ieșit afară și s-a făcut om, s-au aruncat în spatele cailor și... ie-te! Ei s-au dus pe un drum, ele au apucat pe altul și s-au făcut ceea ce au zis că s-or face.

Lie, din toate ce se petreceau în preajma lui, nu culegea nici un grăunte și cînd au ajuns lîngă fîntînă, el numai că a bea și a bea.

— Da sete-ți-i tare? întrebă frate-său.

— Sete, zău, mi-e.

— Hai, dară, că și eu voi bea, numa scoate nainte paloșul din teacă și cînd voi da eu, dă și tu.

Scot paloșele și prinde Profu Iancu a da și dă și Lie, și se făcu tău de sînge pînă în chișițele cailor.

— Cu una am gătat, cugetă Profu Iancu și se duc înainte pînă la pomul de lîngă drum.

— Doamne, Doamne, zice Lie, cald îmi mai poate fi! Hai să hodinim o lecuță că nu mă pot duce de cald.

— D-apoi haida cu mine că și eu oi hodini, numa scoate mai înainte paloșul din teacă și cînd voi da eu, dă și tu.

Scot paloșele și prind a da în pom pînă îl fac tot fleci și fac și acolo tău de sînge pînă în chișițele cailor.

Se iau apoi mai departe și se duc pînă ajung la rug. Cum ajung, Lie prinde a se mira și zice:

— Doamne, Doamne, mîndru rug! de cînd sînt pe lume, n-am văzut așa rug!

— Scoboară-te jos de pe cal, zice Profu Iancu și cînd voi da eu, dă și tu, c-aici-i lucru, frate.

Se scoboară jos și fac și acolo tău de sînge pînă în chișițele cailor. « De-asta m-am mîntuit, cugetă Profu Iancu, dar ce-a fi cu Baba! ».

Gardul se ridica grozav de înalt înaintea lor, pînă în vînătăile cerului, de lung; din o margine de lume pînă în cealaltă.

Se iau drept către gard și se duc așa cît ar fi o milă de pămînt.

Dacă au mers cam la o milă de pămînt, pierde pe Lie de lîngă el și nu-l mai vede nicăieri.

— Ce să fac eu acuma, se întreabă Profu Iancu, unde-oi merge, că nici am frate, nici am tată... știi, că pier?!

Grăind așa, își trage calul la marginea drumului și-i zice:

— Murgule, voinicule! fă-te tu os mort, că de-a fi să am zile te aflu aci; de n-oi avea, mor mîngîiat, că n-ai ajuns batjocura nimănui.

Se face calul os mort; el se duce la poartă și dă să treacă. Baba îndată îl înghiți și merge acasă. Dacă merge acasă, apucă a se tîngui și zice:

— Da nu m-a bătut pe mine focul meu? feciorii mi-s morți, nurorile mi-s moarte și eu înghiții și pe Profu Iancu, nu era mai bine să-l fi lăsat, să am cu cine vorbi? Încalte el să nu fie mort în mine, că l-aș scoate afară să am cu cine vorbi!

— Da că, zău, eu nu-s mort! zice Profu Iancu din pîntece de la ea.

— Nu ești mort?

— Nu, ci șed aici ca un baron; că ce bea am; ce mînca am; ploaia și frigul nu mă ajunge.

— D-apoi, tu, măi, zice baba, fi-mi-i mie de bărbat, dacă te-oi scoate afară?

— Fi da, că n-am nici eu frate, n-am pe nime.

Îndată îl și scoase baba afară și iată: baba-i cu bărbat, omul cu muiere.

Dar ea îl tot vedea, că nu tare se lipește de ea și zice odată:

— Eu văz că nu ți-s dragă ție, Profu Iancu.

— Ba dragă-mi ești, numa la dinții aceia nu-mi prea placi. Că era tot dintele de-un scăluș. Dar de mi-i lăsa să-ți trag dinții aceia afară, mi-i fi mai dragă.

— Că lăsa-te-oi numa să știu că ți-o fi dragă.

— Lăsa-mi-i?

— Lăsa.

Se duce cu baba pînă la cei nouăzeci și nouă de căuaci, să-i tragă dinții.

— La foi! prunci, zice Profu Iancu, și încălziți buzduganul.

Se pun căuacii la foi și suflă din 99 de foi pînă se încălzește buzduganul bine.

— Noa, babă, zice, pune-te pe spate și cască gura.

Se pune baba pe spate și cască gura.

— Aduceți cleștele! strigă Profu Iancu.

— Cînd a strigat el să aducă cleștele, căuacii aduc buzduganul și îl fosnesc la babă în gură.

Odată se și lățește acolo și s-a făcut din ea o căpiță de oțel.

De atunci este oțel în lume.

S-a luat apoi el cu căuacii să meargă către casă și cum merg, zice un căuaci către celălalt:

— Tare-i stăpînul ăsta al nostru; că nu poate fi mai tare decît el numai Holumbar de la răsărit, care te bagă în pămînt din cotare!

El a și auzit.

— Care, ce ziserăți? întrebă el.

— N-am zis nici unul nimica, ziseră ei, numa vorbim noi așa.

— Spuneți-mi ce-ați zis, că de nu, aci vă omor pe toți nouăzeci și nouă.

— Da, zis-am așa că nu poate fi mai tare decît tine numa Holumbar de la răsărit, care te bagă în pămînt din cotare.

El cum a auzit că este om mai tare și mai viteaz decît el, a dat drumul căuacilor și s-a luat la calul lui; l-a făcut cal cum a fost, apoi ie-te pînă la Holumbar, să se bată cu el.

Holumbar a fost gătat de mezăzat și ședea înaintea casei, cînd vede pe Profu Iancu, care vine să se bată cu el.

El atunci întunecă din ochi către Profu Iancu și îndată îl bagă în pămînt, de nu s-a mai văzut nici din el nici din cal numai capul.

— Noa! Profu Iancu zice, ai venit să te bați cu mine? Nu te lăsa. Ieși afară, dacă poți.

— Nu pot, răspunse Profu Iancu, că ești mai tare decît mine.

Holumbar atunci îi propune să se ortăcească cu el și zice:

— Fi-vei tu frate de cruce cu mine, dacă te-oi scoate afară?

— Fi.

Îl scoate afară și se duc în casă la jurămînt de șerpe, cum fac voinicii; apoi se pun la beute și la mîncate trei zile și trei nopți.

Cînd e de la o vreme, la trei zile, zice Holumbar:

— Atunci te-oi ști eu pe tine frate de cruce, cînd îi face tu ce n-am putut eu în doisprezece ani!

— Ce-o fi aceea? întrebă Profu Iancu.

— Să-mi aduci mie de soție pe Mîndra lumii de pe Marea Roșie.

— Vedea-voi, ce-a fi îndată, și se duce în poiată la cal.

— Ce-a fi, calul meu, întreabă, că mă mînă să-i aduc pe Mîndra lumii de pe Marea Roșie?

— Pasă în casă și cere de la el firez, gilău, secure lată, patru scînduri și cuie, apoi le pune și haidem după ea.

Se bagă în casă și cere de la el uneltele ce i le-a spus calul și se duce pînă la Marea Roșie. Cînd se apropie către Marea Roșie zice calul:

— Tu te pune la țărmure și cioplește, că ea va veni să te întrebe ce faci. Tu zi că faci paturi de vîndut. Ea va întreba nu-i face și ei unul? Tu zi-i că i-i face dacă a veni la țărmure, să i-l măsuri. Ea va veni și cînd s-a pune să-i măsuri te prinde cătră ea, că eu o voi lua în spate și ne-om duce.

Se duce pînă la marginea mării și prinde a ciopli; calul se face os mort.

Mîndra lumii era chiar în mijlocul mării într-un leagăm de flori, țintuit tot cu scoici de mare și cu mărgăritare: în leagăn s-a născut, în leagăn a crescut apa o legăna.

De la o vreme vede pe Profu Iancu și trage la țărmure.

— Noroc bun, Profu Iancu.

— Sănătate și noroc, Mîndra lumii.

— Da ce meșterești?

— Fac paturi de vîndut.

— Nu mi-i face și mie unul?

— Ba face, dacă ieși la țărmure, să ți-l măsur, cît îți trebuie de lung; că de-a fi mai lung, voi tăie din el, de-a fi mai scurt, l-oi adăuga.

Îndată vine ea și se culcă în pat.

El o și cuprinde cu pat cu tot și în aceeași clipă se afla în spatele calului.

Cînd e la un loc, zice Mîndra lumii:

— Jură-te, Profu Iancu, pe dragostea mea, spune-mi verde și adevărat, pe a cui seamă mă duci? că dacă mă duci pe seama ta, mă duc cu tine, dar dacă mă duci pe seama lui Holumbar . . . mai bine mor.

— Pe seama mea te duc, dacă-i avea lege și credință.

Într-aceea ajunse la Holumbar și i-o dete în mîini.

Holumbar socotește atunci:

— Cum de-a putut aduce el cu mintea lui pe asta, tot cu mintea lui m-a omorî și pe mine; dar cum l-oi potopi?! . . .

El a avut trei fete și îndată le-a făcut în trei iepe mînze și vorbește cu ele, că l-a mîna în spatele lor să călărească dar ele să-l potopească.

Se întoarce apoi către Profu Iancu și zice:

— Atunci te-oi ști eu pe tine de frate, dacă-i călări pe mînza mea cea mai mare și-i veni înapoi cu ea.

— Îndat-oi ști ce-ți spune, zice Profu Iancu, și se duce în poiată la cal.

— Ce-a fi calul meu, îl întreabă, că mi-i silă să călăresc pe mînza lui cea mai mare?

— Numa o leagă de mine, că n-a fi nimică.

Se suie pe mînză și leagă pe Șargu de capătul căpăstrului; o mînă apoi trei zile și trei nopți și nu-l poate arunca. Căci cînd umbla să-l arunce o mușca Șargu din barcan; cînd umbla să dea din dricul dinapoi, o prinde Șargu cu copitele.

La trei zile a venit acasă și s-a băgat în poiată.

— Da venișî, frate-meu?

— Venii.

— Nu te-a aruncat?

— Nu.

— Acum te sui pe cealaltă, că vreau să le înveți în șauă.

A călărit și pe aceea trei zile și trei nopți și nu l-a putut arunca, că o mîna Șargu din copite, de tot o făcea ciur.

— Venișî, frate-meu? întreabă Holumbar iară.

— Venii.

— Nu te-a aruncat?

— Nu.

— Acuma te sui pe cea mai tînără.

Se duce Profu Iancu în poiată la cal.

— Ce-a fi, calul meu, că mi-i silă să călăresc și pe cea mică?

— Nu știu ce-a fi, dragul meu, stăpînul meu, că eu asta n-oi birui. Căci dacă mă legi de ea ne omoară pe amîndoi; dacă nu mă legi te omoară pe tine; dacă eu m-oi face os mort aci; că de-i avea zile, să știi unde să mă afli; de nu-i avea, să pierim amîndoi deodată.

S-a suit pe mînză și s-a dus și l-a aruncat în Marea Roșie. Cum l-a aruncat, l-a și înghițit un pește și în pește a aflat o straiță de pînză.

— Da potopișî-l? zice Holumbar, cînd a venit mînza acasă.

— Potopii, că-l aruncai în Marea Roșie și cum îl aruncai îl și înghiți un pește.

Mîndra lumii a auzit și dacă a auzit, ea numai de un gînd se frămînta, cum să-l poată mîntui?!

Ea avea o slujnică, care-i aduce în toată ziua apă din Marea Roșie, să se spele.

Într-o dimineață, cînd îi aduse slujnica apă, aduse și un pui de pește. Mîndra lumii vede puiul cel de pește și zice:

— Cum te-a duce slujnica în Marea Roșie, te du la birăul peștilor și-i spune, să adune toți peștii și să poruncească peștelui care a înghițit pe Profu Iancu, să-l sloboadă afară nevătămat, că de nu, m-oi duce la voi și pe toți v-oi omorî.

Trimite slujnica cu apa înapoi și-i zice să n-o arunce oriunde pe drum, că o vede din fereastră și vai de pielea ei.

Merge slujnica și varsă apă în Marea Roșie și aduce alta.

Puiul de pește se duce de-a dreptul la birău.

— Hoi, bace birău!

— Ce-i, puiul meu?

— A zis Mîndra lumii să chemi toți peștii și să poruncești peștelui care a înghițit pe Profu Iancu să-l sloboadă afară, că de nu, vine și ne omoară pe toți.

Odată și bucină birăul în patru cornuri de lume și vin toți peștii. Cînd a fost a treia zi, vine și cel ce-a înghițit pe Profu Iancu tot zdrîngălat pe pîntece de pietriș.

— Amu se vine? întrebă birăul și-i trage patru bote bune.

— Lasă-mă, jupîne birău, zice peștele, nu mă bate, că am înghițit un om și abia-l pot purta de greu.

— Pasă și-l țipă la țărmure; dar griji, să nu-l vătămi, că te trag în țeapă.

Merge și-l țipă afară și se duce Profu Iancu la frate-său.

— Venit-ai, frate-meu?

— Venit.

— Noa! socotește Holumbar, acesta numa m-a potopi pe mine, că și de acolo a venit!

Se întoarce apoi către Profu Iancu și zice:

— Atunci îi fi tu frate cu dreptate către mine, dacă-i face ce-oi face eu!

— Ce-i face tu?

— Caută la mine.

Odată și-a și luat picioarele de prin genunchi și le-a aruncat afară. Și-a luat capul și l-a aruncat afară, și și-a luat mîinile de prin umăr și le-a aruncat afară.

— Doamne Dumnezeul meu, socotește Profu Iancu, dac-oi face eu așa, ei n-oi învia pînă-i lumea!

N-a făcut.

Și zice ciumurgoiul ăla:

— Da nici acuma n-ai făcut, ce-am făcut eu?

— Nu.

— No stăi, dară, să te mănînc.

Se ia după el să-l mănînce.

Profu Iancu cît a fost pe Marea Roșie în pîntecele peștelui și-a strîns o straiță de alune, cum înghițea peștele și ici și colo cîte una pe lîngă cele margini, și cînd ciumurgoiul se apropia de el: tot arunca cîte-o alună, mai în ăsta perete, mai în cela.

Ciumurgoiul se lua după zuruitul alunelor, că nu vedea.

Tot așa l-a purtat trei zile și trei nopți.

Cînd a fost a treia zi, a crăpat ciumurgoiul de venin.

— Doamne, socotește atunci Profu Iancu, ce-a țipat ăla afară, fă-le stană de piatră! îndată s-a făcut stană de piatră.

El atunci s-a dus în poiată la iepe și le-a luat capul la toate; apoi s-a luat cu Mîndra lumii în spatele calului și s-a dus pînă la împăratul, care l-a trimis după semnele cerului.

Cînd a fost băgîndu-se la împăratul pe poartă, și Lie se bagă, deodată cu el.

— Alelei! frate dulce, zice Lie, mult te-am căutat și tot nu te-am aflat. Dar tu cel puțin, dacă ai umblat, îți aduci puicuța ta; eu nici aceea nu mi-am aflat!

Se duc la împăratul.

— Da venit-ați, feciorii mei? zice împăratul.

— Venit.

— Noa-zice-vorba care mi-am dat, nu o mințesc; haide Lie și vă plăceți cu fata, că frate-tău văd că s-a îngrijit de sine.

Se duce Lie și să place cu fata și le-a făcut împăratul o nuntă mare, că:

De-aici în Buda Veche
Mîțele mureau de sete.

Culeasă de Ioan Kövary în Betfia, Bihor.

DOR ȘI MALICA

Au fost odată doi boieri meșdieși și unul a avut un prunc, celălalt o fată. Pe prunc îl chema Dor, pe fată Malica — și văzîndu-se pruncii și astăzi și mîine s-au luat încă de mici în dragoste și așa s-au plăcut, de nu a putut fi în lume dragoste ca a lor.

Tatăl fetei a simțit că feciorul boierului vecin vrea să ia pe fata lui de nevastă și el n-a vrut odată cu capul s-o dea după el, bag seamă, pentru că a fost mai gazdă decît cela.

El cît ce a simțit a și dat fata între călugărițe și dacă a dat-o între călugărițe, la doi, la trei ani vin zmeii și-o fură în țara lor și și acolo o dau între călugărițe.

Feciorul auzind că furară zmeii pe fată, și-a gătat un cal, și-a ales o slugă și a zis:

— Tată, eu atît m-oi tot duce pînă o voi afla, că eu fără ea nu pot trăi.

Tatăl său la început a încercat să-i alunge din cap gîndul acesta, dar văzînd că nu izbutește, i-a pus două vici de galbeni de drumuri și i-a poftit bună întoarcere.

Dor s-a luat apoi cu sluga și s-a dus pînă la un loc. Cînd a ajuns la un loc, a zis către slugă:

— Stăi. Sluga își oprește calul și ascultă la stăpînul său ce i-a spune. Atunci feciorul își scoate paloșul din teacă și a umblat să-l bage în sine.

— Ho, stăpîne! zise sluga, cum ți-i face moarte, tînăr ca bujorul și chiar înaintea mea?

— Lasă-mă, zice el, să mă junghiu, că nu pot merge mai departe de dorul ei.

— Cum să te las? răspunse sluga, mai bine-mi pune cruce aci pe locul acesta.

S-au luat înainte și s-au dus pînă au ajuns în orașul cu potop. În orașul cu potop, pe lîngă alte lucruri minunate, cel mai minunat era că, atunci cînd asfințea soarele, se lăsa un jolj negru ca de jelanie peste tot orașul și care străin ieșea de la această vreme din casă afară, pica în potop și nu se oprea pînă în țara zmeiască.

Dacă au ajuns ei în orașul cu potop s-au băgat în capătul orașului într-o casă și acolo au aflat o babă.

— Bună seara, babă.

— Seara bună, oameni buni, ședeți.

— Am ședea noi, dar ai ce să ne dai de cină?

— N-am, zice baba, că de unde mi-s muiere săracă, mă ajung cu o mîncare la zi.

— Pasă dară, na bani, zice Dor, și ne adă două kile de carne să cinăm.

— Mergere-aș, dragii mei, dar căutați și nu ieșiți din casă afară, că aici e orașul cu potop și cum îți ieși, îți pica în apă și nu vă veți opri pînă în țara zmeiască.

Înțelegînd Dor că pe aici poate trece în țara zmeiască, cînd a ieșit baba s-a luat afară și mînă zbîc în apă.

Peste cîteva clipite, nici el nu știe cum, s-a aflat în țara zmeiască într-o chilie și acolo a văzut o masă și pe masă o lumină aprinsă, o carte deschisă.

Se pune la masă și prinde a citi.

Cînd citea mai bine, vine un urs și-i face semn cu laba să meargă după el.

Sluga o rumpe pe ușă afară, iară el trece cu ursul într-o altă chilie și și acolo află o lumină aprinsă, o masă și o carte deschisă. Se pune la masă și citește.

Cînd citea mai bine vin la el doisprezece zmei.

— După ce-ai venit aici? întreabă zmeii.

El dă din umeri, că nu știa, ce să spună în pripă. Zmeii prind a-i face lege: unul, să-l spînzure; altul să-l mănînce de viu; altul să-l taie în bucățele și așa mai departe. Atunci se află unul și zice:

— Nu trebuie a face nimica cu el, numa trebuie jurat, că nu spune nimănui cum a ajuns și ce a văzut pe-aice. Dor se jură, că nu va spune nimănui nimic din cîte a văzut și căpătă slobozenia, să meargă unde-a vrea.

Atunci el apucă orașul în lung și-n lat pînă și-a aflat sluga, și după ce l-a aflat se bagă în capătul orașului într-o căsuță mai săracă.

În casă locuia o muiere văduvă.

— Bună ziua, nevastă.

— Sănătoși, drumarii mei. Ce căutați, ce cîștigați?

— Căutăm și cîștigăm o fată, ce o cheamă Malica, că aceea-i sufletul meu, zice Dor.

— He, he! în tare locu-i aceea, răspunde nevasta, între călugărițe; dar doară vom putea face ceva că eu îi spăl și-i curățesc și am intrare cînd vreau.

— A mea a fi ea, cugetă Dor, și începe a ispiti pe femeie.

— Și oare cum aș putea s-o văd? întreabă, că pocnește inima în mine pînă n-o voi vedea.

— Știi ce, cum a fi bine? răspunde nevasta, vom umbla, să-ți căutăm oarece haine de preot și ti-i băga, cum ai vrea s-o spovedești, că într-altmintea nu poți intra.

— Fă cum îi ști mai bine, numa fă iute, zice Dor.

Se duc amîndoi să-și cumpere haine călugărești și cum se duc se întîlnesc cu un moș.

— Bună ziua, moșule.

— Sănătos, feciorul meu; da vrei s-o duci pe Malica?

— Vrere-aș, că mă topesc de dorul ei.

— Nu-i putea, zice moșul, că nu ești gata; dar hai să-ți dau caii mei, că-s cu aripi și-i scăpa, dacă-i mîna bine.

Se duce cu caii la nevastă acasă; se gată în haine călugărești în chip de popă și se ia cu nevasta la mănăstire.

Cum s-au văzut unul pe altul, odată și-au căzut în brațe și s-au sărutat și s-au plîns unul la altul.

— Alelei! soră dragă, zice Dor, multă țară am străbătut și mult amar de dor ți-am dus. Dar să fi umblat de-o sută de ori p-atîta și încă mi-ar părea puțin pentru bucuria că te văd.

— Lasă-ți dragostile, zice nevasta, că nu-i vreme să vă drăgostiți, ci-i vreme să vă gătiți, c-or simți zmeii și vai de mine și de voi.

Atunci încalecă amîndoi pe cai și . . . arde-o.

Cum au simțit zmeii că duce Dor pe Malica s-au și luat în urma lui cu cai năzdrăvani, cu paloșe de foc și cînd au ajuns la hotarul țării lor, numa, numa cu atîta a întrecut, că nu i-au ajuns cu mîna.

Scăpînd el de acolo a zăpsit în oarece oraș unde a murit împăratul și alegîndu-l pe el de împărat, a șezut acolo așa cît ar fi un an.

Cînd a fost la anul zice nevestei:

— Draga mea, nevasta mea, rău dor mă ajunge după tata; dar eu mă duc să-l văd și cu o cale să direg cele de lipsă pentru cununia noastră.

S-a luat și s-a dus.

Malica a rămas acasă și a văzut de grijile țării. Dar sluga de icea s-a bătut, să fie una cu el; să-și tăgăduiască bărbatul și să-l primească pe el de împărat în locul lui.

— Auzi ce, zice ea atunci, de ti-i tot sfărma, ce gîndești tu, aceea n-a fi. Eu mi-oi purta omenia, că-s muiere cu bărbat și altul nu-mi trebuie în veci.

Ba că asta, ba că aceea.

— Adică dacă nu te ștergi de-aici cu binișorul, ți-oi pune pene la picior.

— Lasă numa, socotește sluga, că a veni vreme, de-i simți puterea mea. Și îndată se pune la masă și scrie stăpînului său carte, cum că: « Iaca, stăpînul meu, ce muiere ai și cît de tare te dorește. Că merge seara și n-o mai vezi pînă dimineața; că bate balurile și se dă cu alții, — pe tine nu dă nimica. Dacă eu îi spun că stăpîna mea, asta nu face, ceea nu face, zice că mă scoate din slujbă și mă bagă în temniță ».

Ce-a petrecut inima lui Dor la citirea cărții acesteia, nime n-ar putea spune. Destul că scrie slugii înapoi și zice:

« Dacă-i rîndul așa și așa, sluga mea, alege doi pușcași din oraș și o du între hotare și-i dă plumb, că femeia care-și calcă credința, de alta nu-i vrednică ».

Sluga cum a căpătat cartea, a și ales doi pușcași și a dat-o pe mîna lor s-o pușie, poruncindu-le să-i aducă semn că au omorît-o, vîrful de la limbă. Pușcașii se duc cu ea între hotare și după ei pe ascuns s-a luat un țînc.

— Dragii mei, oameni de omenie, zice ea, mă omorîți nevinovată. Dar nu mă omorîți, ci lăsați să-mi căznesc zilele cîte le am rînduite, că eu vouă vă făgăduiesc și vă jur, că veac de veci om pămîntean nici n-a auzi nici n-a ști de mine.

— Noi avem poruncă și trebuie să arătăm semn, că o-am plinit, răspund pușcașii.

— Dacă aveți poruncă și trebuie să arătați semn, pușcați cățelu cela și tăiați din limbă; dar nu vă faceți părtași de sîngele meu, că-i sînge nevinovat.

— Ba că zău, fărtate, zice un pușcaș, ce să luăm noi moartea pe sufletele noastre, cînd nu-i cunoaștem vina?! eu zic atîta că nu o pușc.

— Nici eu, zice celălalt.

Pușcară apoi țîncul și i-au tăiat vîrful de la limbă, să facă seamă la slugă.

— Moartă-i? întreabă sluga.

— Moartă.

Dracul și-a ajuns ținta.

Ea se luă, sărmana, spre codru, străină, cum i-a ajutat Dumnezeu cu pădurețe și cu rădăcini, înconjurînd toate locurile unde socotea că se poate întîlni cu oameni.

Într-o seară cum rătăcea prin pădure văzuse un lup și, de frica lui, se sui într-un copac mare.

Copacul era burtos dinlăuntru, de sus pînă jos. Ea, nu știu cum s-a sucit cum nu, destul că a picat în bortă și acolo acum era perind de foame, că numa ce a mîncat putregai de pe bortă. Așa a trăit sărmana o jumătate de an.

La jumătatea anului a venit bărbatul ei acasă și luîndu-se la vînat în pădurea aceea de miazăzi a săluit chiar în apropierea copacului, în care era ea.

Era cu ei acolo și un țînc și aceluia îndată i-a mirosit, că doamna-i în bortă.

La miazăzi cînd s-a pus ei la mîncare, a aruncat și țîncului un dărab de pită și unul de carne.

Cîinele se duce cu mîncarea pînă la bortă pe lîngă pămînt fiind o hudă, o îndeasă la stăpînă-sa.

— Dat-ați la cîinele ăsta să mănînce și el? — întreabă Dor.

— Dat, dar nu știm unde se duce cu ea.

— Mai dați-i o dată, să nu rămînă flămînd.

Îi mai dau o dată.

Cîinele iară se duce cu ea la bortă.

Dor vede cîinele cu carnea în gură și luîndu-se după el, vede că cineva își întinde mîna din bortă și ia pita și carnea de la cîine.

— Cine ești aici? întreabă atunci.

— Eu.

— Cine eu?

— Eu, muierea ta.

Lui Dor i se păru că se năruie cerul pe el la auzul glasului dulce și slăbit și îndată o scoase afară și o duce acasă.

Acasă a întrebat-o cum a ajuns acolo, și muierea i-a spus pățaniile ei; că ce a vrut sluga și « dacă m-am împotrivit ce ți-a scris, ca să mă piardă » . . .

— Așa, sluga mea? asta ai cutezat tu să faci? Las' că-ți dau eu ție împărăție . . . și în clipita aceea i-a luat capul.

După aceasta, de cea mai mare părere de bine că s-au întors lucrurile așa în spre bună, s-au hotărît să se ducă acasă la tatăl său, să se cunune. Își bagă un slugă nou și se ia la drum: el, Malica și sluga, merg zi de vară pînă-n seară.

Seara li s-a făcut noapte lîngă o pădure.

Aici și-au făcut foc și-au așternut și zice către slugă:

— Străjuiește, sluga mea, pînă acolo către miezul nopții, apoi mă scoală, c-oi străjui eu.

— Bine-a fi.

Cînd îi colo către zece ore, vin doi corbi și se lasă în vîrful lemnului, unde erau culcați ei și se întreabă unul pe altul:

— Cum te lauzi, frate, și ce-i nou în țara ta?

— Nu știu altă noutate decît aceea, zice, că feciorul ăsta merge acasă, să se cunune și cînd a ieși de la cununie, le-a sta înainte un hinteu cu doi măgari. Ei s-or sui în hinteu și cum s-or sui, măgarii nu s-or opri cu ei pînă în apa fără fund și-acolo le-a fi pieirea. Cine aude cuvintele noastre și le-a spune facă-se stan de piatră pînă în genunchi.

Dimineața se scoală, se duc mai departe și pe seară se nimeresc, că ajung la o altă pădure.

Acolo iară și-au făcut foc și zice către slugă:

— Culcă-te, sluga mea, că ai străjuit toată noaptea și ți-a fi somn.

— Ba nu, stăpîne, eu nu mă culc.

Către ora zece vin corbii și se lasă în vîrful lemnului, unde erau ei și se întreabă, ce noutate-i în țara lor?

— Aceea noutate-i, zice unul, că tinerețele astea se duc să se cunune și cînd vor ieși de la cununie, le-a sta înainte un hinteu cu patru cai. Ei s-or sui în hinteu și cum s-or sui, caii i-or duce în apa fără fund și acolo le-a fi pieirea. Cine aude cuvintele noastre și le-a spune, facă-se stan de piatră pînă la brîu.

Dimineața se iau și se duc și iar înserează lîngă o pădure.

— Noa, sluga mea, zice Dor, acuma ai străjuit două nopți de-a rîndu, culcă-te și tu și te hodinește.

— Ba nu, zău, eu stăpînul meu, nu m-oi culca că nu mi-i somn nici o leacă. Cînd îi la zece ore vin corbii și se întreabă ce noutăți-s prin țara lor.

— Aceea noutate-i, zice unul, că tinerețele astea se duc să se cunune și cînd vor ieși de la cununie, le-a sta înainte un car cu patru boi. Ei s-or sui în car și cum s-or sui boii i-or duce în apa fără fund și acolo le-a fi pieirea. Cine aude cuvintele noastre și le-a spune: facă-se stan de piatră tot.

S-au dus apoi acasă la tatăl său și s-au cununat.

Cînd au ieșit de la cununie zice sluga:

— Domnul meu și dragul meu, dă-mi o pușcă și gloanțe la ea și fii iertător de ce-i vedea și de ce oi face.

Cînd ies din biserică, hinteul cu măgarii era acolo.

— Mîndru hinteu, zice Dor, hai să ne suim în el.

Sluga apucă pușca în mînă și poc . . . poc . . .

— Alelei! sluga mea, zice Dor, ce știi tu să faci la o nuntă ca asta, că-ți bați joc de mine?

Merg mai înainte și văd un hinteu cu patru cai.

— Mîndru hinteu și ce iosagă, zice Dor, hai să ne suim în el. Sluga apucă pușca și din patru pușcături îi culcă la pămînt.

— Alelei! sluga mea, ce faci tu, chiar că nu-mi place.

Merg mai înainte și le iese în cale carul cu patru boi.

— Ce car și ce boi! zice Dor, hai să ne suim în el.

Sluga pune pușca la ochi și în patru boi mînă patru gloanțe.

— Alelei! sluga mea, asta chiar că mă supără. Dar să știi, că nepedepsit nu-i rămînea.

Dacă ajung acasă, Dor adună sfatul laolaltă și-i fac legea de slugă, să fie spînzurat pentru că și-a bătut joc de cununia feciorilor de boier.

Cînd era să-l tragă în sus, zice sluga:

— Stați, lume și țară, nu mă spînzurați pînă nu voi spune o vorbă, că mie acum tot una mi-e. Tot pier eu și șa și șa. Stați, să vă spun ce cai și ce boi au fost aceia și pentru ce i-am împușcat.

— Cînd am venit, urmează, domnul meu cătră casă, seara am înserat lîngă o pădure. Stăpînul s-a culcat; eu am străjuit. Către zece ore s-au lăsat doi corbi în vîrful lemnului, unde eram săluiți și s-au întrebat unul pe altul: ce-i nou în țara lor. Unul a zis, că nu știe mai mare noutate, decît aceea că tinerii ăștia merg să se cunune și cînd vor ieși din biserică le-a sta înainte un hinteu cu doi măgari.

Ei din mintea lor au vrut să se suie în hinteu și cum s-or sui, măgarii nu s-or opri cu ei pînă în apa fără fund și acolo le-a fi pieirea. Cine aude vorbele noastre și le-a spune facă-se stană de piatră, pînă-n genunchi . . . Iată-mă.

După ce s-a făcut ziuă, am mers mai departe și seara iar am săluit lîngă o pădure. Stăpînul a zis să mă culc că a străjui el, dar eu nu l-am lăsat, că mi-a fost milă de tinerețea lui. Către zece ore au venit corbii și s-au întrebat ce-i nou în țara lor? Și a zis unul, că-i bine numa că tinerii ăștia merg să se cunune și cînd vor ieși din biserică, s-or întîlni cu un hinteu cu patru cai. Ei s-or sui în hinteu, și cum s-or sui, caii nu s-or opri cu ei pînă în apa fără fund și acolo le-a fi pieirea. Cine aude vorbele noastre și le-a spune, facă-se stană de piatră pînă în brîu . . . Iată-mă. După aceea s-a făcut ziuă și ne-am dus mai departe și iară am înnoptat lîngă o pădure. Stăpînul a dormit, eu am străjuit. Cătră zece ore au venit corbii și s-au întrebat. Bine-i, zice unul, numa că tinerii ăștia merg să se cunune și cînd vor ieși din biserică, le-a sta nainte un car cu patru boi. Ei s-or sui în car și cum s-or sui, boii nu s-or opri cu ei pînă în apa fără fund și acolo le-a fi pieirea. Cine aude cuvintele noastre și le-a spune facă-se stană de piatră tot . . Iată-mă.

Cum a gătat de spus, s-a făcut stană de piatră.

Dor tare s-a supărat după el și nu-și putea lua gîndul, cum a trebuit să moară pentru credința lui!

Așa a trăit un an.

La anul, muierea i-a făcut un prunc și lui în vis i s-a arătat un om bătrîn și i-a zis:

«Pasă tu și taie grumazii de la pruncul tău și unge stanul cel de piatră, că a crăpa în patru și a ieși sluga tău».

«Doamne Dumnezeu meu — a cugetat el atunci — cum să fac eu lucrul acesta, să-mi omor fiutul meu nevinovat»!

A doua noapte iară i s-a arătat omul cel bătrîn și i-a zis: «Taie grumazii pruncului tău și unge stanul cel de piatră, că a crăpa în patru și a ieși sluga tău».

Dimineața următoare se scoală mai de dimineață și pe de-ascunsul nevestei, taie capul pruncului.

Trupul l-a ascuns într-o bute în cămară iară cu capul a uns stanul cel de piatră și cum l-a uns, a crăpat în patru și a ieșit sluga mai mîndru și mai frumos de șapte ori cum a fost.

— Alelei! stăpînul meu, zice sluga, de mult dorm și greu somn am avut!

Dar s-a uitat cu milă la el, în vreme ce din ochi-i picurară două lacrimi: una de bucurie pentru cel înviat și alta de supărare pentru cel mort.

Cine știe care lacrimă a izvorît mai din adînc! . . .

Într-aceea muierea se văieta după prunc și nu vrea să se mîngîie că nu-l re.

— Fiul meu, dragul meu! . . . fiul meu, dragul meu! — striga biata ıamă, și-și sfîrteca hainele de durere.

Chiar atunci sosi Dor acasă și în clipita următoare numa ce aud pruncul lîngînd în cămară.

Odată îl aduc în casă și din ce le-a fost bucuria pentru slugă, le-a fost i mai mare pentru prunc și a făcut un ospăț mare, că:

Din Paști pînă-n Drosțele
Cheunau cîinii de jele . . .

VI. DIN LEGENDE, POVESTIRI ŞI OBICEIURI ROMÂNEŞTI

BUSUIOC ŞI SIMINICĂ

Cică a fost odată un om sărac, sărac de nici focul în vatră nu-i ardea, de sărac ce era. Şi avea un botei de copii, că la el se împlinise vorba celuia:

Copii mulţi şi haine rele,
Rău mă tem c-oi cădea-n ele.

Apoi gîndeai că nici nu-i lucru bun, din ce avea copii mulţi, muierea-i tot mai făcea, în tot anul doi-trei gemeni, pînă avea cîte găuri sînt pe un ciur, şi încă mai mulţi cu trei, iar averea? din ce i se înmulţea numărul copiilor, de aceea vedea mai bine cît e de bună la cei ce o au, că nu avea nimic, dar nimic o dată, numai bordeiul cu copii şi ceea ce agonisea cu lucrul mînilor, prin sat de la cei cu avere şi cu copii mai puţinei. Multe nopţi nu putea bietul om închide ochii din pricina sărăciei, că vedeţi dumneavoastră omul care-i sărac, cum îi data, adeseori nici cînd de o seară nu are, apoi a culca atîta spuză de copii necinată, şi totuşi a dormi în tihnă nu se poate, dar nu se poate de felul felului, aşa zic cei păţiţi; de multe ori auzea bocindu-se cîte trei-patru guri de foame, de multe ori şi-ar fi dat şi sufletul, numai să ştie că-i va putea sătura: de multe ori ar fi luat chiar lumea în cap numai să nu mai audă atîta plîns şi să nu mai vadă atîta sărăcie, dar nu se putea dezlipi de odraslele care le-a dat Dumnezeu.

O dată, cînd gîndeai că-i mai supărat, i se bolnăveşte femeia şi zace la pat vreo două săptămîni, şi nu se tămăduieşte pînă ce-i mai face o bucurie ... îi mai naşte un copil, dar numai unul, lucru cu care omul nostru nu era obişnuit, că muierea lui pînă atunci avusese tot cîte doi şi cîte trei o dată. Şi cum naşte muierea, cum se uşurează de dureri, şi omul prinde un fel de nădejde. Lui nu-i mai trebuie popă, nu nănaşă, ci ia pruncul şi merge, merge, merge, pînă iese afară din sat, că-i era şi ruşine să ştie sătenii, că muierea lui a mai făcut un prunc, şi adică numai unul, lucrul acesta, cu care nime din satul lor nu era obişnuit.

A fugit bietul om, de ruşine, dar mai cu dinadins a fugit de groază, căci se temea, că nu-şi va căpăta nănaşe la prunc, că perindase tot satul cu copiii ce-i avusese mai înainte, şi nu era muiere în sat care să nu-i fi fost cumătră. Trebuia să-şi caute cumetrii pe aiurea; şi asta era chiar nimerit lucru, deoarece nu erau cu noroc cumetrii din satul lui orice îi dăduse ca dar de botez tot îi pierise, şi nu se putu apuca de nimica. Acum dară ieşi din sat şi merse, merse multă împărăţie, vorba poveştii, ca Dumnezeu să ne ţie ... şi merse pînă dădu în pădure. Acolo se întîlni cu o babă, lungă, sacă, deşirată, col-

ţată, cît să fugi mîncînd pămîntul dinaintea ei. El însă nu se îngrozi nicidecît, ci-i dete bineţe:

— Bună ziua, mătuşo!

— Bună să-ţi fie inima, nepoate, dar de unde şi pînă unde? Mă duc, mătuşă, pînă unde voi da de moarte să-mi boteze copilaşul ăsta, că mai am acasă copii cîte găuri sînt într-un ciur şi încă mai mulţi cu trei, şi toţi sînt botezaţi, şi la fiecare mi-am căpătat cumetrii, dar parcă-i făcătură, ori eu, ori ei sînt fără noroc, că la nimic nu mă pot apuca din darurile botezelor, cu toate că eu am făcut boteze, cît n-a mai făcut om în lume.

— Chiar bine ai nimerit, nepoate, eu sînt moartea; adă să-ţi botez copilul şi să văd dacă nu-i fi mai norocos, pe loc ce te cumetreşti cu mine?

Şi-i boteză moartea copilul, şi-i puse nume Busuioc, şi-i dărui un cimpoi şi două oi.

Acum merse omul nostru acasă voios şi începu a lucra, iar prin sat, ca să-şi poată hrăni copiii, dar lucrurile parcă-i mergeau altfel, nu ca mai înainte: las că şi din copii, unii erau mărişori de puteau lucra pe la vecini barem pentru hrană, dar şi altfel parcă era mai îndestulat, copiii nu mai era aşa mîncăcioşi ca mai înainte, cele două oi, ce i le dădu Moartea, nu-i mai pieriră, ci se înmulţeau grozav, fătînd tot cîte doi-trei miei o dată fiecare, apoi şi lapte dau, de nu-i mai duceau dorul ca mai înainte; vorbă scurtă: lucrurile mergeau spre bine. Dar şi Busuioc creştea, într-o zi ca-n două, într-o lună ca în nouă, pînă se făcu un fecior încît să-i cauţi pereche într-un tîrg, nu într-un sat, în două ; şi era frumos şi cu minte de gîndeai că-i prinţ nu copil de om prost.

Cînd ajunse Busuioc de însurat, nu era nici fată prin împrejurul acela, care să nu fi voit a merge după el, numai de o ar fi peţit, dar el nu se uita nici la una fără îşi păzea lucrul lui, umbla la oile lui şi zicea în cimpoi toată ziuliţa. O dată îl vede tată-său pus pe gînduri, şi-l întreabă ca un părinte:

— Dar ce ai, dragul tătucului, doară eşti beteag, ori ce ai, de stai aşa nu ştiu cum?

— Mă gîndesc, tată, unde să ştiu merge a peţi, că pe oricine n-aş lua, dar nici sus din cale afară nu m-aş urca.

— Bine, dragul tatii, lasă-ţi oiţele în grija noastră, şi tu mergi de-ţi caută de cap, pe cine vei lua, cu aceea vei trăi, numai să deie Dumnezeu să fie într-un ceas bun cu noroc.

Şi se luă Busuioc şi merse, merse, multă lume împărăţie, ca Dumnezeu să ne ţie . . . şi se duse pînă într-o pădure mare-mare, şi tot merse prin pădure pînă nimeri într-o poiană, iar în mijlocul poienii erau nişte curţi jur împrejur ocolite cu zid pînă în nori. Înlăuntrul curţilor auzi o cîntare, un glas femeiesc. După ce încetă glasul, se puse Busuioc a ocoli zidul curţilor, doară-doară ar afla un loc pe unde ar putea străbate înlăuntru, dar pace! gîndeai, că de ce îl ocoleşte mai mult, de aceea se face tot mai înalt. Într-un tîrziu ajunge la porţile curţilor, dar acelea erau groase ca şi zidul, înalte tot ca el, şi erau de fier. Nu era modru să poată străbate înlăuntru. Supărat, necăjit, se gîndeşte ce are de-a face? să meragă îndărăt, nu se îndură, pînă nu va vedea femeia cea din cetate, care cînta aşa de frumos, de i-a turbat inima; să intre la ea, nu putea. Ce să facă deci Busuioc? Mai oftă, mai suspină, se mai gîndi şi răzgîndi, pînă-l mai năpădi plînsul de necaz, că nu poate vedea pe aceea care-i fermecase inima . . . cu glasul ei. Atunci îşi aduse aminte, că are ceva în traistă,

și-și scoase cimpoiul, și începu a trage una de jale, dar atît de jalnică cît paserile din zbor cădeau de jalea lui, frunzele copacilor se scuturau, iar fiarele pădurilor își mai pierdeau răsuflarea, stînd încremenite și ascultîndu-l. Și tot cîntă din cimpoi, pînă nu mai văzu că prinde poarta a se deschide singură, de jale. Dacă o văzu deschisă se duse încetinel pe lîngă ea, dar tot zicînd din cimpoi, și intră înăuntru, în ograda curților și se uită în toate părțile doarădoară va vedea muierea aceea, pe care o auzise cîntînd, dar nu văzu pe nime. Și umblă el toată grădina, și se uită pe tot locul, dar nu zări nici o față femeiască, numai colo în desișul pomilor zări o păuniță mîndră, ascunzîndu-se dinaintea ochilor lui.

Și dacă văzu el, că în zadar a intrat în ogradă, că nu vede ceea ce voia să vadă, ba văzînd că și porțile s-au închis în urma dînsului, încît nu poate nici a întorna către casă, nici a vedea pe aceea ce dorea să o vadă, îl cuprinse un nou necaz, o nouă supărare, jale . . . întristare. În jalea lui cea mare prinse din nou a cînta din cimpoi, dar atît cînta de jalnic, de și pietrile gîndeai că trebuie să se despice de jale. Și numai ce văzu că păunița se ridică dintre pomi și zbură în sus, iar cînd se lăsă în jos în apropierea dînsului, se făcu o fată atît de frumoasă de să mai fi avut ochi să te uiți la ea; el înmărmuri cu cimpoiul în gură, uitîndu-se la ea, dar ea se luă de lîngă el și cu trei sărituri fu înlăuntrul curților, închise ușa după sine de nici că se mai putea vedea că este ușă ori ba, în pereții curților. Multă vreme o fi stat Busuioc fără grai, privind în urma fetei, în urmă-i veni răsuflarea, se simți asudat, își șterse sudorile de pe frunte și începu a se gîndi; oare năzăritu-i-s-a o zînă? visat-a? ori ce poate să fie? Nu-i venea să creadă. În urma urmelor îi veni în minte din fir în păr, toată întîmplarea și numai nu-și smulgea părul din cap, cum de fu atît de slab de inger, de nu cuteză a prinde vorbă cu mîndra zînă; cum de o a lăsat să fugă, fără de a-i zice barem bună ziua? Uită de toate, nu mai auzi nimic, nu mai văzu nimic, numai chipul ei era înaintea ochilor lui. De îngîndurat și ostenit ce era, căzu de pe picioare, și începu a se blestema în gîndul său.

Și cum sta și se frămînta cu gîndul, nu-i mai vedea suflet, nu mai vedea și nu mai auzea nimic. Era necăjit peste fire și, Doamne ferește, și-a pus de gînd să se omoare.

Trebuie să mor să nu mai chinuiesc atîta. Așa se gîndea Busuioc și se gîndea la moarte, și începu a căuta prin traistă cuțitul lui cel mare, păcurăresc, să se junghie. Dar cum bagă mîna în traistă, dă de cimpoi, și-și gîndește: « Înainte de moarte să mai tragăn de jale, cît toate curțile să se clătească din temelii. Și puse cimpoiul la gură și cîntă, și cîntă, de nu alta, fără și vîntul sta locului și-l asculta, iar soarele plîngea cu lacrimi de sînge de jalea lui. Dintr-o dată numai vede, că în peretele curții se deschide o ușă și pe ea iese zîna și merge ață la el. După ce era aproape de el, îi făcu semn cu mîna să înceteze din cimpoi, și-i zise:

— Nu te mai tîngui, voinice, că știu dorul tău și jalea ta; știu cine ești, știu ce te poartă pe aici, eu de mult te așteptam, iar tata mi-a spus că nu este împotriva dragostei noastre.

Atunci Busuioc aruncă cimpoiul cît colo, cuprinse fata de mînă și-i zise:

— Rogu-te, zînă dragă, spune-mi unde sînt? cine ești tu? cine e tatăl tău? sînt eu treaz? visez? ori doară am înnebunit?

— Nu visezi, voinice, nu ești beat, nici nebun, ci numai înfierbîntat ești oleacă, de dragoste, eu sînt fiica celui mai puternic împărat din lume, la care se închină și bogații și săracii, și drepții și păcătoșii, și împărații pămîntului și cerșetorii cei mai nebăgați în seamă; mulți au umblat să mă afle, dar cu dorul acela s-au dus din lume, cu care intrară; cînd auzii însă cîntecele tale cele jalnice din cimpoi, am rugat pe tata să deschidă poarta să te pot vedea; el m-a ascultat, iar de atunci sînt tot atît de nebună de dragul tău, cum ești și tu de al meu . . .

— Și cum e numele tatălui tău?

— Norocul, zise fata, și arătă cu mîna spre ușa curților, de unde ieșea un moș alb ca lîna cea de oi, și pășind încet către dînșii.

— Fiți binecuvîntați, fiii mei, zise moșul punînd mîinile pe capetele tinerilor, tu, fătul meu Busuioc, te-ai născut într-o planetă bună, soru-mea, Moartea, te-a botezat ea ți-a dat cimpoiul acesta fermecat, care nu-i iertat să meargă din neamul meu, că din moși-strămoși al neamului meu a fost; acum, de la soru-mea ajunse la tine, dar ca să nu-l duci afară din neam, iată îți dau pe fiica mea Siminica de muiere și trăiți fericiți; tu Siminică cinstește pe Busuioc ca pe bărbatul tău firesc; mergeți în lume și fiți fericiți, voi purta eu grija voastră de aici, de la curțile mele.

Și s-au luat Busuioc și Siminica, și au fost bărbat și muiere, și și-au luat rămas bun de la moșneagul, și s-au dus în lume.

Vă puteți închipui cum i-a umblat lui Busuioc, la care îi era socru chiar Norocul cel bătrîn, fiindcă să vedeți dumneavoastră fiica Norocului, Siminica era nevasta lui. Cît a trăit, nu știu; ce va fi azi cu ei, încă nu știu; atîta știu, însă, că lumea e plină de copiii lor; nu este grădină fără busuioc, dar nici livadă fără siminic.

Tribuna, 1887, nr. 238, 239. Reproducere din vol. *Legende, povestiri și obiceiuri românești*, București, 1943, p. 18—25.

BABA GRIJA

De mult, tare de mult, în vremile vechi, trăia o babă, căreia oamenii îi ziceau: Baba Grija. Uitată de toată lumea trăia singură, singurică, cum putea de azi pînă mîine, într-un bordei părăginit din marginea unui sat. De săracă, nici vorbă nu-i, era săracă, lipită Baba Grija, căci nu avea pe lume nimic altceva, decît bordeiul ei pe care de vechi ce era, crescuse iarba și buruienile de un cot, iar dinaintea bordeiului era un păr mare și frumos, care îl acoperea cu crengile lui cele lungi și stufoase.

Aceasta era toată bogăția ei și sufletul în oase; mai mult ca peri în palmă. Și era bătrînă Baba Grija, bătrînă de de-abia se mai putea tîrî prin sat după milă.

Oamenii din sat așa o pomeniră bătrînă și gheboasă cum era, și nici cei mai bătrîni nu-și aduceau aminte să o fi văzut mai tinără în vreo vreme.

De lucru nu-și făcea baba cu puii de om, ba de multe ori oamenii credeau că o fi chiar murit, de nu o mai văd pe la casele lor.

Numai din timp în timp, cînd o găta cu de toate de ale mîncării, își lua baba coșarea pe umăr și pleca către sat. Oamenii cu toate grijile și necazurile ce aveau, nu o depărtau de la ușile lor, ci o miluiau care cu ce avea și putea, căci le era milă și lor de sărmana babă, știind că n-are pe nimenea, cine s-o ajute.

Cu bucăturile adunate baba o ducea multă vreme, în care timp sta tot închisă în bordeiul ei.

Oamenii cum zic, o vedeau bucuros pe la casele lor, măcar că lipsa era mare și pe la ei, dar de la o vreme au început a se schimba lucrurile. Ei au simțit toți pe unde cam umbla baba după milă, că nu e lucru curat de cînd Baba Grija le-a călcat pragul. Griji peste griji, necazuri și supărări se năpăstuiau cu droaia, ca din senin, pe capul lor. Voie bună, viață liniștită ticnită nu mai aveau de la un timp încoace. Ba încă supărare mare le era și aceea, că nu puteau să-și dea seama, cum și de unde le vin lor atîtea griji și supărări? Ce să fie? de unde să fie? de la o vreme au început numai a se descărca toți pe Baba Grija, zicînd, că numai ea este pricina, ea este fiara rea, zgripțuroaica și șișcoaia bătrînă, de le vin atîtea griji pe cap.

Și-a fost destul atîta, ca să iasă unul cu vorba aceasta prin sat, ca mai în urmă toți ceilalți să se ia după el, și să zică ca el.

Numaidecît s-au înțeles cu toții și au făcut o hotărîre între ei, că pe Baba Grija mai mult să nu o primească nici unul la casa sa.

Și așa au și făcut!

Sărmana babă cum s-a văzut așa netam-nesam izgonită de pe la ușile oamenilor, nici n-a intrat mai mult, în sat, ci sta cît era ziulica de mare dinain-

tea bordeiului, uitîndu-se la părul ei cel frumos, care era plin de flori, de parcă ninsese pe el. De necazuri și supărări, de una, de alta slăbise baba de tot, de numai pielea mai rămăsese pe ea.

Obrazul îi era încreţit și zbîrcit ca o rochie, ochii adunda̧ți în cap, spinarea strîmbă ca o bucă, iar degetele lungi îi rămăsese ca niște găteje.

De făcut nu mai avea ce să facă pe lume nimica, numai să-și aștepte moartea. Aceasta ar fi dorit-o și ea biata din toată inima, dacă o supărare mare nu ar fi oprit-o ca să mai trăiască încă. Supărarea aceasta mare care o rodea pe ea la inimă, de multă vreme, era că de pe părul cel frumos ce-l avea înaintea bordeiului ea nu se învrednicise încă niciodată să guste măcar o singură pară. Ea îl semănase cu mîna ei, ea îl îngrijise și-l apărase de toate vătămările ca pe ochii din cap, pînă ce crescu mare, și tot ea să nu-i poată lua acum folosul, ca să se bucure și ea după osteneala de atîția ani.

Aceasta era supărarea cea mare ce a avut-o ea în toată viața ei.

Cînd perele erau roșii și frumoase de-ți rîdeau ochii cînd te uitai la ele, cînd erau aproape coapte și Baba Grija aștepta din inimă ziua în care să le culeagă, vedeai numai că nu mai sînt . . . Le strîngea cine le strîngea pe toate, de nici coadă nu mai rămînea pe păr.

I se întîmpla bietei babe pozna aceasta în toți anii de-a rîndul, de cînd părul începuse a da roade, dar ea nu putuse nici într-un chip să afle că cine-i duce ei perele, așa pe nesimțite. Destul își bătuse ea capul, destul pîndea ziua și noaptea ca să afle pe hoț, dar nu putea să-i dea de urmă, Doamne ferește! Cînd perele erau aproape să dea în copt, ea sub păr nu le mai vedea, parcă nu era lucru curat.

Într-o zi, cum stătea baba noastră sub păr și se uita lung după pere, care erau aproape coapte, iată că vin pe drum către ea doi călători, pe care ea nu-i mai văzuse niciodată în viața ei. Aceștia erau Domnul Hristos cu Sîn-Petru.

Călătorii cum ajung lîngă ea o întreabă de sănătate și o roagă ca să le deie sălaș peste noapte, căci n-au în sat nici un cunoscut la care să rămînă pînă-n ziua următoare. Baba, bună de inimă cum era, nu stă mult la îndoială și le spune că le dă din toată inima din cîte are și poate, și-i cheamă în bordei.

Călătorii, cari se vede că erau tare obosiți de drum, cum au intrat înăuntru s-au ghemuit într-un unghiu al bordeiului și au adormit numaidecît.

Dis-de-dimineață, pînă nu răsărise încă soarele, călătorii erau în picioare gata de cale.

Mai înainte de a-și lua rămas bun de la babă, care îi găzduise peste noapte, a zis unul dintre ei care era Sîn-Petru:

— Muiere bună, fiindcă nu ți-a fost urît de noi, și ne-ai primit de am dormit la tine peste noapte, n-am vrea să plecăm și noi de aicea ca de la o moară stricată, fără să te mulțumim cu ceva; deci cere de la noi ce vei voi tu, căci aceea fie lucru cît de mare, ți se va împlini după cum poftești.

Baba, care nu avea altă grijă de un timp încoace decît părul ei, la care-i sta gîndul și ziua și noaptea, fără de-a gîndi că oare ce-ar fi mai bine să ceară de la Sîn-Petru, zise către el:

— Eu, oameni buni și a lui Dumnezeu, dacă e vorba de așa, că orice dorință a mea puteți să o împliniți, n-aș vrea și n-aș cere multe, numai nu știu dacă mi s-ar putea împlini. Aș vrea sărmana de mine că: oricine s-o sui în părul acesta ce-l vedeți înainte-vă, afară de mine, ca să culeagă pere, acolo să rămînă

încurcat între crengi și să nu se poată da jos pînă atunci, pînă cînd nu voi zice eu.

— Bine! i-a zis atunci Sîn-Petru, fie ție după cum poftești și au plecat amîndoi călătorii mai departe în calea lor.

Baba Grija, cum a auzit vorbele acestea a răsuflat numaidecît mai ușor și toată grija și supărarea ce o mîncase și care o muncea i s-a luat deodată de la inimă. Nu-și mai găsea loc de bucurie, cînd îi venea în minte cum o să vază ea pe hoțomanul ce-i tot fură perele, prins în păr, ca într-o capcană. Dar apoi cînd se mai gîndea cum o să culeagă ea perele cele frumoase, cum o să-și îndulcească ea inima cu ele îi venea să sară în sus de bucurie, credeai că toată lumea e a ei.

Trecuse cîtăva vreme de cînd cei doi călători umblase pe la Baba Grija și perele din păr erau coapte, putem zice cumsecade. O zi-două își pusese baba de gînd că tot să le mai lase neculese, pentru că acum și așa nu mai avea nici o teamă că i le-a mai fura cineva.

Chiar în ziua cînd avea de gînd să le culeagă, era o zi frumoasă, iaca se apropie de bordeiul ei o babă slabă și urîtă, pe care cum a văzut-o Baba Grija i s-a sculat părul în cap de frică. Aceasta era Moartea. Ea se apropie numaidecît de Baba Grija și-i spuse să se gate c-a venit s-o ducă de pe lume.

Cum a văzut biata baba noastră pe Moarte dinaintea ei, spunîndu-i că a venit să o ducă de pe lume, unde nu mi-a început a plînge, a-și smulge părul din cap și a se văita, de-ți era mai mare mila s-o fi văzut.

Dar Moartea nu prea stă mult de vorbă cu nimenea și nici nu caută hatîrul nimănui. Cînd are o dată porunca ca să-l ducă, îl duce. Îi mai spune încă o dată babei ca să se dea iute și să se grăbească că n-are vreme de zăbovit, și după ce a văzut că nu se poate înțelege cu ea, amețită de jumătate o luă în brațe și păși înainte.

Sărmana babă, cum se văieta și se zvîrcolea în brațele Morții, care pășea încet-încet înainte, îi veniră deodată în gînd perele ei cele frumoase pe care tocmai stătea gata să le ducă, să le culeagă și nu se putu opri de a nu zice tînguindu-se către Moarte:

— Bine, văd acum că toată jalea și tot plînsul meu nu-ți pot înmuia inima, ca să mă mai lași să trăiesc cît de puțin, dar măcar atîta fie-ți milă de mine și-mi rupe din părul de dinaintea bordeiului meu, cîteva pere și dă-mi-le să le gust, apoi du-mă cu Dumnezeu.

Moartea, măcar că ea nu știe ce este mila și nu ascultă de rugăciunea nimănui, de Baba Grija și de vaietele ei i s-a făcut milă, și punînd-o jos din brațe, se întoarse sprintenă, se urcă în păr, rupe vreo două-trei pere, care i-au venit înainte și iute dă să se dea jos. Dar ce să vezi? minune!

Crengile părului parcă cineva le dăduse putere ca la niște mîini de om, o apucară și o încurcară de toate părțile, de nu mai era cu putință să se dea jos.

Moartea, care nu pricepea deloc ce minune poate fi aceasta, dă-ncoace, dă-ncolo, ca să poată ieși dintre ele, dar pace bună! Nu mai era chip de a scăpa dintre crengi. Biata Baba Grija, care de frica cea mare își uitase cu totul de puterea cea mare care era dată părului ei, cum auzi pe Moarte strigînd și văitîndu-se în păr, sări în sus de bucurie, măcar că era de jumătate moartă.

Ea își aduse minte de toate, și știu că din păr nu se va putea da jos Moartea cît va fi lumea, dacă nu va porunci ea crengilor ca să o lase. Dar Moartea începu

a striga și a plînge tot mai tare. Își smulgea părul din cap de necaz, văzînd cît de urît a păcălit-o Baba Grija.

După ce s-a zbătut ea multă vreme în păr ca peștele pe uscat, fără ca să poată ieși la cale, ostenită cît de-abia mai putea răsufla, își călcă pe inimă și începu a se ruga de Baba Grija ca s-o scape.

Baba, mîndră și veselă că acum a ajuns apa pe moara ei, parcă nici nu vrea să audă pe biata Moarte, ci-i strigă numai din depărtare:

— Așa, bine ți-e! Mai stai și tu o dată pe loc, că destul tot colinzi prin lume și duci fără pic de milă pe cine-ți iese înainte.

— Fie-ți milă de mine, și-mi ajută să scap, zise atunci Moartea, și-ți făgăduiesc că pe tine cît o fi lumea nu te-oi mai lua. Poți să trăiești despre mine mii și sute de ani, că eu de tine nu mă voi mai atinge, numai fă bine și scapă-mă de aici.

Baba, auzind de făgăduința Morții și făcîndu-i-se milă de ea cum se chinuia, se hotărî în sfîrșit să o scape din păr.

Deci a zis ea, ce o fi zis în gînd numai, și crengile se deteră toate la o parte după cum le era crescătura lor, și lăsară drumul slobod Morții.

Cum se simți Moartea slăbită de crengi, și-a văzut că acestea nu-i mai împiedecă drumul ca mai înainte, iute ca gîndul a sărit jos din păr și nici măcar să mai arunce ochii către babă, o șterse la fugă și se duse ca o nălucă.

Din vremea aceea și pînă astăzi încă, pe la Baba Grija nu a mai dat Moartea; Baba Grija trăiește și acuma, dar nu tot în bordeiul ei învechit, și nu la marginea satului unde avea bordeiul, ci ea umblă și cutreieră toată lumea, cruciș și curmeziș. Intră și stă cît stă prin casele împăraților și a domnilor celor mari, de unde se întoarce pe la cei săraci, pe care îi și are ea mai dragi. De ea n-a scăpat și nu scapă nimenea necercetat, căci ea este grija pe care o are tot omul din lume, bogat și sărac, mare și mic, fără deosebire și pe care Moartea nu o va duce cît va fi lumea.

Culeasă de I.T. pentru *Telegraful Român* din Sibiu, în dec. 1887.

Reproducere din volumul *Legende, povestiri și obiceiuri românești*, p. 26—33.

RÎNDUNEAUA

Într-un sat din țara Împăratului Barbă Albă erau doi oameni, adică un bărbat și o muiere. Aceștia erau foarte avuți, dar n-aveau nici un fecior, care să le moștenească averea, ci numai trei fete.

Să știți, că pe vremea de cînd e povestea noastră, n-aveau oamenii servitori la vitele lor, ci ei mergeau cu ele la pășune, ori copiii lor; așa și omul nostru, el trebuia să meargă cu vitele la pășune, iar cînd avea de lucru, trimetea pe fata cea mai mare cu ele. Dar de cîte ori mergea cu ele, totdeauna lipsea cîte una din vite; în zadar stătea toată ziua la pîndă că nu putea să prindă hoțul. Atunci zise fata cea mijlocie către tatăl lor:

— Tată, lasă-mă să mă duc eu cu vitele, că vei vedea că mîine nu va lipsi nici una din ele.

Dar o păți și ea ca sora cea mare.

— Vai de voi! zise sora cea mai mică, ce mai păzitoare sînteți, că acuși pierdeți toate vitele; apoi zise către tatăl său să o lase pe ea cu vitele că va vedea că nu va pierde nici una.

— Bine, zise tatăl său, dar dacă va pieri vreuna să știi că pe tine te voi pedepsi mai aspru decît pe celelalte surori ale tale.

— Nu-mi pasă, zise fata, dar am nădejde în Dumnezeu că nu va pieri nici una.

Atunci Maria, că așa a fost numele fetei, și-a pus merinde pentru ziua aceea, a sărutat mîna tatălui său și a maicei sale, apoi și-a luat ziua bună și a plecat cu vitele la pășune.

Cînd era vremea la amiazi, începuse a abura un vînt călduț de-ți părea că are voie să adoarmă toată lumea. Pe Maria a lovit-o somnul și acuși era să adoarmă, dacă nu-și aducea aminte de făgăduiala ce o făcuse tatălui său; deci luă fluiera de pe mîneca buhaiului și începu a zice, dar zicea a jale, Doamne, de gîndeai că și dealurile o să plîngă de milă. Zicînd mai multe doine îi trecu somnul, însă cu una nu era în curat, că adică: înainte de a începe a zice, soarele era punct la amiazi și acuma, după ce a zis toate cîte a știut, soarele e tot acolo. Gîndea ea că doară și soarele a auzit doinele ei și acum asculta la ea. Drept a și avut că soarele a stat pe loc, a voit să o adoarmă și să-i fure o atare vită, căci el era hoțul care furase vitele de la surorile Mariei, dară văzîndu-o așa de frumoasă a încremenit și n-a cutezat să facă nimic numai a tot ascultat-o. Vezi bine că stînd el pe loc a întîrziat de-a ajunge acasă la vreme, pentru care a fost ocărît de mama sa, că de ce a făcut ziua așa de mare că unii oameni îl vor fi blestemat, căci ei toată ziua i-au pocnit urechile și-a sughițat.

— O ! mamă ! zise Soarele, nu mă mai și ocărî, că destul îmi e ce-am văzut.

— Ce-ai văzut? Ce te-a necăjit? întrebă îngrijorată mama Soarelui.

— Să știi, mamă, ce-am văzut, zău, că te-ai mira. Am văzut o fată, care era cu vitele din care aduceam cîte una, dar așa a fost de frumoasă de nu cred să o întrec, apoi mai zicea în fluieră așa de cu jale, de toate paserile din pădure plîngeau. Eu, mamă, mor după ea, te rog să-mi dai slobozenie a mi-o lua de soție.

— Dacă nu, dragul mamei, vrei s-o iei, ad-o acasă. Soarele nu mai putea de bucurie, așa june cum era, sărea tot într-un picior de bucurie că mîine va fi cu nevastă.

Maria, dacă s-a dus acasă, a spus tatălui său, voioasă că nu i-a pierit nici o vită, că de acum înaine ea va merge cu vitele, că nu-i frică de nimeni, dar că se va îmbrăca în haine bărbătești. Tatăl ei i-a dat voie să se îmbrace, iar mîine zi îmbrăcată în haine după placul ei, a plecat cu vitele la pășune. Cînd era vremea de amiazi, iar veni vîntul cel cald, însă acum Maria nu mai zise din fluieră, ci cîntă din frunză ca un fecior. Soarele, care pîndea să pună mîna pe ea, nu o cunoscuse azi pentru că își schimbase portul, iar de altă parte pentru că cînta altcum ca ieri, deci se lăsă de plan și se duse necăjit către casă. Cînd ajunse acasă, spuse necăjit mamei sale că fata pe care a văzut-o ieri e fecior și pentru aceea nu a putut-o aduce acasă. Atunci maică-sa ca o mamă bună ce-i era, îl mîngîie și-i zise să nu se supere că mîne iar va vedea-o și atunci va putea să o aducă.

Dar trecură mai multe mîne și poimîne după olaltă și tot nu a putut să o aducă.

A trecut multă vreme de cînd Soarele era tot necăjit, dar într-o zi îi veni în gînd să facă o cursă în care să prindă pe fata cea care l-a păcălit așa urît.

În ziua de Paști era o vreme foarte frumoasă, iar în satul de unde e povestea noastră era datina ca toate fetele din sat în ziua de Paști să-și petreacă pe lîngă biserică.

Pe cînd își petreceau fetele mai bine, deodată se slobozi din cer un hușunaș frumos, iar fetele începură a se sui în el și a-și petrece de minune, dar venind rîndul Mariei, ea n-a voit să se hușune, ba era de mirat că toate fetele erau voioase numa ea era întristată; atunci îi zise mamă-sa să se suie, însă ea nici atunci n-a voit, pînă ce nu a înfruntat-o. Văzînd Maria că e silită, zise către mamă-sa:

— Bine, mamă ! m-ai silit să mă sui și mai mult nici nu mă vei mai vedea, și zicînd cuvintele din urmă, hușunașul de loc s-a înălțat cu ea la cer, iar mamă-sa văzînd că ea chiar a proorocit că ce se va întîmpla, a blestemat-o ca să rămînă 7 ani de zile mută.

Cînd a ajuns Soarele cu Maria acasă, căci hușunușul a fost cursa lui, a fost foarte voios că a putut să o fure p-acea după care murea, și tot sărind a mers la mamă-sa ducînd pe Maria de mînă, care mergea cam anevoie. Cînd a văzut mamă-sa pe Maria nu mai putea de bucurie că și-a căpătat așa nevastă frumoasă.

Căci, Doamne sfinte, era cu mult mai frumoasă decît Soarele, dar încercînd să vorbească cu ea nu a căpătat nici un răspuns, era mută. Gîndind ea că-i numai necăjită a trimis-o de acasă pe o vreme scurtă ca să-i treacă năcazul,

dar aducînd-o îndărăpt, au văzut că în zadar le-a fost cercarea, căci tot n-au putut să o facă să vorbească. Acum a început a se necăji, ba chiar și a se mînia pe ea și a o face să piară.

Deci ca să-și împlinească scopul, se vorbiră cu vecina lor cu Ciuma, care era o femeie cît o zi de mare, părul de la cap îi aiungea pînă-n călcîie, iar dinții îi erau ca niște furculițe de ascuțiți.

Trimiseră dară pe Maria la ea după sita cea de cernut făina ca să facă pită, dar Ciuma, cînd o văzu, arătă niște dinți de care Maria se sperie și o luă la fugă către casă spunînd prin semne că ce a voit să facă Ciuma. Dar acasă nu le cam părea bine, de aceea au trimis-o și a doua oară, cînd a pățit iar ca dintîi.

Acum era foc necăjită mama Soarelui, de aceea zise către Ciumă să nu o mai lase numai așa, ci să o prăpădească. Deci a trimis-o și a treia oară. Cînd ajunse Maria la Ciumă, dădu binețe și ceru sita, că acum putea vorbi pentru că s-au împlinit chiar atunci 7 ani, însă Ciuma în loc de a-i răspunde a început a se ascuți pe dinți cu o pilă țigănească. Văzînd Maria că ce o să fie, o luă iar la fugă către casă, unde ajungînd spuse către soacră-sa abia răsuflînd:

— Mamă, mamă! muierea aceea unde m-ai trimis după sită se ascuțea pe dinți, nu știu de n-a voit cumva să mă mănînce! Atunci mama Soarelui a stat mirată că nora ei știe vorbi, dar fiindcă și-a plănuit să o prăpădească, nu s-a lăsat de minciună căci îmbrățișînd pe Maria a zis către ea:

— O, face-te-ai o rîndunea și atunci îndată a pierit din brațe și s-a făcut o rîndunică frumoasă.

Uitasem să vă spun că ce s-a făcut cu tata, cu mama și cu surorile Mariei, adică ele deloc ce Soarele a furat pe sora lor, de frică și de jale s-au prefăcut în două cruci de piatră, iar părinții lor de necaz nici n-au putut muri și poate că vor trăi și acum pe undeva de nu au murit.

Mă uitai la lună și vă spusei o minciună bună.

Culeasă de I. Vancul. Reproducere din vol. *Legende, povestiri, și obiceiuri românești*, p. 34—39.

DOAMNE, LUNGEȘTE ZIUA DE MÎINE

Zice că era odată, un popă bogat, dar zgîrcit, Doamne, de sta să-și mănînce și avutul de pe pieptene, cum e zicala.

Avea iclejie mare, avea și moșia lui și deci îi trebuiau foarte mulți lucrători, apoi zisa celuia: mînuri multe alduite, dar guri multe prăpădite. Îi era groază bietului popă cînd vedea cît amar de mîncare se trece și cîtă prăpădenie de bani trebuie plătit: tot 3 pițule de om pe zi și de 4 ori de mîncare pînă de-abia se scoală de la blid, ba încă seara și dimineața mai trebuia să le dea și vinars. Drept îi că de la toată casa mai avea cîte o zi de clacă, cînd adică lucrătorilor numai de mîncare da, dar lui nu-i erau de ajuns zilele de clacă, mai trebuia să aducă lucrători și pe bani gata. Toate ca toate, dar seceratul îl seca că avea holde multe și nu le putea secera pe rînd, ci cînd erau coapte trebuia să deie în dîra lor, ca în cîteva zile să fie clăi.

O dată, pe timpul seceratului, era silit să-și bage vreo 40—50 de lucrători pe bani, că holdele se răscoceau, fiindcă nu putuse prinde la secere din pricina ploilor. Acum nu mai putea de necaz cînd se gîndea la mîncarea cea multă și la banii cei scumpi ce trebuiau să le dea. Dar n-avu ce face, umblă de seara în ruptul capului, de la o casă la alta, pînă-și înciripă secerători cîți credea că i-ar fi de ajuns. Dar mergînd către casă se gîndi: « mult potop de ban și de mîncare mi-or mai prăpădi aceia în ziua de mîine și mă tem că nici n-or găta, că-i ziua numai ceas de scurtă. Dar m-oi duce la biserică și m-oi ruga lui Dumnezeu Sfîntul să lungească ziua de mîine ».

Cum zise așa și făcu. Merse la biserică, își aprinse o lumînare, își aprinse focul în cădelniță și prinse a cădelnița prin biserică, rugîndu-se cu glas înalt: Doamne, lungește ziua de mîine, că am 50 de lucrători de plată și cu mîncarea mea.

Crîsnicul, te miri ce cale avea pe lîngă biserică, destul că văzînd-o deschisă intră să vadă ce e. Adică era popa rugîndu-se: Aha! zise crîsnicul, părintelui îi trebuie o zi și mai lungă decît sînt aceste din luna lui Cuptor; nu știu Dumnezeu da-o or ba, dar eu știu că l-oi milui cumva. Apoi se furișă în vîrful degetelor ca pisicile pe lîngă pereți pînă în altar, acolo se îmbrăcă iute în hainele cele pestrițe cu aur, care numai la sărbători mari le lua părintele și se puse în ușa altarului. Cînd se întoarse popa cum cădelnițase prin tindă, dă cu ochii de el și o dată cade în genunchi, gîndind că chiar Dumnezeu este cel din ușa altarului. Iar fătul din ușa altarului îl mîngîie:

— Auzitu-ți-am, fiule, ruga ta și-ți voi împlini voia, dar și tu trebuie să o împlinești pe a mea; mîine toată ziulița să stai lîngă secerători tot cu cojocul

pe tine, întru cinstea numelui meu, fiindcă pentru credința ta lungesc ziua care altcum e numai ceas de scurtă. Acum scoală-te și mergi acasă.

Bucuria popii că Dumnezeu i-a ascultat ruga. Toată noptița nu putu dormi de bucurie că n-a da de mîncare și plată la atîta amar de om de pomană, că ziua de mîine va fi cel puțin cît două zile de celelalte de lungă. Cum se făcu ziua, luă cojocul pe mîneci și hai la holdă cu un botei de secertăori și secerătoare după el. Lucrătorii tot ca ei, lucrau și rîdeau, cele fete mai șopteau, iar popa gîndea că tot de cojocul lui rîd, dar își gîndea: rîdeți voi rîdeți, că voi veți fi cu rîsul, iar eu voi fi cu sporul la muncă. Pînă colea către prînz mai trecu cum trecu, dar de la prînz încolo credeai că nu altmintrelea, dar se va topi de cald popa în cojoc, dar nu-l țipa, ca să nu se scurteze ziua; că are lucrători mulți pe plată și cu mîncarea lui. Oamenii nu știau ce se gîndește popa de stă tot cu cojocul pe el în așa mare nădușeală, iar el numai nu scotea limba de cald. Colo cînd era către amiază, credea că de-o săptămînă-i tot în cojoc, dar nu se da răului, ci se minuna cum de lucrătorii nu văd că ziua aceea-i mai lungă ca alte zile și cum nu se vaită de lungimea ei. Ah! ar fi vrut ca atunci să vină seara în minuta aceea, dar soarele credeai că-i priponit pe mijlocul cerului că parcă nici nu se mișcă deloc din loc.

Colo către ojină se abătu fătul prin aretul ăla și văzînd pe popă cu cojocul pe mîneci, îl umflă rîsul, dar nu rîse, ci se apropie cu cucernicia cuvenită de părintele și-i zise:

— Fă bine, părinte, fă ceva de poți ca să se scurteze ziua asta, că pier oamenii pe hotar osteniți și soarele uite, nici în batjocură, nu vrea să miște mai iutișor, numai cît clătește.

— Hm! zise popa, dar iarna nu vine nimeni să mă roage ca nopțile să fie mai scurte, atunci toți știu dospi; acum lucre, vădu-le șperla să le-o văd, că și eu numai Dumnezeu mă știe cum stau cu cojocul în spate și încă am să le dau o grămadă de bani, pe lîngă mîncarea mea cea multă.

Atunci crîsnicul nu-și mai putu ține rîsul și zise:

— Părinte, aruncă-l în brumă de cojoc pînă la iarnă, mai bine leagă cîte un snop, că numai te nădușești, iar soarele de dragul cojocului dumitale, tot n-a sta mai mult pe cer decît de altădată.

Acum se nădăi popa că numai fătul a fost aseară în altar care l-a sfătuit să facă bazaconia asta cu cojocul, și-i veni în minte că glasul fătului fu și cel care-i vorbise din altar, deci aruncă cojocul cît colo și strigă răstit:

— Măi, făcutu-mi-o-ai și asta, fătule? Încreastă-ți-o bine că nu ți-o mănîncă lupul.

Bag-seamă multe-i mai făcuse fătul pînă într-aceea.

Tribuna, 1894, n. 62. Reproducere din vol. *Legende* . . . p. 44–49.

VII. TRADIŢII ŞI LEGENDE DESPRE LOCURI ŞI OAMENI DIN TRANSILVANIA

ŢARA OAŞULUI

În comitatul Sătmarului, spre Nord, se află un ţinut foarte romantic, înconjurat de munţi, întocmai ca o cetate puternică înconjurată cu ziduri zdravene, spre a nu putea fi atacată niciodată de nimic.

Ţinutul acesta are vero 16 comune, dintre cari numai trei sînt amestecate cu unguri de legea helvetic[1], iar celelalte sînt curat românești, fireşte împestriţate ici colea cu cîte un jidan. Numărul românilor e de douăzeci de mii, iar al ungurilor de 1.500. În privinţa culturii sînt românii acestui ţinut ca toţi plugarii foşti iobagi, dar cu o minte ageră, naturală. Sînt foarte făloşi de numele de oăşeni şi nu o dată poţi auzi din gura lor cuvintele: griji, că ai de lucru cu un oăşan! Pe preoţi îi stimează foarte, ca toţi românii, şi ascultă de dînşii, pentru că după vorba lor: aceea ce zice preotul nu poate să fie minciună. Datinile rămase de la moşi-strămoşi le păstrează cu multă sfinţenie cea mai mare parte, iar jocul lor original şi plin de farmec îl iubesc întru atît încît la petreceri şi la nunţi nici nu joacă alt joc.

În ţara Oaşului se află un rîuleţ numit « Tîlna », care izvorăşte din Pietroasa şi din muntele Ţiganii. O minune a naturii vezi acolo, unde izvorăşte Tîlna.

Spre izvorul Tîlnei duc două poieni frumoase împodobite cu flori: Poiana cu socii şi Poiana Păcurarului. Coborînd pe poienile acestea la vale, te opreşti într-o pădure a cărei copaci, de amîndouă laturile Tîlnei se îmbrăţişează şi-ţi închid dinaintea ochilor cerul. La capătul acestei păduri dăm de nişte stînci minunate, între care se află o crepătură, a cărei pereţi sînt atît de netezi, încît crezi că-s ciopliţi de mînă omenească şi din crăpătura aceasta iese la iveală rîuleţul Tîlna.

O panoramă mai înfiorătoare şi totdeodată mai frumoasă de cum e aceasta, rar se află pe podul pămîntului. În sus perete de stîncă, iar sub picioare un abis nemărginit din care vezi izvorînd apă limpede ca cristalul şi ca o murmuitură trece pe lîngă tine, făcîndu-te atent, că dacă cumva ai tras cîndva la îndoială existenţa lui Dumnezeu acum ai prilejul de a te convinge că în adevăr este. Vîntul e cel mai temut inamic prin locurile acestea. Pînă ce valurile şoptesc şi murmură între sine, nu e niciun pericol, nici o primejdie: cum însă înceată murmuitul rîului, toţi fug către casă, căci cine rămîne, şi cei slabi de îngeri nu o pot face aceasta, aud glasul plîngător de om, care se roagă din apă şi cere ajutor. Vîntul e teribil în puterea sa pe aicea. Cînd se strîmtoreşte între stînci

[1] Confesiunea calvină.

strică tot ce are în cale. Pietrele cele mai mari le aruncă dintr-o stîncă în alta, pînă ce mai în urmă acestea cad în rîu, făcînd să răsune pădurea de zgomotul ce-l fac, iar ecoul ce-l auzi din toate părțile ți se pare că e un rîs sarcastic ce-l produce vîntul. Glasul plîngător se aude la îndepărtare de un kilometru; și cînd oășanul îl aude zice că: Ileana se vaietă. O legendă frumoasă, lățită între locuitorii țării Oașului ne explică cuvintele și secretul legat de glasul plîngător.

Iată legenda. Se zice că cu mulți ani înainte de aceasta, strîmtoarea cea minunată din care izvorăște Tîlna nu era acolo, și rîul curgea pe altundeva. În Poiana Păcurarului de astăzi trăia un păcurar de la care și-a luat apoi poaina numele. Căsuța lui se afla tocmai pe locul unde acum se află abisul cel înspăimîntător, numit Afunzimea dracului. Păcurarul avea o fată frumoasă ca o zînă, cu numele Ileana, care era de ajutor tătîne-so, căci îi păștea mielușeii. Păcurarul mai avea și un fiu adoptiv sau cum zice poporul, un copil luat de suflet cu numele Petru, un băiat frumos și harnic care se îndrăgostise de Ileana, precum și Ileana de dînsul.

Nimeni nu știa însă de dragostea lor decît numai ei singuri. Proprietarul acestui ținut, un domn mare de ungur, venea adesea pe la păcurar și văzînd o dată pe Ileana, frumoasă ca o icoană, i s-au aprins și lui călcîile după ea. Numaidecît și-a zidit un castel (sau cum zic oamenii o cetate) în apropierea colibei păcurarului și aci ședea el cu săptămînile, în prietenia cea mai bună cu păcurarul și vorbind și glumind cît e ziua cu Ileana. Cel ce nu era deloc mulțumit cu starea lucrului, era Petru care urmărea pas de pas pe streinul rival. De cîte ori îl vedea rîzînd și glumind cu Ileana, totdeauna zicea:

— De cumva te-ar mușca să-mi iei dorul inimii mele, atunci lumea o răstorn peste tine și peste voi toți, mișeilor!

Azi așa, mîine așa; azi daruri pe seama Ileanei, mîine pe seama păcurarului bătrîn; deodată se pomenește Petru că bătrînul păcurar îi pune în mînă 50 de galbeni frumoși de aur ca soarele și-i zice:

— Fătu meu, mergi în lume și-ți caută norocul cu banii aceștia. Eu nu te alung de la casa mea, eu te-aș ținea bucuros și mai departe, dar mergi în lume, Petre, mergi între alți oameni! Dumnezeu să-ți ajute! Petru le pricepu toate și nu zice nimica și plecă. Cînd fu în vîrful dealului aruncă ochii la vale și zise:

— Așteptați numai că vă răsplătesc eu! Lumea o răstorn peste voi. Petru a perit apoi, și nu mai știa nimeni de el.

Trecut-a vremea multă de la celea povestite, și oamenii o dată văd cu mirare că apa Tîlnei scade, pînă ce de la o vreme rîul a secat de tot. Nimeni nu-și bătea capul că ce ar fi pricina acestei întîmplări, căci apă și așa aveau destulă prin fîntîni și prin alte izvoare. Și nimeni nu-și gîndea că mîinile lui Petru fac această minune.

Petru adică se puse și făcuse un zid mare cu care opri Tîlna în loc, strîmtorînd-o între două stînci. Cum creștea apa, Petru ridica iazul și-l întărea, astfel că nu-l mai putea nimeni strica, iar apa se iezărise în formă de mare. Știa Petru că între stînci se afla o crăpătură mare, și nu mult lucru i-a trebuit pînă ce a îndreptat apa prin crepătura aceea. Ca un vuet înspăimîntător s-a slobozit apa prin crăpătură și ieșind de aci afară a acoperit Poiana Păcurarului cu undele

și cu valurile sale; coliba păcurarului și castelul domnului au fost înghițite de valurile apei, și în ele și-au aflat moartea toți: păcurarul cel bătrîn, Ileana și domnul ungur. Ba nici Petru nu a scăpat cu viață, căci chiar pe cînd muncea el să facă loc apei printre stînci, s-a slobozit apa și răpindu-l cu sine, în valurile ei și-a aflat el moartea. De atunci curge Tîlna și izvorăște din crepăturile de care am pomenit mai sus, și de atunci vîntul e atît de turbat, pentru că acest vînt, nu e altceva decît Petru cel răzbunător!

Culeasă de George Brătean în satul Vama din Țara Oașului.

Reprodusă din vol. *Legende, povestiri și obiceiuri românești*, p. 170—173.

CETATEA DIN CRENGARE

În multe locuri, cu deosebire pe cele vîrfuri de dealuri, se mai văd pînă în zilele noastre urme de castele vechi, părăsite, ruinate; poporul le numește cetăți. Așa este cetatea Boli în valea Jiului, spre sud de la țara numită a Hațegului, cetatea Hunedoarei la Hunedoara, cetatea Devei la Deva, cetatea Ciceului la Reteag ș.a. În părțile Sălajului, cale de două ore spre sud vest de la comuna Supurul-de-Sus, în pădurea contelui Kóroly, încă se află un astfel de castel ruinat, părăsit, numit de popor Cetatea părăsită, Cetățuia ori Cetatea din Crengare. Din comuna Supurul-de-Sus se începe o dîlmă de pămînt arădicat și merge din marginea livezelor numitei comune pînă la Cetatea părăsită, prin uriașa pădure a suszisului conte. Dîlma aceasta lungă o numește poporul Șanț și susține că în vremile cele bătrîne acela a fost Șanț de bătaie. Astăzi însă numai urmele lui se mai văd, după cum se văd și la șanțurile de la Rodna nouă și la amfiteatrul de la Ulpia Traiană (Grădiștea de azi) în valea Hațegului și pe multe alte locuri.

Locul unde se afla Cetatea din Crengare este acoperit cu copaci foarte groși, formînd o culme înaltă. Jur-împrejur este înconjurată dîlma aceasta cu două Crengări sau pîraie pe care curge apă limpede ca cristalul, și fiind pururea la răcoare mare, căci locul e atît de umbros încît razele soarelui nu pot străbate nicicînd, apa e rece pururea. Chiar și vara în lunile lui iulie și august, cînd pe alte locuri stai să te topești de cald, acolo, la umbra cea groasă e răcoare, ba chiar rece și întunerec în desimea trufașilor copaci ce-și rîd de vreme.

Aflînd domnii acestei păduri mai anii trecuți [1] locul acesta frumos, au tăiat copacii de pe din josul cetății de pe valea despre miază-noapte și au edificat acolo case frumoase, dîndu-le spre locuință păzitorului pădurii lor. Dat-au păzitorului și loc să lăzuiască și să facă din el loc arător, cum a și făcut cam 4—5 jugăre sau chiubele. Și-a mai adus domnul acolo și tăuți, care lucră lemnele: fac șindile, doage, stînjeni ș.a. Acestora încă le-a dat pămînt pe vale în sus, pe lîngă cetate, așa cît azi sînt vreo 15 case acolo, unde cu cîțiva ani mai înainte era numai codru uriaș prin care se preumblau jivini mari și mici. Iar chiar la poalele cetății a zidit contele o casă frumoasă pe seama oaspeților cînd merg la vînătoare. Casa asta stă pururea închisă, afară de timpul vînătoarei cînd trag domnii la ea.

---

[1] Legenda a fost înregistrată la sfîrșitul secolului al XIX-lea.

Poporul zice că această cetate, adică Cetatea din Crengare, cea părăsită și ruinată, e făcută de mîna uriașilor, cum zic și despre Ciceu și alte castele vechi.

Mai zice poporul că afund în pămînt sub această cetate ar fi grămezi de bani și de alte lucruri scumpe.

Credulitatea și pofta de a se înavuți deodată, au dus pe mulți să-și cerce norocul doară-doară, vor da de comori. Spre scopul acesta s-au făcut săpături adînci unde credeau că ar da mai bine de comori, dar pînă acum nimeni nu s-a îmbogățit din acea muncă grea și ostenitoare.

Cam cu 20—25 de ani înainte de asta s-au însoțit 4 români din Babota, comună curat românească în apropierea acestei păduri, și și-au cerut slobozenie de la contele să spargă minele și să caute după comori, că ce vor găsi vor împărți cu el.

Domnul se învoi și ei se apucară de lucru, își făcură uneltele de lipsă, tăiară cîțiva copaci ce erau crescuți pe coastele cetății și începură a săpa o gaură în puntea de către Crengare, așa de largă de puteau merge prin ea doi oameni alături. Și săpară cîteva săptămîni în șir și scoaseră de acolo grămezi de pămînt și de pietrii, iar altceva nimic. O dată zice că săpînd au dat de o piatră frumoasă, netedă ca giuluită, dar nici o fărîmitură nu putură lua din ea, numai cît își tociră și stricară uneltele la ea, dar chip să străbată prin ea nu era; să o ocolească și să poată trece pe lîngă ea încolo încă nu era modru, fiind foarte mare. Așa s-au dus în deseară acasă vorbindu-se ca a doua zi să-și încerce norocul. Peste noapte unul din ortaci avu un vis groaznic. Parcă s-a ivit la el un popă bătrîn cu o barbă lungă pînă-n brîu și albă ca lîna și i-a zis:

— Noa, Andrei, că așa se chema visătorul, v-ați apucat de lucru, dar în zadar va fi toată truda voastră dacă nu-ți merge mai întîi la preotul vostru din sat ca el să vă învețe cum să săpați dacă vreți să ajungeți la ceva. Dacă veți face așa, ferice va fi de voi, de unde nu, va fi vai și amar de capul vostru.

Zicînd acestea popa cel bătrîn se făcu nevăzut, iar Andrei sări oblu-n picioare și unde să-ți mai închidă ochii cît fu noptița de mare parcă de i-ai fi cleit ochii încă nu și i-ar fi putut închide o clipă măcar. Cînd se omizi de ziuă merse la ortaci și le spuse ce și cum a visat. Acum începură ei a-și face gînduri peste gînduri: unul zicea că popa cel bătrîn e înger care-i îndeamnă să meargă să se pocăiască că în groapa aceea și-or afla moartea și să nu-i afle nepocăiți; unul una, altul alta, destul că și-au pierdut voia de a mai lucra, ba în urmă nici că mai gîndiră la săparea de comori, ci se puseră pe lucrul lor de mai înainte. Din partea lor dară îngropate au rămas comorile.

Prin anul 1885 ori 1886 un ungur din Socaciu iar visă într-o noapte despre comorile de la Cetatea din Crengare. Parcă venise la el un om foarte bătrîn, un moșneag alb ca oaia, și i-a spus ungurește, în limba lui, ca să meargă și să sape în cetatea din Crengare că va afla aur și argint și alte scumpeturi, cît se face bunul bunilor de bogat. Cînd se trezi fermecat de acel vis frumos și folositor, parcă nu mai era el; se vedea numai în haine scumpe, cu cisme cu pinteni, cu pipă lungă, cu jașcăul de tabac în buzunar de numai cănacii și surcălăul era afară, cu mustețile sucite și poruncind acum la birji, colo la cociș, dincolo la alt soi de slujbași. Destul că nici că se mai putea împăca cu gîndul că doară n-a deveni chiar așa, mîne, poimîne. Nici că putu aștepta să se facă ziuă și încă cu noaptea în cap merse la un fecior al său și mai la doi prieteni tot unguri

și se sfătuiră cum să facă și să dreagă ca să pună mîna cît se poate mai iute pe bani, că acum numai era nici o îndoială că doară nu i-ar afla, numai vorba era ca să-i afle curînd și să nu mai afle și să știe tot satul de planul și norocul lor, ca să nu-i mai necăjească neamurile și prietenii cu cerșitul de bani. Se sfătuiră însă ca mai întîi să ceară slobozenie de la domnul pădurei și cerură și primiră ca și românii cei de acuș douăzeci de ani. Apoi se apucară de muncă. Zi și noaptea săpau bărbățește și au săpat de prin octomvrie pînă în mărțișor fără să găsească altceva decît pămînt și pietre.

Lucrînd acolo se îmbolnăvi unul dintre ortaci rău și după ce merse acasă în scurt timp muri. Cei trei însă nu pierdură curajul și nădejdea că de nu azi, mîine tot trebuie să deie de comori, și tot săpară pînă mai trecură de la hornul ce este în mijlocul cetății și care merge oblu în jos ca o fîntînă de formă pătrată avînd cam doi metri fiecare din cei patru pereți. Fîntîna aceea-i foarte afundă, că nici cîte cu 2—3 rude de cele mai lungi legate una de alta, nu-i dai de fund că e asemenea de afundă ca pîraiele ce înconjoară cetatea; și bolovanii ce-i aruncă oamenii acolo, numai într-un tîrziu se aud bubuind în fundul fîntînei.

O asemenea fîntînă se află la cetatea Ciceu, numai că are o formă oblungică și e făcută de uriași, din care și conduseră uriașii un izvor pînă la satul Cuzdrioara-de-Sus de Dej, lîngă Someșul mare, unde e azi fîntîna Buna. Uriașii din Ciceu făcură fîntîna asta la Buna ca să aibă de unde bea apă cînd veneau din tîrg de la Cluj, unde plecau din Ciceu, cînd puneau muierile lor oala de mămăligă la foc și pînă să fiarbă aceea, ei înturnau cu făină și cu sită din Cluj mai abătîndu-se și prin Ocna Dejului, după cîte un grunz, doi, de sare, așa susține poporul. Și deci așa cred că și fîntîna aceea ori horn, ori ce-a fost, de la Cetatea cea părăsită din Crengare numai uriașii au făcut-o, că de n-au făcut-o ei, cine a făcut-o dar?

Destul că cei trei ortaci merseră foarte departe prin cel deal al Cetății, dar nimerira pe de-o latură de fîntînă ori horn, și în calea lor dădură numai de piatră minunată, la față sură, neagră ori vînătă dar de comori numai în vis mai dau din cînd în cînd. Într-aceea se mai bolnăvi unul din ei și muri și el; acum cești doi își pierdură toată nădejdea și curajul tot de a mai lucra acolo, unde numai visul i-au îndemnat să lucre. Oamenii din sat știură de lucrul lor și mult îi mai necăjeau; mă, da o dus mititelul pe doi dintre voi? Și așa și așa tot ai lui sînteți voi, dați de lucrați numai pînă la luna cailor și veți afla pe dracul.

De atunci nimeni nu mai cearcă comori, cu toate că spuneau strămoșii ăstui rînd de oameni că li-ar fi povestit ai lor strămoși că pe vremurile acelea în adevăr trăia un om sărac care văzuse comorile cetății.

Iată cum a rămas tradiția că povestea omul cel sărac:

În tinerețele mele, îndată după ce m-am însurat, m-am pus porcar la sat și umblam iarna, vara prin pădurile Cetății din Crengare. Într-o sfîntă zi de Paști, colo către amiaz, îmi coborîi turma de porci la vale să beie apă și mă uit peste ei să văd de sînt toți ori ba? Adică o scroafă mare, neagră, nu era printre porci. Ce să mă știu face? Las porcii în vale tăvăliți prin mocirle și eu dau a o căuta prin pădure. Caut în dreapta, caut în stînga... nu-i și pace. Mai merg o leacă la deal, pe lîngă cetate. Adică acolo e deschizătură ce nu o zărisem pînă atunci, cît am umblat pe acolo. Oare ce o fi asta? Mă dau jos, văd urme de porc intrînd în peșteră. Acolo o fi intrat, mă gîndesc eu. Hai s-o caut, ce-a da tîrgul și norocul. De pagubă nu pot rămînea, că de merg fără scroafă nu mă plătesc

de stăpîni cu toată simbria de pe anul ăsta. Şi mă duc înăuntru, adică cîţiva paşi, şi văd o uşă deschisă în două laturi. Cum pun piciorul pe prag, mă orbeau luminile ce erau în peşteră. Numaidecît îmi plesniră prin minte vorbele bătrînilor, adică la sărbători mari se deschid comorile din cetate şi cine nimereşte la vreme se face bunul bunurilor. Acum tot atîta-i, ori îmi pun capul, ori îmi umplu sacul. Şi păşesc înăuntru. Adică peştera era toată lumini în şfeşnice de aur şi pereţii toţi ziditi şi zugrăviţi mai altfel decît la biserică, şi pe lîngă pereţi tot buţi pline cu bani şi cu pietre scumpe. Iar în mijlocul peşterei era o masă, erau scaune toate suflate în aur de strălucea mai avan decît sfîntul soare. Iar în fruntea mesei pe un jeţ de aur şedea un om scurt, gras, îndesat, lat în piept, cu o barbă mare albă şi cu părul asemenea alb, iar în gură cu o pipă cu ţeve lungă de un cot, colbuia de mai nu se vedea de fum. Domnul acela cum mă văzu îmi zise pe nume:

— Măi, ai şi grije de porci să nu mai îmi facă pe aici îngăimăceală, că nu rabd, mă! nu rabd pe nimeni să mă necăjească. Acum, fiindcă ai nimerit la mine în ceas bun, te iert, scoate-ţi scroafa şi o mînă unde vrei, ia-ţi şi bani şi scumpeturi cîte poţi tu duce, numai bagă bine de seamă înapoi să nu te uiţi nici să nu cerci a mai intra cîndva aici, că apoi nici nu mai ieşi altul. Auzind vorbele domnului m-am mai încălzit o leacă, ba era să-mi ies din piele de bucurie, apoi iute mă dau şi scot scroafa dintre nişte buţi de galbini, îmi întorc sumanul cu poala înainte cum eram îmbrăcat, îmi umplu taşca, mînecile sumanului şi poala sumanului tot cu bani de aur şi de argint de gîndeai că m-oi rupe cotind la ei. Domnul îmi deschise uşa, că se închisese după mine şi eu plec mînînd hăramul cel de scroafă dindărăt. După ce o scot afară eu nu s-o las în cîni s-o mînce, dau tot după ea; ea, ca porcii, nu să meargă pe cărare, aci mă băga într-un huciu, aci într-o smidă, de numai nu plesneam de necaz, că nu pot coborî mai iute la porci în vale să văd ce am. Dacă văd eu ce-i şi cum zic: lupii aibă folosul, lasă că ştiu eu ce fac; mă pun lîngă un copac şi pun grămadă toţi banii, şi cei din suman şi cei din traistă şi-i acopăr cu frunze, apoi fac cu cuţitul o cruce în coaja copacului ca să-l cunosc şi hai după scroafă pînă am coborît-o în vale la ceilalţi porci.

După aceea m-am dus tot într-un suflet să-mi aflu copacul cu comoara; şi dau de el numaidecît şi repede prind a arunca frunzele de pe grămadă. Adică înlemnii de ce-mi văzură ochii! Şi cum n-oi înlemni cînd în loc de comoara mea cea scumpă, găsesc amu numai o grămadă de cărbuni, ca aceia cu care lucră ţiganii la fier. Pute-ţi-vă dumneavoastră gîndi necazul meu! Asta-i bună! gîndesc; asta numai cînita ai de scroafă mi-a făcut-o. Că bine mi-o spus domnul cel din peşteră că să nu mă uit înapoi şi eu, bag seamă, mînînd scroafa pe nevrute şi neştiute m-oi fi întors înapoi şi aşa n-avui noroc să duc muierei mele nici cît negu sub unghie din comoara cu care m-a fost dăruit Dumnezeu în ziua sfintelor Paşti. De atunci nici n-am mai văzut uşa deschisă, dar şi de o vedeam nu mai încercam să intru înăuntru. Iată deci de ce mai caută unii oameni din cînd în cînd p-acolo comori; din spusa porcarului care poporul o ia de bani buni şi se duce din gură-n gură, din tată-n fiu ca o întîmplare adevărată din vremile trecute.

Culeasă de Mihail Bene din Supurul-de-Sus, învăţător în Gimcuţa. Din vol. *Legende, povestiri şi obiceiuri româneşti*, 174—181.

PISCUL FETEI

La satul Sibișel pe țărmurea dreaptă a Crișului se ridică un vîrf înalt de munte stîncos numit Piscul Fetei. Încă înainte de a se ivi lumina creștinătății în Ardeal, locuia la poala acestui munte un războinic voinic și tînăr, cinstit și iubit de vecinii săi, numai de unica ființă nu fu iubit după a cărui iubire el umbla, a cărei iubire singură îl putea noroci.

Fata unui arendaș de pămînt învecinat care întrecea cu frumusețea pe toate celelalte fete de o vîrstă cu ea, era idolul său. Pofta lui cea mai fierbinte era să o aibă de soție. Dar zadarnice erau toate ostenelile sale, zadarnică însăși îndemnarea părinților fetei, care o ar fi silit la împreunarea ce o dorea, dacă nobilul june s-ar fi hotărît a o duce și fără voia ei la sine. La orice îndemnare a prietenilor, la toate rugămințile junelui ce o iubea, nu-ți da alt răspuns decît că ea n-ar fi deajuns convinsă despre sinceritatea și statornicia simțămintelor sale, spre a începcia cu el o legătură pentru toată viața.

Junele nu încetă de a o ruga cu tot dinadinsul ca ea să-l ispitească cum va voi, spre a se convinge despre curățenia dragostei sale.

În sfîrșit ea se declară: dacă o va duce el cu pași repezi în brațele sale pe Piscul Fetei, fără să se odihnească, va fi pentru totdeauna a lui. Spre aceasta se hotărî junele îndată. El cuprinse în brațele sale pe fecioară și strîngînd la piept povara cea iubită, începu cu pași repezi drumul ispitirii cel grețăcios. Dragostea-i dete putere, privirea fetei iubite care-o îmbrățișa se răzima pe umerii săi, îl făcea să uite toate greutățile și îndată făcură două părți de drum; dară lucrul cel mai greu era încă de a-l face, poteca era din ce în ce mai repezicioasă și pașii lui tot mai nesiguri. Sudoarea curgea în pîraie pe fața lui, pieptul îi bătea, răsuflarea înceta, picioarele i se clătina, negura îi învălise fața și el totuși se sili a merge înainte, pînă ajunse în sfîrșit opintindu-se din toate puterile sale, piscul cel fatal. Acum îi scăpă din brațe comoara cea scumpă, el căzu la picioarele ei, sîngele curgea păraie din pieptul cel rupt, el mai aruncă încăodată o privire de dragoste nemărginită către ea și ochiul său se închise pentru totdeauna.

Prea tîrziu cunoscu fecioara, ce inimă credincioasă rupse ea în asprimea sa.

Fugind de toți bărbații și ei fugind de ea, trăi de aici înainte cu totul retrasă. Adesea mergea ea la Piscul Fetei și ședea ceasuri întregi în tăcere mîhnită la locul pe care l-a roșit sîngele credinciosului ei, cel necunoscut de dînsa; pînă ce peste ani de jale zadarnică o împreună moartea cu acela, a cărui mînă ea în viață a disprețiut-o.

După *Calendarul de Cluj* pe anul 1858.

Din vol. *Legende, povestiri și obiceiuri românești*, p. 182—183.

CAPCÎNII *

Legendă

Au fost niște uriași cu trup ca oamenii și cu cap de cîne. Ei mîncau oameni. Pe care om îl puteau prinde, îl îngrășau cu sîmbure de nucă și cu vin roșu, apoi aprindeau focul în coptorul cel cocător, ardeau bine cuptorul, ștergeau vatra lui de cenușe și aruncau omul în cuptor și puneau o lespede mare de piatră în gura cuptorului, ca să nu mai poată ieși pînă s-a frige bine. Atunci îl scoteau și-l mîncau.

Oamenii, de groaza lor, se ascundeau prin păduri, prin peșteri și prin crepăturile pămîntului, dar și capcînii erau mișei, că dacă nu dau de oameni îi strigau pe nume: Tu, Anuță, Măriuță, Ioane, Pavele... haidați, că s-au dus capcînii! Și oamenii, crezînd că îi strigă alți oameni, ieșeau de unde erau ascunși, iar capcînii îi prindeau și pe cei grași îi frigeau și îi mîncau numai-decît, iar pe cei hitiuani îi îngrășau cu vin roșu și cu sîmbure de nucă, apoi îi frigeau și-i mîncau.

Acum oamenii atîta erau de îngroziți de nu mai ieșeau din ascunzători, nici cînd îi strigau alți oameni de ai lor. Dar și capcînii erau îngrijați, că răbdau de foame.

Atunci au adus capcînii la noi, în țară, fel de fel de păsări, de le zic libuț și le sloboziră să zboare. Acele păsări zboară pe sus și unde zăresc pe vreun om fac ocol în aer, deasupra lui, țipînd: libuț, libuț! dînd de veste capcînilor unde sînt oamenii, apoi aceia veneau, îi scoteau din ascunzători și-i duceau la ei acasă și, atîta mai vedeau soarele.

Odată au prins capcînii pe trei fete tinere și frumoase care au fost ieșit din ascunzătoare și-și căutau smeură, să-și potolească foamea. Și cum le-au prins, le-au dat în samă la o strigoaie bătrînă ce le grijea de casă, pasă-mi-te, le era mamă, ori mătușe, ori știe han-tătar ce, și-i ziseră așa: Noi avem grabă mare de mers acasă, tu vezi pînă venim frige una din acestea, să avem ce mînca.

Cu vorbele acestea se duseră capcînii, iar baba aprinse focul în cuptor și cînd era ars-gata, trase jarul cu cociorva și dă să bage pe o fată în cuptor. Dar ea nu știa mult din limba oamenilor, numai de știa zice:

— Ciuci, fată, pe lopată! Fata se făcu că nu pricepe. Atunci baba mai zise odată:

---

* Vezi și legenda asemănătoare *Răii* din vol. *Legende, povestiri și obiceiuri românești*, p. 184—185.

— Ciuci, fată, pe lopată! Iar fata răspunse:

— Ciuci, babă, de-mi arată! Şi baba se aşează pe lopată, să vază fata cum e de şezut, dar atunci fetele tustrele apucară coada lopăţii şi huzdup! cu baba-n cuptor şi puseră piatra la gura cuptorului. Apoi, raita, copile, fugeau mîncînd pămîntul.

Într-un tîrziu veniră ei căpcăunii acasă şi strigară la bătrînă:

— Noa, dar gata-i mîncarea? Hei, dar aceea n-avea de unde răspunde că era arsă în cuptor. O căutară ei în dreapta, ba în stînga, ba în pod, ba în cămară, ba în pivniţă, ba în grădină, că-i dusă după apă, deci o aşteptară să vină. Pînă să le vină baba îşi aduseră aminte că în cuptor au ceva, deci luară piatra din gura cuptorului să vadă friptă-i fata. Cînd colo, dau cu ochii de babă, toată arsă. Încremeniră odată! Apoi, după ce-şi veniră în ori, îşi ziseră că numai fetele acelea au făcut acel lucru, deci dau a le căuta. Dar nu-s şi pace!

Atunci prind a alerga ca nebunii să le ajungă, dar ele au fost ajuns acasă şi nu se mai temeau de ei. Capcînii atîta au fugit să le ajungă pînă au căzut jos şi toţi au crepat, de nu le-a rămas numai numele. Ba de la ei au rămas şi pasările lor, libuţii, şi primăvara, cînd ară oamenii, dau ocol în aer pe deasupra lor zbierînd: libuţ, libuţ, libuţ.

Din *Munţi, animale şi pămînt*, ed. „Astra", Sibiu, nr. 220/1935, p. 18—21.

DETUNATA

Legendă

Spun cei ştiuţi, că nici lumea n-a fost de la început tot lume, necum să fi fost lucrurile în ea tot cum le vedem azi. Dumnezeu ştie care, cînd a început a fi şi cînd va înceta de a mai fi aşa precum este astăzi. Zice că odată, în timpurile cele vechi, pe cînd lumea era mai tînără şi prin urmare mai bună şi mai frumoasă, atuncea şi munţii erau numai cît muşinoaiele, iar Dunărea şi apele cele mari erau numai nişte părăuaşe, mările erau băltoace pline de broaşte, iar de oameni nici pomană. În unele ţări trăiau *zînele* iar în altele *uriaşii*.

În Ardeal au vieţuit pe atunci zînele, împărţite în mai multe republice; erau însă precum ne spune tradiţiunea mitologică şi cîteva state urieşeşti în Ardeal, dar acele pare-mi-se că au fost regate despotice. Destul că zînele erau vecinele uriaşilor... precum se întîmplă şi între vecini, cîte odată, cîte o vrajbă, ceartă şi neînţelegere, care ne îndeamnă să facem răzmeliţă, aşa se întîmplă şi între neamul zînelor şi uriaşilor.

Numai puţine zîne scăpară din încăierarea cea din urmă, cele mai multe căzură în lupta pentru neatîrnare, iar uriaşii începură a le prăda ţara, că doară erau păgîni.

Pre cînd oastea uriaşilor se năpusti asupra zînelor Ardealului şi dărîmă cetate după cetate pustiind patria zînelor, pre cînd bietele zîne fugeau deznădăjduite în toate părţile, cu lacrămile pe obraz, cu părul despletit, unele fără crătinţă, altele fără şorţ dinainte, scăpîndu-şi poate bietele răvăşele de dragoste, pe atunci s-a aşezat în ţinutul unde azi e comuna Bucium, în Munţii Apuseni, lîngă Abrud, un căpitan de uriaşi, care era fiară sălbatică faţă cu zînele, era groaza lor; de suflarea lui se înspăimîntau şi frunzele, de păşirea lui se îngrozea căprioara, iar de răcnetul lui tremurau urşii şi mistreţii ca varga; era uriaş şi pace!

Atunci poporul zînelor, cît a mai scăpat din clacă, s-a retras între munţi dinaintea acestui uriaş turbat, fără să se poată odihni dinaintea lui chiar şi aci, afară de o zînă, care rămăsese ascunsă în codrii deşi ai munţilor. Eu cred că zîna aceasta a cîntat mai întîi cîntecul:

În munţi e libertate,
Căci aburii cei răi
Din văi nu pot străbate
Prin aer sus la ei!

De la ea s-ar fi dus vorbele acestea din gură în gură, din neam în neam, pînă ce poetul Andreiu Murășanu le-a scris, ca să nu piară.

Dar ăst căpcîn al uriașilor, ce și-a fost așezat reședința în Bucium, avea un fecior, apoi ce fecior! frumos și voinic cît nu-i mai aflai pereche, apoi avea o inimă bună, de ai fi jurat că nu-i fecior de uriaș, cu toate aceste în multe rînduri a dovedit curaj atît de mare cît chiar uriașii îl numeau erou.

Prin învingerea zînelor a trăit și el în Buciumani, cu tatăl său; însă nu-i plăcea nici decum de singurătate și ca să o alunge de la sine începu să umble la vînat prin munții străbuni, seculari, prin Crutul și Corabia, prin Frasinul și Vulcoiu, prin Găina și Dealul mare și el mai știa pre unde; cine mai poate ști pre unde mai îmblă vînătorii dacă ies de acasă?!

Feciorul uriașului se chema Dalcar și era frumos, atît de frumos cît fără voie cucerise inima multor fete de uriaș, cu toate că el se purta rece cu ele, necunoscînd încă dragostea. (Cine știe cum s-o fi numit acea pomană în limba uriașilor!)

Odată umblînd iară la vînat — patima vînatului îl duse departe de locuința sa și înnoptă în munți. Acolo se culcă, temîndu-se să nu se înfunde mai tare în cei codri neumblați, dar nu putu să doarmă, că pînă la ochii lui străbătu o rază de foc, iar pînă la ureche un cîntec de harfă. Neputînd dormi s-a ridicat și s-a dus tot cătră raza cea de foc, dincotro îi venea și sunetul. Cînd colo ce să vezi? Nu după mult umblat dă de o zînă, cîntînd în harfă.

Cum dete zîna de veste că o vede cineva, se retrase spăriată, dar junele o liniști, zicîndu-i:

— Nu te teme, zînișoară, de nu ți-oi putea face vreun bine, dar rău de bună seamă nu-ți voi face. Aș dori să te văd în toată viața mea și să numi mai iau ochii de pe tine; nu fugi dară, stai, să te văd mai bine. Tînăra zînă se îmbărbătă la cuvintele junelui, pierdu frica și-l așteptă pînă se apropie de ea, atunci îi zise:

— Vei fi ostenit, băiete, vino de te odihnește.

Oare mai e lipsă să vă spun, că tinerii se îndrăgostiră foc din acea minută. Nu fiecare va ghici, că Dalcar a început a iubi pe frumoasa Ocna — așa se chema zîna — încă din minuta cînd a auzit-o cîntînd în harfă, fără de a o vedea și Ocna încă începu a iubi pe Dalcar de cînd îi auzi cele dintîi cuvinte încurăjătoare? Iaca-așa se începu dragostea!

Dalcar se întoarse a doua zi acasă, dar nu ca pînă atunci, parcă-i lipsea ceva, se afla cum nu știu cum, gîndeai că-i în loc strein, așa era de gînditor. Tatăl său, vulpe bătrînă, cum văzu una ca asta, îndată pricepu că Dalcar este îndrăgostit, ci nu-l mustră, dar nici nu se putu răbda să nu-i zică una alta, cum fac toți părinții.

— Dragul meu copil, cam văd eu ce-ți lipsește, cam gîndesc eu ce bubă ai, de ești îngîndurat; nu face însă nimic, așa e lumea, așa ne-am pomenit și așa ne-om sfîrși, la feciori le-au fost dragi fetele și la fete feciorii; una însă bagă de seamă, să nu te pună păcatele să te îndrăgostești în zîne, că sînt neam slab și cel mai dușmănos cătră noi, cătră neamul uriesesc. M-am și jurat, copile, m-am jurat pe barba mea, că voi stîrpi tot neamul zînelor, de aceea să nu cutezi a iubi o zînă, că n-ar fi bine, ba, dimpotrivă, să fii cel

mai neîmpăcat dușman al lor, precum sînt și eu, tatăl tău și precum sînt ele către noi; așa te ia pe samă, copile!

Cam așa sfătuia tatăl pe copil, dar copilul cît oamenii, ba și mai mare, cît uriașii, asculta de ascultat cu cele urechi, ci picioarele tot îl duceau unde vrea inima și nu unde ar fi voit bătrînul cel nătîng. Mai în toată ziua mergea tînărul la vînat, mai în toată ziua nu vîna nimic, dar nu mergea odată să nu se întîlnească cu Ocna, cu ibovnica lui, care-l aștepta cu atîta dor și sete, cu dragoste, cum numai zînele știau să-și aleagă iubiții. Mult timp petrecură ei în această iubire înfocată, multe zile le-au fost mai dulci ca mierea tuturor stupilor din lume, multe ceasuri mai plăcute decît toate plăcerile vieții, dar, vai, și ei fură scoși din rai! Și ei trebuiră să cunoască adevărul zicalei:

După dragoste, suspin,
După dulceață, venin!

De cîte ori se despărțeau, totdeauna trebuia să făgăduiască că mîine iară-și caută iubita, pînă atunci ea nu-l lăsa din brațe, iar după ce-i auzea făgăduința întărită cu jurămînt, îl sătura de despărțire un sărutat lung cît o zi din postul mare și se ducea cîntînd către peștera sa, uitîndu-se adesea în urma iubitului ei, care încă-și arunca ochii peste umăr.

Amîndoi erau fericiți, dar și nefericiți totodată; fericiți, fiindcă iubeau și nefericiți că nu puteau fi pururea împreună. Fiecare din ei știa ce știa: el știa că Ocna îl așteaptă cu iubire și ea știa că Dalcar vine de bună seamă, după cum au fost înțeleși și niciodată nu trebuia să aștepte prea mult. Dar un neastîmpăr se încuibase într-amîndouă inimile și era destul pentru a le face nefericite.

Odată însă trebui să aștepte zîna prea mult și iubitul nu se mai ivea; mii de gînduri îi trecură prin minte: oare nu s-a primejduit cumva? Oare nu-i bolnav? Oare...? Oare...? dar nu se poate, eu nu cred să mă părăsească scumpul meu Dalcar, nu, el e cu mult mai bun, cu mult mai credincios decît să-și bată joc de mine; așa zicea Ocna! Dar cînd credea că amu-amu îi vine iubitul, se văzu încunjurată de uriași nătîngi, grosolani, prostălăi, urîți ca miezul nopții și crunți ca niște fiare sălbatice; o mînă aspră o prinse de piept; ea scoase un țipăt și se simți căzînd, în urma mai multor lovituri cu arme ucigătoare, apoi se tăvăli în pulberea muiată de sîngele ei și horcăia de moarte.

Într-aceea ajunse și Dalcar și văzîndu-și drăguța moartă, străpunge cu arma sa pe ucigătorul ei, pe omorîtorul ei, pe omorîtorul de zînă. Ucigașul era însă tatăl său, ceea ce văzînd Dalcar, era ca nebun de durere, atît pentru tatăl său, cît și pentru iubita sa. De durere a răcnit ca un leu întărîtat, iar la răcnetele sale au răspuns ca un ecou trăsnetele răsunătoare, după durduitul trăsnetelor pămîntul s-a deschis și a înghițit în sînul său atît pe fată, cît și pe fecior într-un mormînt. Iar căpitanul de uriași, cu toată oastea lui a fost răpit în fundul vulcanului, care se deschide de răcnetele lui Dalcar în tunetele ceriului, și focul mistuitor îl prefăceau în piatră. Din trupurile lor petrificate stînd în picioare, se formară curțile frumoasei Detunata, care apare ca o oaste petrificată.

Poporul mai zice că mult timp după aceea umbla pe aci în toate sările un duh, care ținea în mînă o ceteră neagră și cîntînd din ea își ascundea durerile. De aci apoi Detunata se mai numește și Piatra, lăuta și cetera neagră.

*

Cele pîn-aci înșirate le scrisei după cartea lui Kövari Laszlo: «*Erdély földe ritkaságat*» (Raritățile pămîntului Ardealului), dar pe cînd trăiam ca învățător în Bucium-Șasa, chiar sub Detunata, altcum auzii povestea ei și adecă de la vestitul bocotan Teodor Ciuca o auzii în următorul mod:

Detunata n-a fost nici ea de cînd lumea tot Detunată; ea e făcută, bunăoară cum facem noi o șură, o casă, ori altă clădire din material de lemn, numai cît de bună seamă e făcută de o mînă mai tare, mai puternică, de mînă de uriaș.

Urzitorul ei a fost o fată de uriaș. Ea mai avea o soră. Amîndouă se gîndiră să facă cîte o cetate și și făcură, una «Detunata stîncoasă», iar alta «Detunata flocoasă». Și una și alta lucrară bărbătește, dar odată, cînd erau mai gata, zise una din ele:

— Soro, găta-ți-vei tu cetatea pe sîmbătă seara? Iar aceea-i răspunse:

— De va voi Dumnezeu, așa cred că voi fi gata, dar tu?

— Eu, zise cealaltă, ori va voi Dumnezeu ori ba, tot o gat pe sîmbătă seara, de nu mai curînd încă. Și lucrară mai departe, dar colo, sîmbătă seara, Detunata stîncoasă era gata, frumoasă, luminoasă, înaltă pînă în ceri, cum numai la uriași s-a putut vedea așa cetate. Cealaltă soră nu-și putu găta cetatea din pricină că lucra fără ajutorul lui Dumnezeu și ce lucra ziua se surpa noaptea. Din pricina asta atît s-a mîniat și s-a înfuriat de tare pe soru-sa și pe cetatea ei, cît luă un bolovan mare cît un deal și trăsni cu el în cetatea cea mare și pompoasă, a surorei sale; cetatea s-a scuturat din temelii, s-a ruinat mult din ea, s-a prefăcut deloc în piatră și i-a rămas numele Detunata.

Altă legendă a Detunatei este următoarea:

Un jidov voi să-și facă aci o cetate mare, puternică. A și început a lucra, dar asta s-a întîmplat de mult, tare de mult, pe cînd erau și jidovii uriași, adecă pe cînd era lupul cățel și Barna viței. S-a pus deci jidovul cel uriaș la lucru și a lucrat și a lucrat, pînă a ajuns la ceriu cu lucrul. Dar în ceri nu a putut străbate, căci pelița ceriului e foarte tare. Jidovul însă voia să străbată și în ceri, cu orice preț, deci căută după un sfredel, să sfredelească el bolta ceriului și să poată el străbate acolo: sfredel nu află acolo de-a îndemînă. Știa el că jos are sfredele destule, că doară bărdașii la locurile lor cîte unelte folosesc și apoi el bărdaș era, din grinzi de brad făcuse toată cetatea pînă la ceri. Trimite deci și femeia sa, jupîneasa Ruhălă, jos, după sfredel. Aceea, ce să facă, trebuie să asculte și merse în jos cum merse, cu mare greu, căci era tăroasă dar cînd fu la suiș nu mai putea de ostenită. Ce și vreți, doar e o cale de aici pînă la ceri, să te cobori odată, apoi iar să te sui! Deci, suind ea cu mare greu, cînd o mai părăseau puterile, mai auzind și cum o înjură bărbatul, căci nu mergea mai iute, începu a plînge și a blăstăma: «Dare-ar Dumnezeu să te prăbușești și să te faci stan de piatră!" Atunci, paf! un sunet nimerește cetatea jidovului atît de bine, încît toată o prăbușește pînă în temelie și se face piatră. Jidovul cu jidovanca zac îngropați sub ruinele cetății care, cum zisei, fu de lemn și se petrifică după blăstămul jido-

văncii și azi se numește Detunata. (Eu cred însă că poporul leagă de Detunata în acest caz legenda « Jidovului », un deal de lîngă Zlatna).

Altă legendă. Zice că Detunata-i făcută de o fată mare, o fată de uriaș. După ce a gătat-o, a voit să se suie în vîrful ei pe din afară, călare pe o pajură, nu pe dinlăuntru, pe trepte, cum se suise pînă atunci. Încalecă deci pe pajură și pune merinde pajurei un bou fript și o bute de vin. Și începe pajura a zbura, a se înălța și unde flămînzea îi tot da fata din carne, să mînce și din vin, să bea. Dar în darn îi fu toată truda, toată încercarea, căci pajura-și gătă toată merindea și tot nu putu ajunge în vîrful cetății, că era mare pînă-n ceri. Mai înălțîndu-se, flămîndă, tot mai sus și mai sus, o părăsiră puterile, începu să cadă la vale și, atît pajura cît și fata, vedeau bine că nu-i modru să ajungă vii la suprafața pămîntului. Fata în deznădejdea ei, începu a blăstăma din spatele pajurei celei cu două capete: Tune-te Dumnezeu și te facă piatră, cetate blăstămată; nu-i destul că m-am năcăjit cu tine pînă te-am făcut, acum îmi mai mînci și capul ! »

Ruga-i fu ascultată, blăstămul se prinse. Cînd cădea ea cu pajura jos, se făcea praf și cenușe, un tunet zgudui cetatea din temelie și o prefăcu piatră, cum e pînă-n ziua de azi, că fata cea de uriaș o făcuse din lemn și tunetul o nimeri atît de bine de rămăsese numai cît se vede. Detunata i-a rămas numele. Nici pajura cu două capete nu s-a mai văzut de atunci, nici fete de uriaș și nici cetăți așa de mari, cît să ajungă pînă la ceri. Așa spune mitologia poporului!

În adevăr însă Detunata este un pisc de piatră de bazalt, compusă din prisme mari de bazalt, ce stau din jos oblu în sus, ca și cînd ar fi niște arbori uriași unul lîngă altul, în munții Abrudului, spre miază-noapte-răsărit de la Bucium-Șasa. Apare ca o casă mare, uriașă, în mijlocul unui islaz, înaltă de vreo 200 coți și în periferie de vreo mie de coți. Azi apare ca și cînd ar fi avut cîndva o periferie circulară, rotundă și ar fi căzut partea din spre apus. În Europa numai despre Scoția se zice că ar avea asemenea locuri.

De la Detunata spre vest e țara moților.

Locuitorii de la poalele Detunății sînt toți români metalurgi (băieși), oameni frumoși, ospitalieri, isteți. Portul lor e din cele mai frumoase porturi țărănești.

Din *Munți, animale și pămînt*, ed. « Astra », Sibiu, nr. 220/1935, p. 5—18.

LEGENDA BENEȘULUI

Cine a ajuns odată să cunoască bine Ardealul, din toate punctele de vedere, acela va recunoaște, că aci se potrivesc mai bine vorbele poetului Alecsandri:

O ! cuib al nălucirilor
O ! țară luminoasă,
Comoară a fericirilor,
Grădina mea frumoasă !

.....

Și farmecul avîntului
Tot ce sub ochi răsare
În poalele pămîntului
Mai drăgălaș îmi pare;

.....

Mai nalte sînt nălțimile,
Mai cald e mîndrul soare,
Mai limpezi limpezimile
Din rîuri și izvoare.

Iar fetele cu florile
Mai viu rîd între ele,
Și spun priveghitorile
Mai tainic vis la stele.

Aci e țara basmelor
Ce-ngînă-a noastră minte
Prin freamătul fantasmelor
Din timpi de mai nainte.

Aice-i țara țărilor
Și-a doinelor de jale,
Ce-n liniștirea serilor
Te țin uimit în cale !

.....

Şi fiindcă aşa este mîndrul nostru Ardeal, şi fiindcă înălţimile lui nu sînt nişte înălţimi seci şi pleşuge, ci nişte înălţimi avute şi poetice, şi fiindcă de fiecare culme şi munte, de fiecare rîu, vale şi peşteră e împreunată cîte o legendă poetică, care ne aminteşte timpii de mai nainte, ar fi păcat de moarte ca aceste legende să nu le facem cunoscute întregului nostru neam.

De aceea în fiecare broşură a *Revistei ilustrate* vom pune baremi cîte o legendă, ca cea următoare, că avem multe şi sperăm că mai multe ne-or veni de la « bătrîni, bărbaţi, juni tineri din munţi şi din cîmpii », căci tuturor deopotrivă ne sînt de scumpe aceste reminiscenţe. Deci toţi, deopotrivă să şi conlucrăm pentru păstrarea lor. Iar mai bine şi mai fidel se pot păstra, dacă s-or depune, ca într-un magazin în *Revista ilustrată*, care va aduce şi icoanele lor, îndată ce-şi va vedea asecurată existenţa.

Începem seria legendelor cu acest prezent, fiindcă muntele Beneş e în ţinutul unde apare această revistă.

De la Rodna-veche spre nord-est se înalţă muntele Beneş, cel mai înalt din apropierea Rodnei. Poporul trebuie să-şi aibă atare mit legat şi de acest munte, după cum are faţă mai de toate dealurile, rîurile, colinele şi munţii ce-i stăpîneşte. Aşa şi este. Iată mitul legat de muntele Beneş.

Într-o zi de primăvară, colea cam aproape de seară, a venit — te miri de unde — un pescar sărac, cu numele Beneş şi s-a aşezat într-o căsuţă la capătul din sus al Rodnei şi de acolo fiind tare aproape Someşul, a prins a pescui cu unghiţa în apa lui. Dar ştiţi dumneavoastră cumu-i şi măiestria pescăritului, ca şi a vînatului, mai de multe ori nu prinzi nimic şi numai arareori mergi acasă cu ceva. Aşa erau odată semnele, că o să păţească şi Beneş; aruncă cea unghiţă şi ici şi colo, dar pace! gîndeai, că-i farmec, nimic nu scoase.

Cum sta el aşa cu coada unghiţei în mînă şi cu ochii ţintiţi în apă, iată i se iveşte un omuţ cu chivără roşă şi cu o pipă cu vergea lungă, picioarele-i erau ca la cai şi avea pinteni.

Cum îl văzu Beneş, prinse a-şi face cruce, ca bun creştin ce era. Dar omul cel cu chivără roşă se tot apropie de el, nu se temu de crucile lui, iar cînd era aproape de Beneş, îi zise cu glas blînd:

— Nu te feri de mine, că am venit să-ţi împlinesc orice ai cere, dacă tu cu nevasta ta şi cu fiul tău mi te dai mie; drept că eu sînt dracul, dar de te închini mie, te fac avut, de nu-i mai avea lipsă să flămînzeşti cu unghiţa în mînă pînă s-a milostivi cîte un peşte să-ţi vină să-l prinzi. Decît aşa, mai bine te gîndeşte şi mi te închină mie.

Beneş, ca toţi pescarii, leneş din fire, care bucuros ar fi mîncat de-a gata, se gîndi, cît ar fi de bine să fie el bogat, să aibă vorbă între fruntaşi, să fie în fruntea mesei la nunţi şi la pomene, colo lîngă popa şi toţi oamenii să-i închine şi să-i zică « jupîne ». După astfel de gînduri, care i trecură repede prin minte, zise lui Scaraoschi:

— Auzi, jupîne, noi mai c-om face tîrg laolaltă, dar fiindcă dumneata doreşti că şi muierea şi feciorul meu să ţi se închine, trebuie să mă înţeleg cu dînşii întîi, că oricum, dar sîntem toţi laolaltă şi nu facem nimic unul fără ştirea şi învoirea celuilalt: mîine pe astă vreme — de voieşti — ne putem întîlni tot în acest loc.

— Bine, zise Scaraoschi, și se făcu nevăzut, iar Beneș merse către casă gîndindu-se la mîncările cele bune, ce o să le mînce după ce va face contract cu cel cu pipa lungă, ce haine scumpe o să poarte ca boierii, cum o să-l cinstească toți și cum nu o să se mai chinuiască flămînd pe țărmurile Someșului, cu unghița în mînă pe vreme bună ori rea, prin vînt și prin ploaie.

Cu astfel de gînduri și cu traista goală numai se văzu acasă. Înserase bine. Nevasta îl aștepta cu oala la foc numai să bage peștii în ea, dar peștii erau în Someș. Cum intră în casă, îl și întreabă muierea:

— Noa, da aduci ceva bărbate?

— Aduc, muiere, aduc traista goală și o veste bună. Veste bună! M-am urît Dumnezeu a tot îmbla de colo pînă colo pre cel țărmure de apă și cînd să vin acasă, tot să vin cu traista goală! Dar Dumnezeu sfîntul îmi trimise pe dracul în cale și stăm în tîrg amîndoi; dacă vă învoiți și voi, el ne dă ce vom cere de la el: bani, haine, mîncări, băuturi, vite, cu un cuvînt, ce ne-a cere inima.

— Ei, zău, acela nu ar fi rău tîrg, ziseră muierea și fiul pescarului, dar apoi el ce ne cere?

— Ne cere, ca toți trei să i ne dăm lui, vezi bine după moarte, dar pînă vom fi în viață să fim fericiți după cum ne trage inima.

— Ferească Dumnezeu, un lucru ca acesta, ca adecă să-mi dau eu sufletul dracului zise copilul și luîndu-și un bruș de mămăligă în traistă ieși din casă și plecă la drum; îndărăt la casa părintească nu se mai întoarse în veci. Muierea însă îndată ce ieși fiul din casă, zise:

— Știi ce, măi bărbățele? Cere-i tu să ne deie cinci saci de bani și viață lungă de trei sute de ani; atunci ne învoim, altcum nu!

De abia aștepta pescarul să se facă ziuă, ca să se întîlnească cu dracul și să-l facă gazdă. Cum se culcă flămînd, cît fu noptița de mare, tot carne friptă și pită albă visă, iar cînd fu a doua zi-i corăiau mațele de foame. Îndată ce se făcu ziuă merse la Someș, la locul unde se întîlnise în ziua trecută cu mamonul. Și nu trebui să aștepte mult, căci acela veni și-l întrebă încă de departe:

— Noa, da ce-i cere, cum te-ai sfătuit cu ai tăi?

D-apoi iată cum, eu și cu nevasta mea ne învoim, fiul nostru însă nu; și noi însă numai așa ne învoim, dacă ne dai cinci saci de bani și viață lungă de 300 de ani, iar în acest timp să mă slujești cu credință, să-mi faci tot, ce ți-oi cere.

— Bucuros, răspunse dracul, la noapte să fiți amîndoi acasă, că vă aduc banii. Așa s-a și întîmplat. În noaptea următoare cam pre la 12 ceasuri numai auzi pescariul în tindă buh, buh! și se scoală și dînd să iasă din casă, nu putu deschide ușa, că vezi, tinda fiind mică, sacii ce-i aruncă dracul din pod se făcură grămadă lîngă ușă și numai după ce sparse ușa, o putu deschide.

Acum să fi văzut în casa lui Beneș pescariul trai boieresc, vinars îndulcit, carne friptă, pită albă, haine scumpe, de numai la domnii cei mari mai vedeai ca la el și la nevasta lui. Un lucru singur nu-l mai făcea, nu mergea la biserică nici în ziua de Paști, că era oprit de mititelul.

Din banii cei mulți și-a cumpărat un munte, care-i chiar către răsărit-miază-noapte de la Rodna. În vîrful muntelui a pus pe cel cu cibică roșă de i-a făcut un palat, în care să-și petreacă el cei 300 de ani. Nici că mai vrea

el și nevasta lui să mai umble pe jos cu proștii, ci numai cu hinteu într-aurit, ca craii cei mari. Cei patru cai, ce-i avea la hinteu încă nu-i potcovea, ca alți botezați, cu potcoave de fier, ci cu potcoave de aur și numai cîte un cui le anina de copitele cailor, ca cu atît mai curînd să le piardă și aflîndu-le cei oameni necăjiți, să mai prindă și ei la stare. Dar cel mititel tot mereu umbla dinapoia hinteului și care potcoavă cum cădea, iute o rădica și o arunca în hinteu fără de a ști Beneș de acest lucru.

Cîteva rînduri de oameni l-au apucat pe Beneș umblînd așa și desfătîndu-se, dar odată numai nu s-a mai văzut nici el, nici nevasta lui și nici palatul lui cel minunat, toate s-au stins, numai numele i-a rămas și și acela legat de un munte, pe care pînă astăzi oamenii îl numesc Beneș.

După ce a dispărut Beneș, un păcurari să-și fi pierdut o scroafă și căutînd-o mai multe zile, în fine să-i fi dat de urmă, și mergînd după ea, se trezi numai la o gaură, ce ducea în o baie afundă. Intrînd în baie merse cît merse și iată numai, că i se năzări ceva zare de lumină. Mergînd mai departe, pre cine văzu înaintea ochilor săi? pre Beneș, care sta la o masă și număra banii; precum să vede dracul îl făcuse secretari. Văzînd Beneș pe păcurar, îi zise: na iute banii aceștia și du-te de aci, că de vine domnul acasă, nu știu zău cum vei scăpa. Păcurariul luă banii și ieși repede. Scroafa nu și-o află; el spuse, că poate dracul i-o fură și Beneș numai de aceea-i dete bani.

Păcurarii mai povestesc, că la anumite zile mari, mamonul scoate pre Beneș și pe nevasta lui colo pe vîrful Beneșului și cu el ară, iar cu ea grapă și le tot strigă:

Hais, ho! dați mai tare
Că v-am purtat în spinare.

Auzită în Rodna-Veche și scrisă de Ioan Pop Reteganul

Din *Revista ilustrată*, an I, 1898, nr. 1, p. 9—10.

DĂIANU

În primăvara anului 1873 (20 februarie) părăsii băncile şcoalei şi păşii în lume ca om vrednic de a-şi cîştiga pînea sa. Ar fi trebuit să mai stau pînă la finea lui iunie, cînd se fac examenele, dar era mare lipsă de învăţători la şcoala centrală grănitărească din Orlat, lîngă Sibiu. Deci trimise baronul Urs, preşedintele şcoalelor grănităreşti din fostul reg. rom. 1, pe căpitanul pensionat Ion Mărginean la Deva, unde este o preparandie de stat şi unde frecventam eu chiar atunci cursul al II-lea şi al III-lea deodată. Căpitanul Brad era cunoscut bun cu inspectorul secundar Iuliu Bardoşi din Deva şi cu Ion Candrea, profesor la institutul pedagogic . Astfel fiind şi-a dat solia căpitanul, solia la cunoscuţii lui, că adecă el este trimis din partea baronului Urs, să ducă un tînăr dornic de a ocupa numaidecît postul de învăţător adjunct la şcoala din Orlat. Din sfatul căpitanului Bradu cu profesorii preparandei, cu directorul şi cu inspectorul, ieşi ca să mă recerce pe mine, dar de voi fi aplicat a primi acest post, care era îmbinat cu un salar anual de 200 fl., cuartir şi 3 stînjini de lemne. Propusu-m-au superiorii pe mine, din cauză că eram doară cel mai apt din colegi, ori că voiau a se vedea scăpaţi de mine? La aceasta nu mă cugetai, ci primii şi mersei la Sibiiu dimpreună cu căpitanul Brad. Pe atunci director al şcoalelor din fostul reg. rom. 1 de graniţă era vestitul pedagog Vasile Petri, compatriot de al meu. Mă şi duse a doua zi la Orlat, unde mai erau doi învăţători: Ştefan Albu, învăţător diriginte şi Ioan Pop (Blăjanul) înv. secundar. Mie-mi dădură clasa I. Aci îmi începui cariera dăscălească. Parcă acum văd cu ce frică intrai prima dată în şcoală, cum nu ştiam de ce să mă apuc, cum îmi părea rău că n-am mai stat în preparandie pînă la vară. Dar trecură toate, cetii bărbăteşte prelegerile ce aveam de predat, răsfoiam metodele mintenimînteni şi în scurtă vreme devenii acasă în afacerile dăscăleşti.

Dar aceste n-au nimic a face cu Dăianu, despre care mi-am propus a scrie. Le amintii însă din cauză că chiar atunci, cînd mersei eu învăţător în Orlat, chiar atunci el era rob în Sălişte, frumosul sat românesc la poalele munţilor sudici ai Ardealului, spre vest de la Orlat, cale de 2 ore pe jos. Fiind în Orlat des vorba despre Dăianu, ascultînd şi eu ce se povestea despre el, iar poveştile arătîndu-l ca pe o figură simpatică, mi-am însemnat bine în memorie ce se povestea despre el, iar acu cerc a schiţa aci cele povestite acum 27 de ani.

Cică numele lui era Ion și era din satul Daia, de aceea-i ziceau Dăianul, că conumele lui era altcum. Cum? N-am putut afla.

Cică el a umblat la școală în Sibiu pînă era holtei. Atunci, ce-i veni în minte, ce nu, destul că luă frunză-n buză și se făcu hoț de codru.

Unii spun că profesorii saşi și unguri îl batjocoreau, din care cauză el și-a răzbunat asupra lor și apoi s-a dus; alții spun că sărac fiind foarte tare, a lăcomit de a furat ceva lucru puțin ca să-și astîmpere foamea. Dar fu prins cu furtul și alungat din școală. Atunci s-a hotărît el să-și răzbune asupra bogaților. Cel dintîi pe care l-a jefuit a fost popa de la ei. Iată cum se povestește această ispravă a lui Dăianu.

Cică tocmai cînd mergea cătră casă, cum îl alungase din Sibiu, se întîlni cu popa de la ei, care era călare.

— Bună ziua, părinte.

— Bună să-ți fie inima, Ioane, dar încotro?

— Merg spre casă, dar dumneata unde ai fost?

— Am fost în Sibiu, am vîndut niște bouleni.

— D-apoi bine-i. Dar fii bun dă-mi o leacă de foc să-mi aprind pipa.

Preotul își opri calul și scociori prin buzunare după lemnușe, ci calul era neastîmpărat, nu voia să stea locului. Atunci Dăianu îl prinse de dîrlogi, să nu cadă cumva popa. După ce-i dete popa lemnușele, Dăianu mulțumi și zise:

— C-o cale fii bun dă-mi și vreo doi bani, că nu poți zice că n-ai.

Popa atunci înlemni de spaimă, văzînd că Dăianu cu stînga ține calul de dîrlogi, iar dreapta o ține întinsă să primească banii. Nu zice nimic popa, ci scoase budilarul (portmoneul) și-l dete Dăianului.

— Mulțam, părinte.

Cu aceste se despărțiră. Popa zbîrnăi ca vîntul cu paripul lui, iar Dăianu merse încet ca omul care nu are nici o grabă. Ajuns acasă e chemat peste cîteva zile la judecătorie, unde fu întrebat de ce a ținut calea popii și de ce l-a jefuit de bani? Iar el a răspuns așa:

— Nu-i adevărat că aș fi ținut calea părintelui, că dumnealui a fugit în ruptul capului pînă m-a ajuns. După ce m-a ajuns l-am rugat să-mi dea o leacă de foc, să-mi aprind pipa, și mi-a dat lemnușe. Văzîndu-l atît de bun m-am gîndit, dar de mi-a da și vreo doi bani, că are, iară eu sînt mai mort de foame. I-am cerut, mi-a dat și s-a dus. Nu-i așa, părinte?

— Ba așa.

— Atunci ce mai vrei cu mine?

— Să-mi dai banii.

— Dar de ce? Ți-am cerut împrumut?

— Ba nu, dar de frică ți i-am dat.

— De ce de frică? Te-am amenințat doară?

— Ba nu, dar vezi că-mi țineai calul de dîrlogi de nu se putea mișca.

— Și cine a zis să-l țin, nu dumneata, ca să nu cazi de pe el?

— Ba eu, dară . . .

— Ce dară? Ce vrei cu mine?

— Ce ceri de la omul acesta părinte îl întrebă și judele.

— Deci... nu mai cer nimic, să fie sănătos!

— Noa vezi așa...

Din minuta aceea el se făcu hoț ca hoții. Ținea drumul la bogați, intra la ei noaptea prin case și-i jefuia de bani, dar de omorît el nu omora pe nimenea. În codru el era mai mare, ciobanii de la stîni toți îl cunoșteau și-l omeneau ca pe un frate de cruce. Ba unii flăcăi, mai cutezători, de care nu prea aveau ce pierde, se luară cu el în ortăcie și trăiau zile dalbe. Era spaima bogaților, dar săracii-i pofteau voie bună și sănătate. Prin Sibiu umbla ca la ei în sat, fără să-l cunoască cineva, fără să-l bănuiască. Numai auzeai: De la bogatul cutare s-au furat astă noapte doi cai în preț de 800 fl., din lada bogatului cutare lipsesc 2000 de galbeni, doamna cutare nu-și găsește scumpiile de vreo 4 zile. Și orice lipsea, orice se fura, toate le încărcau în spatele lui Dăianu, cu drept ori fără drept, aveau hoții cei mici după a cui spate se ascunde.

Dar odată fu prins chiar el, Dăianu, la o casă bogată din Sibiu și fu pus la răcoare pînă să-l judece și să-i facă sama. Bucuria bogaților! Dar scurtă bucurie, că ortacii îl furară din închisoare. Acum să fi văzut spaima bănoșilor!

El nu hoțea numai în Sibiu și jur nu, el umbla în «negustorie», cum spunea el, cît e Ardealul și România și Bănatul de mare.

În România zice că era la un sat un arendaș grec, vestit de bănos. Pînă la el merse Dăianu cu 6 ortaci, el îmbrăcat domnește ca negustorii cei mari și ortacii lui îmbrăcați mocănește. Era toamna tîrziu. Arendașul avea o turmă mare de porci, ținuți bine. Dăianu știa de aceasta, deci începu:

— Domnule arendaș! Eu sînt negustor de porci. M-au îndrumat la dumneata unii cunoscuți, spunîndu-mi că ai o turmă de porci de vînzare. De aceea venii, de ne putem uni de preț, să-ți iau o grijă din cap.

Bucuria grecului! Îndată lăsă să-i prindă caii la trăsură și merseră la pădurea cu ghindea, unde-i erau porcii. Acolo se tîrguiră și-i plăti toți în bani buni de aur și de argint. Apoi a zis Dăian:

— Acum dumneata fii bun și lasă să aducă porcii în ogradă la dumneata și în de seară le dă o mîncare de cucuruz, parte pentru plată, iar pe noi ne conăcește pînă dimineață, că nu putem pleca acum spre seară.

Grecul s-a învoit bucuros. A lăsat de au dus porcii la el în ogradă, le-au dat o mîncare bună de cucuruz, la mînători le-a dat de cină și le-a arătat un șopru, unde pot dormi, iar pe Dăianu l-a pus cu el la masă și l-a culcat în casă cu el. Dar colo, într-o vreme, Dăianu s-a ridicat din pat, a deschis ușa și ortacii au intrat înlăuntru, au legat pe grec, i-au luat toți banii și s-au cam dus. A doua zi, aflară pe grecul legat bulz în pat, ci nevătămat.

Căutat-au pe făptuitorul cruciș și curmeziș, prin toată țara, dar nu i-au putut afla nici urma.

Dar Dăianu, pe cît era de fără milă cu bogații, pe atît era de milos cu săracii.

Zice că odată mergea pe jos din Sibiu către Sălișteă. Era îmbrăcat ca un domn de cei bogați. Pe drum se întîlnește cu o biată muiere, care mîna o vacă frumoasă cu vițel. Și se luă cu ea de vorbă:

— Unde mergi, nană?

— La Sibiu, domnule, duc văcuța asta, doară voi putea-o da.

— Dar de ce o vinzi, doară nu-i bună de lapte, ori n-ai nutreț s-o poți ierna?

— O, Doamne! Ba de lapte-i tare bună și nutreț încă i-am adunat, dar cu ce să mîncăm lăptișorul ei? Am patru prunci, bărbatul mi-a murit, cucuruzele le-a bătut bruma între Sîntă Măria, cît un bruș de mămăligă n-am din ce mai face. Trebuie s-o dau cu cît voi da-o, să cumpăr bucate la prunci.

— Cît ceri pe ea?

— D-apoi n-oi cere mult, numai 60 fl.

— Uite, muiere, eu îți dau 60 fl., dar acum nu am unde o băga, că acum îmi fac grajd. Fără dumneata du vaca acasă, o ține bine și-i mănîncă lăptișorul, pînă voi trimite după vacă. O să-ți scriu numele dumitale la mine în carte, iar pe țidula vacii o să însemn numele meu, du-te cu țidula la primărie să însemne cui i-ai dat-o. Iată aci ai zece bănuți cît trebuie să plătești la primărie. Dar să nu dai vaca, pînă trimit după ea!

— D-apoi, domnule, doară nu-s țigan, să vînd o vacă la doi inși.

Așa muierea întoarse cu vaca acasă, îi dădu de mîncare și merse la primărie să scrie în țidula vacii numele cumpărătorului.

Primarul ia țidula, cetește și prinde a rîde, apoi începe:

— Pe bună ai ieșit azi din sat, tu, muiere.

— Dar cum așa, jupîne primar?

— D-apoi așa, că tu ai vîndut vaca la Dăian, care scrie că să nu o vinzi cumva, să aibă copilașii lapte.

Bucuria muierii! Cum îi mai ierta din păcate și-i dorea bine de la Dumnezeu!

Dar Dăianu era și poznaș.

Odată, pe drumul dintre Sibiu și Cristian, întîlnește vreo patru vărari cu carăle încărcate cu var. Mergeau la Sibiu. Dar ei erau cam beuți. Deci se dă cu ei în vorbă:

— Unde duceți varul, oameni buni?

— În Sibiu.

— E vîndut cumva?

— Ba nu, că-l ducem de vînzare.

— Atunci îl cumpăr eu. Cît var aveți pe tuspatru carăle?

— O sută de mierțe, cîte 25 pe un car.

— Ce să vă dau pe mierță?

— Cîte 50 cr.

— E bun varul, bine-i ars?

— Bine, domnule, mai bine nu se poate.

— Cît se vine dară de o sută de mierțe?

— Cincizeci fl.

— Bine, iat-aci aveți banii. Mergeți numai și stați cu carele înainte la spitalul cel cătănesc, că eu vă ies înainte pe cărare, printre holde.

— D-apoi de ne-a întreba cineva cui am dat varul, ce să spunem?

— Să spuneți că la doftorul cel mare, care-i mai mare la spitalul milităresc.

— Dumnezeu s-ajute la domnul!

— Să trăiți! Vedeți să vă îmbătați să nu puteți descărca.

— Nu te teme, domnule.

Și s-au despărțit.

Dăianul s-a dus în calea lui, zicînd în frunză, cu puşca de a umăr, iar vărarii s-au dus la Sibiu, mulţămind lui Dumnezeu că le-a scos domnul cel bun în cale, care le-a plătit varul cum au cerut ei.

— D-apoi, zise unul, e lesne să nu se ţigănească la tîrg că nu dă din punga lui, din banii ţării dă.

— Aşa-i, de fost, răspunse altul, dar şi din banii ţării alţii atîta se mai ţigănesc şi te descos de ţi-e mai mare groaza.

Colea pe la prînzişor erau carăle dinaintea spitalului, aşteaptă oamenii, aşteaptă, dar nu le vine nici un doftor să le ieie varul în seamă; nu-i întreba nime, ce stau acolo. Li se urăşte aşteptînd.

— Ian intraţi careva şi întrebaţi unde să descărcăm?

Intră unul, întreabă-n dreapta, întreabă-n stînga ordinanţii nu le ştiu da nici un răspuns. În urmă intră la căpitanul, ce era şef peste spital, unde-i îndreptă ordinanţa. Iar acela le spuse aşa:

— Dragii mei, pe seama spitalului numai eu cumpăr ce lipseşte, iar acuma chiar, nu avem lipsă nici de un zdrob de var. Puteţi merge cu varul unde voiţi şi-l puteţi da cui l-a cere, că din partea spitalului militar nu veţi avea nici o imputare.

— Dar ni l-a plătit domnul acela.

— Tot atîta; de vi l-a plătit, să fi venit cu voi, să vă arate unde să-l descărcaţi. Altcum eu cred că aşteptaţi pînă la 2 după amiazi; dacă nici pînă atunci nu va veni cumpărătorul, atunci mergeţi de înştiinţaţi la căpitanul oraşului.

Acum ştiu că le ieşi băutura din cap! Stau ca pe spini bieţii oameni, nu ştiau ce face, încătrău să meargă. Trecuse de amiazi, seara se apropia şi nu le mai venea cumpărătorul varului, să le spună unde să descarce varul. În urmă merg la căpitanul oraşului şi-i spun ce-i şi cum. Acela-i ascultă pînă la capăt, apoi îi întrebă cum era domnul acela. Iar după ce i-au spus oamenii din fir în păr statura lui, el le zise aşa:

— Faceţi cu varul ce-ţi voi, îl puteţi vinde cui v-a da bani, că domnul acela nu v-a căuta în veci, nici de bani, nici de var. Acela-i Dăianu, i-a plăcut a mai face o strengărie.

*

Iarna anului 1872 spre 1873 l-a apucat, singur, fără ortaci, prin apropierea Sibiului, unde se ţinea mai cu drag. Conac avea la un ţigan din Cacova. Acolo omora vremea peste zi, iar noaptea lua pe ţigan cu sine şi mergea de-şi căuta cele de lipsă. Potecile munţilor erau înfundate, nu era modru a străbate prin ele. Deci mergea pe la cei avuţi din satele mai apropiate, nu le făcea nici un rău, ci cerea merinde şi beutură. Şi toţi îi dau pîini, burdufuri de brînză, cărnuri de porc şi-i umpleau plosca de vinars. El nu le făcea nimica, ei nu mai făceau vorbă pentru aşa lucru puţin.

Odată, cam de către primăvară, iar s-a dus Dăianu cu ţiganul pînă la Sălişte la un popă bogat, care i-a omenit cu mîncare şi băutură, le-a umplut plosca cu vinars şi desagii cu merinde şi cînd se cmizia de ziuă şi-au luat rămas bun şi au plecat. Colea, cînd răsărea soarele ei se apropiau de Cacova. Era o zi senină şi lui Dăianu îi era sete după vinarsul ce beuse. Deci zice către ţigan:

— Mă, hai să bem apă din părăul ăst limpede.

— Nu mi-e sete, răspunse ţiganul, fără tu, dacă vrei, poţi bea, că eu te aştept.

Şi pune ţiganul desaga cu merindele jos, iar Dăianu se lungeşte lîngă părău să-şi plece capul să bea apă. Cînd bea el mai pe ticneală numai aude îndărătul lui pof! şi ca un fulger îi străbate prin tot trupul. Numai atîta a putut striga:

— M-ai mîncat, cioară, Dumnezeii tăi! Dar roagă-te la Dumnezeu să mă ia dracul, că de scap cu zile, nici un ţigan nu mai scapă de mîinile mele, la toţi le sucesc grumazii, ca la puii cei de cioară!

Dar ţiganul se făcuse iepure, fugea mîncînd pămîntul; nici desaga cu merindele nu o luase şi rău ce-i părea, Doamne, după prescurile cele multe şi bune şi după dărabele cele mari de slănină ce erau în desagă. El merse aţă la primărie şi înştiinţă, drag Doamne, că el a puşcat pe Dăianu, colo la părărul cela. Dar primarul, om cuminte, numaidecît îşi făcu socoteala: « Hm! Ţiganul a fost la furat cu Dăianu; acum, după ce s-a săturat faraonul, vrea să pună capul celui ce l-a hrănit. Ba încă trage nădejdea că va căpăta şi suta de fl. de la Sibiu, care era pusă pe capul Dăianului. Dar se poate culca pe acea ureche. »

Deci porunci numaidecît să pună doi cai la o sanie şi se urcă în ea primarul cu doi juraţi şi suiră şi pe ţigan, să le arate locul, unde a lăsat pe Dăianu.

Acum să fi văzut necaz.

Ţiganul da să se codească, că nu poate, că-i bolnav, că l-a apucat spăriatul de groaza Dăianului, ba că a uitat şi calea de frică, dar nu-i folosiră nimic. Primarul porunci la juraţi: legaţi-l bulz şi daţi cu el în şireglă! Aşa au dus pe ţigan pînă la faţa locului, unde zăcea Dăianu într-o baltă de sînge şi lîngă el desaga cu merinde şi un pistol aruncat. Dăianu pierdu mult sînge, era slab şi nu se putea ridica. Deci l-au pus juraţii în sanie pe paie şi l-au învălit cu cojoacele, apoi au mers numai în pas pînă la Sălişte, unde au predat pe Dăianu şi pe ţigan în seama la judecătorie. Pe atunci era jude la judecătoria de cerc din Sălişte unul cu numele Maxim, iar acţişor era unul cu numele Troancă, medic era Dr. Pascu, de origine din Salva, de lîngă Năsăud. Acesta era medic de regiment în pensiune.

Dăianu dară era prins şi bolnav. Dar fiind atît de bolnav nu au pus fiare pe el, ci îl ţinea cu mare îngrijire, să se poată vindeca doară va putea scoate de la el lămuriri despre toate faptele lui. Dar vindecarea era anevoioasă, că pistolul cu care l-a puşcat fusese încărcat cu alice şi acelea străbătură şalele şi partea stîngă a foalelui. În fiecare zi îi scotea doctorul cîte una-două alice, care le afla; tăia în carne pînă da de ele. Dureri mari suferea bietul Dăianu, dar nu zicea nimic, numai crîşnea din dinţi şi gemea « Dumnezeul lui de ţigan! »

Odată zise doctorul că a scos toate alicele, altele nu mai sînt, cel puţin el nu mai află. Dar Dăianu răspunse că trebuie să mai fie. Apoi ceru să-i dea cureaua lui de la cioareci. Şi i-a dat-o. Şi s-a strîns cu ea pe din jos de foale şi şi-a ţinut nările nasului cu degetele şi cu palma şi-a astupat gura şi aşa s-a umflat odată de au mai eşit două alice din el. Atunci a răsuflat una din greu: Aşa se scot acestea, domnilor! Şi toţi s-au mirat, cîţi au văzut acest lucru.

Din minuta aceea Dăianu se afla mai bine, pe zi ce mergea prindea putere. Acum începură a-l lua la protocol, a-l întreba cîte toate. În fiecare zi îl ispiteau cîte un ceas, două. El spunea multe de toate, cîte drepte, cîte nedrepte.

Într-o zi cînd ieșea de la ascultare să intre în chilia lui, prinse a bate roata prin curte. Și era o zi frumoasă de primăvară. Judele n-are ce lucra, îi face imputare:

— Hei, Dăiane, pîn-acum te țineam slobod, ca pe un bolnav, dar mă tem că vom fi nevoiți să te legăm, că tu încă-i face o bazaconie, și ti-i cam mai duce. Și-l puse în fiare, iar la ușa chiliei lui puse doi păzitori, că pînă într-aceea nu fusese decît unul. Aceasta era într-o zi senină către sfîrșitul lui aprilie. În chiliuța, unde era închis Dăianu, nu se afla nimic, decît un pat, o masă și o cofă cu apă. Seara i-au dat cîteva bucăți de lemne, să-și facă foc, iar păzitorii se preumblau pe afară, pe dinaintea ușei lui. Afară era lună de se vedea ca ziua. Atunci își gîndi Dăianu să scape, și a scăpat. Și iată cum:

Ușa lui era închisă și cheia era la păzitor. Zarul ușei era înlăuntru, că înlăuntru se deschidea și ușa. Deci el luă de pe cofă cele două cercuri de fier, le înfierbîntă în foc pînă erau roșii, apoi le luă unul de unul cu cleștele de la foc și arse cu ele ușa jur-împrejurul zarului, pînă se deschise singură. Atunci, spre mirarea lui, văzu că puștile păzitorilor erau răzimate de ușă. El le apucă repede și zise păzitorilor: Care face vorbă e mort! Ceia înlemnire, iar el cu o săritură fu peste pălanul cel înalt în grădină și de acolo în tufiș. Acum mai ajungă-l cine poate! Toată tufa da sălaș. Dimineața aflară o pușcă în grădină, iar pe masă aflară scris cu cărbune: « Dăianu s-a duuus! » Din minuta aceea nu l-au mai văzut domnii de la judecată nici păzitorii închisorii. Oamenii din satele vecine spuneau că l-au mai văzut. Unii susțineau că trăiește prin moara de hîrtie, cea părăsită din Orlat, alții spuneau că-i prin Gura Rîului, iar ciobanii spuneau pe la Rusalii că l-au văzut prin munți și că a fost și pe la stînile lor. Destul că iar intrase groaza în oamenii bogați.

*

Trecu vreme. Eu mersei învățător în Vălcelele rele, lîngă Strei, spre ost de la Hațeg. După un an mă strămutai în Barul mare, lîngă Jiu, spre sud de la Hațeg. În iarna anului 1877 spre 1878 auzii că în Petroșani este prins un hoț mare și că i-a ieșit judecata să-l spînzure. L-au și spînzurat. De față au fost cîte doi oameni din toate satele de pe Jiu. Se zicea că acela ar fi fost Dăianu cel vestit. Numele cel adevărat nu l-au putut afla. Pe acel timp era primar în Petrosul, comună vecină cu Barul mare, un jidan avut, cu numele Jonas Kohn. El se bucură mult cînd auzi de prinderea și spînzurarea acelui hoț, precum se bucurară și alți bănoși. Dar poporul rămase rece la acea veste. Unii ziceau: Doamne apără! Iar alții: D-apoi cum păcatele de nu s-a știut păzi, să nu-l prindă?

La cîteva zile după ce au spînzurat pe hoțul acela, nimeri în Petrosul o nevastă zdravănă, bine ținută și frumos îmbrăcată, românește, ca pe la Orăștie. Spunea că-i din Vinerea, ba din Ocoliș. Ba ce mai știu eu ce unde. O aflai în ospătăria lui Oetvoes Sandor, în Petros, unde aveam eu viptul (mîncarea). Nevasta aceea spune multe năzdrăvănii. Unii-și dau cu părerea că-i drăguța hoțului celui spînzurat. Destul că o văzui pe la ospătarul Oetvoes

Sandor, de origine din Abrud, mai multe zile. Mînca carne și bea vin, că așa face cel străin, vorba cîntecului.

Odată întreb pe ospătar:

— Șandor baci, dumneata dai mîncare și băutură la țiganca asta, că după toate apucăturile și vorbele ei se vedea a fi o țigancă de sat, celaucă pe toate călile, dar oare avea-va ea cu ce-ți plăti ce mîncă și ce bea? Și: oare nu te-i pomeni într-o zi că ea nu-i și încă va duce și una-alta, pe ce va putea pune mîna?

La vorbele acestea ale mele se supără ospătarul și-mi răspunse:

— O, domnule, nu o cunoști. Asta nu-i țigancă, e româncă din Romos, e avută de acasă, are hambarele pline de grîu, are avere, dar a fost fugit în lume cu hoțul ăla, ce l-au spînzurat. Peste cîteva zile pleacă acasă și mă duc și eu cu ea, îmi dă un car de grîu.

Văzui că e tras pe sfoară ungurul meu. Și-mi era milă de muierea lui, care era o muiere tare cumsecade. Că de el nu mi-ar fi fost milă, fiindcă era un lenios și jumătate și era fălos și băutor, dar muierea lui era foarte cumsecade. Deci îi răspunsei așa:

— Șándor baci, șezi dumneata locului și-ți păzește afacerile, nu umbla după minciunile ei. Ea-i o hoață și o celaucă de cele mari. Spune să-ți plătească ce a mîncat și ce a băut și-i dă drumul.

Dar Sándorul meu se supără și mai rău, cum de cred eu ceva rău despre muierea care pe el l-a face avut. Că are bani îngropați la ea în grădină ca o mierță de taleri și de galbeni, rămași cum i-a fost îngropat hoțul astă toamnă și a avut bani de hîrtie peste trei mii de fl. dar i-au luat domnii, că și ea a fost prinsă dimpreună cu drăguțul ei. Și acum mai are o hîrtie de 5 fl. împletită în cosiță.

Nu era modru să pot dezmîmta pe ospătarul meu de a nu crede amăgitoarei. Muierea lui umbla ca prin pămînt de năcăjită și de supărată, văzînd cîtă mîncare și cîtă băutură se pradă. Ba prinsese de știre că Sándor începe dragoste cu amăgitoarea.

Într-o zi, cînd merg la prînz, Sándor nu era acasă și nevasta cea străină încă nu era.

Întreb pe ospătăreasă că unde sînt mirii, iar ea prinde a plînge și a-mi spune că bărbatul ei, odorul de Sándor, s-a dus cu țiganca la ea acasă, să aducă un car de grîu și să scoată banii de unde i-a îngropat Dăianu.

Trecură cîteva zile fără a vedea pe Sándor.

Odată, cam a patra zi doară, cînd merg la prînz aflu pe Sándor acasă, dar negru de năcaz și de rușine că l-a purtat April o țigancă. Era trîntit pe pat, simula că-i bolnav, dar nu-i era nimic, decît rușine de lume și mînie pe haita de țigancă, ce-l făcu să bată calea mînzului.

Într-un tîrziu, la cîteva săptămîni după aceea, ne-a descoperit el însuși următoarele:

— Cît a stat țiganca aceea la mine s-a băut vreo 4 vedre de vin și ca două de rachiu de prune și s-a mîncat o majă de carne, dacă am socoti toată carnea de vită, oaie, porc și galițe ce s-a mîncat. Și pentru această mîncare și băutură multă, nimenea nu mi-a plătit nici un ban. Că mai mult am mîncat și am băut împreună; de dimineața pînă noaptea tîrziu tot mîncam și beam și cîntam și nu era zi să nu-mi arate cîteva bancnote de bani, împletite în

păr și nu era zi să nu mă îndemne și de zece ori să iau o trăsură cu cai și să mergem amîndoi pînă la ea acasă, să-mi umple căruța de grîu curat, să scoatem de unde-i și comoara Dăianului, să mă prind și eu la ceva stare, că prea sînt sărac al dracului și-i e milă de mine, că-s prea om fain și de omenie.

Azi așa, mîne așa, poimîne așa și tot așa, zece zile de-a rîndul, pînă mă scoase din minte și luai pe Ion Berna cărăuș și plecarăm la țară după bine. Eu, vezi bine, fiindcă plecarăm după comori, nu cerui să-mi plătească ce a mîncat și ce a băut în timpul cît a stat la mine. Ba încă făcui și bolunzia aceea că-i dădui în spate blana nevestei mele, să nu degere în trăsură. Și așa am plecat într-o marți, după ce am mîncat de amiazi și eram țapeni de băutură amîndoi. Ningea de gîndeai că-ngroapă. Cînd am ajuns în comuna Puiu, însăra. Trebui să rămînem acolo peste noapte. Tragem la ospătărie, acolo iau chilie caldă, cer mîncare și băutură și trăim boiereșe. Colo într-un tîrziu ne culcarăm. Și eu cum pusei capul pe perină, cum adormii, ca dus. Nu mă mai deșteptai pînă a doua zi. Atunci, ia drace țigană, de ai de unde. Privesc prin casă, nimic de a ei, decît ciobotele. Dar unde-s ciobotele mele? Nicăiri! Le încălțase dumneaei, să-i fie călduț, să nu se răcească cumva pînă la tren, să capete guturai. Așa eu trebui să mă încalț cu ciobotele ce binevoi dumneaei să-mi lase, dacă nu avu minte să le ducă și pe acelea, pe cum dusese punga mea cu vreo 8 fl., orologiul meu cu lanț de argint, briceagul de 1 fl, 50cr. și un revolver cu 6 focuri ce fusese 8 fl. Cînd văzui toate acestea, mă lovi și mînie și groază și rușine, toate deodată. Înjuram și nu știam ce începe. Într-aceea intră ospătarul și mă întrebă de ce sînt atît de necăjit. Eu, ce era să fac? Să spun? Să nu spun? De spun, mă dau de gol, mă fac de rușine; de nu spun, nu-mi poate ajuta nici cel ce ar fi știut să mă ajutore. Deci mă călcai pe inimă și-i spusei din fir în păr ce-mi lipsește. Ospătarul mă ascultă pînă-n capăt, apoi, scărpinîndu-se în cap, îmi zise numai atîta:

— Acum pricep eu de ce voia să știe cînd pleacă trenul spre Simeria; adecă să o ia la talpă.

— Și la cîte pleacă, la 2?

— Da, la 2 după miezul nopții este trenul aci, cum vine din Petroșani și pleacă la 2 spre Simeria.

— Dă-mi 10 fl. împrumut, să mă urc pe cel de întîi tren, să merg după ea.

— Unde să știi merge după ea, omule? îmi zice ospătarul, vrei să mai pui pupăză pe colac? Nu-i destul că ai să plătești aci 4 fl.50 cr. pentru cină și chilie? Ogoaie-te și te du acasă și vezi de-mi trimite cești 4 fl. 50 cr.

Am înjurat, m-am cătrănit, dar în urmă m-am gîndit că totuși lucrul cel mai cuminte va fi să vin acasă, să o las în mîna dracului. Așa am și făcut. Am încălțat ciobotele ei, că desculț nu puteam veni, m-am suit în trăsură și am venit acasă. Dar nici păcălitură, cum a pus aceea pe mine, nu cred să fi mai pus om pe cineva. Mă suie la 100 fl. ce mi-a mîncat și furat ea. D-apoi rușinea și năcazul meu, cît fac? Acum cred că de bună seamă a fost din ceata Dăianului, că numai el știa așa bine fura.

De atunci n-am mai auzit nimic de Dăianu, nici de ortaci de ai lui.

Reteag. 9 iulie 1900.

Din broșura *Din Țara Hațegului*, Biblioteca poporală a Asociațiunii, nr. 180/1930. Sibiu, p. 28—53.

ÎNDĂRĂTNICII

În desele mele călătorii întreprinse în lungul și latul scumpului nostru Ardeal, am căutat în cîteva rînduri și acea parte a lui, care se numește Țara Hațegului. Frumos e Ardealul fără măsură, dar în el mai frumos este acest corn, ce este în jurul Hațegului și care pînă în ziua de azi se numește Țara Hațegului. Soarele cînd răsare, mai întîi dă bună dimineața acestui ținut; razele lui stau mult de vorbă cu românii hațegani, pe care-i află în munți la oi, în vale la coasă, pe cîmp la secere, pe coaste la vii, că, deși e mică Țara Hațegului, dar întrunește în sine tot ce Ardealul are mai bun și mai frumos; Țara Hațegului se poate numi cu drept cuvînt un Ardeal în miniatură. Numai văzînd Țara Hațegului, poți înțelege de ce dacii, înaintașii noștri, pe acest pămînt, își făcuseră capitala Sarmisegetuza, în acest colț de țară. Zace chiar la cornul Ardealului de cătră apus-miazăzi; spre apus e despărțit prin muntele Marmore de Bănat, iar spre miazăzi îl despart de România (veche) Retezatul cu ramurile lui; pe la pasul Porții de Fier mergi de aci în Bănat și pe Poarta Vulcanului treci în România (veche).

Răpit de frumusețea acestui ținut l-am căutat adesea; am fost mai în toate comunele mai însemnate, am suit mai toate dealurile și munții lui și am cunoștință cu românii din toate clasele ai acestui rai pămîntesc; și de-ar fi să am putere, bucuros aș mai călca odată acest ținut romantic a cărui fiecare vale și culme își are istoria sa, mitul său, productele proprii; bucuros aș mai sta de vorbă cu cîte un luncan: Macrea, Tatul, Bălaur, Boian, Stejar, Graur, Iarba, Corbu, Mărăscu, Părăscu, Păun, Teian, Băluș, Boju, Fulgeru, Bărcianu, Furtună, Cîndea, Păgînu, Ursu, Arbore, Mărilă, Lelescu, Junescu, Pitulice, Alun, Troilă, Marcu, Ciacu, Alecu ș.a., care mi-au spus atîtea și atîtea istorii din trecutul nostru, care știu începutul fiecărei familii din ținutul Hațegului, care vorbesc cu fală despre faptele vitejești și bune, iar cu groază despre faptele mîrșave și rele.

*

Înainte de asta cu vreo zece ani eram în orașul Hațeg. Era într-o luni, cînd se ține acolo tîrg de săptămînă. Bucuria mea că mi se dă prilej să mai convin cu vechi cunoscuți de ai mei. Dis-de-dimineață mă scol și ies la preumblare în piață. Piața era goală, atunci își construiau negustorii și sfîrnărițele șetrele lor, care așteptau ca peste un ceas-două să fie pline de săteni, de români. Zic: de români, căci toți locuitorii țărani ai satelor din Țara Hațegului sînt români și astfel, fiind, negustorii zic: de-ar fi timp bun, să poată veni românii.

Dar acum în piață ce să stau? Mai văzut-am eu doară și pînă-ntr-aceea greci (negustori) făcîndu-și șatre și mai auzit-am eu pilărițe (sfîrnărițe) certîndu-se. Mă hotărăsc deci să ies din piață, dar în care parte? Stam nehotărît, că voie aș fi avut să merg în patru părți deodată: pe drumul ce duce către Orlea, din care parte veneau românii de pe apa Streiului, de la Ruși, Bălălariu, Ocoliș, Vîlcelele bune și rele, Măceu, Plopi, Gînțaga, Covragiu ș.a. ori să iau drumul ce duce spre Sfînta Maria, din care parte veneau bravii jieni, cu căciulile lor cele mari, de prin satele Bărbățeni, Hobițeni, Cîmpul lui Neag, Lupeni, Coroești, Merișor, Crivedia, Petroș, Baru-mare, Livadia, Ponor ș.a. ori să ies pe drumul ce duce către apus, din care parte vin adevărații fii ai țării Hațegului: cei din Reia, Pîclișa, Ostrov, Găureni, Clopotiva, Grădiște, Pesceana, Cîrnești, Tușteni, Fărcădin ș.a. Eram deci nehotărît, cînd un prieten din copilărie îmi pune mîna pe umăr și dîndu-mi bună dimineața mă scoate din gînduri.

— Ce stai pus pe gînduri? mă întreabă el.

— Stau, prietene, că voi a face o preumblare și nu știu în care parte aș apuca, că pe fiecare drum aș voi să plec numaidecît, fiindcă din fiecare parte cred că-mi vor veni cunoscuți, dar în patru părți odată nu pot pleca; deci hotărăște tu, în care parte să plecăm, de ai și tu gust de preumblare.

— Să mergem către Sînta Maria, din care parte vin jienii!

— Bucuros!

Astfel ne luarăm pe drum la preumblare. Cum ieșirăm din oraș vedeam cete-cete de oameni, toți în haine albe și cu căciuli ori pălării negre, venind la tîrg și mînînd vite: oi, miei, capre, viței, junci și altele. Ici colea era în urma vitelor cîte un moșneag cu pletele și barba albă, care păștea liniștit cu gluga în spate și ocolit de oameni mai tineri; după un botei de capre mergea un flăcău cît un brad de-a Retezatului, cu părul pînă la umeri, cu o pălărie mare pe cap și cu un băț zdravăn în mînă. În pas cu el venea o fată călare, cu capul descoperit, cu o cosiță groasă de păr, împletită peste jumătatea frunții și apoi dusă îndărăt. Ea era îmbrăcată în șuba ei albă, care acoperea tot corpul ca o reverendă, iar la mijloc era încinsă cu un brîu vînăt; încălțată era, ca și flăcăul, cu opinci cu curele unse. Calul, pe care călărea fata, ar fi putut purta și pe un general. Din mersul tinerilor pe lîngă olaltă, din vorbele și glumele lor, lesne puteam pricepe că ei nu-și sînt streini. Căruțe trase de cai munțenești, pietroși, piepțoși, treceau una după alta, încărcate de români, bărbați și muieri. Ici, colea cîte cu o figură de popă printre alți oameni. Ne era mai mare dragul a privi atîta popor adunîndu-se. Toți veneau înspre noi, pe toți îi vedeam în față și ne creștea inima auzind acea limbă curată ce o vorbesc acei frați ai noștri, dar o vorbesc atît de curat și frumos, cît ar merita a fi studiată de toți cărturarii noștri.

Cînd eram mai la podul Sîntă Măriei dau de o figură cunoscută: era nenea Alec din Valea Lupului, venea și el la tîrg călare alături cu nana Frăsina, nevasta dumisale. O adevărată pereche de oameni vrednici. De departe îl cunoscui și de departe mă cunoscură, deși nu ne văzurăm opt ani de zile.

— Bună dimineața, nene Alec și nană Frusină.

— Bună să-ți fie inima, domnule! Ai mai abătut prin Țara Hațegului? Cum te mai afli? Bine că a dat Dumnezeu să ne mai vedem!

— Da, am venit să mai văd ce faceți în acest rai pămîntesc! Cum o mai duceți?

— Bine, domnule, bine! Dumnezeu drăguțul de el, ne dă de nu sîntem vrednici să-i mulțămim. Vremi umblă bune, boalele nu ne cearcă, bucatele se fac și trăim, har Domnului, trăim de pe o zi pe alta cu nădejdea în Dumnezeu. Dar acum așa că vii și la noi? Așa vorbea nenea Alec, iar nana Frăsină, nu-mi dădu timp să pot răspunde, ci răspunse dumneaei:

— Apoi doar nu ne-a ocoli, acu sîntem aci, colo după amează se urcă pe un cal de ăștia și vine la noi acasă, că eu m-oi duce și pe jos!

— Ba bine că nu, îi tai eu vorba, cine te-a lăsa să mergi dumneata pe jos; mi-oi afla eu vreo trăsură de o fi să mă hotărăsc să merg azi la dumneavoastră. Poate vine părintele ori altcineva de la dumneavoastră și mi-oi afla o lecuță de loc, că nu-mi trebuie loc mult, uite, sînt numai pui de om.

— Puiu de român! adause nenea Alec.

Așa, mai cu o vorbă, mai cu alta, mai întrebîndu-i eu una, mai răspunzîndu-le eu lor, ajunserăm la tîrg. Vezi bine, la locul unde ne-am întîlnit s-au coborît și dumnealor de pe cai și astfel am venit pînă în oraș. Acolo și-au dus caii la gazdă; nana Frăsina s-a luat prin tîrg după lucruri ce-i trebuiau, iar nenea Alec mă pofti să merg cu dumnealui în tîrgul de vite, că are niște vituțe scoase de vînzare. Astfel merserăm amîndoi, povestind, pînă am ajuns în tîrgul de vite. Acolo întrebă dumnealui pe unii cunoscuți că în care parte a tîrgului îi sînt copiii cu vituțele și după ce află, plecarăm într-acolo. Aceștia sînt copiii mei, zise nenea Alec, apropiindu-ne de cei doi tineri pe cari îi văzurăm mai înainte mînînd boteiul de capre.

— Copiii dumitale? întrebai eu, ai așa copii mari?

— Da, copiii mei, Petru e feciorul meu, iar Elena va fi fiica noastră peste cîteva zile.

— Așa? Atunci noroc să deie Dumnezeu!

— Mulțămim dumitale, răspunse tată și fecior ca cu o gură, iar Elena roși și, aruncînd ochii în pămînt, zise și ea «mulțam».

★

Tîrgul era pe sfîrșite. Din vite unele le vîndu, altele le trimise prin Petru acasă, iar Elena cu mumă-sa, care venise cu trăsura și cu nenea Alec și cu nana Frăsina și cu mine, ne duserăm în piață. Acolo ei mai tîrguiră unele altele ce uitase nana Frăsina a tîrgui, apoi ne gătirăm de cale. Nana Frăsina se urcă în trăsura cuscră-sa, unde puseră și tîrgașul, iar eu mă urcai pe calul pe care venise dumneaei și plecai călare însoțit de nenea Alec și de Elena. Cînd era soarele de o suliță pînă la sfințit noi ieșeam din Hațeg. În dreapta Retezatul era într-o lumină de aur, iar în stînga Orlea era umbrită de un nor. Elena se uita cînd la Orlea, cînd la Retezatul, iar eu parcă-i ghicii gîndul și o întrebai în glumă:

— Ce te uiți Elenă, acum la Orlea, acum la Retezatul, nu cumva ai voi să fii acolo?

— Nu, domnle, dar uite dumneata, Retezatul cît de frumos e luminat și Orlea parcă fumegă; mă gîndesc că oare drept e ce povestesc oamenii?

— Dar ce povestesc? Ian, spune-mi, că apoi și eu ți-oi spune ce știu...

Alec atunci apucă el firul vorbirei și începu așa:

— Apoi vezi dumneata, domnule, oamenii noștri spun multe năzdrăvănii, unele vor mai fi și așa, altele poate sînt numai scornituri. Zice că au fost

odată două fete de uriaș, Dumnezeu mai știe cînd, și s-au vorbit ele să facă două cetăți; cea mai mică a zis că de va voi Dumnezeu ea-i gata pînă sîmbătă seara și s-a pus pe muntele Retezatul să-și zidească cetatea; atunci însă muntele nu era așa, că era cu culme înaltă. Iar cea mai mare fată de uriaș a zis că ori i-a ajuta Dumnezeu, ori ba, ea are să fie gata cu cetatea ei pînă sîmbătă seara. Și s-au apucat fetele bărbătește de lucru, dar ce lucra fata cea mai mare, peste zi, peste noapte se surpa, așa că pe sîmbătă seara ea nu fu gata cu cetatea ei, iar cetatea surorei sale strălucea în lumină, gata fiind, cu ajutorul lui Dumnezeu. Atunci fata cea mai mare s-a supărat foc pe cea mai mică, a luat un fier de plug și zvîrr ! în cetatea ei și a retezat-o din temelie. De atunci îi zic la muntele acesta Retezatul, că-i e retezat vîrful. Doamna lui, supărată de s-a dus în lume și mai mult nu s-a arătat prin locurile aceste; soru-sa cea mai mare încă a părăsit Orlea, negata cum era și negata este pînă în ziua de astăzi.

★

Pe cînd găta badea Alec povestea cu Orlea și Retezatul, ne mai ajunseră cîțiva oameni, ce veneau și ei călări din tîrgul Hațegului și călărirăm împreună pînă în Valea Lupului. Valea Lupului este un sătuț la poalele munților, locuit de români voinici și harnici. Pui de om străin nu se afla pe atunci în acel sat și oameni mai de omenie n-am văzut cît am umblat; drept că nici boltiță nici crîșmă nu aveau, trăiau viață patriarhală, beția și fumatul le erau lucruri cunoscute numai cum le văzură la tîrgul Hațegului ori pe la nedee, în satele vecine. Popor deprins a trăi frugal și natural, ei aveau puține lipse măestrite, singuri își știau ajuta să-și împlinească lipsele firești și trăiau fericiți. Lucrau moșioarele, pentru care purtaseră pînă la 48 jugul robiei, își creșteau vite bune și rupeau din ele cînd cerea trebuința, ca să-și facă bani de cheltuială, iar cheltueli nu aveau multe. Din tîrg cumpărau numai năfrămi pentru femei și pălării și șerpare pentru bărbați; pentru bucătărie singur sarea o cumpărau, celelalte, atît ale portului, cît și ale traiului și le fabricau singuri. Cînd avea lupeanul sare și opinci și-i era plătită darea nu mai avea lipsă nici de un ban. De aceea și erau mulți oameni cu stare bună, ba despre unii se zicea că și bani de argint și de aur au adunați, că cheltuiau foarte puțin, iar bani făceau pe miei, iezi, lîni, caș, piei de animale și altele; făceau adecă mai mulți bani decît cheltuiau, asta era cauza din care se spunea cu bună seamă că unii au bani adunați. Între aceștia era și nenea Alec, cel mai de frunte lupean, cel mai avut și totodată cel mai cu socoteală la toate afacerile; el era primar în sat, el ctitor la biserică, el fruntea la toate. Judecata lui sta pe loc; cei pricinuiți nu alergau la judecătorii din oraș; cum le rumpea el legea, așa era bine și mergeau mulțumiți acasă, atît pîrîșul cît și pîrîtul, că doară nenea Alec cumpănea vorba fiecăruia, nu aducea judecata pînă nu chibzuia păsul amîndorura, nu-și punea sufletul de dragul, nici de urîtul cuiva. Din asta pricină și era iubit și cinstit după cuviință de toată suflarea dimprejurul acela; nu era om să-l vorbească de rău, nu era preot să nu aibă cunoștință bună cu el, chiar și domnii de la judecătorii țineau foarte mult la dumnealui.

Cînd ajunserăm acasă era înnoptat, dar nu întunerec, că o lună frumoasă lumina aceste locuri minunate. Nana Frăsina era acasă, gătea cina, Petru așezase vitele și sta răzimat de poartă, iar vîzîndu-ne sosind se grăbi a ne deschide poarta și a ne ajuta să descălecăm. Doi dulăi mari se sculaseră din ușa tinzii,

unde stau întinși pe labe, așteptîndu-și partea, și ne ieșiră înainte mirosindune, să vadă de sîntem oameni buni ori ba? Eu, vezi bine, mă feream de ei, dar nenea Alec numai odată le strigă liniștit: « în lături ! » și ei se retraseră la șură.

Nu apucarăm a intra înlăuntru, cînd o muiere din vecini și intră în curte, supărată și începu a se plînge:

— Uite, Alec, de ce venii, acum, în cap de noapte la dumneata, Diatcu Ursului a fost cu niște hăramuri de capre la tîrg și a venit cu ele mai de vreme și cum le-a lăsat singure la el în curte, cum nu, destul că una sări peste gard în grădiniță la mine și-mi roase doi oltoi; fă bine și-l cheamă înainte să-mi plătească oltoile.

— Ai gard bun de cătră Diatcu Ursului? întrebă Alec.

— Am, da. Numai cît nu e streșinit încă.

— Și a cui e datorința să-l streșinească?

— D-apoi a mea, că-i gardul meu.

— Atunci să fi strășinit gardul, ca să nu poată trece nici caprele lui la tine, nici ale tale la el; gardul bun, vecin bun !

— Așa-i Alec, dar eu aș gîndi că vitele trebuie să aibă păstor și grajd, nu lăsate de hăram să facă pagubă la vecini.

— Așa ar fi să fie, dar totuși nu-i așa; dacă dumneata ai gardul cum se cade, atunci în grădina dumitale nimic nu poate intra; altcum mîne dimineață voi merge eu să văd paguba.

Dimineața, deodată cu ziua, toți erau în tălpi, Nana Frăsina merse cu cîțiva oameni din sat la săpat de cucuruz, Petru își luă gluga și mînă vitele nevîndute la munte, iar nenea Alec rămase în sat, parte de dragul meu, parte că ce avea să descurce unele pricine.

După ce plecă pe toți la lucru, zise nenea Alec cătră mine:

— Dumneata, domnule, de ai gust poți veni cu mine să vezi satul nostru, de nu, rămîi acasă, că peste un ceas sînt și eu acasă.

— Ba merg cu dumneata.

Și ne-am dus. Îndată a patra casă era muierea cu pricina oltoilor. Acolo stăturăm locului, iar Alec strigă de la poartă:

— Acasă ești vecină?

— Acasă.

— Noa, hai de-mi arată paguba. Și intrarăm în grădiniță. Acolo erau cîteva straturi cu salată, ceapă și usturoi și 2 altoi roși de vîrfuri.

— Aceasta-ți e paguba?

— Aceasta.

— Ian chiamă pe Diatcu !

Și muierea chemă pe vecinul Diatcu la gard.

— Mă Diatcule, zise Alec, d-apoi tu cum de lași caprele să facă pagubă vecinilor? Știi tu cum zice în zece porunci: Ce ție nu-ți place, altuia nu face !?

— Așa e, nene Alec, dar nici eu nu aș fi voit; acu dacă s-o întîmplat, ce să fac?

— Ce să faci? Uite ici ! Eu voi ciunta oltoile, ca să odrăslească a doua oară, iar tu să aduci un car de spini să streșinești gardul muierii, vezi că ea-i văduvă, n-are cine să i-l facă, apoi tu, om cu stare bună, din pricina unei streșini nu ți-i face de vorbă și de ură cu vecinii, că știi tu bine că un vecin bun de aproape

e mai bun decît un frate de departe, apoi cel ce păgubește pe văduve și pe săraci nu ajunge bine în cea lume.

— Învoiți, sînteți?

— Învoiți, primarul nostru, Dumnezeu să-ți deie bine! răspunse muierea; iar Diatcu, scărpinîndu-se în ceafă, adause:

— Dacă zii pentru atîta treabă nu mai trebuia și dumneai să alerge pe la dumneata, că făceam eu streșina, numai să-mi fi zis.

— Acum bine că sînteți împăcați, grăi Alec, ieșind din grădinița muierii, vedeți de trăiți bine, cum poruncește Dumnezeu sfîntul, că-i rușine și pagubă să trăiască oamenii tot în ponce și-n gîlceavă!

Eu cu nenea Alec ne-am luat apoi povestind către mijlocul satului unde era biserica, școala și casa preotului. Biserica e mică, că puțini sînt și poporenii, dar frumoasă, ca un păhărel; școala mare, de lemn, așezată într-o grădină foarte frumoasă, chiar în mijlocul satului și pusă între biserică și casa parohială.

— Aceasta e școala, zise Alec, apropiindu-se de ea.

— Frumoasă școală, zic eu. E și pusă pe o grădină cum nu mai are nime, doară în Valea Lupului. De bună seamă e parohială, rămasă din moși-strămoși!

— De unde! Asta a fost grădina celui mai de frunte om de la noi și în urmă a trebuit satul ca să o ieie de la urmașii lui și pe ei să-i pună pe unul într-un capăt de sat, pe altul în celălalt capăt de sat.

La aceste vorbe ale nenii Alec se stîrni în mine dorul de a ști pricina din care cineva a fost silit să lase o grădină ca aceea, mare, frumoasă, bună, cu loc de moară în fund, pusă chiar în locul cel mai frumos din mijlocul satului și să se mute în marginea satului, unde își au numai țiganii și săracii bordeiele. Nenea Alec pricepu dorul meu, văzîndu-mă privind cu atîta nesaț la acea grădină frumoasă, deci deschise portița și zise:

— Hai să mergem, colo, sub cireșul cel mare din mijlocul grădinii, acolo ți-oi povesti întîmplarea după cum este, iar dumneata vei fi bun și o vei scrie și da la gazete, că multe poate omul cuminte învăța din ea.

— Școala era închisă, că examenul cu pruncii se da p-acele vremi colea, cînd suie și vitele la munte; dascălul nu era aci, mersese la satul lui, fiind om singur, june, deci grădina era lăsată în grija ctitorilor, ca și școala.

N-am intrat deci în școală, ci am mers oblu la cireșul cel mare din mijlocul grădinei, sub care erau 2 scînduri cîte de un stînjin, bătute cu cuie pe niște pociumbi de lemn ce stau înțepeniți în pămînt. Grădina era cultivată bine, o jumătate era săpată și avea dascălul în ea legume și baraboi și cucuruz, într-o tablă și erau pomișori frumoși, iar jumătatea de către părău, spre fund, era lăsată de fîn. Foarte frumoasă grădină. Chiar în mijloc era cireșul cel mare, un cireș uriaș, dar cu fructe păsărești, mici și rele. După ce ne așezarăm pe o bancă de sub cireș, începu nenea Alec așa:

— Uite, domnule, vezi dumneata grădina asta mare și frumoasă, asta a fost toată a unui unchiu al meu, frate cu mama. El era cel mai avut om la noi în sat și era de omenie, cît să-i mai cauți pereche în șapte sate. Și avea numai doi copii, amîndoi feciorași. Și i-a dat pe amîndoi la școala la Hațeg, unde am fost și eu doi ani dimpreună cu ei. Eu, după 2 ani de învățătură, am rămas acasă că eram singur copil la părinți, m-au pus dascăl și diac, iar după ce m-am însurat m-au pus oamenii primar și curator, precum sînt și în ziua de azi. De 22 de

ani sînt primar și curator și mila lui Dumnezeu a fost tot cu mine, pe nime n-am asuprit și pricinile dintre oameni le-am potolit cît am putut; cale la judecătorii și la advocați n-am făcut nimănui. Verii mei însă din Hațeg s-au dus la școală în Orăștie. Voia bietul unchiul, fie iertat, să facă din unul preot iar din altul notareș. Dar n-a avut noroc. Că ei nu prea stau de învățătură și i-au apucat vremea asentării cu școalele negata. Pe amîndoi i-au luat cătane și după vreo trei ani au veni acasă oameni-neoameni, oameni stricați, nici cu școalele gătate, nici harnici de purtarea găzdușagului, numai buni de făcut comedii; ei au fost cei dintîi care au prins a trage tabac în satul nostru. Nici azi nu sînt numai doară unul-doi dintre români și țigani, doi-trei cîți îi ținem ca fauri și trăiesc în bordeie, colo, între arini. Destul că dacă veniră verii mei din cătane, nu mai avură voie să urmeze învățăturile; voit-a bietul unchiu să-i ducă la Blaj, dar ei nu voiră, deci îi însură și le făcu la amîndoi case nouă, la unul de cătră biserică, iar la altul de cătră casa parohială. Unchiul de urîtul lor se mută la noi, că mama-i era soră și mătușe, soția unchiului murise. Toată averea o împărți la cei doi feciori și veni bietul unchiu numai cu hainele la noi. Mie-mi păru bine că se mută unchiul la noi, că tata murise și de un om mai bătrîn și mai cuminte avem chiar lipsă la casă, că știi zicala, fără un om bătrîn și fără o sută de zloți să nu te lași cît poți. Verii mei încă aveau ce le trebuia, că avere le dăduse unchiul și avere aduseră muierile, că luară pe cele mai avute fete din ținutul nostru, unul pe a popii din Puiu, iar altul pe a primarului din Hobița. Vreo 5—6 ani trăiră ei cum trăiră, scăzînd din avere, dar totuși nesărăcind de tot, că unchiul mai abătea și pe la ei, le mai băga minte-n cap, le mai ajuta pe timpul plugăritului, mai mergeam și noi și le ajutam cu plugurile noastre, pe vremea căratului de pe cîmp încă-i ajutam cu carăle, dar un lucru era la care nu le puteam ajuta: traiul dintre ei venea din ce în ce mai rău; din nimica se sfădeau ca țiganii și înjurau de sta satul în gura lor și-și făcea cruce. Întîmplarea a adus cu sine că amîndoi aveau numai cîte un copil. Cînd erau copiii ca de 5—6 ani, într-o vară, vor fi de atunci cam 12 ani, erau cu mamele lor în grădină, ele săpau la curechiu, fiește care în grădina ei, copiii aruncau cu bruși în cireșul acesta, să le cadă cireșe. Cireșul era chiar în miezuină, așadară aveau drept deopotrivă la el . . . Cum aruncau ei cu bruși se întîmplă de brușul cade la unul din ei în cap și-i sparse o leacă pielița și-l podidi sîngele. Atunci el începu a zbiera, iar mă-sa fuga la el:

— Da ce-i!

— Că mi-a spart capul vărucul! Așa? Hoț, mișel, neam rău din Puiu, tîlhar . . . și cîte și mai cîte. Mama celuilalt copil încă alergă acolo, ea, nu să tacă și să mulcomească pe tătăișe-sa, ci ca o pară de foc îi sare-n nas vorbele celeia și începe mai pogan: ba neam rău ești tu, hobițană puturoasă și somnuroasă . . . Și mai știi dumneata, oamenii cînd se ceartă nu mai zic ocinașele. De aci sfadă, gîlceavă, pînă în urmă și una și alta merg bocindu-se în casă. Verii mei erau prin sat și auzind tărăboiul aleargă în ruptul capului să vadă ce este? Aflîndu-și muierile bocindu-se și întrebînd de pricină, ei nu să le împace, ci mai tare le înfuriară și se înfuriară și ei.

— Cum cutează muierea ta să zică muierei mele somnore și leneșe?

— Dar copilul tău ce are să spargă capul la copilul meu? Și una și alta, pînă se adună satul întreg în gura lor să-i împace. În de seară, după ce veniram

de la cîmp și auzirăm cele întîmplate, merserăm și eu cu unchiul la ei să-i împăcăm, dar n-am știut cum ieși de la ei.

Din minuta aceea darul lui Dumnezeu fugi de tot de la casa lor; pururea în certe, pururea cu pizmă și mînie. Azi murea un viței al unuia: mi l-a omorît fratele; mîine pierea un porc celuilalt — mi l-a omorît fratele! Copiii creșteau cu pizmă unul pe altul, muierile trăiau în ceartă neîntreruptă, iar ei tot ca cocoșii numai să sară în cap unul altuia. Unchiul de rușine și de supărare, a căzut la pat și-a murit; mama mea încă s-a îmbolnăvit de rușine și de necaz și-a dus-o așa bolnavă 2 ani și jumătate și-a murit și dumneaei. Acum nu mai era suflet de om care să cuteze din cînd în cînd a mai dojeni pe verii mei. Eu, de ziceam vreo vorbă, săreau amîndoi asupra mea și-mi strigau în gura mare:

— Dă-ne pace, mișelule, că tu ai amăgit pe tata de-a mers la tine cu banii cei mulți, iar pe noi ne-a lăsat calici! Măcar că domnule, de a adus el ban rău ori bun în casa mea, ban să mă fac în minuta asta, că, de o fi avut ceva bani, i-au mîncat ei în cătane și la școale. Mă îngrozisem de purtarea lor, îmi era milă de copiii lor, că ce pildă capătă de la părinți, cum vor fi ei și cum or ajunge după ce părinții lor numai în ceartă stau și pe zi ce merge li se prăpădește averea; dar nu puteam face nimic. Astfel stînd lucrurile m-am înțeles odată cu bătrînii satului că ce ar fi de făcut. Unii ziceau că să-i plătim din banii bisericești, să iasă de pe moșie și unul să meargă la Puiu și altul la Ponor, la socri și cu banii ce vor căpăta să-și cumpere acolo moșii, că doară — dacă n-or mai fi lîngă olaltă, le-a mai trece mînia, s-or mai lua pe seamă și s-or apuca de lucru bărbătește; alții ziceau să-i lăsăm în plata sfîntului, să nu ne facem de lucru cu ei, iar alții își dau cu socoteala că ar fi bine să-i arătăm la judecătorie ca pe niște oameni care țin satul tot în spaimă cu purtarea lor. N-am apucat însă să aducem nici o hotărîre că ei ne luară înainte; fiind odată la fîn și locurile fiindu-le neîmpărțite, unuia i se păru că celălalt a intrat prea afund cu brazda de iarbă. De aci sfadă, bătaie și, cel mai mare rămîne mort pe loc, tocat după ureche cu furca de frate-său. Acum încetară toate. Pe cel mort l-am îngropat, iar omorîtorul zace în temniță în Gherla, judecat pe 20 de ani. Nu cred să scape cu zile. Mai are 15 ani de împlinit și spun cei ce l-au văzut că-i ca un moș de 70 de ani de sfîrșit. Dar acum cum să ținem pe aceste 2 tătăișe într-o curte, după ce una știe că bărbatul ei e mort de mîinile bărbatului celeilalte, iar cealaltă știe că bărbatu-i robește din pricina morții celuilalt? Am făcut rugare la scaunul orfanilor ca să le despărțim de pe curte iar moșia încă să li-o despărțim și să li-o dăm în arîndă să crească pe seama copiilor. Scaunul s-a învoit și noi ne-am pus și le-am mutat casele pe cheltuiala bisericii. Pe una am dus-o din sus de sat, pe o grădină bisericească, iar pe alta din jos de sat, pe o grădină ce era numai de școală. Așa rămînînd grădina asta goală, am făcut pe ea școala, care o vezi. Oamenii de la noi ziceau că să tai jos cireșul, din care urmă atîta rău și vrajbă, dar eu am zis:

— Ba, acela va rămînea, ca toți cei ce-l vor vedea să se înfioare de păținia celor doi frați încăpățînați și să nu facă ce au făcut ei.

Aci încetă nenea Alec, iar eu întrebai: și ce e acum cu muierile și cu feciorașii verilor dumitale?

— Cu ele-i mai bine acum, decît pînă erau cu bărbați; eu cu satul le lucru toată moșia și au ce le trebuie; bărbații sînt unul în Sibiu, la făurie, iar altul în Rășinar, la rotărie și se poartă foarte bine; în scurtă vreme au să

fie meșteri de capul lor. Aci le-a merge bine, numai de nu or lua năravul părinților lor.

★

A doua zi m-am dus cu nenea Alec la munte, de unde o apucai cu un călăuz la Retezatul și peste custurile lui la Clopotiva și Grădiște.

De atunci n-am mai fost p-acolo, dar aducîndu-mi aminte de locurile acele frumoase, de poporul acel harnic și blînd, nu-mi încape în minte: cum de au putut de acolo ieși doi frați așa rabiați și îndărătnici, cum spunea nenea Alec că au fost verii săi. Dar cînd îmi vine în minte că omul e numai om, ori unde s-ar afla el, atunci zic da, omul e în stare a săvîrși fapte bune și rele, după cum l-au ursit ursitoarele, după cum a fost creșterea ce i-au dat-o, dar cu deosebire după cum au fost aceia cu care s-a însoțit, că doară nu în zadar zice zicătoarea: Spune-mi cu cine te însoțești că-ți voi spune cine ești?!

Din broșura *Țara Hațegului*, Biblioteca poporală a Asociațiunii, nr. 180/1930, Sibiu, p. 3—27.

VIII. NUVELE ŞI POVESTIRI

BLÎNDOCUL

Zice popa din altar şi cîntă diecii din strană: « Fericiţi cei blînzi, că aceia vor stăpîni pămîntul ». Şi aşa ar trebui să fie, că doară popa şi diecii cîntă din cărţile cele sfinte şi am băgat şi eu de seamă că blîndul stăpîneşte pămîntul; ba şi zicala noastră zice, că mielul blînd suge de la două oi. Şi totuşi nu totdeauna e aşa ! Că cine mai este om blînd ca Chifor Cîrlan de la noi, căruia doară şi porecla-i e *Blîndocul;* unde vezi om mai de omenie ca el? Unde-ţi trebuie un lucrător mai bun decît el? Şi nu-l vede nime beat în veci, în pîră încă nu umblă, cu om pe lume cuvînt legănat n-a avut şi tot nu-i Doamne ajută, tot nu i se adaugă două de două ! Ba nici suman bun în spate nu are. Parcă numai mănîncă şi doarme, atîta e de rău îmbrăcat şi atît e de gol pe lîngă casa lui. Nici purceluş de Crăciun nu are, necum să mai aibă văcuţă cu lapte ca alţi botezaţi.

Şi minunea minunilor ! Ştie tot lucrul şi nu fuge de lucru; şi el şi muierea lui şi fata lui sînt pururea la lucru, mai pe seama lor, mai mult însă pe la alţii pe bani. Şi tot nimic nu se cunoaşte din lucrul lor, spor nu au în nimic. Apoi nici nu poţi zice, că doară au păgubit cu vitele, că de acele n-au avut nicicînd, apoi, ce nu ai, nu poţi pierde. Cum vine dară, de la el nu se mai adaugă nimic? Că casă are, o leacă de locşor încă are, mai lucrează şi în parte şi pe bani şi, cum zic, nimic se alege din munca lor? Ba parcă-i şi dator cu bani la bancă !

Trebuie că este o pricină şi aci, că fără nici o pricină numai n-ar fi el aşa fără noroc, cum e. Şi pricină este. Uitaţi-vă cum stă lucrul:

El din firea lui a fost bun şi blînd şi harnic şi cruţător. Drept, că din oameni săraci a fost, dar din oameni de omenie. Ca slugă s-a trudit şi a slujit pînă a scăpat de cătănie. Atunci s-a însurat, a luat pe Irina Natului. Natu i-a dat un petec de grădină să-şi facă casă şi 3 locurele la cîmp, două de arătură şi unul de fînaţ. Şi şi-a făcut căsuţa atunci, îndată ce s-a însurat, mai cu banii ce-i avea de pe slujit, mai cum îl ajuta unul şi altul, dar să mai adauge de atunci ceva, feri Doamne.

Încă pînă acum haine bune avea pe el, dar acum gol e şi el şi Irina lui, de parcă ei ar fi cei mai bicisnici din sat.

Pînă le erau copiii mici, se mira omul şi nici prea, că nu pot adăuga cîte ceva, dar acum feciorii sînt în slujit, fata le lucră tot lucrul şi ei tot nu au nimic, ba sărăcesc văzînd cu ochii.

Unii oameni zic că nu li-i casa în loc bun. Alţii zic că-s amîndoi născuţi în planetă nenorocoasă, iar alţii mai bătrîni zic aşa: De n-a zidi Domnul casa bunătăţilor, în zadar ne ostenim.

Şi bătrînii au drept. La Chifor Cîrlan n-a zidit Dumnezeu casa bunătăţilor, deci în zadar se ostenesc. I-a dat trup tare şi sănătos, i-a dat muiere harnică şi bună, dar lui nu i-a dat minte destulă, l-a făcut prea crezător, pe Irina lui asemenea şi fiindcă pe cel lesne crezător toţi îl înşeală, aşa trebuie să păţească şi bietul Chifor Cîrlan.

Cînd lucra încă la casă, n-avu ce lucra un moşneag drăcos, ci zise, că în locul unde îşi pune Chifor casa, sînt bani îngropaţi. Atîta i-a fost de ajuns lui Chifor şi Irinei lui. Din minuta aceea ei tot comori visează şi comori cearcă. Umblînd noaptea după comori îşi frîng oasele, îşi strică hainele şi-şi mănîncă toată agonisita de ziua.

Şi aceasta ţine acum de douăzeci de ani!

Cînd sînt numai ei amîndoi, n-au de douăzeci de ani altă vorbă, decît numai de banii ce sînt îngropaţi la ei în ogradă, poate chiar sub casă. Şi cearcă mereu în cîte feluri numai aud, că se cearcă acest lucru, dar fără alt folos, decît că-şi mănîncă agonisita şi-şi frămîntă mintea în zadar. Un opşitar sfătos se laudă o dată în prepănaţie, că el şi-a adus din cătane 13 cărţi, unde sînt toate farmecele pămîntului, chiar şi farmecul cum se scot comorile. Vestea se lăţi prin cel sat şi veni şi la urechile Irinii. Ea se sfătui cu Chifor şi aflară lucru cu cale, ca Irina să facă un blid de plăcinte, să frigă o găină, iar el să aducă o litră de vinars şi zahăr să-l îndulcească şi să cheme pe opşitar la omenie, doară dacă s-a şumeni, le-a spune şi lor taina scosului de comori.

Cum se sfătuiră, aşa făcură. Merse Irina şi cumpără făină de grîu şi brînză şi unsoare şi repezi un stoc de plăcinte, încît puteai bate coasa la umbra lui. Şi tăie o găină buclată ca un snop de grea şi făcu din ea mîncăruşă bună. Iar Chifor aduse o litră de vinars şi de zece creiţari miere. Apoi se duse să dea de opşitarul.

— Şi îl află curînd, că era la prepănaţie.

— Hai o leacă afară, că am să-ţi spun ceva!

— Şi ieşi opşitariul afară şi Chifor, cam ruşinos, cum este el şi cam sfiindu-se, ca de un om atît de învăţat şi de umblat în lume, cum este opşitarul, îi spuse aşa:

— Uite, Criste, că aşa-l chema pe opşitarul, uite de ce te-am chemat afară, să faci bine să ostenești pînă la noi acasă, sîntem şi cam neam de departe şi fiindcă te-a adus Dumnezeu în pace din cea focuită de străinătate, să petrecem o seară împreună. Ne-am gătit cîte cu ceva, ca omul cînd aşteaptă neamuri.

Cristea opşitarul, om belit de pe dracul, pricepu numai decît că de pe Blîndocul poate trăi bine din cînd în cînd, deci răspunse cu glas lin şi prefăcut:

— N-am bătut ţările, frate Chifore, să-mi fie ruşine de oamenii de omenie din satul meu. Puteam rămîne acolo, că au plîns tisturile după mine, dar n-am mai vrut; mi-a fost dor de satul meu şi de prietenii mei din copilărie. Destul am stat 12 ani încheiaţi prin străini. Acolo am învăţat multe de toate, numai cărţi am adus 13, cît nici un popă nu ştie mai multe decît mine. Din ele voi să dau poveţe la toţi oamenii de omenie din satul meu, ca să meargă vestea şi povestea că Cristea nu în zadar a bătut ţările!

— Apoi să mergem dară, frate Criste!

— Mergem, dar nu grăbi tare, că te ajung. Numai beau glaja aceea de vinars, ce am cerut-o de la jidan şi dau o raită p-acasă să-mi iau o carte-două cu mine să vă ţin de poveste.

— Să iai și cartea ceea cu comorile!
— Las' pe mine!...

*

Peste un ceas era voie bună în casa lui Chifor Cîrlan, cum n-a fost nici cînd s-a însurat. Vinarsul cel dulce se scurgea în păhăruț și din păhăruț în gură, după el plăcinte bune și fripturiță de găină, să tot trăiești, să nu mai mori!

Cristea scurgea pahar după pahar, îmbuca plăcintă după plăcintă și spunea la pologenii de prin cătunie, că era opșegos de să-i mai cauți pereche în șapte țări. Chifor cu Irina lui stau cu gura căscată și se minunau de tricozenile, ce spunea Cristea, iar el, văzînd că cu cine are de lucru, le spunea și mai cu ponturi.

— Mă, frate Chifore, începu el, mă, din cîți feciori au mers în cătane deodată cu mine, nici pe unul nu l-a ținut cît pe mine; pe toți i-au slobozit după 2—3 ani, dar mie nu da Dumnezeu să-mi mai dea drumul. Ce ne-om face fără tine, zicea căpitanul, cine să ne învețe răgutele? Cine să ne țină de urît? Nu te lăsăm Criste, nu te putem lăsa; te facem șargă, îți dăm «țugul» pe mînă, să faci oameni din boii aceia. În zadar mă rugam să mă sloboadă, că nici gînd n-aveau să mă asculte. Ba, după ce au oblicit că știu și o leacă de scrisoare, ține-te, băiete! De trebuia dusă o carte cu bani la poștă, du-te, Criste! De trebuia mers după carne pe seama companiei, du-te, Criste! De nu cunoștea careva fecior numărușele, mergi, Criste, în locul lui! De avea compania vreo plîngere împotriva strajamesterului, du-te Criste la domnul căpitan!

Și tot așa și iar așa, cît mă mir că n-am nebunit de atîtea gînduri, ce m-au mîncat. Drept și mai drept că și cinste aveam la tisturi, toate capetele de țigare tot mie mi le dau. Numai auzeam pe căpitanul meu: Criste, na capătul ăst de țigară! Dar era țigara mai întreagă, că el numai cît o aprindea și cum da cu ochii de mine: ține, Criste!

Apoi la maneguri... săraca lume! Multe găini am mai furat! Că, ce vreți? Toată ziulița băteam cele dealuri, doba înainte: durrum-drum-drum! Iar noi după ea flămînzi și însetați. Apoi nici seara să nu ne facem o leacă de voie bună? Alți feciori dormeau ca butucii, dar eu minteni eram c-o găină grasă: înștiințez la domnul căprar că am cumpărat o găină și vreau s-o mîncăm laolaltă! «Bravo! Ești om, Criste! Dobitoacele celelalte dorm, tu vezi din ce trăiesc oamenii! Așa se cătunește!» Drept și mai drept că toți au plîns după mine cînd am plecat. Ba strajamesterul mi-a dat două pițule și mi-a spus așa: «Criste, tu mergi la bine, dar noi rămînem la necaz. Mai abate pe la noi, c-a trece multă apă pe vale pînă om mai da de fecior ca tine!» Îmi era oarecumva să-i las, dar mă lovise dorul de satul meu și de prietenii mei; nu m-am mai putut răbda să nu vin.

Apoi prinse a cînta de se răsuna casa și mînca și bea și a spune la pologenii și la opșaguri, de ar fi stat soarele-n loc, noroc că era noapte.

Chifor cu Irina îl ascultau ei, de ascultat, cu gura căscată, dar mintea lor era tot la comoară. Deci, într-un tîrziu, se dezgheță Chifor și începu:

— Frate Criste, multă lume ai umblat, multe ai văzut și ai pățit și cărți multe văd că ai; ce gîndești, oare n-am putea noi cerca — că uite — tot satul spune că aci, undeva în aretul casei noastre, sînt bani îngropați...

— Destul, frate Chifore, destul, era cît pe aci să uit; bine că mi-ai adus aminte... Și scoase Cristea o carte și citi din ea așa, că în pămînt sînt mai multe comori decît deasupra pămîntului, dar sînt greu de aflat și mai greu de scos, că unele sînt puse cu soroc rău, pe acelea clocește dracul și, dacă cineva cutează de se apropie de astfel de comori, le strîmbă dracul gura la ureche, le ia puterile, îi schimonosește. Trebuie adică cu mare băgare de seamă umblat la astfel de comori. Apoi, mai adause, el, ținînd cartea dinaintea nasului ca și cum ar citi din ea — « apoi trebuie să știm că banii, care-s în pămînt, ard spre zile mari, spre ziua de Paști, Rozale, Sîngeorgiu și Ispas. Iar banii care ard pînă la miezul nopții sînt stăpîniți de diavolul și numai acei bani sînt buni care ard după miezul nopții, pe la cîntatul cocoșilor. Nici de banii cei puși fără soroc rău nu se poate omul apropia iat-așa, că nu poate ști omul de ce poate da: De n-are omul iarba fiarelor nu dă de ei și ei intră tot cîte un stînjen mai afund în pămînt pînă își pierd urma ».

Cristea, cum zic, spunea minciunile acestea ca de pe carte, și Chifor cu Irina erau galbeni ca ceara și stau ca înlemniți cu gura căscată și ascultau la minciunile lui.

Cristea vedea bine că-i are în clește și că se tem de celea ce le spunea el, deci prinse mai tare la curaj și începu:

— Eu cred că aci undeva comoara de bani este, dar trebuie să știm, sînt ei puși cu soroc bun ori rău? Și apoi: oare unde este ea? Apoi grija mea mai departe!

— Și cum ați ști oare de sînt puși cu soroc bun ori rău? întrebă Chifor, Iar Irina n-așteptă să-i spună Cristea, că începu:

— Vai, că uituc mai ești tu, Chifore, doar ai auzit cum a spus de pe carte, că banii care ard pînă-n miezul nopții sînt răi și numai cei din zori de zi sînt bani buni!

— Vezi, Chifore, zise Cristea fălos, mai bun cap are Irina, decît tine, ea ține mai bine în minte cum i-am citit. Adică ce, și sînt muierile mai ascuțite la minte decît mulți bărbați.

Irina era făloasă că ea a ținut minte cum a citit Cristea, iar Chifor sta dăbălăzat că în capul lui n-a putut intra atîta înțelepciune.

— Apoi cînd ați văzut banii arzînd? întrebă Cristea.

— Noi nu i-am văzut arzînd, ce să zicem, dar i-a văzut Gorea cu Pascu și cu Toaderu lui Drîmboi, cînd veneau de la moară tustrei cu trei jipturi de făină de grîu, cum măcinase să aibă pe lăsarea de sec de postul Crăciunului.

— Dar nu v-au spus, văzutu-i-au ei arzînd pînă la miezul nopții, ori după miezul nopții?

— Nu-ți aduci, tu Irină, aminte? întrebă Chifor.

— Parcă era de către ziuă, cînd veneau ei de la moară.

— Atunci, grăi Cristea sfătos, atunci sînt bani buni, și de va vrea Dumnezeu, ai noștri sînt. Dar să facem o leacă de socoteală să nu pățesc și cu voi cum am pățit cu un franțuz, la care fui în cortel; că-i aflai o comoară în colniță și i-o dădui în mînă, iar el mi-a scos ochii cu trei zloți buni. De știam, nu mă chinuiam pentru el; pe el l-am făcut bunul bunilor și eu m-am ales cu nimica.

— D-apoi cum crezi, că ar fi mai bine? întrebă Irina.

— D-apoi așa, că ce biata vom afla să împărțim în trei, vouă două părți și mie una; învoiți sînteți?

— Învoiți. !

Din seara aceea capul lui Chifor și al Irinei e mai plin de comori decît pînă-ntr-aceea. Cristea le celuiește toată agonisita. Ei lucrau, asudau și ce căpătau papă Cristea cu minciunile lui. O dată îi trebuie 3 zloți buni să meargă la pascălăul din Curmătură să caute în zodie. Chifor face ce face, înciripează banii, își umple traista de merinde pentru doi inși pe patru zile și se ia cu Cristea la pascălăul din Curmătură.

Pascălăul din Curmătură era un opșitar și mai belit de pe dracul decît Cristea și bun prieten cu acesta. Lui îi destăinuise Cristea toate tainele lui Chifor și cu Irina, deci cum intrară aceștia la el, știu cu cine are de lucru. Și după ce vorbiră puțin, după ce Cristea îi spuse că uite a venit cu prietenul său Chifor să le caute în păscălie, Păscălăul își scoase păscălia și luînd un fir de grîu îl dădu lui Chifor să-l arunce pe păscălie. Și firul se opri pe zodia racului. Atunci păscălăul începu așa:

— Uite, om de omenie, dumneata ești născut în zodia racului. Multă vreme ți-a umblat tot rău și multă vreme tot așa ți-a umbla, dar ți se întoarce zodia într-a berbecului și de acolo într-a leului. Atunci vei fi bunul bunului. Socrul dumitale ți-a dat un petec de loc chiar în fundul grădinii lui, acolo dumneata ți-ai făcut casă, ai muiere cuminte și de omenie, ai doi copii dați în slugit și o fetiță acasă. Dar mare noroc te așteaptă. În olatele dumnitale este îngropată din zilele cele bătrîne o căldărușă cu bani scumpi de aur și de argint. Cînd vei pune mîna pe ea, vei ajunge cel mai de frunte om în sat.

Chifor cînd își auzi povestea lui spusă de păscălăul de pe carte, înmărmuri o dată. Ăsta-i cu dracul, gîndea el, că-mi știe tot cuprinsul casei, trebuie dară că adevărul vorbește, cînd spune că în olatele mele este comoară îngropată. Altcum de unde ar ști? El nu-i de la noi, nu m-a mai văzut, nu mi-a auzit de nume, numai dracul își spune rîndul casei mele.

Păscălăul citea din fața lui Chifor toate gîndurile lui. Apoi, mai zise:

— Uite, dumneata te miri, că de unde știu ce știu și ce-ți spun; dar rogu-te, spune dumneata, nu-i precum ți-am spus?

— Ba-i chiar așa.

— Atunci să știi, fărtate, că mie-mi spune toate acela care zace și clocește pe căldărușa de bani cum clocește o găină pe ouă.

— Vai de mine! Doară nu-i Ucigă-l crucea?

— Ba-i chiar el!

— Și nu te temi de el?

— M-aș teme, dar vezi, că io-s cu spiriduș, îs mai mare decît el, eu mîn și aduc cum vreau pe cornoratul.

— Vai, tare ești la cap!

— Și tu ai fi tare, cînd ai ști ce nu știi.

— D-apoi ce gîndești, putea-s-ar face ceva, să umblăm la căldărușă? Și de n-am lua o dată tot ce-i în ea, vezi, să luăm măcar cît de cît.

— O să cercăm. O să merg eu o dată la dumneata, cînd voi chibzui că-i bine. Dar lucrul naibii, mi-am pierdut o unealtă scumpă ce avui și pînă mi-oi putea-o însema (cîștiga) n-am ce căuta.

— Ce ai pierdut? întrebă Cristea, care pînă-n aceea asculta numai și rîdea pe sub mustețe de încurcătura în care intra Chifor tot mai afund.

— Am avut, frate Criste, un firuț de iarba fierului. Ce am făcut, unde l-am știut pune, că nu mai dau de el! Și fără el sînt ca și fără o mînă.

— Știi ce? zise Cristea, la noi este o țigancă strigoaie, ea știe unde crește iarba fierului și eu nu cred că nu mi-a cîștiga-o pentru o plată bună.

— Cine-i aceea? întrebă Chifor.

— Acsina-Teglarului.

— Mă nădăiam eu că ea va fi, că și la vaci știe multe farmece și descîntece.

— Apoi, ea-i!

— Să mergeți dară la ea, zise Păscălăul și să faceți ce-ți face de-un fir cît de mic de iarba fierului, apoi haideți cu el la mine. Dar suflet de om să nu știe de marafeturile noastre, că atunci tot lucrul ni-e în zadar.

Cît a ținut drumul îndărăt pînă la Chifor acasă, el nu se putea destul mira de înțelepciunea păscălăului. Numai da din cap și începea:

— Mă Criste, mă; tu multe știi, dar parcă păscălăul te întrece!

— E lesne să mă întreacă, îi zicea Cristea, că are spiriduș!

Dacă ajunseră acasă, spuse Chifor și Irinei lui din fir de păr ceea ce auzise de la păscălăul și ea încă se crucea și se minuna de atotștiința aceluia.

— Apoi, dar tot o să dăm de comoară, cît de tîrziu, zise ea.

— Vom da, răspundea Chifor, de bună seamă vom da, numai, vezi tu, fără cheltuială nu se poate. La Acsina Teglarului trebuie să dăm, ce foc i-om da, să ne cîștige iarba fierului, că fără aceea nici chiar păscălăul nu se leagă.

— D-apoi ce i-om da! Că trei zloți, ce-i avusesem, i-am dus cu tine și văd că n-ai adus niciun ban din ei!

— Cum i-oi aduce, că încă nici nu i s-a împărut, că i-am dat numai atîta. Nici n-a pus mîna pe ei, a tras puiucul mesei și i-a împins acolo. Nici un pahar de vinars n-a adus din ei să ne omenească. Spunea că așteaptă pe o doamnă mare să-i spună ursita. Am și întîlnit pe drum cum veneam, o căruță de cele domnești cu o doamnă în ea. Mi-a spus Cristea că o cunoaște, că-i din țara Murgului, pe aceea o așteaptă păscălăul.

— Doară nu-i cunoscut pînă prin țara Murgului?

— Ba bine că nu! Doară dacă-i el ortac cu cel necurat, cum n-a fi cunoscut în larga lume?

— Dar la Acsina, ce zici dară să-i făgăduim?

— Mai știu eu? Vom întreba și de Cristea.

Colea pe înserate abătu Cristea pe la Chifor și puse lucrurile la cale să meargă tustrei pînă la Acsina Teglarului să se tocmească cu ea să le aducă iarba fierului. Cînd dau să plece, stă Cristea o leacă pe loc și începe:

— Bine, dragii mei, noi mergem, dar așa cu mîna goală în zadar ne batem picioarele. Acsina-i muiere săracă, s-ar cădea să-i ducem ceva cît de cît.

— D-apoi oare ce să-i ducem? întrebă Irina.

— Dacă nu mai mult, batăr o legăturiță de făriną, că oricum, e rușine să mergem la sfat cu mîna goală.

Și căută Irina o ștergură și puse în ea făriną ca de două mămăligi cît de zdravene și în făriną vreo 6 ouă.

— Noa, vezi așa, zise Cristea, că omenia omenie așteaptă.

Bordeiul Acsinii era acolo-ntre arini lîngă moară, între alte bordeie țigănești. Cînd se apropiară oamenii noștri în aretul acela, cînii țiganilor prin-

seră a lătra, dar se ogoiră îndată ce Cristea le fluieră una și prinse a vorbi cu ei, semn că pe Cristea și cînii de la bordeiele țiganilor îl cunoșteau.

Acsina era singură-n bordei, sta pup lîngă foc cu pipa-n dinți și străjia să fiarbă apa în ceaun. Cînd văzu pe oamenii noștri intrînd la ea, își luă pipa din gură și palma o făcu punte deasupra ochilor să poată vedea cu cine are de lucru. Iar cînd zări legătura în mîna Irinei, fața i se însenină și puse niște vreascuri pe foc, ca să fie zare; apoi îi pofti să șeadă.

— Nu mult vom ședea, lele Acsină, începu Cristea, fără uite, aci ai o lecuță de făriná și cîteva ouă, pune-le bine, apoi ne spune pentru cît ne-ai putea însemna un firicel-două de iarba fiarelor? Ori, doară ai vreunul de-a îndemînă?

— Hm! hm! zise țiganca îngîndurată, hm! în slab ceas ați venit! Nu v-a putut aduce Dumnezeu numai cu două zile mai curînd? Am avut un firicel, dar chiar alaltăieri l-am dat la un căpitan de hoți din țara turcului. Și ieftin ce l-am dat, Doamne! Numai cu patruzeci de arginți, mi-am și cumpărat pe ei cești patru purcei și mi-a mai rămas ceva să cumpăr de rîndul gurii, vedeți dumneavoastră, ca muierea săracă și necăjită, care muncește mereu, ca să poată trăi de pe-o zi pe alta. Vai, cu multe scîntei îmi însem eu bucăturile! Ce gîndiți, să n-ai tu nimic, dar nimic o dată, și tot să trăiești în focuita asta de lume scumpă! Că săcreata de gură nu te întreabă gazdă ești ori sărac, ea cere porția ei, mînca-u-ar pămîntul s-o mănînce. Apoi și oamenii nu-s darnici ca o dată! Dacă le mergi la ușă te mînă la lucru, în loc să-ți întindă o bucățică; numai atunci ești bună, cînd vin ei la tine să le faci cîte toate: mai să le dai de noroc, mai să le tocmești vacile, mai să le descînți de zgaibă și de soare și cîte de toate.

— Dar lasă-le acestea, babă, îi zicea Cristea, și vezi-ne de ce am venit?

— Așa zău, era cît p-aci să uit că am oameni de omenie în bordei, m-a fost înăbușit năcazul și dădui frîu slobod la ceastă săcreată de gură. Ian să văd eu mai întîi, gîci-voi de ce vă trebuie iarba fierului? Și fi-va de ceva folos, ori ba?

Și scoase Acsina o legătură de cărți de joc zoioase și le mestecă căscărind și le dădu lui Chifor să le ridice, apoi le întinse pe vatră la zarea focului și începu:

— Bată-te norocul, Chifore, dar norocos mai ești dumneata. Uite! dumneata ești flăcăul de ghindă, în dreapta dumintale e nouaca de dîbă, aceea înseamnă bani, bani mulți, Chifore, aproape de dumneata; în cap ai șaptea de roș, aceea-i o veste bună; în picioare ai optaca de verde, aceea-i bucurie, bucurie cu nădejde, de-a stînga ai craiul de roșu — acela-ți e dușman! Norocul dumitale, că-i la spate, nu-ți poate strica nimic! Ian să numărăm: una, două, trei, patru, cinci, șase, șapte: filcău de bîtă!... om bun, Chifore, om cu credință: una, două, trei, patru, cinci, șase, șepte: Crăița de ghindă! Asta-i nevasta dumitale, norocoasă muiere! Și i-a dat Dumnezeu un bărbat cu minte!.. Una, două, trei, patru, cinci, șase, șepte: As de verde! Noroc, Chifore, noroc cu carul, ci-i cam departe, dar l-a apropia Dumnezeu și Maica luminată, că acolo-i nădejdea... Unu, doi, trei, patru, cinci, șase, șepte: Arșeu de roșu! Iar un dușman! Hm! Mulți dușmani mai poți avea! Unde văd că te ai bine cu muierea, unde văd că este nădejde ce bine, te-ar sorbi într-un picur de apă să poată, dar nu au putere. Ian să le numărăm înapoi: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7:

șeptaca de roș! Veste bună, Chifore, veste tare bună! 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7: filcău de verde. Nădejde, Chifore, nădejde mare și multă. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7: Crai de roș! Hm, hm! Uite, Chifore, din cărți îmi iese așa, că în olatele dumitale este îngropată o comoară tare scumpă și că dumneata de bună seamă-i da de ea, dacă vei căuta-o cum să duculește. Mai iasă, că ai o fată și doi feciori, fata-i tare norocoasă. Îi stă, că s-a face o doamnă mare, poate chiar preuteasă. Că, ce să zicem? Fata-i frumoasă, îi din oameni de omenie, de poți pune mîna pe comoară, preuteasă o faci! Mai stau în cale mulți dușmani, oameni răi, care dacă ar auzi că cerci după comoară, te-ar desmînta să nu îmbli, ca să le rămînă lor . . . Dumneata-i face ce-i vrea, că la dumneata-i voia, eu ți-am spus numai ce ți-a ieșit din cărți!

Auzind Chifor cu Irina lui cele spuse de Acsina, nu se mai îndoiau nici un minut, că doară în aretul casei lor n-ar fi comori îngropate. Că ei se gîndeau așa: Satul vorbește, că sînt; Păscălăul le-a citit din Zodiac, că sînt; Acsina le-a dat din cărți și încă le-a spus că sînt, deci trebuie să fie și deoarece sînt și-s pe locul lor și ei i-or căuta, ei trebuie să-i afle și dacă i-or afla, numai ai lor vor putea fi, vor putea face cu ei ce vor voi, vor putea — în legea Acsinii — să-și facă fata chiar preuteasă. Așa se gîndea fiecare în gîndul său și Acsina și Cristea le citea de pe față gîndurile, cum citește popa de pe carte. Iar Cristea luă cuvîntul:

— Bine, babă, ce ni-ai spus tu știm și noi, dar e vorba de iarba fierului, pentru cît ni-i cîștiga un firicel de iarba fierului?

— D-apoi, n-oi mai cere lumea, ne-om împăca cum va fi mai bine, ca oamenii.

— Că așa nu-i bine; copilul trebuie botezat.

— D-apoi nu mi-ți da niciun ban pînă nu s-a afla comoara; atunci mi-ți da cît v-a trage inima; io socot că n-a fi prea mult 20 fl.

— Nu, babă, atîta fie! zise Irina.

— Iar pîn-atunci, adause baba, mi-ți mai milui cîte cu ceva; cînd voi merge să caut iarba, mi-ți da ceva merinde, că eu traista goală nu pot lua hotarele-n cap cu săptămînile de-a lungul. Că, vai, greu se capătă. Ce gîndiți? Eu trebuie să merg noaptea dezbrăcată prin ierburile rourate tot cu dosu-nainte pînă dau de un pui de arici. Pe acela trebuie să-l prind și să-l bag într-un vas ca să nu poată ieși, apoi trebuie să mă pun la pîndă, că el face acolo larmă și dă să iasă, dar nu poate. Și el atîta se zvîrcolește acolo, pînă-l aude mama lui, de unde a fi și fuge tot într-un suflet să-și scoată puiul din primejdie. Și cum ea este slabă, venind caută un fir de iarba fierului, pe care-l ia în gură, că acela o face tare să poată răsturna vasul. Eu trebuie să fiu de-a-ndemînă să i-l iau și apoi să-i slobod puiul. De multe ori umblu săptămîni întregi pînă pot da de un firuț. Altădată două-trei veri dupăolaltă caut și nu pot da nici de unul. Că numai din Ispas pînă-n ziua Crucii e bună și iarba fiarelor, de aci-ncolo își pierde puterea.

— Apoi da-ți-om merinde, babă, zise Chifor, cînd vei pleca să-l cauți ți-om da cîte o pîne întreagă și cîte o bucată bună de slănină, bine-a fi?

— Bine! Alduiască-te halea mari și halea tari!

★

Cine este în sat om mai fericit de cum e Chifor cu Irina lui? Ei trăiesc cu cea mai bună nădejde, că în scurtă vreme vor fi bogați ca nime în sat. Că

trei oameni vrednici le stau într-ajutor: Cristea opșitarul, Acsina Teglarului și păscălăul cel mare din Curmătură. Și lucră de la inimă Chifor cu Irina lui, de luni dimineață pînă sîmbătă seara, lucră pe la alții cu cîrmoaja goală numai să facă bani mulți, ca să aibă duminica de unde da păscălăului pe cîte o minciună și lui Cristea pe alta. Și ouăle de la găini toate le mîncă Acsina, care tot la 2—3 săptămîni vine cîte c-o minciună; mai că s-a întîlnit în cîmp cu altă strigoaie și s-au flocăit, că dacă se întîlnesc două strigoi pe un hotar, trebuie să se bată, că alt modru nu-i; mai că teacă, mai că pungă, destul că cu mîna goală niciodată nu iese de la Irina: o pîne, o legătură de făină, cîteva ouă, o strugea de slănină și tot așa și mai așa, pînă toamna la ziua Crucii. Atunci nici bani de pe lucru, nici purcel în coteț, nici slănină-n pod, ba nici suman în spate.

Și aceasta nu-i numai de acum, ci-i de mulți ani de zile.

Și lumea îl vede lucrînd și în crîșmă nu-l vede nime și în pîră încă nu-l vede, să zici că-și mîncă cîștigul cu procatări, și se miră oamenii, cum de-i așa de străbătut, cum de nu se adaug și la el două cu două?

Hei! Dar lumea nu știe că el din munca lui cea cruntă trebuie să mai țină trei hăramuri, care-l înșală-ntr-una și care trăiesc numai din agonisita lui și a altor oameni blînzi și lesne crezători, ca el!

Din vol. *Nuvele și schițe*, Gherla, 1898, vol. I,
Bașnec.

SALVINA

Nuvelă din vremurile lui Horia

I

Frumos e Ardealul, ca puține țări din lume, și multe văi frumoase are, despre care cărțile de geografie au puțină știre. Una din văile cele mai frumoase ale Ardealului este și valea Buciumanilor, ce se întinde de la răsărit spre apus, pe la poalele Detunatei. Pe lîngă valea aceasta e înșirată comuna Bucium, care e împărțită în șase cătunuri, avînd fiecare cătun biserica sa și preotul său. Locuitorii, din veacuri uitate, toți sînt români metalurgi, băieși de aur, cum zic ei. Despre ospitalitatea lor a mers vestea și povestea pînă prin țările vecine. Frumosul lor port încă-i face cunoscuți dintr-un tîrg de oameni.

Pe la anul 1780 se ivi în Bucium o fată străină, frumoasă, zdravănă, bine îmbrăcată și cu o legătură de haină subsuoară. Ea umbla din casă în casă, pe la oamenii mai cu stare și se îmbia de servitoare. Buciumanii noștri și atunci, ca și acum, erau oameni darnici. Toți o miluiau cîte cu ceva fără însă a o primi servitoare; le era oarecumva să ia o servitoare pe o fată atît de frumoasă, atît de frumos îmbrăcată și cu așa purtări alese, semne de bună creștere. Ba muierile cu bărbați tineri se temeau să-i dea și adăpost peste noapte, că știau cine poate fi acea fată, nu cumva să le ademenească bărbații și să le facă trai rău în casă. Dacă o întrebau de unde e și cum o cheamă, ea răspundea că-i din Ardeal, o cheamă Salvina și că i-au murit amîndoi părinții, de aceea a luat lumea-n cap, să afle loc de slujit. Unii credeau că așa este, alții însă se îndoiau, dar a o descoase mai departe nimeni nu încerca.

Despre dreptăți încă nu o întreba nimeni, că pe acele vremuri erau scrisorile mai rare decît azi, nu mai era în fiecare sat om cărturar afară de popa, și el nu era dator să dea pașapoarte celor ce mergeau dintr-un ținut într-altul. Nici nu era pe atunci obiceiul țării să mai întrebi pe fiecare om de scrisori de la sat. Orice străin se așeza unde-l arunca soarta, numai om de omenie să fi fost, ca să nu aibă de-a ajunge înaintea judecătilor. Așa și Salvina s-ar fi putut așeza servitoare oriunde, numai de și-ar fi aflat stăpîn; din partea dreptăților de la satul ei habar n-avea să aibă.

Dar cît e de mare Buciumul cu ale lui cele șase biserici, și tot l-a cutreierat și loc de slujit nu și-a aflat. Cînd era cît p-aci să iasă din astă vale frumoasă, în care-și pusese toată nădejdea, își mai încercă norocul o dată la popa din Montari, unde o îndreptară acei oameni. Părintele Nicolae și primi pe Salvina servitoare, dar îi spuse că numai pe timp nehotărît o poate primi, pînă i-o vedea hărnicia și purtarea. Preoteasa popii Nicolae nu se prea bucura că-i mai bagă popa o servitoare, fiindcă aceasta nouă, și străină, Salvina, prea era nu știu cum, mai altfel decît alte fete de vîrsta ei, și se temea nu cumva părintele să cadă în ispită.

Dar nu avea de ce se teme maica preoteasă; în scurt timp se dovedi că Salvina cu privirile ei și cu vorbele ei știe să inspire respect oricui. Ei, săraca de ea, nu-i zburda mintea a dragoste, că sufletul ei era cuprins de mare jale și de mult necaz, iar capul ei era atît de plin de griji, cît nici un colț cît de mic nu mai era gol, în care să se poată sălășlui gînduri de dragoste. Lucra Salvina cu tragere de inimă, nu ca o servitoare pe plată, ci ca o stăpînă pe seama ei. Și era de lucru la casa părintelui Nicolae, că ținea cîte 6 vaci cu viței mici, 8—12 porci la îngrășat, apoi păcurar la oi, oameni la băi, oameni la șteampuri, servitori și servitoare care cărau piatră de la băi la șteampuri, la care trebuia tot mîncare și haine.

D-apoi curățenia cea mare ce trebuia ținută la casa părintelui, că era casă de popă! De aceea și luase părintele pe Salvina să fie mînă de ajutor maicii preotese. Și în adevăr era. Că ea nu aștepta să fie nici mînată, nici îndemnată, ea făcea tot, ce vedea că-i de făcut. Dimineața, cînd se scula maica preoteasă, afla vacile mulse, porcii hrăniți, casa măturată, focul făcut, oale cu apă proaspătă la foc, și Salvina gîndeai că nimic nu lucra, atît erau hainele pe ea de albe și atît era ea de spălată și de pieptănată în toată vremea.

Cînd vedea că pîinea-i pe gătate, nu aștepta să zică maica preoteasă, ci se punea și cernea și frămînta și ardea focul, ca o muiere bătrînă. În veci însă nu o vedea nime rîzînd, dar nici plîngînd; lucra întins, nu în fuga mare, ci lucra de la inimă și de aceea lucrul ei și avea spor.

Ceilalți argați ai părintelui Nicolae erau oareșicum smeriți înaintea ei, mai că mai smeriți decît înaintea maicii preotese. Dacă cumva se cuteza careva să facă o glumă nesărată în fața ei, era destul ca ea să se uite o dată lung la el, și acela îndată roșea și țipa fața-n pămînt. Dacă cutare servitoare cerca a-i povesti casele stăpînilor pe unde mai slujise, Salvina o făcea curînd să tacă, că numai două-trei vorbe-i spunea de la inimă și cuminte și aceea tăcea rușinată.

Se și vorbea mult în sat de ea. Unii șopteau, că ar fi fata părintelui, ce o ar fi avut încă de cînd a fost cleric la curs; că și vorba și hainele-i seamănă cu a ardelenilor; alții spuneau că-i nevastă tînără fugită de la bărbat și slujește pe părintele de cinste, numai să-i facă scrisori de despărțanie; alții credeau că-i fată nenorocită și că acum se pocăiește. Dar adevărul nime nu-l știa spune.

Întrebat-au ele, cele muieri, pe maica preoteasă, că de unde-i Salvina? Pe cîtă vreme-i tocmită la domniaei servitoare? Cîtă simbrie-i dau? Iar maica preoteasă ce putea să le răspundă? Zice că o cheamă Salvina, că-i din țară, și n-are părinți. A băgat-o părintele. De rîndul simbriei n-au vorbit. A zis fata așa:

— Mi-ți ține cîtă vreme v-a plăcea purtarea mea; cînd voi fi de prisos în casa dumneavoastră, îmi veți plăti cît v-a trage inima și m-oi duce unde m-a îndrepta Cel de sus.

Așa și era. Atîta știa și maica preoteasă și taica părintele, mai mult nici unul nu știa, și nici unul nu putea spune mai mult.

Cercat-a maica preoteasă să o descoasă în cîteva rînduri, dar nimic n-a putut scoate de la Salvina. Ea i-a spus numai atîta:

— Maică preoteasă, fă-ți milă și pomană și nu mă mai descoase. Sînt fată săracă, n-am pe nime, numai pe Dumnezeu în cer și pe dumneata pe pămînt; Dumnezeu îmi e tată, dumneata îmi ești stăpînă și mamă. De-ți

place purtarea mea, ține-mă, de unde nu, dă-mi drumul, că voi merge cît m-or duce doi ochi, dar fii bună nu mă mai descoase cu vorbe de aceste.

Se cătrăni foc maica preoteasă pe Salvina pentru răspunsul acesta, o probozi cum îi veni la gură, dar în urma urmelor, iar ea se înturna și zise:

« Cine-i, cine nu-i, bine că mă slujește cu credință. Ce mi-oi sparge eu capul să știu toată viața porodița ei? Cîtă vreme s-a purta cum se poartă, are omenie la mine; cînd s-a încîni, cum se încînesc toți servitorii după ce se satură bine, îi dau drumul și alta părăsită-mi aduc ».

Că era rea de gură, maica preoteasă, cînd era cătrănită și era și rea de pagubă, zgîrcită; de aceea ținea mult la Salvina, văzînd-o cu tragere de inimă către casa ei, dar o și propodea rău, cînd se cătrănea.

II

În Bucium e datina că pe la sărbători mari, cu deosebire pe la Paști și Rusalii, joacă în luncă tot poporul, tineri și bătrîni. Aduc muzicanții cei mai buni din Abrud și ies la luncă, unde întind horă mare cîte 2—3 zile după-olaltă. Seara intră în vro șură din apropiere și tot joacă pînă la miezul nopții. Atunci se împrăștie fiecare pe la casele lor, unde dorm pînă a doua zi către amiază, atunci mănîncă, beau și prind a ieși la luncă, unde muzica-i așteaptă cu zicăli muntenești. Vinul curge din buți în urcioare, din urcioare în pahare și din pahare în guri tinere și bătrîne. Tot satul e atunci în luncă.

E lesne de priceput cum de buciumanii își aleg chiar lunca drept loc de petrecere. Viața ei și-o petrec tot în băi, în pămînt, la lumina șterțului ori a lumînării de seu. Acum, într-o zi sfîntă și luminată cum e cea a Paștilor și Rusaliilor, dacă-i timpul frumos, nu ai mai băga pe buciuman sub scut să fie orice-a fi. Se bucură și el să fie la largul, la luncă, în aerul cel liber al lui Dumnezeu sfîntul, la lumina sfîntului soare, să vadă vinul de la Ighiu spumegînd în pahară și să asculte muzica țiganilor din Abrud și pocnind în degete și cu paharul în dreapta ridicat deasupra capului să iuie după ceteră:

Zi, țigane,
Că-ți dau carne
C-o murit un cal
În deal.

În luncă își petreceau buciumanii la sărbători mari și pe acele timpuri, ca și în ziua de azi. Fiecare cătun din cele șase, are lunca sa, care din veac e cunoscută, ca lunca petrecerilor. În Montari lunca petrecerilor e chiar peste drum de la biserică și de la casa parohială.

În ziua de Ispas însă se adunau pe acele vremi fruntașii tuturor cătunelor Buciumului la Dosul Vulcoiului, unde este un poderei larg plin de stînginită, care pe la Ispas e înflorită de parcă-i nins cîmpul. Mirosul florilor de stînginiță fermecă pe buciunami și cînd știu că a înflorit, ies roiuri-roiuri călări și merg la Dosul Vulcoiului unde fac focuri zdravene, frig miei întregi, fac balmoș, care bucată nime nu o mai știe face bine ca buciumanele, frig pui, duc vin și lăutari și petrec acolo pînă-n de seară în cea mai mare voie bună.

Un alt loc de întîlnire al buciumanilor în zilele de sărbătoare de vară, este Detunata. Acolo încă-i vezi suind duminicile și sărbătorile, cu mîncări,

băuturi și lăutari, căci să se știe: buciumanii sînt plini de voie bună, ei iubesc mîncarea și băutura bună, iubesc femeile frumoase, dar pier după muzică. Un muzicant bun e în stare să scoată cu arcușul lui pînă și cel din urmă ban din punga buciumanului.

Așa era acum sînt o sută de ani și așa e pînă în ziua de azi.

III

Trecuse o toamnă și o iarnă de cînd era Salvina servitoare la popa din Montari. Nu mai era acum nici un buciuman să nu o cunoască, nu era nici un holteiu să nu fi voit bucuros a-și prinde vorbă cu ea. Apoi, cum buciumanii pleacă de acasă luni la amiază și nu vin de la băi pînă sîmbătă seara, cînd vin stau să moară de dorul de a mai sta de vorbă și cu vreo muiere. Și cum casa popii e chiar lîngă biserică și biserica lîngă drumul mare, cîți mergeau la băi ori veneau de la băi, mai toți vedeau pe Salvina lucrînd în ograda ori în grădina popii, ori adăpînd vacile în vîlcica ce curge de-a lungul drumului pe dinaintea porții popii. Și cîți o vedeau, toți îi dădeau binețe, iar ea le răspundea așezat și cuminte. Holterii mai spuneau și cîte o glumă, cînd o vedeau:

— Hai, Salvină, la baie.

— Ce-ai visat, Salvină?

— Norocoși vom fi, Salvină? Aflăm aur mult, Salvină?

Iar ea le răspundea liniștită ca o muiere în vîrstă. Mulți tineri cercase a întinde vorbă mai lungă cu Salvina dar nu avură cu cine; vorbă le da, dar vorbă scurtă și rece, cît ei trebuia să-și vadă de cale.

Și vorbeau și tinerii mult între ei pe la cele băi despre fetele din sat. Și cînd era vorba la numărate, aflau că mai frumoasă ca toate e Salvina popii, că acum așa-i ziceau, fiindcă era servitoare la popa.

Pe atunci nu era ca acum; nu se mai pomenea zestre la fete, și de aceea pe fete nu le mărita pe atunci zestrea, ci vrednicia. Care fată era frumoasă și harnică, avea peținători cîte degete la mîni.

Așa fiind lucrul nu e nici o mirare, că mulți tineri buciumani se gîndeau la Salvina popii, dar ea nu se gîndea la nime, decît numai la necazul ei, pe care la suflet de om nu-l spunea.

Era pe acele vremi în Bucium-Montari un holtei cam tomnatic, Ionuț Dandea, care era fala Buciumului, om isteț și bogat. Avea parte la băile cele mai bune de prin Vulcoiu și de pe la Roșia. Era chiar director la cîteva băi de aur și umbla călare de la o baie la baie inspecționînd lucrarea. Cînd îl vedeai călare pe un armăsar negru ca peana corbului, iar el tot în haine albe de haba, cu călțuni cu pinteni mari de argint curat, cu o pălăriuță neagră de mătasă, pe care șerpuia jurîmprejur șinorul de aur, ca degetul de gros, gîndeai că vezi un împărat din vremile cele bătrîne, mai bune. Părul lui galben și mare și-l purta împletit, după obiceiul de atunci al ținutului și coada slobozită pe spate, pe sub mînecar. În zile bune el era sfătuitorul buciumanilor, dimpreună cu popa Niculae; în zile rele el singur era căpitanul lor. Avea arme ca un magnat și avere ca un prinț. La multe fete din munții Abrudului le lăsa gura apă după el, dar el parcă n-avea gîndurile însuratului. Cu toate fetele își petrecea, pe toate le omenea cu vin și cu turtă dulce, dar nici pe una nu o pețea.

El era frate cu preoteasa popii Niculae. Pe aci umbla el mai mult, numai cît nu locuia aci, ci în casa lui rămasă de tată-său, care era chiar lîngă ierugă, unde-și avea și șteampurile, două părechi de șteampuri și argați și agonisită multă. Casa lui era despărțită de-a cumnatu-său, de a popii, numai prin lunca petrecerilor, care de asemenea era proprietatea lui. De la casa lui și pînă la a popii trece peste o luncă o cărărușă, bătută mai numai de pașii lui, că alții nu prea aveau voie să o calce cu deosebire vara, cînd lunca-i un covor verde smălțuit de cele mai frumoase flori. Drumul duce cotindu-se pe lîngă lunca de la biserică în jos tot pe alvia văii, iar pînă la casa lui duce o zăhată, chiar de la biserică pe lîngă partea din sus a luncii. Zăhata-i tinoasă mai în toată vremea, deci Ionuț numai cînd mergea cu carul ori călare mergea pe ea; mai mult umbla pe cărărușa din luncă. Și era tare bătucită cărărușa, mai ales de o vreme încoace. El da ce da și răsare la popa că doar sînt cumnați. Și de cîte ori merge la popa, totdeauna vede pe Salvina și totdeauna i se pare mai frumoasă ca de altădată; totdeauna o vede mai harnică și mai vrednică. Nici nu intra nici ieșea Ionuț vreodată de la popa să nu zică ceva către Salvina. Iar ea-i răspundea atît de așezat, ca și cînd ar fi avut de vorbit cu un preot bătrîn, nu cu un june de însurat.

Mult se ciudea el de purtarea Salvinei și mult se mira de ea; dar cu atît mai mult o iubea.

Vorbise Ionuț de multe ori cu soru-sa, cu preoteasa și cu cumnatu-său cu popa, despre Salvina. Le spusese verde că lui îi place fata și că, de-i vorba de însurat, el mai bucuros decît cu orice fată, cu ea s-ar însura. Dar îi era năcaz că ea nu avea vorbe de dragoste nici pentru el, nici pentru altul. Asta îl cătrănea pe Ionuț, dar cu atîta-i era mai dragă.

El își zicea așa: Salvina-i fată scumpă la vorbă și la năvaruri; cu ea aș fi cu muiere credincioasă, că nu mi-ar face inimă rea rîzînd și glumind cu toată lumea. Și aș avea o muiere ca o doamnă, frumoasă, harnică, așezată, ... trebuie să fie a mea, ori ...

Cu astfel de vorbe mergea el mai în toată ziua la popa. Și cum o vedea pe ea mai întîi, cînd intra în ogradă, îi da bună-vremea și o întreba una alta:

— Ce mai faci, Salvină?

— Bine, baci Ionuț, mulțumesc de întrebare.

— Da ce-ai visat astă-noapte, Salvină?

— Eu nu visez, că dorm ca butucul dacă pun capul jos.

— Nu-i modru să nu visezi! Dar luni mergi la Abrud?

— De m-a trimite părintele după ceva, caută să merg, că cine-i slugă nu-i stăpîn.

— Da, tu Salvină, oarecum ar fi să lași tu slujitul și să te faci stăpînă, să te măriți, vezi, după vreun om potrivit?

— Lasă-mă, baci Ionuț, nu mă mai necăji cu vorbe de măritat. Îmi pare bine că mi-a dat Dumnezeu stăpîni buni, nu-mi mai zburdă mintea pe la măritiș.

— Așa, așa, Salvină, dar vezi tu, cînd ți s-ar ivi un om ca oamenii, colea, cum ești și tu, totuși ...

— Niciodată, Ionuț, niciodată!

« Hm! își gîndea Ionuț, ori se face a nu pricepe că-i bat șeaua, ori în adevăr nu pricepe! »

Apoi iar o agrăia:

— Tu, Salvină, Duminecă-i joc la Detunata, așa că și tu mergi?

— Ba eu nu!

— Și, zi, nu?

— Nu, nicidecît!

După aceste vorbe Ionuț merse acasă îngîndurat. O dau ăluialalt! își gîndea el, dar ce să-mi sfarm eu capul cu ea? Doar mai sînt ele fete!

Dar nu mult îl stăpîni acest gînd, că pierea de dragul Salvinei. Cu cît ea era mai rece și mai nepăsătoare, cu atîta-i era mai dragă. Vedea el bine că cu alți feciori nici atîtea vorbe nu schimbă Salvina, cît cu el; cunoștea bine, că de nime nu-i e, dar se gîndea: Doară, de-i ea mai mult decît alte fete, și eu sînt mai mult decît alți ficiori! Bine că ea-i frumoasă și harnică și cuminte, dar eu încă sînt doar fruntea buciumanilor! Cu mine nu-i va fi rușine nicăiri! Că popa, că-i popă, și i-a părut bine că merge soru-mea după el, dar ea, că-i numai slujnică la popa, să nu fie făloasă că vreau să o iau eu! De bună seamă se teme că glumesc, de aceea nu-mi dă vorbe mai cu nădejde.

Veni dumineca. Lume multă suia la Detunata, parte călări, parte pe jos. Muzicanții erau acolo sus, îi duseră roșienii, pe de ceea parte a Detunatei. Ziua era frumoasă, nici umbră de nor cît de mic nu se vedea pe cer.

Ionuț plecă și el la Detunata. El călare pe armăsarul său se opri mai întîi în curtea popii și zuruind pintenii lui cei de argint, chemă pe popa și pe preoteasă să suie și ei la «Piatră».

— Sîntem gata, zise preoteasa, numai să scoată Salvina caii.

— Dar ea nu vine?

— De unde să vină?! Parcă-i sălbatică așa se teme de oameni. În zadar am zis și eu și popa să vină, că nu vrea. Zice că nu de aceea s-a băgat slujnică să umble pe la petreceri, ci să lucre și să asculte. Nu o putem face să iasă undeva, mai mult decît pînă la biserică, pentru cît bine-i în lume. În sărbători, după ce și-a gătat lucrul, se pune într-un ungheț și-și scoate din sîn o cărticică, de-i zic Paraclis, și cetește ca un popă. De multe ori mi-a cetit și mie seara din Paraclis. I-a căutat popa cartea și a cetit și el din ea, că-i plină de rugăciuni frumoase. Cu aceea-și petrece, de altă petrecere nu vre să audă.

— Și, zi, știe Salvina și carte?

— Știe ca orice popă!

Într-aceea ieși și Salvina din grajd cu doi cai întărnițați, dar gîndeai că nu iese din grajd, atît era de curată la haine. Ionuț își mușcă buza de jos cînd o văzu, și în loc de bună ziua zise zîmbind:

— D-apoi ție nu-ți scoți un cal, Salvină, tu vrei să vii pe jos la «Piatră»?

— Eu nu vreau nicicum.

— Dar de ce nu?

— Trebuie să rămînă cineva și acasă.

— Va rămîne sora, preoteasa.

— Da cum să nu? Să-și petreacă slujnica și stăpîna să steie să păzească casa!?

— Fără glumă, hai că te las pe armăsarul meu, el ne duce pe amîndoi și de am mai fi, pe cît sîntem de grei.

— Nu merg, mulțumesc.

— Și, zi, nu vrei nici decît?

— Nu pot.

— Atunci, sănătate bună!

Și dete Ionuț pinteni calului și o luă pe culmea dealului în sus, iar după el preoteasa și în urmă popa. Niciunul nu zise nici o vorbă pînă ce au ajuns poalele Detunatei. Acolo era lume multă adunată; unii jucau, alții beau și mîncau; la cîteva focuri se frigeau miei și se făcea balmoș, unii erau în vîrful Detunatei și de acolo priveau cu ochi de vultur în toate părțile. Toți erau veseli, că — după o săptămînă petrecută singuri sub pămînt, acum sînt la aer, sub cerul sfînt al lui Dumnezeu sfîntul, lîngă muierile lor, lîngă drăguțele lor. Numai Ionuț, voinicul Ionuț, el, fala buciumanilor, era ca plouat, nu făcea pic de voie bună, îi lipsea ceva. De cum sosi Ionuț cu popa și cu preoteasa, toți se ridicară și strigară vivat! și « Glük auf! »[1] după datina băiașilor, toți le închinară, toți, care de care-i poftiră la mesele lor, întinse pe iarbă verde, printre brazi.

Veselia era mare. Jucau și beau și mîncau și cîntau și chiuiau de răsuna Detunata și le ducea răsunetul pînă departe. O dată Ionuț se ridică, ia pușca lui cea cu cremene, care o purta pururea cu el, o umplu și zise către bărbați:

— Fraților! haideți să dăm o leacă la țîntă, că nu-i bine să lăsăm meșteșugul băieșitului, dar al pușcatului încă nu trebuie dat de tot uitării. Te miri de ce ne-a fi bun. Se mai abat pe la noi și fiare sălbatice cu 4 picioare, dar și fiare mai spurcate de cele cu 2 picioare. Trebuie să ne știm apăra. Cine mai are vreo pușcă, aici, să vină încoace!

Și în scurtă vreme se înșirară peste 100 de buciumani voinici, toți cu cioareci albi de habă și cu călțuni cu pinteni de argint, toți cu șarpare de curea, toți cu cămăși albe ca omătul și împiestrițate pe la pumnași și pe la guler cu mătasă neagră, toți cu chicele împletite și pe cap cu pălării mici de mătasă neagră și pe ele șinoare de aur ca degetul de groase, toți rași pe barbă și cu mustețele tunse. Ai fi jurat că-i o armadie din povești, iar Ionuț în fruntea lor ca un împărat. Muierile, cînd îl privea cu ochii lor cei schinteietori, gîndeai că voi să-i soarbă, nu altceva.

— Guriți-vă careva colo în bradul acela, zise Ionuț, legați bine un cilindru gol și apoi haidați jos.

Un cilindru gol de glaje fu legat în vîrful unui brad chiar de crucea lui.

— Acum haidați să numărăm 200 de pași voinicești de la brad spre dreapta, acolo să ne punem în glidă.[2]

Porunca fu împlinită.

— Acum cel de la aripa stîngă să fie gata de pușcat: unu, doi, trei!

Cînd zise Ionuț « trei », cel de la aripa stîngă țînti spre cilindrul din brad și-l șterse de se auzi; dar numaidecît îl netezi, nu se sparse.

— Acum celalalt: unu, doi, trei!

Glonțul acestuia nimeri cilindrul atît de bine, de tot ferferiță se duse; rămase numai gîrliciul legat cu ață de cetina bradului.

— Bravo! zise Ionuț, acum să văd eu cine mi-a lua gîrliciul cilindrului, vădu-vă grași să vă văd!

---

[1] Noroc bun!

[2] Linie.

— Unu, doi, trei!
— N-ai nimerit!
— Altul: unu, doi, trei!
— Nici tu n-ai nimerit!

Și tot așa comanda pînă era pic de apă, toți se părîndară și mai veniră la rînd și bărbați care nu avură puștile la ei și pușcară cu puștile ortacilor, dar pace! gîndeai că gîrliciul acel de glaje e fermecat, că nu se mai dedea dus de unde era legat. Acum toată crenguța era pălită și despoiată de ace cum o fripseră gloanțele, și gîrliciul tot acolo sta.

Atunci Ionuț luă pușca la ochi și zise către unul:
— Comandează tu, Aviroane!

Și omul cu numele Aviron numără:
— Una, două, trei! Și cînd zise trei: paf! și gîrliciul zbură cu creangă cu tot.

Toată mulțimea striga un vivat și Glük auf, să trăiască Ionuț. Iar muierile mai adauseră: Și să-i dee Dumnezeu o găzdoaie vrednică.

— Așa, ortacilor, grăi Ionuț, să ne mai gîndim din cînd în cînd și la vremi grele, să ne deprindem la arme, de va veni vreun dușman să nu ne înholbăm la el cu mîinile în sîn și să ne bocim ca babele, ci să-l primim cu gălușe.

Așa se ospătară toată ziulica, în mîncări și în beuturi și în jocuri și în pușcarea la țîntă, iar cînd se apropia seara porniră toți spre casă în sunetul muzicii. Caii îi duceau acum de dologi, că cine se cobora călare?

Ionuț merse cu soru-sa și cu cumnatu-său ață la ei, adecă la părintele, unde-i aștepta Salvina cu cina gata și cu toate în bună rînduială.
— Ce-i nou pe acasă? întrebă preoteasa.
— Bine, cum ne-ai lăsat, răspunse Salvina luînd caii și ducîndu-i la grajd. Cînd ieși din grajd cum legase caii, zise Ionuț:
— N-ai de-a-ndemînă vreun argat să ducă și calul meu acasă, că eu mai petrec o leacă la sora?
— L-oi duce eu, că toți sînt împrăștiați.

Și luă Salvina calul lui Ionuț și-l duse la el acasă de-l dete în grija argaților; într-o minută fu îndărăt să vadă ce porunci i-a da stăpîna.

Ionuț cu popa și cu preoteasa erau în pridvor și povesteau chiar despre ea.
— Trebuie să fie a mea, zise Ionuț, ori mai multe nu-s.
— S-ar potrivi bine cu tine, cumnate, adause popa, numai știe-o nătăria ce i așa de nu știu cum. Mă, e bună, e harnică, e credincioasă și frumoasă, dar așa-i de nu știu cum, deși eu că-i sînt stăpîn, parcă mă sfiesc să prind multă vorbă cu ea. N-ar scoate ea din gura ei vorbă fără folos, da s-o pui pe cărbuni. Cu mine vorbe multe nu întinde, voioasă nime nu o vede, dar nici năcăjită, ea-i tot într-o formă, tot ea. Lucră și tace și tace și lucră. Încă de cînd e la noi în casă, nime nici o poruncă nu i-a dat, nime nici o vină nu i-a băgat, că n-a avut de ce.

Salvina sosi, popa o trimise să aducă o oală de vin din pivniță și o ulcică curată.

Îndată se întoarse cu o oală ca de 4 cupe și cu o ulcică de Iara, roșie, nesmălțuită, și le puse pe masă.

— Începe tu, Salvină, rîndul, să nu ne fi adus ceva otravă, zise popa rîzînd.

Și bagă Salvina ulcica-n oală și o umplu și închină:

— Să vă deie Dumnezeu bine sănătate, duse ulcica la buze și o puse iar pe masă.

— Dar ce, nu bei? întrebară toți cu o gură.

— Știți bine că în veci nu gust beutură, afară de apă.

— Dar bea o leacă.

— Nu pot!

— Dar numai o lecuță, că-i bun.

— Bun, dar vă mulțumescu, că eu nu beau.

Și cu aceste vorbe se duse de pe pridvor.

Ionuț privi mult după ea și rămase îngîndurat.

★

La săptămîna era joc în luncă, numai peste drum de la popa.

— Hai și tu Salvină în luncă, zise proteasa, colea după amiazi, cînd începea a se aduna lumea.

— Eu rămîn unde-s, maică protească.

— Dar hai, îți zic, ce-i sta tot închisă ca babele, doară-i vară și frumos, ne-om sătura la iarnă de stat tot închiși în casă, ca de frica tătarilor.

— Nu merg.

— Noa, cu asta gătai...

— Salvină, zise popa intrînd de afară, vino cu noi în luncă, închide ușa și adă cheia încoace.

— Nu merg, părinte, eu stau aci în pridvor, se vede jocul destul de bine și de aci.

— Dar aci cum vei juca singură, hai colo unde-s cei mulți.

— Nu merg, părinte, mulțumesc.

— Dar de ce să nu mergi? Ești tînără, frumoasă, chiar în vîrsta petrecerilor. Hai cu noi, nu te mai fasoli atîta.

— Nu merg părinte, de bună samă.

— Noa-i bine! Cu asta gătai.

— Eu o gătai înaintea dumitale, adause preoteasa.

— Apoi mergem dară noi, adause popa, că asta se teme de oameni, ar sta tot ca ursu-n bîrlog.

Hora era frumoasă, lume multă, veselă, toți jucau, toți își petreceau, numai Salvina sta singură în pridvor îngîndurată. Sunetul muzicii îl auzea, pe cei ce-și petreceau îi vedea și i se ducea inima să meargă și ea, dar își călca pe inimă și-și zicea:

« Nu se poate, nu se cuvine; eu să-mi petrec? Și mama-i în groapă din pricina mea, iar tata zace în temniță tot din acea pricină? Nu se cade, nu merg! »

Cum sta așa îngîndurată, numai vede că se deschide portița și un june zdravăn intră în curte. Era Ionuț.

— Ce faci, Salvină?

— Șed și mă uit și eu la horă.

— Dar vino și tu acolo, hai să jucăm amîndoi un joc.

— Mulțumesc, Ionuț, joacă sănătos că eu nu pot merge.

— Dar de ce nu poți? Sora-ți dă voie, eu te chem; doară ți-e rușine cu mine?

— Nu mi-e rușine, Ionuț, cum să-mi fie; dar nu pot, nu se cade... De-ai ști, ce nu știi, nu m-ai chema... Du-te cu bine și joacă cu cele ce scapără după joc.

— Dar, Salvină, aș avea să-ți spun ceva. Uite, sîntem numai amîndoi, tu în pridvor sus, eu jos sub pridvor; tu, ian să te gîndești, eu am gînduri bune cu tine, vreau să te fac găzdoaia mea. Ce zici la asta?

— Hei, Ionuț, zic că nu se poate. De ai ști tu ce nu știi, de bună seamă că n-ai umbla pe aici cu gînduri și cu vorbe de acestea. Eu sînt bună cum sînt, sînt mulțumită cum sînt, iar altcum nu.

— Dar de ce nu, fată? Spune-mi, să te pricep.

— Nu ți-a folosi nimica, și de ți-oi spune. Mai bine-mi dă bună pace. Caută una de starea ta, pe care să o știi de unde-i și a cui e.

— Dar eu te vreau numai pe tine.

— Nu se poate, Ionuț, de bună seamă nu. Fii bun du-te și-ți petrece și pe mine mă lasă în bună pace.

— Apoi dară sănătate bună!

Cu aceste vorbe ieși Ionuț supărat din curtea preotului și năcăjit cum era, trase o dușcă de vin și intră în horă, cu gîndul în veci să nu mai vorbească cu Salvina.

— Ce? își gîndea el, o calică, o sărăntoacă, o slujnicoaie, să nu vrea să vină după mine, pe cînd oricare fată din munții noștri s-ar ține făloasă și ar da prescuri să o cer de muiere. O dau în hantătar, că mai sînt ele fete.

Cu gîndul acesta juca Ionuț în butul Salvinei, toată ziua, juca și bea de seara era șumen cum se cade.

Mult nu putu să doarmă, că avu fierbinți mari și de vin și de joc. Se trezi cu o durere zdravănă de cap, dar era el deprins cu astfel de dureri. Se ridică, aprinse lumina, trase o dușcă de vinars de prune care-l răcori și-l făcu de tresări odată din toate vinele, apoi se puse iar pe pat. Dar somnul nu-l mai cuprinse curînd și pînă să mai poată adormi, îi zburau gîndurile pe la toate fetele din munți. Le luă pe rînd și se întreba pe care să o peteească, pe care să o ieie de nevastă, că vedea el bine că și cît a stat neînsurat n-a stat bine. Părîndatu-și-a în cap pe toate, dar pace, niciuna nu-i plăcea ca Salvina. Dar Salvina nu vrea să audă de măritat. Asta îi făcea mare necaz. Nu putea el pricepe cum o fată săracă, o servitoare, nu se ține mîndră, că o cere un ficior ca el? Se teme doară? O fi avînd vreun năravu rău? I-a spus cineva vreo vorbă rea despre el? Ori ce poate fi pricina?

Deabia în zori de zi mai ațipi o leacă, dar numai puțin, că odată cu ziua cumnatu-său, popa Niculae, îl trezi:

— Scoală, Ionuț, c-ai zis că vii la Abrud. Sus, să mergem pe răcoare.

— Mă scol, cumnate; iată sînt sculat. Dar singur vii?

— D-apoi singur, adică cu tine și cu vreun argat.

— Cumnate, ia pe Salvina cu tine.

— Bine. Iată o iau, tu vezi numai de te îmbracă repede și vino să prînzim împreună.

★

— Preoteasă, zise popa dacă ajunse acasă, gată-te și vină și tu la Abrud și va veni și Salvina. Am spus la argat să gate 3 cai, dar purtați-vă de grabă cu prînzul, nu mocoșiți trei săptămîni, că mie mi-e foame. Iar tu Salvină vezi de te gată cum știi tu mai frumos și nu-mi fi dosnică prin tîrg să mă faci de rușine.

— Dar oare n-aș putea eu rămîne acasă, părinte?

— Ba tu ai putea, dar cît tîrgaș am de tîrguit poftire-ai, să-l port tot eu în desagi și preoteasa? Vezi tu cîte ne trebuie. Gată-te și hai, nu mai face atîtea marafeturi ca ieri, c-apoi mă supăr.

Peste un ceas de vreme mergeau ca pe răpușie pe caii cei mici, preoteasa și Salvina printre alte muieri, care toate mergeau și ele călare la tîrg la Abrud, iar mai înainte, într-o ceată de bărbați călări mergea Ionuț, călare pe armăsarul lui cel negru și popa Nicolae, pe iapa lui cea sură. Îți era mai mare dragul a privi la cetele de muieri și de bărbați, ce mergeau la tîrg călare. Toți erau îmbrăcați sărbătorește, toți cu cîte o pereche de desagi plini de otavă dindărătul lor în tarniță, toți cu scărițe de lemn, numai popa Nicolae avea de fier, iar Ionuț chiar de aramă galbenă, ca aurul. Pe mulți călușei se vedeau chiar cîte doi călăreți: o muiere și un copil, ori un bărbat și o copilă. Cel mai tînăr ședea de regulă dindărătul celui bătrîn în șa.

Cînd ajunseră, tîrgul era plin. Drumul era îndesuit de care de ale moților, care zbierau ca din gură de șarpe: Mișcați din drum, mă, intre smerii-n voi, că nu-i drumul numa-a vost!

Cete, cete năvăleau în toate părțile, unii spre piața de bucate, alții spre prăvălii, iar cei mai mulți spre porțile, unde erau adunați gozarii. Aceștia stau cu scafele lor cele mici, cît găocile de ou și cumpărau aur de la băiași. Că băiașii mai săraci, cei cu părți de băi puține și mai puțin roditoare, nu puteau aduna pe săptămînă cîte un font doi de aur, ca să li se plătească calea pînă la Zlatna ori la Bălgrad. Ei își vindeau puținelul lor la băiași mai avuți, care, fiindcă se îndeletniceau nu numai cu producerea aurului, ci și cu cumpărarea și vînzarea lui, se numeau gozari, pe cum se numesc pînă în ziua de azi. Ei adună puținelul celor săraci și cînd au doi ori mai mulți fonți, îl duc de-a dreptul la topitoare. Și au cîștiguri frumoase după întreprinderea lor, că de la fiecare gram de aur dacă le rămîne numai 1—2 cr., cumpărînd în fiecare săptămînă 3—4mii de grami, au 3—4 mii de cr. Așa a fost de cîndu-i lumea, apele cele mici tot în cele mari se varsă.

Ionuț și cumnatu-său popa Nicolae încă erau gozari. Și ca toți gozarii aveau oamenii lor, care erau obligați a le vinde numai lor produsul de aur, ce-l puteau aduna.

Cînd s-a pus Ionuț și cumnatu-său popa Nicolae sub poarta unde își făceau ei cumpărările de aur, cete-cete de buciumani îi ocoliră.

— Ați venit cam tîrziu, era cît p-aci să vindem aurul la alți gozari.

— Ei, și dacă-l vindeați, doară n-am fi avut bani de o păreche? zise Ionuț scurt.

Preoteasa cu Salvina cumpărară cîte toate și se duseră la ospătăria de la « Strugure », unde trăgeau ei totdeauna. Acolo intrară în șură pînă să vină și părintele să le bage în ospătărie, că nu se cade să intre muierile singure în ospătărie.

Cam pe la amiazi nimeri și părintele cu Ionuț la ospătărie. Amîndoi aveau cîte o trăistuță mai plină de globurele de aur, cum cumpărase în acea zi, de pe la băieși. Erau veseli că făcură cumpărări bune.

— Haidați înlăuntru, preoteasă, zise popa Nicolae intrînd înlăuntru. Și preoteasa își netezi părul în frunte, își potrivi crătința cea roșie și șorțul cel negru de mătase și plecă înainte, zicînd Salvinei:

— Hai și tu înlăuntru să mîncăm și să ne vedem de cale.

— Eu rămîn la tîrgaș.

— Dar hai, că nu ți s-a întîmpla nimic.

— Nu merg, nu se cuvine unei fete să intre în ospătărie.

— Dar doară nu intri singură, vei fi cu mine și cu părintele la o masă.

— Te rog, maică preoteasă, lasă-mă în pace, nu intru.

— Dar ce vei mînca aci?

— Mi-am luat merinde.

Într-aceea se ivi și Ionuț pe treptele ospătăriei.

— Dar haidați odată soră, că se răcesc bucatele.

— Eu merg, dar iată Salvina nu vrea să intre înlăuntru.

— Hai, Salvină.

— Nu merg, Ionuț, nu pot lăsa tîrgașul singur într-atîta potop de om și nici nu se cade să meargă o fată în ospătărie.

Atunci Ionuț coborî pînă în șură și zise preotesei să intre numai înlăuntru, apoi apropiindu-se de Salvina îi luă amîndouă mîinile în ale sale și îi zise:

— Tu, Salvină, spune-mi tu de ce nu vrei să vii, unde știi că sînt și eu? Hai cu mine în ospătărie!

— Nu merg, Ionuț, nu pot merge.

— Tu, Salvină, dar nu te-ai gîndit la ceea ce ți-am spus eu ieri? Ori doară cugeți că-i glumă?

— Nu cuget nimic. Dar la vorbele cele de ieri numai atîta-ți pot spune: Deocamdată nu-ți pot da nici un răspuns, dar se poate că de-i scris de la cel de sus și de nu glumești dumneata, atunci se poate împlini ceea ce ai zis. Cu un om ca dumneata, de-a fi scrisă și împărțită, nu zic ba, dar cu altul pe sub soare, ba.

— Atunci hai înlăuntru.

— Nu, nici decît nu. Intră și-ți petrece și mă lasă în bună pace.

Și o lăsă Ionuț în bună pace. Astă dată nu era așa de necăjit pe ea. Ba era chiar voios, că-i dăduse o leacă de nădejde.

— Nu aduci pe Salvina? întrebă părintele, după ce intră Ionuț înlăuntru.

— Nu vrea să vină, zice că la fete nu li se cade să intre în ospătărie.

— Mă cumnate, luă părintele vorba, mă, Salvina asta e o fată aleasă, trebuie că-i din oameni tare aleși. Purtarea ei, vorbele ei, toate, toate o spun a fi dintr-o casă tare cu socoteală. Nu face nimic că nu vine, că vezi tu, în birt multe se mai vorbesc și sărate și nesărate, nu-i bine să mai audă fetele cîte toate.

— Așa zic și eu, adause Ionuț.

Mult se gîndise Salvina și de multă vreme la Ionuț, tare i-ar fi plăcut de el: vedea ea bine gîndurile lui, dar nu cuteza a-i spune că-i place de el,

fiindcă atunci, deodată cu cununia trebuia să spună și a cui e, și de unde e? Și se temea, că dacă Ionuț va auzi că ea-i fata unui rob, care zace în temniță pentru omor, și-a schimba planul și ea va rămîne fată hulită. Dar acum își lua inima în dinți și-și zise: de mă mai vrea, io-i spune din fir în păr tot lucrul cum stă, și dacă va ști el cine-s și de unde sînt, și dacă tot nu s-a lăsa de mine, atunci voi ști că de bună seamă-i sînt dragă și mă mărit după el; dacă însă și-a schimba planul, mă urc în vîrful Detunatei și mă dau cu capul în jos de acolo, să n-aud că-mi zice cineva fată de rob.

Așa se gîndea Salvina stînd singură în șură lîngă cei 4 cai ce mîncau otavă.

Cum sta ea așa, numai văzu că intră la ea un moț de pe Albac și o întreabă ai cui sînt caii și nu cumva armăsarul este al lui Ionuț Dandea din Bucium?

— E al lui, răspunse Salvina.

— Fii bună, cheamă-l o leacă afară.

— E înlăuntru, cheamă-l de vrei, că eu stau aci la tîrgaș.

Și străinul nu mai zise nimic, ci înaintă spre treptele ospătăriei. Acolo se întîlni chiar cu Ionuț, care cobora cu un tănier de lemn pe care era un pui întreg fript și o strugea de pîine albă. Le ducea la Salvina în șură.

— Pe tine te caut, Ionuț.

— Așa! să trăiești, bade Nicolae! Hai colo în șură și-mi spune cum mai stăm?

— Da căzi acolo e o fată.

— Nu-i nimic, hai numai acolo. Ei îi duc de mîncare. Pentru ea îmi poți spune.

Și Ionuț puse mîna pe după capul lui Horia — că el era badea Nicolae — și intrară în șură, dădură Salvinei tănierul de mîncare și se așezară la vorbă.

— Așa, bade Nicolae, și zi ai venit. Cum ai umblat la Viena?

— Bine și nu prea. Mi-a spus Împăratul că dreptățile noastre sînt ieșite de la împărăție, dar că domnii nu vor să ni le deie.

— Atunci ce-i de făcut?

— O să merg cu badea George Crișan, cu deputatul vostru la Sibiu. Și de nu putem scoate drepturile de la guvern, atunci mergem iar la Viena pe capul împăratului.

— Și dacă nu-ți folosi nimic?

— Atunci răscol țara toată și nici piatră pe piatră din curțile domnești n-a mai rămînea.

— Dar acum ce-i de făcut?

— Să mai dați ceva bani de cheltuială să putem merge la Sibiu și de acolo iarăși la Viena, de nu putem isprăvi nimic în Sibiu.

— Uite, bade Nicolae, eu dau bani pentru Bucium, că știu că i-oi putea eu scoate de la oamenii noștri; da Abrudul și Cărpinișul datu-și-a partea?

— George scoate azi de la abrudeni, ieri a scos de la cărpinișeni și m-a trimis să mă întîlnesc cu tine să dai partea buciumanilor. Satele mele: Vidra, Cîmpenii, Bistra, Albacul, Săcătura, Scărișoara și Ponorelul mi-au dat partea lor. Acum numai buciumanii și abrudenii să dea partea lor și să ne gătim de cale.

— Dumnezeu vă ajute!

Cu aceste vorbe scoase Ionuț Dandea o pungă de piele și numără lui Horia 30 de galbeni, cîte 5 galbeni pentru fiecare din cele 6 biserici ale Buciumului.

Salvina auzise toată vorbirea. Și parcă era mai veselă după plecarea străinului și întrebă pe Ionuț:

— Și zi, ăsta-i Horia?

— Ăsta.

— Voinic om!

— Numai de i-ar ajuta Dumnezeu în calea ce a început!

IV

Horia de la Albac și Cloșca de la Cărpiniș fuseră în mai multe rînduri la Viena să ceară de la împăratul dreptate, că la noi în țară p-acele vremuri nu era nici o dreptate pentru cel sărac și asuprit. Domnii pămînteni încărcau cu poveri atît de mari pe popor, încît acela nu le mai putea purta. Din această pricină a umblat Horia în mai multe rînduri pe la Viena, anume întîi: la 1779 fu Horia cu Cloșca, cu Dumitru Todea Butu și cu Gavrilă din Rîu-Mare. A doua oară la 1780 Horia cu Cloșca, cu Cristea Nicolae și cu Gavrilă Onu din Rîu-Mare. A treia călătorie o făcu la 1782 Horia cu Cloșca, cu Simion Todea din Rîu-Mare și cu popa Dumitru din Certej. Iar a patra călătorie o făcu Horia la Viena în 1783 în postul Crăciunului și stete de astă dată pînă la Paști.

Munții fierbeau; clocoteau adînc. Moții cereau de la împărat drepturi, drepturi pentru ei și pentru tot neamul românesc din Ardeal; cereau ca să fie militari, să nu mai slujească domnilor, ci numai împăratului; cereau ca iobăgia să se șteargă, să nu mai dea nimănui zecimi, că prea erau îngreunați. Ce cugeți, bietul iobag trebuia să presteze domnului de pămînt și cîte 4 zile de lucru pe săptămînă sau cum zicea Horia către împărat:

« Milostive Doamne!

Domnii silesc pe iobagii lor să le facă pe toată săptămîna cîte 4 zile robotă, a 5-a la vînat și a 6-a la pescuit, iar a 7-a, care ar fi să fie a lui Dumnezeu, încă sîntem de multe ori siliți să mergem cu carele să aducem din pădure lemne pe seama domnului. Apoi dijmele cele multe și mari, mieii, purceii, untul, colacii, ouăle și puii cei mulți care trebuie să-i dăm domnilor pămînteni; pe lîngă aceea, muierile trebuie să lucre cînepa și inul, să aleagă grîul pentru moară, și cîte și mai cîte, de numai unul Dumnezeu ne știe cum de mai poate sta sufletul în oasele noastre! »

Această stare de lucruri nu mai putea ține; fărădelegile domnilor strigau răsplătire la Dumnezeu în cer și la împăratul pe pămînt. Dumnezeu muia inima bunului împărat de trimise porunci să caute de sînt drepte jalbele țăranilor și cei vinovați să se pedepsească. Dar poruncile împăratului rămîneau pe hîrtie; domnii nu le băgau în seamă, ba pe jeluitori îi căutau ca acul, îi înfundau prin temniță, ori îi trimiteau pe ceea lume. Așa, la 1782, pedepsiră domnii pe 23 primari și juranți din Munții Apuseni la 25—100 bețe și pe 5 inși la moarte, că ce nu trădară pe cei ce umblă cu jalba pe la împăratul; ba pe Dumitru Todea îl condamnară și la torturi înainte de a-l executa. Va

să zică, domnii în loc de a căuta buba, în loc de a cerceta dacă sînt drepte ori ba jalbele țăranilor, îi înfundau în temniță, îi băteau, ba-i chiar omorau trăgîndu-i în țapă ori pe roată, tăindu-le cîte o mînă, cîte un picior, apoi capul.

Stînd lucrul așa, căpeteniile țăranilor, Horia și cu Cloșca plecară la 1783 din nou la Viena, să spună împăratului Iosif-cel-bun față în față necazul și amarul conaționalilor lor. De acolo iară veniră cu promisiuni bune, care firește nu se împliniră niciuna, spre mai marea mirare și nemulțumire a poporului. Căci, poporul zicea așa: « Ceea ce împăratul spune cu gura lui, aceea e spus, că spusa lui este sfîntă. El a promis ușurarea noastră, dar bagseamă nu poate învinge cu domnii, că-s mulți și tari, deci nu rămîne alta decît să arătăm domnilor că noi sîntem și mai mulți și mai tari decît ei ».

Așa cugetau țăranii, și așa se și pregăteau să facă; să-și scuture singuri lanțurile de pe mîini și de pe picioare, să-și croiască altă soartă, să fie supuși numai lui Dumnezeu și împăratului, domni pămîntești peste capul lor să nu fie; ca să nu fie, își puseră în gînd să-i trimită pe toți pe cea lume, pe care n-ar primi legea românească și nu ar abdica de pofta de a avea iobagi. Aceasta o știau acum toți iobagii din Munții Apuseni și de pe la poalele munților și așteptau numai timpul binevenit să înceapă răscoala. Dar minunea minunilor ! domnii nici nu visau de așa ceva ! Vezi că bieții iobagi nu băteau clopotul într-o dungă, că uite ce gîndim să facem.

V

Ionuț Dandea se grăbi să plece curînd din Abrud, mai curînd decît altă dată. Deci îndată ce plecă Horia, merse și el în ospătărie, stătu puțin, apoi zise către cumnatu-său și către soru-sa:

— Haidați să plecăm, că încă azi putem umbla botezați.

— Doar se înnorează dinspre Vulcoiu? întrebă popa.

— Ba nu, dar fumegă Detunata, răspunse Ionuț.

Pe cale vorbiră puțin. Muierile mergeau călări pe caii încărcați cu tîrgaș, iar bărbații în urma lor tot călări, unii cîntînd, alții fluierînd. Ionuț cît fu din Abrud pînă-n Bucium, mersese tot zicînd în frunză. Semn că era îngîndurat, că altcum el nu ar fi mers atîta cale fără vorbă.

Cînd fură în Cerbu se opri o leacă la popa la poartă, îi spuse popii nu știu ce; acela scoase din șerpar nu știu ce și-i dete lui Ionuț, cu vorbele: numai de-ar fi într-un ceas bun. În Sat încă a făcut așa: tot așa și în Izbita și în Șeasa, de unde apucă pe luncă-n sus spre Montari. Nici că i-ar fi fost calea de-a lungul Buciumului, dar spuse ortacilor că are unele afaceri băiești și așa va merge pe acolo să se mai înțeleagă cu ortacii, care nu fură în Abrud. Adevărul însă era, că el aduna bani pentru calea deputaților la Sibiu și Viena.

Seara stătu la soru-sa și aci încă vorbi tare puțin, pînă le puse Salvina cina pe masă. Dar cînd văzu pe Salvina intrînd cu cina, se ridică de pe scaun și punîndu-i amîndouă mîinile pe umeri, îi zise:

— Salvină, acum adă tot ce ai de gînd să ne pui pe masă, apoi haide șezi cu noi la masă, că avem mari taine de descoperit. Acum nu te mai codi, nu zice nimic, ci dă ce ai și șezi cu noi. Tuspatru încăpem numai bine la masă.

Fu cea dintîi dată că Salvina şezu cu stăpînii la masă, de cînd se afla în casa lor şi cea dintîi servitoare ce fu poftită de maica preotească să mănînce cu ea la masă fu Salvina, dar pînă acum nu primise. Acum însă după multe vorbiri şi înţelegeri avute cu Ionuţ, primi să şadă şi ea cu el la o masă şi cu stăpînii ei.

Cinară în cea mai mare tăcere. Nici unul nu nimerea vorba potrivită, cu care să înceapă. După cină zise popa, dar numai ca să fie fără vorbă:

— Salvină... umple paharele, umple paharele... ba ni că-s pline; Ionuţ zîmbi şi el şi luînd un pahar în mînă, grăi numai atîta:

— Apoi să ne fie de bine! Şi ciocni cu soru-sa şi cu cumnatu-său şi cu Salvina. Ea însă ciocni cu toţi şi de astă dată îşi muie buzele cele subţiri în vin. Iar după ce Ionuţ o întrebă:

— Numai atîta?

Ea răspunse după obiceiul ei.

— Şi atîta-i prea mult, dar acum treacă, ducă-se pentru ziua de azi!

— Aşa zic şi eu, pentru ziua de azi! adause Ionuţ; pentru ziua de azi, care a lăsat-o Domnul să ne destăinuim tainele, să ştim pe cine avem la noi şi oare e vrednic să-l ţinem între noi, să-l apropiem de noi, ori trebuie numai-decît depărtat de la noi? Ce zici tu, Salvină, la aceasta?

— Ce să zic? Zic, că ai dreptate! Vremile sînt grele şi mai grele pot să vie şi ar fi rău destul ca să ţii în aretul casei oameni care te pot şi vinde la caz de nevoie. Eu am venit în munţi că am ştiut că de nu aflu în ei adăpost din calea duşmanilor, atunci şi de m-oi băga în gaură de şarpe tot nu scap dinaintea lor. Dar cei ce mă primiră, nu ştiură pe cine primesc. Acum a venit vremea ca dumneavoastră, trei oameni de cinste şi de omenie, să ştiţi cine sînt şi de unde sînt, să ştiţi dacă mai am drept să fiu ocrotită, ori trebuiesc izgonită?

— Salvină, grăi Ionuţ, de-ai fi chiar fata unui ucigaş, purtarea ta te arată că eşti vrednică să ai intrare în orice casă de omenie. Aşadar, fii bună şi ne spune cine eşti şi de unde şi ce vînturi te-au adus pe aici?

— Aşa zic şi eu, grăi popa Nicolae.

— D-apoi să vă spun din fir în păr. Eu sînt din Ardeal, din Ţara Haţegului. Tatăl meu a fost popă într-un sat ce-i zic Vîlcele. La părinţi eram numai eu şi un frate, Toma. Cînd mă apucam fecioriţă a abătut pe la noi boierul ai cui sînt iobagii din Vîlcele cu un copil al lui, un domnişor, ce atunci îi mijau mustăţile. Eu spălam grîu la fîntîna dinaintea casei, mama era în grădină, plivea legume, tata era în pridvor citea din psaltirea asta ce o port eu dimpreună cu paraclisul, iar frate-meu Toma îmi scotea apă cu găleata. Cît ce intră boierul, tata îl pofti în sus, Toma îi ajută cocişului să desprindă, mama intra şi ea înlăuntru, iar eu îmi căutai mai departe de lucru. Dar diavolul de domnişor nu merse în casă, el stătu tot pe cocie şi prinse a vorbi cu mine. Cum mă cheamă, de cîţi ani sînt, am peţitori şi cîte şi mai cîte. Eu, vezi bine, trebuie să dau răspuns ca la feciorul boierului, de la care atîrna să fie tata popă ori ba. Şi după ce-i spusei toate şi-i spusei că mă cere feciorul popii Buzdugan din Măceu, care s-a popi lîngă tatăl său, că-i bătrîn, numai atîta zise domnişorul: « S-a popi de a vrea tata », apoi merse şi el înlăuntru. Mult nu au stat la noi şi s-au dus, dar cît a stat carul în curte

pînă să plece, boierul cel bătrîn și cel tînăr tot la mine se înholbară, de mă temeam că m-or deochea. Iar cînd să plece, cel bătrîn zise numai atîta:

— Așa, părinte, cum am zis: de vrei, poți fi protopop, ori poți fi despopit, alege.

— Tata rămase îngîndurat, mama rupse într-un plîns îndată ce ieși trăsura boierului din ograda noastră, iar eu stam cu Toma și ne uitam încremeniți unul la altul, apoi la părinții noștri. Nu știam ce li s-a întîmplat, ce poruncă o fi adus domnul, de a pus în așa mare groază pe părinții mei. Tata scoase de după șerpar acest paraclis, care azi e la mine-n sîn, din acea minută dimpreună cu psaltirea cea subțire și chemîndu-mă să mă apropii de pridvor, îmi zise:

— Salvină, na această carte, este paraclisul Maicii Domnului, ține-l tot la tine, citește din el cît vei avea lumină-n ochi și viață-n oase. Maica Domnului te păzească! Ia-ți curînd ce poți într-o pereche de desagi și tu, Tomo, o petreci pînă la mătușa voastră la preoteasa din Luncani, de acolo ea o să vă treacă-n țară, cînd i-oi trimite vorbă; iar acasă să nu veniți pînă nu-ți primi semn de la mine psaltirea cea groasă; înțeles-ați?

Eu prinsei a plînge și întrebai pe tata, de ce-i așa grabă să fug de la ei? Iar el numai atîta-mi zise:

— Să mergi, mai bine să mori pribeagă, decît să ajungi fată necinstită în casa boierului. Că uite, draga tatului:

De aceea fu el aici, mă îmbie să mă fac protopop și pe feciorul popii din Maceu popă, dar pînă va fi el la curs în Sibiu, tu să stai la boier în curte. O batjocură ca asta nu poate suferi sufletul meu. Neam de neamul nostru a fost preoți și oameni cinstiți, iar eu să vînd sufletul băiatei mele pentru un brîu roșu? Mai bine radă-mi și barba, decît să ajung și să pat acea nelegiure.

Mama plîngea, eu plîngeam, Toma sta încremenit, iar tata își freca mîinile și striga, degrabă, degrabă, gată-te și te du.

Și m-am gătat repede. Mi-am scos din ladă două rînduri de haine noi. mi-am luat salba cea de bani în care erau 40 de taleri și 5 galbeni, toate le-am pus în desagi, iar paraclisul în sîn și încă în ziua aceea am suit prin făget pe cărarea boilor pînă la mătușa din Luncani.

La săptămînă veni la noi unchiul diacul, fratele tatei, și ne spuse, că a doua zi după fuga mea cu a fratelui meu sosi de la curtea boierului o căruță cu slujitori de ai lui și cu poruncă să mă ducă cu puterea, de n-oi voi să merg de bunăvoie. Dacă nu mă aflară acasă, cutreierară tot satul, întrebară de toți vecinii că unde-s? Și dacă nime nu le spuse, legară pe tata și pe mama și-i suiră în căruță să-i ducă la curtea boierului. În zadar le-a fost ruga, în zadar văietarea, îi legară bulz și-i duseră. Pe cale, mama cum se smînci, cum nu, că sări din căruță, dar sări rău, că căzu sub roată cu grumazul și rămase moartă, iar la tata cum ajunse la curte, îi raseră barba și-l duseră în Deva, în cetate, rob, sub nume că nu-i vrednic de preoție, că și-a omorît preoteasa și și-a alungat copiii de la casă. Averea noastră toată o duse la curtea boierească.

Cînd auzii acestea, mi se făcu ceață înaintea ochilor, murii o dată. Iar cînd m-am deșteptat, frate-meu Toma nu era nicăieri, cică fugise să intre la miliție de bunăvoie colo la Bălgrad. Nici nu l-am mai văzut. Eu mult nu

putui sta în Luncani, mă temeam că vor da de urma mea, că pusese 100 de taleri pe capul meu la acela care va duce pe boierul unde sînt eu. Mă temeam să nu lăcomească cineva la bani și să mă vîndă. Deci, din Luncani coborîi îmbrăcată bărbătește, tot prin munți și prin păduri, pînă la un sat de-i zic Cugir. Acolo pentru 4 taleri din zgardă îmi cumpărai 2 rînduri de haine muierești, de care poartă pe acolo; un rînd îl îmbrăcai și unul îl pusei în desagă și plecai cu un cărăuș să vin încoace pînă la Zlatna și de la Zlatna în Bucium, că auzisem în casa părinților mei cînd se adunau popii la Nedee, că cine scapă o dată aici în munți, acela-i mîntuit de domni, că aici se tem domnii să vină. Cu mare greu ajunsei, dar în urmă îmi ajută Maica Domnului și nimerii aici. De cînd sînt aici, îmi știți povestea; ce să mai adaug? De Toma nu știu nimica, nici de tata nu știu de a scăpat din temniță ori ba?

Acum știți cine sînt?

Așa să-mi ajute Dumnezeu, precum am spus adevărul!

Ionuț cu popa Nicolae și cu preoteasa rămaseră ca înlemniți cînd auziră povestea Salvinei, iar ea rupse într-un plîns amar, dureros. Cel dintîi ce se dezmetici fu Ionuț; se sculă în picioare, se apropie de Salvina, o luă în brațe, o sărută pe frunte și cu ochii lăcrimați și suspinînd zise:

— Simțeam eu, Salvină, că tu nu ești o fată de rînd. A mea vei fi, numai să putem scoate mai întîi pe tată-to din închisoare. Încă mîine plec și îl scot viu ori mort, de unde va fi!

VI

Revoluția se începu. În timp de o săptămînă, din 2—7 noiembrie 1784 în 61 de sate din districtul Hunedoarei devastaseră și arseră 61 curți nobiliare. Sufletul lucrării era George Crișan. În 4 noiembrie se întruniseră toți 3 căpitani, Horia, Cloșca și Crișan cu oștirile lor la Păltiniș lîngă Blăjeni. În 5 noiembrie devastară în Cîmpeni tot ce fu străin. Buciumanii sub conducerea lui Ionuț Dandea luară clopotul bisericii catolice. În 9 noiembrie 1784, luară răsculații cocoșul de pe biserica ref. din Abrud și puseră crucea în locul lui.

Dar în 8 noiembrie arestară pe Horia în Bucium-Izbita în casele lui Macavei Băiașnu de unde, de nu-l scotea prietenul său Ionuț Dandea cu românii din Montari, Satu și Cerbu, vrăjmașii lui l-ar fi dus la Zlatna și l-ar fi dat pe mîna domnilor, care de bună-seamă nu-l lăsau cu zile.

Pe unde mergeau răsculații, tot cenușă și fum rămînea din curțile domnești; pe fete și muieri le sileau să-și lepede portul și legea și să se mărite după români țărani.

Groaza era mare în domni, ei căutau scăpare în cetatea Devei, în Sibiu și afară din țară. Numele lui Horia și a soților săi deveni mai înspăimîntător decît iadul înaintea domnilor, iar la popor era nume slăvit. În Horia vedea poporul pe mîntuitorul său, vedea pe acela care îndeplinește porunca împăratului, vedea pe acela care va face ca poporul să aibă numai un stăpîn sus în cer, pe Dumnezeu și unul jos pe pămînt, pe împăratul. Din acea pricină toți cei ce auzeau de numele lui Horia, alergau să se întîlnească cu el ori cu căpitani de ai lui și să intre în ceata lor.

Nobilimea încă se înarma, dar a da piept cu răsculații nu cuteza, își temea pielea.

În 12 noiembrie însă succese armatei împărătești a pune pe răsculați în liniște, încheind armistițiul de la Tibru, unde se zicea că jalbele țăranilor vor fi căutate și judecate, numai să fie pe pace. Poporul crezu, dar un glas ca de argint se auzi din mulțime:

— Acum vă făgăduiesc cerul și pămîntul, marea cu sarea, fiindcă văd că voi sînteți mai tari, iar după ce vă veți împrăștia voi și s-or întări ei, ale voastre vor fi numai furcile și spînzurătorile! Nu vă plecați nici la o pace! Țineți luptă dreaptă, să vedem care pe care? Sloboadă pe toți robii din temniță și pună și ei armele jos, atunci să le punem și noi, mai curînd ba, că știu eu cine sînt domnii între zmeii-n ei de domni!

Comandatul oștirii împărătești, la sfatul boierilor, dă poruncă să prindă pe cel ce amuță poporul să nu se pună pe pace. Dar cine a strigat? Nime nu știa, nime nu spunea. Atunci strigă locotenentul Lendvai a doua oară:

— Cine sumuță poporul? Să vină înainte să-și deie seamă!

Și atunci ieși din mulțime un flăcău de să-i tai fața cu un fir de păr, de frumos ce era și înaintă spre locotenent cu o furcă de fier în mînă, singura armă ce o avea, și cu glas pătrunzător zise:

— Eu am zis și zic poporului să nu vă creadă nimic, că minciuni ies peste buzele voastre; voi voiți ca să ne împrăștiem, ca voi să vă puteți întări și să dați năvală asupra satelor noastre și să ne înfundați prin temnițe și să ne spînzurați, cu vină și fără vină!

— Cine ești tu? întrebă Lendvai, mirat de atîta curaj.

— Cine să fiu? Sînt Salvina, logodnica lui Ionuț Dandea, care căzu azi-dimineață de pe cal, căci ai voștri îi pușcară calul, iar pe el îl făcură una cu pămîntul, după ce-l văzură jos sub cal.

Atunci un glonț dintr-un pistol fluieră pe lîngă fața Salvinei. Ea nu-și pierdu curajul. Ca fulgerul de repede aruncă furca cea de fier spre Lendvai și ea fugi prin mulțime, iar furca rămase înțepenită în brațul ofițerului...

Din acea minută nime n-a mai văzut pe Salvina. Dar multă vreme, și după încetarea revoluției, spuneau muntenii vorbele ei și adăugau:

— De ascultam noi de Salvina nu ajungeau lucrurile unde au ajuns, nu ne-ar fi putut supune nime, că tot Ardealul ar fi fost în flăcări în cîteva zile și tot poporul era una, iar domnii n-ar fi avut mai mult putere asupra noastră; așa, bine ne face! Am ascultat de domni, ne-am risipit și risipiți am rămas. Pe căpitani i-au prins, i-au omorît, iar pe ai noștri i-au batjocorit cum au putut mai urît! Mulți au pierit prin temnițe, mulți au fost trași pe roată și în țeapă și omorîți în deosebite chipuri, iar cei ce au rămas, e vai și amar de zilele noastre!

De atunci mulți moți din munții Abrudului, cînd au o fetiță îi pun numele Salvina, ca să fie ca Salvina popii, ca logodnica lui Ionuț Dandea, că pînă într-aceea nici o femeie n-a fost în munți cu numele Salvina.

Din vol. *Nuvele și schițe*, Sibiu, 1899, vol. II, broșura II.

BĂLTOSUL

Lumea asta-i tare rea; dacă dă cineva de o pagubă, apoi ea-i mai scoate şi nume slab. Aşa s-a întîmplat cu mulţi şi aşa s-a întîmplat şi cu Pavel Păscuţu de la noi din sat.

Pînă n-a ajuns la noi focuita asta de comasare, toţi îi ziceau Pavel Păscuţu, fiindcă pe el în chema Pavel, iar pe tată-so-l chema Pascu; de la comasare-ncoace însă toţi îi zic « Băltosul ». La început se cam necăjea, cînd îi ziceau oamenii băltosul, dar acum s-a obicinuit cu acest nume, şi-l poartă bun bucuros. Şi nu era modru să nu se necăjască la început de acest nume, că numele acesta l-a căpătat din o pricină, de care bietul creştin se scarpină mult în cap.

Adecă lucrul fu aşa:

Înainte de comasare avuse bietul om cam 3 iugăre de loc, vezi bine nu laolaltă, ci în vreo 10 parcele, unele mai mici, altele mai mari, unele de fîn, altele de bucate, dar toate bine grijite, bine gunoite şi lucrate omeneşte. Din comasare i se veniră în loc de 3 jugăre chiar 7, dar ce şi cum? În locul pămîntului celui bun ce-l avusese, acum i se veni o pustietate goală, pe care nimeni n-a lucrat-o de cînd lumea. Pînă la comasare fusese loc grofesc, sub nume de loc sterp, dar acum pustietatea ceea se veni oamenilor; grofului îi deteră inginerii pentru ea locul cel bun al oamenilor. Tabla de loc, ce o căpătă Pavel Păscuţă din comasare, era aproape de tăul cel fără fund, spre miază-noapte de la el. Ţermurile tăului, ca de 3—400 de paşi, era un poderei spinos, nelucrat din veci, acoperit de neşte spini mici împungători, de nici vitele nu intrau printre ei. De la podereiul acesta spre miază-zi e tăul cel fără fund: un lac rotund, fără trestie ori papură pe margini, pururea limpede, nu scade şi nu creşte-n veci. Zic oamenii, că tăul acesta n-are fund, şi ce scapă odată acolo, nu mai poate ieşi-n veci, fiind ţărmurii tare nalţi. Se spune că aci, unde-i lacul acesta, să fi fost cîndva « mănăstirea patorilor », (oare nu patărilor, de la patăr, cum se numesc călugării catolici?) din care pricină şi la locul din giurul lacului îi zic pator-dîmb. Dar mănăstirea s-a cufundat deodată-n pămînt şi în locul ei s-a ivit tăul cel fără fund. Poate pentru păcatele oamenilor, poate pentru ale călugărilor, a făcut Dumnezeu aceasta minune. Cine mai ştie?

De la tăul cel fără fund, cum am mai zis, spre miază-naopte este un poderei spinos ca de 3—4 sute paşi de lat, şi lung pînă-n vale şi pînă mai la tren. De la poderei spre miază-noapte se întinde o baltă mare ca de 6 jugăre. Balta aceasta cu podereiul cel spinos ce-i între ea şi între tăul cel fără fund, o deteră inginerii lui Pavel Păscuţu drept moşie pentru locurile cele bune, ce le avuse. Acum ţine-te Pavele! Trăieşte ca broaştele în baltă, că numai cu porumbele de pe spinii cei pitici nu-i putea trăi, iar locşorul tău cel bun e în mîna altora!

Necăjitu-s-a de moarte bietul om cînd s-a văzut pus cu moșia-n baltă, recurat-a, plînsu-s-a-n dreapta, jeluitu-s-a-n stînga, dar fără de folos. Dreptatea o mîncase lupul de mult, iar oamenii, în loc să-l mîngîie, i-au mai pus și poreclă « Băltosul », că nu-i era destul de mare năcazul și paguba.

Băltosul avea trei feciori și o fată. Feciorul cel mai mare chiar venise din cătane, cînd au dat inginerii balta în samă la tată-so. Și văzînd el, că tată-so nu ajunge la nimic cu tînguielile și cu jalbele, a zis către el așa:

— Tată, nu mai umbla în zădar văietîndu-te, ca o babă, că nici un folos nu avem din toate văietările dumitale; cu jalba și cu advocați încă nu umbla, că de nu altă, ne-om mînca și văcuțele și tot cu balta vom rămînea, fără hai să chibzuim noi, n-ar fi modru și putință să facem din balta dracului loc ca locurile, să ne facă, de nu bucate, barem fîn bun, că acela-i ca și bucatele: vindem fîn și cumpărăm bucate de nu avem alt modru să ținem, pentru pildă, vite multe și bune, să le dăm cu preț și din ele să ne ținem casa de bucate. Am văzut eu, tată, pe unde am cătănit, multe de toate, și bune și rele; am văzut hotară bune, făcînd roadă slabă, din lenea celor ce le aveau; și am văzut hotară slabe, făcînd roade bune, dacă omul muncește din inimă. Că parcă dumneata ne învățai, că pămîntul tot e al lui Dumnezeu sfîntul, și Sfinția-sa poate da roade bune, și în pămîntul ce ni se pare slab, numai să-l muncim cum să cade.

— Așa-i, dragul tatii, răspunse badea Pavel amărît, dar balta numai broaște face și spinii numai porumbrele; apoi cu broaște și cu porumbrele greu ții casă.

Din vorbă-n vorbă veniră la hotărîrea să-și cerce norocul cu balta, doar de pot face din ea loc roditor; de n-or putea, să nu se căiască, cel puțin, că n-au cercat; apoi fie mila Domnului!

Aceasta era toamna, după culesul bucatelor, cînd au intrat oamenii în noauăle lor pămînturi, după comasare. Era o toamnă bună, caldă, zbicită. Cei ce căpătase ceșicevași loc mai bunișor, arau și semănau bucate de toamnă, grîu și secară. Deci se luă și badea Pavel cu cei trei feciori ai lui, cu săcuri și cu sape, și merseră la tabla lor cea noauă. O încungiurară de cîteva ori înjurînd pe ingineri și pe judecători și în urmă veniră la convingerea, că cu înjurături locul nu s-a face mai bun. Deci se puseră pe muncă.

Țermurele cel spinos îl lăuziră, scoteau spinii cu rădăcină cu tot și rămînea pămîntul săpat și gras de-ți era mai mare dragul a te uita la el. Și munciră, bătrînul cu cei trei feciori, vreo trei săptămîni de-a rîndul și făcură țărmurele ca un strat și adunară vreo 8 grămezi mari de spini cu cioate. Vremea ținea tot bună. Era aproape de postul Crăciunului și gîndeai că-i în luna lui mai, atîta era de frumos. Numai noaptea bruma de se aspria cîte o leacă, dar preste zi era ca-n dricul verei. După ce gătară de lăzuit țărmurele bălții, ochiră și chibzuiră ei, că oare care-i mai jos, tăul cel fără fund, ori balta lor? Și li se părea că totuși tăul cel fără fund e mai jos decît balta. Vremea era tot bună. Deci să hotărîră să facă ei un șanț din marginea tăului pînă-n marginea bălții, să împreune adecă tăul cu balta. Și se pusără la muncă numai ei patru. Și munciră bărbățește, și cînd erau trecute doauă săptămîni din postul Crăciunului, șanțul fu gata, lat ca de un jumătate de stîngin și afund cît cerea trebuința. Și pămîntul, care cum îl scoteau feciorii din șanț, bătrînul îl tot ducea cu carul cu vacile și-l deșerta-n baltă. Cînd era șanțul gata, văzură cu multă bucurie, că zău balta lor e cu un metru bun mai sus decît tăul cel fără fund. Atunci și începură

vîntoasele tomnii, cu ele ploi și viscole, și într-o bună dimineață pămîntul fu acoperit de omăt.

Sătenii se minunau de munca cea procletă, ce pusără badea Pavel cu feciorii lui, și dedau din cap; unii ziceau că în zadar și-au frînt cele oase; alții-și dau însă cu părerea, că munca și răbdarea le răsplătește Dumnezeu cu îmbelșugare.

Cît fu iernița de lungă, badea Pavel cu feciorii lui tot cărară gunoi și-l făcură grămezi pe lîngă baltă. Pe la Blagoveștenii oamenii prinseră a ieși cu plugurile și a semăna măzărichie, orz și cucuruz, că la noi nu prea samănă nimenea ovăz. Badea Pavel încă ieși la balta lui, dar fără plug, numai cu carul și cu grapa și cu cei trei feciori vînjoși. Și tot țărmurele cel lăzuit din toamnă îl sămănară cu păpușoi și-l grăpară bine, de-l făcură ca un strat de legume. Iar gunoiul îl împrăștiară frumos cu furcile cele de fier în balta, care acum era scursă, de ai fi jurat că n-a fost baltă. O greblară feciorii și o asemănară și făcură așezătura ca palma, apoi o lăsară în știrea Domnului.

Cînd fu colea pe la Sfîntul Gheorghe ieșise cucuruzul lor din pămînt gras și negru de verde, iar balta era ca o holdă de verde. Cînd fu pe la Ispas cucuruzul lor era săpat de întîia oară, iar colea în săptămîna Rusaliilor nu știau de ce lucru să se apuce mai întîi: apuca-s-ar să sape cucuruzul de a doua oară, ori băga-s-ar cu coasele în iarbă, că în baltă, Doamne, era iarba pînă-n genunche, iarbă grasă și frumoasă, numai cam rară. Deci s-au pus și dimineața pînă cătră prînz doboreau iarbă cu coasa, de la prînz pîn' la ugină săpau la cucuruz, de la urgină pănă pe însărate iar doboreau la iarbă. Astfel că ei, cînd fură gata cu sapa de a doua, erau gata și cu cositul și făcutul fînului, și pe Sfîntul Petru fînul lor era claie la șură, o claie mare-mare, ca cele boierești. Și era fîn bun, Doamne, verde și moale ca mătasa. Au băgat însă de seamă că ploile le spală și balta și duc gunoiul în tăul cel fără fund. Deci șanțul l-au astupat cu spini, iar spinii i-au bătut cu pisulugul. De atunci, de cîte ori ploua prea mult, totdeauna se strecura așa încet-încet printre spini, și așa locul lor rămînea nici prea jilav, nici prea săc, iar gunoiul nu mai putea fugi în tău.

Toamna, cine mai avea ciucalăi frumoși ca Băltosul? Ciucalăi mari, de cîte un jumătate cot și groși ca mîna. Avu vreo șase cară de cucuruz, cît nu avuse nici într-o toamnă pînă atunci. Apoi în baltă adună două rînduri de otavă, de avu atîta potop de nutreț, cît ar fi fost de ajuns la trei gazde ca el.

Acum nu mai era supărat Băltosul, ca acu-i anul; acum mulțămea lui Dumnezeu, că a dat gînd inginerilor, de l-au pus în baltă cu moșia.

Pe țărmurele cel lăuzit, după ce culesără cucuruzul, sămănară grîul de toamnă. Și se făcu, Doamne, mai buiac decît ori la cine de la noi din sat, că era pămîntul nou, hodinit.

Azi nu mai e nici un spin pe țărmurele bălții; în locul spinilor vezi holde frumoase. Nici baltă nu mai e; în locul bălții e trifoiște, cît să mai ai doi ochi să te uiți la ea.

La Pavel Păscuțu însă i-a rămas numele Băltosul. Și nu se supără, că balta-i dă nutreț de poate ținea vite multe și bune, iar țărmurele-i dă bucate cu-mbelșugare.

Vedeți ce face munca îndelungată cu ajutorul lui Dumnezeu? Luați pildă de la Băltosul!

Din vol. *Povestiri din viața țăranilor români*, 1900, p. 7—13.

FIRUȚA NUȚULUI

Vor fi vreo 18 ani de cînd umblai mai întîi și mai pe urmă în satul Frumoasa, de pe apa Tîrnavei. Atunci eram tînăr, umblam în lungul și latul țării și-n car și-n căruță, și călare și pe jos, să adun cîntecele poporale și să văd cu ochii traiului și datinele poporului nostru.

Într-o după amiază ajunsei în satul Frumoasa, vestit prin frumusețea locului, prin bunătatea vinului și al grîului și prin hărnicia poporului. Acolo aveam bun cunoscut pe preotul cel tînăr, care era numai de vreo cinci ani preoțit și avea de soție pe verișoara mea Anița. Preotul era dus la tîrg la Sibiu, de unde îl aștepta să sosească în toată minuta, iar preoteasa era acasă învăluită cu cei doi copii, din care unul era sugător în brațe. Înainte de amiazi plouase zdravăn, iar acum era cerul senin, aerul bun, de-ți era mai mare dragul a sta pe afară. După ce ne dădurăm bună ziua, ca neamurile, după ce-mi spuse că-i pare bine că mă vede odată la ei și după ce ojinarăm, eu mersei în grădină, iar ea rămase la culină să gătească cina.

Mult îmi plăcu grădina popii, din care se vedea hărnicia lui și a soției sale. Toate erau în bună rînduială, toate ca pe scrisoare și era ocolită cu un pălant de scînduri. Chiar la fund era un nuc mare, stufos, și sub el o masă rotundă de piatră, care însă fusese mai înainte piatră de moară, dar subțiindu-se prin tocire, acum era folosită ca masă de grădină. Lîngă masă erau scaune de scîndură bătută cu cuie către picioarele ce erau niște pociumbi înțepeniți bine în pămînt. Acolo mă așezai o leacă și-mi pusei pălăria pe masă.

Dar nu stătui două-trei minute și trebui să scot repede hîrtia și cerusa din buzunar și să prind a scrie cîntecele jalnice, ce veneau la auzul meu din grădina vecină, unde o nevastă sta plecată între straturi, plivea și cînta atît de jalnic de sta să se topească și masa cea de piatră de jalea ei. Și am scris multe foi, că ea a stat acolo plecată și a cîntat și a plîns pînă nu i se mai vedea la mînă, iar eu am scris mereu, ca nu cumva să-mi scape vreo vorbă.

Cum zisei, de atunci au trecut vreo 18 ani, dar de cîte ori îmi vin hîrtiile scrise atunci în mînă, totdeauna îmi aduc aminte și de acea nevastă, care, după cum îmi spunea verișoara preoteasă, se numea Firuța Nuțului. O să vă spun povestea ei, dar mai întîi să vă spun cîteva din cîntecele ei de atunci:

Peline, verde peline
Amărîși inima-n mine!
Pelin beau, pelin mănînc,
Pe pelin noaptea mă culc;
Dimineața cînd mă scol

Cu pelin verde mă spăl;
Caut în cofă — apă nu-i
Canta-i cu pelin în cui!
Da-te-aș dracului peline
Că secași inima în mine!

Amaru-i Doamne pelinul
Dar mai amar îi păgînul;
Că de i-ai face apa vin
Tot nu-i faci voia deplin;
Și de i-ai face apa bere,
Tot nu faci p-a lui plăcere.

Vai aproape-s de urît,
Ca piciorul de pămînt;
Și-s aproape de necaz
Ca năframa de obraz!

Tuturor le pare bine
C-a căzut rău pe mine;
Dar n-are ce le părea
Că și pe ei poate cădea,
Și nu-i pară nimănui
C-a cădea pe pruncii lui!

Nu știu, Doamne, rău îi locul
Ori m-o părăsit norocul;
Nu știu, Doamne, locu-i rău,
Ori fără noroc îs eu!

Nu bate Doamne omul,
Ia-i mintea și norocul,
Că-i bătut el săracul!

Nu da, Doamne, popii bine
C-a legat răul de mine!
Cu amar și cu necaz
Ies rujile din obraz!
De-aș mai avea zile bune
Rujile iară s-ar pune.

Cît amar și cît necaz
Tot la mine a rămas;
Cît necaz și cît urît
La mine-i sălășluit.

Mult mă-ntreabă oarecine
Unde-i carnea de pe mine?
— Mă omule, nu fii beat,

Carne-o fost, dar a secat
De jale și de bănat
Și de cîte m-o mîncat;
Carne-o fost, dar s-o topit
De jale și de urît
Și de cîte-s pe pămînt!

Nu mă bate, Doamne, tare,
Că și io-s a dumitale;
Nu mă bate, Doamne, rău,
Că și io-s copilul tău!

De-ar da Dumnezeu să deie
Frunza-n plop să nu mai steie
Omul necăjit să pieie;
Să rămînă cui i bine
Să se sature de lume;
Că și eu m-am săturat,
Focul de o-ar fi mîncat!

Dă, Doamne, pe cîmp bujor
Și-n toată casa fecior,
Dă, Doamne, pe cîmp bucate
Și-o fată la șapte sate
Și aceea încă să moară
Cînd ar fi, Doamne, fecioară!

Și alte cîntece jalnice, de neamul acestora, cînta ea, de ți se rupea inima de jalea ei.

Cînd mai nu mi se mai vedea a scrie, cîntarea încetă și în curtea preotului auzii glas de clopoțele. Mă sculai sus pe un scaun să văd fața cîntăreței care mă ținuse pironit la masă două ceasuri bune. Îmi gîndeam: privighetoare frumoasă și păun cîntăreț nu se poate. Dar m-am înșelat. Era o nevăstuță sprintenă și drăguță, dar numai a doua zi îi putui vedea fața: atunci nu mă lăsau crengile cele dese ale pomilor din grădina preotului. Mersei deci afară din grădină și în portiță mă întîlnii cu preotul, care, înștiințat de preoteasă despre aflarea mea în grădină, înainta spre mine. De departe începu dumnealui:

— Mi-a spus preoteasa că ești la noi, știu că ți-ai umplut cîteva coale de cîntece de la Firuța Nuțului, că, precum mi-a spus preoteasa, a voit să intre în grădină și ea, dar auzind pe Firuța cîntînd și văzîndu-te pe tine învăluit cu scrisul, v-a dat bună pace.

— Așa-i, frate părinte, am scris multe de toate dar tot jalnice; trebuie că biata nevastă-i tare nefericită, nu știi tu?

— Dar cum să nu știu? Că doară sîntem vecini, numai gardul ne desparte. Ți-oi spune eu pățaniile ei, avem vreme, că știu că baremi cîteva zile stai și la noi, ca la neamuri, că pe la străini stai destul.

— Nu stau pe la străini, părinte, ci pe la neamuri, că doară românii toți ni-s neam . . .

A doua zi după dejun eram în grădină cu popa numai amîndoi şi aducîndu-mi aminte de cîntecele de ieri, îl rugai să-mi spună povestea Firuţii, că eram nedumerit de a afla pricina din care cînta ea atît de jalnic. Iar părintele şi amicul meu Ion începu aşa:

Uite chizule şi prietine, grădina asta mare ce-i lîngă a noastră, a fost a lui Nuţu bogatul de aci. Nuţu era cel mai avut om din Frumoasa, cînd am venit eu aci capelan, acu-s cinci ani. El avea numai doi copii: un fecior care trăieşte şi astăzi şi-i om cu stare şi primar sătesc, şi a avut o fată mai mică, pe Firuţa. Cînd am venit eu aci, Nuţu îşi însurase feciorul, iar Firuţa atunci se apuca fecioriţă. Eu, precum ţi-am spus, venii aci numai capelan, că trăia încă popa cel bătrîn Moise, dar zăcea la pat, nu putea purta oficiul, din care pricină pe mine mă trimisese cei mai mari ca să-i fiu de ajutor, iar el să-mi dea a treia parte din toate venitele parohiei. Dar popa Moise avea un fecior cătană, Precup, pe care ar fi voit să-l facă popă în locul lui. Precup nu se gătise de popie, el de prin clasa 3-a gimnazială intrase la finanţi, de acolo la oaste ca soldat de rînd şi în urmă trecu la gendarmerie. Cătană poate că a fost harnică, dar de altă muncă nu-i bun. După ce văzu popa Moise, că pe mine m-au trimis cei de sus cooperator aci, trimise cărţi după fecior să iasă de la geandarmerie şi să vină acasă, că l-a popi în locul lui, că lui i se cade să fie popă în sat, nu unui străin adus de apă ca mine. Şi veni Precup, şi cînta dumineca în strană, iar după prînz mergea la joc şi juca fetele în rînd, cu deosebire însă juca pe Firuţa Nuţului, pe fata celui mai bogat din sat. Fata era frumuşică şi tînărucă, iar el isteţ şi drăcos, ca cei ce umblă lumea şi ţara. Dar fata avea drăguţ pe un fecior de aici, din oameni de omenie, şi el încă era om harnic şi frumos ca şi ea. Putea dar alege, după care să se mărite.

Popa Moise trimise după Nuţu de merse la el şi-i spuse aşa:

— Mă Nuţule, mă, eu n-am avut parte să pot sluji la sfîntul Altar pînă mi-oi vedea feciorul popit. Uite a venit agestul ăsta pe capul meu. Dar mi-am adus feciorul din cătănie şi-l popesc pe el în locul meu; vrei tu să fim cuscri, să fie Firuţa ta preoteasă, să nu o arză soarele pe cele răzoare, că-i păcat de moarte. De vrei, vezi şi te socoţi, în trei săptămîni îi cununăm şi în vreo două luni de zile ea-i preoteasă şi scoatem pe aduşii aceştia de apă de la noi din sat.

Nuţu asculta vorbele popii Moise, netezindu-şi mustăţile, apoi grăi şi el:

— D-apoi, părinte Moise, dacă va fi scrisă şi împărţită de la Dumnezeu sfîntul să fie aşa, eu nu voi zice ba, că drept, spunîndu-ţi şi eu cred, că s-ar ducului să fie aici la noi în sat popă fiul dumitale, iar preoteasă o fată din norod, că dumneata eşti popa nostru pînă te ţine Dumnezeu şi fiul dumitale ar trebui să-ţi urmeze, iar dumnealui, de vrea să popească la noi, o fată de ale noastre ar trebui să ieie.

— Aşa, Nuţule, aşa vrea Dumnezeu şi aşa va fi, numai voi să fiţi oameni. Vom cununa pe copii şi voi veţi merge la vlădica vreo 5—6 fruntaşi cu jalbă şi veţi zice aşa: « De cînd e lumea lume şi Frumoasa sat, la noi tot neam de a popii Moise a popit, deci nu se cade să ne dai un popă străin. Pune Sfinţia-ta pe Precup, pe fiul părintelui Moise ajutor tătîne-său, că oricum, mai bine se ajută tatăl cu fiul lui, decît cu străinii » Şi vlădica va asculta, va duce pe veniturile aceste de aci şi Precup va rămîne popă şi Firuţa ta preoteasă la noi în sat.

Așa sfătui popa Moise pe Nuțu, bocotanul, și Nuțu credea că așa trebuie să fie, după cum zice părintele Moise, că-i popă bătrîn și știe mai bine, ce se cade și ce nu se cade. Deci merse voios Nuțu de la părintele Moise, voios de puteai prinde iepuri cu el, că va fi socru la popa cel tînăr, la popa Precup și va fi cuscru cu popa Moise, iar fata lui, Firuța, va fi preoteasă.

Ajuns acasă spuse boresii și fetei și chemă și pe fecior și pe noru-sa și le spuse sfatul avut cu popa Moise. Și se bucură și lelea Sanfora, boreasa badii Nuțu, că fata ei va fi preoteasă; și se bucură și Istode, feciorul badii Nuțu, că va fi cumnat cu popa, și nevasta lui Istode încă se bucura, că va fi cumnată cu popa și cu preoteasa, numai o leacă se și supără în inima ei, cînd se gîndi că Firuța se face preoteasă iar ea nici dăscăliță nu s-a făcut. Toți se bucurară, numai Firuța, nu, că, vezi că Firuța avea drăguț drag și frumos, despre care știa că o iubește și c-a lua-o și că cu el vor avea și ce le trebuie și s-a ținea fălos c-a luat-o. Văzînd-o tată-so pusă pe gînduri și că nu dă semne de bucurie și ea, o întrebă:

— Dar ce-i, fată hăi! încă nici nu te bucuri cînd vezi, că eu mă zbat să te fac doamnă, să trăiești din prescură gata, să nu te arză soarele la lucru, să fii fruntea statului?

Iar Firuța, deși era tînără și rușinoasă, își luă inima-n dinți și le spuse așa:

— Nu știu, tată, fi-va din popia lui Precup ceva ori ba, dar știu să eu bucuroasă după el nu voi merge și, de mi-ți da cu sila, știu că raiul pe pămînt nu-mi va pica cu el. El îi hamiș, a fost cătană multă vreme, a învățat p-acolo cîte toate, mai multe rele, ca bune. Lucra și purta găzdușagul nu știe, tată-so nu-i dă nimic, că n-are nimic, iar de n-a căpătat nici popia, ți-a toca averea și-oi mînca de la el bătăi de s-o duce vestea și povestea.

— Ba puștea pe limbă-ți! zbieră lelea Sanfora, puștea pe limbă-ți! S-a face popă că satul vrea și tată-so lui îi dă dreptul și tu vei fi preoteasă. Apoi că n-are tată-so avere să-i deie, doară avere-i aceea cînd îi dă un sat ca Frumoasa, de la toată casa mierță de cucuruz, ferie de vin și zi de lucru, d-apoi clejia cea mare? Acestea-s avere ca grofească de mare! Apoi noi încă vom da casă și moșie și vite și oi, cît popă ca Precup n-a fi pe apele acestea de bogat și preoteasă ca tine de cinste n-a fi nici una, ba, după cum Precup a umblat în lume și a învățat multe, poate s-ajungă chiar protopop! Atunci gîndește-te la cinste, fată, cinstea ce-i avea-o tu și ce-o vom avea și noi după tine!

— Bine zici, adaose badea Nuțu!

Firuța numai clătea din cap îngîndurată.

A doua zi era plin satul că Precup, feciorul Popii Moise, ia pe Firuța bocotanului Nuțu și se popește aci, iar mie mi-or da drumul de unde am venit. Vestea ajunse pînă la mine. Adică mai întîi auzi dăscălița, care spuse preotesii, iar preoteasa îmi spuse mie. Eu mă întristai de această veste, cu toate că știam, că nimic s-a alege din aceste planuri, dar mă întristai că văzui, că aci înaintea ochilor mei se întîmpla o înșelăciune mare, din care va urma o nefericire pe niște oameni de omenie și nevinovați dar proști. Ce era să fac? Mă pun și chem pe bocotanul Nuțu la mine și-i spun așa:

— Bade Nuțule, drept îi zvonul ce se aude prin sat?

— Ce zvon, domnule părinte? Se făcea a nu ști badea Nuțu, ca bocotanii cei fălоși, care vor să știe părerile tuturora.

— D-apoi, răspunsei eu, nu te mai face că nu știi, e vorba că-ți măriți fata după feciorul popii. Dacă-i așa, să fie într-un ceas bun, numai cît dumneata ești un om bătrîn și cuminte, trebuie că ți-ai tras bine seama ce faci. Că uite, bade Nuțule, dacă fetii îi place de Precup, și dacă dumneata chibzuiești că-i om care să știe ținea casă, și să nu o batjocorească pe ea și pe dumneavoastră, atunci faceți, noroc să deie Dumnezeu! Dar, dacă fata n-are cea plăcere pentru el; dacă numai cu nădejdea că s-a face Precup popă și ea preoteasă o măritați după el, atunci datorința mea de preot este să vă spun să nu vă prea grăbiți. Cercați mai întîi, poate-se face preot ori ba? Și, dacă îți afla de bună seamă că cei mai mari l-or face popă, atunci calea valea! Dar vă rog să nu vă grăbiți, că căsătoria nu-i pe-un an doi, ci-i pînă la moarte.

Așa spusei lui badea Nuțu, iar el mă ascultă pînă la capăt, apoi îmi răspunse în modul cum sînt obișnuiți a răspunde bocotanii proști, din care nu vorbește mintea, ci încrederea în avere.

— Domnule părinte, îmi zise el, că ce m-ai întrebat, eu ți-oi răspunde verde cum stă lucrurile. M-am înțeles cu părintele Moise, așa, că domnul Precup, fiul dumisale să ieie pe copila noastră și să rămînă ajutor tătînă-său, iar după moartea bătrînului să fie preot singur la noi. Încît pentru dumneata, mă măguli bocotanul, vom merge la vlădicie și ne-om ruga să-ți deie sat bun, că ești om vrednic și ne-ai slujit cu credință, pînă ne-am căpătat omul nostru. Așa grăi bocotanul fălos, ca și cînd de la el ar atîrna soarta preoților și a parohiilor. Vedeam planul lor, vedeam rătăcirea în care se afla, vedeam că sînt amăgiți, le-aș fi ajutat din tot sufletul să fie bine, dar eu aveam puțin crezămînt înaintea lor, ei credeau că-mi tem postul de Precup, deci numai atîta mai zisei bocotanului:

— Bade Nuțule, îmi pare bine, că însuți mi-ai spus ceea ce de altcum știe satul tot; dar eu îți mai spun odată, nu vă grăbiți cu nunta, mergeți întîi la vlădicie și numai după aceea faceți logodna și în urmă ospățul.

Cu aceste s-a dus bocotanul. Ce s-a sfătuit cu popa Moise, care acum era în mintea copiilor, ce nu, nu știu, destul că peste cîteva zile mă cheamă la logodna lui Precup cu fata Nuțului. Toți erau voioși numai mireasa nu prea, iar eu eram fără pic de voie. Oamenii credeau că sînt necăjit că-mi pierd satul.

După trei săptămîni fu nunta. La nuntă luai și eu parte cu preoteasa mea. Fu în adevăr o nuntă găzdăcească. Pe biata mireasă, în nădejdea că o fac preoteasă, o dezbrăcaseră de hainele ei cele românești și o îmbrăcară domnește. M-a prins mila cînd am văzut-o împupuțată, după cum o gătase o fată de jidan de aci, că ea, sărmana, nu știa cum să îmbrace hainele cele domnești, care îi ședeau atît de rău, că nu se știa purta în ele.

Îndată după nuntă, la vreo săptămînă, merse Precup cu socru-so, cu Nuțu cel bogat, la notarul public, și făcură contract cum că din tot binele ce are bocotanul Nuțu, jumătate să scrie pe feciorul lui, pe Istode și jumătate pe Precup că, zicea Precup, toate scrisorile ce-mi trebuiesc pentru ca să încap popă în Frumoasa le am, numai îmi lipsește scrisoarea cum că sînt moșieș c-apoi pe un moșieș nu-l pot lăsa fără sat, are dreptul în satul lui mai mult decît calicii și veniturile fără moșii. Și se veni pe partea lui Precup casa asta de lîngă ceasta parohială și 35 jugăre de loc și 4 boi, și care, și 2 vaci cu viței și vreo 80 de oi cu lapte și bune ca la un domn de cei mari, tot p-atîta se veni și lui Istode, la fiul lui Nuțu, bocotanul. Bătrînul Nuțu cu boreasa lui nu și-au

oprit nimic, ei au zis că vor trăi cu fata, că ginerele fiind popă, cu slujbele cele multe va fi mai mult dus și să nu-i fie urît fetei singure.

Cînd auzii de una ca asta mă întristai în sufletul meu, căci vedeam ce va urma, dar ce era să fac? Ajuta nu puteam nimic, că pe cel ce nu ascultă nu-l poți nici ajuta.

După aceasta, s-au pus trebile la cale să meargă la vlădicie vreo zece fruntași și să ceară pe Precup popă. Ca să le fie calea mai ușoară i-au ospătat bine cîteva zile de-a rîndul și popa Moise îi învăța cum să vorbească cu vlădica. Ba odată au adunat satul întreg în școală și au făcut carte dictată de popa Moise și scrisă de Precup și subscrisă de satul întreg cum că adecă, mie să-mi dea alt sat, iar în locul meu să pună pe Precup ajutor tătîne-său, iar după moartea aceluia Precup să fie popă în Frumoasa. « Doară ce face un sat de oameni e făcut », zicea popa Moise, iar cuscru-so Nuțu închina și la unul și la altul ca să se iscălească ca la un lucru mare. Eu despre toate știam, dar mă făceam a nu ști nimic, măcar că veneau înadins muieri trimise la preoteasă și începeau: « Vai, doamnă, cît îi de rău, că nici dumneata nici domnul părintele nu-i de aici, ca să puteți fi tot la noi, că ni-i drag de dumneavoastră, dar așa satul cere pe Precupul popii Moise ».

Veneau adecă ca spionii să vadă ce va zice preoteasa, dar ea rîdea de spionarea lor și le răspundea: « D-apoi nu pot fi toți oamenii tot numai din Frumoasa, destul de rău ne pare și nouă că nu sîntem de aci născuți. »

Și deputația cu jalba merse la vlădicie, de unde li se spuse așa: « Popa Moise a urmat popă în urma tătînă-său nu pentru că e fecior de popă, dar fiindcă se pregătise de popie și dacă dumnealui își pregătea pe Precup de preoție, preot îl facem ori în Frumoasa, ori în alt sat, dar așa nu se poate. Preoția nu-i ca o moșie să rămînă din tată în fiu, ori s-a pregătit pentru ea ori ba. Pînă părintele Moise are zile, nimeni nu-i ia locul, așa bătrîn și neputincios cum e, îl ținem, ba i-am dat și ajutor bătrînețelor pe popa ăsta tînăr; dar bătrîn cum e, dacă va umbla cu jalbe și copilării de aceste, atunci își va pierde darul și popia. »

Auzind deputația răspunsul episcopului a venit acasă drîmboiată. Ba peste cîteva zile veni protopopul în comună și spuse părintelui Moise, că să nu cuteze a mai face astfel de jalbe, că va umbla rău.

Acum să fi văzut necaz! Bocotanul Nuțu se căia că și-a măritat fata după Precup, el le spunea, că să nu se teamă, că mă scoate el pe mine din sat și va urma el în locul meu. Deci se puse cu fel de fel de apucături și pîri să mă poată scoate, eu însă stam liniștit și-mi împlineam oficiul. Văzînd că pe astă cale nu poate ieși la ceea ce-și gîndea el, se puse cu buna: îmi promise doi boi care mi-oi alege, numa să-mi cer altă parohie, crezînd că de voi merge eu, episcopul va fi constrîns a-l face pe el preot. Eu firește nu mă învoii. Văzînd că nici pe astă cale nu-și poate ajunge scopul, se puse cu amenințări și cu fapte hîde; într-o toamnă îmi arse două căpițe mari de fîn pe hotar, fără să pot afla pe făptuitor, și de bună seamă numai el fu făptuitorul. Ba ar fi aprins, și casa parohială, numai să mă vază urnit de aci, dar se temea că va arde și a lui fiind chiar lîngă a mea. Vreo doi ani de zile avui necaz cu el, în urmă se ogoi și se puse pe băutură. Lucrul cîmpului nu-i plăcea, să lase pe Nuțu să poarte economia încă nu voia, înjura pe socru-so de cîte-s în lume și-i striga în gura mare: « N-ai nimic aci, tot e al meu, de te mestici în trebile mele, te arunc în drum

că numai din milă te țin». Dacă cuteza muierea să zică vreo vorbă, o înjura și pe ea ori că-i striga numai una: «taci, proastro!» dar așa de tare că se auzea de aici.

Băutura o mîna mereu, ba se puse cu jidanii și la joc de cărți. La vreo trei ani după ce se însură el, muri tată-so și luă pe mă-sa la el. Ea încă bea bine ca și el, astfel biata nevasta lui era și este pînă în ziua de azi ca într-un iad. Nuțu, tatăl nevestei și cu boreasa lui nemaiputînd suferi înjurăturile lui, s-au tras la fiul lor Istode, care-i om de omenie și cel mai de frunte plugar în sat, dar biata Firuța trage răul.

Acum a scăpat de soacră, c-a murit, dar unde-ți trebuie mai a dracului soacră decît un bărbat la care-i pute lucrul și-i place numai băutura și cărțile . . .? Oile și porcii, boii și vacile, toate le-a măcinat. Acum dacă vrea biata Firuța să se îndulcească cu o lingură de lapte, merge la ai lor, la frate-so unde-i sînt și părinții. De o întreabă cineva: Cum o mai duci? Ea răspunde zîmbind amar:

Știi, drăguță, știi tu bine
Cum trăiești cu cine-i cîne!

Dar la ai lor încă nu prea cutează să meargă, numai cînd e harnicul de Precup dus de acasă, că a oprit-o. Norocul ei, că el mai mult e dus, iar cînd vine acasă o ceartă și tot proastă îi zice și cere de mîncare tot carne, că aci numai rar de taie măcelarii cîte o vită, apoi și cînd taie, ea n-are bani, iar el banii încă nu-i dă, că de unde să mai tot aibă și el?

Așa o duce sărmana cu harnicul de Precup, bătută, necăjită și amărîtă de numai unul Dumnezeu o știe. El tot bea și face princini prin cea focuită de crîșmă, tot ia bani împrumut de la jidan și tot cu jidanul îi joacă în cărți. Pînă acum se zice că-i dator peste o mie de florini jidanului, d-apoi altor oameni? Că, cum simte că a vîndut cineva o vituță, tot pe capul lui e pînă scoate baremi 10—15 florini și la toți dă scrisoare scrisă de mîna lui, că de n-o plăti, să aibă drept a se intabula pe moșia lui. Jidanul pe cum am înțeles, s-a și intabulat pentru o mie de florini. De va ține tot așa, nu mult va trece și toată moșia cea mare s-a măcina, precum s-au măcinat vitele cele multe și scumpe. Acum știi de ce cîntă biata nevăstuță:

Peline, verde peline,
Amară-i frunza pe tine.

Atît a cîntat sărmana, cîntarea aceasta, de acum toți vecinii o știu de-a rostul, și cînd îi aud glasul cel frumos și jalnic, toți plîng de mila ei.

Așa îmi spunea părintele Ioan și cînd voiam să-l întreb: de are nevăstuța copii ori ba, un cîntec jalnic ce venea din grădina vecină străbătu la urechile noastre și rămaserăm ca înmărmuriți de glasul cel jalnic care cînta:

De-ar fi Dunărea de lapte
Din cîne nu mai faci frate;
De-ar fi Dunărea de vin
Nu faci frate din păgîn.

La toți li-i lumița dragă,
Mie mi-i cerneală neagră;

La toți li-i lumița bună,
Vai, mie mi-i mătrăgună.

De-ar da Dumnezeu să deie
Frunza-n plop să nu mai steie
Omul necăjit să pieie,
Să rămîie cui-i bine
Să se sature de lume,
Că și eu m-am săturat
Focul de m-ar fi mîncat.

Nu se mai gîndească nime
După rău s-aștepte bine,
C-așa a lăsat Dumnezeu
După bine s-aștepți rău.
Nu bate, Doamne, omul
Ia-i mintea și norocul
Că-i bătut el săracul.

Dă, Doamne,-n lume bucate
Și-o fată la șapte sate
Și-aceea încă să moară
Cînd o fi, Doamne, fecioară!

N-am mai putut de mila ei, ne-am dus înlăuntru și mult timp am stat privind unul la altul, fără a zice vreo vorbă, dar venind cina pe masă ne-am pus la ea oftînd:

Vai de omul fără noroc!

Din vol. *Novele*, București, 1901.

TUDORICA

Supărarea și doru
Acelea gată omu.

Așa, Tudorică ! Amu te poți boci; îți poți smulge părul, te poți văita pînă nu-i vedea bine, că ți-ai mîncat odor de fată, ți-ai omorît-o cu zile, cînd îi era lumea mai dragă, cînd era ca un bujorel înflorit.

În ziua de Rusale cînd a ieșit popa la holde, Ileana Tudorichii era fata cea mai frumoasă și mai frumos gătată, ea făcu cununi de grîu curat ca să împodobească crucea și să fie peste un an de cununat miriteii. Poate și gîndea că o cunună i-a fi amuși ei pe cap iar alta la Tudoru lui Gavrișu Ursului.

La Sînziene ea făcu cunună de sînziene galbine, pentru cîți îs la ei în casă, și mai făcu una pe deasupra. Și toate cununile au stat pe streașina cea de paie a casei lor într-o aruncătură, numai cununa ei n-a stat; de trei ori o-a aruncat și de tustrele orile a căzut. Atunci s-a supărat și o-a aninat cu grebla pe streașina casii, dar dimineața tot o află jos căzută. « Mărăsin rău » zise Ileana în ziua de Sînziene, cînd se sculă des-de-dimineață, să mature ograda și să aducă apa de la izvor, apoi să se gate de mers la biserică: Mărăsin rău ! Din minuta aceea parcă o piatră-i zăcea pe inimă; de cîte ori trecea pe dinaintea casei și vedea celelalte cununi stînd pe acoperiș, iar a ei căzută, totdeauna-și zicea: Mărăsin rău ! De cîte ori umbla cu grebla, totdeauna-i venea prin minte că cu acea greblă a cercat să-și înțepenească cununa pe ștreșină, dar tot a căzut: Mărăsin rău ! De cîte ori vedea prin fînețe sînziene, totdeauna-și aducea aminte de cununa ei cea căzută și-și zicea: Mărăsin rău !

Și se temea grozav de moarte, cu toate că era sănătoasă ca mărul care-i mai sănătos, tînără ca o brîndușă, sprintenă ca o șopîrliță și frumoasă, Doamne ! cît să-i bei apă din gură. Dar un vierme-i ședea la inimă, și p-acel vierme nu-l putea omorî. Ea nu-și putea închipui cum ar fi să se mărite ea cu altul, nu cu Tudoru lui Gavrișu Ursului. Nu-și putea închipui cum să ieie el pe alta, și nu pe ea ! Și-ar fi luat-o Todor cu drag suflet, dar vezi că lelea Tudorica, mama Ilenii nu s-ar fi învoit la una ca aceea odată cu capul. Din astă pricină la ei erau tot vorbe, tot neînțelegeri, tot împroșcături. De mergea Ileana la izvor după apă, mă-sa o dăscălea și-n casă cum știa ea, dar atîta nu-i era destul; cînd era Ileana prin ogradă, își mai scotea capul și pe fereastră de-i bătea perele: Ileană, de stai de vorbă cu focuitul ăl de Todor îți sfărm capul ca la șarpe !

Cînd venea acasă, nici nu apuca bine a intra biata fată în casă şi începea lelea Todorica: Te-ai cumpenit să stai pînă mîne, iar te-ai întîlnit cu sărăntocul ăla! Mînca-ţ-ar focul capul şi năravul tău!

Oriunde mergea, tot aşa; ori de unde venea, tot aşa! Zi bună nu mai avea cu mă-sa din pricina lui Todor, şi el, săracul, nu era vinovat. Ce purta el vina, dacă-i frumos şi li-i drag la fete de el? Întrucît era el vinovat, dacă nu-i mai avut? Adică o leacă de vină, ce să zicem, avea şi Todor, că ştia juca mai bine decît toţi feciorii, ştia zice-n fluier şi-n frunze de-l cunoşteai dintr-un sat de feciori, era înalt şi sprîncenat de n-avea soaţă în şapte tîrguri. Şi lui îi era dragă Ileana Todorichii şi la Ileana-i era el drag, dar drag ca sufletul, drag ca lumina ochilor, şi mă-sa numai nu pleznea de necaz cum de-i e Ilenii atît de drag, cum de nu se uită ea după alţi feciori mai din oameni, cum chiar pe el şi-a pus ochii?!

În ziua de Sînziene ei i s-a arătat un mărăsin rău! Din minuta aceea era ca buigată de cap. Umbla ca prin pămînt, n-avea voie la nimic.

După ieşitul din biserică a mers ată acasă şi s-a pus pe prispă afară la soare. Leica Tudorica gătă prînzul şi toţi căsenii se aşezară pre lîngă masă, numai Ileana nu.

— Tu, fată, hăi! strigă lelea Tudorică, tu hai la prînz, nu gogi pe prispă, că nu ţi-a murit odorul. Ileana nu zise nimic, se ridică încet şi se apropie de masă, mîncă, nu mîncă, sta şi ea mărturie acolo ca să nu mai pornească pe drăguţa de mă-sa cu gura pe ea. Cînd se depărtară toţi de la masă, se depărtă şi ea.

— Dar ce-i cu tine fată, ce mergi aşa de nu iai cele vase să le speli, întrebă mă-sa. Iar ea se întoarse, adună vasele de pe masă, merse cu ele în tindă şi le spălă pe cornul vetrei; le liciori aşa în neştire, ca dusă pe altă lume, apoi iar se puse pe prispă la soare. Mă-sa văzînd-o aşa iar se puse cu gura pe ea:

— Dar ce-i cu tine, ha! Gată-te şi te du pe uliţă, mergi la joc, nu-mi cloci aci, că-i cloci cînd vei fi babă!

Şi Ileana iar tăcu şi făcu după poruncă, se îmbrăcă în haine de sărbătoare şi se duse la joc. Acolo tot tineretul era adunat, toţi jucau şi iuiau, numai Tudor sta lîngă ceterași şi trăgea dintr-o ţigară. Dar cînd o văzu pe Ileana ivindu-se îi ieşi înainte iuind:

Hai, leliţă, mai de grabă
Că jocul minteni se gată!

Toţi rîdeau, chiar şi Ileana zîmbi a rîde şi-şi uită pe un minut mărăsinul cel rău.

Jucară cîteva jocuri cu voie bună, cînd numai văzură pe Tudorica venind ca o pară de foc, şi cum jucau tinereţii în şură, o zăriră cînd intră ea pe poarta ogrăzii, unde era jocul. Dar şi să nu o fi văzut, ar fi ştiut că-i p-aci p-aproape, că-şi deschise din drum gura cea toată ştirbă.

— Aşa, pulhără afurisită, adecă acasă-mi umbli tot drîmboiată, iar aci te aflu rîzînd şi jucînd cu haşmăndăul Ursului. Te-oi învăţa eu ascultare! Adică pentru unul ca el te-am ferit de foc, de apă? Mai bine te sugrum ca pe un pui de vrabie, decît să te văd cu el!

În gura ei a stat jocul în loc, fetele schimbau feţe-feţe, feciorii stau ca înlemniţi. Tudor lăsă pe Ileana de mînă şi s-a făcut galben ca ceara, iar Ileana

rupse a plînge și se depărtă plîngînd de la joc. Muierile care erau la joc, au cercat să domolească pe lelea Tudorică, dar gîndeai că arunci paie pe foc, așa se bobotea ori de ce vorbă zicea cineva. S-a spart jocul în gura ei.

Din acea minută Ileana zi bună nu mai avu; nu putea ieși de rușine între oameni, că se temea că toată lumea tot de ea vorbește. Și drept era, că multă vreme satul fierbea numai de ceea ce făcuse Tudorica la joc. La lucru la cîmp încă nu mai mergea Ileana, ci stătea toată ziua pe prispă și împungea într-o cusătură. Dar cine ar fi băgat bine de seamă, ar fi văzut, că mai mult descoasă decît coasă. Cîteodată se pomenea cîntînd:

Măi bădiță, pentru tine
Cu mămuca n-o duc bine,
La fîntînă nu mă mînă
Num-odată-n săptămînă;
La prilaz nu-mi dă răgaz,
Cată, bade, să te las!
Bade pentru dumneata
Mă topesc ca cînepa;
Bădiță, de dorul tău
Mă topesc ca inu-n tău.

Și se topea de pe picioare biata Ileana, se topea văzînd cu ochii. Mă-sa zicea că-i din gălbinare și merse la toate babele să-i descînte, dar în zadar; ea se topea pe picioare.

Cînd a fost la Ilie-proroc clopotele de la biserică, gîndeai că s-or sparge așa le trăgea fătul.

— Oare trag de mers la biserică? ori trag de mort?

— Ba trag de mort, a murit Ileana Tudorichii.

Lelea Tudorica umbla bocindu-se cu capul despletit ca o nebună și smulgîndu-și părul, dar înzadar, de și-ar scoate și ochii tot nu mai poate aduce înapoi sufletul Ilenii, nu, că el e acolo sus unde sînt sufletele cele curate. Nici pe cea lume nu cred s-o mai vază lelea Tudorica, că ea nu-i modru să meargă unde s-a dus Ileana.

Și oare de ce lelea Tudorica se împotrivea atît de tare, de nu vrea să vază pe Ileana nici jucînd cu Tudoru lui Gavrișu Ursului? Doară nu era destul fecior, ori doară ea era cea bogată mare? De unde! P-o formă erau de avuți, dar vezi că lelea Tudorica e din neam mare; are un frate popă și o soră preoteasă, ea încă-i fată de morar și-și zicea: eu numai pe Ileana o am, am casa mea, locșorul meu, vacile mele, am frați și surori domni și doamne, pe Ileana trebuie s-o fac batăr dăscăliță, de nu chiar preoteasă! Că Gavrișu Ursului, tata lui Tudor, încă nu era lipit pămîntului de sărac, avea și el jugul lui și moșioara lui, dar ce-i drept, avea și o droaie de copii, feciori și fete, și dacă ar fi dat la împărțit, puțin se venea la unul. Deci se temea lelea Tudorică, că Tudor i-a intra în bine și între neamuri și numai i-a face neamul de rușine.

Acum nu i-a mai face neamul de rușine, că satu-i mare, fete-s multe, și mai mari și mai mărunte și-o afla și el una. Dar lelea Tudorica nu-și mai află fata în veci! Se poate tot boci pînă n-a vedea bine. Vedeți ce face fala! Apoi bună-i fala goală? Bună în foc s-o arză de fală!

Din vol. *Novele*, 1901.

« MINTE DE MUIERE, ŞI PACE »

Satul nostru nu-i sat mic, că are peste 450 de fumuri, şi mai la tot fumul este o femeie şi mai fiecare femeie are o meliţă; dar dacă ai pune la un loc toate melițele din sat şi le-ai pune să melițe deodată, toate ar amuți, cînd lelea Ana, muierea lui George a Pascului, ar prinde la ceartă cu cineva.

Are un glas ca un clopot de cele mari din turnul sașilor din Bistrița. Apoi, cum li-e casa în deal răsună tot satul cînd îşi dezmiardă bărbatul, ori are de împărțit ceva cu cineva. Şi i se aude des gura peste sat, iar a badii George nu o aude nimeni; deşi nici el nu tace din gură, dar glasul lui pe lîngă al lelii Ana e ca glasul unui pui ieşit de acum din găoace pe lîngă glasul unui cocoş.

Cînd începe ea: « Măi George, măi, tu nu eşti bărbat, măi, tu ai fi bun ciuhă în cînepă, mă ! » Atunci tot satul ştie, că lelea Ana-i acasă şi că şi badea George a sosit de undeva.

Şi lelea Ana rar îi acasă, că are multe trebuşoare prin cel sat, mai pe la mătuşa Frăşina, mai pe la nănaşa Anghelina, mai în dreapta, mai în stînga, ca omul cu treburi. Iar badea George mai mult e p-acasă, cînd nu-i tocmai lucru cîmpului. Că badea George are agonisită frumoasă, pe lîngă casă, are oiţe, purceluşi, văcuţe, bouleni, viţălandri şi cîte şi mai cîte. Nu-i el tocmai coada satului, deşi chiar fruntea încă nu-i.

Şi are badea George cu lelea Ana doi copii, un fecior şi o fată atîta li-e toată prăsila ! Niculae, feciorul lelii Ana, că ea nu zicea copiii noştri, ci copiii mei, Niculae, cum zic, se însură, după ce veni din Beciu, unde a cătănit trei: ani de zile; luă pe Floarea morarului şi o aduse noră la lelea Ana, dar îi spuse curat lelii Ana, încă pînă a nu-i aduce pe Floarea morarului de noră:

— Mamă, eu mă însor, dar pe femeia mea numai eu vreau să fiu precătuş, nu şi dumneata, nici o vorbă legănată n-ai să-i zici, că eu nu-s tata, să rabd cîte vrute şi nevrute de la dumneata, eu îs eu, nu rabd de la nime nimic; fac, lucru, agonisesc pentru casă, muierea mea va avea să facă asemenea şi să țină casa în rînd bun. Dar morcotită şi frămîntată nu o voi lăsa, mai bine-mi voi face un bordei în capul satului cum vrea Dumnezeu. Aşa te gîndeşte, mamă. De vrei aşa, cum zic eu, ți-o aduc noră în casă, de unde nu, lumea-i largă, mi-oi afla şi eu un petec de pămînt, să-mi pun o cocioabă de casă, şi de n-oi veni în casa unde m-am născut !

Aşa zise Niculae, şi el ştia ce grăieşte, că doară era de 25 de ani, şi numai trei ani a fost dus de acasă, dar 22 de ani acasă a fost, ştia bine ce plăteşte gurița mamei sale, că d-ar fi fost cineva chiar drac, trebuia să pună puşca jos dinaintea lelii Ana. De aceea îşi gîndise el aşa: « o să spun mamii tot ce am de spus,

înainte de cununie, că după-aceea-i prea tîrziu, va zice că cu haboca m-am băgat în casă peste ei, că ei n-au voit, că teacă, că pungă, și pricina va fi gata.»

Nu-i vorbă lelea Ana înholbă niște ochi mari cînd auzi pe Niculae vorbind astfel, și se și scăpă să zică:

— Dar ce, dragul mamii, nici nu ai luat-o și te-ai și întărîtat împotriva mea? E ceva grofoaie, să nu-i zică omul o vorbă bună și înțeleaptă că doară ((acea-s bătrînii în lume, ca să învețe pe cei tineri și pe nepricepuți...

Dar nu apucă să zică mai mult, că Niculae-i curmă vorba:

— Auzi, mamă, ce am zis, am zis, eu nu vorbesc de două ori tot aceeași vorbă, că nu-s beat: de te legi, că în lucrurile noastre și în vorbele noastre amestec nu-i avea, o aduc, lucrăm amîndoi, facem ce trebuie, dar dumneata cu vorba să nu încerci a ne face trai rău; nouă ne dă bună pace... Ori mă duc și șed la socri pînă în primăvară, iar atunci îmi fac casă lîngă moară, îmi dă socrul petecul cel de loc, ce l-a cumpărat din jos de moară.

Într-aceste nimeri și badea George, tatăl lui Niculae în casă și întrebă, ce vorbe au? Iar lelea Ana începu numai decît:

— Ce să avem? Uite tu aci la Niculae, că nici n-a adus pe grofoaia morariului în casă și-mi și dă porunci, ca să nu-i zic nici o vorbă legărată, ca și cum eu nu aș ști ce să zic, și cînd să zic? Ca și cînd eu aș merge în binele ei iar nu ea în binele meu! Una ca asta n-a fi! Eu sînt capul casei, de vă place bine, de unde nu, ducă-se și Niculae și voi toți unde a dus mutul iapa, dar eu poruncitor în casă n-oi suferi!

— O, ho, ho! muiere, zice badea George, noi însurăm pe Niculae, că-i al nostru, va rămînea sprijin bătrînețelor noastre, e harnic, munciter, cumpătat, iar noi pe zi ce mergem sîntem tot mai slabi. Apoi fata azi-mîne cm mărita-o, iar Niculae cu muierea lui au să ne ieie locul, să fie cu noi pînă vom avea zile. Drept și mai drept, că mie nu mi-ar plăcea, ca ei să fie aici deschiliniți de noi, nici mi-ar plăcea ca ei să ne facă zile amare, ceea ce nici nu cred că s-ar întîmpla, dar aceea încă n-ar fi dreptate, ca noi să le facem traiu rău, și zile negre prin vorbe nesocotite și porunci din seamă afară. El se însoară, vom trăi laolaltă, vom munci laolaltă și-i mai lăsa și tu, babă, din holca cea mare, ce o facei pentru toată nimica.

— Ba că una ca aceea n-a fi, mai bine ducă-se cîte zile a crescut și Niculae și fata morarului, că am auzit eu din bătrîni, că fetele de morar numai să doarmă la umbră sînt bune și să ieie de-a gata. Fără, de se leagă, c-a fi cuminte și a asculta de mine, vie-mi în casă, de unde nu, largă-i lumea, voi afla eu pentru Niculae una, care să fie cum vreau io!

— Vezi că mie alta nu-mi trebuie, numai pe fata morarului!

— Atunci ia-o, dar nu-mi da porunci de pe acum, că ce să zic și să nu zic în casa mea!

Badea George însă, ca om cuminte grăi așa:

— Știi ce, Niculae, dragul tatii! Dacă ție fata-ți place, ia-o, nu te opresc, nu te silesc, ia-o și o adă aci; de vom putea trăi ca oamenii cei de omenie, bine, de unde nu, sus e Dumnezeu, ne-o îndrepta el ce să facem. Din partea mea supărare nu-ți avea și tare cred, că nici eu din partea voastră, iar mă-ta și-a mai veni doară în fire, că amu nu-i copilă să nu priceapă binele și răul!

Așa, cu vorbe, cu înțelegeri și neînțelegeri, se gătară de nuntă și cînd fu colo către săptămîna albă, Niculae era cu muiere, și Floarea morarului era

cu bărbat. La ospăț a fost multă voie bună, ca la ospețe; chiar și badea George, socrul cel mare, care nu jucase doară de la ospățul lui, acuma juca și el. Se bucura bietul om văzînd cît de bine se potrivește Niculae al lui cu Floarea morarului, că cunoștea pe Floarea și știa că-i copilă blîndă și așezată; cînd o jucat jocul miresei pe bani, nu se putu răbda să nu chiuiască:

De-ar fi Ana ca mireasă,
Nu o-aș da pe lumea asta!

Ospeciorii bătură în pălmi, strigară vivat! muierile rîdeau, iar lelea Ana sta să crepe de necaz că bărbatul ei acolea într-o lume de oameni o face de rîs. «Lasă că te-oi coace eu»! își gîndea ea și înghițea noduri.

După ospăț trăiră ei în pace cît trăiră. În cele dintîi săptămîni nu-și arătă lelea Ana dinții, ca să nu zică lumea, că nici nu i-a intrat bine nora în casă și s-a apucat cu gura pe ea. Dar cam pe la jumătatea postului mare începu mai cu o vorbă mai cu alta, cînd nu erau bărbații p-acasă pînă cînd biata noră începu odată a plînge dinaintea dînșii.

Atunci lelea Ana își ieși din sărite, uită că-i postul cel mare, vremea spoveditului, și începu mai cu grosul:

— Dar ce te miauni că nu ți-a spart nimeni capul; pentru că ți-am spus ce-i bine, știu că n-am făcut cel lucru mare, că doară în casa mea îi slobod să zic și eu o vorbă. De altmintrelea, draga mea, de nu-ți place, iată p-aci drumul, ușa-i slobodă, nici am rîs cînd ai venit nici n-oi plînge cînd te-oi duce.

Dar aceste vorbe și altele de neamul acestora le zise lelea Ana îndesat, colea, cum știa dumneaei cînd o apuca hărnicia.

Cînd veniră bărbații acasă, cum cărau gunoiu aflară pe biata Floarea plîngînd, iar pe lelea Ana făcîndu-se toată țiră de se auzea peste sat.

— Da ce-i, babă, întrebă badea George îngrijat, cînd văzu ce-i la el acasă.

— De ce plîngi? întrebă Niculae pe Floarea, ce ți s-a întîmplat?

Floarea nu putea scoate nici o vorbă de rușine pentru vorbele ce i le aruncacare soacra sa din chiar senin, iar lelea Ana începu și mai pogan:

— Ce să fie? Dumneaei, grofoaia, fișpănița, se miaună pentru o vorbă mică ce i-am spus-o; se miaună, că ce am zis ... no! ce foc s-o ardă am și zis? ... Ce-am zis baroniță?

— Destul! grăi Niculae, destul, mamă! Eu n-am adus pe Floarea de batjocura dumitale, să-i pui cîte nume îți ies din gură toate; eu de batjocura nimănui n-oi lăsa-o. Îi sînt bărbat, eu singur am s-o mustru de va face ceva, nu dumneata, că nu dumneata te-ai cununat cu ea! Floare, nu plînge, îmbracă-te omenește, strînge-ți în ladă ce ai, și te duc acasă eu cu capul meu, ce va mai fi vom vedea!

Așa grăi Niculae, iar badea George apucă pe lelea Ana de fuiorul dracului și făcu ce nu făcuse nici o dată, o boteză una și bună, și-i zise:

— Fire-ai a dracului de scorpie, adică nici cei tineri să n-aibă pace de gura ta! Nu-i destul, cît ți-ai spălat gura pe mine de 26 de ani.

Ea țipa, el da. Niculae nu sări să facă pace, ci punea pe car zestrea Floarei și o duse acasă, și mai mult nu o aduse, ba rămase și el la socri pînă în primă-

vară, cînd ajutat de tată-său și socru-so, își făcu cuibu lui, unde nu împiedica pe nimeni și unde nu-i era muierea supărată de nimeni.

Satul era plin, că Niculae de groaza harnicei de mă-sa, fu nevoit a se muta din casa părintească, că mă-sa tot cu gura pe Floarea sta, iar el, Niculae, ținea mult la nevasta lui, la Floarea morarului, care era frumoasă și harnică și cuminte, cît suflet de om botezat n-ar fi avut pricină de a se mînia pe ea. Tot satul ținea cu cei tineri, dar tot satul știa cine-i lelea Ana și ce-i plătește gura, dar mai bine decît toți știa badea George, care umbla ca prin pămînt de rușine că s-a zărăstit fecioru-so de la casă de groaza gurii mumă-sa.

Încet cu încetul însă prinse a tăcea satul despre întîmplarea lui Niculae, mai cu seamă pentru că pe el în toată ziua îl vedeai ajutînd tătîne-său la toate lucrurile economiei, amîndoi plugăreau, amîndoi erau în tot locul la lucru: la coasă, sapă, seceră ș.a. Iar duminicile și sărbătorile își aduce nevasta la ai lor cîte p-un ceas două, dar să se mai mute acolo cu șezutul, nici el nu se îndemna, nici îl îndemna tată-so, că știa cine-i lelea Ana.

După vreo doi ani de zile iarăși a fost nuntă mare la casa lelei Ana, zic la casa lelei Ana, că ea așa zicea: « Tot ce-i aci, e al meu, pe toți vă pot scoate afară ori cînd aș voi, că al meu e bunul ». Adevărat că casa și moșia a ei erau, că badea George se măritase la ea în casă, fiindcă ea era singura fată stătută, dar bogată, iar la el acasă fuseseră prunci mulți.

Poate de aceea și era lelea Ana atît de puravă, unde știa că al ei e bunul, nu al bărbatului ei. Drept e și aceea, că altă muiere mai așezată ar fi cunoscut, că deși moșia și casa sînt rămase de la părinții ei, dar badea George a fost acela care s-a trudit și-a muncit de a ținut pe bătrînii lui socri cînd erau la neputință; el lucra moșia aceea și creștea vite, de avea tot mereu cele trebuincioase, el plătea dările și toate necazurile, iar ea, lelea Ana, numai își bătea cea gură, cînd cu unul cînd cu altul, dar mai mult cu el. De aceea nici nu silise pe Niculae să rămînă la el, ca să nu-și audă și acela și nevasta lui, cîte auzise el bietul George. Bag-seamă badea George a iscodit chiuitura aia:

Decît în casa muierii
Mai bine-n temnița țării.

Așadară la casa lelei Ana era iarăși nuntă mare că amu își mărita pe scumpa mamii, pe draga mamii, pe singura fată, pe Măriuca. O mărita după un om cu stare, ce ședea numai peste drum de la ei, după Vasilica Ferecatului, care era singur la părinți și era om așezat, blînd și bun ca pita cea bună.

« Niculae, zicea lelea Ana, mi-a fost adus în casă o scorpie, cu care n-am putut ieși în capăt, l-am duduit, m-am mîntuit de el, acum îmi aleg pentru Măriuca un ginere care știu că n-a gremujda înaintea mea și de a fi după cum se arată, îi dau din tot ce avem pe jumătate iar jumătate îmi țiu mie pînă voi avea zile, apoi după moartea mea, și acea jumătate s-o împărți în două: una Măriuchii și una la amărîtul de Niculae, pe care l-a bătut Dumnezeu pînă după cap, cu fata cea făloasă și puturoasă de morar ».

Așa spunea lelea Ana cumetrelor ei, care vezi bine, de față-i dau drept, dar pe din dos ziceau, că și lui Niculae s-ar cuveni să-i deie amu ce i-a da, să nu lucreze pe la alții, în brazdă streină, iar fata să se îmbuibeze în bine, că doară frați sînt amîndoi, la unul se cade ca și la celălalt.

Vasilică Ferecatului luă pe Măriuca lelii Ana peste voia tătîne-său. Ferecatul tot mereu îi zicea lui Vasilică:

— Dragul tatii, cu Ana tu n-ai scoate-o la cale, că ni-i casa numai peste drum; cum aducem pe Măriuca la noi, va vrea Ana să fie mai mare și aci ca la ea acasă. Apoi una ca asta eu n-oi răbda. Apoi, dragul tatii, să zici că îi merge doară tu ginere la Ana-n casă, eu nu te opresc, dar știu, că cu ea nu-i mîna-o, că-i numai ca ea, nici feciorul ei n-a putut ieși cu ea la capăt, d-apoi tu, strein? . . . În toată ziua ți-a striga: « Ești în binele meu, cînd vreu atunci te scot de aici.» Una ca aceea știu că nu ți-a plăcea. Fără tu să nu zici că te dezmint, de-ți place fata și de chibzuiești, că-i putea trăi cu ea, tu ia-o, adă-o aci, dar apoi nu mă-sa să fie mai mare la noi în casă, nu ea să poruncească. Că uite, eu cu mă-ta cuvînt legat n-am avut de cînd ne-am legat de lume, nici cu alți oameni din sat, iar amu la bătrînețe, încă n-am vrea să avem, chiar din pricina Anii.

Așa zicea și muma lui Vasilică. Dar ce să zicem, bag-seamă i-a fost scrisă, că el a luat-o și a dus-o la ei acasă numai peste drum de la lelea Ana.

Și era făloasă lelea Ana că și-a putut mărita fata după un om ca Vasilică și așa aproape. « Sîntem ca-ntr-o casă », zicea ea cumetrelor ei, stăm poartă de poartă, s-a împlinit cîntecul:

Nu mă da, maică, departe
Să vin cu dăsagii-n spate,
Cu dăsagii băierați
Și cu ochii lăcrămați.
Ci mă dă, maică,-n vecini
Să te văd seara ce cini,
Dimineața ce prînzești,
Peste zi cum mai trăiești!

Acest cîntec îl cînta lelea Ana și la nunta Măriuchii cu glaja-n mînă după ceterași.

Ce să zică omul, la început gîndeai, că o să meargă treburile strună de bine. Că era iarna, cînd s-au luat. Bărbații peste zi erau la pădure, mai cărau gunoiu, mai pe la grajduri la vite, iar muierile cu ceva cujeică (furcă lîngă foc). Mai venea lelea Ana peste drum la fată p-o minută două, iar minutele ei erau de dimineață pînă către amiaz; mai mergea Măriuca cu cea furcă la mă-sa, că doară era numai peste drum.

Dar veni vremea de pus pînză. Atunci lelea Ana își dă cu părerea, că Măriuca să pună războiul la ea în casă, că-i mai vederoasă, mai în fața soarelui, se vede mai bine. Cuscră-sa, lelea Frăsina, mama lui Vasilică, însă zicea că nu acolo, ci în casa ei, că doară cum am țesut acolo două rînduri de muieri și Măriuca va putea țeasă, va vedea, că nu-i ponihoasă, feri Dcamne.

Cînd era chiar soborul mai mare, nimeresc din pădure și bărbații, badea Ferecatul, fiu-so Vasilică și cuscru-so, badea George, că fuseseră cu trei care în pădure, să aducă lemne mari, de care are lipsă o gazdă în orice vreme. Ei nimeriră deci acasă cînd muierile țineau sobor despre pusul pînzii. Lelea Frusina, cum văzu carele intrînd zise către Măriuca:

— Măriuca dragă, așterne tu masa că bărbații-s osteniți și flămînzi că de ast-dimineață n-au mîncat, că n-au voit să-și ia merinde cu postul ăsta.

Pune și oluțul cu vin ars pe masă și păhărelul, c-or bea cîte o leacă, să se mai dezmorțească.

Și făcu Măriuca cum îi spuse soacră-sa, iar lelea Ana oftă clătinînd din cap: hm! bine-a zis cine-a zis:

Cîtu-i lumea și țara
Nu-i slujnică ca nora!

Lelea Frăsina auzi oftatul lelii Ane și nu se putu răbda să nu-i zică:

— D-apoi ce-i, cuscră, ori doară ca pe-o slujnică port eu pe Măriuca dumitale, adecă nici nu pe a dumitale că a dumitale a fost numai, dar acum e Măriuca noastră, nora mea, nevasta feciorului meu, ca pe o slujnică o port eu? Să spună ea că-i aci!

Între-aceste intrară și bărbații în casă și văzînd urciorul cu vinars pe masă, îi rîseră care de care, dar văzînd cu ce ochi acri se uită cuscrele una la alta, simțiră că aci s-a întîmplat ceva. Ferecatul, care de alt cum avea și el nume ca alți botezați, că-l chema Pavel Pîrcălab, da-i ziceau «Ferecatul», căci el își făcuse cel dintîi car ferecat cu fier la noi în sat; Ferecatul, care cu ochii săi de vultur văzu, cum intră-n casă, ce cale-i pe vale, se apropie de masă, luă urciorul în mînă și chiui așa mai încet, nu chiar ca la nunți:

Cine vrea să nu mai moară
Ține glaja subsuoară!

Aceasta o făcu el să vază mai bine ce-i între borese, că vedea el că ceva pricină trebuie să fie, că prea erau posomorîte, de gîndeai că li-a dus Someșul cînepa.

Cuscru-so și fiu-so rîseră și bătură-n pălmi la chiuitura Ferecatului, nevasta încă zîmbi. Muierea Ferecatului, lelea Frăsina, muiere șăgalnică, zise către cuscru-so:

— Dar chiuiește și dumneata una, că uite vijdorogul meu gîndești că-i holtei, așa o mînă. Numai lelea Ana sta tot încrețită și cu sprîncenele adunate, nici în preajma vinarsului nu se dezgheța. Dar Ferecatul e drac împielițat, el știe de unde să înceapă lucrul, ca să iasă unde vrea el. Se făcu deocamdată a nu băga de seamă posomorala lelii Ana, destupă urciorul, umplu un păhărel și începu a închina:

— Să trăiești, cuscre; ți-oi închina dumitale întîi, că boresele nu cred că n-au băut pîn-am fost noi duși. Dumnezeu te ție, să-ți țină Dumnezeu sănătatea și iosagul, Dumnezeu te ferească de tot răul; deie-ți Dumnezeu tot bine și veselie, să trăiască și cuscra și copilașii noștrii!

Iar badea George tot răspundea: «Dumnezeu te-auză!»

Apoi după ce bău, Ferecatul umplu păhărelul pentru badea George. Acesta îl luă în mînă și închină la cuscră-sa:

— Să trăiești, cuscră!
— Dumnezeu să te audă!
— Dumnezeu te țină!
— Și pe domnia-ta.
— Deie-ți Dumnezeu sănătate!
— Și dumitale.
— Dumnezeu ferască-te de tot răul!

— Și pe dumneata!
— Să trăiască și cuscrul.
— Și copilașii noștri!
— Dumnezeu te audă!
Acum bea badea George vinarsul și păharul gol îl puse pe masă glumind:
— Vai că tare-i, cuscre, mă mir cum de-l beau muierile?
Toți rupseră în hohote de rîs, lelea Frăsina-i răspunse rîzînd:
— Cum să-l beie muierile, ia cu gura ca bărbații, că-i păharu cît un cui, cum îl pui la gură nu-i!
Numai lelea Ana sta drîmbaiată, fierbea de năcaz, că alții își fac voie bună, pe cînd ea-i necăjită și amărîtă de para focului, își sfărîma capul, cum să înceapă o leacă de gîlceavă, fără de care ea nu era sănătoasă. Și-i veni apa pe moară, că badea Ferecatul umplu păhărutul cu vinars și întinzîndu-l muierii sale zise:
— Închină la cuscra! Și luă lelea Frăsina păhărutul în mînă și întorcîndu-se spre cuscră-sa, începu a închina:
— Să trăiești, cuscră! Dumnezeu te țină, Dumnezeu să țină pe bărbații și copiii noștri...
Dar lelea Ana tăcea de ai fi jurat că-i mută; ea, melița satului, acum nu da nici un glas. Oare ce-o fi asta? gîndi badea George, care tot tremura, că lelea Ana va porni ca o furtună. Badea Ferecatul sta numai și se uita, pînă-și bău lelea Frăsina păhărutul și apoi întorcîndu-l cu fundul în sus zise:
— Nici atîta rău să nu deie Dumnezeu! Apoi umplu badea Ferecatul păhărutul și se apropie cu el de cuscra Ana:
— Placă, cuscră, ian vezi de ce mor oamenii? Dar cuscra, în loc să ia păharul, mulțumi cum știa ea mai frumos:
— Mulțumesc, cuscre, dar io n-oi bea; nici să fie aur nu mi-ar intra pe grumazi, atîta-s de necăjită.
— Dar de ce, rogu-te? întrebă badea Ferecatul.
— D-apoi, cuscre, cum n-oi fi, că uite dumneata, pe cum bine știi și știe tot satul, numai fata asta am și eu cu inimă către mine și... hi... hi... (plînge) hi... hi... hi!
— Dar ce-i, pentru Dumnezeu, întrebară bărbații, toți trei deodată.
Dar lelea Ana se făcea că se-nădușește de supărare și de oftări, plîngea și se dăolea cu lacrimi de scroafă, nu putea nici gremujda de supărare mare.
Atunci badea Ferecatul, om, care n-avea vreme să aștepte pînă și-a gătă cuscră-sa plînsul, întrebă răstit pe muierea lui:
— Frăsină, ce ați avut? Că aci ați avut ce ați avut. Iar lelea Frăsina nu aștepță s-o mai roage odată, ci începu:
— D-apoi ce să avem, nimica toată!
— Da, borborosi lele Ana plîngînd, aceea-i la dumneata nimica toată, că ți-am dat fata ca o floare și mi-o faci slujnică, ba îi mai rea ca o slujnică, că slujnica capătă slobozenie, de la stăpîni să-și caute părinții, dar fata mea-i oprită să nu vină la mine!
— Cine o oprește, cuscră? întrebă Ferecatul.
— Cine te oprește, draga mamii? întrebă lelea Frăsina pe noru-sa.
Nu apucă însă nevasta a căsca gura, că draga sa de mamă și începu:

— Ş-apoi nu-i opreliște aceea, cînd nu-i sloboadă ca să pună stativele cu pînză la mine în casă să-i pot eu mînui și slobozi, și face țevi, cum se duculește? Că doară io-s mama ei, io am crescut-o . . . hi . . . hi . . . hi!

— Atîta-i tot necazu? întrebă Ferecatul, rîzînd: o! atunci poți bea un păhăruț de vinars, c-a fi cum va rîndui Dumnezeu. Fata dumitale-i numai peste drum de la dumneata, poate merge să te vază și poți veni să o vezi, dar, ori te superi, ori ba, să meargă ea cu stativele din casa mea și să șază acolo cu zilele de-a rîndul, nu mă învoiesc nici eu. Ea-i măritată, are să lucre și să trăiască pentru bărbatul ei și în casa bărbatului ei. La casă e mult lucru nu numai stativele; noi bărbații sîntem mai mult tot duși, iar muierile nu pot sta numai la stative, și pe-afară mai e cîte ceva, mai niște oițe, mai niște găliciore, purcei, viței, apoi de acele a grijit tot Frăsina singură, de-acum ar fi vremea să mai aibă și sprijoană, că de aceea și-a însurat feciorul.

— Așa! borbosi lelea Ana, adecă fata mea să fie slujnică cuscrii, iar eu, care am făcut-o și am apărat-o de foc și de apă, și am cruțat-o ca pe apa puțină, eu să fiu dosedită de a nu o vedea numai cînd vor voi străinii! Una ca asta nu va fi!

— Dar taci, babă, grăi atunci badea George, și tu ai avut noră-n casă, dar de gura ta s-a dus cu fecior cu tot; acum vrei să faci pricină și între fată-ta și ginere-to? Nu te temi de Dumnezeu, că te-a bate, că-i postul mare!

— En taci, se înfurie lelea Ana, că nu cu tine grăiesc; fata-i a mea, casa-i a mea, în casa mea va pune stativele, ori de nu, n-a țasă nici aici; așa să știți, că de nu lăsați după mine, rîde dracul de voi?

— Ba rîde dracul de tine, cuscră, nu de noi toți, zise Ferecatul apăsat, cum zicea el cînd era mînios. Ți-ai măritat fata, e măritată, nu-i a dumitale mai mult, nici nu poftesc să fie a mea, e a lui Vasilică, el îi este bărbat, de-ar duce-o în vîrful muntelui, ea trebuie să meargă cu el, fără de a gremujda!

Acum începu și Măriuca a plînge, văzînd că nimeni nu prinde parte la mă-sa, iar Măriuca era neam cu mă-sa, care văzînd-o plîngînd, începu mai avan a se dăoli:

— Vai de mine și de mine, că numai o fată am avut, și nici aceea n-a avut parte de noroc în lume!

Lelea Frăsina se uita boldiș la cuscră-sa, văzînd-o că face gîlceavă fără pic de pricină; Vasilică sta și se mira, ce poate să aibă nevasta lui, de plînge, că el nu-și putea închipui să plîngă cineva din chiar senin, nebătut;badea George era galben ca ceara de rușinea ce i-o face odorul de muiere; iar badea Ferecatul sta și el uimit și nu știa, cum să curme gîlceava. Lelea Ana cu Măriuca se tot boceau. Atunci se apropie Vasilică de nevasta lui și-i zise:

— Măriucă, nu te boci, așteaptă pîn-a muri mă-ta, c-apoi ai vreme să te bocești pînă nu-i vedea bine. Bătută nu ești; flămîndă și goală încă nu ești, taci dar și-ți caută ceva de lucru, adă pe masă, că noi venim de la lucru, nu de la sfaturi. Iar dumneata, soacră, de vrei, bea un păhăruț de vinars și te pune de mănîncă cu noi, de unde nu, du-te acasă, nu face gîlceavă între noi că nu-ți mîncăm bucăturile.

Atunci lelea Ana ca nebună se repezi pe ușă afară țipoind cît o lua gura:

— Tulvai, că vrea tîlharii să mă omoare, trăgînd pe Măriuca după sine. Dar Vasilică prinse pe Măriuca de mînă, să nu o lase, iar văzînd că se zvîrcolește și vrea să meargă după mă-sa, o apucă de cap și o hăți îndărăt strigînd:

— Te-ai măritat, șezi unde ești, ori de nu, te trăznește Dumnezeu sfîntul și pe tine și pe mă-ta!

Văzînd lelea Ana ce-i și cum temîndu-se să nu o încaiere și pe ea, fugi mîncînd pămîntul și strigînd:

— Ieșiți, oameni buni, că tîlharii îmi omoară fata. Tot așa merse țipotind pîn-acasă, acolo deschise fereastra cea de către drum și de-acolo făcea o holcă, de se adunară vecinii în gura ei. Cei din casa Ferecatului stau înmărmuriți; Măriuca se bocea după ușă, lele Frăsina își freca mîinile și ofta, badea George sta pironit pe un scaun, ca înlemnit, iar Ferecatul nu se putea destul mira, cum poate cineva face gîlceavă de nimica. Oamenii în drum și pe la poartă stau cu gura căscată, neștiind ce să zică, ce să facă, Iar lelea Ana tot melița din fereastră.

Erau aci Paștele. Tot satul era voios. Numai în două case era necaz de moarte; în casa Ferecatului și în casa badii George. În casa Ferecatului era necaz, că Măriuca, nevasta lui Vasilică, era dusă de la el; prin sat lățise lelea Ana vestea că că n-a fost modru să mai trăiască fiica ei în casa Ferecatului, că toți sînt niște oameni îndărătnici, Ferecatul o purta ca pe o slujnică, Frăsina, ca soacră nu o părtinea, iar Vasilică, ca bărbat, o bătea, de sta să o omoare cu bătăile. Oamenii, vezi bine ca oamenii, unii credeau, iar alții ziceau: « Știm noi, ce poamă e lelea Ana, că nici dracul că-i drac și să nu se pună în sîmbră.»

În casa badii George era și mai mare necazul; el zăcea în pat, se îmbolnăvise de rușinea ce i-o făcuse lelea Ana, cît nici în Vinerea de Paști n-a fost la biserică, să se spovedească și să se cuminece ca creștinii, nici în ziua de Paști nu putu merge la biserică, cînd chiar și cei mai din urmă oameni nu rămîn pe acasă; el zăcea dus. Iar lelea Ana cu Măriuca făceau chibzuieli, peste chibzuieli, și badea George le auzea din pat și ofta, de se îndădușea, neputînd zice nimic. Chibzuiala lelii Ana era, că ea va despărți pe Măriuca de tîlharul de Vasilică și-și va aduce ginere în casă că și așa George tot bolește și nu-i cine purta rînduiala casei; Măriuca, brudie de minte cum era, credea că mă-sa drept are și bine zice, dar după Vasilică încă-i părea rău, că, oricum, îi era drag ca sufletul, dar într-o bobotă ea s-a fost dus de la el, la sfatul mamei sale, și nu voia să meargă îndărăt pînă n-a veni el după ea.

Dar Vasilică, deși era cu casa numai peste drum de a ei, nici ca-n batjocură n-a zis batăr peste gard: « Hai, Măriucă acasă; ba chiar dacă zicea unul-altu s-o cheme, el răspundea: « Ba io, c-a da ea cu capul de gard, atunci apoi va avea ea de ce se boci. De-a fi să fim laolaltă, va veni frumușeluc și n-a asculta de melița mîne-sa; de unde nu, largă-i lumea, ducă-se cîte zile a crescut, că și eu mi-oi mai afla, ce mi-a fi împărțită».

Badea George gemea în pat, minteni-minteni îl apucau înădușeli și tusă, cu mîncarea nime nu-l îmbulzea prea tare, dar și cînd îl îmbia nu putea mînca mai nimic, și cît mînca, îi sta în rînză, și-i făcea și mai mari dureri. Nici nu putea să-i fie mai bine, cînd de dimineață pînă seara auzea pe lelea Ana, cum bătea din gură ca o meliță: « Te despart, draga mamii, și-mi aduc ginere-n casă, care să facă cum zic eu, că a mea-i casa și moșia, nu a boleacului ăstuia! »

La trei săptămîni după Paști badea George închise ochii pe vecie. Înainte de moarte a chemat la sine pe fiu-so Nicolae cu nevasta lui și cuscrii lui, mo-

rarul cu morărița, și pe Ferecatul cu lelea Frăsina, și pe Vasilică și pe Măriuca. De față era și lelea Ana, ea se bocea drag Doamne, după bărbat, de gîndeai că piere lumea.

Și numai atît putu zice badea George:

— Eu mă stîng, dragii mei, iertați-mă de v-am greșit ceva, ca iertat să merg înaintea lui Dumnezeu. Tu, Măriucă, mergi la bărbat, c-a fi bine. Și învățați și pe puii de șarpe, ca să nu facă gîlceavă din nimica... Toți au zis Dumnezeu să-l ierte!

Și l-a iertat Dumnezeu pe veci, a murit, l-au îngropat, l-au jelit, dar lelea Ana nu lăsa pe fată să meargă la bărbat: « Vie el aci, de vrea să te aibă muiere, că are tot ce-i cere inima, dar eu slujnică la Ferecatu nu te las. Te despart mai bine și-mi aduc ginere în casă pe cine voi voi eu, că la bine cine n-a trage? » Și Măriuca crezu, și se lăsă să o poarte mă-sa de nas, în loc să fi ascultat de tată-so, care cu glas de limbă de moarte i-a fost lăsat ca ea să meargă la bărbat.

Văzînd Ferecatul că nu-i vine nora, trimise pe Vasilică la părintele să-i spună așa: « Părinte, sînt cununat după lege cu Măriuca Anii lui George, ea-i dusă din postul-mare la mă-sa, fii bun adună curatorii și-o chieamă înainte să mărturisească: vrea să vină înapoi, ori vrea să se despartă de mine după cum se laudă mă-sa? De vrea să vină, nu-mi umble cu marafeturi, că-i vremea lucrului, de unde nu, deie-mi scrisoare de despărțire, să-mi caut de cap.»

Și se duse Vasilică la părintele și-i spuse ca de pe carte, tot necazul, și-i spuse și din ce le veni pricina, și părintele îl mîngîie așa:

— Fătul meu, eu v-am legat deolaltă ca să nu vă dezleg, dar de n-ar fi rînduită de la Dumnezeu ca să fiți laolaltă bărbat și muiere, după cum v-ați legat înaintea altarului, lumea-i mare, tu-ți vei căpăta muiere și ea bărbat, care cum va fi vrednic.

Îndată a treia zi cheamă părintele curatorii laolaltă și le spuse, că uite ce-i și cum cu Vasilică Ferecatului.

— Dacă-zi știm, părinte și știe tot satu grăi curatorul primar.

— Apăi bine că știți, acum o să vină și ei îndată înainte și vom chibzui, doar i-om putea împăca, în păcate, că-i rușine să steie ei ca cei rătăciți: unu într-o parte, altu-ntr-alta.

— Vom cerca părinte, și pace era lense de făcut, ba nici gîlceava nu se făcea, de mergea Ana unde s-a dus bietul George, bărbatu-so, dar pînă-i ea vie, pace în casa copiilor ei nu va fi, căci gura și năravul ei a băgat și pe bietul George sub glie. Dumnezeu să-l odihnească și mîie pe unde a-nserat.

Așa grăi un curator. Atunci văzură, că intră și fătul (crîsnicul) cu cei împricinați. Mai-nainte mergea badea Ferecatul povestind cu fătul, după ei mergea Vasilică, iar hăt înapoi venea încet, de numai cît clătea, lelea Ana, învățînd-o pe Măriuca ce să zică, și bătîndu-i perele să plîngă cînd va plînge și ea, ca și cum n-ar fi avut vreme destulă s-o învețe acasă.

Ajungînd acasă la preotul, unde erau curatorii adunați, preotul le ținu o cuvîntare înțeleaptă, ca să chibzuiască bine ce fac, că nu-i lucru de glumă a judeca o treabă atît de gingașă, apoi începu cu întrebările. Mai întîi întrebă pe Vasilică.

— Spune, fătul meu de ce ți-ai alungat nevasta, cu care te-am cununat înaintea altarului? Iar Vasilică răspunse așa:

— Domnule părinte și cinstiți curatori bisericești! Eu muierea nu mi-am alungat-o că n-am luat-o s-o alung, ci am luat-o să țin casă cu ea și să trăiesc cu ea în bine și în rău, dar mă-sa a făcut toată neînțelegerea și gîlceava ei între noi, mă-sa a celuit-o acasă. Eu, de vrea ea, și acum o primesc, și mă leg că din partea mea cuvînt legănat n-a auzi; dar apoi și ea să fie cum se cade și să nu asculte de sfaturile mîne-sa, că n-or duce-o la bună; dacă însă nu-i place și nu-i place de mine și de casa mea, atunci silă nu-i fac, îi dau drept să se mărite după cine a vrea, iar ea să-mi dea drept să iau pe cine m-a îndrepta Dumnezeu, că fără muiere nu pot fi.

Curatorii clăteau din cap în chip că drept a grăit și că doară și ei sînt de acea părere. Iar preotul grăi:

— Spune dumneata, Măriucă, de ce ți-ai lăsat casa și bărbatul și te-ai dus fără pic de pricină la mama dumitale, de care te-ai despărțit pe vecie, cînd ai dat mîna cu Vasilică? Nu-ți aduci dumneata aminte, cum am cetit cînd v-am cununat: « c-a lăsa omul pe tatăl său și pe mumă-sa, și se va lipi de muierea sa, și vor fi amîndoi un trup? »

— Așa vrem și noi, domnule părinte, și cinstiți curatori, zise lelea Ana de după ușă, ca să lase Vasilică pe tatăl său și pe mamă-sa și să vină la noi: atuncea-i scriptura deplină, și fata mea n-a fi de batjocură la nime.

— O, ho! grăi părintele, pe dumneata, lele Ană, nu te-a întrebat nimeni nimic, deci fii bună și taci; să-mi spună Măriuca: De ce te-ai dus de la Vasilică?

Iar ea prinse a se boci, că o tot boldea lelea Ana, iar de-acasă și de pe drum o învățase, ca să prindă a se boci cînd va boldi-o. Prinse deci a se boci Măriuca și tot bocindu-se a borborosi:

— Că... nu m-aș fi dus, dar... m-a tras de păr și a zis, că mama nu are ce căuta la noi... și nu m-a lăsat să pun stativele la mama, iar la ei nu se vede bine în casă la țesut...

— Uitați-vă, dragii mei, zise părintele, eu văd de aci, că toată neînțelegerea voastră vine dintr-o nimica-ntreagă, nu umblați cu de-aceste, că nu vă faceți de vorbă la oameni și de păcat înaintea lui Dumnezeu.

Eu aș zice așa, că dumneata Măriucă să mergi la bărbat, că are casă și masă și are agonistă multă, nu poate îmbla prin soboare. Iar dumneata, Vasilică, să fii mai îngăduitor cu Măriuca, că-i tinărucă, lar dumneata ești cap de bărbat și trebuie să fii mai cuminte și mai îngăduitor; ia-o cu frumosul și cu binișorul, mai las-o și pe la mă-sa din cînd în cînd, și fiți ca oamenii și ca creștinii.

— Așa zicem și noi, răspunseră curatorii.

— Eu vreau s-o iau înapoi, răspunse Vasilică, numai să fie cu treabă bună și să n-asculte de soacra, că n-o duce la bine.

— Eu nu-mi mai las fata de batjocură la nime, o despart și pace și sănătate, ea s-a mărita după cine oi vrea eu, iar Vasilică și-a lua una, care să fie slujnică la tată-so și la mumă-sa, că Măriuca mea știu că nu i-a fi în veci!

— Iar răspunzi domnia-ta, grăi părintele, de ce nu lași pe Măriuca să grăiască? Zi domnia-ta, Măriucă, ce gînd ai, mai mergi la Vasilică, ori ba?

— Cum a vrea mămuca, răspunse Măriuca bocindu-se, că mă-sa o tot boldea, îi da adică semn să se bocească.

Preotul și curatorii se încercară fel și formă să-i împace, toți s-ar fi învoit, dar lelea Ana nu voia odată cu capul să audă de împăcăciune, numai dacă Vasilică va lăsa pe tatăl său și pe mumă-sa și va veni ginere la ea-n casă; iar Ferecatul și Vasilică la una ca asta nu se învoiră și nu se putură învoi, că Ferecatul avea numai un fecior, pe Vasilică și avere avea frumoasă; afară de aceea știau ce gură bună are lelea Ana, deci mai bine ar fi mers în țara tătarilor, decît să șază în casa ei!

Așadară se depărtară de la casa preotului fără altă ispravă, decît că lelea Ana a tudumănit, că ea începe proces de despărțire.

Și lelea Ana se ținu de vorbă; vîndu doi boi rămași de la badea George, merse cu banii la domnu protopop și începu proces de despărțire. Banii, vezi bine, nimeni nu-i mai disprețuește atît de tare, să nu pună mîna pe ei, cînd îi sînt de-a îndemînă. Așa era și domnul protopop, om ca toți oamenii, cu lipsă de bani și cu voie bună cînd vedea, că-i vin de unde n-avea nădejde. Primește banii și începe procesul.

Dar lelea Ana i-a spus Sfinției-sale că și de-ar mai vinde doi junci și 20 de oi, nu-i pasă, numai să-i arate la feciorul Ferecatului, că-și desparte fata de el și-i capătă alt bărbat, mai ales decît el. La pornirea procesului, Sfinția-sa a spus lelii Ane, că fără pricină nu se poate face despărțirea, și adică de nu va putea adeveri, că Măriuca numai silită s-a dus după Vasilică.

Atîta-i fu destul lelii Ane: numai atîta voia să știe, că din ce pricină se pot despărți cei cununați, și îndată-i plesni prin minte ce răspuns are să deie:

— Am silit-o, Sfinția-ta, am silit-o eu și bărbatul meu, fie iertat, cînd am gîndit, că bine facem c-o dăm după un fecior bogat, care-i singur la părinți dar acum văd, că rău am făcut, că nici de o aruncam în foc, nu era în loc mai rău decît în casa Ferecatului; bărbatul meu a și murit de părere de rău, c-o silit-o de a căzut biata de ea cum zice cîntecul:

Am picat în aspru loc,
Cum pică lemnul pe foc.

Și de aceste știa multe lelea Ana.

Așa făcu Sfinția-sa scrisorile, și adună soboare peste soboare, și lelea Ana tot vindea din vite și înfunda bani pentru soboare, pînă nu mai rămase nici o coadă de vită la casă. Atunci în urmă, după ce ea jură, că atît ea cît și badea George ar fi silit pe Măriuca să meargă după Vasilică, căpătă cartea de despărțire și Vasilică, de părere de rău, numaidecît luă pe cea mai frumoasă fată din sat, cu care, între noi fie zis, cuvînt legănat n-a avut nici el, nici părinții lui.

Dar să vedem noi de lelea Ana și de Măriuca ei. Cu fală-și bătea lelea Ana pieptul și gura: « Am despărțit pe Măriuca de satana, să vă arăt, ce bărbat o să-i capăt eu, că la bine cine n-ar trage? Dar Măriuca tăcea și plîngea de multe ori, cînd vedea numai peste drum de la ei pe Vasilica ei deodată cu Florica lui Siminoc, cu nevasta lui de-acum, că trăiesc bine ca doi porumbi, și mult se căia, că a ascultat de mă-sa; apoi iar se întărea în fire și zicea:

Supărată-s, nu mă las,
Să fac voie la pizmaș.

Apoi se găta frumos și mergea la joc, ca fetele cele mari.

În vremea aceea soseşte din cătane Pavelu diacului, care cătănise opt ani de-a rîndul, fusese ceva mai mare peste cei mai mici. Pe Pavel îl luaseră cătană din şcoală, iar acum veni în haine cătănești cu trei stele la grumazi; oameni-i ziceau « domnul filer ». Peste cîteva zile dezbrăcă hainele cele cu stele și îmbrăcă hainele dieceşti: cioareci cu șinoare, cămașă cu creţe, pălărie mică, pieptar de postav vînăt și o zeghe de pănură sură, dar croită pe domnie, cu bumbi și cu șiroaie vinete. Îi sta bine lui Pavel, păşea ca pe strună, ştia multe că doar învăţase și prin şcoale și în cătane. Iar dumineca cînta în strană lîngă tată-so. El veni, de venit, acasă că p-acolo prin cătane îşi împuţise brînza, dar acasă, ce să facă? Tată-so mai avea o droaie de copii, mari și mici iar moşie numai o fărămătură mică, că doară dreaptă-i zicala:

Că diacu săracu
Cînd aude clopotu
Ţipă coasa-n buruiene
Şi aleargă la pomene.

Apoi îmblînd la pomene, nu se prea măresc moşiile, ba și din ce-s mici se mai micesc. Aşa stînd lucrul, mulţi pureci nu putea face Pavel pe la tatăl său, ci trebuia să se gîndească:

Din ce foc o să trăiască,
Dar din greu să nu muncească?

Cunoştea el pe lelea Ana și pe Măriuca ei; ştia că lelea Ana are moşie frumoasă; auzise el că Măriuca-i despărţită de feciorul Ferecatului, deci îşi gîndi: acolo n-ar fi rău de mine, că, și de are lelea Ana o gură ca o meliţă, dar eu am fost filer, nu ea!

Deci începu a se da la joc cu frumosul pe lîngă Măriuca, o juca, o strîngea, îi chiua cîte-n lună și-n stele și din ceea-n ceea Măriuca uită supărarea după feciorul Ferecatului, iar lelea Ana era făloasă, că cel mai învăţat fecior din sat îi joacă fata-n tot jocul și vine serile la ei în poveşti.

Din ceea-n ceea, Pavel peţi pe Măriuca și o luă și se mută la ea acasă.

Acum lelea Ana era și mai făloasă, toată se zdrobi spunînd cumetrelor: « Noa, nu era mai bine de venit feciorul Ferecatului să şază la noi, pînă era ograda plină de vite? Iată, toate le-am prăpădit cu despărţirea, și tot mi-am căpătat ginere pe fruntea feciorilor. »

Fiu-so Nicolae numai rar abătea pe la ea, și atunci nu şedea mult, că Pavel filerul le băgase gărgăuni în cap, că de aceea abate Nicolae pe la ei că să-i facă parte din moşie, dar nu i se cade că moşia a fost numai a lelii Anii și deci se cade să o lase toată fetii că aşa zic legile ţării: ce-i al tatălui să fie al feciorilor și ce-i al mamei să fie al fetelor. Și lelea Ana, făloasă, îşi bătu pieptul că moşia va fi a aceluia, a cui va vrea ea, că zestrea a ei a fost.

Văzînd Pavel cum stau lucrurile, se luă cu binişorul pe lîngă babă, îi aducea vinars și îl îndulcea cu zahăr, iar lelea Ana bea pînă se făcea curcă și striga în gura mare, că ginere ca al ei nu mai este altul pe podul pămîntului. În nebunia ei cea mare se duse cu Măriuca și cu ginere-so la oraș și făcu cărţi după cum o povăţui el, că ea a vîndut lui Pavel, ginerelui ei toată moşia și casa pe bani buni, cum a adus el din cătane.

Lucrul acesta îl făcu, ca să nu știe nimeni din sat, să nu se nădească Niculae și să-și ceară parte. Intabulată fiind toată moșia pe Pavel, îi era ușor să trăiască bine, că merse la bănci și împrumută sută după sută, pînă ce se sui vreo 800 de florini datoria pe moșie. În casă era pace și voie bună. Băutură și carne aducea Pavel din gros. Ele ca muieri nepricepute, nu știa de unde are el atîția bani. Cîteodată zicea Măriuca către mă-sa:

— Mamă, oare de unde are Pavel atîția bani, de tot mereu aduce băutură și carne? Iar baba-i răspundea: Proastă ești tu, doar bani fac cărturarii, apoi doar Pavel e cărturar, vezi că face un cominţău, capătă 2—3 pițule, face contrătuș, capătă 2—3 pițule, apoi vezi că tot dus prin sate, și cînd vine, nu vine cu mîna goală.

Așa trecură vreo cinci ani. La lucrul cîmpului nu-l vedea nime, moșia toată o da în parte, vite nu ținea mai mult de cîteva găliciocare și un porc de Crăciun; o vacă cu lapte își cumpără însă, de care grija Măriuca și cea babă. Și toate mergeau bine. El se scula dimineața, mînca, își aprindea țigara și hai în sat, de unde nu venea de altă dată pînă-n seară, petrecea prin crîșmă cu cei cîțiva jidani ce erau în sat, și juca cu ei în cărți. Dar casa lui nu ducea lipsă, că erau bani la bancă.

Odată vine Pavel acasă cu o tăbliță de tinichea cu slove de aur și o bate pe stîlpul porței.

— Ce-i asta Pavele? întrebă muierile.

— Ce-i asta? răspunse el — asta-i lucru mare; uitați-vă, mi-a venit chiar de la împărăție tăbliţa asta, să o bat pe stîlp ca tot omul să știe, că am slujit pe împăratul cu credință, și de s-ar întîmpla ca cineva să dea foc la casă, împărăția îmi plătește pentru ea o mie de florini.

Muierile clătinau din cap; săraca învățătură, bună-i ea! Ele crezură minciuna lui Pavel. Dar adevărul era altul. El adică mai ceruse două sute de florini împrumut de la bancă, dar de acolo i-au răspuns așa: 800 ți-am dat, dar casa nu ți-e asigurată împotriva focului; asigureaz-o și-ți mai dăm 200, dar apoi nu mai mult. Și-și asigură Pavel casa într-o mie de florini și puse tăbliţa pe stîlpul casei.

Era prin postul Crăciunului, chiar la Sfîntul Niculae. Un frig de crăpau și lemnele. Chiar atunci era mare bucurie în casa lui Niculae a lelii Ana, că-i făcuse nevasta un copil și voia să-l boteze în ziua Sfîntului Niculae, să-i pună nume ca lui tată-so. La botezul micului Niculiță, se duse și lelea Ana și Pavel și Măriuca cu tus-trei copiii, ce-i aveau; puse Pavel pe cei doi mai mărișori pe o sănuiță și baba-i trase, iar pe cel mai mic îl duse Măriuca-n brațe, Pavel mergea ca un haiduc, cu țigara-n gură și cu bățigașul în mînă, înapoia lor.

Ospățul botezului ținu mult; iarna zilele sînt ceas de scurte, deci de pe la ojină se aprinse lumînările. Preotul merse colea pe-nserate acasă, petrecut de Pavel, care spuse celorlalți meseni, că îndată vine, numai petrece pe părintele. Nime nu-și bănuia nici un rău, toți erau cu voie bună. Dar e lung drumul, din capul din jos al satului, de lîngă moară, unde era casa lui Niculae, pînă în mijlocul satului la casa parohială. Pavel însă petrecu pe părintele omenește, povestindu-i din cătănie lucruri de care numai opșitarii știu povesti. Cînd fu la poarta părintelui, dete noapte bună și se întoarse,

dar, după cum zise către părintele, m-oi abate p-acasă să văd ce-mi fac vituțele.

S-abătu p-acasă. Casa lor era pe ulița din dos, deci de la părintele apucă calea aceea. Casa Ferecatului era numai peste drum de a lor. Se uită bine dacă este ori ba lumină la Ferecatul, și văzînd că nu-i, se mai uită pe drum în sus și în jos, dar nu văzu pe nimeni, nici că putea vedea fiind o bură din cer pînă-n pămînt, încît la 5 pași nu vedea omul.

Apoi se duse și intră în casă, luă repede în brațe ce-i era mai de-a îndemînă: perini și haine de pat, și le duse chiar în fundul grădinei în omăt. Înturnînd pe la grajd, dezlegă vaca și vițelul și lăsă ușa deschisă, apoi mai intră odată în casă, deschise o ladă și iar luă din ea în brațe și duse în omăt, în fundul grădinei. Și veni și a treia oară. Atunci aprinse lumînarea și mai scociorî prin ladă și prin casă după cîte ceva și iar o stinse și dă raită în fundul grădinei cu ce avea în brațe. Apoi merse în dosul casei, puse în strașina cea de paie cu toc de lemnușe, și lîngă el o bucată de iască aprinsă; în tus-patru cornurile casei făcu așa, și nimeni nu-l opri, cu toate că cineva îl vedea, și acel cineva era Vasilică Ferecatului, care întrebase pe popa, că ce pajură de aur a căpătat Pavel fileru, de-i la el pe stîlpu porții. Și după ce preotul îi spuse, Ferecatul numaidecît îi ghici gîndul, că adică vrea să-și aprindă casa cea veche de bîrne și acoperită cu paie, apoi banca să i-o plătească și cu banii să trăiască zile albe, iar casa să i-o facă oamenii de milă și pomană.

În ziua de Sfîntul Niculae, după ce petrecuse Pavel pe preotul, se duse și se uitasă la Ferecatul la fereastră și nevăzînd lumină, credea că aceia dorm, dar nu dormeau, ci ședeau în povești pe-ntuneric, ca omul cînd n-are ceva lucru mare și desfăceau cucuruz pentru porcii cei din coteț. Cînd se uită Pavel pe fereastră, Ferecatul chiar se ridicase de lîngă cotarca cu cucuruz și merse să bea apă. Cofa cu apă era sub fereastră, deci aruncîndu-și ochii fără voie zări pe Pavel stînd în mijlocul drumului spre casa lui, care era în mijlocul unei grădini foarte mari.

— Să ieși, măi Vasilică, pîn-afară, dar ia-ți cojocul, și furca cea de fier, stăi tu la noi în dosul porții, dar vei vedea ce face domnul filer (cum îi ziceau oamenii-n glumă) să nu pățim azi o nepățită.

Vasilică numaidecît se nădăi, își îmbrăcă cojocul și căciula, apoi de după ușă își luă furca cea de fier și merse la pîndă. Prin poartă nu putea vedea pîn-acolo, că bura era deasă, de puteai tăia cu briceagul în ea, și casa lelii Ana era departe de drum. Deci Vasilică se luă și trecu drumul încet și pe foale, ca șarpele, pînă era la poarta lui Pavel. Nici de-acolo nu văzu nimic, dar nu merse mai aproape și stătu aci locului cu ochii țintiți la ferestrele casei lui Pavel. Cînd Pavel a aprins o leacă de lumină, de-a mai scociorît prin ladă, a văzut Vasilică limpede, dar n-a zis nimic. Văzut-a el și cînd a pus ceva în cornurile casei, dar iar n-a zis nimic. Ca fulgerul de iute i-a trăsnit prin minte, că în adevăr, Pavel vrea să dea foc casei, dar tot atîta de iute văzu și aceea, că în primejdie nu e nici un vecin, fiind casele foarte departe unele de altele și omătul mare. Deci își gîndi: Hai, drace! hai! Și-i dete pace.

Dar cînd să iasă Pavel afară din ogradă și să meargă la cumnatu-so atunci Vasilică îl oprește-n loc, ținîndu-i furca oblu înaintea ochilor:

— Stai, că te împung, ce-ai făcut? Du-te și ia focul, ori te împung ca pe un șarpe!

Vorbele aceste le zise Vasilică atît de tare, cît răsună ulița de gura lui. Ferecatul într-o săritură fu afară, cu furca de fier în mînă și el, strigînd la ceilalți vecini. Pavel sta între furcile de fier înmărmurit. Cercă să fugă, furca lui Vasilică îl răni la pulpa din jos a piciorului, de căzu jos.

Într-aceea mai sosiră cîțiva vecini: bărbați, muieri, copii, să vază ce e! Vasilică-i striga într-una:

— Du-te și scoate focul de unde l-ai pus, că de prinde casa a arde, acolo te arunc ca p-un snop.

Dar atunci cîți erau de față, toți cu un glas strigară: «Tulvai, foc!» și-și ațintiră ochii spre casa lelii Ane care luase foc din patru părți deodată. Pe o clipită își pierduse toți cumpătul, ca oameni care nu văzuseră așa o întîmplare, că pîn-atunci nu fusese chiar nici un foc acolo, din 1848 cînd aprinseseră ungurii satul.

Stătură încremeniți o minută. Pavel dă repede să se ridice, cînd zărește focul, dar cade jos, piciorul îi sîngera rău. Atunci Ferecatul strigă:

— Muieri, legați careva piciorul lui Pavel, tu Vasilică mergi de slobozi vitele din grajd să nu ardă acolo, de a lua și grajdul foc. Voi stați și aruncați omăt, de s-a stinge bine, de nu, să nu sară barem focul în vecini!

Toți făcură așa. Unii alergară la biserică să tragă clopotele într-o dungă alții cereau în tot chipul să stîngă focul, dar nu era chip, că din patru locuri luase casa deodată foc și acoperișul era de paie vechi, iar pereții de bîrne mîncate de cari, și ardeau pîrîind. Noroc că nu se aprinseră și alte case, mulțumită împrejurării, că era casa chiar în mijlocul grădinei, depărtată de garduri, și omătul era mare.

Cînd ajunse lelea Ana acasă, frîngîndu-și mînile și Măriuca bocindu-se, nu mai era chip să se apropie cineva de casă, că era ca un cărbune înflăcărat.

Pe Pavel l-a dus atunci numaidecît primarul la casa satului, unde l-a dat în paza străjilor și a făcut arătare la judecătorie.

Dimineața veniră în sat trei căruțe cu domni, unii de la judecătorie, alții de la banca cea de asigurare și alții de la banca cea cu banii. Au luat protocoale, au dus pe Pavel cu ei, și de atunci nu l-a mai văzut nime în sat; banca de asigurare l-a pîrît, căci a vrut să-i înșele, și l-au judecat la închisoare grea pe trei ani de zile. Banca cu bani, scoase domni de la judecătorie la fața locului și vîndură grădina și moșia pentru 1000 fl., ce împrumutase Pavel. Grădina o cumpără Ferecatul, că era numai peste drum de la casa lui, iar moșia o cumpără Niculae, feciorul lelii Ane. Lelea Ana își frîngea mînile și striga în gura mare: Tudumănesc, că-s a mele, nu le vindeți! Dar judecătorii îi arătară scris negru pe alb, că ea le-a vîndut lui Pavel, iar el le-a zălogit la bancă.

Acum ce era să facă lelea Ana cu Măriuca ei, draga mamii?

S-au tras la Niculae, care le primi cu bunătate, cu toate că din averea părintească nu căpătase nimic, și nu le imputa în veci vreo vorbă, nici el, nici muierea lui. Dar lelea Ana tot poamă bună rămase; dacă nu putea striga ca odată: «Tot e al meu ce-i aci», nu se putea răbda totuși să nu zică: «Hei,

săraca lume, cînd eram io-n vremea mea, altcum purtam găzduşagul, nu ca voi!» Atunci Niculae îi zicea amărît, dar cu blîndeţe: «S-a văzut, mamă, nu te lăuda, că ştie satul tot».

Oamenii din sat cînd dau în vorbă de întîmplarea aceasta, zic cu toţi unul ca altul: «Bună poamă-i lelea Ana! Pe bietul George l-a băgat în groapă cu gura ei, pe fecioru-so cu noru-sa i-a duduit din casă cu gura ei cea bună; fata şi-a despărţit-o de omul cel de omenie, cu gura ei; moşia a păpat-o cu mintea ei cea mare, şi acum şede la Niculae, care mai anţărţ nu era bun de nimica».

Apoi spre încheiere mai zic oamenii aşa: Vai de loc, cînd e muierea mai mare-n casă! Iar bătrînii satului zic aşa: Minte de muiere, şi pace!

Din vol. *Novele*, Bucureşti, 1901.

PETREA IOVULUI

Rar mai poți vedea azi un fecior așa de frumos cum era în vremea lui Petrea Iovului din Nucet.

Apoi jucăuș și horitor cît gîndeai că numai a juca și a hori a învățat de cînd îi. Mai știa zice și în fluier de muia inima fetelor, chiar de piatră să fi fost. Un fecior cu aceste însușiri nu prea poate întîrzia curînd, după ce iese o dată de acasă, că ici îl întîlnește o fată: « Unde meri, mă? Unde ți-e fluierul? Jucăm sîmbătă seara? » Dincolo întîlnește o nevastă: « Mă, dă pace fetei să meargă, că se grăbește ». Mai încolo se întîlnește cu un bărbat: « Cînd intri la număruș, mă? Știu că ți-a dat maiorul o țigară, cînd te-a vedea sub măsură! » Dincolo întîlnește pe altcineva, care iar trebuie să zică ceva.

Mai pe scurt, un fecior frumos de toți e întrebat, toți își prind vorbă cu el, toți îl opresc în cale, de, vrînd-nevrînd, întîrzie, pe unde merge! De unde a venit și zicala:

Om frumos și vită grasă
Anevoie-ajung acasă;
Omul frumos se deoache,
Vita grasă se potoape.

Așa se întîmpla și cu Petrea Iovului, care mai cu drept cuvînt ar fi trebuit să se zică: Petrea al Iovulesei, că Iovu, tată-so, era mort colo departe pe cîmpurile Italiei.

Sub o tufă de frăgar
Lîngă domnul ghinărar.

a picat lovit de un glonț, cînd era Petrea de un an și jumătate. Deci, Petrea nu cunoscuse pe tată-so; atîta îi spuneau oamenii, de cînd s-a apucat de-i mare și el, căci chiar așa era și tată-so cînd l-au dus cătană. Dar să nu ne uităm vorba, așa se întîmpla și cu Petrea al Iovului; cînd ieșea din casă, rar întîrzia curînd oricît îi zicea mă-sa: « Nu ședea mult, dragul mamei ». Dar el nu era vinovat, că de mergea la fîntînă după apă, gîndeai că-i făcătură, tocmai atunci mîna și fătoaia pe Măriuca ei, Todosia pe Ana ei, Todora pe Floarea ei; tocmai atunci trebuia să mai vină, vezi bine, cu graba și cîteva neveste și vrun bărbat și cîți și mai cîți ca la fîntînă.

Una-l întreba: « Te-o prins setea, Petre? ». Alta: « Te-ai și sculat, Petre? ». Alta: « Stai, Petre, că ți-oi scoate eu apă, că ești slăbuț, sărace, îi cădea cu cîrligul ». Și el la toate trebuia să le răspundă, și le răspundea și le mai întreba

și el una-alta: « Dar tu ce-ai visat azi-noapte? » « Ai grijă, de-ai visat cu cai, îți vin peținorii; de te-ai visat zburînd, îi zbura de acasă, te miri ce mut te-a duce ». Toți rîdeau, că ce vreți, erau tineri, nu le intrase încă apa rece pe urechi.

Nu-i vorbă, mă-sa-l certa, ca mamele: « Iar ai stat mult și s-a răcit mîncarea. Oare cînd te-i învăța și tu o dată să vii mai curînd, cînd te trimit undeva? »

Era Petrea Iovului ca de 18—19 ani, cînd s-a apucat fecioriță Măriuca fătului. Și era ca o joardă de frasin Măriuca subțire și înaltă și tînără că nu era mai mult ca de 14 mult 15. El încă era cam ca și ea; înalt subțirel și totuși spătos și bine clădit. Apoi amîndoi erau albeneți, amîndoi cu părul creț și ochii vineți, amîndoi ai fi jurat că-și sînt frați. Nu mă prinde dar mirare de ce Măriuca juca mai bucuroasă cu Petrea decît cu oricare flăcău de gazdă, și de ce Petrea juca mai bucuros cu Măriuca, care numai atunci se apuca fecioriță, decît cu fetele cele mari de vîrsta lui.

Îți era mai mare dragul cînd îi vedeai jucînd p-amîndoi; el iuind:

Lelișoară gura ta,
Pentr-un husoș nu o-aș da,
Pentr-un husoș, pentru doi,
Pentr-un plug cu 6 boi.

Apoi:

Lelișoară de la vamă,
Taie-un pui și ne fă zamă,
Că de-i veni tu la noi
Pentru unul ți-oi da doi.

Ea rîdea și se uita-n gura acea mîndră, din care ieșeau glumele și iuiturile, de gîndeai că să o soarbă. Dar de multe ori se cam uita lung Măriuca la el, lung și jalnic și gînditoare. Cine ar fi fost atunci cu băgare de seamă la ea, ar fi ghicit ce socoate. Vorbeau muierile-n sat, că ele, mai de una, mai de alta, iar cînd venea vorba de Petrea Iovului toate aveau numai un cuvînt pe buze: Ar fi bună păreche Petrea Iovului cu Măriuca fătului, că amîndoi îs frumoși și harnici și de omenie, dar una ca asta nu se poate, că oricum fătul e fruntaș în sat, iar Iovuleasa nu are decît cocioaba de casă și poate două găini și o mîță. Apoi numai din drag nu se poate trăi, iar fătul, bine că-i om cu stare bună, dar mai are copii, nu poate da numai la Măriuca, tot ce are. Afară de aceea și era cam prea tînăr, Petrea pentru Măriuca, că numai de era cu 4 ani mai mare ca ea și ei începură a-i veni peținori, iar el nu ieșise încă de la cătane. E drept că de cătane scăpa el cu reclamații că să țină pe mă-sa, dar cînd merse a peți la fătul, acela îi spuse oarzin:

— Dragul badii Petre, eu nu zic că nu ți-aș da pe Măriuca, dar vezi tu, să-ți spun drept: tu ai numai căsuța și aceea slabă, iar eu mult tare nu pot da cu Măriuca, că mai am copii; fără, uite dragul badii, nu te grăbi cu însuratul, vezi mai întîi de-ți înseamnă cîte ceva; doi-trei ani mai poți holtei și Măriuca fetî; pune-te și-ți adună cîte ceva, vezi tu cum merg mulți feciori în țară și vin plini de bani, doar de-i avea noroc să vii și tu cu ceva prindere de bani.

« Bine zice badea, cugeta Petrea, numai de nu l-ar pune păcatele să mărite pe Măriuca pînă vin eu, c-atunci zău, nu ştiu ce aş face. »

Cu mare greu spuse Petrea mamei sale înţelegerea făcută cu fătul, iar ea, ca muiere păţită, îi spuse aşa:

— Fătul meu, mai sînt în lume fete, nu numai Măriuca fătului, rămîi tu locului şi te însoară după lege, că, drept că bogăţie nu avem, dar avem căsuţa noastră, din care nimeni nu ne poate sminti, apoi eşti sănătos, şi lucrător bun, îi lua pămînt în parte de la cei ce au prea mult şi-i trăi cum ţi-a rîndui Dumnezeu, dar nu lua tu lumea-n cap. Cum am trăit pîn-acum, fără bogăţie şi fără lipsuri şi de aci încolo vom trăi.

— Ba, mamă, eu merg în ţară, mă fac pleuar şi drotar şi în 2—3 ani adun bani, pînă atunci nu mai vin acasă. Dar dacă aflu pe Măriuca măritată, zău, nu ştiu ce fac atunci.

Şi, într-adevăr, Petrea se găta de cale, pleca cu cîţiva oameni care ştiu rîndul prin ţară şi se puse slugă la unul ce lucra cu tinichea şi-i purta marfa strigînd: « Haideţi la marfă bună, oameni buni ».

Şi într-un jumătate de an învăţă şi el a lucra cu tinichea şi-şi făcu scule şi prinse a lucra şi aduna para lîngă para, ban lîngă ban, gologan lîngă gologan pînă făcea din ei pol, iar polii nu-i schimba ci-i lega cu şepte aţe şi-i punea în fundul şerparului. P-atunci meşteşugul cu tinichea era tare bine plătit, tinicheaua era ieftină, iar vasele gata aveau preţ bun şi erau foarte căutate, astfel că toţi cei ce lucrau această măiestrie, de erau păstrători, puteau aduna pe an şi pîn'la o sută de poli. Azi nu e nici marfa aşa bine plătită şi tinicheaua s-a mai scumpit şi maiştrii s-au mai înmulţit şi totuşi adună care-i harnic şi păstrător, 50—60 poli pe an, pe lîngă că-şi plătesc în ţară odaia unde lucră şi dorm, pe lîngă că trăiesc şi-şi plătesc cîte unul ori mai mulţi servitori să-i poarte marfa prin oraşe şi prin sate.

Astfel Petrea îşi puse toată nădejdea în vorbele fătului şi în Măriuca lui şi cu hărnicie rară lucră zi şi noapte şi-şi agonisi în doi ani şi jumătate 160 de poli şi voi a merge acasă să se însoare cu Măriuca. Dar n-a fost să fie aşa. Cînd se gătea de cale, nimeresc la ei cîţiva cunoscuţi şi prieteni de-ai lui şi-i spun că Măriuca de bună seamă s-a măritat după un fecior bogat din satul lor. Auzind el vestea aceasta aruncă sculele jos şi zise prietenilor:

— Aci aveţi sculele mele, mai am aci şi cîteva vase nevîndute, fie ale voastre. Sănătate bună!

Cu aceste vorbe s-a despărţit de prietenii lui şi a apucat prin oraş gînditor. Cînd fu pe dinaintea poştei se gîndi o leacă apoi intră în poştă, unde puse 100 de poli şi-i trimise mamei sale cu asemnaţiune telegrafică, în care însemnă numai atîta:

« Sînt sănătos. Măritată-i Măriuca? Şi dumneata cum te afli? »

A doua zi primi de la mă-sa răspuns telegrafic: « Banii i-am primit. Sînt sănătoasă şi te doresc să vii acasă. Măriuca-i măritată! » Primind el veste chiar de la mă-sa, era pe deplin încredinţat că Măriuca dară-i măritată. Deci îşi zice: « De ce oare să mai merg eu acasă! La ce să strîng? Mama poate trăi cu banii ce i-am trimis vreo 4—5 ani, şi fără mine. Deci stau aci, dar oare ce să încep?»

Uneltele şi tinicheaua deocamdată nu-mi fac nici o plăcere. Mă bag la oaste, acolo sînt feciori, care şi-au lăsat drăguţele acasă, ca şi mine; mulţi, cînd s-or

întoarce, poate le-or afla măritate, cum s-a măritat și Măriuca. Numai la oaste-i de mine! Acolo-s tot feciori de pînza mea.

Aceasta fu chiar cînd se găta armata română să treacă Dunărea. Atît de voios n-a fost doară niciodată ca atunci, cînd le spuse sergentul: « Feciori, mergem să arătăm lumii ce știm și ce putem! » Era în glidă, dar de bucurie uită totul, își aruncă căciula ca o minge în sus și iar o prinse, strigînd din răsputeri: « hura »! Și ceilalți feciori strigară asemenea, de se umplu văzduhul de glasul lor.

Și trecură Dunărea și intrară în foc și Petrea nu se lăsă mai jos decît fîrtații lui, care ziceau adesea despre el: « Al dracului e ungureanul mă, că nu mai știe de oboseală. Uite la el, parcă cu pușca-n mînă l-a făcut mă-sa; fir-ar al dracului să fie! » Cînd auzea Petrea vorbele lor, le răspundea rîzînd: « Ei, bre! ce vreți? Nu cumva eu singur să vă fac rușine? Decît să vă fac rușine, mai bine mă pun și vă zic în trișcă să se mire și Hosman Pașa ăla de zicala mea ». Și trăgea trișca din traistă și o punea la buze și scotea niște trile din ea de toți rîdeau. Apoi o punea repede în traistă și zicea: « Hei, ortaci! Turcii nu zic în fluieră, hai să facem și noi ca ei! »

Bătaia se gătase. Armatele se reîntorseseră, cele biruitoare voioase, iar cele învinse cu buzele dăbălate. Mulți morți și răniți rămaseră și din biruitori și din biruiți. Între cei răniți se afla și Petrea Iovului de la noi; primise o plesură la pulpa din jos a piciorului stîng și i se umflase piciorul de era cît o cofă și nu și-l putea pune în pămînt. Îl duseră dară pe car pînă în București unde-l așezară într-un spital. Acolo, ca toți răniții din bătaie, era îngrijit cît se poate de bine. Surori de caritate de la « Crucea Roșie » grijau zi și noapte de răniți. Regele și regina încă-i căutau și-i mîngîiau cu vorbe părintești.

Petrea suferea de dureri mari. Pulpa piciorului prinsese a vineți, avea friguri de durere. Medicii stăteau pe gînduri ce să facă cu el, că se temeau să nu-i cadă tot piciorul în aprindere și în urmă să moară. El nu le putea spune dacă glonțul e scos din rană sau ba, căci pușcătura o căpătase cînd era chiar în vîrful zidului la Plevna, atunci a simțit numai că-l arde ceva la pulpă, dar numai a doua zi i se umflă piciorul.

După aceste vorbe ale lui Petrea hotărîră doftorii să-i spintece pulpa piciorului să caute glonțul, deci îl întrebară dacă va putea răbda treaz acea durere sau să-l adoarmă?

— Cînd am primit glonțul încă nu dormeam, de ce să dorm acum, cînd vreți să-l căutați? Și rîzînd din față dar crîșnind din dinți de durere, întinse piciorul la doftori și zise:

— Pe acest sănătos nu vi-l dau, că-i dreptul și eu numai cu dreptul știu face ponturi la joc!

Și neadormit și neținut răbdă pînă doftorii îi spintecară pulpa piciorului și aflară glonțul și-i scoaseră, apoi spălară rana cu ce știau ei, îi legară piciorul și-i spuseră că peste 14 zile e nădejde să fie în stare a umbla cum e data. Cînd gătară doctorii lucrul lor, el era tot apă cum asudase de durere, dar îndată ce se depărtară începu la glume cu ortacii și cu cei ce vizitau pe răniți:

— Văzut-ați ce cuțit bun au dumnealor? Trebuie că-i fier bun în el. Cum aș vrea să știu de unde l-au cumpărat, să-mi iau și eu unul, că oricum, dar unealta bună prinde bine la om.

— Mai bine zi-ne o leacă în fluier, să ne treacă de urît, zise un ortac cu o mînă rănită și legată la grumazi.

— Zic, frate, dar mă tem că tu nu-i putea pocni în degete cu amîndouă mîinile.

— Nici tu nu poți face ponturi cu amîndouă picioarele, răspunse cel cu mîna legată!

Astfel ei își petrecură în rîsuri și glume ca să mai uite durerile, ce le făcuseră blestemații de plumbi turcești. Dar ranele dor rău, fie omul cît de voinic, le simte pînă-n rărunchi. Dar ranele făcute de plumbi fie ele cît de mari, sînt nimica pe lîngă ranele ce le face o dragoste nefericită.

Petrea Iovului zicea în fluier și făcea el și glume, din cea gură, dar cînd își aducea aminte de Măriuca fătului, atunci lăsa fluierul de o parte și înceta și glumele. Ceilalți ortaci din spital credeau că de durerea piciorului nu-i mai scapă să facă glume, dar ei nu știau că el are la inimă o rană mai adîncă decît la picior, nu pricepeau cîntarea lui cea jalnică, ce o cînta în toată ziua și de cîte zece ori:

Nu-i doftor leacuri să-mi deaie
Boala din trup să mi-o iaie,
Cîți preoți blagosloviți,
Ba și călugări cinstiți,
Toți să vie să-mi cetească
Nu pot să mă mîntuiască;
Cîte muieri vrăjitoare
Și babe descîntătoare.
Toate vie și-mi descînte,
Tot n-oi fi ca mai-nainte;
Vie moartea să mă spaie,
Că m-aduce la văpaie,
Dragostea de loc nu-mi iasă
Din inimă și din oasă!

— Ce frumos mai știe cînta ungureanul! ziceau fîrtații lui de suferință.

— Știe carte! zicea un caporal din țară, ce-și avea și el un picior presălit și-și avea patul chiar lîngă al lui Petrea Iovului.

— Ba, că frumos cîntă, de bună seamă, ori știe carte, ori ba, răspundea un curcan legat la cap.

— D-apoi știu că n-oi cînta ca curcanii răspundea Petrea, făcîndu-se a nu mai fi supărat, iar ortacii hohoteau de rîs.

Pe bolnavi îi vizita medicul tot din 2 în 2 ceasuri, iar după ce mergea medicul, veneau surorile de caritate, muieri din case alese, doamne și domnișoare și grijeau de răniți, le dau medicina după prescrierile medicilor, legau ranele, îi mîngîiau cu vorbe blînde și le mai duceau și de mîncare.

La patul lui Petrea venea de regulă o doamnă înaltă, tînără, oacheșă, cu o servitoare după ea. Îi dezlega rana, se uita la ea, o lega cu legături proaspete, îi da prăjituri și tot mereu îl îmbărbăta glumind:

Nu te teme ardelene,
Că nu-i muri fără vreme!

Iar el îi răspundea smerit, dar totuși în felul lui destul de hotărît:

— Nu mă tem, domnișoară, de moarte, dintr-o rană de la picior nu moare omul. Nici rane mai mari nu omoară pe om!

— Hei, hei, domnișoară! Gloanțele turcilor sînt lapte cu păsat pe lîngă alte gloanțe!

Într-o zi veni domnitorul Carol de vizită pe răniți. Era însoțit de doamna Elisaveta și de mai mulți domni și doamne. Merse de la pat la pat, întrebă pe fiecare unde-i rănit? mai simte dureri mari? nu se simte mai ușor? n-are vreo dorință? nu-i lipsește ceva? Pe toți îi mîngîia, de toți se interesa și toți se simțeau ușurați cînd vedeau că bunii suverani se interesează de ei și de soarta lor. De-abia aștepta fiecare să-i vină rîndul să poată vorbi cu domnitorul, parcă le părea bine că-s răniți ca să se poată lăuda acasă că au vorbit cu domnitorul. La patul lui Petrea încă întrebă:

— Pe dumneata cum te cheamă?

— Petrea Vultur, Măria-ta!

— De unde ești dumneata?

— Din Ardeal, Măria-ta!

— D-apoi cum, dumneata din Ardeal ai ajuns în oastea noastră? De bună seamă te-au prins din greșală?

— Am intrat de bunăvoie, Măria-ta; de-s din Ardeal și eu îs român, lucram în față la tinichea, cînd se gătea Măria-sa să-și treacă trupele Dunărea și atîta am umblat pînă m-au primit și pe mine la Roșiori.

— Unde ești rănit?

— La pulpa piciorului stîng, Măria-ta.

— E grea rana, doare rău?

— Nu, Măria-ta, peste cîteva zile-s cu piciorul sănătos.

— Și atunci ce-i face?

— Ce-o vrea Dumnezeu și Măria-ta!

— Bravo, Petre Vultur, știi carte?

— Așa mai puțină românește.

— Să trăiești, sergent Vultur!

Pînă vorbea domnitorul cu Petrea Vultur, doamna Elisabeta și ceilalți domni și doamne tăceau și ascultau, dar cînd zise Domnitorul «Bravo, sergent Vultur», atunci și ei strigară: «Bravo!» Petrea Vultur mulțămi și el, strigînd: «Să trăiești, Măria-ta!» Atunci un domn bătrîn, ce era îndărătul domnitorului șopti: «El e de bună seamă!»

— Și unde erau cînd ai căpătat rana? întrebă Domnitorul.

— Pe zidul de la Plevna, Măria-ta, pușcase dinaintea mea pe un ofițer și cînd vrea să cadă eu l-am sprijinit în brațe, că de cădea cu capu-n jos de acolo, nu mai era om în veci; cînd dam să-l dau camarzilor mai de pe scări, atunci un glonț turcesc îmi ardea pulpa piciorului, dar atîta putere am avut să nu scap pe ofițerul pușcat din brațe și să-l dau celor de pe scări, care apoi l-au dus la adăpost.

— Și dumneata nu te-ai coborît de pe zid?

— Ba coborît, dar nu afară, ci în Plevna înlăuntru dimpreună cu ceilalți ortaci ce ne mai puteam trage cît de cît.

— Și apoi acolo te-au apucat durerile?

— Numai a doua zi am văzut că piciorul mi se umflă și nu-l mai puteam purta.

— Și cunoșteai dumneata pe ofițerul pe care l-ai sprojinit?

— Acum nu cred, dar de am fi la Plevna, nu zic ba.

— Bravo, sergent Vultur!

După ce se depărtă domnitorul de acolo, toți vorbeau numai de cele auzite din gura lui. Fiecare își aducea aminte de vorbele ce i le spusese domnitorul, toți erau nespus de veseli pe lîngă toate durerile ce le aveau, unul singur era ca și mai înainte, nici prea vesel nici prea supărat; și acel unul era sergentul Petrea Vultur. El îndată ce toți domnii cei mulți ieșiră, începu a cînta:

Nu-i doftor leacuri să-mi deaie
Boala din trup să mi-o ieaie.

Dar numai atîta putu cînta că în acel moment intră în spital o doamnă tînără oacheșă și cu un căpitan bătrîn și înaintară ață spre patul lui Petrea Vultur. Doamna era ceea ce venea regulat de-i lega rănile, iar căpitanul era tatăl ei. După ce se apropiară de pat, bătrînul căpitan îi întinse mîna zicîndu-i:

— Îți mulțumesc, sergent Vultur; de nu erai dumneata de-a îndemîna pe zidul cel afurisit, eu eram azi mort!

— Să trăiți, domnule căpitan, numai datoria mi-am împlinit-o.

— Mulțămesc și eu că ai scăpat viața tătucului, zise doamna ceea ce venise cu căpitanul.

— Ba mulțumesc eu pentru îngrijirea ce mi-o dai în spital, că și de-mi erai soră, nu mă puteai griji mai bine.

★

După vreo 3 luni de zile era mare zarvă printre ofițerii tineri din București. Nu se puteau destul mira cum de fata cea mîndră a căpitanului Mîndrescu, fată frumoasă și avută, se mărită după un sergent, pe cînd mulți dintre ofițeri s-ar fi ținut mîndri de a o avea de nevastă.

— Al dracului ungurean, zicea locotenentul Frunză, vine în țară ca tinicher, aci intră la miliție, regele îl face sergent, iar căpitanul Mândrescu îi dă fata. Vezi ce face norocul?

— Norocul, norocul! răspunse ofițerul Peană, dar Vultur e băiat frumos, isteț și cuminte, apoi de o bunătate cum rar afli. Îl știu bine că doară la compania mea a fost. Glumeț și totuși serios. Apoi, să fim drepți! De nu era el de-a îndemîna să sprijinească pe căpitanul Mîndrescu,atunci căpitanul se prăbușea pe zid chiar în furnicarul de la Plevna, că se vrăvuise și numai tăriei lui Vultur și prezenței sale de spirit are de a mulțămi coconița Elena, că nu-i orfană și de tată, după ce de mamă-i orfană mai de 10 ani. Apoi, toți știm cît de mult ține fata la tată-so și tată-so la ea. Mîndrescu e om cu bună stare, se retrage la moșie și ardeleanul Petrea Vultur va conduce lucrarea moșiilor de bună seamă mai bine decît oricare din noi! Iată de ce Mîndrescu își dă fata după el. Am vorbit eu cu Mîndrescu, îmi spuse rîzînd:

— Băiete, sergentul Vultur e om, cu el ești om oriunde, fie-n bine, fie-n rău! La veselie cîntă și joacă, la muncă pune și mîna unde mintea nu-i de ajuns. Apoi Elenei îi place, că-i frumos și cu ședere!

*

Trecuse vreo zece ani de cînd plecase Petrea al Iovului și nici venea, nici scria cuiva vro carte, decît mamei sale îi trimetea din cînd în cînd ceva bani și puține slove: « Sînt sănătos, dumneata cum te afli? »

Dar la vreo zece ani veni la noi în sat un domn mare, frumos, cu haine scumpe pe el, cu inele de aur în degete și cu lanț greu de aur la orologiul de buzunar. Veni însoțit de o doamnă înaltă, frumoasă, oacheșă. Și traseră ață la casa Iovulesii.

Era într-o duminică. Stradele erau pline de oameni și toți își ridicau pălăriile cînd ajungea domnul acela cu doamna pe lîngă ei. Iar cînd văzură că intrară la Iovuleasa, toți se îmbulziră într-acolo: « E Petrea Iovulesii! » șoptea unul altuia, dar parcă le era frică să zică tare, se temeau să nu-i audă, că acum era domn mare, nu ca înainte cu 10 ani, cînd s-a dus în țară. Auzise ei din feciori de la noi, care umblă în țară, c-au văzut pe Petrea Iovulesii că-i domn mare, are moșii mari ca grofii și că prin ei trimetea la mă-sa cîte ceva de p-acolo, lucru puțin, vezi bine, ce poate omul trece peste vama cucului. Mulți credeau, mulți nu credeau c-o fi chiar așa; dar acum văzură cu ochii, se îmbulziră care de care să dea față cu el, să-l vadă că fusese iubit de toți. Iovuleasa era prin sat cînd au ajuns ei acolo, deci se puseră și așternură o năframă mare pe prispă la umbră și șezură pe ea pîn-a veni Iovuleasa acasă. Oamenii umplură ograda numaidecît, toți cu pălăriile în mînă:

— Să dea Dumnezeu bine, domnule Petrea, ai mai abătut pe la noi?

— Să trăiți, oameni buni! Am mai venit și eu o dată, că de 10 ani n-am fost și știe Dumnezeu mai veni-voi ori ba? Dar cum mai trăiești, bade Vilă, bade Gavriș, bade Stane? și la toți le zicea pe nume, cu toți da mîna și care de care se îmbulzea să deaie mîna cu el, ba unii voiau să i-o și sărute. Doamna ședea pe prispă și-și ascundea fața în năframă, plîngea de mișcată ce era, văzînd bucuria sătenilor pentru buna aflare a lui Petrea. Roiuri, roiuri, veneau și mergeau bărbați și muieri în curtea Iovulesii. Fătul încă nu se putu răbda să nu vină, să vadă cu ochii ceea ce-i au zeau urechile și ce nu credea.

— Bună ziua, bade fătule, zise Petrea Vulturul, văzînd pe fătul ce stă răzimat de poartă, dus pe gînduri: să intre? să nu intre? Hai mai încoace! Cum mai trăiești? Ce face lelea? Măriuca cîți copii are?

— Trăiesc, domnule Petrea, cum rînduiește Dumnezeu și mai bine și mai rău; baba-i sănătoasă, Măriuca are o droaie de copii; văd că și domnul Petrea-i voinic și sănătos, zise fătul cu pălăria în mînă.

— Sănătos, slavă Domnului, bade fătule, dar nu te ținuși de vorbă!

— D-apoi... domnule Petrea, așa a fost scrisă.

Deodată oamenii făcură loc și se îmbulziră printre ei două femei: era mama lui Petrea, plîngînd de bucurie și Măriuca fătului ofilită de să n-o mai cunoști, plîngînd și ea, dar nu de bucurie ci de necaz. Mama lui Petrea se repezi la copilul ei, pe care nu-l văzuse 10 ani de zile, îl strînse în brațe și-l sărută. Apoi se sculă doamna de pe prispă și sărută și ea pe mama lui Petrea, zicînd:

— Bună ziua, mamă, văd că ești voinică!

— Voinică, dragii mei, mulțam lui Dumnezeu de sănătate și vouă de ajutorință!

Şi era voinică mama lui Petrea; o muiere cam de 50—55 de ani, dar făcută din fierul omului, ca şi Petrea, zdravănă, rumenă, voinică, de gîndeai că numai cu sîmbure de nucă trăieşte.

Măriuca sta de o parte, plîngînd cînd îşi vedea drăguţul deodată mai mîndru şi mai frumos iar ea era ca o babă sfîrşită, galbină, plecată de spate şi sacă, Doamne, de abia se ţineau hainele pe ea. Petrea se uită lung la ea, nu-i venea a crede că-i Măriuca fătului cea frumoasă, drăguţa lui de o dată. Dar îşi gîndi:

Cu amar şi cu năcaz
Ies rujile din obraz.

parc-ar fi ea!

— Tu eşti, Măriucă! întreabă Petrea.

— Eu, eu îs, răspunse Măriuca, am venit şi eu să te văd, că-i demult de zece ani...

— Da, zece ani sînt mulţi, Măriucă; ce, parcă eşti bolnavă? Tare eşti sfîrşită!

— D-apoi cum n-oi fi sfîrşită, că vorba ăluia:

Cu bărbatu băutor
Nu mai faci pită-n cuptor,
Nice pită, nice sare,
Numai lacrămile vale!

— E rău, Măriucă, e rău, dacă-i aşa şi eu cred c-aşa a fi. Mulţămeşte la tatăl tău, că-i aşa, că eu am voit să fie altcum. Dar el n-a voit; bag-seama aşa fost scrisă să se întîmple.

Seara fiind aproape, se despărţiră sătenii pe la ale lor, iar Petrea cu mă-sa şi cu nevastă-sa intrară în casă. Acolo era rînduiala ca la femeia cea harnică: casa-i curăţită ca un păhar, şi toate în bună rînduială. La glasul Iovulesii, care prinse a striga: « Pi-mama, pi-pi-pi! » se adunară mulţime de pui şi găini, ce stătuseră pînă într-aceea ascunse de căldură prin grădină şi pe sub garduri. Iovuleasa le dete grăuncioare în tindă şi îndată prinse 2 pui şi-i făcu de cină colo la focul slobod din tindă, iar Petrea cu muierea lui stăteau în uşa casei şi priveau cum suie scînteile sus şi se sting cînd dau de cotlon.

— Pînă una alta, zise Petrea, eu merg la domnul părinte.

— Să nu stai mult, puiul mamii, că îndată-i gata cina.

— Nu te teme, mamă, că îndată viu.

Şi Petrea merse la părintele şi după ce vorbiră mai de una, mai de alta, ca oamenii, spuse Petrea aşa:

— Părinte, eu m-am aşezat cu totul în România; pe aici n-oi mai veni să şed. Acum venii să duc şi pe mama la mine, că nu mi-e îndemînă să o ştiu aşa departe şi singură. Mîine, poimîine şi mergem, dar fii dumneta bun şi adună mîine dimineaţă curatorii bisericii laolaltă, că voi a vă da în seamă căsuţa şi grădina noastră, să rămînă pe seama bisericii. Că bine că căsuţa-i mică şi veche, dar e bună grădina şi-i mare şi în fruntea satului, cu timpul puteţi pune biserică pe ea, că biserica vi-i veche şi în loc lăturiş. Cînd a fi să vă apucaţi la biserică, scrieţi-mi carte, că din ce mi-a da Dumnezeu şi eu voi ajuta.

— Mare mulţam şi Dumnezeu să-ţi ajute că gînd bun ţi-a dat Dumnezeu, că, zău, că biserica ni-i slăbuţă şi-i în loc rău, că domnii pămînteşti nu ni-au dat alt loc de biserică, numai acolo unde ştii de o lature de sat.

A doua zi tot satul știa că Petrea Iovulesei a venit să ducă pe mă-sa cu el și că lasă pe seama bisericii casa cu grădina cea scumpă cu tot; tot satul era adunat pe drum dinaintea casei popii, așteptînd să vie Petrea Iovulesei să-l mai vadă o dată, c-apoi merge și nu mai abate pe aici în veci.

— Acela știu că-i om și domn! ziceau oamenii, că grijește și de suflet. Îi poate părea rău la fătul că nu a dat pe Măriuca după el, că-i om harnic și de omenie. A lăcomit fătul la bogăția lui Ilie Sfărăilă și și-a îngropat fata de vie. Doară cînta Măriuca, cînd era mireasă:

Nu mă da, maică, la foc,
Că mai sînt feciori cu clop
Și fete fără noroc;
Nu mă da, maică, la pară,
Că mai sînt feciori în țară
Și fete fără ticneală!

Dar fătul și fătoaia nu înțelegeau, gîndeau că Ilie Sfărăilă-i mai bun decît Petrea Iovoaii, că avea, vezi Doamne, boi și car și... avea ce avea, năravul încă-l avea, că doară ce sameni, aceea răsare; apoi tata lui Ilie Sfărăilă încă a fost numai ca el, deși era gazdă.

— Tu, muieri, hăi, zise o babă bătrînă, tu, nu vă sfărîmați în zadar, că așa a voit Dumnezeu. De lua Petrea Iovulesei pe Măriuca fătului, noi n-aveam loc de biserică, dar așa ni-a dat Dumnezeu chiar în fruntea satului și, precum spune moșneagul meu, a făgăduit Petrea Iovulesii că și bani va da, numai să-i scrie popa cînd s-o apuca de biserică.

— Da-va, că are de unde, Dumnezeu să-i dea bine și sănătate; că și pînă era aici, cuvînt legănat nu s-a auzit de el, iar de cînd s-a dus în țară, pentru purtarea lui cea bună l-a suit Dumnezeu tot mai sus și mai sus pînă, uite la el, că-i boier întreg!

— Pst! tăceți că vine, zise un om, ian dați-vă în lături!

Și în adevăr, venea Petrea în mijloc, Iovuleasa de-a dreapta, iar nevasta lui de-a stînga. Cînd se apropie de popor, își luă pălăria din cap și zise:

— Bună dimineața, iar ei cu un glas strigară:

— Să trăiască!

Curatorii erau în ograda popii, ședeau pe prispă și povesteau cu popa, care încă era afară; cu ei era și fătul și diacul bisericii. Cînd văzu fătul cinstea ce face norodul la Petrea Iovulesii, la acel Petre care i s-a îmbiat de ginere, de dorul căruia mult a plîns Măriuca lui și pentru care mult l-a mustrat ea și aseară și în toată ziua cînd venea bătută și plîngînd de la odorul ei de Ilie; cînd văzu că acel Petre este atît de bogat și de cucernic, că da de pomană pe seama sfintei biserici casa și grădina ce o avea rămasă de la tată-so, atunci îngălbeni ca ceara, tremură de picioare și cum sta rezimat de un stîlp de la prispa popii căzu ametit cît fu de lung, și ametit a rămas pe vecie.

Poporul se înfiora, babele șopteau:

— L-a lovit guta de părere de rău, că nu și-a dat pe Măriuca după Petrea Iovulesii.

Unii oameni îl duseră acasă, iar Petrea Iovulesii grăi cu glas tare:

— Oameni buni și domnule părinte! Poftesc să se știe că de azi încolo grădina și casa noastră, ce mi-a rămas de la tata, de la Iovu care a murit

în cătane, acea casă și grădină rămîn pe vecii vecilor sfintei biserici cu tot ce-în grădină. Casa-i veche, ce-i drept, nu-i vrednică mult, dar grădina e mare și bună și-i chiar în fruntea satului. Acolo e locul cel mai potrivit pentru biserică. Pînă vă veți apuca de zidirea bisericii, din grădină aveți în tot anul cîte 3—4 care de cucuruz. Iar cînd vă veți apuca de zidirea bisericii, scrieți-mi carte că de oi fi viu și în pace, din ce mi-a rîndui Dumnezeu și eu voi trimite, de aducere-aminte de tata Iovu, și de mama Iovuleasa, că a lor a fost casa și grădina precum bine știți. Aci vă dau carte iscălită de mine, de mama și de nevasta mea, iscăliți-o și dumneavoastră și o trimiteți vlădicei, să o scrie unde trebuie.

— Să trăiască! strigă preotul cu pălăria-n mînă și poporul după el.

Atunci Iovuleasa făcu semn cu mîna și cu lacrămile-n ochi zise ea:

— Ce dăm pe seama sfintei biserici să fie de sufletul soțului meu, care a murit în bătaie.

— Și de sănătatea dumneavoastră, strigă mulțimea.

De atunci n-a mai venit Petrea Iovului prin Nucet, nici mă-sa, Iovuleasa, care s-a dus cu el în România. Spun cei ce umblă prin România și care se zărăstesc la lucru pînă acolo spre Călărași că-l văd și pe el și pe mă-sa și că-i întreabă:

— Dar ce-i nu vă mai apucați de biserică, că nu-mi vine nici o scrisoare de la voi? Mai spun că Iovuleasa-i tot voinică și acum ca acuși 10 ani, omenește cînd îi vede pe acolo și-i întreabă cîte toate.

Nu țin minte să mai fi fost în Nucet om cu numele de Iovu, numai tata lui Petrea, dar nici fecior ca Petrea Iovului n-a fost de cînd Nucetul și nici noroc ca el n-a avut doară nime-n lume și pe pămînt. Acum nu mai cîntă:

Nu-i doftor leacuri să-mi deaie
Boala din trup să mi-o iaie...

ci cîntă:

Ține-mi, Doamne, ce mi-ai dat,
Că bine m-ai cumpătat!

Iar drăguța lui de o dată, Măriuca fătului, blastămă pe tată-so și în groapă:

Nu te rabde pămîntul
Cum mi-ai mîncat norocul!

Din vol. *Novele*, București, 1901.

TATA PAMFIL

«Preamărit fie Domnul pentru toate cîte mi-a făcut mie»! Așa zice părintele Pamfil seara și dimineața; cînd adoarme cu aceste cuvinte închide ochii spre a se pune la repaos după munca zilnică; cînd deschide ochii, aceste cuvinte ies mai întîi peste cuvioasele lui buze.

Și poate părintele Pamfil preamări pe Domnul că cu mînă tare și cu braț înalt l-a scos la fericirea în care se află; cu mînă tare l-a scos din toate neajunsurile, cu care este scris a se lupta în această viață cîte un ales al lui Dumnezeu. Căci Dumnezeu, pe cel ce vrea să-l înalțe, îl smerește, îl cearcă, îl ispitește și dacă Sfinția-sa vede că alesul lui printre toate ispitele, nu se dă răului, nu deznădăjduiește, nu se desparte de căile lui, apoi toate suferințele i le întoarce spre bine.

Și mult avu părintele Pamfil să îndure timp de treizeci de ani, ba mai mult: timp de o viață de om; dar acum, către sfîrșitul vieții, mîna cea puternică a lui Dumnezeu l-a scos la adevărata fericire, la care poate rîvni un om cucernic în această lume.

Istoria lui fiind plină de învățătură, o pun pe hîrtie să o citească toți cei ce se îndoiesc în atotputernicia lui Dumnezeu și să învețe a lucra cu încredere în Acela, care conduce soarta omului de la leagăn pînă la mormînt. Părintele Pamfil e fiu de țăran iobag. Dezrobirea țăranului l-a aflat ca băiat de 15 ani. Dar dezrobirea se făcu cu lupte înverșunate, apoi:

Cînd lupta-i pentru casă
Și neamul tău ș-averi,
De foc, de fier, nu-ți pasă,
Te lupți, de-ai ști că pieri.

Și tatăl lui Pamfil căzu pe cîmpul de luptă pentru dezrobire și Pamfil rămase, ca cel mai mare din șase frați, cu mamă-sa și cu un moșneag al tatălui său. Bucuria pentru dezroirea țăranului din jugul domnesc fu mare, dar jalea familiilor care pierduseră în luptă pe cei mai scumpi ai lor, era și mai mare. «Ce ne folosește dezrobirea dacă am pierdut stîlpul casei?», ziceau ele.

Dar așa fu scris; nici o dobîndă fără jertfe nu se poate. Dreaptă-i zisa poetului:

Călătorule cetește
Slova zilelor de ieri;
Vai, cu jertfe se croiește
Viitorul unei țări!

Viitorul românului era croit, dar jertfele aduse pentru acel viitor erau mari.

După încetarea revoluțiunii și punerea iobagilor în rînd cu alți oameni liberi, izbucni în foștii iobagi dorul de învățătură, acel dor sfînt, care-l ținură înăbușit domnii de pămînt vreo patru veacuri și mai bine. După ce-și dezlănțuiră românii lanțurile robiei, ce-i ținuse patru veacuri legați de glie, se ivi în ei dorul să iasă din ceață și din noapte, își daseră cu tot deadinsul copiii pe la școale să se lumineze, că vedeau ei că prostia îi tot așa de rea ca și robia. Între cei dintîi copii de român ce se hotărîră să meargă la școli, fu și Pamfil. În zadar zicea biata mă-sa: « Da tu, ce-i ști face la școli? Ai tu cap de carte? Tu nu știi nici o slovă? Apoi acolo trebuie cheltuială, cine să o poarte? Cine să-ți care merinde că, vezi tu, că n-ai tată? » Toate erau în zadar, el știa numai una: « Eu merg la școală ». Și cînd fu colo după Sfîntă Maria mică, își umplu o desagă de merinde și în una puse schimburi, își luă desagii de-a umăr, bîta în mînă și hai la școală. Două zile trebui să meargă pînă ajunse în locul cu școala, c-atunci la început erau școalele rari; alt copil de vîrsta lui s-ar fi întors de la jumătate calea, că uite ce i se întîmplă:

Cînd dă se treacă peste un rîu, vede un biet jidov chinuindu-și un cal slab ce trăgea o cărucioară cu zdrențe, ca să intre în rîu. Dar calul nu voia nici decît. Atunci Pamfil se dezbrăcă iute, își pune hainele și desagii pe cărucioara jidanului și intră în apă, ducînd calul de căpăstru. Jidanul îi promise pentru această facere de bine că-l va duce în căruță, drag Doamne, cale de un ceas, pînă unde li se despart drumurile și-i va arăta calea cea mai oablă pînă în locul cu școlile. Cum ducea Pamfil calul dinainte și se uita tot în apă, să nu calce cumva într-o șteolnă, el nu avu timp să se mai uite și la averea lui de pe căruță. Jidanul, fiind învăluit cu calul, pe care tot mereu îl îmblătea, încă n-avu timp să se uite pe căruță, după lucrurile lui Pamfil.

Destul că, pe cînd fură dincolo de rîu, lucrurile lui Pamfil lipseau din căruță, iar el era gol după toată forma. Un alt băiat de vîrsta lui ar fi rupt de plîns, el însă nu. Ca fulgerul de repede pleacă pe țărmurele rîului la vale și zări pe apă ici o cămașă, dincolo pălăria, mai la o parte sumanul și le tot scotea pe țărmure, iar jidanul i le aduna lîngă căruță și i le punea să se zbicească. Mai cu greu își află desagii cu merindea, că aceia se opriseră într-o rădăcină la marginea de dincolo a rîului. I-i scoase și pe aceia, scoase din ei ce biată avea, dar acum ce să facă? Hainele, nu-i vorbă, se uscaseră, dar merindea? Cu deosebire pînea și brînza nu se putură folosi. Acum pleacă tu la școală fără merinde! Alt copil de vîrsta lui s-ar fi înturnat îndărăt bocindu-se. Dar el nu! Merse tot înainte pînă se apropie de Năsăud, că acolo plecase. Pe cîmpul Năsăudului se întîlni cu un domn, ce ieșise la plimbare. Și domnul, prietenos, îl întrebă unde merge și ce-i cu el de-i tot ud, că în acea zi nu plouase. Iar el îi spuse din fir în păr toată întîmplarea. Și domnului i se făcu milă de pățania lui, și-i zise:

— Mă băiete, ai fi tu harnic să grijești de-o vacă și să o mulgi dimineața și seara? Iar Pamfil îi spuse că știe rîndul vitelor, că doară cu de acelea a crescut; se ținea mare, drag Doamne! că ce știe el. Și așa îl duse domnul acela cu el acasă și-i arătă ce să facă și cum să facă. Și din minuta aceea, Pamfil rămase servitor la domnul acela, care era un căpitan pensionat. Dimineața se scula dis-de-dimineață, grija și curățea vaca, o nutrea, o adăpa, o mulgea

și apoi căpăta și el o felie de pîine și un pahar de lapte, apoi mergea la școală. După o săptămînă trimise vorbă mamei sale prin un om ce dusese și el un copil la școală și care-i adusese și lui ceva merinde, că adică mamă-sa să nu-i mai trimită nici o merinde, că are ce mînca, numai de hăinicele să se îngrijească ea.

Plînse biata mă-sa, cînd auzi că Pamfil al ei urmează și învățăturile și face și slujbă, de-și capătă cele de lipsă pentru trai.

Trei ani de zile petrecu Pamfil în casa căpitanului, unde avea casă de locuit, lumină, căldură și mîncare, iar el în schimb pentru aceste tăia lemne, aducea apă, grija de vacă și totuși îi rămînea atîta vreme de învăța, cît era tot cel dintîi în clasă. Toți îl aveau drag, cu toate că din fire nu era copil frumos, dar era sănătos, harnic și cuminte.

Dar după trei ani de zile se văzu deodată în drum. Că muri căpitanul, iar neamurile împărțiră cele rămase după el și casa o dădură în chirie. Ce era să facă acum Pamfil? Mai avea de stat un an la învățături, în clasa a patra, iar alt an în preparandie și apoi putea fi dascăl. Mai multe școale nici nu erau atunci în Năsăud, dar el nici pe aceste nu le putea găta, că nu avea cu ce. Mă-sa era săracă și cu o droaie de copii, iar bunul căpitan murise.

Așa fiind lucrul, merse la directorul școalei și ceru să-i dea dreptățile cum că a fost la școală trei ani de zile. Dar directorul, un om bun ca pîinea cea mai bună, îi zise așa:

— Fiule Pamfile! Eu dreptățile ți le pot da și trebuie să ți le dau, că bine te-ai purtat și bine ai învățat, dar ce vei începe, rogu-te? Școalele nu le-ai gătat. Mai ai să stai doi ani pînă să poți fi dascăl cum e data. Stăi, barem acești doi ani, cu toate că bine ar fi să stai la noi numai un an, pînă-i găta clasa a patra, apoi să mergi la vrun gimnaz, că ai cap bun și din tine s-ar putea alege un om mare, om luminat.

— Dar n-am cu ce sta la învățătură, domnule director, că-mi trebuiesc haine și mîncare și cărți, iar eu n-am cine-mi da cele de lipsă, că tată n-am, a picat în revoluție, mama mi-i săracă și cu o gloată de copii mai mici ca mine; domnul căpitan, care m-a ținut de pomană, a murit și așa nu am cu ce mai sta la învățătură.

— O, iubite Pamfile, numai de atîta te căiești? Vino la mine, vei lucra ce ai lucrat și la domnul căpitan și vei fi la mine cum ai fost la el.

Din minuta aceea rămase Pamfil la directorul școalei. Îi lucra tot lucrul și urma și învățăturile.

După ce gătă clasa a patra, merse acasă la mamă-sa. Se miră cînd îl văzu cît e de mare și de spătos, iar cînd îl auzi o dată vorbind nemțește cu notărașul, nu-și credea ochilor și urechilor.

Dar nu stătu mult acasă. După vreo cîteva săptămîni, în care timp cosi și uscă mai tot fînul de pe moșia mamei sale, zise o dată către mamă-sa:

— Mamă, eu de azi într-o săptămînă plec iară.

— Unde, dragul mamei? Doară iar la Năsăud?

— Ba merg dascăl. Am vorbit cu domnul părinte și cu domnul protopop și m-au pus dascăl în Valea Sacă. Capăt pe an 40 fl. și de tot copilul 10 cupe de săcară. C-o cale scap și de cătănie, că la primăvară îmi vine rîndul.

— D-apoi bine, dragul mamei, le-a da Dumnezeu sănătate, că-ți dau și ție o lecuță de pîne în mînă, că din aceea ni-i putea ajuta și pe noi, cît de cît.

Şi cînd fu colo pe la ziua Crucii, se duse Pamfil în Valea Sacă şi prinse a dăscăli. Trăgeau copiii la el, că era omul bun şi blînd şi-i învăţa bine, de vedeai cu ochii cum înaintează copiii în învăţături. Trei ani încheiaţi a stat el dascăl aci şi din sîmbriuţa ce căpăta nici un ban rău n-a stricat şi nici o cupă de săcară n-a folosit pe seama lui, tot ducea la mă-sa. Iar el trăia de mîncare la popa, că-i învăţa copiii, iar ceva bani mai făcea cum scria la notărăşul, şi din aceea se îmbrăca. Apoi haine scumpe nu purta: cioareci albi cu şinoare vinete, o zeghe de pănură sură, ciobote ieftine şi o pălărie albă lată îi erau toate hainele, iar schimburi purta cum îi făcea mă-sa de pînză.

După trei ani de zile se mulţămi de dăscălie, cu toate că voiră oamenii să-i înmulţească plata şi să-l pună şi notăraş, numai să steie la ei; dar el nu se mai învoi. « Voi merge la Blaj să gat şcoalele » zicea el.

Aşa a şi făcut. În zadar zicea mă-sa, că uite, aci ai căpătare bună, dar acolo vei avea cheltuieli şi n-ai de unde cheltui. El luă în spate desagii, în care era toată averea şi nu se opri pînă în Blaj. Directorul de atunci al gimnaziului era un om vrednic, pe cît de învăţat pe atît şi de bun. Cînd merse Pamfil la el şi-i spuse că, iată, ar vrea să intre în gimnaz, îi zise directorul aşa:

— Bine, voinice, după dreptăţile ce le ai de la Năsăud, eu trebuie să te iau în gimnaziu, dar, uite, e lucrul naibii la mijloc; pruncii care intră în clasa primă gimnazială, sînt colea de la 11—14 mult pînă la 16 ani, iar tu eşti trecut de 22 ani. De-i voi să stai să gaţi clasele gimnaziale, vei fi trecut de 30 de ani pînă să le gaţi, apoi după aceea va mai trebui să stai 4—5 ani pe la şcoalele cele mari pînă să ajungi la ceva slujbă. N-ar fi oare mai bine să intri în preparandie, într-un an o gaţi şi scapi la pîne?

— Nu, domnule director, zise Pamfil; la preparandie puteam sta şi în Năsăud, dar eu voi să urmez învăţăturile mai înalte în gimnaziu, apoi fie ce-a rîndui Dumnezeu. De un lucru singur te rog, domnule director, de este cumva lipsă în vreo familie de dascăl la copii pentru limba nemţească, eu aş intra bucuros, numai să-mi deie costul pentru învăţătură, că eu atîta am cît am pe mine şi hăinicelele din desagi.

Directorul era unul din călugării cei vestiţi ai Blajului, şedea într-o chiliuţă la gimnaziu, unde tot mereu ţinea cîte un şcolar, să nu fie chiar singur.

Aci primi pe Pamfil. Dimineaţa îi aducea laptele de la seminar, şi pentru această slujbă căpăta şi el un pahar de lapte şi o fălie de pîne. La amiazi îi aducea costul şi rămînea şi pe seama lui cît îi trebuia: seara-i aducea cina şi iarăşi rămînea şi pe seama lui ceva.

Aşa stătu cîteva zile. Cărţi din care să înveţe îi da directorul şi el mergea la şcoală regulat. Nu trecu însă nici timp de o săptămînă şi se dovedi că cel mai destoinic şcolar în clasa I-a gimnazială e Pamfil Graur, pe care însă ceilalţi şcolari îl porecliseră în minuta cînd intrase în şcoală, « Tata Pamfil ». Şi el nu se supăra, că era într-adevăr mai mare şi mai aşezat decît toţi.

După vreo săptămînă, după ce-l cunoscu directorul mai bine, îi zise o dată:

— Voinice, să-ţi spun ceva: M-am înţeles cu domnii profesori şi au hotărît că, de voieşti să fii pedel la gimnaziu, vei avea să duci şi să aduci poşta, să ţii rînd bun în clasă şi pentru această slujbă vei avea 2 fl. pe fiecare lună. Apoi, de vrei, poţi sta la mine, unde vei avea cele mai neapărat de lipsă: casă,

căldură, lumină și cîte o leacă de mîncare, ce rămîne de mine. Pîne vei căpăta de la gimnaziu. Ori că, de voiești, este aci o familie a doctorului, acolo poți intra ca învățător la băieți pentru limba nemțească, că o știi bine. Acum o dată poți alege.

— D-apoi eu ce să aleg? Cum va vrea domnul director, așa să fie. Mulțămesc lui Dumnezeu, că m-a îndreptat la așa oameni buni.

Acum ajunse directorul la îndoială: ar lăsa pe Pamfil să meargă la doctorul, se temea că Pamfil s-a gîndi că-l alungă și una ca asta nu voia, deoarece prea era Pamfil un tînăr cumsecade; i-ar zice să stea aci, n-avea pe cine recomanda la doctorul; deci îi zise:

— Uite, voinice, la domnul doctor deocamdată n-am pe cine trimite un om potrivit ca pe tine, deci mergi acolo și te poartă bine, iar cînd vei avea lipsă de ceva, vino și-mi spune.

— Mulțămesc, domnule director.

Și se duse la doctorul unde ședea cu copiii aceluia într-o odaie, îi învăța și repeta cu ei lecțiile, iar în schimb avea mîncare și cortel cumsecade. De școală sta cu amîndouă mîinile și pe la domnul director se abătea baremi o dată în zi. Era bine văzut pe tot locul. Și fiind feciorul mare cu mintea coaptă, și fiind și talentat și sîrguincios, îi era numai jucărie învățatul. Așa trecu un an de zile. Ieși la sfîrșitul anului, cum se putea prevedea de la început, ca cel mai bun în clasă. Ceilalți școlari mergeau la Tata Pamfil ca la un adevărat tată, orice temă, cît de grea și încurcată, el le-o descurca și la finea anului toți ieșiră bine.

În anul al doilea, cînd fu într-a II-a clasă gimnazială, băgă rugare să-l lase să facă și examenele de pe clasa a III-a. Și ieși bine. De aci încolo merse regulat în fiecare clasă cîte un an. Iar cînd isprăvi clasa a VIII-a, se dovedi că-i cel mai copt la minte decît toți ceilalți școlari și cel cu mai bune purtări.

Intră în teologie. Acolo în patru ani termină cursul și-i veni rîndul să se căsătorească și să-și ceară parohie. Aceste două lucruri încă le făcu, deși nu chiar repede, că aci a dat de unele piedici, ce trebuiră delăturate. Adică, cînd veni vorba să se căsătorească, dădu de o piedică destul de însemnată: el era omul cărții, cunoștea sute de scrieri, dar nici o fată. Pe la petreceri nu fusese, cu fete nu făcuse cunoștință, a juca nu știa; pe lîngă acestea mai era și sărac, numai hainele le avea de pe el și învățătura în cap; hainele de pe el se vedeau că-s cam roase, dar învățătura nu o văd, chiar fetele, mai de loc. Pe lîngă acestea nu era nici frumos. Ca absolvent de teologie dă să meargă și el la o petrecere, unde erau fete și feciori. Și se minuna mult cînd văzu cum colegi de ai lui, la care el le dăduse lecții din cărți, în umblarea cu fetele sînt atît de iscusiți, iar el e bîtă ca bîtele. Se supără grozav în inima lui. Fetele nici grijă n-aveau că el este cel mai învățat; ele nici nu aveau de unde ști una ca asta; ele se uitau tot la cei țanțoși și guralivi, iar pe el îl treceau cu vederea. Ce ar fi putut povesti cu el? Despre scriitorii latini și greci? Despre filozofii germani? El afară de acestea nimic nu mai știa, iar ele n-aveau de unde știi că au trăit cîndva scriitori latini și greci și filozofi germani. Deci merse din societate cu puțină nădejde să afle pereche din fetele ce le văzuse acolea.

Dar fu o bună școală pentru el, acea jumătate de zi ce o petrecuse între ele. Se puse omul meu și citi și lucruri de acestea ușurele, ce le pricepeau și fetele și de altădată, cînd mai lua parte la o petrecere, se dezgheța și el. Multe

îl aflară acum mai puțin urît, ca prima dată, ba una, fata unui țăran cu stare, care încă se civilizase cîțiva ani la oraș îl află foarte cumsecade. În urma urmelor numai auziră că «Tata Pamfil» se însoară. Noroc să deie Dumnezeu! Luă pe fata țăranului ăluia și căpătă și zestre frumușică cu ea.

Acum veni rîndul să-și capete parohie. Aci va fi mai ușor, gîndi el, decît la însurat, să sfinții părinți de la Consistor mă cunosc mai bine decît fetele. Deci înaintă cerere pentru a căpăta o parohie de clasa I, după ce el știa că a fost cel mai bun din toți teologii. Dar s-a înșelat omul. De la Consistor primi răspunsul că parohia aceea nu-i de el! În urmă se convinse că acea parohie era dată unui fecior de protopop, care avea bune proptele în Consistor, căci luase de nevastă pe nepoata unui asesor consistorial. «Adică nici aici vrednicia nu-i luată în seamă?» se gîndi bietul Pamfilie și băgă rugare pentru o parohie de clasa II. Aceasta încă nu o căpătă, că, ziceau sfinții părinți, aceea s-a dat unui preot bătrîn cu merite. Pamfil însă n-are nici un merit, e cleric absolut și atîta tot! Acum ceru o parohie de clasa a III-a, dar i se răspunse de la Consistor că nu-l pot pune nici acolo că el nu știe ungurește, iar parohia aceea e într-un așa loc, că preotul român trebuie să știe și ungurește. Deci concură la o parohie de clasa a IV-a, care i s-a și dat. Acea parohie este chiar Valea-Sacă, unde el fusese dascăl înainte cu vreo 12 ani. Bucuria oamenilor cînd îl văzură iarăși în mijlocul lor și bucuria și a lui, că nu va mai fi silit să șadă la socru-so. Aci, în Valea-Sacă e el acum de vreo 32 de ani, mai jos nu l-au putut pune, iar mai sus nu au voit a-l pune. Și s-a cerut, pînă era tînăr, în cîteva rînduri să-l ducă într-o parohie mai bună, dar parohiile mai bune sînt ale oamenilor cu proptele, iar el proptele nu a avut. Dacă a văzut ce-i și cum, și-a luat gîndul de-a mai merge din Valea-Sacă, că vedea bine că zadarnic i-a fi. Și se puse și-și făcuse o leacă de moșie, crescu vite și le vîndu și cumpără loc; și iarăși crescu vite și iar cumpără loc, pînă avu o moșie frumușică. Și preoteasa încă-i făcea mai în tot anul cîte o bucurie, că în cei dintîi 12 ani avu nici mai mult nici mai puțin ca patru feciori și patru fete. Dar cu fata a patra își puse preoteasa capul. Acum ține-te, Tată Pamfilie! Crește tu cpt copii fără mamă, într-un sat mărginaș și mic și sărac. Aci vin adevăratele lui necazuri; aci și gîndi și-și răzgîndi toate zilele bune și rele ce le avuse; aci se necăji cît numai unul Dumnezeu știe chinul ce l-a tras. Dar răului nu se lăsa. Își purta oficiul cu cea mai mare sfințenie și era mamă și tată la cpt prunci. Credea că dcară vor vedea și cei mai mari necazul lui și l-or muta într-un loc unde să-i fie mai lesne creșterea pruncilor. Dar pace! Cei mai mari, ca cei fără necazuri, nu știu să se pună în starea celor mici și necăjiți și așa pe Tata Pamfil îl lăsară să se zvîrcolească în Valea-Sacă, ca peștele pe uscat. Și-l durea inima pe Tata Pamfil cînd vedea cum unii abia o îndrugă, înaintează, iar el, care înaintea altarului era ca un înger și între popor ca un patriarh, el nu putea înainta, căci nu era neam cu cei mai mari. Era cît pe aci să despereze bietul om. Dar Dumnezeu îl întări în fire. De avea copii mulți și pentru creșterea lor mijloace puține, Dumnezeu voi ca baremi să fie copii buni, să învețe bine și să aibă purtări alese. Apoi cînd Dumnezeu ține cu omul, o lume întreagă ce-i poate face?!

Cu mare greu putu pune mîna pe un știpendiu pentru copilul cel mare cînd era prin clasa a II-a gimnazială. Dar credeți că folosi copilul măcar un singur ban din acel știpendiu? Nu, el nu avea lipsă, că era copilul tătîne-său,

învăța pe alții și în schimb căpăta toate cele de lipsă. Așa știpendiul copilului îl folosea tata Pamfil pentru lipsele casnice. După ce gătă școalele gimnaziale, îi face tata Pamfil propunerea să intre în teologie că acolo va putea învăța fără spese. Ci tînărul nu se învoi:

— Văd eu năcazul în care înglozi dumneata, nu voi mai intra și eu în el. Merse la universitate și fără ajutor de un ban de la tată-so, în 4 ani de zile gătă drepturile și căpătă diploma de doctor în drepturi.

Din acest minut începu a răsări încet pe încet soarele și pentru bietul tata Pamfil. Că Iuliu, care făcuse doctoratul în drepturi, se duse practicant la un advocat și-i trimitea tătîne-său la fiecare primă 10—15 fl. Iară după trei ani de zile făcu examenul de advocat și-și deschise cancelaria la un oraș mare. Acum toate lucrurile Tatii Pamfil luară altă față, că Iuliu luă pe toți copiii la sine, pe toți îi folosea în cancelarie în orele libere și fiecare scria, cu fete cu feciori, măcar atîta cît le plătea mîncarea. Încet, încet isprăvi și copilul al doilea drepturile, al treilea medicina, și al patrulea profesura. Cești doi mai mici trecură în România, unde munca este mai bine plătită, decît la noi, și de unde trimiteau tatălui lor bani de plăti toate datoriile ce le făcuse, cînd erau mici.

Fetele cele mai mari sînt măritate bine, după oameni aleși, iar cea mai mică o mărită chiar acum după un cleric pe care l-a și luat de ajutor lîngă sine. Că-și zice părintele Pamfil: « Valea-Sacă — cu popor puțin și sărac, dar e parohie cu noroc. Am o leacă de moșie, ce-i cumpărată din zilele cele bune, cînd îmi trăia preoteasa, nu bucuros aș vinde-o. Deci ginerele să-mi rămînă ajutor bătrîneților, că chiar în Valea-Sacă l-or lăsa doară și fără patron ».

Acum cîntă părintele Pamfil și de zece ori pe zi: « Preamărit fie numele Tău, Doamne, pentru toate cîte mi-ai făcut mie!

Din vol. *Povestiri din viața țăranilor români*, 1908.

BĂTAIA LUI DUMNEZEU

Mai sînt ei şi acum ici-colea cîte un gospodar avut, dar ca Petrea Păuneştilor de la noi, parcă rar ai mai afla, şi de ai umbla ţara lungiş şi curmeziş, cu lumina aprinsă — cum se zice. Că Petrea Păuneştilor tot a fost noroc şi-n cioboate. De la tată-său i rămase moşie mare şi bună şi vite şi acareturi, de la socru-său rămase altă moşie mare şi bună şi acareturi şi, pe deasupra, o nevăstuţă ca un păun.

Vezi că Petrea fusese singur la părinţi şi părinţii lui erau cei mai mari gospodari, iar socru-so încă fusese gospodar avut şi avusese numai un fecior, ce muri în bătălia cu Praisul, şi pe Firuţa. Iar pe Firuţa o luă de nevastă Petrea Păuneştilor şi aşa împreună două gospodării, cele mai mari în sat şi Petrea din avut ce fusese se făcu boier întreg.

Cînd s-a văzut el singur stăpîn pe amîndouă gospodăriile cele mari, colo după ce băgă sub glie pe părinţi şi pe socri, îşi zise ca bogatul din evanghelie: « Sparge-voi gitniţele mele şi mai mari le voi zidi şi umplîndu-le de bunătăţi voi zice sufletului meu: Suflete al meu, mîncă, bea şi te desfătează că ai averi adunate pe mulţi ani !»

Aşa zise badea Petrea şi aşa făcu. Casa, ce-i rămase de la tată-său, era pe o grădină prea mică pentru o gospodărie mare ca a lui, nu-i încăpeau grajdurile şi şurile, hambarele şi coteţele, căile şi stogurile. Casa, ce-i rămase de la socru-său, era, ce-i drept, pe o grădină destul de mare, dar era pe o zăhată strîmtă şi tinoasă şi avea acolo nişte vecini, de care nu i se prea împărea că erau cam lungi la degete. Deci îşi zise, am un loc mare şi frumos chiar în capul satului, pe lîngă el trece drumul ţării, iar pe la celălalt cap al lui trecea pîrîul morii. Acolo o să-mi fac casă nouă şi şură şi grajduri, acolo mă pot întinde cum mie-mi place, nu voi mai fi strîmtorat de nimenea.

Şi cum a zis, aşa a făcut. A desfăşurat casele şi toată gospodăria socru-său din bîrnele cele bune îşi făcu o casă mare, cu multe încăperi ca cele boiereşti. Apoi desfăcu casele şi gospodăria ce-i rămase de la tată-său şi din ele făcu şuri şi grajduri mari şi largi, să-i încapă toate vitele, şi-şi făcu hambare şi cîte acareturi toate.

Un străin, ce trecea şi vedea gospodăria lui cea mare şi frumoasă, credea că vede gospodărie boierească, nu altceva. Cele două grădini, rămase goale, le umplu cu pomi roditori, de-ţi era mai mare dragul a privi la ei.

Dar parcă-i făcătură ! Unde-i averea mare, acolo nu prea e noroc la copii. Aşa era şi la Petrea Păuneştilor. Care copil cum îl avea, trăia un an-doi şi-i murea. Aşa mici a îngropat vreo 3—4 copii. Se luară pe gînduri badea

Petrea și lelea Firuța. Acum oamenii începeau a vorbi în treaba lor, ca oamenii: ba că casa-i în loc rău, în loc fără noroc la copii; ba că s-au mutat în casă pe vreme nenorocoasă; ba că de ce n-au pus sub fundament cap de om, ori barem de ceva dobitoc?

Și cercat-au ei care cu ce numai i-a învățat, cu slujbe pe la biserici și pe la mănăstiri, cu milostenii pe la săraci, dar pace! Copiii nu le trăiau. În urma urmelor dă Dumnezeu, că mai au un fecioraș, tocmai cînd erau de zece ani luați laolaltă, și acela da semne de viață. Era sănătos, frumos, voinic, creștea ca din poveste. Acela și trăi și ajunse vîrsta școlii și trăi și mai mult, cum vom vedea îndată.

Dar cînd era de vîrsta școlii își făceau ei capul călindar și mintea sfredel să-l lase la școală, să nu-l lase? Ei ziceau: Ar fi bine să-l lăsăm la școală, nu multă vreme, așa vreo 2—3 ani, să apuce o leacă de învățătură, cîtă brumă-o putea; să poată cît de cît citi într-o carte, să poată scrie cîte o slovă-două, cînd va cere nevoia, că la atîta blagă nu strică o lecuță de învățătură.

Dar lelea Firuța era de altă părere. Dumneaei zicea așa:

— Să mulțumim lui Dumnezeu că-l avem și să ne rugăm Sfinției-sale să nu ni-l ieie, să nu ne mai zburde mintea a-l da la învățături, că acolo dascălu-i bate, copiii se împing și de aud că a pus cineva mîna pe Toderașul meu, cad în păcate, că popă să fie, nu dascăl și-l opăresc cu apă fiartă. Avem de la Dumnezeu destulă blagă, l-om face gospodar cinstit, cum a fost tata și tată-to și cum ești tu. Că tu încă nu știi carte, nici tata n-o știut, nici socru, dar schimbatu-s-au ei cu cărturarii? Și tu schimbatu-te-ai cu un preot? Că, nu zic ba, bună-i învățătura la cei ce nu au avere, că trăiesc săracii după ea, cum pot, și mai bine și mai cu subțirelul, după cum li s-ajunge plata și cum li-i de mare gloata; dar un gospodar cinstit, un om care are din prisosință cele trebuincioase, ăla n-are lipsă nici de o carte.

— Dar, răspundea badea Petru, dar, muiere hăi, amu cică-i musai să-și deie tot natul copiii la școala din sat, amu cică nu-i ca pe vremile cînd eram noi copii, amu-i altă lume. Cică de nu dai copilul la școală, plătești gloaba, plătești pedeapsă, mai întîi cinci puișori, pițule, al doilea o coroană, de nu două, al treilea florintul deplin. Apoi, vezi tu bogat în sus, bogat în jos, dar să dai în toată săptămîna 2—3 coroane, iată numai așa, îmi vine nu știu cum. Mai bine să-l lăsăm noi să meargă el la școală, că doară știu că n-a mai sta nici dascălul cu bîta tot pe el, că mai sînt în școală și alți copii.

Copilul, vezi bine, auzea tot sfatul părinților lui și se înfiora de gîndul că va fi dus la școală și acolo va căpăta bătaie cîtă ploaie de la dascăl. Deci își luă și el inima în dinți și zise că el o dată cu capul n-a merge la școală.

Lelea Firuța prinse a plînge de mila lui, că doară era dragul mamii și plîngea și plîngea. Și rogu-te, cum n-a plînge dumneaei că doară-și vedea (în minte) copilul în școală, între ceilalți copii, cu părul tuns scurt și bătut de dascălul. Deci printre plîns și lacrimi își îmbună copilul:

— Nu te teme, dragul mamii, că nu te dă mama la școală, nici să știu acurat, că dau pe toată ziua o coroană, pînă se plinesc anii, de nu te vor mai chema la școală.

Badea Petrea stătea îngîndurat. Dumnealui se gîndea așa: «Trăiesc, cu Firuța de 17 ani, plîngînd n-am văzut-o numai cînd ne-a murit cîte cineva amu, har Domnului, nu avem de-a plînge de nimic, gospodăria merge bine,

noi sîntem sănătoși, copilul dă semne de viață și de înțelepciune, de ce oare aș face plîns și tînguire în casă? Din pricina secretei de școale? Mînce-o focul, de a mea grijă. Nu-l dau și pace! De se întîmplă să se spărie de dascăl, ori de l-a împinge vreun alt copil și l-a lovi, atunci în casa mea numai plîns și văietare va fi. Nu-l dau, și pace și sănătate!»

Făgădui dar muierii și copilului că va pune el trebile la cale, să nu fie chemat Toderaș la școală. Și toți se înseninară. Copilul era voios, iar lelea Firuța-l săruta și dezmierda:

— Nu te teme, puiucule, că nu te-a lăsa mama la școală să te bată dascălul, că mama numai pe tine te are, n-are o sută de copii!

Așa fiind înțelesul, badea Petre luă sumanul între umeri, subsoara stîngă luă un caș mare cît un ciur și hai pînă la domnul părinte.

Părintele se cam miră cînd îl văzu intrînd, că nu prea era obiceiul lui badea Petre să meargă pe la dumnealui, era învăluit cu gospodăria atît de tare, de nu vru să primească nici a fi epitrop la biserică, nici la școală. «Sînt prea învăluit cu gospodăria», zicea el, cînd îl îmbia preotul și sătenii să-l pună epitrop, «nu pot primi, vă mulțumesc frumos de cinstea și omenia cu care mă vedeți, dar zău nu pot primi, sînt ca omul singur ,numai pe străini nu mă pot răzima».

Așa el nu primea să intre în niciun fel de slujbă, nici la comună, nici la școală, nici la sfînta biserică. Era omul învăluit. Din această pricină nici nu-l vedea nimenea pe la primărie, numai cînd își plătea birul; la biserică mergea în toată duminica și sărbătoarea, dar la școală nicicînd. «Ce să caut eu acolo? își zicea el, cînd îl pofteau epitropii să meargă la examen, copii de școală nu am, iar acasă am atîta învăluială, de nu-mi văd capul».

La preotul mergea din cînd în cînd, cînd era nun mare. Și era cam des nun mare, că cine să fie de n-or fi cei bogați? Că doară nănășia-i împreună cu cheltuieli, iar omul sărac nu-și poate băga capul în datorii, de dragul nănășiei. Cînd era doară nun la cineva, atunci mergea badea Petre pînă la preotul, altcum ba.

Cînd îl văzu acum preotul, că intră la el, îi ieși înainte, ca la cel mai mare gospodar din parohia sa și de departe-l întrebă rîzînd prietenește:

— Pe cine mai legăm de lume, frate Petre!?

Îi zicea frate Petre, că preotul era mult mai bătrîn decît el și nu se cădea să-i zică «bade Petre», iar fiind gospodarul cel mai de frunte, deși era tînăr, tot nu se încumeta să-i zică «mă Petre», ci-i zicea frate ori fiule Petre.

Așa-l întrebă și acum:

— Pe cine mai legăm de lume, frate Petre? Iar badea Petre își luă pălăria de pe cap, își netezi mustețele și răspunse cu glas smerit, ca omul de omenie cînd vorbește cu preotul lui:

— Deocamdată nu cununăm pe nimenea, domnule părinte, fără... poftesc... și-i dete cașul.

— Mulțam, frate Petre, mulțam și poftește înlăuntru, vei fi avînd să-mi spui ceva, te miri, ca omul...

Și intrară înlăuntru și badea Petre începu așa:

— Domnule părinte, am venit cu o rugare foarte mare la Sfinția-ta. Că să vezi, domnule părinte, Toderaș al nostru vine pe șapte ani, e scris la școală, dar noi nu-l putem da nici decît. Că, să vezi, domnule părinte, copilul

e spărios. Cum ședem afară din sat, nu prea a venit între alți copii. Apoi, cum numai pe el îl avem de la Dumnezeu sfîntul, l-am ținut ca pe apă puțină, l-am ferit ca ochii din cap. Acum dacă deodată l-am trimite la școală, poate să se spărie de dascălul să înceapă într-o spaimă, se poate să-l împingă vreun copil, ori poate el să împingă pe alții, și-i pricina gata. De aceea am venit să te rog să faci ce-i face și să-mi faci copilul scăpat de școală, că-ți dau ce-i pofti. Ți-oi plăti, domnule părinte, ce-i cere ți-oi da, numai nu mi-l sili la școală, că de-a fi musai să meargă și i s-a întîmpla ceva, nu știu ce m-aș face. Mă-sa ar nebuni de supărare, iar eu . . . știe-mă Dumnezeu ce aș face într-o undă, apoi nici copilul nu vrea nici s-audă de școală. Îți dau o sută bună, ori o vacă care-i zice din ale mele, ți-o aduc deseară, numai fă-l scăpat . . .

Așa vorbi badea Petre, iar domnul părinte îl ascultă pînă în capăt, apoi începu așa:

— Fiule Petre ! Mă prinde cea mai mare mirare, cum de chiar dumneata, fruntașul gospodarilor noștri, vii la mine cu așa o rugare. Îți spun drept, că eu nu te pot înțelege ! De moarte mi-am adus aminte, dar de una ca asta, ba ! Eu credeam așa, că după ce Dumnezeu sfîntul ți-a dat avere așa frumoasă și după ce ai un copil, numai un copil, dumneata pentru cît bine-i în lume nu-i umbla să-l scoți de la școală; ba, credeam cu totul altceva, credeam că te vei năzui să dai copilul la școalele cele mari, să iasă din el om luminat, judecător, advocat, doftor ori preot. Că, să vezi dumneata, frate Petre, neamul nostru are mare lipsă de oameni învățați. Și pe aceia de unde să-i iai? Bogații își opresc copiii de la învățătură, cum văd că faci și dumneata, iar săracii? Ei nu au de unde cheltui pentru copiii lor, pînă să-i vază ieșiți din toate școalele. Și așa rămînem tot coada neamurilor. Și așa nu-i bine, că din lipsa de oameni ieșiți din sînul nostru, judecător străin ne judecă, advocat străin ne apără (cu numele, că în adevăr mai mult ne apasă), doftor străin ne vindecă, inginer străin ne măsură și ne comasează moșiile noastre și, dacă toți ar zice ca dumneata, atunci preot străin ne-ar face și sfînta slujbă și dascăl străin ne-ar învăța și copiii în școală. Da așa nu merge ! Pune-te dar, frate Petre, și-ți bagă alte gînduri în cap, lasă dumneata copilul la școală, mai întîi aci în sat, apoi de vom vedea că învață ceși-cevași binișor, pe alt an, ori peste doi ani, îl vom trimite la școalele cele mari din oraș. Și scoatem din el om învățat, cît să se mire împrejurimea asta și să zică: « drept că numai un Petru Păunescu este, dar și om învățat ca copilul lui nu mai este altul în lume și pe sub soare » . . . Așa te gîndește, frate Petre !

— Că una ca aceea n-a fi, domnule părinte, nu poate să fie, n-am numai pe Todoraș, îl las să se facă gospodar și om cinstit, nu mi-oi mînca ce am cu el pe la școale. Încă de aș avea baremi doi-trei, treacă, ducă-se; dam pe unul în cercare, dar așa, nu se poate !

— Dar, frate Petre, i-ar strica lui Todorașul dumitale o leacă de învățătură și de va rămînea gospodar? Țare dumitale ți-ar fi spre ceva stricăciune de ai ști ceti și scrie? Ce pagubă ai putea dumneata avea în gospodărie, de ai ști carte? Ți-ar fi spre stricăciune să poți ceti în cărțile cele sfinte și să vezi de-ți înseamnă birul bine ori ba? Rogu-te, spune ! Ori eu, că sînt preot, nu port și gospodăria? Ori eu nu v-am povățuit de ați prins a sămăna napi, luțernă, trifoi? Ori nu eu am făcut cel dintîi pomăt în cimitirul bisericii și nu după mine v-ați luat dumneavoastră și v-ați făcut pomăturile cele frumoase, ce

le aveți? Și oare eu aceste lucruri de unde le-am știut? Doară de la tata le-am învățat? De unde? Tata a fost gospodar cinstit, dar necărturar, ca dumneata. Dar toate aceste le-am învățat în școală de la dascăli, și după ce am ieșit din școale — acasă din cărți; am citit din cărți și din gazete cum face lumea cea învățată și am cercat să fac și eu, ca ea. Și după ce am cercat și am văzut că-i bine, v-am povățuit și pe dumneavoastră și toți ați văzut că-i bine așa și, iată, că azi toți gospodarii fac după cum citii eu, că fac alte neamuri mai luminate. Vezi dar, că și la gospodar e de lipsă cartea? De ce dară ți-ai feri dumneata pe Toderaș de carte? Facă-se gospodar, dacă așa vrei, dumneata și dacă și lui așa-i place, că bună-i gospodăria și cinstită, dar învețe mai întîi o leacă de carte, cît de cît, baremi aci la noi în sat în școluța noastră . . .

Pricepea acum badea Petre că zău drept are părintele, că nu era pînă într-atît de bătucit la cap să nu priceapă, dar îi era groază cînd se gîndea că Toderaș încă nu are voie de școală și peste voia lui nu făcea badea Petre nimic, că doară nu și-a aprinde paie în cap. Dumnealui ca om cuminte și cumpătat ce era, își zicea așa: « Tot ce se întîmplă în casa omului trebuie să se întîmple cu știrea și învoirea amîndorura, cu învoirea bărbatului și a muierii, nu-i iertat să tragă unul hăis și altul cea ». Deci, știind că lelea Firuța nu vrea nici să auză de școală, el încă trebuie să fie împotriva școalei, nu prin convingere, ci pentru « pacea casei ». Așa fiind lucrul se întoarse de la domnul părinte făgăduind că s-a mai înțelege cu boreasa.

— Înțelege-te, Petre, că înțelegerea trebuie să fie între bărbat și muiere, înțelegerea o voiește și Dumnezeu și oamenii cei de omenie, dar înțelegere bine pricepută numai în lucruri bune, iar școala este lucrul cel mai bun, ce-l putem da zestre copiilor noștri.

Badea Petre mergea ca prin pămînt pînă acasă. Acolo spuse lelei Firuța ce auzi de la preotul, dar credeți că dumneaei așteptă să spună chiar toate din fir în păr? Feri, Doamne! Dumneaei începu cu o gură la badea Petre, cît să te păzească Dumnezeu!

— Așa, adică tu te lași ademenit de preotul? Adică ție ți-e mai scumpă vorba lui, decît înțelesul nostru? De copil nu ți-e milă, l-ai duce la foame și la bătăi, ca și cînd noi am avea nu știu cîți copii și nu am avea cu ce-i ținea? Vorbele mele nu le încrestezi în nimic, ca și cînd m-ai fi prins de pe apă, m-ai fi adunat de pe drumuri! Ascultă dar de preotul, dă copilul la școală, dar să știi, că de i se întîmplă ceva, cu mine ai gătat-o.

Și prinse a plînge lelea Firuța și plîngea și Toderașu mamii, iar badea Petre ieși afară trîntind ușa în dosul lui. « Ce păcatele mele m-oi ști face? » gîndea el: « Popa-mi toacă într-o formă, boreasa mi se bocește într-altă formă! Dar nu cu popa m-am cununat » . . .

Cum făcu, cum direse badea Petre, aceea-i grija lui, destul că Toderaș fu scăpat de școală, și pace și voie bună era iară în casa lui. Cuvînt legănat între el și lelea Firuța nu se mai ivi; gospodăria mergea cinstit; din avuți ce erau, pe zi ce mergea se mai îmbogățeau. Copilul creștea frumos și spătos, ca cel ce numai mîncă, bea, doarme și se joacă. Era mai mare dragul la lelea Firuța, cînd se uita la el. Numai de mi l-ar ținea Dumnezeu! zicea ea în gîndul ei, și de multe ori gîndul îl auzea copilul.

Vremea tăcea și trecea. Toderaș se făcea din zi în zi tot mai mare și mai frumos, dar osul lui nu se deprindea cu nici o muncă. De vrea badea

Petre să ducă pe Toderaș cu el la plug, lelea Firuța începea: Doară nu o să rămînă acasă singură ca cucul, hargatele le trimit cu demîncare la lucrători, hargații sînt la cîmp, eu cum o să înving singură acasă? Cine să-mi aducă lemne la bucătărie? Dar la viței cine să deie? Dar la purcei?

Și așa Toderaș sta tot pe lîngă oale cu mă-sa că doară de aceea era dragul mamii, puiul mamii, frumușelul mamii, bunul și hărnicuțul mamii. Și badea Petre încă, ca bun creștin ce era, se gîndea în toată forma: «De nu-l port de micuț cu mine la plug, atunci cînd va fi mare, i vor mirosi greu coarnele plugului și s-a alege din el omul cel mai slăbănog; de-l duc cu de-a sila la plug, toată ziulica mi s-a scînci pe brazdă, iar mă-sa s-a boci după el ca după mort. Apoi întîmplă-se să-l julească numai o lecuță opinca ori obiala, că-mi aprind paie în cap cu mă-sa».

Așa se gîndea badea Petre și lăsă pe Toderică azi acasă, mîne acasă, poimîne acasă, iar el mergea la plug cu argații.

Dar oare Toderaș ce ispravă făcea pe acasă? Cu ce se îndeletnicea el toată ziulica?

Vara se scula colo pe la prînzul cel bun. Mă-sa-l aștepta cu mămăliguța caldă, cu lapte dulce, cu smîntînă, cu brînză, cu ce-i cerea inima. Apoi se mișca a lene de colo pînă colo, pînă-i ieșea bine somnul din cap. Dup-aceea o croia oblu la uliță, unde da de copii; și se juca pînă-l rupea foamea, ori alerga la pîrîul morii la scăldat. Acolo se deprindea la fel și fel de năzdrăvenii, să se urce prin arini și prin sălcii la cuiburi de păsări, se deprindea în aruncatul cu pietre, dînd după rațele și gîștele ce erau pe-acolo. Într-atîta-i luase groaza gîștele și rațele de îl cunoșteau de departe, ca pe uliu.

Minteni-minteni venea la lelea Firuța cîte o muiere la pîră: copilul dumitale mi-a șchiopătat o gîscă, ori: Toderică mi-a omorît o rață, ori: ficiorașul dumintale mi-a schilăvit un purcel... Iar lelea Firuță pe toate le împăca; la una-i da o legătură de brînză, să nu mai facă gură pentru un lucru atît de mic; la alta-i da un șold de porc, la alta un blid de urdă, la alta o legătură de făină... și pacea era gata.

Lui badea Petre nu-i mai făcea ea supărare cu povești de acestea, că are el destul lucru și destulă învăluială cu gospodăria; pe Toderaș însă-l mustra groaznic, cînd erau num-amîndoi:

— Iar ai aruncat cu petri, ștrengarule, de ai șchiopătat o gîscă! Acum te spun la tată-to!

Atunci Toderaș se drîmboia, se făcea supărat, se scîncea iar mă-sa numaidecît îl îmbuna:

— Noa, taci, dragul mamii, nu mai plînge, că nu te spune mama, dar iată-ți spun, mai mult să nu schilăvești gîștele oamenilor, că doară și lor li-i pagubă... N-ar fi vrut lelea Firuța, pentru cît bine-i în lume să vadă pe Toderică supărat, deci îl mîngîia și-l îmbuna cum știa ea mai frumos, să-i treacă supărarea și să mănînce puiul mamii să prindă putere.

Așa trăia Toderică vara-ntreagă, iar de către toamnă zburătărea toți pomii vecinilor. Și era meșter în aruncatul cu piatra! Tăluja mărul, care i-l arătai!

Pentru astfel de năzdrăvănii iarăși da lelea Firuța legătură de brînză și blide de urdă...

Iarna avea Toderaș al lucru: gheața și săniuța erau două lucruri, pe care el le știa mai bine decît toți copiii din sat, de-l punea tată-so să-i ajute

la încărcat de gunoi, arunca de două-trei ori cu lopata ori cu furca și alerga-n casă, ori că i se dezleagă o opincă, ori că i-o sărit nu știu ce într-un ochi, ori că teacă, ori că pungă, numai să se vadă scăpat de muncă, cu ceva podoimă. Apoi atîta-l mai vedea tată-so că mă-sa numaidecît îl dezbrăca și-l punea în pat cald, să nu-i fie ceva rău la Toderică al mamii.

De zicea badea Petre că așa nu-i vine la socoteală, cum crește copilul fără să pună osul la ceva, lelea Firuța-l trăgea deoparte și începea la el:

— Da ai tu minte, bărbate? Dar de înfulicat la gunoi îs oasele lui? Doară vezi că-i *numai canură*... (E un proverb: E numai canură = e pospoiat, nu e îndesat, tare, voinic, de purtat greutăți).

Așa crescu Toderică pînă fu de 12—13 ani. Atunci se rușina el singur a mai bate lela cu copiii pe uliță că cei de vîrsta lui erau toți la vite ori la alt lucru, deci luă și el bîta-n mînă, traista plină de merinde de-a umăr și merse să păzească boii la pășune, cu alți copii de vîrsta lui. Dar nici acolo nu făcea cea ispravă mare. Mai mult grijeau alți copii de boii lui decît el, iar mă-sa le da și acelora cîte ceva, mai una, mai alta, ca mamele cele bune și avute, pe lîngă că el împărțea merindea cu ei, că el ducea merinde tot ca pentru trei.

Umblînd la boi învăța Toderică cîteva lucruri frumoase și bune; a zice-n fluier, a juca și a fuma. Fluier îi cumpără tată-său, că așa se cade la bouari, a juca și a fuma învață de la alți copii mai mari. Acum era fecior deplin! Punga tot plină-i era de tutun și de hîrtiuțe, sucea țigările mai repede decît orice flăcău și trăgea una după alta și mai da și altor copii, ca să-i adepe boii și să-i întoarcă cînd vrea să fugă de muscă.

Cînd veni toamna, de se adunară vitele de pe cîmp în grajduri, Toderică era deprins bine la aceste lucruri; zicea în fluieră de gîndeai că cu fluiera-n mînă l-a făcut mă-sa; juca ca un călușer și fuma ca un turc, trăgea fumul afund în piept apoi îi da drumul și pe gură și pe nas.

De aci-ncolo în toate sările era prin șezători și nu venea acasă pînă noaptea tîrziu. Prin șezători mai învață un lucru bun; prinse a bea vinars, cum îl îmbiau și ademeneau feciorii mai mari. Astfel el se deprindea încet-încet la toate lucrurile cele... rele.

Dacă-i zicea tată-său vreodată că la ce mai merge-n toată seara pe uliță, că-i numai copil încă, atunci numaidecît începea lelea Firuța;

—Doară știu că n-a cloci pe tăciuni, ca noi!? Lasă-l să-și petreacă, că așa-și petrec «feciorii» ! Că era doară fecior mare, că umblase o vară la boi!

Dar cu de aceste Toderică se strică cu desăvîrșire. Nu era încă de 17 ani și bea vinarsul ca apa, fuma tutun zi și noapte, era pierit la față, ochii-i era intrați în cap, tot brazde vinete pe sub ochi, slăbit, leșinat, verde la față ca iarba, de gîndeai că bolește.

Vezi că nedumerirea și strengăriile îi săcară măduva de tînăr!

Prietini avea destui, că cine să-și aibă prieteni dacă n-a avea Toderică, feciorul celui mai avut gospodar, al lui Petrea Păunești lor; dar avea tot prieteni de aceea, cum zice cîntarea:

Așa zic prietinii mei
Ce-oi avea să beau cu ei,
Apoi să mă las să piei!

Și el avea bani mereu, că doară mă-sa minteni-minteni îi da cîte-o coroană-două, c-avea de unde.

★

Cînd Toderică era de 18 ani, căzu greu bolnav la pat. Nu putea mînca, nu putea bea, tușea o tusă seacă, răgușise-n grumazi, era săc și rece ca un strujan despoiat de foi. Mă-sa plîngea la capul lui: « Vai de mine și de mine, ce m-oi face de n-oi avea parte nici de Toderică? »

Badea Petre își frîngea mînile, umbla ca prin pămînt, nu știa ce să înceapă. În năcazul lui cel mare se duse, unde merge orice creștin, cînd da de ceva rău, se duse pîn' la preotul și-l rugă să ostenească pînă la el să cetească lui Toderică, că uite din chiar senin a căzut la pat și tușește de se prăpădește.

Și se duse preotul și-i ceti, dar după ce găta cu cetitul, spuse lui badea Petre și la lelea Firuța așa:

— Dragii mei, bună-i și sfîntă ruga lui Dumnezeu sfîntul, dar mie mi se pare că feciorului trebuie să aduceți doftor, și încă un doftor priceput, că mie nu mi se pare de tusa lui și de răgușala lui. Mergi deci, frate Petre, la tîrg și spune unui doftor ce-i și cum e cu Toderică al dumitale și-l adă încoace.

Se spăimîntară bieții creștini de vorbele părintelui, lelea Firuța prinse a se boci ca după mort, badea Petre își freca mîinile; dar preotul le spusese numai adevărul, numai aceea ce era dator să le spună, ca un om învățat și cuminte ce era. Dar lelea Firuța, bocindu-se aci între preotul, zbiera cît o lua gura că ea nu se învoiește o dată cu capul ca să vină la copilul ei doftori, că neam de neamul ei n-a fost pe la doftori. Badea Petre clătea din cap și sta buimăcit, de cine să asculte? Preotul zicea doftor; femeia-i zice nu doftor!

Peste cîteva minute satul era plin că Toderică a lui Petrea Păuneștilor e atît de bolnav, cît chiar părintele, care i-a cetit, le-a spus să-i aducă doftor din oraș că atîta-i de slab, de nu mai este nădejde, ba unii că a chiar murit. Muierile prinseră a veni cu droaia la lelea Firuța, fiecare cîte cu o vorbă bună, fiecare cu cîte un sfat înțelept.

Una-i zicea: « Nu te teme, Firuță, că mai rău a fost omul; își rupsese un picior de abrustul și vezi-l că iar e om?! » Alta-i spunea: « Cearcă numai cu lapte fiert proaspăt, cu unsoare de gîscă, că acela moaie tusea și vindecă amorțeala. » Alta iarăși îi zicea că nimic nu-i mai bun ca hreanul ras și amestecat cu miere de stup. Și cîte și mai cîte doftorii îi spuneau femeile și lelea Firuța toate le cerca, numai de doftor să nu auză, că doftor e cel de sus iar la doftori de prin orașe neam de neamul ei n-a umblat.

Dar în cele din urmă, totuși, la vreo cîteva zile, își luă badea Petre inima în dinți și merse la doftor fără știrea lelei Firuța. Și spuse el doftorului din fir în păr tot ce-i cu Toderică. Și luă pe doftor cu el, îl puse în sanie și pîn-acasă la badea Petre nu se opriră.

Toderică zăcea dus. Doftorul îi pipăi mîna, îi ascultă răsuflarea, puse urechea pe pieptul lui, îl ascultă cum tușește și scrise ceva, pe un petec de hîrtie de trei degete de lat și-i zise lui badea Petre: « Să meargă un argat călare numaidecît la spițerie în oraș, colea pe cina cea bună poate fi îndărăpt; eu nu merg de aci pînă mîne, rămîn la domnul părinte. Cînd va sosi argatul cu ce-i scris pe țidula asta, să vii după mine la părintele. De mîncare să nu dați feciorului numai lapte călduț, de băut tot lapte, de va cere. »

Cu vorbele aceste merse doftorul, îngîndurat, la părintele, iar badea Petrea puse numaidecît un argat călare, care zbură pînă la oraș.

★

— Din ce poate să-i fi venit la feciorul bocotanului o boală așa grea, părinte? întrebă doftorul pe preot, după ce-și dădură bună vremea, ca buni prieteni ce erau. Nu cumva Petru Păunești lor, avut fiind și zgîrcit, a pus feciorul la muncă prea grea! Că feciorul acela n-are o plămînă și cealaltă încă-i ca dusă. Mult, dar mult zic, de va mai putea trăi pînă la primăvară că nu-i nici un modru. Așa-i de intrat răul în el, cît numai pe la spitalele din orașele cele mari mai vedem cîte unul, așa de zbuciunat la sănătate. Auzi, părinte, pe sate nici nu credeam că pot da de un așa bolnav. Ce spui dumneata, din ce să-i fi venit? Nu cumva din strengării?

— Ai gîcit, doctore, ai chiar gîcit. El a fost dragul mamii. Toate-i erau iertate, numai să nu se supere cumva puiul mamii. La școală nu-l deteră nici batăr aici în sat, ca să nu deie scumpul mamii de ceva greutate! La lucru nu l-au pus că doară era scumpul mamii, d-aurucul mamii; de tînăr se învață la fumat de tutun și la băut de holercă și la petrecerea nopților în șezători și pe la beuturi.

Acum iacă urmarea!

— Așa, părinte, așa! Apoi ține minte, că doftorul va fi de vină că nu i-a dat leacuri de care vindecă, ci de care omoară. Am mai pățit de aceste!

Colo pe la cina cea bună veni badea Petre la părintele după doftor, că sosise argatul cu doftoriile din oraș. Și merse doftorul cu preotul acolo și mai căutară pe Toderică și mai îmbunară pe bieții creștini:

— Puterea lui Dumnezeu este mare. El dă și El ia boalele, noi trebuie să cercăm, cît ne slujește priceperea. Dați din doftoriile aceste de trei ori pe pe zi cîte o lingură. Iar de mîncare-i dați numai lapte călduț, ori zamă se găină. De beut încă-i dați numai lapte dulce.

— Dar cîte o leacă de holercă? întrebă lelea Firuța.

— Niciun strop! răspunse doctorul.

— Nici îndulcită cu miere de stup?

— Nici!

★

Pe la dumineca Floriilor toată lumea era la biserică, să audă slujba cea sfîntă și să aducă acasă salce sfințită, care-i bună să afoim în grajduri și în casă, cînd e vreme grea. Numai din casa lui Petrea Păunești lor nu era nimenea la biserică în acea zi sfîntă.

Afară era frumos, soarele lucea și încălzea, musculițele ieșeau din ascunzătorile lor de peste iarnă, firicele de iarbă își arătau colțul pe dealuri și prin grădini, paserile ciripeau vesele, mieii jucau. Toată firea avea sărbătoare, sărbătoarea Floriilor, numai în casa lui Petrea Păunești lor era plîns și jale. Nici badea Petre, nici lelea Firuța nu vedeau soarele cel frumos, nu vedeau firea cea veselă, ei vedeau numai pe Todorușul lor cel scump și drag care se stinge, nu mai poate vorbi, răsuflă numai din cînd în cînd, își deschide ochii numai rar pe cîte o clipă, apoi iar îi ține închiși ceasuri întregi; tot e rece ca un sloi de gheață, numai la inimă mai are o leacă de căldură. Și aburul ce-l scoate din gură e rece.

E ca dus bietul fecior. Cînd era cruce amiazi, era rece de tot. Badea Petre plîngea ca un copil mic, lelea Firuța se bocea cît o lua gura:

— Mi l-au mîncat doftorii, că pînă nu aduse doftor nu-i era așa rău, dar din minuta ce-mi intră doftoru în casă, viața copilului se împuțină văzînd cu ochii. Fie de capul cui mi-o nebunit omul să meargă după doftor!
Și-și smulgea părul, biata muiere și blăstăma cît o lua gura, blăstăma pe doftori și pe cei ce nebunesc oamenii să meargă la doftori.

Cînele urla a pustii p-afară, argații umblau numai pe vîrful degetelor. De nu erau ei, ar fi putut și bietele vite muri de foame și de sete, că nici badea Petre, nici lelea Firuța nu aveau cap a se gîndi la ele; ei numai se văitau și plîngeau și blăstămau pe doftori și pe cei ce nebunesc oamenii să alerge pe la doftori.

Petrea Păunești1or e de tot schimbat de cînd i-a murit feciorul. Nu mai lucră nimic. Stă ceasuri întregi răzimat cu coatele pe masă și cu capul în pumni. Nu se uită ce fac argații și ce nu fac; ce fac ei, e făcut, ce nu fac ei, nefăcut rămîne. Dacă pe badea Petre-l prinde urîtul a sta închis în casă, își ia pălăria și iasă la drum și merge fără țintă. Altădată se trezește că-i la moară, ori la biserică, cînd nu-i nime pe acolo. Dacă-l cheamă cineva, ascultă ca un copil bun, merge și face ce i se zice. Nu mai are cap de gîndit, nu pricepe și voință. Unii oameni l-au chemat la jidanul și s-a dus; și i-au închinat să beie și a primit și l-au mai îmbiat și iar a beut, pînă nu s-a putut duce de la jidanul, de a durmit acolo. El care în viața lui nu călca pragul jidanului, de cînd i-a murit feciorul minteni-minteni e pe acolo, numai să-l cheme cineva. Azi așa, mîne așa, pînă se desprinse a merge și singur; pleca de acasă în nesimțire și numai se trezea că-i la jidan.

Lelea Firuța încă-i schimbată de tot, de cînd i-a murit feciorul. Nu-i zi să nu meargă la cimitir să plîngă pe mormîntul lui. Dacă o însoțea vro cumătră, i se mai ușura sufletul că, mergînd și venind de la groapă, avea cui spune cum doftorii i-au omorît feciorul cu zile și cum numai popa a cumpănit pe omul ei să meargă pe la doftori, pe unde neam de neamul ei n-a umblat. Dacă o chema vro muiere la un pahar de beutură, ca să-și mai întărească cea fire, la început se cam codea, dar cînd îi spunea: « deci, vină, să cinstim un păhar de vin de sufletul lui Toderică », acum auzea aceste vorbe, pleca capul și se supunea.

Așa merseră trebile cît fu văruța de mare. Ce lucrară hargații, fu lucrat, ce nu, nelucrat rămase pînă în ziua de azi.

Dar un lucru pe care-l faci și azi și mîne, ți se preface în fire, vine ca o boală, de care cu greu te poți mîntui.

Așa fu și cu badea Petre și cu lelea Firuța. Încetul cu încetul se deprinseră cu băutura. Băgară de seamă că dacă beau, mai uită din supărări, deci se făcură beutori de cei mari. Soți la beut se aflau destui, care tot mereu le ceterau în cap. « Românul de bucurie bea, de supărare bea, că de n-ar bea ar nebuni, l-ar omorî gîndurile și supărările ». Și ei ascultau, clătinau din cap și beau tot mereu [....]

Mergînd lucrul așa, ei cheltuiau pe de o parte tot mereu și mult, argații furînd de pe altă parte tot pe ce puteau pune mîna — și mîna o puneau pune pe tot ce le vedeau ochii, în scurtă vreme se văzură fără vite, apoi cu bucate tot mai puține și mai puține, în urmă-și vîndură uneltele și acareturile de muncă și, mai în urmă, prinseră a vinde loc după loc, ogor după ogor,

luncă după luncă, mai fără niciun preț; le da la cine le cerea și cu cît îi îmbia. În urmă rămaseră numai cu casa și cu grădina.

Dar et tot nu se deșteptată din somnul cel de moarte, în care căzură. Oamenii cei buni nu cutezau să le mai zică ceva, că se făcură dîrzi de atîta băutură; iar oamenii cei lacomi de a avea moșii ca de pomană pîndeau prilegiul să-i vază țepeni de beți, apoi începeau a face tîrg cu ei. Pe asta cale rămăseseră, cum zic, numai cu casa și cu grădinile. Banii toți mergeau la jidan.

Cercat-a într-un rînd preotul să desmintă pe Petrea de la beutură, să-l întoarcă în cărarea creștinilor, dar și-a aflat omul.

Că Petrea [. . .] răspunse preotului așa: « Părinte dă-mi mie bună pace, că pace-ți dau: adă-ți aminte că numai o dată te-am ascultat, cînd ai zis să aduc doftorul și m-oi căi pînă oi pune pîna pe piept. Dar știu eu de ce ai cumpănit pe doftor să-mi omoare copilul, unde nu l-am dat la învățătură să-ți ieie vreo fată de pe cap: dar decît cuscru cu dumneata, mai bine așa cum am ajuns și cum sînt! »

Preotul încremeni cînd văzu cît e de schimbat bietul creștin, îi era milă de el, dar n-avea cu cine să înțelege: se căi că și-a prins vorbă cu el.

Acum nu mai trăiește nici Petrea Păuneștilor, nici lelea Firuța, muierea lui. Pe el l-au aflat țapăn, înghețat în omăt, dinaintea casei lui. Ea a murit nebună la vreo jumătate de an după el [. . .]

Azi e crîșmă [. . .] în casele cele frumoase ale lui Petrea Păuneștilor din capătul satului. Iar pe grădinile cele două din sat a făcut două case și s-au așezat în ele doi feciori.

Vedeți cum vine bătaia lui Dumnezeu? Și cine fu aci vinovat, la toate cîte vi le-am spus?

SURDUL

Sînt vreo 42 de ani de cînd veni la noi în sat un dascăl tînăr, sprinten, subțirel și ca un bujor de frumos; numele lui era Damian Fulger. El fu cel dintîi dascăl la noi; înainte de aceea satul nostru nu avusese școală și dascăl. Dascălul acesta fu trimis de la vlădicie să învețe copiii oamenilor, iar oamenii aveau de la domnul protopop 2 porunci strașnice: 1) să-și deie copiii la școală și 2) să deie dascălului Damian Fulger pe toată luna 5 fl. din lada bisericii, care vezi bine era goală, și, de tot copilul ce umblă la școală, să deie dascălului cîte 10 cupe de cucuruz ori de secară, mai mult adică pe de două ori cît dau porcarului pentru fiecare porc; că pentru păstoritul porcilor nu dau la porcar decît 5 cupe de grăunțe pe o vară, vezi bine îi mai dau și merinde, iar dascălului, în loc de merinde, era să-i deie cîte 5 fl. pe lună, adică 60 fl. pe an. Oamenii de la noi, ca oameni de omenie, ascultară și porunca vlădicului și a protopopului, primiră adică pe dascăl în comună și-i dădură cîțiva băieți la școală, dar să-i mai deie și atîta potop de plată, nu mai putea pofti nici vlădicia, nici protopopul; de unde să iei tu în toată luna cîte 5 fl. că doară banii nu curg la vale! Bucate încă i-au dat, cine și cît a voit, mai cucuruz, mai secară, mai grîu jumătățit;destul că i-au dat, cît i-au dat.

Și dascălul învăța copiii, și copiii trăgeau la școală, că era glumeț și rîzător, nu mai sta tot cu bîta pe ei: mai cînta, mai ieșea cu ei la cîmp, mai și învăța cît le ajungea priceperea, destul că trecea o zi după alta.

Așa trecu o toamnă și o iarnă, iar cînd fu de către primăvară mai mult era cu băieții la cîmp, pe acolo învăța a cunoaște unele ierburi și goange, dar mai mult se jucau. Nici nu-i lua nimeni în nume de rău, că doar copiii-s copii, iar el încă era tînăr într-o minte cu ei. Apoi nu era chip de stat în școală, cînd era cevași vreme bună, că școala era mică și întunecoasă, iar afară era lumină și larg cît vedeai cu doi cohi.

De la o vreme au băgat babele de seamă că dascălul cu copiii mai des iasă la cîmpul din sus de sat printre arinii cei înalți de lîngă moară; iar tot babele mai scosese vorba, că domnul dascăl mai în toată ziua intră în casa morăriței, mai să beie apă, mai să-și aprindă țigara, mai să adăpostește acolo de o ploaie, mai de soare, destul că cu ceva pricină nu era zi lăsată de Dumnezeu să nu calce odată pragul morăriței; așa ziceau babele, că doară gura lor nu-i făcută să poată tăcea, trebuie să tot vorbească, mai de unul, mai de altul, că altcum fac cobe ca găinele de sete.

Era adică la noi în sat o muiere văduvă numită morărița, fiincă bărbatu-so fusese morar la moara grofului cea de piatră, ce-i între arini. Morarul era mort

şi de zece ani, iar Anişca morăriţa trăia numai singură cu fata ei, cu Salvina, care acum era fată mare, iar cînd murise tată-său era numai de vreo 7—8 ani. Pînă cînd era morarul în viaţă, cumpărase de la unul de la altul cîteva bucăţele de loc chiar lîngă pîrîul morii, le îngrădise jur-împrejur cu sălcii, care prinzîndu-se erau ca o cunună în jurul grădinei; acolo făcuse morarul şi o căsuţă, căci îşi zise: « Cine ştie cîte zile voi avea, să nu-mi rămînă cumva muierea pe ulițele oamenilor, fără o cocioabă de casă; afară de aceea, cu grofii cît eşti cu slujbă, cît fără slujbă, în toată buna vreme te poţi aştepta să-ţi deie drumul; atunci unde-ţi să-ţi pleci capul de nu-i avea cuibul tău, că vulpile au vezunii şi păsările au cuiburi, iar omul, că-i om, să nu aibă o cocioabă cît de cît? » Aşa făcu dar morarul, el cu mîna lui, în timp de cîţiva ani, o casă foarte bună şi lîngă ea o leacă de poieţică pentru 2 vite şi un şopru de ţinut nutreţul. Casa şi grădina-i erau chiar lîngă moară , numai pîrîul morii le despărţea. Stînd acolea şi-a crescut nişte purcelaşi, şi morăriţa şi-a crescut gîşte şi raţe şi alte galiţe, toamna le-a vîndut şi au cumpărat 2 viţele, şi de aci încolo merseră apucîndu-se la cîte ceva. Dădu Dumnezeu, că morarul ajunse de avea 2 vaci cu lapte, o scroafă mare cu purcei şi galiţe ca un domn. Atunci văzu că n-ar strica să aibă unde-şi păşuna vituţele, ca să le deie în ciurda satului, îi era peste mînă, fiind cu starea la moară, din sus din sat, nu în drumul cel mare, pe unde ies ciurzile satului. Era din sus de grădina lui o rîpă mare şi seacă, numai măcriş iepuresc făcea. Aceea ar fi fost bună de el, dar era a altora. Întrebînd în dreapta şi în stînga, că a cui ar fi coasta aceea, află că ar fi a lui Ioşca Urîtului, un nemeş scăpătat şi beţiv. Întîlnindu-se odată morarul cu Ioşca chiar la el la moară, dau din vorbă în vorbă şi fac tîrg laolaltă, că adică morarul să deie scroafa cea mare cu purcei cu tot lui Ioşca pe coasta cea stearpă. După ce făcură tîrgul şi băură aldămaşul, Ioşca luă scroafa şi o duse în tîrg de-o vîndu, să aibă bani de cheltuială, iar morarul se puse bărbăteşte, şi ocoli şi coasta cea mare şi stearpă cu sade de salcă, care toate se prinseseră frumos. Dar nu mult după aceea morarul muri, iar morăriţa se mută din moară în casa lor, care-i numai dincolo de pîrîul morii, într-o grădină mare cît vezi cu ochii, ocolită de sălcii. Aci crescu Salvina mare; primăvara şi vara asculta cîntecul păsărilor cosînd la umbra sălciilor şi a arinilor, mai stînd şi pe lîngă cele vituţe pe coasta lor, cea seacă, iar iarna mai ascultînd poveşti pe la moară, mai torcînd cu muma sa în casă. Vecini nu aveau numai pe morarul, care se schimba minteni-minteni, după cum plesnea grofului prin cap, iar ele două, Anişca morăriţa cu Salvina, ele erau nestrămutate, că erau în casa lor, care li-o făcuse morarul, fie iertat, pînă era în viaţă. Atîta şi aveau: casa şi grădina de pe coastă, dar şi aceasta rea, cît nici măcriş iepuresc nu făcea cum se cade, şi aveau vituţele acelea. Aci venea dascălul Damian Fulger mai în toată ziua. Şi nu era mare minune că venea aşa des, că căsuţa morăriţii era ca un păhărel, iar Salvina ca un fluturaş de ceia după care umblă băieţii cu pălăria în mînă. Şi Damian Fulger, dascălul încă era băiat, şi era ager ca fulgerul la umblat, dulce la vorbă, cu glas frumos, numai bun de umblat după fluturi ca Salvina.

Din una din alta, Damian şi Salvina prind a se plăcea; şi cînd nu avea copii la şcoală, mergea singur la plimbare printre arini, şi acolo începea a cînta ca băieţii:

Trecui valea și-un pîrîu.
La mîndra, sufletul meu,
Trecui valea și-o puntiță
La fata de morăriță;
Nici știi țese, nici știi coase,
Dar nu-mi pasă că-i frumoasă.

Iar de pe coastă de peste pîrîu se auzea altă cîntare:

Cine-ar zice, badea vine,
I-aș da tot ce am pe mine
și
Unde-i badea cu doru,
Nu poți ara cu plugu,
Că s-acață plugu-n dor,
Trag boii de să omor!

El auzea cîntarea Salvinei și Salvina auzea cîntarea lui, și unul și altul știa, morărița încă înțelegea ce înțelegea, dar se făcea a nu băga de seamă, că doară era muiere cu minte.

Colea în postul cel mare, pe la sfîrșitul lui Mărțișor erau zile mîndre și senine. Într-o zi după școală, colea de către seară, dascălul Damian era în grădină la Anișca morărița. Acolo era și lelea Anișca și Salvina. « Ce frumoasă ar fi coasta asta să fie plină de pomi », zise dascălul.

— Dar oare face-s-ar aici pe coasta asta rea? întrebă morărița.

— Face, lele Anișcă, s-ar face foarte bine, numai atunci n-ar mai putea vitele să pască printre ei, că frecîndu-se de ei, nu le umblă bine pomilor.

— D-apoi s-avem cine să pună pomi, bine ar fi, dar noi muierile nu ne pricepem la de astea. Frate-meu, popa din Valea-Dosului, mi-ar trimite pomi, parte pădureți, destui, dar cine să mi-i pună și cine să mi-i altoiască? că noi nu știm! Așa vorbi lelea Anișcă, iar Damian dascălul, numaidecît se îmbie a-i pune el pomii și a-i altoi. Deci, înainte se bucurau văzîndu-și în minte coasta plină de pomi. Drept că și merse lelea Anișcă cu Salvina și cu Damian Fulger, cu dascălul, pînă la popa din Valea Dosului, care era frate cu lelea Anișcă, că și dumniaei era fată de popă și se măritase după morar, căci pe atunci așa erau vremurile: preoteasă și morăriță se făceau numai fetele cele mai alese, mai de gazde, că numai aceste două muieri în sat erau scutite de a merge în brazda domnului de dimineața pînă seara, numai la aceste două le veneau de-a gata, la una prescurile, la alta pogăcile, deci morărițe și preotese se îndesau toate, să se facă, numai cît toate nu puteau fi, că la un popă, p-acele vremi îi era destul o preoteasă și la un morar o morăriță, iar într-un sat era pe atunci numai un popă și un morar. Destul dară, că lelea Anișcă era sora popii din Valea-Dosului și se duse la dumnealui cu Salvina și cu dascălul Damian Fulger, se duseră tustrei să pună lucrul la cale cu ... pusul pomilor. Nici n-au mers pe jos, ci cu carul cu vacile; lelea Anișcă făcu un ziț bun de paie, pusese fundul la car, peste paie puseră un țol, apoi 2 perne, pe ele o cergă verde și acolo șezu dumneaei cu Salvina, că doară dumneaei era morăriță, fată de popă și soră cu popa din Valea-Dosului la care mergea

acum după ... pomi. Vacile le mîna dascălul Damian Fulger, mergînd mai mult pe jos pe lîngă car, decît în car. Au plecat într-o zi dis de dimineață și numai colo către amiază au ajuns la Valea-Dosului. Acolo au stat pînă către ojină, s-au mai ospătat, au mai povestit și au pus trebile ... pomilor la cale, iar la ojină au plecat spre casă, că a doua zi dascălul era să fie în școală. Asta s-a întîmplat chiar în ziua de patruzeci de sfinți.

Cînd au venit din Valea-Dosului nu s-a urcat dascălul nici o minută în car, că nu era unde; și muierile, adică lelea Anișca cu Salvina, nu mai șezură nici ele așa bine, ca la venitul de acasă, că-și mutară zițul dinainte, iar dinapoi umplu popa Toma, fratele lelei Anișca, de pomi pădureți spinoși, că le-a dat doară 150 de pomi pădureți, apoi cum i-a legat, cum nu, că minteni-minteni le cădea cîte unul în cap, mai cu rădăcina, mai cu crengile cele spincase. Vreo cîțiva pomi le dăduse și de cei altoiți, că avea popa Toma de unde, că doară cine mari avea pomi mulți și buni ca el, și mari și mici?

Destul că acolo către miezul nopții au ajuns sănătoși acasă oamenii noștri, lelea Anișcă făcu numaidecît o leacă de foc să încălzească ceva de cină, iar Salvina cu Damian așezară vacile în grajd și carul în colniță (corliță) și intrară și ei în casă voioși că ... au adus pomi. A doua zi după amiază dascălul era tare învăluit; merse cu toți școlarii în grădină la lelea Anișcă, morărița, să le arate — cum se pun pomii; lelea Anișcă cu Salvina făcea gropi tot la trei stînjeni de departe una de alta, precum îi povățuise popa Toma din Valea-Dosului, dascălul Damian curăța pomii și-i punea în gropi cu ajutorul copiilor mai mari, iar ceilalți copii adunau bărbățește pietrele și duceau pe lîngă gard. Mergea lucrul strună de bine. Iar cînd fură gata îți era mai mare dragul a te uita la lucrul lor; stau pomii în gledă ca cătanele; ori dincătrău te uitai, tot rînduri oable vedeai de pomi.

Pe cei altoiți îi puseră mai aproape de casă, apoi după ei urmară cei mai mari, și în urmă cei mai micuți.

— Să mai avem pe-atîția, ar fi chiar plină grădina », zise dascălul.

— De s-ar prinde aceștia odată! răspunse Salvina.

A doua zi după aceea satul era plin de vorbe, mai cu seamă muierile știau povești mai multe. Unde-și dau cu socoteală că dascălul a fost cu morărița și cu Salvina la Valea-Dosului de i-a credințat popa Toma, unchiul Salvinei. Altele ziceau, că morărița-i hamișe; se folosește numai de dascălul, ca să-i pună grădina în rînd, dar pe Salvina n-a da-o după el, că doară numai pe ea o are, și n-a da-o după un dascăl sărăntoc, că o poate da după orice fecior de gazdă din sat; altele iar ziceau, că dascălul e hamiș, a înturnat capul muierilor, dar nu va lua pe Salvina, că nu s-ar învoi popa odată cu capul, ca fata morăriții să fie dăscăliță, că și el are patru fete de măritat; bărbații, ca ei, nu mai vorbeau atîta, dar cîte o vorbă mai ziceau și ei, ca oamenii.

La Rusalii veni protopopul în comună, ca să ieie în seamă examenul copiilor, și rămase foarte mulțumit cu sporul aflat la școala dascălului Damian Fulger, și legă de sufletul oamenilor, ca să-i deie plata, și pe viitor să-și trimită toți copiii la școală. Eu încă eram atunci la școală și căpătai drept cinste de examen un briceag jidovesc, de cele de 2 cr. cu plăsele de lemn și cu un tăiș ca degetul. Bucuria mea, că am cu ce ciocîrți!

După examen nu văzură pe dascălul Damian Fulger multă vreme prin sat pe la noi. Acum iar era plin satul de vorbe; unii ziceau că s-a dus la părinți, dar va veni și va lua pe Salvina morăriței; alții și dau cu socoteala, că e trimis de protopop la popie, și cînd va veni gata, va lua pe fata popii nost, pe Samfira; alții, adică altele, că tot muierile erau, care făceau vorbele, ziceau că n-o să mai vină, că a cerut de la morăriță pe Salvina, dar nu vrea să i-o dea; iar alții știau și mai mult... știau adică și ziceau, că dascălul e un taie fugă, de abia a așteptat să vie examenul, să se descotorosească de Salvina morăriței. Unele muieri, cumetrele, întrebau pe morărița, cam pe de departe, cum știu ele:

— Dar ce-i, faci-ne o țîră de veselie cu Salvina? Doamne, bună pereche ar mai fi cu dascălul! Amîndoi tineri, amîndoi frumoși ca doi bujori! Iar morărița le răspundea liniștită, ca muierile cele cu minte:

— D-apoi, ce o fi hotărît de Dumnezeu a nost va fi, de-a fi bine, de-a fi rău!

Cînd fu colo pe la Sfîntă-Măria mare, dascălul Damian Fulger sosi în comună însoțit de tată-su și de unele neamuri, trase ață la morăriță și se încredință cu Salvina, iar în ziua de Sfîntă-Măria mică le fu nunta, nu cu mult tămbălău, dar cinstit, omenește, cu voie bună din inimă.

Acum, încet cu încetul încetară vorbele în sat; dascălul ședea cu nevastăsa și cu soacră-sa în casa lor de lîngă pîrîul morii; cînd avea de ținut școală, o ținea cu toată sfințenia, iar afară de școală era tot hărnicie, era ca o furnică: lucra, tocmea, curăța, drigea; mai în grădină, mai pe la vituțe, mai pe lîngă casă, cît în scurtă vreme se putea vedea, că acum este bărbat în casă.

Toamna, colo după ce căzu frunza, se puse și aduse de pe coaste mulțime de păducei și spini cu rădăcină, și-i resădi frumos pe toate marginile grădinei printre sălcii. Oamenii îl întrebau cam în glumă:

— Ce a fi din ăștia, dascăle?

— Gard, răspundea el scurt și îndesat.

Prin sat iar prindeau oamenii a vorbi. Unul își dădea părerea, că dascălu-i smintit, că umple grădina de spini și de păducei, mai bine o lăsa pășunat la viței; alții vorbeau altceva despre el, destul că nejudecat nu rămînea, după cum nu rămîne nimenea în lume. După ce resădi păduceii jur-împrejurul grădinei, se puse și aduse din tufișuri și de pe coaste mulțime de pomi pădureți, sălbateci, cu rădăcini bune, și-i puse în grădină, tot 3 stînjeni unul de altul, pînă umplu grădina toată bine, că cu cei căpătați ast-primăvară de la popa Toma, unchiul Salvinei, numai pe jumătate putuse umplea grădina. Și el vrea să o aibă plină de pomi. Și o umplu. Acum era îndestulit. Toată ziua se preumbla odată de la unul la altul și, în mintea sa, pe toți și-i vedea încărcați de poame bune, deși era toamna tîrziu. Primăvara, în săptămîna Paștilor, pe toți îi altoi frumos, iar viteii nu mai intrau în grădina, care fusese multă vreme dată în stăpînirea lor. Toate mergeau bine la dascălul Damian Fulger; în școală sporea învățătura copiilor, iar acasă sporea asemenea cîte ceva.

Dar scris este că omul să nu se prea încreadă niciodată, căci chiar cînd gîndește că-i umblă mai bine, vine cercarea lui Dumnezeu peste el. Așa fu și cu dascălul Damian Fulger: în 3 ani după olaltă-i dărui Dumnezeu 3 copii, unul mai frumos decît altul; ai casei toți erau sănătoși și din zi ce mergea li se strîmta și cămara. Cînd fu în primăvară a patra puteai prinde iepuri

cu el de fălos ce era, și toată ziulica era în grădină; și cum nu? cînd pomii lui cei mulți și frumoși, toți, dar toți erau înfloriți, de gîndeai că i-au nins. Umbla de la unul la altul, nu odată, dar și de două ori pe zi. Era la culmea fericirii! Dar din ce din ce nu, că colo pe la Rosale, încă pînă nu a da examenul cu copiii, căzu la pat și boli, și boli pînă către toamnă, cînd se ridică, surd. Acum ce să știe începe? Dăscălia nu o putea purta așa surd cum era, iar altă măiestrie nu știa. Năcăjit și ca vai de el petrecu iarna aceea, trăind mai cu subțirele și decît pînă într-aceea, dar în urmă își întări încrederea în Dumnezeu și în pomii lui, care îi scoase din toate necazurile, din toate lipsele. Din an în an pomii făceau poame mai frumoase și mai multe și vînzîndu-le pe bani buni își acoperea din ele lipsele casei. Ba vestea despre hărnicia lui cu pomii merse departe, și un boier bogat îl rugă să-i facă, pentru plată, și lui o grădină așa frumoasă; și i-o făcu, ce-i drept, dar nici lucrul nu-i fu în zadar, că boierul plătea boierește la cel ce-i lucra omenește. Astăzi e dascălul Damian Fulger unul din cei mai bogați oameni din ținut, grădina lui e vestită în lung și-n lat, și e pe de zece ori mai mare decît la început; casa lui e binecuvîntată, numai cît azi nimeni nu-i mai zice dascăl, ci «Surdul», căci nu aude mai nimic, și-au și uitat oamenii de cînd nu mai e dascăl.

Din vol. *Povestiri din viața țăranilor români*, 1908.

BUNEA

A murit acuș doi ani domnul Ioan Bunea. Numele lui de familie era Grozav, dar lumea i l-a schimbat în Bunea, pînă era el încă în viață. Și era un om bun, cît rar îi mai afli azi pereche. El era fecior de plugar. Învățase cîțiva ani la școală, apoi îl luară la miliție. Acolo fiind cu purtare bună, ajunse segent-major. Servi el la miliție multă vreme, că acasă nu prea avea la ce trage, că frați mai avea vreo cinci, dacă nu chiar șase, moșie puțină; deci el rămase la oaste doisprezece ani încheiați.

În acest timp învăță bine limba nemțească, fiind mai mult în Viena cu starea. Apoi, ieșind în civilie, deveni cancelist la o judecătorie din provincie și se căsători. Luă de nevastă pe singura fiică a unei văduve. Nu știa, dacă soacră-sa are de unde-i da ceva zestre, ori ba, dar i se părea de fată. O luă deci și trăiră laolaltă zile albe. Amîndoi erau cruțători, astfel că din plata lui de cancelarist trăiau bine, fără să facă datorii. Își plătea chiria regulat, plătea prin prăvălii și pe la măcelării regulat, plătea omenește pe maiștri, cu care avea de lucru, și astfel el era onorat de toți.

Soacră-sa trăia singură în casa ei proprie. Ea nu le-a făcut tinerilor propunerea să șadă cu ea, și ei nu s-au îmbiat. Așa trăiră ei vreo cinci ani, și în fiecare an îi binecuvînta Dumnezeu cu cîte un fecioraș. Pe toți i-a face tata ostași — zicea el rîzînd, — și fiecăruia îi lua: mai o trîmbiță, mai o tobă, mai o sabie, care după cît era de mare și de harnic de a o purta.

La vreo cinci ani se bolnăvește soacră-sa. El trimite pe nevastă-sa numaidecît acolo:

— Să nu te miști de la bătrîna pînă nu i-a fi mai bine. Acasă ne-a face servitoarea ce ne trebuie, tu stai pe-acolo să aibă pe cineva cu milă pe lîngă ea!

Așa și făcu nevasta lui. Vreo zece zile a stat ea tot acolo, pînă la urmă i s-a făcut bătrînei mai bine. În acest timp seara și după-amiază, după orele de cancelarie o cerceta și el regulat, îi ducea medicul și medicinele și vedea să nu-i lipsească ceva.

După ce s-a însănătoșit bătrîna, merse odată la ei acasă și le spuse:

— Uitați-vă, dragii mei, eu sînt slabă și bătrînă, poate să mor odată fără ca voi să fiți de-a îndemînă, și să pună străinii mîna pe ce biată am. Să veniți, dragii mei, să ședem laolaltă. Și așa casa vouă va rămîne, ce să mai plătiți atîta chirie, că aveți destulă cheltuială cu copiii aceștia mulți. Haideți la mine!

— Am merge, soacră, că știm, că ne primești cu dragă inimă, zise el, dar uite, noi avem copii, ei fac larmă, dumitale îți trebuie odihnă, și, cum ești

dezvățată acum de tălălău, să nu-ți cadă greu și în urmă să te căiești, că ți-am făcut moară în cap. Mai bine să stăm cum stăm și dumneata cum stai; de vom vedea, că ești bolnavă, vom merge careva și vom ședea cu dumneata, dar să ducem droaia asta multă de copii pe capul dumitale, parcă nu mă încumăt.

— Ba să veniți, ascultați-mă, așa vreau eu; simt eu, că nu-s bună singură, numai cu străini, haideți voi la mine, că și eu am crescut copii, știu eu, că ei nu pot sta ca sfinții în icoană, și, feri Doamne, să steie, că atunci nu-i bine. Doară și zicala spune: « Feri-mă Doamne de copii buni și de babe frumoase»!

Destul atîta, că din vorbă-n vorbă ajunseră fiecare la convingerea, că mai bine va fi ca cei tineri, cu droaia lor de copii, să se mute la bătrînă. Și s-au mutat și legănat cuvînt n-a fost între ei. Ginerele, ca mai tînăr, vedea ca să fie toate în bun rînd pe lîngă casă; de ici scurgea o baltă, colo tocmea o ușiță, dincolo punea un cui, și pururea era ocupat. Numai la mîncare și la culcare era în casă, altcum tot pe-afară. Cînd n-avea alt lucru, tăia lemne cu ferăstrăul și le crăpa cu securea și le așeza în lemnărie, de-ți era mai mare dragul. Dacă ziceau muierile, soacră-sa și nevastă-sa, că de ce umblă el tăind lemne, că pentru cîteva pițule le-a tăia vreun ferestrăiaș, el le răspundea liniștit:

— De ce să nu le tai? Nu-i destul, că le cumpărăm pe bani scumpi, să mai plătim și pentru tăiat? Apoi eu zac destul în cea cancelarie, baremi acasă să-mi dezmorțesc aceste oase!

Așa stînd lucrul, la fiecare prima, cînd își scotea salariul, jumătate îl punea laoparte, la casa de păstrare, ca să aibă pentru zile grele, iar cu jumătate se ajungea, deși împlinea toate lipsele casnice. Ceilalți colegi ai lui Ion Grozav vorbeau multe despre el; mai că s-a băgat slugă la soacră-sa, să-i taie lemne, mai că-i un zgîrcit și jumătate, mai una mai alta, ca oamenii, care neștiind cruța, ar voi ca nici alții să nu cruțe și să nu aibă nimic, ci să fie tot înglodați în datorii, ca ei, pentru că să se poată plînge că nu-i dreptate, că-s lefile prea mici, că cei mari au prea mult, iar cei mici prea puțin și altele de acestea.

Într-aceea se întîmplă, de se ivi o holeră mare; mureau oamenii de toate vîrstele și de toate stările. Atîția oameni mureau, de s-a oprit a se mai trage clopotele pe la biserică, că altcum toată ziua ar fi trebuit să le tot tragă. Preoții de dimineață pînă seara tot duceau morți la groapă, cîte 3—4 deodată.

Între cei dintîi care muri de holeră, fu un biet de scriitoraș, după care rămase văduva cu șase copii. Dar știți cum e holera: în care casă intră, pe toți îi seceră. Astfel și aci, curînd după el muriră copiii cei mai mici toți cinci, în urmă muri și mama lor și rămase orfană de tată și de mamă o biată fetiță de opt ani.

Ioan Grozav se sfătui atunci cu nevastă-sa și cu soacră-sa și luă copila la ei. « Unde mîncăm opt va mînca și al noulea », zicea el; iar muierile adăugau: « de haine vom griji noi, îi vom face din vechituri și mai și din nou, că o copilă, — ce se mai cunoaște rogu-te?! »

Astfel Ioan Grozav luă copila cea orfană la el, o ținea ca și pe copiii lui, o punea la masă cu ei, dormea într-o casă cu ei, îi cumpăra toate cele de lipsă pentru școală și o purta îmbrăcată omenește. Biata orfană se afla atît de bine la bunii ei patroni, încît mai că nu simțea lipsa de mamă. Și Ioan Grozav era foarte mulțumit, văzînd că copila se află bine în casa lui. Și muierile erau foarte fericite, că pot da mînă de ajutor celei orfane. Băieții o priveau cu un fel de respect, căci vedeau, că ea știe citi și scrie și le desena cîți cocoși și

găini, și cîni, și mînzi, și ei se bucurau. « Fă-mi și mie sorucă — că așa-i învață Ioan Grozav să-i zică — fă-mi și mie un cocoș; mie să-mi faci o cloșcă cu pui; ba mie să-mi faci un mînz mic și frumos.» Și ea le făcea, bine-rău, cum putea, dar le făcea; toate hîrtiile ce le afla, erau pline de desene.

Colegii lui Ioan Grozav, vezi bine, nici lucrul acesta al lui nu-l aflară cum se cade. « Ce credeți, zicea unul, doară din milă a luat orfana la el? » — « De unde! A luat-o în speranță, că va fi avînd pe undeva vreun neam bogat, care aflînd că el o ține, să-i deie bani nenumărați pentru că o ține! E un fariseu! Apoi cum o mai ține, rogu-te? O poartă îmbrăcată în vechituri, de care leapădă nevastă-sa și soacră-sa! Mă mir, că nu-i e chiar rușine! »

« D-apoi acasă — adăuga altul — că-i mai rea decît o servitoare; le lucră tot lucrul, mătură, spală vasele, cară lemne din lemnărie, legume din piață și cîte trebuiesc la casă toate! . . . Afară de aceea, le mai înfulică și copiii, că de zgîrcit ce e, nici servitoare la copii nu ține! Să facem ceva, să o luăm de la el, zise odată unul. »

« Să o luăm, răspunse altul! »

Vezi bine, astfel de planuri se făceau în berărie, unde Ioan Grozavu nu era de față. Lucrul dacă era hotărît, ca s-o ieie de la el, dar unde să o ducă? Nici unul nu se îmbia să o țină, numai știa să învinovățească și să hulească pe Ioan Grozavu. El cam auzea cîte ceva din fleacurile colegilor săi, dar se făcea a nu auzi nimic, nu le lua nici într-o seamă.

Odată, după ce a încetat holera, prezidentul chemă la o adunare pe toți amploiații, nu numai pe cei de la judecătorie, ci de la toate oficiile din acel oraș. Locul adunării era ospătăria cea mare. Se duse și Ioan Grozavu. Acolo prezidentul le ținu o vorbire despre iubirea deaproapelui, care o termină cu vorbele:

— În mijlocul nostru este un bărbat, care pătruns de iubirea deaproapelui, a luat la sine o fetiță orfană, rămasă de la un amploiat de ai noștri. Datori sîntem fiecare din noi să facem aceea, ce face acest bărbat. Eu cred anume, c-ar fi bine să facem de azi încolo în fiecare an cîte un bal, pînă va fi fetița aceea de măritat. Din banii ce se vor aduna de la baluri, se va da o parte celui ce ține copila, iar cealaltă se va depune spre păstrare, să i se adune ceva zestre. Ce ziceți, domnilor, la acest plan al meu?

« Să trăiască! Primim! strigară cu toții. » Nici unul nu vorbi mai mult. Dar Ioan Grozavu păși un pas către prezident și zise:

— Domnule prezident! Iubiți și stimați colegi! Sînt învoit și eu cu cele propuse de domnul prezident. O faptă umană vom săvîrși, dacă ne vom îngriji de viitorul orfanei, care acum e în casa mea. Dar vă rog să schimbați ceva din propunerea domnului prezident. Venitul curat al acelor petreceri să se depună întreg în casa de păstrare în favoarea copilei, ca să aibă și ea odată zestre, de-a fi să trăiască să se mărite; iar de n-ar trăi, acei bani să formeze baza unui fond de ajutorare a copiilor de amploiați rămași orfani. Însă pentru întreținerea ei, de vă învoiți să o lăsați la mine, eu nu primesc pentru asta nici o răsplată. În cinste o voi ținea, ca și cînd ar fi a mea. Să nu creadă cineva că mi-ar fi spre greutate. Vă asigur, domnilor, nu-mi e nici spre o greutate. Unde mîncăm opt inși, poate mînca și al noulea; unde șed opt inși, are loc și al noulea. Apoi de nu știu ce haine scumpe n-are trebuință, că e copilă. Cînd va fi mai mărișoară, și le va face ea însăși, că voi da-o să urmeze un

curs de croitorie pentru femei. Vă rog dar să lăsați în grija mea susținerea ei. Ea se află bine la mine.

Toți priveau uimiți unul la altul și nu se puteau mira deajuns, cum de refuză a primi ceva pentru întreținerea copilei. În fine, prezidentul îi mulțumi și se hotărî, că așa să fie după cum a zis Ioan Grozavu. Balul prim în favoarea orfanei se ținu la 1 februarie. Casier se puse însuș prezidentul, care începu lista cu 3 fl. intrarea la bal și 100 fl. în favoarea orfanei. Era un holtei tomnatic, om cu stare și de o bunătate deosebită. Cînd era să plece și Ioan Grozavu cu nevasta lui la bal, îl opri soacră-sa și le zise:

— Dragii mei copii! Stați cîteva minute în loc. Uitați-vă, aici vă dau să puneți pentru biata orfană, care acum e ca și cînd ar fi a noastră, din partea mea 50 fl., din partea ta Ioane, 50 fl, din partea fiicei mele alți 50 fl., din partea fiecărui copil de al nostru cîte 10 fl., laolaltă 200 fl., taxa de intrare pentru 7 inși 50 fl.; laolaltă 250 fl.; Pune-i bine Ioane, și-i dă casierului numaidecît, între martori. Apoi fiindcă zilele omului nimeni nu le știe cîte sînt; acum mă lăsați sănătoasă, și cînd veți veni poate să fiu rece. Deci să știți, că am ceva bani rămași de la bărbatul meu și de la părinții mei, îi veți afla colo sub armar, dacă veți ridica o podea. Acolo sînt puși bine. Ceva bani mărunți mai sînt și în lada cea neagră de la căpătîiul patului meu. Ai voștri să fie, fiți tot cuminte și milostivi, cum sînteți azi. Acum mergeți în pace, dragii mei, și vă petreceți bine!

Cînd ajunse Ioan Grozavu la hotel, nu era decît numai prezidentul la casă, cu lista, pe care sta scris 103 fl.: și cu o farfurie dinainte, pe care erau banii puși. Ioan Grozavu însemnă cu mîna lui: Intrarea pentru șapte persoane 50 fl. Ajutor pentru orfană de la: Ioan Grozavu 50 fl.; soacră-sa, 50 fl.; nevastă-sa, 50 fl. Cei 5 fii ai lui, fiecare cîte 10 fl. =50 fl. cu totul 250 fl. Prezidentul privi lung la ceea ce însemna Ioan Grozavu, și crezînd că s-a greșit, îi zise:

— Domnule, nu te-ai greșit cumva, iată iasă 250 fl., salariul dumitale mai pe un an întreg.

— Nu m-am greșit, domnule prezident, iată aci sînt și banii!

Și scoase Ioan Grozavu 4 bacnote de cîte 50 fl., și le dete la casă.

Mult se miră prezidentul de dărnicia acestui cancelarist. Ce, își gîndea el, ceilalți amploiați de abia pot trăi de pe o zi pe alta din lefile lor, ba cei mai mulți sînt plini de datorii, și Ioan Grozavu dispune de așa mulți bani, încît pentru scopuri de binefacere poate să deie sute!

Toată seara se gîndi prezidentul, cum de Ioan Grozavu dispune de atîți bani și de atîta bunăvoință.

Care cum venea la casă să plătească, văzînd sumele solvite de Ioan Grozavu, se rușina de a da puțin, fiecare da cel puțin 10 fl. Astfel că, spre mirarea tuturor, în seara aceea se adună peste 100 fl. în favoarea orfanei, că public fu mare la bal din tot felul de oameni. În pauza cea mare de la miezul nopții se puse oaspeții să cineze. Atunci într-un toast prezidentul făcu cunoscut venitul curat încurs în favoarea orfanei. În acel discurs ridica pînă la al șaptelea cer pe domnul Ioan Grozavu, care nu numai s-a oferit a fi îngrijitorul copilei de cînd a devenit orfană, adăpostind-o la sine, punînd-o la o masă cu el, purtînd-o la școală ca și cînd ar fi copila lui, ci — zise el — «și acum a contribuit dînsul singur, cu casa dumisale, mai mult decît noi toți. Cu drept

cuvînt deci îi putem schimba numele, și de azi încolo să nu-i zicem Grozavu ci Bunea, că este bun de oficiu, bun de cîștigat, bun de păstrat și bun la inimă. Să ciocnim deci în sănătatea d-lui Bunea" !

Din minuta aceea lui Ion Grozavu toți îi ziceau Bunea. Următorii lui încă poartă numele Bunea, deși nu toți sînt chiar așa buni ca părintele lor.

★

Peste cîteva săptămîni se pensionă directorul cancelariei. Erau mulți petitori la acest post. Dar prezidentul îi zise: Să pun în acest post însemnat un om harnic, care-l merită, deși nu rîvnește deocamdată la el.

Și spre mirarea tuturor, în cîteva zile veni decret de la împărăție, prin care domnul Ioan Grozavu, alias Bunea, este numit director de cancelarie. Toți rămaseră încremeniți cînd auziră. Dar toți recunoscură că merită, că-i om bun de muncă, bun de cîștigat, bun de cruțat și bun de inimă.

De atunci a trecut mult. Domnul Bunea-Grozavu e sub glie, iar următorii lui toți îi poartă numele Bunea; de Grozavu și-au uitat, deși mulți ar trebui să nu se mai scrie Bunea, ci Grozavu, că sînt grozavi în năzdrăvănii, nu sînt ca domnul Bunea, fie iertat, despre care poporul vorbește cu pietate pînă în ziua de azi.

Din vol. *Povestiri din viața țăranilor români*,
Sibiu, 1909.

IX. AMINTIRI DIN COPILĂRIE

AMINTIRI DIN COPILĂRIE

1. CASA PĂRINȚILOR MEI

Casa părinților mei era o căsuță mică de nuiele, acoperită cu paie, precum erau toate casele românilor de la noi, după revoluția din 1848. Avea două ferestri, una spre miază-noapte și alta spre răsărit. Ferestrile erau cam atît de mari cît e o coală de hîrtie și aveau fiecare cîte patru ochi de sticlă (uiagă). Ele se deschideau numai într-o parte, în stînga. Înlăuntrul casei erau 2 paturi unul al părinților mei, dinainte și altul al bunicei mele la ușă.

Cuptorul cocător încă era în casă și la gura lui era cuptor de lespezi mari de piatră: în acesta se făcea iarna foc, ca să se încălzească și să se facă mîncarea. Vara se făcea mîncarea în tindă, pe vatră, și nu se făcea foc în casă, numai cînd se făcea pîne adecă mălaiu, că pe la noi rar fac oamenii pîne de grîu, deoarece grîul e la cei ce îl au în hambariu, iar foștii iobagi, adică oamenii de seama tatii, numai puținele hambare au pentru grîu, cam atîtea cît să aibă grîu de sărbători.

Pînea cea de toate zilele a someșenilor este mălaiul și mămăliga, dar pînă sînt de aceste nu vezi om mort de foame.

Pe lîngă pereții casei, dinlăuntru, locul necuprins de paturi îl cuprindeau lavițele, care erau nescari scînduri de brad, bătute cu cuie de cătră cei șase pociumbi. Pociumbii aceia aveau să steie tot în casă, iar paturile și lavițele ieșau afară, cînd văruia mama casa; ele nu aveau atîtea drepturi ca pociumbii. Pe timpul văruitului mai ieșea afară și masa, căci să nu credeți dumneavoastră, că doar în casa părinților mei nu ar fi fost masă. Și ce masă era masa părinților mei! Nu cu multe pistrițituri făcută, ci numai albă, cu picicarele de fag și cu tablă de brad, dar nu o vedeai în veci descoperită. Iarna și vara, ziua, noaptea, era acoperită cu două fețe, una albă, de pînză și peste ea alta, verde sau vînătă, de lînă. Cea de lînă o lua și împăturînd-o o punea mama pe căpătîiul patului, de cîte ori da cuiva de mîncare la masă, nu voia adecă să vadă mama nici cînd în nerînduială ale casei. Noi, pruncii, mai mîncam și pe la vatră, că cine era să umble în toată minuta așternînd masa de cîte ori cer copiii cîte o strugea de mălai.

Dar mă scăpai a zice: și ce masă era masa părinților mei! Așa e: masa părinților mei era o adevărată masă: mulți domni de români au mîncat la măsuța aceea mică; mulți preoți, protopopi, notarăși, dascăli mari și mici, diecei (studenți), care mergeau la școalele din Năsăud ori Bistrița, totdeauna se abăteau pe la casa cea mică a părinților mei, unde pe masa cea simplă li se întindeau cele trebuincioase. N-a intrat străin în casa noastră, care să nu fi gustat ceva de pe acea măsuță simplă. Și intrau mulți străini la noi, deoarece

căsuța părinților mei era chiar lîngă drumul țării și toți ieșeau mulțumind
numai pentru buna primire. Azi nu mai este această căsuță decît o ruină.
Tata la 1866, își făcu alta nouă, dar nu mai puțin ospitală.

Nu mai voia adică să șadă în acea căsuță, unde în timpul iobăgiei mîncase
mălaiul inundat de lacrămi de groaza măcăului de alun; nu mai voia să șadă
în acel bordeiaș alcătuit pe furci de goron și acoperit cu paie, de la fereastra
căruia îi strigase birăul domnesc de atîtea ori: Mitre! mîine să ieși la domni,
cu tată-tău, cu mumă-ta și cu muierea-ta, că de nu, știi ce te așteaptă!

Dărîmă toată căsuța aceea, în care-mi petrecusem eu cele mai dulci zile
ale vieții mele. Și multe zile bune ale copilăriei petrecui în acea căscioară!

Cu deosebire la sărbători eram fericit, că atunci eram toți acasă. Părinții,
după venirea de la biserică se puneau la masă și ne puneau la masă și pe noi,
pe mine și pe soru-mea, căci din cinci copii ce fusesem, am rămas numai cu
soru-mea și prînzeam împreună. Nici nu este prînz pe lume așa de bun ca
cel gătit de mama.

2. PRINDEREA POSTULUI DE CRĂCIUN

Ieri am prins post de Crăciun. Toată ziua a făcut mama plăcinte. De
amiazi ne-a făcut tăieței, pe găina cea galbină! Și friptură de găină am avut,
cu castraveți acri. Tata a scos din pivniță ulceaua cea roșie plină cu vin și
a băut cu bunica și cu sluga și mie încă mi-a pus un jumătate de păhar și la
Elena o țîră pe fundul păharului. Numai mama nu a băut, că ea nu bea nici
o băutură! Din apă afară nu am văzut-o bînd nici cînd nimic.

Aseară fu seara plăcintelor. Un blid mare, plin cu plăcinte cu brînză,
era în mijlocul mesei. Găina friptă în alt blid, tot acolo. Ulceaua cu vinul
era la îndemînă și lîngă ea păharul cel mare. Lumina cea de său ardea și
umina toată casa. Eu cu soru-mea stam la vatră și puneam la cale trebile
plăcintelor.

— Tu nu capeți una întreagă îmi zicea ea, că ai mai mîncat cînd le
cocea mama pe lespede.

— Ba tu nu capeți, îi ziceam eu, că tu ești mai mică și apoi și tu ai
mîncat cînd le cocea.

— Ba tu, ba tu, ba tu, ba tu și hai de cap. Soru-mea țipa ca din gura
șerpilor: «Vezi-l mamă?» atunci ușa se deschidea și dreptatea țărei intra.
— Da ce aveți?», striga tata și pacea era gata.

Aseară nu ne-a fiert mama nici ouă, nici tăieței în lapte, de acestea ne
fierbea numai în prinderea postului de Paști; ieri am prins abia postul
Crăciunului.

Ce deosebire între ieri și astăzi! Ieri toată ziua numai plăcinte și fripturi
și azi nici fasole, numai mălaiul gol! În ziua cea dintîi în post nu fierbea
mama nimic, ci trăiau căsenii cu mălaiul gol, dacă nu voiau să mănînce ceapă,
curechi murat ori silvoiz. Astăzi, după ce și-a curățit mama casa, se pune
pentru a întocmi toate pentru adevărata prindere de post, căci ieri fu lăsatul
dulcelui (fruptului), zicea ea, dar azi e prinderea postului. De aceea nu e mirare
că nu are vreme să facă de mîncare. Și cum ar și face că doar vasele sînt în-
fruptate! Acum trebuie să facă leșie, să leșieze blidele și talgerile și lingurile

și oalele și furcuțele și cuțitele. Numai fedeiele nu le leșiază. Acelea le pune pe foc și arde unsoarea din ele, iar ele rămîn ca nouă. Firește că unele și plesnesc pe foc dar — în sfîrșit — și olarii ar trăi; apoi pontul acela l-a învățat mama de la lelea Palaghia, din Bata, de la mătușa-mea și întru pomenirea ei, deși trăiește, trebuie să facă o țîră de țeremonie la prinsul postului. Destul că postul era intrat și a mînca de frupt e oprit; taie popa limba!

Nu face nimic, postim și colindăm cît e ziulica de mică, că în postul Crăciunului trebuie să știți că și prin Reteag sînt zilele scurte, iar seara, după ce se adună căsenii în casă, apoi cei mari spun povești, pînă adorm cei mai mici.

Îmi aduc bine aminte cum colindam toată ziua cu soru-mea, aci după cuptor, aci jos, în mijlocul casei, aci sub pat, numai la icoane nu ajungeam, altcum peste tot locul eram, a toate atingători, îndată ce ieșea mama din casă.

Trece o zi după alta, vine drăguța de iarnă cu omătul în spate și într-o bună dimineață, cînd mă scol, văd numai urdă pe afară. Soru-mea nu băgase de seamă.

— Elenă, hai să mîncăm omăt! zisei eu, ca mai cuminte.

— De unde, Ioane? strigă ea, voioasă.

— Dar de afară, îi spun eu, cu glas biruitor, ca omul care știe mai mult decît alții.

— Mai lăsați-vă locului, zise mama, nu-mi deschideți ușa, că vine frigul în casă! Mai țineți copiii în casă, mamă, dacă puteți! În zadar ne spunea mama că afară e frig, că omătul e rece, că nu mai știu ce; nu ne avu ce face, pînă nu ne făcu scăpați afară. Hoțul de omăt ne amăgea cu fața lui cea albă și ne poftea a ne apropia de el; barem de ne-ar fi amăgit numai el atunci. Cum ieșisem afară, Elena își umplu odată pumnii cu omăt, vrînd să-l bage în gură, dar simțindu-l rece, mi-l aruncă în cap și merse zbierînd înlăuntru. Eu mai stătui puțin afară și auzii pe mama mîngîind-o:

— Noa, vezi draga mea Ilenuță, dacă asculți de nebunul acela de Ion ce pățești? Bag seama eu eram de vină că neaua era atît de rece!

— Ascultă tu de mămuca, îi zise mama mai departe, vezi tu că el, adică eu, e blăstămat. Așa-i că nu mai ieși desculță în omăt? Că desculți ieșisem amîndoi. Era din pricină că nu aveam încălțăminte, ne apucase iarna desculți.

Dar altcum nu-i atîta pînă joi, apoi știi, că ne încalță tata! Elenii îi cumpără tata cisme și mie opinci. Tata își gătа săniile, una de pădure și una de gunoi. Îl văzui că vine în casă cu vreo 6 nuiele de carpin, că le pune după foc, pînă se înfierbîntă bine și apoi le sucește gînjuri, slobozind la fumuri din pipă, ca un turc. Cînd ieși tata afară, să pună gînjurile la sănii, mersei și eu, să văd cum le pune. Soru-mea nu lipsi. Parcă și acum o văd cum sta zgulită, cu picioruțele în omăt, ca și mine. Împletind tata un gînj zise:

— Un colac e gata! Atunci eu cu Elena, raita în casă, strigînd: «Mamă, dă-ne colac»!

— Dar de unde să vă dau colac? Pe cine vedeți voi umblînd cu colaci?!

— Că tata a zis că un colac e gata! Dă-ne colaci!

— Măi Ioane, pare-mi-se că pe tine te mîncă pielea, măi! De unde să-ți dau eu colaci? Nu cumva vrei să-ți fac unul, din cînepă? (că chiar torcea mama) sau să iau o nuia din mătură?

Dar noi, eu și cu Elena, nu încetasem a striga: colac și iar colac! Atunci tata intră cu un gînj rupt în mînă și cu o nuia verde, că facă alt gînj în locul celui rupt.

— Dar ce au copiii de se miaună? întrebă el.

— Ce să aibă, zise mama, cer colac, că tu nu ai alt lucru fără să le spui că colacii îs gata. Amu dă-le, dacă ai de unde, că de cînd intrară în casă, numai colac le trebuie, dar de mă scol de la caier și iau nuiaua, o să-i învăț eu a cere colac în post!

— Atîta-i tot? zise tata, îmbiindu-ne cu gînjul rotat.

— Na-vă, dragii tătucului, colacul acesta și mîncați-l, și dacă l-ați gătat, spuneți-mi să vă mai aduc unul. Atunci băgai de seamă că gînjul seamănă cu colacii colindătorilor de la Crăciun. Eu, luîndu-l, încetez de a zbiera și încep a colinda. Soru-mea, după mine, prin casă să îl dau ei. Eu nu vreau, ea țipă, eu zbier și facem un tălălău, de nu se mai auzea vorba mamei.

— Ioane, lasă-i ei jucăria, că e mai mică! Soru-mea prinde de gînj, eu nu voi să las, gîlceava se mărește, mama lasă caierul și apucă vergeaua... apoi lasă-mă de nu a făcut pace în țară...

3. CRĂCIUNUL

Tocmai cînd decurgea tractatul de pace mai pogan, intră la noi un prieten al meu, Andriș, fiul lui Ianoș al lui Andrișel, copil de ungur opincar. Îndată după intrarea lui luară toate o altă față, pacea se făcu la loc, de dușmăniile și încăierările vechi nu se mai făcu pomenire; soru-mea se întovărășise și ea cu noi, ținînd gînjul la spate, să nu îl luăm.

— Măi Ioane! zise prietenul Andriș, mă Ioane, ai tu bîtă?

— Ba, răspund eu, ce să fac eu cu bîta?

— Nu ai? dar traistă ai?

— Nici traistă n-am! dar tu?

— Hop, eu am și traistă și bîtă. Astară merg la colindat și capăt colaci și grițari, de ciudă noa, că tu nu-i căpăta, dacă n-ai cu ce veni a colinda.

Nici să mă fi opărit cu apă fierbinte nu m-aș fi ofilit mai tare, ca la auzul vorbelor acelora: să meargă el a colinda fără mine! și numai fără mine putea merge, deoarece eu nu aveam bîtă și traistă, de îmbrăcăminte nici nu mai întrebam.

— Mamă, fă-mi bîtă și traistă! zic eu într-un tîrziu, uitîndu-mă cu invidie la Andriș, care avea căciula trasă pe urechi, bîta în mînă și traista de grumazi, gata cum se cade de colindat.

— Măi Andriș, zice mama, n-ai putut tu ședea acasă, ca să nu-mi poftești copiii la atîtea nebunii? Noi nu avem Crăciun, pînă mai încolo, mîne îi numai Crăciunul vostru, al ungurilor. Lasă că pe Crăciunul nostru și noi ne-om găta de colindat, dar acuma lasă-ne în pace.

Soru-mea încă striga:

— Mamă, tantă! (straiță vrea să zică, dar fiindcă pe atunci învăța a vorbi, cugeta că ar fi bine să rostească cîte o vorbă pe nemție, că pe atunci domnea absolutismul nemțesc în țara noastră). Nu avu mama încătrău, lăsă caierul și ne făcu bîticuțe și apoi începurăm tustrei a colinda:

— Zori, zori, zori, dalbe surori... Să ne-ți fi văzut pe tustrei la ușă colindînd: toți trei cu bîticuțe în mînă, eu cu soru-mea desculți, ca regele zulilor, în cămeși scurtuțe, cu capetele descoperite, soru-mea cu un șir de mărgele negre la grumazi și cu cercei de argint în urechi. Numai aceste două lucruri o trădau că e fată, căci altcum purta părul tuns, după moda de azi a coconițelor.

În scurtă vreme ne veni în minte că noi numai bîte aveam și că ne trebuiesc și traiste. Nu avu mama pace cu noi pînă nu ne făcu și aceste lucruri, atît de trebuincioase colindătorilor. Ne făcu traiste, una mie și una soru-mii. A doua zi era să fie Crăciunul ungurilor. Pe înserate vedeai cete de colindători, tot trei-patru laolaltă, intrînd și ieșind de la vecinii unguri. În dreapta casei părintești ședea un ungur, badea Ianoș, peste uliță ungur, badea Dani și în stînga ungur, domnu poșta-meșter. Eu ascultam de la noi de pe prispă cum strigau copiii la fereastra badii Danii, unii: « szabad kántálni [1]? care colindători erau unguri, iar colindătorii români întrebau: « lăsa-i-ți sfîntul Crăciun în casă »? la care vorbe badea Dani răspundea: la unii « szabad », la alții « lasă ». Apoi colindătorii începeau colinda. De însemnat e că ungurii de la noi au datinele românilor la Crăciun, adică și ei umblă a colinda, primesc colindători, numai cît că ungurii de la noi, foști iobagi, adecă neștiind ungurește, colindă românește, precum și horesc cînd îi lovește dorul și precum și chiuiesc în joc și vorbesc în casă. Nu știu altă limbă.

Așa mă înțelegeam și eu cu copiii lor. Sînt la noi unguri care știu mai numai ungurește, foștii nemeși, ci-s atît de... nu știu cum le-aș zice, încît nu ne-ar face pic de cinste dacă ar fi români.

Destul că în vecini începu colindatul. Pînă atunci mă mai putu ține mama cu mare greu acasă, dar cînd auzii colindînd: « Pe cîmpul cu florile... Dragă Ileană... » atunci, raita, prin omăt pînă la badea Dani în casă. Eu fiind desculț nu mă oprii la fereastră, ci tunai oblu în casă, unde niște copii de ungur de pe deal, nemeși chiar, căpătau răsplata colindei: cîte un colăcel și dau să iasă, iar de la fereastră colidau cîțiva copii de român... « Dragă Ileană »! Bucuria badii Dani fu mare la vederea mea. Mă puse pe vatră cu picioarele la foc, zicîndu-mi: « Încălzește-te, Iunoaș și ascultă colinda, că eu merg și aduc și pe Ileana voastră aci! »

În adevăr bunul vecin merse la noi și aduse și pe soru-mea, care plîngea nemîngîiată. Ajunul de Crăciunul unguresc îl petrecusem la vecinul Dani, de unde mai tîrziu ne duse acasă servitorul nostru. Nu e lipsă a vă spune că duserăm cîte 2 colaci acasă.

Așa trăiau odată ungurii cu românii la noi, înțeleg cei ce fuseseră de-o soarte, foști iobagi. Azi, multămită împrejurărilor, începe a se răci tot mai tare și mai tare prietenia, pînă în sfîrșit vor trăi ca cînele cu mîța. Așa-i în lume: ce sameni... aceea răsare; cine samănă vînt secera-va furtună.

4. CRĂCIUNUL ROMÂNESC

La vreo săptămînă după Crăciunul unguresc văd numai că tata nu merge la pădure, deși datină avea ca în toată ziua să aducă cîte o sanie de lemne,

[1] E slobod să intrăm?

să se aprovizioneze de cu iarna pentru vară. El începu a scoate îndată ce se făcu bine ziuă, cîte ceva din casă, scoase masa, paturile, laviţele, icoanele şi... tot ce era în casă, de lăsă pereţii toacă.

— Eu nu ştiu, tu, Mărină, zise tata, ce mai umbli tu văruind pe o vreme ca asta, căci pereţii aceştia nu-s afumaţi.

— Ce ştiţi voi, bărbaţii, de lucrurile muiereşti! — zise mama. Doar e ruşine să aştepţi nişte sfinte sărbători cu casa ca hurubele cele ţigăneşti!

— Apoi, zise tata, tu fă cum ştii!

Şi se puse mama şi mătură pereţii cu o mătură de cele de grădină, apoi urni tot varul, care vrea să cadă de pe ei, după aceea îi murui cu lut cleios, de erau tot împistriţaţi pereţii. Eu cu soru-mea şedeam pe vatră şi ne uitam ce face mama; mai luam cîte o ţîră de lut, călcat şi lipeam şi noi pe jos şi pe vatră, pe lîngă toată porunca aspră a mamii. Nu ştiu ce pricină s-a ivit între mine şi soru-mea în aceea zi solemnă, cînd mama chiar muruia pereţii cu lut, destul că lăsă muruitul pereţilor şi începu a mă murui pe mine peste gură. Desigur am fost prea de omenie! A trecut însă şi asta! După aceea se puse mama şi vărui casa, apoi spălă ramele ferestrelor, lipi casa, roşi cuptorul şi începu a aduce cîte ceva în casă şi a pune la loc. O verişoară a mea spălase mobilele afară, în omăt; cuierele, laviţele, masa, paturile şi icoanele şi acuma începu a le pune care de unde au fost luate. Deodată cu sfîrşitul zilei se sfîrşi şi aşezatul lucrurilor din casă. Casa era gata ca o pălută, aşa susţinea buna, care încă dăduse toată ziua ajutor mamei la văruit, că doar la văruit cît lucru e! Te pot şi fura nescari tîlhăroi de ţigani, care umblă a cerşi, cum îs toate împrăştiate, ca pe vremea tătarilor; de aceea găzdoaia cea harnică nu mai are stare pînă ce le vede toate de unde au fost luate. Apoi mama era găzdoaie harnică. N-ar fi suferit pentru toată lumea ca să se audă prin cel sat că n-a gătat de văruit într-o zi, fie chiar şi într-o zi de iarnă!

Uitasem a vă spune, că înainte de asta cu cîteva zile fu la noi o sărbătoare şi mai mare decît văruitul, fu *ucisul porcilor*. Badea Vila venise de cu dimineaţă cu Nicolae Păsculeanul, cu badea Dani, badea Ianoş, David Petre şi mai ştiu eu cu care şi sfat făcură în casă, cum să scoată mascurul cel mare din coteţ.

Sluga venea cu păsatul de la rîşniţă, că sarea o rîşnise încă cu două zile mai-nainte.

— Mă cumetre! zice badea Vila către tata, eu socotesc că deodată să ucidem amîndoi porcii. Eu junghiu mascurul şi cumătrul Nicolae scroafa, că de vom scoate unul şi l-om junghia, atunci de ţipetul lui celălalt se înverşunează şi strică coteţu ori că scapă altmintrelea, apoi mai prinde-l dacă poţi!

— Aşa gîndesc şi eu, zise badea Niculae Păsculeanul, care era înarmat ca şi badea Vila cu un cuţit mai pogan decît baionetele honvezilor.

Şi ceata porni din casă; cei doi conducători cu armele în mînă, servitorul cu un blidişel cu grăunţe în mînă, să celuiască porcii din coteţ, după sine, ceilalţi cu mînecile sufulcate, ca să prindă pe paşnicii porci, care poate că numai moarte nu visaseră în acea noapte! Eu şi soru-mea încă eram îmbrăcaţi; o aşa festivitate nu putea trece fără noi! Mama şi servitoarea încă erau cu un blid mare în mînă, să sprijinească nevinovatul sînge.

Porcii fură amăgiţi cu grăunţe, de ieşiră afară. Sluga îi chemă după sine, aruncîndu-le grăunţe; ţugu-te, ţugu-te, ţugu-te, pînă la larg, acolo le aruncă

grăunțe mai multe. Cînd mîncau mai bine, se făcură dușmanii lor în două cete și se aruncară pe ei, iar badea Vila împlîntă fierul ucigaș în grumazii mascurului și badea Niculae în ai scroafei și peste puține minute zăceau fără suflare acele dobitoace, care nu făcură intrigi în contra cutărei limbe sau egylet[1], nu conspirațiuni în contra funcționarilor! Fără suflare zăceau două ființe, omorîte cu forța, fără judecător, fără advocat-apărător, fără de a putea reclama barem la tablă[2], dacă nu la curte. Și cînd li se împlîntară cuțitele în grumazi, nu voiau să descopere ceva secrete, posibil politice, ci, înădușindu-se în sîngele propriu, muriră ca toți eroii acestui veac!

Acum mi-i puseră pe săniuță și hai cu ei în grădină, unde mi-i pîrjoliră cu paie. De la acea bojotaie nu putui lipsi nici eu, nici soru-mea. Minune însă: cînd fu bojotaia mai frumoasă, cînd se juca vîntul cu para focului din spatele mascurului, ca și o petea de mătase, atunci mascurul se scoală în picioare și o tulește la fugă către fundul grădinii, în zadar îi fu însă opintirea, că la vreo cinci pași cade, ca să nu se mai scoale!

— Spusu-v-am că a curs prea puțin sînge? zise tata, parcă vedeam ce are în gînd porcul ăsta!

— D-apoi multe gîndesc și porcii, zise badea Vila, ci oamenii de ce-s oameni? să nu lase după ei!

Și mi-i pîrjoliră pînă arse tot părul de pe ei, apoi mi-i frecară cu omăt și cu pojmotoaie de paie, pînă mi-i făcură ca joljul de albi, de nu-i mai cunoșteam! Eu cu Elena eram încurcați într-un discurs foarte serios.! « Beșica cea mai mare va fi a mea, zic eu, o să bag în ea grăunțe, apoi să vezi cum va suna! » Soru-mea nu știa ce e aceea, dar totuși zise că nu o lasă. Eu una, ea alta și pricina-i gata.

Astădată însă nu ne făcu mama dreptatea cu vergeaua, ci badea Vila, dîndu-ne cîte o bucățică de ureche friptă, de porc. Și pacea asta fu mult mai bine primită decît cea cu nuieluța, numai că nu avu durată lungă. După aceeea băgară porcii în casă, îi făcură tot slănini, unturi, unsori, cărnuri și cîrnat, iar eu aveam o beșică mare, umflată și cu grăunțe de cucuruz în ea, să zurgăluiască: soru-mea asemenea avea una!

Nu voi a vă spune nimic despre ospățul purtătorilor de îngeri asupra porcilor, toți se ospătară omenește.

La cîteva zile după aceasta s-a întîmplat văruitul! Într-o bună dimineață, cînd mă sculai aflai în casă 2 coveți mari și la fiecare cîte o muiere, cernînd fărină de grîu. Pricepui numaidecît că iar se găta mama pentru ceva festivitate.

— Dintr-o mierță de fărină vom face colăcei pentru colindători, dintr-o mierță colaci cu bartă, pentru ceterași și numai după aceea vom face pita și colacii pentru casă. Avem să băgăm de nouă ori focul în cuptor azi, auzi, Dotică (diminutiv din Dochia) zise mama către o verișoară a mea, pe care, rămînînd orfană de mamă, o luă mama.

— Aud, mătușe! Pe cînd era ziuă bine se scoase un rînd de colăcei din cuptor, apoi altul și altul, pînă colo ce bate toaca de vecernie erau gata, atunci scoase mama colacii cei cu unt, ce-i băgase în cuptor, cu tot! Atunci mătură verișoara mea casa frumos, puse ștergarele prin cuie, trase fețe albe pe perini,

[1] Societate (ungurește).
[2] Instanță juridică.

lepedeie albe pe pături, fețe albe pe masă și cîteva minute era casa ca un păhărel. Mama încă era ocupată cu buna cu tot, ele așezau curechiul într-o oală, ca de o mierță, tot un rînd de curechiu, altul de carne și altul de găluște. Curechiul Crăciunului! ... Acum nu mai încăpea nici o îndoială că doar nu ar fi ajunul de Crăciunul cel românesc. Pe noi, pe prunci, încă ne schimbă mama frumos și ne zise:

— Fiți pe pace și nu fiți forobraji! Îndată or începe a veni colindătorii!

Verișoara aprinde lumina, tata intră în casă cu un butan mare în brațe, butanul Crăciunului, acela trebue pus pe foc, să țină foc toată noaptea, că doar cine să se culce spre o zi mare ca ziua de Crăciun? Pune deci butanul pe foc, mama pune oala cea mare cu curechiu înaintea focului, să fiarbă cu încetul, că pînă mîne doară este vreme. Într-aceste cînii latră de gîndești că ce au?

— Ian mergi, măi Niculae, de leagă cîinii, că vor fi colindători!

— Lăsa-i-ți sfîntul Crăciun în casă? autzim un glas subțirel de la fereastră.

— Lăsa, strigarăm toți căsenii ca dintr-o gură și la fereastră începură colindătorii o colindă frumoasă, iar după ce o gătară unul din ei mulțumi așa:

— Mulțămim, jupîne gazdă, c-am ajuns sfîntul Crăciun cu pace, cu sănătate, cu iertare de păcate. Să ajungem și anul nou și Boboteaza, sănătoși, veseli, în pace, cu voie bună, cu dumneavoastră dimpreună!

Apoi îi chemă tata în casă:

— Haidați în casă, dragii uncheșului! Ei, intrînd în casă, își luară căciulile de pe cap și ziseră fiecare:

— Bună seara lui Ajun, da-i mai bună-a lui Crăciun! Mama le mulțămi:

— Bună să vă fie inima, dragii lelii, dar a cui sînteți voi? Vedeți ce frumos știți voi colinda? Ionul nostru nu știe colinda ca voi. Mama îmbărbăta adecă copiii, dar nu știa că prin aceea vatămă onoarea copilului ei.

După ce merseră colindătorii, care căpătară cîte un colăcel și un cruceriu, mă văzu mama supărat de moarte!

— Da tu, Ioane, ce ai? zise mama. Doar nu ești beteag?

— Ai grije, Mărină, zise buna, că o fi deocheat copilul. Cine știe care a fost cu ochi răi din cei din casă!

— Da ce ți-e, Ioane, ce te doare?

Eu numai suspinam, eram atacat în onoare! După multe ninerări și întrebări, deodată, izbucnesc plîngînd:

— Că dumneata ai zis că eu nu știu colinda ca copiii aceia! Atunci un hohot de rîs umplu toată casa iar tata mă mîngăie:

— Noa, da tu încă văd că ai minte! Doar nu-i crede ce-ți zice mă-ta! Da știe ea ce-i colinda? Nu te teme, Ioane, că tu mai bine știi colinda decît copiii aceia.

Cu greu mă mîngăiară. În seara aceea nu umblam a colinda, ci dimineața trebuiră să mă lase pînă la popa, care-mi făgăduise un cruceriu și două mere, ce mi le și dete.

Cînd s-au culcat părinții nu știu, știu atîta că am adormit în colinzi și m-am deșteptat în colinzi; cu lumină am adormit, la lumină m-am trezit. Pînă a nu adormi au venit rînduri de colindători, cu stele, trei rînduri de țigani, cu ceteri și multe, foarte multe rînduri de colindători, de cei mici și de cei mari. La colindat adecă umblă copiii mai mult seara, pînă ce se urăsc

și obosesc, apoi se duc de se culcă, umblă mai mult, de obicei, mai mult de bucurie și pentru că capătă cruceri, poame, sau colăcei. A colinda umblă și pentru interes, anume țiganii și oamenii săraci. Țiganii umblă cu cetera, că ei sînt muzicanți și umblă toată noaptea, intră în casă și de acolo colindă. E bine însă să nu fie scară la pod în acea noapte, deoarece țiganii unii colindă în casă și fac tălălău, iar alții pun bine ce află prin tindă și prin podul casei, de se pot urca. S-a întîmplat de au furat cărnurile de porc toate, în seara Ajunului, țiganii colindători. Alți țigani colindă cu gura. Asemenea colindă cu gura oamenii, care, iar pentru interes, în formă de cerșetorie, umblă a colinda. Toți aceștia capătă colaci de la gazdă și nu colăcei mărunți, ca ai copiilor, ci mai mare, așa-numiții colaci cu bartă ! Oamenii mai gazde le dau și ceva de dulce. Țiganii însă și în ajunul Crăciunului tot țigani rămîn. Ei cer vinars, să-și bage în urcior, deși li se dete să beie; cer curechiu și altele. Numai ce auzi pe țigănci:

— Alduiască-te halea mari și halea tari ! Dă-mi un pic de curechiu și o țîră de rîncezeală ! De multe ori m-am gîndit: oare cer mai bine țigăncile ori țiganii? Dar parcă la una și aceeași școală au învățat și unii și alții !

Astfel toată noptița o ceată de colindători intră, alta iasă; aci ceterași, colo cu steaua, dincolo cu colinda, pînă ce se face ziuă. Atunci se trage oala cea mare cu curechiu de o parte, se mătură vatra, că doară toată noptița s-a strîns cenușe de atîta foc, ce a ars, se curăță casa, apoi se schimbă căsenii și . . . ian tăceți parcă aud clopotele !

O să intre diecii în biserică, că au mare slujbă, la o sfîntă zi ca asta !

După ieșitul din biserică, pînă-s oamenii la prînz, încă încep țigăncile cu copiii lor din nou prin sat. Ele tot colindă, cît țin sărbătorile Crăciunului și ale Anului nou (Sîn-Văsii).

Pe unele locuri umblă în sărbătorile Crăciunului și Irozii sau Craii. Aceștia de regulă sînt juni, care umblă la școală ori au umblat, deoarece au de învățat roluri cam lunguțe, care anevoie le-ar învăța numai din auzite. Ei sînt opt la număr: Irod împăratul, craii Valtazar, Melchior și Gașpar. Aceștia toți patru au pe cap coroane împărătești din hîrtie aurită, au haine pistrițe peste ale lor, cu săbii de lemn, îmbrăcate în hîrtie argintată și știu ținea dispută întreolaltă. Lîngă aceștia patru crai este un cuvios părinte cu barbă de brebeni. Rar se întîmplă să aibă revereandă și molitvelnic, dar barba nu-i lipsește, semn că barba e lucrul cel mai principal la popie. Și rău stă popii fără barbă, neamțului fără căței, ungurului fără pinteni, jidovului fără pene, armeanului fără pipă, țiganului tuns și sasului cu călcîie la cisme. Tot de ceata crailor se ține și un soldat, care adesea e îmbrăcat honved, semn că împăratul Irod iubea foarte cătanele ungurești ! Unul din cei mai de seamă ținători de crai este îngerul. Acesta nu e făcut din ceva fetiță, ci din fecior și, mai ales, foarte urît. El e îmbrăcat în haine albe și adese are și coroană împărătească. Crucile de pe hainele lor nu pot lipsi, ca și de pe a celor crai și de pe a soldatului și popii, semn că toți sînt creștini, pînă și Irod. Popa poartă cruce în mînă, adesea de la ceva reschitori. Cel mai original decît toți este ciobanul. El nimerește mai bine ca toți, deoarece portul lui: opinci, cojoc și căciulă, sînt mai potrivite iernii noastre decît barba-popii, sabia crailor și aripile îngerilor.

Lîngă acești Irozi mai vine și iapa. Iapa aceasta nu e cu patru picioare, ci cu două și e făcută din o ființă, bunăoară ca popa, ori ca și oricare crai.

Chemarea iepei este să bage în sac darurile cele lumești și să le ducă după Irozi.

În copilăria mea îmi aduc aminte că am văzut și Vifleimul. Acela era o ladă, în care erau niște figuri ce reprezentau oi și nescari păpuși, care reprezentau — de îmi aduc bine aminte — una: o muiere, două, niște ciobani, alta un crîsnic, și iară alta un popă. Minune! Popa nu poate lipsi de nicăiri! Figurile acestea și păpușile erau purtate de un mecanism, așa încît ciobanii se băteau: unul omora pe altul, apoi făcea groapa, crîsnicul trăgea clopotul, după mort, popa îl prohodea, iar muierea îl plîngea! La lada aceea misterioasă îi ziceau pe la noi « Vifleim » și căpătau purtătorii « Vifleimului » ca și colindătorii: colaci, cărnuri, bani, etc. Firește, ca și purtarea figurilor la « Vifleim » era însoțită ori de colindă ori de explicări, d.e. ciobanii se bat după pășune... muierea își plînge mortul etc.

Toți, atît Irozii, cît și cei cu « Vifleimul », apoi țiganii cu ceterile, cu colinda, toți sînt colindători și umblă din interes. E un soi de cerșitorie! Sînt însă și un fel de colindători neinteresați care adică nu pentru interes colindă, ci ca să facă cinstea gazdei, ori a fetei gazdei, un fel de « Nacht-Musik »[1], cum zic domnii.

De aceștia încă am văzut la casa părinților mei. Holteii din sat adecă se adună în seara de Ajun la un loc. Acolo se aleg cei mai voinici, care știu bine colinda și probează cîteva colinzi, care sînt mai frumoase. După aceea se înțeleg ca la miezul-nopții să se întîlnească la cutare fecior. La timpul hotărît toți îs adunați și fac planul unde să meargă.

În multe locuri ei nu merg, numai cam în două-trei locuri. E mare cinste pentru gazda pe care îl colindă holteii. Din fete încă nu colindă numai cam una-două, de regulă pe cele avute. Junii intră în curte foarte încet, se așează la fereastră frumos și încep colinda foarte piano, numai de abia se aude. El nu mai întreabă că lăsa-i-va să colinde ori ba, colindă frumos, iar cînd se apropie colinda spre sfîrșit, se retrag frumos, unul cîte unul, spre poartă, încît numai puțini rămîn la fereastră, pînă la sfîrșitul colindei, iar cînd colinda e gata, nu mai mulțămesc ca alți colindători, ci o tulesc la fugă. Gazda însă se pregătește din casă, luminarea fiind aprinsă, nu are decît să iasă în tindă, spre a aștepta sfîrșitul colindei: atunci iese fuga și prinde pe un colindător, la care trebuie să se reîntoarcă și ceilalți toți. De nu poate prinde, e destul să apuce pălăria unuia și toată ceata e datoare să intre în casă după ea! Acolo, firește, îi ospătează cu mîncare și beutură, unde de comun mai colindă o colindă și apoi se duc mai departe.

Cam așa se întîmplă colinda feciorilor. În est mod colindă pe fruntașii satului și pe fetele cele mai alese. Mare rușine însă pentru junele, care se scapă de se îmbată la astfel de ocaziuni!

Astfel prăznuiam noi sărbătorile Crăciunului în Reteag, la casa părintească și astfel se prăznuiesc acelea și astăzi: în veselie și bucurie! În veselie să le prăznuim toți și în anul acesta o poftesc tuturor românilor de pe rotogolul pămîntului.

Din *Odinioară și acum... Amintiri din copilărie*, Sibiu, 1933, *p. 1—55.*

[1] Muzică de noapte.

DIN COPILĂRIE

Ca băiat, umblam la oi, și-mi plăcea grozav de tare să mă uit cu băgare de seamă la tot ce se întîmplă în jurul meu, din care pricină de multe ori uitam de datoriințele mele de cioban. Norocul meu era că nu eram singur, că altcum de grija mea putea prea lesne să se ospete cumătrul vulpei în toată ticna din turma mea. Umblam cu păcurariul Ioan Bunzariul, cel mai vestit povestaș prin aretul Reteagului, de dragul poveștilor căruia nu odată am adormit necinat, și nu odată mi s-a întîmplat, că nu era nici o oaie cu capul în strungă, iar eu nu vedeam pînă-mi striga Bunzariul: « Noapte bună, Nițule ! » Iar atunci ca fript alergam după oi să le adun la strungă de pe lîngă cele ale staulului unde stăteau cu capetele laolaltă, ori cu capul una sub alta, de căldură.

Pe acelea timpuri multe am văzut prin natura cea liberă a lui Dumnezeu sfîntul, și multe am auzit de la înțeleptul păcurari Bunzariul. Mai mult numai lui am de-a-i mulțămi, că mai tîrziu m-am pus pe adunarea materialului de literatură poporală; ba mai mult, numai lui am de a mulțămi, că știu cîte știu, deoarece eu îl ascultam cu plăcere și doream să știu cîndva ca el, iar cînd mi se da prilegiu, mă cercam să spun și eu altor băieți, de la alte turme, toate opșagurile auzite de la el. Și, Doamne, multe auzeam !

Cum umblam cu bîta subsuoară după el, de dam de tufă de corn, îmi zicea:

— Uite, Nițule, vezi tu tufa asta? E corn, cel mai tare lemn în felul lui. El a fost mai mare decît stejarul, dar Dumnezeu l-a umilit pentru sumeție, că a vrut să crească cu vîrful chiar pînă la Dumnezeu, iar Dumnezeu l-a întrebat: « dar ce faci cornule? » Iar el a zis: « vreau să fiu mai mare decît toate lemnele ! « Așa? zise Dumnezeu, atunci vei rămînea tufă smerită, dar tare, cît numai tu să poți da ajutor stejarului celui puternic. Și cum a rostit Dumnezeu vorbele astea, îndată a scăzut cornul cît se vede, și mic cum este e pus la lucrurile cele mai grele, că numai din el se fac șuștorii la roțile de moară, iar roțile sînt de lemn de stejar, așa dară numai el ajută stejarului.

De dam de o tufă de rug de cîmp, neîntrebat îmi spunea:

— Uite, Nițule, vezi măceșul acesta? A fost pom frumos, ca bradul de mare și cu ruji mari, dar fără ghimpi. După ce a alungat Dumnezeu pe îngerii cei răi din ceri pe pămînt, aceia pe pomul ăst frumos au vrut să se urce iarăși la ceri, dar Dumnezeu a prefăcut rugul cît se vede și l-a înzestrat cu ghimpi cu unghiile lui Ucigă-l toaca, cît nici că se mai putură dracii descleșta din ghearele măceșelor, iar care scăpară, fug de rug pînă-n ziua de azi; nici strigoile nu pot trece peste rug, de aceea pun oamenii rugi sălbatici la porți, la

ferești și la uși spre ziua de Sîn-George, ca să nu poată trece strigoile și să ieie laptele de la vaci.

Dăm de un plop:

— Uite ici, Nițule, ăsta a vrut să putrezească pe car din pădure pînă acasă, dar s-a temut că l-a vedea arinul și o fi rușine.

De trecea pe lîngă noi vreo pasere, îndată mă întreba:

— Ce-i aceea, Nițule?

— Gală, bade Ioane.

— Ihî! dumneaei, care s-a temut că și-a întina mînușile.

— Cum așa, bade Ioane?

— D-apoi așa, că Dumnezeu sfîntul, cînd a făcut izvoarele, a zis către toate vietățile să vie să-i ajute, că și lor le trebe apă. Și toate au venit, numai jupîneasa de gală a zis, că nu și-a întina zău ea picioarele cele albe. Dar las, că și Dumnezeu a pedepsit-o, că i-a zis:

— Nici să nu vii, dar nici să nu bei din izvoarele mele; să știi că-i peri de sete, nu-i slobod să bei apă, numai de pe aripile tale.

De aceea se vaită ea atîta cînd îi secetă și se suie în sus către Dumnezeu, ca să-l roage să-i deie ploaie să-și stîmpere setea cu apă de ploaie de pe aripi.

Odată m-a văzut cercînd să lovesc o rîndunea în zbor, și ca mușcat de șarpe strigă la mine:

— Ce faci, Nițule? Să nu mai cerci a da după rîndunele, că de nimerești una, îți și sacă mîna, că rîndunelele sînt găinile lui Dumnezeu.

Odată eram cu oile sub pădurea din lazul lui Țepeș. O veveriță se juca frumos printre crengile stejarilor, gîndeai că zboară, nu altceva. Eu, copil brudiu și fără pricepere, n-am ce face, iau o piatră cam lătuță și mică cît jumătate palma, o prind între cele trei degete de la mîna dreaptă, scuip odată-n ea și amenințez spre veveriță, ca și cînd aș voi să o nimeresc. Ea sare atunci pe altă creangă. Eu iar o amenințez, ea iar sare de acolo, și tot așa o amenințez în cîteva rînduri, pînă biata veveriță vine bag-seamă la convingere că eu numai mă joc cu ea; atunci zvîrr! arunc piatra ca glonțul, și cum eram bine deprins p-acele vremi cu aruncatul, nimeresc și cade biata veveriță jos la rădăcina copacului. Eu mă reped să o prind. Dar am mai înlemnit de milă: își luase capul în brîncile din nainte și și-l bătea de pămînt.

Bunzariul se uită lung la ea și apoi îmi zise:

— Amu ce folos ai tu, Nițule, că ai lovit-o? Vezi, ea tot nu ți-a cădea vie-n mînă. Nu se poate trage de unde a căzut, dar mai bine-și face singură sama, decît să cadă vie-n mîna ta!

Atîta m-a cuprins o jele de biata veveriță, de am prins a plînge de mila ei. Nici n-am mai aruncat eu de atunci, fără vreo pricină, după nimic, că-s «rău la mînă», nimeresc de voi da și numai în glumă.

Și cîte și mai cîte îmi spunea Bunzariul la tot pasul, că știa multe, cît tocma el cu drept cuvînt ar fi putut zice: «Vai de mine multe știu, mult mă mir unde le țiu»; era omul isteț de la fire, toate cerca să le priceapă, iar ce auzea odată, feri Doamne, să mai uite cîndva!...

Într-o vară, umblînd la oi cu Bunzariul, ne-a apucat o ploaie mare într-o poiană frumoasă numită «Pe butani» sub «Lazul de Țepeș», la poalele Cicelului. Turma s-a tras sub copaci pînă va trece grosul ploaiei și noi iară. După ce se mai rări ploaia, ieșirăm de sub copaci, că acum acolo prindea a ne muia

mai tare, că pînă ținuse ploaia, apa sta pe frunzișuri, dar după ce înceta, mișcate frunzele de vînt scuturau picurii cei mari de pe frunze pe noi. După ce ieșirăm și pornirăm oile la pășune, ne oprirăm pe o dîlmă lîngă un furnicar mare cît o furcă bună de fîn, cît o căpiță. Nu departe de acel furnicar mai era unul tot așa de mare. Printre ele era un drum de hotar, cu ogașe afunde și pline de apă. Bunzariul meu, Dumnezeu să-l ierte, și mîie pe unde-a înserat, se uită cu multă băgare de seamă jos, răzimat în bîtă păcurărește.

— Ce vezi, bade Ioane? îl întrebai eu.

— Hai și vezi și tu, Nițule, îmi zise el; hai, vezi și tu bidigănii cu minte și cu înțelepciune. Uite ici, furnicile astea merg cătră furnicarul cela, cele de la furnicarul cela vin spre ăsta, dar drumul cu ogașele lui cele pline de apă le stă în cale. Ce gîndești tu, că vreau ele?

— Doară n-or fi vrînd să se încaiere de piept? am răspuns eu; dar Bunzariul îmi zise:

— Nu stau bun, dar totuși una ca asta nu-mi vine a crede. Fără, Nițule, uite ce gîndesc eu, și ține minte, că așa va fi: Ploaia a venit pe neașteptate. Furnicele erau la lucru și de ploaie, într-o degrabă, s-au băgat care unde a nimerit mai iute, prin vecini, la scuteală, unde le era mai de-a-ndemînă, și acum vor a merge care la casele sale să-și vadă căsenii, copilașii, cuprinsul casei, dar nu pot, le stă în cale apa din ogașe. Dar uite, uite Nițule, vezi cum cearcă și unele și altele după o trecătoare, uite că unele merg pe lîngă ogaș în sus, altele în jos, și cele de dincolo încă fac așa, caută punte săracile, dar nu află.

Mă uitai un scopot de vreme la ele, dar deodată văzurăm că-și schimbă planul, se lăsară de propusul de a merge pînă la capătul ogașului, dar nici nu stătură locului pînă să sece apa. Se apucară bărbățește, cîte 3—4 la cîte un pai, cîte un bățișor, și făcură punte peste ogaș țeapănă și lată ca de două degete, cît putură trece unele încoace și altele încolo. Podul lui Traian peste Dunăre e o nimică față cu puntea furnicelor mele, dacă vom lua în seamă cine l-a făcut unul și cine altul. Și trecură apoi în rînd frumos, care la ale sale. Și aceasta s-a întîmplat înaintea ochilor noștri. Drept că în strădania lor cea mare, după ce am văzut, că ce vreau, le-am ajutat și noi, le-am pus cîte un pai ori gîtej, și vă asigur, că de știau vorbi, ne mulțămeau pentru aceasta mai frumos, decît mulți oameni.

Cînd plecarăm de la furnicare să ne vedem de oi, îmi zice Bunzariul:

— Nițule, cît îi trăi nu zgîndări în furnicare, că atunci plouă. Cu multă trudă își fac bietele furnici curțile și palatele lor, apoi omul să le strice!

Bunzariul îmi mai făcu cunoscută următoarea istorie, ce o auzise și el de la niște păcurari din mărginenime.

Zice, că un om de la el avea un loc cu mălai sub pădure. Cînd începeau a fi cucuruzele în lapte începeau și gadinile a-i strica tot din ce în ce mai tare, pînă în urmă fu nevoit omul să meargă să-și apere mălaiul, dacă vrea să mănînce la iarnă mămăligă din el. Și s-a dus omul, și a străjuit o zi și două și mai multe zile de-a rîndul. Mai alunga din cînd în cînd cîte un mistreț din cel mălai, mai pușca cîte după o scroafă de pădure cu purcei.

Într-o zi numai văzu omul, că se apropia de coliba lui un urs mare gemînd, cu brîncile dinainte ridicate și lingîndu-și o labă. Omul se spăi-

mîntă, dar nu avu vreme să meargă după pușcă și Marcu era lîngă el tot gemînd și lingîndu-și laba.

Ce era să facă bietul om? Sta înmărmurit lîngă urs, așteptînd ca acela în tot minutul să-l înhațe. Dar se înșelă, că ursul nu se acăța de el, ci tot gemea și-i întindea laba. În cele din urmă își gîndește omul: bietul urs va fi rănit la labă, ian să văd, ce-a da Dumnezeu, aceea a fi, de m-a mînca, tot cu o moarte-s dator. Gîndindu-și așa, apucă brînca ursului și se uită cu băgare de seamă la ea. Adică în talpă văzu o rană sîngerînd și în mijlocul ranei o țandură. Se vede că era împuns rău bietul urs. Acuma-și luă omul inima-n dinți și scoțînd cuțitul din curea, trase țandura din talpa ursului. Urlă de durere, dar cum o simți scoasă, se liniști și merse de unde a venit lingîndu-și rana.

Multă vreme s-a tot gîndit omul la urs, cum de nu l-a mîncat. În cele din urmă se gîndea tot mai rar și mai rar la el pînă într-un tîrziu era mai să uite de tot întîmplarea cu ursul, i se părea numai vis. Dar într-o zi des-de-dimineață, cine se apropie de coliba lui gîfîind ca un bivol? Era ursul, de abia venea, aducînd o creangă mare de măr, încărcată cu mere mari și frumoase și cum ajunse o răzimă de colibă și se duse de unde a venit. Aduse cinste binefăcătorului său doftor.

Omul plînse de bucurie, cînd văzu atîta recunoștință de la un dobitoc necuvîntător și-și zice:

— De ce nu lași, Doamne, ca baremi ca ursul ăsta să fie toți oamenii?

Trecură vreo zece ani, de cînd părăsii bîta și traista de cioban și mă trudeam cu cartea. Cînd ne propuneau dascălii cei mari despre durarea podului peste Dunăre prin oamenii lui Traian totdeauna-mi veneau aminte punțile furnicilor de la butani; iar cînd dascălii ne povesteau despre emigrarea ginților, cînd ne spunea cum hunii veneau goli și flămînzi, iar strămoșii noștri îi îmbrăcau și îmbucurau, iar ei în semn de mulțămită, croiau aprobate și compilate[1] asupra strămoșilor noștri, atunci îmi ziceam fără voie: mai cm e ursul din povestea Bunzariului, decît oamenii din istoria dascălului.

Din *Revista Ilustrată*, an I, 1898, nr. 1, p. 189—190.

[1] Legi ale feudalității maghiare pentru asuprirea iobagilor.

X. ARTICOLE

CUM ÎȘI CREȘTE ROMÂNUL PRUNCII

Junele român, cînd îi vine vremea căsătoriei, își cunoaște bine fata cu care de bună voie se leagă pe toată viața, în bine și în rău; el o iubește din toată inima și este sigur că și ea îl iubește; deci căsătoriile junilor noștri sînt întemeiate pe iubire împrumutată. Pînă însă nu dă în dragoste cu fetița pe care-și pune ochii, junele român își deschide ochii: a cui e? din ce neam de oameni? cum e mamă-sa? surorile ei? mătușile ei? cum sînt alte muieri din neamul ei? căci el știe din bătrîni că: cum e mama, așa-i și fata; și: de-a sărit capra masa, iada o să sară casa, și ce semeni aceea răsare; și din pom bun, poame bune, din porumbel, porumbele. Dacă-i place fata întru toate, atunci nu-i pasă mult; avută e, ori săracă? numai să fie frumoasă, sănătoasă, harnică și din oameni de omenie; fac prietenie, o joacă în tot jocul, îi cîntă de dragoste, o petrece de la joc și de la șezătoare, de-o întîlnește la fîntînă îi scoate apă, și se poartă cu ea, ca cu un ou roșu numai să-l îndrăgească. Fata din partea ei la început e mai sfioasă, mai cu rezervă, pînă să vadă ce părere au despre junele cutare părinții și neamurile ei, că mamă-sa-i cu ea la joc, vede cu cine joacă, se uită cu cine povestește mai de aproape și de i se pare, se face a nu vedea, și de nu i se pare, îndată ce ajunge acasă îi spune ordinul: «fată, hei! cu prașcăiul acela să nu te mai văd, că-i neam rău, îi un puturos, de lucru-i ca butucu și de jocu îi ca și focu. Nu-i de noi; tată-so îi un băutor becisnic, și-a zălogit moșia pentru băutură și n-are coadă de vită în aretul casei, numai de băut și dormit la umbră-i bun, ca și tată-so; așchia nu sare departe de tulpină, n-a fi niciun strop mai bun decît tată-so și decît unchiu-so cel băutor». Auzind de acestea, fetița-i cu băgare de seamă, nu se prea sloboade la glume cu el, îl ocolește cît se poate și-i dă a înțelege să-și pună ochii pe alta mai proastă decît ea; iar dacă el nu se nădăiește, cînd îi cade bine și știe că el o va auzi, îi cîntă trăgănat cum știe ea:

De iubit, bade, iubit,
De luat să nu gîndim,
Că atuncea ne-om lua
Cînd maică-ta-a număra
Ierbile de pe-un hotar
Și paiele de p-un car;
Frunzele din nouă lunci,
Penele de pe trei cuci,

Părul de pe trei cai murgi;
Poate-atunci și nici atunci,
Cînd a face jugul muguri
Din tînjală-or crește struguri;
Poate-atunci și nici atunci,
Cînd va crește grîu-n casă
Și-a da cu spicele-n masă;
Cînd a crește grîu-n tindă
Și-a da cu spicele-n grindă,
Poate-atunci și nici atunci!

Și junele să nădăiește că lui îi sună cînticul, și treaba lui ce mai face. Iar dacă amîndoi îs potriviți și la stat și la uitat, dacă-și sînt dragi, dacă ai lor de acasă n-au nimic împotriva dragostei lor, atunci numai auzim duminecă după slujbă pe preotul din altar vestindu-i, că pășesc la taina sfintei căsătorii.

Sînt căsătoriți: gîndurile li s-au adunat. Nevasta trăiește pentru bărbatul ei și el pentru ea. Muncesc toată săptămîna. Trăiesc cu cruțare, ca să poată plăti dările și să-și poată face cîte ceva, că ei nu vor a trăi ca sărmani, ei vreau a se apuca la ceva, să aibă pe cînd le-a da Dumnezeu copii, să nu ducă lipsă.

Femeia română de regulă încă în primul an după căsătorie are un copil; acesta leagă și mai strîns căsătoria încheiată din iubire. De aici încolo amîndoi, mamă și tată, trăiesc numai pentru copilul lor; nici o greutate nu le vine prea mare; de dragul lui suferă toate. Pînă încă nu vine băiatul pe lume, nevasta, care dă semne că va deveni mamă, e cruțată de la lucruri mai grele, ca, feri Doamne, să nască fără vreme cumva; e îmbiată din orice mîncări și băuturi ce vede în jurul ei, fie chiar și de dușmani de ai ei, ca să nu i se facă cumva rău, că s-a întîmplat, zice poporul, de-o nevastă îngreunată a văzut struguri, dar cel ce-i avea nu i-a dat nici o boabă și născu biata femeie fără vreme un băiețel frumos cu o boabă de strugure în gură; vezi bine, era mort. Păcatul căzu asupra ăluia care nu îmbie pe nevastă cu strugure, că copilul fu născut mort, deci trebui să-l îngroape nebotezat, iar din pruncii îngropați nebotezați se fac zvîrcolacii, care mănîncă luna. Păgîn om trebuie deci să fie acela, care gustînd ceva, nu îmbie și pe nevasta împovărată, ce ar fi acolea. Dar românul nu-i păgîn, din pricina scumpetei ori răutății lui nu se întîmplă ca o femeie să nască fără vreme, mai bine rămîne el flămînd, ori setos, decît să nu îmbie pe nevasta împovărată să guste ea mai întîi.

A născut nevasta în pace. Acum e mai mult decît pînă într-aceea, că e mamă. Neamurile și vecinele merg de o felicită, dar nu merg cu mîna goală, nu fac vizita ca doamnele pe 1/4 de oră, ci o caută tot mereu, adesea se întîlnesc cîte 2—3 odată în casa noiei mame; una-i aduce un puiuț fript, alta niște plăcintuțe numai cu lapte și cu ouă frămîntate, alta o leacă de băutură bună îndulcită cu miere de stup ori cu zahăr, alta tăiței pe găină, și așa mai departe, dar nimeni nu vine la ea cu mîna goală. Care cum vine, își descoperă cu vorbe prietenești bucuria că a scăpat Dumnezeu în pace pe noua mamă de durerile nașterii. Și aceste vizite țin șase săptămîni, în care timp adică mama română nu-i iertat să iasă din casă. După aceea își începe iarăși

lucrurile obișnuite, dar tot cu puiuțul lîngă ea. La lucrurile din casă-i tot înaintea ochilor ei, și mai mult în brațe; îl adoarme în cîntări, îl trezește în sărutări și-l crește în dezmierdări. Pînă mama toarce, cu un picior e pe leagăn, unde-i doarme îngerașul, îl leagănă încet și-i cîntă din fundul inimii:

Bua, bua, cu mama,
Că mama te-a legăna
Și frumos ți-a descînta;
Bua, bua, puiul mamii,
Dragul mamei frumușel
Pînă-i crește măricel...

Cînd se deșteaptă «puiul mamei», îndată îl ia în brațe, îl sărută, îl dezmiardă, îl întreabă: «ce-ai visat, puiuțule? Nu ți-a fost friguț? Mai dormive-i o țîră?» Și de abia așteaptă să poată răspica «puiul mamei» un cuvințel cît de mic, o silabă, un sunet slab, și ea, în iubirea ei de mamă, îl pricepe și-l explică, și spune la toți, că ce-a zis, «puiul mamii», că azi a zis: a-a, că l-am îmbiat să se culce și a zis: ba-a; pricepe, vezi-l și-i numai de cîteva săptămîni.

Și învață iute a vorbi copiii românului, cu un an prind a vorbi, iar cînd sînt de doi ani, zic mai orice vorbă și vorbele prind a le lega în ziceri scurte simple.

Și cu ce-și crește românul copiii? Nu știți? Uitați-vă numai bine și veți vedea că ce are el mai bun de la Dumnezeu pentru copii ține. De-i mama atît de săracă, cît se ține numai cu lucrul mîinilor prin sat, pruncul ei totuși are cele de lipsă, o lingură de lapte, un ouț copt în foc, hăinicele curate; iar de-i mama în stare cevași-cevași bunicică, atunci copilașii ei se află în adevăratul rai pămîntesc. Cu atîta iubire și devotament sînt crescuți copiii românului, încît aceasta se cunoaște pe ei în toată viața; după ce devin mărișori, de-i trimit părinții la școală, numai cu greu se despart unii de alții, la părinți li-e jale, că oare n-or flămînzi ? n-or fi tratați rău? iar la copii li-e jale a lăsa pe mama singură, căci bine știu, cît va plînge ea fără ei. Cînd sînt și mai mari, de merg la oaste, plîng de se mai prăpădesc de mămoși, ce sînt, dar nu de frica miliției, ci de jalea, că-și lasă părinții singuri.

Mai tîrziu, cînd sînt maturi, de se însoară sau se mărită nu-i vedem pe amîndoi, fată și fecior, mergînd plîngînd la cununie? Și de ce? Căci se despart de părinți! La români legătura între copii și părinți e atît de strînsă, încît adesea trăiește tata cu mama și cu cîte 2—3 feciori însurați, care acum au fiii lor, toți în una și aceeași casă, deși ar avea modru a se despărți în tot atîtea familii; dar ei nu vor, s-ar afla străini trăind unii sub un acoperiș și alții sub altul; aceasta e iubirea românului, care se arată în viața lui patriarhală.

Și cu ce se îndeletnicesc copiii românului în viața lor, pînă a nu ajunge anul școalei? Priviți numai cu atenție și veți vedea: copila,încă nu-i de 2 ani și cînd vede pe mamă-sa frămîntînd pîine, se apucă și ea și o imitează într-un blid ori tieriu; o vede spălînd rufe, și ea face întocmai: ia o rufă, o moaie, o spală, toată se udă, dar ei nu-i pasă, că ajută mamii. Iar mama varsă lacrimi de bucurie, că scumpa mamii va fi harnică, îndemînoasă la lucru, n-o fi, o putoare, o somnoare.

Copilașii? Oh! Ei sînt atît de interesanți, încît merită toată luarea-aminte. Văd pe tată-so mergînd cu boii la cîmp, și ei își fac boi de cocean, le pun coarne, le fac jug și sanie, ori car de bostan și toată ziua mînă prin casă ori de-i cald prin curte; își fac porci din mere de laure, îi ucid, fac slănini din prună; își fac cai din nuiele, ori din pietricele, fluier din buciniș și cucute, tilince din scoarță de răchită și altele.

Copilele fac cuptorașe de pîine, fac haine la păpuși și scurt zis: băieții toți, feciori și fete, imitează ocupațiile părinților. Astfel se exercitează băieții de mici în ocupațiile părinților lor; astfel încetul cu încetul revin ceea ce au fost părinții, păstrînd cu scumpătate ceea ce au învățat în casa părintească, voind a fi ceea ce au fost părinții lor. Iată cauza pentru care băieții noștri nu se despart bucuros de ocupațiile și condițiile de trai ale părinților.

Dar să vedem, care este creșterea spirituală, educația, ce dă românul copiilor săi? Să vedem, cum cultivează românul mintea, inteligența și inima băieților săi?

Dacă vor fi cu bună luare-aminte la aceasta, vom afla, că ea este din cele mai poetice, ce există. Poezia și mitul, legenda și povestea, cîntecele și superstițiile sînt subiectele, ce le cultivă românul de mic, am putea zice din față. Și ca să nu mi se zică că exagerez, voi reproduce aci numai cîteva exemple de prelegeri, ce primesc copiii în casa părinților lor în vîrsta cea mai fragedă, pînă nu ajung la timpul școalei: cînd sînt copii ca de un an și jumătate, de prind a umbla singuri în picioare, atunci prind și a rosti vorbe bine articulate, lesne de înțeles. De la această vîrstă, jucăriile mamii sînt întocmite cu plan educativ pentru băiat și instructiv totodată. Copilul ar tot fugi prin casă, dar de multe ori fiind ud pe jos, ori rece, mama, ca să-l ferească de răceală, ce l-ar putea bolnăvi, ori de oboseala prea mare împreunată cu multe trînte, ce le dă de pămînt, îl ia în poală frumos pe genunchiul stîng, cu mîna stîngă îl ține la spate să nu cadă, iar cu dreapta ia cîte un degetuț de al copilului și, prinzînd pe cel mare, zice:

Asta la viței,
pe al doilea zice: ăsta la purcei,
pe al treilea zice: ăsta la gîște,
pe al patrulea zice: ăsta la rațe,
pe al cincilea zice: ăsta sfîr! acasă!

și cînd zice sfîr! acasă! sfîr! gîdilă pe prunc încet pe la foale, el rîde cu hohot, uită a se cere jos și zice: fă, mamă, semn, că-i place astă distracție instructivă pentru el, că învață vorbe noi și încă cadențate, cum place urechei copilului. Cei mai mulți copii de ai țăranilor noștri, pînă la această etate, cunosc aceste patru animale, deci le face o deosebită plăcere pronunțîndu-li-se numele și nevăzîndu-le. Ba de-i pruncul în toane rele, vrea chiar să vadă aceste animale și deci plîngînd zice numele uneia sau alteia: (tei) viței, mamă! cei, mamă. De-i în toane bune iar zice: mamă, ței, fă, ței, mamă (fă la viței ș.a.). Apoi încetul cu încetul se obișnuiește urechea atîta cu versurile acestea, de ar vrea să le tot audă, și de cîte ori observă că e desculț, de i se văd degetele, cearcă singur să zică punînd mînuța pe degetele piciorușelor: ței, cei, fîru, fîr, casă! Firește că numai mai tîrziu, cînd e aproape de trei ani, știe întreg versul legat de degetele picioarelor.

Copilul e plictisit. Mama-i cîntă, dar nu-l poate scoate din plictiseală. Atunci își ia refugiu la altă distracție. Prinde cu degetul de la mîna dreaptă pielcăluța dosului mînei băiatului și trăgînd-o în sus cu mîna cu tot cîntă:

Pițigaie, gaie,
Ce duci în tigaie!
— Un picior de oaie!
— Cine ți l-a dat?
— Popa din Bîrgău,
Ţină-l Dumnezeu.

La vorbele: « Ţină-l Dumnezeu », îi lasă mînuța în jos și-l gîdilă frumos la foale, prin ce îi stîrnește rîsul și copilul sare din plictiseală și rîzînd zice:

— Fă, mamă!

— Cum să fac, dragul mamii?

— Fă popa. Că din toate cuvintele auzite singurul cuvînt popa i-a rămas în memorie, căci îl mai auzise. Mama rîde voioasă, că a ținut « puiul mamei » ceva în minte și-i mai face o dată, și iar o dată, pînă i se urăște, ori că o răpește vreo ocupație. Dar băiatul are lecție: numai îl vezi singur la degete numărîndu-le: gîce, rațe, fîr, fîr, ori: ței, cei, fîr, fîr! că « sfîr » nu-l uită, numai cît nu-l poate exprima. Ori că încearcă cîte un cuvînt din versurile al 3-lea, numai îl vezi că cu dreapta își prinde pielea dosului mînei stîngi și zice: « popa »... « popa »... apoi se ciudește, că nu mai știe zice, deci întreabă pe mamă-sa? și mama, de are timp, îi împlinește voia, de nu are, îl mîngîie, că: « mintenaș », iar copilul consolat zice și el « naș ».

E seară. Mama, obosită de lucrul de peste zi, ar adormi, dar « puiul mamii » cel de doi ani a adormit și la zi, lui nu-i e somn, el s-ar hoi, s-ar juca. De stinge mamă-sa lumina, se scîncește, cere apă, se cere jos pe oală, deci iar aprinde biata mamă lumînarea, gîndindu-și: cu de-a tăria nu poți face pe nimeni să doarmă, nu mi-a mai fi nimic de voi mai sta o leacă cu el. Aprinde lumina, îi face tot ce știe, copilul e voios, dar și somnul parcă fuge de la el. Biata mamă se plictisește cît a mai repetat: ăsta la viței... și « Pițigaia, gaia ». Dar deodată o idee nouă: pe perete sînt două umbre, a ei și a copilului. Atrage atenția copilului, el nu se sperie, apoi mama își plimbă degetele pe perete imitînd mersul păianjenului și zicînd: « merge goanga pe perete și apucă copilul de ureche »! iar la vorbele « de ureche » îl prinde cu degetele frumos de ureche, firește, nu să-l doară, că doar cumva face mama cu voia ceva durere la « puiul mamii »? iar copilul năbușește într-un rîs voios propriu etății lui copilărești. Astfel să mai continuă și astă jucărie un bun timp, iar cînd vrea mama să o întrerupă, copilul se scîncește și zice: « fă reche, mamă! » face și reche mama, face și « calu » mama și « țelu » face mama, și face mama, « popa gău », pînă în urmă doarme dus și nu se mai deșteaptă pînă a doua zi colo la prînz, cînd vorba cea dintîi e « papa, mamă! » Mama își ia puișorul în brațe, îl sărută, îl dezmiardă pe brațul stîng, îl ține aproape de inimă, iar cu mîna dreaptă descopere mămăliguța de pe masă. Copilul văzînd-o, zice rîzînd voios: « liga », iar mama poate care să nu-i facă un versurel pînă-i caută lăptișoru, care-i călduț lîngă foc? Nu, ea cînd își aude puișorul zicînd: « ligă », de loc începe dezmierdîndu-l:

mămăligă
fiartă-n glugă,
dă la slugă
să nu fugă!

Copilul rîde voios, zice și el după mamă-sa:

ligă
gugă
dă sugă
nu fugă!

Mama rîde și-l dezmiardă cu dragoste, îi dă cu linguriţa mămăliguţă cu lapte repetîndu-i versurile, iar el după fiecare îmbucătură repetează cît poate ţinea în minte, din ele. De aci încolo, de cîte ori vede pe mamă-sa umblînd de dîra mîncării, totdeauna îl auzi zicînd: «ligă, fiartă gugă, dă sugă, să nu fugă», ba adesea jucîndu-se prin casă numai se trezește recitîndu-și versul favorit al mămăligii.

După ce i se urăște, jucîndu-se pe jos, se cere în braţe. Mama, dacă nu mai o lasă năcazurile, îi și împlinește cererea; îl ia în braţe, îi pune degetul pe frunte și zice: «aramă», iar copilul repetează «ramă», apoi îi pune degetul pe nas și zice: cătăramă, copilul după ea: ramă, apoi îi pune degetul pe buza din sus și zice: «bumb», cînd copilul dă să repeteze «bumb», trage degetul peste buza din jos și astfel băiatul respică: «bumbu» și rîde voios că el voind să zică bumbu a zis «brumbu».

Micuţa mamei e cea dintîi la părinţi. Orice nume să-i fi pus popa, cînd a botezat-o, nu-i destul de potrivit pentru dragostea mamii[1]: mică, dragă, scumpă, bună. Cînd o întreabă cineva — colea cînd se apropie de anul al 2-lea: cum te cheamă, drăguţă? ea răspunde dezmierdată: scumpă, dragă, bună. Mama varsă lacrimi de bucurie, toţi ai casei sînt voioși de isteţimea micuţii, iar ea fugind prin casă repetează: mică, dragă, scumpă, bună, dragă mică, bună scumpă!

E seară. Toţi sînt în casă. Așteaptă cina. Tata șade pe un scaun ori pe laviţă. Micuţa umblă ca o rătușcă de la unul la altul.

Scaunele și laviţele oamenilor noștri sînt mult mai suse în picioare, decît să ajungă cel ce șade pe ele, cu picioarele jos. Micuţa s-ar urca la tată-so în braţe. Merge lîngă el, și i se suie pe picior. El o prinde de mînuţe să nu-i cadă de pe picior și o huhuţă frumos pe picior cîntîndu-i: hinta! hinta! Copiliţa încă cîntă după tată-so: hinta! hinta! ba, de o pune jos, o scîncește și suindu-se iar pe picioru tătîne-so zice: «face tata hinta și copila mîncă plăcinta». Copila aude, uită «hinta» și strigă: «mamă, hinta! cinta!» Cei din casă rîd, iar ea repetează «hinta, cinta!

Vedeţi, așa-și crește poporul nostru copiii, cu cîntece și dezmierdări, de aceea și sînt atît de mămoși, de aceea sînt atît de nemîngîiaţi cînd sînt constrînși a se depărta de la ei, fie spre a merge la școală, fie mai tîrziu, cînd merg la oaste.

[1] Calendarele toate cu Xinaxar cu tot nu pot sta într-ajutor bietului popă să pună un nume potrivit cu dragostea mamei.

Din volumul — *Legende, povestiri și obiceiuri românești*, p. 103—113.

ROMÂNUL ÎN GLUMELE ŞI DATINELE LUI

Un străin, care n-a umblat prin ţările locuite de români, care nici n-a convenit cîndva cu oameni de ai noştri, dar care ne-a cetit istoria de la descălicarea noastră aici, în Dacia Traiană, şi pînă în zilele noastre; un străin, care din iubirea către ştiinţă a scrutat toate izvoarele istoriei noastre, după ce s-ar fi convins de necazurile prin care am trecut, de lipsele cîte am răbdat, de nedreptăţile cîte am suferit, ne-ar crede un popor plecat, îngenuncheat, slăbit, numai cu formă de om. Ar presupune de noi că sîntem ca un ogor, care deşi roditor cîndva, dar exploatat continuu şi neîmbunătăţit în aceeaşi măsură prin îngrăşare, azi este steril, nedestoinic de a produce ceva; ne-ar crede ca pe o mină exhauriată, ca pe o lămîie stoarsă.

Dar nu este aşa! Deşi mult cercat de soarte şi împrejurări, deşi mult bîntuit de nefericiri, deşi rupt de la tulpina sa străveche, deşi împărţit în mai multe monarhii şi două confesiuni, deşi cotropit în toate provinciile ce le ocupă, de neamuri străine, el, românul stă ca stînca neclintit, ca stînca de care se bat valuri şi uragane şi cu cît valurile sînt mai fioroase şi mai turbate, cu atîta apare mai măiestrită. Aşa este poporul nostru! Plin de viaţă şi de tărie, tînăr şi viguros ca un june care-i mai zdravăn. Semn că munca l-a învîrtoşat, iar necazurile l-au oţelit. Pe cît e de sprinten la umblet, la lucru, răbdător, la împlinirea lucrării, aşezat la grai, gînditor pînă să înceapă ceva, iubitor de curăţenie şi de veselii, bucuros la ospeţe, pe atît urăşte tăndălitura, nedibăcia, nerăbdarea, murdăria, zgîrcenia şi luxul.

Dar ceea ce nu-i convine, el rar o spune făţiş, rar dă cu bîta în baltă. Spiritul lui cel viu a născocit mii de proverbe şi zicători, prin care bate şaua să priceapă... iapa.

Drept este că românul şi batjocoreşte şi vorbeşte bucuros pe toţi cei ce nu sînt după gustul său. Nimeni nu rămîne nesatirizat de el, fie el acela cine a fi, numai să-i vină în minte cum nu i se pare, pentru că el crede om după chip şi după asemănare pe cel de o fire cu el.

Ca să se vadă lămurit cele zise, pînă atunci voi aduce numai unele exemple.

Ei între ei, ţăranii, se slobod întreolaltă la multe glume, care cărturarilor li se par de multe ori necălite. Cerce însă un cărturar a o face aceasta între ţărani şi deloc îşi aude dintr-o parte sau din alta: Ori te poartă cum ţi-e vorba, ori vorbeşte cum ţi-e portul. Mulţimea izbucneşte într-un rîs cu hohot, iar cel ce şi-o auzi, rămîne opărit cu apă rece.

Pădure fără uscături nu se poate şi nici un popor numai cu indivizi unul ca unul, aşa şi poporul nostru. Dar el nu-i cruţă, tot ce nu-i convine spune franc şi lămurit.

Dar tot cum știe el, bate șaua. Așa bunăoară: o fată avută, dar urîtă se întîmplă de-și capătă un bărbat de care doar n-ar fi vrednică; poporul o vede, dar o și vestește în cîntec:

Moșia și moinele
Mărită urgiile;
Moșia și sutele
Mărită și mutele!
Oi sărace, moine lungi,
Cum măritați mute-n dungi;
Oi sărace, moine late,
Cum măritați dude-umflate!

Intră în horă ori în șezătoare o fată mîndră, dar cam gingășică, care cam ocolește lucrul, deși e săracă, ori nu chiar atît de avută cît să se poată răzima în bogăție. Feciorii noștri o primesc cu:

Am o mîndră ca și-o cruce,
Dar la lucru n-o pot duce;
Dimineața-i roua mare
Și se udă pe picioare,
Peste zi soarele-i nalt
Nu poate lucra de cald;
Colo cam pe la ojină
O pișcă țînțari de mînă;
Seara cînd se răcorește
Zice că se ostenește.

Este un fecior cam prea mic de statură; să nu gîndiți că rămîne fără cîntec, nu-l lasă ele fetele fără o leacă de cîntare:

Am un drăguț cît un ied,
Secerînd în holdă-l pierd;
Nu știu ce i-aș da să crească,
Țîpa-l-aș în cîmp să pască...

căci fetele noastre-s dedate a vedea tot feciori zdraveni, voinici, nu niscai nimurugi. Pe feciorul mereleu, tîndălău, bohîndac, îl batjocoresc fetele tot în cîntec:

Am un drăguț tare drag,
Îl poți pune și jurat
Și ciuhă din sus de sat;
Hei, sărac drăgușul meu,
Că-l poți pune și birău
Și ciuhă din sus de tău!

Presimțește poporul, că cutare, care umblă de dîra însuratului, are s-o scoată rău la cale cu aceea pe care și-o alege, deci îi face numaidecît cîntec:

Ardă-l focul pe socrul
Mult păzi cu adaosul
Pînă-mi mîncă paosul!

Pe fata ce nu știe țese, căci țesutul, torsul și cusutul sînt lucruri ce se înțeleg știute de fiecare româncă, pe lîngă lucrurile cîmpului, pe fata care nu știe dar țese, o satirizează prin cîntecul:

Ardă-mi-te focul, spată,
Că toată-mi faci pînza spartă
Și te-ar fi trăsnit, război,
Că-mi faci pînza-n lătunoi!
Ciudă mi-i și pe sucală
Că-mi face pînza prea rară!

Cînd poporul bagă de seamă că două tîndale nevrednice de a ține casă și masă, au dragoste serioasă, cu gînd de a se lega de lume, îndată le descîntă:

Asta-i fata omului,
Norocul feciorului;
Norocu-i destul de rău,
Că fecioru-i meteleu.
Hei, și fata-i somnoroasă,
Și fecioru-i rău de coasă!

Dacă careva fecior de bogătoi din fală, umblă și vara încroșnat, colea în sărbători, ca să se arate mai mult decît alții, ceilalți feciori și lui i-o strigă, ori că i-o cîntă fetele:

Astă vară pe săpat
Șapte fete-au degerat,
Dar eu știu un meșteșug,
Toată vara nu mă frig
Cu cisme și cu cojoc
Pe vătruță lîngă foc.

Un fecior umblă în ruptul capului după o fată, care însă nu-i are grija; dacă însă ea vede că el zău nu se nădăiește, ci-și tot bate capu-n secret, tot pescuie a dragoste de silă, dar de nevoie, ea îi face cîntec:

Auzi, bade, ba nu tu,
Te sărut, dar nu amu;
Te sărut, și nu pe tine,
Cînd am vreme, am pe cine!

La feciorul sărac și fălos care-și închipuiește că după el orice fată trebuie că așteaptă cu dor și drag, fetele noastre-i cîntă:

Badea-i voinic și se ține,
Sărăcia-l pune bine;
Nu te uita, bade, mîndru,
Că și gîndu de mi-ar sta
Măicuță nu m-ar lăsa.
și
Badea numai cisme are
Și se ține gazdă mare;

De-ar avea și cioareci noi
Nici n-ar vorovi cu noi!
și
Badea-al meu s-a lăudat
C-ar fi putred de bogat;
Cum mă ia, mă bagă-n curte,
Curtea-i plină de cucute;
Din curte mă bagă-n tindă,
Tinda-i fără nici o grindă;
Din tindă mă bagă-n casă
Casa-i fără nici o masă;
Din casă mă suie în pod,
Cucuruz, nu-i niciun strop;
Mă suii în pod desculță,
Nu mă lovii de grăunțe;
Mă suii fără lumină,
Nu mă lovii de slănină!...

La feciorul nesocotit, care numai nu se topește de dragul unei hîde, îi cîntă ortacii lui, dar cu deosebire fetele, așa:

Bade, de drăguța ta
Rîde țara și lumea:
Că la față-i ca moartea,
Și la ochi-i ca mîța;
Păru-i zboară
Ca la cioară,
Dinții, mari,
Ca la măgari...

Iar fetele, uitați-vă cum răspund la astfel de feciori:

Bădiță, de dragul tău
Toate mor broaștele-n tău,
Cu vremea-oi muri și eu.

La una ce-i pe calea măritișului, fără ca ea să știe bine lucrurile ce se țin de o găzdoaie bună, îi cîntă:

Cînd eram la mama fată
Fui măiastră și bărbată:
Io-mpungeam, mama cosea,
Frumoasă formă făcea.
ori:
Cîtu-i lungul și lumea
Nu-i drăguță ca a mea:
Se culcă-n sfințit de soare
Și se scoală-n prînzul mare,
Nici ochii nu și-i deschide
Și-i cu degetele-n blide;
Nici pe obraz nu se spală

Pîn' ce caută prin oală:
N-o rămas ceva de-aseară?
De vede că n-o rămas,
Prinde-a forăi pe nas...

Apoi las dacă nu biciuește poporul nostru pe cel cu calicia lucie. Iată cum îi cîntă:

Cine dracu-a mai văzut
Măruț roșu pădureț,
Badea slugă și măreț?
N-are la ce să mări,
Că n-are grădini cu pruni,
Numai clopul cu păuni;
N-are grădină cu pere,
Numai clopul cu petele;
N-are plug cu patru boi,
Nici suman de pe-a lui oi.
Și:
Mîndru-i badea și fălos,
Sărăcia-l pune jos;
Mîndru-i badea, bată-l sfîntu,
Săracu-i, mînce-l pămîntu:
Și de pită și de sare
Și de cîte-s pe sub soare.
Și:
Măruț roșu pădureț,
Badea slugă și măreț;
Și nimica nu-i a lui
Numai pleasna zbiciului.
Și:
Mă bădiță, fala ta,
Numai pipa și bîta
Și jocul dumineca!
Ori:
Nu te ține, bade, mîndru
Că la tine nu mi-i gîndu,
Că io, bade,-s învățată
Să mă duc cu junci la apă.
Dar la tine ce-o mînca?
Mîța și pe mamă-ta?
Ori:
Pălăria ta, mă Ioane,
Toată-m primburi și-n barșoane
Și părinții-ți mor de foame!

A adus naiba moda de fetele, cu deosebire celea așa numite civilizate, se tund în frunte; de la ele a mers moda și la fetele de țărani din părțile bănățene.

Poporul știe că fata, care-i fată-n păr și-i cumsecade, trebuie să aibă tot părul; deci văzînd ce-i și cum s-a pus și i-a croit cîntecul:

Cine dracu-a mai văzut
Iepure înfundat în bute,
Fată mare tunsă-n frunte?

Pe omul mare, zdravăn, dar rău de lucru, nu ți-l slăbesc din:

Cu bărbatul cît un steag;
Foamea dracului ce-o trag;
Și de foame-aș mai uita,
Dar n-am cu ce mă-ncălța!

Zis-am mai în sus că pădure fără uscături nu se poate; în o parte a poporului nostru s-a încuibat negrul păcat al beției. Străinii, văzînd pleava poporului nostru dedată beției, cum sînt altcum drojdiile altor popoare, judecă pe întregul popor astfel, dar sînt în rătăcire, deoarece masa poporului nostru, mulțimea, urăște beția și satirizează pe băutori, cu speranța că ei s-or îndrepta. Dar dreaptă-i vorba celuia: Nici urzica pom, nici bețivul om! Uite cum cîntă muierei băutoare:

Cu nevasta băutoare
Să nu-ntinzi grîul la soare,
Că duce-o mierță în catrință
Și strigă la crișmăriță:
Cîtă băutură-mi dai
Pe fărină de-un mălai!
Ea-și bea poalele chiar noi
Și opregul dinapoi!

Iar bărbatului băutor îi cîntă:

Cu bărbatul băutor
Nu-i face pită-n cuptor,
Numai mămăligă-n oală,
Și-aceea-i mînca-o goală!

Apoi că românul nu poate suferi tîndale, se vede apriat din împrejurarea că fie cineva cît de bogat, că dacă-i un papă-lapte, un tîndală, puține fete lăcomesc la... bogăția lui; iată cum îi cîntă cele mai multe:

Decît după-un ciotolog
Să-mi întoarne caru-n stog,
Mai bine după-un sărac
Numai să trăiesc cu drag.
Și:
Decît car cu șase boi
Și cu mutul modoroi,
Mai bin' n-aibă nici o vacă
Numai ochii lui să-mi placă;
C-om munci un an și doi

Şi ne-om face car cu boi;
Şi de ne-om fi dragi laolaltă
Ne-om face casă de piatră . . .

De unde lămurit se vede că românul preţuieşte averea numai în rîndul al doilea, mai întîi e plăcerea; apoi: De care fecior place fetelor? s-a văzut în cursul acestui tratat şi vom mai vedea una, alta.

Cum am mai zis, românul nu poate suferi pe omul închipuit, i-o şi spune oblu-n faţă, unde dă de-i iese în cale, dar i-o spune în cîntec filosoficesc: nu în mod prostesc, ca varvarii şi păgînii:

De-ar fi mîndra cum se ţine,
N-ar mai fi frunză pe spine,
Dar mîndra-i numai cum poate
Pe spini-s frunzele toate
Şi
De-ar fi lelea cum îi fala
Nu şi-ar ţese pînza vara,
Să-i mînce viermii mînjala!

Luxul a prins a se încuiba şi în poporul nostru, cu deosebire în apropierea oraşelor, unde servitoarele imitează pe stăpîne, de la servitoare trece apoi la fetele din popor. Curentului nu are poporul ce stavilă-i pune decît satira:

De-aş trăi pînă la toamnă
Să mă-nsor să iau o doamnă;
Doamna n-are comănac
Are-mama-un fund de sac
Şi i-a face comănac;
Doamna n-are buibeleu,
Are mama-un lepedeu
Şi i-a face un buibeleu.
— Lasă-le la dracu doamne
Că rabdă bugătă foame!

Dar nu numai în muieri, ci şi în bărbaţi prinde a se încuiba luxul, prind a purta cămăşi mai subţiri decît celea de cînepă, prind a purta năfrămi de mătase la grumaz, pieptare de postav bumbite, ciobote scumpe ş.a.

La astă stare de lucruri uite cum cîntă fetele noastre:

Dracul ştie ce să fac,
Mi-a picat bădiţa drag,
N-am cămaşe să-l îmbrac,
Eu i-aş face dintr-un sac,
Sacu-i gros, badea-i fălos.

Fetele noastre de regulă se mărită de tinere sub 20 de ani. Dacă o fată trece de 20 şi de 25 ani, atunci e poreclită fată bătrînă; ca atare nu mai are trecere la feciori, nu mai are ce căuta la joc. Dacă însă se duce totuşi la joc, rămîne nejucată şi feciorii îi strigă:

Dragile mele de fete
Cum razimă cel perete,

Și mă doare inima
Că nu se pot mărita.
Și:
La căsuța cea din bîrne
Fetele toate-s bătrîne;
Și s-au încrețit pe frunte
Ca ciupercile din munte.
Și-au purtat un car de flori
Tot nu le vin pețitori;
Și încă un car vor purta
Și tot nu s-or mărita.

Prins-au pe ici pe colea a purta fetele și nevestele noastre năfrămi de mătase. Bărbații bine văd că aia-i o ruină, dar ce să facă, plătesc și tac pentru pacea de jos. Își răzbună însă prin satiră:

Fata care-i în mătasă
N-ai la ce s-o duci acasă,
Că-i trebuie țesătoare
Și se culcă tot cu soare
Și se scoală-n prînzul mare...

Urăște poporul nostru luxul nebunesc, dar nu mai puțin urăște delăsarea și murdăria: simplu, frumos și curat este idealul lui. Iată ce zice, dacă vede o muiere, care din vina ei este slab îmbrăcată:

Fetele de la Giurgești
Au cămeși păcurărești
Și poale de sac de pești!

Apoi numai atîta îi trebuie unei fete cri neveste, să iasă dumineca în sărbători cu haine nelăute că o dată și aude:

Frunză verde lemn de corn,
Pe mîndra-o am tras pe horn
Că n-are ușă la casă
Și-i cată pe horn să iasă...

Văzînd poporul cîte o fată zglobie, fuicașă, care numai să fie și ea cu bărbat, stă gata a se mărita după un calic și leneș, numaidecît îi face cîntec:

Hai, mîndruță, după mine
Că te-oi ținea foarte bine,
Că mi-i casa-n deal la cruce,
Suflă vîntul, lemne-aduce,
Ploaia pică,
Le despică,
Nu-i lucra, mîndră, nimică;
La moară nu te-oi mîna,
De nu-i merge nu-i mînca;
Desculță nu te-oi purta,
Că tu singură-i umbla.

Sau:
Haida, mîndră, după mine
Că te-oi ținea foarte bine,
C-am un coș cu gura-n jos
Care-i plin de grîu frumos;
Și-am un coș cu fundu-n sus
Încă de strămoșu pus,
Ala-i plin de cucuruz.

Dar satirele românului sînt didascalice; uite cum învață pe o tînără mîndră, dar flămîndă:

Mîndră, cît dai pe cercei
Poți cumpăra doi viței;
Mîndră, cît dai pe mărgele
Poți lua două vițele;
Cît pe iia de mătasă,
Ai putea să-ți faci o casă.

Dar văzînd poporul ruina, la care împinge pe mulți luxul cel mare și nebunesc, se trage pe seamă și exclamă:

Rele zile-am ajuns, Doamne,
Că fetele toate-s doamne,
Poartă laibăr de barșoane,
Părinții le mor de foame.
Luați seama, oameni buni,
Ce vi-oi spune nu-s minciuni:
Toată muta-i cu păuni,
Mălaiu-i cu cinci zloți buni;
Toată muta-i împănată,
Mălai nu-i să îmbuce-odată!
Apoi cupa de fasule
Și aceea-i cu trei pițule.

Mai trăiește, măi omule! Din cele pînă aci înșirate, lămurit se vede că poporul nostru urăște și combate următoarele vițiuri:

1. Lăcomia și cîștigul fără muncă.
2. Lenea și trîndăvia.
3. Fala goală.
4. Beția.
5. Închipuirea.
6. Luxul și făloșia.
7. Necurățenia și desfrîul.

Iar în schimb pentru acestea iubește și prețuiește de virtuți:

1. Cîștigul cu muncă dreaptă.
2. Hărnicia.
3. Simplicitatea.
4. Trezia.
5. Naturalitatea.

6. Curățenia și
7. Păstrarea.

Cine va studia dar cum se cuvine pe bunul nostru popor îl va afla muncitor și păstrător, harnic și treaz, simplu, curat, natural, isteț dar cu cumpăt în toate. Așa este el în genere și numai așa-l poate afla omul nepreocupat, care nu se grăbește a judeca pe cineva fără a-l cunoaște, numai din spusele unora sau altora, ori mult din vederea cîtorva indivizi, poate coada neamului, de care se află la toate popoarele lumii. Dar oare cine face regulă generală din excepții, decît nebunii și ignoranții? Și cum să numim pe aceia, care ne arată lumii după cum poate se știu pe sine a fire? Au nu este sc is: Vai celui ce zice răului că este bun și bunului că este rău? Celui ce pune lumina întunerec și întunerecul lumină? Vorba lui Andrei Mureșanu:

În deșert se-ncearcă ai nopței argați
Să reverse umbră în loc de lumină,
.....
Ale lor cuvinte nu prind rădăcină
Că nu ies din inimi, ci din creieri stricați.

Doina bate pe Rössler și pe alți falsificatori ai istoriei noastre, doina va bate și pe Brociner et comp. care în mod murdar ne prezintă Europei în «Nunta din Văleni»[1].

Noi le spunem numai cîteva vorbe românești: Cine vrea să scrie nuvele, ori piese teatrale din popor, studieze bine pe acel popor și literatura lui, ori dacă nu are cap ori pacientă spre așa ceva, mai bine pună-se și adune zdrențe, că atunci cel puțin nu va fi calificat nici de răutăcios, nici de necioplit . . .

Din vol. *Legende, povestiri și obiceiuri românești*, p. 87—102.

[1] O piesă în care datinele românești au fost batjocorite.

DESPRE LITERATURA POPORALĂ TRADIȚIONALĂ

Literatura noastră, ca toate literaturile lumei culte are două părți: literatura scrisă și literatura populară. Din acestea două, mai veche este literatura populară, care s-a născut în sînul poporului, în decursul veacurilor. Ea nu este lucrarea unui om, nici a unui rînd de oameni, ci este lucrarea întregului popor, sau mai bine zis, este lucrarea națiunei întregi, în timp de mai multe veacuri. Și este de mai mare însemnătate această literatură, căci:

1. Ea este oglinda geniului națiunei; în ea, adecă vedem ca într-o oglindă toată averea sufletească, toată averea și a inimii unui popor, îi vedem *talentul.*

2. Ea este atestatul de nobletea spirituală a poporului român; văzînd-o pre ea (lit. pop.), vedem calitățile spirituale ale poporului nostru.

3. Ea este un fond, un sorgentu, un izvor pururea viu și limpede, din care trebuie să se adape literatura înaltă, cu deosebire poezia [1]. În poezia populară se exprimă geniul, caracterul, credințele, datinile, bucuriile, suferințele, în scurt toată vieața internă și externă (. . .).

Știindu-le acestea, nu cumva să cadă cineva în greșala de a crede, că literatura poporală s-ar fi format din cea scrisă; nu! literatura scrisă s-a format din ei sub intuiția literaturei poporale, chiar ca și limbile clasice din limbile popoarelor. Căci iată: vedem popoare, care nu au pic de literatură scrisă, pentru aceea totuși nu sînt lipsite de literatura poporală d.e. țiganii noștri chiar, pre care acuși o să-i cunoaștem mai de aproape cu literatura-le cu tot. Mai ceva: mare parte din operele cele mari d.e. epopeele naționale, s-au născut din literatura poporală, din miturile, tradițiunile, scurt din episoadele scoase din literatura poporală. Ca să ne putem face o chiar idee despre lucru, să luăm numai *Negriada* lui Ar. Densușianu d.e. și vom vedea miturile noastre interesante ca episoade a epopeei, într-un mod atît de frumos, de le-ai tot ceti. Mie-mi vine a asemăna literatura noastră poporală cu cărțile sibilice din Roma. Mulți dintre bunii noștri cetitori își vor fi aducînd aminte, ca muierea cum a adus regelui Romei 9 cărți, și, deoarece regele nu vru a le cumpăra, părîndu-i-se prețul prea mare, ea aruncă mai întîi trei din ele în foc, și pentru cele 6 ce-i mai rămase, ceru de la regele tot prețul întreg, ca și cînd adecă erau toate noi. Pe aceste 6 încă nu voi regele Romei să deie prețul cerut de muierea cumană, deci ea mai aruncă trei cărți în foc, și, din nou, rămase numai cu trei. Cu aceste trei iar merge la regele Romei și iar îi cere prețul ca și mai înainte, cînd erau toate nouă. Acum regele se cugetă omenește și plăti muierei prețul

[1] Vezi Ar. Densușianu, *Istoria limbei și literaturii române*, pag. 116.

cel mare. Dar nu-i păru rău după banii dați, ci numa de aceea se căia: de ce nu a știut el lua toate nouă cărțile, să nu fi lăsat adecă să se ardă celea șase? Căci, să vedeți domnia-voastră, cele trei ce biata scăpară de foc, în timpuri de grea cumpănă spuneau destinul Romei, pre care le și păstrară apoi cu sfințenie. Așa sîntem și noi cu literatura noastră poporală: pînă mai ieri, alaltăieri, nime nu-i avea grijia; putem deci cu drept cuvînt zice că din cele 9 cărți sibilice ale literaturei noastre poporale, 6 s-au consumat, și abia trei mai sînt, dar și acelea sînt răsfoiate bucată cu bucată prin Ardeal, Banat, Ungaria, Marmația, Bucovina, Moldova, România etc. și numai puține avem adunate ici-colea precum vede-vom acuși. Ceste din urmă cărți sibilice, ale literaturei noastre, ce scăpară biata din potop, trebuiesc compuse, căci prea sînt răsfoiate și împrăștiate; trebuie să adunăm toate *poveștile* sau *basmele*, *tradițiunile*, *legendele*, *proverbile* și *idiotismele*, căci acestea sînt tot bucăți, care compun laolaltă proza literaturei poporale. Asemenea trebuie să adunăm poeziile poporale, cum sînt: *cîntecele bătrînești* și *haiducești*, *colindele*, *doinele*, *horele*, *bocetele*, *descîntecele*, *evangheliile țigănești*, *ghiciturile*, *frînturile de limbă*, *jocurile de copii*, *în care obțin versuri tipice* ș.a. [1].

Eu încă, avînd frumosul material din literatura poporală, și cu firma separare, că bunii cetitori mi vor mai împărtăși, luai asupra-mi redigearea «Cărților săteanului român» a căror principală diviză va fi publicarea celor trei cărți sibilice, ce biata mai scăpară, respective publicarea materialului literaturei poporale de care dispun și care sperez, că-mi va mai incurge, că apoi cu timpul să aibă pe ce pune mîna poetul, care ar voi să compună cărțile sibilice ale literaturei noastre poporale.

Da, literatura poporală voi să se generalizeze cu orice preț, că cei chemați apoi să o imiteze în operele lor, căci poporul nu face salturi, ci merge lin, frumos natural în bucățile literaturei lui:

Poporul, care geme jos,
E singur valea roditoare,
Ce-i data să crească grîu și floare
Bun și frumos . . . [2]

Da, voi să adun în acestă foiță cît nu mai s-ar poate de mult material de a literaturei poporale, căci bine trebuie să ne aducem aminte de cuvintele acelui învățat care a zis:

O națiune trăiește numai atîta, pînă cînd și-are sîngele în corp, căci sîngele e nutritoriul corpului. Și care elemente compun sîngele corpului unei națiuni? Iată: *limba strămbună*, *portul strămbun*, *jocul*, *datinele*, *proverbile*, *fabulele*, *poveștile*, *cîntecele de tot soiul* ș.a.

Iar care națiune nu-și are sîngele compus din aceste elemente, acea a încetat de a fi națiune, ea este o turmă de popor bastard, a cărei sporire nu o concede natura.

Națiunea lipsită de aceste elemente constitutive ale sîngelui său e ca și un lemn tăiat de cătră rădăcină.

Noi deci, care nu putem face mai mult, datori sîntem să facem barem

[1] Vezi *Istoria limbii și lit. rom.* de Ar. Densușianu, pag. 117.
[2] Hașdeu, vezi *Inimioara*, pag. 104.

atîta, cît putem: datori sîntem a aduna acestea fragmente prețioase, aceste mărgăritare, care vor afla apoi maestrul ce le va înșira în scumpe salbe. Nimic să nu vină dat uitărei, orice mărgăritare, cît de mici să fie... de ridicat din nisip; povești, fabule,... alituri, cîntece, chiuituri, colinde, ș.a. toate sînt pentru noi... scumpe mărgăritare neînșirate. [1]

..., vorba, nu noi sîntem ce-i de întîi,... adunară materii pentru literatura poporală; nu! mult înaintea noastră păşiră alți bărbați mult mai competenți decît noi.

Dar oare au fost în stare acești bărbați să adune tot materialul pentru literatura română poporală, ei cîțiva inși de la o națiune constatoare din vreo zece milioane de suflete? și mai ceva.

Au fost aceștia în stare, în timp de vreo 50 de ani, a aduna tot ce a creat geniul națiune în timp aproape de două mii de ani?

Nu s-a putut accepta așa ceva, drept acea timpul este acu, cu puteri unite să le adunăm și păstrăm ca scump tezaur, rămas nouă moștenire, cu a patriei iubire.

Acum se cunoaște mai de aproape pre scriitorii care s-au ocupat cu literatura poporală; să știm, care cu ce s-a ocupat, ca să vedem în fine care cu ce ar trebui să ne ocupăm, ca împărțind materia, să cîștigăm rezultatele dorite.

Redactorul

Cartea săteanului român, anul II,
18/30 ianuarie 1886, p. 2 4.

[1] Exemplar deteriorat, (n. edit.).

ANTON PANN

(1797—1854)

Motto: S-a dus Panu finul Pepelei,
Cel isteț ca unu proverb.
Eminescu

Popor român! tu cel mai cu inima bună din toate neamurile de sub soare; tu, pre care lumea te-a poreclit: « Ține-minte », nu-ți uita de barbații care, deși luminați cu celea mai frumoase științe, se scobora la tine și-ți grăiesc în limba ta și-ți scrie cartea înțelepciunei în graiul limbei tale, după a ta pricepere, ca să te lumineze.

Și aducîndu-ți aminte de astfeli de barbați, să nu uiți pre Anton Pann; Ioan Barac și Vasili Aron, din a căror ostenele, și azi ti mai nutrești sufletul cu învățaturi. Pe acești trei barbați o să-i fac pe rînd cunoscuți cetitorilor acestei foi, iar după ei pre alții, cum au fost Dimitrie Țichindeal, ș.a. Acum să cunoaștem pe Anton Pann.

El s-a născut la anul .. 97 în comuna Slivden din Bulgaria. Tatăl s..... ldarariu. Cînd fu de 15 ani fu dus de ..... insoare dimpreună cu toată familia sa, în .... sca. Acolo fu aplicat ca muzicant la armata .... neascâ. La anul 1826 a fugit din Rusia ..... trecut în Muntenia (România) și de aci la Brașov unde a intrat ca cîntăreți la biserica Sfîntului Niculae din Scheiu.[1] Aci a făcut el cunoștință cu poetul Ioan Barac, care pînă într-acea vreme publicase două cărticele: *Arghiru și Elena* și *Risipirea Ierusalimului*, care sînt și pînă azi cetite de poporul nostru. Prin scrierile acestuia și prin petrecerea sa, el în timp de doi ani, cît a stat în Brașov, se deștepta în Anton Pann gustul literaturei. După doi ani trecu apoi la București și la anul 1830, adecă chiar cînd fu de 33 ani, și începe cariera literară cu publicarea *Cîntecelor de stea*. Pann și în București a trăit tot ca cîntăreți și cu lecțiuni de muzică. El a murit la 3 noembre 1854, și s-a îngropat în biserica Lucaciu din București. Pann, Barac și Vasile Aron sînt 3 poeți de mare însemnătate în literatura română, nu atîta prin înălțimea clasică a scriitorilor lor, care nu o au, ci tocmai prin coborîrea lor jos la popor. Pentru aceea scrierile lor au fost și sînt pînă azi adevărata literatură poporală scrisă. Scrierile lui Anton Pann sînt scrise într-un spirit umoristic-satiric poporal și au cu deosebire tendințe didactice morale. Toate lucrările sale seamănă ca ou cu anecdotele și proverbele noastre. Din ele se vede caracteristica românului, de a îmbrăca chiar și cele mai serioase și mai instructive lucruri în umor, căci el pune mai totdeauna în luptă neghiobia cu înțelepciunea de unde răsare

[1] Datele biografice sînt inexacte. Vezi pentru biografia lui Anton Pann: G. Dem. Teodorescu, *Viața și activitatea lui Anton Pann*, București, 1893; Ovidiu Papadima, *Anton Pann, «Cîntecele de lume» și folclorul bucureștean*, București, 1963; Paul Cornea, *Anton Pann*, București, 1964, p. 9. Exemplarul după care am reprodus textul era deteriorat (n. edit.).

vără voia umorului și satira, în acest spirit a scris Pann, și de aceea a devenit atît de poporal, căci poporal a scris. Scrierile lui sînt foarte numeroase, din care mai însemnate sînt: *Povestea vorbei* sau proverbe adunate din popor (1847) conține *o sută de povești și istorioare* mai tot rimate, scrisă cu mult spirit; *O șezătoare la țară sau povestea lui Moș Albu*, narațiune în versuri plină de învățătură și umor; *Spitalul amorului*, colecțiune de diverse cîntece; *Năzdrăvăniile lui Nastratin Hogea*. Afară de acestea a tradus din grecește pe *Noul Erotocrit*, poem epic romantic și a publicat diverse istorioare, parte în versuri, parte în proză, precum și cărți bisericești și de muzică bisericească[1]. Acesta fu fericitul Anton Pann, a cărui nume va rămîne necesar din istoria literaturei romîne, ca unul care a cultivat literatura poporală cu bun succes.

Cartea săteanului român, anul 11, 18/30 ianuarie 1886, p. 4.

[1] *Ist. limb. și lit. rom.* de Ar. Densușianu, pag. 269—270.

ANDREI MUREȘANU

Din acest colț de țară, de unde apare revista noastră, au ieșit cîțiva fruntași ai neamului nostru, care sînt demni de a fi cunoscuți de toată suflarea românească. Unul din aceștia a fost și poetul Andrei Mureșanu, a cărui portret și casă natală ilustrează paginile acestei reviste.

Andrei Mureșanu s-a născut la 16 noiembrie 1816 în orașul Bistrița în Transilvania din părinții libertini: Teodor și Eftimia. Tatăl său Teodor a fost de profesiune morar pentru scoarță de argăsit. Familia Mureșană este de origine din Maramureș, leagănul Dragoșizilor, ea era dintre familiile nobile. Patru frați veniră în vechime din Maramureș și se așează în părțile nordice ale Ardealului: Rebrișoara, Nimigea, Feleaca și Ienciu de pe Cîmpie, de unde descendenții lor s-au răsmurit preste toate ținuturile acele.

Geniul lui Andrei Mureșian se arăta de timpuriu în fruntea lui cea înaltă . . . În primii ani ai copilăriei sale neexistînd școală română, un grănițar din Valea Rocnei, Dănilă Dobaș, îi suplini locul de magistru. Andrei frecventă apoi școalele normale locale; iar studiile gimnaziale le absolvi în gimnaziul P. P. Piariștilor din Bistrița, unde talentele lui cele eminente și purtarea lui cea exemplară îi cîștigă iubirea magistraților săi întru atîta, încît între grafi și baroni purta primatul în școală, secerînd necurmat calcule de eminență.

La consiliul moșului său și al protopopului Maior din Bistrița a mers la Blaj, unde absolvi studiile filosofice, precum și cursul teologic cu distincțiune, secerînd onorile cele mai alese între confrații săi de litere.

Abia ieși din teologie în anul 1838, și în lipsa cea mare ce se afla pe atunci în Brașov de oameni învățați, care punînd umărul unii cu alții să propage știința și cultura între fiii națiunei române, fu în același an chemat de către negustătorii români ca învățător la școala capelei din cetate, de unde, după ce dovedi hărnicia sa, dezvoltînd o energică activitate, fu chemat în anul 1839 în calitate de profesor la gimnaziul rom.-cat. din Brașov, unde punînd umăr la umăr cu vărul său[1], profesorul de acolo să poată servi nu numai statului și omenirii, ci totdeodată și națiunii sale, ai cărei fii din părțile acestea numai acolo aveau refugiu de dezvoltare și creștere în cultura mai înaltă.

În intervalul acesta, ca colaborator la *Gazeta de Transilvania* ieși și în public cu poeziile și lucrările sale începînd încă de pe la anul 1839—40. Ca profesor gimnazial secera necurmat mulțămirea și lauda superiorilor, precum

[1] E vorba de Iacob Mureșanu.

și recunoștința discipolilor și a părinților lor, dovedind și pe terenul acesta o rară capacitate.

La anul 1850, susținînd concursul pentru translator ces. reg. guv., fu numit translator și redactor al foaiei legilor provinciale la guvernul transilvan în Sibiu, cu caracter și rang de c.r. concipist guvernial, în care calitate cum s-a purtat, martore sînt arhivele guvernului c.r., martore suspinele alinate ale multor foști asupriți și de el ajutați, martoră junimea studioasă, pe care o conducea cu sfatul și ajutorul său. Nici în timpul acesta nu și-a părăsit laureatul poet lira sa: paginile *Foaiei pentru minte, inimă și literatură* încă sînt martore doveditoare de geniul său poetic și de fructifera sa activitate literară din acest timp, cînd scria sub numele anonim de «Eremitul din Carpați». Cum că nu-și părăsi lira nici după aceasta vor mărturisi și alte fături ale ingeniului său, care vor ieși la lumină. Ce a fost Mureșanu ca literator și naționalist mărturisească națiunea, care i-a supt simțirile și i-a mărit scrierile.

Încă pe la anul 1842 a dat la lumină unul dintre cele mai necesarie opuri pentru buna creștere în cercul familiei sub titlul *Icoana creșterei*, din care a împărțit gratis la ambele regimente de români cîte 100 exemplare.

La anul 1862, la necurmate provocări din partea celor mai renumiți bărbați ai națiunii noastre, și-a dat la lumină primul tom al poeziilor sale, pre care națiunea le păstrează ca un suvenir și odor, decît care altul în feliul său nu mai are. Și «Asociațiunea transilvană pentru literatura și cultura poporului român» și-a ținut de sîntă datorință a încununa cu un premiu opul poetului.

În anii ultimi ai scumpei sale vieți își mai supuse umerii și la un gigantic op, traducînd aproape la 50 de coale din analele lui Tacitus, pe care viitorul le va scoate la lumină. Pînă a nu fini deplin această lucrare căzu în o boală de iritațiune acută a nervilor, din care cauză adeseori își perdea firul discursului, fără însă a-și fi pierdut vreodată din inimă multa îngrijire pentru fericirea națiunii sale, de care și în visuri să ocupa, care apoi mai nutrită de multe alte neajunse, vătămătoare supărări și îngrijiri de viitor, își tot înainta capriciele sale, pînă cînd în 12/24 octobre 1863 la 10 oare din noapte îi curmă firul vieții spre doliul cel mai mare al națiunii și al familiei sale.

Dintre multele lucrări spirituale în proză și poezie ale lui Andrei Mureșanu, aceea care i-a făcut numele nepieritor pentru vecie, este frumosul marș național *Deșteaptă-te, române* scris la 1848, care e cîntat de toți românii de pretutindenea, la toate ocaziunile solemne și care, de fiecare român e știut și deplin cunoscut...

Formîndu-se despre Andrei Mureșanu o idee lămurită, știind cu cît zel și iubire a lucrat el pentru neamul nostru, sîntem în drept a ne întreba: ce am făcut noi pentru eternizarea scumpului lui nume? I-am ridicat doară vrun monument potrivit? Am ridicat doară vreun institut, care să-i poarte numele pe vecie? Am înființat doară vreun fond de stipendii, care să-i eternizeze numele? Nu, și iarăși nu! Nimic nu am făcut din celea, ce datori eram să facem pentru eternizarea scumpului său nume. Și nefăcînd nemica, ne-am arătat nerecunoscători, nemulțămitori față de cela ce ne striga:

«Deșteaptă-te, române din somnul cel de moarte!» Iar nemulțămirea e un păcat.

Ne aducem aminte, că mai acuș 12—15 ani era vorba de monumentul acestui poet iubit al nostru. De mult însă nu se mai aude nimic de acel monu-

ment, cel puțin noi nu știm. Înființînd *Revista ilustrată* ne-am luat sarcina de a aduce în coloanele ei tributul de recunoștință față de scumpii noștri răposați, reprezentîndu-le portretele și biografiile, ca să se împrospăteze în memoria generațiunilor mai tinere. Însă pentru un bărbat ca Andrei Mureșanu numai atîta e prea puțin. Ne-am propus dară a face după cît de cît mai multișor pentru acest scop, și adică a înființa un fond de premii, care să poarte numele «Andrei Mureșanu» și din percentele căruia să se distribuie în fiecare an la 16 novembre cîte un premiu între tinerii noștri, care cultivează poezia. Începutul l-a și făcut editorul și redactorul acestei reviste punînd spre acest scop la o bancă de a noastră 40 coroane. Pe cine îl trage inima ca să mai contribuie la acest fond, facă bine a o descoperi aceasta publice în *Revista ilustrată* sau în altă foaie, iar la vară în Beiuș, la adunarea generală a Asociațiunei, binevoiască a aduce în faptă sumele promise și a le concrede acelei corporațiuni morale, care manipulează și fundațiunile lui Avram Iancu, George Barițiu și a altor bărbați demni ai națiunii noastre.

Cine crede doară că pe altă cale s-ar putea mai bine eterniza numele celor mai vrednici înaintași ai noștri, facă bine a o descoperi; din parte-ne credem că fundațiunile vii sînt cele mai potrivite pentru acest scop.

Din *Revista ilustrată*, an I, 1898, nr. 1, p. 22—23.

MOȘ HERLEA

Puțini vor fi din cetitorii *Revistei ilustrate*, care să nu fi auzit de numele lui Moș Herlea, a acestui țăran model, care era înțelepciunea întrupată și de la care puteau multe învăța nu numai țăranii, dar și cărturarii cei mari.

Acum nu mai este între cei vii, dar memoria lui va rămînea pururea neștearsă dintre noi, care l-am văzut, l-am cunoscut am vorbit cu el și ne-am minunat de înțelepciunea lui. Iată din ce cauză ilustrăm această pagină cu portretul lui și depunem aci cîteva trăsuri din viața lui cea demnă și plină de fapte frumoase.

Moș Nicolae Herlea s-a născut la 1 iunie 1819 în comuna Vinerea, colo lîngă Cîmpul Pînei, unde Pavel Chinezul bătu pe turci, a căror mormînt și azi se vede. Tatăl său fu preotul Teodor din acea comună, și avu mai mulți prunci și pe toți îi dete la școale să învețe carte, numai pe Nicolae-l ținu acasă să-i poarte economia. Dar deși nu-l dădu la școli înalte, griji de creșterea lui cît mai bine nu s-ar fi putut oriunde l-ar fi dat la învățături. A ceti l-a învățat nu din abecedar, ci din Biblie, care i-a fost toată cartea ce o învăța și care-i fu și deajuns, că ajungînd o dată să scrie ceti, îi erau deschise drumurile, pe care ajunge omul la învățătură, și de n-a merge la școală, numai voia să aibă și cap bun. Iar aceste două lucruri nu-i lipsiră lui Moș Herlea, el după ce odată știa ceti apoi era în apele lui. Cînd numai putea, își rupea cîte o leacă de vreme și cetea, și cetea, și se procopsea singur pe sine, numai cu ajutorul cărților, care îi erau pretinii cei mai buni, care nu-l lăsară de rușine cîte zile a trăit.

Prin neîntrerupta cetire și-a fost cîștigat cunoștințe din toate ramurile științei, cu deosebire istoria universală și geografia, care le și cunoștea mai bine decît mulți profesori de cei cu diplome de trei coți. Iar sfînta scriptură atît cu temei o cetise și atît de mult, de știa să-ți citeze în tot timpul și la toate ocaziunile din ea pasage întregi mult mai sigur decît cei mai mulți preoți. E drept că, pre lîngă diligența lui cea mai, era ajutat și de o memorie foarte bună și nu bea nici un fel de băutură bețivă, care mai timpuriu ori mai tîrziu tîmpește mintea omului. Băutura lui a fost apa curată în toată viața sa, de aceea a și rămas tot cu mintea întreagă pînă la adînci bătrînețe.

Prin îndelungata cetire a istoriei romanilor și românilor, prin exemplul bun din casa părintească și prin frecarea de lume și-a format Moș Herlea un

caracter demn de imitat, de aceea vorba lui era vorbă ori unde o punea spusa lui nu rămînea mazăre aruncată în părete.

Iată dovadă pentru toți românii, că omul și fără școale multe, ba așa zicînd chiar fără școale, se poate avînta la frumoase cunoștințe și se poate ridica la mare cinste, numai să nu-i lipsească voia de a ceti. Dar cel ce nu urmează cetirea, chiar de a învățat 16—20 de ani prin școalele cele mari, în scurtă vreme nu-l mai cunoști din omul ce nu s-a bucurat de atîta potop de carte.

De mic copil învăța Moș Herlea cele 8 glasuri bisericești, și de aci încolo dumineca și în sărbători, dimineața și seara, era nedespărțit de strana cîntăreților. Astfel deveni cîntăreț vestit, că și glas avea foarte bun și în decurs de 72 de ani a ajutat cîntăreților la purtarea slujbei dumnezeiești, fără a primi cîndva ceva remunerație pentru acel ajutor.

Moș Herlea mai era și vestit chirurg, care lucru îl învățase de la moșul său Precup Herlea, care încă era țăran ca și nepotu-so, Nicolae de deștept, numai cît nu știa carte. Astfel Moș Herlea în timp de 60 de ani a vindecat pe tot anul sute de oameni schilavi, fără a cere de la careva vreun ban, și fără de a-l întreba de-i român ori strein. Iată adevăratul « doftor fără de argint ! »

Și doctorii cei renumiți din vecina Orăștie recunoșteau că moș Herlea pricepe bine acest lucru, că de le mergeau oamenii cu mîni ori cu picioare frînte, îi trimiteau la Moș Herlea în Vinerea să-i vindece. Din 1842 pînă în 1847 a funcționat Moș Herlea ca învățător în comuna sa natală, iar în anii 1848 și 1849 a servit cauzelor naționale, după cum se vede din o epistolă adresată de dînsul către istoricul nostru George Barițiu, unde vedem rezolutul lui răspuns ce l-a dat comandantului revoluționar, cînd l-a fost prins în Balomir: « Sînt căpitan, zise Moș Herlea către comandantul revoluționar: nu am făcut altceva decît mi-am împlinit datorința față de națiune, precum dumneata îți împlinești datorința față de națiunea dumitale. » Iată un răspuns demn ieșit din gura unui țăran fruntaș, cînd se afla în mîna inimicului, pe care l-a dezarmat cu acest demn.

Din anul 1849 pînă la adînci bătrînețe a trăit mai mult pentru binele bisericei, școalei și comunei sale, servind mult timp ca primar și cassar cinstit al acelei comune.

Pînă la desființarea « fondului regiu » a fost neîntrerupt membru în reprezentanța scaunului Orăștiei, unde se luptă bărbătește pentru drepturile poporului român din acel scaun, alăturea cu demnul protopop gr.-cat. George Bercianu pe care-l iubea mult, fiindcă era un învățat, orator ales și naționalist[1] cum se cuvine să fie tot omul de omenie.

Ca naționalist înfocat Moș Herlea luase parte la toate adunările mai însemnate ale noastre, începînd de la cea memorabilă de pe Cîmpul Libertății din 1848; din deputațiunea ce se dusese la Viena cu Memorandul încă n-a

[1] Patriot.

putut lipsi, iar românii adunați la Clușiu cînd cu procesul Memorandului îl aleseră în deputațiunea de trei ca să meargă și să informeze tronul despre starea lucrurilor de la noi.

Naturelul lui Moș Herlea a fost vioi, pururea vesel, glumeț, dar pe lîngă toate aceste cu mare cumpăt în vorbă și-n fapte a fost așa, după cum am dori să fie tot românul. Portul cel țărănesc nu l-a schimbat nici cînd, iac-așa se purta după cum se vede în icoana alăturată. Să urmăm faptele lui cele bune, și vom fi văzuți de neamul nostru cu acea stimă, cu care a fost văzut Moș Herlea !

Din *Revista ilustrată*, an I, 1898, nr. 1 p. 134.

ANEXE

ANEXE

I

O scrisoare a lui I. Pop Reteganul către George Barițiu despre vexațiunile și umilințele la care era supus ca învățător.

Mult Stimate Domnule!

Bunăvoința ce ați binevoit a o arăta cătră mine, în vreo cîteva rînduri, mă îndeamnă a vă incomoda cu următoarele: Sum — după cumu știți — învățători, și încă la grănițierii din fostul reg. rom. IR. Superiorul principal e dlu Baron Urs. Acesta și-a pus în gînd — precum se vede — să mă nefericească total; iată de unde deduc: La 2 iuliu a.c. aveam esamenul cu copiii, atunci eram în Barul Mare. După ce se finește esamenul — mi spune, între 4 ochi, că-s transferat de acolo și ca să-mi iau toate cu mine, ca pe 1 septembrie voi merge altundeva, nu unde am mai fost. Întreb după cauza? « Te invidiază domnii de pe aci »! (Puj Zsigá[1] avu unu discursu lungu, cît dura esamenul, cu domnul baron). Bine, mă supun. Merg acasă în Reteag, locul meu natal, mi se promite postul de profesori adiunct la pedagogia din Gherla, ci căci primesc de la domnul baron, respective de la onoratul comitet din Sibiu, decretul de învățători diriginte definitiv la Școala din Lisa; deoarece la grănițieri servisem 6 ani, nu primesc, ci vin aci, cu toate că acolo eramu aproape de casa părintească.

La 1 septemvrie vin încoace spre a-mi ocupa postul; mă opresc în Sibiu unde-mi audiu cîte vorbe toate, de la domnul Baron. De atîtea imputări nu mă credeam vinovat, ci nu aveam ce face, cugetam că atîta va fi tot; mersei deci, respective venii la post. Îndată, la săptămîna, sum avizat de eforia de aci că am de a trimite decretul, ce-l primii în Reteag — de definitiv, căci nu mi se compete, și să țin pe aceasta, dîndu-mi unul provizori. Credeam că e glumă: pe unul și același post, 2 decrete, la una și aceeași persoană! Trimit decretul de definitiv la Comitet și-mi țin pe cel de provizoriu. Pretind spese de călătorie, conform normativului. Răspunsul îmi fu: încă din martie erai destituit, prin urmare: nu interesul învățămîntului, ci portarea cea rea te-a strămutat din Baru, deci nu mai pretinde spese etc. De una ca aceasta încă nu visasem. După puțin timp — mă admoniază On. Comitet ultima dată — după cum se esprima, căci avui multe observație în Baru. Va să zică: Mă aduc aci spre batjocură! M-am pus a răspunde la cîteva scrisori. Doamne sînte, mi-am aprins paie în cap. Numai cu destituirea stau înainte. În fine, fui silit a le spune ca dacă avură de cuget și cauza de a mă

[1] David, baron Urs de Marginea, președintele școlilor grănicerești din fostul Reg. I grăniceresc.

destitui, să a fie făcut aceea astăvară, pînă mai erau posturi vacante, nu acum că doară nu-s eu mai păcătos ca toată lumea. De altcum, le-am scris — de mă veți destitui, voi fi numai bine recompensatu căci crezui unui decret oficios. Cu astfeli de oameni mi-e imposibil să o mai duc, de cumva nu-și vor schimba manierele. De aceea venii a vă mărturisi sincer și fără rezervă starea mea, rogîndu-vă să binevoiți a mă recomanda undeva, la altu post de învățători, sau la altceva, ce mi-ar ajunge poterea, fie și în România, numai să scap odată de calomniile streinilor patrioți pe care superiorii mei binevoiră a le lua de bani buni. Zic, calomniile streinilor, căci înainte de a vorbi cu Puj Zsigá, deși petrecurăm una demineață numai amîndoi, eu și domnul baron, nu aminti un singur cuvînt; după mergerea lui, numaidecît îmi anunță transferarea.

Cauza, că sum atît de mult necăjit din partea Onoratului Comitet, e imposibil să fiu pretotindenea eu; mi se pare că domnul baron ar fi promis lui Puj Zsigá nefericirea mea, din cauza procesului de astăprimăvară, unde rămase Puj ... de minciună, era că ies învingători, din acel proces. Cum ca Puj Zsigá va mișca toată piatra, numai se auzea că am ajuns la unu rău, cum ca Puj Zsigá va a promite domnului baron sprijinul său, față de școalele grănițerești din apropierea lui, numai acela, baronul, să mă destituie, aceea sum secur, apoi, oare va asculta domnul baron de el, ori ba, nu o știu, fără atîta văzui că nu are ochi să mă vadă, iară eu nu am unde merge.

Vă rog deci, încă o dată, binevoiți a mă scoate, deși-s strein și necunoscut, și din parte-mi vă asecurez că ori unde voi fi, nu voi avea portare atît de rea, cît să vă pară rău că m-ați recomandat.

Complimente de la necunoscutul supus *Ioane Popu-Reteganul*
învățători *

Lisa, 3 octombrie 1878.

Bariţiu, ca și Cipariu și I. M. Moldovan de la Blaj a fost în mod permanent unul din ocrotitorii lui Ion Pop Reteganul (n. ed.).

O scrisoare a lui Ion Pop Reteganul către Correliu Diaconovici redactorul Enciclopediei Românești de la Sibiu **

Stimate Domnule Diaconovici,

Alătur autobiografia mea în note scurte, dar limpezi ca soarele; de aflați în omiso necesar să o puneți în Enciclopedie — fie, de nu — în coș cu ea! Paradă din numele meu nu rîvnesc să fac, ci regret mult că nu pot lucra cît aș dori și cum aș voi. — Punctele din paranteză ale autobiografiei mele, de credeți că așa e bine, pot rămînea afară. Aprecierea lucrărilor mele nu o fac, că nu sînt competinte; a făcut-o întreagă presa noastră chiar și *Convor-*

* B.A. R.S. mss. 1009, unde se află și alte două scrisori din anul 1880, ale lui Reteganul adresate lui George Bariţiu (p. 44, 60).

** Publicată de Mircea Stoia în *Tribuna Sibiului*, 1968, 6 aprilie.

birile literare și *Noua revistă română;* și toate s-au exprimat în mod favorabil despre neînsemnatele mele scrieri. S-a aflat însă și un critic, dl. Chendi, căruia nu-i place nimic din ceea ce scriu eu; norocul pe mine că este unul contra, pe cînd pro sunt o mulțime, începînd de la cei de aci pînă colo sus la Maiorescu și Hajdeu. Apoi Chendi nu e — cred eu — chiar Hajdeu, nici nu o să devină un Maiorescu.

Am în manuscris o colecție de poezii poporale, vreo 4 000; o colecție de povești din popor, vreo 80; o colecție de povestiri din viața țăranilor ca cele publicate de ASTRA — vreo 20. Acestea singure ar da un volum de vreo zece coale. Stau însă toate aci ca manuscris și nu-mi aduc nimica la masă.

Le-aș vinde bucuros toate, ori unele din ele, să cumpăr pîne, că cea veche-i pe gătate, iar cea nouă mai are lipsă de vreo 4 luni de zile pînă să o avem pe masă. Rog să-mi capeți cumpărători la aceste manuscrise, pentru ce-ți mulțămesc înainte.

Să auzim de bine și sărbători fericite!

Reteag, 15 april 1902

al d-tale stimător,
Ion Pop Reteganul

Scrisoarea reprodusă face parte din fondul « ASTRA », aflat în păstrarea Arhivelor statului Sibiu, cutia P, corespondența Enciclopediei Române.

Răspunsul lui Ion Pop Reteganul la prima poezie trimisă spre publicare de Octavian Goga

În primăvara anului 1898, la scurt timp după apariția *Revistei ilustrate* de la Bistrița, al cărei redactor era I. Pop Reteganul, Octavian Goga, pe atunci elev în cls. VII-a a liceului din Sibiu, s-a grăbit să trimită revistei bistrițene una din primele sale poezii: *Nu-i fericire pe pământ.*

Surprins de vigoarea și expresivitatea tînărului debutant, și totodată presimțind în el un viitor mare poet, Reteganul i-a răspuns următoarele prin « telegraful redacției »: « *Octavian în S.* Ai talent tinere amic, cultivează-l cu diligință, că poți deveni mare. Ziua bună de dimineață s-arată. Un lucru fi bun și-l ține în minte: un cumva să negliji datorințele de studinte pentru exercițiile stilistice și poetice. Mai întîi datorința trebuie împlinită cu sfințenie, apoi, de mai ajunge timp, cetește ce crezi că-i bun și scrie ce crezi că poți. Bucuros te vedem lucrînd la revista noastră. Salutare. »

Revista ilustrată,
Bistrița, 1898, n. 3—4, p. 80

Poezia a apărut în n. 5—6 al revistei, p. 107.

Răspunsul lui Reteganul a fost prima apreciere publică făcută asupra talentului lui Octavian Goga.

Începute sub astfel de auspicii, relațiile dintre cei doi scriitori se vor menține pînă la sfîrșitul vieții dascălului din Reteag, în anul 1903 el devenind unul din colaboratorii revistei *Luceafărul* înființate la Budapesta de O. Goga împreună cu alți studenți în anul 1902.

După moartea lui Reteganul, Goga va fi unul din principalii susținători ai literaturii și memoriei sale.

ANEXE

II

Scrisori adresate lui Ion Pop Reteganul

De la *Ioan Nădejde*, redactorul revistei *Contemporanul* Iași

Iași, 2/V/1882

Domnul meu,

Din poeziile trimise în urmă, nu s-au putut publica nimică pentru că sînt puricate (sau purisate). Ar fi un interes foarte mare pentru toți românii, deși sîntem din nefericire împărțiți sub împărății deosebite, a se cunoaște cît mai mult, pentru ca nu cînd va bate ceasul mult dorit al întrunirii într-un singur stat neatîrnat, să nu ne părem străini. La aceasta ar contribui și publicarea de anecdote curat populare, așa cum le pronunță poporul cel ce nu știe carte, fără nici o urmă de îndreptare. V-am ruga deci, onorate Domn, pentru asemenea lucruri. Noi pe cît putem face cunoscută limba de la noi, deși nu chiar cea moldovenească, dar avem de gînd să începem și am dori să avem modele din toate dialectele romonești. Dacă vă ocupați cu filologia, v-aș recomanda mult cartea lui Lambrior[1] recenzată de mine.

Aștept răspunsul Dv. și cred că s-ar putea stabili între noi o corespondență mai vie.

I. Nădejde
Redactorul *Contemporanului*[2]

Iași, (fără dată)[3].

2

Prețuite domnule,

. . . *Contemporanul* apare. Sîntem la nr. 9, anul al treilea. O dată cu acest răvaș vă trimit nr. 9 să văd de va fi dus de poștă la adresă. Noi am aflat

[1] *Studiul științific al limbii române*, Iași, 1881.

[2] Biblioteca « Astra », Sibiu, Mapa XXIII/4/8; publicată și de Gh. Popovici, *Din corepondența primită de I. Pop Reteganul* în *Limbă și literatură*, IV, 1960, p. 319.

[3] Gh. Popovici a indicat scrisoarea de mai sus ca fiind fără dată. Dar în cuprinsul ei I. Nădejde arăta că a scris-o într-un moment în care *Contemporanul* se afla în anul al treilea al apariției sale. Cum *Contemporanul* a apărut la 1 iulie 1881, anul trimiterii scrisorii menționate era anul 1883.

că în Austria ar fi oprită revista noastră și anume mai ales de la dl. Stoica[1] prietenul dv. din Banat. Să fie adevărat? La asemenea caz, spuneți-mi cum s-ar putea să vă trimit numerile ce vă lipsesc și totodată cercetați vă rog de sîntem opriți de a străbate la dv.

V-aș ruga foarte mult pentru un articol relativ la credințele populare de pe la dv., despre strigoi. Eu am scris un articol în *Contemporanul*, în această privință și aș voi să-l completez cu date sincere, relative la românii din Transilvania. Chiar în România, am aflat mari deosebiri. Ce va fi pe la dv., nici idee n-am. Așadar, vă rog, în această privință. Stăruiesc din nou asupra limbii strict foneticește scrisă, după vorbirea ce-ați auzit-o în copilărie. Nu cred că vă închipuiți cît ar folosi pentru istoria românilor cunoașterea exactă a limbii vorbite de român în Munți, în Bihor de pildă, și în sfîrșit de pe oriunde. Numai astfel se va dezlega chestia lui Rösler[2]. Altfel nu-i nici un fapt toate cele ce spun patrioții noștri, sînt în fond fleacuri.

Noi vom scoate aici în Iași o revistă socialistă în formatul *Contemporanului* de două coale, o dată pe lună, prețul 5 franci și aș dori să fie citită la Transilvania. Dar spre mai bună siguranță cred că ar fi bine să se înțeleagă cîte doi trei să primească foile în copertă, cînd pe un nume, cînd pe altul, ca să nu poată fi oprită de poliție, ca *Dacia viitoare*[3] de pildă.

De ce nu mi se trimite *Familia*, *Preotul român* și *Cărțile săteanului* și noi am da în schimb revista, căci la redacții n-a fost oprită pe cît ne pare?

Ion Nădejde[4]

3

De la George Coșbuc.

În anul 1886 G. Coșbuc era student la Universitatea din Cluj. Dorind să colaboreze la revista lui Pop Reteganul *Cărțile săteanului român*, de la Blaj, i-a trimis acestuia două bucăți spre publicare și totodată, pentru a sprijini revista, o listă de abonați.

Data scrisorii a fost greșit indicată de Gh. Popovici, fiind vorba nu de 14 martie 1888, cînd *Cărțile* nu mai apăreau iar Coșbuc se stabilise la Sibiu, ci de 14 martie 1886.

Conținutul scrisorii lui Coșbuc relevă existența unor relații între cei doi scriitori anterioare datei de mai sus.

Iată textul scrisorii:

---

[1] Petre Stoica, învățător în Panciova Banat, viitorul redactor al revistei *Convorbiri pedagogice*, (1886).

[2] Istoric german care în lucrarea *Römische Studien untersuchungen zur alteren geschichte Romäniens*, publicat la Leipzig în 1871 a contestat continuitatea poporului român în Dacia, afirmînd că românii ar fi venit din sudul Dunării în secolul al XII-lea.

[3] E vorba de revista *Dacia viitoare*, înființată la 1 februarie 1884 de studenții socialiști români de la Paris, interzisă de a pătrunde în Austro-Ungaria.

[4] Aceeași sursă ca și la scrisoarea nr. 1.

Cluj, 14.III.1886

Stimate D-le,

Vă trimit o snoavă poporală și-o legendă, dacă vei găsi că-s acomodate pentru foaia d-tale, le publică.

Snoava a scris-o dl. Bran, deoarece eu-s nedegat cu ortografia etimologică și fără voie scap codițele și cornițele pe hîrtie.

Fii bun și-mi trimite și mie foaia d-tale; pentru ce-ți voi rămînea dator cu « ale mele dintru ale mele ».

Acei 5 numeri trimiși d-lui Bran i-am luat eu și i-am trimis pe la cunoscuți, cărora te rog a le trimite numerii toți, ca la abonați, prețul abonamentului va fi plătit din partea lor — pentru asta stau eu bun și iau răspunderea.

1. Basiliu Groze, preot gr.c. în Maier ult(ima) poștă Naszod — St. György.
2. Leon Coșbuc preot gr.c. Leș ult(ima) p(oștă) Naszod St. György.
3. Ion Cătone, preot gr.c. Salva u.p. Naszod.
4. Iuliu Bugnariu, învățător, Hordou, u.p. Naszod.
5. Constantin Pop, preot gr.c. u.p. Harina.

În aceste locuri fii bună și adresează numerile din *Cărțile* . . . etc.

Pentru *Inimioară* [1] îți mulțumesc și-ți mulțumesc și pentru cei doi numeri trimiși din gazetă.

Dorindu-ți tot succesul la întreprinderea-ți frumoasă, sum.

Al d-tale
George Coșbuc
st. în litere [2]

4

De la Jan Urban Jarnik

Printre relațiile literare ale lui Ion Pop Reteganul s-a aflat și filologul și folcloristul ceh Jan Urban Jarnik, profesor de limbile romanice la Universitatea din Praga, autor, împreună cu Andrei Bârseanu, al marei culegeri de poezii poporale: *Doine și strigături din Ardeal* (1885).

Trimițîndu-i-se de către Reteganul volumul de *Povești ardelenești*, Urban Jarnik a răspuns prin următoarea scrisoare din care reproducem numai prima parte:

Potenstein (Boemia), 14
august 1888

Prea stimate Domnule,

De mult dorisem să intru în corespondență cu d-ta și sînt foarte îndatorat d-lui Mureșan [3] de s-a făcut mijlocitor între d-ta și mine; trag nădejde

[1] E vorba de antologia de poezii alcătuită de I. Pop Reteganul în 1885.

[2] Aceeași sursă arhivistică.

[3] Surel Mureșianu, fiul lui Iacob Mureșianu, directorul *Gazetei Transilvaniei* care în acel an era student la Praga.

că de acum corespondența pe care ai inaugurat-o d-ta, n-are să mai înceteze niciodată și aștept mult folos de la dînsa pentru lucrul care ne interesează așa de tare pe amîndoi. D-ta, se-nțelege, te afli într-o poziție cu mult mai favorabilă, trăind în mijlocul poporului român și putînd scoate după voie din izvorul cel bogat al poeziei poporane. De altfel parte cred că și un străin, numai să fie cu tragere de inimă către popor și producțiile muzei lui, poate să facă și el ceva ispravă.

Îți mulțumesc și pentru volumul interesant ce mi l-ai trimis; nu voi părăsi țara, fără ca să-l studiez cu de-amănuntul. Eu cînd atari texturi îmi cad în mînă nu mă îndestulez cu atîta să le citesc și recitesc, ci le citesc cu condeiul în mînă și de cîte ori aflu un cuvînt care mi se pare interesant sau o frază mai puțin obișnuită, le scot și le scriu pe niște țidule rînduite după alfabet. Astfel am și adunat cîteva mii de cuvinte și de fraze. Dacă se va alege ceva din lucrarea aceasta, nu știu, dară mie mi se pare, dacă vreau să cunosc specialitatea mea cu de-amănuntul, că trebuie neapărat să fac așa cum fac. Ce bine mi-ar părea dac-aș putea să stau o vreme mai îndelungată în mijlocul românilor, ca să adun materialuri cît se poate de bogate.

Înainte de toate ar trebui să adun toate ce s-a publicat pînă acum, fiind împrăștiate prin reviste și jurnale. Mă doare inima, gîndindu-mă că mai toate cele publicate în modul acesta sînt ca și pierdute, nu numai pentru publicul cel mare, ci și pentru bărbații învățați, care ar vrea să se folosească de materialele cele adunate. Mă gîndesc, dacă oare cînd va sosi vremea să se publice toate ce s-au adunat pînă acuma, fie publicate, fie nepublicate. Se-nțelege că toate ar trebui puse în rîndul cel mai bun după materii: poeziile, care altfel identice și oferă numai niște variante ale altora, nu s-ar publica în extenso, ca să se cruțe spațiul, ci s-ar indica numai ca variante, s-ar și adăuga un dicționar cît s-ar putea de complet, mai cu seamă pentru ca să se explice cuvintele dialectale și toate acestea ar face o colecțiune bogată, cu care s-ar putea mîndri poporul român. Cine să întreprinză lucrarea aceasta, este o altă întrebare: sau un mecenate, sau Academia Română, sau Ministerul Cultelor și al Instrucțiunii din România. Ce bine ar fi dacă toți bărbații învățați ar avea astfel la îndemînă comorile acestea neprețuite ale limbii române! Cine știe dacă colecțiunea aceasta n-ar aduce mai mare folos națiunii române decît alte publicații, pe care se pune fond mare și pentru care se cheltuiesc sume enorme? Se vede că vremea n-a sosit încă cînd ne aducem aminte că bietul Ispirescu doi ani înaintea morții sale, în zadar a cerut ca Academia — să-i deie un sprijin pentru publicarea lucrărilor și colecțiunilor sale. Sînt convins că și d-ta văzînd nepăsarea publicului și a învățaților față de studiile de predilecție ale d-tale, cîteodată ai simțit în inima d-tale o șovăire, o îndoială dacă se plătește să te ocupi cu o ramură a științei, care află sprijin așa de rar, dară știu și de altă parte, că totdeauna te-a îmbărbătat din nou conștiința că faci o lucrare bine meritoasă și că nu ostenești și nu vei osteni niciodată tot adunînd la materialuri, căci nu fiecare are talent ca să facă.

Din scrisoarea d-tale pricep că d-ta n-ai încă volumul ce l-am scos cu ajutorul Academiei Române și am să ți-l trimit după întcarcerea mea la Praga, ceea ce se va face către sfîrșitul lunii septembrie.

Deocamdată mulțumesc pentru volumul ce-ai binevoit a mi-l trimite și pentru acela ce vrei să mi-l trimiți, mulțumesc și prea grațioasei soții a d-tale c-a binevoit să se lipsească de volumul ei, care pentru dînsa avea un preț îndoit, fiind și o aducere-aminte plăcută de vremea cea mai frumoasă a vieții noastre, adică de vremea cînd se ivește în inimile noastre cîte o persoană, un dor și o dragoste, pentru care poezia populară are niște expresiuni așa de frumoase și de expresive . . .

Al d-tale
Jan Urban Jarnik

5

De la Vasile Alecsandri

Paris, 28 dec. 1888

Domnul meu,

Am primit *Poveștile ardelenești* ce ați binevoit a-mi trimite și le-am citit cu multă plăcere, ca tot ce este poporal și provine din spiritul și din bogata închipuire a românului.

Mă grăbesc a vă adresa mulțumirile mele și a vă îndemna ca să urmați înainte prețioasa culegere și publicare ce ați întreprins și care este menită a ocupa un loc însemnat în tezaurul literaturii populare. Veți îndeplini astfel una din cele mai folositoare misiuni ale unui om care își iubește neamul.

Primiți Domnul meu, împreună cu felicitările mele, asigurarea stimei binemeritate ce vă păstrez [1].

(ss) w. *Alecsandri*

6

De la Titu Maiorescu

București, 7/19 noembrie 1888

Domnule Reteganu,

Îți mulțumesc pentru trimiterea poveștilor ardelenești.

Pentru tipărirea cîntecelor populare, adunate de d-ta, am putut găsi în fondurile ministeriale o mică sumă de 700 lei noi, pe care ți-o trimit de la Ministeriu, 10 bilete de bancă română. Sperînd că le vei putea schimba în fiorini, dacă nu la Rodna-veche, dar desigur și foarte ușor la Brașov.

Cu deosebită stimă,
T. Maiorescu [2]

[1] Aceeași sursă.
[2] Biblioteca « Astra », Mapa XXIII.

7

Blajiu, 17 aug. 1897

Stimate Domnule Reteganu!

Am cetitu scrierea d-tale despre *Pintea Viteazul* destinată pentru adunarea Ass. Transilvana ce se va ține la Mediași. Ți-o retrimitu cu declarațiunea, că ne va siervi spre bucurie și plăcere, dacă o vei ceti în adunarea aceea.

E bine să cultivăm amintiri din vieația poporului român fie cu esemple de vertute și devotament, fie ca fapte, de care să se ferească oricine, — numai se fie ele românești și espuse în limba și în simțiu românesc precum e scrierea d-tale.

Fă să ne vedemu cu pace în Mediași

Salutare
I. M. Moldovanu
președ. Assoc.[1]

8

De la Gustaw Weigand

Filologul german Gustav Weigand, profesor de limbile romanice la Universitatea din Leipzig, a făcut în anul 1896 o călătorie în Transilvania.

Cu această ocazie el a vizitat și pe folcloristul de la Reteag, care l-a primit cu multă deferență.

La începutul anului 1898 înființînd, împreună cu preotul Ioan Baciu de la Șoimuș *Revista ilustrată*, Pop Reteganul i-a trimis și învățatului german primele numere din această publicație. Răspunsul lui Weigand la atenția lui Reteganul a fost următorul:

Leipzig 29/II/1898

Dragă Domnule Reteganu!

De o bucată de vreme am primit colecția d-stră de cuvinte *Revista ilustrată* sosită tocmai acum, îmi amintește ca să vă exprim mulțumirile mele pentru ceea ce mi-ați trimis atunci. Cuprinsul *Revistei ilustrate* este cu totul excelent. De aceea doresc întreprinderii d-stră curajoase cel mai bun succes! La prețurile ieftine să presupunem că se vor găsi destui abonați. Ideea d-stră de a publica costume naționale după fotografii bune, este cu totul admirabilă. După cele ce-ați publicat pînă acuma, este de așteptat că limba d-stră va fi mai accesibilă decît a celor mai multe ziare și reviste care de-a dreptul resping de la lectură pe omul fără școală elementară.

O soție de preot mi-a spus odinioară că ea citește ziarele ungurești, fiindcă nu le înțelege pe cele românești.

Odată cu această carte poștală trimit și abonamentul lui Baciu.

Cu salutări,
G. Weigand

[1] Sursa menționată.

NOTE

NOTE

I

PREFEȚE LA BASMELE LUI ION POP RETEGANUL

Toate cele trei culegeri de basme ale lui Ion Pop Reteganul publicate în timpul vieții sale, *Povești ardelenești* (1888), *Povești din popor* (1895) și *De la moară* (1903), au fost precedate de prefețe.

Le reproducem fragmentar, fiindcă astăzi, prin vechimea și prin ieșirea din circulație a edițiilor cărților respective, ele reprezintă adevărate rarități, dar în același timp nu mai puțin aprecieri și informații dintre cele mai concludente asupra importanței basmelor lui Pop Reteganul.

Prima dintre ele a fost scrisă de profesorul Alexiu Viciu de la Blaj, el însuși folclorist apreciat, care prin unii din elevii săi, după propriile mărturisiri ale lui I. Pop Reteganul, a contribuit totodată și la culegerea cîtorva din basmele prefațate.

În prefața sa, subintitulată « ființa și însemnătatea poveștilor poporale », Viciu a făcut mai întîi o scurtă expunere asupra originii populare a basmelor, considerate ca un « product al geniului poporului », relevînd apoi importanța unor culegeri străine, ca a fraților Grimm, precum și a unor culegeri românești realizate de I. C. Fundescu, T. Arsene, Anton Pann și îndeosebi de Petre Ispirescu.

Trecerea spre colecția lui Reteganul se face prin relevarea atenției acordate basmelor populare de ziarele ardelene, *Tribuna*, *Gazeta Transilvaniei* și *Telegraful român* și apoi de către publicația *Cărțile săteanului român* de la Blaj, redactată în 1886 de Ion Pop Reteganul, sub a cărui îngrijire aceasta « devenise pîinea de toate zilele pentru cărturarii săteni ».

« *Acolo — scria în continuare Viciu — s-au publicat, pe lîngă alte lucrări necesare pentru poporul agricol și cîteva povești scrise în stil curat poporal.* Aflatul *și* Isteață și pace *sînt de o adevărată genialitate. Dar după un an am avut să regretăm apunerea foii atît de bine redactate. A apus foaia, dar nu și zelul fostului redactor, care și-a impus datorința de a generaliza literatura poporală cu orice preț* — (Cărțile săteanului român *1886, Cartea I, p. 5)* [1]. *Dascăl deprins cu răbdarea, domnia sa își urmează pașnic lucrarea obositoare de a culege de-a dreptul din grai viu creațiunile geniului națiunei, « aceste mărgăritare, care își vor afla apoi maestrul, ce le va înșira în scumpe salbe ». După un frumos buchet de drăgălași* Trandafiri *și gingașe* Viorele *de pe cîmpul muzei poporale ardelene, prezentat literaturii române în anul 1885—6, neobositul scrutător d. Ioan Pop-Reteganul scoate la lumină un nou tezaur risipit și ascuns prin diverse părți ale Ardealului. Comoara dezgropată poartă numele modest de* Povești ardelenești *(Tom. I, căci Tom. II e în lucrare, ca și Tom. II al* Trandafirilor *și viorelelor din care are adunate la trei mii poezii poporale, din toate genurile, așa ne asigură d.l Ioan Pop-Reteganul).*

Fie că primirea ce o va întîmpina această colecțiune, să-l îndemne atît pe d-sa cît și pe alți cărturari a mai aduce pentru edificiul nostru cultural așa material prețios, cum este acesta, pe care am avut onorifica sarcină de a introduce în public. »

---

[1] Aluzie la articolul lui I. Pop Reteganul, *Despre literatura poporală tradițională*, publicată în această revistă.

A doua prefață a fost semnată de către Zaharia Boiu, secretar literar al «Asociațiunii pentru literatura și cultura poporului român» de la Sibiu, care a premiat și editat *Poveștile din popor*, și totodată redactor al revistei *Transilvania*.

Din prefața lui Z. Boiu extragem următoarele:

«Spre a da literaților noștri impuls a se ocupa mai intensiv cu literatura poporală română și a aduna nenumăratele grăunțe de aur, care se află într-însa și care dealtminterea s-ar străcura nefolosite prin rîurile timpului, «Asociațiunea transilvană pentru literatura română și cultura poporului român» a publicat la 1890 concurs pentru cea mai bună culegere de poezii, basme (povești) și datine poporale alese și pînă acum nepublicate.

Una din colecțiunile acestea este și cea de față, premiată de Comitetul Asociațiunei, care mi-a concrezut edarea lor. Colecțiunea (înaintată spre premiere, n-n-), cuprindea preste tot 43 povești, din care scoțîndu-se cele deja publicate și altele de mai puțină valoare, rămaseră cele prezentate 20, care se dau aici publicității.

Am păstrat și în această scriere pe cît se poate limbagiul poporului din ținutul respectiv, și am adaus, după însemnarea autorului, chiar și numele locului și ținutului, de unde provine povestea înșirată, precum și numele persoanei, care s-a împărtășit, crezînd că toate aceste date sînt de folos literaților noștri, care se ocupă cu acest ram al literaturei, poporale.

Și fiindcă după aceste vederi intră în textul povestirilor și o mulțime de provincialismi, am invitat pre domnul autor, a adauge la finele scrierii și o însemnare alfabetică a acestor provincialismi, împreună cu o scurtă esplicare a lor prin cuvinte cunoscute îndeobște.

Rămîne acum la aprețierea publicului român, încît și această colecție a mai adaus o frunză la cununa de lauri, ce o poartă pe frunte poporul român, care după mărturisirea poetului său predilect este «născut poet». Iar colectantului îi urăm din inimă, ca cu probata sa diligență și însuflețire să continuie, a dezgropa la tezaurul cel imens al literaturei poporului nostru și a-i reda, precum se face aici, «ale sale dintru ale sale».

A treia și cea mai frumoasă dintre ele a fost scrisă de Reteganul la 11 februarie 1903 și ea, intitulată *Povestea acestor povești*, constituie adevărata sa autobiografie literară.

O reproducem în întregime:

«Poveștile acestea pe care le-am botezat De la moară *au și ele povestea lor. Și povestea lor lor voi să vi-o spun aci pe scurtuț, ca să nu vă răpesc mult timp, și să puteți începe mai curînd cetirea adevăratelor povești. Povestea acestor povești e o parte din povestea mea proprie.*

Sînt copil de țăran. Venii pe lume la 4 ani după ștergerea iobăgiei și împlinesc la vară la Sînziene un jumătate de veac. Tata încă fusese iobagiu și scăpă «de la domni» în «patru zeci și nouă».

Cînd eram încă mic, și pînă mă înstrăinai de-acasă, veneau la noi în serile de iarnă vecini, prietini de-ai tatii, și stau în «povești» pînă colo ce trebuia dat de cină la vite. Îi auzeam deci cum puneau la cale trebile economiei, cum părîndau prețul vitelor, al bucatelor, al lemnelor, umblarea vremei ș.a. Apoi, cînd prindeau a căsca, în semn că-și gătaseră poveștile zilnice, începea unul, ori altul: «Spuneți careva o poveste, să ne treacă somnul».

Mama și buna torceau și ascultau la ce să vorbește; noi copiii, ascultam la poveștile celor mari și de-abia așteptam să se înceapă adevărata poveste. Și să începea. Că cine mai era p-acele vremi povestitor vestit ca Iuan cel Mare, un om cît un deal și bătrîn și sfătos. El cunoștea uriașii pe nume și zînele din văzute, iar pe Fata pădurii o prinsese sub Ciceu și o legase de leucă cu ață de tei și nu o slobozi pînă-i spuse leacurile la toate boalele vitelor. După ce o slobozi, își aduse aminte că a uitat ceva. Deci o întrebă: Dar cînd sînt oile călbejite, ce să le dau? Iar Fata pădurii care acum era printre tufe, pe coasta văii ursului, îi răspunse: «Cuțit, cuțit, cuțit!» Și Iuan cel Mare venea mai în toată seara la noi cu Petrea Albului, cu Vila Sălăgianului, care și azi trăiește cu toate că-i de o vîrstă cu tata, și tata-i unde-s cei mai mulți, acum de 14 ani! Badea Vila încă era și

este om cu multe poveşti. Apoi mai venea Ion Dărăban, care era poreclit « Bunzariul », şi era cel mai vestit povestitor şi zicător în frunze. Bunzariul era păcurar de cum să ducea neaua pînă cădea alta, iar cît timp era lumea albă de omăt lucra în sat pe la unul, pe la altul, şi seara venea la noi în poveşti, că tata tot pe el îl tocmea la turmă.

Aşa, de la Iuăn cel Mare, de la badea Vila şi de la Bunzariul auzii eu cele dintîi şi mai frumoase poveşti.

După ce crescui mai mărişor umblam la oi cu Bunzariul, atunci îmi spunea el şi mai multe; nu era tufă, iarbă, pasăre, animal mic sau mare, să nu-i fi ştiut Bunzariul povestea; şi toate mi le spunea, şi multe le ţinui în minte, de le scrisei, cînd ştiam scrie, dar cele mai multe au rămas pe cîmp, unde le-am auzit de la Bunzariul.

Cu 13 ani mersei la şcoală în Năsăud. În « gazdă » şezui la oameni de-ai noştri, unde să adunau seara vecini şi spuneau poveşti. Iar eu mai bucuros lăsăm lecţia neînvăţată, decît povestea neauzită.

Toamna, atît la noi acasă, cît şi în Năsăud la gazdă, să adunau vecini, de ajutau la desfăcutul cucuruzului. Acest lucuru fără cîntece şi cimilituri şi fără poveşti nu se poate. Iar eu nu mă culcam niciodată pînă nu mergea cel mai de pe urmă desfăcător, nu cumva să treacă fără mine vreo horc, vreo cimilitură.

Ba mergeam însumi prin vecini, unde ştiam că este cucuruz de desfăcut, numai să aud poveşti. Aşa odată am mers la desfăcut de cucuruz la Paramon Gălan în Năsăud, care era socrul gazdei mele, al lui Timoftei Maftei. Aci auzii de la un ţigan minunata poveste, pe care Alecsandri o scrise sub numele Înşiră-te, mărgărite. *În veci n-oi uita pe cel ce a spus-o. În aceea seară atîta m-am înholbat la el cît de-aş fi zugrav, acum după 37 ani vi l-aş zugrăvi din memorie. Mult m-am minunat apoi la cîţiva ani, cînd o cetii scrisă într-un calendar şi nici azi nu-mi pot da seamă care-i mai frumoasă: cea spusă de ţigan, ori cea scrisă de Alecsandri?*

Mersei la pedagogie în Gherla. În gazdă iară nimerii la un om povestitor, român de-ai noştri fost corporal la institutul corector din acel oraş. De la acela încă auzii destule.

De aci am mers la pedagogia de stat din Deva. Acolo încă mă dusei în « gazdă » la un român, Lazar Codreanul, care şedea chiar lîngă moară. La el şi la moară încă auzii multe poveşti.

Ajunsei învăţător. Fui mai întîi în Orlat, lîngă Sibiu. Acolo Nicolae Zidul, servitorul şcoalei, încă-mi spunea multe poveşti. Atunci îmi cumpărai mai întîi un calendar. Şi acolo văzui o poveste tipărită, cea mai sus pomenită a lui Alecsandri: Înşiră-te, mărgărite *şi încă una în proză. « Ca asta şi eu aş şti scrie una », cugetai eu şi mă pusei şi scrisei o poveste, dup-aceea alta şi alta . . . dar nu le comunicai cu nimenea; îmi era oarecum . . .*

În toamna anului 1874 m-au dus la miliţie. Regimentul nostru era în Cluj, iar compania noastră era în casa unde s-a născut Matei Corvinul. Chiliuaţa în care să născuse marele erou de origine română, servea atunci de laborator pentru pantofăria companiei. Eu eram scriitorul companiei, scriam feciorilor cărţi de dragoste şi de la ei scriam cîntece şi poveşti.

După ieşirea de la miliţie mersei ca învăţător în Vîlcelele-Rele, lîngă Haţeg. Acolo şezui la popa Toma, care era un moşneag cu puţină carte, dar om la omenie şi păţit, om cu talente naturale şi nu mă mai puteam sătura de poveştile şi povestirile lui.

De aici m-am dus ca învăţător în Baru Mare, pe valea Jiului, sub muntele Retezatul. De aci, ca şi din Vîlcelele-Rele şi mai tîrziu din Boutar, mergeam pe la toate nedeele şi ospeţele mai însemnate ţărăneşti şi-mi umplui hambarul de poveşti, cîntece, descîntece şi alt material de-al literaturii poporale. Îmi era plină lada de hîrtii scrise, căci în sările de iarnă, cînd eram singur, tot scriam.

Din Baru Mare mă strămutai ca învăţător în Lisa, lîngă Făgăraş, unde iar auzii multe poveşti de la Achim, servitorul şcoalei, care trăise mult prin România.

Din Lisa mă aruncă soartea în Grădişte, ce-i pe ruinele Sarmisegetuzei, ca instructor la Plotina, o fetiţă a protopopului de atunci Ioan Ianza. Aci încă avui ce scrie, cu deosebire legende şi poezii poporale.

Din Grădiște m-am dus ca învățător în Bouțar, sub muntele Marmore, în grănița Bănatului. Cîntările cele mai frumoase le scrisei aci, de asemenea și unele povești.

La 1884 m-am dus ca învățător în Bucium Sasa, sub Detunata. Aci am scris cele mai frumoase povești, că cine sînt povestitori ca băiașii (metalurgii)?

După ce stătui aci ca învățător trei ani de zile, m-am dus tot în acea calitate în Săncel, lîngă Blaj, unde adunai cu deosebire multe cîntece, dar și cîteva povești.

În fine, m-am strămutat ca învățător în Rodna-Veche, la izvoarele Someșului mare. Aci ne formarăm un comitet de ajutorare al copiilor săraci de la școalele elementare, cu cărți de învățămînt. Comitetul acesta era compus din domnii Florian cav. de Porcius, Gerasim Domide, Pamfiliu Graphi, Silvestru Murășan și subscrisul ca secretar. Împărțirăm pe la școalele cele sărace, fără deosebire de confesiune, multe mii de manuale de învățămînt, dăruite nouă de autori și editori și cumpărate de noi din banii, ce ne încurgeau de la binevoitori. Cînd trimiteam cărți, rugam totdeauna pe învățătorii, la ale căror adrese mergeau acele cărți, să-mi trimită material de-al literaturii poporale de pe la ei. Și mai toți mi-au trimis cîte ceva.

Mai primii mult material de acest soi de la amicul meu, dl. Alexiu Viciu, profesor la gimnaziul din Blaj, recoltat de elevii acelui gimnaziu, sub conducerea demnului lor profesor.

Astfel, cînd la 1893 mă retrăsei în pensiune, aveam cîteva lăzi pline de manuscrise de tot soiul, care așteptau studiare și ordinare. Să întîmplă și aceasta. Poeziile, colindele, descîntecele și alte materiale rimate, le scrisei din nou precum le primii, dar poveștile și legendele în proză mai toate le scrisei însumi, luînd, de la cele mai multe, mai numai fondul din manuscrisele primite, iar forma le-o dădui eu, după cum să vede, grijind după putință să nu mă despart de povestitorii necărturari.

Astfel mi-am adunat mulțimea de material din literatura poporală, din care o parte e publicat, dar partea cea mai mare stă și azi, cum l-am scris, acum Dumnezeu știe cîți ani.

Povești am publicat la 1888 un volum de cinci broșurele la Brașov, editor N. I. Ciurcu, sub numele Povești ardelenești. *Acolo sînt 34 povești. La anul 1895 mi-a premiat și publicat « Asociațiunea transilvană pentru literatura română și cultura poporului român » un volum de 20 povești sub numele* Povești poporane.

Cele mai multe însă, cred că vor apărea acum în tipografia « Poporul român » din Budapesta adică în trei volume sub numele: De la moara din sus, De la moara din mijloc *și* De la moara din jos, *căci așa să numesc cele trei mori, ce sînt pe valea care trece prin mijlocul Reteagului, și unde mergeam de ascultam atîtea năzdrăvănii în copilăria mea.*

Doresc ca și aceste povești să fie cetite cu o așa plăcere, cu care sînt cetite Poveștile ardelenești *și* Poveștile poporane *și atunci voi fi deplin mulțămit pentru munca, ce am pus-o în adunarea și alcătuirea lor.*

Reteag, 11 faur, 1903. *Ion Pop Reteganul*

II

PREFEȚE LA POVESTIRILE ȘI NUVELELE LUI ION POP RETEGANUL

Alături de prefețele volumelor de basme menționăm și reproducem, pentru aceleași motive, prefețele volumelor de povestiri și nuvele.

Prima dintre ele a fost scrisă de povestitor pentru a deschide calea întîiului său volum de *Nuvele și schițe* publicat în anul 1898.

Prefața cuprindea mărturisirea crezului său literar cu privire la proza sa originală, la scopurile urmărite, precum și o apreciere asupra modului său de a scrie.

Întitulată «precuvîntare», ea are cuprinsul următor pe care îl reproducem complet: «*De vreo douăzeci și cinci de ani scriu și eu, ca multă lume, ce mă taie capul, cînd am vreme. Am scris din gura poporului poezii și povești, și am scris din capul meu unele lucruri și întîmplări din viața poporului nostru, după cum le văzui cu cești doi ochi, și după cum biata le putui. Mai mult am privit la inima și mintea poporului nostru, dar nu prin razele cutărui neamț învățat ci am privit-o din faptele ce săvîrșește, bune, rele, cu cap ori fără cap, cum le săvîrșesc oamenii. Am fost cu băgare de seamă pe ce căi devine poporul nostru la stare și vază, pe ce căi pierde aceste odoare. Acestea sînt lucrurile ce mi-au făcut spargere de cap și pe acestea le-am pus pe hîrtie. Acum le adun la un loc, căci mi-am zis: doar de cumva s-a afla cîte unul din bunii cititori, care să poată învăța ceva și din ele. Și dacă în adevăr ar fi așa, aș fi cel mai voios*».

O prefață mai amplă, întreținută cu unele date biografice și totodată cu aprecieri de natură critică, pe cît de pătrunzătoare tot pe atît și de întemeiate, avea să scrie în 1908 Octavian Goga, în calitate de secretar al «Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român», spre a prezenta o culegere de *Povești* apărută în «Biblioteca poporală a Asociațiunii» (n. 28).

Caracterizările alese, proprii marelui poet al Ardealului, ne determină să reproducem o mare parte din ea:

«*Țăranul nostru e un bun povestitor. Fire senină, cu inima deschisă el nu-și îngroapă în piept durerile și bucuriile, ci dimpotrivă, le dă frîu slobod. Le spune și le cîntă. Le spune tovarășilor, le cîntă în zori de zi, cînd așază plugul în brazdă. Tot astfel în graiul lui cumpătat el povestește amintirile vieții lui și desfășoară cu cuvinte potolite îndemnurile tainice ale sufletului. E farmec și lumină în poveștile acestea care leagănă ca într-o luntre fermecată sufletul și dau avînt închipuirii. Țăranul nostru e nedezlipit de poveștile lui care sînt o grădină înflorită, unde se furișează sufletul omului trudit de amarul vieții, dornic de un adăpost. Astfel darul povestirii e o comoară de mare preț pentru bieții noștri săteni.*

Fiecare sat își are povestitorul. Toți cunoaștem din copilărie icoana senină a acestui unchiaș cu ochii vii și strălucitori, cu zîmbetul cicălitor. În serile de toamnă la șezătoare, cînd fusul sfîrîie între degetele sprintene, el stă rezemat de vatră și în pîlpîirea focului își spune poveștile. Spune basme care strălucesc de podoaba minunată a unei închipuiri fără seamăn. Împărați și feți-frumoși se înfiripă în haina fermecată a măiestriei lui și încătușat de vraja acestor icoane fusul se oprește și închipuirea feților zboară departe. Iscusitul meșter înțelege taina sufletului și într-o clipă, cu o glumă, cu o ghicitoare își smulge ascultătorii din lenea asta dulce a basmelor. Abia se potolește rîsul sănătos și el potrivindu-și glasul spune mai departe o întîmplare de la tîrgul de țară, ori cutare amintire răzleață din războaiele cu Praisul[1]. *Și zi de zi se înmulțește și se primenește această comoară strălucitoare. Povestitorul satului e un izvor bogat care nu seacă, căci pornește din adîncurile nepătrunse ale sufletului unui neam întreg. Prin rostul lui cere cuvînt toată frămîntarea veșnic neadormită a acestui suflet cu toată năzuința lui spre frumos. Și de aceea acest meșter unchiaș va spune povești cu Cosînzene și baluri, va cînta cu glasul lui tărăgănat doine și cîntece de haiducie, va istorisi pățanii fără număr, snoave și cicăliturі, va colăcări pe la nunțile prietenilor și va fi pe deasupra un bun sfătuitor al oamenilor ajunși la necaz care îi vor prețui totdeauna cuvîntul.*

Cu un astfel de iscusit povestitor din satele noastre l-am putea asemăna pe cunoscutul scriitor harnic Ioan Pop Reteganul, care vreme de un pătrar de veac și mai bine a muncit cu străduință adunînd literatură populară și înfiripînd însuși lucrări originale.

Ioan Pop din Reteag, care s-a stins în anul 1905 în singurătatea liniștită a unui sătuleț de pe valea Someșului, a fost unul dintre muncitorii condeiului, care înzestrați cu mult dor de muncă,

[1] Aluzie la războiul Austriei din anul 1886 cu Praisul (Prusianul, Prusia) și Pămîntezul (Piemontezul) la care au participat și regimentele ardelene.

cu multă seninătate în fața vieții, învață zilnic și culeg ca să poată povățui pe alții. N-a fost un suflet cu adîncimi mari, cu zbuciumul greu al patimilor, ci dimpotrivă, chipul blajin al modestului învățător de la sate era o întrupare a țăranului nostru. Din tot scrisul lui se deslușește dragostea de țarină a săteanului, îndemnurile sănătoase ale minții de gospodar pașnic. E un adînc iubitor al naturii și înțelege farmecele care se desfac numai ochiului priceput al țăranului nostru. Tremurul leneș al amurgului de vară, zvonul adormitor al freamătului din pădure, țîrîitul greierilor din vatră, toate farmecele și bucuriile luminoase ale vieții de la țară prind cuvînt în povestirile lui Reteganul spuse cu cumpăt, cu grai limpede și cu prisosul de glumă și zicători care împestrițează poveștile noastre. De aceea, scrisul lui Pop Reteganul se îndreaptă țărănimii. Iată cum își înfățișează undeva sufletul cînd își punea de gînd să dea o icoană a semenilor săi:

« Dar oare este cu putință să le pot scrie eu, un tînăr, care dintre săteni nu am ieșit decît foarte puțin; eu, care din leagăn și pînă în anii juniei cu românii săteni am supt un aer, am mîncat o pîine, am purtat o opincă; eu care luai parte la bucurii la nunți, la șezători, clăci, culesul de vii și colindat, la înmormîntări, pomeni, înrolări de ostași: eu care am purtat vitele la pășune, am fost la moară și în priveghi; ... putea-voi, oare, eu înșira toate greutățile ce le-a învins și care are a le învinge săteanul român? »

Tot ce e în legătură cu viața de la sat schițată în aceste rînduri se ivește în povestirile lui Reteganul. « Nuvelele » lui însă se deosebesc de creațiunile scriitorilor noștri mai ales de acest gen, fiind mai mult un fel de istorisiri de fapte și amintiri potrivite pentru pilduirea unei învățături din care cititorul țăran să tragă folos. Astfel, aproape cele mai multe din povestirile originale ale lui Reteganul sînt făurite anume pentru combatera vreunui rău înrădăcinat între țărani și isprăvesc prin povețe bune de urmat. Fără a sluji o țintă mai înaltă, dar împlinind o simțită trebuință de îndrumare a poporului nostru de la sate, cărțile de povestiri ale lui Pop Reteganul sînt lectura cea mai potrivită pentru cititorii de la sate.

Alături de această învederare a talentului său, Pop Reteganul a fost și un neobosit muncitor care a strîns cu o deosebită hărnicie versuri și povești din popor, năzuindu-se a da pe alocuri și încercări de studii asupra obiceiurilor țărănești. Acest ram al activității sale e poate chiar mai însemnat decît producția lui originală. Pe lîngă că a pus în mîna țăranilor o lectură izvorîtă din sufletul lor, înțeleasă și simțită de ei, a prins pe hîrtie și a ferit de a se pierde o mulțime de lucruri de preț ...

Povestitor harnic, om al datoriei, iată ce-am pierdut noi ardelenii în modestul învățător din Reteag.

Din plăsmuirile lui frumoase și folositoare pentru săteni dăm în această broșură cîteva, trimise de dînsul curînd înaintea morții, comitetului central al « Asociației »."

În 1911 « Asociațiunea », retipărind, în « biblioteca » sa (no. 8), o nouă culegere din vechile povestiri ale lui Reteganul, aceasta a fost prefațată de Octavian C. Tăslăuanu, al doilea secretar literar al societății. Prefața începea cu o scurtă biografie a scriitorului după care urmau aprecierile de mai jos:

« Ion Pop-Reteganul a fost un om care a iubit foarte mult poporul din care a ieșit, de aceea, în tot ce a scris, a zugravit viața țărănimii de la noi și a dat în vileag poveștile și versurile pe care le-a auzit la șezători, la nunți, la înmormîntări și la clăci.

În acest număr tipărim două din povestirile lui Pop Reteganul, din care cititorul țăran va putea trage multe învățături, căci aceste istorisiri nu sînt scrise numai așa ca omul să-și treacă vremea cu ele, ci ca să slujească de pilde vrednice de urmat în viață și ca să arate unele rele înrădăcinate în poporul nostru.

În anii viitori vom tipări și alte povestiri de Pop-Reteganul ».

Promisiunea făcută de O. C. Tăslăuanu avea să se realizeze abia după înfăptuirea unității politice a poporului român, cînd « Asociațiunea » va reedita în « biblioteca » sa o bună parte din povestirile, amintirile și legendele lui Pop Reteganul. Unele din aceste broșuri au fost prefațate de noul secretar literar al societății, Horia Petra Petrescu, apreciat scriitor și publicist poporal.

Reproducem dintre acestea prefața scrisă în 1931 pentru culegerea *Copiii Ursuțului și alte povestiri pentru popor* (Biblioteca poporală a «Asociațiunii» nr. 185) în care Horia Petra Pe-Petrescu, dînd din nou cunoscutele informații biografice despre Pop Reteganul, sublinia marele atașament al «Asociațiunii» pentru dascălul de la Reteag și totodată semnificația etică și literară a operei sale.

Redăm și din această prefață cîteva fragmente:

«Iară venim în casa românului cu «un Ioan Pop Reteganul»! Așa ne-am învățat: ne-am legat ca în fiecare an să tipărim cel puțin o broșură de a sfătosului și mintosului învățător român Ioan Pop Reteganul.

Avem încă un maldăr de manuscrise netipărite, moștenite de la autor și cumpărate de la familia sa: cîntece, descîntece și bocete, povestiri și povești, traduceri și îndemnuri pentru țărani, învățători, și alți cetitori, de la orașe.

O viață întreagă a tot scris Ioan Pop Reteganul, simțind bucurie, mulțămită sufletească, în scris. De aceea memoria lui Pop Reteganul trebuie să fie scumpă sufletului românesc, fiindcă omul acesta, cît a trăit, numai binele și înaintarea semenilor săi le-a vrut și a fost unul din cei mai buni propagandiști culturali din cîți i-am avut noi. Mulți încearcă să vorbească și să scrie pe înțelesul poporului, dar foarte puțini se și pricep. Îi poți număra pe degete...

De ce? Pentru că darul de a vorbi și scrie pentru popor nu se poate cumpăra, fără trebuie să fie ceva înnăscut.

Și Ioan Pop Reteganul era din naștere dascăl de școală și dascăl al poporului de la țară.

Cetiți chiar numai cărțuliile tipărite de Pop Reteganul în biblioteca noastră și aveți să pricepeți ce farmec zace în scrisul acestui priceput și neobosit mînuitor al penei...

Tot ce a scris el, a purces din dragostea sa de frumos și de neam și aceste două iubiri a știut să le îmbine, de cele mai multe ori, într-un mod așa de fericit, încît chiar și profesori universitari (ca d.e. dl. Rădulescu-Motru, care redacta, pe vremuri: Noua revistă română*) l-au primit cu drag în șirul colaboratorilor.*

Cine va scrie, odată și odată, o istorie conștiențioasă a dezvoltării culturale a poporului român din Ardeal, va trebui să păstreze o pagină de cinste, de aur, pe seama acestui modest învățător de sate, fiindcă multă vreme a fost cheagul, care a strîns rîndurile scriitorilor poporali, în reviste și cărți poporale redactate de el, și a scris și el cum n-au scris mulți la noi...

Cetiți și bucățile din broșura de față și o să dați dreptate aceluia care mărturisește: Fie, că meșteră peană a mai avut I. Pop Reteganul, cînd a vrut să scrie pentru popor!...»

Dintr-o altă prefață scrisă în 1933 de același Horia Petra Petrescu pentru broșura *Odinioară și acum. Amintiri din copilărie*, (Biblioteca poporală a «Asociațiunii», nr. 1933) desprindem cîteva duioase informații asupra morții și înmormîntării scriitorului:

«Cînd a murit Ion Pop Reteganul a fost dus la groapă de întreg satul și de satele învecinate, împreună cu prieteni, veniți de pe la oraș. A avut o moartea fulgerătoare. Dumnezeu a vrut să nu boleasc mult. Suferea de rinichi. În ziua morții lucrase încă pînă la 4, în grădină, apoi l-au apucat durerile și, după 2 ceasuri, era întins pe năsălie. În ziua de 3 aprilie 1905.

Jumătatea drumului pînă la mormînt l-au dus pe umeri învățătorii, foștii lui tovarăși de muncă, pentru cealaltă jumătate s-au rugat țăranii să li se dea cinstea să-l poarte ei și așa, cu ochii împăingeniți de lacrămi, l-au purtat, în cîntec de tropare și în miros de tămîie, pe acela care fusese în viață Ioan Pop Reteganul.

«Baciu» Tripon, prietinul mortului, advocatul Dr. Tripon din Bistrița[1]*, i-a ținut o cuvîntare de n-a rămas ochi fără de lacrimă.*

«Știți voi pe cine-am îngropat noi acum?» a întrebat bătrînul Alexă Mihăeștian după înmormîntare și la răspunsul unora că știu, le-a răspuns: «Nu știți, am îngropat Reteganul!»

A fost așa de iubit de toți, încît chiar și evreii din Reteag au trimis vorbă văduvii lui că vor ține o slujbă religioasă pentru sufletul lui de om de omenie».

Alte prefețe, pe care cititorii le pot afla cu ușurință, au apărut în fruntea unor ediții din scrierile lui Reteganul publicate sub regimul socialist.

În 1954 a apărut astfel un judicios « Cuvînt înainte » biografic și bibliografic alcătuit de Editura Tineretului pentru culegerea de *Povești ardelenești* publicată în colecția « Biblioteca școlarului ». Același « cuvînt » a fost reprodus în 1957 pentru aceeași culegere publicată de astă dată în colecția « Miorița », (nr. 5). În 1969, a apărut un studiu introductiv alcătuit de Ion Apostol Popescu și Serafim Duicu pentru volumul *Amintirile unui școlar de altă dată*, în 1970 o prefață scrisă de noi pentru antologia *Crăiasa zînelor*, iar în 1971 o prefață a lui Vasile Rusu pentru volumul *De n-ar fi poveștile* (1971).

Menționăm de asemenea prefața scrisă de scriitorul Ion Agârbiceanu la monografia publicată de Ion Apostol Popescu în 1965. Agîrbiceanu, care, ca preot, a funcționat și el în unele sate în care, cu ani înainte funcționase ca învățător și Reteganul (Orlat, Bucium-Șasa), a văzut în acesta « pe cel mai multilateral publicist al nostru din acele vremuri, pe cel mai rîvnitor pentru culturalizarea maselor ». A scris, adaugă Agârbiceanu și « povestiri și nuvele, fără mari pretenții literare urmărind în primul rînd un scop educativ, ca în toate preocupările sale culturale ».

III

BASMELE ȘI POVESTIRILE LUI POP RETEGANUL ÎN PRESA TIMPULUI

Urmărind seria poveștilor lui Reteganul din culegerea editată în 1888, constatăm, referindu-ne exclusiv la cele adunate și publicate direct de către el, că aproape toate au apărut mai întîi în paginile unor ziare, reviste sau calendare, circulația în presa timpului a unora din acestea continuîndu-se și după apariția în volum.

Basmul *Trifon Hăbăucul*, cu care se deschide primul volum de povești a lui Ion Pop Reteganul, a apărut astfel mai întîi în *Călindarul poporului* de la Sibiu pe anul 1886 (p. 56—67); *Aflatul* în *Cărțile săteanului român*, 1886, XI, p. 5—7, 26—30; *Dreptatea și Strîmbătatea*, în *Familia*, 1884, p. 281—284, *Făt-Frumos zălogit* în Tribuna, 1886, nr. 276—280; *Cerbul* în *Telegraful român*, 1885, nr. 129—130, p. 317—318, 321—322; *Toarceți, fete, c-a murit Baba Cloanța*, în *Cărțile săteanului român*, 1885, X, p. 27—30, 165—169, reprodusă și în *Familia*, 1888, p. 568—570; *Crăiasa zînelor*, în *Gazeta Transilvaniei*, 1885, nr. 205—208, reprodusă și în *Familia* 1889, p. 398—401, 409—412; *Tămîia dracului*, în *Tribuna*, 1888, nr. 29—30; p. 1[1]3, 117, reprodusă și în *Gazeta poporului*, 1888, nr. 45; *Omul de omenie nu piere*, în *Cărțile săteanului român* 1886, XXI, p. 123—126, 141—143, repr. și în *Familia*, 1889, p. 145—147; *Din fată, fecior* în *Foișoara pentru răspîndirea cunoștințelor folositoare*, 1886, p. 6—8, 18—20, 28—29, 44—45; *Crîncu, vînătoriul codrului*, în *Tribuna*, 1886, p. 497—498, 501—502, 505—506; *Fiuțul oii*, în *Tribuna*, 1887, n. 3—4, repr. și în *România liberă*, București, 1887, nr. 2948—2948; *Cei trei prieteni*, în *Gazeta poporului*, 1889, n. 6—7, repr. din *Povești ardelenești*, III, p. 82—87; *Mama cea rea*, în *Gazeta Transilvaniei*, 1885, nr. 216, repr. și în Luminătoriul, 1885, nr. 136, și din *Povești ardelenești*, IV, p. 3—6, în *Fîntîna Blanduziei*, București, 1889, nr. 21; *Ioaneș Măsa-*

[1] E vorba de avocatul Gavrilă Tripșa din orașul Bistrița, fost membru al comitetului memorandist.

riul, în *Gazeta Poporului*, 1886, n. 2; *Stan Bolovan*, în *Cărțile săteanului român*, 1886, XI, p. 86—90 și apoi, după apariția în volum (IV, p. 14—21), în *Fîntîna Blanduziei*, 1889, nr. 23—24; *Norocul și mintea*, pe lîngă publicarea în volum (IV, p. 21—28) a fost reprodusă și într-o broșură din «Biblioteca copiilor» nr. 19; *Isteață și pace* a apărut mai întîi în *Contemporanul*, 1882, p. 841—845), de unde a fost republicată apoi în *Cărțile săteanului român*, 1886, XI, p. 43—47, în *Familia*, 1888, p. 495—496, în *Școala și familia*, 1886—87, p. 25; după apariția în colecție (IV, p. 28—34), a fost reprodusă și în *Gazeta poporului*, 1889, nr. 34, precum și într-o broșură separată din *Biblioteca copiilor*, *Săraca mamă*, în *Timișana*, 1885, p. 209, 216—217 și apoi în *Fîntîna Blanduziei*, 1889, n. 28; *Azima mergătoare* (sub titlul *Azima îmblătoare*), în *Familia*, 1883, p. 97—100; *Povestea lui Pahon*, în *Gazeta Transilvaniei*, 1885, p. 261—264; *Nu minți* în *Telegraful român* 1885, p. 429—431; *Pipăruș-Petru și Floarea-înflorit*, în *Gazeta Transilvaniei*, 1887, nr. 27—33; *Zîna apelor*, în *Gazeta poporului*, 1889, n. 5—6; a fost reprodusă și în *Gazeta poporului*, 1888, n. 49—50; *Urmă Galbină* și *Pipăruș Petru* (sub titlul *Urmă Galbină și Pipăruș Viteazul*), în *Gazeta Transilvaniei*, 1887, nr. 97—99.

Aceeași circulație au avut-o și basmele intrate în colecția lui Pop Reteganul ca fiind «comunicate» de diverși colaboratori și corespondenți. *Cei doi copii cu părul de aur* din partea a II-a (p. 22—40), poveste culeasă de N. Trîmbițoniu, a fost astfel publicată în *Tribuna*, 1886, nr. 41, p. 165 ș.a. *Aripă-frumoasă* din partea a III-a, (p. 66—81), în *Tribuna*, 1886, p. 73 ș.a.; *Măr și Păr* din partea IV (p. 34—60), în *Tribuna*, 1886, nr. 179—183.

Nu toate basmele publicate în periodice pînă la apariția volumului de *Povești ardelenești*, au fost reproduse însă în acesta, și nici în volumele următoare, multe dintre ele rămînînd îngropate în paginile ziarelor și revistelor.

N-au fost incluse astfel în volume unele din bucățile publicate în *Contemporanul (Mă năddăiam eu că dintr-atîta trebuie să fie și unul al dracului)*, în *Cărțile săteanului român (Moma prea bună e nebună)*, 1884, p. 801, în *Gazeta Transilvaniei, (Sereanu și Doreanu*, 1885, n. 225. *Niculița lui Vacă Bărnace* 1886, n. 191—192), în *Tribuna (Busuioc și Siminică*, 1887, n. 238—234 *Petrea* (1888, nr. 200, 202—204) ș.a.

De asemenea în volumul din 1895 n-au fost incluse toate bucățile publicate în periodice după apariția culegerii din 1889, avînd astfel și ele aceeași soartă ca și cele necuprinse în culegerea menționată. Menționăm dintre aceste cîteva din cele publicate în *Tribuna: Doamne, lungește ziua de mîne* (1889, nr. 62); *Tanda și Manda* (1889, n. 241—242; *Poama nu cade lîngă pom și așchia lîngă tăietor*, *Foaia ilustrată*, II, p. 81—83, 89—92; *Ibovnicul muierii cu bărbat*, 1893, n. 9—10; în *Gazeta Transilvaniei*, *Rău*, 1889, n. 12; *Duce-m-aș, duce, dar cruce nu mi-oi face, să știu că l-a chiar călca*, (1889, n. 231; *Zmeul* (1889, n. 253; *Mincinosul*, 1891, n. 223; *Casa rurală (Soarele, luna și luceferii*, 1890, p. 215—218; în *Transilvania: Leneșul* (1890, p. 115—118.) *O parte* din acestea, ca *Busuioc și Siminică*, *Doamne, lungește ziua de mîine*, *Răii*, au fost reproduse de noi mai întîi în volumul din 1943, *Legende, povestiri și obiceiuri românești*, și apoi în volumul de față.

N-au fost reproduse în volum pînă acum nici poveștile publicate în *Luceafărul* în anul 1903.

Povestirile și legendele au urmat și ele aceeași cale.

Povestirea Dascălul Ioniță, care a urmărit să fie pentru învățători modelul oferit preoților prin Popa Tanda al lui Slavici și prin Popa Toma al său, a fost publicată mai întîi în revista *Convorbiri pedagogice* (1886, n. 2) și apoi în broșura cu același nume editată de «Biblioteca poporală» a «Asociațiunii»; povestirea *Poama nu cade totdeauna lîngă pom și așchia lîngă tăietor*, publicată în *Foaia ilustrată* (I, p. 81—83, 89—92), avea să fie publicată mai tîrziu sub titlul *Copiii Ursuțului* «în Biblioteca poporală» a «Asociațiunii» (1931); *Ursoanea Granciului*, subintitulată «copie

de pe natură », apărută în *Tribuna* (1890, nr. 228—229), a fost reprodusă în *Noua revistă română* (1900, nr. 11); nuvela *Tudorica* a fost publicată mai întîi în *Revista ilustrată* (1898, n. 1), de unde a fost reprodusă în culegerea de nuvele editată de Alcalay în 1901.

IV

VARIANTE ŞI EPISOADE ASEMĂNĂTOARE

Ca şi la alţi culegători sau alcătuitori de basme şi la Ion Pop Reteganul se întîlnesc diverite variante ale aceloraşi subiecte şi totodată numeroase episoade identice sau asemănătoare.

Subiectul basmului *Aflatul* din *Poveştile ardeleneşti* (I, p. 11), unul din cele mai cunoscute şi mai des reproduse basme ale sale este reluat în *Cuvîntul ursitoarelor* din *Poveşti din popor* (p. 9), cu deosebire că, în prima poveste, eroul principal este un boier, iar în cea de a doua un împărat şi unul şi altul, în împrejurări şi prin mijloace deosebite, urmînd să înlăture profeţia ursitoarelor. *Aflatul* este însă mai temeinic închegat, fiind superior atît din punct de vedere artistic cît şi lingvistic variantei sale.

Povestea *Isteaţă şi pace* din *Poveşti ardeleneşti* (partea IV, p. 28), o aflăm cu un titlu asemănător, *Isteaţa din seamă afară*, şi în *Poveşti din popor* (9.80), în care, deşi introducerea e alta, totuşi acţiunea dominată şi finalul sînt de o izbitoare asemănare, acelaşi fiind şi modul de venire al fetei la împărat, şi procesul dintre sas şi român precum şi încheierea.

Prima poveste este însă mai expresivă şi de un mai accentuat caracter românesc, în timp ce a doua, deşi începe cu un remarcabil duel de întîmplări umoristice, este mai puţin reuşită.

Episoadele referitoare la mărgeaua magică, deţinătoare de puteri miraculoase, obţinută de erou de la şarpe, sau a biciului înzestrat cu aceleaşi însuşiri, se află şi în *Trifon Hăbăucul (Poveşti ardeleneşti*, I, p. 1) şi în *Povestea lui Pahon (Poveşti ardeleneşti*, V, p. 3) şi în *Ioan Păţitul (Luceafărul*, 1903, p. 49).

Furarea de către zmei a soarelui, a lunii şi a stelelor, eliberate de eroii protagonişti în acelaşi mod, o găsim în basmele *Aripă-frumoasă (Poveşti ardeleneşti*, III, p. 66), *Vasilică, Floare frumoasă (Poveşti din popor*, p. 151), şi în *Profu Iancu (De n-ar fi poveştile*, p. 37).

Mai plastică este relatarea faptelor în *Aripă frumoasă*.

Plantarea peste noapte a unei holde sau a unei vii în locul unei păduri, coacerea strugurilor în aceeaşi noapte şi aducerea lor dimineaţa la boier, alegerea spicelor din stogurile de grîu fără desfacerea acestora, sau fătarea unor bivoliţe numai într-o singură noapte după fecundarea lor, se află şi în *Vizor, craiul şerpilor (Poveşti ardeleneşti*, II, p. 41) şi în *Zîna apelor, (Poveşti ardeleneşti*, V, p. 44).

Episoadele referitoare la întîlnirea eroului principal al basmului şi înfrăţirea lui cu Strîmbă-Lemne, Sfarmă-Piatră, Scutură-Munţii sau cu Foametea-Pămîntului, Gerul-Pămîntului, Stînjinul-Pămîntului şi Vede-Tot, ori cu Flămînzilă, Setilă, Zgriburilă şi Ţintilă, apar şi în *Fiuţul oii (Poveşti ardeleneşti*, III, p. 56), în *Ion Năzdrăvanul din lut (Poveşti din popor*, p. 113), în *Vasilică, Floare frumoasă (Poveşti din popor*, p. 151), în *Crislăscan viteaz, voinic de babă săracă (Poveşti din popor*, p. 175).

Alte variante sau episoade identice se constată în legătură cu slujitul pe trei ani la o zmeoaică, în schimbul unui cal năzdrăvan, în basmele *Lupul cu cap de fier (Poveşti ardeleneşti*, III, p. 27) şi în *Crincu, vînătoriul codrului (Poveşti ardeleneşti*, III, p. 43 şi în *Petru, finul lui Dumnezu (Luceafărul*, 1903, p. 55).

Salvarea de urgia zmeilor sau a zmeoaicelor prin aruncarea în calea lor a obiectelor miraculoase — pieptenul, peria, amnarul — se află şi în *Făt-Frumos zălogit (Poveşti ardeleneşti*, I, p. 30 şi în *Pipăruş-Petru şi Florea înflorit (Poveşti ardeleneşti*, V, p. 11).

Numeroase alte episoade şi dialoguri asemănătoare se găsesc şi în alte poveşti.

În schimb, deşi publicate sub acelaşi titlu *Dreptatea şi Stîmbătatea* — cele două basme numite astfel, apărute unul în *Poveşti ardeleneşti* (X, p. 20), iar altul în *De la moară* (I, p. 18), au subiecte şi desfăşurări deosebite, fiecare fiind independent faţă de celălalt.

Aceeaşi situaţie se constată şi în legătură cu cele două poveşti numite *Stan Păţitul* şi *Ion Păţitul* publicate prima în *Poveşti din popor* (p. 105), iar a doua în revista *Luceafărul*.

BIBLIOGRAFIE

BIBLIOGRAFIA BROȘURILOR, VOLUMELOR ANTUME ȘI A REEDITĂRILOR SCRIERILOR LUI ION POP RETEGANUL *.

Trandafiri și viorele, poezii poporale, Gherla, 1884, ed. II, amplificată, 1891, ed. III, 1889, ed. IV, 1921.

Inimioara adică floarea poeziei naționale din cei ma buni scriitori români, Sibiu, 1885.

Țiganii, Blaj, 1886.

Stan Bolovan, poveste, Brașov, 1886, Biblioteca copiilor, nr. 4, în 1899 a ajuns la ediția V-a.

Chiuituri de care strigă feciorii la joc, Gherla, 1887.

Isteață și pace, poveste, Brașov, 1887, Biblioteca copiilor, n. 10; o nouă ediție în 1899.

Norocul și mintea, Brașov, 1887, Biblioteca copiilor, n. 19.

Povești ardelenești, cinci părți, Brașov, 1888, ed. II-a, 1913.

Curs practic despre cultivarea pomilor, după Paul Gonczy, Arad, 1889.

Buchetul, culegere de cîntece, Gherla, 1890; o nouă ediție în 1894.

Starostele sau datini de la nunțile românilor ardeleni, Gherla, 1891, ed. II, 1896, ed. VI, 1921.

Cine nu știe striga, citească cartea asta, adecă chiuituri de care strigă feciorii în joc, Gherla, 1891; o nouă ediție în 1897.

125 chiuituri de cari strigă feciorii la joc, Gherla, 1891.

Cartea poporului (Cartea de citire), Brașov, 1892.

Leonat cel tînăr, istorie în versuri, Gherla, 1893.

Prietenul săteanului român, Gherla, 1895.

Povești din popor, Sibiu, 1895, premiate și publicate de « Asociațiunea pentru literatura română și cultura poporului român ».

Bocete adecă cîntări la morți, Gherla, 1897, ed. II, 1906.

Opșaguri cît pilite, cît cioplite, Gherla, 1897.

Nuvele și schițe Gherla, vol. I, broșura I, 1898 (cuprinde bucățile *Biserica pocăinței, Blîndocul, O inimă nobilă).*

Nuvele și schițe, Sibiu, 1899, vol. I, broșura II-a (cuprinde bucățile *Nenea Alec, Popa Toma, Salvina, Susana cea nebună).*

Românul în sat și la oaste, apreciat din cîntecele lui poporale, Gherla 1899; ed. II, 1913.

Pintea Viteazul, tradiții, legende și schițe istorice, Brașov, 1899.

Pilde și sfaturi pentru popor, Gherla, 1900.

Poezii poporale — cîntece bătrînești, Sibiu, 1900, Biblioteca « Tribuna », nr. 48; O nouă ediție în 1905.

Povestiri din viața țăranilor români, partea I, Biblioteca poporală a « Asociațiunii », n. 1, Sibiu, 1900. (Cuprinde *Bălțosul, Povestea mărului, Mihai Pușcașul, Sfat bun la timp potrivit).*

Povestiri din viața țăranilor români, Partea II-a, Biblioteca poporală a « Asociațiunii », n. 2 din 1901.

Novele, București, 1901, Edit. Leon Alcalay, (Cuprinde bucățile: *Firuța Nuțului, Cerșitorul,*

Tudorica, Minte de muiere și pace, Bietul Istode, Mitru Pascului, Petrea Iovului).

Zidirea lumei, Adam și Eva, originea Sf. cruci și cele 12 vineri, Gherla, 1901.

Pomicultura sau cultura arborilor roditori, Șimleul Silvaniei, 1904.

Povestiri alese, Șimleul Silvaniei, 1905, Biblioteca «Victoria» nr. 1.

Povești din viața țăranilor români, Biblioteca poporală a «Asociațiunii», nr. 28 din 1908, cu o prefață de O. Goga. (Cuprinde bucățile: *Mamă, unde-i Joiana? Tata Pamfil, Bătaia lui Dumnezeu, Surdul, Bunea).*

Nuvele, București, 1910, Biblioteca pentru toți (cuprinde bucățile editate la Alcalay în 1901).

Povestiri din viața țăranilor români, Biblioteca poporală a «Asociațiunii», nr. 8 din 1911, cu o prefață de O. C. Tăslăuanu, (cuprinde bucățile: *Mihai Pușcașul, Sfat bun la timp potrivit).* Alte două ediții în 1938 și 1943.

Lucă minte slabă (și alte povestiri pentru popor), Biblioteca poporală a «Asociațiunii», n. 126 din 1925, cu o scurtă prefață de Horia Petra Petrescu; o nouă ediție în 1943 în aceeași bibliotecă.

Casa țăranului român (sfaturi), Biblioteca poporală a «Asociațiunii» nr. 145 din 1927.

Stan Bolovan și alte povești ardelenești, Biblioteca poporală a «Asociațiunii, nr. 172 din 1929. (Cuprinde poveștile *Stan Bolovan, Isteață și pace, Săraca mamă).*

Din Țara Hațegului, povestiri, Biblioteca poporală a «Asociațiunii», nr. 180 din 1930.

Copiii Ursuțului și alte povestiri, Biblioteca poporală a «Asociațiunii», nr. 185 din 1931, cu un cuvînt înainte de Horia Petra Petrescu.

Dascălul Ioniță, povestire, Biblioteca poporală a «Asociațiunii», nr. 196 din 1932.

Odinioară și acum, amintiri din copilărie, Biblioteca poporală a «Asociațiunii», nr. 199 din 1931, cu o prefață de Horia Petra Petrescu: Cine a fost Ion Pop Reteganul?

Snoave, Cluj, 1934.

Munți, animale și pământ, legende, Biblioteca poporală a «Asociațiunii», nr. 200 din 1935.

Povești ardelenești, Biblioteca poporală a «Asociațiunii», n. 264 din 1940. (cuprinde bucățile: *Crincu, vînătorul codrilor, Fiuțul Oii, Aripă frumoasă).*

Legende, povestiri și obiceiuri românești, București, 1943, Editura Casei școalelor, carte alcătuită de Vasile Netea, după manuscrise aflate la Academia Română, cu desene de N. Brana.

Povești ardelenești, București, 1943, Fundația culturală, colecția «Cartea satului», ediție îngrijită de Vasile Netea, cu desene de N. Brana. (Cuprinde poveștile: *Aflatul, Măr și Păr, Lupul cu capul de fier, Pipăruș Petru și Florea-înfloritu, Vizor, craiul șerpilor, Stan Bolovan, Isteață și pace, Fiuțul oii, Zîna apelor, Făt-Frumos zălogit, Crăiasa zînelor, Toarceți, fete, c-a murit Baba Cloanța.)*

Povești ardelenești, București, 1954, Editura Tineretului, «Biblioteca școlarului», cu un «Cuvînt înainte» al editurii (cuprinde bucățile: *Aflatul, Toarceți, fete, c-a murit Baba Cloanța, Vizor, craiul șerpilor, Doftorul Toderaș, Crincu, vînătorul codrului, Aripă-frumoasă, Mama cea rea, Stan Bolovan, Măr și Păr, Povestea lui Pahon, Parsion Voinicul).*
Ilustrații V. Apostolan.

Povești ardelenești, București, 1957, Editura Tineretului, colecția «Miorița», nr. 5. (Are același cuprins ca și ediția de mai sus.).

Crincu, vînătorul codrului, București, 1963, Editura Tineretului, ilustrată de Gh. Hadoc (Cuprinde bucățile: *Crincu, vînătorul codrului, Toarceți, fete, c-a murit Baba Cloanța, Povestea lui Pahon, Doftorul Toderaș).*

Amintirile unui școlar de altă dată, București, 1969, text îngrijit, studiu introductiv și glosar de Ion Apostol Popescu și Serafim Duicu.

Crăiasa zînelor, povești ardelenești, București, 1970, Editura Minerva, ediție îngrijită și prefațată de Vasile Netea (Cuprinde bucățile: *Zîna apelor, Vizor, craiul șerpilor, Lupul cu capul*

de fier, Cei doi copii cu părul de aur, Pipăruș Petru și Floarea-înflorit, Măr și Păr, Crăiasa zînelor, Aflatul, Toarceți, fete, c-a murit, Baba Cloanța, Stan Bolovan, Povestea lui Pahon, Isteață și Pace, Fiuțul oii, Urmă Galbină și Pipăruș Petru, Din fată-fecior, Crincu, vînătorul codrului, Făt-Frumos zălogit, Doftorul Toderaș, Ioaneș Măsariul, Norocul și Mintea, Săraca mamă, Busuioc și Siminică, Baba Grija, Rînduneaua, Doamne, lungește ziua de mîine).

Crincu, vînătorul codrului, București, 1971, Editura Ion Creangă, ilustrații Ileana Ceaușu-Pandele (Cuprinde numai basmul care a dat titlul broșurii).

A virágok apja, Erdély roman nép mesék (Fata Florilor, povești românești din Ardeal, traduse în limba maghiară de Nagy Geza, cu ilustrații de Cseh Gusztav), București, 1969, (cuprinde poveștile: *Făt-Frumos zălogit, Crăiasa zînelor, Vizor, craiul șerpilor, Fata Pajurei, Doftorul Toderaș, Binele și Răul, Fata florilor, Cuvîntul Ursitoarelor, Isteață din seamă afară, Sărăcia, Doamne lungește ziua de mîine).*

De n-ar fi poveștile, Sibiu, 1971, ediție îngrijită de Nicolae Nistor și Ion Drăgoiescu, prefață și glosar de Vasile Rusu.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ A SCRIERILOR DESPRE ION POP RETEGANUL

Agârbiceanu, Ion: Cu prilejul unui studiu asupra lui Ion Pop Reteganul (Prefața la monografia *Ion Pop Reteganul — viața și activitatea sa* de Ion Apostol Popescu, București, 1965, Editura didactică și pedagogică).

Albu, Nicolae: Ion Pop Reteganul, *Legende, povestiri și obiceiuri românești,* în «Unirea» Blaj, 1943, 6 martie.

Albu, Nicolae: *Ioan Pop Reteganul,* în *Tribuna,* Brașov, 1943, 10 martie.

Alexandrescu, Matei: Ion Pop Reteganul (cu ocazia apariției volumului *Legende, povestiri și obiceiuri românești)* în revista B. literară, 1943, ianuarie.

Bănulescu, Ștefan: Ion Pop Reteganul: *Povești ardelenești,* în *Gazeta literară,* 1957, n. 16.

Bănuț, Aurel P.: *Despre Ion Pop Reteganul* în *Patria,* Cluj, 1934, n. 131. (Repr. și în volumul *Oameni de ispravă,* Sibiu, 1939, p. 130—135).

Breazu, Ion: *Ion Pop Reteganul,* în *Literatura Tribunei,* București, 1936, p. 77—80 (extras din *Dacoromania,* vol. II).

Breazu, Ion, *Ion Pop Reteganul* în *Povestitori ardeleni și bănățeni pînă la Unire,* Cluj, 1937, p. 193—194 (Biblioteca secției literare și filologice a «Astrei», nr. 1).

Breazu, Ion, *Izvorul folcloric al baladei «Crăiasa zînelor»* de George Coșbuc, în *Studii literare,* Cluj, 1948, p. 205—211.

Breazu, Ion: *Ion Pop Reteganul, Centenarul nașterii lui,* în *Almanahul literar,* Cluj, 1953, n. 6, p. 110—117.

Cardaș, Gh.: *Poeții și prozatorii Ardealului pînă la Unire* (1800—1918), Antologie și studiu, București, 1936, Bibl. pentru toți, n. 1376—1392, p. 306—319.

Chendi, Ilarie, *Un povestitor ardelean,* în *Voința națională* 1904, nr. 5657. (Repr. și în vol. *Foiletoane,* București, 1904, p. 106—112).

Chinezu, Ion: *Ioan Pop Reteganul,* în *Transilvania,* 1941, nr. 10, p. 688—684 (conferință rostită la radio (Repr. în volumul *Pagini de critică,* București, 1969, p. 83—91.

Dăianu, Elie, *Din viața dascălului Ion Pop Reteganul*, Cluj, 1938, (Articolul *Dascălul integral țărănesc).*

Dumitrașcu, Pompiliu, *Observații asupra limbii lui Ion Pop Reteganul*, în *Limba română*, 1954, n. 5.

Elefteresc u, Em.: *Ion Pop Reteganul* în *Izvoraşul*, 1930, n. 6.

Enciclopedia română, tomul III, Sibiu, 1904, p. 641 (biografie după informații date direct de Ion Pop Reteganul).

Goga, Octavian, *Ion Pop Reteganul* (prefață la *Povestiri din viața țăranilor români*, Sibiu, 1908.

Ibrăileanu, G.: *Caracterul specific național în literatură* în *Viața românească*, 1922, n. 11.

Iorga, N.: *Un scriitor pentru popor* în *Sămănătorul*, 1905, p. 210 (Rep. şi în vol. *Oameni, cari au fost*, vol. I, 1911.

Karnabat, D.: *Un povestitor ardelean Ion Pop Reteganul* în *Seara*, Bucureşti, 1943, 8 mai.

Lovinescu, E.: *Istoria literaturii române contemporane*, IV, 1918, p. 192—194.

Mihăescu, N.: *Oameni din trecut*, în *Acțiunea*, Bucureşti, 1943, 1 februarie.

Muşlea, Ion.: *Ion Pop Reteganul, folclorist*, în *Studii şi cercetări ştiințifice*, seria III, t. VI, n. 3—4, 1955, Filiala Cluj a Academiei R.S.R.), (Repr. în vol. *Cercetări etnografice şi de folclor*, I, Bucureşti, 1971, Editura Minerva, p. 169—200).

Nani, Constantin: *Un Creangă al Ardealului: Ion Pop Reteganul*, în *Seara*, Bucureşti, 1943, 4 martie.

Neamțu, N. N.: *Ion Pop Reteganul*, în *Someşul*, Dej, 1958, nr. 86.

Netea, Vasile: *Ion Pop Reteganul*, în *Progres şi cultură*, Tîrgu Mureş, 1935, nr. 1, p. 3—11 (Repr. şi în vol. «Din contribuția învățătorimii române la dezvoltarea culturii naționale», Tîrgu Mureş, 1935, p. 9—17.

Netea, Vasile: *Ioan Pop Reteganul* în *Națiunea română*, Cluj, 1935, n. 17—18.

Netea, Vasile: *Ion Pop Reteganul*, Cluj, 1938, Biblioteca învățătorilor. (Conferința rostită la Vălenii-de-Munte, 8 august 1938).

Netea, Vasile: *Un scriitor poporal din Ardeal: Ion Pop Reteganul* în «Neamul românesc pentru popor», Vălenii-de-Munte, 1929, 15 martie, p. 86—87.

Netea, Vasile: *Ion Pop Reteganul — biobibliografie* în «Cunoştințe folositoare», seria C. n. 116, Bucureşti, 1941, (Repr. cu unele modificări şi în vol. *De la Petru Maior la O. Goga*, Bucureşti, 1944, p. 143—165.)

Netea, Vasile: *Ion Pop Reteganul*, (prefața la volumul *Crăiasa zînelor*, Bucureşti, 1970, p. V—XVI).

Petrescu, Petra Horia: *Cine a fost Ion Pop Reteganul?* (Prefață la broşura *Odinioară şi acum*, Sibiu, 1933).

Petrescu, Petra Horia: *Din viața lui Ion Pop Reteganul*, în *Țara Bîrsei*, 1935, nr. (Extras).

Petrescu, Petra Horia: *Ion Pop Reteganul*, în *Transilvania*, 1935, p. 57—65.

Pop Reteganul, Ion: *Eu despre mine* (autobiografie), în *Convorbiri pedagogice*, 1887, nr. 11.

Popescu, Ion Apostol: *Ion Pop Reteganul, Legende, povestiri şi obiceiuri românești*, în *Detunata*, Alba Iulia, 1943, 24 oct.

Popescu, Ion Apostol: *Ion Pop Reteganul — viața şi activitatea — monografie*, Bucureşti, 1965, (cu o prefață de Ion Agârbiceanu).

Popescu, I. Apostol şi Duicu Serafim: *Din viața şi activitatea literară a lui Ion Pop Reteganul*, prefață la «Amintirile unui şcolar de altădată», Bucureşti, 1969.

Popovici, Gheorghe, *Din corespondența primită de Ion Pop Reteganul* în *Limbă şi literatură*, Bucureşti, 1960. (Cuprinde scrisori de la V. Alecsandri, George Coşbuc, S. Fl. Marian, I. Nădejde, Jan Urgan Janik, G. Weigand).

Sanielevici, H.: *Literatura de peste Munți* în *Noua revistă română*, I, p. 463 și urm. (Repr. și în vol. *Studii critice*, 1927, p. 56—73.)
Schullerus, Adolf: în *Korrespondenzsblatt für Siebenbürgische Landeskunde*, Sibiu, 1896, p. 124—125 (recenzie despre *Poveștile din popor*, publicate în 1895).
Stanca, Sebastian: *Din viața dascălului Ion Pop Reteganul*, Cluj, 1938, (Articolul *Un mare idealist)*.
Stoica, Petre: *Ion Pop Reteganul*, în *Convorbiri pedagogice*, 1887, nr. 10.
Stoia, Mircea: *Ion Pop Reteganul inedit. O scrisoare către Diaconovici*, în *Tribuna Sibiului*, 1968, 6 aprilie.
Tăslăuanu, Octavian C.: *Ion Pop Reteganul* (prefață la *Povestiri din viața țăranilor*, Sibiu, 1911.
Todoran, C. Ion: *Sărbătoare la Reteag*, în *Someșul*, 1960, nr. 205.
Țepelea, Gabriel: *Ion Pop Reteganul, Legende, povestiri și obiceiuri românești*, în *Ardealul* București, 1943, 6 martie.
Vrabie, Gheorghe: *Folclorul la « Tribuna »* în *Studii și cercetări de istorie literară și folclor*, V, 1955, n. 1—2.
Vulcan, Iosif: *Culegerile poporale ale d-lui Ion Pop Reteganul*, în *Familia*, 1890, p. 385.
* * * *În afacerea « Revistei ilustrate »*, în *Telegraful român*, 1898, n. 52, p. 207. (Despre trimiterea în judecată a lui I.P.R. pentru articolul și difuzarea portretului lui Andrei Mureșanu.)
* * * *Ioan Pop Reteganul* (necrolog), în *Luceafărul*, 1905, n. 7, 1 aprilie, p. 161.
* * * *Ioan Pop Reteganul (moartea lui)*, în *Răvașul*, Cluj, 1905, n. 15, 16, 22.
* * * *Din viața satului transilvănean*, Cluj, 1942, p. 65—95.
* * * *Ion Pop Reteganul* în *Flacăra Siului*, 1957, nr. 27—34.
* * * *Ion Pop Reteganul*, în *Drumul socialismului*, Deva, 1958, nr. 1195.

GLOSAR

GLOSAR

Acotare — căutare, a căuta
adimant — diamant
agodul — firea cuiva, obiceiul
amiezăza (a) — a mînca de amiaz
apotecă — farmacie
aret — curtea casei, locul înconjurător; în preajma unui loc
avan — grozav

Bală — fiară înspăimîntătoare, monstru
bănat — jale, durere
bănd̆ură — şervet de pînză pentru masă
biriş — argat al grofilor
blagă — avere
bleu, pleu — tinichea
bobotă — furie, mînie
boltă — prăvălie
borească — femeie măritată
boscoană — fermecătură, lucru straniu
botei — grup de oi, de capre
brudie — minte tînără, crudă
bugăt, bugătă — destul, destulă
buigat — aiurit, zăpăcit
bumb — nasture
butan — lemn gros de pus pe foc

Canură — lînă vopsită; se zice şi de un om slab
capcîn, căpcăun — monstru cu trup de om şi cap de cîine
călcia (a) — a merge repede
căput, căputaş — veston
cărţăli (a) — a juca cărţi
căuaci — fierar
celaucă — înşelătoare
celşag — vicleşug
celui (a) — a înşela
cesela (a) — a pieptăna vitele
ceteră — vioară
chis-birău — ajutor de primar
chitilin — încetişor
chitiş — tiptil
ciofoti (a) — a mînca zgomotos
cioloagă — slăbănoagă
ciondănire — ceartă
ciuhă — sperietoare
cîrlogi — cîrlig
ciumurgoi — mătăhălos, monstruos
ciupii — cîrlionţii
clăpănţi (a) — a bate din gură
clisă — slănină
cloambe — crengi
clop — pălărie
cociorvă — lopată
cofă — doniţă
coleşe — mămăligă
cormen — cîrmaci
corteş — agent electoral
coşarcă — coş
cotingan — măricel, fecioraş
cotunele — cătanele, slujitorii
cucui (a) — a moţăi
cuiou — om stricat

Dăbălăzat — pleoştit, supărat
dăoli (a se) — a se plînge
deafetea — degeaba
deculi (a) — a bate rău
desmeată (a) — se desmeticeşte
dinum-danum — veselie, petrecere cu muzică

dobza (a) — a bate pe cineva
dreptăți — acte
dricală — saltea de pene, de lînă.
drot, drod — sîrmă

Fele, feliță — un litru, o jumătate de litru
firetic — necugetat, îndrăzneț
firezul — ferăstrăul
fiscura (a) — a fluiera
fistica (a se) — a se furișa
fleci (a) — a bate ploaia, grindina
fliște — palme
froaie, froi — femeie, fete (de la germ. frau, fraulein)
fuicaș — nebunatec
funt, font — jumătate de kg

Gadină — fiară
găläi (a) — a trăi cu chiu cu vai
galițe — păsări domestice
gazdă — om avut
găzdoaie — gospodină
ghiolbană — afurisită
gîf, gîfurel — covată, covățică
ginj — creangă îndoită
glidă — linie
gozul pămîntului — pulberea pămîntului, om de nimica
grămujda (a) — a spune, a vorbi încet

Haboca (cu) — cu puterea
hamiș — viclean
hărancă — femeie rea
hinteu — trăsură
hid, hidă — urît, urîtă
hîlbană — baltă mare cu apă limpede
hîrcioagă — mîrțoagă
hîța — calea, deschizătură la un loc închis
hojiți — potriviți, doi oameni
holă — fiară
honved — soldat maghiar
hore — cîntare
huciu — pădure deasă
hudă, hudiță — deschizătură prin gard, prin perete
hulă — rușinea; se zice și la dîlmă
hurui (a) — a se prăbuși
huțunaș — leagăn, scrînciob.
huzdupa (a) — a mînca cu lăcomie

Iosag, iosagă — avere
instanțiile — legile, rugările (bată-te instanțiile, bată-te cucul)
iuì (a) — a chiui
înpulpa (a) — a se încorda din toate puterile
înboldojit — învăluit
încredința (a se) — a se logodi
însîmbra (a) — a se lua la întrecere

Jăb, jab — buzunar
joì (a) — a fi în stare, a putea
jolj — giolgiu, giulgiu

Lăturași — caii de margine la trăsură
lăzui (a) — a curăța un teren de tufe, spini
lemnușe — chibrite
leșteu, lesnic — sac de prins pește, mreajă, cîrstnic
liocei (a) — a face zgomot în apă
lud — prost, rău

Maneguri — manevre
măcăul, măcăușu — bîtă de alun cu care se băteau iobagii
măsarul, măsariul — tîmplarul
mărăsin — semn
mărțina — iapa
mătăhue — pasăre, fiară urîtă
melenaș — feciorand, holteiaș
melerți (a) — a zdrobi mărunt
melestui (a) — a zdrobi
merindare — șervet
miriteii — mirii
mocoși (a) — a lucra încet
modru — stare (n-am modru, n-am putere)
motofleț — om neîndemînatec
miriștină — miriște
muștră — exercițiu militar

Narnă — a stărui morțiș
nădi (a, îi) — a adăuga

nămală — animal mare; ce nămală de cal!
năpustul (Lasă-n năpustului) — lasă-l naibii
năsărîngă — a lucra supărător
nătăria — mirarea, minunea
nimurug — om slab, fără putere, nedezvoltat
Nialcoș — fudul, semeț

Oarzin — a spune în față
odovăi (a) — a nimici
oluț — urcioraș
ometeu — om uriaș
omizi (a se) — a se zări de ziuă
opșegoș — om care spune opșaguri, snoave
opșitar — veteran cu un îndelungat stagiu militar
orgoane — orgă
ortac — tovarăș

Paos — pomană
parip — cal tînăr
pălțăuaș — bețișor
părînda (a) — a cutreiera
păsa (a) — a merge
pieri (a) — a dispărea
pili (a) — a fura
pleuar, bleuar — tinichigiu
poară — ceartă
pocozi (a) — a se mira
poiețică — grajd mic
poiată — grajd
podoimă — pretext
podereu — platou pentru cosit
polojenii — snoave
posomanturi — podoabe, pietre scumpe
prăbăli (a) — a încerca
prășcău — flăcău ulițarnic
procatăr — avocat
proclet, procletă — grozav, grozavă

Rîncoare — răutate
rujă — floare

Salău — oaspete, musafir
sarcă — țarcă, coțofană
sărsamuri — unelte
secreată — pustie, blăstămată, secreată de lume, de pădure
silvois — magiun
socaciu — bucătar
socăci (a) — a pregăti bucate
sprăhuită — zănatecă
strigă — strigoi
strugea — strujea — felie de pîine
staniște — locul unde se odihnesc vitele la amiaz
stavă — herghelie

Șargă — gradat
știuldica (a) — a se afunda în apă
șumeni (a se) — a se îmbăta

Tăhui — prost
tălălău — zgomot mare
tălui (a) — a bate un pom
tătăișă — cumnată
tău — lac
thiara — tortul întins pe război
tîrgaș — lucrurile cumpărate de la tîrg
turduluc — gras, grăsuț
tîrnaț — pridvor
tină — noroi
tisturi — ofițeri
toi (a) — a certa, a sfădi
tricozenii — snoave

Țivli (a) — a scheuna
țol — pătură

Uneală — înțelegere

Valaură — trocă pentru apă la vite, păsări
verincă — cearșaf din tort de cînepă
vică — ferdelă
vinteler — paznicul viei
vîj — moșneag
vojoiu, vojoi — căpățînă de varză

Zar — broască
zăhată — drum prin cîmp
zăgneată — zare de foc
zăpsi — a simți
zărăstit — rătăcit într-o pădure

Lector IOAN ŞERB
Tehnoredactor ANTON AURELIA
Bun de tipar 27.02.86
Coli ed. 59,77 coli tipar 44,5

Tiparul executat la Întreprinderea Poligrafică „Arta Grafică", Calea Şerban Vodă 133—135, Bucureşti